
VE RI
TAS

VALVOJA.

Kahdeksas vuosikerta.

Ensimmäinen vihko. Tammikuulla 1888.

Toimitus:

E. G. Palmén. Kust. Grotenfelt. Edv. Hjelt. J. Krohn.

Th. Rein. E. N. Setälä. O. E. Tudeer.

VALVOJA

ilmestyy v. 1888 samankokoisena ja samasta hinnasta kuin viime vuonna. Toimitus on uudelleen ruvennut itse Valvojaa kustantamaan, luottaen siihen, että yleisö tätä yritystä pitää kirjallisuudellemme tarpeellisena. Lehteä painetaan tästälähin Helsingissä, joten sen ilmestyminen voi tulla säännöllisemmäksi kuin ennen.

Oman maan ja ulkomaan valtiolliset ja yhteiskunnalliset olot sekä tieteen, taiteen, kirjallisuuden ilmiöt ja kysymykset ovat yhä edelleen se ala, jolla Valvoja aikoo liikkua. Mahdollisuuden mukaan lehti tarjoo kaunokirjallista lukemista, paraasta päästä alkuperäistä.

Arvollista myötävaikutustansa ovat lehdelle luvanneet useat kirjailijat, jotka ennenkin ovat Valvojaa auttaneet, nimimerkki *Aarne*, neidet *H. Andersin* ja *L. Hagman*, rouvat *Minna Canth* ja *E. Stenius* sekä herrat *O. I. Colliander*, *A. Donner*, *K. Forsman*, *O. A. Forsström*, *Hannes Gebhard*, *A. Genetz*, *B. F. Godenhjelm*, *A. Grotenfelt*, *Aug. Hjelt*, *M. Johnsson*, *O. Kihlman*, *K. Krohn*, *K. O. Lindeqvist*, *K. R. Melander*, *J. A. Palmén*. *V. Ruin*, *Edv. Stenij*, *A. V. Streng*, *V. Söderhjelm*, *J. V. Tallqvist*, *V. Vasenius*, y. m.

Lehteä tilataan Helsingissä *G. W. Edlundin*, *Waseniuksen* ja *Wickströmin* ja *K:n* kirjakaupoissa sekä *O. V. Laurentin* ja *K:n* luona, Turussa *A. V. Jahnssonin* ja Viipurissa *Cloubergin* ja *K:n* kirjakaupassa sekä kaikissa maamme postilaitoksissa.

Hinta on **10 Suomen markkaa** koko vuosikerralta ja **5 markkaa 50 penniä** puolelta vuodelta; maaseuduilla tulee lisäksi postimaksut.

Venäjällä voipi Valvojaa tilata *A. Lindebergin* kautta Pietarissa tahi suoraan toimituksen luona, jolloin numerot osoitteen mukaan lähetetään ristisiteissä. Hinta Venäjällä on koko vuodelta **4 ruplaa 50 kopeikkaa** ja puolelta vuodelta **2 ruplaa 50 kopeikkaa.**

E. G. Palmén. Kust. Grotenfelt. Edv. Hjelt. J. Krohn.
Vastaava toimittaja.

Th. Rein. E. N. Setälä. O. E. Tudeer.

VALVOJA.

KAHDEKSAS VUOSIKERTA.

1888.

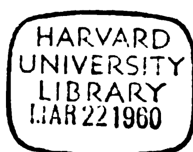

TOIMITUS:

E. G. Palmén. Arvid Genetz. Kust. Grotenfelt.
Edv. Hjelt. J. Krohn (†). Th. Rein.
E. N. Setälä. O. E. Tudeer.

Helsingissä,
Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa,
1888.

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
MAR 22 1960

Ainehisto.

Valtiollisia ja yhteiskunnallisia kirjoituksia.

Tiedettä, kirjallisuutta ja taidetta.

Kaunokirjallisuutta.

Arvosteltuja teoksia.

Suomen kansakoulun synty.

Gustaf F. Lönnbeck, Folkskoleidéns utveckling i Finland från nittonde århundradets början till 1866. Helsingissä 1887. Akatemiallinen väitöskirja.

I.

Suomen kansakoulu on jo siksi vanha, että sopii sen syntyä ja kehitystä ottaa esitettäväksi. Neljännes vuosisataa on pian kulunut siitä ajasta, jolloin vanhin seminaarimme alotti vaikutuksensa, ja neljättä vuosikymmentä on mennyt siitä merkillisestä päivästä, jolloin Aleksanteri II, personallisesti johtaen senaattimme keskusteluja, lausui kansakoululaitoksemme syntysanan. Kansakoulukysymys on itsessään kyllin tärkeä saadakseen sijaa historiamme lehdillä, ja päivä päivältä ne syyt katoavat, jotka saattoivat tehdä sen tarkastamisen joko mahdottomaksi tahi ennen-aikaiseksi. Hetken mielijohteet ja arvelut ovat yhä saaneet väistyä kokemuksen ja varman tiedon sijasta, eikä oikeutettu arkaluontoisuuskaan enää vaadi meitä jättämään sikseen tutkimista siitä, onko oikeaan suuntaan menty vai ollaanko erehdytty, kun Suomessa kansakoulumme perustuslakia säädettiin. Viimeisenä niistä miehistä, jotka ratkaisevasti ovat vaikuttaneet kansakoulumme järjestämiseen, seisoi vielä nykyjään keskellämme *Uno Cygnæus*, koko laitoksen varsinainen järjestäjä, mutta tämän vuoden toisena päivänä hänkin elämästä kyllänsä saaneena, koko kansan suremana, on mennyt Manan maille, — sekin muistutus, että kansakoulumme synty jo on historian tuomion alaisena.

Siihen nähden ei voi muuta kuin ilolla vastaan-ottaa yllämainitun teoksen, — ensimmäisen, jossa nykyisen kansakoulumme syntyä on koetettu esittää. Kirja kyllä ei saa sijaa kaikkien kansakouluharrastajain pöydällä: ruotsinkielisenä ja akatemiallisena väitöskirjana ollen se jäänee monelle meidän lukijoistamme vieraaksi. Sitä paitsi, ja vaikk'emme aio tässä antaa yksityisseikkoihin menevää arvostelua, täytyy huomauttaa, että aineen tärkein ja viimeinen jakso, — se jolloin kansakoulumme muoto tuli lopullisesti ratkaistuksi, — herra Lönnbeckin kirjassa vaan on yleisimmissä piir-

teissään tullut kuvatuksi. Opinnäytteeksi kasvatusopin professorin virkaa varten aiottuna kirja muuten on supistetun ohjelman mukaan kirjoitettu, joten useat asiaan kuuluvat sivistyshistorialliset vaikuttimet korkeintaan ohimennen ovat tulleet mainituiksi. Mutta tästä huolimatta herra Lönnbeckin esitys on sekä hauska että seikkaperäinen, ja täydellisempää kuvausta odottamatta sopii kyllä ottaa varteen mitä se pääasiassa sisältää. Tuskin tarvinnee lisätä, että me tässä tahdomme sellaisiakin yleisesti historiallisia seikkoja ottaa lukuun, joihin herra Lönnbeck epäilyksellä ja vaillinaisesti on kajonnut.

Puolentoista vuosisataa ja enemmänkin 1686 vuoden kirkkolain määräykset ynnä niitten täydentämiseksi aikavälistä annetut säädökset pysyivät Ruotsissa ja Suomessa kansan-opetuksen perustuksena. Kummastella voipi kyllä, että ne saattoivat niin kauvan sellaisena olla, sillä muuta kuin sisälukua ja katkismusta ei näitten määräysten mukaan vaadittu. Kirjoitustaito, laulu, luvunlasku, saati muut aineet, jäivät kokonaan ohjelman ulkopuolelle, eikä lukutaitoakaan pidetty silmällä muussa tarkoituksessa kuin että kansa saisi «omin silmin nähdä mitä Jumala pyhässä sanassaan käskee ja vaatii» (K. L. II luku, 10 §). Niin hyvin silmämääränsä kuin toimeenpanonsa suhteen opetus oli kokonaan kirkollinen. Piispa Gezelius vanhemman tarkka silmä oli jo nähnyt loitommaksi; hänelle se ajatus, — kuten oivallinen kirja *Methodus informandi* kyllä osoittaa, — ei ollut vieras, että varsinainen kansakoulu oli yhteistä kansalais-sivistystä varten välttämätön maalla niinkuin kaupungeissa. Mutta epäsuotuisat olot ja ennen kaikkea hallituksen ja yleisön vähemmin valistunut kanta jättivät tämän edistys-askeleen ottamatta.

Voipi kyllä selittää, minkä tähden yksinvalta tyytyi niihin vaillinaisiin määräyksiin, jotka 1686 vuoden kirkkolaki antaa kansan-opetuksesta. Mahtavan ylimysvallan Kaarle XI säälimättä kukisti ja mursi; yhteiskunnassa vallitsi jälleen vanha kansanvaltainen yhtäläisyys, kuitenkin sillä lailla, että kaikki säädyt ja kansalaiset olivat — kuten joku uskalsi sanoiksi lausua — kuninkaan orjia. Jos kohta etevälle töllin pojalle oli luvallista pyrkiä pappissäätyyn, jopa laajempaankin vaikutukseen, niin yhteinen kansa kuitenkin semmoisenaan oli entisellä alallaan pidettävä. Kun se maksoi kruunulle runsaat veronsa, joko rahassa, luonnontuotteissa tahi veressä, ja muuten eli jumalanpelvossa sekä kunnioitti kuningasta, niin sillä jo oli kaikki se tieto, joka säädylle sen ajan käsityksen mukaan oli tarpeellinen.

Omituisemmalta näyttää, ett'ei vapaudenaikakaan, jolle kaikkien yhtäläisyys ja kansan itsehallinto kuitenkin olivat niin suosittuina tunnussanoina, käsittänyt kuinka vaillinainen koko opetusjärjestelmä oli ilman varsinaista kansakoululaitosta. Mutta asiaa lähempään tarkastukseen ottaessa voipi tätäkin asianlaitaa kyllä selittää. Vapaudenaika luuli kaikki tehneensä, kun otti valtikan vast'ikään yksinvaltaisen hallitsijan kädestä jättääksensä sen valtiosäädyille. Yksi näkökohta painoi enemmän kuin kaikki muut: ett'ei kuninkaan valta vaan voisi ikinä tulla rajattomaksi. Kun salaliittoja perustuslakia vastaan peljättiin, olivat kaikki keinot, väkivaltaisimmatkin luvalliset; eiväthän Kaarle XI ja XII ole niin pahasti tahranneet muistoansa viattomien vainoomisella kuin juuri se aika, jolle kaikkien oikeus ja yhtäläisyys lain edessä muka oli perus-aatteena. Ja yhteistä kansaa, jonka taipumus kuningasvallan suurentamiseen kyllä oli tunnettu ja päivän selvä, katselivat vapauden-ajan johtavat henkilöt alusta asti niin karsain silmin, että sen edustajat jäivät tärkeimpiä oikeuksia vaille: eivät saaneet salaisessa valiokunnassa sijaa eivätkä päässeet valtaneuvoksia valitsemaan. Mitähän laajempi oppi sitten olisi tälle säädylle ollut paljon tarpeellisempi kuin ennenkään? Ja niinpä 1686 vuoden kirkkolaki jäi kuin jäikin voimaansa: kaupunkikunnat, ne vähitellen saivat uusia opistoja, joten yhteisen sivistyksen asia niissä jotakuinkin tuli valvotuksi, mutta maalaiskuntien hyväksi ei saatu muuta aikaan kuin että lukkarien ja kuljeksivien pitäjänkoulumestarien apua ruvettiin enemmän käyttämään. Papisto sai kyllä paremman auttajan kuin äidit ja isät olivat, jos lukutaitoa piti edistää, mutta opetuksen tarkoitus jäi entiselleen *).

Alcenius on laajoissa muistoonpanoissaan, jotka ovat niin arvaamattoman tärkeänä apuna uudemman sivistyshistoriamme tutkijoille, koonnut asiakirjoja kansanopetuksen historian valaisemiseksi. Nämä tiedot ovat sitä enemmän tervetulleet, koska niistä selviää mitä tavalliset historialliset asiakirjat eivät meille ilmoita. Alhaisella kannalla kansanopetus vielä oli tämänkin vuosisadan alussa: kaupunkien niin sanotut pedagogiat olivat laatuansa monenlaiset, mutta ylen harvoin tyydyttäviä, ja maalla sisäluku ja ulkolukeminen oli kaikki mikä oli saatu aikaan. Harvoin saattoi yhteisessä kansassa sellaisia tavata, jotka osasivat lukea ja käsittää lukua raamatussa.

*) Vertaile *Leinberg*, Märkliga skeden i vår folkundervisnings äldre historia, Kasvatusopillisen yhdistyksen aikakauskirjassa 1885 (myös erikseen painettu).

Olimme siis aika lailla jääneet takapajulle muitten kansojen suhteen. Heti kolmekymmenvuotisen sodan jälkeen oli Gothan herttua Ernst jo järjestänyt kansakouluja pienessä valtiossaan ja tätä esimerkkiä muut ruhtinaat olivat noudattaneet. Varsinkin Preussissa oli kansanopetus yleinen jos kohta keskinkertaista laatua 1700-luvulla, ja Fredrik Suuri sitä tuntuvasti paranti. Tulivatpa sitten niin sanotut filantropistit, Basedow, Wolke, Iselin, Salzmann, Campe y. m. vaatimaan parempaa opetustapaa ja parempia oppikirjoja, ja kansanopetus tuli yhä enemmän huomatuksi. Rousseau ja valistuksen aikakauden muut ajattelijat ynnä franskalaisen vallankumouksen suuri liike, — kaikki yhdistyi johdattamaan ajattelevain kansalaisten huomiota kansanopetuksen suureen merkitykseen. Yksityiset miehet, kuten Friedrich von Rochow Preussissä ja kreivi Reventlow Tanskassa, perustivat omalla kustannuksellaan kansakouluja, jotka ainakin entisiin samallaisiin laitoksiin verrattuina olivat mallikelpoisina pidettävät.

Työlästä olisi tutkia mitkä näkökohdat etupäässä ovat vaikuttaneet meidän maassa elähyttävästi, mutta vireämpi liike tällä alalla on vuosisadan alusta saakka silminnähtävä. Eräs lahjoitus etupäässä ansaitsee huomiota, se jonka kruununvouti G. Ahlman antoi koulujen perustamiseksi Tampereen seuduilla. Paitsi sisälukua ja uskontoa kuuluivat myöskin kirjoitus, luvunlasku ja maanviljelys näitten koulujen oppiaineitten joukkoon. Pienessä osassa maatamme vaikuttaen, ja enimmiten kituvaa elämää eläen, Ahlmanin koulut eivät semmoisinaan ole mainittavaa merkitystä saavuttaneet, mutta niiden järjestämisen johdosta on vilkas keskustelu syntynyt, joka erittäin hyvin valaisee mielipiteitten kehitystä. Piispa J. Tengström, professori J. Bonsdorff, kirjailijat F. W. Radloff, K. K. Böcker, K. E. Eurén, A. Meurman, muita mainitsematta, ovat eri aikoina olleet tässä keskustelussa osallisina, ja niiden kirjoitukset kuvastavat miltä kannalta kulloinkin on kansan-opetuksen tarkoitusta käsitetty. Bonsdorffista, joka kokonaan seisoo filantropistien kannalla, on askel suuren suuri niihin miehiin, jotka keskipaikoilla vuosisataa ovat koettaneet kansanopetuksen tarkoitusta määritellä. Ja kesken tätä mielipiteiden kehitystä huomaamme vielä niin sanotun Bell-Lancasterin eli vuoro-opetuksen periaatteen, joka yhteen aikaan koko Euroopassa oli niin suosittuna ja ylistettynä, mutta joka ennen pitkää katosi näyttämöltä. Täytyy myöntää että tämä oli toista kuin se pysyväisyys, joka runsaasti vuosisadan ajan oli Ruotsissa ja Suomessa ollut kansan-opetuksen alalla havaittavana.

Tärkeän lopputuloksen tämä verrattain monipuolinen ja vilkas keskustelu synnytti: yhä useammille tuli selväksi, että kansan-opetus oli juuresta asti parannettava; ett'ei kansan-opetusta voinut pitää yksistään rippikoulun valmistuksena, vaan että sen tuli pitää yleisempi kansalais-sivistys tarkoituksenaan; samoin ruvettiin vaatimaan, että tytöillekin varsinainen kouluopetus annettaisiin.

Luonnolliselta näyttää, että tämän johdosta olisi pian ruvettu suuriin parannustöihin, mutta vielä saatiin niitä vuosikymmeniä odottaa. Syyt olivat monenlaiset ja kyllä selvät, yksi erittäinkin. Suurin osa yhteistä kansaa oli umpisuomalainen ja siis kielensä kautta suljettu täydellisten kansalaisoikeuksien nautinnosta. Valtio ei tunnustanut suomenkielen oikeutta muuta kuin uskonnollisella alalla: kirkossa, rippikoulussa ja kinkereillä luvallisena oli suomen kieli muuten ilman oikeuksia.

Vieras vieri päällä niinkuin kerma,
Herana vaan kansa alla hautui;
Sävyä ja kieltä suomalaisen
Ei niit' oppihuoneissa osattu,
Eikä koskaan kouluissa kysytty,

laulaa siitä ajasta Oksanen, eikä kuvaus ole liian synkkä. Tarpeettomista tarpeettomin oli tosiaankin siihen aikaan jokainen opetus, joka meni rippikoulun ohjelman ulkopuolelle. Ruotsinkielen opetus olisi ollut kaikista hyödyllisin, vaan sitä ei tietysti ajateltu. Eipä edes maamme ruotsinkielinen rahvas saanut mitään etua tästä suomenkielen sorrosta: talonpoika kuin talonpoika, ja herrasmies vaan jotakin merkitsi. Tämäkin osoittaa kuinka läheisesti vapaamielinen kehitys yleensä meidän maassamme on riippunut suomenkielen asemasta. Ilman sitä kansallista ja kansanvaltaista liikettä, jonka suomenmielisyys on tehnyt valtaavaksi, pieni ruotsinkielinen väestömme kaiketi ei vielä tänäkään päivänä olisi tullut ruotsikiihkoistemme helmalapseksi.

Mutta se tuli, tuo kauvan tarpeellinen herätys, joka oli uusia aloja avaava kansamme syville riveille. Missähän herätys olisi voinut alkunsa saada muuta kuin ainoalla alueella, joka oli umpisuomalaisille avoinna, — uskonnollisella! Suomalainen talonpoika tuli suuren hengellisen liikkeen oppi-isäksi, ja oppimattomat niin hyvin kuin oppineetkin pyrkivät Paavo

Ruotsalaisen yhteyteen oppimaan, miten valtiokirkon puutuneet, jäykistyneet jäsenet saisivat entistä elonvoimaansa takaisin. Suomen kirjakieli etupäässä siitä rikastui, uudistui, kun kansankielen uhkuvaa rintaa ruvettiin imemään. Mutta heränneisyys se myöskin ensimmäisenä sai meillä sellaista veljellistä tasa-arvoa ja yhtäläisyyttä aikaan, joka saattoi kansamme toisistaan vieraantuneita luokkia ja kerroksia yhdistää «yhdeksi lujaksi, sitkeäksi, sopusointuisaksi Suomenmaaksi». Jotta kaikki kotihartauden hetkinä voisivat rukouksensa yhdistää, tuli suomi hartauden ainoaksi kieleksi sellaisissakin perheissä, joissa ruotsinkieli muuten vallitsi, ja kasvavalle polvelle hankittiin heränneitten herrasmiesten perheissä tavalla tahi toisella tilaisuus lapsuudesta asti oppia kansan kieltä. Sitä paitsi keskusteltiin heränneitten kokouksissa maallisistakin asioista eikä ainoastaan hengellisistä. Sanalla sanoen: samoin kuin pimeän pirtin seinään hakattu akkuna yht'äkkiä antaa kaikille pirtin osille valoa, samoin tuo suuri liike, joka lähimmiten tarkoitti uskonnollisen elämän virkistyttämistä, myöskin tuli kansanvalistuksen ja yhteiskunnallisen tasa-arvon mahtavaksi edistäjäksi.

1840-luku toi mukanaan toisenkin liikkeen, joka verrattomalla voimalla vaikutti kansanvalistuksen hyväksi. Snellman tuli suomenmielisyyden eli fennomanian oppi-isäksi, ja tämä harrastus on täydellä itsetietoisuudella toiminut kohottaakseen kansan kieltä kaikilla aloilla täysiarvoiseksi. Enemmän kuin parahimmatkaan kirjoitukset kansakoulujen tarpeellisuudesta vaikutti tietysti riento, joka tahtoi kansankielestä tehdä sivistyskielen. Reinhold von Beckerin erinomainen taito oli kyllä 1820-luvulla pariksi vuodeksi voinut hankkia Turun Viikkosanomille kaksituhatta tilaajaa, ja tämä outo ilmiö samoin kuin moni muu seikka osoitti, että yksistään kirkollinenkin opetus oli vakoja kyntänyt, jossa kansanvalistuksen siemenien oli hyvä itää ja varttua. Tämä on sitä selvemmin myönnettävä, koska juuri tuota kirkon läpi vuosisatojen kestävää työtä kansanvalistuksen palveluksessa usein on kokonaan halveksittu. Mutta kun Maamiehen Ystävä, Kanava, Suometar y. m. Snellmanin hengessä rupesivat kansan lukuhalua käyttämään ja virittämään, nähtiin tietysti selvemmin kuin ennen, miten mahdotonta oli ajan pitkään tyytyä tuohon vaillinaiseen kansan-opetukseen, josta 1686 vuoden kirkkolaki puhui.

Paitsi näitä nimen-omaan kansallisia herätyksiä tuli vielä lisään vaikutus, joka kyllä ansaitsee huomiota: eurooppalaisen mielipiteen kääntyminen vapaamieliseen suuntaan. Vapaudenpelko jähmetytti Napoleonin ja Pyhän

Alliansin aikoina yleistä mielipidettä: mitä uljaammin 1700-luvun lopulla oli vapautta ja valistusta harrastettu, sitä kireämmin koetettiin tämän vuosisadan alussa vetää kaikkia vanhoja siteitä kiinni, uuden vallankumouksen kauhujen torjumiseksi muka. Valtiollisella alalla taantuminen ja yksinvallan harrastus, kirjallisuudessa hämärä romantinen haaveksiminen, opetuksen vainiolla valistuksen supistaminen tulivat Metternichin aikoina säännöksi. Mutta uuden ajan henki nousi näitä turmiollisia aatteita vastustelemaan, ja vaikka uusi taantumisen hyökylaine 1850-luvulla on havaittavana, on vapaamielisyys silminnähtävästi yhä voittanut alaa.

Ruotsissa nähdään nuo vastakkaiset suunnat varsin selvästi edustettuna kasvatusopillisessa keskustelussa. Nuorempana oli nerokas Geijer vanhallaolijaisuuden, valistuksenpelvon vankimpana pylväänä. «Täysi tarkoitukseni on, että työtä tekevä luokka on täydellisesti oppia vaille jätettävä», — siinä tämän suuresti ylistetyn opettajan aikaisempi kanta kansan-opetuksen suhteen; luvunlasku ja kirjoitus olivat nekin muka hyödytöntä oppia rahvaalle! Mutta toiselta puolen uuden ajan aatteet kyllä saivat taitavia puolustajia. Fryxell otti 1820-luvulla opetustoimen uudistamisen puheeksi, puolustaen kansakoulujen perustamista ja muita muutoksia, jotka suurimmaksi osaksi jo aikoja sitten ovat tulleet tuumista toimeen. Ja Ruotsin kansakoululaitoksen nerokas perustaja Torsten Rudenschöld esitti 1840-luvulla miten säätyjen kiertokulku oli tarpeen ja vaati pohjakoulun perustamista, jossa kaikki lapset saisivat ensimmäiset alkeet oppia.

Nämä ja Etelä-Euroopan liikkeet opetustoimen alalla vaikuttivat Suomeenkin. Se vilkkaampi liike, joka muuten on 1840-luvulle ominainen, havaitaan erittäin selvästi kasvatusopillisessa kirjallisuudessamme. Valistunut opetuksenharrastaja Odert Gripenberg, joka Salzmannin ja sitten Pestalozzin luona oli saanut herätyksiä, koetti uudenaikaisilla opistoilla ja kasvatusopillisella aikakauskirjalla raivata Pestalozzin aatteille tietä. Professori A. A. Laurell perusti kasvatus-opinnon historiassa niin tärkeän Helsingin yksityislyseon ja julkaisi hänkin kirjoituksia kasvatusopin alalla. Aikaiseen poistemmattu dosentti K. A. Alcenius tutkieli kasvatus-opin historiaa tavalla sellaisella, että hänen kokoelmansa yhä vielä ovat aarreaittana niille, jotka tahtovat samoihin asioihin perehtyä.

Ei yksi kivi jauhoja tee, ja näiden miesten vaikutus olisi kyllä ponnettomaksi tullut, joll'ei yleisön mielipiteet olisi olleet heille kannatuksena. Sanomalehdistömme, niin pieni kuin se olikin, toi 1840-luvulla juuri kan-

san-opetuksen suhteen paljon huomattavia mietteitä ja vaatimuksia julkisuuteen. Varsinkin suomenmielisyyden edustajat olivat tässä kohden valppaat; Suomettaressa huomautettiin muun muassa siitäkin, että talonpojat olivat neljäntenä säätynä valtiopäivillä ja tämänkin tähden olivat opetuksen tarpeessa. Muistuu tämän johdosta mieleen, että savokarjalainen osakunta aikoina, jolloin peräti vähän oli maamme perustuslaeista puhe, painatti kansalle Hallitusmuodon sekä Yhdistys- ja Vakuuskirjan suomeksi*). Vapaamieliset oltiin, edistystä harrastettiin, niin yhdessä kuin toisessakin suhteessa.

Mutta löytyipä niitäkin, jotka eivät tahtoneet kansanvalistusta, yhtä vähän kuin muutakaan edistymistä, vaan joitten mielestä kaikki jo Suomenmaassa oli ihmeen tyydyttävällä kannalla.

Kuluneimpia puheenparsia on tuo usein vatkutettu moite, että muka papisto ennen muita säätyjä on vanhojen olojen puolustaja, ja valitettavasti herra Lönnbeck tässä teoksessa ei ole malttanut olla tälle esiluulolle uhraamatta: maamme sivistyneet olivat muka jo 1840-luvulla yleisesti ja vankasti vakuutetut kansakoulujen tarpeellisuudesta «papisto kenties pois luettuna» (siv. 66). Mutta syytöstä, jonka täten tehty poikkeus sisältää, ei ole näytetty eikä sitä voikaan näyttää toteen. Mahdollista kyllä, että moni maapappi yksinäisyydessään ei voinut uuden ajan rientoja seurata, ja että nuo kirjaimilla —*de*—, *S—n* tahi jollakin muulla salanimellä merkityt kirjoitukset kansakoulua vastaan, jotka sieltä täältä löytää, havaitaan papillisesta läkkitolposta lähteneeksi, jos niitä ankaraan tutkintoon ottaa. Mahdollista, jopa luonnollista on sen lisäksi, että usea kirkkomme miehistä, palveltuaan pitkän ikänsä lukusijoilla, lopulta vakaantui arveluunsa, että mainittu toista vuosisataa käytetty opetustapa muka oli paras, kenties ainoa, joka meidän harvaan asutussa maassamme saattoi tulla kysymykseen. Tuo on — niin sanoaksemme — inhimillisen maneitin tavallista väärinnäytöstä, jonka helposti oikaisee. Mutta jos kohtuuden mukaisesti tahtoo koko pappissäädyn kantaa kansanvalistuksen suhteen arvostella, merkitsevät nimet sellaiset kuin J. Tengström, J. Bonsdorff, K. H. Strandberg, F. von Knorring, J. F. Bergh, J. Lagus y. m. enemmän kuin koko joukko tuntemattomia miehiä. Jos meillä olisi tiedossa herrojen kruununvoutien, lää-

*) Katso Lukemisia Suomen Kansan Hyödyksi, Savo-Karjalaisten Oppivaisten toimittamia, 3, Helsingissä 1847.

ninsihteerien, tuomarien, vallesmannien y. m. mielipiteet kansanvalistuksesta, niin vertaus eri säätyjen välillä tulisi kyllä selväksi, vaan tuskin sellaiseksi kuin herra Lönnbeck olettaa.

Sattuupa niinkin, että esillä oleva teos neljännessä luvussaan antaa kelpo todistuksen, miten eri säätyjen valikoitut edustajat arvostelivat kansanvalistusta. Saamme siinä näet lukea paljon eräästä tähän asti tuiki tuntemattomasta «kansanvalistuskomiteasta», johon kuului maamme kolme piispaa ynnä neljä maallikkoa, vieläpä niin korkeat herrat kuin senaatin varapuheenjohtaja, salaneuvos von Haartman, vapaaherra, kuvernööri ja kenraalimajuri von Kothen, ja presidentit kreivi Mannerheim ja Richter. Korkeasukuiset herrat von Haartman, von Kothen ja Mannerheim, jotka olivat lankouden siteillä yhdistetyt, ovat tässä komiteassa ottaneet pahimmat erehdykset osaksensa, kun piispat ja Richter sitä vastaan ovat verrattain järkeviä.

Kaikeksi onneksi Suomenmaa peräti harvoin on synnyttänyt miehen, jota niin paljon olisi moitittu ja syystä moitittu kuin vapaaherra Kasimir von Kothenia, ja ihme kyllä, raskaitten syytösten varasto ei vieläkään ole tyhjäksi ammennettu. Saiman ja Kanavan kuristaminen, 1850 vuoden kielto suomalaista kirjallisuutta vastaan ja 1870-luvun mullistukset kouluasioissa riittäisivät yksinänsä korottamaan tätä niin monenlaisessa toimessa käytettyä ylimystä valon vihollisten ensimmäiseen arvoluokkaan, mutta herra Lönnbeckin kirjassa saamme uuden uutukaisen todistuksen, miten sama mies on käyttänyt korkeata asemaansa ja vallanpitäjäin suosiota. Voisipa tosiaankin häneen sovittaa tuota tunnettua säettä Göthen Faustissa, että hän oli osa siitä voimasta,

Jok' aina pahaa suo, ja aina hyvää luo,

eikä sittenkään poikkeaisi historiallisesta totuudesta.

Mainitun komitean synnytti vallankumouksen pelko, eikä mikään muu syy; se oli pantu kansanvalistusta tukehduttamaan, eikä edistämään. 1848 vuoden suuret liikkeet eli, kuten niitä virallisessa kirjeessä mainittiin «nykyään Euroopassa vallitseva mielipiteitten hairaus», sai ruhtinas Menshikowin keisarin luona ehdottamaan sekä komitean että sen kokoonpanon, eikä voi epäillä, että Kothen oli tuuman alkuunpanija. Hallitsijan päätöksen ilmoitti sitten ruhtinas Menshikow 17 päiv. Joulukuuta 1851 annetussa kirjeessä — Suomen ministerivaltiosihteerille (!), joka 26 päiv. kirjoitti viral-

lisen kirjeen takaisin Menshikowille (!), jotta hän kenraalikuvernöörinä antaisi Suomen senaatille asiasta tietoa, mikä pari päivää myöhemmin tapahtuikin. Tämän oudon alustuksen jälestä komitea sitten kokoontui ja suoritti tehtävänsä 14 istunnossa, joista ensimmäinen pidettiin 11 päiv. Helmikuuta 1852 ja viimeinen 27 päiv. Tammikuuta 1853.

Komitean lausunnon sisällystä ei kannata aivan laajasti esittää. Että «yleinen ääni» jo oli vaatinut maallisen tiedon antamista Suomen rahvaalle, siitä komitealla ei näy olleen aavistustakaan. Yhtä vähän siitä, että kansakoulu oli yleisenä tarpeena. Ainoastaan niitä lapsia varten, jotka eivät kotona voineet opetusta saada, oli muka kouluja tarpeen, yksi kussakin seurakunnassa. Näiden opistojen tuli olla rippikoulun valmistuksena ja oppiaineet määrättiin sen mukaan. «Yleisesti hyödyllinen kirjoitus- ja luvunlaskutaito» sai kuitenkin sijansa opetusjärjestelmässä, ikäänkuin armosta; elinkeinot ja käsityöt sitä vastoin olivat oppiaineiksi muka liian vaikeat. Opettajiksi saisi ottaa lukkareita, joitten kasvattamista varten pitäisi perustaa yksi seminaari kuhunkin hiippakuntaan.

Vapaaherra von Kothen ei tyytynyt näihin ehdotuksiin, vaan katsoi parhaaksi, että olisi kouluja kahta laatua, kyläkoulut ja pitäjänkoulut, edellisiä yksi joka kylässä, jälkimäisiä yksi joka pitäjässä. Kyläkoulu olisi sunnuntaikoulu, jossa kaikkien rahvaan lasten pitäisi käydä; opettaminen ei sekään saanut olla vapaaehtoinen, vaan jokainen mies yhteisessä kansassa olisi velvollinen vuorostaan vuoden aikaa olemaan niissä opettajana sen jälkeen kuin itse oli ripille päässyt. Että sellainen molemminpuolisesti pakollinen opetus olisi kotiopetuksen ansioita vailla omistaen täydessä määrin sen virheet, se ei tainnut kenraalin mielestä vastata siihen etuun, että opetusta saattoi virallisesti valvoa ja käskyillä ohjata, mikä kotiopetuksen suhteen ei käynyt laatuun. Mutta pitäjänkoulut eivät olleet ohjelmansa suhteen täydellisemmiksi aiotut kuin kyläkoulutkaan: piplian historia, katkismus ja kirkkolaulu riittäisi niissä opetus-aineeksi, koska muut aineet muka olivat tarpeettomat tahi suorastaan saattoivat tehdä uskonnonopetukselle, siis kansan siveellisellekin elämälle haittaa. Näissä pitäjänkouluissa opettajatoimi oli lukkareille uskottava, — siinä siis von Kothen yhtyi komitean enemmistöön. Mutta lukkareita ei pitäisi hänen mielestään eri seminaareissa valmistaa opettajiksi, vaan samoin kuin papit tavallisissa kouluissamme; he olivat «kanttorin» sekä «pitäjänkoulunopettajan» arvonimellä rohkaistavat, saisivatpa virkavuosiakin lukea, jos papintutkinnon suorit-

taisivat. Siten masentuisi papiston «hengellinen ylpeys», Suomi pääsisi vapaaksi noista säätynsä yli pyrkivistä «puolitekoisista herrasmiehistä», — niistä tietysti, jotka eivät herroiksi syntyneet; — sen ohessa papisto ja lukkarit sulaisivat yhdeksi luokaksi, jossa kaikki «ymmärtäisivät toisiansa paremmin kuin ennen». Varmuuden vuoksi kuvernöörit saisivat asiakseen opetustointa valvoa, jotta papisto enemmän kuin muka siihen asti «vaikuttaisi kansan hengelliseen sivistykseen ja siveelliseen elämään».

Näitten hullutusten rinnalla Raumerin pahamaineiset regulatiivit Preussissa näyttävät valistuneilta. Joka tapauksessa ne eivät vähentäneet keksijänsä vallanpitäjäin luona nauttimaa luottamusta: von Kothen tuli samana vuonna — kirkollispäälliköksi! Häneltä ei siis puuttunut tilaisuutta mielen mukaan riehua siveellisyyden edistämiseksi. Mutta ylläkerrottu vastalause meni sellaiseen mielettömyyteen, että sitä tuskin olisi voinut helposti saada laiksi. Ja kun Kothen ei kyennyt saamaan omia tuumiaan perille, hän ei arvattavasti yrittänytkään saada komitean mietintöä hyväksytyksi, pikemmin päinvastoin; sellainen on ainakin hänen menetyksensä muissa asioissa ollut. Sota sitä paitsi tuli väliin, jonka tähden aika ei ollut suurille uudistuksille ensinkään otollinen. Tyytymättömyyttä mokomat suuret mullistukset joka tapauksessa olisivat saattaneet synnyttää aikoina, jolloin kyllä sävyisten suomalaistenkin maassa oli syytä muistaa sääntöä *qvieta non movere*, rauhallisia oloja ei pidä suotta häiritä. Kaikki siis jäi «vihreän vaatteen alle».

Ja niinpä talven kova valta vihdoin läheni loppuansa ja ihana kevät tuli.

II.

Olemme nähneet miten läheisessä yhteydessä yleiset valtiolliset olot ja kansanvalistuksen asia meillä ovat olleet. Kaikkein selvimmin tuo vuorovaikutus tulee näkyviin sitten kuin Aleksanteri II:n ikimuistettava hallitus alkaa kaikkine herätyksineen. Puoleksi unohdettuina olivat kauvan olleet nuo määräykset, että yhteiskuntalaitos on kansan myötävaikutuksella kehitettävä, mutta Aleksanteri keisari tässä kohden alkaa uuden aikakauden. Samassa kansanvalistuksenkin merkitys tulee huomatuksi ja saapi sijan niitten kysymysten joukossa, jotka kaikkein ensiksi ovat otettavat käyteltäväksi.

Suuret muutokset seuraavat muutenkin hallitsijamuutosta. Vapaaherra von Kothen rettelöipi tunnetulla innollansa ruotu-isäntien kanssa, mutta sillä

odottamattomalla seurauksella, että hänen täytyy vuosikymmeneksi karata Suomen valtiolliselta näyttämöltä. Valistuksen työllä ei enää ole hänestä haittaa, vaikka vielä vähän aikaa nimeksi pysyy kirkollispäällikkönä. Kothenin sijaan astuu Viktor Furuhjelm, hänen lankonsa mutta täydellinen vastakohtansa. Senaatin ennen niin peljätty varapuheenjohtaja vapaaherra L. G. von Haartman on tosin yhä vielä virassaan, mutta hänen valtansa on laskemaisillaan olevan auringon kaltainen. Vuonna 1857 hän senaatissa antaa pitkän mietinnön kansanvalistuksesta; pääasia oli — panna komitea miettimään «miten uskonto on kohotettava siihen korkeuteen, joka sille tulee», mutta tämä sävel 1851 vuoden virallisesta valitusvirrestä kajahtaa huomaamatta. Haartmanin sijaan astuu pian J. M. Nordenstam, joka oli harras kansakouluaatteen ystävä.

Maaliskuun 24 päivänä 1856 annetun käskyn mukaan senaatti otti kansakouluasian esille. Ensiksi jätettiin tuomiokapitulein asiaksi antaa alammainen ehdotus ja mietintö tässä asiassa. Lausunnot olivatkin jo syksyllä valmiit ja hämmästyttävän yhtäpitävät, vaan eivät suinkaan olleet tyydyttäviä. Oikeastaan eivät muuta olleet kuin — jäljennös 1851 vuoden komitean ennen mainitusta päämietinnöstä! Lehtorit K. E. Eurén ja T. T. Renvall olivat kyllä Turun tuomiokapitulin pöytäkirjan mukaan esittäneet paljoa valistuneempia mielipiteitä, joihin muut yhtyivät, mutta selittämättömistä syistä lopullinen ehdotus sittenkin jäi entiselleen. Samoin kuin Bergenheim Turussa saivat niin-ikään Ottelin Porvoossa ja Frosterus Kuopiossa kapitulinsa hyväksymään tuon ehdotuksen, jonka mukaan jonkunmoinen rippikoulun valmistusluokka saisi kansakoulusta käydä. Niitten miesten joukossa, jotka allekirjoituksellaan ovat näitä ehdotuksia kannattaneet, huomaa hämmästyksellä J. L. Runebergin ja Z. J. Cleven. Arvattavasti koko asia oli kiireen kautta ja muitten juoksevain toimien ohessa ratkaistu, niin ett'ei ehditty sen syvällistä merkitystä suuresti punnita.

Kysymyksen tärkeyteen katsoen senaatti painatti tuomiokapitulein lausunnot ja jätti kaikille asianharrastajille oikeuden tehdä muistutuksia tehtyä ehdotusta vastaan. Yhdeksäntoista lausuntoa sen johdosta jätettiin senaatin kirkollistoimistolle, puolet pappismiesten, puolet maallikkojen antamia. Yksi ulkopuolella Suomen maata asuva kansalainen oli sen lisäksi lausuntonsa antanut, joka yksinänsä oli suuremmanarvoinen kuin kaikki muut lausunnot yhteensä. Sen tekijä oli silloin Pietarin suomalaisen seurakunnan kirkkokoulun tarkastajana sekä suomalaisten uskonnon-opettajana usecassa Pietarin

oppilaitoksessa. Sivistyshistoriassamme mainehikkaalle suvullensa *Uno Cygnæus* sitoi uudet lakastumattomat kunnian seppeleet.

Cygnæuksen mietintö, annettu Pietarissa 15 päiv. Syyskuuta 1857, kantaa nimen «Erinäisiä mietteitä Suomen aiotusta kansakoulusta». Ensi kerran painettuna herra Lönnbeckin kirjassa, tämä lyhyt ja vaatimaton mietintö meitä vielä tänäkin päivänä, neljättä vuosikymmentä siitä kuin se kirjoitettiin, hämmästyttää rohkealla ja raittiilla tulevaisuuden luottamuksellansa sekä jaloilla aatteillaan. Kansakoulumme tärkeimmät periaatteet meitä kohtaavat jo näissä «erinäisissä mietteissä», vaikka niiden tekijä kyllä sitten yksityiskohdissa on kantaansa kehittänyt.

Tärkeimpiä kysymyksiä, jotka suomalainen kasvatusopin tutkija voipi ottaa tarkoin selvitettäväksi, on se, mistä Cygnæus on saanut herätyksiä mielipiteihinsä, toisin sanoen mitkä ovat Suomen kansakoulu-aatteen syvät synnyt. Edellisen ajan keskustelut ovat kyllä tärkeä, jopa välttämätönkin takalikko, voidaksemme kansakoulumme isän merkitystä käsittää, mutta varmaankin erehtyisi jos arvelee, että hänen järjestelmänsä emäjuuret olisivat noissa Ahlmanin kouluista tapahtuneissa keskusteluissa, jotka tutkija meidän aikoina ahkeralla työllä voipi saada päivän valoon.

Homeros laulaa Odysseian sankarista, että hän oli monen kansan asuinsijoja nähnyt, niiden luontoon tutustunut, ja epäilemättä tämä tietolähde yhä vielä on tärkeimpiä, jos suurellaisia muutoksia ja uudistuksia tahtoo aikaan saada. Kenties nuo laajat harhamatkat Aasiassa ja Amerikassa olivat paras mahdollinen koulutus niin ihmisystävälliselle ja tarkkasilmäiselle miehelle kuin Uno Cygnæus, joka sen lisäksi kiireestä kantapäähän oli idealisti, luottaen ihmishengen rajattomaan kehitysvoimaan. Alhaisella kannalla olevien heimojen kannasta hän oli päättänyt, miten ääretön sivistyksen vaikutus on, ja Pietarissa päästyänsä monen etevän saksalaisen opettajan tuttavuuteen hän sai positiivista apua, tutkiessaan kasvatusopin johtavia aatteita. Niinpä Pestalozz'in ja Fröbelin kasvatussuunta oli Cygnæukselle tuttu ennen kuin hän ensi kerran esiintyy. Ja kun sitten sai Suomen valtion varoilla käydä ulkomailla, tuli hän vielä tilaisuuteen tutustumaan kasvatus-opin etevimpäin edustajain kanssa, joista Diesterweg on ensiksi mainittava. Kuinka paljon tämä merkitsi, on Cygnæus tunnustanut lainaamalla usein kokonaisia lauseita ja ehdotuksia ulkomaalaisten teoksista, itse

ilmoittaen noudattaneensa eklektistä eli valikoivaa menetystä*). Schweizin oppilaitokset, etupäässä Bernin, St. Gallenin, Zürichin ja Aargaun opistot, ja varsinkin seminaari Wettingenissä, ovat yleensä olleet esikuvana sille kansakoululaitokselle, jonka Cygnæus ehdotti Suomen noudatettavaksi.

Ulkomailla ollessaan Cygnæus ei kuitenkaan vieraantunut synnyinmaastaan, ja tämä seikka se se teki hänelle mahdolliseksi menestyksellä esiintyä uudistajana. Emme tiedä kuinka tarkasti hän lienee sen ajan suomalaista sanomakirjallisuutta seurannut, mutta maamme alempain kansankerrosten henkistä ja siveellistä tilaa hän saattoi Pietarista seurata paremmin kenties kuin monesta muusta paikasta, sinne kuin yhä eri haaroilta tulvailee suomalaisia onneansa etsimään. Onhan tunnettu, että jos Suomi vähemmin kuin muut maat on siirtolaisilla maksanut Pohjois-Amerikalle veroa, niin tämä osaksi riippuu siitä, että meillä paljoa lähempänä on sellainen uusi maailma, joka melkein yhtä hyvin kuin «the far West» Amerikassa tarjoo seikkailijoille tuntematonta tulevaisuutta, yrittäväisille rikkautta ja rikoksellisille entisyyden unohdusta. Näitä isänmaasta eronneita kansalaisia Cygnæus Pietarissa huolellisesti seurasi, ja niitten mukaan hän saattoi aivan oikein arvostella kansan-opetuksen laitaa Suomessa.

Niin valaiseva ja täydellinen kuin herra Lönnbeckin esitys on edellisestä kehityksestä, niin lyhyeksi ja vaillinaiseksi se supistuu juuri kuin joudutaan aineen pääosaan. Cygnæuksen toimien arvosteleminen saattoi epäilemättä kunnianarvoisen vanhuksen vielä eläessä olla arkaluontoinen tehtävä; sitä paitsi läheiset persoonalliset suhteet tekivät tuon työn erittäinkin herra Lönnbeckille vaikeaksi; siinä kyllin selitystä mainittuun puutteesen. Mutta asian tärkeyden tähden täytyy toivoa, että 1860-luvun tapaukset ja keskustelut mitä pikimmin tulevat nekin asiantuntijan esitettäväksi, jotta meillä olisi kansakoulumme seikkaperäinen historia kirjoitettuna ainakin vuoteen 1866. Kysymyksen arvaamattomaan tärkeyteen katsoen annettaneen anteeksi, jos tässä yritetään edellisen esityksen jatkoksi luetella kansakoulumme uusimmankin historian pääkohtia, vaikk'ei tämän kirjoittaja voi kehua olevansa asiantuntija puheena olevalla alalla.

Erittäin hyvin Cygnæuksen ehdotukset muutamissa kohden soveltui-

---

*) Katso Finlands Allmänna Tidningissä 1861 olevaa kirjoitussarjaa Försök att vederlägga några af de vigtigaste inkast, som blifvit gjorda mot förslag rörande folkskoleväsendet i Finland, n:o 226. Kirjoitus on myöskin erikseen painettu.

vat niihin vaatimuksiin, jotka valistuneimmat suomalaiset jo paljoa ennen olivat tottuneet oikeina pitämään, jos kohta hän tavallisesti johtopäätöksissään meni pitemmälle kuin aikalaisensa. Mutta onpa runsaasti sellaisiakin kohtia olemassa, joista yhä vielä voidaan eri mieliä olla, mutta joitten suhteen Cygnæus rohkeasti on työskennellyt yhteen suuntaan.

Uutta se ei ollut kun Cygnæus selitti, että kansakoulujen perustaminen oli yhteiskunnallinen eikä vaan kirkollinen asia, mutta johtopäätös, että siis oli tarpeen erinäinen ylihallitus tätä varten, jollė huoli kansanopetuksesta piti jättää, oli hänelle kunniaksi. Jo 1846 oli Saima lausunut, ett'ei kiertokoulusta ollut apua ja että 140 kelvollista kansakoulua tekisi enemmän hyötyä kuin 1400 aapiskoulua; vielä myöhemmin Snellman on huomauttanut, miten kansakoulu on rahvaalle yht'aikaa koulu, lukio ja yliopisto, sekä näitten suurten vaatimusten mukaan järjestettävä. Täysieräisempinä, käytännöllisemmässä muodossa nämä aatteet kuitenkin kohtaavat meitä Cygnæuksen vaatimuksissa, että oli aljettava korkeammasta kansakoulusta; että kansakoulu oli tehtävä pohjakouluksi kaikille kansan kerroksille, ja sekä opetusohjelmansa että opettajain puolesta niin hyväksi kuin ikinä mahdollista. Liian suuria vekseliä Cygnæus ei tässä kohden asettanut tulevaisuuden maksettavaksi, jos kohta lähin aika arveli hänen menneen liikoihin sekä opetusaineitten ja kurssien että kustannusten suhteen. Kun hän alotti yhdellä seminaarilla, johon paraat voimat olivat koottavat, kun hän vastusteli koulupakon säätämistä, luottaen enemmän vapaan vakaumuksen voimaan, kun hän jo vuonna 1857 odotti paraasta päästä yhteisestä kansasta lähteneitä nuorukaisia seminaarin miesosaston mutta herrasväen tyttäriä naisosaston oppilaiksi, niin tämäkin kaikki osoittaa harvinaista kykyä ennustaa tulevaisuuden kokemusta.

Mutta löytyipä eroituksia ja suurellaisiakin Cygnæuksen ja Suomen yleisön kannan välillä. Yleisön mielipiteitä kuvaa kyllä 1861 vuoden kansakoulukomitean mietintö (Z. J. Cleven kirjoittama), samoin A. Meurmanin, F. L. Schaumanin y. m. kirjoitukset, mutta vielä paremmin J. V. Snellmanin Litteraturbladissa antama arvostelu Cygnæuksen ehdotuksesta. Tarkemman vertauksen tekeminen on tosin vaikea: toisella puolen seisoi ajattelija, itsetyinen, johdonmukainen, rautainen niinhyvin luonteessaan kuin mielipiteissään; toisella puolella mies, joka pikemmin oli runoilija kuin ajattelija, tuntehikas, herkkäuskoinen, mutta hänkin horjumaton tärkeimmissä periaatteissaan, joko hän itse oli niitä kehittänyt tahi muilta lainannut.

Snellmanista tieto ja opetus, Cygnæuksen mielestä luonteenkehitys ja kasvatus olivat koulun varsinaisena silmämääränä. Snellman arveli kodin ja kansan tavan olevan voimia, joita vastaan koulu ei voinut paljon mitään, Cygnæus toivoi voivansa koulun avulla uudistaa koteja ja niiden tapoja, sanalla sanoen uudistaa koko kansaa. Johdonmukaisesti Snellman siis piti poikakouluja, Cygnæus tyttökouluja tärkeämpinä; edelliselle olivat kauhistuksena sisäoppilaat ja nuo lapsenseimet, joissa muutamat lapset tulisivat koekentäksi harjaantumattomille neitosille; jälkimäinen sitä vastoin piti internaattia ja seimiä erittäin tarpeellisina. Snellman pelkäsi nuoremman polven veltostumista, jos opettajat kasvaisivat neljän seinän välissä, tarkan päiväjärjestyksen mukaan; Cygnæus uskalsi niin paljon luottaa saman järjestyksen harjoittavaan, karkaisevaan voimaan, että arveli tämän opetuksen olevan tärkeänä valmistuksena asevelvollisuudellekin*). Ei käsityönkään kasvattava voima, joka oli Cygnæuksen järjestelmän ominaisimpia ja lisätkäämme: kiitettävimpiä kohtia, saavuttanut Snellmanin täydellistä hyväksymistä.

Olipa kyllin kylläksi taistelun aihetta, kun näin syvällinen periaatteellinen erotus oli olemassa taistelevain välillä. Mutta sen lisäksi muutamat muutkin seikat, osaksi kyllä vähäpätöiset, tulivat lisään. Nuo alkuehdotuksessa käytetyt nimet «veljet» ja «sisaret», joilla seminaarin sisäoppilaita pitäisi mainita, ja se tarkka päiväjärjestys joka oli ehdotettu, alkaen aamun puolen minuutin pituisesta, 20⁰ Cels. lämpimästä puolikylvystä, aina iltarukoukseen asti, — tämä kaikki maistui monen mielestä herrnhutilaisuudelle, luostari- tahi kasarmielämälle ja kukaties mille. Maamme opettajien ja pappien opetustapaa, erittäin katkismuksen ulkoalukemista, Cygnæus oli kovasti moittinut, ja tämä suututti, herätti sen ohessa pelkoa, että joku epäkirkollinen henki oli valloille pääsevä noissa kansakouluissa, jotka tahdottiin tuomiokapitulein ja papiston valvonnasta vapauttaa. Lisätkäämme vielä, että Cygnæukselta puuttui kyky järjestää aaterikkaita väitteitään johdonmukaiseen ja muodonkin puolesta täydellisesti tyydyttävään esitykseen, ja että hänen suoruuttansakin, ainakin yhteen aikaan epäiltiin, — vaikk'emme tunne vähintäkään tosiasiaa joka olisi jälkimäiseen syytökseen antanut syytä, ja me näemme että aiheita kyllä löytyi monenlaisia, joista niin oikullinen

*) Tämä muistutus kirjoitettiin jo vuonna 1863, ks. Utlåtanden och förslag rörande folkskoleväsendet i Finland, s. 141.

hallitsija kuin «yleinen mielipide» voipi epäsuosionsa kehittää. Ja kun tämä vast'ikään tuntematon mies alusta asti saavutti sellaisen aseman, että koko kansakoulukysymyksen ratkaiseminen näytti olevan asia hänen ja kirkollispäällikön välillä, niin tämäkin taisi ärsyttää monen julkisen keskustelun miehistä. Tylysti Snellman Litteraturbladissa, 1861 vuoden kansakoulukomitea mietinnössään, ja muut sanomalehdissä kohtelivat Cygnæuksen ehdotuksia. Jyväskylän silloiset seminaarin-opettajat kuuluvat myöskin tehneen pitkän vastalauseen seminaarin perustajan ehdotuksia vastaan, mutta mihin se mietintö joutui emme tiedä, saati mitä se sisältää.

Sitä suurempaa luottamusta Cygnæus sitä vastoin nautti niitten luona, joista asian ratkaisu riippui. Viktor Furuhjelm kirkollispäällikkönä, G. M. Wænerberg esittelijänä ja Nordenstam puheenjohtajana antoivat ehdottoman kannatuksensa Cygnæukselle, ja siitä heille tulee kunniaa. Kuten herra Lönnbeckin suurella vaivalla ja huolella tekemä vertaileva katsaus (Liite C) lähemmin osottaa, on 1866 vuoden kansakouluasetus muodon puolesta kansakoulukomitean työtä, mutta aatteet ovat Cygnæuksen. Sen kokemuksen nojalla, jonka olemme kahden vuosikymmenen kuluessa saaneet, tunnustanevatkin useimmat, että tämä ratkaisu pääasiassa oli asialle eduksi; eipähän nyt enää muistetakaan monta muistutusta, joista silloin paljon melua pidettiin. Tosikansallisessa hengessä ja samassa uusimman ajan kokemuksen mukaan Uno Cygnæus järjesti kansakoululaitoksemme, ja senpä tähden se on niin hyvin menestynyt.

Mitä yleinen, kaikkiin kansankerroksiin ulottuva valistus merkitsee, on nykyään niin yksimielisesti tunnustettu, että sen selittäminen olisi yhtä tarpeetonta kuin kaataa vettä hyvään kaivoon. Yksi näkökohta vaan tulkoon lopuksi mainituksi.

Ehtimiseen saamme venäläisissä lehdissä lukea hyökkäyksiä Suomen kansaa vastaan, ja näiden perustuksena on melkein aina, tavalla tahi toisella, luottamus Venäjän äärettömään voimaan. Mutta voimaa on monta laatua. Usea venäläinen kuvernementti eli lääni on väkilukunsa puolesta koko Suomen arvoinen, ja tämä osottaa kyllä aineellista heikkouttamme, jonka me kuitenkin itse aivan hyvin tunnemme. Mutta jos tarkemmin vertailee noita alueita ja väestöjä, jos ottaa senkin lukuun, mikä paljous opistoja, kirjallisuutta, sanomalehtiä on meillä henkisten rientojen edustajina, kun sitä vastoin Venäjällä kyllä voi kahden miljoonan asukkaan alueita tavata, joissa ei ilmesty kuin joku ainoa kuiva virallinen lehti ja joissa har-

vat koulut ovat olemassa, niin me näemme miten vaaka toisessa suhteessa voipi meidän eduksemme kallistua. Paljon merkitsee kyllä meidän aikoina aineellinen voima, mutta henkinen vielä enemmän. Ja mikäli voimme henkistä etevyyttä saavuttaa ja säilyttää, sikäli kansamme asemakin vakaantuu.

Niistä suurista kansallisista töistä ja uudistuksista, jotka tämä vuosisata on tuonut mukanaan, harva tärkeydessä vetää kansakoululaitokselle vertoja. Siitä että tämä työ alusta asti tuli hyvälle tolalle, ylistää kiitollinen isänmaa Uno Cygnæuksen muistoa. Kansalliselle olemuksellemme hän on uudet, horjumattomat kulmakivet laskenut.

E. G. Palmén.

Suomalaista kielentutkimusta.

II.

Arvid Genetzin teoksista.

Arvid Genetz, Lautphysiologische Einführung in das Studium der westfinnischen Sprachen mit besonderer Berücksichtigung des Karelischen. Akademische Abhandlung. Helsingissä 1877. 22 siv. 8:o.

—„—, Versuch einer karelischen Lautlehre. Akad. Abhandlung. Helsingissä 1877. 88 siv. 8:o.

—„—, Kertomus Suojärven pitäjäästä ja matkustuksistani siellä v. 1867 (Suomi II. 8. Helsingissä 1870). 75 siv. 8:o.

—„—, Vepsän pohjoiset etujoukot. (Kieletär I, 4 ja 5, Helsingissä 1872 ja 1873). 54 siv. 8:o.

—„—, Tutkimus Venäjän Karjalan kielestä. Kielennäytteitä, sanakirja ja kielioppi (Suomi II, 14). Helsingissä 1880. 254 siv. 8:o. Hinta: 2 m. 50 p.

—„—, Tutkimus Aunuksen kielestä. Kielennäytteitä, sanakirja ja kielioppi. Helsingissä 1884. 194 siv. 8:o. Hinta: 2 m.

—„—, Neuvoja Suomen kielen opettajille. Äännetieteen alkeet y. m., kirjoitti Arvi Jännes. Porvoossa 1886. 30 siv. 8:o. Hinta 75 p.

Aivan liian kauvan on Valvoja jättänyt huomioon ottamatta Arvid Genetzin tieteellisen toimen, sillä muista hänen teoksistaan kuin «Suomen kielen äänne- ja muoto-opista» ei ole sanaakaan hiiskuttu. Nyt, jos kohta

myöhäänkin, käymme täten yhtä aikakauskirjamme laiminlyömisistä korjaamaan. Meidän on se vain tekeminen lyhyimmästä tärkeimpään ja enemmän esitellen kuin arvostellen, jott'emme lukijaa väsyttäisi.

Jo ensimmäinen ylläluetelluista teoksista osottaa Arvid Genetzin kielitieteellistä kantaa. Tämä pieni väitöskirja sisältää nimittäin lyhyen yleisen ja suomalaisen *äännefysiologian* eli, niinkuin nykyään sanotaan, *fonetiikan*, joka tiede meillä valitettavasti vielä tänä päivänä on aivan liian vähän tuttu. Meillä on ollut yleensä juurtuneena jonkinlainen taikauskoinen kunnioitus *kirjaimia* kohtaan. On puhuttu tieteellisyyden vaatimuksilla ilmautuneissa teoksissa «kirjainten muutoksista», on opetettu että «kahdesta yhtäläisestä kirjaimesta toinen pehmentyessä putoo pois» j. n. e. Tapaahan meillä kieliopillisesti sivistyneitä ihmisiä, jotka eivät tajua että *n* kirjain sanassa «sa*n*ka» merkitsee aivan eri äännettä kuin esim. sanassa «sa*n*ta»; enintään he ovat valmiit myöntämään että *n* tässä tapauksessa (k:n edessä) saapi «luonnollisesti» toisen äänteen kuin muuten. Yhtä vähän he tietysti voivat käsittää, ett'ei sanassa «sa*ng*an» ole n:ää eikä g:tä, vaan pitkä *ṅ* (eli *eng*) äänne. Sanalla sanoen: kirjoitusta on totuttu käsittämään itse kielen pohjaksi ja puhetta ainoastaan kirjoitetun sanan ääntämiseksi. Tämä perin väärä kanta on päässyt vallitsemaan sen kautta, että kieliopintojen pääasiallisina esineinä ovat olleet kuolleet kirjakielet ja sen sijaan on pantu perin vähä huomiota elävään puhekieleen. Kun sen lisäksi muistaa kirjoitetun sanan edut puhutun sanan rinnalla, että nim. sen avulla ihminen voipi laajentaa toimialansa paikan ja ajan määräämien rajojen ulkopuolelle, niin ei ole kumma, että kirjoituksen merkitystä kielentutkimukselle on liian suureksi arvattu, että on unhotettu että kirjoitus ei ole kieli itse, vaan ainoastaan puhutun, äännetyn kielen enemmän tai vähemmin vaillinainen ja karkea merkitseminen.

Yleisesti jo myönnetään että kielentutkimuksen esineenä, jos se tahtoo nimeänsä ansaita, tulee olla kieli itse, s. o. puhuttu ja kuultava kieli, eikä suinkaan vain sen vaillinainen kuva, kirjoitus. Mutta jotta pääsisi puhuttua ja kuultavaa kieltä käsittämään, täytyy itselleen tehdä selväksi, miten inhimillinen puhe syntyy, täytyy oppia selvästi ymmärtämään niitä fysiologisia ja fysikaalisia ilmiöitä, joita inhimilliseksi puheeksi nimitetään. Inhimillisen puheen luonnontiede, fonetiikka onkin alkanut saada yhä suurempaa huomiota, se on saanut yhä useampia eteviä viljelijöitä, joiden

työn kautta se on kohonnut mahtavaksi tieteeksi, niin että yleensä myönnetään se historiallisen kielentutkimuksen aputieteenä välttämättömäksi.

Suotakoon meille anteeksi tämä pitkä esipuhe, johon viehdyimme kuin Genetzin kirjasen johdosta tuli fonetiikasta puhe. Mainittu kirjanen ei tosin ole meillä ensimmäinen puheen-alaista tiedettä esittelevä — ensimmäinen Math. Akianderin «Försök till utredning af finska språkets ljudbildning» oli ilmestynyt jo neljättäkymmentä vuotta aikaisemmin (Suomi-kirjassa v. 1845) — mutta se on kuitenkin ensimmäinen *yleinen* ja varsinaisesti tieteellinen esitys. Ainoastaan 22 sivulla esitetään tässä muutamat fonetiikan pääpiirteistä: puhe-elimet, äänteen-muodostus ja yksityisten kielen-äännetten järjestelmä ja erittäin huomautetaan niitä äännetieteen tuloksia, jotka ovat suomalaiselle kielentutkimukselle tärkeät. Tämän kaiken esittämisen on tehnyt mahdolliseksi tekijän lyhyt ytimekäs esitystapa ja lyhennysmerkkien käyttäminen. Jos kohta ei tämmöisessä lyhyessä kompendiumin-tapaisessa katsauksessa saatakkaan tuoda paljoa tieteelle uutta esiin, sisältää kuitenkin tämä vihkonen semmoista, jota suomalaisessa kielentutkimuksessa ei ennen ollut huomioon-otettu, esim. oikean selityksen loppu-aspiratsionista, korkeiden ja matalien vokaalien suhteesta y. m. Yleistieteellisessä katsannossa ansaitsee hänen äännejärjestelmänsä huomiota. Se on jyrkästi fysiologis-geneettinen; niinkuin nykyisen skandinaavilais-englantilaisen koulun järjestelmissä, ei akustista puolta ensinkään lukuun oteta. Erittäin tulee mainita että tekijä tuntematta Bellin systeemiä oli johtunut samaan periaatteesen, että nim. vokaalienkin samoin kuin konsonanttien järjestelmän tulee perustua puhe-elimien liikunnon laatuun ja paikkaan. Hauskoina yksityiskohtina systeemissä tahdomme huomauttaa puhtaita dentaali- ja labiaalivokaaleja (siv. 13 ja 15, esim. *e* sanassa *koettelet*, *u* sanassa *kaunis*). Muistutuksia kyllä voipi tieteen nykyiseltä kannalta tehdä sekä itse järjestelmää vastaan kokonaisuudessaan että sen yksityiskohtia vastaan. Voipi muistuttaa että järjestelmän artikulatsioni-alat ja -etäisyydet ovat liian vähän määrättyjä, vaikka tätä puutetta on koetettu korvata kahdella vihkoon liitetyllä kuvalla; varsinkin ovat sen normaalivokaalit epämääräisiä ja mielivaltaisiakin. Suuri joukko äänteitä jää kokonaan järjestelmän ulkopuolelle, niin että niitä täytyy katsoa yhdistetyiksi äänteiksi. Myöskään ei voi tekijän kanssa lähtökohdaksi ottaa n. s. «luonnollista» (vrt. siv. 4) vokaalia *a*:ta, koska ei tiettävästi missään kielessä *a* vokaali synny vain suun avautumisen ja puheäänen kautta, niinkuin tekijä olettaa. Sillä tavoin muodos-

tunutta vokaalia emme suinkaan käsittäisi *a*:ksi. Näiden muistutusten tarkoituksena, joiden kaltaisia voisi tehdä useita yleisesti käytettyjäkin järjestelmiä vastaan ja joiden lukua voisi vielä lisätä, on vain viitata siihen, kuinka vaikea hyväksyttävän järjestelmän valmistaminen todella on ja kuinka paljo siinä vielä on tehtävää. Me kehotamme jokaista suomen kielen tutkimuksen harrastajaa, tutustuttuaan fonetiikkaan esim. Sieversin käsikirjan avulla, myöskin lukemaan tämän tarkkoihin havaintoihin perustuvan ja mietinnön aihetta antavan kirjasen. Helppotajuisen esityksen äännetieteen alkeista antaa sama tekijä «Neuvoissaan suomen kielen opettajille».

«Lautphysiologische Einführung» on johdantona paria viikkoa myöhemmin tarkastettuun väitöskirjaan «Versuch einer karelischen Lautlehre». Tässä teoksessa tekijällä on tilaisuus osottaa, kuinka suurta etua fonetiikasta on kielenhistorialle. Hänen alituisena päämääränänsä on todella ymmärtää ja fysiologisesti selittää äänteiden suhteita ja muunnoksia. Lueteltuaan Karjalan kielen äänteet jakaa tekijä Karjalan kielen äänne-opin esityksen kahteen pääosaan: hän ensinnä esittää Karjalaisten sanavartaloiden äänneanalyysin ja sen jälkeen äänteiden muutokset.

Edellisessä osassa olevista seikoista huomautamme erittäin sitä kohtaa, jossa tekijä puhuu niistä eri *e* ja *i* äänteistä, jotka tavataan esim. sanoissa *kelta* ja *keltä*, *silta* ja *siltä*, sekä johtuu eri murteita toisiinsa vertaamalla, fysiologisiin perusteihin nojautuen, siihen päätökseen että erotus on alkuperäinen. Myös 22 §, jossa puhutaan yksitavuisista sanavartaloista ja esitetään niiden syntyä alkuperäisemmistä kaksitavuisista, tarjoaa hauskoja kohtia. — 27:ssä §:ssä on niinikään huvittavia seikkoja; niin osotetaan että suomen *hr*, itäsuomen *tr*, karj. *zr* (*kehrä*, *keträ*, *kezrä*, samoin *ihra* j. n. e.) alkuperäisesti on ollut *str* (siis *kesträ*, *istra*, vrt. mordv. *kištir*, ruots. *ister*) y. m. Edellisen osan lopussa tekijä ottaa tutkiakseen puheäänellisten ja puheäänettömien umpi- ja henkiäännetten (eksplosiivien ja spiranttien) keskinäistä suhdetta ja tulee hän puolestaan siihen päätökseen että *b*, *d*, *g*, *z*, *ž* ovat myöhempisyntyisiä, niin että siis suomi ja luoteisen Karjalan kieli, joissa on ainoastaan puheäänettömiä umpi- ja henkiäänteitä, ovat tässä kohdin alkuperäisimmällä kannalla. Luettelematta syitä myötä ja vasten tahdomme vain sanoa «adhuc sub judice lis est», kysymys on vielä ratkaisematon.

Toisessa pääosassa tekijä ryhtyy, lyhyesti tarkasteltuaan äänteenmuutoksen perus-aatteellista puolta, konsonanttien muunnoksiin. Erittäin tah-

domme huomauttaa sitä lukua, jossa esitetään konsonantin pehmennys sekä suljetun tavuun että kolmannen ja seuraavien tavuiden alussa sekä esitetään konsonantinpehmennyksen syy ja historia. Konsonanttien muunnoksista puhuen hän ensi kerran hypoteesinä tuo esiin arvelunsa preesensmerkistä *-ka.*

Se luku, jossa puhutaan vokaalien muunnoksista, sisältää monta uutta arvelua ja fonetiikan kannalta tehtyä selityksen koetta. Erittäin on pitkältä esitetty niitä vokaalin-muutoksia, jotka ovat seuraavan konsonantin vaikuttamia.

Emme saata tämän aikakauskirjan lukijoissa olettaa niin suurta asianharrastusta että uskaltaisimme erityiskohtiin ryhtyä. Hyvin monissa seikoissa ja varsinkin useimmissa kohdissa, jotka on esitetty kirjan viimeisessä luvussa (sivv. 57—88) olemme eri mieltä tekijän kanssa. Melkein kaikki erimielisyys on kuitenkin seurauksena perus-aatteellisesta eroavaisuudesta. Tekijä edustaa kirjassaan johonkin määrin Georg Curtiuksen kantaa. Kaikki äänteenmuunnokset tapahtuvat hänen mielipiteensä mukaan «puhumisen helpotukseksi» (siv. 37). Tarkempaa säännöllisyyttä äänteenmuutoksissa vaaditaan kuin ehkä meillä ennen, mutta ei kuitenkaan jyrkkää poikkeamattomuutta. Sama äänne tai äänneryhmä saattaa samojen olojen vallitessa eri tavoin muuttua; niin esim. alkuperäisestä päätemuodosta *kase* on syntynyt toiselta puolen *jaha*, toiselta puolen *kehe*, *(v)ehe;* muodosta **paina-k* (**paina-ke*) on saatu *paino* (**painok*), *painok-se*, *paine* (**paineke*), *paini* (**painij*, **painik*); deminutiivipäätteet *j* ja *kka* ovat identiset j. n. e. Nämä eri muutokset ovat selitettävät fysiologisesti, «sillä», sanoo tekijä (siv. 62) «joll'ei sanassa esiytyvää muutosta voi selittää etymologisesti erimerkityksiseksi lisäksi tai fysiologisesti puhtaaksi merkityksettömäksi äänteenmuutokseksi ja ainoastaan puhe-elimien laadusta riippuvaksi, niin ei yleensä kielentutkimus ole saavuttanut ilmiön selittämiseksi vaadittavaa kehitystä». Tekijä ei siis ensinkään käytä analogiamuodostusta selityskeinona. Tämä seikka ei kuitenkaan saattanut häneltä kokonaan jäädä huomaamatta, koska hän siv. 64 sanoo: «Kuin kieli jo vanhimmalla kannallaan oli tottunut muutamiin muunnoksiin eri päätteiden edellä, jotka useimpien alkuperäisten sanojen äännesuhteiden johdosta olivat aivan luonnolliset, tultiin vähitellen siihen, että näitä äänteenmuutoksia katsottiin päätteihin liittyneiksi ja annettiin niiden tapahtua samojen päätteiden edellä silloinkin, jolloin joku muu muutos tai muuttumatta pysyminen, olisi ollut luonnollisempi». Siten selitetään että esim. *e* muuttuu *o*:ksi eikä *i*:ksi sanassa *tulokse* (nom. *tulos*).

Emme suinkaan saata tekijän moitteeksi lukea että hän on liittynyt niihin mielipiteihin, jotka vielä vuosikymmen takaperin, kirjan ilmestyessä, melkein yleisesti vallitsivat. Jos kohta tekijä myöhemmin ilmestyneissä teoksissaan on osittain samanlaista selitystapaa seurannut, toivomme kuitenkin hänen itsensäkin myöntävän, koska tunnemme hänet edistyksen mieheksi, että tieteen nykyisen kannan mukaan suoritettu äänneoppi monessa suhteessa tulisi näyttämään toisenlaiselta kuin tämä, jota hän vaatimattomasti nimittää «kokeeksi». Vaikkapa tämä myönnetäänkin, joka kaikki on seurauksena tutkimuksen nopeasta edistymisestä, niistä uusista periaatteista, jotka jo alkavat tulla kaikkialla tunnustetuiksi, jääpi aina kuitenkin pysymään se tosiasia että Genetzin «Karjalan kielen äänneoppi» on huomattavimpia teoksia kielentutkimuksemme alalla. Me luulemme että vain sen vaikealukuisuus on estänyt sitä yleisempää huomiota saavuttamasta.

Karjalan äänneoppi oli tuloksena siltä tutkimusmatkalta, jonka Genetz kesällä ja syksyllä 1871 teki Vienan ja Aunuksen läänissä murteentutkimusta varten. Ensimmäinen saalis mainitulla matkalla oli ollut kirjoitus «Vepsän pohjoiset etujoukot» Kielettären 4 ja 5 vihossa vv. 1872 ja 1873, kirjoitus, joka sisältää kieliopin ja kielennäytteitä Lönnrotin ja Ahlqvistin vepsänkielen tutkimusten lisiksi. Näihin liittyi v. 1880 «Tutkimus Venäjän Karjalan kielestä». Tämä teos, jonka tarkoituksena on antaa yksityiskuva mainitusta kielestä, sisältää koko joukon kielennäytteitä, sanaston, johon tekijä on poiminut kaikki tuntemansa vartalosanat ja huomattavat johdannaiset, sekä vihdoin kieliopin, joka on pääasiallisesti deskriptiivinen, mutta sisältää toisinaan myöskin suomea ja yhteissuomea valaisevia selityksiä. Karjalan kieli oli ennen Genetzin julkaisemia tutkimuksia tunnettu ainoastaan Ahlqvistin painattaman ja selittämän Mateuksen evankeliumin käännöksen kautta. Oli siis kielentutkimukselle erittäin toivottava tämmöisen monografian ilmestyminen, jota toimittamaan Genetz oli sitä sopivampi, kuin hän jo lapsuudestaan saakka tunsi näitä itäisiä murteita. Koska meidän kielialallamme historiallisia muistomerkkejä on perin vähä, on jokainen uusi murre sitä tärkeämpi kielihistoriamme valaisijana. Niin Venäjän Karjalankin kieli, jonka ominaisuutena on suuri vokaali- ja diftongi-rikkaus ja jossa konsonantin pehmennys on täydellisimmin kehittynyt, muita yksityiskohtia mainitsematta, antaa tärkeitä lisäaineksia yhteissuomen muotojen käsittämiseen.

Viimeinen tulos mainitulta v. 1871 tehdyltä matkalta, «Tutkimus Au-

nuksen kielestä» ilmestyi v. 1884. Jo ennenkin oli Genetz tätä murretta tutkinut, aikaisimmin v. 1867 matkustellessaan Suojärven pitäjäässä, jolta matkalta hän tuloksena julkaisi Suomi-kirjan II:n jakson 8:nnessa osassa kirjoituksen «Kertomus Suojärven pitäjäästä ynnä matkustuksistani siellä v. 1867.» Aunuksen kielen tutkimukseensa tekijä poimi sekä omista muistoonpanoistaan että parista painotuotteesta kaikki huomattavat kieliopilliset ja sanastolliset seikat. Tutkimus on muuten suoritettu saman suunnitelman mukaan kuin tutkimus Venäjän Karjalan kielestä. Se sisältää kielennäytteinä, satuja, itkuvirsiä, muutamia runoja sekä otteita eräästä venäläisillä kirjaimilla v. 1870 painetusta rukouskirjasta, sanastona aunukselaisten sanavartaloin luettelon sekä lopuksi kieliopin.

Aunuksen kieltä ei yleensä ole ollut tapana erottaa Venäjän Karjalan kielestä. Tämä tutkimus osottaa kuitenkin, että Aunuksen eli, niinkuin myöskin sanotaan, Livvin *) kieli sekä äänne- että muoto-opillisten ominaisuuttensa puolesta eroaa Karjalan kielestä. Niin on esim. konsonanttien pehmennys vähän toisenlainen — enemmän pehmenemättömyyttä tavataan —, loppu *-a*, *-ä* ummistuvat *u*:ksi, *ü*:ksi, vieläpä heittyvät poiskin, vokaalien sisäheittoa tavataan; inessiivi ja elatiivi ovat, niinkuin vepsässä, sulaneet yhdeksi sijaksi, samoin toiselta puolen kaikki ulkoiset paikallissijat; omituinen passiivin imperatiivin preesens tavataan (*süödäheze* = syötäköön, syökööt), samoin omituisia ja hauskoja refleksiivi-muotoja. Jos tahdomme Aunuksen kielen asemaa yhteissuomen kielipiirissä määrätä, niin saatamme tekijän kanssa sanoa, että se on välirengas Karjalan kielen ja vepsän välillä, samoin kuin vatja on viron ja suomen välillä.

Me lopetamme tähän. Arvid Genetz ei kaipaa meidän puolustustamme. Ilmankin myöntää jokainen suomen kielen tutkimuksen harjoittaja ja harrastaja sen, minkä allekirjoittanut on suuressa määrin itse kokenut, että hänen teoksistaan on paljo oppimista. Hänen esitystapansa on varmaa, supistettua ja sen vuoksi paikoin alottelevalle vaikealukuista, mutta selvää, niin ett'ei tekijän tarkoituksesta saata erehdystä syntyä. Hänellä on kykyä keksimään uusia selityksiä, mutta on ylipäänsä selityksissään maltillinen. Mitä enemmän hänen teoksiinsa tutustuu, sitä enemmän niistä pitää.

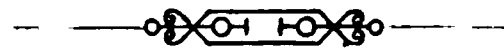
Kuin tekijällä nyt on ollut tilaisuutta oppia oman kuulon kautta tun-

---

*) Sanan nominatiivi on *Liygi*, josta *Liygiläinen*. Muodot *Livvi*, *Livviläinen*, joita J. Krohn käyttää esim. Kirjallisuuden historiassaan, ovat väärät.

temaan useita suomalais-ugrilaisia kieliä, voimme toivoa häneltä uusia koko suomalais-ugrilaista tutkimus-alaa koskevia teoksia, joiden merkitys tutkimuksellemme on oleva sitä suurempi kuin tekijä aina on ollut niitä miehiä, jotka ottavat varteen indoeurooppalaisenkin kielentutkimuksen metodillisia edistyksiä.

E. N. Setälä.

Hypnotismi ja hypnoottiset luulettelut. *)

Ne ilmiöt, jotka ovat seuraavien sivujen aineena, eivät ole suinkaan mitään aivan uutta. Jos ne sittenkin näyttävät monen silmissä oudoilta, niin syynä siihen on, että ne vasta viime vuosien kuluessa ovat siirtyneet taikauskoisen harjoituksen hämäryydestä tieteellisen tutkimuksen alaisiksi. Saksassa antoi tähän käänteesen aihetta tanskalaisen «magnetisöörin» Hansen'in esiintyminen, jonka näytännöt nostivat monella taholla paljon hämmästystä. Enimmäkseen oltiin taipuvaisia pitämään niitä keinotteluna ja petoksena. Se outo valta, jolla taikuri näytti hallitsevan lukuisia ihmisiä, oli tavalliselle terveelle järjelle mahdoton käsittää; oltiin taipuvaiset epäilemään silmänkääntäjä-temppuja tai salasuostumusta esittäjän ja niiden henkilöiden välillä, jotka antoivat itseänsä magnetiseerata. Tämä epäilys näytti saavan vahvistusta eräistä seikoista: muutamien henkilöiden suhteen koetus ei onnistunut — ja juuri sellaisissa tapauksissa, missä onnistuminen olisi todistanut sopimuksen olemattomuutta. Kun sen ohessa tapahtui, että syytös kunnianloukkauksesta, jonka Hansen oli nostanut erästä häiritsevää näytännöissä kävijää vastaan, päättyi syytetyn vapauttamisella, niin luultiin ratkaistuksi, että Hansen todella oli, niinkuin hänen vastustajansa olivat väittäneet, petturi. Toden teolla kuitenkin hänen kokeensa eivät suinkaan olleet petosta, vaan tosiasioita, joita voi uudistaa milloin tahansa, tosin ei kaikilla, vaan hyvin useilla ihmisillä. Sen jälkeen kuin professori Heidenhain Breslaussa todisti tämän, on hypnotismi Saksassakin tieteellisen tutkimuksen päiväjärjestyksessä ja on kaikesta päättäen vielä antava sielutieteelle paljon arvokasta valaisua.

*) Mukailtu kirjoituksesta: „Der Hypnotismus und das Strafrecht", kirj. Zürich'in professori K. v. Lilienthal aikakauskirjaan „Zeitschrift f. d. gesamte Strafrechtswissenschaft VII 3, Brl. & Lpz. 1887.

Ehkäpä vielä laajemmassa määrässä on hypnoottisia kokeita tehty Ranskassa. Kun siirrymme näitä havaintoja kertomaan, niin emme voi ryhtyä tutkimaan niiden lääkeopillista tai sielutieteellistä merkitystä, vaan pysymme ilmiöiden yleisessä kuvailemisessa. Etupäässä käytämme ranskalaisten oppineiden teoksia ja esitämme heidän tekemiänsä havaintoja.

I.

Kaikkein ensiksi viittaamme aivan lyhyesti niihin keinoihin, joilla tavallisesti saatetaan ihmisiä hypnoottiseen tilaan.

Hypnotismin keksijä, Braid, nukutti hypnoottiseen uneen sillä, että antoi kokeen-alaisen yhtä mittaa katsella jotakin esinettä, mieluimmin loistavaa, joka oli asetettu niin, että sitä katsellessa piti kääntää silmät ylöspäin ja syntyi jonkinmoinen silmäin karsastaminen. Jonkun ajan kuluttua silmät rupeevat kiiltämään ja kyyneleitä vuotamaan, katse käy jäykäksi, silmäterä laajenee ja vastaanottavaan henkilöön syntyy keinotekoinen uni. Nykyänsä ollaan sitä mieltä, että varsinainen unen syy on se uupumus, jonka tuottaa silmäin pysyminen tuossa oudossa, väsyttävässä asennossa. Kaikkia muitakin aisteja voipi käyttää hypnoottisen tilan synnyttämiseksi; kokeen-alainen saatetaan vaan yhtä mittaa tarkkaamaan jotakin yksitoikkoista aistimusta, esim. kuuntelemaan kellon naksutusta. Varsin tavallinen on vaikuttaminen tuntoon, ennen kaikkea noilla n. s. pyyhkäisyillä (»passes», »Striche», »strykningar»); niitä tehdessä joko kosketellaan keveästi itse ihoa tai vaatteita, taikka myös liikutetaan kättä vähän matkan päässä ruumiista, tavallisesti kasvojen edessä, jolloin syntyy heikko ilmavirta, minkä ainakin arkatuntoiset ihmiset aivan hyvin tuntevat. Monella muullakin erityisellä tavalla usein vaikutetaan tuntoon, esim. hieromalla päälakea y. m.

Näitä eri vaikutuksia sopii yhdistää toisiinsa, ja sopivaa on myös yhdistää niihin sielullinen vaikutus hypnotiseerattavaan. Pitää saattaa hänet levolliseen mielentilaan, poistaa kaikki vilkkaat, vaihtelevat ajatukset; edelleen kiinnitetään hänen tarkkaavaisuutensa johonkin aistimukseen, koetetaan antaa hänelle se luulo, että hän tulee nukkumaan sekä kokonaan kääntää hänen ajatuksensa nukkumisen mielikuvaan. Varsinkin tämä sielullinen vaikutus on tärkeä ja mahtava hermosairaita nukutettaessa. Ranskalainen lääkäri Bernheim kertoo hermosairaita uneen saattaessaan menettelevänsä useimmin melkein seuraavasti: Hän selittää ensin sairaalle, että on hyödyl-

listä vaivuttaa hänet hypnoottiseen uneen ja ett'ei siinä ole mitään vahingollista eikä epämieluista. Jos sairas yhä pelkää hypnotiseerausta, niin on hyvä nukuttaa hänen silmäinsä edessä joku toinen henkilö. Sitten B. sanoo sairaalle: «katsokaa vakaasti minuun ja ajatelkaa, että tulette nukkumaan. Silmäluomenne tulevat tuntumaan raskailta, silmät uupuneilta; silmäluomenne värähtävät jo, ne käyvät kosteiksi; silmänne himmenevät, sulkeutuvat». Muutamat sulkevat silmänsä ja nukkuvat kohta. Muuten nukuttaja toistaa sanansa painavammin ja tekee muutamia liikkeitä, esim. pyyhkäisyjä. Samalla hän koettaa täydellisesti kiinnittää sairaan ajatukset nukkumiseen. «Silmänne sulkeutuvat; nyt ette voi enää niitä avata. Kätenne, jalkanne ovat raskaat; ette voi niitä liikuttaa. Ette tunne enää mitään, ette näe mitään, uni tulee luoksenne». Usein myös lausuttu käsky «nukkukaa!» antaa ratkaisun; silmäluomet silloin vaipuvat yhteen ja kokeen-alainen nukkuu hypnoottiseen tilaan. — Jos kokeen-alainen ei sulje silmiänsä taikka uudestaan avaa ne, niin nukuttaja voi kädellänsä hiljaksensa ne sulkea, ja koettaa, samallaisia lauseita kertomalla, saada nukutettavaa yhä ajattelemaan yksinomaan uneen vaipumista. Harvoin kestää enemmän kuin 4 ja 5 minuuttia, ennenkuin kokeen-alainen nukkuu. —

Mitä tarkoitamme nimityksillä hypnotismi, hypnoottinen tila? — Ne ilmaukset, jotka ovat omituiset tälle tilalle eli oikeammin sanoen niille eri tiloille, joita yhteisesti osotetaan tällä nimellä, ovat niin moninaiset, ett'ei niitä voi lausua yhteisellä määrityksellä. On sitä koetettu tarkemmin selittää monella eri tavalla: se on keinotekoinen uni, omituinen hermoston tila, erityisillä keinoilla aikaan saatu muutamien aivon-osien halvaustila, toisten kiihotus; mutta tämmöiset selitykset eivät oikeastaan lausu mitään asiallista. Täytyy koettaa kuvaella noita erityisiä hypnoottisia tiloja; sekään ei ole helppoa, koska erityisseikoissa havainnot osaksi eroavat toisistansa.

Varsin selvän jaoituksen antavat Charcot ja hänen oppilaansa; he erottavat kolme päämuotoa, jotka voivat syntyä kukin eriksensä, taikka myös seurata peräkkäin: katalepsia, letargia ja somnambulismi.

1) *Katalepsia.* Sen tärkein tunnusmerkki on liikkumattomuus. Jos antaa kataleptisen nousta, niin hän jää liikkumatta seisomaan. Hänen jäsenensä pysyvät siinä asennossa, johon ne pannaan, ja niitä voi erinomaisen helposti asettaa mihin asentoon tahansa. Silmät ovat selki seljällään, kasvonjuonteet jäykistyneet; koska silmäluomet ovat aivan liikkumattomat, virtailevat kyyneleet poskia pitkin. Hengitysliikkeetkin muuttuvat melkoi-

sesti jäykistymällä. Jos niitä erityisellä vaarinotto-koneella tarkastaa, niin huomaa pitkiä väliaikoja, jotka ilmaantuvat pitkinä vaakasuorina koneen kirjoittamina viivoina; vähäiset alenemiset vaan, pitkän välimatkan päässä toisistaan, nähdään niiden välillä. Ojennettu käsivarsi pysyy 15—25 minuuttia suorana, ilman että n. s:lla Mareyn vaarinotto-koneella voi huomata vähintäkään muutosta itse käsivarressa taikka hengitysliikkeissä. *) Yleinen tuntuvaisuus näyttää tauonneen; jos kataleptistä lyö tai nipistää, niin kasvot eivät ilmoita vähintäkään tuskaa. Kumminkin erityisiä havaintoja otetaan vastaan silmillä ja korvilla; voipi esim. luulettaa hypnotiseeratulle, että lintu lentelee huoneessa, matkimalla sormillaan hänen silmäinsä edessä lentoliikuntoja. Mutta vielä suuremmassa määrässä lihas-aisti on omansa vaikuttamaan kokeen-alaiseen henkilöön: jos puristaa hänen nyrkkinsä kokoon, niin kasvot kohta ilmoittavat suuttumista; jos panee hänen kätensä huulille, ikäänkuin tahtoisi hän heittää sormisuukkosen, niin hymyily valaisee kasvot. Kataleptinen toimii yleensä aivan automaattisesti, ilman omaa tahtoa; hän tekee ainoastaan ne liikkeet, joiden mielikuva keinollisesti häneen synnytetään; jos esim. antaa hänelle käteen tunnetun esineen, niin hän rupee käyttämään sitä totutulla tavalla ja lakkaamatta, kunnes se taas otetaan häneltä pois. — Kauvan kataleptinen tila ei voi kestää, vaan se muuttuu silloin hysterian kohtaukseksi **) tai suonenvedoksi. — Kataleptinen tila muuttuu letargiseksi, jos vaan sulkee kokeen-alaisen silmät. Jos toisen silmän vaan sulkee, niin ainoastaan ruumiin toinen puoli muuttuu letargiseksi. Painaminen päälakeen taikka vielä paremmin sen hierominen saattaa somnambulismiin.

---

*) Binet ja Féré näyttävät, miten erilainen vaarinotto-koneen kirjoittama linja on, jos koetellaan hypnotiseerattua tai hypnotiseeraamatonta. Edellisessä tapauksessa se on aivan yhdenmukainen, jälkimmäisessä se osottaa mitä kovinta, kokeen kestäessä yhä kasvavaa häilymistä. Koe on tämän nojalla erinomainen keino teeskentelijäin paljastamiseksi.

**) Charcot ja hänen oppilaansa ovat käyttäneet kaikkiin näihin kokeihinsa hysteerisiä sairaita, heidän havaintonsa siis edellyttävät tämän sairauden olemassa oloa. Mutta muutkin vaarinottajat näyttävät yleensä huomanneen hypnotiseerauksen tuottaneen melkein samat ruumiilliset ilmaukset. — Hysteria on omituinen sairaus, joka ilmaantuu kovin vaihteleyissa muodoissa. Nimi merkitsee „kohtutauti", koska luultiin, että sen perussyy oli emäkohdussa. Niin ei ole kuitenkaan laita, vaan se on omituinen hermosairauden laji; hermoston toimitukset siinä aina ovat jollakin tavalla häiritys. Mainittava on myöskin, että sitä ei ole ainoastaan naisissa, niinkuin ennen luultiin, vaan myös, jos kohta paljoa harvemmin, miehissäkin.

2) *Letargia.* Silmät ovat puoleksi taikka kokonansa kiinni, silmäpallot aina kääntyvät suonenvetoisesti sisään- ja ylöspäin; silmäluomet usein lakkaamatta värähtelevät. Jos jäseniä nostaa, niin ne putoovat hervottomina, raskaina takaisin; pää riippuu taaksepäin hartioilla. Ruumis on niinkuin kuollut ruumis ennen kuolonjäykistystä. Toisinaan kuitenkin, jos jotakin jäsentä vähän aikaa pitää samassa asennossa, se hetkisen itsestäänkin pysyy siinä, mutta pian se vaipuu taas alas. Hengitys on hieman epätasainen, mutta uni kuitenkin levollinen. Toisinaan nukkuva kuorsailee ääneen. Haitatta voi hänet jättää kauvaksikin aikaa tähän tilaan. «Olemme usein iltasin panneet hysteerisen sairaan letargiaan, koska sairaudenkohtaus, jonka hän tunsi lähenevän, silloin jäi tulematta. Seuraavana aamuna hänet herätimme; hän oli levännyt hyvin, niinkuin luonnollisessa unessa». Erityinen letargian tunnusmerkki on hermojen ja lihaksien ylellinen ärtyväisyys; niin pian kuin niitä kosketetaan tai muuten välittömästi kiihotetaan, niin lihakset voimallisesti supistuvat («hyperexcitabilité neuromusculaire»). Jos esim. taivuttaa käsivartta, niin se pysyy erinomaisen lujasti tässä asennossa; jos jotakin hermoa painaa, niin kaikki sen alaiset lihakset supistuvat.*) Letarginen on täydelleen tuntoa vailla, taju on niinikään kokonansa tauonnut, aivot hervostuneet, niinkuin muukin ruumis. — Silmäin avaaminen saattaa kataleptiseen tilaan, päälaen painaminen taikka hierominen somnambulismiin.

3) *Somnambulismi.* Tämän ilmaukset ovat kauvimmin olleet tunnetut; ne ovat samat, joita Mesmer, Puysegur ja varsinkin Faria synnyttivät ja kuvaelivat. Sen ulko-ilmiöt eriävät hyvin vähän letargiasta. Iho on yleensä tunnoton, mutta samalla on olemassa ylellinen ärtyväisyys, eikä sitä enää huomata ainoastaan kiihottamalla suoranaisesti lihaksia ja itse hermoja, vaan jo kun hiukkasenkin kosketetaan ihoa («hyperexcitabilité cutanomusculaire»). Pikkuisien ihokarvojen koskettaminen, iholle puhaltaminen, vieläpä se heikko ilmanvirtakin, joka syntyy, kun liikuttaa käsiä vähän matkan päässä hypnotiseeratun ihosta, riittää saamaan lihaksia tai laveitakin lihasryhmiä supistumaan; supistuneita lihaksia saapi hellittämään ainoastaan uudistamalla samallaisia vähäisiä ihokiihotuksia. Silmät ovat melkein täydellisesti kiinni, mutta näköhavainnot kuitenkin erinomaisen terävät; auki jääneen, pikkuisen

*) Useat näin syntyvät lihaksien supistumiset ovat omituista ja harvinaista laatua, joiden tahallinen toimeen saaminen vaatisi fysioloogisia tietoja sekä pitkällistä harjoitusta; sen vuoksi sekin koe, syntyvätkö ne, on usein erittäin hyvä keino teeskentelijäin ilmi saamiseksi.

silmäluomi-raon kautta somnambuli näkee paremmin kuin hereillä ollessaan. Samaten huomaa noussutta vaikutuskykyä melkein kaikissa ruumiillisissa ja henkisissä toiminnoissa. *Lihaksien voima.* on melkoisesti kasvanut. Myöskin *lihas-aisti* on erittäin tarkka. Somnambulit kirjoittavat aivan hyvin, vaikka paksu kirja pidetään heidän kasvojensa ja paperin välillä, toiset samoissa oloissa pistävät langan hyvin hienoon neulansilmään, liikkuvat, silmät sidottuina, aivan varmasti huoneessa j. n. e. *Näöstä* huomataan, että somnambuli esim. melkein pimeässä lukee kovin hienoa painosta. *) Vielä hämmästyttävämpi on *kuulon* tarkkuus. Brémaud mainitsee erään somnambulin, joka, seisoen suljetun ikkunan luona, ymmärsi mitä kaksi henkilöä kadun toisessa päässä hiljaisella äänellä puhuivat. *Haistin* havainnot ovat toisinaan yhtä tarkat, ehkä tarkemmat, kuin hyvän jahtikoiran. Targuet kertoo eräästä hysteerisestä naisesta, joka oli hypnotiseerattuna, seuraavaa: Heitimme hänen vuoteellensa kaikellaisia esineitä: hansikkaita, avaimia, useita rahoja j. n. e., jotka olivat eri läsnä olevien henkilöiden omia. Sairas haisteli useita kertoja esineitä, seisahtui joka henkilön eteen ja haisteli häntä, ja antoi sitten jokaiselle sen esineen, joka hänelle kuului. Targuet lisää, että tämmöisiä kokeita voitiin jatkaa enemmän kuin puolen tuntia, ilman että sairas ylenmäärin väsyi. *Maku* osottaa myös noussutta kykyä, ja vielä suuremmassa määrässä *tunto.* Azam kertoo, että sairas valitti kuumuutta tuntevansa, jos toisen paljastettu käsi läheni hänen selkäänsä 40:n sentimetrin päähän, ja kylmyyttä, jos kylmä esine läheni samalle välimatkalle. — Myöskin hypnotiseeratun *henkiset kyvyt* näyttävät olevan kehittyneemmät kuin hereillä olevan. Niinpä kerrotaan onnistuneen ratkaista vaikeita trigonometrisiä tehtäviä, joita valveilla ollessa ei olisi voitu suorittaa, y. m.; tässä kohdin ei ole kumminkaan vielä tehty kylläksi luotettavia huomioita. Sitä varmempaa on, että somnambulien *muisti* kykenee aivan hämmästyttäviä toimittamaan; etenkin uudistamaan vanhoja mielikuvia ja havaintoja, joita ei voisi valveilla ollessa enää saada tajuun palaamaan. Tunnetut ovat semmoiset tapaukset, milloin henkilöt ovat somnambulisina esim. lausuneet vieraskielisiä sanoja ja lauseita, joita he joskus ennen maailmassa ovat satunnaisesti useita kertoja kuulleet; he voivat silloin hyvin muistaa henkilöitä, joita he valveilla ollessaan eivät ollenkaan voi enää muistuttaa mieleensä, ynnä paljon

*) Sitä vastoin ei ole millään tieteellisellä kokeella vahvistettu magnetisöörein kovin tavallista väitettä, että somnambulit voisivat nähdä esineiden halki, jotka eivät laske mitään valoa läpitsensä, esim. puulautojen.

muuta tähän suuntaan. Kaikkein ihmeellisin somnambulein henkinen omituisuus on kumminkin heidän kykynsä ja taipuvaisuutensa vastaan ottamaan ja tottelemaan «suggestioneja» eli luuletteluja, jonka asian edempänä otamme tarkemmin esitettäväksi. —

Kuvatut kolme muotoa eivät ole kumminkaan ainoat; itse Charcot'n oppilaatkin myöntävät, ett'eivät edes useimmat tapaukset ole kaavanmukaisia katalepsian, letargian tai somnambulismin muotoja; tavallisimmat ovat ne, jotka johonkin seikkaan nähden ovat välimuotoja eli «epäselviä hypnooseja».*) Sellaisia välimuotoja mainitsee Gilles de la Tourette erittäin kaksi: 1) «valoisa letargia» (lethargie lucide), jossa hypnotiseerattu ei kykene liikkumaan, mutta taju on kylläksi hereillä, jotta hän herättyänsä muistaa, mitä on letargisessa tilassa tapahtunut; 2) «tenhottuna eli hurmattuna oleminen» (état de charme ou de fascination); hypnotiseeraus-liikunnoilla synnytetty tila, jossa tenhottu täydellisesti kykenee liikkumaan, mutta on henkisesti voimaton vastustamaan luuletteluja ja käskyjä; herättyänsä hän muistaa, mitä hypnoosin kestäessä on tapahtunut.

Koko Charcot'n pääjakoa vastustavat muutamat toiset tutkijat, esim. Liébeault, Beaunis ja Bernheim. He erottavat hypnoottisen unen eri asteita kuusi tai useampia; Bernheim nimenomaan huomauttaa, että nämä asteet eivät jyrkästi eroa toisistansa; jos tahtoisi ottaa huomioon vähäisiäkin ilmauksien erotuksia, niin voisi niitä erottaa melkein epälukuisia. Tyydymme tässä esittämään lyhennetyssä muodossa, miten Bernheim kuvaa hypnoottisia ilmiöitä. Tämä esitys toivoaksemme osottaa, että pääasiassa havainnot kuitenkin ovat jotenkin samat kuin ne, joita Charcot kuvailee.

«Keinollisesti synnytetty uni on eri henkilöissä syvempi tai keveämpi.

«Muutamat tuntevat vaan jonkunmoista taintumista eli uneliaisuutta, silmäluomet käyvät raskaiksi. Tämä on ensimmäinen aste. Kumminkin yleensä hypnoosi pysähtyy tähän ainoastaan harvoissa henkilöissä. Kokeenalaiset jäävät usein liikkumattomiksi; toiset liikkuvat, muuttelevat asentoansa, kääntyvät, mutta pysyvät uneliaina. Jos uudistaa kokeen samoilla henkilöillä, niin uni voipi usein saavuttaa korkeamman asteen; toisilla henkilöillä sitä vastaan ei päästä tätä edemmäksi. Erään naisen olen varmaankin sata kertaa saattanut uneliaisuuteen puolen tai koko tunnin ajaksi, mutta en ole voinut synnyttää korkeampia hypnoosin asteita.

*) Hypnoosi = hypnoottinen tila.

«Muutamat henkilöt eivät ole oikeastaan uneliaat, mutta pitävät silmänsä kiinni eivätkä voi niitä avata; he puhuvat, vastaavat kysymyksiin ja sanovat, ett'eivät nuku. Mutta jos heille sanon: «te ette voi avata silmiänne», niin he turhaan ponnistelevat sitä tehdäkseen; silmäluomet ovat kataleptiset. Eräs nainen ponnisti turhaan kaikki voimansa, erottaaksensa silmäluomet toisistaan; hän nauroi, puhui sujuvasti ja nopeasti. Minä toistin: «koettakaa avata silmänne»; hän koetti tahtonsa koko voimalla, mutta se onnistui vasta kun minä, lausumalla: «nyt voitte niitä avata» olin poistanut lumouksen. — Tätä tilaa nimitän vielä omituiseksi ensimmäisen asteen muunnokseksi.

«Toisella asteella kokeen-alaisen silmät niin ikään ovat kiinni, hänen jäsenensä veltostuneet, hän kuulee kaikki, mitä hänelle ja mitä hänen läheisyydessään lausutaan. Mutta hän on nukuttajan tahdon alaisena, hänen aivonsa ovat n. s:n hurmauksen (hypotaxie ou charme) alaisena.

«Tällä asteella ilmaantuu luulettelu-katalepsia (catalepsie suggestive), jolla tarkoitamme seuraavaa ilmiötä: Jos nostan nukutetun käsivartta tai jalkaa, niin se jää ilmaan; jäsenet jäävät siihen asentoon, johon ne asettaa. «Luuletteluksi» tätä liikkumattomuutta nimitetään sen vuoksi, että se selvästi on puhtaastaan sielullinen; sen syy on nukutetun toimeton tila, joka vaikuttaa, että hän pysyy annetussa asennossa yhtä tahdottomana kuin hän säilyttää mielikuvan, jos nukuttaja herättää häneen semmoisen. Tila on selvempi tai epäselvempi unen syvyyden ja nukutetun sielullisen vastaanottavaisuuden mukaan. Toisinaan taikka ensin se on huomattavissa ainoastaan vähemmässä määrässä. Täytyy jonkun aikaa pitää jäsentä määrätyssä asennossa, sitten vasta se itsestäänkin pysyy siinä; taikka jäsen pysyy hetkisen, mutta vaipuu verkalleen alas. Hyvin useissa henkilöissä taas tila on alusta alkaen hyvin selvänä. Jäsenet pysyvät jo ensi hypnotiseerauksella itsestään missä asennossa tahansa; vasta neljänneksen, puolen tunnin, tunnin perästä ne näissäkin tapauksissa toisinaan vaipuvat verkalleen alas. Muutamissa henkilöissä saapi liikkumattomuutta toimeen ainoastaan lausumalla varsinaista luulettelua. Täytyy sanoa hypnotiseeratulle: «teidän käsivartenne, teidän jalkanne pysyköööt ilmassa!» Sitten vasta ne pysyvät.

«Herättyänsä luulevat muutamat nukutetut, jotka eivät ole tulleet tätä toista astetta edemmäksi, ett'eivät ole nukkuneet, koska muistavat kaikki kuulleensa; he luulevat vapaaehtoisesti tehneensä kaikki; mutta jos uudistaa kokeen, niin luulettelukatalepsia taas ilmaantuu. Joll'ei se ole unta, niin se

on kumminkin omituinen sieluntila, joka vähentää aivojen vastustamisvoimaa ja tekee ne tottelevaisiksi luulettelulle.

«Kolmannella asteella taintumus on selvempänä, tunto voi olla tylsistynyt taikka kadonnut. Nukutetussa syntyy, paitsi luulotteluliikkumattomuutta, helposti tahdottomia liikuntoja. Minä kieputan hänen käsivarsiansa ja sanon: «te ette voi niitä pidättää»; silloin käsivarret kieppuvat yhä edelleen, kauvemman tai lyhyemmän ajan taikka aivan lakkaamatta. Hän kuulee kaikki, mitä puhutaan hänen läheisyydessänsä.

«Neljännellä asteella tulee jo mainittuihin ilmiöihin lisäksi se, että yhdistys ulkomaailman kanssa häviää. Nukutettu kuulee ainoastaan, mitä nukuttaja lausuu, ei sitä mitä muut lausuvat; hänen aistinsa ovat ainoastaan nukuttajan kanssa yhteydessä, mutta tämä voipi ne saattaa toistenkin yhteyteen.

«Viides ja kuudes aste vastaavat somnambulismia; se tunnusmerkki, joka ne erottaa edellisistä asteista, on, että muisto siitä, mitä on unen kestäessä tapahtunut, katoo herätessä. Viides ón keveämpi somnambulismi: nukutetut muistavat herättyänsä epämääräisesti, että ovat jotakin kuulleet, mutta pääasiassa se, mikä on sillä välin tapahtunut, on unohdettu; muutamat muistelmat siitä voivat herätä itsestänsä, mutta ne ovat poikkeuksena. Tuntoisuuden häviäminen, luulettelu-liikkumattomuus, tahdottomat liikunnot, luuletellut havainnot, — kaikki nuo ilmiöt astuvat esiin suurimmassa määrässä.

«Kuudes hypnoottisen unen aste on syvä somnambulismi. Kun herää niin on kaikki muisto siitä, mikä unen kestäessä tapahtui, täydellisesti hävinnyt eikä voi itsestänsä uudistua; erityisillä keinoilla vaan voi saada muistoa heräämään, esim. uudistetussa hypnotiseerauksessa. Kokeen-alainen jää uneen niin kauvaksi kuin nukuttaja tahtoo, ja muuttuu kokonaan automaatiksi, ikäänkuin koneeksi, tämän käsissä, totellen kaikkia hänen käskyjänsä».

Huomatut tosiasiat näyttävät tämän mukaan kuitenkin olevan pääasiassa samat. Bernheim'in eli Liébeault'in asteet 1—3 vastaavat pääasiassa alkavaa ja kehittynyttä katalepsiaa (sekä osaksi mainittuja välimuotoja); 5 ja 6, kuten mainittiin, somnambulismia. Tärkein erotus näyttää olevan se, että 4:s aste ei vastaa letargiaa, vaan on jonakin väliasteena katalepsian ja somnambulismin välillä.

(Jatketaan.)

A. Grotenfelt.

Herran kukkaset.

Kertoi *Alfhild Agrell.*

Suomennos.

Jos mihin aikaan tahansa kesän mittaan kulki Niittynurmen torpan ohi, kuuli aina hiljaista vaikerrusta, joka yksitoikkoisena ja sydäntä vihlovana tunkeutui ulos porstuan ovesta, mikä sinä vuoden-aikana melkein aina oli raollaan, jotta äiti voisi pitää vaaria sisällä olevasta sairaasta, kun ulkotoimet pakottivat häntä vuoteen luota poistumaan.

Pikku Kustaa oli syntymästään asti saanut kovaa onnea kokea. Ei ainoatakaan tervettä päivää ollut hän vielä elämässään nähnyt. Paisumat ja rohtumat olivat aina ensi hetkestä asti häntä vaivanneet, ja käsittämätöntä oli, kuinka hän oli voinut hengissä pysyä kokonaista kuusi vuotta. Toiset lapset olivat voimakkaita ja terveitä. Vanhin poika oli jo päässyt puutarhurin-oppilaaksi herraskartanoon ja hoiti itseään kuin mies; molemmat tytöt olivat palveluksessa, toinen kylässä toinen kaupungissa. — Kyllähän Anna muori oli uskonut päässeensä «kehto-huolista», kun ei talossa ollut pienokaista ollut kahteentoista vuoteen! Seitsemän vuotta takaperin oli mies maannut koko talven selkäpii-kuumeessa ja ollut niin heikkona, että hänessä tuskin oli nähty elon merkkiäkään. Hän oli vilustunut hirsien ajossa. Kolkkoa oli elämä torpassa sinä syksynä, mutta Anna-muori ei hevillä heittäytynyt alle kynsin. Nuorin tytär, joka silloin oli kotosalla, sai «passata» isää, sillä aikaa kuin äiti ja Ruuna oleskelivat metsässä ja vetivät tukkia sahaan, joka oli niin karulla maalla, että sekä ihmiset että elukat olivat menehtyä «satoja kertoja peräksyttäin». Ruuna oli vanha, työstä voimattomaksi vaivaantunut ja melkein sokea (se olikin ostettaessa maksanut vain kolmekymmentä kruunua) muori oli pieni ja heikkojäseninen, — mutta eteenpäin ne ajaa jurnuttivat kuin jurnuttivatkin, saatiinhan sitä jotain aikaan vähilläkin voimin, kun vaan hiljaa ja tasaisesti yhtenä puuhattiin. Vihdoin tuli muiden «ajomiesten» puheenparreksi, että nuo molemmat söivät maatessaan ja makasivat syödessään. Niin, raskasta ja vaikeaa oli työ, ja tuskinpa olisi siitä mitään tullutkaan, joll'ei muori paha olisi tuon tuostakin saanut apua nuorelta naapuritalon rengiltä, joka oli iskenyt silmänsä vanhimpaan tyttäreen. Märkänä, nälkäisenä ja väsyneenä sai hän olla viikkokausia, mutta terveys kesti, Jumalan kiitos, ja kun

mies pääsi jälleen vuoteeltaan nousemaan, oli heillä ainoastaan kahdeksantoista kruunua velkaa puotiin, ja sen he työllä kuittasivat ennen syksyn tuloa. Niin, ja olipa heillä sitä paitsi pieni säästörahakin — pohjasumma paremman hevosen ostamiseksi, mutta silloin tuli tämä pieni pahanen, Kustaa, kuten häntä kutsuttiin iso-isän jälkeen, aivan äkkiarvaamatta maailmaan uutena vuonna ja hänen matkassaan tauti ja rahanmeno takaisin pirttiin.

Ensiksi, kun Anna muori sai nähdä pienet, vahankarvaiset, kalpeat kasvot kapeine, ruskeine silmineen, jotka tuijottivat häneen niin surullisesti, hän milt'ei peljästynyt. Lapsi ei tullut isäänsä, ei äitiinsä eikä sisariinsa. Hän oli «yksikseen erotettu». Otsa oli tavattoman leveä ja kupera, mutta keskellä sitä näkyi pieni syvennys «ikäänkuin Herra olisi häntä sormellaan koskettanut». Pieni nenäparka oli aivan valkea, ja suupieliään piti hän alas vedettyinä, ikäänkuin heti ensi elonhetkenään olisi ollut valmis ruikuttamaan — ja ruikutusta siitä tulikin. He hakivat sekä lääkäreitä että viisaita akkoja; panivat summittain rahoja apteekkiläkkeisin ja tekivät vaikka kuinka suuria uhrauksia hankkiakseen kaikkia niitä erilaisia «voiteita», joita viisaat neuvoivat käyttämään, mutta mikään ei auttanut.

Anna eukko oli kyllä muillekin lapsilleen ollut hellä äiti, mutta lellittelemistä ei hän kärsinyt enempää kuin muutkaan rahvaan-äidit. Kun vanhemmat lähtivät työhön, jätettiin vanhin tytöistä pikku veljiä ja sisaria katsomaan. Tulitikut kätkettiin tarkasti piiloon; astiallinen kuorittua maitoa ja pari kovaa leipää otettiin esiin heille päivälliseksi, ja niin saivat pienokaiset hoitaa itseään, miten parhaiten taisivat, kunnes ilta tuli. Mutta tämä pienokainen sai kaikki aivan toiselle kannalle. Äidin tunteet häntä kohtaan olivat ihan uutta laatua. Hän hoiti, kantoi, lauloi ja valvoi, aivan kuin hänellä olisi ollut kymmenen äidin voima, ja kymmenen äidin velvollisuudet täytettävinä.

Yhtä hellä lasta kohtaan oli mieskin. Vaikka he eivät koskaan asiasta mitään puhuneet, niin, tuskinpa sitä tarkemmin ajatelleetkaan, tunsivat he kuitenkin vaistomaisesti, että heillä oli suurempia velvollisuuksia tätä, kuin muita lapsia kohtaan. Hän katsahtikin heihin toisinaan niin omituisesti — aivan kuin olisi moittinut heitä siitä, että oli tänne matoiseen maailmaan syntynyt, oli Anna-muorin tapana sanoa. Juuri tuo samainen katse tunkeutui niin syvälle ja vihloi niin sydäntä . . . . Kuinka hän oli oppinut lukemaan, sitä ei tiennyt kukaan, mutta puhtaasti poika luki, kun vielä tuskin oli neljännen vuotensa täyttänyt. Äiti oli, häntä huvittaakseen, pari kertaa

näyttänyt hänelle kirjaimet raamątusta — siinä kaikki. Tavattoman viisas ja ymmärtäväinen oli hän muutenkin, niin että Herra oli hänet merkinnyt useammalla kuin *yhdellä* tavalla, mietti Anna muori, joka, heti kuin poika näytti hiukankin virkeämmältä, sai loistavia tulevaisuuden tuumia pienokaisestaan ja näki kapat, kaulukset ja papiksi vihkimiset, oman poikansa hänelle Herran ehtoollista antamassa ja oman poikansa kuolinvuoteella lohduttamassa.

Vähää sen jälkeen kuin Kustaa oli täyttänyt kuusi vuotta, kävi hän niin sairaaksi, että loppua saattoi odottaa minä päivänä tahansa. Paisumat eivät käyneet märjille. Muuten hänellä oli tapana olla vaiti niin kauvan kuin suinkin voi ja sanoa, että pakotti ainoastaan vähäisen, mutta nyt vaikerteli hän yöt päivät. Vihdoin vanhemmat eivät voineet sitä kauvemmin kestää, vaan lainasivat naapurilta vieterirattaat, valjastivat eteen Ruunan, joka hyvän hoidon takia vielä oli siksi voimissa, että jaksoi hiljakseen kulkea laahustaa, käärivät potilaan peitteisin, niin hyvin kuin suinkin taisivat, ja ajoivat kaupunkiin, näyttääksensä häntä lääkärille, joka tähän saakka oli antanut lääkkeitä vain «korvakuulon» mukaan. Tohtori sanoi mielellään toimittavansa pojalle paikan lasareettiin, jos he niin tahtoisivat; mutta muuta toivoa ei hän antanut. Mutta silloin niiasi Anna-muori paraiten kuin taisi ja vastasi, että he siinä tapauksessa tahtoivat itse hoitaa häntä viimeiseen asti; kiitti kohteliaasti puolestaan ja lähti vielä raskaammilla askelilla, kuin oli tullut. — Kun hän, silmät itkusta punaisina ja riutuneina, tuli ulos miehensä luokse, joka portilla odotti, oli tämä kuullut erään tuttavansa puhuvan suuresta lääkäristä, joka oli Tukholmasta saapunut kaupunkiin tuttaviaan tervehtimään. Hän oli hyväntahtoisesti auttanut lukemattomia ja kyllä . . .

«Vai niin, sitten lähdemme sinne», sanoi Anna muori päättävästi. «Eihän tuo pahemmaksikaan käyne».

«Suuri tohtori» tutki poikaa tuiki tarkasti. Naputti, kuunteli, koputti — ja sitten tuli tuomio: ei mitään toivoa. He saivat pulloon rahtusen jotakin, joka oli ihan veden kaltaista, helpottaakseen sillä hänen tuskiaan ja siihen päättyi lääkärissä käynti.

Ei kumpikaan heistä hiiskahtanut kotimatkalla sanaakaan. Ruuna tempasi ohjakset höllälle ja astua puuhkaili sitten tomuisella maantiellä ikäänkuin olisi tietänyt, että nyt oli yhden tekevää, milloin he tulisivat perille — mutta Kustaa avasi kapeat, tummat silmänsä ja katseli ihmetellen ympärilleen. Hän oli ensi kertaa matkalla. Tuon tuostakin ojensi hän kä-

tensä jotakin kukkaa tavottaakseen, ja tuon tuostakin hyppäsi isä rattailta ja antoi hänelle, mitä hän pyysi — «vaikka kohta se olikin turhaa lellittelemistä». Vihdoin oli pojalla molemmat kädet täynnä, ja silloin hän rauhallisena ja tyytyväisenä vaipui nukuksiin, ensi kertaa viikon aikaan, mutta oli niin kuolleen kaltainen maatessaan siinä kalpeat kasvot mustaan huiviin käärittyinä, että äidin sydän oli pakahtua. Heti kun he olivat pojan saaneet vuoteelle takaisin, pyysi äiti isää hoitamaan häntä hetkisen ja hiipi sitten ulos, saadakseen yksinäisyydessä itkeä oikein tarpeekseen. Ajattelematta mihin kulki, asteli hän puron rannalle, joka erotti heidän peltotilkkunsa Isolan Hannun maista. Siellä hiipi hän puun juurelle ja nyyhkytti niin raskaasti ja haikeasti, kuin ei konsanaan ennen olisi itkenyt. Jos lapsi kuolisi, ei hän milloinkaan surustaan toipuisi — ei milloinkaan.

Oli Juhannuksen aika. Niityiltä tuli makea, väkevä apilaan haju; myllymäki oli ihan sinisenä kellokukista; ojan syrjillä rehotti viljalti kuminoita ja nuokkuvia kurjenpolvia, ja juhannuskukkien joukosta loisti esiin suuria, valkean ja keltaisen kirjavia vuohensilmämättäitä.

Äkkiä juolahti vaimoparan mieleen, kuinka halukkaasti poika kotimatkalla oli kurottanut käsiään kaikkia kukkia kohti, mitkä näki. Eikö se ollut Herran viittaus? Kasvattiko Hän kukkia ainoastaan eläinten hyödyksi? Hän rupesi kokoamaan esiliinansa täyteen ruohoja ja kukkasia, kaikkia, mitä käteen sattui. Samassa tunsi hän mielensä niin rauhalliseksi. Herran kukkaset parantaisivat hänet, siitä oli hän nyt varma. Olihan lääkäri kylvystä puhunut — että pojan pitäisi saada matkustaa ja kylpeä — ja kylpeä hän saisi — Herran kukkasissa. Innoissaan juoksi hän noutamaan säkin kotoaan ja aloitti keräämisen uudelleen, mutta teki nyt työtään tyvenempänä ja valitsi ainoastaan ne, jotka tiesi hyödyllisiksi. Sattumalta oli nuorin tytär juuri tullut kotona käymään. Hänen avullaan sai hän suuren oluenpano-kattilan tulelle, ja kun vesi hyvin kiehui, heitti hän kantamuksensa kattilaan, viskasi sinne vielä pari kourallista karkeita suoloja — koska suolakin on terveellistä — ja sitten sai kaikki kiehua kannen alla, siksi kuin hän arveli kukkien antaneen kaiken voimansa. Siitä tuotiin suuri korvo pirttiin räiskyvän valkean eteen, poikanen riisuttiin ja muori nosti lapsen varovasti ruskeaan, sakoisaan veteen, joka hajahti niin väkevälle, että häntä rupesi pyörryttämään. Mutta ei se haitannut mitään. Hän tiesi olevansa oikeilla teillä.

Siitä päivin sai «pikku Kustaa» kukkakylpynsä joka päivä kesät tal-

vet. Ennen juhannusta kuivatti Anna muori niin suuren määrän yrttejä, kuin luuli vuoden mittaan tarvitsevansa. Osan pani hän pulloihin ja antoi pojalle lusikallisen kolme kertaa päivässä. Hän uskoi, uskoi lujasti ja vakavasti, niin ett'ei hän edes hämmästynytkään, kun paisuma toisensa perästä rupesi katoamaan, kun kokoon kutistuneet jäsenet rupesivat ojentumaan, kun valitus vaikeni yhä entistään pitemmiksi väliajoiksi, kun sanalla sanoen terveys palasi tuuma tuumalta. Muutamien kuukausien kuluttua jaksoi sairas astua yli lattian, ja kahden vuoden kuluttua oli hän ihan terve, jos kohtakin kalpea ja pienoinen ikäänsä nähden.

Muutamia vuosia myöhemmin oli taas «suuri tohtori» kaupungissa käymässä, ja jälleen tunkeilivat avunhakijat hänen vierashuoneessaan. Niiden joukossa nähtiin laiha, kokoon kuivunut vaimo siivossa, yksinkertaisessa puvussa ja hänen seurassaan nuori poika, niin nuori, ett'ei enää tahtonut silmiään uskoa, kun näki hänet siinä valkea ylioppilaslakki kädessään. Koko kaupunki heidät tunsi. Se oli Anna muori ja hänen Kustaansa. Kun vanhemmat näkivät, kuinka harras hän oli kirjaan, olivat he myyneet torpan, ja muuttaneet kaupunkiin. Tosin oli tuntunut raskaalta noin lähteä oman onnensa nojaan, mutta eihän sitä voinut auttaa. Koska he olivat saaneet hänet takaisin sillä tavoin, niin sillä varmaan jotakin tarkoitettiin. —

Anna muorin onnistui heti saada siivoustointa. Miehen oli hankalampi päästä työhön, mutta vihdoin sai hän kuitenkin paikan muutamassa konepajassa. Sellaiseen työhön oli hän koko elin-aikansa halunnut. Hän kuoli kuitenkin tuskin vuotta myöhemmin, haikeammin surtuna kuin moni muu, ja sen jälkeen oli Anna muori yksin viedä kituutellut poikaansa eteenpäin — vaikk'ei sentään ihan yksin. Kustaa auttoi itse niin paljon kuin voi. Koulussa ei koskaan ollut «mitään tehtävää», vaan hän vietti enimmän aikansa järvellä kalastelemassa. Mihinkä vaan kaunis, teräväjärkinen poika tummine hiukan syvämietteisine silmineen ja ystävällisine hymyineen tuli kalakiippiään kantaen, siellä heti ostettiin.

Koulussa koettivat opettajat ensin pidättää häntä, peljäten hänen liiaksi rasittavan voimiaan, mutta he huomasivat pian, että se oli turhaa. Hänellä oli ihmeellinen muisti, jonka vuoksi hänen ei ensinkään tarvinnut voimiaan ponnistaa ja hänellä oli sitä paitsi syvä, nopea käsityskyky, melkeinpä tuskastuttava, sanoi rehtori, joka piti siitä, «että lapset olivat lap-

sia eivätkä mietiskeleviä ajattelijoita». — No niin, mikään «mietiskelevä ajattelija» ei Kustaa siinä merkityksessä ollut, hän oli päin vastoin tavattoman reipas ja terve, tuntui vain siltä kuin hänen elämänsä ensi vuodet olisivat vaikuttaneet, että hän oli ikäänsä nähden kovin kehittynyt. Tuskin oli hän täyttänyt viisitoista vuotta, kuin jo sai valkoisen lakin melkein «hävyttömän» koreilla todistuksilla, sanoivat toverit, jotka kuitenkin «antoivat hänelle anteeksi» niiden kaikkien ongen siimojen takia, mitkä hän niin alttiisti aina oli lainannut heidän käytettäväkseen. Ja nyt seisoivat äiti ja poika täällä odottaen, että pääsisivät sisälle. Osaksi tahtoi Anna muori luontaisesta äidin ylpeydestä näyttää poikaansa; osaksi ei hän ollut koskaan unohtanut sitä sääliväa katsetta, joka oli häntä seurannut, kun hän edellisellä kerralla oli täällä ja kun hänen ilman lohdutuksetta täytyi lähteä pois huolehduttavine kannettavineen, ja osaksi . . . «Niin, tosin oli hän oppinut, mutta voivathan oppineetkin olla opetuksen tarpeessa — joll'ei muiden niin ainakin Herran, sillä Herran kukkasethan ne olivat, jotka . . .»

Nyt oli heidän vuoronsa. Oi, kuinka hyvin Anna muori muisti kaikki huonekalut, kaikki pienimmätkin kapineet! Juuri tuossa pöydän luona seisoi hän silloinkin . . .

Tohtori tarkasteli heitä kysyvällä katseella. Hänen terävät silmänsä sanoivat hänelle oitis, että nämät eivät olleet tavallisia avunhakijoita. — Mutta Anna muori ei saanut sanaakaan suustaan. — Hän oli aivan hämmennyksissä. Vasta kun Kustaa oli tarttunut hänen käteensä, ikäänkuin rauhoittaakseen häntä, rohkaisi hän mielensä ja kysyi, eikö tohtori enää tuntenut häntä. Ja sitten kertoi hän yksinkertaisen historiansa niin, niin yksinkertaisilla sanoilla. Jota kauvemmin tuo mainio mies kuunteli, sitä kovemmin pusersi hän huulensa yhteen. Vihdoin tunsi hän, että suuret kyyneleet nousivat silmäluomien taakse ja hän kääntyi äkkiä poispäin, jott'ei kukaan näkisi niiden putoavan. Hän olisi sillä hetkellä mielellään vaihtanut kaiken taitonsa ja tietonsa niin hehkuvaan rakkauteen ja uskollisuuteen.

«Pyydän anteeksi», sanoi nöyrästi Anna muori, joka luuli tohtorin väsyneen hänen lörpötykseensä, «mutta minä tahdoin vain — minä ajattelin että — tuota noin kukkasista — että voisi löytyä joku toinen, joka . . .»

Äänetönnä viittasi lääkäri heille, että he lähtisivät. Hän ei voinut nyt virkkaa sanaakaan, sen hän tunsi. Loukkaantuneena vetäytyi Anna muori takaisin, mutta kun he tulivat ovelle, kääntyi Kustaa reippaasti ympäri ja

ojensi kätensä. Vanha mies puristi sitä kauvan ja kovasti omassaan. Paljon ilmaisi tuo kädenpuristus. Se osotti, että tohtori oli ymmärtänyt ja siinä oli myöskin lupaus.

Sitten kietoi Kustaa kätensä äidin vyötäisille ja vei hänet hellästi, melkeinpä varovasti vastaanotto-huoneessa odottelevan väkijoukon läpi.

»Mitä siinä nyt turhia», sanoi Anna muori moittien, vaikka ryppyiset kasvot loistivat tyytyväisyydestä. »Mutta siinä tohtori kuitenkin teki väärin, ett'ei uskonut kukkasiin, sillä olivathan ne juuri Herran kukkaset, jotka . . . .»

Joukottain sairaita tulvaili kaupunkiin hakemaan apua uudelta lääkäriltä, jonka maine jo oli levinnyt yli koko Ruotsinmaan. Kaikille tuo kalpea, lyhytkasvuinen mies, kulmikkaine otsineen ja kapeine terävine silmineen, jakeli ystävällisiä sanoja ja kaikkia kohtaan hän osotti elävää osanottoa. Hänellä oli erinomainen kyky tutkia taudin luontoa ja siihen perustui hänen suuruutensa. Olisi voinut luulla, että hän itse oli kärsinyt kaikki tuskat, niin terävä ja varma oli hänen katseensa. Sisäpuolella vastaanotto-huonetta, jonka ainoana koristuksena oli etevän Tukholmalaisen lääkärin, hänen ystävänsä ja suojelijansa muotokuva, oli suuri, valoisa huone, jonka ovi aina oli raollaan. Siellä sisällä istui hänen äitinsä, »tohtorin ainoa rakkaus», kuten kaupungin äidit tyytymättöminä sanoivat, akkunan luona pehmeällä tuolillaan virkkaamassa. Hän oli jo kahdeksannellakymmenellä, hiukset olivat harmaat ja selkä kyyryssä, mutta kun joku itkusta riutunut äiti, sairas lapsi käsivarrellaan, lähti vastaanotto-huoneesta, hiipi hän aina ovelle ja kuiskasi:

»Ethän vain unohtane, Kustaa, tuota kukkas-asiaa, sillä olivathan ne kuitenkin Herran kukkaset, jotka . . .»

Sitä ei hän milloinkaan unohtanut.

Kotimaan kirjallisuutta.

Ludv. Wennerström, Tilastollinen ja biografillinen Suomen Evankelis-Lutherilaisten Seurakuntien ja Papiston Matrikkeli. Porvoossa 1885, Werner Söderström.

Otto E. A. Hjelt, En återblick på finska läkaresällskapets femtioåriga verksamhet. Helsingissä 1885.

Bihang till finska Kadettkårens historia. Finska kadetter 1812—1887. Haminassa 1887.

K. Oskar Wasastjerna, Lifgardets finska skarpskyttebataljons officerare och civile tjenstemän. Helsingissä 1887.

Från Läktaren. Profiler från landtdagen 1885. Biografiska utkast af *X. G.* Med 24 porträtter. Helsingissä 1887, G. W. Edlund.

Svensk slägt-kalender för år 1885—88. I—IV. Tukholmassa 1884—87.

Henr. El. Wegelius, Luettelo Wegelius-suvun entisistä ja nykyisistä jäsenistä. Turussa 1887.

Tavalla tahi toisella kuuluvat yllämainitut teokset historiaan, jonka tähden niitä sopii yhteen ryhmään yhdistää. Ne ovat kuitenkin laatuansa varsin erilaiset, jos niitä ottaa lähempään tarkastukseen. Neljä ensimmäistä liittyy lähimmiten niihin suuriin teoksiin, joihin Strandberg, Alopæus, Akiander ja Hornborg ovat tärkeitä aineksia koonneet Suomenmaan papiston ja kouluopettajiston jäsenten toimen valaisemiseksi. Kaksi viimeistä sitä vastoin antavat elämäkerrallisia tietoja sen mukaan, kuin henkilöt ovat erityisiin sukuihin kuuluneet ja huolimatta siitä mille elämän-uralle kukin on astunut. Mainitulle genealogiselle tutkimukselle Alcenius ja ritarihuoneen genealogi Wasastjerna meillä ovat laskeneet peruskivet, edellinen selvittäen vanhan Sursill-suvun lukemattomia haaroja, jälkimmäinen antaen tietoja kaikista Suomen aatelisista suvuista. Kirja «Lehterillä» se vihdoin koettaa antaa varsinaisia luonteenkuvauksia 24 miehestä, jotka valtiopäivillä 1885 ovat tavallista huomatumman sijan saavuttaneet.

Wennerströmin papiston-matrikkeli on uusi painos piispa Hornborg vainajan vuonna 1873 julkaisemasta samannimisestä ruotsinkielisestä teoksesta. Johonkin määrin piispa Hornborg jo ennen kuolemaansa oli tätä uutta painosta valmistellut, mutta pääosa työtä jäi toisen miehen toimitettavaksi, ja sen hra W. on suorittanut käyttäen kahden suomentajan apua. Kolmen neljän miehen työtä nidos siis on, ja tuommoinen yhdysvaikutus voipi ani harvoin niin hyvin onnistua, ett'ei tuntuisi pihtien pitämiä. Verrattain vähän tämän kirjoittaja on sattunut teosta käyttämään eikä siis ole tullut paljoa muistutuksen aiheita löytämään, kun lukuisat oikaisut ja lisätiedot otetaan varteen. Yksi epätasaisuus tulkoon tässä mainituksi, joka heti pistää silmään: toimittaja kirjoittaa nimilehdellä ja esipuheen alla nimensä W:llä mutta teoksessa tämä kirjain muuten on kerrassaan pannaan julistettu. Vaikka

syystä soisikin että V tulisi sen sijaan, lienee kuitenkin luonnollisinta, että nimien omistajat saavat sen asian määrätä; Vænerberg, Vallenius, Vichmann näyttävät liian oudoilta, kun on totuttu niiden omistajain kirjoitustapaan.

Papisto on ollut ja on oppinut sääty, ja sen tähden on aina ollut tapana paimenmuistoissa ottaa kirjallisetkin ansiot lukuun. Historiantutkimuksella on tästä paljon apua, kun sitä vastoin ei voi ilman suuttumuksetta huomata, miten täydellisesti aateliset genealogit ylenkatsovat kaikkia, mikä on kirjallista laatua. «Hän oli yksi Ruotsin (tahi Suomen) ylistetyimpiä runoilijoita» tahi joku muu yhtä kömpelösti sovitettu tieto on kaikki, mitä Anrep ja Wasastjerna korkeintaan tietävät kertoa K. F. Creutzistä, kun sitä vastoin vähimmätkin armon-osotukset päivämäärineen luetellaan. Aikoina, jolloin aateli nimenomaan oli sotilassääty, saattoi tämä tapa käydä laatuun, vaan nykyään se kyllä on epämukava. Mainittu kirjallisten tietojen puute on tutkijalle haitallista, samoin kuin matrikkeleita käyttäessä usein kaipaa noita peräti tärkeitä tietoja kuvatun henkilön vanhemmista ja vaimosta. Emme käsitä minkä tähden ei papiston matrikkeli yhtä hyvin kuin joskus joku akatemiallinen programmikin voisi antaa täydellisiä tietoja.

Arkkiaatteri Hjeltin kirjanen, jonka olemme ylläolevaan luetteloon ottaneet, ilmestyi lääkäriseuran 50-vuotisjuhlaan ja sen pääosana on seikkaperäinen kertomus mainitun yhdistyksen toiminnasta 1835—1885. Tätä kertomusta emme voi arvostella, koska lääkäriseuran vaikutus on meille aivan tuntematon. Sitä vastoin emme voi olla huomauttamatta, että tämä kirjanen antaa hyvin tärkeitä tietoja maamme lääkäreistä. Loppuun liitetty luettelo lääkäreistä on kyllä tärkeä, mutta tiedot, jotka siinä tavataan, ovat mitä yleisintä laatua. Tätä osaa toimittaessaan tekijällä on ollut apuna F. J. Rabbe vainajan kokoelmat. Vaan itse tekstissä saamme ylen huvittavia tietoja sellaisista miehistä kuin I. Ilmoni, E. A. Ingman, K. Crusell, E. J. Bonsdorff, K. D. von Haartman, F. J. Rabbe y. m., joitten vaikutus on jälkimaailmankin tärkeä tuntea, ja he ovat tässä vaikutuksensa suhteen saaneet valaistuksen, joka on sitä tervetulleempi, mitä vaikeampi historioitsijan on sellaisiin kysymyksiin ryhtyä. Että kielikysymyskin on joskus lääkäriseuran keskusteluissa kummitellut olkoon sivumennen sanottu: K. D. von Haartman ja I. Ilmoni ovat olleet ruotsinkielen puolustajina, kun sitä vastoin Lönnrot, E. A. Ingman y. m. ovat lääkärien joukossa suomalaisuutta edustaneet.

Tuntuu siltä kuin tulisi ihan toiseen maailmaan, jos näitten teosten jälkeen ottaa käteensä Haminan kadettikoulun oppilasluettelon ja kaartin pataljoonan upseeriluettelon. Aakkosellisetkin nimiluettelot osottavat, miten erilaisista kansankerroksista nuo elämän-urat saavat työntekijöitä. Paimenmuistoissa ei löydy Aminoffeja, Gripenbergejä, v. Fieandteja, mutta yhtä vähän näkee sotilaitten opistossa suomennimisiä talonpojanpoikia; vieläpä moni laaja papillinenkin suku siinä on edustamatta. Luettelot marmoritauluihin kirjoitetuista kadeteista, joko sodassa surmansa saaneista tahi kor-

keimmilla arvosanoilla opistosta lähteneistä, lisäävät tuota muutenkin tuntuvaa erilaisuutta. Papiston matrikkelissa tapaa miehiä, jotka kolmen neljän vuosikymmenen, joskuspa puolen vuosisadan aikana ovat samassa virassa olleet, soturit sitä vastaan, jos johonkin kelpaavat, kohoavat nopeasti arvosta arvoon joutuakseen muuten pois rintamasta.

Mikäli me olemme voineet huomata, ovat elämäkerralliset tiedot «Suomen kadetit» nimisessä kirjassa erittäin tarkat, ja supistetussa muodossaan teos antaa erittäin paljon tietoja. Lähimmiten kasvattaen upseereja Venäjälle, on tuo opisto valmistellut paljon miehiä, jotka ovat omassa isänmaassaan saaneet huomatun sijan, sen osottaa jo pikaisinkin silmäys: J. M. Nordenstam, R. O. Lagerborg ovat kumpikin alallaan saavuttaneet johtavan aseman, jommoiseen ylen harva suomalainen mies pääsee, mutta ei voi kieltää, että se tarkka järjestys ja ryhti ynnä monipuolinen kokemus, jonka he ovat joko kadetteina tai upseereina saaneet, ei ole voinut olla heidän kuntoonsa vaikuttamatta.

Suomen kadettien luettelo alkaa Haapaniemen tunnetun topografisen opiston oppilailla, joista joku ainoa vielä on elossa, ja jatkuu Haminan kadettikoulun oppilailla, sen mukaan kuin ovat kouluun otetut ja sieltä päästetyt. Koko teos on oleva liitteenä siihen tarkkaan kadettikoulun historiaan, joka on päätetty kirjoittaa ja paraikaa on tekeillä.

Herra Wasastjernan muistoonpanot kuvaavat kaartinpataljoonan upseerien ja virkamiesten toimintaa, vaan lähteenä ovat olleet yksistään pataljoonan omat asiakirjat, joten se vaikutus, joka on muualla tapahtunut, jääpi sikseen. Tämäkin pikku vihko on kuitenkin hyvä lisä biografiseen kirjallisuuteemme, koska varsin useat tunnetut henkilöt vuodesta 1829 ovat kaartissa palvelleet. Luotettavain apuneuvojen puute on tähän asti ollut suuri, jos on tahdottu upseeriemme vaikutuksesta tietoja saada.

Saattaa lukijaa kummastuttaa, että me ylempänä olemme kotimaisten teosten joukkoon saaneet ruotsalaisen protokollasihteeri V. Örnbergin toimittaman Ruotsin sukukalenterin vuosilta 1885—88, ja me myönnämmekin, että vaikka muutamia suomalaisia sukuja tahi sukuhaaroja mainitussa kokoelmassa on lukuun otettuna, niin teos kyllä on aineemme ulkopuolella. Mutta jokainen historiantutkimuksen ystävä myöntänee, että tämä vaatimaton kokoelma jo senkin tähden ansaitsee tulla huomatuksi, että se saattaa olla meille esimerkiksi. Eipä suinkaan olisi liian aikaista ottaa vuosikirjan julkaisemista puheeksi, jossa tunnetumpain aatelittomain sukujen jäseniä lueteltaisiin. Kohtalainen vihko vuodessa, ja neljän viiden vuoden päästä meillä jo olisi monta sataa sukua tunnettuna ja lukemattomia pikkutietoja säilytettynä, joita tulevina aikoina vaan suurella vaivalla voipi koota. Aateliskalenterien menekki osottaa, että moiset toimitukset kyllä saavat ostajia, ja mainitut kalenterit ovat kuitenkin Knorringin toimittamasta asti rajoittuneet hengissä olevien jäsenten luettelemiseen. Ruotsalainen malli

osottaa, että sellainen tapa ei kelpaa muuta kuin suvuille, joiden täydelliset luettelot ovat ennestään painetut. Luonnollisinta olisi alusta asti toimittaa Suomen sukukirjaa siten, että kaikki tarjona olevat tiedot olisivat varteen otettuna siitä ajasta asti, jolloin suku tunnetuksi tulee. Että Muinaismuisto-yhdistys ja J. R. Aspelin siinä kohden ovat ylen tärkeät valmistustyöt tehneet, on tunnettu.

Yksityinen asianharrastaja on nykyään painattanut sellaisen luettelon oman sukunsa valaisemiseksi. Wegelius onkin niin tärkeä ja laaja suku, että se hyvin kelpaa esimerkiksi, miten tärkeä moinen luettelo voipi olla. Menemättä sen suhteen enemmän kuin edellistenkään kirjain suhteen yksityisseikkojen mainitsemiseen, — semminkin kuin se on «etenkin likisempäin ja kaukaisempain sukulaisten katseltavaksi» aiottu — tahdomme kuitenkin huomauttaa, että moiselta luettelolta täytyy vaatia täydellisyyttä siinä kohden, jossa täydellisyys on helposti saavutettu, esim. ylioppilas- ja virkatutkintojen vuoden suhteen. Ansiona tahdomme mainita, että kirjallisiakin tietoja on otettu lukuun. Kaksi sukutaulua tekee yleiskatsauksen selvemmäksi. Että suku Wegelius on suomalaisesta juuresta kasvanut, Ilmajoen pitäjän ja Seinäjoen kylän Uppalasta ja että nimi alkujaan on ollut *Wegg-elf-ius* (Seinäjokelainen), on ennestään tunnettu.

Vaikkapa arvokkaat, edellämainitut teokset enimmiten jäänevät suuremmalle yleisölle vieraiksi. Se kirja sitä vastoin, joka vielä on meiltä jäänyt mainitsematta, on nimenomaan suurempaa yleisöä varten aiottu ja uutuutensa vuoksi se ansaitsee erityistä huomiota.

Puoluejako tekee meillä varsin vaikeaksi kuvata valtiopäivillä esiintyviä johtavia henkilöjä; jopa niiden valitseminenkin saattaa muistuttaa, kuinka paljon perää on tuossa vanhassa latinaisessa sananlaskussa: niin monta mieltä kuin päätä. Vuonna 1885 Vaasan toisessa ruotsinkielisessä sanomalehdessä nimimerkillä —*io* julaistut kuvaukset muutamista tunnetuista valtiopäivämiehistä sen tähden herättivät huomiota, koska ne erittäin onnellisesti olivat välttäneet sekä Scyllan että Karybdin vaarat, antaen todenperäisiä piirteitä, jotka olivat kaikesta puolueellisuudesta vapaat. Samat kuvaukset ovat nyt suuresti täydennettyinä painetut nimellä «Lehteriltä», ja kustantaja, herra G. W. Edlund on tätä sieväistä kirjaa kaunistanut neljällä kuvalehdellä, jotka sisältävät 24 enimmiten onnistunutta muotokuvaa.

Ruotsikiihkoisten puolelta on moitittu tätä kirjaa, ja vaikea olisikin samalla kertaa tyydyttää mainittua puoluetta ja totuutta. Kun tekijä ei ole kielikysymysten johdosta uskaltanut lausua kovempaa moitetta, kuin että «selvyyden puute» on kansallisten rientojen vastustajain kannassa ollut havaittavana (vrt. siv. 32, 45, 94), vaikka juuri «selvyys» on välistä ollut liiankin suuri, jos kohta nurjaan suuntaan, niin tämä on kyllin kuvaava miten lievästi on arkaluontoisiin kysymyksiin kosketeltu, mutta että Yrjö-Koskinen on saanut sijaa aatelin miesten joukossa, se tietysti on rikos, jota ei

Pressin mielestä voi millään muotoa anteeksi antaa. Sellaiselle yksipuolisuudelle ei voi mitään; arvattavasti pääkaupungin edustajat näillä valtiopäivillä myöskin miehissä kuuluvat johtavien henkilöitten joukkoon.

Meidän mielestämme on tämän kirjan tekijä yleensä hyvin onnistunut valitessaan kuvattavia ja niitä kuvatessaan. Herra Lindelöf on entisenä puhemiehenä porvarissäädyssä ja varapuhemiehenä pappissäädyssä huomattava, jos kohta ei ole aatelissa uusia ansioita saavuttanut. Herra Runeberg oli varsin tarpeellinen, koska yksin edusti puoluettansa pappissäädyssä; Chydenius ja Svedberg ovat samoin miehiä, joita ei voinut jättää huomaamatta vaikka eivät aina voineet paljoa säätynsä päätöksiin vaikuttaa. Ja kuvaus on hienosti tehty ulkonaisessakin suhteessa, joko yksityisen tahi koko säädyn luonne on esitetty. Sellaisia tiloja, jolloin yksi ja toinen on huomattavammalla tavalla esiintynyt, on myöskin mielestämme aivan oikein löydetty.

Pieniä erehdyksiä tekijä on tehnyt, paitsi oikaistuja. Yrjö-Koskinen ei ole ollut Kuopion vaan Porvoon hiippakunnan koulun-opettajain edustajana (siv. 25), Rein ei ole kirjoittanut «Finlandissa». (siv. 36), Lindelöf ei aateloittuna liittänyt mitään *af*'ia nimeensä (siv. 44), Lindblom ei ole istunut kaupunkien yleisen paloapuyhtiön vaan irtainta omaisuutta varten perustetun paloyhtiön johtokunnassa (siv. 89) j. n. e. Ett'eivät nämä pikkuerehdykset sanottavasti vähennä kirjan arvoa, on selvää.

E. G. Palmén.

Gottfrid Keller, Seldwylan asukkaat. Suomentanut —ai—. Tampereella 1887, Hjalmar Hagelberg.

Täksi jouluksi ilmestyneiden novellien joukossa ansaitsevat Gottfrid Kellerin kertomukset erityistä huomiota. Kansikirjoituksessa lukijalle lausuu suomentaja: «— — — Keller on romanttinen todellisuuden esittäjä, joka hienoimmilla piirteillä kuvaa Sveitsin kansan elämää ja lausuu arvostelunsa sen oloista, tavoista ja laitoksista. Hänen kertomuksillaan on sentähden paitsi tieteellistä arvoaan sivistyshistoriallinenkin merkitys. Hehkuva isänmaanrakkaus ilmaantuu hänen kaikissa kertomuksissaan. — —»; ja sen mukaan, mitä kirjan kahdesta kertomuksesta voimme päättää, ovatkin hänen sanansa paikallaan. Kertomuksissa ei ole sitä synkkää pessimismiä, jota nykyajan kirjallisuudessa kaikkialla tapaa, eikä tekijä ole mikään maailman mullistaja, vaan hän ainoastaan yksinkertaisesti kuvaa Sveitsiläisten raikasta, vilkasta elämää ja leikillisesti esittää heidän hyvät puolensa ja virheensä. Ensimmäinen kertomuksista, «Juro Heikki», on kuitenkin vähäarvoisempi. Tosin siinä alku tuntuu koko lailla hyvältä, mutta sitten joutuu päähenkilö ympäri maailmaa kiertelemään, Amerikkaan, Intiaan vieläpä Pohjois-Afrikkaankin, ja tuskin on lukija tänne päässyt, kun jo joutuu pääsan-

karin kanssa erämaahan vihaisen jalopeuran eteen ja saa seistä siinä koko pitkän päivän. Lukija ei pääse mihinkään eheämpään käsitykseen kertomuksesta ja sen kehityksestä, ja tekijä on mennyt romantiikissaan liian pitkälle, kun vaivuttaa kaukana Pohjois-Afrikan erämaissa kuljeksivan sankarinsa niin hartaasti muistelemaan Intiaan jäänyttä uskotonta rakastettuaan, että miesraukka unohtaa pyssynsä maahan ja on vähällä joutua jalopeuran kitaan. Eikä myöskään kertomus Sveitsin oloja kuvaa, kun se liikkuu melkein kokonaan muissa ilmoissa. Esitys on kuitenkin siinä hauska ja sujuva, niin että kertomusta mieltymyksellä lukee.

Toinen kertomus «Seitsemän suoramielisen lippu» on sitä vastoin erinomaisen taitavasti kokoonpantu. Esitys on niin ehjää ja tapaukset liittyvät niin hyvästi toisiinsa, että kertomus muodostuu mitä viehättävimmäksi taiteelliseksi kokonaisuudeksi. Sisällys siinä on lyhyesti seuraava:

Seitsemän Zürichin käsityöläistä on yhtynyt ystävyysseuraan, jota kutsutaan «Seitsemän suoramielisen seuraksi». He ovat kaikki elämän koulun kokeneita miehiä, hartaita isänmaan ystäviä ja ankaroita huonetyranneja. Lapsuudessaan ovat he nähneet vanhan ajan häviön ja monen vuoden kuluessa ottaneet osaa uuden ajan myrskyihin, kunnes Sveitsi jälleen toipui kokonaiseksi ja voimakkaaksi. Vielä nytkin ovat he johtajina kaikissa kansankokouksissa ja nuoret puoluejohtajat kääntyvät aina heidän puoleensa hyviä neuvoja saamaan. Kauvan ovat seuran jäsenet ystävinä eläneet ja sellaisina tottuneet toisiansa pitämään, olematta kuitenkaan sukulaisia tai muuten toisistaan riippuvaisia. Mutta silloin tapahtuu seikka, joka uhkaa entisen välin toiseksi muuttaa ja panee ukkojen päät kovasti pyörälle. Vähävaraisen Hedigerin poika Kalle ja varakkaan Frühmanin tytär Hermina ovat rakastuneet toisiinsa ja yhtyvät iltasin järvellä toisiaan tapaamaan. Tämä tulee ukkojen tiettäviin ja he päättävät, ett'ei mitään naimista tulisi lasten välillä kysymykseenkään. Hekö, jotka niin kauvan ovat ystävinä elelleet, nyt yhtyisivät sukulaissuhteisin ja tulisivat toisistaan riippuvaisiksi. Ja Frühmanko antaisi ainoan tyttärensä köyhän Hedigerin-pojalle. Kalle rupeaa nyt sotamieheksi ja Herminalle ilmestyy uusi kosija, mutta hänet kuitenkin osaa Kalle saattaa arestiin juuri siksi päiväksi, jolloin häntä odotetaan Frühmanille asiaa ratkaisemaan, ja saa siten Frühmanin suuttumaan koko mieheen.

Vähäistä myöhemmin vietetään yleistä ampumajuhlaa. «Seitsemän seura» on päättänyt lähteä sinne ja Frühman on valittu puheenjohtajaksi. Turhaan on hän kaikin voimin asettunut vastaan. Ukko parka on aivan ihmeissään ja horjuen astelee hän muiden etupäässä juhlapaikkaa kohden, ei hän ole voinut itseään valmistaakkaan, niin kovasti on hänen mielensä kaiken aikaa ollut hämmennyksissä. Jo tuumivat ukot, että olisi parasta kääntyä takaisin, mutta silloin heidät pelastaa siitä häpeästä Kalle, tarjoutuen vapaaehtoisesti puhumaan heidän puolestaan. Kalle pitääkin sitten oikein

komean puheen, ampuupa vielä sen lisäksi niin hyvin, että saa paraimman palkinnon. Silloinpa Frühman ihastuksissaan suostuu antamaan tyttärensä Kallelle, vaikka tämä onkin köyhä, koska hän näyttää olevan niin reima mies, ja kihlaus julistetaan kaikkien kuullen heti paikalla. Siihen tietysti kertomuskin päättyy.

Mitään sen mutkikkaampaa juonta ei kertomuksessa ole, mutta sepä onkin juuri sen suurin ansio. Se on yleinen kuva Sveitsiläisten elämästä ja se on puhdas ja eheä kuva. Tekijä ei käytä laveita ja yksityisseikkoihin meneviä situatsionikuvauksia, mutta hän sen sijaan muutamilla piirteillä kuvaa ympäristön ilmielävänä silmiemme eteen. Ei myöskään huomata päähenkilöissä mitään sielullista kehitystä, ne pysyvät koko ajan sellaisina, kuin ne kertomuksen alussakin olivat, mutta tekijä sen sijaan esittää yksityisiä, jokapäiväisiä omituisuuksia heidän toimissaan ja elämässään, joista selvänä käy esiin heidän luonteensa omituisuudet.

Suomennos käy laatuun, vaikka muukalaisuuksia ja kankeuksia tapaa kirjassa tuon tuostakin, vieläpä joitakuita virheitäkin. Alkupuoli kirjaa yleensä tuntuu huonommalta. Suomentaja kirjoittaa: kasvopiirteet; napisi (= nurisi); käytihen; seissut; hyökkäsi suorastaan julkisodassa lusikallaan veitikkamaisen näköisenä veljen kaivokseen; tuli *täynnä* häpeää kotiin; tuntiessaan olevaan; nauraen melkein kuoliaaksi itsensä; puhelemaan tapaukset: oli hän niin avonainen (= avosydäminen); luulemani hyvän naisen edessä y. m. Mutta yleensä on kieli paljoa parempaa kuin monessa muussa nyt ilmestyneessä suomennoksessa. Olisi kuitenkin suotavaa, että suomentaja ennen jälkimmäisen osan ilmestymistä korjaisi tarkasti kaikki puutteellisuudet, jotta suomennos saataisiin niin täydelliseksi kuin mahdollista.

—ne.

Uusia Mustalaisia. Ernst Ljunghin leikatessa heistä laulanut Savonniemen Kaisu. Porvoossa 1887, Werner Söderström. Hinta: 1 m. 75 p.

Kirjallisuutemme kasvaessa on myös lasten kirjojen tarve käynyt yhä tuntuvammaksi. Ja onpa jo lasten kirjallisuus päässyt hyvään alkuun, kun on ruvettu suomentamaan Z. Topeliuksen «Lukemisia lapsille» täydellisinä, Andersenin, Grimmin, Beckerin ja Hagmanin satukirjain lisäksi. Mutta kelvollisia runonpätkillä varustettuja kuvakirjoja pienemmille lapsille meillä ei vielä ole monta, sen vuoksi suurimmalla mielihyvällä otetaan vastaan sievä lastenkirja «Uusia Mustalaisia». Kuvat siinä, jotka tietysti pääasiallisesti koskevat lasten elämää ja heidän leikkejään, mutta myöskin eläinten elämää y. m., ovat erittäin hyvin onnistuneita ja hyvin valittuja ja niiden alla olevat runonpätkät hyvinkin sujuvia ja miellyttäviä. «Laulaja» on osannut erinomaisen hyvästi valita sanansa ja monetkin värssyt ovat mestarillisia.

Runomittakin sujuu hyvästi; ainoastaan omistusrunossa, joka loppupuolellaan tavottelee vanhaa suomalaista mittaa on virheitä useampiakin.

Kirja on omistettu lasten ystävälle Z. Topeliukselle. Toivotamme sille suurta menekkiä ja toivomme, että «Savonniemen Kaisu» vastakin laulaisi yhtä somia laulelmia Suomen lasten luettaviksi.

—ne.

Edv. Hjelt, Grunddragen af allmänna organiska kemin. Andra upplagan. Helsingfors 1887.

—„— Grundzüge der allgemeinen organischen Chemie. Berlin 1887.

Kemian alalla eivät alkuperäiset tuotteet kotimaisessa kirjallisuudessamme, olkootpa sitten ruotsin tahi suomen kielellä, ole monet. Tuon tuosta joku akatemiallinen väitöskirja ja muutamat aivan lyhykäiset oppikirjat alkaville, siinä ainoat tällä alalla. Sillä kehkeytymisen kannalla kuin kemia vielä on, onkin aivan luonnollista että jokaisen, joka antautuu kemian tutkimiseen, on välttämätön hankkia tarpeellista kirjallisuutta jollakulla kulttuurikielellä jo tämän tieteen tutkimista alottaessaan. Suurimmalla mielihyvällä näemme sentähden omassa maassamme semmoisen teoksen, kuin yllämainittu on, ilmestyvän. Sen tarkoituksena on olla apuna kemiaa tutkiville ei ainoastaan meidän maassamme ja muille ruotsinkieltä ymmärtäville, vaan saksalaisen käännöksensä kautta myöskin saada suurempi lukiakunta.

Tekijä on tässä oppikirjassaan, «yleisen orgaanisen kemian pääpiirteet», ottanut esittääkseen nykyaikaisen kemian johtopäätöksiä niin hyvin mitä orgaanisen kemian systematiikkiin kuin orgaanisten yhdistyksien yleisiin ominaisuuksiin tulee. Tämä esittely on hiukan laveampi kuin tavallista on yleisimmin käytetyissä oppikirjoissa. Täytyy myöntää, että tekijä on erittäin hyvin onnistunut tehtävässään. Erittäin johdonmukaisesti on kirjassa esitelty nykyaikaisen kemian katsantotapaa, ainoastaan sivumennen viittaamalla vanhempiin perustelmiin.

Kirja käsittää seuraavat luvut: I. *Orgaanisten yhdistyksien kokoomus;* II. *Orgaanisten yhdistyksien fysikaaliset ominaisuudet* ja III. *Orgaanisten ykdistyksien yleiset kemialliset suhteet*, sekä liitteenä *Orgaanisen aineen synteettisestä muodostumisesta.*

Ensimmäinen luku ei ole sanottavan laveampi niitä esittelyjä, joita näemme tavallisissa oppikirjoissa. Laveine strukturi-(rakentumis-)kaavoineen on tämän esittelyn muoto erittäin selvä ja opettavainen, vaan en luulisi olleen haitaksi kirjalle, jos tämä luku olisi muutamin kohdin ollut vähän laveampi. Niin olisi esimerkiksi isomuri-, homologi- ja heterologi-yhdis-

tyksiä ja sarjoja selittäessä voinut matemaattisille kaavoille perustuvaa esitystapaa noudattaa.

Toinen luku on erittäin huolellisesti ja täydellisesti esitelty, ja myöskin kolmas luku on taidokkaasti koottu. Tämä luku on saksalaisessa painoksessa vähän erilainen ja mielestäni johdonmukaisemmin jaettuna kuin ruotsinkielisessä. Ruotsalaisessa painoksessa on erikseen käsitelty fosforihalogeni-yhdistyksien, rikkihapon ja alkalien vaikutus ylimalkaan, jota vastaan saksalaisessa painoksessa näiden aineitten vaikutus on itsekussakin tapauksessa selitetty hapettamista, reduktsionia, anhydrista prosessia j. n. e. esiteltäessä. Tässä luvussa ovat tekijän omatkin tärkeät tutkimukset kemian alalla olleet suuriarvoisena apuna.

Epäilemättä on tämä kirja saksalaisen käännöksensä kautta runsaasti leviävä meidän maamme rajojen ulkopuolellekin, sillä koko kemiallisessa kirjallisuudessa on oppikirja tätä laatua erittäin tarpeenmukainen ja tervetullut.

C.

Runovihkonen Nuorisolle. Pieni valikoima alkuperäistä suomalaista runoutta. Kokoillut K. Raitio. Porvoossa 1887, Werner Söderström. Hinta: 50 p.

Runoilijoita ilmestyy meillä tavan takaa uusia, niin että harvat ehtivät heidän runovihkojaan ostaa ja heihin tutustua. Sen vuoksi ovat tervetulleita kokoelmat, joihin on otettu eri runoilijain paraimpia runokappaleita, kokoelmat sellaiset kuin Helmivyö ja Väinölä ovat olleet. Väinölä on kuitenkin liian lavea nuorison kirjaksi ja sen runot ovat useatkin kovin vaikeita nuorten lukijain käsittää, jonka vuoksi on paikallaan runovihkonen, joka sisältää valikoiman helposti käsitettäviä runoelmia Suomen runosepiltä ja on varta vasten nuorisoa varten koottu. Ylipäänsä on kokoilija osannut varsin taitavasti runot valikoida, mutta onpa hän toisinaan vaalissaan erehtynytkin. Hyljättävinä pitäisimme runoja «Eksynyt», «Tähden tuikkiminen» ja «Oma maa», vaikka tämä viimeksi mainittu löytyy Väinölässäkin. Ensiksi mainittu on niin mitätön, ja toiset kaksi ovat runomuodoltaan virheellisiä. Edellisessä näistä ovat loppusoinnut vaillinaisia ja lyhennyksiä on liian paljo, jälkimmäinen on huono näyte kuusimittarunoista. Mutta nämä pienet puutteellisuudet eivät suurta haittaa tee, vaan kirja on kokonaisuudessaan erittäin sopiva nuorison luettavaksi. Sitä paitsi soveltuu se hyvin kansankirjaksi, varsinkin kun sen hinta on niin halpa, ainoastaan 50 penniä.

—ne.

Vähäinen Englannin kielen tulkki. Porvoossa 1887. Werner Söderström. — Hinta 85 p.

Painattamalla mainitun tulkin hra Söderström on täyttänyt sangen tuntuvan tarpeen, josta suuri yleisö on hänelle oleva kiitollinen, koska tuo pieni kirja vielä lisäksi sangen hyvin vastaa niitä vaatimuksia, joita ylipäänsä senlaiseen tuotteesen pannaan. Sisältäen tärkeimmät englantilaiset puhetavat sekä nimittäen esineitä, jotka jokapäiväisessä elämässä tulevat kysymykseen on se vieraassa maassa oleva hyvänä apuna umpisuomalaiselle matkustajalle. Mitä ääntämiseen tulee on tämä jokseenkin oikein ja huolellisesti merkitty. Kuitenkin vallitsee epäselvyys niitten äänteiden ääntämisessä, joita merkitään j:llä, siten ett'ei ole huomautettu, että tämä j äännetään eri tavalla. Esimerkkeinä puhtaasta j äänestä olkoot sanat yard (jard), farrier (farj'r), pewterer (pjuuta'r), utensils (jutens'ils), jota vastoin toiselta puolen sanoissa sellaisissa kuin Juue (djuu), jacket (djak't), chain (tje en), chimney (tjimni), church (tjörtsj), mainittuun ääneen liittyy selvä suhuääni. Sanoissa child (tjajld), joiner (djojner) y. m. samanlaatuisissa muukalainen seuratessaan tulkkimme ääntämistä ääntäisi molemmat j äänet samalla tavoin. Koska merkitään pehmeätä ja kovaa *th* ja *s* ääntä, olisi myös ollut sopivaa, että eri vivahdukset *r*:n ääntämisessä olisivat merkityt.

H. A—n.

Kirjallisia tietoja.

Virolainen naistenlehti. Viime syksynä alkoi Viljannin kaupungissa Virossa ilmestyä aikakauslehti «*Linda*. Esimene literatuurlik ja ajakohane ajakiri Eesti naisterahvale». Aikakauskirjan vastuun-alainen toimittaja on kand. Hugo Treffner, mutta hankkeen varsinainen alkuunpanija ja kannattaja on koulunjohtajatar *Lilli Suburg*, jo ennestäänkin virolaisena kirjailijana tunnettu. Lehti, joka ilmestyy kerran kuussa 2—3:n painoarkin suuruisena ja maksaa postimaksuineen kolme ruplaa, sisältää vaihtelevaa lukemista yhteiskunnan, seuraelämän, kasvatuksen, kaunokirjallisuuden y. m. aloilta, useimmat kirjoitukset L. Suburgin kirjoittamia. Silmämääräkseen ilmoittaa tämä aikakauskirja virolaisten naisten johtamisen kotoisessa ja yhteiskunnallis-valtiollisessakin elämässä ja heidän henkisten silmiensä teroittamisen. Tämmöinen yritys, jonkalaatuista meillä ei vielä ole uskallettu alkuun panna, ansaitsee virolaisten pieniin oloihin katsoen erityistä huomiota.

Kansatieteellinen aikakauskirja Unkarista. Viime syksynä alkoi Budapestissä ilmestyä saksankielinen aikakauskirja «Ethnologische Mittheilungen aus Ungarn». Sen tarkoituksena on antaa tietoja Unkarin eri kansallisuutten runoista, saduista, taruista, sävelistä, sanalla sanoen Unkarin «Folklore»sta s. o. kaikista kansan henkisen elämän ilmiöistä. Lehden toimittaja on prof. toht. Anton Herrmann ja on se aiottu varsinaisesti ulkomaalaisia varten. Aikakauskirjaa seuraa unkarinkielinen lisälehti, joka sisältää yleistajuisia kirjoituksia etnologisten tietojen levittämiseksi, luetteloja ja kertomuksia ilmaantuneesta kirjallisuudesta j. n. e. Aikakauslehti ilmestyy kymmenen kertaa vuodessa 3—4 arkin suuruisissa vihoissa, joiden hinta on 1 Saksan markka (1 $^{1}/_{4}$ francia) kunkin. Ensimmäinen vihko sisältää alun pitempään kirjoitussarjaan «Unkarilaisen Folkloren ominaisuuksista» (kirj. L. Katona), Rumänien kielen alkuperästä, vertailevia kansanrunouden tutkimuksia, Unkarin Mustalaisten loitsurunoista, kansanlauluja Unkarista, unkarilaisten aikakauslehtien ja kirjojen sisällyskertomuksia, y. m. Liitteenä on lehti kansansäveliä. Meille suomalaisille hupaisin on ystävällisesti kirjoitettu ilmoitus *Emmy Schreck*'in toimittamasta suomalaisten satujen käännöksestä («Finnische Märchen»), joka on L. Katonan tekemä ja sisältää vertauksia suomalaisten ja unkarilaisten sekä slaavilaisten satuainesten välillä.

Suomalaisia ja lappalaisia satukokoelmia ulkomaalla arvosteltuina. Aikakauskirjassa «Deutsche Litteraturzeitung» 26:nnessa numerossa viime vuonna arvostelee tanskalainen prof. Vilh. Thomsen *Emmy Schreckin* julkaisemaa kokoelmaa «*Finnische Märchen*» sekä *J. C. Poestionin* toimittamaa kokoelmaa «*Lappländische Märchen*, Volkssagen, Räthsel und Sprichwörter». Arvostelu, jossa muun muassa käännösvirheitä huomautetaan, osottaa sekin puolestaan, kuinka tarkoin prof. Thomsen tuntee meidän kieltä ja kirjallisuutta.

«*Lappiske eventyr og folkesagn*» on kokoelma norjaksi käännettyjä lappalaisia satuja, joka ilmestyi Kristianiassa jouluksi seminaarinjohtaja *J. Qvigstadin* ja pastori *G. Sandbergin* toimella. Valaisevan esipuheen satukokoelmaan on kirjoittanut prof. *Moltke Moe*, joka siinä vertaa lappalaisia satuja muun muassa suomalaisiin. Itse saduista ilmestyy osa alkukielellä ja saksaksi kohta ilmestyvässä Suomalais-Ugrilaisen Seuran aikakauskirjassa. Satujen joukossa ovat erittäin huvittavia sadut «tshuudilaisista» s. o. karjalaisten ryöstöretkistä lappalaisten alueelle. Nämä sadut ovat sitä enemmän huomiota ansaitsevat, koska Ahlqvist «Kalevalan karjalaisuus» nimisessä

teoksessaan puolustaa sitä ajatusta, että Kalevala on saanut alkuaiheensa siitä torasta, joka vallitsi lappalaisten ja karjalaisten välillä.

Prof. *J. Budenz* on julkaissut uuden vihon vertailevaa suomalais-ugrilaista muoto-oppiansa (*Az ugor nyelvek összehasonlító alaktana*). Tämä vihko sisältää nominin johdon nominista: diminutiivi-, karitiivi- ja augmentatiivi-nominien johdon sekä pronominaalisen nominin-muodostuksen. Edelliset vihot tätä tärkeätä teosta ovat sisältäneet, ensimmäinen verbin johdon ja toinen pienempi vihko nominin johdon verbistä. Teos ilmestyy aikakauskirjassa «Nyelvtudományi Közlemények» (kielitieteellisiä ilmoituksia) ja ylipainoksena. Yhteensä 298 sivua on tähän asti ilmestynyt.

Suomalais-Ugrilaisen Seuran Aikakauskirjan kolmas vihko ilmestyy piakkoin ja se sisältää seuraavat kirjoitukset: Lappische Sprachproben aufgezeichnet von *J. Qvigstad* und *G. Sandberg*, ins Deutsche übersetzt und mit Anmerkungen versehen von *J. Qvigstad* (s. o. lappalaisia kielennäytteitä saksalaisen käännöksen kanssa); tohtori *Volmari Porkan* matkakertomus; Lappalaisten muinainen kauppaamistapa, esittänyt *J. Krohn;* Matotshkin-shar, Jugorskij shar, Aunus, esittänyt *Aug. Ahlqvist;* Pirkka, esittänyt *J. R. Aspelin;* Ueber die bildungselemente des finnischen suffixes *-ise* (*-inen*) von *E. N. Setälä;* Kirjan-ilmoituksia: *J. A. Friis*, Ordbog over det lappiske sprog, ilm. *Arvid Genetz; E. N. Setälä*, Zur Geschichte der Tempus- und Modusstammbildung in den finnisch-ugrischen Sprachen (otteita *J. Qvigstadin* ja *K. B. Wiklundin* kirjeistä); Vuosikertomus annettu 2 p:nä joulukuuta 1886; Jahresbericht über die fortschritte der finnisch-ugrischen studien während der Jahre 1885—1886; Seuran jäsenten luettelo ja ranskalainen «Revue» seuran toimista ja aikakauskirjan sisällyksestä.

E. N. S.

Valtiopäiviltä.

I.

Helsingissä, 19 päiv Tammikuuta 1888.

Seitsemäs säätykokouksemme on alkamaisillaan silloin kuin tätä kirjoitetaan. Juhlallinen avaus tapahtuu Lauvantaina, jonka jälkeen varsinainen työ vihdoin alkaa 23 päivänä Tammikuuta. Olisi kyllä voinut päästä ennemmin alkuun, varsinkin jos juhlamenoja olisi supistettu, mikä ei suinkaan olisi mahdotonta, vaikka Valtiopäiväjärjestyksen §§ 23—25 valitettavasti tekevät parin päivän ajanhukan välttämättömäksi. Vuonna 1872 tapahtui avaus vasta Helmikuun 6 päivänä, mutta 1877—85 aina aikaisemmin, 27, 24 ja 19 päiv. Tammikuuta. Nyt avauspäivä itse asiassa on vähän myöhempi kuin 1885, vaikka sen kyllä olisi voinut aikaisemmaksi siirtää. Myönnettävä on kuitenkin, että nuo ensimmäiset joutopäivät osaksi ovat maaseutulaisille tarpeelliset käytännöllisiin toimiin, huoneitten hankkimiseen y. m. Siltä kannalta katsoen ajanhukka ei ole aivan niin suuri, kuin se syrjäisille voipi näyttää.

* * *

Säätyjen kokoonpanon suhteen on niin paljon jo kirjoitettu, ett'ei enää voine arvaamalla paljon uutta lausua. Että aatelissääty tulee kirjavaksi, koska ylen paljon tuntemattomia edustajia syntyperänsä oikeudella ottaa säädyssä sijaa, se on yhtä varmaa, kuin että ruotsinmielisten joukko on tuntuvasti vähentynyt porvarissäädyssä. Mitä viikingit talonpoikaissäädyssä ovat voittaneet kahden suomalaisen tuomiokunnan, Juvan ja Salmin vaalien kautta, on toisella tavalla mennyt hukkaan, ja pappissäädyssä on puolue viimeisetkin edustajansa menettänyt. Mutta aatelissa suomenmielinen vähemmistö ainakin parilla puhujalla vähenee, ja tämä on ainoa muutos, joka on suomenmielisyyden tappion kontoon kirjoitettava.

Monesti ennen on kuultu, että aatelissäädyn päätökset olisivat jyrkemmiksi tulleet sen maltittomuuden kautta, jolla vähemmistö muka on esiintynyt. Mitenkä lienee, sillä pöytäkirjoista on helppo näyttää toteen, että kieliasiat yhtä varmaan ovat menneet nurin silloin, kuin herrat Palmén ja Godenhjelm ovat olleet ääneti kuin myyrät, kuin jos ovat puhuneet.

Tunnettua on myöskin, että kun herra Rein 1885 tuli valitsijamieheksi, niin tämä tapahtui aivan vastoin viikinkiläisten tahtoa, mutta että heidän sitä vastoin seuraavissa vaaleissa onnistui työntää mainittu edusmies hänelle kaikkein sopimattomimpiin valiokuntiin. Jos suomenmielisyys nykyänsä on entistään heikompana ritarihuoneessa, ja rikka samassa on enemmistön silmästä poistunut, sopisi tietysti toivoa, ett'ei mikään enää johdattaisi korkeasukuista säätyä kiusaukseen äänestää vakaumustaan vastaan tahi häritsisi sen olympillista mielenmalttia. Kernaasti toivoisimme parasta Ritariston ja Aatelin suhteen, vaikka se kyllä on mahdollista, että kauniit odotuksemme pettyvät, ennen kuin tämä tulee julkisuuteen.

Yksi seikka on ritariston ja aatelin suhteen vähän epäilyttävä: sen maamarsalkkana astuu julkisuuteen mies, joka ei suinkaan ole perustuslaillisuuden tahi kansallisen itsehallinnon ihailijoita. Salaneuvos von Haartman katsoi vuonna 1881 soveliaaksi senaatin pöytäkirjaan «kaikella varmuudella» lausua, ett'eivät valtiosäädyt puolue-intohimojen tähden voisi kouluasiaa käytellä «sillä maltilla ja ainoastaan väliä pitäen sivistyksen ja yhteiskunnan paraasta, niinkuin asia välttämättömästi vaatii». Sellainen lausunto ei ole hyvä enne muille asioille. Varsinkaan ei tohdi nyt kuten 1882 ja 1885 «kaikella varmuudella» luottaa siihen, että aateli saa vapaasti keskustella valtiovaliokunnan mietinnöistä. Toivomme kuitenkin, että säätyjen oikeus tässä kohden on kaksien valtiopäiväin käytännön kautta niin vakaantunut, ett'ei palajaminen vapaaherrojen Nordenstamin ja von Bornin kantaan enää tule kysymykseen.

* * *

Niistä kysymyksistä, jotka joutuvat valtiosäätyjen punnittaviksi, tiedämme lopen vähän, ja kun neljän kuukauden aika on muutenkin lyhyt, tulee väkisinkin jokaisen mieleen kysymys, minkä tähden ei ole voitu tehdä esityksiä ennen tunnetuksi. Samoin on vaikeata käsittää, ett'ei niin tärkeää kysymystä kuin esim. rautatieasiaa olisi voinut saada ajoissa valmiiksi, jos vaan ajoissa olisi siihen ryhdytty. Täytyisi jo päästä tuosta onnettomasta epäkohdasta, että viimeisten kuukausien muutenkin raskasta työkuormaa enennetään silloin vasta säädyille jaetuilla uusilla tärkeillä esityksillä. Kansanedusmiehiltä vaaditaan, että he kahden viikon kuluessa valtiopäiväin avauksesta lukien ovat selvillä siitä, mitä ehdotuksia tahtovat nostaa. Eiköhän hallitus voisi itselleen asettaa jonkunmoista vastaavaa vaatimusta?

Ennen-aikaista olisi puhua keisarillisista esityksistä, joiden tarkan sisällyksen vasta parin päivän päästä saamme tietää. Mutta kaksi kysymystä on, joista tällä odotuksen hetkellä sopinee mietteitä esittää. Toinen koskee niitä esityksiä ja anomuksia, jotka ovat edusmiesten puolelta odotettavana; toinen tarkoittaa miten säätyjen välillä sopivaa yhdysvaikutusta jo nykyään voisi saada aikaan.

On ylen levinnyt luulo, että jo sillä on suuri palvelus tehty yhteiskunnalle, kuin vaan mainitsee jotakin asiaa, jonka esittäjä epäkohdaksi katsoo. Olemme ennen nähneet anomusten tulvan, jota valiokunnat eivät mitenkään ole ehtineet oikeaan suuntaan johdattaa, kun eivät anojat itse ole katsoneet velvollisuudekseen asiata mitenkään valmistella. Onpa myös nähty, että «initiatiivin» kilpailussa on tuotu ehdotuksia sellaisia, joita ei anoja nähtävästi ensinkään ymmärrä, minkä tähden sitten saapi pötkiä tiehensä, kun tarkasteluun ruvetaan.

Emme luule että suurta yleisöäkään tällaisella leikkisodalla huvitetaan, mutta valtiopäivätyölle on tuntuvaksi haitaksi, että keskusteluaineitten paljous kasvaa ylenmäärin. Jos valiokunnalla kuukausi ennen valtiopäiväin loppua vielä on lukuisa joukko anomuksia käyteltävänä, tapahtuu liiankin helposti, että yritetään kaikkia käytellä, vaikkapa hätiköiden, vaikka kyllä muutamain kunnollinen tarkastaminen olisi paljoa hyödyllisempi. Esitys-oikeus vaatii kansan-edustajilta enemmän itsenäistä työtä kuin anomus-oikeus, ja toivottavasti tämän kautta seulotaan pois paljonkin puolikypsiä ehdotuksia.

Toinen kysymys on, miten säätyjen välillä voisi suurempaa yhdysvaikutusta saada aikaan, kuin mitä tähän asti on nähty. Sanomissa on mainittu, että muka edustuskunnan uudistamista muutamilla tahoilla on aiottu keskusteluaineeksi, jotta edustuslaitoksemme tulisi perinpohjaisen uudistuksen alaiseksi. Mahdollista kyllä, että ehdotuksen nostaminen jo nykyänsä usean mielestä on tärkeä, mutta varmaa on, ett'ei tätä nykyä voi saada mitään aikaan. Ehdotus luultavasti menisi kumoon neljässä eikä vaan kahdessa säädyssä. Ne hyökkäykset, jotka vielä nykyään Venäjän puolelta ovat meitä vastaan tehdyt, ynnä useat muut asianhaarat, — ennen kaikkea se taantumuksen henki, joka usealla taholla vallitsee, — tekevätkin nykyhetken erittäin vähän sopivaksi suurille parannustöille, joilla entinen hyvä tulee vaaran-alaiseksi tietämättä mitä saamme sijaan. Nykyisen edustuksen moittiminen voipi helposti sekin antaa Novoje Vremjalle aihetta selityksiin, joista ei ole hyötyä, mutta mahdollisesti saattaa olla haittaa.

Näihin ja muihin asianhaaroihin nähden lienee paljoa viisaampaa, jos kerran tahtoo edustuskuntaamme kajota, että pyrimme eteenpäin osittaisilla parannuksilla, jotka eivät voisi mitään mullistusta saada aikaan eivätkä huomiota herättää, — niinpä esim. laajentamalla vaalioikeudet porvaris- ja talonpoikaissäätyihin sekä liittämällä pappissäätyyn uusia aineksia. Tämän kirjoittaja on jo ennen lausunut mielipiteensä siinä kohden eikä huoli enempää siihen lisätä *). Moiset parannukset ovat sitä laatua, että kunhan me vaan itse voisimme yhtyä, niiden lopullinen hyväksyminen kaiketi ei kohtaisi voittamattomia vastuksia.

Mutta jo näillä valtiopäivillä voivat säädyt käyttämällä hyväkseen mitä Valtiopäiväjärjestyksen §§ 47 ja 74 myöntävät, tulla paljoa läheisempään yhdysvaikutukseen, kuin jos valiokunnat ovat ainoana yhdyssiteenä. Vastakkaiset mielipiteet ovat useassa asiassa varsin epätasaisesti saaneet edustajia säädyissä, ja aatelittomat säädyt kaipaavat sitä etua, joka voipi olla hallituksen jäsenten läsnäolosta. Yhteis-istuntojen pitäminen tulee siis ylen suotavaksi kaikissa niissä asioissa, joitten suhteen pääpaino on yhdessä tahi toisessa periaatteessa. On jo nähty, että 47 §:n viimeistä kohtaa ei voi aivan tarkalleen noudattaa: vuonna 1885 ei menty heti, «niin pian kuin keskustelu on loppuneeksi julistettu», äänestämään, ja määräys että eri säätyjen päätökset ovat kunkin «omassa huoneessa» tehtävät, kaipaa sekin korjausta. Silloin vasta yhteiset istunnot tekisivät tarkoitettua hyötyä, jos suuriakin lakiehdotuksia voisi niissä käytellä.

Mutta § 74 on sekin tärkeä, jos sitä vaan useammin koetettaisiin käyttää. Yhteis-äänestys enennetyssä valiokunnassa antaa kyllä liiaksi vaikutusta aatelille, — ei enempää kuitenkaan kuin sillä muutenkin on, — mutta moni tärkeä asia, jossa muuten voipi jäädä kaksi säätyä kahta vastaan, voipi tulla suotuisaan päätökseen, jos yhteisesti äänestetään.

E. G. Palmén.

*) Vrt. Valvojaa 1887, sivv. 165—171.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1888.

Oikaisuja

kirjoitukseen „Alkeiskoulut mitenkä muutettavat yhteiskouluiksi":

Siv. 440, r. 2 alh. on: jotka Helsingin tyttökansakouluihin . . ., pitää olla: jotka Helsingin tyttökouluihin . . . — Siv. 442 on kolmannen rivin jäljestä jäänyt seuraava kappale pois:

Mitä nyt kysymyksessä oleviin yhteiskouluihin tulee, niin luulen niihin jotenkin helposti voitavan laittaa sijaa poikienkin käsitöille. Voisi menetellä esim. niin kuin edellä jo on viitattu, että neljännen luokan oppimäärät tehtäisiin niin pieniksi, että myöskin käsityöt saisivat paikkansa muiden aineiden joukossa. Siinä tapauksessa taas, ett'ei tämän huomattaisi käyvän laatuun, voisivat pojat mielestäni aivan hyvin tehdä kolmisen tuntia viikossa liiempääkin työtä, koskapa tällainen käsitöiden harjoittaminen olisi enemmän ruumiin voimistelua ja hengen lepoa kuin tavallista koulutyötä.

Siv. 443 rivi 11 alh. on: yli 8000 markankin; pitää olla: yli 2000 markankin.

Ensimmäisen vihkon sisällys:

Helsingissä,

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa,

1888.

Topelius

VALVOJA.

Kahdeksas vuosikerta.

Toinen vihko. Helmikuulla 1888.

Toimitus:

E. G. Palmén. Kust. Grotenfelt. Edv. Hjelt. J. Krohn.
Th. Rein. E. N. Setälä. O. E. Tudeer.

VALVOJA

ilmestyy v. 1888 samankokoisena ja samasta hinnasta kuin viime vuonna. Toimitus on uudelleen ruvennut itse Valvojaa kustantamaan, luottaen siihen, että yleisö tätä yritystä pitää kirjallisuudellemme tarpeellisena. Lehteä painetaan tästälähin Helsingissä, joten sen ilmestyminen voi tulla säännöllisemmäksi kuin ennen.

Oman maan ja ulkomaan valtiolliset ja yhteiskunnalliset olot sekä tieteen, taiteen, kirjallisuuden ilmiöt ja kysymykset ovat yhä edelleen se ala, jolla Valvoja aikoo liikkua. Mahdollisuuden mukaan lehti tarjoo kaunokirjallista lukemista, paraasta päästä alkuperäistä.

Arvollista myötävaikutustansa ovat lehdelle luvanneet useat kirjailijat, jotka ennenkin ovat Valvojaa auttaneet, nimimerkki *Aarne*, neidet *H. Andersin* ja *L. Hagman*, rouvat *Minna Canth* ja *E. Stenius* sekä herrat *O. I. Colliander*, *A. Donner*, *K. Forsman*, *O. A. Forsström*, *Hannes Gebhard*, *A. Genetz*, *B. F. Godenhjelm*, *A. Grotenfelt*, *Aug. Hjelt*, *M. Johnsson*, *O. Kihlman*, *K. Krohn*, *K. O. Lindeqvist*, *K. R. Melander*, *J. A. Palmén*. *V. Ruin*, *Edv. Stenij*, *A. V. Streng*, *V. Söderhjelm*, *J. V. Tallqvist*, *V. Vasenius*, y. m.

Lehteä tilataan Helsingissä *G. W. Edlundin*, *Waseniuksen* ja *Wickströmin* ja *K:n* kirjakaupoissa sekä *O. V. Laurentin* ja *K:n* luona, Turussa *A. V. Jahnssonin* ja Viipurissa *Cloubergin* ja *K:n* kirjakaupassa sekä kaikissa maamme postilaitoksissa.

Hinta on **10 Suomen markkaa** koko vuosikerralta ja **5 markkaa 50 penniä** puolelta vuodelta; maaseuduilla tulee lisäksi postimaksut.

Venäjällä voipi Valvojaa tilata *A. Lindebergin* kautta Pietarissa tahi suoraan toimituksen luona, jolloin numerot osoitteen mukaan lähetetään ristisiteissä. Hinta Venäjällä on koko vuodelta **4 ruplaa 50 kopeikkaa** ja puolelta vuodelta **2 ruplaa 50 kopeikkaa.**

E. G. Palmén. Kust. Grotenfelt. Edv. Hjelt. J. Krohn.
Vastaava toimittaja.
Th. Rein. E. N. Setälä. O. E. Tudeer.

Historian opetus kouluissamme.[1])

Koulun päätarkoituksena on kunnollisten kansalaisten kasvattaminen. Tämän maalin tulee olla jokaisen opettajan, mutta varsinkin historian opettajan silmien edessä. Sillä ei mikään aine voi niin suoranaisesti ja niin helposti viedä tuon päätarkoituksen perille, kuin historia. Kouluissamme on latinaa tähän saakka, niinkuin tiedetään, pidetty pääaineena. Mutta sen ylivalta ei ole ainakaan suuren yleisön silmissä enää oikeutettu, ja useimmat sen vastustajat ovat tahtoneet sen sijaan asettaa eläviä kieliä ja luonnontieteitä.

Syy, minkä tähden historiaa ei ole ajateltu tälle sijalle, vaikka se luonnollisesti on ennemmin tai myöhemmin ottava tämän paikan, on ollut siinä, että historiaa on opetettu niin koneentapaisesti, ja että sitä opetettaessa on pidetty semmoisia kohtia tärkeinä, joita ei enää oma aikamme tunnusta suuresti sivistyttäviksi tiedoiksi. Eräs kirjailija (salanimi Robinson) sanoo,[2]) että historia vasta kaukaisessa tulevaisuudessa pääsee etusijalle, «sillä nyt vielä tiedetään liian vähän, mitkä osat ihmiskunnan kokemuksista ovat enemmän, mitkä vähemmän tärkeitä. Historia ei vielä itse ole kypsynyt — —». Tämmöinen puhe ei mielestäni ole aivan paikallaan. Tuo käsite *tärkeä* on näet hyvin relatiivinen. Eihän voi koskaan tietää, mikä on täydellisesti tärkeätä, ja sen vuoksi saisi historia odottaa hyvinkin kauvan tuota «kaukaista tulevaisuutta». Mutta *meidän* tulee opettaa lapsillemme, mitä *meidän* mielestämme on tärkeätä, antaa heille tietoa siitä, mikä meidän vakuutuksemme mukaan on heille hyväksi, samoin kuin esi-isämme ovat tehneet meille. Ja antakaamme «kaukaisen tulevaisuuden» opettaa nuorilleen, mitä se pitää tärkeänä.

---

[1]) Joka on lukenut Uffen: „Realism i undervisningen", Spencerin: „Om uppfostran" ja S. Heegaard'in: „Opdragelseslaere", löytää tästä kirjoituksesta tuttuja asioita.

[2]) Verdandi, Tidskrift för ungdomens målsmän i hem och skola, 1887, 3.

Katsahtakaammepa mitä meille on opetettu historiasta.

Kun tulin kouluun, pantiin minut ensimmäisellä luokalla lukemaan Gruben kertomuksista Herkuleen sankaritöitä. Niitä piti osata kertoa, ja vielä muistan, kuinka erittäin tärkeänä pidettiin kertomusta siitä, miten kekseliäästi H. puhdisti Augiaan tallin. Tämä oli historian-opetukseni alku. Kun oli muka kylliksi luettu noista «suurista» miehistä, annettiin kolmannella luokalla Melanderin oppikirja käteen. Historialliset termit olivat tietysti meidän mahdottomat ymmärtää, eikä sitä juuri vaadittukaan. Se oppilas sai parhaimmat kiitokset, joka ulkoa osasi Nabopolassarit y. m. Mutta ei tämä innostuttanut historian lukemiseen, enkä käsitä vielä nytkään, että siitä olisi meidän kehkeytymiselle ollut mitään hyötyä. Seuraavalla luokalla luettiin Vanha aika loppuun. Silloin piti, jos mieli historiaa osata, tietää peräkkäin Rooman kuninkaat, keisarit y. m. hallitsijat sekä sotien alku- ja loppuvuosiluvut.

Samaten sitten läpi koko historian. Kun esim. ristiretkistä luettiin, piti tietää hyvin tarkalleen kaikki pienimmätkin tapahtumat. Mutta sitä vastoin (ainakin kerrattaissa) «hypättiin yli» esitys ristiretkien seurauksista. Keskiajalla sai yhdeltäkin sivulta takoa päähänsä 20 vuosilukua, jotka pääasiallisesti koskivat hallitsijoita, sotija ja sotapäälliköitä. Mutta kun olisi pitänyt puhua esim. katoolisen kirkon merkityksestä, luostareista y. m., niin se tapahtui tavallisesti jokseenkin sivumennen, ja opettaja antoi usein anteeksi tietämättömyyden niissä, kun vaan tiesi erehtymättä peräkkäin ladella (edestakaisin!) vähäpätöisimmätkin hallitsijat ja paavit ja heihin kuuluvat vuosiluvut. Uutta aikaa lukiessa samat vaatimukset. Täytyi kumminkin muutamista hallitsijoista tietää, että he olivat «järkeviä ja voimakkaita», jotka, vaikka he kävivät paljon sotia, kumminkin ennättivät «edistää kauppaa ja teollisuutta», «suosia tieteitä ja taiteita» y. m. Mutta hyödyimmekö me tuosta tiedosta, kun emme tietäneet minkälainen kauppa oli ennen häntä ja *miten* se edistyi hänen aikanaan? Ja onkohan tuo aina niin oikeinkaan, että kuningas yksinään sai toimeen tuommoisen edistymisen ja vilkkauden kaikilla aloilla? Vihdoin tultiin Ranskan vallankumoukseen ja Napoleonin aikoihin. Tarkalleen piti tietää pienimmätkin tapahtumat ja päivämäärät, sekä jokaisen rauhanteon määräykset, jotka tavallisesti muuttuivat jo seuraavana vuonna.

Ja tähän loppui historian lukeminen. Kun siis lopetin koulunkäyntini, olin saanut melkein samanlaisen käsityksen historiasta, kuin Sakari To-

pelius kertoo saaneensa puolivuosisataa sitten. «Kuninkaan hansikkaan» ensi sivulla luemme: — —

«Historia oli meidän mielestämme tuommoinen suuri, vanha, pölyinen kaappi monine laatikkoineen ja hyllyineen, jotka olivat täynnä iskoksella kiinnitettyjä nimiä tai vuosilukuja ja joille oli määrättyyn järjestykseen asetettu posliini-ukkosia, nimeltä kuningas, keisari, paavi, sulttaani tai muu semmoinen. Näillä ukoilla, joita muuten, miten aina milloinkin sattui, maalattiin mustiksi tai valkeiksi, ei mielestämme ollut muuta tekemistä kuin sotia keskenänsä ja sitten tehdä rauha sekä siirtyä hiukan sijaltansa hyllyllä. — — —»

Tähän täytyy minun kumminkin lisätä, että vähää ennen, kuin koulun käynti lopetettiin, luettiin myös Suomen historia, verrattain pikaisesti. Mutta koska Suomella ei ole ollut omia hallitsijoita, niin luetettiin meillä peräkkäin kaikki piispat ja heihin kuuluvat vuosiluvut. Ei kumminkaan tarvittu tuntea piispojakaan enempää kuin vuoteen 1809. «Suomen historia on sen piispojen historia», olisi ehkä voinut sanoa.

Täydellisyyden vuoksi tahdon vielä mainita, että opettaja antoi meidän välistä «kirjallisesti käsittää aineita kurssista» niinkuin «Hänen K:sen M:tinsa Armollinen Koulujärjestys vuodelta 1877» näkyy vaativan. Mutta en muista, että hän olisi kertaakaan antanut kirjoituksiamme meille takaisin korjattuina, niinkuin muita kirjoituksia annettiin.

Alemmilla luokilla jo latinan opettaja selitti meille tuota viisasta lausetta «non scolæ, sed vitæ —.» Mutta myöhemmin olen huomannut, että meitä ei suinkaan opetettu koko elämätämme varten, vaan siksi että meidän kävisi hyvin ylioppilastutkinnossa, josta opettajien maine riippui. Sentähden ei meidän tarvinnut esim. tuntea yhtään kasvia. Sentähden myös historiaa opetettiin mainitsemallani tavalla. Näin saimme käsityksiä, jotka suuresti eroavat oikeista. Tulimme ymmärtäneeksi, että katool. kirkolla on ollut hyvin vähäinen suoranainen vaikutus yleiseen edistymiseen, että luostarit ovat olleet laiskuuden ja siveettömyyden piilopaikkoja, emme voineet sanoa, mikä erotus oli Englannin ja Ranskan parlamentin välillä, emme tienneet Ranskassa tapahtuneen vallankumouksia Napoleonin jälkeen, emme ymmärtäneet, miksi Tanskalaiset vihaavat Saksalaisia ja miksi maantieteessä Slesvig luetaan kuuluvaksi Preussiin ja vihdoin emme ymmärtäneet oman maamme nykyistä asemaa emmekä tunteneet sen hallitusmuotoa ja yhteiskunta-rakennusta.

Historian opetus on meille jäänyt tämmöiseksi vanhoilta ajoilta saakka muuttumattomana. Muinoinhan oli kuningas kaikki, kansa ei mitään, sen vuoksi silloin historioissa kuvattiin ainoastaan kuninkaitten elämää ja tekoja ja kerrottiin heidän vaimojensa nimiä, olipa heitä vaikka kokonaista kuusi. Kansojen elämästä ei pantu muistiin muuta, kuin semmoiset tapaukset, jotka kipeimmin koskivat sitä ja häiritsivät sen tavallista kotielämää -- siis sodat. Tämmöistä historiaa opetetaan vielä nytkin meillä ja sen vuoksi on historian opetus herättänyt niin monessa tyytymättömyyttä.

Mutta tällä opetustavalla niinkuin kaikilla asioilla on puolustajiakin, vanhoillaolijoita. Tämmöinen hist. opetus herättää heidän mielestään kunnioitusta esivaltaa kohtaan. Mokoma väite on niin pontta ja perää vailla, ett'ei siitä kannata puhua. Vaan onpa tämän vanhan-aikuisen hist. opetuksen puolustajilla vielä toinenkin syy. «Se on näet erinomaista muistin voimistelua.» Ja tähän ovat tietysti sopivimpia nuo ennen mainitut hallitsijain genealogiat (näitä koulussa verrattain tarkkaan tutkittiin) sekä synkronistiset luettelot. Ehkä juuri tästä syystä vältettiin uusimman ajan historian opettamista, joka olisi saattanut oppilaita mietiskelemään itse historian sisältöä; emmehän me saaneet oppia «politiseeraamaan»: meidänhän tuli, häiriytymättä ympärillämme olevasta maailmasta, «kehittää sielunkykyämme»; sillä onhan vaarallista, että oppilaat liian varhain vanhentuvat tulemalla itsenäisiksi.

Mutta mikä on ollut seurauksena tuosta «sielun kykyjen kehittämisestä» eli formalismista, jommoisena se meidän kouluissamme ilmaantuu? Se, että meitä pidetään «oppineina herroina», kun olemme rasittaneet muistiamme kieliopin säännöillä, synkronistisilla tabelleilla y. m. niin suuressa määrin, ett'emme tunne jokapäiväisiä tuttaviamme, jotka tulevat kadulla vastaan. Eiköhan tuo juuri ole merkki varhain vanhentumisesta?

Oppikirjan lukemattomien vuosilukujen ja nimien muistaminen tuli sitä rasittavammaksi, kun opetustapa oli ainoastaan läksyjen kuulustelemista. «Kun opettaa siten, — sanoo Uffe sattuvasti — että oppilaat oppivat kirjansa läksyttäin, ja vaatii, että heidän pitäisi muistaa kaikki yksityisseikat, niin tekee juuri samalla lailla, kuin jos veisi miehen metsään ja vaatisi, että hän muistaisi kaikkien niitten puitten ulkonäön ja aseman, joitten ohitse hän on kulkenut». Mutta kirjaahan kerrottiin alituisesti, muistuttanee ehkä tähän opettajani. «Tuo kuivien eikä missään elimellisessä yhteydessä olevien tosiasioiden alituinen kertominen on yhtä hedelmätöntä, kuin jos tah-

toisi juoksuhietakentällä pölkytä hiekan kiinni» (Uffe). — Seurauksena on vaan muistin rasittaminen ja lapsissa tyytymättömyyden tunne ja vastenmielisyys koko ainetta kohtaan.

* * *

Miten on siis historiaa opetettava ja minkälaisia tietoja historiasta annettava?

Opetustavassa tahtoisin seuraavia muutoksia: Sen sijaan, kuin nykyään I ja II luokalla luetaan «valittuja luonteenkuvauksia Gruben historiasta» tahtoisin kertomuksia isänmaan historiasta.

Uffe tosin ehdottaa patriarkkain elämäkertoja historian opetuksen aluksi, väittäen niitä niin yksinkertaisiksi ja helppotajuisiksi. Tässä kohden mainittu kirjailija ei kuitenkaan mielestäni ole johdonmukainen. Koska hänenkin mielestänsä opetuksen pitää alkaa sillä, mikä lapsille on likeistä, niin on kai luonnollisinta alkaa isänmaan historialla. Vai onkohan todellakin niin helppo käsittää esim. sitä, että Abraham olisi uhrannut oman poikansa?

Vasta patriarkkain historian jatkoksi ehdottaa Uffe isänmaan historiaa. Ensimmäisinä olisi hänen mielestään, Ruotsin historiaa opetettaessa, annettava tarkkoja kertomuksia Bråvallan ja Svolderin tappeluista.[1]) Mutta tämmöistä en minä tahtoisi kovin tarkkaan lasten mieliin painaa. Sillä esim. Svolderin tappelussa tapeltiin ainoastaan *sodan itsensä* tähden, ja siinä sai materialinen voima voiton jalosta sankarista. Tämä ei siis ole hetikään niin jalostuttavaa, kuin esim. Kustaa Vaasan sodista lukeminen, hän kun sotii jalojen aatteitten edestä ja voittaa.

Minun mielestäni pitäisi isänmaanhistorian opetuksen meillä alkaa jokseenkin tarkalla esityksellä Suomen kansan muinaisuudesta. Tämän voi näet esittää havainnollisesti, kuvilla ja ehkäpä esineilläkin. Toiseksi tämä käsittää niin yksinkertaisia suhteita ja sivistysmuotoja, että on mielestäni vaikea löytää helppotajuisempaa opetusainetta.

III:lta luokalta lähtien tahtoisin asettaa historian opetuksen samaan

[1]) Meillä on „Nya Svenska Läroväirket" ilman kritiikittä hyväksynyt tämän Uffen esityksen, siihen määrään asti, että se on unohtanut, että Uffella ja sillä on eri isänmaa. *Isänmaan* historiaa opetettaessa kerrotaan näet juuri Uffen tapaan m. m. Svolderin tappelukin.

tapaan, kuin meillä opetetaan monta muuta ainetta, eli siten että III ja IV:nnellä opetettaisiin lyhyt, kokonainen kurssi ihmiskunnan historiassa, ja V:ltä lähtien laajempi kurssi.

Tätä tapaa on meillä käytetty monessa muussa aineessa. Esim. matematiikassa lopetetaan IV:nnellä luokalla täydellinen kurssi laskennossa ja V:nnellä alotetaan algebra. Uskonnon (sanan oikeammassa merkityksessä) opetus lopetetaan IV:nnellä, ja V:nnellä alkaa teologian lukeminen. Samoin aloitetaan latinassa V:nnellä vaikeamman kirjallisuuden lukeminen. Miksikä emme voisi asettaa historian opetusta samalle kannalle?

Tähän olisi senkin vuoksi syytä, kuin maamme pienemmissä kaupungeissa löytyy 4-luokkaisia kouluja, ja useampia par'aikaa puuhataan, jotka nähtävästi sulanevat paikkakunnilla olevien tyttökoulujen kanssa yhteiskouluiksi; siten ne muodostuvat todellisiksi pohjakouluiksi, joissa täydellisiä kursseja opetetaan.

Tiedämme myös kokemuksesta, että usea oppilas nyt jo käy ainoastaan neljä luokkaa, kääntyäkseen muihin toimiin, varsinkin sitte kuin nyk. asevelvollisuuslaki lyhentää sotapalvelus-ajan yhdellä vuodella neljän luokan läpi kulkeneelle. Mutta minkä käsityksen ovat nämät saaneet ihmiskunnan ja oman kansan historiasta, he kun, kuljettuaan neljä luokkaa, ovat lukeneet *ainoastaan* Vanhan ajan historian ja osan Keskiajasta?

Ehdottamaani muutokseen olisi toinenkin tärkeä syy. Nykyisen järjestelmän vallitessa on näet eräs paha epäkohta vaikea välttää: jos oppikirja Vanhan ajan historiassa (joka on luettava III:lla luokalla) on kirjoitettu samaan tapaan kuin Uuden ajan (jota koulun viimeisillä luokilla luetaan), niin se on 10—13 vuotiaille vaikea, jopa mahdoton käsittää, ja jos Vanha aika taas esitetään lasten iän mukaisemmasti, niin itse aineella tulee olemaan siitä haittaa. Vaikeata on näet esittää pienille lapsille kaikkea sitä tietomäärää (ja siinä muodossa), mitä koulun läpi kulkeneelta voipi vaatia, kun hän astuu tosi-elämään, jossa ehkä ei enää tule sen enempää historiaa lukemaan.

Tämä pienempi yleisen historian kurssi on, samoin kun äsken mainittu isänmaan historian kurssi, opetettava niin havainnollisesti, kuin mahdollista. Oppilaan tulee saada eläviä kuvia siitä, mikä eri ajoilla ja eri kansoilla on ollut tyypillistä. Ja kuvat ovat annettavat lapsille miellyttävimmässä muodossa, s. o. erityiskertomuksissa ja biografioissa. Mutta tämä tapa ei ole aivan helppo. Elämäkerrat ovat näet valittavat siten, että ne

edustavat historian varsinaisia keskuspisteitä, siis niin, että kukin kuvaa jonkun erityisen tärkeän aikakauden oloja, rientoja ja johtavia aatteita. Mutta samalla ne ovat kerrottavat siten, että lapset ovat tietämättänsä saaneet käsityksen ajan järjestyksestä ja siitä, mikä on pääasiata koko ihmiskunnan historiassa. Kertomusten tulee olla laajoja, juurtajaksaisia ja yksityiskohtiin meneviä, sillä lapsi elää aivan yksityis-asioissa, joita se vasta, kun ymmärrys on kehittynyt, voi järjestellä ja vertaella. Vaan tätähän ei voi saada koko historiasta. Sen vuoksi on säästäminen aikaa siten, ett'ei anna semmoisia tarkkoja kertomuksia monta samaa laatua. Esim. ristiretkistä kertoisi laajemmin vaan ensimmäisen.

Sillä eihän pääasiana saa olla, että lapsille opetetaan joukko historiallisia tosiasioita, vaan se, että he selvästi käsittävät historian merkillisimmät ilmiöt ja tapaukset ja että he suuremmissa piirteissä saavat käsityksen niistä aatteista, jotka aikojen kuluessa ovat johtaneet ihmiskuntaa, ja niistä maailmantapauksista, joihin nämä johtavat aatteet ovat pukeutuneet. «Mitä on näet voitettu minun inhimilliselle kehitykselleni, jos minä tunnen joka vuosiluvun historiassa, joka nimen, kun mieleni on täytetty ihan halpamaisilla harrastuksilla ja ajatukseni aina vaan asuvat ihmis-elämän alhaisimmissa ja ahtaimmissa piireissä?» [1])

Tärkeätä on, että näillä aliluokilla sekä suullinen opetus että oppikirja ovat puetut lapsille helpompaan kieleen, kuin esim. Melanderin oppikirja. Tarpeettomat tieteellis-historialliset termit ovat karsittavat ja niitten sijaan on pantava tavallisia, jokapäiväisempiä sanoja. Tällaisen kurssin opettaminen vaatii siis erinomaista pedagoogista taitoa. Tavallisesti eivät oppineet tiedemiehet ole sopivia siihen, sillä moni heistä ei voi alentua käyttämään kyllin jokapäiväistä kieltä, eikä myöskään osaa kertoa lämpimästi ja huvittavasti.

Huvittavasti! Tuota käsitettä on vanhan-aikuinen pedagoogi peljännyt, kuin pietisti punaista väriä. Hän sanoo: pitää olla vakavuutta työssä. — Niin kyllä. «Opetus on pyhä: jokaisen sanan ja teon alla piileilköön aina tosi uskonnollisuus, mutta ei tuo kylmä, rautainen, silmäkulmat rypyssä, huulet suljettuina, joka hankkii pelolla ja vavistuksella, vaan valoisa, iloinen, joka hankkii ilolla ja riemulla!» [2])

[1]) Eräs ansiokas kirjoitus „Litteraturbladet"issa 1847: „Tankar om undervisningen i historia och geografi — —", nimimerkillä — — —l.

[2]) Fredr. Palmgren: „Språkuppfostran" s. 39,

Ollakseen huvittava, tulee opettajan neuvoa oppilaille hauskoja historiallisia lukukirjoja ja usein antaa oppilaitten itsensä kertoa lukemiaan. Samoin tulee opettajan tuoda luokalle kuvateoksia, niitä näytellä ja niitten johdosta kertoa.

Vaikka teoriassa jo lienee aikoja sitten päästy selville siitä, että historian opetus ilman maantieteellistä karttaa on tupien rakentamista tuuleen -- ainakin näkyy äsken unhotuksista noussut vanhus Joannes Ludovicus Vives jo 16 vuosisadalla sitä opettaneen —, niin meillä monessa maaseutukaupungissa ei vielä tänä päivänäkään hankita karttoja historian-opetuksen tunnille. Vielä vähemmin tulee kysymykseen historiallisten kuvien näytteleminen.

Huvittavaisesta puhuessani johtuu mieleeni «anekdootit». Ne ovat kyllä hyviä vastapainona kovin abstraktiselle esitykselle, joka on nykyisten oppikirjojen pahin vika. Mutta näitten kaskujen kertomisessa pitäisi olla hyvin varuillaan. Ei saa näet tehdä historiasta tarukokoelmaa. Pitää tarkalleen punnita, valaiseeko taru todellakin niin suuresti aikaa, persoonaa tai muuta, ja onko siitä ehkä haittaa historian oikealle käsittämiselle.

Nuoria opettaessa ei pitäisi kovin usein kerrata (repetera). Sillä kertaaminen on lapsista tuskallista ja vähentää heidän innostustansa; he tahtoisivat aina vaan tietää enemmän ja enemmän *uutta.* Voisihan opettaja aina sopivissa tilaisuuksissa kysellä ennen luettua, siten pitääkseen lasten muistissa tärkeimmät paikat.

Huvittavaa näkyy myös olevan lapsista, kun silloin tällöin voi huomauttaa nykyisyyttä historiaa opettaessa. Ja tämä ei ole ainoastaan huvittavaa, vaan myös suuressa määrässä opettavaa. Tulee siis joko verrata entisiä oloja ja laitoksia nykyisiin, taikka näyttää miten nykyisyyden juuret ulottuvat kaukaiseen muinaisuuteen. Ei koskaan opettajani tehnyt sitä, vaikka hänellä tietysti olisi ollut erinomaisia tilaisuuksia, joissa olisi voinut viitata nykyiseen, käytännölliseen elämään.

Yleinenhän on ihmisillä se johdonmukaisuuden puute, että hyväksymällä tai moittien puhuvat kaukaisista asioista, mutta kun muuttavat puheensa ihan samanlaisiin kotosuhteisiin, joissa itse elävät ja jotka koskevat heitä itseään, niin muuttavat katsantokantansakin kokonaan päinvastaiseksi. Eiköhän parempi historian opetus voisi ainakin osittain poistaa tätäkin epäkohtaa?

Mutta historian-opetuksen järjestämisessä on muitakin näkökohtia lukuun ottaminen.

Historian opetuksella on nähtävästi kaksi päämaalia. Toinen on *aatteellinen*, jonka tulee antaa nuorille jalompi katsantokanta, kehittää heidän mieltänsä suurta ja kaunista kohti, ja ennen kaikkea innostuttaa heitä *tosi-ihmisyyttä* rakastamaan. Toinen on *käytännöllis-realistinen;* sen tehtävänä on aukaista nuorten silmät ympärillä olevaa maailmaa näkemään ja kehittää sielun kykyjä sitä elämää varten, johon he koulusta astuvat, s. o. kasvattaa *kansalaisia.*

Vaikka tietysti näitä maalia täytyy molempia aina pitää silmällä, ja niiden molempien perille on pyrkiminen yht'aikaa, niin tuntuu kumminkin mielestäni luonnolliselta, että ensimmäistä maalia on pääasiallisesti pidettävä silmällä ehdotettua lyhyempää kurssia opetettaessa, jälkimäistä, kun V luokalta alkaen ruvetaan esittämään historiaa laajemmin, ja samalla vähän n. s. filosoofisemmin.

Filosoofisesti! Tuolla sanalla taisin taasen loukata pedagoogejamme. Mutta omasta kokemuksestani voin vakuuttaa, että koulupojatkin filosofeeraavat, ja — ohjauksen puutteesta — filosofeeraavat liiankin paljon ja vaikeita asioita. Ja miksi ei voisi historian alalla opettaa filosoofisesti, kun esim. teologiassa pakotetaan ymmärtämään ja todistamaan käsittämättömimpiäkin asioita ja matematiikassa koulupojat voivat ratkaista hyvinkin vaikeita probleemeja?

Ensiksi tulisi siis tämän laveamman kurssin kautta kasvattaa lapsia ymmärtämään, että he kuuluvat yhteiskuntaan, ja tuntemaan yhteiskunnan tärkeimpiä laitoksia, sekä ymmärtämään, mitä velvollisuuksia kaikilla kansalaisilla on yhteiskuntaa kohtaan. Mutta käsittääksemme täysin nykyistä yhteiskuntaa ja sen monenkaltaista elämää, tulee meille opettaa, miten yhteiskunta alkujaan on muodostunut ja vähitellen kehittynyt semmoiseksi kuin se nyt on.

Toiseksi tulisi tästä kurssista selvetä, ett'ei mikään seikka voi tapahtua taikka olla olemassa aivan erillään kaikesta muusta, vaan että kaikella on oma omituinen syntynsä («tilblivelse»), jonka on vaikuttanut suhde entisyyteen ja omaan aikaan, sekä että asioita ymmärtääkseen tulee juuri tutkia ja käsittää näitä suhteita. Tulee siis koettaa selittää, miten itsekukin laitos, tapahtuma y. m. on syntynyt, miten se ajallaan on ollut oikeutettu ja mitä se on vaikuttanut yleiseen kehitykseen.

Tässä johtuu mieleeni yksi asia, josta en saata olla puhumatta, ja joka myöskin kuuluu historian opetukseen.

Nykyinen v. t. pedagogiikan professori on eräässä jokseenkin julkisessa luennossa lausunut suunnille seuraavaa: jokaisen, joka tahtoo tulla kunnolliseksi opettajaksi kouluihimme, tulee kaikissa tilaisuuksissa, joissa voi, oppilaille osottaa kuinka Jumalan sekaantuminen ihmis-elämään ja luontoon useinkin on huomattava.[1]

Tämä katsantokanta ei ole pedagogiikan professorin yksin-omainen, vaan päin vastoin hyvin yleinen ja jokapäiväinen. Mutta onkohan se silti oikea? Olisiko tuo eri opettajien alituinen yksityisissä tilaisuuksissa tyrkyttämä oppi Jumalan esiintymisestä oikea ja paras keino oppilaissa herättämään ja pysyttämään uskoa Jumalaan? Eiköhän se esim. historian opetuksessa päin vastoin veisi suoraan epätoivoon. Jos oppilaalla on vähääkään taipumusta refleksiooniin — ja sitä Jumalan kiitos ei suinkaan puutu — niin hän tulee vertaamaan Jumalaa huonon, puuttuvaisen koneen keksijään, jonka silloin tällöin tulee astua alas teostansa korjaamaan ja parantelemaan. Täytyy tietysti ajattelevassa oppilaassa, jos ei juuri koulupenkillä, niin ainakin myöhemmin, herätä epäilys ja epätoivo, jos historian opetus näyttää, että historiallisilla tapauksilla on ollut syynä tuommoinen Jumalassa herännyt kohentamisen halu, joka on tullut aivan huolimatta muista suhteista. Eiköhän olisi parempi opettaa, että historia on yhtämittainen elimistön kehittyminen, että jokaisella historiallisella tapahtumalla on vaikuttavat edellytyksensä sekä että ne muodostuvat toimivien henkilöiden omien tekojen kautta, eli toisin sanoin, että historiaa johtaa läpeensä järjellinen tahto koko ihmiskunnalle määrättyä päämaalia kohti, että tämä järjellinen tahto eli Jumala on aina läsnä kansan ja ihmiskunnan elämässä. Jos täten opetamme historiaa, niin luulen, että saamme monen oppilaan oikeaan sopusointuun ja selvyyteen, ja silloin olemme tehneet Jumalalle otollisen teon.

Tuo katsantokanta, jota olen vastustanut, on minusta heikkouskoisuutta. Se pelkää näet, että uskonto katoaa maailmasta, jos ei sitä lakkaamatta tyrkytetä lapsiin «kaikissa sopivissa» — ja jopa sopimattomissakin — tilaisuuksissa. Minun mielestäni semmoinen uskonto, joka riippuu yksityisten henkilöiden ponnistuksista, saisikin kadota. Mutta oikea uskonto,

[1]) Sanoja en voi tarkkaan tässä siteerata, vaan siihen käsitykseen ainakin moni kuulija tuli.

usko Totuuteen, ei voi kadota, vähemmin kun Totuus itsekään, siitä meidän tulee olla vakuutettuja, vaikka tietysti uskon ulkomuoto tulee tästä lähtienkin, niinkuin tähän saakka, muuttumaan ja vaihtumaan.

Nyt on minun esittäminen, *mitä* historiasta on pidettävä tärkeänä lapsien tietää.

Jo edellisestä luulisin käyneen selville, että olen tahtonut nykyisestä tietomäärästä riistää pois suuren osan sotia ja hallitsijoita koskevia tosiasioita. Tärkeimmät sodat, eli semmoiset, jotka suuremmassa määrässä ovat vaikuttaneet kehitykseen, ovat tietysti kerrottavat, vaan nekin lyhyesti. Mutta semmoiset kuin esim. Napoleonin sodat ovat minusta liian tarkkaan kerrotut Melanderin oppikirjassa, sillä joutavaahan on tietää joka vuosi solmittujen ja rikottujen rauhojen määräyksiä, kun restauratsiooni asetti sitten rajat jotensakin entiselleen. Vallan inhottavaahan on myös rasittaa muistiaan Ludvig XIV epärehellisillä, alituisilla sodankäynneillä ja niitä seuraavilla rauhansopimuksilla. Samoin ei mielestäni tarvitsisi kovin tarkkaan tuntea esim. vallankumouksen pienimpiä yksityisseikkoja, vaan laajemmin olisivat ne aatteet esiteltävät, jotka silloin synnyttivät tuon tapauksen, ja joitten toteuttamiseksi siitä lähtien on työskennelty.

Mitä siis sijaan, kun kaikki tämä pois?

Edellisessä olen jo siihenkin viitannut. Tahdon, että historiasta opittaisiin tuntemaan nykyistä yhteiskuntaa. Siis pitäisi antaa niin selviä kuvia kuin voi yhteiskunnasta eri ajoilla ja eri kansoissa. Tätä pitäisi, kuten alempana on esitelty, alemmilla luokilla opettaa enemmän biografian muodossa, ylemmillä sen tulisi olla enemmän «kertovaa yhteiskuntaoppia».

Alottaaksemme taas kahdelta ensimmäiseltä luokalta, joilla pitäisi esittää kurssi isänmaan historiassa, niin tahtoisin, että esitettäisiin tarkkoja, laveita elämäkertoja eli yleiskertomuksia eri ajoilta, jotka samalla kuvaisivat kansan elämää ja yhteiskunnan tilaa. Ensiksi olisi, niinkuin edellä on mainittu, annettava kertomus Suomen kansan elämästä ennen historiallista aikaa. Sitä seuraisi luonnollisesti eri kappale kristin-opin ensi tulosta Suomeen. Sitten ehkä Tuomas piispa, toinen ja kolmas ristiretki Suomeen, Suomi Maunu Eerikinpojan ja Hemmingin aikana, Margareta ja Eerikki Pommerilainen, Maunu Tavast, Naantaalin luostari, Kaarlo Knuutinpoika, Olavin linna, Venäjän sota ja Viipurin pamaus, Maunu III Niilonpoika Stjernkors, sekä Turun kaupunki keskiajalla. Ensimmäinen biografia uudella ajalla on tietysti oleva Kustaa Vaasan, ja hänen rinnallaan Mikael Agri-

cola; sitten ehkä tulisi Klaus Fleming ja Nuijasota, Kustaa Aadolf, Pietari Brahe, Kaarlo X, Kaarlo XI, jonka ajalta Suomea koskevia nälkävuosia ei ole unhottaminen, Kaarlo XII ja Isoviha; eri kappale vapauden eli hyödyn aikakaudelta, josta ehkä, jos tahtoisi biografian muotoa tarkkaan seurata, sopisi valita Arv. B. Horn ja Antti Chydenius; Kustaa III ja Anjalan liitto, Porthan, Calonius, 1808—9 v. sota, Aleksanteri I Suomessa ja Porvoon valtiopäivät; sekä Snellman, Runeberg ja Lönnrot.

Tuo III ja IV luokalla opetettava lyhyt kurssi tulee tietysti pääasiassa esittämään samaa kuin seuraava laajempi kurssi. Erotuksena tulee vaan olemaan se, että kun tässä esim. kuvataan Periklestä Atheenassa, niin seuraavalla esitetään Atheenan yhteiskuntaa Perikleen aikana.

Tämä laajempi kurssi on alkava esittämällä, mitä tiedetään kansojen elämästä ennen historiallista aikaa, esim. miten ihmiset ensiksi oppivat tuntemaan ja käyttämään viljaa, kotieläimiä, metalleja, kirjoitustaitoa y. m.

Sitten, kun tullaan historian alalle, on mielestäni annettava kuvia, jotka olisivat ikäänkuin läpileikkauksia eri asteilla olevista yhteiskunnista ja merkillisistä ajoista kansojen elämässä.

Näissä kuvauksissa on kerrottava *perheolot*, yksityisen ihmisen kotielämä, kasvatus, juhlallisuudet, rakennukset; *yhteiskunta-olot*, eri säätyluokat, luokkain jokapäiväinen elämä, niitten suhteet toisiinsa, orjat, sotaväkilaitos ja -elämä, yleiset huvitukset ja juhlat, yleinen käsitystapa ja katsantokanta, filosofia *), kirjallisuus *), taiteet *), uskonto *); ***valtiomuoto*** ja ***hallitus***, sen kokoonpano, periaatteet, toimintatapa, viat sekä emä- että paikallishallituksessa; ***kirkon*** valta, opetus, menot ja juhlat; kertoa pitäisi myös tarkalleen ***kauppa*** ja ***elinkeinot***, miten kauppaa käytiin, rahat, miten elinkeinot olivat järjestetyt, teollisuus- ja kauppatavarat, kauppatiet, miten teollisuutta harjoitettiin.

Tämmöisiä kuvia olisi annettava esim. Vanhalta ajalta: Egyptistä sen kukoistuksen ajoilta, Persianvaltakunnasta Dareion ajoilta, Kreikkalaisesta yhteiskunnasta Perikleen aikana, Rooman valtakunnasta keisarivallan aikana. Keskiajalla on eri luvuissa tarkalleen esitettävä esim. ***Katoolisen kirkon*** oppi, hallitus, vaikutus yksityisiin ja kansoihin; ***luostarielämä***, miten munkit ja nunnat viettivät päivänsä, miten luostarit olivat rakennetut, mistä kaikesta jälkimaailma on kiitollinen luostarien asukkaille; ***kaupunkien*** muodos-

*) Tietenkään ei saisi tyytyä ainoastaan nimien ja vuosilukujen opettamiseen, vaan lyhyesti esittää *mitä* kirjailijat ovat *kirjoittaneet*, taiteilijat *kuvanneet* j. n. e.

tuminen, hallitus, elämä, vaikutus yleiseen kehittymiseen; seisovan *sotaväen* muodostuminen ja vaikutus j. n. e. Kun on esittäminen eri kansojen historiaa, niin on tehtävä samalla lailla: esim. Ranskan kansan historiasta annettaisiin tuommoisia kuvauksia vasalliaikakaudelta, jossa olisi tilaisuus esittää ritarilaitosta, kuvata vasallien elämää kotona, heidän riitojaan, trubaduureja ja truväärejä y. m., sitten Henrik IV:nnen aikakaudelta, Ludvig XIV:nnen ajoilta ja myöhemmiltä tasavallan ajoilta. Samoin Englannista kuvauksia esim. Alfredin (ministrels'ien) ajoilta, Magna Chartan, Elisabetin ja Wilhelm Oraanilaisen ajoilta. Saksasta voisi kuvata Fredrik Barbarossan ajat, reformatsioonin sekä Saksan yhdistymisen ja kansallishengen kohoamisen ajat. Italiasta esim. humanismin ja Garibaldin ajat j. n. e.

Nämä kuvat ovat esitettävät siten, että niistä tulee näkyviin, kuinka esim. uskon-opit, tavat ja laitokset, sekä käsitykset ja katsantokanta ovat kehittyneet edellisestä, sekä — niin paljon kuin mahdollista — näyttää, mitkä suhteet ja tapaukset ovat vaikuttaneet muutoksiin.

Tietenkään ei voisi kuvien välillä olla lyhyesti esittämättä kansojen elämää ja tärkeimpiä maailman tapauksia niiltä ajoilta, joita kuvat eivät tulisi käsittämään.

Yleisen historian opetuksen pitää tietysti silloin vasta loppua, kun se on antanut pienen esityksen eri valtakuntain nykyisestä tilasta ja valtiomuodosta, sekä niistä aatteista, jotka nykyaikana jännittävät eri kansoja.

Viimeisillä luokilla on luettava samanlainen laaja kurssi *isänmaan* historiassa, ja se on loppuva esityksellä maamme hallituksesta ja muista laitoksista.

* * *

Tällä esitykselläni historian opetuksen parantamisesta tullee ehkä olemaan vastustajia.

Tietämättömät voivat väittää, että tuo jako kahteen kurssiin on mahdoton toteuttaa. Sanoin «tietämättömät», sillä sitä opetustapaa on jo Ruotsissa käytetty pitemmän aikaa valtionkouluissakin. Tätä kirjoitustani varten on minun onnistunut saamaan Uffelta (opettajatar, neiti A. Sandström Tukholmissa) laveita tietoja historian opetuksesta Ruotsissa. Näistä hänen tiedonannoistaan on silmään pistävää se, että tuo meille ehdottamani kurssijako on hyvinkin vanha siellä. Eräs jo v. 1868 asetettu komitea historian opetusta varten on ainoastaan hyväksynyt ja järjestänyt sen, koska se jo sitä

ennen oli ollut käytännössä olemassa. Mutta tämä komitea on jaossa mennyt niin pitkälle, että nykyjään Ruotsin kouluissa luetaan isänmaan historiaa kolmessa eri kurssissa, ja sitä vartèn on tehty kolme oppikirjaa. Ensi kurssin tulee olla esitetty nuorimpien oppilaitten havainnon ja tunteen mukaan, ja siis antaa «eläviä kuvia» suurista henkilöistä ja tapauksista. Toisen tulee «järjestää ja muistissa pysyttää», s. o. sitä kurssia oppiessa tulee ainoastaan «takoa päähänsä» (plugga). Kolmannen tulee näyttää järjellistä yhtenäisyyttä, valtioelämän kehittymistä y. m. Käytännössä näkyvät opettajat kumminkin huomanneen, että 1:nen ja 2:nen kurssi ovat jokseenkin samankaltaisia itse asiassa. Yleinen tuntuu myös olevan ajatus, että Odhnerin pienemmät oppikirjat ovat koulussa sopimattomia «hedelmiä ruotsalaisen ylhäisen tieteellisyyden kaikkein ylhäisimmältä ajalta». Uffe omasta puolestaan näkyy kammoksuvan tuota kurssia, jonka tulee antaa valittuja, irtonaisia kertomuksia. Hän sanoo sen muuttuvan anekdoottikokoelmaksi, eikä antavan todellista historiallista tietoa, vaan «blaseeraavan seuraaviksi ajoiksi». — Toisen ja kolmannen isänmaanhistorian kurssin rinnalla luetaan kaksi kurssia yleisessä historiassa.

Toinen seikka, josta meidän tulisi ottaa oppia, on se, että Ruotsissa luetaan verrattain paljon isänmaan historiaa. Sitä luetaan näet joka luokalla koulussa, ja melkein yhtä paljon aikaa uhrataan sille, kuin yleiselle historialle.

Meillä tietääkseni yllä esitettyä opetusjärjestelmää noudatetaan ainoastaan «Nya Svenska Läroverket» nimisessä yksityisessä oppilaitoksessa, joka niin monessa muussakin suhteessa on avannut ovensa uusimmille aatteille opetuksen alalla. Siinä alotetaan kumminkin laajempi kurssi jo valtionkoulujen IV luokkaa vastaavalta, mutta minä pelkään, että se on liian varhaista.

Muuten tahtoisin kehottaa tämän kurssijaon vastustajia menemään tähän kouluun omin korvin kuulemaan, kuinka pienet pojat ovat innostuneet historian luvusta, kuinka he ovat hankkineet itselleen laveita lukukirjoja, joista he ilosta säihkyvin silmin saavat kertoa luokalla paljon semmoista, «joka ei ole oppikirjassa». Tämä innostus on minusta paras todistus siitä, että opetustapa on oikea.

Väitetään ehkä minua vastaan, että näin juurtajaksaista mullistusta ei tarvita, sillä historian opetus riippuu opettajista ja useat jo opettavat osittain sillä tavoin, kuin olen tässä puhunut; varsinkin nuoret, jotka ovat nor-

maalilyseoista saaneet uudemman opetustavan, jonka mukaan opettajan on aina luokalla valmistaminen seuraavan tunnin läksyjä. On kyllä totta, että ei kaikkialla historian opetus ole niin huono, kuin minun kuvauksestani näkyy. Ja siellä, missä on hyvä opettaja, luulen opetuksen vieläkin paremmaksi tulevan, varsinkin sitten kun saadaan yliopistossa tapahtuva ylioppilastutkinto pois. Sillä luonnollistahan on, että tässä korkeintaan pari tuntia kestävässä tutkinnossa ei saata aivan oudoilta oppilailta vaatia paljon muuta, kuin vuosilukuja ja nimiä oppikirjan mukaan, ja siten tulee opetuskin pitämään samaa silmällä.

Mutta en voi sittenkään uskoa, että historian opetus isosti voi parata, jos ei *oppikirjoja* kirjoiteta uusia. Sillä oppikirjan ja opetustavan välillä on suurempi vuorovaikutus, kuin tavallisesti luullaan; opettajan täytyy olla tavattoman lahjakkaan ja voimakkaan, jos hänen opetustavassansa ei tule aikojen kuluessa näkyviin ne virheet ja puuttuvaisuudet, jotka löytyvät oppikirjassa. Ja sitä paitsehan ei voi aina saada hyviä opettajia ja silloin on hyvä oppikirja tarpeesen. Sillä kun on opettaja, jolta itseltään puuttuu esim. laajempi näköpiiri ja yleiskatsaus siinä aineessa, jota hän opettaa, niin ei voi saada keskinkertaistakaan opetusta, omistakoonpa opettaja vaikka kuinka paljon yksityistietoja; asiaa ei ymmärrä, jos ei ole oikeata käsitystä järjellisestä yhtenäisyydesta ja kokonaisuudesta.

Vieläkin voi esittämääni opetustapaa vastaan muistuttaa, että nykyiset oppitunnit eivät sen toimeen panemiseen riittäisi. Sitä emme voi tietää, vaan tämmöiselle opettamiselle *täytyy* saada aikaa ennen tai myöhemmin. Ensiksikin voisi antaa *kirkkohistorian* opetustunnit yleisen historian opettajalle. Sillä selväähän on, ett'ei historian opettaja, joka esittämälläni tavalla opettaisi kansojen vaiheita, voi olla esittämättä kirkonkin elämää. Se, mikä löytyy erityisessä kirkkohistoriassa, niinkuin kirkko-isien eriäväiset teoloogiset mielipiteet, lahkojen «harhaopit» y. m. s., ei mielestäni ole niin kovin tärkeätä yleissivistykselle, eikä edes edistä millään lailla uskonnollisuuttakaan.

Toiseksi voisi samalla syyllä *latinalta* vähentää tuntia historian hyväksi. Kun humanismin aikana latina pantiin oppiaineeksi kouluihin, niin se ei ollut «kielen itsensä tähden», niinkuin ehkä jotkut sen puolustajat luulevat, vaan sen vuoksi, että latina siihen aikaan oli ainoa «ovi kaikkiin niihin tieteisin, jotka löytyivät kirjallisuuteen kätkettyinä». *Senvuoksi* luettiin siis silloin latinaa, että kirjallisuus oli pääasiallisesti latinalainen. Tätä

nykyä ei ole enää tuota luonnollista ja ajallaan järkevää syytä, vaan kumminkin täytyy meidän lukea latinaa «kielen itsensä tähden».

Vaan kun historiassa esitettäisiin elävä kuva Roomalaisten elämästä, sekä henkisestä että aineellisesta, sekä kotona että yhteiskunnassa ja valtiossa, niin voisi mielestäni latinan opetus hyvällä omalla tunnolla huudahtaa vanhan Simeonin tavalla: «*nyt sinä lasket, Herra, palvelijas rauhaan menemään*».

H. Gebhard.

Hypnotismi ja hypnoottiset luulettelut.

(Jatkoa.)

II.

Mitä tarkoitamme *suggestionilla* eli *luulettelulla*? Tämän käsitteen määritykset ovat hyvin moninaiset; laajin mahdollinen olisi: suggestioni on eräiden ilmiöiden synnyttäminen toisessa henkilössä vaikuttamalla hänen kuvittelemis-elämäänsä (Binet ja Féré). Sen mukaan suggestioni olisi varsin jokapäiväinen tapahtuma; jokainen käsky, jota noudatetaan, toisen taivuttaminen puheella johonkin tekoon olisi suggestionia; melkein koko kasvatus perustuisi semmoiseen. Mutta tavallisesti tällä nimellä tarkoitetaan ainoastaan hypnoottista suggestionia. Hypnoottisen suggestionin, jota me täällä nimitämme luuletteluksi, omituisuus on, että se vaikuttaa ilman tajullisen tahdon välitystä ja voipi toisinaan vaikuttaa ilmiöitä, joita tahto ei kykenisikään aikaan saamaan. Suurimmassa määrässä omituista on edelleen, että luulettelut eivät vaikuta ainoastaan keinollisen unen kestäessä, vaan paljoa sen jälkeenkin, niinkuin esimerkeistä selviää. - Sanomattakin tiedetään, että tämmöiset kokeet ja luulettelut eivät onnistu aina, ainoastaan sopivissa oloissa, taitavalle hypnotisöörille ja kokeen-alaisissa, jotka ovat erityisesti taipuvaiset hypnoottisia vaikutuksia vastaanottamaan.

Luulettelun epälukuiset mahdolliset vaikutukset jaamme kolmeen ryhmään: ruumiillisiin ilmiöihin, luuleteltuihin havaintoihin ja mielikuviin, sekä tekoihin.

A. Ruumiillisia ilmiöitä.

Nämä ilmiöt ovat hyvin tärkeät lääketaidolle; Ranskassa jo löytyy suuri joukko hypnoottisia lääkäreitä; Saksassakin on ruvettu käyttämään hyp-

notismia sairaanhoidossa. Mutta me kosketamme tässä aivan lyhyeltä koko tätä alaa.

Jo kuvattiin katalepsian ja letargian ruumiilliset seuraukset. Täten siis voipi synnyttää osittaista halvaustilaa, tunnottomuutta y. m. Nukuttaja ainoastaan vakuuttaa, että kokeen-alainen ei kykene liikkumaan, näkemään, kuulemaan, aistimaan, ja tämä silloin ei siihen kykenekkään. Koska ilmiöitä voipi vastakkaisella luulettelulla yhtä helposti taas poistaa, niin Charcot esim. käyttää hypnotiseerattuja ihmisiä näyttääksensä oppilailleen psyykillisten halvaustilojen omituisuuksia. — Niin ikään voidaan saada aistien tuntoisuutta suuremmaksi, ja nämä tuntoisuuden muutokset joksikin osaksi jäävät pysyväisiksikin. Sen vuoksi saattaa, eriasteisia hypnotiseerauksia sopivasti käyttämällä, poistaa monellaisia erityisissä ruumiin-osissa ilmaantuneita hermosairauksia, sekä tunnottomuutta että myös liiallista arkatuntoisuutta. — Monella muullakin tavalla hypnotismia voidaan käyttää lääketaidossa.

Mutta herätetyn mielikuvan eli luulon vaikutus ruumiin toimintoihin ilmaantuu vieläkin kummastuttavammalla tavalla. Binet ja Féré ovat koonneet joukon havaintoja:

Tärkein näistä lienee koetus saada luulettelulla ihorakkoa muodostumaan. Focachon, apteekkari Charmes'ssa, pani hypnoottisesti nukutetun henkilön vasempaan olkapäähän postimerkkejä ja niiden päälle hiukkasen kiinnelaastaria, luuletteli hänelle että siinä oli rakkoa vetävää laastaria, ja vartioitsi häntä tarkasti. 20:n tunnin kuluttua poistettiin kääre, joka oli koskematta. Sen alla iho oli tullut paksuksi, surkastunut ja käynyt vaaleankeltaiseksi; tämän ihopaikan ympärillä oli punaisia ja turvonneita viivoja. Useat lääkärit tarkastivat tätä ilmiötä. — Hysteerisissä henkilöissä saatiin hypnotiseerauksen kestäessä luulettelulla ruumiinlämpö määrätyssä ruumiin paikassa nousemaan useita lämpöasteita; huomattiin, merkillistä kyllä, että samaan aikaan vastaava ruumiin paikka vastakkaisella puolella kylmeni. — Eräässä hysteerisessä miehessä sai luulettelu aikaan verenvuotoa nenästä ja verenhikoiluakin. Lääkäri eräänä päivänä, nukutettuansa sairaan, kirjoitti tylsällä esineellä oman nimensä sairaan käsivarrelle ja antoi käskyn: «tänään kl. 4 i. p. sinun pitää nukkua ja niiden viivain, jotka olen vetänyt, pitää vuotaa vertą!» Määrätyllä ajalla iltapäivällä sairas nukkui syvään uneen; käsivarrella kirjaimet kohosivat tulipunaisina ylös vaalealta iholta, eri paikoissa tunki verenpisaroita esiin. Tämä havainto muistuttaa suuresti noita

verisiä haavoja, joita monesti on huomattu uskonnollisissa haaveilijoissa, kun he ovat vajoutuneet Kristuksen kärsimyksien kuvittelemiseen.

Vihdoinkin on Féré kokeellisesti vaarin ottanut, että jos hysteerinen valveillakin ollessaan kääntää huomiotansa määrättyyn ruumiinsa osaan, niin sen koko muuttuu. Tämä tärkeä seikka, lisää hän, osottaa miten edelliset ilmiöt ovat selitettävät; se osottaa, että paljas kuvitelma voi heikkohermoisissa ihmisissä vaikuttaa verta kuljettaviin suoniin; ja näidenhän vaikutus voipi, ainakin monessa kohdin, selittää edellä mainittuja ilmiöitä ja muita senlaatuisia. Tähän tahdomme ainoastaan lisätä, että sama seikka epäilemättä tapahtuu muutamissa tapauksissa ja jossakin määrässä aivan terveessäkin ihmisessä, — vaikka ehkä niin heikosti, että sitä tuskin voi vaarin ottaa. Mitään sielu- ja lääketieteelle outoa se ei millään muotoa ole.

B. Luuleteltuja mielikuvia.

Ensiksi ovat mainittavat luuletellut aistimukset (aistilliset havainnot). Nämä voivat olla yhtä moninaiset ja hämmästyttävät kuin äsken kerrotut ruumiilliset ilmiöt. — Niitä voipi saada aikaan kahdella eri tavalla.

1) Synnytetään aistimuksia, jotka assosiatsioonilla mielikuvien yleisen keskinäisen yhteyden kautta, herättävät toisia kuvitelmia. Jos hypnotiseeratun silmäin edessä tekee sormella luikertelevia liikuntoja ilmassa tai lattialla, niin hän näkee käärmeen edessänsä. Jos taivuttaa hypnotiseeratun käsivarren, käden ja sormet semmoiseen asemaan, niinkuin hän kantaisi lintua kädellänsä, niin hän luulee linnun tosiaan siinä istuvan. Tämä kuvitelma on erinomaisen vilkas; hän näkee luuletellun linnun aivan niinkuin todellisen, koettaa sitä hyväillä, näkee sen lentävän pois sormeltansa ja lentelevän ympäri huoneessa j. n. e. Mutta tietysti ei voi oikein arvata, miten hypnotiseerattu tulee käsittämään ja kehittämään kutakin aistimusta; sen vuoksi havaintoluulettelujen synnyttäminen tällä keinoin luonnollisesti on rajoitettu.

2) Sitä luotettavampi on luuletteleminen puhutun sanan avulla, jolla voipi herättää mitä mielikuvia tahansa. Tässä pitää paikkansa Charcot'n sana: «valtamme ei tiedä mitään rajaa». Isommallekin yleisölle usein näytetään, kuten tunnettu, hämmästyttäviä tällaisia kokeita, jotka melkein aina onnistuvat; hypnotiseerattu syö paperia, luullen sitä leivokseksi, raakoja perunoita hedelmien asemesta y. m. s., ja sanoo niiden maistuvan erinomaisen hyvältä; mutta paljoa ihmeellisempiäkin valheaistimuksia saadaan aikaan. Mainitsemme muutamia esimerkkejä:

Salpêtrièren hoitolaitoksessa Pariisissa, jossa nykyänsä säilytetään m. m. toista tuhatta hermosairasta ja mielipuolta naista, on, kuten Gilles de la Tourette kertoo, usein tehty seuraava koe: Otamme 10 aivan yhtäläistä valkoista paperilehteä; voidaksemme tuntea yhden lehden toisista täytyy meidän panna siihen, C.. n tietämättä, pikkuinen merkki, jota C.. ei voi ollenkaan nähdä. Nyt näytämme lehden hänelle ja sanomme: »tässä on hra X:n muotokuva, jonka te tunnette; hän on semmoisissa ja semmoisissa vaatteissa j. n. e.; annan sen teille; tulette sen näkemään tässä paperissa vielä herättyännekin». Sitten me sekoitamme paperilehdet ja herätämme C.. n: hän ei erehdy koskaan; kymmenestä aivan yhtäläisestä paperilehdestä hän aina löytää saman, jossa *hänelle* on nähtävänä X:n kuva. Hän sanoo meille: »olen kauvan halunnut tätä kuvaa; lahjoittakaa se minulle!» — Sitä varmuutta, jolla somnambuli tämmöisessä tapauksessa aina löytää oikean paperilehden, tuskin voi selittää muuten, kuin olettamalla että hän, aistiensa herkkätuntoisuuden vuoksi, huomaa aivan luontevasti ja itsestänsä, esim. tunnollansa, paperilehdissä vähäisiä erotuksia, joita muiden on mahdoton vaarin ottaa. Luuleteltu mielikuva olisi silloin liittynyt, assosieerautunut, näihin hienoimpiinkin esineen (paperilehden) todellisiin ominaisuuksiin.

Tämmöinen valheaistimus voi useissa somnambuleissa pysyä melkein kuinka kauvan tahansa. W., eräs sairashuoneessa oleva hysteerinen, jota hyvin helposti voi nukuttaa, kokoaa itsellensä koko joukon tällaisia kuvia, joita hän monesti suurella mielihyvällä katselee.

Helppoa on X:n muotokuvan sijaan panna hänet itse ilmaantumaan. Sanomme C.. lle: »herätessänne tulette näkemään X:n vieressänne, voitte häntä puhutella, hän seuraa teitä minne menettekin». Herätämme C.. n. Hän näkee X:n, puhuttelee häntä, mutta ei kuule mitään vastausta; hän uudistaa puhuttelunsa, suuttuu silmittömästi, kasvot samalla ilmoittavat hämmästystä ja peljästystä. Meidän täytyy, jott'ei syntyisi hysteeristä sairaudenkohtausta, nopeasti nukuttaa hänet uudestaan ja vapauttaa hänet tuosta kiusallisesta mielikuvasta.

Muutamissa hypnotiseeratuissa valheaistimukset pysyvät ainoastaan lyhyen ajan heräämisen jälkeen, esim. 3, 4 minuuttia, sitten esineet katoavat näkyvistä.

Vielä enemmän huomattavat kuin nämä positiiviset aistimus-erehdykset ovat negatiiviset, jolloin hypnotiseeratun näkyvistä täydellisesti häviävät

muutamat määrätyt, olemassa olevat esineet. Merkillisen esimerkin kertovat Binet ja Féré:

Sanomme eräälle somnambulismiin nukutetulle sairaalle, että hän herättyänsä ei voi nähdä hra F:ää. Nukkuneen herättyä F. asettuu juuri hänen eteensä; sairas silminnähtävästi ei huomaa häntä ensinkään. Hetkisen kuluttua sairas kummastelee, ett'ei enää näe F:ää, joka toki vast'ikään oli huoneessa, ja kysyy minne hän on joutunut. Vastaamme: «hän on lähtenyt pois; — te voitte nyt palata omaan huoneesenne». F. menee ja asettuu oven suuhun; sairas nousee, sanoo meille hyvästi ja lähestyy ovea. Tahtoessaan tarttua lukkoon koskee hän F:n näkymättömään ruumiisen. Tämä odottamaton sysäys hämmästyttää häntä; häntä vavistuttaa, hän koettaa uudestaan kulkea eteenpäin, mutta koska yhä kohtaa saman näkymättömän ja selittämättömän vastuksen, niin hän peljästyy ja kieltäytyy enää lähestymästä ovea. — Otamme pöydältä hatun ja näytämme sen sairaalle, joka näkee sen vallan hyvin ja käsin sitä koskettelee; sitten panemme sen F:n päähän. Sairas näkee hatun riippuvan ilmassa; mahdoton on sanoin kertoa hänen kummastustansa. F. ottaa hatun käteensä ja tervehtii useita kertoja; sairas näkee hatun irrallansa ilmassa liikkuvan kaarevassa viivassa, sanoo sitä taikaukseksi, väittää että hattu riippuu langasta; hän nousee tuolille ja koettaa kosketella lankaa, mutta ei sitä löydä. F. ottaa vaipan ja kääri sen ympärilleen; sairas katselee hämmästyksissään vaippaa, näkee sen ilmassa muodostuvan ihmisen muotoon. «Se on», sanoo hän, «niinkuin nukke, joka on sisältä ontto». Kun F. liikuttaa huonekaluja sinne tänne, kaataa ne kumoon, näyttää rahakukkaroa, aukaisee sen ja ottaa esiin useita rahoja, niin kaikki nämä esineet sairaasta liikkuvat aivan itsestänsä. — Kehotamme sairasta istumaan nojatuoliin ja rauhoitamme häntä ryhtymällä levollisempiin kokeihin. F. asettuu hänen taaksensa. Sill'aikaa kuin sairas levollisesti puhuu kanssamme, koskettelee F. hänen nenäänsä, poskeansa, otsaansa. Sairas joka kerralla nostaa kätensä kasvoille aivan luonnollisesti, ilman ollenkaan peljästymättä. Kysymykseemme, miksi hän niin tekee, vastaa hän tuntevansa syyhyttävän. Meitä kummastuttaa mitä suurimmassa määrässä hänen levollisuutensa. Pyydämme häntä iskemään kädellänsä ilmaan; kun hän nostaa käsivartensa, niin F. tarttuu siihen. «Mikä on?» kysymme; «se on suonenveto», vastaa hän. Niin hän aina hakee ja löytää jonkun vastauksen, jonkun selityksen.

Paljon tämänluontoisia kokeita ovat tehneet toisetkin vaarin-ottajat. *) Valheaistimuksien jälkeen tulemme mielikuva-luulettelujen toiseen pääryhmään, *muistin luuletteluihin*. Nämä ovat kahta lajia: a) somnambuli saatetaan unohtamaan, mitä hän on nähnyt, tehnyt; b) hän saatetaan luulemaan nähneensä ja tehneensä semmoista, jota hän ei ole koskaan nähnyt eikä tehnyt.

a) Julkisesti esiintyvät magnetisöörit saattavat usein ja suurella menestyksellä ihmisiä kykenemättömiksi muistamaan muutamia määrättyjä tapauksia ja seikkoja; se oli pysyväisenä osana Hansenin näytännöissä. Liégeois on myös tehnyt tämän kokeen ja kertoo seuraavasti: Hypnotiseerattu ensin, kun kysyy häneltä nimeä, ikää, asuntoa, vastaa aivan oikein. Sitten vakuutan hänelle, että hän on unhottanut nämä seikat; ja nyt hän uudestaan kysyttäessä sanoo, ett'ei enää niitä tiedä. Olen myös käynyt pitemmälle ja useissa henkilöissä saanut aikaan täydellisen muistin katoamisen. Sanon rouva T:lle: «ette muista enää mitään; ette tiedä, oletteko elävä vai kuollut, mies vai vaimo, naitu vai naimaton, onko teillä lapsia j. n. e. Kaikkiin kysymyksiin, joita teille tehdään, tulette vastaamaan: en sitä tiedä». Hänen silmiinsä ilmaantuu outo tylsämielisyyden katse; ympärillä olevat tekevät kysymyksiä, hän vastaa: «en sitä tiedä . . . en sitä tiedä . . . en sitä tiedä».

Kuten jo on mainittu, niin hypnoottisesti nukutetut herättyänsä säännönmukaisesti eivät muista, mitä unen kestäessä on tapahtunut; mutta jos heidät uudestaan hypnotiseeraa, niin muisti edellisen hypnotiseerauksen tapahtumista herää. Tätä muistin toimintotapaa voipi muuttaa erityisellä suggestionilla, voipi estää tuota muistin heräämistä uudistetussa hypnotiseerauksessa; hypnotisööri sanoo vaan nukutetulle: «myöskin jos joku toinen uudestaan teidät nukuttaa tai jos minä sen teen, niin ette tule muistamaan mitään».

b) Vielä selvemminkin esiintyvät positiiviset muistin erehdykset; niitä nimitetään monesti «taaksepäin vaikuttaviksi valheaistimuksiksi» («hallucinations rétroactives»). Bernheim kertoo tehneensä, kahden luotettavan henkilön tarkastuksen alla, seuraavan kokeen:

*) Mainittava on että Beaunis, arvostellessaan viimemainittua koetta, väittää että sairas on siinä *mahdollisesti* voinut osaksi tai kokonansa teeskennellä. Toisia tällaisia kokeita löytyy kuitenkin, joita on aivan mahdoton selittää teeskentelyä olettamalla.

Luulettelun lähtökohdaksi otin erään tulipalon, joka oli tapahtunut edellisenä sunnuntaina. — Hypnotiseeraan rouva T:n, ja sanon hänelle että hän tänä aamuna on nähnyt ja kuullut seuraavaa: *) «Tänä aamuna, tänne tullessanne, näitte Bon-Secours kirkon luona kaksi miestä; ne kulkivat edellänne, te kuulitte heidän puheitansa. Toisen te tunsitte; hän tahtoi nykyisin huokeasta hinnasta myydä teille varastettuja valtiolainan korkolippuja; toista ette tuntenut. Tuo mies, jonka tunnette, sanoi: minä sytytin viime sunnuntaina tulipalon. — Miksi sen teit? — Äskettäin tulin siihen taloon kerjäämään, eikä minulle annettu mitään. Tulipalon kestäessä sain muuten varastetuksi 500 frankkia. Tässä ne ovat! — Sinun pitää, vastasi toinen, heti antaa minulle 100, muuten menen poliisille syyttämään sinua. Varas kieltäytyi, he rupesivat tappelemaan, te läksitte pois». — Kun rouva T. heräsi, niin toinen läsnäolijoista, hra R., tuomio-istuimen esimies, kyseli häntä vakavasti ja tarkkaavaisesti, niinkuin todellista rikosta tutkittaessa. Koko luuleteltu tapaus oli mitä selvimmin ja elävimmin painunut todistajan mieleen. Mielen kiihotuksessaan rouva T. vannoi tahtovansa puhua koko totuuden eikä mitään muuta. Hän kertoi tarkasti, mitä hän oli, niinkuin sanoi, samana aamuna kuullut ja nähnyt, ja vakuutti tahtovansa uudistaa todistuksensa poliisille. — Nyt hra R. vei minut syrjään ja pyysi minua täydentämään koetta saattamalla naista unohtamaan kaikki. Minä käännyin rouva T:hen ja sanoin, katsoen lujasti ja vakaasti hänen kasvoihinsa: «te ette ole aamulla tänne tullessanne nähnyt ettekä kuullut mitään; ette ole myöskään tälle tuomarille puhunut ollenkaan mitään». — Uudestaan kysyttäessä rouva T., nytkin kaikista merkeistä päättäen täysin vilpittömästi, vakuuttaa, ett'ei hän ole nähnyt eikä kuullut eikä kertonut ollenkaan mitään; hän ei sano ymmärtävänsä laisinkaan, mistä asiasta puhutaan, mitä häneltä kysytään ja tahdotaan tietää. **)

Samanlaatuisia kokeita on tehty hyvin paljon ja hyvällä menestyksellä. M. m. myös eräs somnambuli saatettiin syyttämään itseänsä

*) Tässä vähän lyhennetty.

**) Tämän kertomuksen mukaan, kuten huomataan, nukuttaja tässä tapauksessa sai koko luulettelun poistumaan puhumalla *kohta paikalla* somnambulille, tämän hereillä ollessa. Tämä on harvinainen poikkeustapaus. Tavallisesti tarvitaan, jotta saataisiin luulettelu sekä, jos niin tahdotaan, muisti kaikista sen yhteydessä olleista tapauksista, jo annetusta todistuksesta j. n. e. poistumaan, että uudestaan nukutetaan somnambuli ja silloin vakuutetaan hänelle, ett'ei hänellä ole mitään tietoa noista asioista.

erään ystävättären murhasta ja pysyi väitöksessään, vaikka häntä huomautettiin itsesyytöksen mahdollisista kovista seurauksista.

Mutta vaikutus muistiin voi mennä vielä paljoa kauvemmas. Voipi todellisen minä-tajun sijaan panna aivan toisellaisen henkilön mielikuvan. Charles Richet on saanut hypnotiseerattunsa esiintymään nopeassa vaihtelussa aivan eri henkilöinä. Sama nainen esim. luulee itsensä talonpojan vaimoksi, näyttelijättäreksi, kenraaliksi, papiksi; koko hänen ulkonäkönsä, hänen käytöksensä, hänen puheensa mukaantuu aina vallitsevan luulettelun mukaan niin täydellisesti ja sattuvasti, että luulisi ainoastaan suuren runoilijan tai näyttelijän voivan niin kuvailla toisen ihmisen sielun-elämää. *) Onpa hän aivan useasti saanut hypnotiseerattuja luulemaan itseänsä täydellä todella eläimeksi: apinaksi, jänikseksi, vuoheksi, papukaijaksi. — «Minä sanon A:lle: ‚kas, te olette muuttunut pikkuiseksi jänikseksi‘. Hän heittäytyy lattialle, ryömii nelin jaloin, liikuttelee nopeasti huuliansa ja hampaitansa; yht'äkkiä hän hypähtää peljästyneen näköisenä syrjään. — Kun hän oli tullut entiselleen, sanoi hän minulle: ‚luulin syöväni kaalinpäätä. Se maistui hyvältä niinkuin tryffeli. Sitten kuulin hälinää, luulin näkeväni koiran tulevan, peljästyin ja pakenin pesääni‘. Minä kerron hänen lauseensa sanasta sanaan. Hän oli luullut itseänsä jänikseksi, mutta hän puhuu kumminkin minä'stä».

C. Tekoja.

On jo huomautettu, että kaikellaisia ruumiinliikkeitä helposti saadaan aikaan kaikissa hypnoottisen unen eri asteissa. Mutta varsinainen teko, s. o. jakso ruumiin liikkeitä, joilla pyritään määrättyyn, mielessä kuvailtuun tarkoitukseen, tulee toimeen ainoastaan syvimmässä hypnoottisessa unessa, somnambulismissa. Teon saa toisinaan aikaan sillä, että itse jotakin tekee, joka herättää hypnotiseeratussa matkimisvietin. Varmempi on tietysti sanoin annettu luulettelukäsky. **) Kummastuttavaa tässä ei ole itse tekojen matkiminen eikä käskyjen toimittaminen, vaan ainoastaan se täydellinen itsenäisyyden ja oman tahdon puute, joka on hypnoottisessa tilassa olevalle omituinen. Kaikki muuten tavalliset vastamielteet näyttävät olevan poissa,

*) Arvattavasti kaikki nämä luulettelut annettiin sairaalle ja hän näytteli näitä eri rooleja ollen yhä edelleen somnambulisessa unessa.

**) Ei ole välttämätöntä, että käsky *lausutaan.* On nähty hypnotiseeratun tottelevan kirjallisesti annettua käskyä; hän esim. nousi luettuansa kirjoitetut sanat: „minun pitää nousta“.

hypnotiseerattu tottelee sokeasti ja tekee semmoistakin, johon hän valveilla ollessaan varmaankaan ei suostuisi.

Mutta, niin huomattava kuin tämä onkin, vielä paljoa merkillisempi on kuitenkin se tosiasia, että tämmöinen suggestioni vaikuttaa vielä heräämisen jälkeenkin, että unessa saadut käskyt toimitetaan sittemmin hereillä ollessa, useimmin aivan empimättä ja hämmästyttävän tarkasti. Kokeissa, joita on tehty erilaisimmilla henkilöillä, on tiettävästi varsinkin tahdottu osottaa, että somnambuli tällöinkin on täydellisesti vieraan tahdon alaisena; heitä on sen vuoksi saatettu tekoihin, joita he eivät toimittaisi omasta tahdosta, siis naurettaviin, selittämättömiin, epämieluisiin tahi rikollisiinkin. Hypnotiseerattu sai osottaa eräälle veistokuvalle «pitkää nenää«, näpätä samalle kuvalle nokkapiuvin, suudella pääkalloa j. n. e., ja, ennen kaikkea, tehdä rikoksia. Liégeois on saanut toimeen seuraavia tekoja: väärän syytöksen poliisin edessä, vääriä todistajalausuntoja, myrkytysmurhia, murhan pistoolinlaukauksella, velkakirjan ja takauksen allekirjoittamisen y. m.

Hyvinkin opettavainen on eräs Gilles de la Touretten kertoma koe, jonka pääkohdat tässä mainitsemme: W., kovin hysteerinen ja hypnoottisten vaikutusten alle helposti taipuvainen sairas Charcot'n osastossa Salpêtrièren sairashuoneessa, saatetaan somnambulismiin. Hänelle annetaan käsky: «kun te olette herätetty, niin teidän pitää myrkyttää hra G.» — Hän vastustelee: «miksi minä häntä myrkyttäisin? Hän on miellyttävä nuori mies». — «Tahdon, että sen teette». «Minä en sitä tee. En ole mikään pahantekijä!» — Saadaksemme luulettelun toimeen sanomme silloin hänelle: «Mutta ettekö tiedä, että hän on syypää tuohon pahaan riitaantumiseenne rouva R:n kanssa» (eräs nainen, jota W. lämpimästi rakastaa). — «Tosiaanko!» — «Vakuutan sen teille». — Hänen vastustuksensa heikkonee ja hän sanoo tahtovansa noudattaa käskyä. Sanomme: «tässä on lasi; kaadan siihen olutta (tämäkin on paljas luulettelu), ja nyt panen siihen myrkkyä. Herättyänne pitää teidän saada hra G. juomaan tätä».

Herätämme hänet puhaltamalla keveästi hänen silmiinsä, ja nyt syntyy seuraava, mitä suurimmassa määrässä draamallinen kohtaus. Meitä oli 7 tai 8 henkeä laboratoorissa; W. tunsi meidät kaikki hyvin. Kohta herättyänsä hän kulki puhellen toisen luota toisen luo, sanoi jokaiselle jotakin; hän puhui kaikellaisia, m. m. muistutti hän eräistä «mielipuolisten laulajaisista», joissa oli oltu, kysyi muutamista lääketieteellisistä valokuvauskokeista, joita par'aikaa tehtiin laitoksessa, j. n. e.; ei olisi voitu aavistaakkaan hänen aiet-

tansa. Katselemme häntä hieman levottomasti: onnistuneeko luulettelu, vaikka W. näytti vastustelevan? — Mutta hän ei unhota mitään; mitä viattomimmalla ja luonnollisimmalla muodolla hän menee hra G:tä kohti. «Herra Jumala, kuinka tässä on kuuma!» sanoo hän G:lle. «Eikö teidän ole jano? minä menehdyn janosta. Varmaan teidänkin on jano. Hra L., eikö teillä ole vielä olutta? Antakaa meille pullo!» — «Ei ole tarpeen,» sanoo G., «minun ei ole jano, minä vakuutan teille, neitini». — «Se on mahdoton tässä kuumuudessa, te ette voi kieltää; muuten hra L. äsken tarjosi minulle olutta; katsokaa, tuossa on vielä olutlasi (hän ottaa lasin, johon olimme myrkkyä panevinamme); ottakaa se, minä pyydän, kädestäni ja juokaa!» — «Kiitos, minun ei ole jano; otan sen ainoastaan suukkosesta». — W. tekee inhoa ilmoittavan liikunnon, hänen pitäisi hymyillä sille, jota tahtoo myrkyttää; mutta hän ei voi kieltää suuteloa; hän uhrais varmaankin vaikka mitä, toimittaaksensa hänelle annettua käskyä. — «Te vaaditte paljon, mutta te saatte sen, sanoo hän ja suutelee G:tä. «Juokaa nyt!« — G. juo verkalleen ja katsoo yhtä mittaa W:hen, jonka posket ovat kummallisen vaaleat, hänen odottaessaan myrkyn vaikutusta. Mutta sitten G. sulkee silmänsä ja kaatuu lattialle. «Nyt se on tehty», sanoo W. tuskin kuultavalla äänellä. — Riennetään kaatunutta auttamaan, ruvetaan asiata tutkimaan. Silminnähtävästi W:n mieli on kuohuksissaan, mutta hän säilyttää malttinsa; hän koettaa yhä käyttäytyä luonnollisesti ja levollisesti, jotta ei voisi mitään epäluuloa häntä vastaan herätä; kun epäillään myrkytystä, niin hän koettaa todistaa, ett'ei mitenkään ole voinut tuossa olutlasissa olla mitään vahingollista j. n. e. —

Tämä koe on monessa kohdin merkillinen. Se ensiksi todistaa sen, että 1) käsketyn teon yksityiskohdat voivat jäädä kokeen-alaisen keksittäväksi, joka siinä toimii oman luonteensa mukaisesti. W:n menetystapa ei ollut taitava; se olisi, todellista rikosta tehdessä, varmaankin herättänyt epäluuloa. Mutta ei hänen käytöksessään mikään osottanut, että hän ainoastaan oli tekemässä vierasta tahtoa. Hän vietteli, niin hyvin kuin osasi, murhattavaa juomaan sitä, mitä luuli myrkyksi, koetti vielä teon jälkeenkin käyttäytyä niin, että poistaisi itsestänsä kaikki epäluulot. Toiset hypnotiseeratut keksivät varsin sukkelia keinoja esim. tehdäksensä käskettyä varkautta. — Kokeen muodostuminen riippuu kokonansa hypnotiseeratun luonteesta. On niitäkin, jotka tosin tottelevat annettua käskyä, mutta niin koneentapaisesti, ett'eivät näy ollenkaan selvästi ymmärtävän mitä tekevät.

Semmoinen esim. voi vastata tehtyyn kysymykseen, mitä tarjotussa lasissa on, aivan levollisesti ja luonnollisesti: »se on arsenikkia.« Toiset taas ovat niin omistaneet heille annetun ajatuksen omaksensa, että koettavat puolustaa taikka ainakin selittää tekoansa. Niinpä kahden tämmöisen murhan jälkeen, joita kuitenkin oli tehty aivan julkisesti, pistoolinlaukauksella ja tikarilla, kun murhattu oli tekeytynyt kuoliaaksi, niin somnambuli ilmoitti syyksi toisella kerralla, että murhattu oli huonosti hoitanut häntä, toisella että oli häntä muuten loukannut. Ja todenteossa nämä sittemmin mainitut syyt eivät ollenkaan vaikuttaneet tekoa, ne olivat aivan perättömät eikä niitä oltu myöskään luulettelua annettaessa mainittu. Varmaankin ne tuodaan esiin ainoastaan, koska somnambulin täytyy nyt perästä päin keksiä jokin syy, selittääksensä tekoaan muille ja kenties myös itsellensä. Epäilemättä hän, kun häneltä syytä kysytään, ensi hetkellä ei sitä itsekkään tiedä; hän huomaa aukon ajatuksissaan; mutta yht'äkkiä herää joku kuvitelma, joka voi tuon aukon täyttää, ja välttämättömästi luulee hän sitä todeksi. *)

Toinen huomattava kohta on 2) se kestäväisyys, jolla luulettelukäskyn alainen pyrkii toteuttamaan aiettansa. Jos häntä estetään siitä, niin helposti syntyy hysteerinen sairaudenkohtaus. Häneen eivät näy laisinkaan koskevan semmoiset epäilykset, jotka voivat nousta esim. tavallisen pahantekijän mieleen, hän menettelee niin levollisesti, että luonnistuminen on melkein varma. Tässä yksi erityinen esimerkki: Eräänä aamuna Joulukuussa 1884 oli joku sairashuoneelle aivan vieras henkilö hypnotiseerannut Pauline F:n, erään 18-vuotisen hysteerisen, ja käskenyt hänen mennä k. 4 iltapäiv. laitoksen papin luo ja suudella häntä. Aamupäivällä ei huomattu sairaassa mitään erityistä. Vasta k. 4 hän nopeasti nousi vuoteeltansa ja lähti oveen päin. Kysyttiin, minne hän tahtoi mennä; hän vastasi suoraan: Abbé X:lle, tahdon häntä suudella. Paulinea luultiin hulluksi ja hän estettiin menemästä. Nyt seurasi kohtaus, jota on mahdoton kuvailla. Pauline ponnisti hurjasti päästäksensä irti, hänet täytyi sitoa. Hän sai tavattoman ankaria suonenvetoja, jotka kestivät monta tuntia, hän kirkui, häiriten toisia sairaita, j. n. e. Lääkäri, joka kutsuttiin paikalle, nukutti hänet hyp-

*) Sopii tässä muistuttaa, että myöskin lankeemataudissa on semmoisia sairauden kohtauksia, että sairaat. tehtyänsä niiden aikana mielen häiriössä jotakin vahingollista, sittemmin muistavat tekonsa, tunnustavat sen omaksensa ja koettavat selittää sitä enemmän tai vähemmän järkevillä perusteilla.

noottiseen uneen, sai selville, että hän oli hypnotiseerattu, ja koetti poistaa annettua suggestionia; hän koetti luuletella, että itse oli abbé X., sairas saisi häntä suudella, jos niin piti oleman, y. m.; mutta näitä vastaluuletteluja sairas ei ottanut korviinsa. Suonenvedot ja kirkumiset uudistuivat, täytyi saattaa hänet letargiaan. Mutta seuraavana aamuna vielä asian laita oli aivan sama. Vasta kun luulettelukäskyn alkuperäinen antaja keksittiin ja saatiin paikalle, niin hän sai sen poistumaan vastaluulettelulla.

Toiselta puolen on vihdoin huomioon otettava 3) hypnotiseeratun kyky vastustaa käskyä. Ensiksi kerrotussa esimerkissä W. ei kohta suostunut myrkytykseen, vaan vasta vähäisen vastustuksen jälkeen. Usein hypnotisööri helposti kukistaa semmoisen vastustelun, mutta toisinaan se ei onnistu. Niin esim. erästä sairasta, joka muuten noudatti kaikkia suggestioneja, ei saatu koskaan suostumaan tekoon, joka olisi vahingottanut hänen entistä rakastajaansa, toista ei saatu laulamaan pilkkalaulua, jonka hän itse oli sepittänyt apulaislääkäristä, kolmas ei ruvennut kirjoittamaan nimeänsä vekselin alle, jonka arvo oli miljoona, vaan tuntuvasti vähä-arvoisempaan vekseliin hän kirjoitti j. n. e. — Nämä kaikki hypnotiseerattuina kieltäytyivät noudattamasta käskyä. Toisissa kokeissa taas tapahtuu seuraavasti: Somnambulia on käsketty tekemään jotakin heräämisen jälkeen; hypnotisööri, joka häntä vaarin-ottaa, selvästi havaitseekin, että kokeen-alaiseen syntyy halu tehdä luuleteltua tekoa. Hän usein nousee, lähtee sitä toimittaaksensa, mutta seisahtuu sitten ja vetäytyy takaisin. Jos häntä ahdistetaan kysymyksillä, niin hän myöntää taikka käypi muuten aivan selväksi, että se ajatus ja halu oli häneen herännyt! Taikka hän tekeekin esim. käsketyn varkauden; ottaa pöydältä sinne pannun kultarahan, niinkuin oli käsketty, ja pistää verkalleen taskuunsa. Mutta kohta hän taas vetää sen esiin, antaa läsnäolijoille ja sanoo: tämä raha ei kuulu minulle, hakekaa sitä henkilöä, joka oli sen pöydälle unhottanut.

Tämmöiset tapaukset osottavat, että hypnoottisessa tilassa yksilöllisyys ei ole kokonansa hävinnyt; taju ei ole aivan tyhjä lehti vaan, johon voisi kirjoittaa mitä tahansa. — Samaa todistavat myös seuraavat huomiot: Yleensä hypnotiseeratut ovat hyvin avosydämisiä, he kertovat todenmukaisesti tapauksia omasta elämästään, joita he muuten pitäisivät tarkasti salassa. Mutta tämä avosydämisyys ei ole kumminkaan rajaton. On semmoisiakin kohtia heidän entisessä elämässään, joita eivät hypnotiseerattuinakaan koskaan kerro. Kysyttäessä niistä he vastaavat välttelemällä tai

ovat aivan vaiti; hyvin harvoin he yleensä valehtelevat; mutta jos nukuttaja tämmöisessä tapauksessa jyrkästi käskee vastaamaan, niin voipi tapahtua, että nukutettu valehteleekin rohkeasti. —

Mutta vaikka somnambuli siis joskus osottaa vastustusta, niin ne tapaukset ovat poikkeuksia, ja vastustus on enimmiten heikko. Hänen tahtoansa sen vuoksi ei voi yleensä katsoa vapaaksi, niinkuin itsetajuisen ihmisen tahto on; häntä ei voi katsoa vastuun-alaiseksi siitä, mitä on hypnotiseerauksen kestäessä tai sen vaikutuksesta toimittanut. —

Mimmoiseksi meidän pitää ajatella tuota sielullista tapahtumaa, kun luuleteltu mielikuva astuu esiin ja saa vallan kokeen-alaisen sielun-elämässä? Beaunis kuvaa sitä seuraavasti, — on käsketty toimittamaan jokin teko vasta heräämisen jälkeen, ehkäpä vasta jonkin määräajan kuluttua; sitten on hypnotiseerattu herätetty: «Kokeen-alaisen kasvoista voipi huomata ja seurata sen mielikuvan heräämistä ja kehitystä, joka hänelle annettiin. Hän ottaa ehkä par'aikaa osaa jokapäiväiseen kanssapuheesen, joka ei ole missään yhteydessä luulettelun kanssa. Yht'äkkiä hypnotisööri, joka huomaamatta vaarin-ottaa häntä, havaitsee jonkunmoisen vähäisen ajatusjuoksun pysähdyksen, jonkin sisällisen täräyksen; sitä ilmaisee värähdys kasvoissa, silmäys, joku vähäinen liike; kokeen-alainen tarttuu taas kanssapuheesen ja jatkaa sitä; mutta mielikuva tulee yht'äkkiä takaisin, vielä heikkona, epämääräisenä, silmäys ilmaisee jonkinmoista kummastusta; huomaa, että kerta toisensa perästä jotakin odottamatonta leimauksen tavoin lentää aivojen halki; pian näkyy, että aatos kasvaa kasvamistaan, se ottaa yhä enemmän ymmärryksen ja sielun valtaansa, taistelu on alkanut; silmät, liikkeet puhuvat, ne ilmaisevat sisällistä kamppailua, voipi seurata ajatuksien häilymistä; hän kuulee koneellisesti vaan toisten puheita; hänen koko olemuksensa on yhden mielikuvan vallassa, joka juurtuu yhä syvemmälle hänen aivoihinsa; nyt on hetki tullut, kaikki epäilys katoaa, kasvot saavat päättäväisen muodon, hän nousee ja toimittaa käsketyn teon». —

Yleensä on huomattava, että hyvin usein ainoastaan nukuttaja, eivätkä muut henkilöt, voi vaikuttaa hypnotiseerattuun. Monesti näyttää siltä, kuin nukutettu kuulisi ainoastaan hänen äänensä, näkisi ainoastaan hänen. Mutta tämän «raportin», yhteyden, hän voi luulettelulla siirtää toisille henkilöille, jotka silloin saavat saman vaikutusvoiman nukutetun yli, mikä nukuttajalla on.

Edellä on jo mainittu useita tapauksia, jolloin teko toimitettiin vasta hereillä ollessa. Mutta vielä on tuotava esiin erityisiä esimerkkejä siitä, että luulettelun vaikutuksen ei ollenkaan tarvitse ilmaantua *kohta* heräämisen jälkeen; usein on onnistunut saada se vaikuttamaan vasta hyvinkin pitkän, määrätyn väliajan kuluttua. Tällä tavalla voipi saada toimeen kaikkia sen eri vaikutuksia, ruumiillisia tiloja, valheaistimuksia ja tekoja.

Bernheim sanoo esim. rouva G:lle: 5:n päivän kuluttua, lääkärin käydessä sairashuoneessa, teillä on päänkivistystä. Tarkalleen määräaikana se tulee. — Samalle sairaalle hän sanoo: yöllä ensi Perjantaita vastaan näette hoitajan tulevan vuoteenne luo ja kaatavan vettä jalkojenne päälle. Perjantai-aamulla sairas valittaa, että hoitaja on sen tehnyt; hän pysyy syytöksessään, sanoo ett'ei se suinkaan ole ollut unennäköä; hän näki sen selvästi omilla silmillään ja tunsi kastuvansa vedestä.

Muutamissa henkilöissä nämä vaikutukset saadaan toimeen paljoa pitemmänkin ajan kuluttua. Samassa rouva G:ssä B. sai aikaan aivan määrätyn ja monipuolisen valheaistimuksen 25 päivää suggestioni-annon jälkeen. Määrättynä päivänä sairas näki, aivan niinkuin oli hänelle sanottu, samalla kuin lääkäri aamukatsastuksella käydessään tuli huoneeseen, erään hra V. P:n, jonka hän tunsi, tulevan vuoteensa viereen, kuuli hänen puhuvan, vastasi useihin kysymyksiin, joita luuli hänen tekevän j. n. e. Kun sitten häneltä kysytään: tiesittekö, että hra V. P. tänään tulisi luoksenne? niin hän vastaa: en suinkaan; hän vakuuttaa, ett'ei hänellä ollut siitä vähintäkään aavistusta.

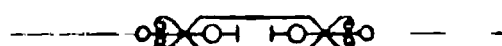
Toinen, saman hypnotisöörin kertoma tapaus, jossa saatiin 63:n päivän kuluttua aikaan teko ja siihen yhdistynyt valheaistimus, on seuraava: Elokuun 1 p. 1883 sanon somnambuli S:lle, joka on vanha, yhä vielä palveluksessa oleva kersantti, hänen nukkuessaan: »Huomatkaa! Lokakuun ensi Keskiviikkona menette toht. Liébault'ille; siellä tapaatte tasavallan presidentin, joka antaa teille mitalin ja eläkerahan». — »Minä menen», vastaa hän. Enempää en sitten siitä puhu. Herättyään hän ei muista mitään. Väliajalla toimitan hänessä useita toisia luuletteluja, muistuttamatta tästä. 3 p. Lokak. saan Liébault'ilta seuraavan kirjeen: S. tuli tänne k. 10,50. Astuessaan sisään hän tervehti hra F:ää, joka seisoi hänen tiellänsä; sitten hän, huolimatta läsnä olevista, meni kirjastohuoneeni vasemmalle puolelle ja tervehti kunnioittavaisesti; kuulin hänen lausuvan:

«Teidän Ylhäisyytenne». Hän puhui hiljaisella äänellä; lopulta hän ojensi kätensä ja sanoi: «kiitän, Teidän Ylhäisyytenne». Menin hänen luoksensa ja kysyin, ketä hän puhutteli; «Presidenttihän se on», vastasi hän. Hänen edessänsä ei ollut ketään. Vielä hän kumartui hyvästi jättääkseen ja lähti. — Kun muutamia päiviä myöhemmin tapasin S:n, niin hän vakuutti minulle, että ajatus mennä Liébault'ille oli yht'äkkiä häneen herännyt 3 p. Lokak. k. 10; edellisinä päivinä hän ei suinkaan tiennyt, että tulisi sinne menemään, eikä hänellä ollut mitään aavistusta presidentin tapaamisesta.

«Niin ihmeelliset, niin selittämättömät kuin nämä pitkäaikaiset luulettelut ovatkin, en ole epäillyt tuoda niitä esiin; olisin epäillyt, jos niitä olisi ainoastaan joku ainoa tapaus, mutta minä olen niin usein saanut ne aikaan somnambuleissa, ett'ei ole voinut minuun jäädä vähintäkään epäilystä semmoisten todellisesta olemassa olosta. Niiden selittäminen on sielutieteen tehtävä».

Muuten 63 päivää ei ole pisin aika. Beaunis on saanut käskyn toimitetuksi 172 päivän jälkeen, Liégeois käskyn toimitetuksi ja monellaisia, hyvin omituisia valheaistimuksia näkymään suggestionin johdosta, joka annettiin vuosi sitä ennen. — Luonnollista on, että näin pitkät väliajat ovat mahdolliset ainoastaan aivan erityisissä tapauksissa, henkilöissä, joilla on erittäin suuri taipuvaisuus hypnotismiin. (Jatketaan.)

A. Grotenfelt.

Ferdinand Juhana Wiedemann.

Kahdella eri tavalla voi harjoittaa tuntemattomain, kirjallisuutta vailla olevain kielten tutkimusta: toinen tapa on se, että tutkija itse matkustaa tutkittavan kansan luokse, asuu sen keskellä ja käytännöllisesti tutustuu sen kieleen; toinen että hän kotona tarkastaa läpi lailla tai toisella aikaansaadut kielitekstit, niistä koettaen ottaa selvää kielen säännöistä ja omituisuuksista. Tietysti on edellinen tapa monin puolin varmempi, koska teksteihin, jos ne, niin kuin monesti on laita, ovat vieraasta kielestä tehtyjä käännöksiä, on voinut pujahtaa virheitä, jotka sitten saattavat antaa aihetta vääriin sääntöihin. Elävää kieltä tutkiessa sitä vastaan on aina mahdollisten virheitten oikaiseminen helpompi ja voipi paitsi sitä uudestaan kysymällä

ja puhetta kuultelemalla ratkaista tutkiessa esiin tulleet epäilykset. Mutta yhtä hyvin voi kamaritutkijankin työ olla tieteelle suureksi hyödyksi, kun se vaan' tehdään tarpeellisella tarkkuudella ja taidolla. Nämät ominaisuudet olivat sillä miehellä, jonka tässä olemme ottaneet puheeksi ja sen vuoksi hänen työnsä on pidettävä arvossa, vaikka kyllä se suureksi osaksi on liikkunut jälkimmäisen tutkimustavan alalla.

Wiedemann oli syntynyt Maaliskuun 15 p. 1805 Haapsalon kaupungissa Wironmaalla. Saatuansa koulu-oppinsa Räävelissä läänin kymnaasissa, harjoitteli hän vuodesta 1824 alkain Tartossa lakitieteellisiä opintoja. Kuitenkin kääntyi sitten hänen elämäntiensä ihan toiseen suuntaan. Hän rupesi opettajaksi, jossa virassa oli Miitaun kymnaasissa Kuurinmaalla vv. 1830—37; sitten hän kutsuttiin Rääveliin Kreikan kielen opettajaksi ja teki siellä työtä melkein 20 vuotta. Hän oli taitava ja oikeutta rakastava, vaikka kohta ankara opettaja, josta syystä aina vastakin pysyi rakkaassa muistossa entisten oppilaittensa kesken. Harmaapäisinäkin nämät vielä aina mielellään puhuivat vanhasta maisteristaan.

Opetus ei kuitenkaan sinnepäinkään täyttänyt kaikkea hänen aikaansa eikä täyttänyt hänen laajan harrastuspiirinsä rajoja. Hän oli suuri musiikin ystävä ja tuntija, niin myös hän ahkerasti teki työtä kasvitieteen hyväksi. Yhdessä toisen saman koulun opettajan kanssa toimitti hän vuonna 1852 painosta suuren-arvoisen teoksen Itämeren maakuntien kasvistosta, *Flora von Lif- Est- und Kurland.* Mutta ei ole nämät harrastukset eikä myös hänen opetustaitonsa tehneet hänen nimeänsä mainioksi, vaan hänen työnsä kielitieteen alalla. Siinä osotetun taidon tähden kutsuttiin hän v. 1857 Pietariin tiede-akatemian jäseneksi, suomalais-ugrilaisten kielten edustajaksi Sjögren-vainajan sijaan ja sai näin nyt tilaisuuden käyttää koko aikansa hänelle vähitellen yli muitten rakkaimmaksi käyneihin tutkimuksiin. Vanhuudesta lannistumatta jatkoi hän siinä työtänsä vuosikymmenen vuosikymmenensä jälkeen ja sai vielä melkein 80-vuotisena valmiiksi pari suurta, runsasvaivaista, tärkeätä teosta. Yhtä onnellisena siinä suhteessa kuin meidän Lönnrot kävi hän nyt viimein Joulukuun 30 p. 1887 levolle, ollen vielä täysissä hengen voimissa, jos kohta ruumis tietysti oli alkanut loppuaikoina johonkin määrään tuntea iän kiertämättömiä seurauksia. Wiedeman oli luonteeltaan mitä rakastettavimpia ihmisiä, aina valmis auttamaan neuvoillaan sekä tiedoillaan. Vaikka itse oli niin suurissa ja tärkeissä omissa töissä kiinni, hän yhtä hyvin ystävällisesti kulutti kallista aikaansa laveaan

kirjevaihtoon nuorempien tutkijoiden kanssa, jotka hänen kauttansa näin huokeasti saivat paljon tietoja, joiden kokoomiseen heiltä muuten olisi mennyt pitkä aika ja vaiva, ja joista kenties suuri osa olisi jäänyt heiltä kokonaan saamatta.

Wiedemannin kielitieteellinen työ ei alkanut, ihme kyllä, hänelle niin läheisen, lapsuudesta asti tutun Wiron kielen tutkimisella, vaan hän otti aineeksensa hyvinkin kaukaisia, melkein kokonaan vielä tuntemattomia suomalaiskieliä. Luultavasti juuri tämä tuntemattomuus hänen tutkimushalunsa herätti; onhan uutten teitten raivaaminen käymättömään korpeen monin puolin hauskempaa kuin tuhatraittisen, joka miehen ajaman maantien kulkeminen. V. 1847 hän painatti *kieliopin Tsheremissin kielestä*, vähän sen jälkeen samana vuonna *Syrjänin kielestä* ja v. 1851 *Wotjakin kielestä*. Alustana näissä kaikissa oli hänellä ollut evankeliumin käännöksiä, jotka luultavasti olivat kaikki venäläisten pappien ja opettajain tekemiä. Luonnollisesti oli siis tämä alusta monin suhtein jotenkin epäluotettava, puutteellinen, jopa monesti vääräkin. Venäläisyyttä oli tietysti paljonkin tunkeutunut sisään, paljon kielen omia omituisuuksia jäänyt käyttämättä. Yksin sanojen ulkomuotokin, oikokirjoitus ja ääntämistapa oli usein suuresti epäilyksen alainen, koska käännökset olivat kirjoitetut venäläisillä kirjaimilla, jotka eivät voi kaikkia suomalaisten kielten äänteitä toimittaa. Huomauttakaamme ainoasti sitä seikkaa, että *ä*:tä ja *y*:tä ei ollut mahdollinen niillä tarkalleen ja varmaan merkitä. Kysyä voisi syystä, onko tieteelle sitten ollut mitään hyötyä tämmöisillä aineksilla rakennetuista kieliopeista? Mutta oikein käsittääksemme Wiedemannin ansiota tässä suhteessa on välttämätöntä, että tiedämme, mitä ennen oli noiden puheen-alaisten kielten tutkimiseksi tehty. Tsheremissin kielestä oli tosin jo tullut ilmi kaksi kielioppia vv. 1775 ja 1837; mutta molemmat olivat Wenäläisten tekemät, joilla ei ollut minkäänlaista tietoa muista suomalaiskielistä ja jotka sentähden eivät voineet käsittää monta näille kielille omituista, vaan Wenäjän kielelle ihan outoa omituisuutta. Silloin kuin Wiedemannin teos jo oli valmis, vaan ei vielä painettu, ilmestyi tosin myös meidän Castrènin kirjoittama tsheremissin kielioppi, joka tietysti oli ihan toisellainen arvoltaan kuin yllämainitut; mutta ei sekään kuitenkaan voinut muuta kuin ensimmäisen puutteen poistaa, sillä se oli vaan hyvin lyhykäinen muoto-oppi, kokoonpantu sillä tavoin, että Castrèn tsheremissiläisen sotamiehen avulla katsoi läpi jälkimmäisen noista vanhoista venäläisistä kokeista. Tuon sotamiehen apu oli

paitsi sitä sen kautta vielä vähempi, että hän oli melkein ummikko, eikä osannut mitään kieltä, jolla Castrén olisi voinut hänelle tehdä kysyttävänsä oikein selviksi. Wiedemannillakin, samoin kuin Castrénilla, oli toiselta puolen se suuri etu venäläisiin edelläkävijöihin nähden, että hän lapsuudestaan oli samaan sukuun kuuluvaan kieleen tottunut ja sen lisäksi oli hänellä niin paljon enemmän ainesta tarjona, jos kohta hän ei ollutkaan Castrénin vertainen kielten omituisen hengen nerollisessa, melkein vaistomaisessa käsittämisessä. Kaikissa tapauksissa on hänen kielioppinsa hyvä askel eteenpäin Castréninkin jälkeen. Se sisältää muun muassa myös esim. lauseopin, josta ei Castrénilla ole alkuakaan.

Syrjänin kieli ei ollut niin vaillinaisesti tutkittu kuin edellä mainittu; siinä oli jo paitsi jokseenkin kelvotonta koetta, jonka joku seminarilainen (Syrjänikö?) jo vuosisadan alussa oli aikaansaanut, Sjögrenin lyhyt kirjoitus sen luonteesta ynnä erään Saksalaisen, von der Gabelentzin, sekä Castrénin kieliopit. Mutta kuitenkaan ei ollut Wiedemanninkaan työ tarpeeton, koska se koski toista murretta.

Kaikkein puutteellisin oli ollut Wotjakin kielen tunteminen; siitä ei antanut tietoa muu kuin eräs pahanpäiväinen v. 1775 ilmaantunut venäläinen kyhäys. Tässä oli siis Wiedemannin teos oikeastaan aivan ensimmäinen.

Alustana olevat tekstit on Wiedemann tarkasti tutkinut, aina koettaen erottaa, mitä niihin oli tunkeutunut vierasta. Tässä työssä oli hänelle hyvänä apuna, että hänellä työn kuluessa oli tilaisuus verrata ja oikaista noita käännöksiä Tsheremissein, Syrjänein ja Wotjakkein avulla, jotka palvelivat venäläisessä laivastossa ja sen kanssa majailivat talvella Räävelissä.

Samaa laatua ja syntyä kuin edellämainitut teokset on myös v. 1865 painettu *kielioppi Mordvan kielen Ersa-murteesta*, ollen ikäänkuin ensimmäinen tiedon-anto tästä mainitun kielen haarasta, sillä von der Gabelentzin edelläkäyvä koe oli sangen vähäarvoinen. Kielioppiin Wiedemann tällä kertaa myös liitti viidettä tuhatta sanaa sisältävän sanakirjan, jonka ersalaisten sotamiesten avulla oli kokoon saanut.*)

Vanhoilla päivillään Wiedemann viimein taas palasi permalaisiin tutkimuksiinsa, joilla tieteellisen työnsä oli aloittanut. Nyt oli hänellä aine-

*) Mordvan kielen toinen murre, Moksha, oli jo silloin Ahlqvistin kieliopin kautta tullut tutuksi.

varoja ihan toisessa määrässä käsillä: löytyi useita kieli-oppeja eri murteista, löytyipä tekstejäkin, jotka olivat paljoa luotettavammat, esim. erään tieteellisesti oppineen Syrjänin, Lytkinin, tekemiä käännöksiä ja osaksi myös kansan suusta kerättyjä satuja y. m. Sitä paitsi oli nyt Wiedemannilla itselläänkin ollut tilaisuus edes käymältä käydä tutkittavien kansojen maassa ja kuulla heidän puhettaan. Tämä kaikki tietysti tekee v. 1884 ilmaantuneen *Syrjänin kieli-opin* paljoa etevämmäksi ensimmäistä koetta. Pääpainon on siinä Wiedemann laskenut eri murteitten kuvaamiseen, koska se, niinkuin hän oikein huomauttaa, monessa suhteessa voi palkita vanhempain kielennäytteitten puutteen. Varsinaisen Syrjänin kielen rinnalla on tässä teoksessa myös sen lähimmät sukulaiset, Permalaisten sekä Wotjakkein kielet esitettynä. Ennen tätä kieli-oppia oli jo v. 1880 valmistunut suuri *permalaisen haaran sanakirja*, sisältävä noin 2,300 syrjäniläistä ja varsinais-permalaista, sekä noin 500 wotjakkilaista sanaa. Näiden molempien teosten avulla voipi nyt saada selvemmän kuvan näistä kielistä kuin vielä mistään muusta Wenäjällä asuvasta sukulaiskansastamme.

Sillä välin oli Wiedemann myös kääntänyt huomionsa niihin suomalaisiin kansoihin, jotka hänen kotimaassansa asuvat, ja tässä työssä oli hänen mahdollinen käyttää jälkimmäistä, täydellisempää yllämainituista molemmista kielentutkimus-tavoista. Monta vuotta kävi hän joka vuosi eri seuduilla Wirolaisten alueella, omin korvin kuultelemassa kansan puhetta. Hänen edeltäjältänsä Sjögreniltä oli jäänyt runsas, vaikka kuoleman tähden kesken valmistamatta jäänyt ainevarasto, koskeva pikkuista, kuolemaisillaan olevaa *Liivin kansaa* Kuurinmaalla sekä Liivinmaalla. Tämän varaston Wiedemann järjesti painoa varten ja painatti *kieli-opiksi* sekä *sanakirjaksi*, jotka tulivat painosta v. 1861. Edellistä seuraa noin 180 sivua kielennäytteitä, jälkimmäinen sisältää 7,000 sanaa. Kieli-opin eteen on paitsi sitä liitetty Wiedemannin omatekemä historiallis-kansatieteellinen kuvaus.

Kuurinmaalla eli ennen myös toinenkin pikku kansanen, jonka sukuperästä oltiin epätiedossa. Wiedemann tutki kaikki siihen kuuluvat muistot ja jäännökset ja todisti v. 1871 kirjoituksessa *Ueber die Nationalität und Sprache der ausgestorbenen Kreevinen in Kurland*, että he olivat olleet eräällä sotaretkellä Inkeristä väkisin sinne vietyjä *Watjalaisia.*

Ennalta suoritettuansa tutkimuksen Wiron eteläisimmästä murteesta, Wõron murteesta, *Versuch über den werro-estnischen Dialekt* v. 1864, joka teki tämän ennen tieteellisesti aivan tuntemattoman murteen tutuksi, val-

misti Wiedemann viimein ne kaksi teosta, jotka ovat kaiken hänen työnsä pääpylväät ja tulevat varmimmin säilyttämään hänen nimensä kielitieteen historiassa. V. 1869 tuli painosta hänen suuri *Wiron kielen sanakirjansa*, sisältävä noin 25,000 sanaa, jolloin kuitenkin tulee muistaa, että kaikki liittosanat ovat pääsanansa alle luetut ja oikeastaan tekisivät tämän luvun paljoa suuremmaksi. Myös kuuluu joka sanaan suuri joukko omituisia virolaisia sananparsia, niin että tämän teoksen kautta saamme tilaisuuden syvältä tutustumaan Wiron kansan ajatustapaan. Perään on, samoin kuin myös syrjäniläiseen sekä ersalaiseen sanakirjaan, liitetty saksalaiset sanaluettelot, joissa joka sanaan kuuluvat, itse sanakirjaan viittaavat numerot tekevät mahdolliseksi löytää minkä hyvänsä saksalaisen sanan vastineen puheen-alaisilla kielillä. Välttämättömänä täytteenä sanakirjaan oli yhtä suuri ja täydellinen, v. 1875 painosta tullut *Wiron kieli-oppi*, joka sisältää kuvauksen Wiron kielestä kaikkien murteittensa kanssa. Yksi seikka vaan on, joka tässä niin ansiollisessa ja tärkeässä teoksessa kummastuttaa, se nimittäin, ett'ei Wiedemann ole saanut deklinatsiooneja ja konjugatsiooneja järjestetyksi selvällä ja täydesti tieteenmukaisella tavalla. Näiden jako on tapahtunut ulkonaisten tuntomerkkien nojalla, niin että likeisesti yhteen kuuluvat sanat ovat piroitetut erinäisiin luokkiin ja aivan erillaiset yhteen tungetut. Näin on hän saanut aikaan seitsemän deklinatsioonia ja kuusi konjugatsioonia, joiden jälkeen vielä viimein tulee roskalaatikkoja, joihin on viskattu suuri joukko sanoja, mitkä ei sittenkään voineet noissa mielivaltaisissa luokissa sijaa saada, nimittäin 43 nominia ja 27 verbiä. Vika on näet siinä, että Wiedemann ei ollenkaan pidä lukua sanojen vartalosta, sanoen sen suomalaisten kieliopin-tekijäin olemattomaksi keksinnöksi. Vielä hullunkurisempi on luokkajako Liivin kieli-opissa: siinä näet on koko 31 deklinatsioonia ja 11 konjugatsioonia ynnä tietysti kumpaistenkin jäljessä vielä lisäksi roskalaatikko. Tämän luonnottoman järjestämisen kautta on kielen oikean luonteen käsitys näissä suhteissa kovin vaikeutettu.

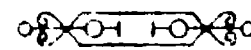
Sanakirja-työssään oli Wiedemann saanut käytettäväkseen myös äärettömän varaston kaikellaisia kansan vanhaa ajatustapaa ilmoittavia pikkutietoja. Ne kaikki hän painatti v. 1876 suureksi erinäiseksi kirjaksi nimeltä: *Aus dem inneren und äusseren Leben der Esten* (Wirolaisten sisällisestä ja ulkonaisesta elämästä). Siinä näemme sananlaskuja noin 3500, arvoituksia viidettä sataa, lintuin äänen selityksiä, merkkipäiviä, taikoja, loitsuja, leikkejä, tapoja häissä, hautajaisissa y. m., tietoja vanhoista uhripai-

koista ja ylenluonnollisista olennoista sekä kaikellaista muuta. Sanalla sanoen se on melkein tyhjentymätön Wirolaisten muinais-käsitysten lähde.

Kaikkein viimeiseksi vielä mainittakoon, että Wiedemann on painoa varten korjannut *evankeliumien käännöksiä kahdella Liivin* kielen murteella, *Venäjän Karjalan* murteella, *Mordvan* kielellä, kahdella *Tsheremissin* murteella, *Syrjänin*, *Wotjakin*, *Perman*, *Wogulin* sekä osaksi *Ostjakin* kielellä.

Ihmetellen seisomme niin runsastuloisen päivätyön edessä. Tuskin voimme ymmärtää, kuinka yhden miehen ikä, jos kohta venynytkin ihmiselle suotuun äärimmäiseen rajaan asti, on riittänyt kaiken tämän aikaansaamiseen. Mutta meidän Lönnrotin esimerkki on meille jo ennen todistanut, kuinka uupumaton, yhtämittainen ahkeruus voi palkita ajan lyhyyden. Semmoisen elämäkerran otsakirjoitukseksi sopisi tuo suuri ja vanha neuvo: *nulla dies sine linea.* Siinä se onkin se salainen taika, joka luopi sen voimaa tuntemattomille niin käsittämättömiä ihmeitä.

J. Krohn.

Suomalainen Teaatteri.

Fritz ystävämme. — Nummisuutarit. — Farinelli. — Regina von Emmeritz. — Hansikas. — Eerikki Puke.

Koska teaatteri-arvostelu jäi pois Tammikuun numerosta, olisi nyt oikeimmiten silmäys luotava Joulukuunkin näytäntöihin. Arvostelijan onneksi ei kuitenkaan menneen vuoden viimeisiltä yhtä vähän kuin uuden vuoden ensi viikoiltakaan ole mitään tärkeämpää mainittavana. Erckmann-Chatrianin „*Fritz ystävämme*“ ei toivon mukaan onnistunut. Hra *Böökille* oli nimirooli hyvä harjoitus, mutta hän ei kyennyt tekemään sitä viehättäväksi. Neiti *Finne* oli sen sijaan naiivisena maalaistyttönä kyllä viehättävä ja hra *Leino* loi elsassilaiseen kuvaukseen luontehikkaan juutalaisrabbiinin; mutta yleisö vaan ei pitänyt näytelmää mieltymystä ansaitsevana. — Sitten saatiin uudestaan nähdä pari vanhaa kappaletta: „*Nummisuutarit*“ ja „*Sota rauhan aikana*“. Eskona esiintyi vielä katsojain iloksi hra *Leino*, jonka päärooleja se onpi. Vanhaa nummisuutaria näytti hyvästi hra *Rautio* ja kanttorin osaa ensi ker-

ran hra *Pesonen.* Jälkimmäisestä, jonka luontoperäinen vakava lystillisyys hyvin sopii tehtävään, on vaan sanottava, että hän tuntui laimealta. Kiven nerokkaimmalla teoksella on aina yleisönsä, joka ei väsy sitä yhä uudelleen näkemään ja sen tähden se onkin aina pysyvä näkymöllä. Yllä mainittu Moserin kappale ei ole juuri minkään arvoinen, mutta koska naurettavaa tavan takaa pyydetään, niin oli syytä senkin uudistamiseen.

Uuden vuoden ensimmäinen uutinen oli „*Farinelli*", vanha, historiallisiin tositapauksiin perustuva, ooperamainen kappale, jonka soitannollisen puolen teaatterin johtaja oli itsenäisesti uudestaan sommitellut yhdistäen sopivia palasia eri oopperoista. Pääosissa esiintyivät hra *Vallenius* (Farinelli) ja neiti *Lilli Kurikka* (Inez), joiden ohella hra *Lindfors* (Gil Perez) on erittäin muistettava. Nämä ynnä muutkin pienempäin osain edustajat tyydyttivät suuressa määrässä yleisöä, joka ei pitkään aikaan ollut saanut kuulla laulua näkymöltä. Hra Kajanus orkesterineen ei suinkaan ansainnut vähintä osaa kiitoksista.

Tammikuun näytännöistä merkillisin oli se, joka toimitettiin 13 p., *Z. Topeliuksen* syntymäpäivän aattona. Tekijän kunniaksi oli „*Regina von Emmeritz*" uudestaan harjoitettu ja näytettäväksi valmistettu. Näytäntö onnistui täydellisesti ja alotti siten arvokkaalla tavalla jalon runoilijan kunniajuhlan.

„Regina von Emmeritz" on, niinkuin „Viidenkymmenen vuoden jälkeen", nuoruuden teos kirjoitettu Victor Hugon draamain ja erittäin „Hernanin" vaikutuksen alla, sanoo runoilija näytelmänsä viimeisen painoksen esipuheesssa. Niin „nuoruuden teos", jopa kahdessa merkityksessä! Tekijä oli nuori, kun hän kirjoitti näytelmänsä ja nuori oli se henki, jolla hän sen täytti. Siinä ei huomaa ainoastaan Victor Hugon vaikutusta, vaan vielä enemmän vaikutusta kansan koittavasta aamusta, jonka soihdunkannattajia runoilija on ollut. Jos Topelius olisi ranskalaisen esikuvansa tapaan ainoastaan kuvannut tuota jyrkkää ristiriitaa sokean fanatismin sekä puhtaan rakkauden ja jalon ihmisyyden välillä asettamatta sitä siihen keskustaan, jossa murhenäytelmä liikkuu, niin olisi teoksen merkitys ollut pääasiassa vaan kirjallishistoriallinen. Mutta toisen vaikutuksen alaisena teki hän näytelmänsä samalla isänmaalliseksi. Joku vuosi ennen oli hän alottanut „Välskäärin kertomukset", novellisarjan, jota rakastetaan ja ylistetään ympäri pohjoismaita, vaan jonka tärkeyttä meidän oloihimme nähden tuskin vielä on oikein arvosteltu. Niissä Topelius ennen kuin kukaan muu

katseli ja kuvaili historiallista entisyyttämme suomalaisen silmillä. Hän loi menneet ajat etehemme, viehättävinä, innostuttavina ihan uuden valon kautta. Siihen saakka oli kansa vaan kärsimyksen muistoja säilyttänyt; uuden ajan runoilija näytti, että meillä oli myös osamme voitoissa ja kunniassa. Välskäärin kertomuksissa niinkuin Vänrikki Stoolin lauluissa on kansan itsetunto herännyt ja niistä se levisi ja leviää leviämistään, saaden yhä uusia sydämiä sykkimään. Tämä sama henki se on, joka antaa „Regina von Emmeritz"ille pysyvän arvonsa ja merkityksensä. Sen tähden se vieläkin vaikuttaa suomalaisiin katsojiin ja tulee yhä edelleenkin säilymään teaatterimme näytäntöluettelossa.

Se tapa, jolla „Regina von Emmeritziä" nykyään näytetään, osottaa, että teaatteri oivaltaa sen erityisen arvon. Vaikka Arkadiamme ei läheskään ole ensimmäisen luokan näyttämöitä, jommoista runoilija sanoo ajatelleensa, niin se erinomaisella tavalla osaa välttää tuota „pientä askelta ylevästä naurettavaan", joka on uhkana, kun tätä näytelmää esitetään pienessä teaatterissa. Ansio tästä on luettava johtajalle, joka on osannut niin eläväksi ja todelliseksi muodostaa ne suuret kohtaukset, jotka mainitussa suhteessa ovat vaarallisimmat. Merkillisin näitä kohtauksia on linnan valloitus toisessa näytöksessä. Kun ruotsalaisten kanuunat rupeavat jyskymään, alkaa linnan sisällä hädän ja kauhun elämä. Sotilaita rientää edestakaisin, haavoittuneita ja kuolleita kannetaan yli näyttämön, munkit ja nunnat kulkevat juhlasaatossa, Hieronymus etupäässä suurta ristiä kantaen, yli hälinän kuuluu katoolisen messun ääni ja koko linnan naisväki heittäytyy polvilleen pyhän Neitsyen kuvan juurelle, nuori ylhäinen ritari sanoo hyvästi omaisilleen, ryntää ylös valleille ja kannetaan pian kuolettavasti haavoitettuna alas. Silloin kuuluu ensimmäinen räsäys linnan muurissa, naiset kirkaisevat lennähtäen pystyyn. Ruotsalaiset ovat nousseet valleille ja ajavat katooliset tieltään; samassa murretaan suuri aukko muuriin ja voittoisat valloittajat täyttävät silmänräpäyksessä linnan pihan ja niiden jäljestä astuu näkyviin sankarikuningas Kustaa Aadolfi. — Jos mikään, on tämmöinen kohtaus vaarallinen. Usein nähdään yleisön nauravan, kun sotakohtausta kuvataan näyttämöllä. Tällä kertaa on kuitenkin näyttäminen niin hyvin mietitty ja niin vilkas, että katsojassa vastustamattomasti syntyy todellisuuden tunto.

Toinen yhtä hyvin suoritettu kohtaus on upseerien juomingit ehtoolla linnan puutarhassa. Perällä nähdään linnan valaistut akkunat, etumolla taasen on puiden siimeksessä pöytiä ja niiden ympärillä kymmenittäin iloi-

sia sotilaita sinikeltaisessa univormussa. Kullakin on kädessä malja, jota linnan ketterät neidot aina uudelleen täyttävät. Siinä on elämää ja rähinää ja kun lauluun ryhdytään, niin toimitetaan sekin hyvin vaikuttavasti. Tekijän mukaan tulisi Larssonin laulaa kaikki kolme värssyä; nyt se tehtävä on jaettu kolmelle eri hengelle, niin että Larsson saa osalleen vaan toisen, joka hänen luonteelleen paraiten sopii.

Mitä eri osien näyttelemiseen tulee, ei ole juuri uutta mainittavana. Rouva *Aalberg-Kivekäs* on tunnettu Reginana. Hänen esityksensä nousee korkeimmilleen suuressa kohtauksessa, kun hän yrittää kääntämään kuningasta katooliseen uskoon. Hän lausuu pitkän puheensa innokkaasti ja ylevästi, mutta samalla yksinkertaisesti ja teeskentelemättä. Siinä hän paraiten tuntuu todelliselta, kamppailevalta yksilöltä; muutoin on osa ja näyttäminen melkein yleisteatraalista laatua. Herra *Leino* ei samassa määrässä kykene tehtäväänsä, ääni kun ei oikein riitä; mutta se ylevyys, jonka hän osaa antaa olennolleen, on kylläksi todellinen, että hän tuntuu kuninkaalta toisten rinnalla. Juuri mainitussa kohtauksessa näytteleminen vähän eriää entisestä. Ennen hän vihan vimmassa raivoisasti astui edestakaisin huoneen toisesta kulmasta toiseen, nyt hän seisoi enimmältään yhdessä paikassa. Vaikka entinen tapa loukkasi, kun sitä näki uudistettavan useamman kerran, niin sai näyttelijä kuitenkin sen kautta vihan voimallisuuden näkyvämmäksi. Hieronymuksen roolissa pyytää hra *Ahlberg* saada aikaan jotain itsenäistä, kun hän jättämällä muistoperäisen hiipivän jesuiittatyypin, panee kaiken painon luonteen hehkuvaan kiihkoisuuteen. Tarkoitus on kiitettävä, mutta toiselta puolen on muistaminen, että Frankenin jesuiittain päälliköltä vaaditaan myös arvollisuutta. Sanalla sanoen näyttelijä tuntuu kovin nuorelta ja levottomalta. Hra *Lindforsin* Larsson ja neiti *Kurikan* Kätchen ovat molemmat paikallaan, jota vastoin hra *Böök* (Emmeritzin ruhtinas) ja hra *Rautio* (Bertel) eivät kumpikaan ole sopivia osiinsa: edellinen ei voi kantaa vanhan ruhtinaan arvoa ja toisen reipas luonne ei ole haaveksivan Bertelin laatua. Vähempiä osia mainitsematta olkoon vaan sanottuna, että se harrastus, jolla kaikki tehtävänsä toimittivat, oli omiansa vakuuttamaan runoilijalle, että suomalainen teaatteri on hänen näytelmänsä uskollisesti ja kunnialla yllä pitävä eikä se mahtanut olla halvin niistä kunnian osotuksista, jolla Z. Topeliuksen seitsemääkymmentä vuotta ylistettiin.

Kun näytännön loputtua esirippu jälleen nousi, seppelöitsi Regina runoilijan rintakuvan, orkesterin fanfaaria soittaessa ja koko näyttämö täynnä

näytelmän loistavaa kansaa; kun esirippu nousi toisen kerran, seisoivat vaan Regina ja Kustaa Aadolfi runoilijan kuvan ohella kunniavahtina; mutta kun esirippu nousi kolmannen kerran, nähtiin kuva yksinänsä, osotteeksi kuinka nerollisen runoilijan maine on muuttumatta elävä nykyisen näyttämön varjokuvien hälvettyä.

Huhu käy ja sanomalehdet ovat kertoneet, että Björnstjerne Björnson on aikeissa käydä Suomessa. Luultavasti on teaatterimme osaksi sen tähden nyt juuri valmistanut jotakin, jota sopisi runoilijalle tarjota. Koska hän itse on sen ommellut, niin ei lienekkään epäkohteliasta, että tarjottava on „*Hansikas*". Kuuluisaa näytelmää näytettiin peräkkäin vaan kaksi kertaa. Ensi kerralla oli melkoisesti väkeä, toisella niin vähän, ett'ei kolmannesta silloin tullut mitään. Olisiko yleisö jo saanut kylläksi „totuutta", vai onko syy itse näytelmässä?

Näytelmä ei ole enään uusi, vaan on siitä väitteestä, joka siinä on draamallisesti esitetty jo kauvan meilläkin keskusteltu. Keskustelu alkaa väsyttää ja kiivaimmat huutavat: äänestystä! Kun uuden-aikainen „realistinen" draama on niin vanhaksi tullut, niin on se jo menettänyt suurimman osan vaikutusvoimastaan. Jos sitten lisäksi tulee, että runoilija ei ole voinut esittää teesiänsä „packend", niinkuin saksalainen sanoo, s. o. jännittävässä muodossa, niin ei näytelmällä voi olla elinvoimaa näyttämöllä.

Rouva *Aalberg-Kivekäs* näytti Svavan osan erinomaisen kauniisti, hienotuntoisesti ja hillitseväisesti muodostuen näytösten mukaan. Etevin oli minusta kuitenkin ensimmäinen näytös, joka jo sisältääkin koko hänen tragediiansa. Avonainen, suloinen rakkauden innostus kohtauksessa sulhasen kanssa, harvinaisen todellisesti värähtelevät lyhyet lauseet, kun Hoff (hra *Rautio*) kertoo sulhasen salaisesta entisyydestä, ilman että hän asiaa ymmärtää, vaikka se häntä vaivaa ja sitten kauhistus, kun Alfin tullessa kaikki selviää — kaikessa oli näyttelijätär yhtä oivallinen. — Ainoastaan yhden muistutuksen tahtoisin tehdä, vaikka siinä olisikin jotain etuluulon tapaista. Luulisin Svavalle luonnollisemmaksi, että hänen pukunsa olisi hieman yksinkertaisempi kuin tavallisen muotidaamin. Sen kautta hän jo kohta osottaisi, ett'ei hän ole samaa sukua kuin esim. rouva Christensen.

Ei se ole Svavan syy, ett'ei näytelmän opetus käy pakottavaiseksi, vaan se, että muut henkilöt saavat tukehduttaa sen. Varsinkin on hänen isänsä hra Riisin enimmiten koomillinen esiintyminen omiansa vähentämään pääaiheen vaikutusta. Tätä osaa näytti hra *Vallenius*, jolla tuskin ennen

on ollut niin tärkeää tehtävää missään puhenäytelmässä. Hän kuvasi hyvin perheen-isän auttamatonta turhamielisyyttä; mutta se puoli roolissa tuli liian tärkeäksi. Hänen kasvoissaan ja äänen värähdyksessä olisi pitänyt ilmaantua sisällinen ahdistus, kun hänen salaisuudestansa puhutaan — ulkonainen hätäileminen ei siinä riittänyt. Hra *Leino* loi todellisen tyypin Christensenistä, asiamiehestä, joka ei voi ajatellakkaan mitään järjellistä Svavan käytöksessä. Niin ikään näytti hra *Ahlberg* nuhteettomasti Alfia. Ylimalkaan on myönnettävä, että kappale toimitetaan varsin tyydyttävästi, osaksi erittäin hyvästikin, vaikka muutamasta kohtauksesta voitaisiin paljon enemmän tehdä. Niin esim. rouvien Riisin (neiti *Borg*) ja Christensenin (rouva *Leino*) kaksinpuhelusta, joka rinnakkaiskohtauksena herrojen Riisin ja Christensenin samankaltaiseen yhtymiseen epäilemättä on koko näytelmän loistopaikkoja.

Kunnioitettuansa Runebergin syntymäpäivää kansannäytännöllä, jonka ohjelmaan kuului muun muassa A. Kiven iki-ihana „Lea", tarjosi teaatteri yleisölleen tämän kuun 10 p. jotakin harvinaista — ihka uuden historiallisen, yhdeksään kuvaelmaan jaetun näytelmän nimeltä *Eerikki Puke, Korsholman herra.* Näytelmällä on ollut menestys, jonka tarkemmankin tutkinnuksen jälkeen täytyy myöntää ansaituksi. Tekijä on asemanpäällikkö *Gustaf von Numers.* Hän on syntynyt Vaasassa ja kasvanut Etelä-Pohjanmaan ruotsalaisella alueella, muutaman penikulman päässä mainitusta kaupungista ja tuntee siis lapsuudesta saakka ne seudut ja sen kansan, jonka keskellä näytelmän toiminta liikkuu. V. 1869 tuli hra v. Numers ylioppilaaksi, mutta oltuaan kolme vuotta yliopistossa, ensin matemaattisessa, sitten lainopillisessa tiedekunnassa, jätti hän säännölliset lukemisensa sikseen ryhtyäkseen käytöllisiin toimiin. Nyt on hän 40 v. vaiheilla, kun hän ensi kerran esiintyy julkisuudessa kirjailijana.

Koska päivälehdet (kts. U. Suometar N:o 38) ovat laveasti kertoneet näytelmän sisällyksen, sallittakoon minun olettaa se tunnetuksi ja tuoda esiin ainoastaan erinäisiä muistutuksia sen johdosta.

Laadultaan on tämä draamallinen tuote oikeastaan n. s. kansannäytelmä, vaikka tekijä asettamalla vapaasti keksityn toiminnan läheiseen yhteyteen tärkeiden historiallisten tapausten kanssa on hankkinut sille historiallisen mielialan, joka omituisen kansanluonteen kuvaamisen ohella selittää suurimman osan sen viehätysvoimaa. Engelbrektin johtama suuremmoinen kansanliike teki sen lisäksi mahdolliseksi antaa kappaleessa, jonka toiminta

liikkuu keskiajalla, esiintyä aatteita, jotka eivät ole vanhentuneita, vaan päin vastoin meidän aikana ovat entistä voimakkaampia. Minä tarkoitan sitä demokratista, kansanvaltaista henkeä, joka näytelmässä vallitsee ja joka loppukohtauksessa, kun Kreeta kuolemanhetkellä Puken ja Murkaisen keskellä lausuu: „Talonpoika—herra—yhdessä!“, esiintyy teoksen varsinaisena aatteena. Kernaasti olkoon myönnetty, ett'ei tällä aatteella enää ole uutuuden ansiota, mutta kun sitä puolustetaan niin raittiisti kuin tässä ja kun se meidänkään oloissa ei läheskään vielä ole toteutettu, niin on tunnustaminen, että näytelmällä voi olla merkitystä nykyaikaankin nähden. Tämäkin seikka kohottaa „Eerikki Puken“ tavallista kansannäytelmää korkeammalle.

Näytelmän heikoin puoli on liiallinen laveus. Tekijä ei ole raskinut eikä osannut supistaa kertomustaan. Sanon „kertomustaan“, sillä teos muistuttaa historiallista romaania ja kuvaelmat liittyvät toisiinsa, niinkuin luku lukuun suorasanaisessa kertomuksessa, eivätkä sillä pakottavalla johdonmukaisuudella, jota draamallinen taide vaatii. Henkilöiden luku olisi voinut olla vähempi, samoista seikoista ei olisi tarvittu niin useassa paikassa puhua ja monoloogit, joita nykyiset, todellisuutta harrastavat näytelmän kirjoittajat välttävät, olisivat voineet olla, jollei kokonaan olematta, niin ainakin paljoa lyhyempiä (niin esim. Puken toisessa ja Niilon kolmannessa kuvaelmassa). Tekijä ei luota katsojan älykkäisyyteen, vaan pitää itseänsä velvoitettuna kaikki tyystin selvittämään. Se on vasta-alkajan tunnusmerkkejä.

Mutta vaikka näytelmässä siten on romaanintapaista, niin ilmestyy siinä toiselta puolen myös epäilemätöntä draamallista kykyä, kun vaan tarkastaa kuvaelmia erikseen. Ei yksikään noista yhdeksästä kuvaelmasta ole vailla jännitystä, aina johdetaan keskustelu ja toiminta huippuun, ja teaatteritemput tuntuvat ylimalkaan tuoreilta ja luonnollisilta. Varsin onnistuneet ovat seuraavat kuvaelmat: toinen — Murkainen tyttärineen Puken puheilla, kuudes — Eskil pakottaa Murkaisen tulemaan käräjiin ja seitsemäs — Puken riita tanskalaisen kanssa sekä yhtyminen kansaan. Sitä paitsi löytyy useassa kuvaelmassa pienempiä kohtauksia, jotka ansaitsevat kiitosta. Niin esim. kuudennessa Maunon turvan etsintä Murkaisten luona ja kahdeksannessa Aksel Kurjen ero Pukesta. Usein viehättää katsojaa joku luonnikas menettely, joka paikallaan on hyvin kuvaava. Semmoinen kohta on Kreetan tuominen sisään toisessa kuvaelmassa, Maunon asettuminen talonisännän tuolin viereen y. m. s. Tuommoisissa sivupiirteissä ilmestyvä hieno aisti on draaman kirjoittajalle hyvin tärkeä. Näytelmän draamallinen som-

mittelu on siis monessa kohden kiitettävä ja syystä voipi sanoa hyvien puolten voittavan heikot luvultaan, ja jälkimmäiset tuntuvat semmoisilta kuin olisi tekijän ollut helppo tehtävä ne parantaa, sillä useimmissa olisi vaan lyhentäminen, supistaminen riittänyt — niin ensimmäisessä, niin neljännessä (metsässä) ja niin vihdoin viimeisessä kuvaelmassa.

Luonteiden kuvaamisessa näyttää tekijä vähimmin itsenäiseltä. Siinä hänen romantillinen kantansa melkoisesti voittaa alkuperäisyyden. Eerikki Pukessa ilmaantuu kyllä aineksia todelliseen kuvaan, mutta tekijä ei pidä kiinni piirteistä. Ritari on kunnianhimoinen, hänelle tarjotaan johto, miehiä ja varoja ja hän pitääkin itsensä kuninkaaksi kelpaavana; mutta kuitenkaan ei tämä häntä taivuta yhtymään Engelbrektin liikkeesen — sen tekee rakkaus kansantyttöön ja kansanmielisyys yleensä. Toiselta puolen ei tätä rakkautta kuvata sen valtaavammaksi, kuin että katsoja suuresti hämmästyy, kun hän julistaa neidon morsiamekseen. Kun Kreeta kehottaa häntä viemään hänet isänsä luokse pelastaakseen hänen hyvän maineensa ja kunniansa, huudahtaa ritari: „olisihan minun pitänyt sitä ajatella!“ ja hän — pukee itsensä sulhasvaatteisin. Kreeta taasen, joka itse asiassa on näytelmän päähenkilö, ei myöskään tunnu todelliselta. Talonpoikaistyttö, joka panee rakastumisensa ehdoksi, että hänen sulhasensa pitää toimittaa „jotain suurta“, ei ole tosielämästä kotoisin. Linnassa hän sitten esiintyy suurten aatteiden ja jaloimman ihmisyyden innokkaana edustajana. Tekijä koettaa selittää tämän sillä, että hän on ollut suuriaatteisen isänsä lemmikki ja uskottu; mutta ei se riitä. Tämä isä, vanha Martti Murkainen, on todellisempi, vaikka hänessäkin on osa eikä niin vähäinenkään kirjallisuudessa kauvan tunnettua suur-talonpoikaa. Nämä päähenkilöt, ja otettakoon niiden lisäksi vielä surullisissa muistoissaan elävä Leena, muistuttavat melkoisesti samankaltaisia henkilöitä Topeliuksen Välskäärin kertomuksissa. Murkaisten talonpoikais-kuningas Vöyrissä on samaa juurta kuin talonpoikais-kuningas Isonkyrön Bertilässä, Leena johtaa mieleen Merin, Kreeta muistuttaa Esther Larssonia, joka myöskin Korsholmassa hoitaa kilpakosijan runtelemaa ylimystä, eikä olisi vaikeata löytää Pukellekaan vastaavata. Kaiken päätteeksi on Välskäärin kertomuksissakin alituisesti kysymys aatelin asemasta kuninkaasen ja kansaan, jota paitse luottamus rakkauden sekä jalojen aatteiden voimaan ja voittoon on sama. — Tällä en lainkaan tahdo syyttää tekijää jäljittelemisestä — kaikkein vähimmin tahallisesta. Suuret runoilijat, joidenka henki leviää kansaan, uudistuvat siten nuoremmissa ja varsinkin on vasta-alkavan kirjailijan vaikea kohta esiintyä itsenäisenä.

Sivuhenkilöistä edustaa Aksel Kurki sitä aatelia, joka pitää kiinni kuninkaasta. Se seikka ja jo ennen mainittu erokohtaus antaa syytä hänen olemassa oloonsa, vaikk'ei hän otakkaan osaa toimintaan. Maunossa sekä Niilossa on pohjalaisten raju luonne todellisimmin kuvattu.

Näytelmä on alkuaan ruotsiksi kirjoitettu. Hra *Salan* oivalliselta tuntuvasta käännöksestä päättäen on teos kielensä puolesta hyvin ansiokas. Kanssapuhe on yleensä miellyttävää, lauseet sattuvia ja ytimekkäitä.

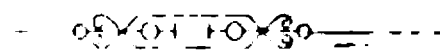
Näyttämisen kannalta on „Eerikki Pukea" kiittäminen siitä, että siinä on niin paljo miellyttäviä, n. s. kiitollisia tehtäviä. Harvoin onkaan nähty semmoista intoa näyttelijöissämme. Näyttelijät sopivat rooleihinsa ja jokaisella on tilaisuus esiintyä edukseen. Ensi kuvaelmassa on rouva *Aalberg-Kivekäs* rohkeamielinen talonpoikaistyttö, mutta sittemmin unohtaa näyttelijätär tämän peruspuolen luonteessa. Hyvällä tahdolla olisi kai mahdollista pysyttää Kreetaa enemmän hänen luonnollisella kannallaan, vaikka hänen sanottavansa ovatkin sitä ylemmällä. Hra *Leino* talonpoikais-kuninkaana suoriutuu tehtävästään tavallisella taidolla, vaikka käytös kenties liiaksi tavoittaa ylimystä. Eerikki Pukena on hra *Ahlberg* paikallaan; sitä paremmin mitä enemmän hän pyytää luonnollista yksinkertaisuutta deklamoimisessaan. Hra *Böök* (Niilo) osottaa sillä voimalla, jolla hän voi ilmituoda kuohuvia tunteita, että hänessä on hyvän näyttelijän lahjoja. Paljo on hänellä kuitenkin tekemistä, ennenkuin hän oppii hallitsemaan sekä ruumistaan että ääntään, sanalla sanoen tulee taiteilijaksi. Kehotukseksi olkoon sanottuna, että sitä häneltä toivotaan. Hra *Weckman* (Mauno) luo lyhyestä osastaan todellisimman pohjalaisen koko näytelmässä. Hänen näyttämisensä esim. siinä, kun hän tunnustaa tappaneensa huovin, herättää vastustamattomasti katsojassa illusioonin. Hra W. näkyy jo saapuneen sille kannalle, jolle nuoremman toverin tulee ponnistaa. Todelliselta tuntuu myös hra *Falck* (Jürgen Jute) muukalaisena, kansanrääkkääjänä voutina ja hra *Vallenius* edustaa olentonsa puolesta hyvin keveämielistä hoviaatelia. Neiti *Saimi Svan* herättää huomiota Leenana. Hänen nuoruutensa ja kokemattomuutensa estävät häntä tekemästä osastaan jotain etevämpää, mutta yksinkertaiseen luonnollisuuteen nähden on se kuitenkin hyvä näyte. Kun vihdoin hrat *Sala* ja *Rautio* mainitaan kelpo talonpoikina, niin on myönnettävä, että tarjona olevia voimia on oivallisesti käytetty.

Näytelmän näyttämölle-toimitus on huolellinen ja vaikuttaa puolestaan onnelliseen menestykseen. Murkaisen avara pirtti, Puken kammio sekä mäntymetsä ja käräjäpaikka kirkon luona Vöyrissä ovat somia; niinikään puvut,

joidenka valitseminen on antanut paljon vaivaa. Muun muassa on avuksi otettu keskiaikaisten kirkkojemme kalkkimaalaukset, joissa usein nähdään myös talonpoikaista väkeä. Tekijää on onniteltava siitä, että hän on saanut nähdä ensi teoksensa niin oivallisesti esiteltynä. Toivottavasti menestys ja se opetus, jonka oman teoksensa näkeminen näyttämöllä antaa runoilijalle, kehottaa hra v. Numersia uusiin tehtäviin.

Kun näytelmä painetaan, sopisi muuttaa Eerikki Puken nimen Pietarinpojasta Niilonpojaksi. Reinin historiassa luetaan tosin Erik Pederson; mutta kaikkialla on muuten isän nimi Nils. Suomalainen nimitys „Korsholman herra" on väärä sen tähden, että se vastaa ruotsalaista „herre af eller till Korsholm", jota käytetään läänityksen omistajasta. Alkukielessä onkin oikeammin: „på Korsholm".

E. A—n.

Kotimaan kirjallisuutta.

Minna Canth, Salakari. Helsingissä 1887. G. W. Edlund. Hinta 1 m. 75 p.

Mikä on syy siihen, että tässä novellissa kuvatun perheen onni joutuu salakarille ja häviää surkeaan haaksirikkoon?

Luettuansa läpi kirjan, seurattuansa onnettoman Alman nopeata luistamista perikadon partaalle ja nähtyänsä sen vihdoin päättyvän lankeemukseen ja kuolemaan, lukija on aluksi vielä täydelleen sen tenhon alaisena, jonka rouva Canthin ihmeellinen kuvaamiskyky on omiaan vaikuttamaan; tuntuuhan hänestä ikään kuin hän olisi omin silmin nähnyt kaiken tuon hirveän edessänsä tapahtuvan. Mutta kun hän sitten, lumouksesta vähitellen toinnuttuaan, luopi uudestaan katsauksen esitetyn ihmiskohtalon pääpiirteihin, niin herää häneen -- niin on ainakin arvostelijan käynyt — jonkunmoinen epävarmuuden tunne; ei voi olla kysymättä: mutta mikä sitten on syy siihen, että noin täytyi päättyä onnellisen perheen onnen? — Sillä tietäähän lukija ennaltaan sen, ett'ei rouva Canthin ole tapa kuvata ihmisten kohtaloita sokean sattumuksen kyhäämiksi eikä viekkaiden juonten kutomiksi; ja havaitseehan hän tätäkin kirjaa lukiessa, että tekijä on tarkoittanut jotakin muuta, kuin miellyttävää veltostuneiden hermojen kiihottamista vaan. Mutta mitä? Tunnustamme suoraan, ett'ei meidän ole onnistunut löytää tähän kysymykseen täysin tyydyttävää vastausta.

Kertomuksen alussa meille esitetään onnellinen aviopari. Lasten ijästä päättäen sen yhteis-elämää on jo kestänyt noin 9 vuotta. Mies on luonteeltaan jalo ja suora, hän rakastaa vaimoansa, luottaa hänen rakkauteensa ja kunnioittaa häntä vapaana järkevänä vertaisenansa. Vaimo on

jouduttuansa naimisiin vetäynyt pois seuraelämän huvituksista ja antautunut vaimon ja äidin tehtäviin; miestänsä ja lapsiansa hän hellästi rakastaa, — onhan hänen miehensä hänen mielestään muita jalompi ja etevämpi; ilosta, ylpeydestä ja rakkaudesta hänen povensa sykkäilee, kun hän, vakavista asioista keskusteltaessa, huomaa miehensä kohoovan ikäänkuin hallitsijana yli kaikkein muiden. Yhden pilvenhattaran vaan havaitsemme heidän onnensa kirkkaalla taivaalla: Alma-rouva on mustasukkainen miehensä isänmaallisille harrastuksille; ja kun tämä valtiopäivämieheksi valittuna ei näy enää niiden rinnalla huomaavan eikä muistavan muuta mitään, ei lähestyvää eron hetkeäkään, niin Alma-rouvan tunteet loukkaantuvat. Keskinäinen kylmeneminen syntyy, mutta, kuten onnellisessa kodissa ainakin, vaan muutamiksi päiviksi; sitten sovitaan, ja kaikki on jälleen hyvin. Arveluttaa vaan se seikka, että sovinnon näyttää vaikuttavan parhaasta päästä aistillinen vietti.

Tuota mainittua mustasukkaisuutta ja siitä johtuvaa yksinäisyyden tunnetta maisteri Nymark käyttää alussa välikappaleena, virittääksensä Alma-rouvassa turhamaisuuden ja huvittelemishalun kipinää — ja sitten käypi niinkuin käypi. Näyttää siis melkein siltä, kuin tekijä olisi nimenomaan tahtonut kuvata, kuinka sen naisen onni ja kunnia ovat vaarassa, joka, huolimatta vakavista yleisistä harrastuksista ja niitä käsittämättä, pysyy tunne-elämän kannalla. Epäilemättähän laveampi näkö- ja harrastuspiiri selvittää järkeä ja saattaa myöskin mieltä lujittaa; ainakin se estää heittäytymästä kokonaan turhamaisten huvitusten pyörteesen. Mutta tämä kaikki ei meidän mielestämme riitä selittämään Alma-rouvan surkeata kohtaloa. Se ei suinkaan johdu esitetyistä perusteista. Ne ovat kyllä tyypillisiä; mutta niin ei ole seurausten laita. Onhan yleensä velvollisuuden ja siveellisen puhtauden tunne niin syvälle juurtunut meidän maan sivistyneihin (taikka sivistyneesen luokkaan kuuluviin) naisiin, että, vaikka useat, ehkä useimmat, ottavat yhtä vähän osaa yleisiin harrastuksiin kuin Alma-rouva, ja vaikka epäilemättä monella on aviokumppaniltaan vielä vähemmän tukea kuin Almalla, kovin harvoin tapahtuu, että joku joutuu semmoiseen siveelliseen haaksirikkoon kuin hän, saatikka sitten takertuu niin törkeästi viritettyihin ansoihin kuin hän. *Jos* Alma on todenmukaisesti kuvattu, niin hän on todella tavattoman heikko astia; silloin kummastuttaa vaan, että tämä vasta niin pitkän avioelämän jälkeen tulee ilmi.

Oli miten oli, varmaa on, että tekijän tarkoitus olisi käynyt selvemmäksi, mahdollista on, että hänen kuvauksensa olisi tuntunut täysin johdon- ja todenmukaiselta, jos hänen olisi onnistunut luoda kertomuksessa esiintyvät miehet eläviksi yksilöiksi. Erittäinkin on suureksi haitaksi, että John, Alman puoliso, on jäänyt milt'ei tyhjäksi abstraktsiooniksi. Hän kyllä lausuu jaloja ja syvämielisiä aatteita, joista lukija todella on tekijälle kiitollinen; mutta tekijään hän niiden kautta tutustuukin, eikä Johniin. Sillä Johnilta puuttuu melkein kokonaan persoonallisia piirteitä; abstraktisia aat-

teita vaan hänellä on. Vai olisiko tekijä häntä tarkoittanut semmoiseksi verettömäksi kaava-ihmiseksi, jommoisena hän kirjassa enimmiten esiintyy? Silloin tietysti ymmärrämme helpommin Alma-raukan kohtalon. Mutta ei toiselta puolen tunnu siltä, kuin tekijä olisi sillä tavoin tahtonut jakaa syyn tasan kumpaisenkin aviopuolison hartioille (vaikka itse elämässä, semmoisten olojen vallitessa kuin rehtori Karellin perheessä, syytä useimmiten on sepissä yhtä hyvin kuin sysissäkin). Siksi on tekijä häntä liian paljon suositellut, tekemällä hänen omien aatteittensa kannattajaksi.

Maisteri Nymarkin luonteenkuvauksesta tietysti emme voi odottaa sitä tapahtumien syntyjen syvien selvitystä, jota Alman ja hänen puolisonsa sekä heidän keskinäisen välinsä esittämisestä melkein vaadimme. Nymark on noita pikimustia ideaalikonnia, joita, Jumalan kiitos, tapaa useammin romaaneissa ja näytelmissä, kuin tosi-elämässä. Lieneeköhän juuri todenmukaista, että semmoinen henkilö noin avomielisesti paljastaa omia periaatteitaan? Ei sitä ainakaan luulisi parhaaksi keinoksi naisen viettelemiseen — joll'ei tämä ole ennaltaan tavattoman «kiitollinen objekti».

Tähän asti ehkä olemme monen mielestä liian yksipuolisesti pitäneet silmällä kertomuksen heikkouksia. Olemme näet koettaneet saada selville niitä syitä, jotka ovat vaikuttaneet sen, että kirjan varsinainen periaate on jäänyt hämäräksi. Että kirjalla on suuriakin ansioita, emme sillä ole suinkaan tahtoneet kieltää. Sisältö on taidokkaasti järjestetty, niin että tapausten kehkeytyminen aina selvästi ja nopeasti kulkee eteenpäin. Kompositsiooniin katsoen *Salakari* epäilemättä on *Hanna*-kertomusta etevämpi ja kokonaisempi.

Kukin kohtaus on tässäkin kirjassa esitetty samalla ihmeteltävällä runoilijavoimalla, kuin rouva Canthin edellisissä kirjoissa, eikä niiden vaikutusta heikonna se suunnitelman hajanaisuus, joka esim. Hanna-kertomuksessa häiritsi lukijan nautintoa ja osan-ottoa.

Vastustamattoman vaikutuksen tämä kirja lukijaan tekeekin. Erittäinkin tuo naisellisen puhtauden koko henkilöä murtava reaktsiooni hetken saastumista vastaan, josta ei maailma mitään tiedä, on kuvattu tavalla semmoisella, ett'ei sen muisto pian lukijan mielestä häviä. Sen tarkoituksen ainakin on tekijä täysin määrin saavuttanut.

O. E. T.

Jac. Gabr. Leistenius. Samlade dikter jämte lefnadsteckning utgifna af *J. Oskar I. Rancken.* Med Leistenii porträtt och facsimile. Vaasassa 1886. Vaasan kirjapaino-osakeyhtiö. Hinta 8 m.

Ne, jotka tutkivat kirjallisuuden historiaa varsinaisesti «historialliselta kannalta», ottavat usein aineeksensa jonkun edesmenneen suuren tahi pienen runoilijan ja koettavat luoda hänen vaikutukseensa valoa kokoilemalla pienimpiäkin kohtia hänen elämästään, sekä mitättömimpiäkin rivejä, mitä hä-

nen kynästään on vuotanut. Tätä vastaan tietysti ei ole mitään sanottavaa, sillä kuta enemmän jostakin henkilöstä tahi asiasta tietää, sitä kokonaisemman kuvan hänestä saa. Vaan väliin — eikä juuri niin harvoinkaan — tapahtuu, ett'ei tutkijoilla ole arvostelukykyä kylliksi voidaksensa tuomita, mikä osa heidän kokoelmiaan on yleisölle tarjottava ja mikä on ainoastaan aineksina pidettävä sekä, huolellisesti läpikäytynä, jätettävä kirjoituspöytä-laatikon huostaan. Tekemättä itse mitään johtopäätöksiä julkaisevat he kaikki, mitä ovat saaneet kokoon, sekä jättävät sitten yleisölle arvosteltavaksi, mikä on tärkeätä, mikä ei, ja mitä tämän kaiken nojalla nyt voi päättää kysymyksessä olevan henkilön luonteesta.

Hra Ranckenin on käynyt juuri tällä tavoin, kun hän on huolellisesti tahtonut kokoella kaikki tiedot, mitkä «Suomen iloisesta laulajasta» olivat saatavissa. Hra R:n ahkera ja iso työ olisi varmaan, ainakin mitä yleisön huomioon tulee, kantanut rikkaampia hedelmiä, jos hän olisi uudestaan ulosantanut esim. ne runokappaleet, jotka Leistenius itse katsoi tarjottaviksi yleisölle, lisäten niihin jonkun ainoan sanomalehdissä ilmestyneistä tahi painamattomista tilapäisistä lauluista. Ja niitten rikkaitten aineksien nojassa, joita hänellä on ollut tarjona, olisi hän voinut kirjoittaa pienen luontevan elämäkerran, joka lukijalle olisi kokonaisesti esiin tuonut Leisteniuksen yksinkertaiset elämän vaiheet ja hänen ihmisellisen sekä runollisen luonteensa. Vaan miksi huvitukseksi tahi miksi kirjallishistorialliseksi hyödyksi ovat nuot pitkät suku-luettelot, jotka alkavat vuodesta 1634 (!) ja olisivat paikallaan muinaismuisto-yhdistyksen kokoelmissa, tahi sellainen seikka kuin, että jollakulla Leisteniuksen esi-isällä oli ollut «mycken händighet, och man skall ha ett ganska stort och snyggt trädsnitt (?) förfärdigadt af honom», tahi että toinen vaan kerran elämässään oli juonut kahvia j. n. e., tahi, mitä itse runoilijaan tulee, että hän sinä ja sinä päivänä oli kirjoittanut «pro exercitio» ja saanut arvolauseen «approbatur» ynnä muita aivan mitättömiä seikkoja, jotka eivät myöskään millään tavalla valaise ajan oloja. Eihän tässä tietysti ole mitään vikaa, mutta toinen menetystapa olisi melkoisesti hauskentanut esipuheen lukemista sekä sallinut lukijan helpommin luoda itselleen kokonaisen käsityksen sen esineestä.

Kaikessa tapauksessa on hra Rancken antanut täydellisen tosiseikoista rikkaan kuvan ainoasta Suomen runoilijasta, joka on pääasiallisesti harjoittanut iloisia ja leikillisiä laululaatuja. Me voimme seurata Leisteniusta kaikkien elämänvaiheitten läpi, ja hän miellyttää meitä yhtä paljon iloisena ylioppilaana, joka aina on valmis nousemaan pöydälle boolilasi kädessä ja hauska laulu huulilla, kuin rauhallisena pedagoogina ja Wiipurin konrehtorina, jolla on nuori ja lämmin sydän tallella. Leistenius on hieno, herkkätuntoinen henkilö; usea kohta elämäkerrassa todistaa, kuinka paljon kaikki hänestä pitivät. Kuten moni muu leikillinen runoilija oli hän syvimmältä luonteeltaan kaikkea muuta, kuin iloinen ja pilkallinen: päinvastoin oli hänessä

voimakas eleeginen juova, joka puhkeaa ilmi monessa kauniissa runoelmassa. Iloisina hetkinä unhotti hän kuitenkin pessimisminsä ja seuraten toveriensa kehotuksia lauloi heille hupaisia lauluja viinin ja toveruuden kunniaksi, joita hän sepitti sivuhuoneessa jonkun puolentunnin ajassa. — Elämäkerta sisältää myöskin hauskoja lisiä ajan olojen valaisemiseksi, ja siinä kohtaamme tunnetuita henkilöitä, jotka ovat Leisteniuksen kanssa olleet yhteydessä ja häntä suosineet. Ylioppilaspidoissa tapasi Leistenius ensi kerran Runebergin, joka hänen lauluansa kiitti ja häntä kehotti jatkamaan samaan suuntaan; sittemmin kertoo hän kirjeessä sisarelleen, että hän oli kuullut Runebergillä olevan tapana hyräillä loppurivejä eräästä hänen laulustaan: «må vi glasen tumma, få oss hvar sin gumma, lefva sen in dulci jubilo», joka häntä tietysti kovasti miellyttää. Myös Snellmanin, Topeliuksen ja J. J. Nervanderin suhteista runoilijaan tuo elämäkerta yhtä ja toista esille. Lopussa painattaa hra R. ne kauniit runot, jotka lehtori Nervander Wiipurissa kirjoitti runoilijan kuoleman ja hänen hautajaistensa johdosta.

Mitä julkaistuihin runokappaleihin tulee, niin olisi, kuten jo sanoin, siinä myöskin ankarampi kritiikki ollut paikallaan. Ensimmäisestä «I en minnesbok» nimisestä kappaleesta sanoo ulos-antaja itse, että on epäiltävää, onko se «enemmän runoilijan oma, kuin muut samankaltaiset muistokirjarunot;» minkä tähden ulos-antaja sittenkin on painattanut nuo vähäpätöiset rivit, on vaikeata ymmärtää. — Vähäarvoisia ovat monet muut kappaleet, jotka ulos-antaja on Leisteniuksen papereista sekä sen ajan sanomalehdistä koonnut ja nyt kokoelmaan pannut. Ilman kaipausta olisivat voineet jäädä pois laulut länsisuomalaisten juhlassa 1846, «Hilda» «På ett novitiekalas» laamanni Falck'in kihlauksessa, y. m., jotka eivät juuri ole yleistä tilapäärunoutta parempia, sittemmin «Fröjdeqväde efter återvunnen helsa», jossa muoto on huono, «Hvad söker du», «Kajutvaktens klagan» y. m. jokseenkin tavallisia kappaleita ja «Försöket», jota oli tarpeetonta painattaa, kun se löytyy parannetussa muodossa toisella paikalla; jos vertaus molempien redaktsioonien välillä pidetään hyötynä tutkimukselle — me emme sitä tee —, niin olisi kaiketi voinut asettaa ne rinnakkain huolimatta kronoloogisesta järjestyksestä. — Tätä vastoin löytyy kokoelmassa joku parempi ennen meille tuntematon kappale, niinkuin esim. «De fyra åldrarna» ja kaunis runo «En dröm», jota voisi pitää Topeliuksen tekemänä, ell'ei hän itse olisi todistanut sitä Leisteniuksen kynän tuotteeksi.

Sitähän tietysti ei voi katsoa miksikään varsinaiseksi viaksi, että kirja sisältää liian paljon. Vaan me pidämme, kuten sanottu, tämänlaisen ainekokoelman tarjoomisen yleisölle aivan tarpeettomana, etenkin kun ei runoilija kuitenkaan ole sen arvoinen, että kaikki vähimmät tiedot hänestä tulevaisuuden tutkimusta hyödyttäisivät. Hra Rancken on kauniilla tavalla kunnioittanut miellyttävän laulajamme muistoa, vaan me olemme vakuutetut

siitä, että hän olisi paremmin saattanut nykyisen sukupolven huomion kääntymään hänen iloisiin ja usein sukkeliin runoihinsa, jos ei hän niin äärettömän tarkalla huolella olisi julkisuuteen tuonut kaikkia, mitä runoilijasta tiesi.

Elämäkerran muoto on hyvin epätasainen, etenkin kun kirjeet siskolle refereerataan. Tämän siskon kuolemasta puhutaan, vieläpä mainitaan, millä tunnilla hän kuoli, vaan siitä ei sanota mitään, kuinka kauvan leski eli.

Kummallisia käänteitä löytyy kielessä: «mig tillhörig subjektivism i framställningen torde om denna ej framkalla bättre omdöme, än att jag sökt i det lilla vara trägen, trogen och samvetsgrann», ja heti sen jälkeen: «väl medveten af min förmågas egendomliga underlägsenhet» j. n. e.

W. Söderhjelm.

J. Krohn, Suomen suku. Maantieteellisiä kuvaelmia XIV. (Kansanvalistusseuran toimituksia 59). Helsingissä 1887. Hinta 2 m. 50 p.

Liittämällä «maantieteellisiin kuvaelmiin» esityksen suomensukuisista kansoista on Kansanvalistus-seura tehnyt kiitettävän tehtävän. Lienee tosin jo ollut tuttua kansammekin kesken, että meillä suomalaisilla on heimokansoja jossain Venäjän aavoilla aroilla niinkuin myös Unkarissa, mutta tämä tieto on tuota tavallista nimitietoa — millaiset nuo kansat ovat, miten elävät ja toimivat, siitä ei paljon vihiä ole. Näissä kuvaelmissa annetaan nyt jokaiselle hyvä ja helppo tilaisuus niihin tutustua, ja hyöty on varmaankin oleva sitä suurempi ja varmempi, kun esitystä valaisevat lukuisat kuvat. Tekijä koettaa ensiksi selvittää lukijoille sitä heimolaisuutta, joka kielessä tulee esiin eri kansakuntain kesken, ja näin saatuaan selville Suomalaisten heimokansat kuvailee hän vilkkaasti huomattavia ja merkillisiä kohtia kunkin kansan elämästä, niinkuin Lappalaisten poronhoitoa, Syrjänein kaupankäyntiä, Ostjakkein ja Voguulein metsästystä sekä voguulilaista teatteria j. n. e. Näitten ansioitten rinnalla on vähäpätöisempää, että joku kuva ei olekkaan täysin onnistunut ja jokunen lause vähemmän mallikelpoinen, mikä jälkimäinen seikka helposti on selitettävä siitäkin, kun tekijä mainitsee tämän kirjan oikeastansa syntyneen suullisista pikakirjoituksella paperille pannuista luennoista. Mitä tietoihin Venäjällä asuskelevain suomensukuisten kansain lukumäärästä tulee, en tiedä olisiko muista ollut mahdollista saada uudempia tiedon-antoja, Virolaisista ainakin semmoinen löytyy. Alussa vuotta 1887 Itämeren maakunnissa toimitetun väenlaskun mukaan asui niissä 806,600 Virolaista, johon on lisättävä 10--12,000 Pihkovan y. m. lääneissä, ei «noin 750,000» niinkuin tekijä ilmoittaa tietojen mukaan 1870-luvun alkupuolelta. Virolaisten luku on siis noin viidentoista

vuoden kuluessa enentynyt 60,000 hengellä; se on (samoin kuin Lättiläisten) niin kaupungeissa kuin maallakin enentynyt sekä absoluuttisesti että relatiivisesti, jota vastoin Saksalaisten jopa Venäläistenkin luku verrallisesti on vähennyt. Näemme siis, kuinka Itämeren maakunnissakin, kaikista vastuksista huolimatta, se kansallisuus, johon varsinainen työtä tekevä kansa kuuluu, kasvaa, ja juurettomat ylhäiset luokat väistyvät. Yhteydessä nyt mainitsemani asianlaidan kanssa en voi olla lausumatta eriävätä mielipidettäni, kuin tekijä uskaltaa vakuuttaa, että virolainen sivistys tuskin on pääsevä kansansivistystä ja kansankirjallisuutta edemmäs. Viisainta ja oikeinta olisi epäilemättä, varsinkin meillä, ett'emme rupeaisi meitä pienemmillekään kansoille semmoisia rajoja vetämään. Virolaiset ovat kuitenkin ahtaissa oloissaan muutamissa suhteissa, lukuhalussa, kansan soittojuhlissa y. m., päässeet meidän edellemmekin. — Nämä vähäiset yksityismuistutukset tietysti eivät millään tavoin koske tämän hyvän ja miellyttävän kirjan arvoa, vaan toivon sen tulevan mitä useimman nähtäväksi ja luettavaksi.

G—t.

Kansanvalistus-Seuran Kalenteri 1888. Kahdeksas vuosikerta. Helsingissä 1887.
Kalender utgifven af Svenska folkskolans vänner 1887. Helsingissä 1887.
T. Forssell, 1888 Maamiehen Kalenteri ja käsikirja. Helsingissä, 1887.
Sininauha. Raittiuden Ystävien vuosikirja 1888. Helsingissä, 1887.

Kalenterikirjallisuus, joka sivistyneitten kansojen kirjallisuudessa on kyllä huomattava ilmiö, oli meillä kauvan edustamatta tahi ainakin hyvin vaillinaisesti edustettuna. Kansanvalistusseura ensimmäisenä osotti, että sellainen vuotuisesti ilmestyvä kirja saattoi pysyväisen lukijakunnan saavuttaa; sitten ruotsinkielinen kansanvalistusseura on esimerkkiä seurannut; sen lisäksi meillä ylempänä on kaksi erityistarkoitusta varten aiottua kalenteria mainittuna, ja niitten lukua voisi jollakin lisätä. Varsinkin sitten kuin oikeus almanakkojen painattamiseen on siirtynyt uuden kustantajan käsiin, joka näkyy täydelleen oivaltavan, mitä siitä oikeudesta voipi tehdä, sopii odottaa, että varsinaisten kalenterien lukumäärä yhä tulee kasvamaan.

Kansanvalistusseuran kalenterista ei ole tarvis puhua paljon: se on jo niin suuren merkityksen ja suosion voittanut, ett'ei toinen yritys helposti pääse sen rinnalle. Ollaan jo siihen totuttu, että kalenteri kuukausien kellari-osastossa yhä tarjoaa uutta lukemista, ja niinpä tälläkin kertaa annetut tiedot kansan merkkipäivistä ynnä muusta ajanlaskusta hyvin ansaitsevat sen tilan, jonka ovat saaneet. Joku sanomalehti arveli kalenteria arvostellessaan, että olisi sopinut huomauttaa, ett'ei nämä vanhat arvelut pidä paikkaansa, mutta juuri sellainen jälkilause tavataankin kalenterin lopussa, siv. 233, 234. Kotikielen Seura on koonnut ja ylioppilas Stenvik tähän

muotoon supistanut mainitut tiedot, jotka luovat paljon valoa esi-isiemme käsityskannalle.

Entistä vielä runsaampia tietoja antaa muuten almanakka-osasto: esivaltiaitten ja ruhtinasten nimet ja syntymävuodet sekä Suomen korkeimmat virkamiehet ovat niinkuin ennenkin lueteltuina, mutta tarkka asevelvollisuuskalenteri, tiedot rautateistä, postista, sähkösanomista, metrijärjestelmästä ynnä hyvin valitut tilastolliset taulut tekevät kalenterin käsikirjaksi, josta joka miehelle saattaa olla apua. Sopii olettaa, että tämä osasto pääasiassa on vakaantuneen muotonsa saanut, niin ett'ei siinä enää parannuksia suuresti tarvita.

Ja sitten seuraa kirjoitukset. Silmäykset rautateitten historiaan 1862—1887 ja kuluneen vuoden tapauksiin sekä huolella laaditut vainajille omistetut muistosanat ovat jonakin nykyajan historian korvauksena. Merkillisiä rakennuksia ja yrityksiä kuvataan, — Ateneum, jossa valtiosäädyt istuntonsa pitävät, Jääsken ja Oulujoen komeat sillat, kaukana idässä oleva Pitkänrannan vaski- ja tinasulatto, sekä Viipurin maanviljelyskokous näyttelyineen. Saksan ijäkkään keisarin kuva ja elämäkerta edustaa tosin yksin, mutta kunnialla, ulkomaan osastoa; 19 päivä Elokuuta tapahtunut auringonpimennys on sekin antanut opettavaiseen kirjoitukseen aihetta. Sen lisäksi löytyy tässä vihkossa A. Meurmanin ja J. Krohnin puheet Kansanvalistusseuran vuosijuhlassa, ennen luetut, mutta jotka kyllä voi toisenkin kerran lukea, pari kirjoitusta Kansanvalistusseuran toiminnan valaisemiseksi ynnä runoutta ja pari sievää kertomusta. Niin olemme lyhimmiten tämän vuosikerran sisällyksen luetelleet.

Emme rupea eri kirjoitusten arvoa esittämään; siinä kyllin että valikoima on erittäin onnistunut, ett'ei mikään ole täytteeksi pantu, vaan että jokaisella kaikessa lyhykäisyydessäänkin on merkityksensä ja ajatuksensa. Jos yhä edelleenkin sisällys on niin vaihteleva ja arvokas, niin kymmenentuhansia vielä voi tulla entisten lukijain lisäksi.

Ruotsalainen kansanvalistusseuramme on sekin onnistunut kalenteriansa luodessaan, varsinkin jos tämä vuosikerta verrataan vuonna 1886 ilmestyneesen ensimmäiseen vuosikertaan. Koko se käytännöllinen osasto, joka antaa suomalaiselle kalenterille arvoa, tosin puuttuu, emme tiedä mistä syystä; samoin kotimaan tapauksia ei pidetä niin huolellisesti silmällä kuin suomalaisessa. Senaattori Brunou ja esittelijäsihteeri Wænerberg ovat ainoat, jotka vuoden vainajista ovat tulleet kuvatuiksi ja silmäys vuoden tapauksiin on osittain laihanpuoleinen. Mutta näille kahdelle vainajalle on sen sijasta voitu enemmän huomiota omistaa; edellistä on erittäin hienoilla piirteillä kuvattu.

Kirjoitusten joukosta on huomattavin herra Sucksdorffin »terveyden hoidosta kansakoulussa». Sääli vaan että juuri yhtä tiedettä on samaan vihkoon otettu liiaksi, sillä löytyy toinenkin lääketieteellinen kirjoitus, perin-

nöllisistä taudeista. Herra Ahrenbergin kuvaus: «Kirjakauppias sekin», ynnä kuuluisan Lessepsin elämäkerta eivät ole oikein kansantajuisesti esitettyjä, vaikka edellisen lukee mielellään. Pari kaunokirjallista kertomusta, koko hyvää, löydämme sen lisäksi ynnä Tavaststjernan tekemän runoelman, joka kuitenkin on hyvin epäselvä lopussa.

Jos saamme antaa neuvon kalenterin toimitukselle, niin se olisi aivan yksinkertainen: enemmän huomiota kotimaisille kysymyksille; sen lisäksi käytännöllisiä tietoja suomalaisen kalenterin mallin mukaan, ja lukijakunta kyllä sen kautta enenisi niitten piirissä, joita varten kalenteri on aiottu. Että ruotsikiihkoiset perheet Helsingissä ovat pitäneet velvollisuutenaan hankkia itselleen kalenterin, on tunnettu, mutta joll'ei se voita yhteisessä kansassa jalansijaa, niin sen merkitys on peräti vähäinen.

Herra Forssellin Maamiehen kalenteri on ikäänkuin Kansanvalistusseuran kalenterista kasvanut taimi; ainakin jälkimmäiseen vuonna 1884 otetut muistutukset maamiehen tehtävistä kunakin kuukautena ovat läheisesti samaa sisällystä kuin käsikirjan jälkimmäisessä osassa. Vuoden-aikojen vaikutus talouteen, tärkeimmät vuoden eri jaksoina tehtävät työt, maanviljelystyöt kuukausittain lueteltuina, karjan hoitoon ja metsän hoitoon kuuluvat toimet ja askareet, — siinä edellisen jakson otsakirjoitukset, jotka osottavat miten hyödyllinen tämä kirjanen voipi olla. Ja sitten seuraa vielä toinen jaos, sisältävä kirjoituksia talousjärjestelmistä, kiertoviljelyksestä, väkiperäisestä ja laajaperäisestä maataloudesta, kirjanpidosta y. m. Mikäli me olemme voineet huomata, ovat kaikki nämä tiedot erittäin taitavasti supistetut tarpeellisimpaan, joten voivat sitä enemmän hyötyä tehdä.

Ollakseen oikein tyydyttävä käsikirja tämä vihko sisältää joukon asetuksia, joitten tunteminen on maamiehelle erittäin tarpeen, almanakan, johon sopii muistoonpanoja tehdä, ynnä luettelon niistä virkamiehistä, seuroista j. n. e., joitten toimena on maanviljelyksen edistäminen. Kaikki tuntuu sekä käytännölliseltä että valaisevalta, ja meidän on täysi syy toivottaa, että tämä pieni kirjanen — joka sidottuna maksaa puolentoista markkaa — joutuisi jokaisen tilanhaltijan käteen.

Ei ole kumma, että Raittiuden ystävät nyt vasta rupeavat nekin kalenteria antamaan julkisuuteen; nuori on liike, vaikka lyhyessä ajassa on mahtavaksi tullut. Tämän kirjoittaja muistaa, kuinka kymmenen vuotta sitten eräs kansakoulun-opettaja julkisessa kokouksessa hairahduksesta rupesi puhumaan siitä, miten opettajan täytyy kasvoiltaan ja vaatteiltaan olla puhdas, olla tupakkaa pureskelematta y. m., kun oli pantu keskustelukysymykseksi, miten kansakoulu voisi raittiutta edistää. Että *raittius* sanalla ainoastaan tarkoitettiin väkeväin juomain vastustelemista, hän ei käsittänyt. Mutta tätä nykyä mokoma erehdys kyllä olisi mahdoton ja «Sininauha», — oltuansa monen puvussa havaittavana — on nykyään kirjakaupassakin saanut edustajansa.

Vihkon sisällys on omistettu yksistään raittiudelle: siinä luetellaan Suomen raittiusseurat, esitetään raittiusrientojen historiaa Suomessa, niiden tarkoitusta ja periaatteita, mitä nykyisiltä valtiopäiviltä toivotaan raittiuden suhteen j. n. e. Ulkomaan raittiusriennot ovat myöskin tulleet huomioon, samoin annetaan tilastollisia tietoja juovutusjuomien käyttämisestä Suomessa.

Tämä kaikki on hyvä, ja vaikk'ei oikeaksi tunnustakkaan absolutismin sotahuutoa: ei tippaakaan! niin voipi kunnioittaa sitä rehellistä harrastusta, joka näitten kirjoitusten takana seisoo. Sitä vastoin emme voi käsittää, mitä on aiottu saada aikaan mokomilla rumilla kuvilla, joilla paria pikkukirjoitusta on koetettu valaista. Luulemme suoraan sanoen, että sellainen paholaisen kuva, kuin sivulla 68 tavattava, pikemmin naurattaa kuin pelottaa, vaikka on otettu sekä sorkat, kynnet, sarvet ja suusta tupruava tuli avuksi. Sellaisilla keinoilla — vaikka kyllä lienevät ulkomaalta lainattuja — ei taideta hyvää asiaa edistää.

E. G. Palmén.

Valtiopäiviltä.

II.

Helsingissä, 17 päiv. Helmikuuta 1888.

Oletteko nähneet, miten suurellaisia huoneita nykyään Helsingissä rakennetaan? Neljä viisi kerrosta pitää rakentaa taivasta kohti, mutta aluksi kaivetaan sylen syvyydeltä, jopa enemmänkin maahan, ja kuiluun upotetaan hirsipuita sievänen metsä. Sitten ladotaan hirsiä päälle ja kiviä hirmuiset roukkiot, ja sitten vasta näkyvä työ alkaa. Vaan kun perustus on niin tukeva, tottapa kestävää syntyy. Ja yks kaks korkeat kivimuurit ovat kohoamassa ja huoneet vuokrataan pois, ennen kuin niitä on kattoon saatu.

Niinpä valtiosäädytkin toimivat. Ensimmäinen kuukausi ei saa näkyvää aikaan; pianpa työkuorma silloin karttuu: keisari antaa pari kymmentä esitystä valtiopäiviä avattaessa, mutta kansan-edustajat tuovat seuraavina viikkoina esille pari sataa. Kuilu on pelottavan suuri: puusta katsoja ei käsitä, miten säätykokous voi neljällä kuukaudella tulla toimeen, semminkin kuin täsmälleen kolme on jäljellä, ennenkuin työn tuloksia rupeaa näkymään. Mutta valiokuntakokouksissa ja yksityisissä tiloissa ja keskusteluissa on sillä välin ehditty asioita valmistaa. Hirsiä on juntattu maahan jom-

moinenkin joukko: perustus on laskettu tuleville töille. Ja niinpä sitten loppuaika tekee huoneen valmiiksi, ennenkuin tiedätkään. Ja sitten kaikki lähtevät kotiin, tyytyväisinä tai tyytymättöminä, ja saapi ruveta sitä säätykokousta ajattelemaan, joka kolmen vuoden päästä alkaa.

Asiain näin ollen ei ole paljoa vielä valtiopäivä-keskustelujen johdosta sanottavaa. Onpa aika asioista puhua sitten, kuin ovat julkisuuden edessä. Esitysten sisällys on kyllä tunnettu, mutta sitä esittämään ei meillä ole tilaa, sellaiset kertomukset kuin suurissakin päivälehdissä täyttävät pitkät palstat.

* * *

Yksi esitys on todellakin tullut käytellyksi ja tämä esikko se ennusti harvinaista yksimielisyyttä säädyissä, valitettavasti myös harvinaista hutiloimista valiokunnan puolesta.

Oli kysymys kihlakunnan arkistojen siirtämisestä valtioarkistoon, mikäli historiallista aikaa koskevat, ja lakivaliokunta rupesi ehdotusta sillä lailla parantelemaan, että olisi saanut varustaa valtioarkiston pienellä armeijalla puhtaaksikirjoittajia, jos valiokunnan ehdotusta olisi tahdottu toimeen panna. Asiallisia tietoja sitä vastoin ei annettu ensinkään säätyjen johdoksi, vaikka täällä Helsingissä on tarjona tietoja siitä, miltä ajalta kunkin kihlakunnan vanhimmat asiakirjat ovat. Mutta kaikissa säädyissä täten paranneltu ehdotus hyljättiin ja esitys hyväksyttiin. Hyvä alku, kun oltiin heti ensi alussa niin yksimieliset, — mutta lopussa kiitos.

Muuten ensimmäinen kuukausi on mennyt esitysten ja anomusten valiokuntaan lähettämiseen ja «evästämiseen», paitsi sitä että muutamia anomuksia heti paikalla on hyljätty.

Mitä puhujat evästyksellään luulevat saavansa aikaan, sitä emme tiedä, mutta totta puhuen emme ole sellaisesta valiokunnasta kuulleet puhuttavankaan, joka olisi itseään vaivannut valmistavan keskustelun tarkemmalla punnitsemisella. Sihteeri parka hän kai noita puheharjoituksia lukee, saadakseen niistä jonkun jyväsen vakkaansa, josta sitten pitäisi siemenet ottaa mietintöön, ja kenties joku valiokunnan jäsenkin näitä papereita vilkaisee, joll'ei niitä ole kovin paljon. Ja vihdoin tulee sanomalehtiin enemmän tahi vähemmän näitten ensimmäisten puheitten sisällyksestä, — siinä koko hyöty evästyksistä. Siinä myös viittaus näitten puheitten heikkouteen.

Sitä vastoin ensimmäinen keskustelu on kyllä tärkeä, jos sen viimeiseksikin tahtoo, mutta totta puhuen ne asiat ovat harvat, joita monilukuinen edustajakamari kykenee arvostelemaan, ilman että olisi niitä nähnyt painettuna ja valmistettuna. Ainoastaan jos joku asia on kovin pieniläntä ja paikkakunnallista laatua, — niinkuin nyt kuten ennenkin erittäin talonpoikaissäädyssä nostetut osaksi ovat olleet — silloin voipi pitemmittä mutkitta ja erehdyksiä pelkäämättä «panna lapsen hengiltä».

* * *

Yhdessä kohden ei voi olla erotusta näitten ja edellisten säätykokousten välillä huomaamatta, mutta se erotus ei ole säätyjen vaan hallituksen ansio.

Hyvä hallitus se koettaa niin paljon kuin mahdollista raivata pois ne esteet ja haitat, jotka ovat kansan edistymisen ja edustuskunnan toimimisen tiellä. Mutta mitä hyvänsä ansioita meidän hallituksella ennen on ollutkin, niin myönnettävä on, että se harvoin tässä kohden on menestyksellä työskennellyt. Senaatti koetti kyllä 1881 saada koulukysymystä ratkaistuksi ennen säätyjen kokoontumista, — mutta tarkoitus oli silloin saada voitolle ajatus, jonka tiedettiin säädyissä menevän kumoon.

Nykyinen senaattimme sitä vastoin on käsittänyt tehtävänsä toisin: se on koettanut vetää kekäleet pois tulen pesästä, vaikka ne kyllä pihdilläkin pidettyinä polttavat. Mustialan, Evon, Haminan ja Helsingin ammatti-opistot ovat siten tulemaisillaan sillä lailla järjestetyiksi, että valitusten aiheet poistuvat ja riehuvat riidat kohtuullisella tavalla tulevat selvitetyiksi. Tämä työ mielestämme ei ole saanut sitä kiitosta yleisön puolelta, kuin se täydessä määrin ansaitsee. Aikakausi 1869—82 on ollut ainaisena kiihtymisen aikakautena sen tähden, että hallituksen miehet korkeitten virkamiesten koko itsetyytyväisyydellä ylenkatsoivat yleisön mielialaa, koska se muka oli vähäpätöinen. Nykyisen senaattimme johtajat, oltuansa osaksi ennen säätyjen johtavien henkilöitten joukossa, tietävät käsittää asemaa valistuneitten valtiomiesten kannalta, ja jos yhä tällä lailla toimitaan hallituksen puolelta, niin tuleva aika luullaksemme on suureksi osaksi nykyisen senaattimme ansioksi lukeva, että kielikiistan pahin pauhe vähitellen lakkaa.

E. G. Palmén.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1888.

Toimitukselle tulleet kirjat:

Kotimaalta: Turun suomalainen Yksityis-lyseo. Kertomus sen vaikutuksesta vuosina 1879—1887 tehnyt *Antti Helander.* Turku, 1887. — Kiinteimistön omistajain-yhdistyksen Turussa ehdoitus muutokseksi 53—57 §:iin H. K. M:nsa arm. asetuksessa jouluk. 8 p. 1873 kunnallishallituksesta kaupungissa. Turku, 1888. — Joukahainen. Pohjalais-Osakunnan toimittama. Kymmenes vihko. Helsingissä, 1887. — Profetians besegling. Sammandrag af D:r A. Keiths arbete „Den kristna religionens sanning" utg. af *A. Bergroth.* Viipuri, 1887. Hinta 1: 50. — Meddelanden från Industristyrelsen i Finland. Sjunde häftet. Hels. 1887. Hinta 2 m. — *Shakespeare'n* Dramoja. VIII. Coriolanus. Suom. *P. Cajander.* Suom. Kirj. Seuran toimituksia, 60 osa. Helsingissä 1887. Hinta 3 m.

Tanskasta: Grevinde Sissi. Af *Kristian Winterhjelm.* Kjöbenhavn, C. A. Reitzel, 1887. — Mindre Fortællinger af *Kristian Glöersen.* Kjöbenhavn, C. A. Reitzel, 1887. Hinta 2 kruunua 25 äyriä.

Finsk Tidskrift för Vitterhet, Vetenskap, Konst och Politik, toim. F. Gustafsson ja M. G. Schybergson, 1888 v. 1. Sis.: K. Lindström, Rättstafningsfrågan i Sverige; C. G. Estlander, Ateneum; K. A. Tavaststjerna, Mellan jul och nyår; arvosteluja; Valtiopäivät 1888, kirj. E. Schybergson; kirje Tukholmasta; ruotsal. teaatteri.

Duodecim, Kirjoituksia lääketieteen ja lääkärintoiminnan aloilta, toim. K. Relander (alkaa nyt 4:nnen vuosikertansa). Sisällys: Lääkärien hankkimisesta maaseuduille, kirj. A. Spoof; Fosforihappoisen kalkin hyöty raskaudessa, kirj. J. Lybeck; Porvooko vai Helsinki on oleva Helsingin piirin piirilääkärin asema, kirj. K. Relander; Tietoja lääkeopillisten seuraimme kokouksista; Sanaluetteloa koskevata, kirj. K. A. Hällström; liitteenä Mallikokoelma siv. 1—8.

Vartija, Kirkollinen kuukauslehti, toim.: E. Bergroth, vastaava, K. A. Hildén, A. Auvinen. Sisällys: Lukijalle, kirjoitt. Toimitus; Silmäyksiä Jumalan valtakuntaan ja maailman valtakuntaan, kirj. K. A. Hildén; Kirkon vaikutus, kirj. A. Meurman; Opettajain valmistamisesta kiertokouluihin, komitean mietintö; prof. A. F. Granfeltin puhe Uno Cygnæuksen haudalla; arvosteluja (m. m. hyvin ankara E. Bergrothin kirjoittama arvostelu rouva M. Canthin uusimmasta kirjasta „Salakari"); Helsingin kirje, kirj. A. Auvinen.

Magazin für die Litteratur des In- und Auslandes, numerot 1—7 v:lta 1888. Kirjoituksista huomataan: E. v. Hartmann, Zur Erkentnisstheorie und Metaphysik; L. de Hessem, Zola's „La Terre"; K. Bleibtreu, Zum Byron-Jubiläum; K. Blind, Ein uraltes Germanen-Volk in Schottland; E. R. v. Mor-Sunnegg, Robert Hamerling und P. K. Rosegger; K. Franke, Wie kam der Mensch zu seiner Sprache, y. m.

Toisen vihkon sisällys:

Helsingissä,
Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa,
1888.

VALVOJA.

Kahdeksas vuosikerta.

Kolmas vihko. Maaliskuulla 1888.

Toimitus:

E. G. Palmén. Kust. Grotenfelt. Edv. Hjelt. J. Krohn.

Th. Rein. E. N. Setälä. O. E. Tudeer.

VALVOJA

ilmestyy v. 1888 samankokoisena ja samasta hinnasta kuin viime vuonna. Toimitus on uudelleen ruvennut itse Valvojaa kustantamaan, luottaen siihen, että yleisö tätä yritystä pitää kirjallisuudellemme tarpeellisena. Lehteä painetaan tästälähin Helsingissä, joten sen ilmestyminen voi tulla säännöllisemmäksi kuin ennen.

Oman maan ja ulkomaan valtiolliset ja yhteiskunnalliset olot sekä tieteen, taiteen, kirjallisuuden ilmiöt ja kysymykset ovat yhä edelleen se ala, jolla Valvoja aikoo liikkua. Mahdollisuuden mukaan lehti tarjoo kaunokirjallista lukemista, paraasta päästä alkuperäistä.

Arvollista myötävaikutustansa ovat lehdelle luvanneet useat kirjailijat, jotka ennenkin ovat Valvojaa auttaneet, nimimerkki *Aarne*, neidet *H. Andersin* ja *L. Hagman*, rouvat *Minna Canth* ja *E. Stenius* sekä herrat *O. I. Colliander*, *A. Donner*, *K. Forsman*, *O. A. Forsström*, *Hannes Gebhard*, *A. Genetz*, *B. F. Godenhjelm*, *A. Grotenfelt*, *Aug. Hjelt*, *M. Johnsson*, *O. Kihlman*, *K. Krohn*, *K. O. Lindeqvist*, *K. R. Melander*, *J. A. Palmén*. *V. Ruin*, *Edv. Stenij*, *A. V. Streng*, *V. Söderhjelm*, *J. V. Tallqvist*, *V. Vasenius*, y. m.

Lehteä tilataan Helsingissä *G. W. Edlundin*, *Waseniuksen* ja *Wickströmin* ja *K:n* kirjakaupoissa sekä *O. V. Laurentin* ja *K:n* luona, Turussa *A. V. Jahnssonin* ja Viipurissa *Clouberg'in* ja *K:n* kirjakaupassa sekä kaikissa maamme postilaitoksissa.

Hinta on **10 Suomen markkaa** koko vuosikerralta ja **5 markkaa 50 penniä** puolelta vuodelta; maaseuduilla tulee lisäksi postimaksut.

Venäjällä voipi Valvojaa tilata *A. Lindebergin* kautta Pietarissa tahi suoraan toimituksen luona, jolloin numerot osoitteen mukaan lähetetään ristisiteissä. Hinta Venäjällä on koko vuodelta **4 ruplaa 50 kopeikkaa** ja puolelta vuodelta **2 ruplaa 50 kopeikkaa.**

E. G. Palmén. Kust. Grotenfelt. Edv. Hjelt. J. Krohn.
Vastaava toimittaja.

Th. Rein. E. N. Setälä. O. E. Tudeer.

Hedelmättömyys kasvatustieteessä.

(Eräästä akatemiallisesta johdatusluennosta.)

Alinomaa kuulee jos joltakin taholta huudahduksen, joka milt'ei tunnu loukkaavalta itsekustakin kasvatustieteen harrastajasta. Hoetaan näet tavantakaa lausetta, joka siten jo on mauttomaksi laimentunut: kasvatustiede on kuivaa! Kuinka se voi olla mahdollista? Tiedettä semmoista, joka enemmän kuin mikään muu on tekemisissä sen kanssa, mikä nimenomaan on nuorekasta, hehkeää, kehittyvää, sitä luullaan saatavan kuivaksi soimata, sitä leimata vanhettuneen, kasvamasta laanneen tunnusmerkillä. Tieteeltä semmoiselta, joka pyrkii hedelmiä valmistamaan kasvavalle lapselle, siltä muka itseltään puuttuu se elvyttävä nesteiden kierto, jonka voimasta uusia vesoja alati heristyy ilmoille, — sitä nimitellään kuivaksi, jopa piammiten tiedetten joukosta yksin-oikeutetuksi tätä surkeata mainesanaa pitämään!

Olkoonpa niin, minä todellakin ajattelen, että tässä on vaan olemassa hyvin jyrkkämuotoinen vastakohtain vaikutus: toisella puolen se minkä *tulisi olla*, toisella se mikä, paha kyllä, *tavallisesti on!* Juuri se seikka että kasvatustiede ei saa olla kuiva, että se päinvastoin ilmeisesti on omansa olemaan kaikkea muuta kuin kuiva, tuottaa tälle tieteelle, semmoisena kuin se todellisuudessa enimmiten tavataan, tuon kovan arvolauseen. Semmoistahan vastakohtain vaikutusta milt'ei joka askeleella elämässä kohtaa. Niinpä esim. se joka yhtenään kuljeskelee kutsuen elämää ilottomaksi ja kolkoksi, eikö hän ole paraiten perehtynyt valon ja ilon ihanuuksiin, hän joka niin hartaasti kaipaa tämän-ilmaista valoa ja iloa. Meidän pessimistit, jotka lakkaamatta keksivät mielipahan aiheita ja valittavat maallisten laitosten puutteellisuutta, eivätkö ne ole noita varsinaisia evdaimonisteja, oikeita onnellisuudenhavittelijoita, jotka hyvin tuntevat, mitä mielihyvä ja onni ovat; — se vaan eroa, että ne ovat ihanteittensa, toiveittensa suhteen peräti pettyneitä onnellisuudenhavittelijoita. Jos ei heidän silmissään haamottelisi

niin elävästi muudan laji täydellisyyttä, he tosiaankaan eivät huomaisi epätäydellisyyksiä siinä maailmassa, missä tosioloisesti liikkuvat, eivät tietäisikkään niitä epätäydellisyyksiksi. — Joka vaeltaa Venäjän laajoilla vedettömillä lakeoilla ei kai koskaan niin elävästi havaitse ympäröivän seudun aukeutta ja yksitoikkoisuutta, kuin milloin yht'aikaa hänen henkiseen silmäänsä kangastaa joku ihana sveitsiläinen alppimaisema tai suomalainen järvi-näköala. Ihan samoin on selitettävä tuo meidän pessimistinen ajatus, että kasvatustiede ei tarjoa muuta kuin hedelmättömyyttä, kuivuutta. Ainoastaan huomaamalla tuon vastakohdan, että kasvatustiede oikeastaan sisältää nuorekasta edistyshalua ja versovia aatteita, niin emme voikkaan muuta kuin paheksia sen niin usein todellisuudessa huomattavaa arkipäiväiseksi, koneelliseksi muuttumista.

Eikäpä ihme olekkaan, jos tämä kasvatustieteen loistokuva ei ota poistuakseen silmistämme, vaan yhä uudestaan välkähtelee mielessämme, tahtoen viehättämättömäksi ja kuivaksi merkitä sen minkä todellisuudessa näemme. Eikä ihmekkään, sanon, sillä kaikki kasvatustieteellinen harrastus perustuu nähtävästi kahteen vastakkaiseen päämomenttiin, jotka kumpainenkin kaikkein vähimmin näyttävät olevan missään yhteydessä kuolleen koneellisuuden kanssa. Toisella puolen on nähtävänämme, kuten jo sanottiin, lapsi, siis semmoinen mikä on muodostettava, varttumassa oleva ihmishenki. Kenpä ei huomaa, että meillä tässä on edessämme se, mikä ei ainoastaan itsessään ole nuorta, vaan mikä on koko olemiston nuorennuslähteenä, alinomaisena, uudestaan luotavana keskellä valmista luomakuntaa, — lapsi, jonka edistyvän kehityksen mukana koko maailma yhä uudestaan sukeutuu, uudelleen elpyy kaikkia yksityispiirteitään myöten, kaiken alkuperäisyytensä kanssa. Toisella puolen on vastassa se, *miksi* lapsi on muodostettava, siis itse kehittymässä olevan olennon vastakohtana vielä olevaksi kehitettävä perikuva, minkä kasvatus omakseen asettaa, vähitellen toimenpiteittensä avulla kohottaakseen lapsen tämän perikuvan huipulle. Mutta tänä pyrinnön-alaisena toisena momenttina, tänä kasvatuksen *tarkoitusperänä* emme suinkaan ole — me itse (tarkoitan meidän saavuttamaamme täydellisyyskantaa), ei, niin vähän kuin mahdollista me itse. Emme suuresti voi arvossa pitää opettajaa, joka tahtoo oman itsensä mukaan muodostaa lapsen, niin että hän sitten ihantelee valmista teosta nähdessään sen uuden ihmis-eläjän jalan kahden astelevan yhtä ymmärtäväisen näköisenä, yhtä tyytyväisenä, turvallisena ja kiivastumatta aprikoivana, samoin hyviä avuja harjoittavana, ainakin kotitar-

peeksi, kuin hän itsekkin on, tuo kokemuksen koulussa kypsynyt opettaja. Ei, välttämättä meidän itsemme ylitse kulkee lapsen kasvatussuunta; ainoastaan semmoinen kasvatuksellinen toimi, joka oman saavuttamansa täydellisyyskannan murtaa ja kauvas syrjäyttää, on oikeutettua laatua. Se tehtävä, joka tarkoittaa toisen kasvattamista, on tässä mielessä aina oleva itsensäkasvatus-tointa. Mitä me, näet, itsessämme emme voineet toteuttaa, se on ihanteena uudestaan elpyvä itsessämme, milloin meidän on asetettava tarkoitusperä lapsen kehitykselle. Ja antautuessamme tähän tarkoitusperään saapi oman itsemme edistämistyö välttämättä uutta vauhtia, ja ihanana, vaikkapa tavottelemattomana palkintona täydelliseksi kehittyminen itsestään tulee meidänkin osaksemme, milloin rehellisesti olemme harrastaneet lapsen täydelliseksi tekemistä. Sen voimme pitää taattuna ja saamme siihen milloin hyvänsä mitä runsaimpia todisteita kasvatustieteen, jopa koko kirjallisuuden historiasta: joka ei itse ole valmis keskeytymättä täydelliseksi saattamaan itseänsä, samalla kuin hän tahtoo lasta täydellisyyden tietä talutella, — häneltä jääpi korkeamman kasvatustieteen ovi suljetuksi, hän ei ole kasvattaja Jumalan armosta, kasvatuksen alalla suoritettavat mainetyöt eivät sovi hänen pieneksi veistettyyn yksilöisyyteensä.

Kaiken tämän voipi yhdistää muutamaan sanaan, jos menestyvän kasvatustyön ensimmäiseksi ehdoksi asetamme: *mieliheimoisuuden* (kongenialisuuden) *nuorten kanssa.* Kuinkapa se, joka itse turvallisena ja henkisesti ravittuna asustelee kokoomainsa sisällisten varojen keskellä, kuinkapa hän voisi olla mieliheimoisuudessa olennon kanssa, joka, niinkuin lapsi ainakin, omistaa vielä niin vähän, mutta jonka koko rikkaus on siinä, että hän pyrkii korkeinta kohden, on muodostuskykyinen, ilman rajoituksia vastaan-ottoisa. Ei tosiaankaan koko maailmassa löydy kehnompaa pedagoogin tyyppiä, kuin tuo kuolematon Wagner-famulus Faust-runoelmassa, perin tyytyväisen inhimillisen opillisuuden pedanttimainen edustaja. Mokoma vieraan ajatuksen iankaikkinen märehtiminen, jommoista tämän famuluksen opillisuus on, ja samalla tuo itserakas luulo, että oman edistyksensä on saattanut äärettömän korkealle, jopa milt'ei taivaita tavottelevaksi, — onpa se melkein samankaltaista, siinä oikeastaan ilmaantuu kaksi puolta yhtä ja samaa asiaa. Se onkin vaan tuo epävarsinainen, näennäinen henkinen omistus, joka paisuttaa ja kaikissa kysymyksissä äkkiä viepi asian perille. Niinhän vanhan huomion mukaan on laita ylimyssäätyläisyydenkin, joka juuri silloin vaikuttaa kummallisinta pöyhkeyttä, kun kaikkein vähim-

min on jäljellä niitä jaloja hengen-ominaisuuksia, joiden kautta esi-isät kerran ovat nimensä aateloinneet. Niin on myös laita rahankin, joka juuri silloin parhaiten saattaa pönäkäksi, missä vähimmin omaa hankintakykyä on käytetty, vaan vaivaa näkemättä satuttu pääsemään käsiksi vieraasen pääomaan. Opillinen ylpeys sekin siis tavallisesti silloin arveluttavimmassa määrässä kamahtaa päähän ja hullauttaa, kun oppi, tuo kysymyksessä oleva sivistys, on tavanmukaista korutavaraa, lainattua kalua, jota omistetaan ulkomuistiin hyvin opittuina kaavalauseina ja jota ei kannata sisällisyydessämme löytyvä todellinen luomisvoima. No niin, semmoinen henkinen onttous ja voimattomuus enkyklopeedisen varustuksensa kanssa olkoon vielä jonkin arvoinen, vaikkapa vaan vähässäkin määrässä, varsinaisilla opillis-aloilla, ja säilyttäköön siellä loukkaamattoman oikeutensa. Kasvatustieteessä tekee se itsensä mahdottomaksi eikä siinä voi kohota ikävintä koulumestarimaisuutta korkeammalle. Miksi? Varmaankin siksi, että tässä, kasvatustieteen alalla, uusi vastakohdan tuottaja tulee lisäksi, nimittäin lapsi, vielä niin sanoakseni hohtavana luomisen alkuperäisestä, raikkaasta aamukasteesta, eikä mitään niin hartaasti haluavana kuin saadakseen arvonsa mukaisen temmellyspaikan kaikkien syntyperäisten voimainsa itsenäistä harjoitusta varten. Tässä siis kohdastaan ilmaantuu se välttämätön vaatimus, että opettajan tulee olla oppilaansa kanssa mieliheimoisuudessa, ja se kohtaa nyt musertavalla voimalla kaikkea hänen epä-itsenäistä märehtimistaitoaan, kaikkea tuota koneellisuutta ja pedanttimaisuutta, koko tuota lainaoppien vanhentunutta painolastia. Ellei hänellä nyt ole mitään sen enempää, silloin hän on korkeammalta pedagogiikalta menetetty. Eikä voine kieltää, että epä-itsenäiset henget tänään samoin kuin Pestalozzin aikoina ovat enemmistönä. Liikkukoot he vielä kuinka vapaasti hyvänsä muilla toimialoilla, kasvatustieteen alalla joutuvat he kaikki ansaan: heidän surkuteltava epä-itsenäisyytensä tulee ilmi. Lapsellinen sivistys-ihanne se tässä saa itseensä tyytyväisen rikkiviisauden häpeään.

Ja tuossa onkin täysi selitys siihen, miksi kasvatustiede on saanut surullisen kuivuuden-maineensa, joka maine, kuten näemme, on aatteessa kunniaksi kasvatustieteelle, samassa määrässä kuin se todellisuudessa kasvatustiedettä rankaisee. En tahdo siis ensinkään väittää, ettei ole yltäkyllin turhantarkkuutta ja hengetöntä koneellisuutta muillakin hengen aloilla, mutta huomattavimmaksi tulee kaikki sellainen pedagogiikassa, paraiten näkyväksi

ja silmiinpistäväksi, niin että vihdoin koko ala tulee yhtä pahaan huutoon kuin tuo vasta mainitun kaltainen henkien enemmistö.

Se jonka nyt olemme huomanneet oikeaksi itse toimiviin henkilöihin nähden, se pitää myöskin suuressa määrässä paikkansa kasvatus-opilliseen kirjallisuuteen katsoen. Pedagogiikalla on tiedetten suuressa kokonaisuudessa käytäntöön sovelletun tieteenhaaran asema. Kasvatustiede hallitsee itsenäistä kokemus-alaansa, mutta samalla sillä on varsin oleellisia kiinnityksiä filosofiassa, nimittäin osaksi sielutieteessä osaksi siveys-opissa. Jo luonnollisesta työnjaon periaatteesta johtuu, että kasvatustieteilijä harvoin voi olla kriitillinen filosofi, ja filosofialliset opit siis otetaan semmoisinaan kasvatus-opin tarpeeksi s. o. siirretään suorastaan siinä muodossa, kuin ne kulloinkin ovat tarjona, vieraalta filosofialliselta työalalta kasvatus-opin alueelle ja siinä niitä käytetään enemmän tai vähemmän varmoina edellytyksinä, ollen sellaisina kohotetut arvostelun tavottamattomiin. Mutta filosofiallista oppia, jonka kerran ajan alussa silloisesta tieteestä omaksi varakseen on omistanut ja sitten ruvennut näkemään suurta vaivaa rakentaessaan sille kokonaista kasvatustieteellistä oppijärjestelmää — sitä ei suinkaan ole taipuvainen hevillä heittämään sikseen, sitä pitää koettaa itsepäisesti puolustaa huolimatta siitä, että ajan kuluessa kenties on edistytty tieteellisen tutkimuksen alalla ja huolimatta kootuista todistuksista opin pätemättömyydestä. Siten on selitettävä, ettei tuota vanhentuneiden filosofiallisten mietteitten *kummittelemista* muualla tapaa niin selvänä kuin käytäntöön soviteltujen tieteenhaarain alalla, ja varsinkin kasvatustieteessä. Tässä sitä, niinkuin jo sanottiin, asianomaiset kerran varustavat itsellensä teorioja ja pitävät itseänsä sitten koko ihmis-iäksi turvattuina; huomaavat myös teoriain ennen pitkää niin läheisesti liittyneen heidän elinharrastuksensa, kasvatustieteen kanssa, että vähäisimmänkin järkähdyksen niissä tuntuessa, siis joka kerta kun tieteellisten oletusten piirissä on joku periaatteellinen oikaisu tapahtunut, saapi välttämättä peljätä aivan arvaamattomia järkähdyksiä rakkaaksi käyneen kasvatustieteellisen järjestelmän alalla. Silloin päätetään ummistaa toinen silmä koko iäksi ja haudotaan tuota mieltä ylentävää vaistomaista ajatusta: après nous le déluge (meidän jälkeemme vedenpaisumus). Ja tässä meillä siis on aivan luonnollinen selitys tuohon kasvatustieteen alalla niin usein moitittuun pedanttimaisuuteen ja kuolleeseen kaavamaisuuteen ja samalla syy, miksi kasvatustieteellisessä kirjallisuudessa löytyy verraten vähän, jota voisi pitää klassillis-arvoisena, vaikka tä-

mä kirjallisuus muuten onkin erinomaisen laaja. Sillä jos mikään on kuollutta ja viehättämätöntä, niin varmaankin semmoinen tiedelause eli oppi, joka kerta on erilleen lohkaistu tasaisen kehityksen alaisena olevasta tieteellisen harrastuksen kokonaisuudesta ja samalla erotettu tieteessä alati tapahtuvasta nesteiden uudistuksesta.

Esimerkkejä ei suinkaan puutu, jotka osottavat, miten melkoinen joukko semmoisia irti lohkaistuja oppeja periytyy yhä edelleen kautta koko kasvatustieteen, samalla aikaa jolloin ne puhtaan tieteellisyyden piiristä jo aikaa ovat karkotetut. Niinpä on hyvin tunnettu seikka, miten n. k. frenologia eli se oppi, joka pääkallon muodostumisesta tahtoo päättää mimmoiset sielun ominaisuudet ovat, miten se aikoinaan reippaasti ja rohkeasti otti vastataksensa kaikkiin hämäriin kysymyksiin siitä, mihin määrin aivot olivat määrättyjen henkisten toimintain asuntopaikkana. Vielä hiljattain selitti professori R. Tigerstedt pääkaupunkimme yleisölle, kuinka häilyvässä hämäryydessä tieteellinen tutkimus kaikkien tämmöisten asiain suhteen vielä tänäänkin on. F. J. Gallille ja hänen ystävillensä oli kuitenkin melkein jo vuosisata takaperin helppo asia mitä täsmällisimmin pääkallossa sijoitella ei ainoastaan yleisiä sielunkykyjä vaan myöskin niin erikoisia ja jyrkkämuotoisia toimintoja, jommoisia esim. väriaisti, asiallis-aisti, varkaus-aisti, murhapolttovimma, metafyysillinen mielisyvyys, itsensä arvossa-pito, lapsirakkaus j. n. e. ovat. Ei kai tarvinne erityisesti huomauttaa, että sielutiede jo aikoja sitten on karkottanut tämmöiset taipumukset etäisimpään romukamariinsa, josta ne ainoastaan ylen harvinaisina historiallisina eriskummallisuuksina vielä joskus vedetään esille jonkun kansantajuisen esitelmän höysteeksi. Mutta tämä ei kuitenkaan estä Gallin frenologiaa, kerran siksi päästyään, olemasta perustana eräälle kasvatustieteelliselle suunnalle, joka vielä tänäänkin koko uljaasti panee olemuksensa alttiiksi ja joka vielä monen ihmeeksi jonakin oraakelintapaisena Gallin arvovaltaa kannattelee. Puheena olevan kasvatustieteellisen suunnan tuotteet, jotka etupäässä tunnetaan toiminimestä Karl Schmidt ja Wichard Lange, saavat yhä uusia painoksia meidänkin vuosikymmeninä ja ovat sopivamman kirjallisuuden puutteessa meidänkin yliopistossa ahkerasti tulleet käytetyksi.

Toisen silmiinpistävän esimerkin poisheitettyjen teoriain kummittelemisesta kasvatustieteen alalla, joka kummittelu on syynä tämän opintoesineen tunnettuun kuivakiskoisuuteen, tarjoo epäilemättä hegeliläisyys, oppi, jonka jälkimainingit eivät kai millenkään alalle niin kauvaksi

aikaa kuin kasvatustieteesen ole jääneet hyökyilemään. Hegelin suurensuuntaista ajattelijaneroa ei juolahda mieleeni ruveta aleksimaan, ei myöskään hänen filosofiansa monessa suhteessa hedelmiä tuottavia vaikutuksia (muistettakoon minkä yllykkeen tämä oppi antoi historiantutkimukselle huomauttamalla maailman kehityksen järjellistä säännöllisyyttä). Uskon varmaan, että vielä syntymättömät sukupolvet eivät ihmetystään suomatta voi sivuuttaa tuota omituista jättiläisponnistusta, joka näyttää meille inhimillisen ajatuksen pyrkimässä omasta syvyydestään rakentamaan koko olemiston. Mutta yhtä varmaa on seuraavakin. Ne sirpaleet Hegelin oppikoneistoa, jotka nyt, tuon ponnistuksen jo aikaa sitten tauottua, yhä vielä joskus kohoavat näkyviin, helposti tunnettavien kolmijakojen ja tuskin ymmärrettävien filosofiallisten ongelmain muodossa, ne ne ovat kaikkein vähimmin omansa todistamaan minkäänlaista suurensuuntaisuutta, — ei, niiltä puuttuu tykkänään tuo elähyttävä henki, ne pikemmin pelottavat meidät luotaan. Ne ovat, suoraan sanoen, kuivinta, hedelmättömintä mitä löytyy, ja se rooli, mikä niillä on suoritettavana, että ne nimittäin tarpeen tullessa luulottelevat meille jonkinlaista korkeampaa tieteellisyyttä, se ei enää edes onnistu pitämään yleisöä hyvällä tuulella ja vakavana.

Tässä yhteydessä sopisi vielä viitata F. E. Beneken sielutieteelliseen oppiin, joka kasvatustieteessä (vrt. F. Dittes) meidän päiviin saakka on nauttinut uskollisempaa noudatusta kuin milloinkaan puhtaan tieteellisyyden alalla, jossa se verraten hyvin pian pantiin ad acta. Mutta minun on rientäminen ottamaan puheeksi sitä kasvatustieteellistä suuntaa, johon meidän kasvatuksenharrastajain, minun vakaumukseni mukaan, etupäässä olisi luotava silmänsä, sieltäpäin saadakseen elvyttäviä yllykkeitä tieteensä edistykseksi. Tarkoitan Herbartin koulun kasvatustiedettä. Jo toisaalla olen tarpeeksi huomauttanut, mitenkä Herbart itse monessa kohdin kasvatustieteilijänä kävi filosofiastaan edelle, milloin hänen itsenäisesti luopa neronsa kerta toisensa perään toimitti hänelle voittoja omista silloin tällöin vaillinaisesti sukeutuneista oppimääritelmistään. Mutta useimmissa hänen seuraajissaan juuri nämä vaillinaiset oppimääritelmät ja kaikki oppisääntöinen ahdasmielisyys ehkä ahkerimmasti uudestaan kummittelee ja jähmettyneessä muodossa varsinaisen hengen kustannuksella ylvästeleksen. Siitä seuraa, että heissä kaikki tuo kelvotonkin siemen pääsee itämään. Joka vielä tänäänkin haluaa nähdä miten juuri noihin Herbartin sielutieteen metafyysillisiin ja matemaatillisiin ongelmiin huolettomasti vedotaan erehtymättömänä oikeutena ja korkeim-

pana viisauden määränä, mihin meidän aikakausi näissä kysymyksissä on päässyt, niin tarkasteltakoon vaan kasvatustieteellisiä painotuotteita. Mielikuvat, sielun itsensä varjelemisen toimintoina, niiden muuttuminen mekaaniseksi voimaksi sieluyksiössä, niiden matemaattisten sääntöjen mukaan määrättävissä olevat keskinäiset hämmennyssuhteet j. n. e. tavataan näissä tuotteissa vielä useasti täydestä käypänä tavarana, kun samalla aika varsinainen sielutieteellinen tutkimus ei ole kaikin puolin voinut tyytyä noihin Herbartin panemiin perustuksiin, vaan — jättäen muuten arvoonsa hänen käänteen tekevän, sielutieteen alalla suorittamansa elämäntyön -- on monessa suhteessa käynyt toisella tapaa asiaan käsiksi. Kun vuosi takaperin kävin Graubündenin pääkaupungissa Churissa tutustuakseni erääsen Herbart-Zillerin mukaan järjestettyyn n. s. mallikouluun, joka on ainoa laatuansa koko Sveitsissä, perustettiin siellä juuri opettajain keskuudessa yhdistys, jonka tarkoitukseksi asetettiin se omituinen tehtävä, että tahdottiin yhdessä selville ottaa se vaikea matemaattinen sielutieteen alustus, minkä Herbart teoksissaan oli jälkimaailmalle perinnöksi jättänyt. Mainitsen tämän, koska se puhuttaessa tuosta vanhettuneiden aatteiden jatkumisesta kasvatustieteen alalla epäilemättä on hyvin kuvaavaa. Semmoista yhdistys-ohjelmaa nimittäin tuskin muuten tavattanee, ja varmaankin olisi voinut neuvoa Churin miehiä käyttämään kallista, käytännölliseltä opettajatoimelta säästynyttä aikaansa hedelmällisemmällä tavalla, kuin ottamaan vaivalloisen yhdystyön alaiseksi Herbartin pyhimysjäännöksistä juuri sen, jota nykyään kaikkein vähimmin kysytään.

Mutta juuri Herbartin kasvatustieteessä tavataan se käsite, joka paremmin kuin mikään muu voipi puhdistaa pedagoogiallisen ilmaston niistä kulutetuista aineksista, jotka vaan tekevät tämän ilmaston raskaaksi ja huuruiseksi sekä tuskin ovat omansa muodostumaan elin-ilmaksi nuorisolle. Tämä on *harrastuksen* (Interesse) käsite. Se siis tarkoittaa sieluntilaa, joka vaan alituisesta edistyksestä saapi korkeimman viihtymyksensä ja tyydytyksensä. Niinkuin jokainen oikea kasvatustieteellinen käsite saavutetaan tämäkin lapsen omasta luonnosta, — sillä mikäpä on luonnollisempaa lapselle kuin tuo lakkaamaton halu vaurastuttamaan henkeänsä, pyrkimään kohden uutta, sanalla sanoen harrastua. Koko iän kestävän, alati uusiin henkisiin valloituksiin ajavan harrastuksen asettaa Herbart kaiken kasvatustoimen pyrkimysperäksi, vastakohtana kaikille noille niin pian kuoleutuville oppikasoille, joita kimnaaseissa muuten tyrkytellään oppilaiden päähän.

Mutta jos nämä mietteet on johdettu lapsen ominaista luontoa silmällä pitäen, niin muodostuvat ne kasvatustieteelliseen oppiin ja opetusta harjoittavaan henkilöön nähden kulloinkin ehdottomaksi vaatimukseksi, jonka merkitys ulottuu sangen laajalle. Supistakaamme tämä vaatimus uudestaan näihin kolmeen sanaan: mieliheimoisuus nuorten kanssa!

Mikäli tämä vaatimus tulee täytetyksi, katoaa ikäänkuin itsestään tuo niin surullisen kuuluisa — kasvatustieteellinen hedelmättömyys.

W. Ruin.

Kirjailijain muotokuvia.

XVIII.

Anna Maria Lenngren.

Karl Warburg: Anna Maria Lenngren. Ett bidrag till Sveriges Litteraturhistoria.

Sillä todellisuuden harrastuksella, joka osotaksen meidän aikamme kirjallisuuden paraimpana tuntomerkkinä, oli sata vuotta sitten voimallisempi edustaja, kuin useat sen nykyisistä viljelijöistä lienevätkään. Se oli *Anna Maria Lenngren.* Ken tänpäiväisen sukupolven nuoremmista tutustuu tämän itsenäisen hengen runouteen, tuskin saattaa jäädä hämmästymättä sitä mestariutta todellisuuden kuvauksessa, minkä hän siinä tapaa. Kun tämä suunta nykyajalla pääasiallisesti esiintyy romaanissa ja näytelmässä, käytti rouva Lenngren sitä laulurunossa — jota lajia useimmat sen viljelijöistä jonkinmoisella kirjallisella sukuarkuudella vielä tahtovat pyhittää yksistään romanttisuudelle, siinä luulossa arvatenkin että ainoastaan sensuuntaisilla tuotteilla voipi olla pysyväisyyttä. Anna Maria Lenngren kirjoitti viimeiset runonsa pian sammuvan vuosisatamme alkukoitolla, mutta seitsemän vuosikymmentä uuden kirjallisen koulun vallitessa ei ole voinut saattaa niitä unhotukseen.

Vanhan huonerakennuksen seinällä liki Upsalan yliopistoa on taulu, joka ilmoittaa Anna Maria Lenngrenin siinä syntyneen 18 p. Kesäkuuta 1754. Tämän ilmoituksen hra Warburg kuitenkin kumoo: aika on vaih-

dettava 1755:ksi, ja paikan suhteen ei ole saatu todistetuksi, onko se edes Upsala, vaikka ei ole voitu toistakaan paikkaa siksi todistaa.

Anna Maria kasvoi isänsä Magnus Malmstedtin johdolla. Yliopiston opettajana ja sen nuorison suosittuna kokosi Malmstedt joukon opinharjoittajia ympärilleen, ja sen kautta nuori Anna Maria aikaisin tuli saamaan osaa henkisen elämän kehityksestä. Ajan ahtaat käsitykset naisesta eivät olisi sallineet nuoren tytön saada oppia tieteellisissä aineissa, mutta Malmstedt oli niitä harvoja, jotka kannattivat jonkinlaista keskikantaa naisten jumaloitsijain ja pilkkaajain välillä, ja sen varalla sai tytär nauttia isänsä opetusta akateemisissa aineissa, muun muassa latinan kielessä, jossa hän saavutti etevät tiedot. Kerrotaan hänen usein auttaneen ylioppilaita heidän harjoituksissaan. Isän vapaamielisyys, joka oli painanut leimansa hänen perheesensä, taas oli omiansa laskemaan tyttären vapaasen mietiskelyyn ja luonnonmukaiseen kehitykseen. Malmstedt oli itse nuorempana siksi kipeästi kärsinyt ulkonaisen pakon käsissä, että hän tahtoi omasta perheestään poistaa sen vallan. Ollen lämmin ja harras uskonnollisissa asioissa oli hän poliitillisen taidon puutteessa joutunut epäluulon-alaiseksi lahkolaisuudesta — suorain luonteiden kohtalo. Jälkeenjääneet paperit eivät tosin muuta tiedä hänestä, kuin että hän oli hurskas ja veisasi salmeja, mutta hänen puheestaan ja opetuksestaan oli löydetty valtakirkon kaavoihin sopimattomia mietteitä. Hänen vakuutuksensa eivät auttaneet; hänen yksityisissä kirjeissään oli tavattu sanoja semmoisia kuin »karitsa», »haava», »veri» y. m., nämä kirjoituttivat hänen hernhuutilaiseen lahkoon ja hän julistettiin virkansa menettäneeksi. Pappisvirkaan ei häntä myöskään päästetty. Nämä vastoinkäymiset painoivat Malmstedtin suureen aineelliseen ahdinkoon, ja vaikeimmallaan oli perheen toimeentulo Anna Marian syntyessä. Sittemmin kuitenkin luultu harhautuminen kirkon opista unhottui, ja Malmstedt sai takaisin oikeutensa antaa ylioppilaille opetusta.

Koti, jossa Anna Maria Malmstedt kasvoi, oli niin muodoin vaatimaton koti, vieras kaikellaiselle ylellisyydelle. Mutta se oli hyvä koti, se valmisti lapsille kasvatuksen, jonka varassa sielun ja sydämen taipumukset pääsivät säännöllisesti kehittymään. Vanhempien tyytyväinen mieliala loi perheesen sopusoinnun, jonka hyviä vaikutuksia selvästi voi huomata Anna Maria Lenngrenin runoudessa. Puute ja huolet eivät voineet karkottaa iloa hänen lapsuutensa kodista. Siihen viittaavat m. m. myöhemmin syntyneen

«Slottet och kojan» nimisen runon loppusanat, joiden mukaan antimet jakaantuvat taivahisen tahdosta niin, että tulee:

«Ylhäisille linnat
Ja onni pienillen.»

Ihanimpina kuvaantuvat hänen lapsuutensa muistot hänen laulaissaan:

«Jag mins den ljufva tiden
Jag mins den som i går,
Då oskulden och friden
Tätt följde mina spår,
Då lasten var en hexa
Och sorgen snart försvann
Då allt utom min lexa
Jag lätt och lustigt fann.

Uppå min mun var löjet
Och helsan i min blod,
I själen bodde nöjet
Hvar menniska var god.
Hvar pojke glad och yster
Var strax min hulda bror,
Hvar flicka var min syster,
Hvar gumma var min mor.»

Jo aivan nuorena alkoi Anna Maria kirjoittaa runoja. Alusta alkain valitsi hän aineensa ympäristöstänsä, ihmisistä, tapauksista, pikkutilaisuuksista. Kun rouvat istuivat koolla kahvipöydässänsä, sai Anna Maria istua käsityönsä kanssa jossain syrjemmällä. Sieltä hän kuunteli ja katseli miten tilapäätä vietettiin, ja sai hyviä aiheita aikaisempiin ja vastaisiinkin satiireihinsa. „*Tekonseljen*"issä kuvastuu kyllin terävästi se tyhjänpäiväinen suunpiekseminen ja lähimmäisen tarkastus, joka tämmöisissä seuroissa ylimmällään eleli. Hänen sepityksiänsä luettiin sitten eri tilaisuuksissa ja saivat usein kiitosta. Sopihan pientä riimintekoa pitää poikkeavana sukkeluutena; mutta kun hänen tuotteliaisuutensa rupesi kasvamaan ja tyttö kun todenteolla taipui antautumaan runoilemiseen, silloin selitettiin sitä anteeksiantamattomaksi kapinaksi sopivaisuutta vastaan, ja pian alkoi ilkeäin pistosanojen rankkasade pudota hänen päällensä. Sitä hän vielä vanhemmilla päivilläänkin muistelee, kun omaa kokemustaan kuvailee:

«En lärd i stubb — det är ett rön —
Satirens udd ej undanslipper,
Och vitterheten hos vårt kön
Bör höra blott till våra nipper.»

Hän ei liene ollut paljon päälle 17 vuoden, kun hänen runojansa alkoi näkyä painettuina, ensin eräässä hyvin levinneessä ja hyvin toimitetussa Göteborgilais-lehdessä „*Hvad nytt*" ja sittemmin v. 1778 perustetussa „*Stockholmsposten*"issa, jossa niinkuin edellisessäkin Bellman, Kellgren, Leopold y. m. julkaisivat kirjallisia tuotteitaan. Merkillisimpänä A. M. Malmstedtin nuoruuden runoista pidetään hänen yllä mainittua „*Tekonseljen*"-nimistä satiiriaan, josta löytyy neljä eri toisintaa, kaksi painettua, vuosina 1775 ja 1777, ja kaksi käsikirjoituksina. Ulkonaisessa muodostelussa voittanee viimeinen toisinta, jota vastoin ensimmäistä täytyy pitää etevimpänä värityksessä ja voimassa. Se ei käsitä vähempää kuin 36 värssyä, ja koska se on rouva Lenngrenin runoudessa edustavaa laatua ja valaisee hänen kehityshistoriaansa, otamme tähän muutamia säkeitä. Se kuvailee, niinkuin sanottu, seurustelevien rouvien taloudenhuolia ja loruja muista ihmisistä ja puolustaa siinä samassa naisen oikeutta päästä osalliseksi henkisestä kehityksestä. Määrättyänsä aineen: «Jag sjunger om de sköna djuren, Som framför andra i naturen Så granna egenskaper fått», kuuluu:

«Jag till mitt ämne derför skyndar,
Tag täcka kön mig i ditt skydd!
Jag gerna mig med dig befryndar,
Och vill försvara här din dygd.
Tänk man förnuftet dig bestrider,
Vår verld till slutet säkert lider,
Man härtill många tecken hör,
Bland mankön, ack hvad afvundslåga!
Tänk det har blifvit allmän fråga:
Om du bland menskor räknas bör.»

Todella olikin vielä edellisellä vuosisadalla julkaistu teoksia joissa oli koetettu väittää, ett'ei vaimoa sovi lukea ihmisten sukuun: «Femina non est homo, Disputatio nova contra mulieres» Wittenbergissä 1672 ja J. N. Niemannilta «Beweis dass die Weiber nicht Menschen sein können». Anna Maria Malmstedtin runosta puhaltaa sama henki kuin sitä ennen rouva *Nordenflychtin* kirjoituksesta Rousseauta vastaan, ja sama jota suuri *Holberg* kannatti satiirissaan «Zille Hansdotters forsvar för kvindekjönnet.»

Varoituksen jälkeen johdannossa, jossa runoilija ennustaa sukupuo-

lensa parjaajille ansaitun rangaistuksen kahvipöydän äärestä, alkaa varsinainen kuvaus: rouvat, vanhat ja nuoret, valittavat piikojen huolimattomuutta, jotka lyövät kuhmuja kahvipannut täyteen, rikkovat lasit, karafiinit, pallit, pilaavat pellavan, hampun, ovat laiskoja, röyhkeitä j. n. e. Sitten seuraa rouvien omat vaivat, vaikeudet, ja viimeksi huokaukset uuden ajan nuorista naisista. Näytteitä:

Kom följ mig upp jag måste höra
Hvad mina pigor för sig ha,
Här är så mycke' till att göra,
Jag måste huta åt dem bra,
Tvy vali den der gamla Lotta,
Som aldrig vet på totten spotta,
Förrn änden måste bli som trä,
Si hur det ligger snedt på nocken,
Säg, ids du aldrig smörja rocken,
Det är dig likt du gamla fä.»

Sitten kun on siirrytty useampiin seurueihin, toinen soittaa, toinen pitää ruokalepoa ja: «Den tyngd, som ålderdomen qväljer, Blir lättad af två vinbuteljer», syttyy puhe uudestaan ja tyttärien vuoro on joutua tarkastuksen alle:

«En åldrig dam sin dosa skakar,
Hon krummar sig och hostar ut,
Hon putsar ljus och jemkar stakar
Och slår på näsan fermt en knut,
En myndig röst hon sedan höjer,
Hvar min ett olikt köksgrepp röjer
Och hvarje ord ett skafferi.

— — — — — — — —

Om våra flickor ville lära
Det som till hushållskonsten hör,
Och låta bli att omsorg bära
Om sådant som dem intet rör.

— — — — — — — —

Men tiden är nu helt förvänder,
Mot mina fordna ungdomsdar.
Man skämmer sina vackra händer
Om man i någon syssla tar.

— — — — — — — —

— — — — — — — —

Så får hon smak för vitterleken,
Vips, skall hon sta' och göra rim;
Det bär nog märke uppå steken,
När såsen är så seg som lim.
Det kan en sten till ondska reta,
Att troll vill också vitter heta:
Man kan väl gissa hvad hon vet;
Nog tror jag det går an att skryta,
Men lägg man versen i en gryta,
Få se om soppan ej blir fet.»

Nej, annat slag, då jag var flicka
Jag mins, jag hade sysslor nog.

— — — — — — — —

Gud fröjde salig man mins anda
Han trodde annors allehanda,
Och ganska sällan var han glad;
För manfolk han mig gerna gömde;
Men fick jag bref, han mig berömde:
Ty jag förstod ej någon rad.

Eihän saarnat paljon auta, mutta pitäähän keventää sydäntään. Sen tehtyä johtuu taas kotohuolet mieleen ja surettavat sitä enemmän huononevan terveyden tähden. — Kemut päättyvät viimein yleiseen hämmästykseen erään osan-ottajan uutisesta, että itse paholainen oli nähty viime naamiohuveissa.

Tältä ajalta on tavattu suuri joukko ennen tuntemattomia pienempiä satiireja, joiden draamallinen eloisuus ja voima esityksessä ennustaa sitä mestariutta, minkä rouva Lenngren kerta oli saavuttava. Joka värssyssä

välkkyy hieno tutkain, aina käännettynä oikeaa maaliansa kohti, mutta sen ohessa leikillisen hyväntahtoisuuden johtamana. Omaperäisen tuotteliaisuuden rinnalla harjoitti hän käännöksiä ja mukailemista. Paitsi muutamia Ovidiuksen ja Horatiuksen runoja, (joista vaan yksi julkaistiin) käänteli hän useampia ranskalaisen ja naapurimaittensa runouden tuotteita. Ne voittivat kaikki harvinaista huomiota yleisössä, ranskalaisen Marmontelin kolme näytelmäkappaletta: «Lucile», «Zemire & Azor» ja «Silvain» otettiin näytettäviksi ja Zemire & Azor näytettiin Tukholmassa 73 kertaa. 1778 se julkaistiin korupainoksessa, ja neiti Malmstedt omisti sen kuningattarelle muutamalla ajan tavan mukaan nöyrimmässä alamaisuudessa kyhätyllä runollisella tervehdyksellä. *Johan Henrik Kellgren*, joka vuotta ennen oli tullut Turusta Tukholmaan ja monen muun kirjailijan tavoin joutunut neiti Malmstedtin tuttavuuteen, oli kirjoittanut «Zemire & Azoriin» pitemmän näytelmän kaltaisen proloogin.

Taidetta rakastava Kustaa kuningas tiesi hyvin käyttää valtakuntansa etevimpiä kykyjä teaatteriansa varten. Gyllenborgin jälkeen kiinnitti hän siihen Anna Maria Malmstedtin ja pitkinä aikoina oli tämä hänen parhaimpia näytelmä-mukailijoitaan. Leopold ja Kellgren, jotka kanssa käyttivät neroansa samassa palveluksessa, väsyivät ennen innostunutta naiskumppaniansa. Yhä kasvava halu itsenäiseen runoilemiseen ja laajempiin opintoihin erotti kuitenkin sitten hänenkin teaatterityöstä, ja vuosisadan lopulla oli ihastus hänen satiireistaan ja idylleistään astunut sen kiitoksen sijaan, jota hän parikymmentä vuotta ennen oli niittänyt kirjailijana kuninkaan teaatteria varten.

Parhaimman käsityksen nuoren neidon palavasta opinhalusta ja hänen ajatuksestansa sukupuolestaan antavat hänen *runoilijakirjeensä* ystävälleen ja ikäiselleen, innokkaalle kirjallisuuden viljelijälle Henning Schmitterlöwille. Ajan tavan mukaan laadittiin nämä kirjeet runomittaan ja varustettiin suorasanaisella johdannolla sekä päätöslauseella, useimmiten ranskaksi. Ensimmäisistä kirjeistä puhuu raitis ilo, kun hän saapi «aitastaan» noukkia ja riimiksi sovittaa kaikellaisia aineita; viimeisissä pääsee ilmoille surumielinen alakuloisuus ja kyllästys runontekijän työlääsen ammattiin. Yleisön yhä kiivaammat moitteet naisesta, joka harhailee kutsumuksestaan, olivat kipeästi koskeneet Anna Marian arkaan ja hellään luontoon, ja siitä hänen masentunut mielensä. Vaikk'ei näiden kyhäysten runollista arvoa saata

korkeaksi kiittää, otamme tendenssin vuoksi tähän pari kohtaa niistä. Yksi kirje alkaa:

Jag för en ädel vän i dag min penna skär,
Bort främmande och tvång, bort allt hvad hindra plär,
Jag helgat denna stund åt stillhet och mitt hjerta,
Det nöjet njuta bör, det känner ofta smärta. — — —
Du fina mänskovett som kunnat möjligt göra
Att med en bortrest vän ibland ett samtal föra.
Din styrka prisas bör, den hjerna heta stor,
Som lyckligt skapat har det första postkontor.

Mutta myöhemmin kuuluu:

Det yrke jag har valt, mig tycks bedrägligt vara,
Jag ökar utan frukt de arma snillens skara,
Som mödsamt nöta ut båd' anda, lif och själ,
Blott för den ringa lön att hetas rimma väl.
Nej lyckan och min vinst jag mera bör bevaka,
Jag går till min natur och könets gräns tillbaka.
— — — — — — — — — — — —

Ja hyvästijättönä: «J'ai l'honneur d'être avec beaucoup de l'estime, monsieur, votre très humble servante

Anne Marie Malmstedt.»

Erään ystävänsä luona Tukholmassa oli Anna Maria usein tavannut «Stockholmspostenin» ahkerimmat aputoimittajat kanslisti C. P. Lenngrenin ja ennestään tutun Kellgrenin, joista ensinmainittu rupesi osottamaan nuorelle naiselle erityistä mieltymystä. Tarinan mukaan olisi sitten Lenngrenin kosiminen tapahtunut seuraavalla tavalla: Kerta kun neiti Malmstedt kävi mainitun ystävänsä luona, oli tämä kätkenyt hänen ompelupussinsa ja sitten neuvonut häntä kirjoittamaan runomittaisen ilmoituksen, jonka ystävä lupasi toimittaa sanomiin. Anna Maria suostui siihen ja kyhäili näin kuuluvan ilmoituksen:

Kadonneita kaluja:

En flicka har sin sypung mist,
Den tappades Gu' nås sa visst,
Vid sista morgonpromenaden
Emellan Södermalm och Staden.
Uti den pungen lag en sax,
Två silkesnystan, litet vax,
En halsduksnål, två små berlocker
Och en Cupido utaf socker,
En fingerborg, syringar två
Sa genomnätta och sa sma,
Som fingrarne de suttit på;
Ett litet nalhus och ett mönster
Nyss ritadt af emot ett fönster,
Och till en väst det mönstret var;
Till julklapp ämnadt söta far.
Nu kommer hon dermed till korta,
Ty hennes sypung nu är borta.
Den denna pung, till färgen grön,
Tillrättaskaffar, får till lön
En *puss* och tvänne *sockerbrön.*

Kun sitten neiti Malmstedt jonkun päivän perästä tuli ystäväänsä tapaamaan, astui Lenngren sisään, kadonnut ompelulaukku kädessä ja pyytäen löytöpalkkaansa — suudelmaa ja kahta sokerileipää, joista kaksi viimemainittua oli rouvan toimesta hankittu pienelle lautaselle. Koko juttu lienee vaan sukkela sepitys, ainakin ilmestyi tuo runopätkä vasta 16 vuotta myöhemmin «Stockholmsposteniin». Mutta että neiti Malmstedtista v. 1780 tuli rouva Lenngren, se kyllä pitää paikkansa.

Naimisensa kautta tuli Anna Maria jokapäiväiseen tuttavuuteen Kellgrenin kanssa, sillä tämä oli Lenngrenin työtoveri ja ystävä. Tätä tuttavallista kanssakäymistä kesti sitten viisitoista vuotta aina Kellgrenin kuolemaan asti, ja täydellä syyllä on näiden runoilijain välillä otaksuttu ahkeran vuorovaikutuksen vallinneen. Usein niiden runot tuntuivat niin yhdenkaltaisilta, että yhtä hyvin toista kuin toista olisi voinut tekijäksi uskoa. Kun Kellgren usein rouva Lenngrenin kyhäyksiä kuritteli ja muodosti, keksiskeli tämä vuorostaan uusia sukkeluuksia Kellgrenin runoaineksiin. Niinpä väitettiin jutun rapujen hirveästä kuolemasta, noiden jotka elävinä kuolevat, olleen rouva Lenngrenin pistämä Kellgrenin kuuluisaan runoon: «Dumboms lefverne».

Lenngrenin koti tuli ajan kirjallisuuden harrastajain keskustaksi, eikä ole epäilemistä, että talon emäntä oli sen vaikuttavin vetovoima. Atterbom sanoo, että kirjallisuuden seuraa „*Utile Dulce*" Tukholmassa hallittiin rouva Lenngrenin teepöydästä, sen perästä kuin seura oli kutsunut nämä kaksi puolisoa jäsenikseen. Melkein joka ehtoo kokoontui seuran etevimmät jä-

senet siellä, siellä sitten ajan kirjalliset riennot keskusteltiin, julkaistuja ja julkaisemattomia kynätuotteita luettiin, ja viimeiset saivat usein käydä kovan kiirastulen läpi, ennenkuin ne laskettiin päivänvaloon.

Franzén, Atterbom ja Ljunggren ovat sanoneet, että rouva Lenngrenin oma tuotteliaisuus olisi ollut ummessa hänen avioliittonsa ensimäisinä vuosina. Herra Warburg vastustaa tätä mielipidettä ja perustaa vastaväitteensä runoilijan jälkeenjääneihin papereihin, joista tulee ilmi että hän vuosina 1780—1792 on kyhäillyt liki 90 runoa. Ainoastaan 1784—89 on tuotteliaisuus ehtynyt, arvatenkin siitä että kuolema sillä ajalla tempasi useita hänen omaisistaan. Se muutos on huomattava, että rouva Lenngren nyt runoilee pääasiallisesti hauskuudekseen eikä ammatintapaisesti niinkuin tyttöajallansa, jolloin hänen täytyi katsoa aineellista ansiota. Lenngren ja Kellgren kantoivat hänen runonsa «Stockholmsposteniin», ja useita niistä sävellettiin hänen lankonsa Åhlströmin toimittamassa kiitetyssä musiikkilehdessä, „*Musikaliskt Tidsfördrif*",-josta ne levisivät lauluina yli koko maan.

Kolmekymmentä tämän aikakauden tuotoksista ovat *epigrammeja* ja *epigrammikimppuja*, tunnetut terävistä ja sukkelista loppukäänteistään. Viimemainituita edustavat varsinkin tilapäärunot „*Fastlagsris*", „*Nyårsgåfvor*", „*Julklappar*", julkaistut vähien loma-aikain päästä. Askel epigrammista *satiiriin* ei aina ole suuri; näissäkin rouva Lenngren, luonnolleen uskollisena, ottaa aineensa todellisuudesta. „*Engelska vagnen*" nimisessä satiirissaan lyö hän leikkiä turhanpäiväisen, naurettavan kiireen kanssa, kun arvoisa rouva lankarullan oston vuoksi kääntää ylös-alasin koko talon, ja hänen päästyänsä hengästyneenä vaunuihin

«Piskan smäller,
Resan nu gäller
In uti staden att handla .... hvad då?
Jo, godt folk .... *en docka trå.*»

Toiste taas kääntyy leikki veltostunutta pappismiestä kohtaan, kun tämä valittaen:

«O herre mig thin styrka gif
I thenna mödosamma verlden»

oikoilee jäseniään vuoteellaan. Sekä alkuperäisissä että mukailuksissaan uskaltaa rouva Lenngren joskus käyttää joteskin arveluttavia väriä; myöhäi-

semmän ajan lukijat ovat väliin hänen suorasanaisuudestaan loukkautuneet, mutta tulee muistaa, ettei hänen aikanansa vielä oltu puheilussa niin arkoja sanojen *hienouden* puolesta, kuin sittemmin tuli tavaksi. — Parhaimpina satiireina tältä ajalta pidetään „*Fröken Elise*", säätynaisen turhamaisuus ja pintapuolisuus nuoruudesta vanhuuteen, kuudessa värsyssä, kuva kuvan päälle, kohta kohdasta sattuvan selvästi kuin tauluun maalattuna. Leikillinen loppukäänne epigrammissa „*Ja det går så*", jossa kuvataan vanhan naisen onnistumattomia ponnistuksia estääksensä kasvattitytärtänsä kohtaamasta kultaansa, vaikuttaa aivan koomillisesti:

«Och medan gumman regeln smällde,
Mamsell igenom fönstret klef.»

Erityisenä sarjana tällä ajalla ilmestyvät niin sanotut *seuralaulut* ja niiden joukossa *juomalaulut.* Että rouva Lenngren näiden ja olletikin juomalaulujen kyhäyksessä enemmän seuraa ajan muotia kuin omaa subjektiivistä tunnettaan, täytyy pitää varmana. Tapa vaati, että kemujen ja seurojen vietossa esitettiin älykkäitä ja huvittavia lauluja. Yhtä välttämätön kuin korttipeli ateriaa ennen, oli juomalaulu — ja tietysti juomat — aterian kestäessä ja sen jälkeen. Maan etevimmät runoniekat virittivät kanneltaan siihen tarkoitukseen, ja pääsisällyksenä juomalauluissa piti oleman «jalon nesteen» ja sen nautitsemisen ylistys. Jos uskoisimme ajan tulkitsijoita, olisi tämä nautinnon ja huvituksen kiitos, niinkuin itse huvituskin, ollut hyvinkin ihanteellista laatua, mutta myöhempi arvostelu ei näy voivan sille myöntää samaa ideaalisuutta. Että rouva Lenngrenkin otti osaa ajan tapaan, ei kuitenkaan ole ihmeteltävää. Oivallinen emäntä kuin oli, tahtoi hän omilla sepityksillään huvittaa miestänsä ja tämän ystäviä sekä omiaankin. Kun siis juoma oli valmistettu ja tuotu pöydälle, alkoi runojen laulanto, ja luonnollisesti iloisen ja älykkään emännän kyhäykset eturivissä. Hänen oma kaunis äänensä kuului heleänä yhteisessä köörissä.

Että rouva Lenngrenin juoma- ja huvilaulut, niinkuin sanoimme, syntyivät enemmän vallitsevan ajanhengen vaikutuksesta kuin hänen omasta sisällisestä mielentilastaan, todistaa muun muassa se, että usein juuri tällä ajalla hänen muista kyhäyksistään puhuu hiljainen suru ja kaipaus. Illallispöydässä hänen laulunsa kyllä soi:

«Hvarföre våra lefnadsdagar
Förnöta pa ett ängsligt sätt?
Nej, lydom endast nöjets lagar
Och drick, så är mitt tänkesätt.»

Ja samoin: «Skynda att sällheten finna», — — — «Kom låt oss lifvets vällust smaka», mutta sillä välin hänen mielensä vaipuu surullisiin muistoihin ja kaipaukseen:

«Sälla förflutna dagar,
Hvarföre skall jag minnas er?
Intet mig nu behagar,
Jag endast saknar och klagar...
Sälla förflutna dagar,
I återkommen aldrig mer.»

Samaan ajatukseen täytyy päätyä niistä *erootillisista* runoistakin, jotka tältä ajanjaksolta tavataan ja joissa lauletaan aistillisen rakkauden ylistystä. Monet niistä ovatkin muodosteluja ja käännöksiä. Kun hän esimerkiksi „*Till Daphne*" nimisessä laulussa antaa nuoren neidon ihailijan nuhdella kaunotartansa liiasta varovaisuudesta, päättäen:

«Jag önskar på vårt nya år
Er litet mindre stränga dygder,
Då litet mera hopp jag får»,

niin on mahdotonta pitää tätä runoilijan omana subjektiivisenä käsityksenä. Vaan lienevät nämä kuten juomalaulutkin runollisia opinnoita ajan suunnan mukaan. Varsinkin hänen myöhemmistä tuotoksistaan, joissa hän ottaa viininnautitsijat samaten kuin hekumalliset lemmennauttijatkin ilveilyksensä esineeksi, johtuu lukija siihen ajatukseen, että Anna Maria Lenngren paraasta päästä lainatussa puvussa on uhraillut juoma- ja hekumalaululle.

(Jatketaan.)

Lucina Hagman.

Kaksi hirttoyritystä.

Kirjoitti *Kolto.*

«Siis murhia taas!» — ääntää yksi lukijoistani.

«Se on kauheata!» — lausuu toinen.

«Hm! Ja vanhaa», — jatkaa kolmas, asiantuntija.

No niin! Mitäpäs sitä on uutta auringon alla . . .

— — — — — — — — — — — — — — — —

Ken ei tahtoisi mielellänsä olla lapsi? . . .

Oi te lapsuuden valoisat hetket! Teitä muistellessa tahtoisi maailman myrskytuulten runtelema henki palata takaisin teidän piiriinne ja teihin ikuisesti sulautua! — Mutta ah! Eihän ihminen taida paremmin nyt kuin ennenkään mennä jälleen äitinsä kohtuun . . .

Niin. Ken ei tahtoisi olla mielellänsä lapsi? . . .

Ja ken ei tahtoisi lukea pikku kertomusta lapsista? . . .

— — — — — — — — — — — — — — — —

«Hm! Siis lapsellisuuksia koko juttu», — lausuu alussa mainittu asian ymmärtävä lukijani.

— Niin . . .

I.

«Jussi hoi!»

«Mikä hätänä?»

«Lähdetään aamulla Kuikkalammille ongelle».

«Sama se, lähdetään vaan. Eikös oteta Leskelän Paavoa kolmanneksi?»

«Olisihan se otettava, vaan se kun aina rupeaa itkemään, jos mitä vähän sattuu . . .»

«Itki mitä itki, mutta se on kuitenkin lysti poika. Sano suoraan otetaanko . . .?»

«Minusta nähden tulkoon vaan».

«No tule sitte huomenna aamusen syötyäsi meille, niin lähdetään sieltä».

«Hyvä on».

«Ja muista kerätä sättäkolosi lieroja täyteen. Pane multaa vähän, niin sopii enemmän matoja. Ota myös mukaasi se pitkä onkivapa».

«No no!»

Näin puhelivat Saksalan Matti ja Seppälän Jussi — pari alun toisella kymmenellä olevaa karjalaista — eräänä elokuun Lauvantai-iltana lehmiä kotiin ajaessaan.

II.

Vaikka entisen miehen ei sanota toivoneenkaan muuta, kuin että aina olisi kesä ja aina pyhä — olipa sitte pouta tai sade, se oli hänestä yhdentekevä — oli sinä merkillisenä päivänä, jona tässä kerrottavat kauheat hirttoyritykset tapahtuivat, ei ainoastaan kesä ja pyhä, vaan myöskin tyyni ja pouta. Ja nämä ehdot täytettyään on elokuun päivä Karjalassa kaunis . . .

Oli siis mitä herttaisin Sunnuntai-aamu, kun Saksalan Matti onkivapoineen, pikku konttineen ja täysine vähämultaisine sättäkoloineen saapui naapuritaloonsa Seppälään, jossa toiset onkimiehet, Seppälän Jussi ja Leskelän Paavo, häntä jo olivat jonkun aikaa odottaneet. Eikä siinä enää Matin tultua joudettu pitkään siekailemaan, vaan täytyi lähteä matkalle, jos mieli ennen päivän laskua joutua takaisin kylään, mistä Kirkkolammille oli hyväkin suden mittaama ruotsinvirsta. Eikä sitä arveltu kaloitta kotia tultavan — kaukana siitä! Särkiä, ahvenia, salakoita jopa haukiakin aikoivat pojat tuoda kotiinsa paljon, paljon . . .

«Onko teillä mitään evästä?» — kysyi Leskelän pikku Paavo toisilta vähän vauraammilta onkikumppaneiltaan, kun olivat hetkisen astuneet salopolkua.

«Entäs sitte?» — kysyi Saksalan Matti vastaan.

«On minulla kaksi voileipää vastakkain konttini pohjalla», — lausui Seppälän Jussi.

«Minä vaan kysyin sen vuoksi, kun en lähtökiireessä muistanut syödä aamiaistakaan», — jatkoi Paavo vähän alakuloisesti.

«Kylläpä sillä miehellä on koko muisti!» — äänsi Saksalan Matti. «Olipa ihme, kun muistit ottaa vatsasi mukaan».

«Elä sinä Matti aina irvistele! . . . Minä kun siinä lähdön touhussa en . . . muistanut. Vaan eiköhän sinulta liikenisi joku palanen minulle, niin minä . . .»

«Minulla ei ole muruakaan mukanani», — keskeytti Matti nyhjäisten Seppälän Jussia kylkeen, — «vaan minä muistin lähtiessäni pistellä maitovelliä sen verran, että uskallan tämän päivää nälkäistä haastatella».

«Elä ole milläsikään, Paavo, minä annan toisen voipalaseni sinulle», — lohdutti Seppälän Jussi.

«En . . . minä . . . sinulta ota, . . . kun sinulla . . . on . . . niin . . . niin vähän . . . itsel . . . itselläsikin», — nyyhkytteli Paavo poloinen nyt jo täydellisesti itkun valtaamana.

«No siinä on miestä palanen! . . . Ruveta nyt tyhjän tähden itkemään, vaikka ei ole hätää vielä lähelläkään», — puhui Matti ylvästellen. «Vaan johan minä illalla Jussille sanoin . . .»

«Hyvähän sinun on rehennellä toiselle, kun olet kylläinen», — lausui Seppälän Jussi totisena.

«Minun . . . pi . . . pitää . . . kääntyä . . . ta . . . takaisin!» — tyrskytteli Paavo epätoivossaan ja alkoi, kohti kulkkua itkien, astella takaisin kylään päin.

«Voi hullua, hah, hah hah!» — nauroi Saksalan Matti ja hyppäsi käännyttämään Paavoa. «Saathan sinä minulta vaikka viisi voileipää, vaikka minä ensin narrasin sinua. Kas niin! . . . Käänny nyt siivosti takaisin ja heitä pois tuo tyhjä itku . . . niin! Joko sinulle paikalla pitää? . . .»

«Eihän . . . minulla . . . vielä . . . ole hyvin nälkä, vaan minä luulin, ett'en koko päivanä saa yhtään . . . palaista», — vastasi Paavo itkien ja nauraen yhtä aikaa. Hetkisen kuluttua tyyntyi hän kokonaan.

Näin keskustellen olivat pojat joutuneet matkansa puolitiessä olevalle Myllypurolle, jonka yli heidän oli kuljettava Kuikkalammille mennessään. Ja vaikka he olivatkin, mielestään, jo ennen tämän puron tyhjäksi ongittaneet, päättivät he kuitenkin siihen kerran kaksi onkensa viskata. Sattuisipa vaikka kiiskin torikka onkeen toksahtamaan . . . Kukin pojista meni eri «kalapaikalta» koettamaan.

Ei tuntunut syövän . . .

Seppälän Jussi ja Saksalan Matti käärivät jo ongensiimojansa kokoon aikoen lähteä matkaansa jatkamaan, kun Leskelän Paavo juosta haihattaa hengästyneenä heidän luoksensa.

«Pojat . . . pojat! . . . Täällä . . . tuolla! . . . Minä näin . . .»

Ja hän viittoi käsillään sinne päin mistä oli tullut, läähättäen niin, ett'ei tahtonut saada sanaakaan suustansa.

«No no . . . Mitä nyt? . . . Mitä kummaa sinä näit?» — kysyivät toiset yhdestä suusta.

«Minä näin . . . tuolla . . . suuren . . . hyvin suuren hauen!» — sai Paavo vihdoin lausutuksi.

«Ole tyhjää hupajamatta! Eihän tässä purossa ole milloinkaan haukia nähty», — lausui Seppälän Jussi epäilevän näköisenä.

«Mutta nytpäs näkyy! Ja jos ette usko, niin lähtekää katsomaan. Minä panen vaikka sormen silmäni päälle, että se on hauki», — vakuutti innostunut Paavo.

«Viitsimmeköhän lähteä tuon hupakon jäljestä juoksemaan», — esteli Saksalan Matti vastahakoisena.

«No katsokaa: Vieköön piru silmän päästäni, jos siinä ei ollut hauki!» — vannoi Paavo kiihkoissaan pitäen sormea toisen silmänsä päällä. «Niin! Mut' siinäpäs se on vielä silmä ja siellä se on haukikin haon vieressä maata votjottamassa!»

Viimeisiä sanoja puhuessaan osotti hän oikean kätensä etusormella vannomuksessa käytettyä silmäänsä, mutta vasemmalla peukalollaan purolle päin.

«Saattaahan tuota käydä katsomassa, koskapa Paavo on niin varma asiasta», — arveli Seppälän Jussi, — «eipähän tuo paljoa aikaa viene».

Ja uteliaina alkoivat toiset pojat hiljakseen hiipiä Paavon jäljestä ihmettä katsomaan. Uteliaisuus oli nyt jo niin vallannut Saksalan Matinkin, ett'ei hän muistanut äsköistä epäilystäänkään, vaan meni toisten mukana. Astuessaan koetti Paavo varmuuden vuoksi vielä kerran sormellaan oliko silmä hänen päässänsä paikoillaan . . .:

«No mihinkä se nyt hävisi? . . . Se oli ihan tuossa paikassa . . . tuon lumpun juuressa . . . hiukan tällä puolella tuota haon oksaa», — kuiskutteli Paavo hätäisenä ja osotti vavallansa erästä vedestä ylös pistävää puoleksi lahonnutta haon oksaa.

«Johan minä sen sanoin, ett'ei siinä mitään ole . . . Paavo joko ei ole mitään nähnytkään tahi . . . tahi on Vetehinen hänen silmänsä kääntänyt», ärisi Saksalan Matti tyytymätönnä.

«Mutt' eipäs kääntänyt silmiäni!» — intti Paavo.

«Käänsi kuin käänsikin sinulta silmät, tahi sinuun on tarttunut joku metsännenä eli . . . eli vesihiisi!» — pilkkaili Matti.

«St, hiljaa pojat! Täällä on hauki . . . tuon haon vieressä . . .» — supatti Seppälän Jussi.

Silmiänsä hieroen kurkistelivat toiset pojat jyrkältä äyräältä jokeen...

«Vaan enpähän minä mitään näe», — lausui Matti totisena katsoen niin tarkasti ja vihaisesti veden pintaan kuin koulumestari aapikseen.

«Hihihi! Taisi vesihiisi ottaa Matilta silmät päästä! . . . Katso nyt tarkasti . . . tuossa se on! . . .» — kuiskutti Paavo iloissaan, kun ei joutunut valehtelijaksi.

Ja siinä se olikin, sen näki nyt Mattikin . . .

Varovasti poistuivat pojat joen äyräältä edemmäksi pitämään neuvoa, miten saisivat hauen konttiinsa.

«Ajetaan se pois syvästä suvannosta ja säikäytetään oikein, niin se hyppää itse maalle», — ehdotteli Paavo.

«Mokoma viisas! Milloinka sinä olet nähnyt kalan maalle hyppäävän? — tiuskasi Matti.

«Enhän minä sitä itse ole nähnytkään, vaan kun . . . kun Kala-Meriläinen sanoi, että . . . että Mustalla merellä kalat välistä hyppäävät laivoihinkin ja että . . . että ne ovat valmiiksi keitetyitä», — koetti Paavo selittää hämillään.

«Mene sinä Kala-Meriläisesi kanssa Mustalle merelle keitetyitä kaloja laivoilla pyytämään! — Olivatkohan nuo kalat tuimia vai maistuivatkohan ne riimisuolaisilta? . . . Etkö kysynyt Kala-Meriläiseltä, olivatko ne vedessä keitetyitä vai voissa paistettuja? . . . Kunhan vaan Kala-Meriläinen ei olisi polttanut suutaan niiden kiehuvassa liemessä!» — pilkkaili Saksalan Matti tavalliseen tapaansa.

«Kun olisi edes särjen liuru, jolla koetella ongittaa; eihän se kuitenkaan sättää syö», — tuumaili vakava Seppälän Jussi korvallistaan kynsien ja toisten kinapuheista huolimatta.

«Koetetaanpa ottaa leuan alta ongella», — ehdotteli nyt Saksalan Mattikin vuorostaan erittäin viisaan näköisenä.

«Tehdään niin! Tehdään niin!» — huusi Leskelän Paavo iloissaan.

«Mutta . . . kelläs teillä on leukaonki?» — kysyi Seppälän Jussi.

Pojat katsoivat hetkisen suut auki toistensa silmiin. Nyt vasta havaitsivat he, ett'ei heillä ollutkaan muassa muita kuin pieniä «enkeliska» onkia, jotka eivät missään tapauksessa olisi kestäneet moista petoa.

Silloin kirkastui yht'äkkiä Seppälän Jussin alakuloinen muoto. Hän henkäsi syvään, sylkäsi rutostaan, löi näppiä ja lausui juhlallisesti:

«Vot — niin! . . .»

«No, Jussi, no! Sanoppas nyt!» — huudahtivat toiset kalamiehet yht'aikaa.

«Emmeköhän ripusta sitä hirsipuuhun — näin vertauksilla puhuen», — sanoi Seppälän Jussi verkalleen.

«No niin! Hirtetään pahus, hirtetään!» — huudahti Paavo ja tähän ehdotukseen suostui, vaikka vähän epäillen, Saksalan Mattikin.

III.

Pojat rupesivat oikein perinpohjaisesti haukea hirttämään.

Ensin mitattiin tarkasti kenen onkivapa oli pisin ja siksi havaittiin Paavon vapa. Sitte tarkastettiin kenellä olisi liiaksi jouhisiimaa vavassaan ja sitä löytyi Jussilta vaikka yli tarpeenkin. Leikattiin siis Jussin siimaa kyynärän verta ja sidottiin sen toinen pää lujasti Paavon pitkän onkivavan nenään; toiseen päähän laadittiin surmasilmukka eli ansa. — Ja nyt ei muuta kuin Matti haukea hirttämään.

Mutta eipä se ole joka miehen tehtävä tuo hauen hirttäminen . . . .

Varovasti kuin kengätön hevonen liukkaalla tiellä hiipi Matti hakoa myöten niin lähelle haukea kuin mahdollista. Ja hengitystään pidättäen seisoivat toiset pojat rannalla vartomassa, ikäänkuin tämän yrityksen onnistumisesta tai onnistumattomuudesta riippuisi heidän ijankaikkinen autuutensa. Päästyään niin likelle otusta, että luuli vavan nenän ansoineen ylettyvän siihen saakka, laski Matti vapansa hiljakseen veteen jokseenkin etäälle hauesta. Varsin hitaasti kuljetti hän sitte ansaa haukeen päin ja kotvasen ajan kuluttua sai kuin saikin hän silmukan sille päähän pujotetuksi. Nyt yksi riuhtaus ja . . . . .

Ploiskis!

Matti pulikoi vyötäisiänsä myöten vedessä samassa suvannossa hauen kanssa.

Kun ei olisi edes tuota onnettomuutta tässä maailmassa! . . . . .

Luonnollisista ja helposti arvattavista syistä ei Matti parka pyynti-innossaan ollut muistanutkaan pitää niin tarkkaa vaaria tasapainostaan, kuin tässä tilaisuudessa käytettävänä olevalla liukkaalla haolla toimiminen olisi vaatinut, ja hän putosi siis, juuri haukea riuhtaistessaan, suin päin joen poukamaan, jossa tosin ei ollut enempää kuin kyynärän verran vettä, vaan josta, rantaäyräiden korkeuden ja jyrkkyyden tähden, oli täysi työ maalle päästessä. Onkivavan oli Matti raiska pudotessaan päästänyt kädestään ja niinpä sai hauki vielä sillä kertaa nuljautetuksi päänsä pois hirttosilmukasta.

«No sepä nyt vasta on aika kuntti! ..... Kun putoaa jokeen ihan sileältä haolta!» — torui Seppälän Jussi. «Minunpahan olisi pitänytkin ruveta hirttämään.»

«Kyllähän sitä on maalla viisaita kuin merellä vahinko tapahtuu.... Tuossa on vapa; mene ja ota nyt sinä se!» — murisi Matti vihoissaan kompuroiden rannalle ja riisuen kenkiään sekä vaatteitaan. Paavo auttoi Mattia vaatteiden vääntämisessä ja kohta levitettiin ne yhdessä sileälle nurmikolle päivän paisteessa kuivamaan. — Jussi katseli sillä aikaa näkyisikö hauesta enää edes jälkiäkään.

Ja näkyihän niitä .....

Kotvasen kuluttua, kun Matin rypemisestä sekautunut vesi ennätti selvitä, näkivät pojat, ei hauen jälkiä (mikä muutoinkin lienee jokseenkin vaikeata), vaan itse kalan samassa suvannossa tuskin parin sylen päässä entisestä paikastaan.

«Vieläköhän yritetään?» — kysyi Jussi toisilta,

«Niinkö hauen hirttoa?» — vastasi Paavo.

«Niin».

«Yritetään!» — huudahtivat Matti ja Paavo yhdestä suusta.

Ja sitä yritettiin .....

Mutta raitis veden peto oli jo ensimmäisestä hirttoyrityksestä saanut tarpeeksi kokemusta välttääkseen tuota hienoa ja mustaa kuoleman paulaa, jota sen päähän kaikkia mahdollisia kavaluuden keinoja käyttämällä koetettiin pujottaa. Se tosin salli useampia kertoja tuoda ansan aivan lähelle liikkuvaa leukaansa, niin lähelle, että pojat jo mielikuvituksessaan näkivät sen peppuroivan kuivalla puron penkereellä, vaan silloin — juuri viho viimeisessä silmänräpäyksessä, kuin hirttäjän käsi jo oli hevätty riuhtaisemaan sitä maalle — silloin otti se aina joko hiljaista «pakkia» taikka töy-

täsi «täydellä masiinalla» silmukan läpi, niin että uutterat pyövelin alut vihdoin väsyivät yhä uusia «yrityksiä» tekemään.

«Yrittäköön häntä enää se ja se!» — ärjäisi vihdoin Seppälän Jussi ja viskasi murhakoneen vapoineen tantereelle.

«Ja pitäisihän tästä jo lähteä Kuikkalammillekin», — huomautti Saksalan Matti pukien yllensä auringon paisteessa kuivatuita vaatteitaan.

«Niin, pitäisihän sitä, jos mieli», — myönsi Jussi.

«No lähdetään sitte ja lähdetään paikalla!» — kiirehti Paavo, joka juuri oli saanut syöneeksi Matin antaman ison voileipänsä.

Ja puoliksi juosten puoliksi astuen alkoivat pojat kiirehtiä matkansa päämaalia kohden .....

IV.

Edellisessä hirttoyrityksessä eli hauen pelissä oli pojilta mennyt niin paljon aikaa, että kun he vihdoin hikisinä ja hengästyneinä Kuikkalammille joutuivat, oli paras syönti-aika ohitse. Äreinä ja äänettöminä sekä huonosta onnestaan alakuloisina astuskelivat he lammin rannikkoa pitkin heittäen tuon tuostakin onkiansa veteen ja yhä muuttaen vereksempiä matoja entisten vedessä kuoleutuneiden sijaan. Mutta vähänpä olisi nyt auttanut, vaikka vehnäistä olisi syöttinä pitänyt! Kalat olivat kylläisiä, ne olivat syöneet vatsansa täyteen ja silmäilivät nyt ylenkatseellisella hymyllä vedessä kiemuroivia pulleita lieroja, joita heille jälkiruoaksi tarjoiltiin. Uskalsivatpa rohkeimmat veitikat vielä tehdä pilkkaakin onkimiehistämme. Ne tulivat leikiten ja toisiansa nyhjäillen ongen luo, aukoivat suutansa aivan lieron silmäin edessä, ikäänkuin aikoen ottaa sitä suuhunsa, mutta — yks kaks pyörähtivät ne pois ja läimähyttivätpä vielä purstollansakin mato-onkea niin, että se ongittajasta tuntui nykäisyltä ja tämä tempasi onkensa ylös vedestä — tietysti tyhjänä!

Ei siis vedellyt nyt poikain onkiminen Kuikkalammillakaan. Ja muutoinkin tuli heille tällä retkellä enemmän vahinkoa kuin saalista .....

Jonkun aikaa lammin rannikkoa kierreltyään joutuivat onkimiehemme erääsen kaitaiseen lahden sopukkaan, jonka leväiset rannat olivat vuosisatojen kuluessa kasvaen muodostaneet vedenrajaan ylt'ympäri ulottuvan hyllyvän peitteen, kuplun, joka parahiksi oli niin vahvaa, että se poikia joinkuin kunnatteli, vaan jolle aikamiehen ei olisi ollut yrittämistäkään.

Tuossa kuplulla ääneti ongitellessaan kuulivat pojat aina vähä väliä oudonlaista ääntä. Se oli alussa hyvin hiljaista ja kuului milloin kaukaiselta hätähuudolta, milloin kissan nauvunnalta, milloin koiran ulvonnalta ja vieläpä joskus siltäkin, kuin olisi ihminen maatessaan tuon tuostakin kuorsnata karautellut. Ja kuuluipa kerran, ikäänkuin sivumennen, kuplun korkeasta ruohostosta heikko mörähdys, niinkuin se olisi tullut vuoden vanhan karhunpojan tahi toiskesäisen härkävasikan epäselvästä kurkkutorvesta.

Mikä kummahan se kuitenkin siellä kummitteli? .....

Oli mikä oli, vaan pojat eivät siitä ensimmältä lukua pitäneet — taikka eivät ainakaan näyttäneet lukua pitävän; sillä vaikka pelko alkoi jo jok'ainoalta nostaa hiukset pystyyn, heittelivät he vaan äänettöminä onkiansa lampeen, odotellen joka hetki toisiansa alottamaan puhetta oudosta äänestä. Vihdoin, kun Seppälän Jussi, joka eillimmäisenä kulki, alkoi taas muuttaa ongituspaikkaa kuplun rannalla ja sitä varten kulki muutamia askelia eteenpäin, päästi hän yht'äkkiä kauhean kiljahduksen.

«Voi voi! .... Mikä tuo on?» — huudahti hän ja hoiperteli pari askelta takaperin.

«Jos lienee karhu!» — tuumasi Leskelän Paavo hyvin totisena ja silmät pelosta renkaillaan.

«Tahi rietashenki!» — supatti Saksalan Matti vapisevalla äänellä vetäytyen lähemmäksi toisia poikia.

«Ei se ole karhu eikä rietashenkikään, vaan peto se on, mikä sitte lieneekään!» — kähisi Jussi parka. Hän oli niin säikähtänyt, että hänen äänensä ainoastaan sihisi.

«No minkä tähden se sitte ei meitä jo syö?» — kysyi Paavo hädissään tarttuen kiinni Jussin käsivarteen, ja hänen suupielensä alkoivat osottaa semmoisia liikahduksia, joiden jälkeen itku ei tavallisesti kaukana ollut.

Ja siinä seisoivat uroomme sitte kolmisin yhdessä ryhmässä pitkän aikaa, uskaltamatta tuskin henkeänsä vetää, sekä katsoa tuijottivat milloin kuplun laidalla kasvaneiden pitkien ruohojen väliin, missä pedon olinpaikan olisi pitänyt olla, milloin toinen toistensa silmiin, odottaen joka silmänräpäys pedon päälleryntäystä ja viimeistä hetkeänsä.

Noin hyvänkin neljännestunnin, mikä aika pojista tietysti tuntui iankaikkisuuden pituiselta, seisoivat he sillä tavoin kuulematta pienintäkään risahdusta. Viimein rohkaisi kuitenkin Seppälän Jussi sen verran itsensä, että sai sanotuksi hiljakseen:

«Aletaanpas hyvin, hyvin hiljakseen hiipiä pois maarantaan päin!»

Toista kehoitusta eivät pojat odottaneet; tässäkin oli jo toinen puoli liikaa! . . . : .

Niin hiljakseen kuin mahdollista alkoivat he nostella jalkojansa liikkuen varovasti kuplun pinnalla ja ohjaten matkansa lähimpänä olevalle kuivalle kankaalle. Mutta pehmeä kuplu upotteli heitäkin koko lailla ja askeleitten kahina sekä veden hiljainen loiske säikyttivät «petoa» sen verran, että se alkoi taas pitää omituista ääntelemistään. Pojat, joiden pelkoa pedon ääntelеminen kiihdytteli ja joiden askeleita se luonnollisesti joudutteli, alkoivat vihdoin juosta voimainsa perästä — ei ainoastaan petoa pakoon, vaan koettaen, helposti arvattavista syistä, päästä toistensa edellekin. Silloin tapahtui kaiken hyvän lisäksi se onnettomuus, että Leskelän Paavo, joka jälkimmäisenä juosten koetti kumppaneissaan pysytellä, kaatua rumpsahti onkivapoineen, liero-astioineen ja tyhjine kalakonttineen suin päin kuplun pehmeään sammaleesen sekä parkasi täyttä kurkkua minkä jaksoi.

«Kakkakakakakakaa!» — kiljasi «peto» ruohostosta kuplun reunalta . . . .

V.

Niinkuin puusta pudonneina ja vähän säikähtäneinä jäivät pojat pedon äänen kuultuansa seisomaan paikoilleen. Mutta äsköinen kuolemanpelko oli jo niin saanut heidät valloitetuksi, että kun nyt äänestä tunsivat sen olennon, joka oli yrittänyt heidät kuoliaaksi juoksettaa, eivät he ensimmältä saaneet sanaakaan suustansa, vaan vähitellen vieri heille itsekullekin suuri kyyneleenkirpale kummankin silmän alaluomelle . . . . .

Ne olivat ilokyyneleet, ne!

«Se on kuikka, se on kuikka!» — huudahtivat he vihdoin yhdestä suusta ja hyökkäsivät, onkivavat aseina, pedon asemapaikalle.

«Lähdet sinä sieltä, sen . . . . .!»

Paikalle päästyänsä näkivät pojat, että kuikka, jonka pesä oli kuplun äyräällä aivan lähellä sitä paikkaa, missä he taannoin olivat ongittaneet, räähötti siinä muniaan hautomassa.

«Vai sinä se oletkin, joka tässä kujeillasi ihmisiä pelottelet! . . . . . Otetaan se pakana kiinni ja nyljetään elävältä!» — huusi Seppälän Jussi hirmustuneena.

Mutta eipä sitä ollut niinkään helppo elävältä nylkeä. Asunnossaan

ahdistettuna ja kotirauhan rikkomisesta ärtyneenä ryhtyi kuikka ankarasti itseänsä ja kotoansa puolustamaan. Se äänteli niin vihaisesti ja suhahteli niin kiukkuisella tavalla sekä ojenteli avonaista kurkkuansa milloin yhtä milloin toista poikaa kohden niin äkäisen ja purevan näköisenä, että koko meidän pieni ryntäys-armeijamme näki turvallisuutensa vaativan seisahduttaa ensi kiihkon synnyttämän rajuuden ja pitää sotaneuvottelua.

«Otammekohan sen elävänä kiinni vai tapammeko ensin?» — kysyi Seppälän Jussi, joka oli vaurain neuvostossa ja siis itsestään määrätty puheenjohtaja.

«Otetaan elävänä ja viedään kylään munimaan, niin saadaan joka päivä munavoita», — ehdotteli Leskelän Paavo vilkkaasti.

«Parempi minustakin olisi ottaa se nyt elävänä kiinni ja tappaa sitten kotona kaikkein nähden; sillä muuten saattaisivat luulla, että me sen löysimme kuolleena», — huomautti Saksalan Matti miettivän näköisenä.

«No se on päätetty niinkuin sanottu!» lausui Seppälän Jussi juhlallisesti lyöden onkivavalla sammalmättääsen ikäänkuin puhettansa vahvistaaksensa.

Mutta siinä tuli vielä pikku «niks» väliin: kukaan ei tahtonut mennä ensiksi eläimen käsiin, vaan kehottelivat toinen toistansa siihen urostyöhön, yksi yhdellä toinen toisella tavalla.

«Mene sinä Jussi, kun olet suurin ja vahvin, älä yhtään pelkää. Eihän sillä ole hampaita millä purra», — kehotti Saksalan Matti.

«Mutta entäs jos on .... En minä ole milloinkaan katsonut kuikalle suuhun», — epäili Jussi.

«No katsotaanpas nyt miehissä!»

Ja pojat koettelivat tarkastaa kuikan avonaista kurkkua. He käyttiivät siinä tilaisuudessa epäilemättä yhtä taitavasti kuin paraskin hammaslääkäri sairaansa suuta tarkastellessaan, eikä heidän nykyinen tehtävänsä suinkaan ollut helpompaa kuin tämänkään arvoisan herran; sillä parin sylen päässä oleva kuikka ei suinkaan pitänyt päätänsä niinkään vakavasti kuin suurimmassakin tuskassa oleva hammastautinen, vaan käänteli ja väänteli, huiskutteli ja keikutteli sitä pahemmin kuin käärme muurahaispesässä.

Vihdoin luulivat Matti ja Paavo nähneensä, että kuikan kurkku oli hampaista tyhjempi kuin Rämppä-Liisan kahdeksankymmenen vuotinen suu, mutta Jussi pudisteli vaan päätänsä ja sanoi vilahdukselta havainneensa,

että eläimellä taisi olla yksi pitkä, terävä ja liikkuva hammas keskellä kurkkua.

«Eihän se ole hammas, se on kieli», — koetti Matti vakuuttaa.

«Eihän kieli milloinkaan voi olla niin terävän näköinen», — väitti Jussi.

«Voipi kyllä. Etkös sinä kuullut, kuinka Manahka-Paavo viime Sunnuntaina pyhäkoulua pitäissään sanoi, että rolla-ämmät pistävät kielellänsä syviä haavoja. Ja sitte veisasi hän virttäkin, jossa sanottiin erään miehen leikanneen veljeään kielellään. Voipi siis olla paljon terävämpiäkin kieliä kuin tuon kuikan kieli, jota sinä hampaaksi luulet.»

Näin «rohventeerasi» Saksalan Matti, jonka puhekyky toista yllytellessä näytti merkillisen kypsyneeltä.

Mutta Jussi vaan ei tahtonut lähteä. Hänen äsköinen urhoollisuutensa näytti merkillisessä määrässä vähentyneen — vaan niinhän se tavallisesti käypi tässä maailmassa . . . . .

«Mene sinä Paavo», — alkoi hän vihdoin tätä yllytellä, — «sinä kun muutenkin olet rohkeampiluontoinen. Tartu vaan uljaasti molemmin käsin sen kaulaan kiinni. Ja jos se yrittäisi sinua puremaan, niin kyllä minä vedän sitä onkivavalla päähän, että heittää irti».

«Mutta entäs jos se kokonaan nielaisee minun, niinkuin Pappa-Mikon käärme Vatalan kanan?» — pelkäsi Paavo.

«Eikös mitä! Näethän kuinka pieni kurkku sillä on; et sinä siihen mahdu», — lohdutteli nyt Mattikin, joka, havaittuaan mahdottomaksi saada Jussia ryntäys-yrityksen etunenään, rupesi sitä innokkaammasti Paavoa kehottelemaan.

Leskelän Paavo, joka oli nuorin ja, niinkuin sanotaan, hulluin joukossa, ei tietysti osannut olla niin varovainenkaan kuin toiset sankarit. Heidän kehotuksensa innostuttivat häntä siihen määrään, että viho viimeinenkin pelon oire poistui hänen vilkkaasta mielestänsä. Ja tämän lisäksi tahtoi hän ehkä toisille näyttää, että hän oli yhtä rohkea ja uskalias kuin he pelkurit ja raukkamaiset.

Jonkun aikaa aprikoi Paavo kuitenkin asiaa. Hän rypisti molemmat silmänsä umpeen, työnsi alahuulensa niin pitkälle, kuin se ulottui, pörhisti sieramensa leveämmälle ja seisoi sillä tavoin pari minuuttia odottavien kalatoveriensa silmäin edessä.

«No kävi sitte kuin kävi; minä otan sen kiinni vaikka silmän syö-

köön!» huusi hän vihdoin, painalti hattuansa molemmin käsin, kohautti housujansa ja ryntäsi kuikalle kurkkuun.

Ja niinkuin arvattava oli, ei eläin siinä tilassa kyennyt syömään eikä muutoinkaan vahingoittamaan häntä, vaan hyvästä saaliista hyvillä mielin päättivät pojat heti panna otuksen Saksalan Matin kalakonttiin sekä lähteä kotiin. — Molemmat munat pisti Paavo heti ja keltään lupaa kysymättä taskuunsa, eivätkä toiset pojat yrittäneetkään estämään hänen kieltämätöntä etuoikeuttansa niihin.

Mutta kuikka ei ruvennut mielellänsä poikain konttiin. Mokoma musta, repaleinen ja hänen entisiin oloihinsa verraten kaikissa tapauksissa kovin ahdas asunto näytti varmaankin kuikasta yhtä sopimattomalta kuin nykyajan asianomaisille kirkkoherroille vanhat ränstyneet puustellien virkatalot. Kuikka siis luonnollisesti räpisteli siipiään ja koetti kaikin mokomin päästä hyväkseen käyttämästä mokomaa pimeätä palatsia. Ja kun konttikin oli siksi pieni, ettei lintu siihen siivet levällään mahtunut, päättivät pojat sitä vähän kurittaa.

«Ehkäpä sitte paremmin tottelee ja menee siivolla konttiin», — tuumaili Paavo yksivakaisesti.

Ei siis muuta kuin päästettiin Paavon vyötäisiltä tuppiremeli ja pantiin se surmasilmukassa kuikalle kaulaan. — Pojat eivät varmaankaan joutaneet ajattelemaan, että he, niin tehden, aloittivat toista hirttoyritystänsä tuona kovan onnen päivänä, saatikka sitte sitä, miten hullusti heidän ensimmäiselle samallaiselle kokeellensa oli käynyt. Niin, se ei arvattavasti juohtunut heidän mieleensäkään . . . . .

«Minun pitää saada ensiksi lyödä», — pyysi Paavo, — «minähän sen kuikan kiinnikin otin».

Ja Paavo alkoi onkivavallansa voidella kuikan selkää min ennätti. Matti piteli remelin toisesta päästä kiinni ja kuikka parkui täyttä kurkkuansa . . . . .

«No lyö nyt sinä», — sanoi Paavo hengästyneenä, — annahan minä pitelen!»

Hän otti remelistä kiinni ja Matti rupesi kuikalle siveyttä opettamaan. Mutta miten lienee sattunutkaan, ei Paavo muistanut kääräistä remeliä kätensä ympäri, ja kun kuikka siinä tuskissaan rimpuili, pääsikin häneltä remeli irti ja kuikka vierähti sillä kertaa kuplun laidalta lampeen . . . . .

«Katsoppas pakanata, kun pääsi irti! ..... — virkkoi Paavo yksinkertaisesti.

Ja kuikka leijaili keveästi omassa elementissään, koettaen kaikin mokomin vapautua Paavon remelistä.

«No sitä nyt vasta on oikea juurin kurikka! ..... Kun päästää tahallaan remelin irti kädestään! ..... No vielähän sanon ja sanon sanomasta päästyänikin! ..... Entäs semmoinen saalis! ..... Olisi se vastannut vaikka kymmenenkin hauen torikkaa..... Minunpahan olisikin pitänyt ruveta kuikkaa konttiin panemaan».

Näin torui ja riiteli, pani ja patsitteli Seppälän Jussi, joka koko ajan oli ääneti ja naurussa suin toisten poikain peliä katsellut. Nyt havahtui hän kuitenkin toimettomuudestaan, kun näki, että heidän tummanen saaliinsa meni pois aivan sulien käsien välistä.

«Laita lapsi asialle, käy itse perästä», — murahti Saksalan Matti miehekkäästi.

Tällä välin oli Paavo poloinen avossa suin ja silmiään räväyttämättä katsoa tuijottanut lammin pinnalla uiskentelevaa ja vähitellen poistuvaa otusta. Hän ei kuullut sanaakaan toisten poikain valituksista ja torumisista, hänellä oli sillä kertaa tärkeämpää ajateltavaa .....

Vihdoin menivät hänen huulensa yhteen ja muodostuivat puoli-ympyräksi, hänen silmänsä ummistuivat melkein umpeen ja hänen sasupäänsä kohosivat alimmaisten silmäripsien tasalle. Tämän näköisenä osotti hän kuikkaan päin ja itkusta pakahtumaisillaan lausui nämät kaksi sanaa:

«Minun re ..... reme ..... remelini!»

Enempää ei Paavo sillä kertaa olisi saanut lausutuksi, vaikka joka sanasta olisi markka maksettu.

Toiset pojat eivät ensi hämmästyksessään ja harmissaan tulleet ajatelleeksikaan, että kuikka todellakin kaulassaan vei Paavon remelin, johon se oli sidottu kiinni pitämistä varten. Mutta nyt kun he näkivät Paavon omituisen muodon ja hänen katkeran itkunsa käsittivät he vahingon koko sen laajuudessa.

«Hm! Sinä taisit jättää sille remelisi lyöntipalkasta», — puheli Seppälän Jussi pilkallisesti.

«Entäs tup ... tuppi ja puukk .... puukko!» — voivotteli koeteltu Paavo poloinen.

«Ne taisivat mennä kaupantekijäisiksi!» — säesti Saksalan Matti.

«Niinpä Paavo on saanutkin palkan laidaltaan», — virkkoi Seppälän Jussi ja alkoi astuskella kankaalle päin.

Toiset seurasivat . . . .

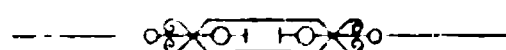
Vaan Paavon tuppiremelistä vapautuneena uiskenteli kuikka välkkyvällä lammin pinnalla ja pudisteli sekä silitteli säntilleen sulkansa, jotka äsköisessä epätasaisessa ottelussa olivat epäjärjestykseen joutuneet . . . .

* * *

Siihen loppui poikain «omituinen» ongitusretki. Kotiin päästyänsä eivät he puhuneet sanaakaan hauen sen vähemmin kuikan hirttämis-yrityksestänsä, lausuivathan vaan, kun heiltä kaloja kysyttiin:

«No eiväthän nuo syöneet tällä kertaa.»

Loppu.

Kotimaan kirjallisuutta.

P. Nordmann. Historisk skolbok. Första årskursen: Gamla tiden. Helsingissä 1887. G. W. Edlund. 96 siv. Hinta: 1 m. 50 p.

Kirjoittaessani viime numerossa ollutta kirjoitusta «Historian opetuksesta kouluissamme», olen lukenut tämän kirjan, joka on meillä ensimmäinen yritys parannukseen tällä alalla, ja sen vuoksi kyllä ansaitsee huomiota. Mutta se, joka on lukenut mainitun kirjoitukseni, näkee heti, että tämä koe ei voi tyydyttää minua. Päin vastoin on se mielestäni uusi todistus siihen, että nykyinen opetustapa ei ole kelvollinen. Jos Melanderin Vanha Aika esitystapansa tähden on lapsien melkein mahdoton ymmärtää, niin on tosin tämän mielestäni kyllä onnistunut voittaa sen puutteellisuuden. Tässä on esim. selitetty outoja sanoja: balsamera, papyrus, pergament y. m. Sodat ovat esitetyt hyvin miellyttävässä muodossa, ja kirja antaa aivan kyllin niistä tietoja, vaikka paljoa vähemmän, kuin vanhat oppikirjat.

Mutta siinä tämä kirja ei voi tyydyttää minua, että se on aiottu riittäväksi tietomääräksi koulun läpikäyneelle, ja kumminkin antaa liian vähän tietoja siitä, mikä minun mielestäni on tärkeätä. Näyttääpä siltä, kuin tekijä olisi tahtonut sen vanhan sijaan, minkä hän on riistänyt pois, panna anekdootteja, kaskuja, ja siihen minä taas olisin tahtonut kulttuurihistoriaa, eli «kertovaa yhteiskunta-oppia». Tekijällä on esim. jokseenkin lavea «biografia» Herkuleesta, vaan Aristoteleesta ja Platonista ei löydy muuta kuin nimi mainittuna.

Tästä syystä en voi siis toivoa, että tämä kirja tulisi pitkä-ikäiseksi. Se on vaan oleva tienraivaajana uudelle historian opetukselle. Ja useinkaan eivät ensi yritykset ole täysin onnistuneita ja pitkä-ikäisiä, mutta niillä on aina osansa siitä hyvästä, mikä lopulla saadaan.

Tahdon tähän vielä liittää ne yksityiset muistutukset, joita tein kirjaa läpi selaillessani.

Anekdoottien suhteen mainitsen pari esimerkkiä. Muitten muassa on tuo viime aikoina perättömäksi sanottu juttu Sookrateen riidoista vaimonsa kanssa aivan ilman mitään merkitystä, jota vastoin olisi pitänyt selvemmin näyttää, kuinka tietämätön ja vanhoillaan oleva Atheenan väestö tuomitsi Sookrateen kuolemaan sentähden, että hän muka «villitsi nuorisoa väärällä opillaan», vaikka hänellä toden teossa oli jalompi ja oikeampi katsantokanta.

Toisinaan nuo «vitsit» voivat antaa itse historialle oikeita vitsauksia. Esim. siv. 59 kerrotaan Menenius Agripasta seuraavaa: «Denne sluge man framstälde för plebejerne den bekanta fabeln om trätan mellan magen och de öfriga kroppsdelarna, och huru dessa nekade magen föda, men därför förlorade all kraft och spänstighet. Plebejerna förstodo Agrippas mening med fabeln och återvände till Rom; — —». Vasta myöhemmin, eli sivumennen, mainitaan se syy, mikä kuitenkin lienee ollut vaikuttavin heidän palaamiseensa, nim. että heille myönnettiin suuria helpotuksia ja etuoikeuksia.

Hämärän esitystavan tähden tulee siv. 91 aivan väärään käsitykseen: «Kejsar Decius lät utfärda en befallning till alla ståthållare i provinsen, att de kristna vid hotelse af strängt straff skulle nödgas att återgå till den hedniska statsreligionen. Många af församlingens lärare drabbades häraf, såsom den store kyrkofadren i Alexandria, *Origenes.*» Eihän tekijä tarkoittane, että Origenes on luopunut kristin-uskosta?

Toisessa paikassa tekijä minusta on opettanut aivan selvin sanoin väärin: Siv. 48 luemme: «Filip förenade landet (Grekland) med sitt rike. Länge fick han dock ej njuta frukten af sitt brott — ty ett sådant var anfallet på Hellas' fria folk —». Eikö samalla voisi sanoa mitä valloitusta tahansa rikokseksi? Eiköhän olisi päin vastoin oikeampaa näyttää, että tuo valloitus oli hyödyllinen kulttuurin leviämiseksi?

Tekijä on aivan oikeassa, kun on kirjoittanut eri kappaleen nimellä «Kristendomen». Mutta selvemmin olisi pitänyt esittää syyt kristin-opin pikaiseen leviämiseen. Siinä olisi saanut sanoa, että se tuli: «kun aika oli täytetty», silloin kuin vanhan ajan filosoofinen kehitys ja yleinen katsantokanta oli tullut semmoiseksi, että se ikäänkuin odotti jotakin uutta ja raitista. Oli kai tämä yhtä tärkeä syy, ja tärkeämpikin, kuin se, että Rooman valtakunnassa oli hyviä maanteitä ja siltoja.

H. G

Th. Hahnsson, Huutolaiset. Nykyajan kuvaus. Porvoossa 1887. Werner Söderström. Hinta 3 m. 25 p.

Rouva Hahnsson ei ole nykyaikainen kirjailijaluonne. Sitä todistaa tämä hänen viimeinenkin ja lavein kertomuksensa, vaikka sille onkin lisänimeksi pantu «nykyajan kuvaus». Uuden-aikaiseen kaunokirjallisuuteen tottunut lukija ei tästä kertomuksesta löydä semmoista, mikä häntä täydellisemmin saattaisi tyydyttää. Kertomuksessa ensinnäkään ei anneta täyttä arvoa luonteiden kehityksen johdonmukaiselle ja perusteelliseelle esitykselle. Muutamat yhteiseen kansaan kuuluvat henkilöt ovat tosin kuvatut hyvinkin eläviksi ja todenperäisiksi, mutta kertomuksessa esiintyy myös yhtä paljon korkeammalla sivistyskannalla olevia, joiden luonteenkuvaus on jäänyt himmeäksi ja pintapuoliseksi. Ei edes tuo kertomuksen päähenkilö ja uusia uria raivaava huutolaistyttö Iiri ole saanut osakseen mitään syvemmältä kulkevaa psykoloogista kehityshistoriaa. Hänen sekä sisällinen että ulkonainen elämänsä aina aateliskartanon rouvuuteen saakka kulkee — siltä se lukijasta kuitenkin tuntuu — niin tyynesti ja herttaisesti eteen päin kuin noiden vanhoista romaaneista tunnettuin keijukais-ihmistenkin. Yksi suurempi ristikohtaus hänen elämässään kuitenkin on, mutta jo hyvin nuorella ijällä, yhdentoista vuotiaana, jolloin hän tuskastuneena huutolaistytön kurjaan kohtaloon aikoo hukuttaa itsensä järveen. Metsästävä ritari hänen kuitenkin tästä epätoivon kuolosta pelastaa. Tämä viimeksi mainitsemamme esimerkki johtaa meitä toiseen «vanhan-aikaisuuteen» rouva H:in kertomustavassa. Se on toimintaa kehittäväin tapausten ja kohtausten liian suuri ja vakavampia perusteita puuttuva romanttisuus, joka usein tuntuu luonnottomalta tällaisessa nykyajan olevissa oloissa liikkuvassa kertomuksessa. Mutta paljon miellyttävää löytyy myös tekijän kirjoitustavassa. Hänen kertomuksessaan kohtaa lukijaa niin puhdas henki ja lämpöinen tunne ihmiskuntaa kohden sekä vakava luottamus ihmisessä löytyvään parempaan ja jalompaan puoleen. Tämä seikka ja menettelytapa mielestämme kohottaa tekijän tavallaan yli useiden niiden kirjailijain, joihin häntä äsken vertasimme. — Olkoon tämä sanottu kirjailijan tässä teoksessa esiytyvästä kirjoitustavasta yleensä; nyt vähäisen itse kertomuksen sisällyksestä.

Niinkuin nimestäkin jo saattaa arvata, on «Huutolaisissa» tahdottu kosketella erästä surullista kohtaa kansamme elämässä, sitä nim., että varattomain lapset myydään huutokaupalla vähimmin pyytävälle kasvatettavaksi. Tämän kohtalon alaisia ovat myös kertomuksessa esiytyvät päähenkilöt. Köyhä itsellisvaimo kuolee ja jättää jälkeensä kolme turvatonta lasta: Iirin, Helyn ja Martin. Ensimmäinen näistä, Iiri, joutuu huutokaupassa erään kovasydämisen isännän hoidettavaksi. Iiri ei kuitenkaan tässä talossa kauvan oleskele, sillä tuon epätoivon kohtauksen jälkeen, josta äsken kerroimme, joutuu hän pitäjän lukkarin varakkaasen perheesen. Lukkarin ma-

tami, joka on erittäin miellyttävästi ja johdonmukaisesti piirretty luonne, hoitaa Iiriä kuin omaa lastaan. Hän saa m. m. käydä koulua, ensin pappilan neitien luona sitten Hämeenlinnassa. Koulun läpikäytyään hän pääsee kuolosta pelastajansa maisteri Arvon isän sukutilalle perustetun kansakoulun opettajaksi lähelle kotipitäjätään. Tuo entinen pelastaja, maisteri Arvo, on sillä välin rakastunut tyttöön, ja Iiristä tulee aateliskartanon rouva. Kauvan unhotettu huutolaiskysymys tulee kertomuksen lopulla myös sillä tavoin esille, että Iiri perustaa pitäjässä köyhien lasten kodin. Tämmöinen on sen huutolaisen kohtalo. Osan-ottoa ei se suuremmassa määrin voi herättää, enempää kuin Martinkaan, joka Hely sisarensa kanssa on joutunut jotenkin hyvään paikkaan hoidettavaksi. Martti saa käydä Mustialassa opissa ja pääsee sitten onnellisena elämään torpan isäntänä. Enemmän tarkoitusta vastaavaksi on Hely, kievarin palvelustyttö kuvattu. Hänen kohtalonaan on tuo, joka niin usein on turvattomalla ja kauniilla tytöllä: antautua lemmen seikkailuihin ja elää sitten lopun ikäänsä joko katuvaisena tai katumattomana Magdaleenana. Edellistä laatua on Hely. Yksityiskohtiin ei tila tässä kuitenkaan salli ryhtyä. Sanomme vaan, että Helyn sattuva ja hieno luonteen sekä elämän kuvaus on luullaksemme tekijälle tässä kertomuksessa suurinta kiitosta tuova. Mitä kertomuksen yleiseen kokoonpanoon ja sen eheyteen tulee, niin emme luule sen voivan tehdä vaikutusta siihen suuntaan, kuin tekijä ehkä on tarkoittanut ja lukija alusta päättäen odottaisi. Mutta semmoisenaan ottaen ja ilman edelläkäyviä vaatimuksia luulemme tämän puhdashenkisen ja lempeä puhuvan kertomuksen löytävän paljon kiitollisia lukijoita.

K. F. R.

Joukahainen. Pohjalais-osakunnan toimittama. Kymmenes vihko. Helsingissä 1887.

Ei siitä ole vielä niin pitkää aikaa kulunut, kun vähäpätöisempikin kirjallisuuden alalla ilmestynyt uutinen saattoi meillä herättää yleisempää huomiota ja saada paljon kiitollisia lukijoita. Henkinen elämämme oli alullaan, oli hiljaista ja yksinkertaista, jotta matalakin ääni voi kuulua yli maiden, mantereiden. Nyt alkaa käydä toisin. Elämä on vilkastunut, ja sanankuulijoita kaipaavat äänet ovat enentyneet. Ja tätä seuraava taistelun tuoksina vaatii ääneltä kehittymistä, suurenemista, jos se haluaa tulla kuulluksi. Suuri ääni ei suinkaan aina ole paras ääni, mutta se se kuitenkin huomion puoleensa vetää. Ja tämähän on puhujan ensimmäinen tarkoitusperä.

Sen suuntaisen kohtalon kovuutta ovat mielestämme ylioppilas-albumitkin saaneet kokea. Kaikessa vaatimattomuudessaan ne ennen ovat olleet yleisön lemmikkejä ja toimittajain kunnian esineitä. Nyt luullaksemme

ei asian laita enää ole niin. Ja syy taitaa olla sekä sysissä että sepissä. Yleisön puolelta ovat vaatimukset suurentuneet, ja koko sen kirjallisessa katsantokannassa on tapahtunut muutos entisten albumien sisällyksestä eroavaan suuntaan. Albumien toimittajilta taasen näkyy into ja osan-otto tällaisiin yrityksiin laimentuneen. Sen huomion saattaa tehdä esilläolevasta Pohjalais-osakunnan toimittamasta kirjastakin, erittäin juuri mitä sen kaunokirjalliseen osaan tulee, joka tällaisissa teoksissa ennen on ollut ikäänkuin pääasia. Tunnemme nimittäin entuudestaan useita nuorempiakin Pohj.-osakuntaan itseänsä lukevia tai lukeneita kirjallisia kykyjä, jotka eivät ole ropoansa uhranneet yhteiseksi hyväksi.

Tämä albumivihko, joka on järjestyksessä jo kymmenes, sisältää sekä suomen- että ruotsinkielisiä kirjoituksia, melkein yhtä monta kumpiakin. Apuansa antaneiden nimien ja nimimerkkien luku on 18.

Vihkon alkuun on asetettu Sakari Topeliuksen v. 1878 Runebergin muistojuhlassa pitämä voimakkaan kaunis puhe, jossa esitetään Runebergin merkitystä Suomen yhtenäisyyden, vapauden ja kunnian runoilijana. Tämän kirjoituksen jälkeen seuraa nuorempaa käsialaa. Runopukuinen osa on heikosti edustettu, jossa suhteessa tämä vihko silmiinpistävästi eroo edellisistä. Mutta se on ilmiö, joka muuten ei ole niin outo meidän »runottomalla» ajallamme. Jos tyydyttävästi osaisikin vanhaan totuttuun tapaan laulaa kuutamoöistä ja lemmenkuiskeista, niin on vaikeata aivan äkkipäätä saada runomitassa sointumaan asioita semmoisia kuin esim. minkälaisista likaisista ryysyläjistä ja tuskanhikipisaroista on syntynyt tuo lumivalkoinen paperiarkki, jota nautinnolla katselemme kirjoituspöydällämme. Asian laita on nyt kerta niin, ja pitää kai olla niin, jotta runous voisi puhjeta uuteen täydellisempään kukoistukseen.

Suorasanaista kaunokirjallisuutta tapaa albumissa verrattain paljon enemmän kuin runoutta. Nimimerkki Peniö kertoo *Kinkeripaikalla* nimisessä jutelmassa vasten tahtoansa miehelään joutuneen miniän mielenkaihosta ja antaa samalla tietoja kinkeritavoista. Kertomus on vähäpätöinen, samoin kuin Teuvo Pakkalankin kolme sivua pitkä *He saivat toisensa.* Jälkimmäisessä kuitenkin tulee esiin tekijän jo entuudestaan tunnettu sujuva kieli ja kertomustapa. — Miellyttävin näistä pikkujutelmista lienee *Plikt*, jonka tekijä on nimimerkki E. V—t. Vilkkaasti ja viehättävästi toveri siinä kertoo toverilleen, kuinka hän aivan ilman omaa aikomustaan, vaan velvollisuuden tunnosta, koska varomattomasti oli antanut tytön rakastua itseensä ja koko perhe häntä odotti, joutui avioliittoon. Mutta hänen onnellaan oli yksi paha loukkauskivi. Hän olisi halunnut sanoa jalolle vaimolleen, ett'ei hän koskaan ollut ajatellutkaan kosia häntä. Mutta tätä hän ei uskaltanut, ja sen tähden oli hänen onnensa ollut »valheen» pohjalla. Se oli ollut niin, sillä hänen vaimonsa oli juuri kuollut. — Pisin ja ehkä arvokkainkin kertomus on Kasimir Leinon *Laskiaislupa.* Tekijä on otta-

nut kuvaillakseen erään elämänsä tarkoitusperästä hairahtuneen miehen kohtaloa. Alasen «maisteri» on toivorikkaana nuorukaisena saapunut yliopistoon. Hänellä on ollut suuria toiveita itsestään, ja on aikonut elämänurakseen valita kirjailijatoimen. Mutta kun ensimmäinen runovihko on arvostelijoissa herättänyt vaan pilkkaa ja ivaa, niin on Alanen menettänyt luottamuksen itseensä ja toiveisinsa. Hän heittäytyy tyhjäntoimittajaksi, kunnes eräs ystävä pelastaa hänen ahdistelevista velkamiehistä tarjoamalla hänelle opettajanpaikan maaseutukaupungissa. Alanen ottaa tarjouksen vastaan. Kaksikymmentä vuotta on hän jo opettanut latinan kielioppia, elänyt koneena, ihmisvarjona, jolle «oli melkein sama, missä oli, kunhan oli, melkein sama, olipa kesä tai talvi, lupa tai kouluaika». Hänellä on luonnollisesti ollut myös lemmittynsä, joka odotukseen tuskastuneena on mennyt viimein toiselle. Tämän naisen muisto on ollut ikäänkuin lohduttavana valopisteenä hänelle; se muisto on häntä aina virkistänyt, koska se on vienyt hänen takaisin tuohon entiseen ihanaan toivojen maailmaan. Nyt saapi Alanen sanoman tuon naisen kuolemasta, ja silloin sammuu häneltä viimeinenkin valokipuna hänen elämänsä tummuudessa. Alanen sairastuu ja kuolee — ja koulupojat ovat iloissaan, kun saavat niin monta tuntia laskiaislupaa. — Aiheen pääpiirteet eivät luullaksemme ole ollenkaan tavattomia meidän oloissamme. Kertomus, vaikka tuntuukin vähäisen hajanaiselta on muuten sattuvasti ja luonnollisesti esitetty. — Jos vielä mainitsemme kaksi «stimmungsbild»iä nimeltä *Ödemark* (kirj. O. W.) sekä Herman Strömin kaksi «skissiä» *Julstämning* ja *Ett trettondagsväder*, joissa jälkimmäisissä tulee esiin muutamia nykyajan levottomia kysymyksiä, — niin olemme luetelleet albumin kaikki tähän alaan kuuluvat kirjoitukset.

Tieteellinen puoli on tässä albumissa vankasti edustettuna. Nimimerkki J. W. M. on yleisölle antanut alkuluonnoksen *Oulun kaupungin historian* tutkimuksistaan, Matti Tarkkanen on kirjoittanut *Kappaleen Indian uskontojen kehityshistoriaa*, A. H. S. selittänyt *Kekrijuhlasta* ennen ja nyt, — ja vipo viimein mainitsemme albumin epäilemättä arvokkaimman teelmän A. V. F—nin kirjoittaman *Kristfriid Gananderin*. Erinomaisen mehukkaalla kielellä ja suurella lämmöllä on tekijä tässä kertonut tuon Porthanin työkumppanin elämänvaiheita ja vaikutusta aikalaisiinsa. Kertomuksessa tulee myös esiin sattuvia kuvia henkisestä elämästä noina aikoina, jolloin Suomen pojat useammin «löivät painia salon mesikämmenen kanssa tahi Viha-Venäläistä aseillaan torjuivat, kuin älyn hempeämpiä taisteluita kävivät». «Jos Suomen laivat», jatkaa tekijä, «kulkivatkin iloisilla Etelämailla, niin enemmän toivat sieltä ruumiillisen ravintomme höysteeksi tavallista keittosuolaa kuin tuota harvinaista «attillista», ja jos palatessaan poikkesivatkin Hampurin satamassa, niin oli sieltä tärkeämpää rihkamaa otettavana kuin Lessingin taideaatteita». — Tämän albumin kirjavasta sisällyksestä mainittakoon vielä kaksi matkakertomusta. Toinen K. C:n kirjoittama kertoo

eräästä kirkkomatkasta *Lapissa*, toinen taas sisältää *Minnen från en resa till sojoterna*, jonka tekijä on nimimerkki R. H. — Tähän voimme lopettaa tarkastelumme ja sulkea teoksen lukevan yleisön suosioon.

K. F. R.

A. Daudet, Fromont nuorempi ja Risler vanhempi. Ranskan kielestä suomensi M. Wuori. Pietarissa Anton Lindeberg 1885. Hinta 3 m. 50.

Alphonse Daudet, luotuansa nuot pienet satuhelmensä, jotka yhä herättävät yleisön mieltymystä, ryhtyi vaikeampaan toimeen. Hänen tuli laajentaa näköalaansa kadottamatta yhtäkään niistä ominaisuuksista, jotka olivat tehneet hänen satunsa taideteoksiksi. Hänen tuli voittaa puolellensa yhä suurempi yleisö ja sen hän tekikin luomalla romaaninsa «Fromont nuorempi ja Risler vanhempi». Runollinen kertoja oli yhdellä iskulla muuttunut mahtavaksi aikakautensa kuvaajaksi. Hänen kuvaustapansa oli säilyttänyt kaiken viehätyksensä, mutta oli samassa voittanut sitä, mitä siltä puuttui, nim. voimaa. — Surullinen, syvästi surullinen on tapaus, joka on tämän romaanin ytimenä, vaan – se on tosi; siinä sen suuri ansio. Tunnemme kaikkien henkilöitten elävän, toimivan, kukin sillä alalla, johon kaitselmus on heidät asettanut. Ja kun eivät siihen tyydy, vaan pyrkivät korkeammalle rikkauteen, loistoon, silloin näemme heidän syöksyvän saavutetusta korkeudestaan hävitäkseen syvyyteen. — Emme kylläksi voi ihmetellä päähenkilöitten objektiivista kuvaamista, emme väsyä seuratessamme yksinkertaisuudessaan niin jännittävää pääjuonta, emmekä myös voi moittia kirjailijan sinne ja tänne asettamia episodeja. Milloin huvittaa meitä hänen terävä ivansa, milloin sydämemme valtaa syvä myötätunto hänen kuvaamiansa henkilöitä kohtaan. — Vaan Daudet ei tyydy ainoastaan henkilöitten tarkkaan kuvaamiseen. Hän piirtää myöskin mestarin kädellä niitä paikkoja ja oloja, joissa ne liikkuvat. Seuraamme häntä kävelyretkillään Pariisin ympäristössä, astumme hänen johdollaan niihin kurjiin asuntoihin, joissa työkansa elää usein surkeata elämää. Välistä taas olemme väkitungoksessa suurella rautatie-asemalla, sieltä rientääksemme uteliain silmin katselemaan tehtaassa par'aikaa työskentelevää kansaa. — Kaikkea tätä on kuvattu niin sanomattoman elävästi, vieläpä monessakin kohden runollisestikin, että se synnyttää meissä sitä tyydytystä, jota ainoastaan taideteos voi vaikuttaa.

Daudetin perin ranskalaista kieltä ei kuka tahansa voi kääntää. Suomentajan ansioksi on sentähden luettava että kirjaa, sen suomalaisessa puvussa, lukee jokseenkin helposti. Kuitenkin olisi monessakin kohden voitu käyttää vapaampaa kääntämistapaa. Tapaa myöskin siellä ja täällä varsinaisia virheitä sekä suomen kielen käyttämisessä että myös merkityksen puolesta.

H. A—n.

Octave Feuillet, Sibylla. Ranskan kielestä suomentanut F. I. P. Porvoossa 1884. Werner Söderström. Hinta 2 m. 50 p.

Sibylla vie meidät toisen keisarikunnan helmaan. Siinä se on alkunsa saanut; eipä kummaa, jos se ajan lapsena tyydytti sitä yleisöä, jota varten se oli kirjoitettu. Edustaahan se Feuilletin romantista aikakautta, jolloin hänen maineensa Pariisista levisi yli Euroopan. Nykyään sekä kirjailija että yleisö ovat muuttuneet. Olemme oppineet käyttämään omia silmiämme, niillä katsellaksemme maailmaa ja sen menoa. Eipä kummaa jos, asiain näin ollen, emme mielellämme käytä Feuilletin ja hänen kaltaistensa idealismi-silmälaseja, jotka suurentavat esineitä ja suovat niille niin kummallisen kultahohteen.

Tämä ei kuitenkaan estä meitä joskus, hetkeksi väsyttyämme nykyajan realistiseen kirjallisuuteen, tarttumasta «Sibyllaan». Muistuttaahan se mieleemme sitä aikaa, jolloin mielikuvituksemme, meidän aivan nuorena ollessamme, kuvaili maailmaa juuri samoilla väreillä, joilla se teoksessa on kuvattu. On ikäänkuin näkisimme joukon vanhoja tuttavia kulkevan silmiemme ohitse, tunnetulla hymyllään meitä tervehtien, lähestyen meitä korvaamme kuiskatakseen sydämensä toiveita ja suruja.

Romaanin suomalainen puku on yleensä huolellinen ja onnistunut.

H. A—n.

Friedrich Erismann, Terveydenhoito-oppi sivistyneille kaikissa kansanluokissa. Suomentanut J. Collan. Turussa 1885. G. W. Wilen.

P. Berger, Ei ole terveydeksi. Terveyden sääntöjä jokaiselle. Suomennos. Helsingissä 1886. K. E. Holm.

C. F. Wahlberg, Ensi apu onnettomuuden kohtauksissa ja tappelutantereella. Suomennos. Helsingissä 1886. Lång & Ståhlberg.

Wilh. Uhrström, Kotilääkäri. I vihko, suoment. Elis Roos. II vihko, suoment. E. J. Warén. Porissa 1886—1887. A. Allardt.

Hupaista on suomalaisen kirjallisuuden ystävän nähdä, että viime aikoina lääketieteen alallakin on suomen kieltä ruvettu viljelemään. Vieläkin hupaisempaa on, kun sitte saapi lukeakseen kirjan niin oivallisen, kuin Erismannin terveydenhoito-oppi on. Erittäin hauskalla ja vilkkaalla, mutta sentään tieteellisellä tavalla, esittää siinä tekijä terveydenhoidon pääpiirteet. Lääkärillekin tämä kirja saattaa olla hyödyksi, erittäin meidän maassa, jossa yliopisto ei tarjoa minkäänlaista hygienian opetusta, eikä sen ainakaan pitäisi puuttuman kenenkään terveyshoitolautakunnan jäsenen kirjahyllyltä, sillä vaikka tieteellinenkin niin on kirja kuitenkin niin yleistajuinen, että sitä ymmärtääkseen ei tarvitse olla erityisesti perehtynyt lääketieteen salaisuuksiin.

Kääntäjällä on tässä ollut erittäin vaikea työ suoritettavana, sillä

lääketieteellinen oppisanasto on vieläkin sangen epävarma ja kirjaa käännettäessä hygienistä terminologiaa tuskin oli nimeksikään. Sitä enemmän on kääntäjää onnitteleminen, että hän niin verrattain onnellisesti on tästä pulmasta suoriutunut. Huonommin on hän sitä vastoin onnistunut varsinaisessa käännöstyössä. Objektivirheitä tavataan jotensakin kosolta ja vieraskielisten sanojen kirjoittamisessa on käytetty hyvinkin vähän johdonmukaisuutta. Myös tuntuu kieli, varsinkin kirjan alkupuolella, hieman kankealta. Kirja on painettu tuolle jo mainioksi käyneelle Wilénin ruskealle paperille, joka olkoon tarpeeksi sanottu kirjan asusta.

Nämä viimeksi mainitut seikat eivät kuitenkaan suuremmassa määrin teoksen arvoa vähennä ja toivottava on, että kirjaa levitettäisiin niin laajalle kuin suinkin, ja olisi se erittäin kaikkiin kansankirjastoihin hankittava.

Toinenkin pienempi terveydenhoito-oppi nimeltä «Ei ole terveydeksi» on hiljattain ilmestynyt K. E. Holmin kustannuksella. Paperi on oivallinen ja painos miellyttävä, mutta, ikävä kyllä, suomentaja näkyy pääasiallisesti koettaneen saada kirjaa sellaiseksi, ett'ei olisi terveydeksi sitä lukea, ja siinä hän on onnistunut, sillä kyllä se ainakin suomen kieltä osaavan korvia loukkaa. Kummallista on että löytyy kustantajia, jotka ryhtyvät painattamaan käännöstä, jossa on sellaisiakin kielivirheitä, joista selvästi näkyy, ett'ei suomentaja ole ollenkaan alkuperäistä tekstiä ymmärtänyt.

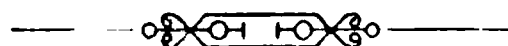
Esimerkkinä kirjan kielestä mainittakoon seuraavat sanat: tupakankrääsä, kaunottava (= kaunistava), niljakkaita (!) kirjoja (= slippriga (!) böcker), pienoiselikko (= bakterie), verenpakkaus (= verentungos), sulaava (= sulava), lienee olla (= lienee), sekä seuraavat lauseet: «Tässä tapauksessa on siis taiteen korvattava, mitä luonto ja oma rikos luontoa vastaan on syntiä tehnyt» ja: «Kun tiedämme ja muistamme, että senlaisissa paikoissa alituinen mätäneminen tapahtuu, joka estämättä ja välittömästi leviää maahan ja siten höyrähtyy, joka välttämättömästi turmelee ilman, on kirkkomaiden läheisyyttä kartettava niin paljon kuin joskus voipi».

Tohtori Wahlbergin Ensi apu on käännetty jotensakin hyvin vaikka paikoin hiukan kankeasti. Kirjasen sisällystä en juuri kykene arvostelemaan, syystä ett'en vähääkään ole sotaisiin oloihin perehtynyt, mutta mallikelpoisena sitä asiantuntijat kaiketi pitävät, koska se kuuluu Suomen sotaväen käytettäväksi määrätyn. Vieläpä Venäjän sotaväelle kuulutaan par'aikaa venäläistä painosta puuhattavan.

Wilh. Uhrströmin Kotilääkäri on teos, jota Ruotsissa kuulutaan pidettävän suuressa arvossa. Lääketieteen yleisimmät käsitteet ovat siinä järjestetyt aakkoselliseen järjestykseen ja lyhyesti selitetyt. Sivistyneemmille kansanluokille erittäin maalla se näyttää olevan hyvä neuvon-antaja tautikohtauksissa, siksi kunnes lääkärin apua voidaan saada. Käännös näyttää onnistuneen jotensakin hyvin, erittäin on tämä toisen vihkon laita. Vie-

raskielisten sanain kirjoitustapa kuitenkin on hiukan epäjohdonmukainen; niin on esim. käytetty: Atrofiia, mutta Delirium. Jahka kirja on kokonaan ilmestynyt, on se tarkemmin tutkittava.

Th. L—m.

Valvojan Toimitukselle.

Valvojan Helmikuun numerossa v. 1888 mainitaan sivulla 66 kirjoituksessa «Historian opetus kouluissamme» muutamia sanoja, jotka allekirjoittanut muka olisi jossakin julkisessa luennossaan lausunut. Mainituilla sanoilla luultavasti tarkoitetaan erästä lyhyttä puhetta, jonka Lokakuussa 1887, ensimmäisessä konferensissa pidin opettajakandidaateille suomalaisessa normaalilyseessä. Koska kuitenkin kirjoituksen tekijä aivan väärin on kertonut mainitussa tilaisuudessa lausumani sanat, pyydän nöyrimmästi, että kunnioitettava toimitus ottaisi lehteensä kysymyksessä olevan puheeni kokonansa, sanasta sanaan sellaisena, kuin sen silloin pidin.

Emil Böök.

Kunnioitetut herrat!

Yleisessä katsantotavassa on se mielipide vallinnut suuremmassa tahi pienemmässä määrässä, että koulun tulee kasvattaa eikä ainoastaan opettaa, s. o. kasvattaa etupäässä sen opetuslaadun kautta, jota se jakaa. Historiasta olemme oppineet, kuinka mielipide kasvatuksen merkityksestä, mitä persoonallisuuden kehitykseen tulee, teoriassa syntyi ja käytännössä toteutui Kreikan kansassa. Sookrates, Plato ja Aristoteles edellyttivät kaikki, että hyvettä voi oppia — en tunne mitään ajatusta, joka olisi ihmiselle arvollisempi kuin tämä. Mutta voimansa ja edistyksensä sai kasvatus siitä suhteesta, että sen silmämääränä oli Kreikan kansallishengen vaatimus; se oli se voima, jonka alle sekä opettajat että oppilaat nöyrästi alistuivat.

Romalaisten mielilause oli «*se bene de republica mereri*»; kasvatus mukaantui sen jälkeen, ja mitä tämä kasvatus matkaansaattoi, löytyy katoamattomissa piirteissä kirjoitettuna maailmanhistorian joka sivulla.

Valtion sijaan asetti kristillisyys kasvatuksen korkeimmaksi päämääräksi Jumalan valtakunnan; ja hierarkia taivasta valloittavine tuomiokirkkoineen, ristiretket, ritarisuus ja keskiajan filosofia, skolastiikki ja myöskin sen syvintä tunnetta ilmaiseva mystiikki, ne kaikki todistavat, kuinka voimakkaasti tuo uusi sivistyksen ihanne vaikutti henkiseen elämään ja kasvatuk-

seen. Niitten perustelmien mukaan, joita silloin asetettiin opetukselle, oli sen tehtävänä saattaa ihmistä taitavaksi toteuttamaan tätä ihannetta.

Jaloimmassa muodossaan humanisuus tahtoi saattaa sovinnolliseen yhteyteen vastakohtaa antiikkisen ja kristillisen maailmankatsannon välillä, ja kun romaanilaiset kansat, epäillen tehtävän mahdollisuutta, eivät nähneet muuta pelastuksen tietä siitä skeptisismistä, jota klassillisen sivistyksen uudestaan elähyttäminen näkyi tuovan mukanansa, kuin jälleen antautua katoolisen kirkon holhouksen alaiseksi, ovat sitä vastoin germaanilaiset kansat, joitten hengellisen ja siveellisen elämän uskonpuhdistus uudestaan synnytti, nuoruuden voimalla täyttäneet sanotun tehtävän. Tämä tapahtui toiselta puolen uudestaan käyttämällä hyväksi antiikin tiedettä ja taidetta, jotka taasen vuoroonsa vaikuttivat elähyttävästi tutkimiseen tieteitten joka alalla, kun toiselta puolen ihmishenki puhtaammassa ja selvemmässä Jumalan-tietoisuudessa etsi sovitusta synneistään.

Tässä ei ole kysymys vasta mainittujen sivistyksen ihanteiden täydellisestä toteuttamisesta. Ne toteutuivat niin, kuin se ylipäänsä on mahdollista historiassa; mutta myös siinä tapauksessa, että yksilöt elämässään eivät olleet ihanteelle uskolliset, ei sen oikeutta epäilty, se oli ratkaisevaa opettajille ja oppilaille, sekä perusti koko elämän ajaksi katsantotavan, joka niin sanoakseni oli se kaiku-pohja, josta yksilön tunne ja toimi sai perussäveleensä. Semmoisissa oloissa voi sanoa, että opetuskin menestyksellä — siinä määrässä kuin inhimillisestä toiminnasta voi tätä sanaa käyttää — työskenteli luonteen muodostamisessa. Ja jos minun sallitaan erittäin tarkastaa viimeksi mainittua sivistyksen aikakautta, niin tahtoisin siitä sanoa, että se ei kadottanut iankaikkisuutta näkyvistään, vaikka se toiselta puolen ei unohtanut nykyisyyden vaatimuksiakaan. Samoin kuin koti, niin pani koulukin arvoa jumalisuuden ja hurskauden harjoituksiin, ja jos tämä myöhemmälle ajalle joskus näyttää tyhjältä muodolta, niin muistettakoon, että todellisella sisällyksellä aina välttämättömästi on ulkonainen muotonsa ja että muotoa laiminlyödessä myöskin pian kadottaa sisällyksen. Ja että kasvatus ei ollut herättämättä ja ylläpitämättä isänmaanrakkautta ja kansalaismieltä, sitä minun mielestäni sen kansan lapset, joka Kustaa toisen Adolfin johdolla suojeli uskonvapautta, tai joka rauhan päivinä valloitti viljelykselle ja sivistykselle kovaosaista maata, eivät voisikaan epäillä. Mutta se, mikä antoi sotamiehelle voimaa uhraamaan itsensä, ja mikä terästytti viljelijän kättä, se oli — en luule, että kukaan, jolla on jonkunlainenkaan

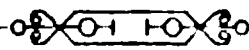
historiallinen aisti, on sitä epäävä — vahva usko ja tunne siitä poliittisesta vastuun-alaisuudesta, joka oli kaikilla, valta-istuimesta saakka aina mökkiin asti. Yhdenlaatuinen maailmankatsanto, yhteiset ihanteet sen vaikuttivat.

Mutta sallittakoon minun kysyä: mitkä sitten ovat meidän ihanteemme? Sitä ei käy enää salaaminen, että niitä ainakaan muutamilla tahoilla meidän kansassamme ei ole olemassa. Se on yhteistä resonansia, jota me, tarkoitan kansaa kokonaisuudessaan, kaipaamme. Uskonnollisessa tietoisuudessa on eripuraisuutta tahi vielä pahemmin välinpitämättömyyttä, sisällisessä politiikissa puoluekiihkoa ja ahdasmielistä itsekkäisyyttä. Mitä voimme tällaisissa olosuhteissa opettaa nuorisoamme kunnioittamaan? Missä ovat ne yhteiset «signa», joita nyt niinkuin ennenkin voitaisiin kantaa korkealla kaikkien pään yläpuolella, ja joita kaikki voisivat seurata? Niitä on olemassa, mutta se vastakohta, joka on niitten ja subjektin välillä, on katoava, ja ne tulevat olemaan sinä voimana, joka johtaa subjektin ajatus- ja toimintatapaa. Ollakseni niin vähäpuheinen kuin suinkin, tahdon vaan sanoa, että koulun tulee, paitsi yhteisiä hartaushetkiä ja säännöllistä uskonnon-opetusta, niin usein kuin luonnollinen tilaisuus ilmaantuu, tuoda esiin se totuus, että oikea lähde, josta siveellinen toiminta on tulvaava, olkoon sitte yksityisessä tai julkisessa elämässä, on tosi Jumalan pelko. Älköön minua väärin ymmärrettäkö; minä en tarkoita tekopyhyyttä, vaan sitä että uskonnollinen vakuutus on olemassa, joka missä sitä kerran on, ei ole vaikuttamatta ympäristöönsäkin. Sillä ilman sitä on mielestäni kasvatus voimaton.

Siinä, mitä minulla on ollut kunnia sanoa, viitattiin jo siihen, että isänmaanrakkaus olisi toinen sotamerkki, jota meidän nuorisomme tulisi seurata. Minusta koulun ei tule ottaa puheeksi poliittisia oppilauseita, mutta se täyttää epäilemättä velvollisuutensa, jos se nuorisossa herättää rakkautta ja kunnioitusta isänmaan historiaan ja luontoon, isänmaallisiin tuotteisin, lauluihin ja satuihin, sanalla sanoen, tätä historiallista pieteettiä sitä kohtaan, mikä on isiltä perittyä, joka suojelee kansaa kaikista ulkoapäin tulevista, tyhjistä, ikäänkuin tuulen tuomista mielipiteistä, mutta joka toiselta puolen sisällisten, välttämättömien ehtojen nojalla voi kehittää kansallis-elämää. Tiedän kyllä, että koulu tässä kohden ei voi tehdä kaikkea, vaan se voi toki tehdä paljon. Oli aika — se oli noin Juhana kolmannen hallituksesta aina Kaarle yhdenteentoista asti — jolloin Ruotsin ja Suomen koulumiehet syvästi vaikuttivat näitten maitten poliittiseen ja kulttuuri-elä-

mään, ja millä menestyksellä, siitä voi mahtavuuden aikakauden historia kertoa yhtä ja toista. Siis H. H. ottakaamme me Suomen koulumiehet oppia näiltä edelläkävijöiltämme. Olkaamme jumalanpelvossa ja yhteisessä rakkaudessa isänmaahan ja kansalais-vapauteen heidän kaltaisensa, silloin Suomen koulun-opettajat tulevat olemaan vahvasti suljettu valiojoukko, jonka »signoihin» nuoriso voi luottamuksella katsoa ja jonka työstä suomalaisen sivistyksen historia tulevaisuudessa on kertova.

Tällä toivomuksella sanon minä Teitä, hyvät herrani tervetulleiksi pedagoogiseen *tirociniumiinne.*

Valtiopäiviltä.

III.

Helsingissä, 15 päiv. Maaliskuuta 1888.

Suuren suuri ei ole niitten asiain luku, jotka näillä valtiopäivillä ovat tulleet ratkaistuiksi, ennen kuin kaksi kuukautta säätyjen työajasta on mennyt ohitse.

Esitys n:o 2 kihlakunnan arkistojen vanhain asiakirjain siirtämisestä valtioarkistoon tuli verrattain helposti ratkaistuksi. Lakivaliokunta oli tehnyt lisäyksen, jonka sitten kaikki säädyt hylkäsivät palaamalla esityksen määräykseen.

Esitys n:o 5 ehdotti sellaista muutosta merilaissa, että merivahingon selitystä sopii antaa myöskin järjestys-oikeuteen. Vähäläntäisellä muutoksella ehdotus on tullut hyväksytyksi. Yhtä helposti on tultu päätökseen esityksiä n:o 6 ja 8 tutkittaessa. Edellisen perustuksella on kihlakunnan lautamiesten vapaus kyytirasituksen suorittamisesta lakkautettu; jälkimmäisen johdosta on päätetty lakkauttaa se pieni vero, jota muutamissa Vaasan ja Oulun läänien osissa suoritetaan hospitaali- ja lasarettirovon nimellä. Vieläpä säädyt hyväksymällä esityksen n:o 7 — toivottavasti ainaiseksi, — ovat päässeet noitten onnettomien orivarsojen hoitamisesta, jotka jo kaksilla valtiopäivillä ovat antaneet lainsäätäjille työtä ja huolta. Keisarillinen esitys tällä kertaa, melkeinpä ilman keskustelutta, hyväksyttiin, eikä voine epäillä, että asetus-ehdotus tulee laiksi.

Niin onnellisesti ei käynyt esitykselle n:o 3. Palkollisten muuttoajan muuttamista on jo kauvan puuhattu, vaan tähän asti ilman menestystä. Vanha muuttoaika on pysynyt voimassa ainoastaan siitä syystä, ett'eivät uudistajat

ole voineet yhdistyä mihinkään uuteen ehdotukseen. Viime valtiopäivillä saatiin kyllä anomus aikaan, mutta kuten tunnettu ei anomuksia niin ankarasti tarkasteta kuin esityksiä. Hallituksemme koetti kuitenkin lausuttuja toivomuksia noudattaa, mutta turhaan, sillä säädyt eivät 1888 olleet samaa mieltä kuin 1885. Joll'eivät uudistajat nytkin olisi olleet eri mieltä sopivimmasta muuttoajasta, olisi kaiketi voitu johonkin päätökseen tulla. Mutta 2 päivää Tammikuuta, 1 päivää Joulukuuta, 15 päivää Marraskuuta, jopa muitakin päiviä puolustettiin milloin yhdellä milloin toisella taholla, ja vaikka erimielisyys ymmärtääksemme ei ollut läheskään niin suuri kuin ensi silmäyksellä näytti, niin se riitti herättämään epäilyksiä siinä suuressa joukossa, joka ei omasta kokemuksestaan tunne nykyisen muuttoajan haitallisuutta. Kaupunkilaissäätyjen olisi muuten sopinut tässä kohden ottaa odottaakseen, mitä maalaiset lausuivat, mutta niin ei tehty. Luultavasti suurten maanviljelijäin enemmistö haikeasti valittaa sitä negatiivista päätöstä, johon tultiin, sillä kahden tahi useamman kuukauden työaika ei suinkaan ole meidän kovassa ilman-alassa mikään halveksittava asia. Pienelle maanviljelijälle muutos tässä kohden ei ainakaan olisi ollut haitaksi, — sen osottaa niitten syitten mitättömyys, jotka talousvaliokunnan mietinnössä tuotiin esille nykyisen muuttoajan puolustukseksi.

Esitys n:o 9 koskeva sellaisen virka- tahi palvelusmiehen oikeuksia ja velvollisuuksia, jonka virka lakkautetaan, meni helposti tarkastuksen kiirastulen läpi, eikä asia ollutkaan ylen painavaa laatua. Sitä suurempaa erimielisyyttä synnytti esitys n:o 16, jonka kautta alkeis-opistojen, nais-opistojen ja seminaarien opettajista — niistä jotka tästä lähin tulevat nimitetyksi, — ehdotetaan, että niiden tulee virastaan erota määrä-ijällä, 63 tahi viimeistäänkin 70 vuotta täytettyänsä. Omituista oli nähdä, mitä hellää huolta sellaisetkin, joitten mielityönä muuten on kouluopettajain morkkaaminen, tällä kertaa pitivät noista Jupiterin vihaamista kansalaisista. Vielä omituisempi oli aatelissäädyn päätös, joka meni toiseen suuntaan, kuin kaikki säädyn lakivaliokunnassa istuvat edustajat olivat vaatineet. Vapaaherrat von Born ja Wrede olivat vastalausetta, Yrjö-Koskinen mietintöä kannattamassa, vaan ei sekään voinut asiaa edellisten hyväksi muuttaa, — tosiaankin outo tapaus ritarihuoneessamme. Vaikka asia tulee uudestaan esille yhteensovitusehdotuksen muodossa, niin se kyllä on pääasiassa ratkaistu.

Kansakoululaitoksemme on tullut tarkastuksen esineeksi kahdella lailla, sekä esityksen että anomuksen johdosta. Esitys n:o 19 varain osottamisesta maamme kansakoulujen kannattamiseen, se ei tällä kertaa maksanut

säädyille monta sanaa. Lähes kolme miljoonaa oli pyydetty, eikä erimielisyyttä tässä kohden havaittu valtiovaliokunnassa eikä säädyissä.

Mutta kun provasti Torckell oli tuonut esille tuon jo ennenkin tehdyn vaatimuksen, että kunnat olisivat velvoitettavat perustamaan ja ylläpitämään ainakin yhden ylemmän kansakoulun, niin tämä ehdotus synnytti kauheata sanatulvaa tuottamatta mitään pysyväistä tulosta. Ennen on tässä asiassa jäänyt kaksi säätyä kahta vastaan, mutta tällä kertaa neljä säätyä hylkäsi valitusvaliokunnan puolustaman periaatteen. Talonpoikaissääty oli samallaiselta anomus-ehdotukselta kieltänyt valiokuntaan lähettämisenkin, ja pappissäädyn pitkä keskustelu, — josta sanomalehdet tätä kirjoittaessamme eivät ole paljon mitään maininneet, — paljasti odottamattoman kiihkeätä mielialaa nykyistä kansakouluamme kohtaan. Ei liene epäilemistä, että piispa Johansson pääasiassa edusti säädyn enemmistön kantaa, kun kovasti moitti nykyistä kansakoululaitostamme, arvellen ett'ei siitä hyvää synny kansallemme ja kristillisyydelle. Keskustelun painokohta onkin näistä lausunnoista etsittävä, kun sitä vastoin kysymys alkuehdotuksesta oli verrattain vähemmin tärkeä, semminkin kun asia jo oli ratkaistu ennen kuin pappissääty siihen ryhtyi.

Aikoja sitten on jo ennustettu, että niin pian kuin kielikysymys on johonkin määrin tullut ratkaistuksi, puolueet meillä jakautuvat uusien näkökohtien mukaan, ja mainittu keskustelu osotti päivän selvästi suurta periaatteellista erotusta itse kannassa piispa Johanssonin ja hänen vastustajainsa, kolmen maallikon, välillä. Siveys-asia, joka nykyään on niin polttavaksi tullut, antoi toisen ja painavan todistuksen, ett'ei vanha puoluejako enää meillä pidä paikkaansa. Piispa Alopæuksen ja herra af Forselleksen anomukset prostitutsioonia eli poliisivallan valvomaa ja sallimaa haureellisuutta vastaan ynnä prokuraattorin virallinen lausunto samasta asiasta ovat synnyttäneet varsin huomattavia lausuntoja. Lain-opin professori Wrede otti aatelissa, professori Forsman pappissäädyssä esittääksensä asiaa lain kannalta, edellinen taistellen lääkelaitoksen ylitirehtööriä vastaan, jonka mielestä prostitutsiooni oli ihmeteltävä laitos, toinen seisoen vastoin puhujoita, jotka olivat valmiit siveyttömyyttä vastaan käyttämään kovempiakin aseita, kuin voimassa oleva laki myöntää. Edellisen asema oli hyvin kiitollinen, ja oikeutetulla mieltymyksellä on otettu vastaan sitä tapaa, jolla hän tiesi yksipuolisen lääkärikannan siveellistä välinpitämättömyyttä vastustaa. Professori Forsman sitä vastoin oli vaikeammassa asemassa, kun sai kumota väitteitä, jotka olivat ankaran ja kiitettävän siveydentunnon vaikuttamia,

mutta hyvin huomattava oli hänenkin lausuntonsa, ja molemmat yhteensä antavat syytä toivoa, että lakivaliokunta tässä vaikeassa asiassa on päätökseen tuleva, joka täydellisesti tekee sekä siveyden että voimassa olevan yleisen lain näkökohdille oikeutta.

Olemme maininneet sitä periaatteellista juopaa, joka toisessa asiassa on nähty piispa Johanssonin ja muutamien muitten pappissäädyn jäsenten välillä. Siveys-asia se myöskin tämän erilaisuuden paljasti, sillä hämmästyksellä moni sekä säädyssä että lehterillä kuuli miten kovasti puhuja tuomitsi nais-yhdistystä sen tähden, että se oli pannut mainitun anomuksen toimeen. Meidän aikojemme valtio-opin mukaista se ei ole, että muka valtiopäivämiehen ei sopisi ottaa kansalaisten kehoituksia noudatettaviksi, mutta yhtä vähän voinee siveyttä suojella tietämättömyyden heikolla harsolla. Naisen siveys ei sillä ole turmeltunut, että tietää prostitutsioonin löytyvän sekä voipi sen merkitystä arvostella; päin vastoin moni epäsiveellisyyden uhri olisi voinut tulla pelastetuksi, jos ajoissa olisi oppinut paheen todellista laatua tuntemaan. Epäilemättä voimme pitää jonakin henkisenä prostitutsioonina niitä kirjoja ja näytelmiä, joilla pahetta neron kauniimmilla, viehättävimmillä väreillä kuvataan, ja joissa yleisölle tarjotaan tietoja sellaisista rikoksista, jotka ovat meillä tuntemattomia. Mutta kun kauhea mätähaava löytyy yhteiskunnassamme, ja jokainen nuorukainen tavalla tai toisella voipi tulla sen houkutuksen esineeksi, silloin silmien ummistaminen olisi yhtä sopimatonta kuin uneen vaipuminen ammottavan kuilun ääressä. Varmaankin tuhannet kansalaiset ovat Suomen nais-yhdistykselle kiitolliset siitä että se on tähän kysymykseen ruvennut.

Anomukset, jotka tähän asti ovat ehtineet lopulliseen tarkastukseen, ovat joko valiokunnassa tahi säädyissä menneet kumoon. Pyydetty maantien rakentaminen Kittilän kirkolta Inariin, ehdotettu kuuromykkäin koulu johonkin sopivaan paikkaan Oulun läänissä sekä anomus mustalaisten kansalais-aseman järjestämisestä ovat kaikki kolme valiokunnassa langenneet, ja sama kohtalo kohtasi sitä anomusta, joka tarkoitti köyhien kouluoppilasten vapauttamista koulumaksuista, taikka vapaapaikkojen myöntämistä prosenttiluvun mukaan. Asia sai kuitenkin aikaan sen, että epäkohta tuli paljastetuksi; erittäin huomattava oli kirkollispäällikön aatelissa antama lausunto. Muita anomuksia — paitsi jo edellä mainittua kansakoulujen perustamisesta — ei vielä ole ehditty kaikissa säädyissä lopullisesti tarkastaa.

E. G. Palmén.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1888.

Toimitukselle tulleet kirjat:

Suomenmaan virallinen tilasto. I. Kauppa ja merenkulku. 7. Yleinen katsaus Suomen ulkomaiseen merenkulkuun ja kauppaan 1883 ja 1884. Helsingissä 1888. — Suomenmaan virallinen tilasto. VII. Säästöpankkitilasto. 2. Hels. 1887—88. — Suomenmaan virallinen tilasto. XX. Rautatie-tilasto. 16. Hels. 1887—88. — *Th. H. Huxley*, Ihmisruumiin rakennus ja elintoiminnat. Prof. R. Tigerstedtin mukailemasta painoksesta suom. O. A. Forsström. 1 vihko. Porvoossa, Werner Söderström, 1888. Hinta 85 p. — Allmän helsovårdslära på grund af dess tillämpning i olika länder af d:r *A. Palmberg*. 1:sta häftet. Porvoo, W. Söderström, 1888. Hinta 1 m. 50 p. — Lukemisia lapsille kirjoitti *Z. Topelius*. 6:es vihko. Porvoossa, W. Söderström, 1888. Hinta 85 p. — *Emil Zolan* Ranskan kielestä suomennettuja kertomuksia. Porvoossa 1888, W. Söderström. Hinta 1 m. 60 p. — Rukouksen voima. Kirj. *S. I. Prime*. Suom. J. Judén. Turku, G. W. Wilén, 1888. Hinta sid. 1 m. 50 p. — Kristillisyyden oppikirja toht. Martti Lutherin vähän katekismon perusteella. Ehdoitus jonka toimitti Katekismus-komitea. Turku, G. W. Wilén, 1888. Hinta sid. 70 p. — Yleinen terveys- ja sairas-hoidon oppi. Kirj. *A. E. Goldkuhl*. Suom. Joh. Collan. Toinen parannettu painos. Turku, G. W. Wilén, 1888. Hinta sid. 2 m. 50 p. — Kalevala. Kolmas helppohintainen, selityksillä ja kuvilla varustettu painos. Suom. Kirj. Seuran toimituksia 48. Hels. 1888. Hinta sid. 4 m. — Studier och iakttagelser under en af Finlands Ständer bekostad och på uppdrag af jernvägsstyrelsen verkstäld resa i Nord-Amerikas förenta stater af *H. E. Gummerus* och *E. W. Winstén*. Hels. 1888.

Duodecim, Kirjoituksia lääketieteen ja lääkärintoiminnan aloilta, toim. K. Relander, 1888 v. 2. Sisällys: Sananen prostitutsionikysymyksestä, kirj. K. Relander; Antipyriinistä lapsivuode-kuumeessa, kirj. J. Collan; Hysterian ja teeskennellyn epilepsian tapaus parannettu radikaali-keinolla, kirj. v. Essen, y. m.; liitteenä Mallikokoelma ss. 9—16.

Vartija, Kirkollinen kuukauslehti, toim. E. Bergroth, K. A. Hildén, A. Auvinen, 1888 v. 2. Sis.: Silmäyksiä Jumalan valtakuntaan ja maailman valtakuntaan, kirj. K. A. Hildén; Muutama sana uskonnonvapaudesta ja eriuskolaislaista, kirj. A. F. Granfelt; Katsahdus maamme nykyisiin kirkollisiin oloihin, kirj. E. Bergroth; Kirkkomme varjopuolia, kirj. E. Bergroth; Muuan sana kiertokoulu-opettajain valmistus-asiassa. kirj. B. S.; arvosteluja (m. m. Erkon teoksista Havaittuani ja Tietäjä); valtiopäiviltä y. m.

Magazin für die Litteratur des In- und Auslandes, 1888 numerot 8—11. Kirjoituksista huomataan: O. Heyfelder, Litterarische Beiträge aus Russland; R. v. Koeber, Arthur Schopenhauer; J. Flach, Moderne Schulfragen, 2, Die Ueberbürdungsfrage; Ungarische Volkslieder, verdeutscht von M. Farkas; E. Oswald, Elsass-Lothringen: La Revanche; E. Mauerhof, Kritische Misswirthschaft, y. m.

Oikaisu:

S. 106 r. 4 alh. on viimeinen väenlasku Itämeren maakunnissa ilmoitettu tapahtuneeksi v. *1887*, kun pitää olla v. *1881*, painovirheen johdosta siinä lähteessä, josta tieto lähimmiten oli otettu.

Kolmannen vihon sisällys:

Helsingissä,

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa,

1888.

VALVOJA.

Kahdeksas vuosikerta.

Neljäs vihko. Huhtikuulla 1888.

Toimitus:

E. G. Palmén. Kust. Grotenfelt. Edv. Hjelt. J. Krohn.

Th. Rein. E. N. Setälä. O. E. Tudeer.

VALVOJA

ilmestyy v. 1888 samankokoisena ja samasta hinnasta kuin viime vuonna. Toimitus on uudelleen ruvennut itse Valvojaa kustantamaan, luottaen siihen, että yleisö tätä yritystä pitää kirjallisuudellemme tarpeellisena. Lehteä painetaan tästälähin Helsingissä, joten sen ilmestyminen voi tulla säännöllisemmäksi kuin ennen.

Oman maan ja ulkomaan valtiolliset ja yhteiskunnalliset olot sekä tieteen, taiteen, kirjallisuuden ilmiöt ja kysymykset ovat yhä edelleen se ala, jolla Valvoja aikoo liikkua. Mahdollisuuden mukaan lehti tarjoo kaunokirjallista lukemista, paraasta päästä alkuperäistä.

Arvollista myötävaikutustansa ovat lehdelle luvanneet useat kirjailijat, jotka ennenkin ovat Valvojaa auttaneet, nimimerkki *Aarne*, neidet *H. Andersin* ja *L. Hagman*, rouvat *Minna Canth* ja *E. Stenius* sekä herrat *O. I. Colliander*, *A. Donner*, *K. Forsman*, *O. A. Forsström*, *Hannes Gebhard*, *A. Genetz*, *B. F. Godenhjelm*, *A. Grotenfelt*, *Aug. Hjelt*, *M. Johnsson*, *O. Kihlman*, *K. Krohn*, *K. O. Lindeqvist*, *K. R. Melander*, *J. A. Palmén*, *V. Ruin*, *Edv. Stenij*, *A. V. Streng*, *V. Söderhjelm*, *J. V. Tallqvist*, *V. Vasenius*, y. m.

Lehteä tilataan Helsingissä *G. W. Edlundin*, *Waseniuksen* ja *Wickströmin* ja *K:n* kirjakaupoissa sekä *O. V. Laurentin* ja *K:n* luona, Turussa *A. V. Jahnssonin* ja Viipurissa *Cloubergin* ja *K:n* kirjakaupassa sekä kaikissa maamme postilaitoksissa.

Hinta on **10 Suomen markkaa** koko vuosikerralta ja **5 markkaa 50 penniä** puolelta vuodelta; maaseuduilla tulee lisäksi postimaksut.

Venäjällä voipi Valvojaa tilata *A. Lindebergin* kautta Pietarissa tahi suoraan toimituksen luona, jolloin numerot osoitteen mukaan lähetetään ristisiteissä. Hinta Venäjällä on koko vuodelta **4 ruplaa 50 kopeikkaa** ja puolelta vuodelta **2 ruplaa 50 kopeikkaa.**

E. G. Palmén. Kust. Grotenfelt. Edv. Hjelt. J. Krohn.
Vastaava toimittaja.
Th. Rein. E. N. Setälä. O. E. Tudeer.

———

Rautatiekysymykset 1888 vuoden valtiopäivillä.

I.

Jos esitetyistä anomus-ehdotuksista sopii päättää, mitkä asiat kulloinkin ovat kansalaisten erityisen huolen ja harrastuksen esineenä, niin rautatiekysymykset epäilemättä nykyänsä ovat eduskuntamme kaikkein tärkeimpien keskusteluaineitten joukkoon luettavat. Uusien ratojen rakentamista tarkoittavat anomukset, jotka ovat jätetyt rautatievaliokunnan — eli kuten oikeammin sopisi sanoa kulkuneuvovaliokunnan — punnittavaksi, ovat näillä valtiopäivillä lukumäärältään 27, ja niitten takana seisoo lähimmiten 52 anojaa. Sellaista anomusten paljoutta ei meillä muistaaksemme ole ennen nähty, paitsi kouluasiassa v. 1882.

Kaikkein laajimmissa piireissä harrastetaan nähtävästi sellaista yhdistysrataa, joka voisi tekeillä olevan Savon radan ja aiotun Karjalan radan liikealueita liittää Pohjois-Suomeen eli Pohjanmaan rautatien liikepiiriin. Sellaisia anomuksia on esitetty koko seitsemän, jotka kaikki ehdottavat Jyväskylän kautta käyvää yhdistysrataa. Kahdessa anomuksessa esitetään sitä paitsi jokseenkin suoraan Oulusta Savoon käyvää yhdistysrataa, joten pohjoinen Suomi saisi lyhyen ja mukavan tien Itä-Suomeen. Kuusi anomusta tarkoittaa Satakunnan yhdistämistä jo valmiisen rautatieverkkoomme; niistä viisi erittäin pitää Porin, yksi Rauman tarvetta silmällä. Neljässä anomuksessa pyydetään suoraan Lounais-Suomen läpi käyvää yhdistysrataa, joko Turusta Salon kauppalan kautta Helsinkiin tahi ainakin osaa tästä rautatiestä. Kahdessa anomuksessa yhteensä 14 anojaa huomauttaa, kuinka tärkeää olisi saada toimeen rautatie Tornioon asti; vihdoin on anomuksia esitelty Raahen, Kristiinankaupungin ja Haminan hyväksi, jonka ohessa satamaratoja on pyydetty Vaasan ja Viipurin kaupungeille sekä Oriveden asemalle. Epäilemättä olisivat sen lisäksi useat pienet kaupungit vielä anoneet haararatoja, jolleivät olisi pitäneet toiveittensa toteuttamista tällä het-

kellä mahdottomana. Karjalan ja Kotkan radoista ei ole ollut tarvis anomusten kautta nostaa puhetta, niistä kun tiedettiin keisarillisen esityksen tulevan.

Eipä ole pieniä summia, jotka Suomi näitten tuumien mukaan saisi panna kulkuneuvojensa parantamiseen. Nykyiset valmiit rautatiemme, pituudeltaan 1529 kilometriä, edustavat pääomaa, joka nousee 120,164,413 markkaan. Siihen liittyy piakkoin Savon rata, jonka kustannukset Kuopiosta Kotkaan luettuina tekevät noin 18,780,000 markkaa, ja ennen neljän viiden vuoden kuluttua myöskin Karjalan rautatie, joka yhdessä Imatran haararadan kanssa maksaa vähintäänkin 22 $^{1}/_{2}$ miljoonaa, — siinä siis yhteensä noin 160 miljoonaa. Ja ne radat, jotka sitten vielä, kuten näimme, ovat anotut, tekevät kyllä 100 peninkulman mitan ja maksaisivat alhaisimmankin kustannus-arvion mukaan 50, mutta luultavasti 60 miljoonaa. Kolmatta sataa miljoonaa Suomi siis olisi saanut panna rautatieverkkoonsa ennen kuin se olisi tyydyttäväksi tullut, siitä puhumatta että uusia silmukoita kyllä sittenkin olisi tarpeen.

Onko sellainen kehitys mahdollinen, vai ovatko nuo ehdotukset tuulentupia vain, joitten siirtymiselle todellisuuden maailmaan asian vakaa punnitseminen on esteenä?

Nähtävästi varsin erilaiset ajatukset tässä kohden ovat edustuskunnassamme olemassa. On jo ennen tapahtunut, että valtiopäivillä on puhuttu ankaria sanoja siitä «rautatiehuimauksesta», joka muka on viemäisillään kansamme vaaralliseen taloudelliseen pyörteesen, ja nytkin saatiin kuulla kovia sanoja muutamista rautatietuumista, kun ritaristo ja aateli piti valmistavan keskustelunsa näiden valtiopäiväin rautatie-esityksistä. Rupesipa itse kulkuneuvojen päällikkökin, senaattori Norrmén, silloin jarrumiehen tointa suorittamaan, selittäen 11 päiv. Helmikuuta aatelissäädyssä, ett'ei muka enää, sitte kuin kerran Savon rautatie olisi valmis, sopisi rakentaa muuta kuin kolme peninkulmaa vuosittain. Toisin sanoen: kulkuneuvojen edistämistä varten ei vast'edes sopisi ottaa ulkomaan lainoja, vaan työ olisi jatkettava ainoastaan mikäli säästövaroja siihen tarkoitukseen liikenee; puhujan ennustuksen mukaan voisi vuosittain rautateihin käyttää miljoonaa kaksi.

Mutta moniaalta on myös kuultu muistutuksia mokomaa uutta järjestelmää vastaan. Että herra Norrmén tässä kohden puhui ihan vastoin Keisarillisen Majesteetin armollista esitystä n:o 35, on usean silmään pis-

tänyt, ja 3 päiv. Maaliskuuta toinen hallituksen jäsenistä, herra L. Mechelin, kohteliaassa muodossa ilmoittikin, ett'ei maanviljelyspäällikkö tässä kohden ilmaissut senaatin kantaa, vieläpä että hän arvattavasti oli muuta tarkoittanut kuin oli sanonut. Monta muutakin muistutusta on tuotu esiin tuota uutta järjestelmää vastaan, joka suurella mahtipontisuudella, mutta niin vähäisillä syillä laskettiin ilmoille anotun Porin rautatien johdosta.

Lähin muistutus kaikista on tietysti se, ett'ei maamme voi jättää suuria maakuntia vuosikymmeniksi rautatietä odottamaan, sitte kuin koko Suomen kustannuksella on muutamille hankittu se mahtava auttaja, joka on ajanmukaisissa kulkuneuvoissa tarjona. Arvaamattoman tärkeä on se vireä liike, jonka avattu rautatie synnyttää, mutta paitsi asian taloudellista puolta tulee sekin näkökohta huomioon, että paljon vilkkaampi ja voimakkaampi yhteiskunnallinen yhteys synnytetään maan eri osien välillä, mikäli ne rautatien avulla liittyvät toisiinsa. Niin yhdessä kuin toisessa katsannossa on kansallamme täysi syy ponnistaa voimiansa päästäkseen täydessä määrässä edistyneempäin kansojen rinnalle. Maamme kylmä ilman-ala ja kova luonto muutenkin tekevät kilpailun meille vaikeaksi, joten kaikki sivistyksen tarjoomat apuneuvot kyllä ovat käytettävät, jos mieli jotakin saada aikaan.

Sen lisäksi vaatimus, että ainoastaan säästetyillä valtiovaroilla jatkettaisiin rautatierakennustyötä, on erittäin lyhytnäköinen. Tämän työn hedelmät tulevat parhaasta päästä tulevien polvien nautittaviksi, ja senpä tähden niiden kyllä sopii osansa kantaa kuormastakin. Sitä vastoin moni muu hyödyllinen toimi jäisi kesken, jos nykyisen polven yhä tulisi suhteettoman raskaita veroja kantaa voidakseen uusia säästöjä haalia kokoon valtion kassaan. Missähän ovat ne muut maat, jotka olisivat rakentaneet niinkin paljon ratoja esi-isien hiellä koottujen rahastojen avulla kuin Suomen kansa? Ja luullaanko todellakin, että meillä juuri tähän aikaan, jolloin Venäjän vuotuinen vaillinki kasvaa ja kurssi alenee, on viisasta koota suuria summia ikään kuin syötteeksi useille kadehtijoillemme, joille Suomen edullinen taloudellinen asema helposti selitetyistä syistä on rikkana silmässä?

Mutta vaikka näitten muistutusten pätevyys myönnetäänkin, lienee monen mielestä liian vähän sopusointua toiveitten ja todellisuuden välillä, jos nyky hetkellä ajatellaan suurellaisia uusia yrityksiä, vaikka köyhällä kansallamme jo on 71 miljoonan valtiovelka hartioillaan, ja vakinaiset vuotuiset tulot tekevät noin 35 miljoonaa. Valtiopäivämiestenkin joukossa, saati

yleisössä löytynee tuhansittain ajattelevia ja yleisiä asioita harrastavia kansalaisia, joille rautatietilastomme pitkät numerosarjat ja sarekkeet, samoin myös valtiovarain toimituskunnan laajat ja seikkaperäiset kertomukset valtiovaraston tilasta ovat suljetuksi kirjaksi jääneet. Niitä varten tahdomme tässä muutamilla piirteillä kuvata, millaisiksi rautateittemme tilinpäätökset ovat muodostuneet, samoin myös miten valtiovarojen kannalta sopii Suomen valtion nykyistä rahallista asemaa arvostella. Luulemme kummastakin esityksestä selviävän, että kansamme täydellä syyllä voipi tarmokkaasti jatkaa kulkuneuvojen parantamista uusien emä- ja haararatojen rakentamisella, ja että siihen tarkoitukseen sopii täydellä luottamuksella käyttää sitä mahtavaa apukeinoa, joka on nykyajan kehittyneessä kansainvälisessä lainaustoimessa tarjona.

II.

Ensiksi lienee tarpeen mainita muutamia numeroita menneen ajan rautatiepolitiikkimme valaisemiseksi. Yleisimmät päätökset riittänevät tässä kohden, koska tässä lehdessä jo kolme vuotta sitten annettiin laajempi esitys rautateittemme historiasta. *)

Ensimmäinen ratamme, Helsingin—Hämeenlinnan rata, oli 1858—62 siis viidettä vuotta rakennuksen alaisena, vaikka sen pituus on vaan 110 kilometriä, ja tuli kokonaisuudessaan maksamaan 14,694,700 markkaa, siis 133,500 markkaa kilometriltä. Sitten ei ennen kuin kuusi vuotta myöhemmin ruvettu uuden radan rakentamiseen, eikä sitä kenties silloinkaan olisi tehty, jollei 1867 vuoden kato olisi tullut yritystä jouduttamaan. Puolessakolmatta vuodessa valmistui silloin rata, joka nykyään, — Lappeenrannan haararata ja syrjäraitiot siihen luettuna, — on 394 kilometriä pitkä; hinta teki tällä kertaa 27,525,280 markkaa eli 73,794 markkaa kilometriltä. Olipa säästö melkoinen, kun hinta verrataan Hämeenlinnan radan hintaan; sittemmin on kuitenkin täytynyt Pietarin radalla tehdä paljon uutis- ja lisärakennuksia, koska oltiin menty liiankin pitkälle säästäväisyydessä. Yhteensä edustaa Helsingin—Hämeenlinnan—Pietarin rata nykyään 52,967,004 markan suuruista rakennukseen pantua pääomaa, siis kilometriltä keskimäärin noin 105,000 markkaa.

*) Katso Valvojaa 1885, siv. 194—215.

Hankoniemen—Hyvinkään rata rakennettiin yksityisen yhtiön toimesta ja arveltiin maksavan 9 $^1/_2$ miljoonaa, kun se liikkeelle avattiin v. 1873. Tämä 149 kilometrin rata ostettiin 1875 valtiolle 10,559,809 markan hinnasta, joka enennysten kanssa nykyään tekee 11,218,077 markkaa, siis kilometriltä keskimäärin noin 75,300 markkaa.

Turun—Tampereen rautatie rakennettiin 1874—76 ja nämä 212 kilometriä maksoivat alkujaan 19,558,906 markkaa. Nykyänsä tämän radan pääoma kirjojen mukaan tekee 20,625,079 markkaa, eli kilometriltä lähes 97,300 markkaa.

Vaasan rata on ensimmäinen, joka on rakennettu sen uuden ja huokeamman järjestelmän mukaan, jonka 1877 vuoden valtiosäätyjen asettama komitea oli ehdottanut. Se on pituudeltaan 306 kilometriä, rakennettiin vuosina 1879—83 ja maksaa valtiolle 15,016,801 markkaa, eli kilometriltä vähän yli 49,000 markkaa.

Oulun rata ynnä Pietarsaaren haararata ovat pituudeltaan 358 kilometriä ja hinta tekee noin 20,337,450 markkaa, siis keskimäärin noin 56,800 markkaa kilometriltä.

Kaikkien näiden ratojen pituus tekee 1,529 kilometriä ja hinta 120,164,413 markkaa, siis kilometriltä keskimäärin 78,590 markkaa. Vuosina 1868—76 keskimäärin 81 $^2/_3$ kilometriä ja koko aikakautena 1868—86 74 kilometriä vuodessa on valmistunut, vaikka loma-ajatkin silloin ovat laskuun otetut. Jos väliajat lukee pois, voipi pitää 100 kilometriä vuodessa summana, jonka me hyvin voimme rakentaa vähentämättä liian tuntuvasti maanviljelyksen ja elinkeinojen työvoimia ja enentämättä insinöörikuntaamme yli sen nykyistä määrää.

Se suuri pääoma, jonka kansamme on pannut rautatieverkkoonsa, ei ole tullut maahan kaivetuksi leiviskäksi, vaan tekee hyötyä tavattoman suuressa määrässä.

Alku ei siinä kohden ollut ylen lupaava. Vuonna 1867 erotus menojen ja tulojen välillä teki — 879 markkaa 78 penniä jälkimmäisten hyväksi! Koko 99,8 $^0/_0$ bruttotuloista meni siis liikkeen ylläpitämiseen. Vuosina 1871—72 suhde jo oli edullisempi; noin 69—70 $^0/_0$ kaikista tuloista tarvittiin juokseviin menoihin. Myöhemminkin numerot ajottain ovat olleet vähemmän edullisia, mutta tämä riippuu osaksi siitä, että täytyi suuriakin summia panna lisään rakennukseen. Siinä kertomuksessa, joka 1876 an-

nettiin (1875 vuoden liikenteestä), havaitsemme ensi kerran valon säteitä: laskemalla pois liike- ja ylläpitämiskustannukset bruttotuloista oli käyttämisvoittoa saatu:

Vuonna	1871	1,91 %
„	1872	3,31 %
„	1873	3,44 %
„	1874	4,21 %
„	1875	4,04 %

ja kertomuksessa lisättiin syystä, että nämä numerot, jos kohta ilahuttavat, eivät sittenkään olleet varsinaisena loppupäätöksenä pidettävät, koska rautateitten tuottama välillinen hyöty saattoi olla paljoa suurempi kuin niiden tuottama suoranainen voitto. Rautatiehallituksen kertomuksessa vuodelta 1880 koetetaan numeroilla määrätä, kuinka suuri välillinen voitto oli, ja tultiin siihen päätökseen, että se oli bruttotuloa kahta vertaa suurempi.

Emme tahdo pitkillä numerosarjoilla lukijaa väsyttää; joka tarkempia tietoja tahtoo, on kuitenkin pakotettu ottamaan rautatietilastomme kuusitoista suurikokoista vihkoa tarkastettavakseen. Siinä kyllä, että rautateitten tulot ovat vaihdelleet aikojen mukaan: vv. 1876 ja 1882 ne olivat suhteellisesti suuret, vv. 1878 ja 1879 alhaiset. Helsingin—Pietarin rautatie, joka on suurimmat tulot antanut ja siis etupäässä ansaitsee huomiota, tuotti vuosina 1871—83 yhteensä 64,089,616 markkaa bruttoa eli 23,586,648 markkaa nettoa pääomalle, joka silloin oli 42—51 miljoonan arvoinen, siis 4,29 tahi 3,83 % korkoa sen mukaan minkä pääoman mukaan laskee. Muut radat antoivat vähemmän, mutta paitsi Hankoniemen—Hyvinkään rataa, ovat nekin voittoa tuottaneet. Kaikilla radoilla voitto on nousemassa, jos yksinäisten vuosien muutokset tasoitetaan laskemalla summat viisivuotisjaksoilta, ja tähän edulliseen päätökseen tullaan, joko sitten lukee matkustajaliikkeen tahi tavaraliikkeen tahi kokonaissumman mukaan.

Nykyään ilmestynyt rautatietilasto vuodelta 1886, jossa kaikki rautatiemme ovat yhteen tilipäätökseen yhdistettyinä, antaa ylen valaisevia tietoja tässä kohden, ja rautatievaliokunnan piakkoin ilmestyvä mietintö sisältää tarkkoja vertailuja. Seuraavat summat riittäkööt tässä asian valaisemiseksi. Vuonna 1886 valtion omistamat rautatiet ovat antaneet:

		Brutto tuloa.	Voittoa tahi tappiota.
Pietarin	rata	6,154,209: 95. Sm.	+ 2,640,095: 48. Sm.
Hankoniemen	„	267,419: 70. „	— 134,430: 92. „
Turun	„	1,180,567: 74. „	+ 433,475: 10. „
Vaasan	„	541,670: 84. „	+ 36,842: 30. „
Oulun	„	56,590: 91. „	+ 8,037: 83. „
	Yhteensä	8,200,459: 14. Sm.	+ 2,984,019: 79. Sm.

Vuosi 1887 ei ole tätä asemaa pahentanut vaikka uusi ja osaksi alennettu liiketaksa sen ensi päivästä on ollut noudatettavana. Bruttotulo teki näet 8,381,915: 45 ja puhdas voitto 2,995,510: 13, vaikka pari suurempaa maksua, sotaväen ja vankien kuljetuksesta, vitkastelemisen kautta on siirtynyt tämän vuoden Tammikuun tileihin *). Ja ne kaksi kuukautta vuotta 1888, joitten tulot ovat tunnetut, osottavat samoin tulojen nousua: Tuloa saatiin näet, jos sanomalehtien antamiin tietoihin saa luottaa:

	1887.	1888.
Tammikuulla. .	548,501: 62.	684,307: 73.
Helmikuulla . .	541,672: 01.	577,957: 02.
Yhteensä	1,090,173: 63.	1,262,264: 75.

Jos lisäys pysyy yhtä suurena kuin tähän asti, niin tämä vuosi tuottaisi toista miljoonaa enemmän tuloa kuin 1887. Huonommaksi sen tilipäätös ei ainakaan voi tulla.

Erityistä huomiota ansaitsevat Pohjanmaan radat, koska monesti kuulee ennustuksia, että ne muka tulevat suoranaisia uhrauksia vaatimaan liikkeen ylläpitämiseksi niinkuin tähän asti Hankoniemen rata. Vuonna 1887 Vaasan ja Oulun radat kuitenkin ovat antaneet bruttotuloa 898,618: 61, toisin sanoen lähimmiten saman verran, minkä liikkeen kustannukset tekevät. Tunnettu on muuten, ett'ei ensi vuodesta vielä voi päättää mitä uusi rata tuottaa; niinpähän Pietarinkin rata, joka nyt on parhaana tulolähteenämme, ensi aluksi oli varsin vähän lupaava.

Varovaisimpienkin laskujen mukaan voimme siis pitää varmana, että rautatiemme vuotuisesti antavat lähes 3 miljoonaa voittoa, eli 2 $^1/_2$ prosenttia siitä pääomasta, joka on niihin käytetty.

*) Ks. Jernvägsmannabladet, 1888, n:o 5 ja 6.

III.

Kuvattuamme mitä yleisimmillä piirteillä, mitä pääomaa rautatiemme nykyään edustavat ja minkä tulon ne antavat, tulee meidän mainita, miten Suomen valtio on voinut hankkia tarpeelliset varat näihin yrityksiin, jotka maamme taloudelliseen tilaan verrattuina ovat niin suurellaisia.

1872 vuoden valtiopäiväin valtiovaliokunta, jonka ansioita valtiovaraston hoitoon nähden vastaiset polvet varmaankin tulevat muistelemaan säätylaitoksemme ehkä kauniimpana lehtenä, on laskenut tärkeän perustuksen tälle edistymiselle ehdottaessaan n. k. kulkulaitosrahaston asettamista.

Finansitieteen ensimmäisiä ja tunnetuimpia sääntöjä on, ett'ei pidä erinäisiä rahastoja perustaa, vaan että yleisiin tarpeisin on määrättävä yleisiä varoja, mikäli niitä tarvitaan ja huolimatta mistä tulevat. Eikä järjen kannalta tosiaankaan ole erityistä syytä käyttää juuri tupakkiveroa esim. sotaväen ylläpitämiseen tahi viinaveroa kulkuneuvojen edistämiseen. Tulojen ja menojen jakamisesta useihin pysyväisiin rahastoihin syntyy sekin hankaluus, että yleiskatsaus tulee vaikeammaksi ja että jokaiseen kassaan karttuu säästöä enemmän, kuin kansallistalouden kannalta olisi suotava. Suomessa on erittäinkin uhrattu tälle erirahasto-järjestelmälle liian paljon: valtion varoja on vähitellen saatu kokoon miljoonittain, ilman että kansa pitkiin aikoihin siitä tiesi muuta, kuin että verot tuntuivat raskailta ja kasvoivat.

Kun uuden rahaston perustamiselle kuitenkin sopii niin suuren merkityksen antaa, kuin ylempänä on sanottu, niin tämä riippuu muista syistä kuin paljaan tieteen näkökohdista. Hallitus oli pitänyt ja piti vielä silloin kovasti kiinni periaatteesta, että muka suurin osa kansan suorittamista veroista oli «hallituksen varoja», jota vastaan suostuntavero ja pari muutakin valtion tuloa pidettiin «kansan varoina». Syntyihän juuri 1870-luvun alulla kova kiista siitäkin, oliko edes karttapaperisuostunta edellisen vai jälkimmäisen luokan tuloihin luettava! Kulkuneuvojen edistäminen oli kuitenkin noita onnen helmalapsia, jotka silloin niinkuin nytkin nauttivat sekä hallituksen että säätyjen erityistä suosiota; sitä tarkoitusta asianomaiset saattoivat yhdistetyin voimin edistää, eikä tämä olisi helposti käynyt päinsä ilman eri rahastoa. Sen lisäksi jokseenkin sekava kirjanpito oli tässä kohden vallitsevana, niin että uuden rahaston perustaminen pikemmin teki sekasorrosta lopun kuin sellaista synnytti. Luonnollistahan oli, että rautateitten tuloja etupäässä piti käyttää uusien ratojen rakentamiseen.

Löytyi ennestään eräs kulkuneuvorahasto, mutta siinä ei löytynyt sen enempää kuin 3,469 markkaa 64 penniä, joka teki erotuksen Erlangerin antaman rautatielainan kuoletusmaksuihin osotettujen ja ulosmaksettujen varain välillä. Tämä summa tietysti ensiksi pantiin uuteen kulkulaitosrahastoon. Nerkon ja Ahkionlahden kanavarakennuksiin oli käytetty säätyjen osottamia varoja, mutta valtiorahasto, — niin sanoaksemme, — lunasti tämän kanavan itselleen suorittamalla takaisin, mitä se oli maksanut. Suomen valtiolle tuleva osuus Pietarin—Riihimäen rautatien puhtaasta tulosta, — osa meni toistaiseksi vielä Venäjälle, — oli niin ikään pantu yleiseen valtiorahastoon, mutta vuodesta 1872 asti se oli kulkulaitosrahastolle maksettava. Viinapolttorahastosta oli osaksi suoritettu 1865 vuoden rautatielainan korkoja ja kuoletusmaksuja; tähän tarkoitukseen määrätyn summan jäännös teki yli 1,300,000 markkaa vuosilta 1872 ja 1873, ja sekin ynnä 1865 vuoden rautatielainan suorittamiseksi annettu avunlisä, yhteensä 1,622,863 markkaa 58 penniä, siirrettiin samoin uuteen rahastoon. Suostuntaverorahasto sai antaa loput saman lainan ynnä korkojen suorittamiseksi tarvittavasta summasta. Vihdoin otettiin kuoletusrahastosta se vähäinen summa, jonka Valkiakosken kanava antaa; tämä tulo on vuodesta 1872 asti säännöllisesti saanut mennä kulkulaitosrahastoon, koska mainittu kanava on säätyjen määräämillä varoilla rakennettu.

Viidestä rahastosta koottiin siis kulkulaitoksiin kuuluvat tulot yhteen ja nämä ennen hajoitetut varat tekivät yhteensä 2,717,954 markkaa 21 penniä. Mutta koska usein mainittu rahasto samassa sai asiakseen vastata 17,341,520 markan 50 pennin suuruisesta valtiovelasta, — johon kuului 1865 vuoden kotimainen rautatielaina, Erlangerin vuonna 1868 antama rautatielaina ja palkintolaina, — ja sen lisäksi oli joutuva vastedes suorittamaan uusien ratojen rakennuskustannukset, niin se kyllä tarvitsi muitakin varoja avuksensa.

Sellaisia onkin joka valtiopäivillä annettu, jopa runsaassakin määrässä.

Tärkeänä tulolähteenä on ensiksi mainittava valmiitten rautateitten yhä karttuva puhdas voitto, jonka kasvamisesta olemme ylempänä puhuneet. Tämä tulo on erittäin tuntuvaksi tullut, sitte kuin Venäjän antama 10 miljoonan laina 1882 vuoden valtiosäätyjen päätöksestä oli maksettu takaisin, joten koko tulo jäi Suomen osaksi. Vuosina 1873—87 on tästä lähteestä saatu tasaisessa summassa 15 $^1/_3$ miljoonaa, ja nykyänsä rautateitten tulo tekee vähintäänkin 2 $^1/_2$ miljoonaa vuodessa, — toivottavasti

ennen pitkää täytteensä 3 miljoonaa. Valkiakosken kanava antaa vuotuisesti vähän tuloa, joka ei kuitenkaan nousne tuhatta markkaa korkeammaksi, eikä siis tässä merkitse mitään.

Sitä paitsi muutamat muut rahastot tuon tuostakin ovat vuosina 1873—87 saaneet antaa kulkulaitosrahastolle lisiä.

Viinavero tulee ensiksi huomioon: kolmentoista vuoden kuluessa on sellaisia varoja siirretty kulkulaitosrahastoon tasaisessa summassa 42,341,000 markkaa.

Suomen Pankin käyttämättömiä voittovaroja on samaan tarkoitukseen määrätty noin 5,300,000 markkaa.

Tähän tulee vielä kuoletusrahastosta vuonna 1886 annettu 2,000,000 markan määräys, eräs pienempi maksu yleisestä valtiorahastosta, ynnä saatuja korkoja ja kaikellaisia tuloja, viimemainitut summat yhteensä noin 1,204,000 markkaa.

Kaikki nyt luetellut summat tekevät yhteensä lähes 69 miljoonaa. Summa, niin suuri kuin se itsessään onkin, ei se kuitenkaan olisi voinut riittää ripeään rakentamistyöhön, jollei lainojen kautta olisi voitu ulkomaan pääomaa uhkuvista pörsseistä vetää varoja tänne köyhään Suomeen rautatierakennuksiin käytettäviksi. Ilman tätä apukeinoa meillä ei tosiaankaan vielä olisi paljon rautateitä, ja kansamme talous samassa olisi paljon tukalammassa tilassa kuin se on.

Suomen valtion velka teki 1872 vuoden alussa silloin annetun kertomuksen mukaan 44,600,128 markkaa 37 penniä, joista ei kuitenkaan muuta kuin 21,673,161 markkaa 95 penniä ollut rautatielainoja. Tähän on luettava lisäksi se 10 miljoonan laina, jonka Venäjän valtiokassa antoi, jotta Pietarin rautatie tulisi leveärataiseksi, vaikk'ei sitä ollut alkujaan tapana ottaa valtiovelkojen luetteloon. Kauvan arveltiin näet, että se tulisi ikuiseksi, mutta velka tämäkin summa oli. Rautatievelkamme teki siis 1872 tasaisessa summassa 31 ½ miljoonaa.

Tähän on myöhemmin tullut lisään seuraavat uudet lainat:

Rothschildin 4 ½ % laina vuodelta 1874, Saksan Reichsmarkkaa 16,200,000, josta saatiin 19,747,992 Suomen markkaa;

Rothschildin 4 ½ % laina vuodelta 1880, 7,374,000 Saksan Reichsmarkkaa eli 9,036,124 Suomen markkaa 50 penniä;

Rothschildin 4 % laina vuodelta 1882, 8,100,000 Saksan Reichsmarkkaa eli 10,000,000 Suomen markkaa; sekä

Rothschildin 4 % laina vuodelta 1886, 14,256,000 Reichsmarkkaa eli 17,600,000 Suomen markkaa.

Näyttää siltä kuin olisimme hyvin pitkälle joutuneet velkaantumisen tiellä, kun vuodesta 1874 on ehditty ottaa uusia lainoja yli 56 miljoonaa markkaa. Mutta tästä melkoinen osa on konverttauslainoja, s. o. sellaisia, joilla on kalliimpia lainoja maksettu pois. 1880 vuoden lainalla maksettiin laillisen ylössanomisen jälkeen pois vuonna 1868 Suomen suurimmassa hädässä otettu Erlangerin laina, josta oli täytynyt maksaa 6 %; 1882 vuoden lainalla lunastettiin meille Venäjän osa Pietarin rautatiestä, joka sekin oli meille vuosi vuodelta kalliimmaksi käyvä laina, ja 1886 vuoden lainalla on maksettu pois, mitä oli jälellä 1862 vuoden rautatielainasta. Sitä paitsi on kuoletusta kaikista lainoista suoritettu sopimuksen mukaisesti, jonka kautta ne vuosi vuodelta ovat vähentyneet. Se osa meidän valtiovelkaamme, joka on yhteydessä rautatierakennusten kanssa, — lahjoitusmaalainat jätettäköön tässä kerrassaan sikseen, — teki siis tämän vuoden alussa oikeastaan noin 58 miljoonaa.

Verrattuna oloihin vuonna 1872 oli siis meillä tämän vuoden alussa noin 26 ½ miljoonaa suurempi rautateittein tähden tehty velka, mutta sen sijasta 83 ½ peninkulmaa enemmän valmista rautatietä, tekeillä olevaa Savon rataa lukuun ottamatta. Paitsi pienempiä summia, joita syystä tahi toisesta ei vielä ole vaadittu takaisin, ja paitsi tuota palkintolainaa, joka 1868 hädän hetkillä otettiin, ja jota ei ylössanomisen avulla voi poistaa, vaan vähitellen arpomisen mukaan kuoletetaan, ei meillä nyt enää ole van hempaa rautatielainaa kuin vuonna 1874 otettu, ja korot tekevät joko 4 tahi 4 ½ %, ei enempää.

Suomen voimana tällä alalla on ollut, ett'ei lainoja ole otettu muuta kuin tuottaviin yrityksiin. Siksi voikin pitää kulkulaitosrahaston nykyistä asemaa erittäin edullisena. Keisarillinen esitys näillä valtiopäivillä pyydetyistä määrärahoista tekee tällaisen vuotuisen arviolaskun:

Tuloja:	Osuus viinaverosta	2,700,000	markkaa.
	Rautateitten puhdas tulo . . .	2,500,000	„
	Valkiakosken kanavan tulo . .	1,000	„
	Korkoja	20,000	„
	Yhteensä	5,221,000	markkaa.

Menoja:	Kuoletusmaksuja	1868	v:n	lainasta	451,000	markkaa.
	„	1874	„	„	1,073,000	„
	„	1881	„	„	555,000	„
	„	1882	„	„	497,000	„
	„	1886	„	„	880,000	„
				Yhteensä	3,456,000	markkaa.

Vuotuisesti on siis käytettävänä 1,765,000 markkaa, jolla nykyisten olojen vallitessa voipi saada vaikka 36—39 miljoonaa lainaksi, jos tahtoo pontevasti rautatierakennusta jatkaa.

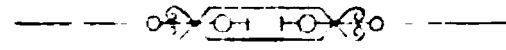
Se pelko, joka usealla taholla vallitsee valtion velkaantumisen vuoksi lienee osaksi seurauksena siitä, ett'ei ole otettu lukuun, että kaikki nämä lainat ovat kuoletuslainoja, jotka yhä vähenevät. Pelottavalta kuuluu äkkinäisen mielestä, että nyt taasen ajatellaan lainaa, vaikka viime valtiopäivillä tehtiin 17 1/2 miljoonan velka, mutta jos samassa muistaa, että noilla kahdesti vuodessa suoritettavilla 438,000 markan maksuilla myöskin suoritetaan kuoletusta, saapi asia toisen muodon. Vuonna 1928 koko laina on vähin erin kuoletettu, ja vanhemmat lainat ovat jo sitä ennen menneet samaa tietä ilman muita ponnistuksia, kuin mitä niin kutsuttujen annuiteettien eli vuosimaksujen suorittaminen vaatii.

Paljon numeroja olisi tarpeen, jos tätä asiaa tahtoisi tarkemmin esittää, vaan pelkäänpä, että nytkin on numeroja tarittu monen mielestä liiaksi. Selvää lienee kuitenkin edellisestäkin esityksestä, ett'ei mitään uhkarohkeutta, saati «huimausta» eli «Schwindeliä» ole Suomen rautatiepolitiikissa havaittavana, jonka tähden kyllä voi samoin kuin tähänkin asti jatkaa, siis 10 peninkulmalla vuosittain. Rautatievaliokunnan piakkoin ilmestyvä mietintö antaa tarkempia ja yksityiskohtiin meneviä tietoja näitten kysymysten valaisemiseksi; toivottavasti säädyt ilman suurempaa erimielisyyttä voivat tulla päätökseen, koska rautatievaliokunta saapi sen oudon ilon, että se esittää mietinnön ilman vastalauseita, — ainakin ilman tärkeämpiä vastalauseita.

Siinä tapauksessa Savon rata valmistuu vuonna 1889, Kotkan rata vuonna 1890, Karjalan rata arvattavasti 1892 ja Porin rata arvattavasti 1893, jonka jälkeen Pihlajavedeltä itäisen emäradan päähän kulkeva suuri yhdistysrata kaiketi viipymättä tulee vuoroon. Ennen tämän vuosisadan loppua se ynnä useat pienet yhdistysradat arvattavasti ovat valmiina, ja silloin varsinainen *rautatieverkko* on näkyvänä jäännöksenä siitä nerokkaasta ja uut-

terasta työstä, jonka Suomen miehet puolen vuosisadan kuluessa ovat omistaneet maamme kulkuneuvojen parantamiselle.

E. G. Palmén.

Hengenrangaistus Suomen rikoslakiehdotuksessa.

Kaikkialla sivistyneessä maailmassa on sen kehityksen johdosta, joka rangaistus-oikeuden alalla viime aikoina niin suuressa määrin on tapahtunut, oltu toimessa laatia uusia rikoslakeja. Useimmissa maissa on työ jo saatu valmiiksi, jopa on päästy kokemaan, miten se tarkoitustaan vastaa. Että meidän tähän saakka on täytynyt olla uutta rikoslakia vailla, on epäilemättä kipein puute koko lainsäädännössämme. Mutta kuta suuremmalta puute on tuntunut, sitä enemmän ovat toiveet kiintyneet niihin valmistaviin toimiin, jotka jo vuosikymmeniä sitten alkoivat ja jotka 1888 vuoden valtiopäivillä joutunevat onnelliseen loppuun.

Luonnollista on, että tällainen laki, jonka vaikutukset ulottuvat niin monelle haaralle sillä alalla, jolla ihmistoimi liikkuu, on omansa synnyttämään monta kysymystä. Me puolestamme toivomme hartaasti, että Suomen säätyjen hyväksyttäväksi annetusta rikoslakiesityksestä saadaan laki, joka perustuu Suomen kansan oikeantajuntaan ja jonka eri määräykset saavat siitä selityksensä. Ja ennen kaikkia toivomme lain säätämistä rangaistuslajeista tätä, sillä vanha kokemus osottaa, että älykkäästikin kokoonpantu lakikirja kantaa huonoja hedelmiä, ellei sen rangaistusjärjestelmä vastaa kansan sivistynyttä oikeantajuntaa, ja erittäinkin on asian laita niin, mitä tulee rangaistusjärjestelmän ylimpään rangaistuslajiin eli hengenrangaistukseen.

Kun Suomen edustajakunnan nyt tulee päättää, onko hengenrangaistus uudessa rikoslaissa säilytettävä vai ei, on sen tila hieman omituinen. Muissa maissa on rikoslakia laadittaessa hengenrangaistus siihen saakka ollut käytännössä ja lainsäätäjällä kokemus sen suuremmasta tai pienemmästä arvosta sekä sopivaisuudesta tai sopimattomuudesta rangaistuskeinona. Suomessa sitä vastaan ei miespolveen kuolemantuomiota ole täytäntöön pantu. Sentähden puuttuukin meiltä tässä kohdin se perustus, joka

muualla, kun yhtäläinen työ on ollut tekeillä, on ollut olemassa, jopa siihen määrään asti, että hengenrangaistus on kansan oikeantajunnasta hävinnyt ja sen säilyttäminen itse asiassa tältä kannalta katsoen merkitsee melkein samaa, kuin jos se uutena rangaistuslajina lakiin otettaisiin. Mutta toiselta puolen on meidän lainsäätäjällä se etu, että hän pitkällisen kokemuksen nojalla voi arvostella minkälaisiksi olot meillä käyvät eli paremmin minkälaisina ne pysyvät, jos hengenrangaistus uudesta rikoslaistamme suljetaan pois. Kysymys on nyt siis se, ovatko edut hengenrangaistuksen lakkauttamisesta olleet vähemmät kuin tämän rangaistuksen haitat.

Siitä, mitä tässä ylempänä olemme sanoneet, käy ilmi, ett'emme katso hengenrangaistusta semmoisenaan hyljättäväksi. Samoin kuin lainsäätäjä kansan oikeantajunnan ja historiallisten olojen nojalla määrää, mikä toiminta on rikos sekä onko se enemmän tai vähemmän rikoksellinen ja missä määrin se on rangaistava, samoin määrää hän myöskin ei ainoastaan rangaistuksen vaan myöskin rangaistuslajin, sen mukaan kuin se on tarpeellinen ja välttämätön; ja se mikä tässä kohdin on välttämätöntä se on myös oikeaa. Kysymykseen siitä, mikä rangaistusmäärä ja laji on oikea, on siis vastattava historiallisten olojen kannalta ja siihen nähden minkälaiset ajan oikeudelliset ja siveelliset käsitteet ovat. Tästä ei seuraa, että jokainen rangaistus-oikeuden muodostus, jokainen tapa, jolla sitä on käytetty, olisi ollut oikea. Päin vastoin on rikoslaki usein palvellut epäoikeutta. Ja epäoikea on rangaistus, oli se laissa, tuomiossa tai täytäntöön pantaessa, aina kun se ei perustu vakuutukseen sen oikeudellisesta välttämättömyydestä, kun ei rangaistus ilmaannu rikoksen oikeaksi tunnustettuna seuraamuksena, vaan tieten säädetään välikappaleeksi oikeuspiirin ulkopuolella olevan tarkoitusperän saavuttamiseksi.

Tältä kannalta katsoen on turha työ koettaa todistaa, että hengenrangaistus yhtä vähän kuin mikään muu rangaistuslaji on itsessään oikea tai epäoikea. Kaikki riippuu siitä, onko mestaus rangaistuskeinona välttämättömästi tarpeellinen vai ei, sillä valtiolla täytyy olla oikeus käyttää kaikkia välikappaleita ja keinoja, jotka ovat tarjona oikeusjärjestyksen säilyttämiseksi, ja siis myöskin ottaa vaikka henkikin jäseneltään, ellei tätä tarkoitusperää muuten saavuteta.

Jo toista sataa vuotta on kysymys hengenrangaistuksesta ollut tutkimuksen esineenä. Italialainen Beccaria oli se mies, joka sen pani alkuun, kun hän ensimmäisenä kävi hengenrangaistusta vastustamaan. Hän ryhtyi

vähemmin tarkastamaan, oliko se oikea, kuin sitä, oliko se välttämätön ja tarpeellinen, ja kun hän joutui siihen varmaan päätökseen, ett'ei se ollut yhteiskunnalle tuottanut hyötyä, vaan päin vastoin oli osottanut olevansa voimaton synnyttämään pelkoa, joka olisi rikoksista estänyt, vaati hän, niihin julmuuksiin nähden, joita tällä rangaistuksella lain nimessä harjotettiin, että se tarpeettomana jätettäisiin pois. Hänen jälkeensä ja sitte kuin hänen harrastuksensa olivat saaneet laajalta kannatusta, pyrittiin todistamaan, että hengenrangaistus itsessään oli rangaistuskeinona epäoikea ja siis hyljättävä. Sittemmin on tämä suunta jälleen syrjäytetty ja tiede uudelleen rajoittunut tutkimuksiin siitä, onko hengenrangaistus nykyisiin kulttuurioloihin nähden tarpeellinen ja välttämätön vai tarpeeton rangaistuskeino ja vastaako se kansassa vallitsevaa oikeantajuntaa vai ei. Tiede on siis käsittänyt tämän kysymyksen olevan ennen kaikkia kulttuurikysymyksen eikä vaan yksinomaisesti oikeuskysymyksen, ynnä pyytänyt sitä ratkaista kansan historiallisesti kehkeytyneen sivistyskannan mukaan.

Kun uusi aika astui keskiajan sijaan, peri se siltä sen rangaistus-oikeudelliset periaatteet sekä tunnusti ja säilytti niitä sitten kauvan ja muuttamatta. Näitten periaatteiden mukaan rangaistus tarkoitti pelon herättämistä, jotta sen kautta pahoja ihmisiä rikoksesta estettäisiin, ja Jumalan, kansaa vastaan rikoksen tähden syttyneen vihan lepyttämistä ja sovittamista, jotta kansa hänen uhkaavasta kostostaan pelastettaisiin; lisäksi tulee vielä, että korkeammaksi oikeudeksi katsottiin se, että rangaistus itse teossa vastasi rikosta: antakoon henkensä hengestä, niinkuin Moseksen laissa oli säädetty. Jo itsestään on selvää, että tällainen tarkoitusperä, jossa pelon herättäminen oli pääasiana, vaati aivan ankaria rangaistuksia. Mutta kun kokemus osotti, että kumminkin rikokset enenivät, niin ei voitu arvella muuta, kuin että rangaistukset olivat liian huokeita ja että niitä täytyi koventaa. Ja tällä tavalla niitä kovennettiin tai uusia keksittiin, niin että vihdoin Euroopassa jouduttiin tilaan, jota meidän on milt'ei mahdoton käsittää, jolloin, mainitsemattakaan muita rangaistuksia, ihmisiä sadottain ja tuhansittain lain nimessä suurempien ja pienempien, todellisten ja luuloteltujen rikosten tähden ruhjottiin, silvottiin, kuoliaaksi kidutettiin tai muuten tapettiin. Mutta kaikkialla osotti vaan kokemus, että julmat rangaistukset vaan tympistyttivät ihmisiä ja heidän tunteitansa näitten rangaistusten suhteen sekä herättivät heidän eläimelliset intohimonsa, — ja ett'ei tuota terveellistä pelkoa, jolla rikosten luku piti vähennettämän, saatu syntymään.

Täytyy otaksua että, kun Beccaria esiintyi, hänen lausumansa mielipiteet hengenrangaistuksen tarpeettomuudesta rangaistuskeinona vastasivat ajan sivistynyttä käsitystä. Muuten ne varmaankaan eivät olisi saaneet sitä kannatusta, joka niiden osaksi tuli. Sillä kohta sen jälkeen kuin Beccarian kirja »Rikoksesta ja rangaistuksesta» v. 1764 oli ilmestynyt, hengenrangaistus Toskanassa lakkautettiin ja poistettiin v. 1786. Seuraavana vuonna jätettiin se pois Itävallan keisarikunnasta. Muissa maissa on tätä näin aljettua tietä, vaikka tosin ei niin kiireesti, kuljettu. Englannissa, jossa vielä v. 1819 yhteensä 223 lakia sääsi hengenrangaistuksen kaikellaisista eri rikoksista, olivat tällaiset rikokset v. 1841 supistetut kahteentoista, ja ovat sittemmin edelleen harvemmiksi käyneet. Ranskassa koetti Code pénal ankaroilla rangaistuksilla synnyttää pelkoa rikosta vastaan, kunnes vihdoin v. 1832 annettu laki useissa tapauksissa poisti hengenrangaistuksen ja muuten jätti valamiehistölle vallan kussakin eri tapauksessa tutkia, oliko lieventäviä asianhaaroja olemassa, sekä käski tuomarin, jos niin oli laita, rangaistusta määrätessään alentaa sitä ja hengenrangaistuksen asemesta tuomita kuritustyötä joko elinkaudeksi taikka määräajaksi.

Saksassa olivat olot samallaiset kuin muuallakin, ehkäpä vielä kauheammat, ja mestaukset kaikellaisissa muodoissa jokapäiväisiä tapauksia. Niin oli esim. kuuluisa lainoppinut Carpzow aikanaan tuominnut 20,000 ihmistä hengiltä, ja eräässä piirissä, jossa eli 200,000 henkeä, mestattiin vv. 1748—1776 1,100 henkeä. Viime vuosisadan lopulla alkoi uusi rangaistus-oikeudellinen lainsäätämistyö, jota sittemmin viime aikoihin asti on jatkettu hyvin ahkerasti. Mutta sitkeästi pysyivät vanhat mielipiteet voimassaan, niin että vielä Hannoverin laki v:lta 1840 sääsi kovennetun hengenrangaistuksen siinä muodossa, että rikoksentekijä oli lehmänvuodalla kuljetettava mestauspaikalle. Kuitenkin muuttuivat vähitellen mielet, ja v. 1848 Saksan kansalliskokous Frankfurtissa päätti kokonaan hyljätä hengenrangaistuksen.

Kumminkin tapaamme myöskin taantumista. Vv. 1795 ja 1803 otettiin Itävallassa hengenrangaistus armoihin. Vv. 1790 ja 1795 samoin Toskanassa, jossa se jälleen v. 1830 lakkautettiin ja v. 1850 poistettiin. Edellämainittu Saksan kansalliskokouksen päätös jäi hyväksymättä ja vaikutuksetta muualla kuin neljässä pienessä valtiossa, joissa se pysyi voimassaan kunnes ne yhdistettiin Preussiin. Ja vihdoin Saksan valtakunnan rikoslaki v:lta 1870 säätää hengenrangaistuksen, jonka valtiopäivät toisessa lukemisessa olivat

hyljänneet, mutta kolmannessa lukemisessa säilyttäneet, kahdesta rikoksesta nimittäin valtiopetoksesta, joka sisältää keisarin tai muun laissa likemmin mainitun saksalaisen hallitsijan murhaamista tai yritystä siihen, sekä murhasta.

Ruotsissa ja Suomessa ammoisista ajoista rangaistuksella tarkoitettiin samaa kuin muuallakin maailmassa eli pelottaa rikoksista ja sovittaa Jumalan vihaa. Tämän tarkoituksen saavuttamiseksi on ihmisiä runsaasti kaikenkaltaisilla tavoilla hengiltä saatu. Mutta kuitenkin täytyy tunnustaa, että menettelyt tässä kohden Ruotsin lain ja olojen mukaan ovat olleet inhimillisemmät kuin ylipäänsä muualla Euroopassa. Jo 17:llä vuosisadalla herjettiin käyttämästä kovennettuja hengenrangaistuksia eikä 1734 vuoden laki, verraten muihin sen aikuisiin lakeihin, ole erittäin ankara, koska se ei säädä kuin 69 hengenrangaistusta, joista kovennetut eivät enää olleet niin paljon aiotut käytäntöön pantaviksi kuin uhkaukseksi, jonka piti sitä tehokkaammin varoittaa ja pelottaa pahoja ihmisiä rikoksia tekemästä. Ja samassa kuin kuningas käytti armotus-oikeuttaan, myönnettiin v. 1737 ylioikeuksille valta mukauttaa rangaistusta, kun se rikokseen nähden olisi käynyt liian ankaraksi. Vuodesta 1749 jätettiin hengenrangaistus panematta toimeen loitsimisesta, tuosta muka kauheasta rikoksesta, jonka tähden niin monen onnettoman oli täytynyt mennä häpeälliseen kuolemaan. Mutta vaikka näin oltiin parempaan päin menossa, olivat kuitenkin ajat niin julmat, että vv. 1749—1778 noin 1,090 henkeä mestattiin »heille itselleen rangaistukseksi sekä muille peloksi ja varoitukseksi».

Kustaa III oli tutustunut Beccarian kirjaan ja innostunut hänen mielipiteisiinsä. Heti kuninkaaksi tultuaan aikoi hän säätyjen hyväksyttäväksi ehdottaa lain, jonka kautta hengenrangaistus poistettaisiin kaikista muista rikoksista paitsi valtiopetoksesta ja isänmurhasta. Mutta kun hän tälle ehdotukselleen ei saanut lakikomissioonin kannatusta, sai asia sillä kertaa raueta, jonka jälkeen kuningas 1778 vuoden valtiopäiville antoi esityksen hengenrangaistuksen supistamisesta lapsenmurhasta sekä muutamista muista rikoksista ja pahanteoista. Tästä syntyi, sittenkuin säädyt olivat esitystä käsitelleet ja tehneet siihen muutoksensa, Kunink. asetus Tammikuun 20 p:ltä 1779 yleisen lain säännösten muutoksesta useammissa kohden, jonka kautta poistettiin hengenrangaistus kymmenestä eri rikoksesta, ja lapsenmurhaa koskevissa rangaistusmääräyksissä tapahtui tärkeä muutos.

Jos kohta tälle asetukselle mielestämme ei käy myöntäminen täydel-

leen samaa arvoa, kuin minkä Olivecrona sille antaa, niin on se kumminkin sangen tärkeäksi katsottava, se kun on meidän lainsäädännössämme ensimmäinen, jonka kautta hengenrangaistuksen juuriin on isketty, sekä samassa viimeinen, joka Suomen kuuluessa Ruotsiin on ilmestynyt vähentämään tältä rangaistuslajilta alaa.

Ruotsissa käytiin sitten ja erittäinkin v:sta 1823 tuota 1779 aljettua uraa eteenpäin, kunnes vihdoin v. 1864 uusi rikoslaki valmistui. Se säätää hengenrangaistuksen tai vaihtopuolisesti elinkautisen rangaistustyön kahdenkolmatta eri rikoksen seuraamukseksi ja ehdottoman hengenrangaistuksen yhdestä rikoksesta eli jos elinkautinen vanki tekee tapon eivätkä asianhaarat ole lieventäviä.

Sitä vastoin pysyi Suomen rangaistus-oikeudellinen lainsäädäntö lähemmäksi yhdeksänkymmentä vuotta ylipäänsä sillä kannalla, jolle se v. 1779 muodostui. Vasta vuonna 1866 se astui, Marraskuun 26 päivänä annettujen asetusten kautta, sekä yleensä että varsinkin nyt puheena olevassa suhteessa pitkän askelen eteenpäin; silloin näet poistettiin hengenrangaistus lapsenmurhasta ja taposta sekä sellaisesta väärästä ilmiannosta ja kunnianloukkauksesta, josta puhutaan Rikos-Kaaren 5 luvun 2 §:ssä ja 60 luvun 1 §:ssä.

Vaikka siis Suomen laki vuoteen 1866 saakka on säätänyt ja vieläkin säätää useista rikoksista hengenrangaistuksen, niin ei tätä rangaistusta kuitenkaan pitkään aikaan ole täytäntöön pantu. Sillä Armollisessa Julistuksessa Huhtikuun 21 päivältä 1826 ilmoitti Hallitsija kaikissa muissa hengenrikosta koskevissa asioissa, kun vaan ei rikos ollut tarkoittanut valtion olemassa olon häiritsemistä, tahtovansa käyttää perustuslaillista armotus-oikeuttaan säästääkseen rikoksentekijöitä hengenrangaistuksesta, jonka asemesta miespuoliset rikoksentekijät, kärsittyään ruumiinrangaistuksen, piti lähetettämän Siperian kaukaisempiin kuvernementteihin. Ja Helmikuun 24 päivänä 1848 annetussa Keis. Julistuksessa tehtiin vastaava sääntö, mitä tuli hengenrangaistuksesta armahdettuihin naispuolisiin rikoksentekijöihin. Näitä hengenrangaistuksen historiassa yksinänsä olevia periaatteita on sitten edelleen noudatettu, niin että hengenrangaistus meillä on seitsemättäkymmentä vuotta ollut lakkautettu.

Sopii kysyä, miten kansa on arvostellut tätä menettelyä.

Valtiopäivillä 1863 annettiin säädyille armollinen esitys, jossa ehdotettiin, muun muassa, että kuolemanrangaistus poistettaisiin paitsi kahdesta

rikoksesta: sellaisesta valtiopetoksesta, joka sisälsi tarttumista sota-aseisin valtakuntaa vastaan tai tappamisen aikomuksessa tehtyä väkivallantekoa Keisarille, Keisarinnalle tai Heidän lapsilleen, sekä murhasta. Vastauksessaan tähän esitykseen ilmoittivat säädyt, että, koska kansa näkyi hyväksyneen hengenrangaistuksen lakkauttamisen ja kokemus oli osottanut, ettei tämä rangaistus ollut välttämätön Hallitsijan eikä maan turvallisuudeksi, säädyt katsoivat tarpeettomaksi säilyttää sitä. Uudessa 1867 vuoden valtiopäivillä annetussa esityksessä ilmoitettiin, ett'ei K. M. ollut havainnut ajan vielä tulleeksi kokonaan poistaa hengenrangaistusta eikä siitä syystä tahtonut myöntyä siihen, mitä säädyt olivat tuoneet esiin, jonka tähden säätyjen hyväksyttäväksi jätettiin edellisillä valtiopäivillä ollut ehdotus tässä kohdin. Sitte kuin säädyt olivat käsitelleet esitystä, lausuivat he alamaisessa vastauksessaan, jossa mitä lämpimimmästi ja todistavimmasti puhuttiin hengenrangaistuksen poistamisen puolesta, luottavansa siihen, että kysymys tästä poistamisesta yleisestä rikoslaistamme oli ainoastaan vastaiseksi lykätty, ja olevansa vakuutetut siitä, että tämä rangaistus ajan kuluessa rikoslaista jätettäisiin pois sekä hyväksyivät mainitun rangaistuksen säilyttämisen, mutta kuitenkin vaan mitä tulee edellämainittuihin valtiorikoksiin.

Epäilemättä tämän säätyjen päätöksen johdosta, joka, niinkuin säädyille 1872 vuoden valtiopäivillä ilmoitettiin, saavutti K. M:n hyväksymisen, vaikka asetus siitä erityisistä syistä jäi ilmestymättä, asetti 1875 vuoden rikoslakikomitea, näin tavoin poiketen ehdotuksensa rangaistusjärjestelmästä, ehdottoman hengenrangaistuksen valtiopetoksellisista teoista ja muusta väkivallasta Keisaria ja Suuriruhtinasta vastaan ja saman rangaistuksen vaihtopuolisesti majesteettirikoksesta, vaan jätti sen pois murhan rangaistuksena. Ja tämä hengenrangaistuksen ehdotettu supistaminen tahi poistaminen sai sitten kannatusta maan prokuraattorilta, Turun ja Viipurin Hovioikeuksilta sekä Yliopiston lainopilliselta tiedekunnalta, jota vastoin Vaasan Hovioikeus oli sitä mieltä, että hengenrangaistus oli toisen rangaistuksen rinnalle säädettävä murhasta ja (Ruotsin lain esimerkin mukaan) että elinkautisen vangin tekemästä taposta hengenrangaistuksen piti oleman seurauksena. Sitä paitsi ovat prokuraattorit alkain v:sta 1865 useissa virkakertomuksissa, laveain ja tarkkojen tilastollisten tietojen nojalla, puhuneet hengenrangaistuksen poistamisen puolesta.

Kun sitte 1884 vuoden komitea antoi ehdotuksensa, löytyi siinä hengenrangaistus kahden rikoksen seurauksena. Niitä koskevat ehdotukset kuuluvat näin:

«Se, joka, tappaakseen Keisarin ja Suuriruhtinaan, vie häneltä hengen tai sellaista yrittää, pitää valtiopetoksesta tuomittamaan hengenrangaistukseen».

«Joka, tappaakseen toisen, vie häneltä hengen, pitää, jos hänen aikomuksensa oli aprikoittu, tuomittaman murhasta hengenrangaistukseen taikka elinkautiseen kuritushuoneesen».

Komitea oli siis rangaistukseksi murhasta ehdottanut vaihtopuolisesti myöskin hengenrangaistusta, sillä, komitean mielestä, kokemus maassamme oli osottanut, että meillä oli yhteiskunnan turvaamiseksi vielä tarpeellista säilyttää hengenrangaistus muutamia murhatapauksia varten.

Noudattaen tätä komitean ehdotusta ovat sitten Keis. esitykset sekä viime että näillä valtiopäivillä ehdottaneet ehdottoman hengenrangaistuksen edellä mainitusta valtiopetoksesta sekä vaihtopuolisesti saman rangaistuksen murhasta, jonka käsite kumminkin on toisin muodostettu. Esitysten säännöt näissä kohdin hyväksyi sitten Lakivaliokunta viime valtiopäivillä ja, niinkuin tiedetään, Rikoslakivaliokunta näillä.

Me olemme asiaa esitellessämme käyneet historiallisiin seikkoihin enemmän kuin ehkä suotavaa olisi ollut. Mutta me emme ole voineet sitä välttää, sillä, niinkuin jo alussa mainitsimme, ei ole mahdollista periaatteen kannalta ratkaista, onko hengenrangaistus oikea vai ei. Ainoastaan kokemus siitä, miten se oikeuden voimassa pysymiseksi ja säilyttämiseksi on vaikuttanut, mikä perustus sillä on kansan oikeantajunnassa ja missä määrin se muuten kansan sivistyskantaan katsoen, loukkaamatta sen siveellis-oikeudellista käsitystä, sopii rangaistuskeinoksi, voi tässä kohdin olla oikean päätöksen perustuksena.

Ja mitä todistaa siis tästä asiasta saatu kokemus?

Ensiksi sitä, että hengenrangaistus kaikkialla sivistyneessä maailmassa, jollei oteta lukuun satunnaisia taantumisia, epäilemättä on poistumaan päin.

Ja toiseksi sitä, että tämä poistuminen kaikkialla on tapahtunut ilman että siitä on ollut mitään haittaa oikeuden pysymiselle voimassaan sekä kansojen rauhallisuudelle ja turvallisuudelle, jossa kohdin määrääjänä pidetään rikosten eneneminen tai väheneminen. Joka taholta, mistä vaan tietoja tulee, ilmoitetaan, että rikokset, mikäli hengenrangaistusta on rajoitettu, ovat olleet vähenemään päin taikka ainakin jääneet lisääntymättä. Niin esim. Toskanassa v. 1786, jolloin tämä rangaistus siellä oli poistettu,

vankilat saivat viisi kuukautta olla tyhjinä, ja kahdenkymmenen vuoden kuluessa ei siellä tapahtunut kuin 15 murhaa, kun sitä vastaan Roomassa, jossa tavat ja uskonto olivat yhtäläiset, mutta murhasta oli kovennettu hengenrangaistus, samaan aikaan kolmen kuukauden kuluessa tehtiin 60 semmoista rikosta. Jos taas käännymme omiin oloihimme, niin osottavat suurella huolella kootut tilastolliset tiedot, että v:sta 1826 saakka hengenrikokset ovat, väkiluvun suhteen, vähentyneet taikka eivät ainakaan ole lisääntyneet. Ei liene tarpeellista tässä luetella näitä tietoja, sillä mainitsemamme seikka on yleisesti tunnustettu. Me siis emme voi ymmärtää, minkä tähden hallitus v. 1863 antamassaan esityksessä vaati hengenrangaistusta säilytettäväksi ja minkä tähden se sitten, huolimatta mainituista tosiasioista sekä säätyjen lausumista mielipjteistä ja toiveista, niin ankarasti on pysynyt vaatimuksessaan, joka, samoin kuin Saksassa, näkyy saaneen edustuskunnan horjahtamaan. Sillä kun 1867 vuoden säädyt valtiopetoksesta pysyttivät hengenrangaistuksen, johti heitä epäilemättä harrastus saada muita esityksen parannuksia hallituksen hyväksymiksi enemmän kuin vakuutus hengenrangaistuksen tarpeellisuudesta tuosta rikoksesta, jota tuskin koskaan on Suomessa tapahtunut. Yhtäläisestä syystä ja myöskin säätyjen vasta sanotun lausunnon perustuksella lienee myöskin 1875 vuoden komitea mainitun rikoksen seuraukseksi ehdottanut saman rangaistuksen. Ja kun eivät 1884 vuoden komitean ehdotuksen perussyyt anna mitään tietoa siitä, mitä tosiasioita komitea on tarkoittanut lausuessaan, että kokemus muka oli osottanut, että meillä oli yhteiskunnan turvaamiseksi vielä tarpeellista säilyttää hengenrangaistus muutamia murhatapauksia varten, niin täytyy kallistua siihen otaksumiseen, että komitea sen tähden elinkautisen kuritushuoneen rinnalle murhasta on ehdottanut hengenrangaistuksen, jotta ainakin saataisiin aikaan laki, joka olisi nykyistä parempi, ja jott'ei koko lain aikaan saaminen tämän kohdan tähden joutuisi vaaraan. Lakivaliokunta viime valtiopäivillä on tosin koettanut osottaa, että hengenrikokset ennen v. 1826 suhteellisesti olivat harvinaisemmat kuin ne sen jälkeen ovat olleet, mutta muistaa tulee ennen kaikkia, että olot niin kaukaisilta ajoilta eivät ole omiansa antamaan varmoja ohjeita nykyiselle ajalle, joka on niistä niin monissa suhteissa eroovainen. Me siis emme millään tavoin voi myöntää hengenrangaistusta, oli se valtiopetoksesta tai murhasta, tarpeelliseksi saatikka välttämättömäksi.

Hallituksen esityksissä on tosin tätä ennen väitetty, että hengenran-

gaistuksen poistamista yleisempi oikeantajunta kansassa ei kannattaisi ja Lakivaliokunta on luullut nykyään huomaavansa samaa. Totta on, että joskus, kun törkeä rikos on tapahtunut, ääniä on kuulunut, jotka kauhistuksissaan ovat katsoneet kaiken mahdollisen rangaistuksen liian leväperäiseksi. Mutta tämä tunteitten purkaminen on koston, vaan ei oikeantajunnan ilmenemistä, eikä siis sovi perustukseksi rangaistusta määrättäessä. Meidän luullaksemme on puheena olevalla rangaistuksella kansan oikeantajunnassa niin vähän vastausta, että se siitä on melkein hävinnyt ja käsitys siitä kansassa on olemassa vaan himmeänä muistona menneiltä ajoilta. Ja että tässä luulossamme on perää, tahtoisimme perustaa säätyjen kaksi kertaa siitä antamaan lausuntoon. Ei voi epäillä, että vallitsevia mielipiteitä saattaa muuttaa ja että niitä tässä kohdin, kun asiaa niin kauvan on pidetty vireillä, meidänkin maassa paljon on saatu muuttumaan. Mutta tuskin voi otaksua, että Suomen kansan jo kauvan sitte vakaantunut kanta tässä asiassa olisi kahdessakymmenessä vuodessa kokonaan haihtunut.

Laajalta on hengenrangaistuksen puolustamiseksi mainittu raamattua ja Moseksen lakia. Ja se ei meitä ensinkään oudoksuta, jos Suomenmaan, raamatun pohjalla elävä kansa sen mukaan on muodostanut mielipiteensä tässä kohdin. Vaan tuskin kukaan nykyään pitänee Moseksen lakia säädettynä kaikille kansoille ja ajoille eikä kukaan nyt enää, tämän lain sääntöjen mukaan, tahdo kuolemalla rangaista esim. loitsimista eikä sapatinrikkomista. Ja kun samaa lakia vaaditaan noudatettavaksi murhasta, niin voi syystä kysyä, minkä tähden se juuri tästä rikoksesta pysyisi voimassaan, mutta muuten katsottaisiin kumotuksi. Kristus itse sääli avioliiton rikkojaa eikä milloinkaan antanut osotusta, että ihminen oli hengiltä otettava.

Rangaistuksen luontoon nähden tulee niinkuin kaikkialla myönnetään rangaistuskeinon olla siveellisen, niin ett'ei se synnytä epäsiveellisyyttä. Monen monituisesti on huomattu ja huomautettu, kuinka hengenrangaistukset, varsinkin kun niitä useammin pannaan toimeen, ovat omansa villistyttämään kansaa, tympistyttämään sen parempia, mutta kiihottamaan sen eläimellisiä tunteita ja herättämään verenhimoa. Usein onkin tapahtunut, että mestauksessa läsnä ollut kohta sen jälkeen itse on vuodattanut verta, joten se mikä oli tarkoitettu hänelle varoitukseksi, on tullut hänelle kehotukseksi rikokseen. Tosin tätä haittaa on koetettu poistaa siten, että viime vuosikymmeninä mestausta on herjetty julkisesti toimeen panemasta ja sen sijaan, niinkuin myös armollisessa esityksessä ehdotetaan, säädetty, että mestaus

määrättyin henkilöitten, vaan ei muiden läsnäollessa on toimitettava vankilan pihassa tahi muussa suljetussa paikassa. Tällä kuitenkaan ei täysin poisteta mainittua haittaa, jonka alaiseksi ainakin sanotut henkilöt joutuvat, mainitsemattakaan, että suuri yleisö sanomalehtien kautta tavallisesti saa tarkkoja ja kiihottavia tietoja onnettoman raukan viimeisistä hetkistä. Ja paitsi sitä voi täydellä syyllä epäillä, onko maassa, missä oikeudenkäymisen julkisuus on niin välttämättömän tarpeelliseksi tunnustettu kuin meidän maassa, johdonmukaista ja sopivaa, että näin erinomainen rangaistus ikäänkuin piilossa pannaan täytäntöön ja ihminen salaisesti saa kadota elävitten joukosta.

Kaikki rangaistus on, jos sitä siveelliseksi voi tunnustaa, asetettava niin, että sitä käy enentää ja vähentää rikollisen vian mukaan. On helposti ymmärrettävä, ett'ei hengenrangaistus tällaista enentämistä ja vähentämistä salli, ja niin tapahtuu, että enemmän syyn-alainen ja vähemmän syynalainen kumpikin voivat joutua samaan rangaistukseen, joka epäilemättä oikeutta vastaan sotiva seikka on kaikkien n. s. absoluuttisten rangaistusten omituinen haitta ja sentähden on vaikuttanut, että ne ovat tunnustetut mikäli mahdollista muutettaviksi relativisiin. Niin ikään on hengenrangaistus sitä laatua, ettei sitä käy mihinkään muuhun rangaistuslajiin vertaaminen. Jos kaksi ihmistä kumpikin on murhannut, ken voi heidän tekojaan verrata, voidakseen oikeuden mukaan sanoa toisen ansaitsevan kuoleman, toisen taas elinkautisen kuritushuonerangaistuksen?

Vihdoin toimitettu hengenrangaistus on korjaamaton ja auttamaton. Sanotaan että hengenrikos-asioita niin tarkkaan ja moneen kertaan tutkitaan, ett'ei voi otaksua viatonta vialliseksi tuomittavaksi. Mutta erehdyksiä on tapahtunut ja voi vastakin tapahtua. Kun esim. meidän oikeuksista kaksi vapauttaa syytetyn, mutta ylimmäinen oikeus yhden äänen enemmistöllä hänen tuomitsee tai jos vähemmässäkin määrässä eri mieliä tässä kohden oikeutten kesken syntyy, onko silloin aina varmoja takeita siitä, että tuomio on oikea? Me tahtoisimme vastata kieltämällä, ja samoin vastataan myöskin kaikkialla tällaisiin kysymyksiin. Ja mikäli siinä ollaan oikeassa, mikäli olemassa on mahdollisuus, että viattomalta ihmiseltä lain nimessä otetaan henki, sikäli on puheena oleva rangaistuslaji epäilemättä hyljättävä. Mutta toiselta puolen on myöskin päinvastainen vaara tarjona, se nimittäin että tuomari, karttaaksensa tuota kauheata mahdollisuutta, kammoksuu julistamasta kuolemantuomiota, joten rikoksen tekijä saa jäädä lain säätämää rangaistusta kärsimättä; myöskin saattaa monesti, jos hengenrangaistus ja elin-

kautinen kuritushuone vaihtopuolisesti ovat asetetut rikoksen seuraukseksi, todistusten täydellisyys tulla rangaistuksen määrääjäksi, joten se, joka on voinut paremmin peittää rikoksensa jäljet, pääsee helpommalla kuin se, joka siinä kohdin ei ole ollut niin taitava tai on tunnustanut tekonsa ja ehkä on vähemmän paatunut.

Jos rangaistuksen tarkoitukseksi ylipäänsä asetetaan vakuutuksen saavuttaminen siitä, ett'ei rikoksen tekijä edelleen pääse tilaisuuteen tehdä rikosta, niin se tosin hengenrangaistuksella saadaan toteutetuksi. Mutta tämä keino tehdä vaarallinen ihminen vaarattomaksi on epäilemättä tarpeeton, koska rikollisen salpaamisella vankilaan sama turvallisuus syntyy. Että pelon herättäminen muissa ihmisissä ei ole rangaistuksen päätarkoitus alkaa jo olla yleisesti tunnustettu totuus, ja ylempänä olemme jo ennättäneet huomauttaa, kuinka vähissä määrin hengenrangaistus on omansa synnyttämään sitä pelotusta, joka rikoksesta estäisi. Ja mitä enemmän taas parannus katsotaan kuuluvan rangaistuksen tarkoitukseen, sitä enemmän se syrjäytetään hengenrangaistuksella. Mutta, sanotaan, oikeus vaatii, että joka on verta vuodattanut, hänen on verellään palkitseminen rikoksensa, jotta hänen oikeutta vastaan tekemänsä hyökkäys poistettaisiin ja hän sillä tavalla antaisi hyvityksen teostaan. Me emme voi tätä pintapuolista ja kostonhimosta lähtenyttä käsitystapaa hyväksyä. Sillä oikeus ei vaadi sitä, että rikollinen joutuu saman kärsimisen alaiseksi, kuin hän on toiselle hankkinut, vaan sitä että, niinkuin rikos suuruudeltaan on arvosteltava sen mukaan, missä määrin oikeudellinen järjestys ja oikeuden valta tuntee sen itseään vastaan tapahtuneeksi pakoksi, rangaistus säädetään tähän nähden ja siihenki, missä määrin syyllinen puolestaan tuntee sen pakoksi itseänsä ja tahtoansa vastaan. Rangaistuksen kautta on tosin rikoksen tekijän antaminen hyvitystä pahasta teostaan. Mutta rangaistaessa ei ole puhettakaan jumalallisen vanhurskauden toimeen panemisesta, vaan siinä tarkoitetaan ainoastaan, että rikokselta oikeuden mukaan kaikki arvo ilmeisesti kumotaan ja tyhjäksi tehdään. Ja jos kohta tästä seuraakin, että rikoksen ja rangaistuksen kesken tulee olla yhtäläisyyttä, sekä luonnollista on, että suuri yleisö sitä paremmin käsittää rangaistuksen mitä enemmän se on ulkomuodoltaan rikoksen kaltainen, niin ei siitä kuitenkaan voi johtua siihen, että rangaistuksen ja rikoksen pitää olla täysin yhtäläiset. Semmoinen täydellinen yhtäläisyys olisi useasti mahdoton, vielä useammin epäoikea. Sillä rangaistuksella ei tietysti tahdota niin paljon kajota rikollisen ulkonaiseen kuin päin

vastoin hänen sisälliseen ihmiseensä ja niihin hengen voimiin, jotka ovat hänet rikokseen saattaneet ja siinä vaikuttaneet. Hengenrangaistus on kokonaan ulkonainen toimi, joka rajoittuu lopettamaan onnettoman ja kurjan ihmisraukan fyysillistä olemista sekä ottamaan häneltä pois sen lahjan, jonka elämän ja kuoleman Herra on hänelle antanut ja johon ei pitäisi kajota, jollei välttämätön tarve sitä vaadi. Me siis emme voi millään muotoa myöntää oikeuden vaativan hengenrangaistusta.

Luotuamme näin silmäyksen muutamiin niistä yleisistä näkökohdista, jotka, kun puhe on hengenrangaistuksen säilyttämisestä tai poistamisesta, erittäin ovat huomioon otettavat, ja tultuamme siihen päätökseen, että kaikki seikat puolustavat sen poistamista, me arvelematta soisimme saman rangaistuksen Suomen uudesta rikoslaista jätettäväksi pois. Se tosin ei käyne päinsä. Jos hengenrangaistus siis pitää siinä säilytettämän, niin me jollain tavalla voimme taipua myöntämään tämmöistä seurausta sille ihmiselle joka, niinkuin armollisessa esityksessä sanotaan, «tappaakseen Keisarin ja Suuriruhtinaan, vie häneltä hengen tai sellaista yrittää». Sillä niin kauvan kuin naapurimaissamme yhtäläisestä rikollisuudesta säädetään hengen menettäminen sekä tällaisella rangaistuksella vielä on edes jonkinlaista yleisempää kannatusta ja kun luullaksemme jokainen Suomalainen tahtoo Hallitsijalleen Suomessa täyttä turvallisuutta ja suojaa, katsomme hengenrangaistuksen — jos se saattaisi Hänen turvallisuuttaan enentää — tästä valtiopetoksesta olevan paikallaan, varsinkin koska, niinkuin 1875 vuoden komitea huomauttaa, voi luottaa siihen, ett'ei tämän Suomessa ennen kuulumattoman rikoksen koskaan pidä saastuttaman maan asukkaita, ja toivoa tulee, että sen kautta ihmisiä, jotka eivät kuulu Suomeen, estettäisiin täällä panemasta toimeen sellaisia rikoksellisia vehkeitään.

Mutta kun armollisessa esityksessä ehdotetaan: «Joka, tappamisen aikomuksessa, vakaalla aikomuksella vie toiselta hengen, pitää murhasta tuomittaman hengenrangaistukseen taikka elinkautiseen kuritushuoneesen ja menettäneeksi kansalaisluottamuksensa», niin pitäisi hengenrangaistuksen tässä kohdin, sen mukaan mitä ylempänä olemme koettaneet todistaa, jäämän pois, ja puheena oleva kulttuurikysymys olisi itse asiassa näin tavoin Suomen lainsäädännössä ratkaistu niin, kuin se toivottavasti ainakin ennen pitkää siinä ratkaistaan.

Valentin Gummerus.

Kysymys eriuskolais-laista.

Tämä niin kauvan pohdittu kysymys on jälleen »polttavana» päiväjärjestyksessä ja eduskuntakin käsittelee sitä piakkoin. Kuitenkin näyttää se käsittely, jonka alaisena kysymys on ollut sanomakirjallisuudessa ja Lakivaliokunnassa, että käsitysten vastakkaisuus ei suinkaan ole haihtunut, vaan, jos mahdollista, tullut jyrkemmäksi. Näyttää sen vuoksi epäiltävältä, onko mahdollista saada kysymys ratkaistuksi nykyisillä valtiopäivillä. Kuitenkaan emme me puolestamme tahdo lakata vielä toivomasta. Me perustamme toivomme siihen, että eduskuntamme, huolimatta mielipiteitten erilaisuudesta, kuitenkin, kun on ollut kysymys asioista, jotka välttämättä ovat olleet ratkaistavat, useinkin yhdennellätoista hetkellä ovat päässeet yksimielisyyteen, joka ei näyttänyt mahdolliselta. Ja että kysymys eriuskolaislaista todella on niitä, jotka välttämättömästi vaativat ratkaisua, vaikkapa tämä tapahtuisikin mielipiteitä jossakin määrin alttiiksi antamalla — siitä pitäisi jo kaikkialla oltaman yksimieliset. Valtiovallat eivät kauvemmin voi olla huomioon ottamatta, että löytyy tuhatmäärä baptisteja ja muita eriuskolaisia, joitten asema yhteiskunnassa on niin luonnoton, että he eivät voi tehdä laillisia avioliittojakaan. Valtiokirkon puoltajien tulisi nyt vihdoinkin teossa näyttää vääräksi se syytös, joka niin kauvan ja kiivaasti on kohdannut luterista kirkkoa sen suvaitsemattomuudesta ja vallanhimosta. Vaikka kirkolla aina onkin vihollisia, jotka syytöksillä sitä ahdistavat, niin vahingottaa tosiasioihin perustuva syytös kuitenkin paljoa enemmmän kuin perusteeton. Eikä tässä auta viitata Kirkkolain 6 §:ään ja sanoa: kirkko myöntää nyt jo eroamisen. Tämä myönnytys on, kuten yhä on näytetty, toistaiseksi käytännöllistä merkitystä vailla, ja kirkkoa kohtaa tyytymättömyys tästä asiasta. Mitä vihdoin tulee vapaakirkollisiin sekä eriuskolaisiin ja heidän puoltajiinsa, niin on oikeus heiltä pyytää, että he puolestansa tekevät minkä voivat saadakseen aikaan eriuskolais-lain, joka tekisi muittenkin uskokuntien kuin valtiokirkon laillisesti tunnustetun aseman mahdolliseksi.

Mutta juuri viimeksi mainitulta taholta kuuluu katkeria valituksia siitä, että nyt annettu arm. esitys, sellaisena joksi se kirkolliskokouksen enemmistön mielipiteitten mukaan on muodostettu, on niin ahdasmielinen ett'ei

sitä voi hyväksyä. Uskonnonvapauden ystäväin tulee, sanotaan, mieluummin hyljätä mokoma ehdotus, vaikk'eivät saisikaan mitään toimeen, ennenkuin auttaa sen laillisеksi tekemistä. Sietää siis tarkemmin tutkia, kuinka perusteellisia nämä moitteet ovat. Voidaanko nyt annetun esityksen perustuksella saada aikaan tyydyttävää eriuskolais-lakia, vai eikö?

Arm. esityksen tarkempi tutkiminen näyttää, sen suuresti eroavan valtiokirkolliseen suuntaan sekä v. 1877 valtiopäiville annetusta esityksestä, että myöskin v. 1877 Lakivaliokunnan mietinnöstä, jota kuitenkin aikanaan huudettiin ylenmäärin konservatiiviseksi; vieläpä se eroo v. 1877 säätyjen päätöksestä, joka kuitenkin meni vielä pitemmälle konservatismissa kuin Lakivaliokunta. Ensiksikin pistää silmiin se, että puheena oleva hallituksen esitys tahtoo myöntää uskonnonvapauden ainoastaan «protestanttisille uskontokunnille, jotka seisovat raamatun ja apostolisen uskontunnustuksen pohjalla». Se erottaa siis sekä Juutalaiset että roomalais-katoliseen kirkkoon kuuluvat. Tätä vastaan voidaan puhtaasti periaatteelliselta kannalta kieltämättä tehdä paljon muistutuksia. Eriuskolais-laki on maallinen, valtiovaltojen säätämä laki, jonka kautta valtio järjestää suhteensa uskontokuntiin. Se voi ja sen tulee sen tähden myöntää niin suuren uskonnonvapauden, kuin sopii valtion järjestykseen. Ja ett'ei Juutalaisten eikä katolilaisten uskonto sisällä mitään valtion järjestykseen sopimatonta, sen pitäisi olla selvää. Mitä tulee roomalais-katoliseen kirkkoon, voidaan huomauttaa, ett'ei mitään syytä sen erottamiseen eriuskolais-laista voi saada siitä, että se itse kieltää muihin uskontoihin kääntymästä, koska se Suomessa joka tapauksessa ei voisi sellaista vaatimusta kannattaa. Myöskään ei sen uskonleviäminen voi tulla vaaralliseksi täällä, missä ei maallinen valta missään suhteessa sitä suosi. Vielä voidaan huomauttaa, että, kun esitys uskonnon harjoittamis-oikeuden ehtona ainoastaan vaatii «raamatun ja apostolisen uskontunnustuksen» — Lakivaliokunta ainoastaan raamatun — tunnustamista, täten annetaan laillinen asema lahoille, jotka uskonnoltaan ovat paljoa etempänä luterisesta kirkosta kuin roomalainen kirkko, jolla kuitenkin on luterikunnan kanssa kolme yleistä symbolia (tunnustusta) yhteistä. Mutta mielellämme myönnämme, että periaatteilla ratsastaminen tässä ei ole kohdallaan. Kysymys Juutalaisten oikeuksista on sellainen että sitä kenties voisi sopivammasti toisessa yhteydessä käsitellä. Se muodostus, jonka arm. esitys on saanut, on kenties taitavin, mikä on voitu valita, että vältettäisiin tuo arka kysymys luterisen ja kreikkalaisen kirkon välisistä suhteista — kysy-

mys johon v. 1877 eriuskolais-lain ehdotus murtui ja johon se nytkin arvattavasti olisi tullut murtumaan. Kun tähän tulee lisäksi, että ne eriuskoiset lahot, joitten olemassaolo tässä maassa on lähinnä käytännöllisenä syynä tämän esityksen antamiseen, kuuluvat juuri «protestanttisiin uskontokuntiin», niin ei näitten mainittujen periaatteellisten arvelujen pidä estämän esityksen hyväksymistä. Tuskin lieneekään yleisössä ollut erilaisia mielipiteitä tästä seikasta.

Lähempinä määräyksinä ehdotellaan esityksessä, että niiden protestanttisten eriuskolaisten, jotka tahtovat muodostaa seurakunnan, tulee antaa kirjallinen selvitys uskontunnustuksestaan ja yhdysjärjestyksestään Keisarille ja Suuriruhtinaalle, joka tutkii, ett'eivät nämä sisällä mitään, joka loukkaa lakia ja siveellisyyttä; että jokainen seurakunta saa itse kutsua pappinsa, mutta on velvollinen ilmoittamaan vaalinsa Senaatille; ja että jokaisen seurakunnan tulee valita kuvernöörin hyväksymä johtaja, joka tekee siviililuettelot ja valvoo, ett'ei seurakunnan jumalanpalveluksissa loukata lakia, siveellisyyttä ja hyvää järjestystä. Eriuskolaiset kuuluvat olevan tyytymättömät näihin määräyksiin, ja erittäin ilmoittaa H. Dagbladissa herra V. H., joka kaiketi tuntee tähän kuuluvia oloja, että tyytymättömyys koskee noita ehdoteltuja seurakunnan «johtajia», joita luultavasti pidetään jonkunlaisina hallituksen «vakoojina». Hra V. H. sanoo tämän riippuvan protestanttisten eriuskolaisten varsinaisesta kotimaasta, Englannista, peritystä ja meidänkin baptistein, metodistein y. m. kesken vallitsevasta mielipiteestä, että valtio ei ensinkään saa sekaantua heidän uskonnollisiin ja kirkollisiin asioihinsa. Heidän pappinsa eivät sentähden, arvelee hra V. H., voi olla samalla valtion virkamiehiä, eikä kukaan seurakunnan jäsen rupea sen johtajaksi. Samanlaisia mielipiteitä näyttää olevan meidän vapaakirkollisilla eli allianssiystävillä, joita ei voida lukea varsinaisiin eriuskolaisiin, koska eivät he halua erota luterisesta kirkosta. Niin esim. väitetään eräässä nimimerkillä F. W. L. varustetussa kirjoituksessa, joka äskettäin oli vapaakirkollisessa lehdessä «Finskt Veckoblad», kiivaasti, olevan mahdotonta ajatellakkaan, että valtiolla olisi oikeus «valvoa» kirkkoa. Me puolestamme emme voi hyväksyä tätä mielipidettä, joka näyttää johtuvan valtion olennon ja tarkoituksen väärästä tuntemisesta. Valtio on yleensä oikeusjärjestyksen ylläpitäjä, ja sen täytyy siis «valvoa» kaikkia sen alueella olevia sekä maallisia että hengellisiä yhdyskuntia. Tätä valvontaa ei meidän maassamme saa välttää luterinen kirkko eikä mikään muukaan uskontokunta. Valtion

tulee lakiensa kautta järjestää sekä uskontokuntien keskenäinen että niiden ja valtion väli, ylläpitää rauhaa eri uskonlahkoihin kuuluvien välillä ja, tarpeen vaatiessa, kieltää semmoiset uskontokunnat, jotka häiritsevät oikeusjärjestystä tai heikontavat valtion omia siveellisiä perustuksia. Kaikki tämä ei sisällä pienintäkään omantunnon vapauden rajoittamista. Mitä erittäin lahkoihin tulee, täytyy niidenkin mukautua siihen. Englannin olot eivät tässä kohden voi olla mallina Suomen lainsäätämiselle, varsinkaan kun sitä ylen suurta desentralisatsioonia, joka Englannissa on syntynyt erityisten historiallisten olojen johdosta, ei suinkaan voida kaikin puolin pitää mallikelpoisena. Kohtuuttomalta ei näytä vaatimus, että seurakunnassa tulee olla johtaja, joka valvoo järjestystä ja kuntoa eriuskolais-seurakunnassa, kun tiedetään, miten muutamien lahkojen jumalanpalveluksessa esiintyy törkeätä epäjärjestystä. Sellaisen viranomaisen olemassa olon ei pitäisi olla vastenmielinen muille, kuin niille, joilla on syytä välttää päivän valoa. Jollei joku seurakunnan jäsen tahdo ryhtyä tähän toimeen, niin ei esitys estä valitsemasta henkilöä seurakunnan ulkopuolelta. Toiseksi muuttuisi asia, jos eriuskolaiset saisivat olla olemassa, seurakuntia muodostamatta, ja silloin täytyisi myöskin keksiä muita keinoja siviililuetteloiden pitämiseksi.

Toinen vaatimus, jota eriuskolaiset hra V. H:n mukaan kannattavat, on se, että saisivat «pyhäkouluihinsa» ottaa myöskin luterilaisia lapsia. Esityksen 6 §:ssä sitä vastoin sanotaan, ett'ei kouluihin, joissa vieraan uskon tunnustaja opettaa uskontoa, saa ottaa luterilaisia lapsia. Mutta eriuskolaiset näkyvät vaativan oikeutta harjoittaa lähetystointa luterisessa kirkossa. Hra V. H. ei tässä ilmoita, tokko ovat taipuvaisia tässä kohden sallimaan vuorovaikutusta. Me puolestamme pelkäämme, että sellainen molemminpuolinen lähetystoimi helposti voisi muuttua käännätyskiihkoksi ja olla syynä häiritseviin riitoihin. Sitä paitse ei kukaan vielä tiedäkkään, ovatko he Suomessa taipuvaiset perustamaan kouluja. Hra V. H. ilmoittaa, että Ruotsissa, missä sikäläinen eriuskolais-laki ei myöskään salli eriuskolaisten opettaa uskontoa luterisille lapsille, seuraus on ollut se, että he muodollisesti pysyvät valtiokirkon jäseninä ja sen suojassa harjoittavat lähetystointansa. Meistä tuntuu sellainen käytös olevan ristiriidassa rehellisyyden vaatimusten kanssa. Jos eriuskolaiset todellakin senkaltaisista syistä eivät tahdo käyttää valtion tarjoomaa vapautta, niin syyttäkööt ainoastaan itseään mutta ei valtiota eikä kirkkoa, jos jäävät vapautta vaille.

Suuremmalla syyllä näyttävät meistä eriuskolaiset voivan valittaa esityksen puuttuvaa vapaamielisyyttä siinä kohdassa, joka koskee avioliittoon menemisen tapaa. 10 §:ssä sanotaan: «jos luterisen kirkon jäsen tahtoo mennä avioliittoon eriuskolaisen kanssa, on avioliitto päätettävä vihkimisellä kirkkolain mukaan. Jos molemmat liittokumppanit kuuluvat vieraasen protestanttiseen uskon-oppiin, sopikoot keskenään, minkä seurakunnan tavan mukaan vihkiminen on tapahtuva». Molemmissa tapauksissa siis vaaditaan *vihkimistä*. Esitys vuodelta 1877 oli tässä kohden vapaamielisempi, sillä se myönsi, että avioliitto näissä tapauksissa tehtäisiin kunnallisviraston edessä *tai* vihkimällä. Säädyt tosin kielsivät siviiliavioliiton luterilaisen ja eriuskolaisen välillä, mutta hyväksyivät tuon vaihtoehtoisen luvan siviiliavioliittoihin eriuskolaisten kesken. Me puolestamme olisimme pitäneet v. 1877 esitystä parempana, koska se enin oli omansa estämään selkkauksia, joita helposti syntyy eri uskoa tunnustavien avioliittoon mennessä. Siviiliavioliitto, jota vastaan meillä vallitsee niin kiintynyt ennakkoluulo, ei millään lailla häiritse avioliiton siveellistä merkitystä eikä myöskään estä vihkimistä, jos asian-osaiset sitä haluavat. Mutta toistaiseksi on turhaa toivoa siviiliavioliiton aikaan saamista, jos toinen asian-osainen on luterinen, varsinkin kun tämä vaatisi muutoksen kirkkolakiin ja siis myös kirkolliskokouksen suostumuksen. Kirkolliskokous on selittänyt, ett'ei Suomen luterinen kirkko «voi kristilliseksi tunnustaa siviiliavioliittoa», ja tätä sen mielipidettä ei toistaiseksi voitane järkähyttää. Mutta miksi ulotetaan kielto myös eriuskolaisten keskenäisiin avioliittoihin? Näitten suhteen ei kirkolliskokouksella ole pätevyyttä ja valtiovallat voivat siis käsitellä tätä asiaa valtiolliselta kannalta. Jos ajatellaan uskonnon vapaus ulotetuksi sellaisiinkin henkilöihin, jotka eivät yhdy mihinkään seurakuntaan ja joilla siis ei ole pappia, niin on siviiliavioliitto aivan välttämätön, jos sellaisten liittokumppanien yhdessä elämistä tahtoo tehdä lailliseksi ja siten myös valvoa heidän lapsiensa oikeutta.

Kysymys siitä, annettaisiinko oikeus erota valtion tunnustamista kirkkokunnista sellaisillekin henkilöille, jotka eivät tahdo tai voi yhtyä johonkin toiseen samallaiseen seurakuntaan, näyttää nykyisillä valtiopäivillä antavan aihetta suurimpaan mielipiteitten erilaisuuteen. Esitys vastaa kysymykseen kieltäen, ja Lakivaliokunnassa lienee asiaa käsiteltäessä ollut 8 ääntä 8:aa vastaan. V. 1877 eriuskolais-lain ehdotus oli tässäkin kohden myöntäväisempi, sillä se oli vieraan kristityn uskon-opin tunnustajille,

jotka eivät kuulu mihinkään valtion tunnustamaan uskontokuntaan, toiselta puolen myöntänyt oikeuden pitää yksityistä jumalanpalvelusta, toiselta puolen säätänyt, että se, joka oli eronnut luterisesta kirkosta rupeamatta mihinkään muuhun seurakuntaan, pidettäisiin luterisen seurakunnan kirjoissa, mutta hengellisessä suhteessa siihen kuulumatta. Tätä ehdotusta kannatti valiokunta, mutta sai puolelleen ainoastaan kaksi säätyä. Periaatteelliselta kannalta on vaikea puolustaa sitä, että joku henkilö ainoastaan sentähden ei saa nauttia omantunnon vapautta, ett'ei hän ole voinut löytää tarpeeksi monta samaten ajattelevaa, heidän kanssansa muodostaakseen seurakuntaa. Tosiasia on, että löytyy suuri joukko henkilöitä, jotka muodollisesti kuuluvat luteriseen kirkkoon, vaikka todellisuudessa ovat siitä eronneet, ja pakottamalla heitä pysymään kirkon yhteydessä, pakotetaan heitä samalla ulkokultaisuuteen. Tosin on puhdaskirkolliselta taholta jonkunlaisella uhkaylpeydellä julistettu, että kirkko pitää näitä uskottomia hengellisesti alaikäisinä, joita se ei sen vuoksi voi jättää omaan valtaansa, vaan on pakotettu koettamaan ohjata heitä paremmalle tielle. Mutta itse teossa joutuu kirkko ristiriitaan omien periaatteittensa kanssa, jos se helmassaan pidättää henkilöitä, jotka suorastaan kieltävät esim. ehtoollisen arvon, ja siten pakottaa heitä siihen, vaikka kirkko itse julistaa, että se joka kelvottomasti nautitsee tämän pyhän aterian, joutuu tuomion alaiseksi. Itse kirkkohan joutuu tämän tuomion alaiseksi, jos se pakottaa kelvottoman henkilön siihen. Muuten on tässä kysymys ainoastaan siitä, onko valtiolla tarpeeksi syytä auttaa kirkkoa sellaisen pakon harjoittamisessa. Eikä valtiolla olekkaan aihetta siihen, jos se voi olla varma siitä, että eronneitten siveellinen vakuutus sopii sen omaan järjestykseen.

Puolueeton tarkastelu tosin myöntää, että, valtionkin kannalta, joltisetkin käytännölliset vaikeudet liittyvät sellaiseen uskonnon vapauden ulottamiseen. Ensimmäinen ja tärkein näistä on puheena olevien eriuskoisten lasten uskonnollis-siveellinen kasvatus. Myöskin valtiolle on tärkeätä, että joitakuita siveellisiä käsitteitä kiinnitetään nousevan nuorison mieleen. Tosin valtio etupäässä pitää lukua jäsentensä teoista, mutta ihmisten teot riippuvat heidän vakaumuksestaan; toista ei voi toisesta erottaa. Valtio ei voi tyytyä ainoastaan jo tehtyjen rikosten rankaisemiseen; parempi on jollei ensinkään rikoksia tehdä, ja sen vuoksi on kansan siveellinen kasvatus mitä tärkein asia. Valtio on sivistys- eikä ainoastaan oikeuslaitos. Ja jos jotkut yksityiset voisivatkin saada siveellisen kasvatuksen ilman varmaa uskon-

oppia, ainoastaan omistamalla jonkun filosoofisen maailmankatsantokannan, niin ei missään tapauksessa filosoofinen siveys-oppi ole koko kansan käsitettävissä. Kansan siveellisen kasvatuksen valtiossa täytyy tapahtua uskonnonopetuksen yhteydessä. Vapaakirkolliset väittävät väsymättä, että uskonto on yksityisen asia, ainoastaan hänen ja Jumalan välillä. Kokemus näyttää tämän väitteen vääräksi. Yksityisen uskonto riippuu hänen ja muitten ihmisten yhteydestäkin; useimmassa tapauksessa muodostuu hänen uskonsa tai uskon puutteensa, hänen kasvaessaan, häntä ympäröivien ihmisten ajatustavan mukaan. Vapaakirkollisten väitteistä päättäen näyttää kuin he luulisivat kunkin ihmis-yksilön kasvaneen puussa ja sitten pudonneen alas valmiine ajatuksineen ja vakuutuksineen, varsinkin uskon-asioissa. Mutta koska niin ei ole laita, vaan ihmisen täytyy traditsioonin kautta saada kaikki uskonnollinenkin sivistys ja koska tämä traditsioonin vastaan ottaminen juuri on yksilön *itsenäisen* vakuutuksen ehtona — niin riippuu hänen uskonnollis-siveellinen sivistyksensä erittäin tämän traditsioonin laadusta. Pitämällä huolta lasten uskonnollis-siveellisestä kasvatuksesta valtio puolustaa ei ainoastaan omaa etuansa, vaan myöskin kasvatettavien lasten oikeutta. Se puolustaa heidän uskonvapauttaan, koska ainoastaan niillä, jotka ovat saaneet oppia jotakin, voi olla vapaa vakaumus uskonnollisissa asioissa.

Meillä on tähän asti papiston velvollisuutena ollut valvoa lasten lukutaitoa ja kristinuskon tuntemista, ja se on ainakin osaksi taannut, että nouseva nuoriso saa muutamia siveellisiä käsitteitä ja keinoja niitä hankkimaan. Mutta mikä on takaava sellaisten lasten puolesta, joidenka vanhemmat luopuvat kirkosta rupeamatta toiseen uskontokuntaan? Tosin voidaan huomauttaa, että tämä takuu on varsin heikko eriuskolais-*seurakunnissakin*, koska heidän papeillaan ei ole laissa määrättyä velvollisuutta lasten opetuksen valvontaan eikä niiden jäseniltä, esityksen 9 §:n mukaan, vaadita kasteen- eikä ripilläkäynti-todistusta avioliittoon menemisen ehtona. Mutta todellisuudessa ei asianlaita tulisi niin epäsuotuisaksi, koska historia näyttää, että uskonnollisista syistä valtiokirkosta eronneissa yhdyskunnissa pyrintö pysyä itsenäisenä tämän ylivallan alle sortumatta tavallisesti herättää virkeän uskonnollisuuden. Toinen olisi niitten henkilöitten laita, jotka eroavat kirkosta, kenties vaan sen tähden, ett'eivät tahdo olla tekemisissä minkäänlaisen uskonnon kanssa.

Me emme näe muuta keinoa päästä tästä pulasta, kuin että sellaiset eriuskolaiset *omasta puolestansa* saakoot erota, *vaan ei lastensa puolesta.*

Lapset pysyisivät siinä valtion tunnustamassa uskontokunnassa, josta vanhemmat eroavat, kunnes nämä rupeavat toiseen seurakuntaan. Tämän kautta vanhempien valta tosin rajoittuisi. Mutta tämä valta ei ole eikä voi olla ehdoton. Valtiota täytyy pitää oikeutettuna valvomaan, että lapset saavat tarpeellisen ruumiillisen tai hengellisen hoidon muitten henkilöitten kautta, joll'eivät he sitä saa vanhemmiltansa. Myöntää täytyy, että valtion huoli lapsista henkisessä suhteessa jää varsin epätäydelliseksi, niin kauvan kuin ei ole *yleistä koulupakkoa*, johon kuuluisi sekin, että jokainen lapsi saisi opetusta jossakussa valtion alueellaan suvaitsemassa uskon-opissa.

Toisiakin käytännöllisiä vaikeuksia on, jotka vastustavat eroamisen myöntämistä velvollisuudetta ruveta toiseen seurakuntaan. Kuka pitäisi sellaisten eronneitten siviililuetteloita? Me pidämme kohtuuttomana vaatia luteriselta papistolta niitten pitämistä. Sitä vastoin eivät voittamattomat esteet kohdanne Lakivaliokunnan ehdotusta, että hallinnolliset virkamiehet, nimismies tai ruununvouti maalla ja maistraatti kaupungeissa, toimittaisivat mainitut siviililuettelot. Meidän mielestämme on siviililuetteloiden hoitaminen itsessään maallisena eikä ensinkään hengellisenä toimena periaatteellisesti oikeammin maallisen viraston eikä papiston tehtävä. Sinne siis on pyrkiminen, vaikka muutos vaatiikin runsaasti aikaa. Tätä on tosin muutamilta tahoilta kuvattu aivan mahdottomaksi, vaan me emme sitä siksi usko, jos vaan hyvä tahto on olemassa. Voisivathan nyt jo hallinnolliset virastot toimittaa eriuskolais-*seurakuntainkin* luettelot, jos todella tulisi vaikeaksi saada siihen kykeneviä johtajia. Luterisesta kirkosta eronneet ovat tietysti vapautettavat persoonallisista maksuista tämän kirkon papistolle. Tästä voisi ajatella seuraavan, että joku eroaisi ainoastaan päästäkseen näistä maksuista ja siten käyttäisi tätä omantunnon vapauden tähden annettua oikeutta rahakeinotteluna. Tämä olisi tosiaan paha; ett'ei annettaisi rahapalkintoa uskonnottomuudesta, pitäisi sellaisten eronneitten heidän kirjojaan pitäville virkamiehille maksaman ainakin niin runsaat maksut, ett'eivät rahallisesti juuri mitään voittaisi eroamisellaan.

Emme totta puhuen luulekkaan yllä mainitun uskonnonvapauden laajentamisen vielä pitkään aikaan toteutuvan, vaikka tosin luulisimme luterisen kirkon omaan etuun sopivan, ett'ei pysytettäisi niitä, jotka suorastaan julistavat hylkäävänsä sen peruskäsitteet. Monet ajan merkit näyttävät tässä suhteessa puhuvan varsin selvää kieltä. Näihin luemme hra Tallqvistin nykyisille valtiopäiville antaman ehdotuksen, että luteri-

seen kirkkoon kuuluvien henkilöitten kansalais-oikeudet tehtäisiin riippumattomiksi uskontunnustuksesta ja ehtoollisella käynnistä. Tämän ehdotuksen johtosyinä mainitsee hra Tallqvist hyvin naiivisesti, «ett'ei jokainen luterisen kirkon jäsen, joka ei kaikessa voi hyväksyä sen oppia tai alistua sen pakkoon, niinkuin esim. ehtoollisella käyntiin, sen tähden tahdo eikä voi mennä toiseen kristilliseen uskontokuntaan». Hra Tallqvist tarkoittaa, että nämä henkilöt saisivat pysyä luterisessa kirkossa, mutta että valtio vapauttaisi heidät heidän velvollisuuksistaan kirkon jäseninä! Me pidämme varmana tämän ehdotuksen hylkäämistä jo senkin tähden, että se vastoin selvää lakia vaatii luterisen kirkon sisällistä elämää ja asetuksia koskevan kysymyksen ratkaisua, kirkolliskokousta kuulematta. Sillä ehdotus tahtoo valtiovaltoja säätämään lain, joka edellyttää, että joku voi olla luterisen kirkon jäsen ripillä ja ehtoollisella käymättä. Koska kirkkolaki säätää vastakohdan, niin sisältää ehdotus kirkkolain muutoksen. Jos tahtoo puhtaasti maallisella lainsäädännöllä vähentää luterisen kirkon oikeutta määrätä omille jäsenilleen kirkollisia velvollisuuksia, niin olisi se pelkkää taantumista, sitte kuin mainittu kirkko on saanut oman lakia säätävän kirkolliskokouksensa. Se on myös kokonaan ristiriidassa uskonnon vapauden periaatteen kanssa, joka vaatii, että valtio sallii eri uskontokuntien itselleen säätää lakia, hoitaa omia asioitaan ja järjestää suhteensa jäseniinsä aivan niinkuin heidän uskonsa määrää. Tämä periaate vaatii, että *valtio* ei pakota ketään kansalaista ehtoollisella käyntiin, yhteiskunnallisten oikeuksien nauttimisen ehtona, vaan jättää kullekin *uskontokunnalle* oikeuden vaatia ehtoollisella käyntiä, seurakunnasta erottamisen tai muun kirkon rangaistuksen uhalla. Uskonnon vapaus vaatii, ett'ei valtio tässä suhteessa pidä väliä niillä uskontokunnilla, joita se omaan hyötyynsä katsoen voi suvaita; — ei sen vuoksi, että valtio pitäisi kaikkia uskontoja yhtä hyvinä, vaan koska valtio ja valtiovallat eivät ole pätevät sellaista vertausta tekemään eikä heidän arvostelunsa jonkun uskonnon etuisuudesta mitään todista.

Mutta hra Tallqvistin ehdotuksen varsinainen merkitys näyttää olevan siinä, että se on useampain maamme luterisen kirkon jäsenten mielipiteen osotteena. He eivät luule saatavan toimeen vapaamielistä eriuskolais-lakia ja sanovat sen vuoksi: koska me kirkosta luopuneet emme muodollisesti saa siitä erota, niin muuttakoon kirkko sisällisen järjestyksensä meidän tarpeittemme mukaan, muodostelkoon tai poistakoon oppinsa, jumalanpalveluksensa ja sakramenttinsa, niinkuin meille on sopivinta. Ja koska kirkko

luultavasti ei tähän suostu, vaadimme, että valtio auttaa meitä kurittamaan vastahakoista kirkkoa. — Jos tämä kirkkoa uhkaava vaara poistetaankin, niin kuka takaa, ett'eivät kirkon viholliset sen omassa piirissä vihdoin kasva kyllin kykeneviksi sitä sisäpuolelta vahingottamaan? Olemmehan omassa pääkaupungissamme nähneet, miten joltinenkin vähemmistö vastusti uuden luterisen kirkon rakentamista, jonka kokemus oli osottanut välttämättömäksi, ja siten koetti estää luterilaisia pitämästä jumalanpalvelustaan uskontonsa mukaan? Ei kukaan voi vakuuttaa, ett'ei tämän mielinen vähemmistö kerran tule enemmistöksi, eikä kukaan voi ennustaa, mitä seurauksia luteriselle kirkolle sen laatuinen mahdollisuus tuottaisi. Estääkseen räjähtäviä kaasuja särkemästä höyrypannua, avataan venttiilit niitä ajallaan kuljettamaan ulos. Mutta osa kirkon ystäviä ei näytä pitävän sellaista varokeinoa tarpeellisena.

Sanotaan: eivät eriuskolaiset eivätkä vapaauskoiset käytä eroamis-oikeuttaan, jos eriuskolais-laki hyväksytäänkin. Esimerkkinä mainitaan Ruotsin olot, missä, eriuskolais-laista huolimatta, yhä huudetaan luterista kirkkoa ja sen pappeja vastaan, ja missä baptistit ja muut eriuskolaiset pysyvät kirkon jäseninä, sellaisina jatkaakseen puuhiansa. Mutta kukaan ei voi taata, että Ruotsin olot olisivat paremmat ilman mitään eriuskolais-lakia. Luultavasti olisi silloin viha kirkkoa vastaan suurempi kuin nyt. Mahdollista on, että meilläkään eivät eriuskolaiset eroisi, mutta kirkon asema tulee ainakin paljoa helpommaksi, kun se saattaa näyttää avonaista ovea sanoen: ei ketään estetä eroamasta.

Muuten ei luterinen kirkko liene muodollisesti siihen kuulumattomienkaan mieliin kokonaan vaikuttamatta. Elävänä ollessaan on se kääntämis-yrityksittäkin vaikuttava toisin ajattelevissa hiljaista lähetystointa, joka tulee sitä tehoisammaksi, kuta virkeämpi sen oma elämä on. Ja sen täytyy olla virkeämpi kirkon kilpaillessa muitten uskontokuntien kanssa, kuin itsetoimintaa herpaavan yksin-oikeuden suojaamana. Kirkon vaikutus siitä luopuneitten mieliin tulee kenties suuremmaksi, kun heillä ei enää ole tuota rasittavaa pakon tunnetta. Nykyinen järjestelmä tuottaa kirkolle velttouden henkeä, kun kaikellaiset arvelut estävät sitä pitämästä tarpeellista kuria jäsenissään. Sen sisällinen voima ja samalla sen ulkonainen vaikutuskyky kasvavat, jos semmoinen järjestelmä poistetaan. Hyvin tiedämme, ett'ei kirkossa voi olla pelkkiä pyhimyksiä, eikä siitä ole kysymyskään. Mutta kirkon niinkuin muittenkin yhdyskuntien täytyy, voidakseen suorittaa tehtävänsä, itsestään perata sen pyrintöjä vastustavat ainekset, ja koettaa mah-

dollisuuden mukaan pysyttää sen pyrintöihin yhtyvät, tahi ne, joista se ainakin voi toivoa saavansa asiansa puoltajia.

Yllä olevaa kirjoitettaessa, Lakivaliokunnan mietintö eriuskolais-laista on tullut säädyissä jaetuksi. Sitä lukiessa huomaa pian, ett'ei kummaltakaan puolelta juuri olla taipuvaisia myönnytyksiin. Jopa yksi valtiokirkollisen puolueen johtajia, piispa Johansson, ehdottaa koko lain-ehdotuksen hylkäämistä. Vaikka me puolestamme useissa kohdissa olemme niiden valiokunnan jäsenten mieltä, jotka vaativat laajempaa vapautta, pidämme kuitenkin parempana, jos ei tätä nykyä voida sitä saavuttaa, tyytyä keis. esitykseen, kuin kokonaan heittää kirves järveen. Keis. esitys sisältää kuitenkin niin tärkeitä parannuksia, että vapauteen katsoen olisi suuri vahinko, jos koko asiasta ei tulisi mitään. Niihin parannuksiin luemme etupäässä sen oikeuden, joka annettaisiin vierasta kristittyä uskon-oppia olevalle Suomen kansalaiselle olla virkamiehenä. Se askel eteen päin, joka nyt astuttaisiin, raivaisi tietä tuleviin suurempiin askeleihin samaan suuntaan. Nyt jos koskaan kohtuullinen *kompromissi* eri mielipiteitten kannattajien välillä olisi välttämättömästi aikaan saatava.

Th. Rein.

Hypnotismi ja hypnoottiset luulettelut.

(Loppu.)

III.

Teemme vielä muutamia muistutuksia niistä keinoista, joilla nukutetaan hypnoottiseen uneen, sen lisäksi, mitä mainittiin kirjoituksemme alussa.

Lapsia voi yleensä hyvin helposti ja nopeasti hypnotiseerata, kun vaan ovat niin vanhat, että kuulevat ja ymmärtävät. »Usein minä vaan suljen kädelläni heidän silmänsä ja pidän ne suljettuina hetkisen, sanon että heidän pitää nukkua ja vakuutan sitten heille, että tosiaan nukkuvat» (Bernheim).

Useita henkilöitä ensi kokeessa saa vaan jonkinmoiseen katalepsiaan tai ainoastaan uneliaisuuteen. Sopii silloin vaan jättää heidät sillä kertaa

joksikin ajaksi siihen tilaan. Toisella tai kolmannella kerralla koetettaessa heidät tavallisesti saa syvempään hypnoosiin. — Mainittiin että on edullista, jos voidaan hypnotiseerattavalle antaa se luulo, että hän tulee nukkumaan. Jos joku ei ota sitä ollenkaan uskoaksensa, niin vaikuttaa ainakin hysteerisissä henkilöissä tavallisesti saman, kun vaan sanoo hänelle, että tahtoo hänet nukuttaa tavalliseen, hyvää tekevään uneen. — Nämä tilat, hypnoottinen ja tavallinen uni, ja kaikki ilmiöt niiden kestäessä ovatkin muuten toden teossa paljoa likempää sukua, kuin ehkä ensi katsannolla luulisi.

Ne ihmiset, joiden taipuvaisuus hypnoottiseen uneen on suuresti kehittynyt, nukkuvat kohta, kun vaan herättää heihin nukkumisen ajatuksen. Heidät voi kirjallisesti nukuttaa, vakuuttamalla vaan että he kirjeen luettuansa vaipuvat uneen; heidät voi telefoonin kautta nukuttaa, niinkuin Liégeois on tehnyt. Mitä tietä tahansa tämä nukkumiskäsky tuleekin heidän sielun-elämäänsä, se ei jää vaikuttamatta. — Vieläkin on huomattu että useissa hysteerisissä henkilöissä on määrättyjä ruumiin paikkoja («zones hypnogènes»), joihin painettaessa varmasti joutuvat hypnoottiseen tilaan. Nämä paikat ovat eri henkilöissä eri ruumiin osissa, esim. peukalon juuren vieressä, otsassa y. m.

Kaikille tähän asti mainituille nukutuskeinoille on yhteistä, että ne vaikuttavat johonkin määrään verkalleen. Viimeisinä aikoina on huomattu, että löytyy aivan äkkinäisestikin vaikuttavia keinoja, jotka saattavat hysteerisiä, usein hypnotiseerattuja henkilöitä uneen. Muissa ihmisissä ei ole huomattu niiden vaikuttavan, mutta semmoisissa hysteerisissä ne vaikuttavat erinomaisen nopeasti ja varmasti. Heleä valonvälähdys, esim. sähkö- tai magnesio-valoa, äkkinäinen ääni, esim. voimakas sävel, pistoolin-laukaus, kimakka vihellys, synnyttää katalepsiaa; samoin hypnotiseeraukseen suurimmassa määrässä tottuneissa henkilöissä heikkokin ääni, kun se tulee odottamatta, esim. paperin kahina, lyönti johonkin lasiin. Jos sairas istuu työssänsä, seisoo tai kävelee, jää hän sillä hetkellä tenhottuna siihen asentoon, jossa oli; samalla kasvot ja ruumiin liikkeet ilmaisevat säikähdystä. —

Kaikkia ihmisiä ei voi hypnotiseerata. Selvää on kaikkien havainnoista, että ennen muita hermosairaat ovat hypnotismin alaiset. Hysteerisiä voidaan melkein kaikkia nukuttaa; ovatpa Charcot ja hänen oppilaansa taipuneet siihen mielipiteesen, että hypnotismi vaikuttaisi ainoastaan hermosairaihin. Tämä mielipide ei pitäne kuitenkaan paikkaansa, koska Liébault, Bernheim, Liégeois y. m. ovat tehneet onnistuneita kokeita henkilöillä, joita

he katsovat vallan terveiksi. Liébault on koettanut asettaa yhteen tauluja, jotka osottavat kuinka suuri osa kokeen-alaisista yleensä on huomattu vastaan-ottavaiseksi; niiden mukaan vastaan-ottavaisuus suuremmassa tai vähemmässä määrässä olisi hyvin yleinen kaikkien ihmisten joukossa. Vaikka nämä laskut käsittävät tuhansia kokeita, niin niitä näyttää kuitenkin olevan oikeastaan aivan liian vähän, — koska ilmiöt niin moninaisista syistä vaihtelevat, päätökset riippuvat hypnotisöörin taidosta j. n. e.; sen vuoksi ei voine suinkaan väittää, että saadut prosenttiluvut olisivat vielä saavuttaneet mitään mainittavaa tarkkuutta; vielä vähemmin tietysti että ne olisivat yleisesti pätevät, kaikissa kansoissa, kaikkien ilman-alojen asukkaissa. Käytettävänämme on ainoastaan kaksi täydellistä, Liébaultin julkaisemaa taulua, toinen v:lta 1880, toinen käsittäen vv. 1884—85 tehdyt kokeet. Niitä yhteen asettamalla sekä niihin vertaamalla myöskin toisten erityisiä kohtia koskevia havaintoja ja ilmoituksia saisimme seuraavat yleiset loppupäätökset:

Aivan vastaan-ottamattomiksi on huomattu ainoastaan vähäinen osa, korkeintaan 10 °/₀ (Liébaultin ensimmäisen taulun mukaan ainoastaan 2,5 °/₀); varsinaiseen somnambulismiin saadaan myös ainoastaan vähempi osa, melkein 20 °/₀. Kaikkia muita, 70—80 °/₀, ei saada varsinaiseen somnambulismiin asti, vaan muutamat (noin 10 °/₀), ainoastaan uneliaisuuteen, toiset «keveään uneen» (runsaasti 20 °/₀, L:n ensimmäisen taulun mukaan ainoastaan 10 °/₀), «syvään uneen» (30—40 °/₀) tai «erinomaisen syvään uneen» (lähes 10 °/₀, L:n ensim:n taulun muk. 20 °/₀). — Jos tarkastaa eri ikäluokkia, niin hämmästyttää lapsien vastaan-ottavaisuus. Liébaultin toisen taulun mukaan saatiin somnambulismiin: 7—14 vuotisista runsaasti 50 °/₀, 7 vuotta nuoremmista lapsista sitä vastaan ainoastaan noin 25 °/₀; edelleen 14—35 vuotisista 15—25 °/₀ (säännöttömästi vaihdellen taulussa mainittuja ahtaampia ikäluokkia verratessa), 35—49 vuotisista 10—20 °/₀, 49 vuotta vanhemmista 10 °/₀ tai vähemmän. — Kokeen-alaisten sukupuoli ei näiden kokeiden mukaan vaikuttaisi mainittavaa erotusta; esim. Liébaultin toisen taulun mukaan oli aivan vastaan-ottamattomia miehistä 10,8 °/₀, naisista 6,6, somnambulismiin saatiin miehistä 18,8 °/₀, naisista 19,4. —

Voidaanko ihmisiä hypnotiseerata vastoin heidän tahtoansa? — Tähän on yleensä vastattava, että kaikkein useimpia ihmisiä on aivan mahdoton nukuttaa, jolleivät itse salli käyttää siihen sopivia keinoja. Ei tarvitse yleensä kenenkään, varsinkaan jollei hän ole jo ennen useasti an-

tautunut hypnoottisiin kokeihin, peljätä että joku läsnäolija yht'äkkiä nukuttaisi hänet. Ei löydy mitään tuollaisia magnetisöörejä, joista lähtevä «fluidum» eli salaperäinen voima olisi pysyväisenä vaarana heidän ympäristölleen. Terveessä ihmisessä voidaan yleensä ainoastaan erityisen «hypnoottisen kasvatuksen» jälkeen saada nopeasti toimeen hypnoottisia vaikutuksia. Itse hysteerisissäkään ei ensikertainen hypnotiseeraus suinkaan onnistune niin helposti ja nopeasti, ett'ei asianomainen voisi sitä vastustaa. — Mutta tietysti vastustuksen pitää silloin ilmaantua siinä, ett'ei antaudu nukutuskeinojen alaiseksi. Jos taas antaa hypnotisöörille vallan käyttää näitä keinoja, silloin usein kyllä saadaan hypnotiseeratuksi sekin, joka on päättänyt ja koettaa vastustaa.

Aivan toisin on kumminkin hysteeristen ja muiden hermosairaiden laita, kun heitä on jo ennen usein hypnotiseerattu; silloin heidät voi helposti nukuttaa vastoin heidän omaa tahtoansa. Salpêtrièressä on epälukuisia kertoja hysteerisiä hypnotiseerattu äkkinäisillä aistimuksilla, epäilemättä siis vastoin heidän tahtoansa. Muita erityisiä esimerkkejä tavataan myös paljonkin mainittuna, jolloin joku on nukutettu huolimatta hänen vastustuksestaan; hypnotisööri vaan esim. sanoo hänelle, että hänen pitää nukkua ja tekee kädellään jonkun hieman oudonnäköisen liikkeen hänen silmäinsä edessä, harottaa sormiansa tai jotakin semmoista.

Hypnotiseerauksen moninkertainen uudistaminen ei ainoastaan helpota sitä tuntuvassa määrässä, vaan se voi myös saada aikaan aivan omituisen mielen tilan, jossa henkilön itsenäisyys on niin heikontunut, että hän *valveillakin* ollessaan ottaa vastaan ja noudattaa suggestioneja, aivan niinkuin hypnoosissa. Erittäin «hyviä» somnambuleja ei tarvitse ollenkaan hypnoottisesti nukuttaa; saadaan toimeen kaikenlaatuisia luuletteluja sitä ilmankin; niin esim. katalepsiaa, luuleteltuja mielikuvia; luulettelukäskyjä saadaan toimitetuksi j. n. e.

Voipipa jatkunut hypnoottinen vaikuttaminen ihmiseen saada aikaan todellista *kaksinais-eloakin.* Semmoinen tila on jo ennenkin huomattu yhteydessä luontoperäisen somnambulismin kanssa, tosin ei tavallisena ilmiönä, mutta kumminkin monta kertaa. Alkuperäisen minä-tajun rinnalle kehittyy henkilössä toinen somnambulinen minä, ja näiden kahden samassa henkilössä asuvan minä-tajun välillä ei ole mitään henkistä yhteyttä. Somnambuliselle minä'lle kehittyy aivan omituinen muistipiirinsä; se toimii ja ajattelee itsenäisesti, eikä mikään muistin side yhdistä sitä saman henkilön ta-

juun hänen ollessaan luonnollisessa tilassaan; tässä taas ei ole mitään muistoa olemassa siitä, mikä on somnambulisessa tilassa tapahtunut. Nämä ilmiöt, jotka kyllä ovat harvinaiset, muistuttavat suuressa määrässä hypnoottisia tiloja; ne eroavat niistä ainoastaan suuremmalla pysyväisyydellään. — Usein uudistettu hypnotiseeraus voipi saattaa aivan samallaiseen mielentilaan; henkilö silloin tällöin joutuu ilman näkyvää syytä somnambuliseen uneen, ja tämä henkinen tila kehittyy, jos se kestää kauvemman aikaa, kaksinais-eloksi.

Voiko sitä hyväksyä, että tämmöisiä kokeita tehdään; eivätkö kaikki hypnotiseeraukset ole sen vallan väärinkäyttämistä, jota toinen ihminen voi saada toisen yli? Katsomme selväksi ett'ei voi, — paitsi ehkä harvinaisissa poikkeus-tapauksissa sairaanhoidossa, — pitää luvallisena hypnotiseerata ketään vastoin hänen tahtoansa, jo senkin vuoksi koska sillä riistetään ihmiseltä hänen vapaa valtansa oman itsensä yli. Mutta täytyypä mennä kauvemmas, täytyy kysyä: onko hypnotiseeraus ollenkaan koskaan luvallinen?

Kieltämätöntä on, että se erityisissä tapauksissa voi käydä arveluttavassa määrässä vaaralliseksi asianomaiselle. Siitä syntyvät vaarat ovat seuraavat: Helposti, jollei noudateta mitä suurinta varovaisuutta, annetaan aihetta siihen, että hermosairaus, jos on olemassa joku taipuvaisuus semmoiseen, kehittyy ja pahenee. Jos kokeet toimitetaan vähänkin varomattomasti, niin ne monesti tuottavat kokeen-alaiselle hyvin ankaran sielun järistyksen. Jo sekin, että on joutunut kaikellaisten valheaistimuksien alaiseksi, että on noudattanut kummallisia, itsessään järjettömiä luulettelukäskyjä, vaikuttanee yleensä haitallisesti, vaikkapa kaikki yksityiset tapahtumat ovatkin herätessä kokonaan hävinneet muistista. — Aina huomataan, kun sama henkilö usein hypnotiseerataan, kehittyvä n. s. «hypnoottinen kasvatus». Ensi kerralla koetus harvoin onnistuu täydellisesti, mutta joka uudistettu koe käy tavallisesti aina paremmin. Hyvin usein hän tulee vähitellen yhä enemmän arkatuntoiseksi, niin ett'ei kykene lopulta enää ollenkaan vastustamaan mitään tämänluontoisia vaikutelmia; vihdoin kaikki vähänkin odottamattomat aistimukset tai mielenliikutukset saattavat hänet hypnoottiseksi: kirkas vesipullo, joka loistaa auringon paisteessa, lamppu, joka sytytetään, kovempi hälinä, odottamaton peljästys. Muutamat erittäin taipuvaiset lopulta, niinkuin vast'ikään mainittiin, eivät myöskään hereillä

ollessaan voi vastustaa luuletteluja; he eivät kykene enää erottamaan todellisuutta siitä unimaailmasta, joka heihin on kehittynyt luuletteluista; voi kehittyä todellinen kaksinais-elo. — Että semmoiset mielentilat ovat arveluttavaa sairautta, siitä ei voi olla eri mieltä.

Koska nyt hypnotismin tuottamat vaarat ovat näin suuret, niin välttämättömästi herää ajatus, eikö kaikki hypnotiseeraaminen olisi kerrassaan kiellettävä. Tähän on kumminkin empimättä vastaaminen, että sillä «heitettäisiin ulos lapsi kylpyvedessä». Sillä toiselta puolen hypnotismi jo nykyänsä taitavan lääkärin kädessä suo sairaille siunaavia hyviä tekoja. Sitä voi, niinkuin monesti on tehty, verrata myrkkyyn; mutta emmehän kiellä käyttämästä lääketaidon palveluksessa vaarallisimpiakaan myrkkyjä. Ja kun meidän täytyy tunnustaa hypnotismin käytännön lääketaidon palveluksessa oikeutetuksi, niin täytyy myös jättää — tarpeellista varovaisuutta noudatettaessa — avoimeksi kokeiden tekeminen tällä alalla. Sillä ilman hyvin lukuisia kokeita ei tieteellinen edistyminen ole siinä mahdollinen. Kuinka kauvas yksityinen tutkija voi mennä kokeita tehdessänsä, se jää välttämättömästi pääasiassa hänen oman tunnollisuutensa ja varovaisuutensa ratkaistavaksi; — tietysti hän on koko maailman lakien mukaan edesvastauksessa siitä vahingosta, jonka hän saattaa toisen ihmisen ruumiilliselle tai henkiselle terveydelle.

Sitä vastaan voipi hyvällä syyllä kysyä, eivätkö hypnoottiset näytännöt olisi kerrassaan kiellettävät, ja tuskin voinee mihinkään muuhun päätökseen tulla. Tieteellistä valaisua nämä näytännöt tuottavat äärettömän vähäisessä määrässä. Ne ainoastaan levittävät yleisöön sitä tietoa, että jotenkin yksinkertaisilla keinoilla saadaan toimeen näitä näennäisesti ihmeellisiä vaikutuksia. Tavallansa tietysti tämän tiedon levittämistä voidaan katsoa hyödylliseksi. Mutta juuri sen kautta, ja kun sitten esim. seuroissa koetetaan jäljitellä hypnoottisia kokeita, voidaan myös tietämättömyydestä saada aikaan aavistamattomia onnettomuuksia, — puhumattakaan siitä että joku voi väärinkäyttää täten ehkä opittua taitoansa rikollisiin tarkoituksiin. Näytäntöjä antavan magnetisöörin täytyy koettaa hämmästyttää esittämiensä ihmeellisyydellä, ja senpä vuoksi hypnotiseeratut tuskin pääsevät ilman ankaria sielunjäristyksiä. Hän valitsee tietysti etenkin taipuvaisimmat henkilöt yleisöstä, se on ne, joissa hän huomaa jotakin heikkohermoisuuden merkkiä; toisin sanoen ne, joille kokeet helpoimmin käyvät vaarallisiksi. Sitten käytetään usein väkinäisimpiä keinoja, jotta

kussakin tapauksessa saataisiin ilmaantuva tahallinen tai tahdoton vastustus hypnotiseerausta vastaan murretuksi, sillä onnistumaton koe tietysti ei ole mieluinen katsojajoukolle eikä siis magnetisöörillekään; hyvin usein magnetisööri sen vuoksi suorastansa koettaa saattaa kokeen-alaista sairaudenomaiseen mielenkiihotukseen, — menetys, joka on mitä ankarimmin moitittava. — Kun hypnotismia harjoitetaan parannuskeinona tai muutenkin, tieteellisiä kokeita tekemällä, lääkärin yksityisessä työhuoneessa, silloin nuo syyt liialliseen hypnotiseerattavan kiihottamiseen eivät enää ole olemassa; ja jos vielä noudatetaan sitä sääntöä, että aina hypnotiseerattaessa muutamia muita luotettavia henkilöitä on läsnä, niin lienee tyydyttävä varmuus siitä, että hypnotisööri noudattaa sitä suurta varovaisuutta, joka kieltämättä on tarpeellinen. —

Mutta erinomaisen likellä ja luonnollinen on se kysymys, eikö hypnotismi ole vaarallinen senkin vuoksi, että se näyttää tuottavan täydellistä häiriötä ja epävarmuutta koko ihmiskunnassa vallitsevaan oikeustilaan. Eikö voitaisi rikoksellisessa mielessä panna hypnotiseerattuja tekemään todellisia rikoksia, taikka saattaa heitä kirjoittamaan vääriä velkakirjoja, tekemään kontrahteja, testamentteja, jotka eivät ilmoita heidän omaa vapaata tahtoansa, tuoda oikeuden eteen hypnotiseerauksella luuleteltuja todistajia j. n. e.? Tosiasia on, että koetushuoneessa tämmöisiä tekoja on tehty ja siinä annettuja käskyjä toimitettu sen ulkopuolellakin; sen tähden ei voida yleisesti kieltää tätä mainittua *mahdollisuutta.* Kysymys on siis: tuottaako tämä mahdollisuus todellista vaaraa yhteiskunnalle? Ranskassa ovat lain-oppinut Liégeois ja lääkäri Gilles de la Tourette ottaneet tätä asiaa tutkiaksensa ja ovat joutuneet päinvastaisiin loppupäätöksiin: lain-oppinut piti vaaraa kovin uhkaavana, lääkäri hyvinkin vähäisenä.

Siviilioikeudessa, tavallisissa omaisuutta koskevissa oikeus-asioissa, vaara lienee vähin. Ensiksikään ei ole yleensä niin helppoa tehdä jotakuta ihmistä tämmöisten luulettelujen alaiseksi, vaan se edellyttää kestänyttä hypnoottista keskuutta hypnotisöörin ja hypnotiseerattavan välillä. Edelleen ei näytä mitenkään luultavalta, että hypnotisööri voisi säilyttää semmoisilla keinoilla voitettuja etujansa, kun vahinkoa kärsineet niitä ahdistaisivat. Lisään tulee se seikka että, missä tämmöiset suggestionit olisivat mahdolliset, siinä hypnotisööri tuskin koskaan *tarvitsisikaan* käyttää sitä keinoa voittaaksensa jotakin taloudellista etua valtansa alaiselta; hänellä on näet muutenkin melkein aina niin suuri vaikutusvalta niihin, joita hän säännöllisesti

hypnotiseeraa, että voisi sitä heiltä saada, jos se olisi muuten mahdollista, jos siihen ei tarvittaisi muuta kuin vaan somnambulin oma suostumus.

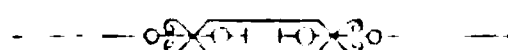
Rikos-asioissa näyttää laita olevan vähän toinen. Rikoksen toimittaminen hypnotiseeratun kautta tuottaisi silminnähtävästi aina muutamia etuja sen varsinaiselle alkuunpanijalle; ainakin olisi hänelle helpompaa ja turvallisempaa päästä pakoon. Myöskin olisi epäilemättä toden teossa usein vaikeata saada selville alkuunpanijaa, voisi toisinaan olla vaikeata saada aivan varmaan todistetuksi, onko suggestioni ollenkaan tapahtunut vai ei. Tässä tietysti ei tarvitse kohta ajatella murhia, vaan esim. vähäisiä varkauksia y. m. semm. Myös on mahdollista, että koetettaisiin tuoda luuleteltuja todistajia oikeuden eteen.

Kun luulemme kuitenkin voivamme väittää, että tässäkin vaara yleensä on jotenkin vähäinen, niin syynä siihen on etupäässä se seikka, että aina vaikutuksen-alaisten henkilöiden luku on pieni, ja heitäkin voi käyttää ainoastaan sen jälkeen, kuin heissä on tapahtunut hypnoottinen kasvatus. Sen vuoksi epäilemättä sopivina hetkinä aina tulee olemaan rikoksen puuhaajalle varsin vaikeata löytää sopivaa hypnotiseerattavaa henkilöä ja käyttää häntä. Huomattava on, ett'ei edes Pariisissa, missä hypnotismi on ollut yleisen puheen ja sanomalehtien mieliaineena, liene tähän asti tullut esiin muuta kuin yksi ainoa oikeus-asia, jolloin toden teolla epäiltiin erästä asianomaista hypnotiseeratuksi; lääkärin tutkimus osotti silloin, että koko tämä epäilys oli perusteeton. — Mutta ei saisi kuitenkaan rikos-asiain tutkistelussa jättää hypnoottisen vaikutuksen mahdollisuutta kokonansa huomioon ottamatta.

Yksityisissä tapauksissa kyllä todellisen asianlaidan selville saaminen voi käydä hyvinkin vaikeaksi; — hypnotismi ei tule olemaan mikään mieluisa vieras tuomarin salissa; näyttäähän siltä kuin jo sitä lukuun ottamalla avattaisiin ovi selki seljälleen kaikellaisille teeskentelemisille. Mutta eipä auta; tapauksia voi ilmaantua, jolloin tällä vieraalla on oikeus astua salin kynnyksen yli. Arvattavaa kyllä on että, jahka vaan on muutamissa oikeusjutuissa todistettu ja tunnustettu hypnotismia, niin sitä koskevien väliväitteiden ja perusteiden esiintuominen voisi pian tulla hyvin rakastetuksi aseeksi asian-ajajain käsissä, — aluksi kaiketi kuitenkin vaan suurissa ulkomaissa, eikä niin pian Suomessa. Pahantekijät ja heidän asian-ajajansa tulevat väittämään, että he muka ovat toimineet luulettelukäskyn alaisina, tullaan väittämään, että todistajia on hypnoottisesti luuleteltu, ehkä myös koe-

tetaan toden teossa tuoda esiin luuleteltuja. Viimeiseksi mainittu vaara näyttää meistä olevan vähempi, arveluttavammat ensin mainitut eli ne oikeusvaarat, jotka syntyvät, jos perättömästi luullaan hypnoottisten vaikutusten tapahtuneen. Näitä vaaroja vastaan kuitenkin on taas jonakin turvana se, että tuomarit eivät varmaankaan tule toistaiseksi kallistamaan aivan kärkkäästi korvaansa semmoisten väitteiden puoleen.

A. Grotenfelt.

Kotimaan kirjallisuutta.

Klassillinen kirjallisuus, yleistajuisesti esitettynä. *H. Grey'n* „The classics for the million" nimisestä englanninkielisestä teoksesta mukaillut T:ri *V. E. Öman.* Suomensi *F. Lamminen.* Helsingissä, 1887. K. E. Holm. Hinta 3 m. 50 p.

Jos tunnustetaan, että Kreikan ja Rooman henkisen elämän tulokset eivät suinkaan vielä ole siihen määrään imeytyneet uudempien kansojen sivistykseen, ett'ei näillä olisi niiltä yhä vielä paljo oppimista näköpiirinsä laventamista, käsitystensä jalostuttamista, mielikuvituksensa rikastuttamista varten, niin täytyy myöntää, että sen suuntaiset kirjat kuin yllä mainittu teos todella ovat tarpeen vaatimia. Mitä meidän maan oloihin tulee, niin on kyllä totta, että meillä opin- ja sivistyksen halu liiankin yksipuolisesti turvautuu klassillisiin oppikouluihimme, joissa oppilaat saavat tilaisuutta tutustumaan kreikkalaisiin ja latinalaisiin alkuteoksiin; mutta kuitenkin ne nuorukaiset, jotka niihin tulvaavat, tulvataksensa sitten aikanaan virastoihin, ovat vaan pienen pieni osa kansan nuorisoa. Ja niistäkin, se täytynee myöntää, vaan vähin osa saapi koulukasvatuksen kautta halua ja kykyä käyttämään oppiansa omatakeisempaan klassillisen sivistyksen omistamiseen. Näin ollen se hyöty, minkä Kreikan ja Rooman henkisen elämän tunteminen voipi meidän kansalliselle sivistyksellemme tuottaa, on suurimmaksi osaksi hankittava käännösten, mukailujen ja historiallisten kuvausten avulla. — Että samaa tarvetta on muuallakin ruvettu tuntemaan, sitä tavallaan todistaa se *yhdeksän* sivua täyttävä jono englantilaisista sanomalehti-arvosteluista (luvultaan 140!) otettuja otteita, joka on liitettynä yllämainitun kirjan ruotsalaiseen mukailuun, ja josta suomalainenkin toimittaja on katsonut tarpeelliseksi painattaa valikoiman. Mitään muuta ne eivät todista, kuin että tämän suuntainen kirja on Englannissakin ollut hyvin tervetullut.

Mutta valitettavasti kirja ei itse asiassa läheskään täytä niitä toiveita,

joita se herättää. Alkuteoksella tosin näkyy kyllä olevan ansioita. Samoin kuin sen tarkoitus niin sen suunnitelmakin, ainakin pääpiirteihin katsoen, ansaitsee kiitosta. Runsaiden otteiden ja referaattien kautta lukija saapi tutustua Hellaan ja Rooman tärkeimpien kirjailijoiden teoksiin; kunkin kirjailijan teosten eteen on sitä paitsi pantu lyhyt biograafinen kirjallishistoriallinen johdatus. Esitystapa on, — mikäli kankeanlaisesta käännöksestä saattaa päättää — hyvin vilkas ja luonteva; hyvän vaikutuksen tekee erittäinkin sen objektiivisuus; siitä pöyhkeästä opettelevaisuudesta ja siitä ylenpalttisesta pathoksesta, jotka haittaavat niin monta kansantajuiseksi aiottua teosta (erittäinkin saksalaisia), tämä kirja on aivan vapaa. Siitä olisi varmaan tullut hyvä teos, jos vaan toimittaja olisi siihen pannut vähä enemmän huolta ja vaivaa. Monesta teoksesta kerrotaan pitkä sarja pikkuseikkoja, mutta ei yhtäkään semmoista piirrettä, mikä osottaisi teoksen varsinaista luontoa ja merkitystä; usein keskellä kertomuksen juoksua ilmaantuu selityksettä asioita, henkilöitä, nimiä y. m., joista ei niillä lukijoilla, joiden luettavaksi teos on etupäässä aiottu, ole minkäänlaista tietoa; siten koko juoni välistä käypi aivan ymmärtämättömäksi. Syvempimietteisistä runoelmista (erittäinkin Aiskhyloksen näytelmistä) annetaan kuivat luurangot, joista lukija ei tule hullua viisaammaksi. Toisissa paikoin taas toimittaja ei ole malttanut olla laskematta omiaan; semmoinen kohta löytyy esim. Heerodotoksen teoksen referaatissa. Tieteellistä tarkkuutta ei tosin tämänkaltaiselta teokselta voi vaatia, mutta *sitä* täytyy kumminkin vaatia, ett'ei klassillisten kirjailijoiden teoksiin tyrkytetä semmoista, mikä ei niissä koskaan ole ollut.

Emme tiedä, onko kirja hra V. E. Ömanin mukailun kautta tullut entistään paremmaksi vai huonommaksi; emme näet ole olleet tilaisuudessa vertaamaan tätä alkuteokseen; luultavaa on kuitenkin, että muutamat virheet ovat luettavat ruotsalaisen mukailijan syyksi. Mutta varmaa on valitettavasti, että suomennoksesta nekin ansiot ovat suurimmaksi osaksi menneet hukkaan, jotka, ruotsinnoksesta päättäen, alkuteoksella näkyy olleen. Kun on käännetty kirjateos yhdestä kielestä toiseen, toisesta kolmanteen, ja kolmannesta on tehtävä käännös neljänteen, niin saattaa tähän helposti sekä kokoontua vanhoja että lisäksi syntyä uusia erehdyksiä, joll'ei varsinaista alkuteosta oteta avuksi. Mimmoiseksi tuo neljänteen kieleen tehtävä käännös saattaa tulla, jos kääntäjä ei osaa tahi ei ymmärrä käyttää alkuteosta ohjenuoranaan eikä itse tiedä mitään niistä asioistakaan, joista teoksessa on puhetta, sen voipi helposti arvata, — ja sen osottaa myöskin nyt puheena oleva suomennos. Koko kirja vilisee virheitä, sekä englantilaiselta ja ruotsalaiselta mukailijalta perittyjä että suomentajan omatekoisia. Mainittakoon näytteeksi vaan pieni valikoima: Heesiodoksen «Työt ja päivät» nimitetään «*Työ* ja päivät» (ruots. Verk och dagar); Pindaroksen köörilaulujen epoodit sanotaan *istualta* lauletuiksi (ruots. «då de stodo stilla»); Aiskhyloksen Persai nimisestä näytelmästä kertoessaan suomentaja tekee (väärän

possessiivisuffiksin kautta) Atossan Dareioksen äidiksi; Aristophaneen Ritarit nimisessä huvinäytelmässä ilmaantuvat sotapäällikkö Niikias ja *puhuja* Deemosthenes (samoin ruotsinnoksessakin); saman kirjailijan sanotaan kirjoittaneen Lyysistrate nimisen näytelmänsä «sodan 21:ntenä vuonna, *jolloin naiset* . . . . *päättivät* Lysistraten, erään virkamiehen puolison, johdolla *itse tarttua hallitus-ohjiin*» (samoin ruotsinnoksessa); Pilvet nimisessä kappaleessa Atheenalaisten sanotaan käyvän *forumilla.* Puhuessaan niistä ihanista taruista (myytheistä), jotka löytyvät Platoonin teoksissa, suomentaja käsittää niitä erityisinä teoksina; niin esim. Platoon on muka kirjoittanut *Sielun vaunut* nimisen runoelman! Ciceron elämäkerrassa on paha sekasotku syntynyt sen kautta, että suomentaja ei ole tietänyt, että Kilikia (ruotsinnoksessa kummallista kyllä Silicia) on jotakin muuta kuin Sicilia. Saman kirjailijan teoksien joukossa mainitaan yksi muka *Kaunopuheliaisuudesta* niminen (samoin ruotsinnoksessa); alkuteoksessa on nähtävästi ollut puhetta Ciceron rheetoorillisista kirjoituksista yleensä. — Ruotsalainen sana *ökänd* käännetään: *tuntematon.* Ja «last not least»: Tacituksen aikakirjojen alkusanat käännetään seuraavalla tavoin: «Kun Brutus ja Kassius olivat lyödyt ja tasavalta aseeton; kun Pompejus oli joutunut tappiolle Sicilian luona, kun Lepidolta oli riisuttu aseet, Antonius murhattu, ja *juutalaisellakaan* (sic!) puolueella ei ollut jälellä» . . . j. n. e. «Risum teneatis»! Ruotsinnoksessa oli näet painovirhe «*judiska* partiet», kun olisi pitänyt olla «*juliska* partiet.»

Kieli on kankeanpuolista, erittäinkin niissä kohdin missä suomentaja nähtävästi ei ole ymmärtänyt, mitä hän on kääntänyt. Runonäytteet — niin, kuta vähemmin niistä puhutaan, sitä parempi.

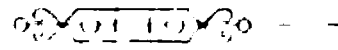
O. E. Tudeer.

Kristofer Janson, Erkki ja Aino. Suomennos. Porvoossa 1887. Werner Söderström. Hinta 1 m. 50 p.

Etevä norjalainen kirjailija Janson, joka nykyään uskonnollisista syistä on jättänyt kirjailijatoimen, antaa tässä kertomuksessa viehättävän kuvan erään maalaispapin tyttären sekä ulkonaisesta että sisällisestä kehityksestä. Tytön kasvattajana esiytyy eräs omituinen, mutta tavallaan oivallinen erakkoelämää viettävä «ylioppilas». Sitä menettelytapaa vastaan, jota kirjailija on käyttänyt kertoessaan noita kahta kertomuksen päähenkilöä ja heidän keskinäistä suhdettaan, voi luultavasti muistuttaa yhtä ja toista. Liian puolueellisesti ovat ehkä tulleet kuvatuiksi tuon kasvattajan hyvät puolet, joiden masentavan voiman lannistamana tytön sielun kehitys kulkee ikäänkuin pauloihin sidottuna. Mutta varmaankin moni, joka on kyllästynyt nykyaikaisiin roskajuttuihin, mielihyvällä lukee tämän sisällykseltään ihanteellisen

ja muodoltaan hienosti piirretyn kertomuksen. — Suomennosta vastaan ei saata mitään suurempaa muistutusta tehdä. Harvoista kielellisistä epätasaisuuksista huolimatta tuntuu se jotenkin sujuvalta.

K. F. R.

Valtiopäiviltä.

IV.

Helsingissä, 15 päiv. Huhtikuuta 1888.

Levottomuudella pian jokainen valtiopäivämies nykyään on kysynyt itseltään, miten voidaan saada kaikki jäljellä olevat työt suoritetuksi valtiopäiväjärjestyksen määräämän ajan kuluessa. Oikeammin sanoen voimme jo nyt pitää päivän selvänä asiana, ett'ei päästä loppuun ennen sitä päivää (21 p. Toukokuuta), jona neljä kuukautta on valtiopäiväin avauksesta kulunut. Pysymällä koossa muutamia päiviä tahi pari viikkoa lisää säädyt kuitenkin nyt niinkuin 1872, 1882, 1885 kyllä ehtinevät kaikki esitetyt asiat ratkaista. Valtiopäiväjärjestyksen 5 § antaa tosin Suuriruhtinaalle oikeuden lakkauttaa valtiopäivät, joll'ei käsiteltäviksi tulleet asiat neljän kuukauden kuluessa ole päätetyt, jopa ennenkin, mutta hallitsijalla ei tietysti ole vähintäkään syytä tätä oikeutta käyttää, kun neljä viimeistä esitystä vasta Huhtikuun alkupuolella annettiin säätyjen käteen. Uusi ja tärkeä esitys vaatii erityisen asevelvollisuus-valiokunnan asettamista, joka vasta tämän kuun keskipaikoilla voi ensi kerran kokoontua! Helposti käsittää, mikä kiire tälle valiokunnalle tulee, kun siihen tietysti täytyy ottaa miehiä, jotka ennen istuvat muissa valiokunnissa, — siitä puhumattakaan että valtiopäiväin viime kuukausina tavallisesti sataa mietintöjä ja yhteensovituksia enemmän kuin ehtii huolellisesti lukea ja tutkia, jonka ohessa ratsuväkiesitys on melkein valmistumattomana jätetty säätyjen punnittavaksi.

Tietysti viime kulunut kuukausi, jonka työhön tässä tahdomme pikaisen katsauksen luoda, on saanut monta asiaa selville.

Muutamat asiat ovat yhteensovitusten kautta joutuneet toisen kerran pöydälle, tullakseen joko ratkaistuksi tahi uudestaan erimielisyyden esineeksi.

Esitys n:o 4 koskeva vapaasukuisen kelpaavaisuutta pormestarin ja raatimiehen virkoihin pääsi onnellisesti niitten vaarojen ohitse, jotka ovat miltei kaikkia muutoksia väijymässä, mitkä vaan ovat kaukaisessakaan yhteydessä perustuslain tahi säätyjen erioikeuksien kanssa. Tällä kertaa muutoksen suotavuus oli itsessään selvä, mutta voi sitä syvällistä oppia, jota kulutettiin tutkiessa niitä vanhoja ryysyjä entis-aikojen oloista, jotka tällä kertaa oikeastaan revittiin rikki lumpuiksi! Joka tapauksessa ei asia joutunut sen tähden karille. Ensiksi kysymys tuli niin otolliseen aikaan, ett'ei ollut tärkeämpien tiellä, ja toiseksi tässä ei ollut oikeuden luovuttaminen, vaan pikemmin oikeuden antaminen puheena. Jos joku «forum privilegiatum» tahi rälssimiehen oikeus olla omassa asiassaan ryöstömiehenä olisi ollut vaarassa, kylläpä silloin olisi toista nähty. Mutta porvarissääty, joka ei liioin pidä privilegioistaan kiinni, oli valmis myöntämään aatelisille tasa-arvon, jonka he tietysti mielellään ottivat vastaan.

Toisin kun esitys n:o 16 tuli esille. Siinä ehdotettiin, että maamme alkeis-opistojen ynnä muutamien muitten opistojen opettajat, — ne jotka vast'edes tulevat nimitetyksi, — velvoitettaisiin eroamaan virasta määrä-iällä, ja sen johdosta saatiin ruikutusta kuulla, milloin virkasäädyn, milloin opettajan kannalta. Luulimme jo viime kerralla voivamme lukea tämän asian ratkaistujen joukkoon, sitten kuin aatelikin oli muutokseen suostunut, mutta opettajasääty se ei voinut yhteensovitukseen suostua, vaan pani jonkunmoisia ehtoja muille säädyille, ja nekin olivat epäilevällä kannalla. Ei ole mahdotonta, että kysymys vielä raukeaa.

Sama kohtalo uhkaa esitystä n:o 15. Metrijärjestelmän lähestyvän noudattamisen tähden hallitus ehdotti viinaveron tasoittamista ja samassa korottamista: nyt se tekee litralta 61,134 penniä, mutta ehdotettiin sen sijaan 65 penniä. Korotus olisi tehnyt noin 10 penniä kannulta, eikä siis olisi suuri ollutkaan, mutta aatelissa ja porvarissäädyssä useat puhujat tahtoivat päinvastoin viinaveroa vähän alentaa, jotta se tekisi 61 tahi 60 penniä litralta. Jospa itsessään vähäinen, niin muutos kuitenkin saattaa vaikuttaa: lisäys kartuttaa, alennus vähentää sitä voittoa, joka nykyänsä salapolttajia ja salakuljettajia houkuttelee laittomuuden tielle; sitä paitsi 65 penniä litralta sadoilla tuhansilla markoilla korottaisi valtion tuloja. Siinä syyt erimielisyyteen, jota ei vielä kahdellakaan yhteensovitus-ehdotuksella saatu poistetuksi. Asia on toistaiseksi vielä ratkaisemattomana: pappis- ja talonpoikaissäädyt ovat yhtenä miehenä olleet esityksen puolella, porvarissääty vas-

tustelee, ja aateli, niin vaihteleva kuin sääty jäsenmäärältään on, horjuu vastakkaisten kantojen välillä.

Esitys n:o 11, sisältävä ehdotuksen erinäisistä muutoksista kyytiasetukseen, se tietysti tuli vielä pitkällisempäin keskustelujen esineeksi.

Moni muistaa vielä sitä iloa, jolla v. 1882 otettiin vastaan se mietintö, jonka silloinen talousvaliokunta sai aikaan. Kysymystä oli vuosikymmeniä kyyditty virastoista komiteoihin, komiteoista virastoihin, Suuriruhtinaalta säädyille ja säädyiltä takaisin hallitukselle, niin että lopulta saattoi toivottomuudella kysyä, oliko mikään pelastus enää mahdollinen. Silloin ehdotus tuli 1882 vuoden talousvaliokunnan ahjosta, joka kaikkia ihmetytti ja kaikkia tyydytti. Esityksestä ei kyllä moni jos ainoakaan pykälä ollut muuttamatta jäänyt, ja kaikki edelliset asetus-ehdotukset samoin olivat saaneet tuleen mennä, mutta Fenix lintuna tuli hävityksestä esille uusi asetus ja mietintö, jonka Meurman oli kirjoittanut ja jota viikingitkin sitten kilvan kiittelivät. Niin oudosta yksimielisyydestä olisi tosiaankin voinut paljon odottaa, mutta pian kyllä kuului uusia valituksia.

Täytynee myöntää, että vanhat epäkohdat ja etuluulot pääasiassa ovat nykyiseen tyytymättömyyteen syynä. Vanha luonnottoman huokea kyytitaksa se yhä vielä kangastaa monen muistossa Egyptin lihapatana, — johon ei enää pääse takaisin. Pahasti kuitenkin sattui, kun kyytirahan korottaminen tuli juuri sellaiseen aikaan, jolloin taloudellisen ahdingon takia rahalla on tavallista suurempi arvo; tämä seikka teki erotuksen liiankin äkilliseksi ja silmään pistäväksi. Mutta käsittämätöntä on, että virkamiehet valittavat, jotka kyllä matkaohjesäännön kautta saavat kulunkinsa runsaassa määrässä takaisin; vielä vaikeampi on kansallistalouden periaatteihin sovittaa noita valituksia, että useat nykyään matkustavat omalla tahi myötyrihevosella. Terve järki jo sanoo, että matkustaja kyllä voipi itse matkansa kustantaa, eikä ole maanviljelijän kustannuksella kuljetettava. Kun talonpojat ovat maantiet rakentaneet, niin se jo riittänee; eihän niiden asia ole ikuiset ajat suorittaa muiden matkakustannuksia. Jos kyytiraha ja ajanhukka tulevat suuremmiksi, kuin tähän asti ovat olleet, niin sekin on ihan luonnollista. Aivan samaan suuntaan on kehitys käynyt Ruotsissakin. Jos urakkamiehet ensi aluksi toivoivat saavansa paljon enemmän voittoa, kuin sitten saivat, niin tämä ei pakota lainlaatijaa lainmuutoksiin rupeamaan. Numerot osottavat joka tapauksessa merkillistä edistymistä: vv. 1885—87 kyydinpito toimitettiin urakalla 613:ssa ja vv. 1887—90 905 kestikievarissa; siis

edellisenä jaksona oli 160+50, jälkimmäisenä ainoastaan 36+10 kestikievaria, joissa kyydinpito kokonaan tahi ainakin osaksi toimitettiin luonnossa. Samassa kuntien maksettavat kuudessa läänissä ovat tulleet paljon huokeammiksi kuin olivat 1885—87; Uudenmaan lääni on ainoa, jossa maksut suuresti ovat nousseet. Eipä siis ole liikaa, jos enemmän kokemusta vaaditaan, ennenkuin kyytiasetusta tahdotaan muuttaa. Ainakaan ei ymmärrä, minkä tähden kuvernöörin valta olisi tässä kohden kehitettävä, vaikka muuten on aikamme tärkeimpiä pyrinnöitä kartuttaa kuntien päätäntövaltaa niiden omissa asioissa.

Nämä näkökohdat olivat luullaksemme talousvaliokunnassa sekä pappis- ja talonpoikaissäädyissä ratkaisevina, kun kyytilaitosta koskeva esitys tarkastettiin. Aateli ja porvarissääty, meidän kaksi kaupunkilaissäätyä, ne kyllä uljaasti riensivät päätöstä tekemään huolimatta siitä, mitä talonpojat sanoisivat, jota vastaan neljännen säädyn liiallinen puhetulva vaikutti sen, että talonpojat kaikkein viimeiseksi saivat tässä asiassa puheenvuoron. Siitä seuraa, että uusi keskustelu nyt on tapahtuva talonpoikaissäädyn tekemän kutsumuksen johdosta, eikä aikaakaan ole voitettu. Joka tapauksessa talonpojilla on apua pappissäädyn puolelta, joka tässä kuten useassa varsinaisessa maalais-asiassa osotti harvinaista tietoa ja arvostelukykyä.

Esitys n:o 32 tavaraleimain suojelemisesta antoi aatelissa ja semminkin porvarissäädyssä aihetta pitkällisiin keskustelemuksiin, jotka kuitenkin menivät niin syvästi pikkuseikkoihin ja erityisiin tehdasliikettä koskeviin kohtiin, että voimme ne jättää sikseen. Yhteensovitus tulee tässäkin asiassa tarpeelliseksi.

On tunnettu, että maamme lukuisain vesiväyläin käyttäminen on antanut erityisiin asetuksiin aihetta: tukkien lauttaaminen tekee kalastukselle haittaa, ja teollisuuslaitokset sulkuineen ovat monesti joutuneet muitten, etupäässä maanviljelijäin kanssa riitaan. Näissä ja tällaisissa asioissa hallitus on omin luvin mennyt monta riitaa ratkaisemaan, vieläpä sellaisiakin riitakysymyksiä, jotka ovat ulottuneet varsinaisen lainsäädännön alalle.

Esitys n:o 30 ehdottaa erään lisäyksen siihen asetukseen, joka vuonna 1868 annettiin vesijohdoista ja vesilaitoksista, ja tämä on tunnustus, että kysymys oikeammin olisi molempien valtiomahtien toimesta ratkaistava. Lakivaliokunta arveli kuitenkin syytä olevan jonkunmoiseen paheksumislauseesen, että niin usein hallinnollista tietä ja erityisillä päätöksillä on ratkaistu semmoista, mikä oikeastaan kuuluu yleiseen lainsäädäntöön ja periaattei-

hin. Vastakkaisia vaatimuksia on muuten esityksessä ja mietinnössä koetettu sovittaa yhteen; mietintö lisää, että tämä asetus tulee olemaan verrattain väliaikaista luonnetta. Porvarissäädyssä tehdyn anomuksen johdosta ovatkin säädyt pyytäneet, että vesioikeutta koskeva lainsäädäntö kokonaisuudessaan tulisi tarkemman tarkastuksen alaiseksi, jotta yhä edelleen ottamalla huomioon yleistä etua ja yksityistä oikeutta kävisi mahdolliseksi paremmin kuin tähän asti käyttää vettä hyödyksi.

Esitys n:o 12 tarkoitti 1864 vuoden rauhennussäännön soveltamista telefoonilaitoksiin, ja antoi aihetta varsin mutkikkaihin ehdotuksiin, joitten mukaan olisi eri tavalla suojeltu erilaisia telefoonijohtoja. Säätyjen päätös tuli selvä ja yhtäpitävä; telefooni saapi saman suojan kuin telegraafikin, kuten luonnollista onkin. Sitä vastoin yksityisen tekemä ehdotus, jonka mukaan maan-omistaja laillisesti velvoitettaisiin luovuttamaan maata telefoonilaitoksia varten ei tullut hyväksytyksi. Tämä oli ensimmäinen esitysmietintö, jonka Suomen säädyt ovat saaneet käsitellä.

Vaivaishoito-asetusta vuodelta 1879 on pari anojaa koettanut lisäyksillä tahi muutoksilla parantaa, vaan jos luemme pois ehdotuksen, että nainenkin voisi tulla vaivaishoitohallituksen jäseneksi, josta alempana, niin nämä asiat eivät ole aivan tärkeitä.

Raha-asiat ovat laadultaan sellaiset, että ne tavallisesti vasta loppupuolella valtiopäiviä tulevat käyteltäviksi. Esitys n:o 20 varain osottamisesta Suomen sotaväkeä varten vv. 1889—91 on kuitenkin jo ratkaistu. Hallitus oli pyytänyt 10,855,000 markan lisäyksen sotilaslaitoksen varsinaisiin tuloihin, mutta valtiovaliokunta ja säädyt arvelivat voivansa summaa noin $^1/_4$ miljoonalla vähentää.

Esitys n:o 22 koskeva suostuntamaksoa tupakasta ei olisi suurempaa erimielisyyttä synnyttänyt, jollei pari sanaa esityksessä olisi antanut aihetta siihen arveluun, että Keis. Majesteetti kenties vast'edes ei suostuisi tähän veroon. Suostuntavaliokunta sen johdosta ehdotti erityistä lausuntoa säätyjen verotus-oikeuden puolustamiseksi, mutta pitkällisten keskustelujen perästä säädyt hylkäsivät tämän loppuponnen. Kaikki ovat tässä kohden olleet yhtä mieltä pääasiassa, joka onkin varsin selvä; erotus koski ainoastaan sitä tapaa, jolla sopi menetellä. Toivottavasti senaatti tässä kohden paremmin voipi asiasta pitää huolta, kuin jos olisi silmät avoinna vedottu perustuslailliseen riitaan.

Esitykset n:o 23 ja 24, edellinen koskeva mallasjuomista, jälkimmäinen pelikorteista maksettavaa suostuntaveroa, ovat pitemmittä mutkitta tulleet hyväksytyiksi.

Asevelvollisuuslaki, joka 1877 vuoden valtiopäivillä säädettiin ja suureksi osaksi kirjoitettiin uudestaan, ei tietysti voinut alusta asti saada sellaista muotoa, ett'ei korjauksia olisi tarpeen. Nytkin on erinäinen esitys, n:o 17, ehdottanut kaikellaisia muutoksia, jotka kuitenkin enimmiten ovat muodollista laatua. Yksi kysymys oli periaatteellisesti tärkeä. Reservilaitos, jolle 1877 vuoden säädyt antoivat erityisen merkityksen, ja jonka toimeenpanosta 1882 oli niin paljon puhetta, tuli nytkin puheeksi: sotapäälliköt vaativat, että reservin harjoituksia voisi pitää yhtenä tahi useampana kolmesta ensimmäisestä vuodesta. Ehdotus ei kotimaisen hallituksen puolelta saanut kannatusta ja meni kumoon, vaikka sitä kyllä säädyissä puolustettiin.

Anomuksista, jotka tähän asti ovat tulleet käyteltäviksi, useimmat ovat vähäpätöistä laatua.

Viipurin läänin kaupungit suorittavat vanhan tavan mukaan erityisen apumaksun koulujen ylläpitämiseksi, yhteensä kuudettatuhatta markkaa vuodessa; Vaasan ja Oulun lääníssä täytyy sitä vastoin suorittaa lääninlasareteille $^1/_8$ prosenttia jokaisesta kuolinpesästä, ja tämä omituinen vero tekee neljättä tuhatta markkaa vuosittain. Kumpikin vero on entis-ajoilta säilynyt säännöttömyys, joka nykyään tekee enemmän haittaa kuin hyötyä. Nämä verot eivät tietysti ole periaatteellisesti oikeat eikä valtiotaloudelle tärkeitäkään. Molempain lakkauttamista säädyt ovat pyytäneet tehtyjen anomus-ehdotusten johdosta.

Koululaitosta koskevia pienempiä anomuksia on jo ehditty tutkia — ja hyljätä. Alkeis-opistojen kolleegain palkkaehtojen parantaminen on täten mennyt kumoon; samoin ehdotus että yleisistä varoista maksettaisiin palkkiota sijaiselle, jos vakinainen opettaja on estettynä virkaa hoitamasta sen johdosta, että joku hänen perheensä jäsen sairastuu tarttuvaiseen tautiin. Sitä vastoin tuo ylen kohtuullinen anomus, että varotuksen saanut kouluopettaja saisi tehdä valituksen, on kolmessa säädyssä tullut hyväksytyksi, kuten valiokuntakin sitä yksimielisesti puolusti.

Pyydetty hulluinhoitolaitosten laajentaminen, lukkarien ja urkurien opettamista varten Pohjois-Suomessa anottu valtioapu sekä ehdotettu rahanmääräys tiedeseuran maneetillis-meteorologisten havaintojen painattamista

varten, ovat kaikki kolme niin ikään menneet kumoon valiokunnassa ja samoin säädyissä. Onko tätä hautausta toimitettu kohteliaalla tahi vähemmin kohteliaalla tavalla, se tietysti ei vaikuta mitään. Sitä vastoin Maarianhamina lännessä ja Laatokka idässä ovat yhteensovitusten kautta saaneet puoltosanan; pyydetään että hallitus kummassakin kohden ryhtyy toimeen purjehdus-olojen parantamiseksi.

Kolme anomusta on vielä mainitsematta, jotka ovat jonkunmoisen valtiollisen merkityksen saaneet. Naiselle, joka itse on äänivaltainen, on tunnustettu oikeus tulla vaivaishoito-hallituksen jäseneksi, ja kolme säätyä on suostunut anomukseen, että nainen samoilla ehdoilla kuin mieskin saisi harjoittaa opintoja yliopistossa. Sitä vastoin kirjailijoille pyydetyt palkkiot ovat joutuneet kahdessa säädyssä haaksirikkoon.

Mikä näille kysymyksille on erityistä huomiota hankkinut on pappissäädyn tahi oikeammin sanoen muutamain sen jäsenten kanta. Se jyrkkä konservatismi eli vanhalla-olijaisuus, jota jo kansakouluasiassa, laillansapa siveys-asiassakin nähtiin ja josta viime numerossamme oli puhe, se esiintyi vasta mainituissa kysymyksissä oikeassa loistossaan. Vaikka suuria ponnistuksia tehtiin, ei kuitenkaan tässäkään säädyssä voitu naisia vaivaishoidon osallisuudesta pidättää, johon niillä erittäinkin on kykyä, ja se yhden äänen enemmistö, jolla yliopiston ovi naisilta suljettiin, meni hukkaan muitten säätyjen kannan tähden. Mitä pappissääty näissä kohden sai aikaan ei siis ollut muuta, kuin että kirjailijoilta kielletään valtioapu, ainakin tällä kertaa. Tosiaankin laiha tulos niin suurista ponnistuksista.

Itse keskustelut ovat sanomissa olleet laajalti esitettynä; meille riittää tässä tehdä pari huomautusta.

Pappissääty ei olisi ikinä voinut valtiollisissa asioissa saavuttaa niin suurta vaikutusta, kuin sillä on ollut, jollei sääty olisi valppaasti pitänyt kunkin ajan rientoja ja tarpeita silmällä. Yhtä pontevasti kuin sen johtavat henkilöt 16:nnella vuosisadalla työskentelivät kansalliskirjallisuuden alkua luodakseen, yhtä nerokkaasti he 17:nnellä taistelivat paisuvaa aatelisvaltaa vastaan ja olivat 18:nnella osallisina taloudellisissa ja kansallistaloudellisissa harrastuksissa. Näillä miehillä oli jotakin Lutherin jättiläisnerosta ja rohkeudesta: ensimmäisinä kävivät työhön ja sillä lailla saivat suuria aikaan, hyvää edistäen, pahaa estäen. He eivät toivottomina heittäneet uudistuksen asiaa sikseen, jos siinä oli huonojakin ituja näkyvissä. Tälläkin vuosisadalla samaa kykyä on säädyssä nähty, sen osottaa kyllä hengellisten liikkeitten his-

toria ja niin ikään valtioelämä. Vireämmän uskonnollisen elämän kehittämisessä, kansanvalistuksen parantamisessa, valtiopäivä-keskusteluissa, kunnallisessa elämässäkin, — melkein aina nähtiin meillä tämän vuosisadan alkupuolella ja keskipaikoilla johtajien joukossa sellaisia, joille papin yksinkertainen puku on ollut ulkonaisena tunnusmerkkinä.

Tuskin voipi kehua, että asian laita nykyään on yhtä kiitettävä.

Epäilemättä säädyn sivistyskanta on kohonnut: sellaisia poikkeuksia joko opin tahi siveyden suhteen, joita ennen löytyi siellä täällä, ei ole enää mainittavasti. Korkeampi ja tasaisempi teolooginen oppi on kyllä tullut tarkemman seulomisen, paremmin valvottujen opintojen hedelmäksi. Mutta eräässä toisessa katsannossa papisto kyllä on kadottanutkin. Sen voiman ja uskalluksen sijaan, joka «taistelevan kirkon» miehiä kuvaa, on tullut tuota varovaista arkuutta ja saamattomuutta, joka niin usein on «voittaneen kirkon» voimia lamauttanut ja sille tappioita valmistanut. Perittyihin oloihin tyydytään siihen määrin, että jokainen muutos jo herättää epäilyksiä. Kun asian laita on sellainen, niin kansalliskirkko on hierarkiiaksi eli pappisvallaksi muuttumaisillaan. Mutta jos asianomaiset yhä surkeammin rupeavat valitusvirsiä veisailemaan ajan nurjanpuolisesta kehityksestä, ja väreillä, jotka nähtävästi ovat pyhän Johanneksen teoloogin Ilmestyksestä lainatut, kuvailevat, miten epäyksen henki käy ympäri maailman, mullistukset lähestyvät, kolkko ja pitkä yö on tulossa j. n. e. — silloin tappio on lähellä; voittoisasta kirkosta ei enää voi puhua vaan voitetusta.

On jo aikoja sitten nähty oireita tähän suuntaan. Ratkaisevasti yksityinen pappismies kolmatta vuosikymmentä sitten saattoi kansakoululaitoksen kehittymiseen vaikuttaa, mutta tämä jääpi historian edessä hänen yksityiseksi ansiokseen, jos säädyn suuri enemmistö, oltuansa kauvan kylmäkiskoisena vihdoin tahtoo tehdyn työn peruskiviä horjahduttaa ja julistaa pannaan sen valistuksen, jota kansakoulumme nykyään levittävät. Raittiusliike, — miten niin kutsuttua ehdotonta raittiutta muuten arvostelleekin, — on samoin paljastanut omituista heikkoutta papiston kannassa. Jos se seisoo liikkeestä kaukana, vieläpä moittii sitä epäkristilliseksi, kun juuri olisi ollut oikeaa ottaa liike johdettavakseen, niin se pakottaa samassa maallikkoja tälläkin alalla vapauttamaan itseään kirkon miesten holhouksesta. Näinä viikkoina naisliike, niin kutsuttu nais-emansipatsiooni, on tullut vuoroon, ja taasen ollaan tuota samaa erehdystä tekemäisillään, että kaikki uusi hyljätään, hyvä ja paha ilman erotuksetta. Tulihan itse siveys-asiakin huonoihin kirjoihin

sentähden, että naisliikkeen harrastajat olivat anomukseen kehottaneet. Vihdoin kaunokirjallisuus, tämä mahtava sivistyksen välikappale, on saman kohtalon saanut, ikään kuin Raamattu, Tuomas Kempiläinen y. m. hengellinen kirjallisuus nykyaikoina voisivat riittää sivistyneelle kansalle henkiseksi ravinnoksi. Verrattomalla suorapuheisuudella tämä kanta esiintyi erään puhujan kautta: jott'ei yksikään epäkirkollinen kirjailija ikinä palkkiota saisi, jääkööt kaikki ilman! Raamatun mukaan Herra kymmenen vanhurskaan tähden oli valmis koko Sodomia säästämään, mutta tämä nykyinen «kristillis-siveellinen kanta» on säännön kääntänyt ylös alasin. Mitenpä sitten voi kummastella, jos siinä säädyssä, jolle valon levittäminen on ensimmäisenä velvollisuutena, saapi kuulla: parempi obskurantismi (valonviha) kuin indifferentismi (välinpitämättömyys), tahi jos samalta taholta lohdutetaan köyhiä kirjailijoita sillä, että Jumala kyllä, jos he sen todellakin ansaitsevat, pitää heistä huolta.

Eräs kansalainen, jonka kirjoituksista olemme tottuneet syviä aatteita löytämään, kirjoitti kahdeksan vuotta takaperin sanoja, jotka vielä tänäkin päivänä ansaitsevat täyttä huomiota, sanoen muun muassa:

«Miksi vieraantuu aikakautemme yhä enemmän todellisesti kristillisestä elämästä? Epäilemättä sen tähden, että tämän ajan kristityillä ei ole tarpeeksi henkistä tarmoa, tarpeeksi initiativia ryhtyäkseen määräämään ajan katsantokantaa, sen tajuntaa oikeasta ja epäoikeasta. Raskaasti laahaa ajan tajunta kristittyjä perässänsä; johtaja-asemaan niillä ei ole henkistä pontta astumaan. Ajan menoa ne päivittelevät, mutta ajan menoa johtamaan ne eivät kykene; sillä siinä kenties tulisi sekä hiki että lika. Mikä ei enää ole autettavissa, sen ne hyväksyvät, mutta eivät osaa sitä sovittaa alkuperäiseen maailmanjärjestelmään. — — Kysymys on: pitääkö kristillisyyden rohkeasti astuman etupäähän, ottaen palvelukseensa, mitä oikeutettua «pakanallisessa kulttuurissa» on, tehden sitä kristilliseksi, hyljäten, mitä hyljättävää on, vai tuleeko sen kulkea takapajulla riehuen, haukkuen ajan pyrinnöitä ja vihdoin pakosta myöntäen, mitä ei enään kehtaa kieltää?» *)

Tuntuu siltä, kuin nämä sanat kokonaan olisivat nykyhetkeä varten kirjoitetut; niin täsmälleen ne sopivat sille kannalle, jolle erittäinkin piispa Jo-

*) Katso Kirj. Kuukauslehteä 1880, siv. 33, ja yleensä herra A. Meurmanin koko kirjoitusta *Kristillisyys maailmaan eikä vaan „maailmassa“*.

hansson on asettunut, saaden osan säätyä mukaansa. Jos ei olisi muusta puhe, kuin naisen päästämisestä vaivaishoito-hallitukseen ja yliopistoon tahi kirjailijain palkitsemisesta, niin asia olisi ohitse menevää laatua, mutta kun sama katsantotapa kaikissa kysymyksissä, vieläpä tärkeimmissä, ilmestyy, niin ei voi liian pontevasti sitä vastustaa. Pakkojärjestelmä ja ihmisten keksimät temput eivät ole uskonnon ja hyvän varsinainen turva. Syvemmältä henkisten valtain ikuinen voima on etsittävä, muuten ne kyllä olisivat jo aikoja sitten maailmasta kadonneet. Ja mikä suureen ulottuu, se ulottuu pieneenkin. Selvimmät pykälät perustuslaissa eivät voi pappissäätyä ylläpitää entisessä asemassaan, jollei säädyn oma kanta ole todellisesti valistuneen kansallistajunnan kannattama.

E. G. Palmén.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1888.

Toimitukselle tulleet kirjat:

Seldwylan asukkaat. Kertomuksia *Gottfried Kelleriltä*. II. Suomennos. Tampereella, Hj. Hagelberg. Hinta: 2 m. — *E. Vainio*. Matkustus Brasiliassa. 1 ja 2 v. Hels., K. E. Holm. Vihosta 1 m. 50 p. — *Zacharias Topelius*. Minne af festdagen den 14 Januari 1888. Hels., G. W. Edlund. — *I. Vilskman*. Neuvoja kotivoimistelussa. Hels., G. W. Edlund. 2 m. 50 p. — Kreivi *Leo Tolstoin* kertoelmia kansalle. Venäjän kielestä suom. Olga. Tekijän muotokuvalla. Hels., G. W. Edlund. 1 m. 50 p. — Finlands bank- och penningeväsen. Ett bidrag till belysande af den ekonomiska utvecklingen åren 1809—1887. Af *F. Heikel*. Hels., G. W. Edlund. 3 m. — Lärobok i allmän musiklära och analys af *M. Vegelius*. 1:sta kursen. Hels., G. W. Edlund. 5 m. — Naisten kasvatuksesta. Havaintoja ja mietteitä. Kirj. *Lucina Hagman*. Suomen naisyhdistyksen palkitsema. Porvoossa, W. Söderström. 1 m. 50 p. — *Kyösti*. Räisäspoika. Porvoossa, W. Söderström. 1 m. 25 p. — Oppi- ja lukukirja kansalle kristillisen siveyden, kasvatuksen ja uskonnon alalla. Toimittanut *K. V. Kallén*. Kolmas painos. Oulussa 1887. 1 m.

Finsk Tidskrift för Vitterhet, Vetenskap, Konst och Politik, toim. F. Gustafsson ja M. G. Schybergson, 1888 v. 3 ja 4. Sisältää: K. K. Tigerstedt, Göran Magnus Sprengtporten. XIX. Sprengtporten 1808, 1809; E. Öhrnberg, Om de politiska partierna i Belgien II; E. E. Sundvik, Om kadaver- eller förruttnelsealkaloider; I. A. Heikel, Färd till Horatii Sabinum; W. Chydenius, Tvungen arbetarförsäkring; E. Tili, Lord Macaulay i kritisk belysning; J. Ahrenberg, På Ladogan, en vinterbild; arvosteluja; E. Schybergson, Landtdagen 1888, III, y. m.

Duodecim, Kirjoituksia lääketieteen ja lääkärintoiminnan aloilta, toim. K. Relander, 1888 v. 3. Sis.: Suomen kieli lääkärien virallisena kielenä; Vielä prostitutsionikysymyksestä, kirj. K. v. Fieandt; Muutama sana asevelvollisten hylkäämisestä, kirj. A. Spoof; Kuppataudin eri leviämistavoista Varsinais-Suomessa, kirj. K. R. Paqvalin, y. m.

Vartija, Kirkollinen kuukauslehti, toim. E. Bergroth, K. A. Hildén, A. Auvinen, 1888, v. 3. Sis.: Mietteitä Vapahtajan vuorisaarnasta, kirj. E. Bergroth; Alliansista, kirj. A. Nyholm; Pyhäkouluista, kirj. E. Bergroth; Vastine hra K. A. Hildénille, kirj. C. H. Alopæus; Väittelyä, kirj. E. Bergroth; Muistelmia nuoren papin elämästä; Helsingin kirje, kirj. A. Auvinen; Valtiopäiviltä (keskustelu pappissäädyssä kansakoulu-kysymyksestä).

Oma Maa, teaduste ja juttude ajakiri, toim. H. Treffner, 1888 v. 1—4 (viides vuosikerta, ilmestyy Tartossa). Sis.: Rändamisel, jutustanud J. Saunamees; Peeter I Suur; Eesti rahva priiuse mälestuse päevaks 19 Webruariks, luuletanud E. Reimann; Teadused Eesti Aleksandri kooli kohta; Kirjandus, y. m.

Magazin für die Litteratur des In- und Auslandes, 1888 numerot 12—15 (tämän lehden toimittajaksi on nyt n:osta 14 alkaen ruvennut W. Kirchbach K. Bleibtreun jälkeen ja kustantajaksi hra Ehlermann Dresdenissä). Kirjoituksista huomataan: E. Oswald, Zwei englische Schriftstellerinnen (lady Brassey ja lady Craik, John Halifaxin kirjoittaja); A. Stern, Graf C. Snoilskys neueste Dichtungen; M. Farkas, Ungarische Volkslieder; A. Boltz, Island und Hellas.

Neljännen vihon sisällys:

Helsingissä,

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa,

1888.

VALVOJA.

Kahdeksas vuosikerta.

Viides vihko. Toukokuulla 1888.

T o i m i t u s:

E. G. Palmén. Kust. Grotenfelt. Edv. Hjelt. J. Krohn.

Th. Rein. E. N. Setälä. O. E. Tudeer.

VALVOJA

ilmestyy v. 1888 samankokoisena ja samasta hinnasta kuin viime vuonna. Toimitus on uudelleen ruvennut itse Valvojaa kustantamaan, luottaen siihen, että yleisö tätä yritystä pitää kirjallisuudellemme tarpeellisena. Lehteä painetaan tästälähin Helsingissä, joten sen ilmestyminen voi tulla säännöllisemmäksi kuin ennen.

Oman maan ja ulkomaan valtiolliset ja yhteiskunnalliset olot sekä tieteen, taiteen, kirjallisuuden ilmiöt ja kysymykset ovat yhä edelleen se ala, jolla Valvoja aikoo liikkua. Mahdollisuuden mukaan lehti tarjoo kaunokirjallista lukemista, paraasta päästä alkuperäistä.

Arvollista myötävaikutustansa ovat lehdelle luvanneet useat kirjailijat, jotka ennenkin ovat Valvojaa auttaneet, nimimerkki *Aarne*, neidet *H. Andersin* ja *L. Hagman*, rouvat *Minna Canth* ja *E. Stenius* sekä herrat *O. I. Colliander*, *A. Donner*, *K. Forsman*, *O. A. Forsström*, *Hannes Gebhard*, *A. Genetz*, *B. F. Godenhjelm*, *A. Grotenfelt*, *Aug. Hjelt*, *M. Johnsson*, *O. Kihlman*, *K. Krohn*, *K. O. Lindeqvist*, *K. R. Melander*, *J. A. Palmén*. *V. Ruin*, *Edv. Stenij*, *A. V. Streng*, *V. Söderhjelm*, *J. V. Tallqvist*, *V. Vasenius*, y. m.

Lehteä tilataan Helsingissä *G. W. Edlundin*, *Waseniuksen* ja *Wickströmin* ja *K:n* kirjakaupoissa sekä *O. V. Laurentin* ja *K:n* luona, Turussa *A. V. Jahnssonin* ja Viipurissa *Cloubergin* ja *K:n* kirjakaupassa sekä kaikissa maamme postilaitoksissa.

Hinta on **10 Suomen markkaa** koko vuosikerralta ja **5 markkaa 50 penniä** puolelta vuodelta; maaseuduilla tulee lisäksi postimaksut.

Venäjällä voipi Valvojaa tilata *A. Lindebergin* kautta Pietarissa tahi suoraan toimituksen luona, jolloin numerot osoitteen mukaan lähetetään ristisiteissä. Hinta Venäjällä on koko vuodelta **4 ruplaa 50 kopeikkaa** ja puolelta vuodelta **2 ruplaa 50 kopeikkaa.**

E. G. Palmén. Kust. Grotenfelt. Edv. Hjelt. J. Krohn.
Vastaava toimittaja.
Th. Rein. E. N. Setälä. O. E. Tudeer.

Valokuvaus tähtitieteen palveluksessa.

Ainoa keino, jolla voi tulla tuntemaan tähtitaivaalla tapahtuvia muutoksia, on se, että vertaa toisiinsa taivaankappalten asentoja ja ulkomuotoja eri ajoilta. Siten huomatuista ajan pitkään esiintyvistä asentojen muutoksista saa tiedon taivaankappalten liikkeistä sekä voi johtaa ne lait, jotka ohjaavat taivaankappalten liikkeitä maailman avaruudessa. Jos taas ulkomuoto on vaihtunut, niin se seikka on viittana tutkiessamme niitä fysillisiä muutoksia, jotka tapahtuvat näissä kaukaisissa esineissä.

Havaintoja tekevän astronomian päätehtävä on sentähden antaa meille mitä tarkin kuva niin hyvin erityisistä esineistä kuin myöskin taivaan kannen eri osista sekä määrätä esineiden asento taivaalla. Vaan taivaankappaleiden verrattoman monilukuisuuden vuoksi vaatii semmoinen hanke mahdottoman paljon työtä ja on ollutkin monen astronomi-sukupolven ankarimpien ponnistusten esineenä. Kun sen lisäksi, voidakseen konstateerata muutoksia täytyy verrata samanlaisia tuloksia eri ajoilta, niin tässä on kuivumaton lähde jatkuviin, loppumattomiin ponnistuksiin.

Verrattain vähän aikaa takaisinpäin oli tässä työssä astronomin käytettävänä ainoastaan kaksi menetystapaa: mittaaminen ja piirustaminen. Mittaamalla saa niin hyvin tähtien absoluutiset asennot taivaalla kuin myöskin taivaankappalten asennot toistensa suhteen. Kun nämät merkitään karttalehdelle, saadaan kuva tähtitaivaan vastaavasta seudusta. Ylipäänsä ovat kuitenkin mittauksen tulokset paljoa tarkemmat kuin se kartta, joka täten syntyy. Jos taas tekee piirustuksen taivaankappaleista joko paljaastaan silmämitan mukaan taikka sitte kuin ensiksi muutamia peruspisteitä on mittaamalla määrätty ja sovitettu karttalehdelle, jolle kuva aiotaan tehdä, niin kokemuksen mukaan paljon riippuu piirustajan subjektiivisesta käsityksestä ja siitä tavasta, jolla piirustus tehdään, niin että sen kautta kuvan luotettavaisuus ja tarkkuus melkoisesti vähenevät.

Täten suoraan piirustamalla saadulla kartalla ei siis ole samaa arvoa ja tarkkuutta kuin mittauksiin perustuvalla ja erotus tarkkuudessa mittauksen ja piirustuksen tulosten välillä käy vielä selvemmäksi, jos tahtoo piirustuksesta mitata eri tähtien asennot toisiinsa ja ilmoittaa ne luvuilla. Ne johtopäätökset, jotka koskevat taivaankappalten pinnalla tapahtuneita muutoksia ja joihin on tultu vertaamalla eri aikoina tehtyjä piirustuksia, ovat sen tähden monessa tapauksessa peräti epävarmat. Siitä huolimatta on kuitenkin jonkinlaisen kuvan aikaan saamiseen yksityiskohdista ainoana keinona ollut käyttää piirustusta, osaksi sentähden että työ voitaisiin saada valmiiksi sopivassa ajassa, osaksi esineiden oman luonnonlaadun vuoksi, joka monessa kohden tekee mittauksen hankalaksi vieläpä mahdottomaksikin, niinkuin esim. kuvatessa nebuloosia (utupilkkuja), yksityiskohtia planeettien ja kuun pinnalla, auringon pilkkuja y. m.

Kun se apu, jonka piirustus antaa, ei läheskään ole tyydyttävä, niin astronomia on kauvan tuntenut syvää tarvetta saada jonkun muun menetystavan, jonka avulla silmin nähdyn kuvan voisi riittävällä tarkkuudella kiinnittää esim. paperille ja siten jättää tuleville sukupolville tarkan kuvan taivaankappaleen ulkonäöstä kuvauksen ajalta. Kohta sen jälkeen kuin *Daguerre* v. 1838 oli keksinyt fotografian (valokuvauksen) heräsi ajatus tämän uuden keksinnön käyttämisestä mainittuun astronomiseen tarkoitukseen. Fotografinen kamera (konelaatikko) sovitettiin astronomiseen kiikariin silmän paikalle ja kiikarin objektiivilasi sai olla tuon suuren valokuvaus-koneen linssinä. Ensimmäiset kokeet antoivat vähemmin tyydyttäviä tuloksia, niinkuin kaikki tavallisetkin valokuvat niiltä ajoilta ovat hyvin puutteellisia. Ajan pitkään fotografisessa menettelyssä tehtyjen parannusten avulla onnistui kuitenkin saada yhä parempia kuvia taivaankappaleista. Siten saatiin aina tyydyttävämpiä valokuvia kuusta, auringosta, komeeteista, tähdistä ja myöskin tähtien spektrumista.

Valokuvaus perustuu niinkuin tiedetään siihen, että muuan aine, eräs hopeapreparaatti, jolla on se ominaisuus, että se valon vaikutuksesta mustuu niiltä kohdilta, joihin valo sattuu, levitetään levyn toiselle puolelle ja tämä sovitetaan fotografiseen kameraan siihen kohtaan, johon koneen linssi synnyttää kuvan ulkopuolisesta esineestä. Jotta tällä tavalla riittävä vastakohta syntyisi levyn enemmän ja vähemmän mustuneiden osien välillä ja siten selvempi kuva, täytyi alussa pitää (eksponeerata) levyä jokseenkin pitkä aika valon vaikutuksen alaisena. Saadakseen siten valokuvan kuusta

piti *W. Draperin* v. 1840 kokonaista 20 minuuttia eksponeerata levynsä kiikarin synnyttämälle kuvalle. Sen jälkeen on levyjen herkkyys, s. o. ominaisuus vastaanottaa valon vaikutuksia, jatkuvien parannusten kautta niin lisääntynyt, että nykyään parin sekunnin eksposítsiooniaika on riittävä kiinnittämään kuun tahi kuumaiseman kuvan levylle. Se fotografian edistys, joka on tehnyt mahdolliseksi nämät ja muutkin «silmänräpäys-valokuvat», on noiden muutama vuosi sitten keksittyjen erinomaisen herkkien kuivien bromihopea-gelatiinilevyjen käyttäminen; viime mainitut ovat lasilevyjä, joiden toiselle puolelle on levitetty ohut kerros gelatiinia, johon on sekoitettu hyvin hienoa bromihopeaa. Verrattuina ennen käytettyihin kosteisiin kollodiumilevyihin, joita täytyi valmistaa vähää ennen käyttämistä, on bromi-gelatiinilevyillä, paitse suurempaa herkkyyttään, vielä se etu, että pysyvät muuttumattomina hyvin kauvan aikaa. Niitä saattaa sentähden tilata tehtaista, joiden varsinaisena työnä on näiden valmistaminen, ja jos täydellisesti suojaa ne valolta, voi niitä pitää varastossa, kunnes tulevat käytettäviksi. Lopuksi oli vanhan aikuisia levyjä käyttäessä välttämätöntä heti fotografeeraamisen jälkeen «kehittää» levy s. o. panna se semmoisen menettelyn alaiseksi, jonka kautta se hopea, mikä ei valosta mustunut, liukeni ja joutui pois. Ilman semmoista menettelyä olisi levy, tultuaan päivän valoon, kokonaan mustunut ja ennen saatu kuva siten hävinnyt. Mainittuja kuivia levyjä käyttäessä on tosin samanlainen menettely välttämätön, mutta sen voi tehdä kuukausia fotografeeraamisen jälkeen. Kun levyjen «kehittäminen» aina on toimitettava pimeässä huoneessa ja kun semmoista usein on vaikea hankkia, niin muun muassa fotografian käyttäminen matkoilla on saanut aivan uuden vauhdin ja on siitä ollut hyvinkin suurta apua. Astronomialle suurimpana etuna on kuivilla levyillä se, että valokuvan piirteet tulevat terävämmiksi.

Astronomisia kuvia tehdessä on erittäinkin Englannissa paljon käytetty n. s. reflektoria (heijastuskoneita). Sen sijaan että refraktoreissa (valon taittajissa) tarkasti hiottu iso lasilinssi taittaa esineestä tulevat valonsäteet, niin että ne synnyttävät esineen kuvan, niin reflektoreissa heijastuvat valonsäteet ontevasta peilistä ja yhtyvät syltiössä (polttopisteessä). — Valon sisältämistä kaikista vesikaaren väreistä ainoastaan kemiallisesti vaikuttavat säteet mustaavat hopean valokuvaus-levyllä. Ainoastaan osalla spektrumissa näkyvistä säteistä on tämä ominaisuus. Vaan sitä vastoin on spektrumissa ulkopuolella punasinervää osaa säteitä, jotka ovat kemialli-

sesti vaikuttavia, mutta joita silmä ei huomaa. Kaikki nämät eriväriset säteet heittää nyt reflektorin peili yhteen ainoaan pisteesen. Jotta valokuvaus-levy pidättäisi esineen kuvan, on se siis reflektorissa sovitettava juuri samalle paikalle, jossa silmälle näkyvällä kuvalla on sijansa. Ja silloin kokoontuvat myöskin kaikki kemiallisesti vaikuttavat säteet samaan paikkaan ja niiden yhteisvaikutuksesta syntyy kuva levylle.

Niin ei ole asian laita refraktorissa. Linssi taittaa sinipunervat säteet kuvaksi, joka on lähempänä linssiä kuin punaisten säteitten synnyttämä kuva, ja jokaista eri sädelajia vastaa eri kohdille esiintyvät kuvat. Jos silmä pannaan tähän, niin nämät kuvat osaksi peittävät toisensa, osaksi näkyvät toistensa ympäröiminä, kuvien reunat vivahtelevat kaikkiin vesikaaren väreihin. Tämä oli pääasiallisena syynä, minkätähden koneet, joita rakennettiin puolitoista vuosisataa astronomisen kiikarin keksimisen jälkeen, antoivat esineistä kuvia, jotka tarkkuudessa ja selvyydessä ovat paljo jäljessä niistä kuvista, joita myöhemmän ajan koneilla saadaan. Tämän vaikutuksen voi nykyään suureksi osaksi poistaa siten, että objektiivilasia ei tehdä yhdestä, vaan kahdesta eri linssistä, jotka ovat sopivalla tavalla hiotut eri laatuisista laseista. Lähimpänä tätä kaksoislinssiä tulee silloin olemaan ei punasinervä, vaan se kuva, joka väriltään kuuluu spektrumin sisäosaan, ja siten tulee se ala, joka sisältää muut värilliset kuvat, ikäänkuin käännetyksi tämän kohdan ympäri ja ottaa siis pienemmän tilan. Eri väriset kuvat ovat siis kootut pienemmälle alalle, käyvät paremmin yhdeksi ja tämän yhteisvaikutuksen kautta syntyneen kuvan selvyys lisääntyy siten suuresti. Tämän kootun kuvan ympäri jääpi tosin vielä valokehä, mikä kuitenkin on jokseenkin heikko verrattuna itse kuvaan.

Jos nyt on refraktori, joka on hiottu niin, että se antaa kuvan, joka silmälle näyttää niin selvältä kuin mahdollista ja jos siihen silmän sijaan pannaan fotografinen kamera, niin kuva, joka jää levylle, erittäinkin isommissa koneissa, ei läheskään tule niin selväksi ja hyvin rajoitetuksi kuin se kuva, jonka silmä näki. Syynä tähän on se, että erivärisistä kuvista ne ovat lähimmiten käyneet yksiin, jotka ihmisen silmään tekevät kovimman vaikutuksen; vaan näillä kuvilla ja vastaavilla väreillä ei ole suurin fotografinen voima. Jos tahdotaan viime mainituita saada niin paljon kuin mahdollista keräytymään, että ne tekisivät mitä selvimmän fotografisen kuvan, niin linssit ovat hiottavat toisella tavalla. Se kiikari, joka täten parhaiten soveltuu valokuvaukseen, antaa silmälle huonoja kuvia. Ennen ei osattu val-

mistaa sellaisia linssiä; vasta viimeisinä aikoina hiominen on onnistunut, kun spektroskopin avulla voi riittävän tarkasti tutkia tällaisia kaksoislinssiä.

Edellisestä näyttää käyvän selväksi, että valokuvia tehdessä pitäisi käyttää reflektoria eikä refraktoria, peiliä eikä linssiä. Semmoinen johtopäätös on kuitenkin liian aikainen. Jos vertaa valokuvia, joita aivan viimeisinä aikoina on saatu kummankin lajin täydellisimmillä koneilla, niin täytyy myöntää, että peiliteleskopien tulokset eivät vedä vertoja refraktorien antamille kuville. Suureksi osaksi lienee tähän syynä se seikka, että reflektorin täytyy olla paljoa suuremman antaakseen yhtä voimakkaan kuvan kuin refraktori. Se tulee sen tähden raskaammaksi ja myöskin on vaikeampi rakentaa kellonkoneistoa, joka riittävällä yhdenmukaisuudella pyörittäisi kiikaria. Taivaan jokapäiväisen pyörimisen tapahtuessa ei siis kiikari pysy kyllin tarkasti suunnattuna samaa tähteä kohti, ja tähden kuva ei sen tähden lankea aina samalle valokuvaus-levyn pisteelle. Kuva tulee epäselväksi ja huonosti rajoitetuksi. Tämän lisäksi on vaikeampi tehdä kelvollista peiliä kuin kelvollista linssiä, raskas peili mutkistuu helposti oman painonsa vuoksi ja se vahingoittuu pian kasteesta tahi kuurasta, jonka tähden taitavan mekaanikon ja optikon pitää lakkaamatta valvoa sitä.

Kaksi Pariisin observatoorissa työskentelevää astronomia veljekset *Paul* ja *Prosper Henry* olivat jo kauvemman aikaa tehneet laajaa ja tarkkaa karttaa eräästä taivaan vyöhykkeestä. Melkoinen osa työtä oli jo valmiina, kun he vihdoin tulivat taivaan seutuun, jossa tähtiä oli niin tiheässä ja semmoinen paljous, että heidän työnsä voi edistyä peräti hitaasti. Silloin kääntyi heidän huomionsa edistykseen, joka vähäistä ennen oli tehty valokuvauksen alalla käyttämällä ennen mainituita kuivia bromihopea-gelatinilevyjä, joiden kautta levyjen herkkyys ja kuvien selvyys oli niin suuresti lisääntynyt. Ja se ajatus heräsi heissä, että nyt oli aika tullut tehokkaampaan ja tuloksista rikkaampaan valokuvauksen käyttämiseen astronomian palveluksessa. Valmistavat kokeet pienemmillä koneilla olivat erittäin tyydyttäviä. Pariisin observatoorin johtaja amiraali Mouchez toimitti sen tähden riittävän rahamäärän Henry-veljesten käytettäväksi, jotta voisivat hankkia kylläksi suuren ja voimakkaan koneen, jonka tarkoituksena olisi valokuvaus yksinään.

Henry-veljekset ottivat sentähden päämääräkseen toimittaa astrofotografialle (tähtien valokuvaamiselle) niin suotuisat ehdot kuin mahdollista, huolimatta siitä voisiko konetta menestyksellä käyttää tavallisissa silmähavainnoissa. Heti he päättivät käyttää refraktoria eikä peiliteleskopia. Koneessa, joka valmistui Toukokuussa 1885, on fotografeeraamiseen aiotulla kaksoislinssillä $^1/_3$ metrin läpimitta sekä on hiottu niin, että se yhdistää kuvaksi ne säteet, jotka enin vaikuttavat valokuvaus-levyyn. Tämä on suurin linssi, mikä tähän saakka on tehty yksistään fotografeerausta varten. Tähän kuuluvan torven viereen on kuitenkin järkähtämättä kiinnitetty vielä toinenkin suoranaiseen katsomiseen aiottu kiikari, jonka linssillä on $^1/_4$ metrin läpimitta. Koko tämän laitoksen panee kellonkoneisto seuraamaan taivaan jokapäiväistä pyörimistä. Mutta kun ei mikään kellonkoneisto toimi täydellisesti viatta ja vielä vähemmin semmoinen, jonka käytettävänä on näin suuri massa kuin tämä kone, niin koko ajan, minkä fotografeeraus kestää, astronomi katsoo pienemmän kiikarin kautta ja voi kiertämällä kahta pitkää ruuvia, joita hän pitelee käsissään, pysyttää tähden aina samalla kohdalla kiikarin näköalaa. Siten hän myöskin voi poistaa tahi vähentää monen muun vian vaikutuksia, joista suurimman syynä on muutokset tähden asennossa, jotka johtuvat valon taittumisesta kulkiessaan maapallon ilmakehän läpi.

Kun näin valokuvaukselle suotuisimmat olosuhteet on yhdistetty, niin on saavutettu tuloksia, jotka ovat voittaneet kaikki toiveet, vieläpä niin suuresti, että moni astronomi saadessaan ensimmäiset kappaleet tällä koneella tehdyistä valokuvista, luuli että niitä oli perästäpäin siistitty (retoucheerattu), mutta epäluulo katosi ensi silmäyksellä alkuperäisiä levyjä katsellessa. Täten saadut valokuvat olivat niin selvät ja niin tavattoman tarkat, ett'eivät ne ainoastaan voineet kilpailla, vaan vieläpä voittivatkin huolellisimmin tehtyjen astronomisten mittausten tulokset. Fotografisen menettelyn avulla saadaan siten niin täydellisiä kuvia taivaankappaleista, että sen kautta monipuutteinen piirustus kokonaan syrjäytyy asemastaan tähtitieteen apukeinona. Samalla kertaa on fotografian käyttäminen suuremman tarkkuutensa vuoksi varsin sopiva monella tutkimus-alalla astumaan suoranaisen mittauksen sijaan, jonka presisioonista astronomia tähän asti on täydellä syyllä ylpeillyt. Senpätähden ovatkin astronomit yksimieliset siitä, että Henryn kaksoisrefraktorin käyttäminen ei ainoastaan merkitse edis-

tystä, vaan täydellistä mullistusta havaintoja tekevän astronomian useimmilla aloilla.

Käykäämme nyt esittämään niitä tuloksia, joita jo on saatu mainitulla koneella, sekä mitä voittoja astronomialle olemme oikeutetut odottamaan, sitte kuin semmoisia fotografisia refraktoria on hankittu ja pantu toimintaan observatooreissa.

Ensimmäiset näytteet siitä, mitä Henry-veljekset tällä refraktorillaan saivat aikaan, olivat valokuvia eräästä hyvin tähtirikkaasta taivaanseudusta. Millä kummastuksella niiden taivaan-fotografiassa siihen asti tuntematon tarkkuus vastaan otettiin ja minkä merkityksen astronomit antoivat niille, olen ylempänä koettanut esittää. Myöhemmin ovat *Henry*-veljekset samalla tavalla kuvanneet suuren joukon taivaan seutuja, aina yhtä tyydyttävillä tuloksilla. Näiden joukossa on erittäin huomattava eräs, joka käsittää Seulaiset, erittäin sen kautta, että tuskin mikään paikka taivaalla on ollut niin ahkeroiden tutkimusten ja mittausten esineenä kuin juuri tämä. — Vähäistä ennen oli myös etevä franskalainen astronomi *Wolf* tehnyt tarkan kartan tästä seudusta, antaen asennot 671 tähdelle kirkkaimmista aina hyvin heikkoihin 13:nnen suuruusluokan tähtiin asti; tämä kartta oli perustettu mittauksiin, joiden tekeminen oli kestänyt muutamia vuosia. Fotografeeraamalla saivat *Henry*-veljekset noin *yhdessä tunnissa* samasta seudusta kartan, joka sisälsi runsaasti enemmän kuin kaksi sen vertaa eli tarkemmin sanottuna 1,421 tähteä, joista heikoimmat olivat 16:tta suuruusluokkaa, s. o. niiden valovoima on ainoastaan $^1/_{16}$ heikoimmista Wolfin tähdistä. Tästä valokuvasta näkyy sitä paitse, että on olemassa nebuloosa, joka ympäröi erään tähden Seulaisten kirkkaimpien ja paljaalle silmällekin näkyvien joukossa, tähden, jota käytetään niin usein esiintyvissä astronomisissa määräyksissä, että voi sanoa, ett'ei mene vuodessa monta päivää, jolloin sitä ei tarkastettaisi joltakin kohdalta maapalloa. — Tällä nebuloosalla on siis senlaatuinen valo, joka vaikuttaa kovemmin valokuvaus-levyyn kuin ihmissilmään. Keksimisen jälkeen on se kuitenkin voitu nähdä isoilla kiikareillakin. Sitä paitsi näyttää tämä seikka muiden kokeiden muassa, että levy on herkempi heikolle valolle, joka on kirkkaamman valon vieressä.

Kiikarissa näytäkse tähti valopisteenä ilman mitattavaa pintaa. *Henryn* valokuvissa näkyvät tähtien jäljet pyöreinä pilkkuina isommalla tai

pienemmällä diametrilla aina niiden enemmän eli vähemmän kirkkaan valon mukaan. Mittaamalla näiden diametrin saa siis mitan tähtien valovoimasta. Jos aikojen kuluessa jonkun tähden valovoima vaihtelisi, niin myöskin tämän valon lähde, tähti itse on vastaavalla tavalla muuttunut. Tällaisten tutkimusten suuri merkitys on siis siinä, että ne tekevät meille mahdolliseksi konstateerata fysillisiä muutoksia tähdissä. Nämät diametrit eivät riipu tähtien tilavuudesta. Ne ovat seurauksia ennen mainitusta kaksoislinsin epätäydellisyydestä, jonka vuoksi eri väriset kuvat eivät kaikki tule samalle paikalle, mikä näkyy sitä selvemmin, mitä kirkkaampi tähti on. Tämä seikka antaa siis refraktorilla saaduille valokuville ominaisuuden, joka tekee ne sopiviksi näihin tärkeihin astronomisiin töihin, ominaisuuden, joka puuttuu peiliteleskopin valokuvilta. Tämä on myöskin ollut tärkeänä syynä, minkä tähden edellistä konelajia on pidetty edullisempana.

Kerta oli muuan pieni planeetti, *Pallas*, sillä kohdalla taivasta, jota fotografeerattiin. Kun tämä taivaankappale valokuvauksen kestäessä muuttihe vähän matkaa tähtien välissä, niin sen jälki levyllä näytti pieneltä viivalta, joka poikkesi niin paljon tähtien pyöreistä kuvista, että sen helposti erotti näistä. — Valokuvaus tulee tästä syystä olemaan yksinkertaisin keino uusia pikkuplaneetteja keksiessä ja ennen tunnettuja hakiessa. Monenlaisissa valokuvaus-töissä tullee vast'edes tämmöiset löydöt ikäänkuin kaupantekijäisinä.

Henry-veljekset ovat rientäneet näyttämään valokuvaus-metodinsa kelvollisuutta ja käytännöllisyyttä tekemällä erittäin tarkkoja kuvia erilaisista astronomisista esineistä. Siten he ovat saaneet kelpo kuvia tähtijoukoista, harvemmista aina semmoisiin, joissa tähdet ovat niin sakeassa, että tuskin voi erottaa tähteä naapuristaan; kuusta, erilaisista kuumaisemista, planeeteista, y. m. Neptunuksesta ja sen kuusta, jota viime mainittua on peräti vaikea nähdä voimakkaimmillakaan kiikareilla, sekä kaksoistähdistä ja nebuloosista. Kun saman nebuloosan eri osissa valon voima usein on hyvin vaihteleva, niin pitää siitä olla kokonainen sarja valokuvia, joiden ekspositsiooni-ajat ovat eripitkät. Lyhyen ajan eksponeeratuilla levyillä näkyy ainoastaan valoisammat osat, mutta ovat hyvin selvät. Pisimmän ajan eksponeeratuilla levyillä ovat sitä vastoin tummimmat seudut hyvin onnistuneet, kirkkaimmat taas «liiaksi eksponeeratut» ja sen vuoksi epäselvät. — Kun panee prisman valokuvaus-linssin eteen, saa valokuvia kaikkien niiden tähtien spektrumista, jotka ovat fotografeerattavalla taivaan alalla.

Tarkoitusta varten erittäin tehdyllä tarkalla mittauskoneella ovat *Henry*-veljekset tehneet valokuvillaan mittauksia tähtien keskinäisistä asennoista; josta on käynyt selväksi, että siten sai tähtien asennot vähemmällä kuin $^1/_{10}$ kaarisekunnin epävarmuudella määrätyiksi, samalla kun todennäköinen vika parhaimmissakin meridiani-havainnoissa tavallisesti nousee 3—5 kertaa niin suureksi, ja vika monen muun laisissa astronomisissa määräyksissä on melkoista suurempi. — Täten oli todistettu se suuri arvo, joka näillä valokuvilla on astronomisina havaintoaineksina.

Paitsi enennyttä tarkkuutta ja melkoisesti suurempaa asianmukaisuutta on fotografisella menetystavalla vielä etuna erinomaisen suuri ajan säästö — vaikka työtä kyllä vielä riittää pitämään astronomeja täydessä toiminnassa — sekä vihdoin se seikka, että suuri osa havaintotyötä muuttuu mittauksiksi, jotka tehdään kamarissa. Mittausten tulokset saattaa myöskin, tarkastamalla fotografista levyä, kontrolleerata milloin hyvänsä, mikä ei yhtä suuressa määrässä voi tapahtua tavallisia observatsiooneja käyttäessä. Jos kohta sopivien öiden luku onkin hiukan vähempi, niin tämä tulee monenkertaisesti palkituksi sen kautta, että samaan aikaan voi kerätä mahdottoman paljoa enemmän ja että koottujen ainesten hyväksi käyttäminen voi tapahtua milloin hyvänsä sekä on työtä, jota tehdään huoneessa.

Pariisin observatoorin johtaja amiraali Mouchez jätti jo vuonna 1885 ranskan tiedeakatemiaan suunnitelman siihen suurenmoiseen hankkeesen, että käyttämällä samarakenteista konetta kuin Henryn tehtäisiin fotografinen kartta koko taivaasta. Itse asiassa onkin juuri tämän ohjelman toimeen paneminen mitä tärkein. Ollen liiaksi laaja yhdelle ainoalle observatoorille vaatii tämä hanke järjestysperäistä yhteistyötä monelta samanlaisilla koneilla varustetulta observatoorilta, jotka ovat maapallolla, niin kaukana toisistaan kuin mahdollista, jotta siten voisi käyttää hyväksensä tähtien vaihtelevaa asentoa eri paikkojen horisonttiin verraten. Tällä tavalla kuitenkin jätettäisiin tuleville sukupolville muutaman vuoden työn jälkeen täydellinen ja tarkka kuva koko taivaan näöstä tämän vuosisadan lopulla ja siten olisi kaikkia aikoja varten vankka perustus pantu, jolle voi tavallisella tavalla jatkaa rakennusta.

Keskustelemaan, olisiko mahdollista toteuttaa tätä laajaa hanketta, sekä sopimaan siihen tarvittavista keinoista, kutsui ranskan tiedeakatemia suuremman joukon astronomeja kongressiin, joka pidettiin Pariisissa Huhtikuussa 1887. Kongressi oli yksimielinen siitä, että hankkeella oli mahdottoman

suuri merkitys sekä että sen toteuttaminen oli mahdollista; päätettiin, että jokaisen tässä kansainvälisessä työssä käytetyn valokuvauskoneen piti olla pääasiassa samanlaatuisen ja samansuuruisen kuin Henryn refraktori. Myöskin päätettiin, että niiden valokuvien, jotka yhteensä tekisivät kartan, pitäisi sisältää kaikki tähdet aina 14:ttä suuruusluokkaa myöten. Tämä tekisi yhteensä 10—12 miljoonaa tähteä tai enemmänkin, kun lavein tähän asti tehty karttateos käsittää tuskin $^1/_2$ miljoonaa tähteä. Ja kuitenkin fotografinen kartta tarkkuudessa voittaisi viimemainitun. Kontrollin vuoksi pitäisi jokaisen taivaan pisteen esiintyä vähintäinkin kahdella levyllä. Sen ohessa tehtäisiin lyhyemmällä ekspositsiooni-ajalla ja siten vielä lisätyllä tarkkuudella toinen valokuvasarja, joka käsittäisi kaikki tähdet taivaalla aina 11:ttä suuruusluokkaa myöten eli yhteensä noin 1 $^1/_2$—2 miljonaa; perustuen valokuva-levyillä toimitettuihin mittauksiin, tehtäisiin näistä kaikista tarkka luettelo. Tässä viime mainitussa työssä voisivat olla osallisina muutkin observatoorit kuin ne, joitten toimena on valokuvailu. Jos riittävä luku observatooreja yhtyisi, toivottiin, että hyvin ehdittäisiin lopettaa valokuvaustyö ennen tämän vuosisadan loppua.

Mainittuun työhön ryhtyminen on jo osaksi varma osaksi hyvin luultava useampien observatoorien puolelta niin hyvin Ranskassa ja sen alusmaissa, kuin myöskin erityisissä Europan valtakunnissa, Amerikassa, Austraaliassa ja Hyvän Toivon niemellä. Ennen on jo huomautettu, kuinka tärkeätä on, että nämät observatoorit ovat niin hajallaan maapallolla kuin mahdollista. Tämä hanke saisi sentähden melkoisen edun siitä, että niin pohjoisella leveys-asteella sijaitseva observatoori kuin Helsinki ottaisi osaa työhön. Ja tämmöiseen osan-ottoon on sitä enemmän syytä, kun ei ole luultavata, että lähimmässä tulevaisuudessa toinen yhtä kaukana pohjoisessa oleva observatoori tulisi varustetuksi sellaisella fotografisella refraktorilla.

Mainitun suunnitelman toimeen panolla ei kuitenkaan näiden koneiden työala ole suinkaan tyhjennetty. Ennen on mainittu erilaatuisia astronomisia töitä, joihin voi ryhtyä, kuten Henry-veljekset ovat näyttäneet, paljoa suuremmalla menestyksellä heidän refraktorillaan kuin tähän saakka käytetyillä metodeilla. Näihin voisi helposti lisätä muita, joista jokainen antaisi aihetta erityistutkimuksiin, perustuen erilaisiin tarkoitusta varten tämänlaisilla koneilla tehtyihin fotografisiin havaintoihin.

Anders Donner.

Kirjailijain muotokuvia.

XVIII.

Anna Maria Lenngren.

(Jatkoa.)

Alkua rouva Lenngrenin kiitettyyn koomilliseen kertomarunoon ja idylliin oli jo huomattu moniaissa yllämainitun aikajakson pikkusatiireissa; vuodesta 1790 kääntyy hänen runoutensa miltei yksinomaan siihen suuntaan. Samasta ajasta alkaa hänen tuotteliaisuutensa kasvamistaan kasvaa, ja pian koko Ruotsi — ja Suomi — deklamoi ja laulaa hänen runojansa. Silloin alkaa hänen runoiluksensa *kukoistus-aika* ja kestää vuosisadan loppuun. V. 1792 kuolee Kustaa kuningas, kirjallisuuden ja sen harjoittajain lemmitty suosija, kolme vuotta myöhemmin Kellgren ja samaan aikaan kaksi muuta kustaavilais-ajan edustajaa, Lidner ja Bellman. Nämä tapahtumat pystyttävät rajapyykin kirjallisuuden tiellä, ja rouva Lenngrenin loistokausi lankeaa siis Kustaan jälkeen alkavalle murteen ajalle, ennen fosforismin alkua.

Kellgrenin kuolema v. 1795 teki Lenngrenin kotiin aukon, joka ainaiseksi jäi täyttämättä. Vuorovaikutus Kellgrenin ja hänen ystävänsä puolison välillä kesti edellisen viimeisiin hetkiin asti. Uusi kehitys rouva Lenngrenin runoudessa lienee osaksi saanut vaikutusta Kellgrenin myöhemmästä runoudesta, samalla kuin se on ottanut virkeyttä Franzénin erikoisrunoista, joissa taas kaiku Anna Maria Lenngrenin sävelistä on helposti kuultava. Samaan aikaan vilkastui myös tuttavuus norjalais-tanskalaisen ja ruotsalaisen runouden välillä: toistensa kyhäelmiä luettiin, käännettiin omalle kielelle ja tervehdittiin lauluilla, ja tämän vuorovaikutuksen elähyttäviä seurauksia tapaamme rouva Lenngreninkin runoissa. Hän rikastutti varastoaan uusilla aineilla, hän lavensi näköalaansa, *mutta hän pysyi aina itsenäisenä.* Vuonna 1793 julkaisi »Stockholmsposten» kaksikolmatta ja seuraavana vuonna viisitoista runoa häneltä. Yleisesti tunnettuja alkuperäisiä ovat näistä: »*Epitaphe*», »*Bordvisa för gifta män*», »*Hvar ålder har sitt skick*», »*Öfver min pappa*», »*Vintervisa*», »*Anders och Köks-Kajsa*», »*Törstsläckningen*», »*Min dagbok*», »*Reflexion*», »*Den lilla tiggarflickan*», sekä joukko mukaelmia ja

käännöksiä, joista «*Äreporten*», «*Mannens sista vilja*», «*Vänner i nöden*», «*Rosen utan törne*», «*Biet och dufvan*» lienevät levinneimpiä.

«*Öfver min pappa*» on «Dumbomin elämän» sukkela seuralainen, joka itkee taattonsa kuolemaa. «*Vintervisa*» kuvailee talven kovaa kohtelua, joka panee vanhat yskään, nuoret nuhaan, kaikki kylmän käsiin, mutta miten tuo kaikki illalla unohtuu, kun päästään hauskaan seuraan lämmittävän punamaljan ääreen.

Runoilijan etevimpiä luomia on «*Den lilla tiggarflickan*», joka ylistäen armeliaisuutta samassa kurittaa saarnaavan sanansa mutta ei aineellista apuansa antavaa jumalisuutta ja toiselta puolen turhaa maailmallisuutta. Niinpä kuuluu hengelliselle miehelle, joka orvolle siunauksensa annettuaan, meni edelleen:

«(En slant, o kristen, mättar mer
Än lexor ur katkesen.
Märk det, I andans män, för Er
Är denna parentesen.)»

Toinen säe maailmallisuudelle:

«Nå hvar man kommer», skrek en dam,
«Så hör man ungar tjuta!»
Och gick vid scenen af en dram
Att sina tårar gjuta. —

En dam, visst inte gjord af stål,
För denna menskligheten,
Men som ej tiggarungar tål
Blott för malpropreteten.»

Majasta majaan, suusta suuhun kulkivat nuo säkeet ja ovat tulleet myöhempäinkin aikain lentäviksi lauseiksi.

Sattuvimmat kuvat esineistään luovat muutamilla sanoilla «*Min Dagbok*» ja «*Reflexion*», viimeinen oivallinen yksinkertaisuudessaan:

«Cornelius Tratt är död — en liten rödlätt man,
Gick gerna i syrtut — i går begrafdes han.
Jag kistan såg och processionen

Och gjorde denna reflexionen:
«Bror Tratt! du lefde gladt och kort —
Förr bars du alltid hem, nu bärs du ändtligt bort.»

Objektiivisen kuvauksen juomarista antaa runoilija samaten v. 1797 kirjoitetussa runossaan «*Gubben Didrik*». Molemmat näyttävät tekijän käsityksen toiselta puolelta kuin aikaisemmat *juomalaulut*.

V. 1795 — rouva Lenngren oli silloin 40 vuoden vanha — oli hänen runoutensa ehtinyt täyteen kypsyyteen. Sinä vuonna ilmestyi kuusikolmatta runoa, pienempiä satiireja ja muutamia isompia runoja, joista «*Biografi*» alkaa runoilijan jälkeen jääneen runoluettelon ja jolle hän niinmuodoin itse lienee omistanut edustavan merkityksen. Se kuvaa tyhjäntoimittajaa, joka oli syntynyt maailmaan janoavaisena ja sitten läpi elämänsä kaulankastetta halusi; häntä pidettiin teräväpäisenä, hän loisti tiedoillaan Upsalassa, jossa «teemavihon itselleen laittoi, joi ahkeraan olutta ja akkunaruutuja rikkoi», tappeli kisällien kanssa, ylvästeli renkien edessä kartanossa, johon oli tullut opettajaksi, ihanteli kamarineitsyjä — ajettiin pois, joutui moniin kohtaloihin, tuli viimein viinantarkastajaksi, mutta ei siinäkään kutsumustansa löytänyt, lyöttäytyi vihdoin vapaaehtoiseen valtion palvelukseen:

«Skrek starkt på krig — och svenska äran.
Var nitisk för fantasters sak,
Höll tal på gator, torg och tak,
Drack skålar vid kanoners brak
Och ropte hurra på begäran».

Pienimpiin yksityiskohtiin ulottuva realismi tulee niin ikään lukijalle vastaan kappaleissa «*Min salig hustru*» ja «*Min salig man*», joista jälkimmäinen kertoo Corneliuksen lesken muistelmat miesvainajastaan.

Miellyttävässä idyllissä «*Källan*» uskoo runoilija maailmalle sydämensä toiveet saada lähteen lailla hiljaisuudessa elää elämäänsä

«Obemärkt och utan namn».

Samaa laatua on «*Lycklig den*», joka heti sävellettiin ja levisi lauluna yli tekijänsä isänmaan. Monet muut hänen lauluistaan — niinkuin esim. seuraavana v:na ilmestynyt «*Häckburen*» — kumoovat samaten kuin

äskenmainitutkin täydellisesti sen väitteen, ett'ei rouva Lenngrenillä olisi ollut sydämen hienoutta ja ett'ei hän muka olisi ymmärtänyt rakkautta syvemmässä merkityksessä.

Nyt alkaa rouva Lenngren kokonaan hyljätä kaiken muukalaisten tuotteiden mukailemisen; vuodesta 1797 alkaen, jolloin julkaistiin viisitoista runoa, tuskin enää tavataan semmoisia ollenkaan. Tässä katselussa olemmekin huomioon ottaneet ainoastaan alkuperäiset. Mainitulta vuodelta on «*Den glada festen*», verraton kuvaus pappilan pidoista, kun koti ja kylä on kokoontunut rovasti-vanhuksen kunniaksi ja syöminen, juominen sekä iloitseminen on ylimmällään. «*Den glada festen*» lienee kaikista rouva Lenngrenin runoista enin levinnyt, eikähän ole kumma, jos nuoret ja vanhat paikalla oppivat ulkoa runon, joka verrattoman sujuvuutensa voimalla ikäänkuin väkisin jääpi lukijan muistiin. Niinkuin jo ensi värsy osoittaa:

«Uti prestgåln slamrades med mortlar:
Brådtom hade alla husets hjon. —
Pigor svängde sig med helgdags-kjortlar
Och på spättet satt en gödd kalkon».

Seuraavilta vuosilta on yhä muistoon pantava runoilijan parhaimpia luomia. Paitsi saturunoja, idyllejä ja satiireja huomataan joukko uskonnollistakin laatua, niinkuin «*Hymn*», «*En blick på grafven*», «*Kyrkogården*». Runoilijan oma uskonnollinen tunnustus oli hänen nuoruudessaan kallistunut isän suosimaan hernhuutilaiseen oppiin, mutta kypsyneemmällä ijällä osottaa hänen käsityksensä vaikutuksia vapaammasta suunnasta. Hän antautui harvoin selvityksiin mielipiteestään, Franzénin sanain mukaan: «näyttäytyi hänen jumalisuutensa hänen elämässään».

Tunnetussa «*Porträtterna*» nimisessä satiirissaan antaa runoilija hyvin ansaitun löylytyksen vanhan armon suku-ylpeydelle. Kun aika käy ikäväksi alentuu ylhäinen nainen kerta näyttämään edesmenneitten sukujäsentensä salin seinällä riippuvia kuvia halvalle palvelijalleen; mutta saattaahan arvata rouvan harmia ja vihastumista, kun hän, viimein osottaen omaa nuoruudenkuvaansa, kuulee katsojan hämmästyneen äänen: «Vai *tääkö* siis teidän armonne ois?» — Toista laatua mutta vielä enemmän levinnyt on «*Pojkarne*», jossa runoilija laulaa täys-ikäisyyden muistoja nuoruuden viattomasta ja suruttomasta ajasta.

Samaan aikaan kirjoitettua, kuuluisaa «*Råd till min dotter ifall jag*

hade någon» on väitetty tendenssikappaleeksi, ja useammat ovat tahtoneet tulkita sitä niin, että rouva Lenngren siinä julkaisisi uskontunnustuksensa naisen vaikutus-alasta. Tämä mielipide on mainitulle runolle hankkinut ensimmäisen sijan rouva Lenngrenin «*Skaldeförsök*»issä, jotka kuten tunnemme julkaistiin runoilijan kuoleman jälkeen; — oman luettelonsa hän, niinkuin jo sanoimme, alkaa «*Biografi*»-nimisellä runollaan. Tämä kunnioitus taas on aina myöhäisimpiin aikoihin pysyttänyt tälle kappaleelle merkityksen, jota sillä herra Warburgin mukaan ei ole. Ja kun tarkastaa Anna Maria Lenngrenin omaa elämää ja hänen runouttansa koko kehityksessään, on mahdoton käsittää, että tämä runo erityisesti ilmaisisi *hänen* ajatustaan naisen työalasta. Huomattava on jo se seikka, että hän itse oli elänyt aivan toisin kuin «neuvoissa» sanotaan. Likinnä täytyy ajatella, että hän tässä niinkuin niin monissa muissakin luomissaan kantaa esille, mitä ajan käsityksessä liikkuu ja mitä hän itse oli *kokenut* tavallisuudesta poikkeavalla tiellään:

«En lärd i stubb, *det är ett rön,*
Satirens udd ej undanslipper —
Och vitterheten hos vårt kön
Bör höra blott till våra nipper».

Ja kun hän päättää sanoilla:

«Med läsning öd ej tiden bort;
Vårt kön så litet det behöfver,
Och skall du läsa, gör det kort,
Att såsen ej må fräsa öfver»,

ilmaisee hän enemmän, miten asiaa yleensä käsitetään, kuin omaa subjektiivistä käsitystään — sama asian laita tässä kuin niin monissa hänen seuralauluissaan. Pienen surun-alaisuuden rinnalla omista usein kyllä katkerista kokemuksistaan runossa puhkee ilmoille hieno pilkka sitä ahdasmielisyyttä vastaan, joka naisen paikan osottaa ainoastaan hellan ääreen.

Satiireista levinneimpinä mainittakoon vielä sääty-ylpeyttä ivaileva «*Fröken Juliana*» ja «*Katten och papegojan*», ainoa, missä rouva L. sekaantuu päivän poliitisiin kysymyksiin; idylleistä «*Gossen och leksakerna*» pidetään hänen parhaimpinaan, siinä samaten kuin aikaisemmassa «*Pojkarne*»

alkaa kuulua lapsuuden onnelaa kaipaavia säveleitä; «*Visan om paradiset*» ja «*Den rättvise*» liittyvät juomalauluihin.

1799 jälkeen rupeaa runoilijan tuotteliaisuudessa huomaamaan vähentymistä. Paitsi muutamia muita on hänen luettelossaan tältä vuodelta oivallinen satiiri «*Björndansen*», tähdätty arvostelun puutetta vastaan; runon loppusäe:

«Under smädelsen och grinet
Björnen modet än behöll,
Men vid bifall utaf svinet —
Hvem kan undra om det föll»,

on monen muun keralla saavuttanut kuolemattomuuden. Hänen verratonta kykyään muutamalla sanalla piirtää elävin kuva todellisuudesta näyttää samaten «*Farbror Staffan*», jonka koko Ruotsi osaa ulkoa. Vielä merkillisempi on pitempi «*Grefvinnans besök*», puoli-ivallinen tosikuvaus korkeasukuisen perheen käynnistä pappilassa vieraissa ja nöyrien pappilalaisten puuhasta ja kumarruksista isohisten edessä — vielä pihassa ja portin suulla seisovat pastorska ja neidit niiaten ja kumartaen, kun korkeasukuinen perhe lähtee. — 1801—1809 ilmestyy ainoastaan harvoja runoja, mutta sen jälkeen näkyy suoni jälleen paisuneen, ja silloin julkaistaan taas useampia runoja, niiden muassa aikaisemmin mainittu «*Invokation*» ja oivallinen luonteen kuva «*Mårten Holk*». Jälkimmäinen, vuodelta 1816, oli runoilijan viimeinen lähetys «*Stockholmspostenii*n», jonka palstoja hän oli rikastuttanut yli neljänneksen vuosisataa.

Rouva Lenngrenin ulkonaisesta elämästä ei ole paljon sanottavaa. Hän eli enimmän aikansa kodissaan, johon hänen älynsä ja hänen sydämensä veti ajan etevimmät henget. Ollen yhtä sukkela ja nerokas puheissaan kuin runoissaan, rakasti rouva Lenngren muissakin leikillisyyttä jopa pientä pistävyyttäkin, kun ei vaan ilkeyteen eksytty. Hän oli ystävällinen ja puhelias, ainoastaan sellaiset vieraat, jotka vartavasten tulivat häntä «katsomaan» saattoivat tehdä hänen puhumattomaksi, ja sillä kertaa ei tahtonut koko seurasta tulla mitään. Hänen avioliitostaan kävi puheita, ett'ei hän muka olisi rakastanut miestään. Julkaistiinpa kerta «*Tiden*» nimisessä aikakauslehdessä kirjoitus, «Fru Lenngrens snusdosa», jossa kerrottiin, miten runoilija ikävissään turvautui nuuskarasiaan ja sillä ikipäiviksi loukkasi ka-

teellisen miehensä mielen. Nämä jutut ovat kuitenkin aikoja sitten vaienneet, Warburg kumoo kerrassaan kaikki puheet suuren runoilijan luullusta aviollisesta onnettomuudesta. C. P. Lenngren oli hyväntahtoinen, rehellinen mies, joka varsin hyvin viihtyi nerollisen vaimonsa seurassa tuntematta mitään kateutta.

«Vaikka laulunsa yli maamme kiitää,
Ei Kaarlo Pietar Lenngren huoli siitä.»

sanoo *Snoilsky* Lenngrenin suhteesta hänen puolisonsa runoilemiseen.

1816 julkaistiin rouva Lenngrenin viimeinen runo, 1817 Maaliskuun 8 p. kuoli hän syöpään, joka isomman ajan kuluessa oli hivûttanut hänen elämänlankaansa. «En pelkää kuolemaa, sillä en pelkää Jumalaa» — kuului suuren runoilijan ajatus ihmis-elämän sammumisesta.

— —

Niinkuin tunnetaan, ei rouva Lenngren itse julkaissut mitään kokoelmaa runoistaan. *Ruotsin Akatemia* — jonka jäsenyydestä ainoastaan hänen sukupuolensa hänet sulki — oli paitsi useampia kunnian-osotuksia hankkinut hänelle seisovan kirjailijapalkkion v. 1803 ja jo sitä ennen pyytänyt häntä kirjassa julkaisemaan runonsa, mutta se jäi tekemättä, vaikka runoilija kyllä ne sovitti järjestykseen. Vasta kolme vuotta hänen kuolemansa jälkeen julkaistiin ensi kerta hänen runokokoelmansa, mutta noudattamalla toista järjestystä, kuin runoilijan omatekemä luettelo sisälsi. Sen jälkeen on ilmestynyt painos toisensa perästä, yhä lisättyinä uusilla runoilla, jotka syystä tai toisesta oli jätetty pois edellisistä.

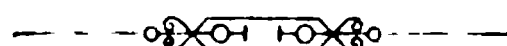
Varsinaisena todellisuuden kuvaajana piirteli rouva Lenngren vähemmin sitä, mitä ihminen *tuntee*, kuin sitä, mitä ihminen *on*. Totuus ja selvyys ovat aina hänen ensimäisenä silmämääränään. Fantasiat ja haaveilukset eivät saa hänestä kannatusta; samaten kaikki turhamaisuus, koristelu, epäselvyys ja himmeys ovat ominaisuuksia, joista ei tapaa jälkiäkään rouva Lenngrenin runoudessa. Sen sijaan hallitsee siinä äly ja ajatus ensimäisinä vaikuttajina. Ilomielisyys ja raittius taas panee hänen runoihinsa jotain hymyilevää, joka antaa tarpeellisen lievennyksen terävimmällekin satiirille. Tuommoinen kesken pistävintä ivailua ilmestyvä iloinen leikkisana kääntää odottamatta ivan suopeaksi huumoriksi. Ihmetelty ja ihailtu on sitä mestariutta, jolla hän muutaman tiukan sanan avulla luopi elävän sattuvan kuvan

luonteista, tapauksista ja tiloista. Hän on esityksessään niin yksinkertainen, että jokaisen täytyy häntä ymmärtää. Hän tapasi aina oikean lausetavan, löysi aina juuri sen sanan, joka kulloinkin soveltui ilmaistavaan ajatukseen — ominaisuus, jossa harvat ovat voineet hänen kanssaan kilpailla, kenties yksin Runeberg, hän joka tätä ominaisuutta rouva Lenngrenissä niin korkealle on kiittänyt. Tämä ominaisuus ynnä tavattoman yksinkertaisuuden kanssa luopi hänen runoillensa semmoisen sujuvuuden, että lukija usein havaitsemattansa on laulun päässä.

Suurimman ajan hänen elämästään olivat rouva Lenngrenin runot enemmän tunnetut kuin hänen nimensä, joka oikeastaan vasta hänen kuolemansa jälkeen kohosi suuren yleisön maineesen. Mutta sitte kuin hänen vaikutuksensa kerta oli tullut laveamman arvostelun alaiseksi, rüpesi kilvan kaikumaan ihailua kaikkialta. Kirjalliset seurat julistivat kilpapalkinnoita parhaimmista selvityksistä hänen merkityksestään, ja ennen pitkää oli hänelle *itsenäinen*, koulua luova sija osotettuna Ruotsin runoudessa. Leopold, Franzén, Runeberg korottivat hänen asemansa kirjallisuuden korkeimmille kukkuloille.

Uuden kirjallisen koulun synty, joka runoudessa etsi pääasiallisesti himmeitä tunteita, tahtoen uudestaan herättää romantiikin epämääräiset sävelet, yritti kyllä rouva Lenngrenin arvoa alentamaan. Fosforistit — Atterbom eturivissä — eivät pitäneet siitä älyn raittiudesta, siitä selvyydestä, joka johti Anna Maria Lenngrenin runoutta. Heidän arvostelunsa edessä ei koristelematon objektiivinen kuvaus löytänyt armoa. Mutta fosforismin moitteet murentuivat mitättömiksi sen elinvoiman edessä, joka asui rouva Lenngrenin runoissa. Ne ovat säilyttäneet nuoruutensa pian vuosisataisen ajan vieriessä, elävät raittiina uusien sukupolvien muistossa vielä, kun myöhemmin heränneen runoussuunnan tuotteista jo useimmat alkavat vaipua unhotukseen. Anna Maria Lenngren pysyi runoudessaan siinä, mikä on *tosi*, hän kuvaili *todellista* elämää *todellisilla* väreillä. Sen vuoksi hänen kuvauksensa aina tulee tuntumaan tutulta — elämä pysyy aina elämänä kaikille ihmisille kaikkina aikoina.

Lucina Hagman.

Suomen pankki- ja rahalaitoksesta vv. 1809—1887.

Felix Heikel, Finlands Bank- och Penningeväsen. Ett bidrag till belysande af den ekonomiska utvecklingen åren 1809—1887. Helsingissä 1888, G. W. Edlund. Hinta 3 m.

Suomen taloudellisen kehityksen historiaa ei vielä ole kirjoitettu. Viime vuosina on joskus koetettu esittää meidän maan taloudellista tilaa joltakin määrätyltä ajalta edellisinä vuosisatoina, jota vastoin siitä ajanjaksosta, joka alkoi, kun Suomi irroitettiin Ruotsista ja sen sekä valtiolliset että taloudelliset olot johdettiin uudelle itsenäiselle uralle, ei tähän asti ole kirjoitettu minkäänlaista varsinaista taloudellista kuvausta.

Sen tähden on herra F. Heikelin ansioksi luettava, että hän on ottanut täyttääkseen «tuntuvan puutteen», kuten termi kuuluu, esittäessänsä Suomen pankki- ja rahaolot vuodesta 1809 meidän päiviin asti.

Sellaisen historiallisen esityksen tulee tarjota paljon huomiota ansaitsevaa, kun ajattelee, että maan raha-asiat ylimalkaan tarkkaan osottavat sen taloudellisen tilan, koska tämä ikäänkuin kuvastuu niissä. Toiselta puolen on helppo käsittää, että maan raha-asioiden johto sekä huolenpito sen pankki- ja krediittioloista aivan suuresti vaikuttavat maan taloudellisiin resursseihin, niin että nämät eivät saata kohota, niin kauvan kuin hallitus laiminlyö tai huonosti järjestää mainitut seikat. Meidän maan taloushistoria osottaa aivan selvästi, miten sen taloudellinen kehitys on ollut vilkkaassa vuorovaikutuksessa raha- ja pankkiolojen kanssa ja miten se on riippunut niistä. Huvittavaa on myöskin ottaa varteen valtiollisten olojen merkitys maan taloudelliseen vaurastumiseen nähden. Niin kauvan kuin kansamme oli vaipunut sitkeään valtiolliseen unenhorrokseen ja kun mitään itsenäistä valtiollista elämää ei ollut eikä myöskään siedetty, niin kauvan olivat myös taloudelliset toimet hervonneina; edistykset olivat tuiki vähäiset, riippuvaisuus ulkomaista oli ajan huomattavin tuntomerkki. Mutta kun viidennen kymmenluvun loppupuolella herättiin virkeämpään valtiolliseen elämään ja toivo jonkinlaisesta valtiollisesta itsenäisyydestä alkoi sarastaa, silloin syntyi luottamus tulevaisuuteen myöskin taloudellisella alalla ja toimellisuus virkistyi.

Ennen kuin käymme tutkimaan tapaa, millä herra Heikel on tehtävänsä suorittanut, lienee syytä lyhyesti tehdä selvä niistä eri ajanjak-

soista, joihin maamme raha- ja pankkiasiain historian v:sta 1809 soveliaasti saattaa jakaa.

Saatamme lukea viisi tällaista aikakautta. Ensimmäinen kestää vuodesta 1809 vuoteen 1840, jolloin hopeasuoritus (raharealisatsiooni) eli *ensimmäinen* rahanmuutos pantiin toimeen. Tämä aikakausi on venäläisten pankkiassignatsioonien ja Ruotsin setelien aika. Toinen aikakausi, joka kestää vuoteen 1860 on hopearuplan aika. Kolmas aikakausi, Suomen markkasetelien aika, joka monessa suhteessa muodostaa väliaikakauden, päättyy *toiseen* ja tärkeimpään rahanmuutokseen vuonna 1865, jolloin Suomen hopearaha tuli lailliseksi rahaksi. Tämä neljäs aikakausi, jota saattaisi kutsua «hopeakaudeksi» kesti vuoteen 1878, jolloin muutos kultarahakannalle, *kolmas* rahanmuutos, pantiin toimeen. Siitä pitäen elämme «kultakaudessa». Kestäköön sitä aina!

1865 vuoden rahanmuutoksen jälkeiset tapaukset ovat meitä jotenkin lähellä ja vielä useimpien tuoreessa muistissa. Mitä aikaisempiin aikakausiin sitä vastoin tulee, lienevät silloiset raha-asiat vähemmin tunnettuja nykyiselle sukupolvelle, jonka tähden saattaa olla sopivata niihin luoda lyhyt silmäys. — Mikä erotus nykyisten olojen sekä niiden välillä, joissa kansamme erottuansa Ruotsista täytyi kolme vuosikymmentä työskennellä! 1809 vuoden säätyjen lausumat toiveet, että riippumaton Säätyjen Pankki ja vakainen kotimainen raha perustettaisiin, jäivät kauvan toteutumatta. Maa sai tyytyä Venäjän raha-asiain ikeesen. Venäjän vaskirahaan perustuvat assignatsioonit vaihtelivat kovin, ja niiden arvo aleni tämän aikakauden kestäessä 50:stä aina 28:aan kop. hopearahaa. Sen ohessa kulki itsepintaisesti liikkeessä Ruotsin setelirahaa jotenkin runsaasti, huolimatta kaikista niistä toimista, joihin hallitus sitä vastaan ryhtyi. Kun ei näitä seteleitä Ruotsissakaan ennen vuotta 1834 saanut lunastaa hopeaan, oli tämä aikakausi todellinen «vaskikausi». Se oli hämmennyksen ja epävarmuuden aika, joka lamasi kaiken taloudellisen kehityksen. Siihen aikaan perustetun «Suomen Vekseli-, Laina- ja Talletus-Konttoorin» supistuneet toimet eivät myöskään saattaneet edistää tätä kehitystä. Mainittu «Konttoori», Suomen Pankin ensimmäinen kehitysmuoto perustettiin v. 1812 ja sai valtiovaroista yhden miljoonan pankkiassignatsiooneja pohjarahastokseen, jota kutsuttiin «primitiiviseksi», (alkuperäiseksi) rahastoksi. Mutta tämä «pankki» ei harjoittanut pankkiliikettä sanan tavallisessa merkityksessä. Sen toimena oli hoitaa valtiolle kuuluvia rahastoja, myöntää omista varoistaan lainoja — enimmäk-

seen pitkällisiä, kymmeneksi vuodeksi, — sekä antaa alhaista arvomäärää olevia seteleitä, 20, 50 ja 75 kopeekan arvoisia.

Kun ei mikään diskonttausliike, kuten jo mainittiin, tullut kysymykseen, koska lainoja lyhemmäksi ajaksi ei myönnetty ja koska ulkomaanvekseleitä ei myyty, oli teollisuudella ja kaupalla tällä pitkällä aikakaudella tuiki vähän hyötyä Suomen Pankista. «Pikkusetelien rahastosta» annettiin tosin lainoja takausta vastaan kuudeksi kuukaudeksi, mutta kun yhdelle henkilölle ei saanut antaa enempää kuin 10,000 ruplaa assignatsiooneja, ja tämän rahaston varat olivat hyvin pienet, saattaa helposti käsittää, että tällä liikkeellä ei ollut suurempaa merkitystä.

Paremmat ajat koittivat vuonna 1840. Hopeasuoritus silloin pantiin toimeen L. G. v. Haartmanin huolenpidon kautta, ja tarpeellinen vakavuus silloin saavutettiin maan raha-asioissa. Liikkeessä olevia Suomen pikkuseteleitä kuin myös Venäjän pankkiassignatsiooneja alettiin lunastaa hopearahalla kurssin mukaan, joka silloin oli 3 $^1/_2$ paperiruplaa = 1 hopearupla. Luonnollisesti tämä kävi mahdolliseksi sen kautta, että samanlainen rahansuoritus vähäistä ennemmin oli tapahtunut Venäjällä. Kun myöskin Ruotsin valtiopankki oli alkanut vaihettaa hopearahaa, kävi Suomen Pankille mahdolliseksi lunastaa maassa lukuisasti liikkuvia Ruotsin seteleitä, joita siten vuosina 1840—42 ostettiin *puolenkolmatta* miljoonan hopearuplan suuruisella summalla. Niiden pikkusetelien asemesta, jotka peräytettiin, alkoi pankki nyt antaa n. s. talletuskuitteja l. talletusseteleitä, joilla oli täysi arvonsa aina vuoteen 1854. —

Vuonna 1840 pantiin toimeen myöskin Suomen Pankin toiminnassa perinpohjaisia muutoksia. Pankki sai nyt oikeuden harjoittaa tavallista pankkiliikettä; vekselien ja muiden arvopaperien diskonttaus myönnettiin, vaihtokonttooreja perustettiin muutamiin maaseutukaupunkeihin ja niin ikään hankittiin asiamies Pietariin. Pari vuotta myöhemmin hankittiin tällaisia asiamiehiä myös muutamiin tärkeämpiin ulkomaan paikkoihin, niin että ulkomaan vekseleitä saatettiin ostaa ja myydä. Kuitenkin pankki yhä vielä oli velvoitettu myöntämään lainoja pitemmäksi ajaksi kiinteimistön omistajille; samoin tuli pankin hoitaa valtiorahastot. Sen omain rahastojen lisäksi, jotka ennen vuotta 1840 olivat «Alkuperäinen» sekä Pikkusetelien rahasto, tuli nyt kolmas nimittäin Hypoteekkirahasto. (N. s. teollisuus- ja maanviljelysrahastot voidaan katsoa olleen valtion omat, joka ne myöskin v. 1859 peräytti silloin perustettuun kuoletusrahastoon). Tämä «Hypoteekkirahasto»,

jossa pantiin kirjaan rahasuorituksen kautta tullut hopearaha sekä siihen perustuva setelien ulos-anto, alkoi tehtävänsä ilman omaa pääomaa. Mutta voitosta, jonka setelien lainaaminen antoi, kasvoi vähitellen melkoinen voittopääoma. Yhdeksästä tuhannesta ruplasta 1841 vuoden lopulla se kasvoi lähemmäksi 1,400,000 ruplaan v. 1863. Setelien ulos-annosta tulee huomata, että se sai nousta $1^1/_7$ metallisen arvoaineen yli (s. o. tämän tuli olla ainakin $^7/_{15}$ liikkeessä olevista seteleistä) ja näitten määrä nousi 2,300,000:sta v. 1841 6,680,000:een ruplaan v. 1863.

Jo nämät luvut osottavat, kuinka suuresti maan taloudellinen kehitys oli edistynyt sillä aikakaudella, joka alkoi hopeasuorituksella v. 1840. Mutta viidennen kymmenluvun loppupuolella vaikuttivat katovuodet ja yleinen rahapula maailmanmarkkinoilla (1857) suurta häiriötä maan taloudellisissa oloissa. Kun tämän lisäksi paperirahan arvo aina vuodesta 1854 ei enään pysynyt tasahinnassa (al pari), vaan vaihteli, ja kun vielä Suomen Pankki, jonka apua hallitus rahatarpeissaan usein vaati, esim. maan kulkuneuvojen parantamiseksi, ei kauvemmin saattanut vastata kotimaisen liikenteen krediittitarvetta, oli siitä luonnollinen seuraus, että yhä useammat rupesivat vaatimaan maan raha- ja pankkiasiain parempaa ja ajanmukaisempaa järjestämistä, ja etenkin kotimaisen rahan aikaansaamista. Jo edellä viitattiin, että Suomen Pankki v. 1854 pakotettiin lopettamaan hopearahan ulosvaihdon. Syynä tähän ei ollut se, ett'ei pankki melkoisella hopeavarastollaan olisi jaksanut pitää Suomen talletussetelejä täydessä kurssissa, vaan Venäjän valtiopankin oli silloisen sodan vaikutuksesta ollut pakko lopettaa hopeanvaihto ja kun Venäjän seteleillä oli sama laillinen käypä arvo ja lunastushinta meidän maassa kuin Venäjälläkin, niin Suomen Pankki luonnollisesti ei hetkeäkään olisi voinut vastustaa Venäjän setelipaljouden painoa.

Huhtikuun 4:nnestä p:stä 1860, jolloin Suomen Suuriruhtinaan manifesti, koskeva Suomen rahayksikön muuttamista, ilmestyi, ja siis markka ja penni julistettiin maan rahaksi, saattaa sen tähden katsoa uuden ajanjakson alkaneen Suomen raha-asiain historiassa. Tämä aikakausi oli kuitenkin ainoastaan jonkinlainen välitys-aika, sillä niin kauvan kuin tämä rahayksikkö oli alaosastona Venäjän (paperi)ruplasta, ei voitu ryhtyä hopean ulosvaihtoon eikä myöskään saavuttaa tarpeellista vakavuutta rahalaitoksessa. Siihen tarvittiin sen lisäksi, että Venäjän rupla lakkaisi olemasta laillinen vaihdon välikappale, toisin sanoen että Suomen Pankki mielensä mukaan saisi määrätä Pietarin kurssia. Siinä tapauksessa olisi myöskin voitu lu-

nastaa ne markan setelit, jotka 1860 oli päästetty liikkeesen, sillä hopealla, joka löytyi varastossa, ja lyödä täysiarvoista rahaa.

Sellaista muutosta toivottiin ja haluttiin; sitä yhä kiihkeämmin vaati maa sanomalehtien lausunnoissa, komiteain päätöksissä ja hallitsijalle jätetyissä adresseissa, tätä tarkoittivat myöskin hallituksen pyrinnöt ja työ vuosina 1861—1865, — mutta Pietarissapa otti kovalle. Vuonna 1862 annettu lupaus rahanmuutoksesta lykättiin tuonnemmaksi vuosi vuodelta. Fab. Langenskjöld oli valmistanut rahanmuutosta, mutta Juh. Wilh. Snellman oli se, joka järkähtämättömällä tahdon lujuudella ja lannistumattomalla rohkeudella pani sen toimeen Marraskuussa 1865. Tämä toimi yksinänsä jo olisi hankkinut hänelle maan ikuisen kiitollisuuden.

Marraskuun 13:na p:nä 1865 alkaa tämä itsenäisyyden aikakausi Suomen rahalaitoksessa, ja yllämainittu päivä on siis tärkeimpiä meidän maan taloushistoriassa.

Tosin vähäistä sen jälkeen alkoi suuri rahapula liikenteessä — ehkäpä seuraus edellisten aikojen epävarmoista raha- ja krediittioloista, mutta varmaankin siihen myös oli syynä 1866:n ja 1867:n vuoden kadot — ja kaikkinainen taloudellinen edistys ehkäistiin ajaksi. Mutta kun nämät koetuksen ajat olivat olleet ja menneet, alkoivat kaikki elinkeinot voimallisesti ja tasaisesti edistyä. Luonnollisesti auttoi edistystä moni muukin seikka kuin muutos raha-asioissa, esim. elinkeinovapaus, kasvava yleinen ja teknillinen sivistys, luottamus maan valtiolliseen tulevaisuuteen j. n. e., mutta raha on nervus rerum taloudellisessakin kehityksessä ja hyvän raha- ja pankkilaitoksen tärkeyttä meillä varmaankaan ei ole kylläksi oivallettu.

Kaupan ja teollisuuden kohoamista ovat yksityispankit suuresti edistäneet. Ensimmäinen niistä «Yhdyspankki» (me pidämme Hypoteekkiyhdistystä enemmän erinäisessä tarkoituksessa työskentelevänä virallisena lainauslaitoksena) perustettiin v. 1862 ja alkoi 1864:n jälkeen saavuttaa tärkeämmän aseman. Tämä on sittemmin yhä enemmän saavuttanut suosiota, niin että Yhdyspankki nyt on, kuten liikemaailmassa sanotaan, hienon hieno pankki. Tällä aikakaudella perustettiin myöskin (1872) Pohjoismaiden Osakepankki, joka, sitte kuin se onnellisesti oli kestänyt ensimmäiset vuotensa, jolloin se oli joutua perikatoon perustajien taitamattomuuden tähden, järjestettiin uudestaan 1876 vähennetyllä osakepääomalla ja joka siitä alkaen on työskennellyt hyvin ansiokkaasti.

Mitä Suomen Pankkiin tulee, oli sen toimessa tapahtunut tärkeitä muu-

toksia vuonna 1860. Tapahtuneista muutoksista mainittakoon ainoastaan kassakreditiivi-lainat, joita silloin ruvettiin antamaan. Pankki alkoi sen tähden kaupitella sisä- ja ulkomaan obligatsiooneja, uusia ulkomaan asiamiehiä otettiin, maaseutukonttoorit saivat itsenäisemmin kuin ennen harjoittaa lainaus- ja diskonttausliikettä. Myöskin vapautettiin pankki vähitellen velvollisuudesta antaa pitkän-aikaisia kuoletuslainoja.

Tärkein muutos Suomen Pankin asemassa tapahtui kuitenkin v:na 1867, jolloin maamme säädyt ottivat huostaansa pankin hoidon. Jo 1863:n vuoden valtiopäiville annettiin asiata koskeva keisarillinen esitys, mutta säädyt asettivat silloin pankin vastaan-ottamiselle semmoiset ehdot, että hallitus ei tahtonut niitä hyväksyä. Vuonna 1867 tingittiin vähän kummallakin puolella, ja niin muodoin vihdoinkin toteutui Porvoon valtiopäivillä lausuttu toivomus. Ne rahastot, jotka valtiosäädyt nyt ottivat haltuunsa olivat: «Alkuperäinen» rahasto, joka yhdestä miljoonasta pankkiassignatsiooneja 1813(—1817) oli kasvanut 4:ksi miljoonaksi hopeamarkaksi, ja Hypoteekkirahasto, jonka synnyn (1840) edellisessä olemme kertoneet ja joka nyt oli kasvanut 7 1/2:ksi miljoonaksi. Näihin rahamääriin on kuitenkin luettu joukko vuosien kuluessa kokoontuneita epävarmoja saatavia, joista sittemmin enemmän kuin 2 miljoonaa pantiin lopulliseen poislukuun, niin että se todellinen pääoma, jolla säädyt niin sanoaksemme alottivat pankkiliikkeensä, lienee noussut noin 9:ään miljoonaan markkaan. (Nyt pankin pääoma sekä käyttämättömät voittovarat yhteensä tekevät yli 23:n miljoonan.) Väsyttäisimme lukijaa, jos tekisimme selkoa Suomen Pankin uudesta-järjestämisestä, joka pantiin toimeen v. 1867 ja niistä muutoksista, joihin sittemmin melkein joka valtiopäivillä ryhdyttiin sekä siinä että pankin toimessa. Yksi seikka mainittakoon kuitenkin nim. se, että Suomen Pankin velvollisuutena yhä oli muutamien määrättyjen hallituksen rahastojen hoito. Tästä velvollisuudesta pankki vapautui vasta v. 1876, jolloin Suomen valtiokonttoori, joka otti tämän hoidon toimekseen, perustettiin. Monessa suhteessa on Suomen Pankki vuodesta 1867 paljonkin edistynyt ja on ylimalkaan ymmärtänyt seurata ajan muutettuja vaatimuksia; — syitä perustettuun moitteeseen löytynee toki.

Tärkein tapaus Suomen taloudellisessa historiassa 1867:n vuoden jälkeen on kieltämättä muutos kultarahakannalle v. 1878. Tästä vuodesta saattaa laskea uuden aikakauden alkaneeksi. Yllämainittu rahanmuutos on aivan tärkeä; sitä paitsi se oli ihan välttämätön sen jälkeen, kuin useim-

mat maat, joiden kanssa Suomi harjoitti asioimisliikettä olivat ottaneet kullan arvomitaksi. Hopean hinta oli muutamassa vuodessa mahdottomasti alentunut, niin että pankin ulkomaan vaihtokurssit usein olivat 20 – 25:tä prosenttia korkeammat kuin ennen. Rahanmuutos v. 1878 pantiin täytäntöön paljoa helpommin kuin v. 1865 ja herätti paljoa vähemmin huomiota maassa. Ne haitat ja tappiot, jotka tietysti kohtasivat yksityisiä, olivat melkein samanlaiset ja yhtä suuret kuin v. 1865. — Niin kauvan kuin suuret sivistysmaat pitävät kultaa pääasiallisena arvomittaajana — ja sitä kestänee vielä useat miespolvet — niin kauvan ei meillä tulle kysymykseen mikään uusi rahanmuutos.

Luulemme tehneemme lukijalle palveluksen antaessamme nämät lyhyet tiedot Suomen rahalaitoksen historian tärkeimmistä vaiheista vuodesta 1809 alkaen. Näitä esittää herra Heikel kirjansa neljässä ensimmäisessä luvussa. Viidennessä hän luo silmäyksen yksityispankkiemme perustamiseen ja niitä varten tarvittuun lainsäädäntöön, ja kuudennessa ja viimeisessä luvussa hän antaa vertaavia tilastollisia tietoja pankkien eri vaikutus-aloista.

Kaksi ensimmäistä lukua, jotka käsittävät ajan vuoteen 1859, tuntuu meistä huonoimmin kirjoitetuilta koko kirjassa. Esitystapa ei tahdo sujua ja on kuiva, usein on kuin tekijä ei olisi oikein perehtynyt aineesensa, jonka tähden hän ei myöskään tyydyttävästi saata käsitellä sitä. Myöskin puuttuu se yhteys ja selkeys, jota historialliselta esitykseltä vaaditaan, jotta se olisi hauska ja helppo lukea. Tähän on syynä ehkä se seikka, että herra Heikel verrattain harvoilla sivuilla luettelee suuren joukon tapahtumia ja kertoo useiden keisarillisten kirjeiden ja asetusten y. m. sisällyksen, antamatta minkäänlaisia tietoja siitä, mitä hän on pitänyt vähemmän, mitä enemmän tärkeänä sille asialle, jonka kehitystä hän on tahtonut esittää. Sen lisäksi tekijä usein ammentaa lähteistään panematta omasta puolestaan mitään höystettä siihen, ja kun lähteinä juuri ovat nuo mainitut asetukset y. m., joiden pykäliä joskus ilman mitään muuta kokonaisuudessaan painatetaan kirjaan, niin ei saa kummastella, jos näiden lukeminen olisikin jotenkin väsyttävä. Jos herra Heikel olisi ne painattanut hienommalla präntillä tai pannut ne lainausmerkkien väliin, niin olisi esim. saattanut — jättää ne lukematta, eikä lukija suinkaan olisi häntä, vaan menneen ajan lakimiehiä

raskaista lausetavoista moittinut. Niinpä hän sivulla 30 painattaa Marrask. 18 p. 1840 annetun arm. Ohjesäännön koko § 90, kuitenkin nykyisen oikokirjoituksen mukaiseksi muutettuna, ja verbit imperfekti muodossa käytettynä; sen lisäksi tulee vielä, että hän silminnähtävästi on unhottanut, että kahta sivua ennemmin jo on tehnyt selon aivan samasta asiasta — se koskee pankille äsken annettua oikeutta diskontata vekseleitä. Lukija, joka ei ole harjoittanut «lähteiden tutkimista», ei millään tavalla saata tietää, että hän ensimmäisellä kerralla lukee herra Heikelin proosaa, toisella taas keisarillista Ohjesääntöä ja vielä vähemmin hän käsittää, miksi sama asia kahdesti kerrotaan. Kaksi kertaa (sivuilla 28 ja 29) ilmoitetaan myös, että Hypoteekkirahaston varoja etupäässä käytettiin ulkomaan vekselikauppaan, mutta hyvä olisi ollut saada tietää, mitenkä tämä rahasto, «joka pian tuli pankin päärahastoksi», oli syntynyt ja mikä se oikeastaan oli. Me olemme edellisessä tehneet siitä selvän, mutta meidän täytyy tässä lausua kummastuksemme, että herra Heikel, joka kuitenkin pitää Hypoteekkirahastoa erittäin tärkeänä, ei ensinkään mainitse sitä omituista seikkaa, että se niin sanoaksemme alotti ilman omaa pääomaa. Sen tähden meistä tuntuu, kuin tekijä ei oikein olisi perehtynyt tämän rahaston perustamiseen ja luonteesen, vaan olisi sekottanut keskenänsä käsitteet metallinen arvoaine ja oma pääoma. Metallista arvoainetta oli rahastossa 1841 vuoden lopussa 1,183,000 ruplaa, omaa pääomaa ainoastaan 9,000 ruplaa eli sen vuoden säästö.

Nämä numerot löydetään sivuilla 32 ja 33 olevista tauluista, (jotka samoin kuin jotkut muut numerotiedot ovat hankitut 1863 ja 1867:n vuosien valtiopäiväin asiakirjoista) vaan ei esitys juuri tule siitä helppotajuisemmaksi, kun lukijan täytyy tarkastaa 33:nnella sivulla löytyvää taulua ymmärtääksensä, mitä tekijä kertoo, mutta jättää selittämättä, 28:nnella sivulla. Ylimalkaan ei tekijä edellytä suurempia tietoja raha-asioista lukijalla olevan; jos hän sen olisi tehnyt, olisi hän jättänyt siksensä 28:lla sivulla löytyvän hyväntahtoisen opetuksen pankinsetelien merkityksestä. Tai ehkä hän tekee sen tässä sen tähden, että hän vähäistä ennemmin on, kuten hänen omat sanansa kuuluvat, «käyttänyt harvinaista tapaa ajatuksensa lausumiseen» hänen tehdessänsä selkoa pankin diskonttauksista ja sen setelien ulos-annosta.

Kolmannessa luvussa «rahanmuutoksesta ja siirtymisestä kultarahakannalle», on esitys selvempi ja kirjoitustapa sujuva. Katsomme kuitenkin velvollisuudeksemme tehdä pari muistutusta itse sisällystä vastaan.

Toinen näistä muistutuksista koskee sitä tapaa, jolla herra Heikel käsittelee J. W. Snellmanin merkitystä rahanmuutoksen toimeen panemisessa. Tekijä lausuu vaan ihan lyhyesti, että sitte kuin F. Langenskjöld «ansiokkaasti oli toiminut asian hyväksi», oli J. W. Snellmanille suotu vaan tämän tärkeän työn «päättäminen». Kun herra Heikel on rahanmuutokselle omistanut kokonaisen luvun, olisi hän mielestämme voinut suoda vähän enemmän tilaa ja vähän hyväksymistä ja kiitosta Snellmanin työlle. Olihan kansamme kumminkin sydämestänsä kiitollinen tätä suurta miestä kohtaan rahanmuutoksen jälkeen, eikä siitä asti ole tapahtunut mitään, joka antaisi aihetta ajattelemaan toisin asiasta. Vieläpä Helsingfors Dagblad, joka muuten ei ollut Snellmanin suosijoita, huudahtaa pääkirjoituksessaan Marraskuun 13:nnelta p:ltä 1865: «Kiitos ja kunnia F. Langenskjöldille ja J. V. Snellmanille! Heidän nimensä ovat ainaiseksi saavuttaneet kunniakkaan sijan Suomen historiassa». Minkätähden herra Heikel äänettömyydellään koettaa tappaa Snellmanin ansiot? Lieneekö siihen syynä se, että herra H. ei kuulu siihen valtiolliseen puolueesen, jota Snellman aikoinaan edusti? Mutta jollei sitä saata puolustaa, että toiseen puolueesen kuuluva henkilö jokapäiväisessä elämässä karttaa ansaitun kiitoksen lausumista toiseen puolueesen kuuluvalle, on moitittavaa, että samaan tapaan kirjoitellaan historiata. Ja jos mitäkään, pitäisi ainakin taloudellista historiaa voida kirjoittaa puolueettomasti, sillä siinä tapauksessa subjektiivisella mielipiteellä henkilöiden ja heidän toimiensa arvostelemisessa on paljoa vähempi merkitys, kuin valtiollisen historian kirjoittamisessa.

Tosin herra H. mainitsee Snellmanin nimen puhuessaan eräästä Virallisen lehden kirjoituksesta Marrask. 13:nnelta p:ltä, jonka kirjoituksen hän pitää Snellmanin tekemänä. Ja herra H. arvostelee ankarasti muutamia tässä asiakirjassa esiintyviä väitteitä. Me emme tahdo tutkia, missä määrin herra H:n kritiikki on oikea, mutta tahdomme vaan huomauttaa puuttuvasta johdonmukaisuudesta muutamissa kohdin. Hän siinä moittii hallitusta (Snellmania) «sydämettömyydestä», koska se määräsi, että kaikki ennen rahanmuutosta tehdyt, mutta sen jälkeen maksettaviksi lankeavat sitoumukset, joissa puhuttiin markasta (paperirahassa), olivat maksupäivänä suoritettavat hopeassa nimellis-arvon mukaan, (jonka kautta suurempi tai pienempi tappio välttämättömästi kohtasi velallista.) Mutta kun hän tekee selon myöhemmästä rahanmuutoksesta tai muutoksesta kultarahakannalle v. 1878, hän ei ensinkään moiti hallitusta eikä säätyjä siitä, että sama asia

uudistettiin. Hän päinvastoin esittää syyt, minkä tähden näitä epäkohtia ei voitu välttää. Mutta minkätähden herra H. paria sivua ennemmin niin eri tavoin arvostelee ja punnitsee samanlaista seikkaa?

Toinen muistutus koskee sitä herra Heikelin ilmoitusta, että Suomen Pankki määräsi *ensimmäiset* Pietarinkurssit rahanmuutoksen jälkeen Marraskuun 18 p:nä ja että ne silloin olivat 329: 60 ja 325: 60. Ajatteleva lukija ehdottomasti on kysyvä: oliko siis pankki suljettuna Marraskuun 13:nnesta päivästä 18:nteen. Sillä vanhat kurssit eivät missään tapauksessa enää saattaneet käydä. Asia on yksinkertaisimmasti niin selitettävä, että tekijä on tehnyt itsensä syypääksi pieneen erhetykseen, sillä kyllä pankki sekä määräsi että julkaisi jo ensimmäisenä päivänä, siis 13:ntena, uudet kurssit 332—327. Merkillistä on kumminkin, että herra H. ei koeta selvittää sitä kummallista tietoa, jonka hän on saanut.

Neljäs luku, joka koskee Suomen Pankin järjestystä vuodesta 1860 eteenpäin, perustuu pankkia varten annettuihin asetuksiin ja ohjesääntöihin. Me tahdomme tästä luvusta vaan tehdä sen muistutuksen, että tarkat tiedot Alkuperäisen ja Hypoteekkirahaston varoista vuodesta 1860 vuoteen 1867, jolloin säädyt ne ottivat haltuunsa, olisivat olleet paikallaan, erittäin koska tekijä aikaisemmin on antanut tarkan tilin Hypoteekkirahastosta vuoteen 1860. Sivulla 107 (kuudennessa luvussa) hän tosin antaa tietoja pankin omasta pääomasta, myöskin mitä tulee vuosiin 1860—1867, jonka pääoman näiden kahden rahaston varat muodostivat, mutta taulu, jossa olisi ollut näiden rahastojen kaikki varat ja velat mainittuina vuosina, olisi ollut sekä toivottava että välttämätön. Sitä paitse on 107:nnellä sivulla olevassa taulussa virheitä. Vuonna 1865 oli nim. Suomen Pankin kamreerin 1867 vuoden säädyille tekemän virallisen ilmoituksen mukaan yllä mainittu summa 11,020,000 eikä 10,412,000 niin kuin herra Heikel sanoo; samoin vuonna 1866, 11,485,000 eikä 10,832,000. Muiden vuosien laskuissa herra H. on oikein suorittanut yhteenlaskun.

Viides luku «Yksityispankkien perustamisesta ja niitä koskevasta lainsäädännöstä», on helppo lukea ja valaiseva. Erittäin kerrotaan Yhdyspankin synnystä asioita, jotka nyt lienevät monelle tuntemattomia.

Herra H. ei ryhdy arvostelemaan yksityispankkeja tai niiden tointa, hän vaan ylistelee niitä. Saapi Uudenmaan Osake-Pankkikin osansa kiitoksesta: «pankin toimi olemassa-olonsa ensi kuukausina antaa hyviä toiveita sen edistyksestä», sanoo herra H.

Kuudennessa eli viimeisessä luvussa «Pankkien toimesta vv. 1860—87» on herra Heikel työskennellyt itsenäisemmin kuin muissa; aine on täydellisesti hänen vallassansa, jonka tähden esityskin sujuu. Niitä lähteitä, nim. pankkien vuosikertomuksia, joita hän on käyttänyt, ei tosin ole ollut vaikea hankkia, mutta sellaisten numerojen kokoaminen pankkien vuotuisista tilin-asemista, joita saattaa verrata toisiinsa, on pidettävä ansiokkaana tilastollisena lisänä. Vaikka usein väitetäänkin numeroiden puhuvan selvää kieltä, tarvitsee niiden käyttäjä kumminkin jonkun määrän tietoja saadaksensa niitä jotakin kertomaan. Ne havainnot, jotka tekijä numerojensa johdosta tekee, eivät kuitenkaan aina ole kovin syvämietteisiä.

Tekijän tehdessä selkoa pankkien lainan-otoista ja -annoista, luulemme hänen jättäneen mainitsematta erään tärkeän seikan. Tosin hän etupäässä puhuu varsinaisista pankeista, mutta olisi saattanut olla paikallansa — niin ainakin meistä näyttää — että hän edes olisi maininnut siitä suuresta ja omituisesta merkityksestä, mikä säästöpankeilla ja «yleisillä kassoilla» on ollut lainojen antajina. Tätä suurta merkitystä todistaa se seikka, että meidän 121 säästöpankkia, joiden vastuusumma v. 1885 nousi 26:een miljoonaan markkaan, samaan aikaan piti tästä summasta koko *23 miljoonaa lainattuna velkakirjoja vastaan*, ja ainoastaan vähempää summaa sijoitettuna obligatsiooneihin.

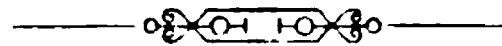
Mitä yleiset kassat tässä kohden merkitsevät, sen osottakoot muutamat numerot. Tärkeimpäin yleisten laitosten lainausliike on alla mainittuina vuosina noussut seuraaviin summiin:

Siviiliviraston leski- ja orpokassa . .	1886	Smk.	8,086,000.
Sotaviraston „ „ „ . .	„	„	1,958,000.
Kirkollisviraston „ „ „ . .	1884	„	3,792,000.
Kouluviraston „ „ „ . .	„	„	2,090,000.
Kansakouluopettajain „ „ . .	1885	„	399,000.
Valtionrautateiden pensionilaitos . . .	„	„	235,000.
Yliopisto	1887	„	5,165,000.
Kaupunkien yleinen paloapu-yhtiö . .	1886	„	1,470,000.
Kaleva	1885	„	2,992,000.
Fennia	1886	„	1,084,000.

Tästä näkyy, että puheena oleva lainausliike on hyvin laaja, mikä asia on sitä huomattavampi, koska pääomaa maassamme on niukalti käytettävissä. Herra Heikelin olisi pitänyt sellaisessa kirjassa, kuin kysymyksessä oleva on, ottaa huomioon tämä seikka. Muissa maissa lienee tavallista, että säästöpankit ja yleiset rahalaitokset sijoittavat irtonaisen omaisuutensa yksin-omaisesti valtiopapereihin y. m. s. ja sen tähden olisi ollut vielä enemmän syytä mainita tätä meidän maalle omituista seikkaa.

Mitään lopullista arvostelua herra Heikelin kirjasta meidän ei tarvinne lausua; lukija on jo nähnyt, että me katsomme kirjalla olevan sekä ansionsa että virheensä. Herra H:n kirja tekee meihin saman vaikutuksen kuin väitöskirja. Siinä tapaa samanlaista ahkeroimista näyttäytyä oppineeksi ja aineesen perehtyneeksi, niin ikään välttää herra H. kaiken semmoisen mainitsemista, mikä saattaisi loukata niitä, jotka tulevat antamaan arvolauseen kirjasta. Se arvo, jota tekijä koettaa saavuttaa, ei nimilehdestä käy selville, mutta se seikka, että teos on «julkisesti tarkastettavasti jätetty» juuri valtiopäiväin aikana, ei liene merkitystä vailla. Vahinko, että aikaa on ollut niukalti; työ olisi ehkä jättänyt parempia tuloksia, jos tekijä vielä kerran olisi ehtinyt tarkastaa sitä. Mutta tämä ei estä asianomaisia hyväksymästä sitä — jos muuten tahtovat sen tehdä.

—e.

Suomalainen Teaatteri. *)

I.

Työmiehen vaimo. — Helgelannin sankarit. — Lääkäri vastoin tahtoansa. — Puutarhurin tyttäret.

Kun «Eerikki Puken», seitsemän kertaa esiinnyttyänsä lamppujen valossa, vihdoin täytyi väistyä näyttämöltä, seurasi jälleen sarja näytäntöjä, joissa yleisölle tarjottiin ennestään tunnettua. Tältä ajalta vaatinee vaan pari näytäntöä mainitsemista, nimittäin ne, joissa rouva Minna Canthin

*) Ensimmäinen osa tätä kirjoitusta oli jo valmis Huhtikuun numeroon pantavaksi, vaikk'ei se silloin voinut saada siinä tilaa.

«*Työmiehen vaimo*» nähtiin uudistettuna. Tärkeimmät nais-osat olivat nyt muuttaneet edustajia. Nimiroolia näytti rouva *Rautio*. Hän oli yksinkertainen ja luonnollinen ja samassa kun tiesi karttaa liiallisuutta tuskallisten tunteiden purkauksissa, hän aikaan sai tuntuvan vaikutuksen. Niin ikään oli neiti *Finne* luonnollinen Vapun pienessä, miellyttävässä osassa; mutta neiti *Borg* ei osannut tehdä mitään itsenäistä mustalaistytöstä, Homsantuusta. Miespuolisia pääosia näyttivät hrat *Böök* ja *Rautio* niinkuin ennenkin todenperäisesti.

Sill'aikaa kun vanhaa näytettiin, kerrottiin uusia näytelmiä olevan harjoituksen alaisena, mutta myöskin, että tohtori K. Bergbomin sairaus esti työtä edistymästä. Kun kuitenkin uutta oli antaminen, täytyi «*Helgelannin sankarein*» astua näyttämölle, ennen kuin olivat ihan valmiit esiintyäksensä. Tämä onnettomuus oli kai pääsyynä siihen, ettei suurellainen tehtävä menestynyt, niinkuin olisi voinut toivoa.

Henrik Ibsenin «Helgelannin sankarit», jonka Edv. Törmäs-vainaja jo aikoja sitten on suomentanut, on siksi tunnettu teos, ett'ei sen sisällyksestä taikka aatteellisesta ja runollisesta merkityksestä tarvitse erittäin puhua. Kauvan on teaatteri aikonut ottaa draaman näytettäväksi, vaikka erinäiset asianhaarat ovat sitä tähän saakka estäneet. Ja meillä on sen näyttämiseen syytä siinäkin, että se on erinomainen näyte siitä, kuinka nykyisten vaatimusten mukaan vanhat tarumaiset aineet ovat runoudessa käsitettävät. Pääjuoni on germanilaisen taruston ydinkohtia, mutta runoilija on osannut tehdä tarumaiset henkilöt puhtaasti inhimillisiksi, niin että nykyaikainenkin ihminen voi älytä ja tuntea heidän tunteitaan. Mutta samalla hän kuitenkin todenperäisesti kuvaa viikingiajan, jossa toiminta liikkuu. Koska tiettävästi moniaat nuoret kirjailijamme ovat ajatelleet Kalevalan aineksiakin, niin voivat he, jos niihin ryhtyvät, saada ohjetta Ibsenin draamasta.

Näytelmän pääosa on Hjördis, jota rouva *Aalberg-Kivekäs* näytteli. Uteliaasti oli odotettu nähdä, kuinka nerokas näyttelijättäremme suoriutuisi tästä tehtävästään. On näet huomattava, että se on hänen taiteilijaluonteelleen melkein vierasta. Ennestään oli tiettynä, ett'ei näyttelijättären etelämaisesti vilkas ja hermokas olento ja taide ilman ponnistuksetta voisi asettua sankarinaiseksi, joka niinkuin islantilainen tulivuori kylmän kuoren alle kätkettyään tunteensa, antaa niiden hetken sattuessa sitä raivoisammin syöstä esiin, mutta myöskin oli totuttu saamaan suuria vaatimuksia tyydytetyksi.

Totuuden mukaan on tunnustaminen, että näyttelijätär antoi sekä enemmän että vähemmin kuin osattiin pyytää. Asennossaan ja äänen soinnussa tavotti hän sankariutta ja ilmaisi voimaa, jommoista hän ei ennen ole ollut tilaisuudessa näyttää; mutta kokonaisuus ei kuitenkaan tuntunut vastaavan runoilijan tarkoitusta. Hjördisin luonteessa tuli katkeruus pääpiirteeksi, vieläpä muutettuna pahansisuisuudeksi eikä siis tullut johdonmukaisesti painoa pannuksi siihen synkkään, mutta ylevään intomielisyyteen, joka kuitenkin on tämän naispuolisen Kullervon luonteen perustana pidettävä. Tyvenempi näyttäminen olisi melkein läpikäyden ollut tarpeellinen. Mainitakseni vaan yhden esimerkin, olisi toisen näytöksen lopussa ollut luonnollisinta, jos Hjördis Gunnarin tunnustuksen jälkeen olisi seisonut kolkossa jähmetyksessä, siksi kuin vieraat olivat menneet ja sitten vasta herätettynä Dagnyn viimeisten sanojen kautta miettiväisesti sanonut uhkaavan loppulauseen. Sen sijaan Hjördis nyt liian pitkän ajan mursi suuta ja hapuili molemmin käsin rintaansa lauhduttaaksensa tuskaa, kuitenkaan herättämättä sääliä katsojassa. — Edellinen koskee pääasiassa ensimmäisiä näytäntöjä, joissa ilmaantui enimmin syytä muistutuksiin. Kun näytelmä joku aika myöhemmin jälleen näytettiin, oli Hjördis melkoisesti parantunut. Hän lausui sanottavansa syvemmin ja näytteli hillitseväisemmin; katkeruus ei tuntunut niinkään ilkeydeltä, vaan ilmaisi se hänen murretun elämänsä myrkyttämää mieltä. Ei ole siis syytä epäillä, että rouva Aalberg-Kivekäs voi, jos hän vielä vast'edes esiintyy tässä osassa, tehtäväänsä täysin perehtyneenä, Hjördisistäkin luoda jotain, joka kerrassaan vastaa hänen taidettaan.

Dagnynä oli rouva *Rautio* olentonsa puolesta hyvä vastakohta Hjördisille, mutta näyttelemisessä olisi koko ajan pitänyt olla enemmän voimaa ja itsetuntoa. Olihan Dagny Sigurdin vaimo ja oli häntä seurannut hänen retkillään ja seurustellut kuninkaiden hoveissa. Näyttelijätär, joka oli niin hyvästi näyttänyt työmiehen vaimoa ja monasti muulloinkin on suuresti tyydyttänyt katsojia, muistutti nyt «enleveerattua» koulutyttöä.

Sankareista on vanhalla Örnulfilla tärkein osa toiminnassa. Ylimalkaan puhuen suoritti hra *Leino* tämän tehtävän jokseenkin tyydyttävästi; varsinkin myöhemmissä näytännöissä. Paraiten onnistui hän toisessa näytöksessä, siinä kun Thorolfin kuolema hänelle ilmoitetaan. Sen sijaan hän ei voinut tehdä draapan lausumista roolin pääkohdaksi, niinkuin olla pitäisi. Innostuksen olisi pitänyt olla mahtavamman eikä niin äkkiä haihtu-

van. Jalkahaarniskat tekivät hänen astumisensa raskaaksi ja hieman epävakaiseksi. Niin ikään tyydytti hra *Sala* Gunnarina kaikki kohtuulliset vaatimukset. Tosin muistutti hän enemmän romanttista viikinkiä — Oehleschlägerin tahi Tegnérin kuvaamaa, kuin Ibsenin; mutta Gunnarin menettely Hjördistä voittaessa antaakin syytä luoda hänen luonteensa lauhkeanlaiseksi.

Sigurdina oli hra *Ahlberg* kovin laimea. Totta on, että lopussa saatu tieto, että hän on kristitty, selittää tämän sankarin tyyneyden ja hillitseväisyyden; mutta muistettava on, että viikingin kristillisyys ei voinut olla niin syvällinen ja ennen kaikkea että vanha rakkaus välttämättömästi pani hänen verensä kuohumaan. Viimeisellä kerralla oli näyttäminen kuitenkin elävämpi. Maski oli liian verevä ja pulska miehelle, joka on kokenut mitä Sigurd alituisilla meriretkillään. Hra *Weckman* menestyi hyvin Thorulfina ja hra *Falck* tuntui Kåre talonpoikana todenperäiseltä.

Näyttämölle-asetus oli tavan mukaan huolellinen ja lisäsi tietysti kappaleen vaikutusta. Liikkuvat pilvet ja muun muassa Hjördisin loistava sota-asu — joka totta kyllä oli runoilijan osotuksen mukainen — antoivat kuitenkin viimeiselle näytökselle jotenkin ooperamaisen värityksen.

Keskiviikko-iltana pääsiäisen edellä toimitettiin näytäntö hra A. Lindforsin hyväksi. Silloin näytettiin Gogolin «*Naimapuuhat*» ja Molièren «*Lääkäri vasten tahtoansa*». Hra *Lindfors* näytteli niinkuin ennenkin jälkimmäisen kappaleen pääosaa, mutta hienommin ja taiteellisemmin kuin ennen. Varsinkin kiitettävä oli hän ensimmäisessä näytöksessä. Tämä näyttelijä, jolla Molièren tulkitsijana on omituinen alansa teaatterissamme, osottaa jo hyvin ymmärtävänsä, ett'ei noissakaan vanhoissa, nykyaikaisen yleisön mielestä liioitelluissa komedioissa, liioittelu ole paikallaan, vaan yksinkertainen, luonnollinen antauminen tehtävään.

Keskiviikkona pääsiäisen jälkeen näytettiin ensi kerran Adolph L'Arrongen kirjoittama «*Puutarhurin tyttäret*». Berliiniläinen teaatterin johtaja ja näytelmän sepittäjä L'Arronge ei ole tuntematon suomalaiselle yleisölle. Teaatteri on jo ennen näyttänyt kaksi hänen tekemäänsä huvinäytelmää, nimittäin «Onhan Pappa sen sallinut» (Moserin ja L'Arrongen yhteistyötä) ja «Oma Toivoni» (Mein Leopold). Tämän kirjailijan ensimmäiset teokset olivat keveitä laulu-ilveilyjä, mutta suurimman menestyksen ovat saaneet hänen myöhemmät näytelmänsä, joissa opettava tarkoitus on hyvin tuntuva ja joista «Puutarhurin tyttäret» on tunnetuimpia. Siinä on varsinkin kahdessa ensimmäisessä näytöksessä melkoinen osa ilveilyntapaisia ai-

neksia, mutta kahdessa jälkimmäisessä on opettava puoli ja kyynelten vuodatus vallalla. Tendenssi ei ole ainoastaan tässä vaan muissakin saman tekijän näytelmissä kasvatustieteellistä laatua. Puutarhurin rouva on ylen hento tyttäriänsä kohtaan ja lisäksi kovin turhamielinen, ja mies on antanut vaimonsa hoitaa lapsien kasvatusta. Kasvatuksen huonot seuraukset saavat kuitenkin puutarhurin silmät aukenemaan ja hän muuttuu äkkiä isälliseksi pedagoogiksi, rupeaa pitämään pitkiä nuhdesaarnoja toiselle toisensa perästä ja onnistuu niin hyvin, että ennen näytelmän loppua kaikki ovat tehneet parannuksen ja suloisin rauha ja onni ruskottaa tulevaisuuden aamutaivaalla.

Näistä viittauksista jo huomaa, ett'ei näytelmä ole mikään kuvaus tosielämästä, jossa ihmisen pahuus näyttäytyy sitkeämmäksi, kuin että hyvä saarna ja kyynelvirta voisivat sitä kerrassaan poistaa. Kappale tuntuu sekä kokkapuheiden että opetuksen puolesta niin vanhalta, ett'ei luulisi sitä kirjoitetuksi ainoastaan toistakymmentä vuotta sitten; mutta Saksassa ei todellisuuden harrastus runouden alalla ole sille kannalle ehtinyt eikä taida semmoiseksi kehittyäkkään kuin pohjoismaissa.

Näytteleminen kävi varsin hyvin. Hra *Lindfors* teki Hasemannista kelpo puutarhurin, niin iloisen ja herttaisen, kuin kukkasten hoitajan tulee olla. Vilkkaalla näyttämisellään hän melkein onnellisesti varjeli osaa tulemasta ikäväksi, joka vaara on kovin lähellä katsoen siihen, että se on kokoonpantu vanhoista, kuluneista aineksista. Hänen rouvanaan oli neiti *Stenberg* kyllä tyydyttävä. Näyttelijätär tosin ei tässä enemmän kuin muulloinkaan tehnyt mitään erityistä tyyppiä; mutta kun osa ylimalkaan on hänelle sopiva, niin hän sen nuhteettomasti täyttää. Toinen pariskunta, Hasemannin vanhin tytär Emilie ja hänen miehensä Wilhelm Knorr, oli yhteis-elämässään hauskin. Rouvana osotti neiti *Salenius*, vaikka onkin vasta-alkaja, miellyttävää reippautta ja teeskentelemättömyyttä, joka antaa hänestä toivoa teaatterille nykyään tarpeellista kykyä muun muassa Molièrenkin naisrooleja varten. Hänen esiintymistapansa on samaa maata kuin hra *Raution* ja sen tähden ne myöskin kaikessa rakkaudessa niin luonnollisesti riitelivät. Kolmannen pariskunnan muodostivat Roosa Hasemann, neiti *Borg* ja Herman Körner, hra *Böök*. Olentonsa ja luonteensa perustuksella tavottelevat molemmat jotain runollisempaa kuin edelliset, mutta olematta niin varmat asiastaan. Molemmilla on epäsomia ruumiinliikuntoja, joiden poistaminen on välttämätön. Tällä kertaa olivat he verraten hy-

viä, mutta ei niin ett'ei heidän näyttämisensä olisi yhäti tuntunut näyttelemiseltä. Vaatimaton ja tyyni esiintyminen osotti hra Böökillä olevan oikean käsityksen tehtävästään; mutta rooli ei ollut oikein hyvästi ulkoa luettu. Hra *Weckman* loi sammaltavasta proviisorista erittäin luontehikkaan tyypin. Hän osasi kokonaan kätkeä todellisen itsensä onnettomaan rakastajaan ja yhtä todellinen, kuin hän Eerikki Pukessa oli pohjalaisena talonpoikana, oli hän nyt tässä osassaan. Tuolla täydellisellä antaumisellaan rooliinsa sai hän aikaan sen, että katsoja nauroi kelpo proviisorille, mutta kuitenkin samalla sääli häntä ja tämä sivuosa tuli alkuperäisimmäksi ja todellisimmaksi koko näytelmässä. Eteenpäin vain hra Weckman! Kiittää voipi neiti *Finneäkin*, joka näytti Franziskaa, nuorinta tytärtä. Näkyi selvään, ett'ei siitä ole kovin kauvan, kuin hän itse oli tuommoinen «Backfisch» — niin luonnolliset olivat hänen nykäisevät liikuntonsa ja oikullisen mielen ilmauksensa.

II.

Telefoonissa. — Veljesten kesken. — Tietäjä.

Kun oli väsytty puutarhuriin ja hänen tyttäriinsä, näytettiin 18 p. Huhtikuuta kerrassaan kolme huvinäytelmää, vanha «Naimapuuhat» ja uudet «Telefoonissa» ja «Veljesten kesken».

Ruotsalaisen kirjailijan Ernst Ahlgrenin (rouva Benediktson) 1-näytöksinen kyhäelmä «*Telefoonissa*», on vähäpätöinen runotuotteena, mutta sisältää kiitollisen ingénue-osan, jota neiti Finne näytteli. Siiri 17-vuotias orpotyttö asuu setänsä tuomarin luona maalla. Häntä pidetään työssä ja huveista erillään, sill'aikaa kuin talon kihloissa oleva tytär, Iida, hoitaa toalettiansa ja huvittelee itseään. Siirillä on tapana telefoonin kautta pakinoida lapsuuden ystävänsä, nimismiehen Kallen kanssa ja tekee sitä muun muassa eräänä iltana, kun Iida isänsä ja erään häntä «hakkailevan» notariokeikarin kanssa lähtee tanssiaisiin. Iidan sulho on ilmoittanut tulevansa, mutta hänestä ei neiti suuresti pidäkkään, etenkin kun hänen kerrotaan menettäneen omaisuutensa. Luullen pakinoivansa Kallen kanssa on Siiri liian avopuheinen Iidaan nähden. Telefoonin toisessa päässä näet ei ollutkaan Kalle, vaan Iidan sulho, Birger, joka nyt sai tietää, mitä ennen oli aavistanut. Hän tulee toisten poissa ollessa Siirin luokse ja miten siinä seuraa

pidetäänkään, päätös on, että Birger ja Siiri mieltyvät toisiinsa. Kun sitten Iida palaa kotiin, saapi hän kihlasormuksensa takaisin ja Siiri tulee hänen sijaansa morsiameksi — joka oli sen hauskempaa, kuin Birger ei ollutkaan köyhtynyt, niinkuin huhu oli tiennyt.

Neiti *Finne* näytti Siiriä oikein con amore. Ilo ja surumieli vaihtelivat hänessä kuin valot ja varjot vainioilla, kun kesäpäivänä tuuli ajelee pilvenhattaroita auringon ohitse. Hänen näyttelemisessään oli olemassa sekä suloa että todellisuutta mielen-ilmauksissa — siis tarpeelliset ainekset onnistumiseen; mutta näyttelijättärellä ei ollut kylläksi kokemusta tehdäksensä roolista, mitä siitä olisi *voinut* tehdä. Hänen Siirinsä oli liiaksi vallaton koulutyttö, niin ett'ei oikein ymmärrä, kuinka Birger todella voi häntä kosia. Näyttelemisessä pitäisi ujon neitsyeellisyyden vaihdella lapsekkaisuuden kanssa, mutta niin että edellinen puoli olisi voitolla — kappaleen päätös tekee tämän käsityksen oikeaksi. Kun nuorelle näyttelijättärelle annetaan useampia tällaisia tehtäviä, niin hän epäilemättä pian ne suorittaa erityisellä menestyksellä, sillä siksi on hän varustettu semmoisilla luonnollisilla lahjoilla, joita tämä laji rooleja vaatii. — Hra *Weckman* näytteli Birgerinä nuhteettomasti, tekemättä kuitenkaan mitään enempää osastaan.

Saksalaisen runoilijan Paul Heysen niin ikään 1-näytöksinen huvinäytelmä «*Veljesten kesken*» ei myöskään ole runollisuuden kannalta mainittava. Aiheeltaan on se sukua noitten ikivanhojen juttujen ja huvinäytelmäin kanssa, joissa rakastunut neitokainen sukkeluudellaan ja viekkaudellaan pettäen holhojansa pääsee pyrintöjensä perille. Heysen näytelmässä on yhden holhojan sijassa kolme vanhempaa veljeä. Ne kieltävät ensin sisartansa menemästä naimisiin erään arkkitehdin kanssa; mutta tyttö osaa niin ajaa asiansa, että pedanttimaiset holhojat lopuksi innokkaasti puolustavat avioliittoa. — Hra *Leino* loi erittäin luontehikkaan ja naurettavan tyypin matematiikan professorista Kaarlosta. Olihan siinä liioittelua ja jotenkin vanha oli oppinut herra 35 vuoden ikäiseksi; mutta liioittelu ei haitannut, kun kaikki oli johdonmukaista ja hauskaa alusta loppuun. Sen jälkeen oli hra *Pesonen* paras Emanuel pastorina; mutta hän ei kuitenkaan aikaan saanut semmoista todellisuuden tuntoa kuin edellä mainittu näyttelijä. Hra *Böök* luonnontutkijana ei yrittänytkään tekemään mitään erityistä tyyppiä osastaan; mutta näytteli reippaasti. Klaarana esiintyi ensi kerran vähän suuremmassa osassa neiti *Olga Sarin*. Hänen vapaasta liikkumisestaan

näyttämöllä lienee liian varhaista mitään päättää hänen tulevaisuudestaan teaatterissa.

Sitten tuli 20 p. Huhtikuuta yksi merkillisimpiä näytäntöjä teaatterimme historiassa: Erkon «*Tietäjä*» näytettiin ensi kerran. Jo silloin kuin tämä teos viime jouluksi ilmaantui kirjakauppaan, herätti se suurta huomiota ja harvinaiseksi tapaukseksi muodostui sen näytteleminenkin.

Hra Erkko on tunnettu nuoren Suomen etevimmäksi laulurunoilijaksi; mutta «Tietäjä» on hänen ensimmäinen kokeensa näytelmärunouden alalla. Arvosteltuna draaman kannalta ei se estä yhä edelleen pitämästä tekijää ennen kaikkea lyyrillisenä runoilijana, mutta kuitenkin on näytelmä epäilemättä tähän saakka hänen mahtavin tuotteensa. Entisistä paraimmista lauluistaan päättäen ei hra Erkko ole suuresti vaatinut sijaa niiden runoilijain joukossa, jotka ovat ajan henkisten virtausten välittömiä tulkkeja; «Tietäjässä» hän kuitenkin pyytää lausuaksensa sanan aikansa riennoista. Kun ensin kuultiin sanottavan, että tietäjä oli raamatun Bileam, johtuivat vastustamattomasti mieleen ne lukuisat murhenäytelmät valheklassillisessa ja sitä myöhemmässäkin kirjallisuudessa, joiden aihe on otettu Vanhasta testamentista. Oliko runoilijamme yritys — niin kyseltiin — vanhantapainen, vai uudempien vaatimusten mukainen? Jo esipuheessa vastasi tekijä moisiin arveluihin: «Elämäni sisällys määräsi aineen — mikä ylinnä mielessäni kuohui, se ensin esille virtasi». Näitä sanoja ei voinut toisin ymmärtää, kuin että aine oli valittu syystä, kun se tarjoutui muodostettavaksi nykyaikaankin soveltuvain aatteiden julistajaksi. Runoilijan tarkoituksena onkin ollut tehdä Mooseksen aikuiset taistelut ja henkilöt nykyisten rientojen vertauskuviksi ja tulevaisuuden enteiksi — sen tulevaisuuden, joka on hänelle kallein kaikista. Tavallansa on siis tehtävä ollut sama kuin Ibsenin Helgelannin sankareissa — erotus vaan siinä, että suomalaisen runoilijan aate on ollut suurellaisempi. Ibsenin näytelmässä on kysymys *indiviidin* taistelusta tukalien olojen ja perittyjen etuluulojen piiritystä vastaan; Erkon «runoelmassa» taasen niistä perustuksista, joilla *kansojen* tulevaisuus seisoo.

Koska Valvojan joulukuun numerossa jo on ollut luettavana arvostelu «Tietäjästä», niin ei minun sovi ryhtyä täydellisempään tarkasteluun, tahdon vaan tehdä muutamia muistutuksia, joihin näytelmän esiintyminen teaatterissa antaa aihetta.

Vaikka «Tietäjä» on odottamattoman hyvin menestynyt näyttämöllä, niin voi kuitenkin oikeudella sanoa, ett'ei se ole teaatteria varten kirjoitettu.

Varmaankin on runoilija itse sen tietänyt, koska hän nimittää teoksensa «runoelmaksi». Pääasiana on ollut syvällisten ajatusten ja aatteiden julkilausuminen, sivuasiana tyydyttäisikö hän draamallisen taiteen vaatimuksia. Tältä kannalta arvostellen voi ymmärtää, miksi henkilöiden luku on niin suuri. Eri olo- ja näkökantojen edustamista varten esiintyy perikatoon tuomitun kansan puolella — jonka alalla toiminta lähes koko ajan liikkuu — ruhtinaita, pappeja, tutkijoita, tietäjän oppilaita, sotilaita — ilman että yhtäkään voisi pitää kansan oikeana edustajana toiminnassa. Aina viimeiseen näytökseen saakka on näet puhetta Moabin kansasta ja me näemme Midianilaisista ainoastaan viisi ruhtinasta ja Kosbin; mutta kun ratkaiseva taistelu syttyy, niin Moab hallitsijansa kanssa on kadonnut näytelmästä ja häviö kohtaa yksistään Midianilaisia ja Bileamia sekä yhtä uskollista oppilastaan. Tietäjän keksimän juonen kautta näet on rauha rakettu Israelin ja Moabin välille ja jälkimmäinen ainakin ajaksi pelastettu. Runoilija saapi kyllä ajatuksensa lausutuksi, jopa erinomaisen kauniissa ja ytimekkäässä kielessä; mutta hän on liian orjallisesti seurannut raamatun kertomusta, kun hän ei ole antanut Moabin syöstä ansaittuun perikatoon. Aatteet on luotu sanoiksi, vaan ei lihaksi ja vereksi, niillä ei ole edustajia, jotka oikeassa toiminnassa taistelisivat keskenään ja seuraisivat juonen vastustamatonta kehitystä loppuun saakka. Jos tekijä olisi antanut esim. nuoren Eglonin, joka ei näytä vajonneen kansansa hekumallisiin nautintoihin, esiintyä toimeliaampana, jos hän olisi saanut koettaa, vaikka tietysti turhaan, innostuttaa veltostunutta kansaa ja huomattuansa sen mahdottomuuden elämään tullut epätoivoon niinkuin Bileam ja vihdoin hänkin kaatunut taistelussa Israelia vastaan — niin luulisin jo näytelmän käyneen selvemmäksi. Semmoisena kuin se nyt on vaikuttaa se teaatterissa vähemmin kuin se ansaitsisi. Koko ajan tuntee siinä todellisen runoilijan hengen huokuvan; mutta *draamallinen* jännitys ja mahtavuus puuttuu.

Niin, jos kappaletta arvostelee kokonaisuutena. Tällä ei ole kuitenkaan sanottu, ett'ei näytelmä sisältäisi todellisesti draamallisia kohtauksia, joidenka suuruus vastaa aatteellista ja runollista sisällystä. Semmoinen on ennen kaikkea tuo mahtava kohtaus, jossa Bileam vasten tahtoaan siunaa Israelin kansaa — kenties suuremmoisin, minkä suomalainen runoilija on teaatteria varten luonut. Epäilemättä se oli näytelmän tosirunollinen, vaikka kyllä lyyrillinen henki ja kieli, mainittu ylevä kohtaus sekä se mestarillinen tapa, jolla draama oli näyttämölle asetettu, jotka olivat syynä menestymiseen

teaatterissa, vaikka varmaankaan suurin osa yleisöä ei ollut näytelmää lukenut eikä siis kyennyt sen aatteellista sisällystä arvostelemaan. Mitä näyttämölle asettamiseen tulee, niin kiitos ei tarkoita niinkään hohtavia, väririkkaita pukuja eikä kuvattujen rakennusten huikaisevaa loistoa taikka niiden uskollisuutta aikaan nähden. Sitä en tarkoita, vaikka kaikki semmoinen vaatii paljon tietoa ja taitoa puhumattakaan ajasta ja vaivasta; enemmän on kiittäminen sitä runollista aistia, jolla kaikki nuot ulkopuoliset lisät oli käytetty itse näytelmän aatteen valaisemiseksi. Mikä vastakohta Moabin ja Israelin välillä! Toisella puolen assyyrilaista velttokuningasta muistuttava Balak, jonka valtaistuinta neekeripojat ja tanssijattaret ympäröivät sekä Baalin uhkea temppeli kultavasikka perällä ja naiselan asujanten tanssi, viini ja hekkuma ja toisella puolen yksinkertaisesti puettu, teltoissa asuskeleva, erämaissa kasvanut Israelin kansa. Olihan helppoa jo ulkoapäinkin nähdä kummalla kansalla oli tulevaisuutta:

On toista johtaa karaistua kansaa,
Työn, taistelun, ja vaivan koulimaa,
Kuin Israel; se kestää ponnistusta,
Ei murru myrskyss', on kuin palmupuu:
Jos kuivast' erämaasta kiskot sen
Ja kosteikkohon istutat, se versoo
Ja kantaa virvoittavan hedelmän.

Kohtauksen, jossa Bileam siunaa Israelia, teki jylhä vuoristo ja toimivien asettaminen kukin oikeaan paikkaansa, niin että taiteellinen kokonaiskuvaelma syntyi, sekä ukkos-ilma todella suurellaiseksi.

Ohimennen on myöskin kiittäminen sitä oikeaa aistia, jolla kappaleesta oli karsittu pois moniaita välikohtauksia niinkuin sotilaat, vartiat ja tutkijat ensimmäisestä ja neljännestä sekä opastaja-akka toisesta näytöksestä. Karsiminen ei ollut ainoastaan välttämätöntä henkilöluvun vähentämiseksi, vaan oikeaa katsoen siihen, että runoilija etenkin niissä paikoin on eksynyt semmoiseen realismiin, joka on epäsoinnussa runoelmassa yleiseen vallitsevan ylevän tyylin kanssa. Useat lauseet näet tuntuvat siltä, kuin olisivat ne otetut jostakin aineeltaan ja esitykseltään ihan uuden-aikaisesta näytelmästä.

Täysi syy siis on onnitella «Tietäjän», niinkuin joku aika sitten «Ee-

rikki Puken» tekijää siitä, että tohtori Bergbom on hänen näytelmänsä näyttämölle toimittanut.

Näyttelijöistä ei ole paljon sanottavaa. Ei sen tähden ett'eivät he olisi ylimalkaan hyvin suorittaneet tehtäväänsä, vaan syystä kun näytelmässä tuskin on muuta kuin Bileamin osa, joka kykyä kysyy. Hra *Sala* täytti tämän pääroolin sangen kiitettävästi. Luonteeltaan on hän siihen sopiva ja tehtäväänsä oli hän erittäin huolellisesti tutkinut. Ei voine kieltää, että hänen esityksensä tuntui runollisesti todelliselta. Hän näet sai näkyväksi sen kuvan, joka lukijassakin syntyy tuosta jalosti aattelevasta, ihanasti puhuvasta, mutta heikonlaisesta tietäjästä. Se rohkeus, jolla hän puhuu ensimmäisessä näytöksessä, ei näytä oikein olevan hänen luonteensa mukaista, sillä ainoa kerta, jolloin hän jälestäpäin .puhuu yhtä innokkaasti, nimittäin vähää ennen mainitussa kohtauksessa, hän lausuu, mitä korkeampi tahto on määrännyt. Kohta sen jälkeen ja aivan välittömästi hänen profeettamaisuutensa häviää. Vastustamattomasti kysyy katsoja, onko tuo oikein mietittyä ja johdonmukaista — eikö olisi käynyt luoda Bileamia vähemmin runoilijaksi ja enemmän profeetaksi. Silloin olisi enkelikin voinut jäädä pois. Eihän se kanta, jolta Bileamin täytyy nuhdella ja tuomita Moabia ole semmoinen, ett'ei ajattelija ilman ulkonaista käskyä olisi voinut sille kohota. Silloin olisi myös aine tullut enemmän nykyaikaiseksi ja inhimilliseksi, jonka Ibsen puolestaan on saanut aikaan muodostaessaan ainettaan «Helgelannin sankareissa».

Hra *Leinon* kunnioitusta vaativa ryhti kuninkaana oli vallan kiitettävä. Niin ikään täyttivät hra *Weckman* Eglonina, neiti *Borg* Kosbina, hra *Ahlberg* Simrinä hyvin osansa. Hra *Böökin* sorroksissa oleva ääni esti häntä vaikuttamasta Zuurina ja hra *Lindfors* teki Pinhoksen liian julmaksi. Kun hän pisti Bileamin kuoliaaksi näytti hän raivoavalta indianilta.

E. A—n.

Kotimaan kirjallisuutta.

G. Brandes, Päävirtauksia 19:nnen vuosisadan kirjallisuudessa. Siirtolaiskirjallisuus. Suomentaneet Minna Canth ja Hilda Asp. 1 vihko. Helsingissä 1887, G. W Edlund. Hinta 1 m. 25 p.

Ilolla näkee, että on ryhdytty tämän, etevän kirjallisuuden-arvostelijan G. Brandesin, teoksen saattamiseen suomalaisen yleisön käsiin. Brandes on tässä terävällä kynällään ottanut kuvatakseen ensiksi sitä vastaliikettä, joka vuosisatamme koittehessa heräsi viime vuosisadan mahtavalle Ranskan vallankumoukseen puhjenneelle vapausriennolle, «kun sille, niinkuin jokaiselle suurelle, partaittensa yli tulvivalle virralle aljettiin miettiä pidätystukeita», kuinka tämä keskiaikaa ja katolisuutta ihaileva *romantinen koulu* kirjallisuudessa pian levisi ja sai vastakaikua kaikissa Euroopan maissa, vaan kuinka vihdôin vuosisadan keskivaiheilla vapaamieliset aatteet, joita Byron on ikäänkuin ennustanut, Ranskassa Victor Hugon ja George Sandin, Saksassa Heinen ja Börnen kautta jälleen pääsevät voitolle. Näitä kehkeytyviä aatevirtoja kuvataan kuudessa erikois-esityksessä, joista tekijä ensimmäiselle on antanut nimen «Siirtolaiskirjallisuus», sillä noissa vallankumouksen kautta isänmaastaan karkoitetuissa ranskalaisissa siirtolaisissa mainittu vastaliike helposti ymmärrettävistä syistä sai ensimmäiset ja hartaimmat puoltajansa. Ensi alussa oli kuitenkin vastaliike etevimmissä edustajissaan vielä hyvin epämääräinen. Chateaubriand ihastelee vapautta, samalla kuin hän uskonnollisilta ja valtiollisilta mielipiteiltään on konservatiivi (vanhoilla-olija). Vielä enemmän on tämä rouva de Staëlin laita. Vaan vähitellen vastaliike käy selvemmäksi ja itsetietoisemmaksi; Saksan romantinen koulu kammosi vapautta vaarallisena asiana kirkon ja valtion kaikilla aloilla — paitse mielikuvauksen huikaisevan rohkeassa lennossa yläilmoissa.

Jos ei kaikissa yksityiskohdissa voikkaan olla yhtä mieltä tekijän kanssa, niin on kuitenkin varmaan jokainen kirjallishistorian ystävä mielellään lukeva tämän sujuvan ja valaisevan esityksen niistä kirjallisista liikkeistä, joihin vielä nykypäiväin kirjallisuus niin likeisesti liittyy. Suomennos on huolellisesti ja yleensä hyvin tehty. Kun kustantaja ilmoittaa teoksen toisten osain ilmestymisen riippuvan siitä kannatuksesta, jota tämä ensimmäinen «Siirtolaiskirjallisuus» saavuttaa, on sitä enemmän toivottavaa, että se saisi lukuisia lukijoita ja ostajia.

G—t.

Emil Zolan Kertomuksia. Ranskan kielestä suomensi Eero Erkko. Porvoossa, 1888, W. Söderström. Hinta 1 m. 60 p.

Moni suomalaisen kirjallisuuden harrastaja pudistanee ehkä päätänsä epäilyksellä silmäillen tuon pienen kirjan kannelle painettua tekijän nimeä. Onko nuori, vielä köyhä kirjallisuutemme rikastuva Zolan kaltaisten kirjailijain tuotteilla? Eikö löytyisi muuta parempaa painettavaksi kuin nuot raa'an naturalismin hedelmät? Joukko senkaltaisia kysymyksiä nousee vaistomaisesti monessakin lukijassa, joka ehkä kirjailijan maineen vuoksi ylenkatsoo hänen pientä satuvihkoaan. — Vaan turha pelko se! Tarttukoon hän tuohon kokoelmaan, lukekoon hän sen ja hänen nautintonsa on oleva tavallista suurempi. — Hakekoon, jos haluaa, noissa kolmessa pikkukertomuksessa kohtaa, joka saisi häntä häpeästä punehtumaan. Sitä jos etsii, tarttukoon johonkuhun Zolan tekemään romaaniin, sillä niissä senkaltaista löytyy yltäkyllin, vaan ei noissa pienissä satuhelmissä, jotka äsken mainittu suomennos käsittää. Synkkiä ovat kyllä useimmat kuvaukset, vaan niissä ei huomaa tuota kylmää välinpitämättömyyttä, jota usein tapaa ranskalaisen naturalismin tuotteissa. Tuntee kirjailijan itsenkin kärsivän kuvaamiensa henkilöitten kanssa, tuntevan syvintä myötätuntoa heitä kohtaan, esim. hänen kuvatessaan sitä kamalata tilaa, johon työnlakkautus saattaa lukemattomia perheitä, tai piirtäessään sotakuvia, joissa näemme ihmisen sortuvan toisen oikkujen alle, sekä lopullisesti hänen tarjotessaan lukijalleen suuremmoista luonnonkuvausta, jossa vanhus, elettyänsä onnellista elämää, ikänsä talvessa huomaa olevansa korsi vaan, joka särkyy taistellessaan luonnonvoimaa vastaan. Vaan näitten synkkäin kohtain ohessa kuinka paljon päivänpaistetta, viatonta iloa, puhdasta rakkautta ja suloa noissa kertomuksissa, joissa lisäksi ihailemme Zolan väririkasta ja sointuvaa kieltä. — Suomennos on huolellisesti, jopa taidolla toimitettu ja lisää siis tuon kirjallisuutemme voittaman uuden aarteen arvoa.

H. A—n.

Aleksander L. Kielland, Työmiehiä. Suomentanut T. P. Oulussa 1884, K. F. Kivekäs. Hinta 1 m.

Jonas Lie, Eteenpäin! Kertomus mereltä. Suomensi —o. —ai—. Tampereella 1886, Hj. Hagelberg. Hinta 1 m. 75 p.

Nämä kertomukset eivät alkukielisinä eivätkä suomennettuinakaan enää ole meille kirjallisia uutisia. Syystä tai toisesta mainitut suomennokset ovat kuitenkin jääneet tähän asti huomaamatta ja ilmoittamatta. Nyt ne ovat yht'aikaa tuodut ilmoittajan pöydälle, ja jo siitäkin syystä voimme esittää ne suomalaiselle yleisölle näin yksin ottein.

Meidän nykyistä kirjallista elämäämme ei suinkaan voi moittia siitä, että se tahtoisi sulkea itsensä ulkomaailmalta ja jonkunlaisen kiinalaisen muurin takana suojella itseänsä niiltä vaikutuksilta, joita sivistyskansain kir-

jallisuus saattaa sille antaa. Sitä todistavat ne lukuisat suomennokset, joita joka vuosi meillä ilmestyy. Eivätkä nuo suomennokset millään eri mieltymyksellä tahdo kulkea jotakin määrättyä suuntaa, vaan ne liikkuvat vapaasti kaikkialla, missä jotakin ansiokkaampaa vain tapaavat. Vähäisen takapajulle mielestämme on kumminkin jäänyt nykyajan skandinaavinen kirjallisuus. Jos ne näytelmät, jotka Suom. teaatterin kautta ovat tutuiksi tulleet, luemme pois, niin jää verrattain vähän jäljelle. Meillä tosin helposti vielä alkukielelläkin luetaan skandinaavista kirjallisuutta, mutta suomennosten kautta se kuitenkin vasta varsinaisesti voipi tulla kirjallisuuteemme yhdistetyksi. Tervetulleita ovat sen tähden yllä esittämämme suomennokset Norjan kielestä.

Kiellandin «Työmiehiä» (Arbeidsfolk) ja Lien «Eteenpäin» kuuluvat uuden-aikaiseen realistiseen kirjallisuuteen. Edellinen näistä kertomuksista on hyvin pessimistinen. Yhteiskunta- ja kulttuuri-olot kuvataan siinä oikein kauhistavan rappeutuneiksi ja inhoa herättäviksi; samoin ihmiset. Kertomuksen päätoiminta liikkuu erään onnettoman avioliiton ympärillä. Nuori talonpoikaistyttö tulee kaupunkiin setänsä luo. Tämä setä on siveellisesti kokonaan turmeltunut mies ja hän saattaa oman turmeluksensa uhriksi myös veljensä tyttären siinä avioliitossa, johonka hän tytön viettelee. Kielland ei ole tätä kertonut minään erityistapauksena, vaan hän viskaa tällä sotahansikkaan koko sivistys-elämämme konventsionellista siveellisyyttä vastaan. Valtioneuvoksen sanat siinä tilaisuudessa, kun hän on saanut kuulla tuosta perustettavasta avioliitosta, merkitsevät paljon. «Julkisesti», sanoo hän, «ei ole tietoa siitä» (— sedän huonosta elämästä ja turmeluksesta —) «ja lisäksi — jos jokaista avioparia tutkittaisiin tarkkaan —».

Mutta saattaapa pessimistikin löytää jotain miellyttävää tässä katalassa maailmassa. Hän pakenee kansan syviin riveihin, ihmisten luo, joita sivistys ei ole vielä vienyt rappiolle. Semmoisten luona Kiellandkin viihtyy hyvin, ja hänen kertomuksensa kunnollisimmat ihmiset ovat juuri niiden joukosta otetut (Njaedel ja luotsivanhin). Mutta nämä terveet, turmeltumattomat ovat liian hyviä olevalle yhteiskunnalle, ja sen tähden pitää heidän muuttaman pois Amerikkaan — ei Atlantin, vaan mielikuvituksen meren takaiseen, tuonne realistien uneksimaan paratiisiin, jossa kaikki on puhdasta ja tervettä, totta ja luonnollista . . . Koska «Työmiehiä» ei enää ole mikään kirjallinen uutinen, niin emme esitä sen sisällyksestä tämän enempää, vaan kehotamme lukijoita, jotka sitä vielä eivät ole tehneet, itse likemmin tutustumaan tähän erinomaisen taidokkaasti ja terävällä kynällä kirjoitettuun kertomukseen.

Jonas Lie on Kiellandin hengenheimolainen. Samoista syistä hänkin viihtyy mielellään merimiesten ja kalastajain kanssa ja tekee matkustuksia Amerikkaan. «Eteenpäin» niminen kertomus eroaa kuitenkin luonteeltaan yllä mainitusta Kiellandin teoksesta. Lie on tässä kertomuksessaan niin sanoaksemme rakentavalla kannalla. Hän on ottanut näyttääksensä,

että meidänkin maan-osassa voidaan mennä eteenpäin. Eräässä norjalaisessa vuonossa on pitkät ajat asunut kuuluisa Juhlien talonpoikais-suku. Sillä on ollut virkeä aamun koitto, loistava keskipäivä, mutta nyt on aurinko laskemassa. Suku on vanhentunut ja samoin sen elämän pyrinnötkin. «Vanha tapa» estää ryhtymästä mihinkään uudistuksiin. Juhlien suvun maine ei salli esim. lähteä sillin pyyntöön, vaikkapa taloudellinen tila kyllä vaatisi uusia tulon lähteitä. Suvun päämieheksi tulee nyt Rejer Jansen, joka päättää katkaista Gordiumin solmun. Hän lähtee ulos maailmaan oppia, kokemusta ja uusia elämän tapoja etsimään. «Niin», sanoo hän kerran, «minä olen länsimaasta, neitiseni, — eräästä paikasta sieltä, jota kutsutaan «Eteenpäin!» — ja huolitaan siitä viisi, käykö tie puuvajan vai kaupungin uuninpiippujen kautta!» Pitkän aikaa oltuansa merillä ansaiten rahoja ja kohoten viimein perämieheksi perustaa Rejer oman kodin synnyinvuonossaan ja tulee seudun «sillikuninkaaksi». Ja niin on Juhlien suvulle jälleen koittanut uusi ja toivehikas aamu. — Se on kertomuksen punainen lanka, jota kehittäessään tekijä antaa erittäin vilkkaita ja viehättäviä kuvia kalastaja- ja merimies-elämästä.

Näiden kertomusten suomennokset ovat mukiin menevät. Pahempia kielivirheitä ei tosin sanottavasti löydy, mutta nykyajan kieliaistin kannalta kaipaa kumpainenkin suomennos viimeistävää loppusilitystä.

K. F. R.

E. Marlitt, Kauppaneuvoksen talossa. Tekijän elämäkertomuksella. Suomennos. Tampereella 1887, Emil Hagelberg. Hinta 2 m. 50 p.

L. Dilling, Lahjakas. Kertomus. Suomentanut —ie—.

Helenan Pienokaiset. Kuvaellut heidän viimeinen uhrinsa. Suomentanut K. R.

Kun yllä mainitun Marlittin kirjan lukee, niin ehdottomasti muistuu mieleen «Aron prinsessa». Sama ikävöintä seuraelämän turhamaisuudesta ja loistosta pois raikkaan luonnon helmaan on vallitsevana näiden molempien kertomusten nais-päähenkilöitten mielessä. Käthe (Katri) «Kauppaneuvoksen talossa» on sama maaelämään mielistynyt tyttö kuin Aron prinsessa, joka avojaloin seisoi purossa ja antoi sen kirkkaan veden huuhtoa jalkojaan. Jo kun hän ensi kerran kertomuksessa esiintyy terveenä, raittiina ja punaposkisena, niin lukija itsestään käsittää, että hänestä on tuleva kertomuksen päähenkilö. Mutta onpa kertomuksessa toisiakin henkilöitä, sellaisia kuin rouva Wrach, Flora, Henriette, Kauppaneuvos, y. m., joilla on suuri tehtävä tapausten juoksussa ja jotka hekin ovat taidokkaasti ja luontevasti kuvatut. Mieshenkilötkin, joita niin harvat naiskirjailijat kykenevät oikein kuvaamaan, ovat jotenkin luontevasti esitetyt. Kuitenkin näyttää tekijällä olevan tuo varsinkin naiskirjailijoissa niin yleinen taipumus ku-

vata luonnoltaan huonot henkilöt niin tuiki huonoiksi ja hyvät kovin hyviksi. Floran ilkeys on jo melkein liioiteltua. Mutta olkoon miten tahansa, kaikissa tapauksissa on hänen halpa kohtalonsa hyväksi varoitukseksi.

Kertomus antaa oivallisen kuvan hienon porvarisperheen ylellisestä ja ylpeästä elämästä, perheen, jonka kopeus kohoaa samassa määrässä kuin sen ylläpitäjän, vasta aateloitun nousukkaan luottamus kasvaa, kukistuakseen sitä syvemmälle vihdoin kun tämä kunniansa kukkuloilta vaipuu maahan ja kamalalla itsemurhalla päivänsä päättää. Käthe on ainoa, jota tämän loiston viehättäväisyys ei lumoa. Häneen hänen holhojansa, kauppaneuvoksen, vararikko vähimmin koskee, vaikka kohtakin hän sen kautta menettää kaiken omaisuutensa; tuota surematta asettuu hän jäljelle jääneelle myllytilalle omin toimin elämään tyytyväisenä siitä, ett'ei hänen tarvitse nauttia niitä varoja, joita hänen ahnas isänsä köyhää kansaa nylkemällä oli koonnut.

Muuten kertomus on liiaksi romaanimainen, kaikki tapaukset sattuvat aina niin erinomaisen hyvin yhteen, ja kaikki sujuu niin helposti, että on vaikea sitä uskoa.

L. Dilling, jonka kuolemasta leveni surusanoma viime vuoden lopulla, on tunnettu hauskana humoristisena kirjailijana, jonka kokoelmat pieniä novelleja ovat yleisesti suosittuja. Tässä tarjotaan nyt meille pitempi novelli «Lahjakas» suomennettuna. Mutta tämä kertomus on laadultaan aivan toisenlainen kuin hänen muut pienemmät kertomuksensa. Tosin alkupuolella kirjaa on sama leikillisyys vallitsevana, kuin Dillingin kertomuksissa yleensä, mutta vähitellen käy kertomus yhä synkemmäksi ja surullisemmaksi, leikillisyys katoaa ja ainoastaan katkera iva kuvastuu esiin pitkin matkaa. Kertomus kuvaa kirjailijan vaiheita, miten hän ensin kasvaa nuorukaiseksi, esiintyy ensi kerran ylioppilaspiireissä näytelmänkirjoittajana, saa matkarahat ja matkustaa ulkomaille, miten hän koettaa kirjailijana saavuttaa pysyväistä mainetta ja kauvan turhaan taisteltuaan vihdoin menettää kaiken toivonsa. Hän oli siinä onneton, että oli «lahjakas», kun hänellä ei kuitenkaan ollut kylliksi kykyä sillä raivaamaan kirjailijauraansa. Dilling tähän kertomukseen ikäänkuin purkaa oman tyytymättömyytensä, oman epätoivonsa. Hän ehkä on joskus tuntenut, että ne pienet luonnokset, mitkä hänen kynästään ovat lähteneet eivät merkitse paljoa nykyajan uhkuvassa kirjallisuudessa. «Lahjakas» on siis luettava noiden biografian laatuisten pessimististen kertomusten joukkoon, jommoisia niin monet muut pohjoismaiden novellistit ovat kirjoittaneet. Henki ei siis «Lahjakkaassa» olekkaan sama kuin Dillingin muissa novelleissa; sen sijaan on se taas ehkä eheämpi ja kokonaisempi kuin useimmat muut.

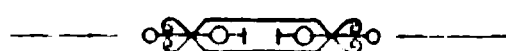
«Helenan pienokaiset, kuvaellut heidän viimeinen uhrinsa» — tästä otsakirjoituksesta päättäen luulisi, että kirja olisi joku kamala murhajuttu, mutta heti kun rupeaa kertomusta lukemaan, huomaa, että kirja on ai-

noastaan esitys kahden pienen poikaveitikan vallattomasta elämästä ja kaikista niistä kepposista, millä he koettelevat »viimeisen uhrinsa», eno Harryn kärsimystä. Kuvaus on niin vilkas ja niin leikillinen, että lukija, vaikka itsekseenkin lukee, tuon tuostakin on pakotettu nauruun purskahtamaan. Eikä lukija Helenan pienokaisten suureen vallattomuuteen kuitenkaan koskaan tuskaannu, sillä toisin ajoin he lapsellisella viattomuudellaan ja vilpittömyydellään taas herättävät suurta mieltymystä, jotta ei heistä saata muuta sanoa, kuin että he ovat oikeita enkeleitä, aivan niinkuin Harry enokin sanoi. Tietysti kirjassa on kuitenkin muutakin juonta kuin pienokaisten kepposet, jotta kertomus on voinut syntyä, vaikka pojat tässäkin esiintyvät toimivina henkilöinä, jotka milt'eivät määrää päähenkilöitten kohtaloa. Harry enon ja miss Maytonin välinen rakkaus, jonka pojat lapsellisuudessaan saattavat onnelliseen päätökseen, on kertomuksen toisena keskustana. Emme luulisi, että se joka on kirjan ostanut, sitä katuu, sillä niin herttaista ja iloista luettavaa se tarjoaa.

Jos ei ole suurta taiteellista arvoa milläkään näistä kolmesta ylempänä mainitusta kirjasta, vaan ne kaikki kuuluvat niin sanottuun ajanvietto-kirjallisuuteen, niin ne kumminkin semmoisina täyttävät paikkansa.

Suomennokset ovat eri tavalla onnistuneet. Helenan Pienokaisissa ja Lahjakkaassa sujuu suomennos jotakuinkin, mutta Kauppaneuvoksen Talossa on se kovin virheellistä. Siinä virheitä oikein vilisee joka sivulla, sellaisia esim. kuin *sulasivat*, *taiteellinen maalari*, *kahveettani* y. m., mainitsemattakaan objektivirheitä. Kaikissa käännöksissä tavataan rumia sanoja, kankeita lauseita ja muukalaisia sananparsia. Helenan Pienokaisissa on esim. sanaa *varsinainen* väärin käytetty sanan *oikea* asemesta (*varsinainen* kiusankappale!), sanaa »omaan» ei löydy suomen kielessä, murteellisia ja kovin rumia ovat muodot *meitin*, *teitin*, *oveekin*, *etustan*, virheellinen on lause *peläten peloittavani he* ja muoto *kivuin* (kipujen), kovin tehdyltä kuuluu lasten kielessä muoto *piti lyömäni*, kankea on lause »koroitti kasvojen, joita ennen olin pitänyt somina, kauneutta» y. m.; ja sitä paitsi Toddien lapsenkieli ei useinkaan ole suomalaisen lapsen kieltä. Lahjakkaassa taas on väärin ja turhaan käytetty monikkomuotoja *paljoja* ja *kauvoja* yksikön paljon ja kauvan asemesta, akkuna-uutimia siinä sanotaan *akuttimiksi* (!), vieläpä siinä *sydän jyskyttää*, kamala on sellainen lause kuin »Finne on aika lortti» (!) ja muuten yleensä ei ole suomennokseen osattu valita sopivia sanoja.

--ne.

Valtiopäiviltä.

V.

Helsingissä, 18 päiv. Toukokuuta 1888.

Kuluneimpia puheenparsia on valitus, että muka puolueriidan sekä edustuskunnan nelijaon tähden meillä hyvät ehdotukset raukeavat useammin kuin muissa maissa. Ja siinä kohden onkin tässä puheessa perää, että hyvin usein joko puolueolojen tähden tahi erilaisen maailmankatsannon johdosta pappis- ja talonpoikaissäädyt jäävät yhdelle puolelle, aateli ja porvarissääty toiselle. Mutta ei tämä hankaluus ole läheskään niin tuntuva kuin yleisö luulee. Hyvällä tahdolla ja uutteralla työllä voidaan suuriakin hankaluuksia voittaa, eikä rauenneitten asiain lukumäärä täällä ole niinkään suuri, saati suurempi kuin muualla. Yksityisten edusmiesten nostamat ehdotukset ovat kaikkialla siinä tilassa, että verrattain pieni osa onnellisesti pääsee kaikkien tarkastusten läpi, mutta hyljättykin ehdotus saattaa usein olla tulevien lakimuutosten siemenenä. Mutta esityksille tapahtuu harvoin, että joutuisivat haaksirikkoon.

Kaksi sellaista tapausta on meidän tässä mainitseminen. Esitys n:o 16 opettajan eroamisesta virasta määrä-ijällä on lopulta rauennut, sitten kuin kaksi yhteensovitus-ehdotusta turhaan oli tehty. Rehtorien kokouksessa tätä määräystä ei katsottu mahdottomaksi, mutta valtiopäivillä koulunopettajain edustajat yhä kiihtyvällä katkeruudella tätä asiaa käsittelivät. Olisipa tosiaankin ollut parempi, että asianomaiset alusta asti olisivat kaikkia ehdotuksia vastustaneet, jott'ei asian tähden olisi tarvittu valtiopäivillä niin paljon vaivaa nähdä joutuaksemme lopuksi privileegioin eli erioikeutten karille, josta on niin vaikea eheänä päästä.

Esitys n:o 28, koskeva lähempiä määräyksiä maalaiskuntien järjestysasiain hoitamisesta, on myöskin mennyt kumoon samoin kuin viime valtiopäivillä ehdotetut läänin keräjät. Kumpikin ehdotus tarkoitti kunnallisen itsehallinnon laajentamista, siis edistystä, joka — kuten kaikki myöntävät — on mitä tärkeimpiä, vaan niin eriävät ovat mielipiteet olleet, että mitä toinen on suuremmaksi vapaudeksi ja eduksi katsonut, sen toinen pitää pakkona ja takaperoisena muutoksena. Ei liene haitaksi, jos asiata yhä tarkastetaan, koska niin ristiriitaisia mielipiteitä yleisössä vallitsee.

Omituinen pikkuseikka tulkoon tässä sanotun esityksen johdosta mainituksi. Talousvaliokunnan mietintö antoi eräälle pappissäädyn jäsenelle tekstisanat ystävälliseen mutta surulliseen nuhdesaarnaan, joka muun muassa tarkoitti — Valvojaa (!) ja erittäin sitä, mitä viime valtiopäiväkirjeessämme lausuimme pappissäädyn kannasta. Talousvaliokunta oli ohimennen lausunut, mitä muuten kaikki ihmiset tietävät ja tunnustavat, että näet maamme papisto alati on innolla kehittänyt kasvavan nuorison lukutaitoa, ja siinä oli muka kyllin vastatodistuksia sille, joka ei voi säädyn yhä kasvavaa taipumusta vanhalla-oloon hyväksyä. Tuskin lienee tarpeellista lisätä, ett'ei tähän puheesen mitään vastattu. Maalaiskuntien järjestys-asiat olivat silloin keskustelun alaisina eikä pappissäädyn, saatikka sitte Valvojan kanta ja valtiolliset mielipiteet. Tässä lehdessä asia sitä vastoin kyllä otetaan puheeksi, jahka vaan aihetta saadaan asialliseen keskusteluun, josta voipi jotakin hyötyä olla.

Rauenneista asioista puhuessamme johtuu mieleen, että kaksi esitysehdotusta on muodollisista syistä hyljätty. Pappissäädyssä oli ehdotettu lisäys kunnallishallitusta koskevaan asetukseen, jotta ei useampia äänivaltaisia maaseuduilla enemmän kuin kaupungissakaan saisi valtakirjan kautta jättää päätösvaltaansa yhden asiamiehen käytettäväksi; toinen jäsen samassa säädyssä oli ehdottanut, ett'ei maistraatti tahi lääninhallitus saisi eräissä poikkeustiloissa anniskeluoikeutta myöntää. Kumpikin ehdotus olisi kannatusta ansainnut, mutta kun ei kumpikaan ollut siihen tapaan laadittu, kuin esitysoikeutta koskeva pykälä valtiopäiväjärjestyksessä vaatii, jätettiin molemmat huomioon ottamatta. Ainakin toisen ehdotuksen epätäydellisyyttä oli jo lähetettäessä osotettu; tulipa sana *esitys* silloin pois pyyhityksikin, jotta ehdotus voisi anomuksesta käydä, mutta se ei auttanut. Tapaus ansaitsee huomiota, joll'eivät arvoisat edusmiehet tahdo vast'edes hukkatyötä tehdä.

Esitys n:o 15, jossa ehdotettiin viinaveron tasoitusta 65 penniksi litralta, ei kahdellakaan yhteensovituksella tullut otolliseen päätökseen, koska aateli ja porvarissääty kaikin mokomin tahtoivat veroa alemmaksi tasoittaa, johon pappis- ja talonpoikaissäädyt tietysti eivät voineet suostua. Vihdoin säädyt pappissäädyn kehoituksesta ovat yhtyneet siihen, että valmistusvero litralta määrätään 62 penniksi, joten se siis tekee 0,8636 penniä enemmän litralta kuin nykyänsä.

Kaikista esillä olleista asioista eriuskolais-laki, rikoslaki ja rautatiekysymykset ovat suurimmassa määrässä vetäneet yleisön huomiota puo-

leensa viime aikoina. Kaksi edellistä eivät kuitenkaan vielä ole niin pitkälle ehtineet, että voisi loppupäätöstä pääasioissakaan pitää varmana. Sitä vastoin rautatiekysymykset ovat kaikissa tärkeissä osissa tulleet ratkaistuksi, ja riemujuhlia on sen johdosta jo vietetty sekä idässä että lännessä. Voimme siis ottaa ne kysymykset tässä puheeksi.

Viime numeron pääkirjoituksessa olemme jo laajemmin esittäneet, kuinka paljon meillä nykyään odotetaan, kun rautateistä on kysymys. Viisitoista miljoonaa pannaan 1889—91 rautatierakennuksiin, siis viisi miljoonaa vuotuisesti, ja vähää suuremman summan hankinta jääpi kumminkin 1891 vuoden säätyjen asiaksi.

Ja kuitenkin rautatiepäätökset, niin suuria kuin olivatkin, ovat tulleet aivan hämmästyttävällä yksimielisyydellä tehdyiksi. Se melu, jonka eräät herrat rautatie-esityksiä valiokuntaan lähetettäessä nostivat aatelissa, ei ole mitään tuntuvaa jälkeä jättänyt, jos kohta yksi ja toinen vielä «erämaan radoista» murisee; kaikissa säädyissä päätettiin mennä Joensuuhun asti. Jääsken ja Kiteen hyväksi esitetyt näkökohdat, joita niin pitkissä kirjoituksissa oli selitetty, ne samoin osottivat olevansa yleisempää kannatusta vailla.

Ei mikään meidän emäradoista siis ole niin helposti mennyt tarkastuksen kiirastulen läpi kuin juuri Karjalan rata. Jollei Värtsilän ja Imatran haararatoja olisi ollut, niin tuskin nimeksikään olisi keskustelua tarvittu. Värtsilän haararata — joka muuten ei ole niinkään pitkä kuin esim. Oriveden kirkonkylän ja Längelmäveden hyväksi tehty mutka, jonka hallitus ja insinöörit omin luvin saivat tehdä kenenkään siitä hiiskumatta — on vielä yhteensovituksesta riippuva, mutta on ainakin sen voiton saanut, ett'ei yksikään asiantuntija tahi Karjalassa käynyt mies ole sitä vastustanut. Kotkan radasta ei muistaaksemme tarvittu yhtään mitään puhua.

Porin rata sitä vastoin antoi varsin pitkille keskusteluille aihetta, vaan lopullisesti se kuitenkin voitti. Se oikullisuus, joka usein on aatelin päätöksissä havaittavana, vaikutti, että kysymys siellä, odottamatonta kyllä, raukesi, mutta kun pappissäädyssä itse arpakin sattui olemaan samalle radalle suosiollinen, saavutettiin kumminkin kolmen säädyn enemmistö jo ensimmäisessäkin lukemisessa. «Maamme ensimmäinen, esimerkkiä antava sääty» sitten päälle päätteeksi meni Uudenmaan ja Lounais-Suomen rannikkorataa puolustamaan, jolle se ei kolme vuotta sitten suonut edes sitä kunniaa, että olisi päässyt valiokuntaan, ja tämäkin osottaa, ett'ei sovi aatelin päätöksille aivan lujia päätöksiä rakentaa. Mutta muuten tultiin enimmiten

otolliseen loppuun. Jyväskylän radasta pyydetään ensi kokoontuville säädyille esitystä; tie Tornioon on tutkittava; sen lisäksi haararata eli raide Viipurin satamaan tullee rakennetuksi yhteydessä Karjalan radan kanssa. Rauman ja Reposaaren satamat saavat yhä taistella, eikä vielä tiedetä, mikä niistä aikoinaan tulee Satakunnan merisatamaksi.

Monessa muodossa rautatiekysymys muuten on meitä näillä valtiopäivillä kohdannut. Säätyjen punnittaviksi on jätetty kaksi yksityisiä rautateitä koskevaa keisarillista esitystä, n:o 36 ja 38. Edellisessä määrätään, millä ehdoilla yksityisiä rautateitä yleistä keskusliikettä varten saa rakentaa ja käyttää, jälkimmäinen sisältää sääntöjä yksityisen rautatien laillistuksesta ja kiinnittämisestä. Kummassakin asiassa oli säädyille esitys-ehdotuskin jätetty, vaan nämä kaksi ehdotusta, jotka kumpikin nostettiin kolmessa säädyssä yht'aikaa, eivät suoranaisesti tuottaneet mitään tulosta, koska esitykset tarjosivat lainsäätämistoimelle parempaa perustusta.

Meillä ei ole tilaa tässä ottaa näiden lakien periaatteita tahi yksityisseikkoja punnittavaksi. Siinä kyllä että nyt on tarjottu sellaista lainsäädäntöä, jonka suojassa yksityisiä rautateitä saattaa meillä syntyä. Varsin mahdollista on kuitenkin, että — Porvoon rataa lukuun ottamatta — ei tule löytymään tällaisia laitoksia, koska valtio yhä rakentaa tärkeimmät radat, joten pienemmät pätkät eivät tietysti voi ylen kannattaviksi tahi houkutteleviksi tulla.

Yhteensovituksia tarvitaan vielä näissä asioissa, ennenkuin kaikista yksityisseikoista ollaan selvillä. Samoin esitys n:o 30 vesijohdoista ja vesilaitoksista ynnä n:o 32 tavaraleimain suojelemisesta vaativat säätyjen huomiota erikoiskohdissa, jotka tässä jääkööt sikseen. Ainoastaan niissä säädyissä, joissa sattuu olemaan näitten asiain varsinaisia harrastajia ja tuntijoita, on esitysten tarkastus tullut niin perinpohjaiseksi, kuin suotava olisi ollut; muissa tahi ainakin yhdessä säädyssä se on ollut jokseenkin ylimalkainen.

Esitys n:o 11 kyytiasiassa on jo ennen ollut näissä kirjeissä mainittuna; tässä lisättäköön vaan, että muut säädyt suostumalla talonpoikaissäädyn päätöksiin ovat saattaneet kysymyksen onnelliseen loppuun. Kyytilahkona pysyy siis kihlakunta; reservitalojen korkea kyyti alennetaan j. n. e. Toivottavasti viime aikoina kuullut valitukset kyytiasetusta vastaan tämän jälkeen vaikenevat.

Valtiovaliokunnan suuri mietintö kaikista näillä valtiopäivillä pyyde-

tyistä määrärahoista ja siitä tavasta, jolla ne saadaan suoritetuiksi, ei vielä tätä kirjoittaessamme ole tullut jaetuksi, mutta tärkeät edellytykset ovat jo selvillä. Valtiovarain toimituskunnan antama kertomus valtiovaraston tilasta on tullut tarkastetuksi yhteydessä sen mietinnön kanssa, jonka valtiovaliokunta on antanut.

Ei voi olla huomaamatta, miten suuresti kertomukset valtiovaraston tilasta ovat kahden vuosikymmenen kuluessa parantuneet. Yleiskatsaus on nykyään mahdollinen, osittain helppokin, kun se sitä vastoin vielä 1877 vuoden valtiopäivillä vaati suuria laskuja valtiovaliokunnan puolelta. Samassa määrässä kuin itse kertomukset ovat tulleet tyydyttävämmiksi, ovat valtiovaliokunnan muistutukset vähentyneet. Nykyänsä ei valtiovaliokunta esittänyt muuta kuin yhden oikein painavan muistutuksen, mutta se oli vaan ohi mennen mainittu, jonka tähden se ei antanut syytä keskusteluunkaan. Tarkoitamme ehdotuksen, että hallitus ottaisi tutkiaksensa ennen nostettua mutta syrjään jäänyttä kysymystä, eikö asianomaisten virastojen tointa yksinkertaisemmaksi järjestämällä voisi vähentää niitä kustannuksia, joita maamme hallinto vaatii. Tämä tärkeä näkökohta jäi säädyiltä melkein huomaamatta, mutta palajaa erään talonpoikaissäädyssä nostetun anomuksen johdosta, jolle yleinen valitusvaliokunta on puoltosanansa antanut. Vähemmin tärkeitä kuin kysymys virkamiesten palkkojen vähentämisestä olivat muistutukset parin pienilännän rahaston sopivaisuutta vastaan, vaikka siitä pitkänlaisia keskusteluja syntyi.

Kolmevuotisjakso 1883—85 ei muuten anna aivan lohduttaviin päätöksiin aihetta, jos tilipäätöksiä vertaillaan niihin arviolaskuihin, jotka esitettiin 1882 vuoden valtiopäivillä. Epäilemättä on ylen vaikea, suorastaanpa mahdotontakin ennakolta määrätä tuloja ja menoja kolmeksi vuodeksi, mutta kun silloin oli menoja arvattu keskimäärin 34,776,000 markaksi vuodessa ja menot sitten — tasaisissa luvuissa mainittuina — ovat tehneet v. 1883 36,566,000, v. 1884 37,830,000 ja v. 1885 45,371,000 markkaa, niin sillä on saatu arveluttava muistutus, kuinka vähän virallisetkaan arviolaskut meille antavat luotettavaa pohjaa. Yksityissummia tarkastellessa huomaa helposti, mitkä maksut ovat suhteettomasti kasvaneet: yleinen siviilikunta oli v. 1885 miljoonalla kohonnut 1882 vuoden laskusta, yleiset ylimääräiset menot kolmella miljoonalla, rautatierakennukset vaativat viisi miljoonaa lisää, j. n. e. Jos viimeinen lisäys ei vaadi erityistä selitystä eikä pelota, ovat muut sitä arveluttavammat. Tulotkin ovat tosin

nousseet, mutta helposti selitetyistä syistä ei voi pitää luultavana, että vastainen aika yhä voi sellaista korotusta tuoda mukanaan. Vuonna 1882 31,644,000 markaksi arvattuina ovat tulot vv. 1883, 1884 ja 1885 tehneet 38,831,000, 40,089,000 ja 38,847,000 markkaa, — nämäkin luvut tasoitettuina. Erotus odotetun ja todellisen tilipäätöksen välillä on vuodelta 1885 sitä tuntuvampi; koska samaan aikaan kuin jonkunmoinen aleneminen tuloissa havaitaan, menot päin vastoin aika lailla kasvavat.

Tietysti se pääoma, jonka edellisten aikojen säästäväisyys ja varovaisuus on perinnöksemme jättänyt, asiain näin ollen käy vähemmäksi. Mainitsemme valtiopäiväin asiakirjain mukaan muutamia numeroja, jotka jo itsessään ovat kuvaavia, vaikk'eivät yhteen asetetut summat aina satu olemaan samalta vuodelta. Penniluvut jätetään pois.

Suomen valtion velat ja varat tekivät alussa kutakin vuotta:

V. 1872	velkaa	44,605,128. —				
V. 1877	„	63,119,583. —	V. 1874	varoja	59,871,149.
V. 1882	„	61,172,586. —	V. 1880	„	65,194,114.
V. 1885	„	67,256,352. —	V. 1885	„	69,387,159.
V. 1888	„	70,087,034. —	V. 1888	„	61,439,410.

Ei sovi yksistään näistä summista tehdä loppupäätöksiä; 1872, 1877 ja 1882 vuosien velkaan pitäisi oikeastaan lukea lisään Venäjän valtiokassan antama 10 miljoonan apumaksu, joka sitten on varsinaisten valtiolainojen joukkoon siirtynyt; sitä paitsi täytyy huomata, että valtion rautateissä ja rakennuksissa oleva kiinteä omaisuus varsinkin viime aikoina hyvin suuresti on kasvanut. Mutta sittenkin on kieltämätöntä, että valtion käytettävänä olevat säästöt ovat vähentyneet, ennenkuin ne suuret veron-alennukset vielä ovat ehtineet paljon vaikuttaa, jotka viime valtiopäivillä hyväksyttiin. Säätyjen omatkin menot kasvavat myöskin, sen osottaa esitys n:o 18 valtiopäiväkustannuksista. Rautateitä täytyy yhä rakentaa ja kanavia kaivaa; kansakoulujen menot kasvavat säännöllisesti ja ratsuväen asettaminen vaatii uusia uhrauksia; sanalla sanoen valtion säännöllisten menojen määrä on nopeasti kasvanut ja kasvaa kasvamistaan.

Tämän johdosta täytyy tietysti valtion tulojakin tavalla tahi toisella kartuttaa, semminkin koska veroja paikottain saa vähentääkin, — niinpä esim. Ahvenan ja Varsinais-Suomen hyväksi, jossa tarkoituksessa erinäinen anomus on hyväksytty. Viinaveroa oli aikomus johonkin määrin korottaa,

samassa kuin se määrättiin metrijärjestelmän mukaan, mutta kaksi säätyä ei siihen suostunut. Sitä paitsi on huomattava, että raittiusliike tämän veron määrää vähentää, mikäli juovuttavia juomia lakataan käyttämästä. Kauppaa tahi muuta elinkeinoa harjoittavien ulkomaalaisten suostuntaa on johonkin määrin korotettu, samoin karttapaperiveroa. Erotus ei kuitenkaan tee aivan paljon; tervetullut oli sen tähden esitys n:o 40 muutamain tulojen siirtämisestä yleiseen sotilaskassaan. Sotilashuone- ja sotilaspuustellikassat nauttivat tuloja, jotka kaikkein lähimmiten kuuluvat sotaväen ylläpitämiseen.

Muutamat näistä veroasioista eivät ole pitkää keskustelua synnyttäneet, sillä huomattava on, että oikein suuret asiat usein käyvät aivan kenenkään hiiskumatta, kun pienistä sitä vastoin paljon puheita pidetään. Yksi asia, joka on itsessään hyvin tärkeä, ansaitsee ennen muita tulla esimerkiksi, miten paljon sanoja ja työtä välistä voipi tuhlata ikäänkuin suotta. Karttapaperi-asetus antoi näillä niinkuin edellisilläkin valtiopäivillä aihetta useitten viikkojen keskusteluihin valiokunnassa, ilman että muita tärkeitä muutoksia oli kysymyksessä kuin vekseli-vero, joka sitten meni kumoon. Pääasiassa uusi asetus on entisen kaltainen, samoin kuin yksi marja on toisen näköinen, ja sellainen on asian laita jo useilla valtiopäivillä ollut, ja kuitenkin painetaan jokaista säätykokousta varten 50 sivun pituinen esitys, 60 sivua pitkä mietintö ja tietysti yhtä pitkä säätyjen vastaus, keisarillisesta asetuksesta puhumattakaan, — vaikka kaikki saisi suoritetuksi muutamalla sivulla, mitkä ainoastaan sisältäisivät ne muutokset, joita entiseen lakiin on tehty.

Puhuessa Suomen valtion tilasta ei voi jättää huomaamatta, että melkoinen osa kansamme koottua yhteistä varallisuutta kuuluu Suomen Pankkiin. Tämän laitoksen viime vuoden lopussa tehty tili päättyy summaan 78,584,070 markkaa 89 penniä, ja voitto teki 1887 vuodelta vähän toista miljoonaa. Nämät tilit ynnä pankkivaltuusmiesten ehdottamat muutokset eivät tällä kertaa synnyttäneet ylen huomattavia keskusteluja; uusi ohjesääntö on jätettävä ensi kokoontuvien säätyjen tarkastettavaksi. Omituisen vaikea näyttää olevan saada tyydyttävää ohjesääntöä pankille, sillä lähes jokaisilla valtiopäivillä tämä asia on ollut pitkien keskustelujen alaisena.

Pankkivaliokunnan ehdotus Längmanin testamenttirahojen käyttämisestä antoi, kuten tunnettu, aihetta ikävään keskinäiseen riitaan, ja sen johdosta kaikki isänmaalliset yhdistykset, jotka olivat kysymyksessä, saavat toistaiseksi odottaa rahanmääräysten saamista. Niin ikävä kuin se olikin,

ett'ei yksimieliseen päätökseen voitu tällä kertaa tulla, niin hyödyllinen tämä tapaus saattaa olla tulevien aikojen varalle. Toivottavasti herrat aatelissa ja porvarissäädyssä tästä oppivat, ett'ei sovi mennä kahden kesken päättämään Suomen kansan nimessä.

* * *

25 päivänä Toukokuuta 1888.

Se päivä lähestyy, joka oli valtiopäiväin viimeiseksi määrätty, mutta neljä viisi kovin tarpeellista työpäivää saatiin kaupanpäällisiksi, ja töitten loppu on vihdoin näkyvissä. Meillä ei ole tilaa edes luetellakkaan kaikkia niitä kysymyksiä, jotka valtiopäiväin viimeisinä viikkoina joukottain on ratkaistu, mutta muutamia sanoja tahdomme lisätä näitten valtiopäiväin yleisestä luonteesta.

Kun vuosi sitten valtiopäiväkutsumus annettiin, odottivat varmaankin useimmat, että kielikiista yhä painaisi leimansa keskusteluihin. Vaalitaistelut eivät voineet muuta kuin tätä päätöstä vahvistaa: Suomen kansan edustajat eivät koskaan ennen seisoneet niin hampaihin asti varustettuina toinen toistaan vastaan kuin tämän säätykokouksen alussa. Tuo kuuluisa ja usein moitittu kompromissi vuodelta 1885 oli osottanut, että edusmiehiä löytyi, jotka tahtoivat kaikessa sovussa pitää isänmaan asiaa silmällä, mutta tällä kertaa puolueet valtiopäivämiesten ja valitsijamiesten vaaleissa seisoivat vastakkain aivan leppymättöminä vihollisina. Moniaalla odotettiinkin, että entistä pahempia taisteluja syntyisi puolueitten välillä; odotettiin, että kaksi säätyä paljonkin useammin kuin ennen jäisi kahta vastaan.

Entäs nyt? Mitä silmäys nykyhetken asemaan osottaa?

Kysymykseen voipi vastata eri lailla, joko laajasti tahi lyhyesti, ruotsinmieliseltä tahi suomenmieliseltä kannalta, mutta yhteiseen päätökseen tullaan sittenkin. Nuo suuret varustukset ja valmistukset, jotka puolueet tekivät ikäänkuin viimeiseen ja ratkaisevaan lopputaisteluun, olivat ainakin osaksi tarpeettomia.

Mahdollista kyllä, että ruotsinmielisillä alkujaan oli suuret tuumat saada kieliasetuksia kumotuiksi j. n. e. päästäkseen tuohon suloiseen »asemaan ennen 1880», jota niin usein heidän puoleltaan on suurella yksinkertaisuudella kiitetty. Mutta asemaa läheltä katsellessa kaikki tämä nähtiin olevan

mahdotonta, ja yrityskin jäi tekemättä. Vastusteltiin tietysti niitä parannuksia, jotka vielä kielioloihin nähden ovat tarpeen, mutta nämä kysymykset, jos kohta tärkeät, eivät vedä niille vertoja, jotka 1877 ja 1882 saivat mielet kuohumaan. Luultavasti moni hurjapää viikinki sen lisäksi valtiopäiville tullessaan toivoi, että »ruotsalaisen puolueen» kootun voiman avulla voisi ajaa Karjalan radan kumoon, tehdä ratsuväen asettamisen mahdottomaksi, tahi muuta semmoista, — mutta nämäkin odotukset pettyivät. Sekä rautatieasiat että ratsukysymys tulivat ilman perinpohjaista erimielisyyttä käsitellyiksi, vaikka valiokunnissa istui kummankin puolueen miehiä. Samoin muissa asioissa.

Toiselta puolen on useammin kuin koskaan ennen nähty, että taistelevain rivit nykyään järjestyvät uusien näkökohtien mukaan. Eriuskolaislaki, kysymys kuolemanrangaistuksesta, naidun vaimon omaisuus-suhteet, yhteiskoulu- ja kansakouluasiat, työntekijäin suojeleminen teollisuuslaitoksissa ja ammateissa, kirjailijoille ehdotetut palkkiot, — nämä ja muut keskusteluaineet antoivat huomattavia aiheita erimielisyyteen, mutta suomenmielisiä ei enää ollut yksinänsä toisella puolella, ruotsinmielisiä toisella. Uusi puoluejako on syntymäisillään, kuten jo aikoja sitten on odotettu ja ennustettu; vähemmin kuin koskaan ennen voipi kielikannan mukaan määrätä, millä kannalla kukin on muissa asioissa. Muualla huomattava erotus vapaamielisten ja vanhallaolijain välillä tulee samassa merkitykseensä Suomessakin, — muutos joka oli itsessään selvä ja milt'ei välttämätön, niin pian kuin vaan pahimmat kielelliset epäkohdat poistuivat.

Samassa tulee näkyviin se erilaisuus katsantokannassa, joka kansamme eri kerroksissa ja valtiosäädyissämme löytyy. Pappissäädyn enemmistön kannasta puhuimme viimein; lisäämme nyt vaan, että se on merkillinen käänne valtiollisissa oloissamme, kun talonpoikaissääty niin selvästi kuin kirjailijapalkkioin suhteen ja kiertokouluasiassa tietää käydä omaa uraansa, eroten pappissäädystä. Muissa asioissa, — esim. eriuskolaislakia ja naidun vaimon omistus-oikeutta käsiteltäissä — talonpoikaissäädyn enemmistö sitä vastoin pysyi jyrkemmin vanhassa kiinni, kun papisto puolestaan oli valmis ainakin puolinaisiin myönnytyksiin. Jokaisen täytyy ottaa nämä seikat huomioon, jos tahtoo tulevaisuuden taisteluja arvata. Mikäli voi nykyään tunnetuista asianhaaroista päättää, kehittyvät mainitut säädyt eri suuntaan.

Pappissäädyn kantaa kuvaavia henkilöitä olivat aikoinaan piispa Schauman, silloinen tuomioprovasti Renvall sekä professorit Yrjö-Koskinen ja

Cleve muita mainitsematta, ja kuinka erilaisella kannalla he ovatkin yksityisseikoissa seisoneet, ovat kuitenkin kaikki tarkasti erotettavat piispa Johanssonin apokalyptillisestä kannasta, joka yhä vaan haaveksii ihmiskunnan ja sen kehityksen iltahämärää. Talonpoikaissäädyn kehitys on pikemmin vastakkaisesta päästä alkanut, eikä ketään kummastuta, jos sääty ensi valtiopäivillä useammin kuin tänä vuotena käypi omaa suuntaansa eroten pappissäädystä.

Porvarissäädyssä ja aatelissa ruotsinmieliset, jotka viime valtiopäiväin suuressa yhteis-istunnossa niin hämmästyttävällä tavalla paljastivat heikkouttaan, eivät nyt ole saaneet paljon puolueena esiintyä, ja samassa on johonkin määrin vaalennut se tumma varjo, joka silloin tuli mainittujen säätyjen kuvaan. Ei tietysti ole epäilemistä, että porvarissääty näistä kahdesta tavallisesti tulee olemaan vapaamielisempänä ja edistymisen varsinaisena turvana. Vapaaherra .v. Born on usein ennenkin osottanut sitä junkkerikantaa, joka saattaa ritarihuoneessa löytyä, eikä häneltä puuttune kannatusta säädyn puolelta. Niinpä me ennen pitkää tulemme siihen, missä Ruotsissa oltiin, kun vanhan säätyedustuksen päivä oli laskeumaisillaan: että aateli ja pappissääty jättävät hyvän osan entistä merkitystään niille kahdelle säädylle, jotka lähimmiten voivat kansamme mielipiteitä edustaa.

Tärkeä on kyllä mitä 1888 vuoden valtiopäivät yksityisissä kysymyksissä ennen kaikkea hyväksymällä uuden rikoslain ovat saaneet aikaan, mutta se suuri puolueolojen uudistus, jonka se on ilmoille tuonut, jäänee etupäässä jälkimaailman silmissä sen varsinaiseksi tunnusmerkiksi.

E. G. Palmén.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1888.

Toimitukselle tulleet kirjat:

Lukemisia lapsille kirjoitti *Z. Topelius.* 7:äs vihko. Porvoo, Werner Söderström. Hinta: 85 p. — Se oli sallittu. Kirjoitti *Esko Virtala.* Porvoo, W. Söderström. 3 m. 25 p. — Lupauksen kautta eli järjestelmä jonka mukaan Jumala johdattaa valituitansa. Kirj. *C. H. Spurgeon.* Suomensi Aatto S. Porvoo, W. Söderström. Nid. 85 p., sid. 1 m. 10 p. — 30 Kolme- ja kaksiäänistä laulua. Sovittanut *G. Linsén.* Toinen vihko. Porvoo, W. Söderström. 1 m. — Studier och föredrag af *Wilh. Bolin.* 1 häftet. Dr Karl Sederholm. Hazardspel. Helsinki, G. W. Edlund. 1 m. 25 p. — Suomi. Kuvia Suomen maasta ja kansasta. Vihko 6. Hels., G. W. Edlund. 1 m. 50 p. — Kertoelmia ja havaintoja. Alkuperäisiä kokeita. Toimittanut *K. Varto.* Tampere. 50 p. — Början, fortsättning och slut på min afbrutna s. k. Kritik. Af *Georg Fraser.* Viipuri. 75 p. — *E. Vainio.* Matkustus Brasiliassa. 3 v. Hels., K. E. Holm. 1 m. 50 p. — T:ri *Erik Pontoppidan.* Ihon ja hiusten hoito. Suomennos. Tampere, Hj. Hagelberg. 1 m. — Väsyneen haudalla. Alkuperäinen novelli. Kirjoitti *Kario.* Toinen painos. Tampere, Hj. Hagelberg. 50 p.

Finsk Tidskrift för Vitterhet, Vetenskap, Konst och Politik, toim. F. Gustafsson ja M. G. Schybergson, 1888 v. 5. Sisältää: A. Boxström, Några ord om statistik; A. Jensen, Ivan Turgenjeff; R. Hertzberg, Sånger om Roland, öfversatta; arvosteluja (m. m. Aug. Ahlqvist, Kalevalan karjalaisuus); y. m.

Duodecim, Kirjoituksia lääketieteen ja lääkärintoiminnan aloilta, toim. K. Relander, 1888 v. 4. Sis.: Lyhyt kertomus viimeisistä suoliston liikuntojen suhteen tehdyistä havainnoista, kirj. K. Kyrklund; Lisää maamme hysterotomiatilastoon, kirj. K. v. Fieandt; Vielä kerran Mäntsälän kunnanlääkäri-virasta ja kunnanlääkäri-viroista yleensä, kirj. K. Relander; Mallikokoelma ss. 17—32 y. m.

Vartija, Kirkollinen kuukauslehti, toim. E. Bergroth, K. A. Hildén, A. Auvinen, 1888, v. 4. Sis.: «Pyhitetty olkoon sinun nimes», kirj. G. Dahlberg; «Aika on paha», kirj. K. A. Hildén; Kansakoulukysymys, ääniä ulkomailta, kirj. B. Boxström; Kuolemanrangaistus, kirj. G. Johansson; Muudan sana puolustuksekseni, kirj. K. A. Hildén; Valtiopäiviltä, kirj. E. Bergroth.

Oma Maa, teaduste ja juttude ajakiri, toim. H. Treffner, 1888 v. 5 Sis.: Peeter Suur; „Oma Maa" lugejatele; Kunder surnud; Uued raamatud; Laulud y. m.

Die Gesellschaft Monatsschrift für Litteratur und Kunst, toim. M. G. Conrad ja K. Bleibtreu (Leipzig), v. 4. Sis. m. m.: M. G. Conrad, Deutschlands Kaiserwechsel; E. Mauerhof, Die Lüge in der Dichtung; E. v. Wolzogen, Totgehetzt, Novelle; K. Bleibtreu; Realismus und Naturwissenschaft; C. Alberti, Der Deutsche und das Buch; E. Wechter, Wiener Autoren; Romane und Novellen (tässä katsauksessa mainitaan puhuttaessa «Skandinavian kirjallisuudesta» parilla sanalla myöskin «nuori kyvykäs suomalainen runoilija Karl A. Tadastjerna (!)»).

Magazin für die Litteratur des In- und Auslandes, toim. W. Kirchbach, n:ot 16—20. Kirjoituksista huomattakoon: R. Waldmüller, Thomas Carlyles Gattin; E. v. Hartmann, Die Philosophie der Gegenwart; L. Fuld, Das Heine-Denkmal; L. v. Sacher-Masoch, Das litterarische Frankreich; W. Kirchbach, Heines Dichterwerkstatt; G. Kirste, Omer und Mejra, eine serbische Ballade; R. Boxberger, Rückerts Stellung zur Weltlitteratur.

Viidennen vihon sisällys.

Helsingissä,
Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa,
1888.

VALVOJA.

Kahdeksas vuosikerta.

Kuudes vihko. Kesäkuulla 1888.

Toimitus:

K. G. Palmén. Kust. Grotenfelt. Edv. Hjelt. J. Krohn.
Th. Rein. E. N. Setälä. O. E. Tudeer.

VALVOJA

ilmestyy v. 1888 samankokoisena ja samasta hinnasta kuin viime vuonna. Toimitus on uudelleen ruvennut itse Valvojaa kustantamaan, luottaen siihen, että yleisö tätä yritystä pitää kirjallisuudellemme tarpeellisena. Lehteä painetaan tästälähin Helsingissä, joten sen ilmestyminen voi tulla säännöllisemmäksi kuin ennen.

Oman maan ja ulkomaan valtiolliset ja yhteiskunnalliset olot sekä tieteen, taiteen, kirjallisuuden ilmiöt ja kysymykset ovat yhä edelleen se ala, jolla Valvoja aikoo liikkua. Mahdollisuuden mukaan lehti tarjoo kaunokirjallista lukemista, paraasta päästä alkuperäistä.

Arvollista myötäyaikutustansa ovat lehdelle luvanneet useat kirjailijat, jotka ennenkin ovat Valvojaa auttaneet, nimimerkki *Aarne*, neidet *H. Andersin* ja *L. Hagman*, rouvat *Minna Canth* ja *E. Stenius* sekä herrat *O. I. Colliander*, *A. Donner*, *K. Forsman*, *O. A. Forsström*, *Hannes Gebhard*, *A. Genetz*, *B. F. Godenhjelm*, *A. Grotenfelt*, *Aug. Hjelt*, *M. Johnsson*, *O. Kihlman*, *K. Krohn*, *K. O. Lindeqvist*, *K. R. Melander*, *J. A. Palmén*, *V. Ruin*, *Edv. Stenij*, *A. V. Streng*, *V. Söderhjelm*, *J. V. Tallqvist*, *V. Vasenius*, y. m.

Lehteä tilataan Helsingissä *G. W. Edlundin*, *Waseniuksen* ja *Wickströmin ja K:n* kirjakaupoissa sekä *O. V. Laurentin ja K:n* luona, Turussa *A. V. Jahnssonin* ja Viipurissa *Cloubergin ja K:n* kirjakaupassa sekä kaikissa maamme postilaitoksissa.

Hinta on **10 Suomen markkaa** koko vuosikerralta ja **5 markkaa 50 penniä** puolelta vuodelta; maaseuduilla tulee lisäksi postimaksut.

Venäjällä voipi Valvojaa tilata *A. Lindebergin* kautta Pietarissa tahi suoraan toimituksen luona, jolloin numerot osoitteen mukaan lähetetään ristisiteissä. Hinta Venäjällä on koko vuodelta **4 ruplaa 50 kopeikkaa** ja puolelta vuodelta **2 ruplaa 50 kopeikkaa.**

E. G. Palmén. Kust. Grotenfelt. Edv. Hjelt. J. Krohn.
Vastaava toimittaja.

Th. Rein. E. N. Setälä. O. E. Tudeer.

Muutamia kuvauksia polaarikasvien elämästä.

Jo kauvan on mielihalulla tarkastettu niitä hilpeitä ja vilkkaita joukkoja, mitkä auringon paahtaessa parveilevat kellertävän viidakon tai nurmen kukkien ympärillä. Kukkien suhdetta näihin huikenteleviin vieraisinsa on väsymättä selitetty kaikilla maailman kielillä, sekä elävilla että kuolleilla. Lyyrilliset runoilijat 1830 ja 40 luvulla olivat etenkin uupumattomat esittämään kokemuksiansa tällä alalla; pääasiallisesti perhoset ja mehiläiset olivat heidän tarkastustensa esineinä ja heidän havaintonsa olivatkin toisinaan sangen hämmästyttävät.

Niin esim. mainitaan eräs perhonen, jolla on purppurankarvaiset siivet, mitkä sen on tapana kätkeä äskettäin puhjenneitten ruusukukkien kupuun. *Stagneliuksen* lausunnon mukaan on Kalabriassa olemassa eräs mehiläislaji, joka tavattoman hyvin muistaa, missä kukissa se on käynyt; tämä ainoastaan sivumennen mainittu kohta viittaa myös siihen, että mainittu seikka on yhteydessä eläin paran kykenemättömyyden kanssa imemään suurempia määriä hunajaa yht'aikaa. Myös itse kukkia, niiden ajoittain tapahtuvia kaste- ja nektari-eriämisiä, niiden myöhempinä aikoina niin vähän huomattua sielunelämää y. m. koskevaa on paljo olemassa tässä kirjallisuudessa, joka ehkä voisi antaa monta odottamatonta selitystä, jos sitä suuremmalla huolella ja asianmukaisella tiedolla tarkastettaisiin.

Luonnontutkijainkin huomio on jo kauvan ollut käännetty näihin ilmiöihin; heidän työnsä seurauksena on ollut, että entisten aikojen romanttisuuden tällä niinkuin monella muullakin alalla on täytynyt väistyä vakavamman katsantotavan edestä. Kukkien huomattavimmat ominaisuudet, niiden komeat värit ja se tuoksu, minkä ne levittävät, eivät enää ole salaperäistä koreilemista kauneudella ja sulolla, vaan ne ovat varmoja ja luotettavia keinoja houkuttelemaan ja ohjaamaan hyönteisten kulkua. Merkilliset monimutkaisuudet kukkien rakennuksessa eivät enää ole käsittämättömiä ihmeitä:

useimmissa tapauksissa voidaan todistaa niiden olevan tarpeellisia enemmän tai vähemmän järjestämään tätä kulkua, jotta sen tarkoitus, siitos, helpotettaisiin niin paljon kuin mahdollista. Tämä viimeksi mainittu voi esim. usein tapahtua ainoastaan määrätyssä asennossa hyönteisen avulla, ja yhtäpitävästi sen kanssa huomaamme kukan meden olevan tavotettavissa ainoastaan tässä samassa asennossa, kun sitä vastoin kukan rakennus tekee pääsyn muilta suunnilta vaikeaksi tai mahdottomaksi.

Mutta itse hyönteisillekään ei työ kukkien kuvuissa suinkaan ole pelkkää «hupaista, leikillistä ajanviettoa»; huolimattomuus ja välinpitämättömyys tuottavat tässäkin pahoja seurauksia eivätkä tullekaan kysymykseen. Mettiäisten surisevat parvet tekevät tehtävänsä toden perästä, ikäänkuin ne tuntisivat ajan kalleuden. Silmäilepäs suurta yöperhosta, kun se pitkällä kielellään imee kukkivaa *Hesperis*-pensasta; vikkelään ja varmasti se toimittaa tehtävänsä molemmanpuoliseksi tyydytykseksi ja vastoin kaikkia runollisia kuvituksia sen kevytmielisestä, suruttomasta «perhosluonteesta».

Vaikeaa on sen vuoksi ainakin monessa tapauksessa ratkaista kumpi kontrahenteista, kukkako vai hyönteinen, on enemmän riippuva toisestaan. Varmaa on että siemenenteko useissa meidän kasveissamme riippuu yksinomaan erään määrätyn hyönteislajin myötävaikutuksesta siitoksessa. Vaara jäädä unhotuksiin ei ole toiselta puolen aivan suuri, niin kauvan kuin «itikoita» liikkuu kedoillamme ja kukkuloillamme yhtä paljo kuin tavallisesti; samanlaiset lienevät olosuhteet koko pohjoisessa metsäpiirissä, joka käsittää suuremman osan Eurooppaa. Eteläisissäkään vuorimaissa ei huomata hyönteisten määrän vähenevän, vaan pikemmin päin vastoin. Eräs tutkija, joka kauvan on tehnyt havaintoja tällä alalla, arvelee, että määrätyn ajan kuluessa voipi huomata paljoa tiheämmän hyönteiskäynnin kukkaisella seudulla Alppimaassa kuin tasamaalla. Eikä tämä koske yksistään Alppeja, vaan myöskin metsäpiirin yli ulottuvaa vyöhykettä. «Vielä kaukana tässä vyöhykkeessä huomaa joka askeleella olevansa monilukuisten kukkasia ympäröivien hyönteisten keskellä, niin että usein toivoisi itsellään olevan kymmenittäin silmiä ja käsiä, että voisi huomata ja panna muistiin kaiken, mikä tapahtuu». Samanlaisia tietoja löytyy Kaakkois-Ranskan vuorimaista ja erityiset tutkimukset näyttävät, kuten edeltäpäin voi odottaa, että periaatteellinen yhtäpitäväisyys on olemassa siitossuhteissa mainituissa vuorimaissa ja tasamaalla.

Aivan toisen huomaamme asian laidan olevan pohjoisessa, varsinkin Skandinavian vuorimaissa ja pohjoisessa napapiirissä metsävyöhykkeen ulko-

puolella. Myönnettävä on tosin että suuri luku näillä seuduilla asuvia hyönteislajia on pitkällisten ja tarkkojen tutkimusten kautta tullut tunnetuksi; mutta lukematta niitä suuria parvia sääskiä, mäkäriä ja muita veren-imijöitä, jotka todella eivät huoli hunajasta ja kukkatuoksusta, on yksilöjen lukumäärä yhtäpitävien ilmoitusten mukaan ylipäänsä hyvin pieni. Tosin houkuttelee täälläkin lämmin ja kirkas päivä esiin vilkkaita, siivekkäitä parvia; mutta lämpimiä päiviä on vaan vähä lyhyen kesän ajalla, jonka kuluessa hyönteisten elämää monesti ehkäisevät epäsuotuisat ilmat, kylmät tuulet, rankkasateet y. m., jotka estävät työstä hiljaiset vuorimehiläisetkin, näitten seutujen älykkäimmät ja kestävimmät kukkaistoverit. Ylipäänsä täytyy myöntää, että hyönteisiä moneen päivään perätysten joko ei liiku ensinkään tai ainakin hyvin pienessä määrässä. Avaroilla, aukeilla vuori-ylängöillä lienevät hyönteisten käynnit, sikäläisiin ilmoihin katsoen, jotenkin harvinaiset. Ja kuitenkin jatkavat näinkin epäsuotuisien olojen vallitessa useat entomofiiliset kasvit (hyönteiskasvit) esteettömästi kukkimistaan ja kantavat, kuten kokemus on osoittanut, tavallisesti runsaasti hedelmää. Tämän lisäksi tulee, että useilla peräpohjan seuduilla juuri kukkia imevien hyönteisten luku on hyvin pieni sekä yksilöihin että lajeihin nähden. Huippuvuorilla ei tavata mehiläisiä ensinkään ja Novaja Semlja'lla niitä löytyy sangen vähä. Grönlannista kertoo *Kolthoff*, että ne tuhannet perhoset, mitkä hän siellä näki ja kokosi, eivät juuri milloinkaan käyneet kukissa, kuten olisi odottanut, vaan pysähtyivät joko nurmikolle tai maahan. Eivätkö nämä grönlantilaiset perhoset, niinkuin *Kolthoff* arvelee, ylipäänsä kaipaa ravintoa täysin kehittyneinä hyönteisinä, jätettäköön kuitenkin sillensä. Myöskin Lapinmaassa voi toisinaan seurata päiväperhosia (esim. *Argynnis*-lajeja) pitkät matkat saamatta nähdä niiden asettuvan muualle kuin maahan, jäkälille j. n. e., vaikka aivan vieressä rehottaakin komea kukkaisketo.

Kuinka on nyt kukkaismaailman laita näitten näennäisesti niin tukalien olojen vallitessa? Voipiko se ehkä kokonaan vapauttaa itsensä riippuvaisuudestaan hyönteisistä, vai mitä uusia apukeinoja voi Flora ojentaa armailleen, kun vanhat pettävät tai osoittautuvat riittämättömiksi?

Ennenkuin koetamme vastata näihin kysymyksiin, lienee lyhyt kuvaus pohjoisten seutujen kukkaimiston luonteesta paikallaan *).

*) Vertaa tämän kanssa useita äskettäin ilmestyneitä teoksia Aurivilliukselta, Lindeman'ilta, Varming'ilta y. m., jotka myöskin muissa suhteissa ovat tämän esityksen lähteinä.

Kuten tunnettu on, löytyy jokaisessa kasvistossa tärkeitä kasvia, jotka eivät ensinkään tarvitse hyönteisten yhteisvaikutusta, koska niiden siitos tapahtuu tuulen avulla; semmoisia ovat meillä esim. koivu ja leppä, havupuut y. m. Tämän johdosta esiytyy lähinnä vastattavaksi kysymys: mitä erilaisuuksia huomaa tuulikukkien ja hyönteiskukkien välisessä suhteessa verratessa polaariseutuja seutuihin, joissa hyönteis-elämä on enemmän kehittynyt? Kysymykseen voi nyt jo jotenkin varmaan vastata, sillä tuulikukkia voi rakennuksensa puolesta helposti erottaa niistä, jotka ovat aiotut hyönteisten käyntiä varten. Tehtyjen laskujen mukaan lisääntyykin anemofiilien (tuulikukkien) lukumäärä pohjoiseen päin, verrattuna tunnettujen lajien koko lukuun Kun niiden lukumäärä Skånessa on ainoastaan 25, 5 % koko kasvistosta, nousee tämä luku verrattain vielä hyönteisrikkaassa Norjan Finnmarkissa 33 %:iin ja on Huippuvuorilla 27 %, Islannissa 38 % koko luvusta. Joissakin määrin poikkeaa tästä Novaja Semlja, jossa se on ainoastaan 32, 5 %, mikä taas ehkä riippuu siitä, että tätä maata on niin vähän tutkittu. Grönlannissa on *Warming*'in mukaan 34, 3 %, jonka luvun vielä täytyy nousta, jos hänen arvelunsa, että Grönlannin pajunlajit ovat tuulikukkia, toteutuisi. Selvitys tästä asiasta olisi huvittava semminkin kuin pajunlajit lauhkeassa ilmanalassa ovat yksinomaan hyönteiskukkia ja tähän asti on yleisesti luultu asianlaidan olevan saman kaikkialla. Vielä varmemmin kuin yllämainituista luvuista näkyy tuulikukkien merkitys, jos vaikka pintapuolisestikin tarkastaa kunkin eri lajin lukuisuutta kasvillisuuden kokoonpanossa; niihin kuuluvat näet kaikki ruohot ja ruohomaiset kasvit, jotka ylimalkaan esiytyvät paljottain ja peittävät usein laajoja maa-oloja; niihin kuuluvat myös vaivaiskoivu ja harakanmarja, polaariseutujen tavallisin ja rehottavin kukkaiskasvi.

Selvästi esiytyvä piirre tässä kasvistossa on niinmuodoin tuulikukkien runsaus. Toisen omituisuuden voimme huomata tarkastaessamme värillisiä kukkia, hyönteiskukkia.

Useammassa kuin yhdessä kohti etenkin vanhemmassa matkakirjallisuudessa tapaa ylistyspuheita näitten autioitten seutujen kukkakomeudesta. «Pohjoisessa», sanoo *Laestadius*, «kukat eivät ainoastaan ole suuremmat kuin muissa maissa, vaan väriltään loistavammat ja muodoltaan somemmat». Kreivi *Raben* kertoo päiväkirjassaan Grönlannista: «Se väririkkaus, minkä tapaa vuorikasvistossa ja jota usein turhaan etsii tasamaan kasveissa, antaa tämän navan luona olevan maan kasvikunnalle vilkkauden, jommoista tuskin olisi voinut odottaa ja jota se, joka ei ole sitä nähnyt, tuskin voi

aan». Melkein poikkeuksetta ovat kaikki, sekä tutkijat että matjotka ovat käyneet vuorimaissa, yksimieliset tässä yleisessä lau-

Alamaan kasvikunnassa ei voitanekaan löytää niin heleitä ja puhiä kuin *Gentiana nivalis*'en ja *Veronica saxatilis*'en tumma cyaniri-atsalean komea sarlakaanipuna j. n. e. Myöskin on kirkkaan ja ärisiä kasvia yleisesti levinnnyt metsävyöhykkeen ulkopuolelle, niin) lukuisat ja runsaskasvuiset kanervalajit punertavine, punaisine ja tavine kukkineen. Tähän voi sovittaa Schübeler'in lauseen: «Puvivahdus on vuorivyöhykkeen tunnusmerkki». Koivupiirissä Dovre-*Lindman* huomasi sinisen värin voittavaksi nurmikoilla, joilla sinikellot, lemmenkukat, ukonhatut, sinilatvat (*Polemonium*), käenherneet y. m. kasvoivat tiheissä parveissa.

Jos taas etsii itselleen pysyväistä kantaa arvostellakseen saman lajin värisuhteita vuoristossa ja tasamaalla, niin tämä on vaikeampaa kuin moni voisi uskoa. Kovin epävarmaa, melkeinpä mahdotonta, on ilman suoranaista vertailua, siis ainoastaan muistin avulla, varmuudella huomata hienoja värivivahduksia, jommoisista tässä enimmäkseen voi olla kysymys. Mitään yritystä tarkkaan selvittämään kysymystä ei liene tehty, ja jos kohta monessa tapauksessa suurempia eroavaisuuksia väreissä on todistettu olevan olemassa vuoriseuduissa kuin tasamaalla, niin ei olisi toiselta puolen myöskään vaikeaa näyttää varmoja esimerkkejä vastakohdasta. Huomattavat ovat kuitenkin ne yritykset, joita on tehty kylvämällä samoja siemenlajeja eri leveys-asteille. Useimmissa tapauksissa kukan väri tuli paljoa heleämmäksi korkeammalla leveys-asteella, sillaikaa kun vastakohtaa eli värin heikkonemista tuskin lienee havaittu.

Maiseman kukkakomeus ei kuitenkaan, kuten helposti ymmärretään, riipu ainoastaan voimakkaiden värien paljoudesta tai yksityisten värien voimasta; monta muuta seikkaa on tässä myöskin otettava lukuun, niinkuin kukkien paljous yksityisessä varressa, kasvin kukkien ja viheriäisten osien välinen suhde j. n. e. Näissä suhteissa on ylä-pohjan kasvikunnalla omituisuuksia, joiden vastakohtaa ei liene tavattavissa meidän alemmissa seuduissamme. Suuri joukko runsaskasvuisimpia ja enimmin levinneitä pohjan seutujen lajia kasvaa näet taajaan ja matalaan, peitteen tavoin, josta vuosittain puhkee paljo pieniä vesoja, joissa kussakin on yksi tai useampia kukkia päässä. Kun niin muodoin kaikki kukat tulevat olemaan melkein toistensa tasalla, usein karttuvat suurin määrin ja tavallisesti

puhkeavat melkein yht'aikaa koko varrella, niin jäävät sen kautta viheriäiset lehdet, jotka usein ovat pienet, suomuntapaiset, kukoistus-ajaksi huomaamatta tai estää niitä suuri ja heleänvärinen kukkaispaljous kokonaan näkymästä. Kukkien paljous on tällöin toisinaan hämmästyttävän suuri. Siten voi *Saxifraga oppositifolia* yht'aikaa kasvattaa lähes 200 punaisen sinertävää, kynnen suuruista kukkaista kämmenen kokoisella mättäällä. Samanlaista ylellisyyttä tavataan useissa muissa tavallisimmissa lajeissa, joista mainittakoon esim. *Silane acaubi*, *Andromeda hypnoides*, *Azalea*, *Diapensia* y. m.

Tämän kaiken johdosta näkyy se mielipide vähitellen päässeen valtaan, että muka pohjan-puolinen kasvikunta ainakin edullisilla paikoilla on jotain ihmeen ihanaa. Tavallaan tämmöinen luulo onkin oikeutettu; jos ottaa varteen leveys-asteen korkeuden, kesän lyhyyden ja tavallisesti epäsuotuiset ilmat, niin on vuorikasvikunta todellakin ihmeen ihana ja loistava. Mutta vertaamalla suorastaan meidän omaan kasvikuntaan ei voitane kieltää tämän luulon olevan hiukan liioiteltun. Etelä-Suomen kukkanurmet ovat varmaankin, mitä muodon ja värin moninaisuuteen tulee, rikkaammat kuin pohjan-puoliset vuorenrinteet; tavallinen punertava kanervakangaskin tuhansine pienine kellokukkineen vetänee vertoja niille; mutta pohjan kasvinmuotojen tuottama välitön vaikutus voipi kuitenkin olla ja lieneekin useimmissa tapauksissa aivan toinen. Peräpohjan kukkavaipat ylimalkaan eivät verhoa suurempia yhdenjaksoisia aloja, vaan esiytyvät enemmän hajanaisesti ja pienempinä mättäinä siellä täällä kallioitten välillä, ruohikossa ja kiviroukkioissa; ja juuri sen kautta on niiden poikkeavaisuus autioista ympäristöistä sitä jyrkempi. Matkailija on ehkä kauvan saanut katsella ylä-pohjan luonnon kolkkoa mahtavuutta, hän on vaeltanut loppumattomia, yksitoikkoisia jäkälekankaita tai kiivennyt yli jyrkkien, paljaiden ja teräväkivisten vuorenselänteiden ja joutuu yht'äkkiä etelää kohti viettävälle pengerrykselle, jossa keltaisia valmoja, punaisia *Silene*-kukkia ja valkeita vuorivuokkoja kasvavat mättäät kiistelevät ahtaasta olosijasta. Helposti ymmärrettävää on, että jyrkkä eroavaisuus ympäristöstä vaikuttaa sen, että tämä kaikki esiytyy lisätyssä loisteessa ja saattaa hänet arvostelemaan liian korkealle sen, minkä hän on nähnyt. Valaiseva tässä suhteessa on seuraava muistutus, minkä on tehnyt *v. Baehr*, yksi teräväsilmäisimpiä luonnontutkijoita, joita on käynyt napavyöhykettä tutkimassa; omasta kokemuksestaan Novaja Semlja'lla hän näet lausuu seuraavasti: «Olen kyllin saanut kokea, kuinka pitkällinen olo maassa, jonka koko ulkomuoto on

autio, tekee ihmisen taipuvaiseksi arvostelemaan liian korkealle jokaista elon merkkiä. Alati tähystellessämme ympäristöä löytääksemme vihertävää paikkaa olimme me, herra *Lehmann* ja minä, tottuneet sanomaan jokaista rusottavaa kohtaa, vieläpä jokaista värinvivahdusta maassa *viheriäksi.* Me emme ainoastaan pitäneet kituvaa vihviläheinää kasvavia paikkoja kaukaa katsellessamme viheriäisinä, vaan sattuipa niinkin toisinaan, että halusimme päästä maalle semmoisille paikoille, joissa kaukaa katsoen luulimme olevan oivan kasvullisuuden, mutta joissa lähemmin tarkastettaessa tavattiin ainoastaan eri väristä kivenlajia».

Toiset tutkijat luultavasti eivät ole huomanneet niin hyvin kuin *v. Baehr* tätä taipuvaisuuttaan virheellisyyteen ja hetken huimaus on sen vuoksi helpommin päässyt valloilleen heidän kertomuksissaan. —

Tullaksemme kuitenkin jälleen kysymykseen kukkien apuneuvoista siitoksen varmentamiseksi, voimme kaiketi otaksua, että samat syyt, jotka voivat vaikuttaa tunnollisen tutkijan päättämyskykyyn, myöskin voivat vaikuttaa nälkäisiin hyönteisiin, s. o. tässä tapauksessa kartuttaa hyönteiskukkien värin vaikutuksen eli, toisin sanoin, tehdä hyönteisille helpommaksi kukkakupujen löytämisen.

Jos niin muodoin jonkinlainen etevämmyys värin puolesta on olemassa vuoriston kasvikunnassa verrattuna tasamaan kasvikuntaan, niin ei voi yhtä selvästi näyttää etevämmyyttä kukan muissa viehätyskeinoissa. Mitä ensinnäkin erinneen meden paljouteen tulee, niin on sen tarkka määrääminen helposti ymmärrettävistä syistä mahdoton ilman pitkällisiä, tarkkoja tutkimuksia. Yrityksen tähän suuntaan on tehnyt Ranskalainen *Flahault*, joka kauvemman aikaa oleskeli Ruotsissa; hänen kokeidensa tulokset näyttävät hunajamäärän karttuvan korkeammalla leveys-asteella, mutta ne ovat toistaiseksi liian yksinäiset, jotta niistä voitaisiin tehdä yleisiä johtopäätöksiä. Tämän yhteydessä ansainnee mainitsemista se seikka, että Pyreneissä ranskalaisten mehiläishoitajien lausunnon mukaan kasvaa mehiläiskennojen mesimäärän keski-arvo suuresti kuta korkeammalle merenpinnasta noustaan, mikä seikka näkyy antavan jonkinlaista tukea *Flahault*'in johtopäätöksille.

Yhtä epävarmaksi kuin hunajapaljouden määrääminen tulee toisista syistä yritys määrätä kukkien suuruussuhteita. Että suurenemista tässä suhteessa voi huomata samassa määrässä kuin talvi pitenee, otaksutaan kyllä yleisesti ja sen tuo esiin semmoinen tiedemieskin, kuin *Grisebach.* Mutta samoin kuin yllämainitut väitelmät, ja ehkä vielä suuremmassa määrässä pe-

rustuu tämäkin kukkien matkaansaattamaan välittömään vaikutukseen ja yksityisten henkilöiden arveluihin, joita lienee vaikea todistaa. Totta on, että monta kaunista esimerkkiä voidaan tuoda esiin ja on tuotukin tämän periaatteen puolustukseksi, mutta yleistä pätevyyttä sillä ei ole. Päin vastoin on niillä kasveilla, joita kasvaa vuorenselänteillä tai pohjan tuntureilla muutamilla poikkeuksilla pienet kukat, jos kohta kukka, kasvin vartaloon katsoen, onkin melkoisen suuri. Useat yleiset lajit, niinkuin meidän tavalliset marjanvarret, saavat melkein aina pienemmät kukat korkeammalla leveysasteella. Sen lisäksi tulee että samassa lajissa tavataan suuria eroavaisuuksia ko'on puolesta. Mitään yleistä sääntöä ei niin muodoin ole tässä suhteessa, ja ilman-alan koleus sekä maaperän korkeus voivat jo puolestaan vaikuttaa huomattavia häiriöitä kukkien tavalliselle ko'olle.

Vieläkin vähemmin kuin molemmista yllämainituista seikoista on sanottava kukkien tuoksusta. Vanhastaan tunnetaan ainoastaan harvoja hyväntuoksuisia kasvia ylä-pohjassa. Myöhemmät tutkimukset ovat tosin melkoisesti lisänneet niiden luvun, mutta mitään voittoa tasamaan kasvikunnasta ei polaarikasvistolla liene tässä suhteessa. Tämä on epäilemättä yhteydessä polaariseutujen ainaisen kesävalon kanssa, joka tekee tarpeettomaksi kasville houkutella hyönteisiä muulla tavoin, kuin väreillään.

Erittäin huvittavat ovat muutamat kukkien biologiiaa koskevat seikat, jotka ovat yhteydessä siitoksen helpottamista varten olevien omituisuuksien kanssa niiden rakennuksessa. Juuri mitä kukan yksityisten osien rakennukseen tulee, on sangen paljo aineksia koottu ylä-pohjasta; vertailu tässä suhteessa paraiten tutkittujen seutujen, keski- ja pohjois-Euroopan, kanssa on nyt jo mahdollinen ja lyhyt silmäys saavutettuihin tuloksiin ei liene huvittavaisuutta vailla.

Pitkälliset kokeet ovat osoittaneet, että siitos kukan omalla tai saman varren siitepölyllä ylipäänsä on epäedullista siemenenteolle; tämän tulos on huonompi kuin jos siitepöly otetaan toisesta samaan lajiin kuuluvasta varresta (poikkeuksia on, jotka kuitenkin vaan vahvistavat sääntöä). Itsesiitoksen eli autogamiian välttämiseksi tavataan lukemattomissa tapauksissa erityisiä varokeinoja, jotta voidaan lukea johonkin seuraavista lajeista:

1) Heteet ja emit ovat erikseen eri kukissa tai eri varsissa (Diklini kukkia).

2) Heteet ja emit ovat tosin saman verhon sisällä, mutta kypsyvät eri aikoina (Dikogami kukkia).

3) Heteet ja emit ovat saman verhon sisällä, mutta ovat semmoisessa asemassa toisiinsa, että siitepölyn saattaminen kukan omaan luottiin tulee mahdottomaksi tai ainakin tuiki vaikeaksi (Herkogami-kukat).

Hyönteisten toimena on nyt kuljettaa siitepölyä toisesta kukasta toiseen ja niin muodoin tehdä mahdolliseksi yleisesti haluttua ristisiitosta. Muutamat kasvit ovat kuitenkin säilyttäneet itsesiitoksen mahdollisuuden; jotkut niistä pitävät sen sääntönäkin, kun taas useimmat käyttävät sitä ainoastaan jonkinlaisena hätäkeinona, kun hyönteisiä ei ole ilmestynyt. Nyt on saatu selville, että Grönlannissa ja Dovrefjeld'illä autogamisten kasvien luku on sangen suuri koko hyönteiskasvien lukuun katsoen. Esimerkkeinä mainittakoon pohjan sinikello (*Campanula uniflora*), useat *Saxifraga*-lajit, *Melandrium triflorum*, *Pingvicola alpina*, jotka kaikki voivat nopeaan ja varmasti siittää itseään ja edustavat sukuja, jotka muuten tunnetaan yksinomaisesti *dikogamisiksi* tai *herkogamisiksi*. Muutamista herkogami-lajeista on myöskin poikkeuksia tavallisesta muodosta nähty eteläisissä seuduissa, jotka poikkeukset suuresti kartuttavat itsesiitoksen todenmukaisuutta.

Suuri osa hyönteiskukkia on siis merkillinen sen kautta, että niiden vastakohtana ovat ne alamaan kasvit, joilta puuttuu riittävä määrä hyönteiskäyntiä ja joilla sen tähden on se etu, että ne voivat enentyä itsesiitoksen avulla.

Edellisestä selviää että kaikki ne keinot, joita kukka tavallisesti käyttää ristisiitoksen aikaansaamiseksi hyönteisten avulla, väri, tuoksu, hunaja, ovat olemassa myöskin napamaissa, osittain huomattavampinakin, koska niin suuresti poikkeavat ympäristöstä. Me huomaamme siis, että kukka ponnistelee voimiaan ylläpitääkseen yhteyttä hyönteisien kanssa epäedullisistakin olosuhteista huolimatta. Korkeasti kehittyneet ja kirkkaat värit voinee juuri pitää keinona, millä koetetaan saada harvinaisia hyönteiskäyntejä niin paljo helpotetuiksi kuin suinkin. Usein ilmestyvä taipumus autogamiiaan osoittaa kuitenkin sen ohessa ett'eivät nämätkään' keinot riitä tekemään siitosta varmaksi, vaan että kukan täytyy olla varoillaan joutumasta siihen vaaraan, että sen vieraat hylkäävät sen, jota vaaraa vastaan se niinmuodoin on varustettu kyvyllä siittää itseään omalla siitepölyllään.

O. K.

Suomalaisten kansansatujen keräämisestä.

Mihinkä ikinä meidän maassamme viljeltyyn tieteesen tai tieteenhaaraan, joka vaan jollakin lailla koskettaa omaa kansallisuuttamme, katseen luomme, sieltä aina ensimmäisenä silmäämme pistää kirkas tähti, arvoltansakin ensimmäisiä, — *Henrik Gabriel Porthan*'in nimi. Ja mitä erittäin suomenkieliseen kansanrunouteen tulee, niin tähän tähteen on eroamattomasti liittynyt toinen pienempi seuraajatähti, joka *Christfrid Ganander*'in muistoa valaisee. Hänen pääteoksestansa kansanrunouden alalla «Mythologia Fennica»'sta ei kuitenkaan tällä kertaa ole aikomukseni puhua, tahdon vaan vetää esiin erään vähemmin huomatun hänen teoksistansa «*Uudempia ulosvalittuja Satuja*», joka ilmestyi vuonna 1783. Tämä kirja on sen puolesta erittäin merkillinen, että siinä tapaamme suomennettujen aisopolaisten fabulain seassa kaksi ensimmäistä suomalaista kansansatua, eläinsatuja kumpikin. Näistä siis voisi lukea kansansatujen keräämisen meidän maassamme alkunsa saaneen.

Oliko niitä jo siihen aikaan enemmänkin kerättyjä, sitä emme tiedä; mutta joka tapauksessa ne ovat muiden sen-aikuisten kansanrunoutta sisältävien käsikirjoitusten mukana jo aikoja sitten hävinneet. Vasta v. 1818 lentää yön pimeän läpi jonkunlainen meteori, ainoasti silmänräpäykseltä valoa näyttääksensä. Se oli *Aksel Gottlund*'in väitöskirja «De proverbis fennicis», jossa kolme kansamme satua, niinikään eläinsatuja, Latinan kielelle käännettynä ilmaantuu. Vuodesta 1818 ennätti vielä 18 ajast'aikaa umpeen mennä, ennenkuin kansanrunoutemme lempeä aamun-aurinko, *Elias Lönnrot*, oli suoranaiseen kansansadustoonkin täyden teränsä luonut. Tosin oli Lönnrot jo v. 1833, niinkuin hän itse mainitsee, puoleksi pakosta pienen pojan itkun tähden, yhden sadun Ponkalahdella (Venäjän-Karjalassa) kirjaan pannut, mutta vasta vuonna 1836 rupesi hän yhdessä *Juhana Cajan*'in eli *Kainisen* kanssa suuremmassa määrin satujakin keräämään. Lönnrot'in saalis tältä matkalta oli 51 satua ja Cajan'in 21, kaikkityyni tiettävästi Vuokkiniemen ja Uhtuen pitäjistä Venäjän-Karjalasta. Merkillistä kyllä tulivat nämät molemmat kokoelmat sen kautta, että Lönnrot oli opettanut Cajan'ille omat omituiset kirjainmerkkinsä ja kumpaisellakin oli jotenkin yhtä vetävä käsiala, myöhemmin Suomal. Kirjallis. Seuran huostaan jouduttuansa yksinomaan

Cajan'in nimelle pannuiksi. Maisteri *Axel Borenius*'ella on kaikkien muiden suurten ansiottensa ohessa, joita hänellä on kansanrunoutta koskevien käsikirjoitustemme järjestäjänä, sekin, että hän on tämän jo unohtuneen puolen Lönnrot'in monipuolista työtä valoon vetänyt. Mutta että hänen työnsä hedelmistä sittenkin on joku osa kateissa, käy selville siitä, että paitsi seitsemää v. 1842 kerättyä vepsäläistä satua, on Lönnrot'in keräämistä tallella olevien luku noin puoli seitsemättäkymmentä, vaikka hän jo v. 1838 mainitsee keränneensä lähes 80 satua sekä Venäjän-Karjalasta että vielä Sortavalan tienoilta. Viimeksimainitusta paikasta onkin arvattavasti monias «Suomen kansan satuihin ja tarinoihin» painatettu satu, jonka alkukirjoitus ei enää ole löytyvissä. Kuitenkin ilmaantuu tässäkin kohden Lönnrot'in oikea aisti työpiirinsä rajoittamisessa tällä, niin sanoakseni, suoperäisellä, laajalla ja pohjattomalla alalla, joka yhä tänä päivänä, vaikka niin suuria valtaojia ja lukemattomia salaviemäriä jo on kaivettu, kansanrunoutemme etsijän eteen upottavaisena aukenee. Sillä kokonaan antautuaksensa runomitallisten kansanrunouden tuotteiden keräämiseen ja julkaisemiseen hän pian päätti suoranaiset sadut siksensä jättää, ensinnäkin senvuoksi, että sadut eivät niin pian katoa kuin vanhat runot, ja toiseksi myös siitä syystä, että sadut, niinkuin hän v. 1838 lausuu, «tarvitsisivat oman kerääjänsä, jonka ne tulevaisuudessa joskus vielä saavatkin». Se mies, joka vielä samana vuonna lähti Venäjän-Karjalaan nimen-omaan satuja keräämään, ei ollut kukaan muu kuin *Mathias Aleksanteri Castrén*. Hän oli, näet, ryhtynyt Kalevalan runojen ruotsintamiseen ja selityksillä varustamiseen, joita varten hän toivoi saavansa runomitallisten toisennusten lisäksi semmoisia suorasanaisiakin taruja, jotka Kalevalaa jollakin tavoin valaisisivat. Mutta jo heti Suomen itärajan yli astuttuansa, Akonlahdessa Kontokin pitäjää, huomasi hän peräti pettyneensä. Venäjän-Karjalaisten saduissa, näet, hän ei löytänyt mitään suomalaisia taruja tai tarun-aineksia, sillä ne olivat kertojien oman ilmoituksen mukaan pelkästänsä käännöksiä venäläisistä saduista. Asiain näin ollen hän nyt nähtävästi ei luullut vaivaakaan maksavan kirjoittaa niitä muistiin, koskapa ei hänen käsikirjoituksissaan ole ainoatakaan venäjän-karjalaista satua tavattavissa. Muualta kerättyjä on hän jälkeensä jättänyt jonkun ainokaisen pikkusadun ja senkin silloin aivan lyhykäisenä otteena. Niinikään v. 1838 löydettiin Suomal. Kirjallis. Seuran ensimmäisen sihteerin *Kaarle Keckman*'in Seuralle testamentteeraamien kirjoitusten joukosta 9 *Iivari Arvidsson*'in lahjoittamaa ja nähtävästi talonpoikaisten miesten

Varsinais-Suomessa ja Pohjois-Hämeessä keräämää satua, ja sama jo varhain talonpoikaisessa rahvaassamme herännyt, hyvää ennustava harrastus ilmaantuu itäsuomalaisen talonpojan *Olli Karjalaisen* vähäisessä keräelmässä, jonka hän Liperistä v. 1840 oli lähettänyt Lönnrot'in Mehiläiseen painatettavaksi. Vielä vuonna 1846 lähetti eräs talonpoika, *Mikko Tuomaanpoika* nimeltänsä, Seuralle 6 satua.

Mutta jo vuotta ennen oli Seuran puolesta se keräilijä, jota lähinnä Lönnrot'ia saamme Kalevalastamme kiittää, *Daniel Europaeus*, ottanut matkoillansa vuosien 1845 ja 1848 välillä satujakin kerätäksensä, vieläpä sillä menestyksellä, että hän Karjalasta, Aunuksesta ja Inkeristä sai kaikkiansa 59 kappaletta. Viimeksimainittuna vuonna 1848 toi Europaeus Suomal. Kirjallis. Seuran kokouksessa esiin sen ehdotuksen, että kehotettaisiin kansalaisia koko maassamme satuja keräämään lupaamalla heille arkkiluvun mukaan *kirjapalkintoja*. Tämä nerokas päähänpistos, joka nykyjänsä toimeenpantuna tuottaa Seuralle joka kuukausi noin puolen tusinan lähetyksiä eri osista maatamme, tosin silloin muka epäkäytännöllisenä jäi kannatusta vaille, mutta muuten oli jo Seuran puolesta ruvettu mitä tehokkaimpiin toimiin kaikenlaisen kansanrunoutemme pelastamiseksi. Päätarkoituksena kerääjillä oli tietysti uusien lisien hankkiminen toiseen Kalevalan laitokseen, joka ilmestyi vuonna 1849, mutta runojen ohessa tulivat nyt suorasanaiset sadutkin, niinkuin muuan Seuran lähettiläistä lausuu, «väliaikoina, koska runolaulajia ei ollut saapuvilla», kirjaan pannuiksi. Europaeuksen jälkeen ensimmäisenä Seuran puolesta lähetettyjen joukossa on mainittava nykyinen Suomen kielen ja kirjallisuuden professori *August Ahlqvist*, jonka 26 sadun suuruinen kokoelma Karjalasta on muodon puolesta — kun otamme lukuun, että siihen aikaan, jolloin ei pikakirjoituksesta tiedetty, oli milt'ei mahdoton saada täydellistä valokuvaa kansan puheesta — niin tarkalla taideniekan aistilla kyhätty, että se melkein semmoisena «Suomen kansan satuihin ja tarinoihin» painettavaksi kelpasi. Muita ennen vuotta 1850 liikkuneita kerääjöitä olivat *Sakari Sirelius* ja *Rietrikki Polén*, jotka toivat moniaita satuja Savosta ja Karjalasta, mutta ennen muita tuo väsymätön muinaisuutemme tutkija *August Reinholm*, joka matkoiltansa vuosina 1847 ja ja 1848 sai kokoon 74 satua, enimmäksensä Etelä-Karjalasta. Kauniisti kuvaavat sekä hänen että toistenkin nuorten suomalaisten alttiutta ja asianharrastusta ne yksinkertaiset sanat, joilla hän eräältä matkalta palattuansa tervehtii Suomal. Kirjall. Seuraa: «Seuran varat», sanoo hän, «ovat vähät,

vähästä annettiin». Siihen aikaan nimittäin ei ollut tavatonta, että kerääjät, jos ei heiltä kaikkia rahoja matkalla kulunut, nk. esim. Europaeus'elta, taikka jos eivät luulleet kylliksi tehneensä, nk. esim. Reinholm, toivat osan matkarahoistansa takaisin Seuralle.

Vuosi 1850 on sen puolesta merkillinen, että silloin lähtivät *Albin Rothman* ja *Eero Rudbäck*, kirjailijanimellänsä *Salmelainen* yleisemmin tunnettu, yhteiselle keräysmatkalle Pohjois-Hämeesen. He saivat sieltä kaikkiansa 72 satua, vaikka niistä on lähes puolet nykyjänsä vielä kateissa; toiset puolet sai Suomal. Kirjall. Seura joku vuosi takaperin erään sukulaisen hyväntahtoisen huolenpidon kautta takaisin haltuunsa. Matkalta palattuansa sai *Salmelainen* Seuralta toimeksensa «Suomen kansan satujen ja tarinoiden» julkaisemisen. Seuran puolesta ei yritys mikään uusi ollut. Sillä jo v. 1842 oli *Lönnrot*'ia siihen toimeen pyydetty, mutta hän oli sitä vastaan-ottamasta kieltäytynyt ja ehdottanut sen *Cajan*'ille uskottavaksi. V. 1846 oli Seuran puolesta Cajan'ilta oikein virallisesti kysytty, suostuisiko hän ottamaan tämän toimen vastaan. Cajan vastauksessansa oli lausunut mielellänsäkin siihen suostuvansa, mutta arvelevansa tähän asti kerättyjä satuja riittämättömiksi ja sitäpaitsi odottavansa, että Castrén toisi Siperiasta semmoisia satuja, joita sopisi suomalaisiin verrata. V. 1848 oli Europaeus vetänyt taas esille kysymyksen satujen painattamisesta, omasta puolestaan ehdottaen Lönnrot'in toimittajaksi. Mutta Seura päätti pysyä entisessä päätöksessään ja uudelleen tarjota tätä tehtävää Cajan'ille. Cajan oli kuitenkin tällä kertaa ehdottomasti kieltäytynyt. Sitten oli vielä *Europaeusta* toimittajaksi ehdotettu, mutta kun asiasta ei sen valmiimpaa syntynyt, niin se lopuksi, niinkuin jo mainitsin, uskottiin *Eero Salmelaisen* taitaviin käsiin. V. 1852 tuli ensimmäinen osa «Suomen kansan satuja ja tarinoita» painosta ja sitä seurasi toinen osa jo vuonna 1854. Se mikä Kalevala oli ollut suomalaiselle runoudelle, siksi tulivat, niinkuin jo Castrén v. 1838 oli ennustanut, kansansatumme suomenkielen proosalle. Aivan luonnollista oli, että jo vähää ennen ensimmäisen ja etenkin ennen toisen osan ilmestymistä suurella innostuksella ja menestyksellä oli kerätty satuja, erittäin niistä osista maatamme, joissa ei kannattanut yksistänsä runoja ruveta keräämään. Sillä muistaa tulee, että runot olivat ja pysyivät kaiken aikaa pääasiallisena kerättävänä. Vuosien 1850 ja 1854 välillä tapaamme edustettuina nimiä semmoisia kuin *Antti Floman*, *Juhana Hahnsson*, *Nestor Järvinen*, *Juhana Murman*, *Antti Nylander*, *Ismael Olsoni*, *Otto Palander*, *Berndt August*

Paldani, *Fredrik Saukko*, muita mainitsemattani, ja maamme eri osista läpikäytyinä Satakunnan, Hämeen, Karjalan ja Pohjanmaan. Kaikkiansa oli näiden viiden vuoden kuluessa kerätty noin puoli viidettä sataa satua, joka luku verraten siihen, ett'ei sitä ennen koko vuosisadan kuluessa eikä sitten sen jälkeen aina vuoteen 1878 lukien oltu kolmeakaan sataa kokoonsaatu, paraiten todistaa, mitenkä innostavasti satujen julkaiseminen niiden keräämiseen vaikutti. Saatuansa kaksi osaa saduistansa ja tarinoistansa julkaistuiksi alkoi *Salmelainen* niitä tieteellisesti tutkiakin. Muun muassa hän kyhäsi erään akateemisen palkintokirjoituksen, johon oli lähteenänsä käyttänyt Asbjörnsen'in ja Moe'n samoihin aikoihin julkaiseman norjalaisen satukokoelman esipuhetta. Tämmöisessä kirjoituksessa ei tarkoista viittauksista alkulähteihin niinä aikoina voinut olla puhettakaan, mutta kun Salmelainen sittemmin v. 1857, muistamatta minkä teoksen mukaan sen oli kokoonpannut, semmoisenansa painatti tämän väitöskirjaansa, ensimmäiseen ja tähän saakka ainoaan kansanrunoutemme alalla, niin se erehdys tuotti hänelle tuhon. Tietysti ei ollut vaikea heti havaita, mistä yllämainittu parinkymmenen sivun pituinen paikka oli väitöskirjaan otettu, koska se ei millään tavalla ollut peitetty, vaan aivan muistamattomuudesta omana kyhäyksenä sinänsä siihen tullut. Loppupäätös oli kaikessa tapauksessa se, että enemmistö tiedekunnassa, vaikka väitöskirjan tekijän rehellisyys ja kykeneväisyys ei sille ollut epäiltävissä, kuitenkin katsoi velvollisuudekseen, erittäin erään edellä käyneen tahallisen petoksen tähden, tälläkin kertaa olla hyväksymistänsä antamatta. En tiedä, onko sitä yliopistossamme tapahtunut, että joku todellisesta petoksesta kiinni joutunut olisi alemmas painanut päätään, ei ainakaan sitä kokemus ole osoittanut, mutta paremmin kuin mikään osoittaa Salmelaisen viattomuutta se, että hän luopuen yliopistokumppaniensa ja opettajiensa seurasta, jotka häntä suuresti rakastivat ja arvossa pitivät, murheen murtamana vetäysi syrjäiseen seutuun asumaan ja vaipui siellä liian aikaiseen hautaan v. 1867. Lyhyen elämänsä hän antoi isäinmaalle, siitä tulee meidän häntä hartaasti kiittää; suurta elämän onnea hän ei osaksensa saanut, siitä emme voi muuta kuin syvästi sääliä häntä.

Vuodesta 1854, jolloin toinen osa Salmelaisen satuja tuli painosta, kului, kumma kyllä, kokonaista neljä vuotta, ennenkuin taas *Ferdinand Ahlman* ja *Wille Lavonius* toivat kumpikin kuusi satua Savosta. Samoihin aikoihin sai Seura kolmelta talonpoikaiselta mieheltä, *Olli Heiso-Varikselta* Karjalasta, *Pekka Mansikalta* Savosta ja *Matti Taipaleelta* Hämeestä, vas-

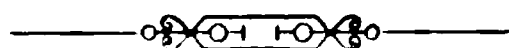
taan ottaa yhteensä 34 satua. Muuten on vuodelta 1859 mainittava viimeinen sen aikuisia Seuran keräyttämiä satukokoelmia nimittäin *Fredrik Saxbäck'in*, joka sisältää 64 satua Pohjois-Inkeristä. Länsi-Inkeristä löytyy vielä vuodelta 1861 kansakoulu-opettaja *Oskar Groundstroem'in* keräämää 29 satua, mutta valitettavasti vaan lyhyinä ruotsinkielisinä otteina. Vuoden 1863 jälkeen, jolloin 3 osa »Suomen kansan satuja ja tarinoita» tuli painosta saapui v. 1365 kansankoulun-opettaja *Heikki Laitisen* 25 satua sisältävä kokoelma Karjalasta ja v. 1866 *Albert Valdaingselan* vähäinen keräelmä Satakunnasta. Viimeksimainittuna vuonna (1866) ilmestyi vielä neljäs ja viimeinen osa Salmelaisen satuja. Tähän vuoteen päättyi se vuodesta 1836 luettava, siis kokonaista kolmekymmentä vuotta kestänyt, sadun keräys, joka oli runonkeräyksen siipien suojassa kulkenut. Se kaunokirjallinen tarkoitus, joka sillä oli milt'ei yksinomaisena silmämääränä ollut, oli nyt saavutettu kun paras osa kokoelmista oli julkaistu; siitä syystä tällä keräyssuunnalla ei enää ollutkaan elinvoimia. Mutta jo samana vuonna oli sadunkeräys päässyt suomalaisen Kielettären katon alle, nimittäin alustana murteentutkimuksille. *Torsten Aminoff*, vertailevan murteen tutkimuksen alkuunpanija meidän maassamme, kirjoitti näet v. 1866 Etelä-Pohjanmaan murretta tutkiessansa kaksi satua muistoon, toiset kaksi v. 1871 Wermlannin Suomalaisten luona kielitutkimuksilla käydessään. Mutta se, joka ensinnä täydesti käsitti suorastaan kansan suusta kerättyjen satujen etevyyttä entisiin tavanmukaisiin käännöksiin s. t. s. ajatukseltansa ja lauserakennukseltansa vieraan tekstin ääne- ja muoto-opillisesti murteelle sovittamiseen verraten, oli *Arvi Genetz*, tosi tieteellisen suomalaisen äänne- ja muoto-opin perustaja. Hänen keräämiänsä on Salmin kihlakunnasta vuodelta 1867 ja Venäjän Kurjalasta vuodelta 1871 kokonaista 70 satua. Muita nuorempia mainittakoon *Axel Borenius*, *Oskar Lönnbohm*, *Ossian Grotenfelt* ja *Paavo Salonius*, jotka kaikki 1870—1876 välillä ovat kieliopillisten tutkimustensa varalta satuja teksteiksi kansan suusta suorastaan kirjaan panneet.

Tämän tarkan tutkimuksen aisoissa näin toista kymmentä vuotta kuljettuansa oli sadunkeräys silminnähtävästi hyötynyt, sillä kun joka'ainoata sanan äännettä piti oikein kulta-vaa'alla punnita, niin tuli kerääjille vähitellen tottumukseksi kirjoittaa tekstiinsä käytetty satu sanasta sanaan semmoisena kuin se oli kansan suusta lähtenyt, vähintäkään lisäämättä, poisottamatta tai korjaamatta. Mutta toiselta puolen oli näistä siteistä haittansakin.

Erittäin kuvaava tässä suhteessa on erään venäjän karjalaisen isännän tiedoton arvostelu siitä tavasta, jolla eräs murteentutkijoistamme oli hänen kertomaansa lyhyttä satua muistiinpannut. Tämä oli näet jokaiselta parilta kymmeneltä tuvassa olijalta milt'ei joka ainoan sanan äänteitä kysellyt, oliko siinä esim. *ne* vai *na*, niin että sillä aikaa oli isäntää varten valmistettu saunakin ennättänyt kylmetä ja isäntä itse katua ruvenneensakaan koko kertomiseen. Mutta leikki sikseen, aivan luonnollistahan oli, että sadunkeräys hyvin hitaasti edistyi, niinkauan kuin jokaisen kirjaanpanon tuli täyttää äännemerkeiltänsäkin ehdottomasti tarkan murteis-näytteen kaikki pienimmätkin vaatimukset. Sillä huomattavaa on, että Genetz ja Borenius, jotka runokeräyksiinsä olivat jo ruvenneet *pikakirjoitusta* käyttämään, satuja kerätessänsä suuttumatta tyytyivät murteen näytteensä tavalliseen kirjoitukseen ja vieläpä semmoiseen, jota vaikeat äänne-opilliset lisämerkit hidastuttivat. Pikakirjoituksen käyttäminen satujenkin keräykseen on luettava muutamien koululaisten, Helsingin yksityisen suomalaisen Alkeisopiston, nykyisen Normaalilyseen, konventtilaisten ansioksi. Näissä oppilaissa, jotka suoranaisemmin kuin kutkaan muut olivat kansamme omilla varoilla koulutetut, heräsi jo varhain ikäänkuin vaistomainen tunne siitä, että tälle kansalle, joka niin hellällä rakkaudella heistä oli edes jollakin tavalla huolen pitänyt, tulisi työssä osoittaa kiitollisuutta. Muita aikaisempia esimerkkiä mainitsemattani toi v. 1878 oppilas *Juho Sjöros* esiin sen ehdotuksen että konventin puolesta ryhdyttäisiin murteisnäytteiden keräämiseen. Ohjelma laadittiin ominpäin, niin hyvin kuin voitiin, mutta kun ei oltu varmoja sen kelpaavaisuudesta, päätettiin mennä entisen opettajan lehtori *Antti Almberg*'in puheille, joka taas ystävällisesti neuvottuansa kehotti vielä prof. *Otto Donner*'in puoleen kääntymään. Tämä kansanrunoutemme ja nuorten työntekijäin harras ystävä hyväksyi oppilasten laatiman ehdotuksen semmoisenansa ja nyt ryhdyttiin oikein miehissä keräystyöhön. Tämmöistä vähäpätöistä koulupoikien puuhaa en kuitenkaan nyt olisi maininnut, joll'ei sillä olisi ollut suoranaisia seurauksia lähimmässä tulevaisuudessa. Kun nimittäin v. 1879 tohtori *Eliel Aspelin*'in toimesta Suomal. Kirjall. Seura julkaisi yleisen kehotuksensa kaikille kansalaisille kansanrunoutta keräämään, niin olivat Helsingin alkeis-opiston oppilaat ensimmäisiä tätä kehotusta noudattamaan, ja kun se sitten vuodesta 1880 alkaen rupesi uudelleen lähettämään stipendiaattejansa ympäri maata keräysmatkoille, niin oli ensimmäisten lähettilästen joukossa — ensimmäinen oli *Jooseppi Mustakallio* —

nuori ylioppilas *Juho Sjöros*, sama joka koulupoikana ollessaan Helsingin alkeis-opistossa pani keräyksen alkuun.

K. Krohn.

Skandinaavilaisesta romaanikirjallisuudesta. Kaksi avioliiton-kuvausta.

I.

Ernst Ahlgren, fru Marianne. Roman. Stockholm, Z. Haeggström, 1887.

Tämä tunnetun ruotsalaisen naiskirjailijan teos, joka Ruotsissa on saanut sekä runsasta kiitosta että moitteita, ansaitseekin epäilemättä monessa suhteen huomiota.

Alku on aivan mestarillinen. Rohkeasti ja samassa ihmeteltävällä hienoudella tekijä saattaa meidät suoraan tärkeään käännekohtaan nuoren tytön elämässä.

Marianne, velkaantuneen ja pintapuolisen virkamiehen ainoa tytär, saa äkkiarvaamatta kirjeen, «hyvin oudon kirjeen», josta hän ei pääse selville ennenkuin näyttää sen äidilleen. Ja hän menee keittiöön, jossa tämä tapansa mukaan väsymättä työskentelee — ulkonaisen loiston ylläpitämiseksi.

Börje Olsson, nuori tilanomistaja, Mariannen kesäinen tuttava, kosii häntä. Mutta tyttö ei rakasta, tuskin enää muistaakaan tätä ihailijaa, — hän on vaan ollut yksi monesta. Mitä nyt vastineeksi? Marianne on täydellisesti välinpitämätön, vaan kun isä muistaa kuulleensa, että Börje on «se rikas Olsson», niin ratkaistaan asia pian. Kosijalle annetaan lupa tulla käymään. Nuoret jätetään kahden kesken, Marianne on ensin hiukan jäykkä, mutta kun Börje rohkeasti suutelee häntä, sallii hän sen tapahtua ja kun Börje nauraa, nauraa hänkin ja pian aletaan jo puhua myötäjäisistä ja häistä, vaikkeivät nuoret vähääkään toisiansa tunne. Kihlausaikaa vietetään niin, että Marianne puolimakaavassa asemassa lepää jollakin sohvalla tai nojatuolissa ja Börje hyväilee häntä. Toisinaan, varsinkin suurten tanssijaisten jälkipäivinä, pitää nuori tyttö silmänsäkin suljettuina, — siten näet nauttii hän kaikkein enimmin, sillä hänessä ei ole mitään muuta kuin velttoutta, välinpitämättömyyttä, aistillisuutta, tyhjyyttä. Hänen ainoat ihanteensa ovat ulko-

nainen vienous, miesten ihaileminen ja hyväilyt. Tämä välinpitämättömyys kulmineeraa hänen vastauksessaan äidille häiden viettämisajan suhteen: — «määrätkää Te, äiti, Börjen kanssa!» —

Börje taas on hänen täydellinen vastakohtansa. Hänessä palaa sammumaton työn into, hänen energiiansa on miltei väsyttävä, hän on suora, rehellinen, hiukan raaka: on varakas, mutta talonpojan poikana on hän saanut oppia rahan arvoa, vihaa sentähden leppymättömästi velkoja, sekä pitää hienoutta ja ylellisyyttä paheena. Hänenkään sielunelämänsä ei ole erittäin kehittynyt, mutta kuitenkin luulettelee hän aina itselleen, että hänellä olisi niin paljo sanomista Mariannelle, vaan joka kerta kun hän tapaa morsiamensa, haihtuvat kaikki ajatukset ja muuttuvat — suudelmiksi.

Ainoa runollinen vivahdus Börjessä on hänen uskollinen rakkautensa erääsen entiseen koulutoveriinsa, tuohon hienoon ja eriskummalliseen Pål'iin, josta hän tuon tuostakin kertoo Mariannelle ja ihmettelee, minnekä lienee nyt joutunut tuo poika parka, jota hän aina muistelee kuluneessa samettisessa lahjanutussa ja jolla ei ollut edes laillista isää.... Börjen suhde Pål'iin, niinkuin hänen luonteensa ylipäänsä, on taiteellisesti esitetty, siinä on todellisuutta alusta loppuun. — Kaunis on myöskin Börjen rakkaus vanhaan äitiinsä, johon hän ei uskaltanut tutustuttaa Mariannea, koska pelkäsi etteivät nämä kaksi hänelle niin rakasta olentoa tulisi toisiansa ymmärtämään.

Tomtö, Börjen maatila, on hänen paratiisinsa. Siellä on hevosia ja lehmiä, renkiä ja piikoja, peltoja ja lantaa, — kaikki josta Börjen mielikuvitus ja sydän ovat täynnä. Täällä hän työskentelee kello 4:stä aamulla myöhäiseen iltaan, iloisena, tyytyväisenä, voimakkaana. Niin kauas kuin hän muistaa voi, on hän arvellut, että tämmöinen elämä on ainoa, jota kannattaa elää. Ja tähän tulee nyt Marianne, joutavana ja joutilaana lisäyksenä. Sillä hän ei nytkään mitään tee, eikä mistään huoli, — joka onkin aivan johdonmukaista. Palvelijat ja mökkiläiset herättävät hänessä kauhua, — heillä on karkeat kädet ja käsniä niissä; — talouden jättää hän heti emännöitsijälle, muut puuhat muille. Seuraelämällekin on hän nyt haluton, sillä pitäjän rouvien edessä täytyy hänen hävetä tietämättömyyttään taloudellisissa toimissa. Omaan huoneesensa, jonka Börje on sallinut hänen somistaa mielensä mukaan, sulkeutuu hän sentähden, lueskelee mukavassa sohvassa romaaneja päivät päätään, tai tekee korutöitä ja haaveilee. Börjelle sekä kaikille hänen toimilleen pysyy hän yhtä vieraana kuin heidän tuttavuutensa alussa.

Tähän saakka ei ole kertomuksesta mitään muuta kuin hyvää sanottavaa. Kaikki on psykoloogillista, taiteellista ja elävää. — Jos Ernst Ahlgren olisi sanonut meille, että Mariannella oli suurimmassa määrässä se virhe, joka on jotenkin tavallinen naisissa, nimittäin passiivisuus, velttous, välinpitämättömyys kaiken muun suhteen paitse pikkuseikkojen, oli se sitten luonnon vaikuttama tai kasvatuksen syy; — jos hän olisi sanonut, että Börje, niinkuin monet tuhannet miehet ennen häntä, piti tätä ominaisuutta herttaisena tyyneytenä tai naisellisuutena eli lapsellisuutena, niin olisi hän meidän mielestä tuonut esiin jotakin uutta kirjallisuudessa. — Tai jos hän olisi jaksanut johtaa kirjansa henkilöitä täydelliseen harmoniiaan ja sovintoon, niinkuin hän nyt koettaa tehdä, olisi hänen teoksensa myös saanut etevän sijan nykyisessä kirjallisuudessa, jossa on niin paljon särkynyttä. Mutta nyt hän on meidän mielestä hyljännyt toisen tehtävänsä toista saavuttamatta.

Pål esiintyy näyttämölle. Hän tulee juuri silloin kun Marianne on lukenut kaikki «Molly Bawn»'insa ja muut tyttöaikansa kirjat moneen kertaan, kun syksyiset sateet ja pitkät pimeät illat tekevät elämän maalla ikävämmäksi kuin koskaan. — Pål'issa on kaikki mitä Börjessä ei ole. Hän on mahdottoman rikas ja tuhlaavainen, kaunis, hieno, salaperäinen, tenhokatseinen, kaunopuhelias. Hänen vaimonsa on kuollut, hän pyytää ja saapi kodin ystävänsä luona. Hän ihailee Börjeä, ihailee myöskin hänen kaunista vaimoaan, mutta omituisella tavalla, ei niinkuin kiihkeä nuorukainen eikä niinkuin tyyni vanhus, sillä Pål on nuori ja vanha samassa. Hän ihailee, mutta ei kunnioita, hän koettaa vetää puoleensa, mutta ei rakasta. Ei ainakaan alusta. Jos tekijä ei olisi niin puolueellinen Pål'in suhteen, olisi mahdollista tietää, kumpaako oli tämä Pål oikeastaan: tavattoman vieno, arka taiteilijaluonne, varustettuna ylhäisen isänsä ja alhaisen äitinsä moninaisilla ominaisuuksilla, tai suorastaan sydämetön viettelijä huvinsa vuoksi, uskoton, kiittämätön ystävä. — Nyt se jää hämäräksi, koska on vaikea tietää kuinka paljon hän toimii itsetietoisesti. — Vaan tässä tulee meidän huomauttaa eräästä hienosta kohdasta. Se on aivan varmaa, että ne erehtyvät, jotka luulevat, että sivistynyt vaimo Pohjoismaissa lankeaa ilman pitkällistä taistelua ja katkeraa tuskaa. Sekä hänen luontonsa että hänen kasvatuksensa, yleinen tapa ja mielipide, ovat ainakin tähän saakka olleet hänen suojanaan. Sen vuoksi on tämmöinen niin sanoaksemme henkinen lankeaminen, jonka Ernst Ahlgren meille esittää Mariannessa, paljon luonnollisempi ja herättää meissä paljon enemmän sääliä langennutta kohtaan.

Börje ja Pål pelaavat shakkia ja Marianne istuu miehensä rinnalla, mutta hän katselee Pålia. Hän tuntee myös, että Pål katselee häntä, ja vihdoin heidän katseensa kohtaavat toisensa. Ja sitten kun sanotaan hyvää yötä ja vanhalla patriarkaalisella tavalla puristetaan toisien käsiä, niin Marianne tuntee että pehmeä, hieno käsi yhä lempeämmin hyväilee hänen kättään. Mutta onkohan tuossa nyt oikeastaan mitään pahaa? . . . Tuntikausia puhelevat he kahden kesken Mariannen viehättävässä huoneessa, takkavalkean lumoavassa valossa, tai soittelee Pål, tai vallitsee vaan salaperäinen äänettömyys. Eikä siinäkään ole mitään niin pahaa. Tietäähän sen Börjekin eikä ole sitä koskaan kieltänyt eikä siitä vähääkään huoli; — yhtä iloisesti kuin ennenkin viheltelee hän tallissa tai lukee maanviljelys-kirjoja omalla puolellaan.

Mutta asiat kehittyvät. Marianne toivoo tuon tuostakin että Pål olisi rohkeampi, hän keksii temppuja, joilla luulee enemmän miellyttävänsä, ja kun Pål'in vihdoin täytyy lähteä jollekin matkalle, suutelee hän lähtöiltana Mariannea, pimeässä etehisessä, Börjen ollessa viereisessä huoneessa...

Tämä pieni lisäys tekee hyvin suuren vaikutuksen. Se antaa oikein iskun lukijan sydämmeen. Niin omituiseen verhoon on rikos tähän saakka ollut peitetty.

Pål on poissa muutamia viikkoja. Hän palajaa ja rientää Mariannen luo. – Oi voitko aavistaa kuinka olen sinua ikävöinyt! — huutaa hän, mutta Marianne lähettää hänet suoraa päätä pois, hän on vihdoin herännyt ja tuntee että hänellä nyt on velvollisuuksia sitä lasta kohtaan, jonka äidiksi hän kohta on tuleva . . . Pål suuttuu kauheasti, soimaa Mariannea ja kaikkia naisia sydämmettömyydestä, kevytmielisyydestä j. n. e., pyytää sitten anteeksi, lähtee pois ja kuolee jonkun ajan kuluttua.

Entä Marianne?! Hänestä, tuosta peräti veltosta, itsekkäästä, kunnottomasta olennosta on vähäisen ajan kuluessa tullut rakastava vaimo, kunnon äiti, väsymättömän uuttera työntekijä, talouden hoitaja, kankaiden kutoja. — Tuota kömpelöä ja raakamaista Börjeä, jonka suurten saappaiden kolinaakaan hän äskettäin ei voinut kärsiä, rakastaa hän mitä sitkeimmällä rakkaudella ja tämä rakkaus on hänet niin muuttanut. Niin vakuuttaa meille Ernst Ahlgren.

Mutta sitä on kovin vaikea uskoa. Jos hän olisi osoittanut Mariannessa olevan vaikka kuinka vähäisiä voiman tai energiian toimia, olisi antanut hänen tyttönä ollessa innolla antautua vaikkapa virkkuutöihin tai mille

tahansa, niin olisimme vielä voineet uskoa. Ja jos hän olisi antanut hänen vaikka vihata Börjeä ensin — tuommoisella tyttömäisellä oikullisuudella — niin olisi ehkä semmoinenkin tunne voinut muuttua rakkaudeksi, kun oikein olisivat oppineet toisiansa tuntemaan. Mutta se sama Marianne, joka tunsi niin suurta sympatiiaa Pål'ia kohtaan, ei voinut ikipäivinä Börjen suhteen tuntea muuta kuin antipatiiaa, tai korkeintaan kärsiä häntä, mutta ei rakastaa; ei edes sittenkään jos Börje, kun Marianne hänelle tunnusti rikoksensa, olisi sen vähän hienommasti käsittänyt ja osoittanut syvää murhetta. Nyt hän vaan osoitti harmia ja luulevaisuutta ja pitkää vihaa ja silloin vasta Marianne huomaa hänet niin hyväksi ja miehekkääksi ja päättää voittaa hänen rakkautensa, vaikkapa henkensä kaupalla.

Tekijä on vienyt tahtonsa perille. Sovinto on täydellinen. Mutta teos on särkeytynyt kahteen osaan Mariannen suhteen. Joko ensimmäisen osan Marianne on todellinen tai jälkimmäisen, vaan eivät kumpaisetkin. Turhaan vakuuttaa siis tekijä eräässä puolustuskirjeessä, että hän on tahtonut ainoastaan kuvata todellisia ihmisiä ja todellista elämää. Kirjalla on suuria ansioita, sujuva kieli, hienoutta ja mestarillisia yksityiskohtia, mutta kokonaisuudessa puuttuu siltä todellisuutta.

II.

Jonas Lie, Et Samliv. Kjöbenhavn, Gyldendalske Boghandels Forlag, 1887.

Kertomus, joka alkaa kohta häiden jälkeen ja päättyy kaksinkertaisiin häihin — eikö sen pitäisi olla hauska . . . ? Kuitenkin vallitsee siinä miltei alusta loppuun erinomaisen raskas henki ja lukijaa vaivaa yhä kysymys: kenenkä syy? —

Jakob Mörk ja hänen nuori vaimonsa Alette alkavat yhteiselämäänsä suloisen kevään aikana, mitä kauniimmassa pienessä kodissa, kukkien tuoksuessa, rakkauden hehkuessa. — Mies on nuori, terve, tekee työtä innolla, — hänen tulonsa ja maineensa kasvavat yhä. Hänellä ei ole yhtään vihollista, ei moneen vuoteen mitään oikeaa vastoinkäymistä. Vaimo on kaunis ja kodikas, rakastaa miestään ylitse kaiken. Heille syntyy terveitä, kauniita lapsia ja hekin ovat hyvin ihmisten suosiossa. Tämmöisessä kodissa luulisi onnen viihtyvän.

Alussa saakin oikein hakemalla hakea epäsoinnun juuria. Nuori pa-

riskunta kiikkuu rinnatusten keinutuolissa, mies lukee ääneen ja he uskovat toisilleen «elämänsä vaiheet ja ajatukset». Sen parempaa alkua ei voine olla. Mutta kun vähän lähemmin tarkastaa, huomaa että he vaan moneen kertaan selittävät toisilleen, kuinka he oikeastaan olivat toisiinsa ensin rakastuneet, aivan alusta pitäen, ensimmäisestä aavistuksesta. Vakavampaa puhetta heillä ei ole. Heidän rakkautensa on koko heidän nykyinen maailmansa, ja sekin on sitä laatua, ettei se kelpaa perustukseksi pysyväiselle onnelle. — Jakob rakastaa miltei yksinomaisesti vaimonsa kauneutta ja komeaa ryhtiä. Tästä hän puhuu kaikkina aikoina, ei ainoastaan heidän yhteiselämän ensi päivinä, mutta vielä monen vuoden kuluttua. Yksin silloinkin, kun häntä on loukannut vaimon tylyys hänen paraimman ystävänsä suhteen, leppyy hän katsellessaan Aletten ihanaa pitkää tukkaa. Kun Alette on loukkautunut, lepyttää häntä mies puheilla hänen kauneudestaan: — elä käänny pois, — oi, se on niin kaunis, tuo käsivartesi! — Jos vaan voisit aavistaa, Alette, kuinka kaunis olet tuossa puvussa, juuri tuossa, mutta sinä vain et tiedä sitä itse. — Tämä muistuttaa paljon muutamien miesten tapaa lahjoittaa vaimoilleen uusia hattuja ja sen semmoista, kun nämä ovat jostakin loukkautuneet. Raakaa tunteen puutetta, kauniisen ulkomuotoon puettuna . . . Mörkillä ei ole aavistustakaan muusta yhteiselämästä kuin kiikkumisesta samassa keinutuolissa. Hän kyllä niinkuin sivumennen mainitsee alussa toimistaan, mutta kun hänen lapsellinen vaimonsa ei häntä käsitä, jättää hän kaikki sikseen. — Aletten rakkaudessa on toinen suuri vika. Hän rakastaa liian yksinomaisesti, unhottaen kerrassaan kaiken muun. Ja samanlaista rakkautta hän vaatii mieheltään, vaatii että tämä jättäisi kaikki «nuo ikävät toimet», velvollisuudet ja ajatukset ja eläisi vaan hyväilyssä ja rakkauden puheissa. Sen vuoksi tulee miehen työ ensimmäiseksi pahan mielen herättäjäksi. Kansan nainen saa jo pienestä oppia, kuinka tärkeää on perhekunnalle että miehellä on työtä. Mutta kultuuri-nainen, joka on imenyt itseensä romaanimyrkkyä, loukkautuu pahasti kun mies on viipynyt kodin ulkopuolella virkatoimien tähden. — Sinä paha, paha Jakob, kun lupasit niin varmaan olla kotona *viimeistään* kello seitsemän! . . . Ja minä kun olin valmistanut illallispöytää niin ihmeen sieväksi! Ja sitten tulvaa kyyneleitä ja syytöksiä, mutta — Jakob ei ryhdy *vakavaan selitykseen*, hän puhuu vaan kauneudesta ja suutelee. Sen vuoksi ei Alette viisastukaan, vaan niin pian kun Jakob tarttuu lakikirjaan tai viipyy konttoorissaan, saa hän kuulla surkeasti huoattavan — niin, sinulla nyt on niin *paljon*, *paljon*

muuta, mutta minulla ei ole koko maailmassa muuta kuin *sinä* vain! — Alette on sanalla sanoen juuri semmoinen, jommoiseksi miehet ainakin tähän saakka ovat tahtoneet nuoria naisia. Toivovathan he että heidän vaimonsa kerrassaan luopuisivat omasta itsestään ja sulautuisivat ykdeksi olennoksi heidän kanssaan, olisi vaan heidän varjonansa tai jonkunmoisena refleksinä. Kuitenkin tapahtuu ajan kuluessa kaikille sama kumma: tuon suloisen kukan yhtäläinen tuoksu käy yksitoikkoiseksi. Tyhjältä ja ikävältä tuntuu miehelle olla aina *yksin* kodissaan, sillä se «*sinä*», joka olisi ollut hänelle suureksi opiksi ja iloksi, jos olisi pysynyt omassa itsessään, on hävinnyt, sulautunut hänen kanssa yhteen. Alette kertoo serkustaan Konstance Kjönig'istä, että hänessä on suolan makua, ja Mörkin ystävä Berven sanoo että Jumala on tehnyt meriveden suolaiseksi ettei se mätänisi. Individualiteetin suola ja kehittymisen alituinen liike estävät yksitoikkoisuuden tulemista ja tunteiden ummehtumista. — Aviopari on kuin myllynkivet, sanoo vanha Krabbe, — ne eivät saa olla liian kaukana toisistaan, etteivät tyhjää jauha, eivätkä liian lähellä, etteivät toisiansa kuluta. — Alette kuluttaa miehensä tunteita lapsellisilla vaatimuksillaan. Mutta eikö naivisuus ole parempi kuin «suola»? Eikö mies ylipäänsä kauhistu ajattelevaa naista? Niin on tähän saakka ollut. Miehet riippuvat itsepintaisesti kiinni tuosta kehittymättömästä, tuoreesta lapsi-ihanteesta, huomaamatta ettei heidän voimansa riitä kehittämään ja kasvattamaan vaimojansa, ellei alkua siihen ole tehty jo ennen. Jakobkin on alusta niin ihastunut ja nauraa oikein sydämmen pohjasta, kun Alette kysyy, tahtovatko hänen miehensä konttoorilla kävijät tulla «haastetuiksi» tai «tuomituiksi», eikä yritäkään hänelle mitään selittää. Toisinaan vaan muistuttaa ylipäänsä, etteivät naiset voi asioita ymmärtää. Mutta kun muutamia vuosia on kulunut, saa vaimo kyllä kuulla: käytähän järkeäsi! — ja Jakob tuntee itseään täydestä syystä onnettomaksi, kun hänellä ei ole mitään todellista apua vaimostaan.

Näin vierivät vuodet. Myllynkivet, jotka ensin olivat liian lähellä toisiaan, joutuvat yhä kauemmaksi toisistaan. Alette ei voi millään tavalla tottua ja tyytyä siihen, että hänen miehellään aina on tuo hirveä asiahomma: hän ei jouda paljon koskaan olemaan vaimonsa kanssa. Voiko nyt miehellä todellakin aina olla semmoinen armoton kiire? Olihan hänellä aikaa istua koko tuon ensimmäisen kesän samassa keinutuolissa . . . ! Ja silloin oli pöydällä milloin reseedoja, milloin ruusuja, milloin neilikoita! Ja mies ja vaimo puhuivat rakkaudestaan! *Tämmöistä* elämää viettääkseen oli Alette

parka mennyt naimisiin ja oliko *tämä* nyt senkaltaista? — Vasta silloin kun tuo hauska ja reipas Konstance Kjönig tulee taloon, saapi Jakob yhtäkkiä paljon enemmän aikaa. Hän puhelee Konstancen kanssa yksin noista salaperäisistä «*asioistakin*», joista ennen on niin vakuuttanut, ettei nainen niitä ymmärrä. Ja seuraelämässäkin hän rupeaa käymään, toisinaan vaan kahden Konstancen kanssa. Kummako jos luulevaisuus valtaa Aletten ja myrkyttää hänen elämänsä. Hän ei käsitä että aika on niin ihmeen elastillinen, että miehellä on aikaa siihen, mikä häntä virkistää, mutta ei semmoiseen, joka väsyttää ja ikävystyttää. Konstancen kanssa oli hauska — Aletten kanssa ikävä.

Suuri syy onnettomuuteen ovat myös työn suhteet. Jakobilla on työtä, jonka vuoksi hän tunteekin itseään ylipäänsä tyytyväiseksi ja täysin määrin nauttii lepohetkistään. Niin suuressa määrässä on hän riippuva työstä, että kun hän alkaa rikastua yhteen aikaan eikä enää ole niin kiireellisiä toimia, alkaa hän tuskastua, tulee juonikkaaksi ja tyytymättömäksi kodissa. Hän ei siis tee työtä ainoastaan rakkaudesta vaimoon ja lapsiin, niinkuin hän monesti vakuuttaa, vaan myöskin rakkaudesta itse työhön ja olisi epäilemättä tehnyt ahkerasti työtä, jospa olisikin ollut yksinäinen mies. Kuitenkin oli hän niin sokea kuin useat muutkin ihmiset, että luuli työttömyyden ja huolettoman olon paraimmaksi onneksi. — Mikä hätä sinun on — sanoo hän vaimolleen — kun saat vain istua siistissä huoneessasi ja komentaa; — antaa itseäsi palvella niin paljon kuin mielesi tekee. — *Se* juuri on onnettomuus, jos ihminen työstään saattaa ajatella: tämän *voin* minä itse tehdä, mutta saatan sen muillekin jättää, — sen tärkeämpi se ei ole. Vaimon, perheenemännän työtä kiitellään kirjoissa ja ylistellään kilvan, mutta niin pian kuin kodin jokapäiväiset pikku työt tulevat kollisioniin miehen toimen tai vaikkapa aterian kanssa, heti sanoo mies niitä mitättömiksi, käskee ottamaan vierasta apua tai — menee ravintolaan.

Työn laatu vaikuttaa myöskin paljon. Ihminen rakastaa ylipäänsä vaihtelua ja miehen työssä on sitä tavallisesti enemmän kuin naisen. Joko hän tekee työtä raittiissa ilmassa ponnistaen kaikkia voimiaan, joka vaikuttaa iloa ja tyytyväisyyttä, tai on hän virka- tai kauppatoimissa, jotka kyllä itsessään voivat olla hyvinkin yksitoikkoisia, mutta saattavat häntä kuitenkin yhteyteen monenlaisten ihmisten kanssa, ja tämä virkistää suuressa määrässä. — Vaimolla on laillaan parempi työ: *välitön työ rakkaiden olentojen hyväksi.* Mutta jos nainen on niin kasvatettu, ettei hän käsitä halvim-

mankin työn merkitystä ja arvoa, niin kodin hiljaisessa paratiisissa piilee yksitoikkoisuuden käärme. Ruoka ja vaatteet ja ehkä sairaat lapset tai pienet lapset; ja taaskin ruoka ja taaskin vaatteet. Alette ei alussa mennyt koskaan kävelemään, — aivan niinkuin muutkin rouvat; ei ymmärtänyt että terveys sitä vaatii. Sittemmin turvautui hän seuraelämään. Henkistä elämää hänessä ei ollut. Kummako sitten jos hänelle tuli ikävä, — jos hän aina jotakin kaipasi.

Tavallisimpia syytöksiä naisia kohtaan on, että he eivät ymmärrä miestensä raha-asioita. Mutta niitä he saavatkin oppia vaan arvaamalla. — Sinä voit ottaa vierasta apua niin paljon kuin ikinä tahdot, — sanoo Jakob alussa vaimolleen, — sillä onhan meillä siihen varaa! — Ja sitten Alette vain näki, että miehelle yhä lisääntyi työtä ja hommaa, josta kaikesta hänelle maksettiin hyvästi; — kauniita huonekaluja ostettiin taloon, vieraita kävi runsaasti — puutetta ei näkynyt missään. Kuinka Alette siis voisi arvata, että oikea syy miehen alakuloisuuteen olivat huonot raha-asiat? Surkeimpia kohtia kirjassa on kun vaimo parka koettaa miehensä apulaiselta urkkia tietoja, eikä minkäänlaisia saa. — Jos miehet toden teossa pitäisivät omaisuuttaan molempien aviopuolisojen *yhteisenä* omaisuutena, — niinkuin silloin tällöin väittävät, — niin tietysti uskoisivat vaimoilleen raha-asiansa ja kaikki taloutta koskevat aikeensa. Mutta Jakob ei sitä tee enemmän kuin muutkaan. Kun hän innostuu, kertoo hän Konstance Kjönig'ille muun muassa että hän on ostanut metsää ja aikoo ehkä rakentaa itselleen maatalon. — Ja vasta hopeahäiden päivänä kuulee vaimo juhlapuhujan mainitsevan siitä suuresta rahapulasta; jossa hänen miehensä äskettäin oli ollut. Silloin valtaakin hänet synkkä alakuloisuus ja hän lausuu toivottomia sanoja. — Ei pitäisi avioparin olla kuin pari hevosta, jotka rinnakkain kuormaa vetävät, mutta ovat kaikkea muuta yhteyttä vailla. — Ja Jakob lohduttaa häntä. — Oletko kuullut puhuttavan indiaani-kesästä, — se tulee vasta silloin kun luullaan kesän jo loppuneen. Emmekö mekin voisi semmoista itsellemme toivoa . . . ? Siihen loppuu kirja. Toivoa on, vaikka sangen vähän. Vanhoja vammoja on vaikea parantaa.

Äitinä oli Alette hellä, mutta auttamattomasti ymmärtämätön. Ei häntä kuitenkaan vaivannut liika oppi tai emansipationipuuhat, joita nykyjään niin peljätään. Päinvastoin oli hän aivan kykenemätön ohjaamaan lastensa lukua ja pitämään heitä kurissa, sen vuoksi tuli heistä kelvottomia, paitse yhdestä, joka oikeastaan oli muiden kasvattama.

Kokonaisuudessaan ei meistä voi verrata «Et samliv» Jonas Lie'n paraimpiin teoksiin, niikuin esim. «Kommandörens Döttre.» Ei tässä kertomistapa ole niin sujuva, eivätkä luonteet niin mainiosti kuvatut. Jonkunmoinen epätasaisuus tulee siellä täällä esiin, eikä joka paikassa voi olla ihan varma, että kaikki on niin ollut, kuin tekijä kertoo. Jakobin myöhäiset hellyyden puuskat ja Aletten mieltymys seuraelämään tuntuvat esim. hiukan epäluonnollisilta. Muuten kirja tietysti hyvinkin pitää paikkansa nykyisessä realistisessa kirjallisuudessa ja vaikka se tekeekin peräti surkean vaikutuksen, huomaa lukija kuitenkin ilolla, että Jonas Lie tässäkin niinkuin muissa teoksissan lopuksi antaa pienen valon säteen pilkistää synkkien pilvien raosta.

E. S.

Suomen Tiedeseura 1838—1888.

A. E. Arppe, Suomen Tiedeseura, 1838—1888, sen järjestys ja toiminta. Helsingissä 1888. (Sama teos ruotsin kielellä).

Pitkiä aikoja kului Suomen Yliopiston perustamisesta, ennenkuin tieteellisen elämän ensi idut alkoivat orastaa maassamme. Raivaaminen ja kylvö, valmistavat sivistystyöt, anastivat alussa kaikki kyvykkäät voimat. Tiedettä pitivätkin vielä kauvan viime vuosisadan kuluessa kahleissaan skolastinen filosofiia ja ortodoksiia. Siltä puuttui vapaus, voimakkaan kehityksen ensimmäinen ehto. Kuitenkin lienee jo viime vuosisadan keskivälillä valistunut piispa Brovallius lausunut rohkean ajatuksen erityisen tiedeakatemiian perustamisesta suomalaiselle pohjalle. Se nuorentumisprosessi, joka tapahtui Turun akatemiiassa viime vuosisadan jälkimmäisellä puoliskolla, jolloin yliopistossa vaikutti joukko eteviä tiedemiehiä, herätti lähinnä meidän maamme tieteellisten voimien yhtymisen tarpeen. Mitään ankaran tieteellisiä seuroja ei tosin perustettu silloin vielä, mutta semmoisten edelläkävijänä oli v. 1770 perustettu, maamme kirjallisen elämän historialle niin tärkeä Aurora-seura. Toinen yritys samaan suuntaan oli se yliopiston opettajien seura, joka v. 1803 antoi ulos aikakauslehden: «Allmän Litteratur Tidning, utgifven af ett sällskap i Åbo«. Yritystä kannatti-

vat yliopiston etevimmät miehet, mutta kuitenkin se tuli hyvin lyhyt-ikäiseksi. Suomen Talousseura, joka perustettiin v. 1779 on myöskin mainittava tässä yhteydessä. Sen tarkoituksena oli tosin edistää maan taloudellisia oloja, mutta se ei suinkaan ollut vieras yliopiston luonnontieteellisille harrastuksille. Ensimmäinen puhtaasti tieteellinen seura maassamme oli Societas pro fauna et flora fennica, joka perustettiin v. 1821. Uudessa yliopistokaupungissa perustettiin v. 1831 Suomalaisen Kirjallisuuden Seura ja neljä vuotta myöhemmin Suomen Lääkäriseura. Kun Suomen Tiedeseura perustettiin v. 1838, oli siis jo yhdistys yhteiseen työhön tapahtunut muutamilla tieteen aloilla ja erittäin juuri semmoisilla, jotka välittömämmin soveltuvat oman maan luontoon ja kansaan ja joiden merkitys isänmaalle on käytännöllisempää laatua. Vastasyntyneen seuran aikomus oli tosin ottaa nämätkin alat huomioonsa, senkin tarkoitus oli herättää ja edistää Suomen luontoa ja kansaa, sen kieltä, etnografiiaa ja historiaa koskevia tutkimuksia, mutta sillä oli sen ohessa yleisempi tieteellinen tarkoitusperä. Se tahtoi matkaansaattaa yhdistyksen kaikkien eri tieteitten, eikä vähimmin teoreettisten ja niin sanoaksemme kosmopoliittisten tieteitten edustajien kesken. Yhdistämällä itseensä maan etevimmät tieteiden harjoittajat piti seuran edustaa tieteellistä tutkimusta kokonaisuudessaan maan sisäpuolella, sekä samalla myöskin edustaa tätä tutkimusta maan ulkopuolella astumalla yhteyteen muitten maitten oppineitten seurojen kanssa.

Siihen aikaan, jolloin tiedeseura perustettiin, olivat tieteiden harjoittajat maassamme tosin vielä hyvin harvalukuiset, mutta heidän joukossaan oli muutamia, jotka ovat hankkineet itselleen etevän sijan sen ajan oppineitten joukossa ja joita aina kunnioituksella on muistettava meidän opinkehityksemme historiassa. Ja juuri näitten miesten ansioksi on luettava uuden tieteellisen seuran perustaminen. Seuran perustajat olivat seuraavat: professorit P. A. v. Bonsdorff, G. G. Hällström, I. Ilmoni, W. G. Lagus, J. G. Linsén, J. J. Nervander, J. J. Nordström, F. W. Pipping, G. Rein, K. R. Sahlberg, N. G. af Schultén, N. A. af Ursin, kamarineuvos G. v. Bonsdorff, ylitirehtööri K. D. v. Haartman ja yli-intendentti N. G. Nordenskiöld.

Kaikki nämät ovat jo menneet manalan majoille. Yksi heistä, kemian professori v. Bonsdorff, kuoli jo seuran ensi vaikutus-vuonna. Hällström'in toimekas elämä loppui v. 1844 ja Nervanderin v. 1848; kauvimmin elivät Nordström († 1874) ja v. Haartman († 1877). Ensimmäisten

seuraan valittujen jäsenten joukossa huomataan Elias Lönnrot, kielentutkija, akadeemikko A. J. Sjögren ja entomoloogi, Wiipurin hovioikeuden presidentti, kreivi C. G. Mannerheim. Kaikkiaan on 67 kotimaista tieteitten harjoittajaa valittu seuran jäseniksi ja on niinmuodoin jäsenten luku, siihen luettuna perustajatkin, viime kuluneen viidenkymmenen vuoden kuluessa ollut 82. Näistä on nykyjään 38 elossa. Että useimmat heistä ovat olleet yliopiston opettajia, on luonnollista; sillä semmoisten tiedemiesten luku, jotka eivät kuulu tai ole kuuluneet yli-opistoon, on ollut ja täytyy olla hyvin pieni maassamme. Vakinaiset jäsenet ovat jaetut kolmeen osastoon, fyysillis-matemaattiseen, luonnon-historialliseen ja historiallis-filoloogiseen. Paikkojen luku kussakin osastossa määrättiin alkuaan kymmeneksi, mutta lisättiin v. 1856 viimeksi mainitussa osastossa viideksitoista, sekä tänä vuonna molemmissa muissa osastoissa samaksi määräksi.

Kunniajäseniksi on seura lukenut useita ulkomaan etevimpiä tiedemiehiä. Yhteen aikaan — neljännellä ja viidennellä kymmenluvulla — näkyy kunniajäseniä valittaessa muitakin asianhaaroja kuin tieteellisiä ansioita otettun lukuun. Maan kenraalikuvernöörien, yliopiston varakanslerien, venäläisten ministerien, kotimaisten valtiomiesten ynnä muitten vaikuttavien henkilöiden nimet pidettiin sopivina kaunistamaan seuran jäsenluetteloita. Vuodesta 1861 alkaen seura on ollut säästäväisempi jakaessaan kunnian-osoituksiaan ja kunniajäsenikseen valinnut ainoastaan semmoisia miehiä, jotka omalla työllään tieteitten alalla ovat hankkineet itselleen nimen ja maineen.

Elinkautiseksi sihteeriksi — seuran suurimpaan luottamustoimeen — valittiin seuraa perustettaessa professori N. G. af Schultén, joka oli siinä toimessa vuoteen 1856, jolloin hän muutti pois paikkakunnalta. Hänen sijaansa tuli valtioneuvos A. E. Arppe, joka piti toimen vuoteen 1867, jolloin hän siitä luopui. Tästä vuodesta saakka on valtioneuvos L. Lindelöf hoitanut tätä vaivaloista tointa.

Seuran toimellisuus ilmestyy luonnollisesti etupäässä, vaikk'ei yksinomaan, sen julkaisemissa painotuotteissa. Liian laveaksi kävisi tässä lähemmin selittää sen eri tuotesarjoja ja niitä muutoksia, joiden alaisina ne ovat olleet vuosien kuluessa. Tahdomme ainoastaan mainita muutamia lukuja, jotka valaisevat niiden laajuutta. Etevimmän sarjan muodostavat »*Acta societatis scientiarum fennicae*», joissa suuremmat ja arvokkaammat seuralle jätetyt kirjoitukset julaistaan. Näitä on ilmestynyt 16 nidosta, sisältäen enemmän kuin 1,500 paino-arkkia. Toinen sarja, joka on aiottu erittäin

semmoisia kirjoituksia varten, jotka koskevat oman maan luontoa, kansaa, kieltä ja historiaa, ilmestyi ensin nimellä «*Bidrag till Finlands naturkännedom, etnografi och statistik*», mutta muutettiin v. 1865 nimeksi «*Bidrag till kännedom af Finlands natur och folk*». Sarjan edellistä jaksoa ilmestyi kymmenen vihkoa (125 arkkia), jälkimmäistä on jo ilmestynyt 45 vihkoa (750 arkkia). Vuonna 1853 alettiin kolmatta sarjaa, nimittäin «*Öfversigt af finska vetenskapssocietetens förhandlingar*», jossa ovat painetut kokouksissa pidetyt pöytäkirjat, vuosikertomus, vuosikokouksissa pidetyt esitelmät sekä pienempiä tieteellisiä kirjoituksia; tätä sarjaa, jota nykyjään ilmestyy joka vuosi, on jo julaistu 29 vihkoa, sisältäen noin 300 arkkia. Viimein on mainittava, että seura erityisinä kirjoituksina ja eri nimellisinä on julaissut meteoroloogiset ja magneetilliset huomiot, joita on tehty sekä Helsingissä että muualla maassamme. Vuonna 1880 alettiin toimittaa erityinen meteoroloogisen keskuslaitoksen vuosikirja, mutta sitä on ainoastaan kaksi vihkoa ilmestynyt.

Että suuri osa niitä kirjoituksia, jotka ovat ilmestyneet näissä teoksissa, ovat sepitetyt ulkomaisille kielille, on tietysti asian mukaista, sillä ne tarkoittavat suurissa määrin meidän tieteellisten tuloksiemme tekemisen ulkomaitten oppineille tutuiksi. Vuonna 1849 kieltäytyi seura antamasta sijaa eräälle suomenkieliselle kirjoitukselle jäitten lähdöstä Kokemäen joessa, vaikka se myönsi, että kirjoitus sisälsi tärkeän lisän maamme ilman-alan tuntemiseen. Nykyjään ei semmoinen menettelytapa tietysti enään tulisi kysymykseen. Sepittäjillä on täysi vapaus valita kielensä; kuitenkin on Suomen kieli hyvin harvoin esiintynyt seuran kirjoissa.

Useilla seuran kirjoissa ilmestyneillä kirjoituksilla on ollut ja on oleva suuri tieteellinen arvo. Meidän tarvitsee ainoastaan huomauttaa, että niissä ovat Hällström, Nervander, Arppe, Lindelöf ja Ahlqvist julaisseet etevimmät tieteelliset teoksensa, mitkä teokset ovat herättäneet suurta mieltymystä ja saavuttaneet ansaitun arvon ulkomaillakin. Kotimaan historian ja sivistyshistorian alalta sisältävät seuran kirjoitukset arvokkaita lisiä, varsinkin G. Rein'iltä, F. W. Pipping'iltä, M. Akiander'ilta, W. G. Lagus'elta, Wilh. Lagus'elta y. m. Moitetta, että seura yleisen tieteellisen tutkimuksen vuoksi olisi laimiinlyönyt kotimaisen tutkimusalan, ei voitane syyllä lausua. Molemmat kuuluvat sen ohjelmaan, ja toimensa se on jakanut jotenkin tasan molempien välillä. Että kansallisilla tieteillä viime aikoina ei ole ollut yhtä etevää sijaa seuran kirjoissa kuin ennen, ei tule siitä, että seu-

ralta puuttuisi voimia näillä aloilla tai ett'ei se yhä edeskin päin harrastaisi niitten kehittymistä, vaan se riippuu tietysti siitä, että nämät tieteet ovat jo siihen määrään laajentuneet, että erityiset seurat ovat ottaneet ne haltuunsa ja alkaneet painattaa niitä koskevia kirjoituksia. Kosmopoliittisille tieteille sitä vastoin on tiede-seura toistaiseksi ainoa edustuslaitos.

Seura ei ole suosinut mitään tieteen-alaa niin suuresti kuin meteorologiia ja maafysiikkaa (maanluonnon-tutkimusta). Syy tähän lienee kaiketi se, että kaksi seuran ensimmäisistä ja toimekkaimmista henkilöistä, Hällström ja Nervander, edustivat näitä haaroja. He panivat alkuun toimia ja tutkimuksia, jotka seura vähitellen otti haltuunsa ja jotka yhä enemmän ovat laajenneet ja kehittyneet. Maamme ilman-alan ja sen kanssa yhteydessä olevien asianhaarojen tutkiminen on tullut seuran päätehtäväksi. Keisarillisen määräyksen kautta Huhtikuun 17 p:ltä v. 1874 käskettiin muuttaa yliopiston magneettinen observatoorio meteoroloogiseksi observatoorioksi meidän maatamme varten ja tämä asetettiin tiede-seuran valvonnan alle. Tämä merkillinen muutos tehtiin v. 1882, ja siitä alkaen ovat tutkimukset maamme ilman-suhteista suuresti parantuneet ja laajentuneet. Tämän laitoksen tarpeitten tyydyttämistä varten seura nauttii vuodesta 1882 alkaen 16,000 markan suuruisen apurahan, paitsi johtajan palkkaa. Sitä paitsi on seura erityisiä tämän kanssa yhteydessä olevia tarkoituksia varten saanut koko joukon ylimääräisiä apurahoja, niinkuin synoptisten ilmakarttojen hankkimista varten, limnigraaffin (veden korkeuden-mittarin) asettamista varten Hankoniemeen y. m. Seuralle jätettyjen kirjoitusten painattamiseksi sekä muita menoja varten saapi seura nykyjään vuotuisen 13,000 markan suuruisen apurahan.

Seuran niukat varat eivät ole sallineet sitä laveammassa muodossa panemaan toimeen tai auttamaan erityisiä tieteellisiä tutkimus-yrityksiä tai retkiä, vaikka se kyllä kuuluu sen tarkoituksiin. Kuitenkin se on vuoden 1874 jälkeen antanut semmoissiin tarkoituksiin 11,000 markkaa. Näistä matkarahoista mainittakoon 3,000 markkaa tohtori Eneberg'ille, joka otti osaa Itämaille tehtyyn tutkimusretkeen, sekä 2,000 markkaa lehtori T. Aminoff'ille votjakkien kielen ja tapojen tutkimista varten. Tosin Suomen Tiedeseura pani toimeen ja valvoi sitä suurta tutkimusretkeä Suomen Lappiin, joka vuosina 1882 otti osaa siihen kansainväliseen työhön, jonka tarkotuksena oli tutkia meteoroloogisia ja maanluontoa koskevia oloja napaseuduissa, mutta ehdotusta tähän retkeen seura ei tehnyt. Tämän yri-

tyksen kustannukset, jotka nousivat aina 130,000 markkaan asti, korvattiin erittäin sitä varten myönnetyillä valtionvaroilla, paitsi 10,000 markkaa, jotka saatiin Längman'in rahastosta. Itse retkestä ovat siihen osaaottaneet tehneet selvän kirjoituksissa, jotka sarjana ovat ilmestyneet »Bidrag'in» 42 vihossa. Retken tieteellisiä tuloksia on jo osittain järjestetty ja julaistu kahdessa paksussa osassa. Vastaavatko ne niitä suuria tuloksia, joita retkeltä odotettiin, sen saapi tulevaisuus näyttää.

Saadakseen kirjansa levitetyiksi ulkomaille, täytyi seuran tietysti ruveta yhteyteen ulkomaiden tieteellisten seurojen kanssa. Sen yritykset tähän suuntaan eivät ole tavanneet mitään vaikeuksia. Se seisoo nyt kirjavaihdossa lähes parinsadan tieteellisen seuran ja laitoksen kanssa eri maissa.

Useat näistä liitoista, varsinkin niistä, joita on solmittu viime vuosina, ovat syntyneet vieraitten seurojen ehdotuksesta, mikä seikka osoittaa, että seuran toimet oppineitten piirissä ovat saavuttaneet kannatusta. Näitten liittojen kautta seura on toiselta puolen voinut levittää kirjoituksensa kaikkiin maailman seutuihin, missä tiedettä ja tutkimusta harrastetaan, ja toiselta puolen se on voinut koota hyvin arvokkaan kokoelman oppineita kirjoituksia, tärkeän lisän niihin opin-aarteisin, jotka muualla yliopistokaupungissa ovat koossa. Vuonna 1881 painetun luettelon mukaan sisälsi seuran kirjakokoelma jo silloin noin 10,000 nidosta.

Mahtava kehitys on viimeisten viidenkymmenen vuoden kuluessa tapahtunut tieteitten alalla, mikä kehitys monessa niistä ei ole ulottunut ainoastaan aineelliseen sisällykseen, vaan vaikuttanut niissä suuria muutoksia. Suomen Tiedeseura on voimiensa mukaan ottanut osaa tähän kehitystyöhön, ja että se on tehnyt sen tehoisalla tavalla, siitä ovat sen tieteellisten tulosten laveus ja laatu täysin kelpaavina todistuksina. Ja siitä olivat myös kauniina todistuksena ne lukuisat tervehdykset ja kunnianosotukset sekä kotimaisilta että ulkomaisilta yhdistyksiltä, mitkä seura sai vastaanottaa viisikymmenvuotisessa juhlassaan 29 p:nä Huhtikuuta tänä vuonna. Että tämä työ tieteen palveluksessa on ollut hyödyksi isänmaallekin, huomaa jokainen, joka voi käsittää puhtaan tieteellisen työn merkitystä kansan kulttuuri-elämälle.

Edv. Hjelt.

Suomelle.

Kiitos ja tervehdys.*)

Jo lasna aattehissain
Sun rantaas astuin mä,
Ja Stoolin kanssa lemmin
Maat' tuhatjärvistä,
Ja monta kertaa heltyen
Mä kuulin Sylvian sävelen.

Oon usein tajunnunna
Sydämmes syvyyden,
Kun suora Suomalainen
Mun liittyi veikoksen'.
Luon' Elben, Rooman maallakin,
Mä kiinnyin Suomen seutuihin.

Niin noudin ikävöintää
Ja matkahaluain:
Mä Pohjanlahden rantaan
Satamaan Vaasan sain.
Suveas mielin käydä vaan
Salassa aivan katsomaan.

Vaan kaikkialla täällä
Ken tieni tasoittaa?
Nuo kukkaset, tuo laulu
Muako tarkoittaa?
Se ihmematka ihana
Oil metsä-, saarimaailmoissa.

Viel' uljas Kangasala
Mun lumoo sydämmen',
Ja tumma Näsijärvi
Ja Roine herttainen
Ja vuoren harju korkea
Yl' jylhäin honkain kohoova.

Sun taitaisinko koskaan
Unohtaa, Helsinki,
Ja kädet kaikki, jotka
Mun etsi kättäni,
Täht'yöt ja nuorten laulannan
Min vielä kuulen kaikuvan!

Mun arvataksein mieli
Tää teistä kuvastuu:
Yks yhteistä on meillä
Vaikk' kaikki raukes muu:
Viel' liittää side sävelten
Maat Ruotsin, Suomen yhtehen.

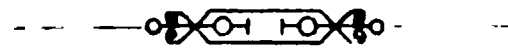
Mä kiitän siitä, missä
Mä kohtaisinkaan sen,
Vanhasta veljyydestä
Sain valon sätehen,
Mi pieni kaiku oli vain
Sävelten haihtumattomain.

---

*) Mainio ruotsalainen runoilija Carl Snoilsky, joka kesällä vuonna 1886 teki matkan Suomeen, on viime jouluksi ilmestyneessä runokokoelmassaan julaissut muutamia Suomea koskevia runoelmia, muun muassa seuraavan lämpimän tervehdysrunon.

Mä kiitän kesäst' armaast' —
Se sieluun lämmön toi!
Vaikk' kuihtuu kukat kohta
Nuo, mitkä hetki soi:
Kuin jälkimailma muistossain
On mulla Suomi-matkastain.

Suomensi R. R.

Kotimaan kirjallisuutta.

Shakespearen Draamoja. IV. Kuningas Lear. — V. Julius Cæsar. — VI. Othello. — VII. Macbeth. — VIII. Coriolanus. — Suomentanut *P. Cajander.* (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia. 60 osa, IV—VIII. Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1883—1887. — Hinta: IV 3 m., V 2 m. 50 p, VI 3 m., VII 2 m., VIII 3 m.)

Tässä aikakauskirjassa on ennen ilmoitettu kolme ensimmäistä vihkoa P. Cajander'in oivallista Shakespeare'n käännöstä; yllämainitut viisi draamaa on sen jälkeen suomennettu. Kun käännetyt kappaleet ovat Shakespeare'n etevimpiä, ne eivät ainoastaan saata lukijoita tutustumaan mainion runoilijan mestariteoksiin ja niissä ilmaantuvaan runolliseen henkeen ja katsantotapaan, vaan vaikuttavat samassa nuoreen kirjallisuuteemme, joka niistä saapi mitä paraimmat esikuvat. Sillä uudemman ajan mahtavimman runoilijahengen tuotteet ovat kaikkialla, missä kansalliskirjallisuus ne on itsellensä omistanut, mitä suurimmassa määrässä sitä elähyttäneet, ja meidänkin uusimmassa näytelmäkirjallisuudessa jo huomattaneen muutamia niiden vaikutuksen jälkiä.

P. Cajander'in suomennoksen ansioita ei tarvitse tällä kertaa laajemmalta selittää, niistä kun jo ennenkin on kylläksi puhuttu; näissä viimeisissä käännöksissä tavataan samat hyvät puolet kuin ensimmäisissäkin: sama lyhytlauseinen pontevuus, jonka avulla suomentaja saa pitkäsanaiset suomalaiset värssyt mittansakin puolesta vastaamaan Englannin-kielen lyhytsanaisia säkeitä, sama tarkkuus, sama sointuva kieli. Näissä kohdin saan viitata Valvojan entisiin arvosteluihin. Nyt vaan eri näytelmistä pari sanaa.

Kuningas Lear, ensimmäinen yllämainituista näytelmistä, on Shakespeare'n ylevimpiä ja runollisesta kauneudesta rikkaimpia teoksia. Siinä esitetään jalon, mutta imartelua haluavan vanhuksen sortumista, kun tyttärien kiittämättömyys, isän soaistuksen katkera hedelmä, murtaa hänen henkensä voimat. Aine on Britannian hämärältä satu-aikakaudelta; siitä tari-

nan ja luonteiden yksinkertaiset piirteet sekä alkuperäisiin luonnonvietteisin perustuvat vaikuttimet muistuttavatkin, samalla kuin päähenkilön mahtava «pathos» johdattaa mieleen antiikin traagillisia sankarikuvia. Mutta tämä murhenäytelmä ei kuvaile ainoastaan yksityisperheen onnettomuutta, vaan luo silmiemme eteen aikakauden semmoisen, jolloin perheen siteet ovat höltyneet ja yhteiskunnan perustukset sen johdosta tulleet järkähytetyiksi. Nuo kovaluontoiset sisarukset, Goneril ja Regan, joissa inhimilliset tunteet näyttävät kokonaan sammuneen ja joita moni ensi silmäyksellä on valmis pitämään ihan luonnottomina, voivat kyllä löytää vertaisensa historiasta; ihan itsestään muistuu mieleen keskiajan alkupuoli ja frankkien raivottaret, Brunhilda ja Fredegunda. Mutta toisenlaisiakin kohtia tässä näytelmässä on tarjona; mainittakoon Cordelia, Kent'in kunnollisuus ja ennen kaikkia mestarillisesti kuvattu narri ja hänen surullisen-ivalliset kokkapuheensa. Tehokkaasti vaikuttava on mielipuoleksi joutuneen kuninkaan vimma kankaalla myrskyn pauhatessa, ja sanomattoman ihana, katkeraa surua ja kuitenkin suloista sovintoa täynnä on loppukohtaus, Lear'in kuoleminen lempityttärensä hengettömän ruumiin viereen.

Lear menettää järkensä, kun on pettynyt lastensa rakkauden suhteen; *Othello* luulee vaimonsa uskottomuudella palkitsevan hänen rakkautensa, ja tämä luulo viepi hänet viattoman Desdemonan murhaamiseen. Perheen yhdistyssiteen, keskinäisen luottamuksen, katoaminen on sekä Lear'issa että Othello'ssa traagillisuuden pohjana, edellisessä vanhempiin ja lapsiin, jälkimmäisessä aviopuolisoihin katsoen. Othello ei ole luonnoltaan luulevainen; mutta, kun hänen luulevaisuutensa kerran Jago'n juonien kautta on virinnyt, hänen loukattu rakkautensa ja oikeudentuntonsa raivoo hillittömän luonnonvoiman lailla. Tuon rajun epäluulon kasvamista Othello'ssa on erinomaisella tavalla kuvattu; Jago, vaikka kamalan kehno, kiinnittää johdonmukaisen kataluutensa tähden huomion puoleensa, ja Jagon vastakohtana meitä viehättää hänen juoniensa uhri, puhdas Desdemona. Mutta synkän vaikutuksen tämä tragedia tekee kokonaisuudessaan; loppukohtauksessa ei välähdä yksikään valon säde. Tällainen sovinnon puute on ylen harvinaista Shakespeare'n näytelmissä; siinä suhteessa Othello muistuttaa nykyajan pessimististä runoutta.

Shakespeare'n arvostelijat ovat epäilleet, mille hänen näytelmällensä olisi annettava etusija, Hamlet'illeko vai Kuningas Lear'ille vai Macbeth'lle. Näillä on kullakin omat etunsa, oma kauneutensa. *Macbeth*'issa verrattomalla taidolla näytetään, miten intohimo, kerran valtaan päästyänsä, viepi ihmistä, askel askelelta, yhä edemmäksi rikoksen tiellä. Macbeth, jalo sotapäällikkö, rajattoman kunnianhimon ja lujatahtoisen puolisonsa kiihoittamana, murhaa kuninkaansa ja nousee hallitus-istuimelle; mutta, valtaa säilyttääkseen, hänen täytyy turvata yhä uusiin väkivallan tekoihin, kunnes syöksyy perikatoon. Sitä salaperäistä, demoonillista voimaa, jonka toiselta

puolen intohimot, toiselta puolen hirmutöiden tuottamat haaveet voivat saada kiihtyneessä mielessä, saattavat aistin-tajuttavaksi noidat, haamut ynnä muut entis-ajan taika-uskon synnyttämät kuvat. Runoilija noudattaa, niitä esitellessään, aikakautensa yleistä käsitystapaa; mutta ne eivät ole tyhjiä mielenkiihoittimia, vaan houkuttelevat päähenkilön sielussa esiin, mikä sen syvimmässä pohjassa piilee. Näytelman kuuluisia loistokohtia on tuo synkkä yökuvaus, kun Duncan kuningas murhataan, sekä Lady Macbeth'in unissa-käynti, joissa kohtauksissa Shakespeare'n psykolooginen kuvaustaito ilmaantuu mitä mainioimmalla tavalla. — Macbeth ilmestyi ensi kerran suomenkielisenä Shakespeare'n muistojuhlaksi vuonna 1864, K. Slöör'in kääntämänä. Se oli ensimmäinen Shakespeare'n käännös ja suomennos oli varsin onnistunut; mutta Cajander'in uusi käännös on varsinkin lyhyytensä ja pontevuutensa tähden etevämpi.

Shakespeare'n arvokkaimpia ja viehättävimpiä näytelmiä on epäilemättä *Julius Cæsar;* se on pantava niiden draamojen etupäähän, joihin runoilija on ottanut aineen Rooman historiasta. Vaikka sen nimi on Julius Cæsar — on sanottu Cæsar'in hengen ikäänkuin hallitsevan koko toimintaa —, niin sen pääsankari on Brutus, eräs Shakespeare'n miellyttävimpiä luonnekuvia. Ollen kaikin puolin jalo henkilö, hän noudattaa omaa vakaumustansa surmatessaan Cæsar'in ja taistellessaan uhkaavaa yksinvaltaa vastaan; mutta hänen tarkoituksensa eivät ole historian tarkoitusperiä ja hän sortuu ajan virran mahtaviin aaltoihin. Ihmeteltävä on tässä kappaleessa ilmestyvä luonteiden moninaisuus ja se plastillinen objektiivisuus, jolla niitä kuvataan. Kaikki ne elävinä, eheinä kuvina astuvat silmiemme eteen: Bruton, tyynimielisen aatteiden miehen, rinnalla hänen jalo puolisonsa Portia ja Bruton puoluekumppanit, kiihkeä Cassius ja synkeä Casca, toiselta puolen kunnianhimoinen Cæsar ja hänen ystävänsä, valtioviisas Antonius, y. m. Täydellisellä puolueettomuudella runoilija paljastaa näiden henkilöin katsantotavan, kaikki heidän rientonsa ja aikomuksensa. Historian näyttämö meille avaraksi avautuu; selvin piirteihin meille esiintyvät aikakauden suuret taistelut maailman herruudesta. Sentähden Julius Cæsar onkin niitä draamoja, jotka aina pysyvät tuoreina, kaikkina aikoina käsitettävinä.

Shakespeare'n roomalais-draamoja on myöskin *Coriolanus*, jonka suomennos täyttää puheena olevan näytelmäsarjan viimeiseksi ilmestyneen vihon. Päinvastoin kuin Julius Cæsar, ei Coriolanus nykyjään enää taida herättää samaa mieltymystä kuin muinaisina aikoina. Shakespeare'n oman ajan ylimysvaltaiset taipumukset ja vanhain historioitsijain kertomukset ovat saattaneet tekijän antamaan esitykselle aristokraattisen värityksen, joka on vieras nykyajan ajatustavalle. Se tapa, jolla runoilija kohtelee kansaa, loukkaa kansanvaltaisia tunteitamme, samalla kuin rahvaan puolueen valta ja merkitys jääpi ihan käsittämättömäksi, kuin sitä näin halvaksi esitetään.

Että Shakespeare'n nerokas henki tähänkin kappaleesen on luonut paljon katoamatonta kauneutta, ei tarvinne lisätä.

Sekä kääntäjä, joka näillä teoksilla taas on rikastuttanut suomalaista kirjallisuutta, että Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, joka ne on julkisuuteen toimittanut, ansaitsevat suomenkielisen lukijakunnan hartaimmat kiitokset. Toivokaamme vaan tämän suuriarvoisen työn onnellista jatkaantumista!

B. F. G.

E. N. Setälä, Zur Geschichte der Tempus- und Modusstammbildung in den finnisch-ugrischen Sprachen. Helsingissä 1887 (1886).

Tämä teos tekee tavallaan käänteen yliopistomme kielitieteellisessä väitöskirjallisuudessa: se on ensimmäinen meillä ilmestynyt väitöskirja, joka käsittelee *koko* suomalais-ugrilaista kielialaa, ja ensimmäinen, joka tarkastelee sen ilmiöitä uusimmalta kielitieteelliseltä, n. s. *Junggrammatiker*'ien kannalta. Pää-tunnusmerkkinä tällä suunnalla on se järkähtämätön ankaruus, jota noudatetaan äännetieteellisten seikkojen selittämisessä; ei myönnetä mitään poikkeuksia äänneopillisista säännöistä, vaan selitetään ne kieliopilliset ilmiöt, jotka poikkeuksilta näyttävät, syntyneiksi *ex analogia*, siten että kielenkäyttäjät, tavottaessaan yhtämukaisuutta sekä unohtaen jonkin muodon alkuperän, ovat panneet käytäntöön uuden muodon, joka ei ole mistään vanhemmasta luonnollisesti kehittynyt. Semmoinen analogistinen erehdysmuotò on varmaankin esim. tuo länsimurteessa käytetty kaksinkertainen partitiivi *montaa:* koska partitiivia *monta* käytetään semmoisissa kohdin, missä muiden lukusanojen nominatiivi on tavallinen, esim. *kuljin kaksi päivää*, *pari p.*, *monta p.* (eikä *moni p.*), niin muoto *monta* ei enää ole tuntunut partitiivilta, vaan nominatiivilta ja vartalolta, johon siis kielteisissä lauseissa on ruvettu liittämään partitiivin päätettä niinkuin muihinkin lukusanoihin: *ei montaakaan*, niinkuin: *ei kahtakaan.* — Analogiaa on tosin joskus ennenkin kielitieteessämme otettu tutkimuksen avuksi ja on huomautettu siihen perustuvia erehdysmuotoja, mutta herra Setälä on meillä ensimmäinen, joka on nimen-omaan kääntänyt huomion tähän kuuluviin ilmiöihin verbiopin alalla.

Noudattaen hänen teoksensa järjestystä koetamme sen johdolla lyhykäisesti esittää, mitä tätä nykyä tiedetään kieliheimomme teonsanojen ajallis- ja tapamuotojen tunnuksista, jota tehdessämme myöskin pidämme silmällä, missä kohdin tekijä on kulkenut vanhoja jälkiä ja missä hän on hiihtänyt uusia latuja.

Preesensi. Ahlqvist on v. 1863 painattamassaan tutkimuksessa unkarinkielen sukulaisuudesta suomenkielen kanssa todistanut, että semmoisissa muodoissa kuin *saapi*, *saavat* ja *antavi*, *antavat* ei ole mitään varsinaista persoonapäätettä, vaan että *pi*, *vi*, *va* on preesensin merkki, sama kuin *pa*, *va*,

jolla muodostetaan I partisipi, että siis *hän saapi*, *antavi* (= *antaa*) oikeastaan vain merkitsee: *hän saapa*, *antava*. — Kaikki tähän kuuluvat sekä yhteissuomalaiset että lappalaiset muodot ynnä muutamat yksityiset kielteiset muodot kolmesta muusta sukukielestä, joissa näkyy olevan sama pääte, esitetään sangen seikkaperäisesti hra S:n teoksen ensimmäisen luvun alussa (ss. 4—28).

Lähes kolmas-osa itse tutkimusta (ss. 28—77) käsittelee toista preesensinmerkkiä *ka* (typistyneenä *k*,'-) jonka allekirjoittanut tutkimuksissaan venäjän karjalan kielestä (1877 ja 1880) oletti yhteissuomalaiseksi, päättäen m. m. semmoisista muodoista kuin viron *annetak-se* annetaan, ja karjalan *ei annetak* ja *ei annettoa*, jotka edellyttävät passiivin preesensinvartalon *anne-tta-ka*, sekä semmoisista aktiivisista muodoista kuin *annak-sen*, *ei annak* ja vepsän *emai andkoi* emme anna, joiden yhteisenä perusmuotona näkyy olevan aktiivin preesensinvartalo *anta-ka*. Hra S. on hyväksynyt tämän hypoteesini, todistaa sen uudestaan samoilla syillä kuin minä ja lisää vähän omiakin todisteita; hänen pääansionansa tässä kohden on kuitenkin se, että hän tarkastaa samallaisia muotoja muissakin kielissä ja löytää niitä tai niiden jälkiä koko heimokunnasta.

Ensimmäisen luvun loppu-osa (ss. 77—88) esittää yksinäisiä ja epäselviä preesensinmuodostuksia; koska semmoisia ei ole suomenkielessä, jätämme ne sikseen.

Preteriti (Imperfekti). Toisessa luvussa (ss. 89—109) puhutaan menneen ajan eli päätetyn tekemisen ilmaisukeinoista. Yleisin niistä on tuo tunnettu *i*, *j*, jonka alkumuodoksi hra S. jo yhteissuomen alalla huomaa *je* tavuun; lapinkielestä se myöskin löytyy hakematta; unkarinkielessä tekijä sen päättää löytyneen, käyttäen samoja todisteita, joilla Simonyi tutkimuksessaan (suomalais-) ugrilaisten kielten modi-muodoista (v. 1876) näytti, että unkarin konditsionaalin päätteessä on löytynyt *j*. Saman päätteen jälkiä tavataan myös tsheremissin, mordvan ja perman kielissä. — Yksinäisiä ja epäselviä preteritin muodostustapoja on useampia.

Imperatiivit (ss. 110—146). Tunnukset *ka* ja *ko* olettaa tekijä, samoin kuin useimmat suomalaiset tutkijat, ja väittelee unkarilaisia tutkijoita vastaan, jotka arvelevat imperatiivin tunnuksien alkumuodoiksi *kaha*, *kasa*, ja *koho*, *koso*. Lapinkielessä esiintyy sekä *ka* että *ko* tunnuksen vastin, ja unkarin-, mordvan- sekä ostjakinkielessä tavataan myöskin imperatiivin merkkejä, jotka ovat näille sukua, mutta muissa sukukielissä tämä modi on nykyään päätteetön.

Konjunktiivi (147—165). Konjunktiivin imperfektin eli konditsionaalin *isi* päätettä on jo aikoja sitten asetettu yhteen viron *ksi* päätteen kanssa, jota on pidetty edellisen alkuperäisempänä muotona: *laulaksin: laulaisin*. Hra S. kuitenkin syystä muistuttaa, ettei ole olemassa yleistä sääntöä, jonka mukaan *ks* muuttuisi *is*:ksi, ja huomauttaa samalla sem-

moisia virolaisia ja liiviläisiä muotoja, joissa löytyy *i k*:n edessä, esim. *saiksin*, *tuliksin*, joista suomalaiset muodot paljoa luonnollisemmin, *k*:n katoomisen kautta, ovat saattaneet syntyä. Viimeinen *i* on, niinkuin jo Simonyi yllä mainitussa tutkimuksessaan huomauttaa, tuo imperfektin tavallinen merkki, joka siis yhteissuomen alalla on saattanut liittyä kahtalaiseen, joko *ks(e)* tai *i-ks(e)* päätteillä muodostettuun konjunktiivin vartaloon. Lapinkielessä löytyy samat päätteet.

Yleisempi on konjunktiivin toinen merkki *ne*, jonka avulla muodostetuista konjunktiivin vartaloista suomi, tsheremissin, vogulin ja ostjakin kielet käyttävät preesensiä, unkari taas preteritiä. Tässä kohden tekijä on oikaissut Simonyia, joka oli lukenut *ne* merkin jäljessä ilmestyvät preesensin ja preteritin merkit itse modin tunnukseen kuuluviksi, olettaen, että se on alkujaan ollut *nogo*.

Lapinkielessä löytyy myös *l*:llä alkava konjunktiivin tunnus, ja sitä paitsi käytetään muutamissa kielissä useampaa tunnusta yht'aikaa, niinkuin noissa Kalevalan muodoissa *suuttuneisi*, *nuristuneisi*, *kamaltuneisi*.

Loppukatsauksessa (166—182) tehdään selkoa yllä esitettyjen tunnuksien synnystä ja alkumerkityksistä. Preesensin merkit *pa (va)* ja *ka* on jo ennen selitetty tekijää ilmoittaviksi nomini- (partisipi-) päätteiksi. Verbistä johtuneena nominina pitää hra S. myöskin imperfektin vartalon ja on taipuvainen selittämään sitä ynnä *ja*-päätteistä tekijännimeä samaksi.

Koska imperatiivin näennäinen merkki *ka* on samallainen kuin preesensin, niin hra S. jo tutkimuksessaan Koillis-Satakunnan kielestä (1883) päätti, että ne ovat todellakin samat, että siis imperatiivi ei ole muuta kuin interjektsioonin tavoin käytetty indikatiivin preesensi, joten esim. *tule'* merkitsisi vain: *tuleva!* Samaa mielipidettä kannatetaan tässäkin teoksessa, ja se näyttää olevan ainakin yhtä hyvä kuin Simonyin, jonka mukaan imperatiivi on lähtenyt frekventatiivi- tai momentaaniverbeistä — jos kohta ei ole olemassa mitään seikkaa, joka todistaisi, että imperatiivin vartalo on nominivartalo.

Konjunktiivin kaikilla tunnuksilla on vastakohtana verbaaliset johtopäätteet, joista saattaa päättää niiden syntyneen. Niinpä esim. jo Simonyi selittää, että suomen konditsionaali on *ks* päätteellä johtuneen frekventatiiviverbin preteriti ja että konsessiivi on *n(e)*-päätteisen momentaani- tai frekventatiivi-verbin preesensi. Samallaista selitystapaa käyttää hra Setäläkin, huomauttaen, että uudistettu tai alkava teko helposti käsitetään yrittämiseksi, aikomiseksi, *tahtomiseksi*, ja että aijottu teko on aina vain *mahdollinen*, joista konjunktiivin päämerkityksistä muut merkitykset helposti johtuvat.

Kun lisäämme, että kirjan tekijä on hyväksensä käyttänyt koko saatavissa olevan, aineeseen kuuluvan kirjallisuuden, että hän on järjestänyt aineensa erittäin hyvin ja tehnyt johtopäätöksensä varovaisuudella, jommoista tuskin saattaisi vaatia niin nuorelta tutkijalta, ja että hänen esitystapansa on selvä, lavea ja opettavainen, niin tuskin tarvinnee mainita, että hän täten on saanut aikaan mahdollisuutta myöten täydellisen, luotettavan ja helppolukuisen käsikirjan suomalais-ugrilaisten kielten tempus- ja modus-vartaloiden synnystä.

Arvi Jännes.

Alfred Stern, Englannin Vallankumous. Suomentanut J. S. Ensimmäinen vihko. Helsingissä, 1887, G. W. Edlund.

François Guizot. Europalaisen Sivistyksen Historia. Suomentanut J. S. Helsingissä 1887, G. W. Edlund.

Ensimmäinen yllämainituista teoksista, Alfred Stern'in kirjoittama Englannin vallankumouksen historia, kuuluu siihen historiallisten spesialiteosten muodossa ilmestyvään maailman historiaan, jota nimellä «Allgemeine Geschichte in Einzeldarstellungen» professori Oneken Saksassa toimittaa. Jo tämä seikka, että se kuuluu tuohon tunnettuun Oneken'in kokoelmaan, on yksinänsäkin takauksena teoksen kelvollisuudesta. Ja jokaisen, joka on tutustunut Stern'in vuonna 1881 saksaksi ilmestyneesen alkuperäiseen Englannin vallankumouksen historiaan, täytyy myöntää, että esitys siinä on varsin mielyttävä ja helppotajuinen. Myöhemmän näistä ominaisuuksistaan on se saanut varsinkin sen kautta, että oudommat nimitykset, jotka ainoastaan asianomainen tiedemies tuntee, siinä ovat selitetyt, seikka, josta tällaisten tekijät usein eivät välitä. Tässä harrastuksessaan tekemään teoksensa niin yleistajuiseksi kuin mahdollista, ei tekijä kuitenkaan ole laimiinlyönyt niittenkään vaatimusten tyydyttämistä, jotka haluavat täydellisemmin perehtyä siihen aikakauteen, jonka hänen teoksensa käsittää. Hän on nimittäin kirjan alussa luetellut tärkeämmät tieteelliset tutkimukset tällä alalla ja myöskin itse teoksessa silloin tällöin viitannut spesialiteoksiin. Ikävätätä kyllä näkyvät ekonoomiset syyt estäneen kustantajata suomalaiseen painokseen liittämästä niitä lukuisia kuvia, varsinkin merkillisistä historiallisista henkilöistä, jotka löytyvät saksalaisessa alkuteoksessa.

Suomennos on huolellisesti tehty ja sen kieli ylipäänsä kaunista ja sujuvata. Ainoastaan muutamissa yksityisissä kohdissa ei käännös mielestämme ole aivan onnistunut. Mainitsemme tässä muutamia tällaisia erehdyksiä. Niin käännetään 16 s:lla alkuteoksen «die europäischen Fragen» sanalla «europpalaisasiat»; 27 s:lla alkuteoksen lause: «Der Streit um die auswärtigen Fragen wurde zu einem Streite um die Freiheit der Rede», lauseella: «Ulkoasiain kiisteleminen muuttui sanan vapauden riidaksi»; 29 s:lla

alkuteoksen lause: «Es sollte ein Krieg in alter Weise sein, vorwiegend zur See gegen Spanien geführt mit einer Diversion, um die Niederlanden zu Hilfe zu kommen,» lauseella: «Sotaa oli käytävä vanhaan tapaan, etupäässä merellä Espaniaa vastaan, poiketen vaan alamaiden avuksi»; 79 s:lla alkuteoksen «.... um durch ihn (Hamilton) die herrschende Aufregung zu beschwichtigen», lauseella.... «lauhduttaaksensa hänen toimestansa vallalla olevan kiihtymyksen»; 152 s:lla alkuteoksen lause: «Karl I fühlte sich durch die Erfolge dieses Sommers ungemein gehoben», lauseella: «Kaarlo ensimmäinen tunsi tänä kesänä melkoisesti voimistuneensa». Muutamia muita esimerkkejä voisi kyllä näitten lisäksi mainita, mutta me lopetamme tähän lausumalla vielä kerran, että käännös muuten on varsin onnistunut ja että nuo harvat erehdykset eivät lukijasta tunnu häiritseviltä. —

Toinen yllämainituista teoksista, Guizot'in Eurooppalaisen Sivistyksen Historia, on yleisölle ennestään niin tuttu, ett'ei meillä kirjasta semmoisenaan ole muuta sanottavaa, kuin että sen ilmestyminen suomeksi on erittäin ilahuttava tapaus. Ainoastaan sitä täytyy moittia, että suomennoksen kieli on jokseenkin virheellistä. Tämä heikko puoli astuu varsinkin Guizot'in Sivistyshistorian suhteen sitä selvemmin näkyviin, kuin alkuteoksen kieli on sekä kaunista että sujuvata ja esitys siinä hyvin elävä. Näytteeksi siitä, miten huonoa kieli tässä käännöksessa on, painatamme tähän muutamia lauseita, joissa ei ole ainoastaan yksityisiä kielivirheitä, vaan jotka ovat alusta loppuun niin huolimattomasti käännettyjä, että ovat käyneet suomalaiselle lukijalle melkein käsittämättömiksi. Niin lukee kohta 2 s:lla: «Meidän kohtamme on hyvin myötäinen sellaiseen europalaisen sivistyksen tutkimiseen.» 4 s:llä: Voi kysyä onko se yltä-yleinen tosiasia, onko yltä yleistä ihmiskunnan aivoitusta» j. n. e. Parhaimpia esimerkkejä siitä, miten suomentaja käyttää objektia ja suffiksia, on seuraava lause 12 s:lla: «Luojan teillä ei estä mikään raja; Hän ei huoli tänään johtaa päätökset perusohjeesta, minkä eilen sääti; Hän johtaa ne vuosi-satain kuluessa, kun niiden aikansa on käsissa; ja jos ovatkin Hänen tuumailut meidän mielestä pitkät; Hänen päätelmänsä eivät ole vähemmän varmat siltä». Samanlaista, kuin nämät kirjan alusta otetut esimerkit osoittavat, on kirjan kieli pitkin matkaa. Me emme sentähden tahdo vaivata lukijata enemmällä luettelemisella, koska jo mainitsemamme kohdat ovat riittävät osoittamaan moitteemme kirjan kielestä hyvin perustetuksi.

K. R. M.

Ingo. Romani, Gustav Freytag'in kirjoittama. Suomentanut —r—r. Tampereella 1885, Hj. Hagelberg. Hinta 2 m. 50 p.

Kaikista Saksan nykyisistä kirjailijoista lienee Gustav Freytag enimmin suosittu, ainakin on hänellä suurin lukijakunta ja hänen teoksensa ilmestyvät

suurimmissa painoksissa. Syy tähän suureen suosioon lienee siinä kansallisessa hengessä, joka hänen teoksissaan vallitsee. Freytagia on sanottu Saksan kansallisen kirjallisuustyylin uudistajaksi. Hän on edellisen aikakauden ranskalaisten ja ulkomaalaisten esikuvien rinnalle taas asettanut puhtaasti saksalaisia, germanisia ihanteita ja kuvia. Suurinta huomiota hän on herättänyt historiallisilla romaaneillaan, joihin hän on ottanut aineksia Saksan historian kaikilta aikakausilta, alkaen kansainvaelluksen ajoilta. Hänen tarkoitusperänään on ollut näyttää, kuinka samat luonteen ominaisuudet kaikkina aikoina ovat olleet germaanilaiselle rodulle omituisia. Hän on näyttänyt, taikka ainakin tahtonut näyttää, että vanhat germaaniset sotasankarit kelpaavat nykyisillekin saksalaisille ihanteiksi.

Esipuheessaan teokseen «Bilder aus der deutschen Vergangenheit», (Kuvia Saksan entisyydestä) lausuu hän muun muassa näin:

«On pitkä väli Ariovistuksen jättilään kokoisista seuralaisista Fredrikki Suuren hovimiehiin ja herulien roomalaiskohorteista baierilaisten liittoarmeijaan, ja kuitenkin on kaksituhatta vuotta paljon vähemmin, kuin voisi luulla, muuttanut meidän historiamme hyveitä ja paheita, saksalaisten taipumuksia ja luonteita. Mieli täyttyy ilolla, kun ammoisina aikoina huomaamme sydänten sykkineen aivan samoin kuin nytkin keskellä päivän vaihtelevia kysymyksiä».

Enimmät saksalaiset ehdottomasti ihailevat Freytagia ja pitävät häntä etevimpänä kirjailijanaan nykyjään elävistä. Ett'eivät kaikki tähän arvostelmun yhdy, kertoo G. Brandes, puhuessaan Saksan nykyisistä kirjailijoista. Hän sanoo, että paraimmat kirjallisuuden tuntijat, ne, joitten arvostelu lopulta aina tulee yleisesti tunnustetuksi, kyllä kunnioittavat häntä ja myöntävät hänen teoksilleen arvoa, mutta eivät niitä sen enempää ihaile. — Mutta suuri yleisö niitä ihailee, sillä se löytää niissä tyydytystä.

Freytagin Ingo on ensimmäinen suuresta romaanisarjasta nimeltä «Die Ahnen», Esiisät. Kukin sarjan osa on itsenäinen kuvaus eri aikakaudelta. «Ingossa» kuvaillaan sen-nimisen vandaalilaisen ruhtinaan elämänvaiheita kansainvaelluksen aikana. Kussakin seuraavassa on pääsankarina joku Ingon jälkeläinen. Useimmissa näissä esitetään germaanilaisten taisteluita muitten kansojen kanssa. Luonnollista on, että saksalaiset aina ovat kuvatut muita etevämmiksi sekä henkisessä että ruumiillisessa suhteessa.

Missä määrässä kirjailija on onnistunut luomaan todellisen kuvauksen vanhain germaanilaisten elämästä, on meikäläisen vaikea sanoa. Freytag itse on harjoittanut laveita tutkimuksia perehtyäkseen kuvaamiensa aikojen elämään. Mutta kuitenkin tuntuu kuin olisivat henkilöt kuvatut liian meidän aikaisten kaltaisiksi *). Myöskin kaipaa ainakin tämän kirjoittaja luonnon-

*) Liekö esim. maitotalous todellakin ollut jo silloin niin kehittynyt kuin se kirjassa esiintyy; siinä puhutaan nimittäin maitokammareista, kuminajuustosta y. m.

kuvauksia. Kyllähän niitä jonkun verran on; aina kun kerrotaan jonkun päivän vaiheista, kerrotaan huolellisesti minkälaisia pilviä sinä päivänä taivaalla oli. Mutta ei saa elävää kuvaa niistä äärettömistä aarniometsistä, niistä loppumattomista rämeistä, jotka siihen aikaan lienevät peittäneet Saksan.

Mitä suomennokseen tulee, on se semmoista kuin meillä tavallisesti nykyjään on saatavissa. Kieli ei ole erikoisen rikasta ja alkukieltä on usein liian orjallisesti noudatettu.

Kauttaaltaan tavattava virhe tämän niinkuin monen muunkin suomentajan kielessä on se, että saksalainen *mit*, ruotsalainen *med*, aina ajattelematta käännetään adessiivillä, sopi se tai ei. Esimerkiksi siitä, minkälaisia hullutuksia täten saadaan, voin mainita pari lausetta: «— hän lauloi — pitkällä liehuvalla tukallaan ja iloisella sydämmellään —»; «— seisoessaan urhon edessä maahan kiinnitetyillä silmäyksillä ja punastuneilla poskilla —», Usein on tämmöinen *mit*-järjestelmä käännettävä -sti-päätteisellä adverbilla, (esim. — lausui *maltillisesti*, eikä «maltillisuudella;» katsoi häneen äärettömän *hellästi*, eikä «äärettömällä rakkaudella» j. n. e.), usein «nominativus absolutus-» tai «partitivus absolutus»-järjestelmällä, väliin jollakin vastaavan verbin infinitiivi- tai partisipimuodolla y. m. m.; esim. kutsui *ivaten* eikä «pilkallansa»; erkani *puristaen* lämpöisesti hänen kättään, eikä «lämpöisellä käden puristuksella».

«Seit»-sanaa ei saa kääntää sanalla *sitten*.

Tavataan muotoja *minä täydyn*, me täydymme. — Suomentaja näkyy pelkäävän käyttää liitännöistä *-ko* alistetuissa kysymyslauseissa; tavallisesti käyttää hän luonnotonta *josko*-sanaa.

Semmoista muotoa kuin *ennustakaan*, jota Eurén kutsuu imperatiivin yks:n 3:ksi persoonaksi, ei kansan kielessä tavata, vaan on se kieliopin tekijän keksimä.

Näyttää siltä, kuin ei suomentajan korva oikein tarkkaan erottaisi t:n pehmenemistä; olen muitten muassa merkinnyt: huudah*t*uksella, lie*d*emme, uu*t*elleen, j. n. e.

Ensimmäinen ja lähimmäinen ovat kirjoitettavat kahdella *m*:llä.

Miksi Rhenvirta eikä *Rhein?*

Nykyjään tavallisesti kirjoitetaan roomalainen eikä romalainen.

Tavuumerkin käyttämisessä ei suomentaja ole ollut johdonmukainen.

Vielä olen merkinnyt koko joukon kankeita ja virheellisiä lauseita, mutta ehkä jo riittää tällä kertaa. Toivon vain, että suomentaja ensi kerralla onnistuu paremmin.

O. R.

A. O. Blomberg, Käsi- ja Rukouskirja pyhäkouluille ja perheille sekä kristillisen pyhäkoulun historia. (Pyhäkoulukirjasto II.) Porvoossa 1888, Werner Söderström. 50 siv.; sid. 85 p:iä.

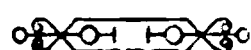
Pyhäkoulu Suomessa ei ole vanha ja etuluulot ovat vielä monin paikoin ehkäisseet sen innokkaampaa toimeenpanoa. Näyttää siltä, kuin kumminkin nyt jo alettaisiin yleisemmin tajuta, että pyhäkoulu, kootessaan sunnuntaisin pienissä piireissä Jumalan sanan ympärille kaikki Suomen lapset sen syvimmilläkin saloilla ja köyhimmistäkin kodeista, ynnä täten sekä kehittäen uskonnollista mieltä että vireillä pitäen lukutaitoa, on hyvä, siunausta tuottava laitos. — Kirkkoherra A. O. Blomberg'in tekemä kirja tulee hyvään tarpeesen; mutta kun kirjan on tarkoitus astua avariin piireihin, jopa koko Suomen pyhäkouluihin, niin on jokaisella tämän koulun ystävällä oikeus odottaa kirjalta ainakin mitä tarkinta, huolellisinta menetystapaa. — Kirjan sisällyksenä on, paitsi alkutervehdystä ja lopussa olevaa neuvoa hätäkasteen toimittamiseen, Käsikirja, Rukouskirja, Laulukirja ynnä Pyhäkoulun Historiaa ja Tilastoa nimiset kappaleet. — Käsikirja, neuvoessaan aivan «kädestä pitäin» pitämään koulua jo yleisesti vakaantuneella tavalla, on yleissuunnissaan jotakuinkin kelvollinen. Rukouskirjasta, valitettavaa kyllä, ei voi sanoa samaa. Alkurukoukset pysyvät jotenkin raittiuden rajoissa, mutta loppurukouksissa on varsinkin 3:s, 4:s ja 5:s niin «ins Blaue hinein» lentävää, niin haettua ja kierrettyä, ett'emme totisesti ymmärrä, mitä tekijä oikeastaan on ajatellut. Se vaan on varmaa, että tuommoisia rukouksia ei yksinkertainen kansanlapsi ymmärrä, eikä raamattu enempää kuin kasvatus-oppikaan neuvo tuota huitovaa suurisanaisuutta. Laulukirjaan on myös otettu viimeisen virsikirja-ehdotuksen N:o 51; vaan jo piispa G. Johanssonin asiallisen tarkastelun olisi luullut peräyttävän tekijän panemasta sitä tässä muodossa lasten veisattavaksi. Historiaa lyhimminkin piirtein esittäessä olisi toki pitänyt uskonpuhdistuksen varsinaiseksi alkajaksi Suomessa mainita Agricola. Ja kun tekijä itsekin valittaa tilasto-osaa puutteelliseksi, niin olisi juuri sen perusteella odottanut tasaisempaa arvostelua. Nyt näyttää, kuin tahtoisi kirja uskottaa, ett'ei sabbattia voida pyhittääkään, ellei ole pyhäkouluja. Se on liian rohkeata, samoin kuin sekin luulotus, että ne vartijat, papit, yleensä makaavat, jotka eivät ole pyhäkouluja perustaneet; on niissä toki joku valvovakin. Muutoin epäilyttää, onko tuo tähän asti hiljaisuudessa työtätekevien pyhäkoulun-opettajien julkinen arvosteleminen asianomaisten vielä eläessä niin paikallaan kuin kirja otaksuu.

Pieneksi kirjaksi on painovirheitä liian paljon ja oikeinkirjoituksessa muutoinkin häilyvää epätasaisuutta. Aivan rahvaankirjaksi aiottuna käytetään ihan ilman selityksittä turhanpäiten sanoja: kritiiki s. 33, kongressi s. 25. Ja vakavasti tahtoisimme vastustaa kielen rikastuttamista moisilla

lauseparsilla kuin s. 11 elämän ikivirvoitus-vesi, s. 1 veli samasta ijankaikkisesta verestä, s. 4 jylhä henki j. n. e. Etsiskeltyä, vaan ei kaunista!

Koska muuta käsikirjaa ei olemassa ole, täytyy käyttää näin tarjottua. Mutta kun kerran uusi painos annetaan, jota me itse asian tähden suuresti toivoisimme, silloin tulisi yksissä tuumin vanhempien kristittyjen kanssa rukouskirja korjata ja poistaa muutkin virheellisyydet sekä kirjan hintaa — alentaa.

E. H.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1888.

Toimitukselle tulleet kirjat:

Tutkimuksia taloudellisista oloista Suomen maaseuduilla. Kolmas vihko. Helsingissä 1888. Hinta: 1 m. — Evangeliska historiens kronologi af *S. G. Elmgren*, Helsingfors 1888. Pris 3 mk 60 p. — *M. Rosendal.* Kirkkohistoria I. Vanha aika. Toinen ja kolmas vihko. Oulussa 1888, K. F. Kivekäs. Hinta 2 m. 75 p. — Nainen käytöllisillä työaloilla. Kirjoitti *Vera Hjelt.* Porvoossa, Werner Söderström. Hinta 1 m. — Suomen teollisuushallituksen tiedonantoja. 7:s, 8:as ja 9:äs vihko. Helsingissä, 1888. Hinta vihosta 1 m. 50 p. — Matkustus Brasiliassa. Kertonut *Edv. A. Wainio*, 4:äs vihko. Helsingissä 1888, K. E. Holm. Hinta 1 m. 50 p. — Tärkeimmät Raamatunlauseet. Kokoili *J. F. Hellman.* Oulussa, K. F. Kivekäs. Hinta 1 m. *Thomas A. Huxley:* Ihmisruumiin rakennus ja elintoiminnot. Professori R. Tigerstedt'in mukailemasta painoksesta suomentanut O. A. Forsström. 2:nen vihko. Porvoossa, Werner Söderström. Hinta 85 p. — *Kaarlo Hemmo.* Kynäelmiä. II. Tampereella, Hj. Hagelberg. Hinta 2 m. 25 p. — Pikku Satukirja. Walikoima «lukemisia lapsille» teoksesta. Kirjoitti *Z. Topelius.* Porvoossa, Werner Söderström. Hinta 35 p. sid. 55 p. — *Taivalkoski.* Ison vihan ajoilta tarina. J. V. C:n kirjoittama. Suomentanut M. K. Oulussa, K. F. Kivekäs. Hinta 2 m. — Suom. Kirj. Seuran toimituksia. 68 Osa. Suomen Kansan Sävelmiä. Toinen jakso. 1 vihko.

Finsk Tidskrift för Vitterhet, Vetenskap, Konst och Politik, toim. F. Gustafsson ja M. G. Schybergson, 1888 v. 6. Sisältää: E. Nervander, Ur inhemska brefsamlingar; M. G. Schybergson, Gustaf Mauritz Armfelt under hans sista lefnadsskede; Georg Nordensvan, På hemvägen från teatern; R. A. R—ll, Adam Gustaf Weissman von Weissenstein; Rosamunda, Perpetuum Mobile; I bokhandeln; Öfversikt.

Duodecim, Kirjoituksia lääketieteen ja lääkärintoiminnan aloilta, toim. K. Relander, 1888 v. 5. Sisältää: Valtion etu ja yksityisten, kirj. Axel Spoof; Pari muistutusta armoll. asetukseen myrkkykaupasta sekä siitä, mitä muuten myrkyllisistä aineista ja tavaroista on noudatettava, 14 p. Helmik. 1888, kirj. Joh. Collan; apteekkitavarain kaupasta, kirj. Axel Spoof; Pneumonia crouposa lisätautina meningitis cerebrospinalis tapauksissa, kirj. K. v. Fieandt; Sanaluettelo y. m.

Tidskrift utgifven af Juridiska Föreningen i Finland 1888. 1 häftet. H:fors, Sis. Om begreppet fast egendom, af Jul. Serlachius; Rättsfall; Om pröfning af i exekutiv väg anhängig gjorda fordringsmål samt om omröstning i slika mål, af Ernst Tegengren; Medgifver gällande lag något undantag från stadgandena i näringslagens § 12? af H. B.; Ännu Om hr J. Serlachii anmärkningar mot landtmäterikomitens betänkande, af F.; Allm. Öfverläggningsämnen i Jur. För. i Finland 1888.

Oma Maa. Teaduste ja juttude ajakiri, toim. H. Treffner, 1888 v. 6, Sis.: Peter Suur, Rahvuse kysimus. Mis tuleb nüüd?, Uno Cygnæus y. m.

Die Gesellschaft, Monatsschrift für Litteratur und Kunst, toim. M. G. Conrad ja K. Bleibtreu (Leipzig), v. 5. Sis. m. m.: M. G. Conrad, Politische Wandlungen; Max Kreutzer, Die Engelmacherin; K. Bleibtreu. Ein englisches Drama; Peter Hille, Ich bin der Mörder; Unser Dichteralbum; Rosa Jacobsen, Zwei Aquarelle; M. G. Konrad, Münchener Kunstleben; Erich Stahl. Deutsche Hausmusik; — v. 6. Sis. m. m.: M. G. Konrad, Nationalpolitik und Weltpolitik; Otfrid Mylius, Auf der Schneis; M. Schapira, Das sommerabendliche Treiben auf der Josefstädtergasse in Prag; Unser Dichteralbum; Irgens Hausen, Eine deutsche Nora-Aufführung. Erich Stahl, Zur Charakteristik Wagners. Litterarisch-kritische Rundschau.

Kuudennen vihon sisällys.

Helsingissä,
Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa.
1888.

VALVOJA.

Kahdeksas vuosikerta.

Seitsemäs ja kahdeksas vihko. Elokuulla 1888.

Toimitus:

E. G. Palmén. Kust. Grotenfelt. Edv. Hjelt. J. Krohn.

Th. Rein. E. N. Setälä. O. E. Tudeer.

VALVOJA

ilmestyy v. 1888 samankokoisena ja samasta hinnasta kuin viime vuonna. Toimitus on uudelleen ruvennut itse Valvojaa kustantamaan, luottaen siihen, että yleisö tätä yritystä pitää kirjallisuudellemme tarpeellisena. Lehteä painetaan tästälähin Helsingissä, joten sen ilmestyminen voi tulla sääntöllisemmäksi kuin ennen.

Oman maan ja ulkomaan valtiolliset ja yhteiskunnalliset olot sekä tieteen, taiteen, kirjallisuuden ilmiöt ja kysymykset ovat yhä edelleen se ala, jolla Valvoja aikoo liikkua. Mahdollisuuden mukaan lehti tarjoo kaunokirjallista lukemista, paraasta päästä alkuperäistä.

Arvollista myötävaikutustansa ovat lehdelle luvanneet useat kirjailijat, jotka ennenkin ovat Valvojaa auttaneet, nimimerkki *Aarne*, neidet *H. Andersin* ja *L. Hagman*, rouvat *Minna Canth* ja *E. Stenius* sekä herrat *O. I. Colliander*, *A. Donner*, *K. Forsman*, *O. A. Forsström*, *Hannes Gebhard*, *A. Genetz*, *B. F. Godenhjelm*, *A. Grotenfelt*, *Aug. Hjelt*, *M. Johnsson*, *O. Kihlman*, *K. Krohn*, *K. O. Lindeqvist*, *K. R. Melander*, *J. A. Palmén*. *V. Ruin*, *Edv. Stenij*, *A. V. Streng*, *V. Söderhjelm*, *J. V. Tallqvist*, *V. Vasenius*, y. m.

Lehteä tilataan Helsingissä *G. W. Edlundin*, *Waseniuksen* ja *Wickströmin ja K:n* kirjakaupoissa sekä *O. V. Laurentin ja K:n* luona, Turussa *A. V. Jahnssonin* ja Viipurissa *Clouberg'in ja K:n* kirjakaupassa sekä kaikissa maamme postilaitoksissa.

Hinta on **10 Suomen markkaa** koko vuosikerralta ja **5 markkaa 50 penniä** puolelta vuodelta; maaseuduilla tulee lisäksi postimaksut.

Venäjällä voipi Valvojaa tilata *A. Lindebergin* kautta Pietarissa tahi suoraan toimituksen luona, jolloin numerot osoitteen mukaan lähetetään ristisiteissä. Hinta Venäjällä on koko vuodelta **4 ruplaa 50 kopeikkaa** ja puolelta vuodelta **2 ruplaa 50 kopeikkaa.**

E. G. Palmén. Kust. Grotenfelt. Edv. Hjelt. J. Krohn.
Vastaava toimittaja.

Th. Rein. E. N. Setälä. O. E. Tudeer.

Katsaus Suomen uusimpaan historialliseen kirjallisuuteen.

I.

Kustavi Grotenfelt, Suomen kaupasta ja kaupungeista ensimmäisten Vaasa-kuninkaitten aikoina. Helsingissä 1887.

K. R. Melander, Kuvaus Suomen oloista vuosina 1617—1634. I. Helsingissä 1887.

L. W. Fagerlund, Finlands Leprosorier. I. 1. S:t Jörans hospital. 2. Hospitalet på Sjählö. 3. Hospitalet på Gloskär. Helsingissä 1886.

Carl v. Bonsdorff, Om donationerna och förläningarna samt frälseköpen i Finland under drottning Kristinas regering. Helsingissä 1886.

K. O. Lindeqvist, Suomen oloista ison vihan aikana. Helsingissä 1886.

K. J. Hartman, Tsar Peters underhandlingar 1716 om landgång i Skåne. Helsingissä 1887.

August J. Hjelt, Sveriges ställning till utlandet närmast efter 1772 års statshvälfning. Helsingissä 1887.

O. Hannikainen, Vanhan Suomen eli Viipurin läänin oloista 18:lla vuosisadalla Helsingissä 1888.

Satunnaisista syistä on meiltä kauan jäänyt arvostelematta suuri joukko kirjoja ja kirjasia, jotka kuuluvat kotimaan historialliseen kirjallisuuteen. Onpa aika vihdoinkin tätä laiminlyöntiä sovittaa, jos kohta tehtävä on odotuksen kautta työläämmäksi tullut. Niin ripeä on näet nykyään Suomen historian vainiolla tehty työ, niin suuri työntekijäin joukko, että parin vuoden kuluessa todellakin ehtii ilmaantua paljo uusia teoksia. Lähimpänä todisteena on yllä oleva luettelo niistä akatemiallisista väitöskirjoista, jotka ovat viime vuosina ilmestyneet ja tavalla tahi toisella valaisevat pohjoismaiden historiaa. Sekä kooltaan että arvonsa suhteen erilaisia, yllämainitut kirjat, lukuansa kahdeksan, kuitenkin kaikki ovat niin tärkeitä, että niiden arvosteleminen on tämän lehden velvollisuus. Yhdeksäs väitöskirja, joka sekin oikeastaan kuuluu kotimaisen historian alaan, on jo ennen tullut huo-

matuksi, tarkoitamme hra Lönnbeck'in väitöskirjaa Suomen kansakouluaatteen kehityksestä.

Noudatamme tässä arvostelussa samaa järjestystä kuin ylempänä, joten selvemmin tulee näkyviin, mitä lisiä luetellut nuoret tutkijat esikoistutkimuksillaan ovat antaneet kansamme vaiheitten valaisemiseksi.

Useat tutkijat ovat jo aikoja sitten tutkineet kysymystä kaupan ja kaupunkien oloista entisaikoina, mutta enimmiten, melkeinpä yksinomaisesti, on silloin pidetty lainsäädännön määräyksiä ja periaatteita silmällä; vähemmin on annettu selkoa tilastollisista seikoista ja varallisuuden suhteista. Joll'emme ota lukuun Hans Forssell'in tunnettua ja keskeräiseksi jäänyttä teosta «Sveriges inre historia», joka muuten antaa peräti harvoja Suomea koskevia tietoja, — ja pari pienempää hra Fontell'in tekemää kirjoitusta, on hra Grotenfelt saanut kokonaan kaivata edelläkävijäin apua ryhtyessään aineesensa. Hänen on kuitenkin onnistunut antaa varsin valaiseva kuvaus Suomen kaupasta ja kaupungeista ensimmäisten Vaasa-kuninkaitten aikana, ja vaikka kyllä voipi Suomen ja Ruotsin arkistoista uusia, arvattavasti tärkeitäkin tähän aineesen kuuluvia lisätietoja löytää, on hra Grotenfelt'in väitöskirja ainakin kauan oleva perustavana tällä tärkeällä alalla.

Ei ole ylen loistava se kuvaus, jonka me tästä kirjasta saamme Suomen kaupan ja kaupunkien tilasta. Turku, Viipuri, Ulvila, Porvoo, Rauma olivat jo keskiaikana käyneet kauppaa, enimmiten Tukholman, korkeintaan Lybeckin kanssa; Kustaa Vaasa koki Helsinkiä nostaa merkitykseen, mutta varsin vähällä menestyksellä. Mutta tuskinpa sopii kaupungin nimeä antaa muille kuin Turulle ja Viipurille, jos ensimmäisten Vaasa-kuninkaitten ajasta on puhe. Ne ne siis tässä etupäässä ovat otettavat huomioon.

Muistellessamme miten vähäpätöiset kuuluisatkin kaupungit uuden ajan alussa olivat, — Tukholmalla oli siihen aikaan ainoastaan 6,000 asukasta, — ja kuinka kovien hävitysten alaisena Turku uniooninajan lopulla oli ollut, emme tietysti voi odottaa, että se kolmesataa vuotta sitten olisi ollut suuri asukaslukunsa tahi kauppansa puolesta. Kuitenkin meitä hämmästyttää ne alhaiset summat, joita esillä olevassa teoksessa mainitaan, kun tekijä näet arvelee, että Turussa 1560—1571 olisi asunut vain 1,800—2,000 henkeä. Jokseenkin tarkkojen laskujen avulla on ennen tultu päätökseen, että kaupungilla vuosina 1600—1650 muka olisi ollut noin 5,000—6,000 asukasta. Sen ajan olot eivät suinkaan myöntäneet niin nopeata edistymistä, että Turku olisi vuosisadan kuluessa kolmekertaiseksi kasvanut: vikaa

lienee siis jommassakummassa laskutavassa, kenties kummassakin. Suoranaista tietoa väestön luvusta ei ole tarjona 16:lta enemmän kuin 17:ltäkään vuosisadalta; tonttiäyrien, porvarien, perheenisäntien tahi kuolleitten lukumäärästä on täytynyt alkaa suhdeluvun avulla, joka itsessään on erityisten arviolaskujen hedelmä, mutta erotus tulee suureksi jos huonekunnalle luetaan keskimäärin 4, 5 tahi 7 jäsentä.

Paraan selvikkeen riidanalainen kysymys saanee eräästä tähän asti käyttämättä jääneestä asiakirjasta. Suomen valtioarkistossa (lisäluettelo n:o 222) löytyy eräs vuonna 1609 tehty asiakirja, jossa ensin luetellaan veroa maksavain talot, mutta sitten annetaan erityinen luettelo sellaisista asukkaista, »jotka eivät milloinkaan ole mitään veroa maksaneet porvariston kanssa, jotka eivät tuomiokirkolle tahi linnalle tee päivätöitä eivätkä kestitystä tahi kyyditystä suorita, mikä enimmiten on vastoin kaupungin erioikeuksia.» Arvattavasti kaupungissa sitäkin ennen on löytynyt melkoinen prosentti köyhiä, joitten olemassa olosta verokirjat eivät mainitse yhtään mitään siitä selvästä syystä, ett'ei niiltä ankarimpain asetusten avulla voitu veroa kiskoa. Silloin voi näitä laskuja korjata ja luultavana sopinee pitää, että Turulla olisi Juhana III:nen aikana ollut 2,500—3,000 asukasta sekä pari vuosikymmentä myöhemmin vähän enempi.

Viipurin suhteen meitä kohtaa sama vaikeus. Markegeld- ja manttaaliluetteloja, hopeaverolistoja ynnä muita sellaisia kirjoja on kyllä tarjonamme, — ei tosin niitäkään täydellisinä, — mutta välittäviä lukuja puuttuu, joilla voisi saada koko henkiluku selville. Hra Grotenfelt arvelee Viipurin väkiluvun olleen noin 1,200 henkeä, mutta varsin mahdollista on että tämäkin summa on liian alhainen.

Suomen muista kaupungeista ei kannata paljon puhua; ne olivat kyliä, joskus eivät sitäkään. Porvareista ainakin osa Kustaa Vaasan aikoina oli talonpoikia, jotka omistivat laivoja ja sen tähden kovilla käskyillä, välistäpä hengen uhalla, velvoitettiin lähtemään kaupunkeihin asumaan. Kun Helsingistä oikein väkisin piti saada kaupunki, tuomittiin samassa muita kaupunkeja hävitettäviksi: Ulvila, Rauma, Tammisaari ja Porvoo olivat uhrattavat, jotta Sandhamnin kallioille tahi nummelle syntyisi kaupunki. Ja tämä käsky ei ollut leikintekoa, vaan pantiin todella toimeen, kuten hra Grotenfelt usealla todistuksella näyttää (siv. 54—57, 79, 81, 82); muutamat näistä siirretyistä porvareista saivat kuitenkin aikoinaan palata entiseen kotiinsa.

Jos asukasluvun määrääminen onkin vaikea, on epäilemättä vielä työläämpi saada kauppasuhteista tietoa. Sillä ensiksikin kävi melkoinen osa Suomen kauppaa maalaislaivojen kautta, ja näitä pienempiä aluksia ei suinkaan voitu niin tarkasti pitää silmällä kuin niitä laivoja, jotka lähtivät kaupungin satamasta; toiseksi eivät tulliluettelot, — kuinka täydellisiä alkujaankaan lienevät olleet, — ole täydellisesti tallella; kolmanneksi hintojen arvaaminen toistaiseksi kohtaa suuria vaikeuksia, puhumatta siitä että satunnaiset seikat, sodat, vaihtelevat asetukset y. m. nähtävästi synnyttävät säännöttömyyksiä, joitten merkitystä ei voi ilman pitkällisiä tutkimuksia saada selville.

Myönnämme suoraan, ett'emme voi pitää niitä summia suuriarvoisina, oilla tässä teoksessa koetetaan määrätä Suomen kaupunkien liikettä. Hra Grotenfelt arvaa Turun tullinalaisen tuonnin tehneen v. 1537 20,000 sen ajan markkaa ja koko tuonnin ja viennin 1559 nousseen 79,500 + 73,800 markkaan, kun sitä vastoin Viipurin saksalaiset samaan aikaan (sodan tähden) ovat voineet tuoda tavaroita maahan 550,400 ja viedä ulkomaille 360,000 markan arvosta. Nämä viime summat tietysti itsessään olivat poikkeuksena, mutta kenties laskutapa sekin korjausta sietää. Hra Grotenfelt on suurella vaivalla koonnut tietoja eri tavarain hinnasta (siv. 151—162), mutta vertaillessamme näitä numeroja niihin, jotka Suomen linnojen ja kuninkaankartanojen tilit sisältävät, tullaan välistä aivan hämmästyttäviin ristiriitaisuuksiin, (esim. tervasta joko $3^1/_2$—5 markkaa tahi 6 äyriä—1 markka tynnyriltä).

Sitä paitsi nämä olot tarjoovat muitakin kohtia, joille on vaikea selitystä löytää. Esillä olevan teoksen mukaan oli Suomen tärkeimpinä vientitavaroina huomattava syötäviä, tervaa, puutavaroita, turkiksia y. m., ja tämä näyttää luonnolliselta. Mutta syötävien tavarain joukossa huomaamme kyllä voin, vaan kaipaamme sitä vastoin kokonaan viljaa, mikä kyllä kummastuttaa. Seuraavan ajan asiakirjoista käypi kuitenkin selville, että juuri vilja 17:nellä vuosisadalla on kansamme taloudessa ollut ylen tärkeänä vientitavarana, jolla esi-isämme ovat voineet maksaa raskaat veronsa ja osaksi ostamiansa ulkomaan tavaroitakin, vaan miten voisi selittää, että olot 16:nella vuosisadalla olisivat ihan toisellaiset? Yhtä vähän kuin voimme olettaa, että väestö yht'äkkiä olisi ruvennut kasvamaan 3 % vuodessa, kun muuten $^1/_4$ %:n säännöllinen lisääntyminen oli hyvä tulos, yhtä vähän voimme näet pitää niin äkillistä muutosta maamme viljelysoloissa todennäköisenä,

että viljantuotanto, oltuansa ennen vähäpätöisenä elinkeinona, parissa vuosikymmenessä olisi kaikkein tärkeimmäksi kohonnut. Luultavasti on näitten näennäisten muutosten todellinen perustus haettava vaihtelevista asetuksista eikä tosioloista. Mutta yhtä helppo kuin onkin moista arvelua esittää, yhtä työlästä on asiaa tutkia ja todistaa.

Se joka tahtoo koota piirteitä kuvaukseen Suomen porvariston elämän valaisemiseksi semmoisena kuin se oli neljättäsataa vuotta sitten, löytää hra Grotenfelt'in teoksesta paljon huvittavia tietoja. Turun porvaristo oli yleensä suomalainen, kuten nimetkin osoittavat: Kyrö, Innamaa, Kantaja, Ketara y. m., — luettelematta noita haukkumasanoilta tuntuvia nimiä Rakinpenikka, Vuohenparta, Tomuhousu, Paskasilmä j. n. e., jotka meidän aikoinamme kuuluvat oudoilta, välistäpä ruokottomilta. Saksan- ja ruotsinkielisiä nimiä tapaa kyllä, niinkuin Krank, Brun, Gröp, Frijs, Släpsko y. m., mutta joskus niitä väännetään puolisuomalaisiksi, kun sitä vastoin Koirafadder ja Kadunpää saavat muka hienomman muodon Hundefadder, Gatände! Viipurissa saksalaisuus on suuremman vallan saanut, ei kuitenkaan niin suurta kuin helposti luulisi: Winter, Long, Kock, Pijper, Mynther, Olde y. m. ovat kyllä porvariston kermana; sellaiset miehet kuin Yffuan rydz, Pecko wenelain, Asmus Doblare eivät myöskään olleet kotimaista väkeä, mutta nimet Kostiain, Juusten, Multiain, Katapää, Purta, Kiiskinen, pitkä Per, musta Antti y. m. osoittavat, että suuri joukko silläkin oli suomalaista syntyperää.

Kauppiaat olivat rikkaammat kuin käsityöläiset, mutta tämä varallisuus oli itsessään pieni ja näyttihe toisessa muodossa kuin myöhempinä aikoina. Irtaimisto supistui yleensä siihen aikaan vähimpään tarpeelliseen. Käyntivaatteet, sänkyvaatteet, joku arkku ja kattila ynnä kirves oli köyhemmän kotitavara; jos rahaa liikeni ylellisyyteen, ostettiin joku hopeaesine, jonka tarpeen vaatiessa saattoi myydä. Rikkailla oli sen lisäksi koristeita, tapetteja, patjoja (hyenden) ja tyynyjä, tinaisia, vaskisia tahi messinkisiä astioita, koristeista ja rahoista puhumatta. Samat juhlavaatteet saattoivat periytyä ehkä kolmanteen polveen, kuten myöhemminkin on nähty. Ulkomaan tavaroista suola oli tärkein, sen jälkeen verat ja kankaat. Silkkivaatteita, atlaskia ja damaskia tuotiin varakkaille, arniskia, makeyeria, iserdukia, gellerdukia, köyhemmille; närski (Naardenin kangas) sai köyhimmälle kelvata, joka ei kotimaan tuotteihin tyytynyt. Juomat ja kryydit ovat kolmantena luokkana havaittavat tuonnissa. Olutta tuotiin tänne, vaikka Suomen olut

oli suuren maineen saavuttanut; sen lisäksi viinejä Saksasta, Ranskasta ja Espanjasta (renska, piöttaff, bastart, alekant, j. n. e.). Sokuri luettiin kryyteihin ja oli kallista, (naula usein yhtä kallis kuin tynnyrillinen tervaa). Räämätavarasta mainittakoon kaikellaiset sota-aseet, saippua, neulat, vesiruiskut, kellot (seijerverck) sekä paperi ynnä muste.

Tulemme aivan toiselle alueelle kuin tämän jälkeen luomme silmämme hra Melanderin Suomen oloista 1617—34 antamaan kuvaukseen. Vaikkapa kyllin kookas, ei tämä kirja ole kuin toinen puoli tekijän tuloksista; tämän osan aineena on rajankäynti, hallinnon ja oikeudenkäynnin järjestäminen, kirkolliset olot ynnä koulu ja kirjallisuus. Näemme että siis tässä kohden saa siirtyä uusiin kysymyksiin, joista — se lisättäköön — ei tavallisesti ole helppo tarjota yleisölle huvittavia seikkoja.

Mutta tärkeitä tietoja monesta asiasta me tästäkin teoksesta saamme. Kuinka monivaiheista taistelua saatiin kestää, ennenkuin Stolbovan raja vihdoin tuli hyväksytyksi, semmoisena kuin se Laatokan rannoilta komeasta Variskivestä alkaen vielä erottaa Suomen ja Venäjän maat, ja miten paljon rettelöjä sisällisen hallinnon järjestäminen tuotti, ennen kuin saatiin jotakuinkin säännöllisiä menoja toimeen, tätä kuvataan tarkoilla ja suureksi osaksi uusilla piirteillä. Ollaan yleensä niin tottuneet Kustaa Aadolf'issa näkemään sotajoukkojen nerokasta ja hellämielistä ohjaajaa, että liian usein on unohtunut, että tämä sama mies on ollut rauhan merkillisimpiä sankareja. Sisällisen hallinnon muodot kyllä vasta Akseli Oxenstjernan aikana vakaantuivat, mutta ei pidä kieltää, että loimet jo luotiin sill'aikaa kuin Kustaa Aadolf venäläisiä ja puolalaisia vastaan taisteli ensimmäisiä onnellisia taistelujaan. Vanhat nimet linnanhaltija, voudi y. m. saavat väistyä maaherran edestä, ja tämäkin muutos osoittaa, että vihdoin viimeinkin oli löydetty hallinnolle sopiva muoto: maaherrat eli kuvernööörit valvoivat kukin maakunnassaan korkeimpana käskynhaltijana järjestystä ja kruununvoudit ynnä nimismiehet olivat heidän apulaisinaan.

Juuri sentähden että nimitykset vielä 17:llä vuosisadalla eivät ole täysin vakaantuneet, on lukijan joskus vaikea tietää, millä arvonasteella seisonevatkaan nuo osaksi tuntemattomat miehet, jotka puheena olevana aikana ovat kantaneet sisällisen hallinnon niin tärkeätä, mutta kovin työlästä taakkaa, jonka kuvaileminen tarjoo suurelle yleisölle niin kovin vähän viehätystä. Erityiset tärkeimpäin virkamiesten luettelot, esim. sellaiseen tapaan tehdyt kuin Stjermanin vanhassa Höfdingaminne'ssa, olisivat siis mo-

nessa kohden olleet tuleville tutkijoille hyvä apu, ja olisi samassa vapauttanut hra Melanderin esityksen useista elämäkerrallisista pikkutiedoista, jotka nyt ohimennen annettuina ovat lukijan tarkkaavaisuudelle esteeksi. Tämä puute lienee tekijän tarkoitus poistaa jälkimmäisessä osassa, sen mukaan kuin väitöstilassa mainittiin. Samallaisia koottuja ja mahdollisuuden mukaan täydellisiä tietoja niistä miehistä, jotka valtiopäivillä ovat Suomen kansaa edustaneet, olisi myös hyvä saada, samoin kuin itse edustuslaitoskin ansaitsee erikseen tulla puheeksi, — sillä ei tietysti tämmöisessä teoksessa riitä mitä valtiopäiväin suhteen paikottain on lausuttu toisessa ja neljännessä luvussa, joissa toisenlaiset kysymykset ovat pääasiana.

Luvut oikeuden käynnistä ja oikeuslaitosten järjestämisestä ynnä kirkollisista oloista ovat hyvin laajat ja epäilemättä tärkein ja huvittavin osa koko teoksesta. Kustaa Aadolfin aika on tässäkin kohden ollut perustavaa laatua: hovioikeuksista oli määrä luoda korkein oikeus, ja vaikk'ei tämä tarkoitus semmoisenaan toteunut, laskettiin kuitenkin uusi pylväs oikeuden hoidolle. Turun hovioikeus oli oikeastaan Svean hovioikeuden kanssa tasa-arvossa, vaan tämä tietysti muuttui pian sen kautta että itse drotseti, valtakunnan korkein virkamies, oli jälkimmäisen esimiehenä, se kun sitä paitsi oli ensimmäisenä valtakunnan 1634 vuoden Hallitusmuodossa mainittuja kolleegia.

Inkeri ja Käkisalmen lääni, joitten oikeusoloja samassa luvussa kuvataan, seisoivat ulkopuolella tätä kehitystä; ne olivat muun ohessa jonakin Siperiana, johon lähetettiin pahantekijöitä. Kun Kustaa Aadolf suorastaan lahjoittaa Svante Banér'ille ne miehet perheineen, jotka Uplannissa ja Vestmanlannissa saatiin kiinni rauhoitetun metsänriistan ampumisesta tahi tammien kaatamisesta, jotta niitä saisi viedä valtakunnan rajamaakuntiin orjiksi, niin tämä kirje jo yksinäänkin osottaa, että nuo kaukaiset seudut kuitenkin saattoivat haitallisesti vaikuttaa emämaankin oloihin. Ruotsin silloisen lain mukaan mainittuja rikoksia kyllä oli hengen uhalla kielletty, mutta outoa on että vaimot ja lapsetkin mokoman käskykirjeen nojalla tulivat rangaistuksen alaisiksi. Neljäs luku sisältää uusia tietoja Inkerin ja Käkisalmen läänin kirkollisista oloista, muun muassa miten koetettiin sinne Lutherin uskontoa levittää.

Odottamattoman paljon lisätietoja saamme muuten 1617—34 vuosien kirkollisten olojen ja sivistyssuhteitten valaisemiseksi. Yksi tieto tulkoon esimerkin vuoksi mainituksi. Raamattu oli silminnähtävästi jo 1630 vuo-

den paikoilla suomennettu, pääasiallisesti Eerikki Sorolaisen toimesta, ja tämä suurellainen työ, joka aina tähän asti on luettu Petræuksen, Stodiuksen, Hoffmanin ja Favorinuksen kunniaksi, samoin kuin he saivat koko palkankin siitä kantaa, on siis tuntuvana lisänä Sorolaisen ennestäänkin kyllä suureen ansioluetteloon! Piispa Rothoviuksen viha ja jyrkkä kanta, jota hra Mélander uusilla tiedoilla on valaissut, selittää miten ansiokas Sorolainen tässäkin kohden on tullut syrjälle sysätyksi.

Meidän on mahdotonta tässä antaa laajemmin tietoja esillä olevasta teoksesta; siinä kyllin, että se puolivalmiinakin on uudet ja ylen tärkeät lisät antanut aikakirjoillemme ja tarkemmin kuin mikään edellinen teos valaisee Suomen sisällisiä oloja 17:nen vuosisadan alkupuolella. Että esityksen kieltä ja paikoittain myös kerrottujen asiain järjestelyä täytyy vähemmin tyydyttävänä pitää, olkoon ohimennen sanottu.

Oudolta näyttää, että me olemme tähän luetteloon ottaneet hra Fagerlundin väitöksen, joka on lääketieteellisen tiedekunnan edessä tarkastettu. Mutta vaikka «Finlands leprosrorier, I» on ollut *lääketieteen* tohtoriarvon perustuksena, vieläpä — joll'emme erehdy — oli dosentinkin arvoa perustamaisillaan, emme kuitenkaan voi siinä löytää mitään mainittavaa, jota ei historioitsija olisi voinut tutkimuksillaan saada selville ja kirjoittaa. Mikäli me olemme voineet huomata, on teoksen arvo kokonaan historiallista laatua, ja sen ansiot sen lisäksi pikemmin vain ainekokoelman kuin tavallisen väitöskirjan ansioita. Muutamat tutkijat arvelevat panevansa liiaksi omaa itseänsä teokseensa, jos siihen kirjoittavat yhtään riviä, jota eivät ole löytäneet semmoisenaan jostakin asiakirjasta, mutta siten syntyy mosaikikuva, joka ei tyydytä. Tärkeimmät päätökset ja tiedot eivät tavallisesti ole valmiina lähteissä tavattavina.

Tällä on viitattu esillä olevan kirjan sekä ansioihin että puutteihin. Turhaa olisi varmaan Seiliön ja Gloskär'in sekä vanhan Yrjänän hospitaalien suhteen etsiä uusia tietoja; mitä vain on saatavissa, se on kyllä otettu hra Fagerlundin teokseen. Tuntuvatpa nuo nykyaikaan asti menevät tiedot Seiliön taloudenhoitajien jälkeläisistä lopulta asiaan kuuluvilta, koska ne jollekin elämäkerran kirjoittajalle voivat jonkun uuden nimen tahi päivämääräyksen antaa. Mutta kun nimeltäkin luetellaan niitä raukkoja, jotka — muka spitaalitaudin vaivaamina — ovat sanotuissa sairashuoneissa vuosikausia rypeneet; kun me samoin saamme muonatilien mukaan lukea koko 28 sivua peräkkäin, mitä he kunakin viikkopäivänä saivat syödäkseen, niin ei

kukaan kuuna päivänä voine valittaa, ett'ei hra Fagerlund olisi seikkaperäisiä tietoja antanut. Päinvastoin alus on niin ankaran pohjalastin saanut, ett'ei se pääse ensinkään niille vesille, joissa se voisi kuntoansa näyttää. Etupäässä tahtoisimme näet, — historioitsijat ja muut, — tällaisesta teoksesta saada tietää, millä lailla keskiajan armeliaisuuden laitoksesta vähin erin on syntynyt varsinainen sairashuone ja sairaanhoito; me tahtoisimme tietää, millainen tuo kuulu spitaalitauti aikoinaan oli, joko se sitten on ollut raamatun mainitseman taudin tahi meidän aikojen kuppataudin kaltainen niin hyvin taudin ilmiöitten kuin yhteiskunnallisen merkityksensä puolesta j. n. e., — kaikki kysymyksiä, joita ratkaisemaan historioitsija ei hevillä pysty, vaan jotka kuuluvat lääkärin alaan. Mutta niihin emme saa vastausta tästä teoksesta. Se ahdas ohjelma, jonka kirjan tekijä on itselleen noudatettavaksi asettanut, pakottaa häntä pysymään kulloinkin niissä joko tärkeissä tahi mitättömissä tiedoissa, joita asiakirjat juuri Gloskär'istä tahi Seiliöstä antavat, ja kokonaiskuvaa ei siis synny. Ainoa toivomme on, että nämä aukot jossakin seuraavassa osassa tulisivat täytetyiksi. Väitöstilassa suullisesti annettu johdanto oli jonakin viittauksena, että sellainenkin osasto on tulossa; toivottavasti hra Fagerlund sille omistaa yhtä paljon työtä kuin tälle perustavalle osalle.

Ottaessamme hra von Bonsdorff'in kirjaa lahjoituksista, läänityksistä ja rälssitiloista Kristiinan aikana tarkastettavaksi, huomaamme heti, että vaikea aine, joka ei ennen, mikäli koskee Suomenmaata, ole tullut erityisen tutkinnon esineeksi, on saanut kykenevän esittäjän. Joka tahtoo Suomenmaan sisällisiä oloja tuntea, semmoisina kuin ne esiintyvät alussa Ruotsin mahtavuuden aikaa, ei voi olla tähän teokseen tutustumatta.

On kyllä totta, että aikaisemmatkin tutkijat ovat pääpiirteissä oikein kuvanneet sitä aatelin ylivaltaa, joka kaksi vuosisataa sitten uhkasi talonpoikaisen kansan onnea ja koko yhteiskunnan tulevaisuutta. Tärkeimmät läänityskirjat, aatelin privileegiokirjat, aikalaisten kertomukset ja valitukset ynnä valtion raha-asiain samoin kuin yhteisen kansan yhä kasvava ahdinko, ne ne tarjoovat runsaasti aineksia, jos läänitysoloja tahtoo esittää, eikä tietysti niitä ole jätetty käyttämättä. Mutta mainitut lähteet, niin tärkeät kuin ne ovatkin, eivät läheskään aina voi läänitysoloja alkuperäisillä tiedoilla tahi numeroilla valaista. Mitä tarkemman kuvauksen tahtoo, sitä välttämättömämpi on mennä niihin lähteihin, jotka ensi kädessä valaisevat näitä kysymyksiä, maa- ja verokirjoihin, reduktsioonin asiapapereihin y. m., jotka

yksin voivat kameraalisesti ja tilastollisesti tarkan kuvauksen perustaa. Tämän vaivaloisen tehtävän hra Bonsdorff on suorittanut ja hän on sen suorittanut hyvin taitavalla tavalla.

Yksi esimerkki näyttäköön, miten suuresti tiedot voivat eritä, jos muitten kertomusten mukaan tahi alkuperäisten lähteitten avulla käydään työhön. Vanhemmissa teoksissa on luettu Erikki XIV:nen viaksi, että suurien läänitysten taakka laskettiin kansan niskalle, mutta enemmän yksityisseikkoihin menevä tutkimus, — jonka, mitä Ruotsiin tulee, hrat Forsell ja Forsgrén vainaja jo ovat suorittaneet, — näyttää, että alkuperäiset kreivi- ja vapaaherrakunnat eivät olleet paljo muuta kuin loistava nimi, kun sitä vastoin suuret aineelliset edut myöhemmin ovat karttuneet näitten ylimystön johtajien osaksi. Kristiinan holhojahallitusta on usein moitittu siitä huolesta, jota se muka olisi aatelille osoittanut, vaan sen ajoilta ei voi mainita yhtään uutta kreivi- tahi vapaaherrakuntaa. Kristiina kuningatar sitä vastoin, — puhuaksemme niistä läänityksistä vain, jotka olivat Suomessa, — perusti melkein yht'aikaa 8 kreivi- ja 17 vapaaherrakuntaa, luovuttaen samassa suuren osan meidän maata ylimyksille. Toinen esimerkki, miten alkuperäisten lähteitten avulla voi vanhoja erehdyksiä korjata. Suomessa olevien vapaaherrakuntien lukua on ennen mainittu 22:ksi, mutta oikeastaan niitä ei ollut kuin 17, koska tästä täytyy lukea pois Lempäälän, Kokemäen, Elimäen, Koiviston ja Närpiön vapaaherrakunnat, niitten omistajilla kun ei ollut täydellisiä vapaaherrallisia oikeuksia, vaan muun muassa puuttui oikeus tuomita, perustaa kaupunkeja j. n. e.

Kun nykyään Tanskanmaassa maaorjuuden lakkauttamisen satavuotisjuhlaa vietettiin, lienee moni lukija, jolle historia ei ole ollut pääaineena, kummastellen kysynyt, eikö pitempi aika vielä ole ehtinyt kulua siitä kuin moinen ies oli Tanskassa olemassa. Mutta voisipa yhtä hyvin hämmästyä ajatellessa, että Suomenmaa noin kaksi vuosisataa sitten oli ikäänkuin jaettu pienelle ylimystölle, joka oli perinyt hyvän osan kruunun oikeuksia ja epäilemättä piankin, joll'ei Kaarle XI:nen ankara korjaus olisi tullut väliin, olisi voinut talonpoikien ikimuistoisen vapaudenkin kukistaa. Tuskin mikään voi meidän ajallemme tuntua vieraammalta kuin sellainen järjestelmä, jonka mukaan kreivi- ja vapaaherrakunnissa asuvien täytyi «oikealle kreivillensä» tahi «oikealle vapaaherrallensa» osoittaa alamaisuutta ja suorittaa veronsa, vedota alioikeudesta hänen tuomioonsa j. n. e.; ja mitä lähemmin näihin kyllä monimutkaisiin määräyksiin tutustuu, — joka hra Bonsdorff'in seikka-

peräisen esityksen avulla helposti tapahtuu, — sitä paremmin opimme käsittämään, minkä arvaamattoman palveluksen iso reduktsiooni on tehnyt koko yhteiskunnalliselle kehityksellemme. Ja mikä ääretön paljous pikku poikkeuksia tässä kohden sen lisäksi oli olemassa, ikään kuin ehdon tahdon olisi yritetty avata väärinkäytöksille tietä! Samassakin läänityksessä sellainen erilaisuus joskus oli olemassa, että yksi pitäjäs maksoi kreivillensä kymmenyksetkin, toinen kruunulle, eikä tämä säännöttömyys ollut ainoa laatuansa. Laamannin verosta läänityskirjat eivät maininneet mitään, mutta yleensä sitä suoritettiin kreiveille ja vapaaherroille; muutamat läänit olivat aivan toisin perittävät kuin muut, j. n. e. Ja nämä läänit olivat sitten päälle päätteeksi enimmältään muukalaisille annetut, jotka harvoin olivat Suomessa käyneetkään. Mitähän nuo korkeat herrat Wasaborg, Banér, Wrangel, Oxenstjerna, Adler Salvius, Lilje, Soop, Paikull, Kagg, Yxkull-Gyllenband, Taube, Rosenhane y. m. huolivat Suomessa olevista läänityksistään, joita eivät koskaan edes nähneet? Pääasia oli että verot säännöllisesti suoritettiin, kävi miten kävi asukkaiden. Ja Kristiinan hallituksen lopulla oli yli 4,100 manttaalia, lähes 14,900 arvioruplaa ja noin 154 aatranmaata täten luovutettu, joitten vuotuiset verot olivat noin 124,000 talaria hopearahaa, sekä sen lisäksi 11 kaupunkia.

Tällä oi ole läheskään kaikkia läänityksiä mainittu. Tulee vielä lisään allodiaali-läänitykset sekä ne lahjoitukset, jotka olivat annetut joko Norrköpingin päätöksen mukaan tahi elinajaksi tahi määräämättömäksi ajaksi, muita vähemmän tärkeitä läänityksen lajeja mainitsematta. Emme tässäkään kohden lähde yksityisseikkoja luettelemaan; täytyy vaan huomata, että nämä pienemmätkin läänitykset mitä selvimmällä tavalla näyttävät, että Kristiina enemmän kuin kaikki muut on luovutusten lukua enentänyt. Holhojahallitus oli ainoastaan neljänneksellä kartuttanut rälssiluovutuksia, mutta vuodelta 1649 ikäänkuin tulvailee näitä armonosoituksia sodasta palaaville upseereille ja muille. Eikä tuhlaus lakkaa ennen kuin Kristiinankin täytyi itselleen tunnustaa, ett'ei kruunulla enää ollut Suomessa mitään pois annettavaa! Milloin mitäkin ansioita palkitakseen ja yksityiskohdissa hyvin erilaisilla ehdoilla kuningatar antoi tällaisia läänityksiä, jotka lopulta ja yhteenlaskettuina tulivat valtiolle vielä tuntuvammiksi kuin suuret. Lähes 7,500 manttaalia, 3,500 arvioruplaa ja 265 aatranmaata, joiden vuotuinen vakinainen vero nousi 192,220 hopeatalariin, oli täten mennyt kruunulta hukkaan, ja vaikka numerot tässä kohden voivat joinkin määrin horjua, jääpi

loppupäätös samaksi. Ennen Kristiinan aikoja luovutetut maat ovat kummassakin laskussa otetut mukaan, joten koko verojen vähennys eli afkortning tulee näkyviin. Turun ja Porin läänissä oli 68 % tilojen luvusta eli 68 % manttaaliluvun mukaan luovutettu, Uudenmaan ja Hämeen läänissä 61 ja 60 %, Viipurin läänissä ynnä Savossa 50 ja 44 %. Pohjanmaa ja Käkisalmen lääni olivat niin täydellisesti kadotetut, ett'ei kruunulla ollut siellä paljon mitään vakinaisia veroja tallella.

Emme mene tarkemmin yksityiskohtien luettelemiseen, koska silloin olisi vaikea tietää mihin päättyä. Sen vain lisäämme, että hra Bonsdorff on näitä vaikeita kysymyksiä tutkinut huolella ja tarkkuudella, jotka olisivat iäkkäällekin tiedemiehelle kunniaksi. Suurempaa yleisöä hänen teoksensa ei kyllä voi huvittaa; siksi itse aine on liian kameraalista laatua, mutta tiedemiehille, joiden on välttämätöntä yksityiskohdissakin tuntea läänitysolojen laatua, on verraton palvelus tehty sillä, että äärettömiä joukkoja asiakirjoja tätä väitöskirjaa varten on käytetty ja niiden antamat tiedot sovitetut selvään katsaukseen sekä useihin valaiseviin tauluihin.

Vähää ennen kuin mainittu väitös, joka selittää läänityslaitoksen rasituksia, oli meillä ilmestynyt toinen teos, jossa Ison vihan hävitykset ja olot tulevat kerrotuiksi, hra Lindeqvist'in väitöskirja näet. Jos edellinenkin aika oli murheellista laatua, niin tuskin mikään vetää jälkimmäiselle vertoja kolkkoudessa.

Kova sallimus tosiaankin, että suuret nälkävuodet juuri olivat käyneet ennen suuren sodan kärsimyksiä, vähentäen sekä väkilukua että varallisuutta ja samassa kansamme vastustusvoimaa aivan kauheassa määrässä. Mutta kun hra Lindeqvist pitää mahdollisena, että kamalat vuodet 1696—98 olisivat koko 1/4 koko väestöstä korjanneet, ja että täydellinen väkiluku v. 1700 olisi ollut korkeintaan 370,000 henkeä, niin hän nähtävästi on mennyt liian pitkälle. Olipa tuntuvaa kyllä, jos 1700-luvun alussa oltiin melkein samalla kannalla kuin Kaarle X:nen aikoina, siis että Suomella oli noin 450,000 hengen asukasluku, mutta suurempaa vähennystä emme voi katsoa todennäköiseksi. Varallisuuden tilaa saapi samoin jollakin varovaisuudella esittää. Tapaahan kyllä Ison vihan alusta asiakirjoissa valituksia, ett'ei silloin enää löytynyt puhdasta rahaa tahi kalleuksia muuta kuin jossakin ainoassa maakirkossa, mutta seuraavana aikana lueteltiin mitä venäläiset olivat vieneet, ja siitä selviää, että koko paljonkin hopeata ja rahoja oli ollut otettavissa; siis noita edellisiä tietoja ei voi oikeina pitää.

Joka tapauksessa ja vaikka tässä kohden kuvataankin Kaarle XII:nen ensimmäisiä vuosia vähän valoisammiksi kuin hra Lindeqvist sen on tehnyt, jääpi melkein selittämättömäksi arvoitukseksi, miten Suomen kansa seuraavina vuosina saattoi antaa yhä uutta väkeä sodan Molokin kitaan. Mankell laskee, että 40—50,000 miestä olisi mennyt Suomelta hukkaan sodan aikana, vaan kun heti ensi vuotena puolet tästä summasta tiettävästi läksivät teille, joilta harva palasi, ja sitten yhä uudestaan kiskottiin maasta rekryyttejä, niin meitä ei kummastuta kun lasketaan, että yksistään Turun läänistä jo ennen Pultavan tappelua olisi viety 21,000 miestä. Ja sittenpä vasta kovin aika tulikin: nostoväkeä vietiin tappeluun, paikoittain alkoi sissisota ynnä sitä seuraavat täydelliset hävitykset, sellaiset kuin venäläisten Pohjanmaalla tekemät tuhot; vihdoin Pietari tsaari rupesi Suomesta sen viimeisiä voimia pusertamaan vielä ankarammin kuin ennen Kaarle XII ja Nieroth. Ne ikäluokat, jotka ehtivät syntyä nälkävuosien jälkeen, ja jotka varmaan olivat säännöllistä taajemmat, ehtivät tuskin tulla asekuntoisiksi ennenkuin niitä täysin määrin kysyttiin; sen lisäksi olot vuosina 1714—17 nähtävästi olivat niin kurjia, ett'ei lapsia mainittavasti syntynytkään. Niinpä kyllä helposti ymmärtää, että maamme vasta noin keskipaikoilla 1700-lukua vähitellen oli ehtinyt kohota siihen väkilukuun, joka sillä oli v. 1695.

Mutta tässä tummassa taulussa löytyy valopuoliakin, ja lohduttavin päätös kaikista on tietysti, ett'ei koko maamme tullut autioksi sotaväenottojen, väentapon ja paon kautta. Varsin merkillistä on niin ikään nähdä, miten itse venäläinen hallitus, — kuinka vähän Pietari I muuten on omia saatikka muiden alamaisia säälinytkään, — sai järjestystä aikaan, ainakin välttävää. Galitsin ruhtinaan kuva meitä tässä etupäässä viehättää, vaan muitakin venäläisiä voi mainita, jotka ovat pitäneet onnettoman kansamme kärsimyksistä lukua. Ei siis saa oloja yksinomaan Pohjanmaan mukaan kuvata, jossa hävitys väestön kapinain ja uppiniskaisuuden takia tuli monta vertaa kovemmaksi kuin muualla.

Tietysti se sanomaton sekasorto ja hävitys, jonka pitkällinen sota tuotti, tekee historioitsijalle ylen vaikeaksi saada luotettavia tietoja jaksosta 1700 21. Onhan tunnettu, että suuri osa meidän kirkon- ja kihlakunnan arkistoja juuri siihen aikaan on tavalla tahi toisella hävinnyt, mikä palanut, mikä mennyt venäläisten kiväärienlatinkien kääryiksi, j. n. e. Käyttämällä hyväkseen niitä tietoja, jotka Ruotsin ja Suomen valtioarkistot sisältävät, hra Lindeqvist kuitenkin on voinut luoda hyvin täydellisen kuvauksen näistä

synkistä ajoista. Tahdomme erittäin huomauttaa, miten paljo hän ennen käyttämättä jääneiden tuomiokirjain avulla on tuonut esille sivistyksen tilan valaisemiseksi, samoin miten paljon uusia pikkutietoja on annettu venäläisten hallinnosta sekä maamme aineellisesta tilasta. Vaikka esitys paikoittain ei ole niin hyvin järjestetty kuin suotava olisi ollut, saamme olla kiitolliset että ylen tärkeä aikakausi on tullut niin täydellisesti ja huolellisesti esitetyksi.

Suuri pohjoismaiden sota on nykyään antanut toisellekin suomalaiselle tutkijalle ainetta väitöskirjaan, kuitenkin sillä lailla, että aivan toisellaisia tapauksia silloin on otettu tarkastettaviksi. Hra Hartman on näet esittänyt Pietari tsaarin vuonna 1716 harrastamaa tuumaa saada armeijaa Skaanen maakuntaan valloitusretkelle.

Aine ei välittömästi kuulu Suomen historiaan; tahdomme siis tässä lyhimmiten vain mainita, että sama kysymys ennen on tanskalaisen tutkijan Holm'in kautta tullut tyydyttävästi esitetyksi. Hra Hartman on sen lisäksi voinut käyttää Venäjän arkistoja ja kirjallisuutta hyväkseen, joka on sitä kiitettävämpi mitä harvinaisempi venäjän kielen taito meidänkin historioitsijoissa on, mutta tieteen kannalta ei tarvitse huomauttaa, ett'ei silläkään ole mitään kuninkaantietä viisauteen löydetty.

Hra Hartman'ille tämä muistutus kuitenkin on tarpeen, sillä hänelle nuo uudet tiedot ovat ratkaisevaa laatua, teoksen tieteellisyyden vahingoksi tietysti. Jos hän ei ole löytänyt mitään venäläistä asiakirjaa, joka tunnustaisi, että tsaari tahtoi saada maata Pohjois-Saksassa valtaansa, niin sillä luulee hän todistaneensa, että mainittu tuuma oli olematon ja mahdoton. Kuka voi hymyilemättä lukea hra Hartman'in ylistyspuheita, että Pietari tsaari oli perin rehellinen ja sanoissaan pysyvä sekä mitä suurimmalla huolella vältti kaikkia diplomaatillisia petoksia? Ja kuka rupeaa Fryxell'iä, Solovieff'ia tahi Droysen'ia halveksimaan niitten kyllä rohkeitten moitteiden johdosta, jotka hra Hartman on niille suvainnut antaa samassa kuin omaa esitystään kiittää? Kun tämä uusin teos sen lisäksi suuressa laajuudessaankin antaa vastakkaisten tuumien ja vehkeitten kyllä sekavasta vyyhdistä varsin hämärän kuvan, niin kirja lopulta on huomattava oikeastaan niitten tietojen tähden, jotka meille ennen tuntemattomista venäläisistä lähteistä on tuotu ilmi. Neljäs ja kuudes luku etupäässä ovat huomattavat semmoisina, jotka tuovat uusia seikkoja valoon; sen lisäksi muutamat liitteistä ovat tärkeitä.

Toinenkin väitöskirja ilmestyi meillä viime vuonna, joka niin ikään esittää ulkopolitiikin kohtauksia. Hra Aug. Hjelt on ottanut kuvatakseen

Ruotsin asemaa ulkomaan valtoja kohtaan 1772 vuoden vallankumouksen jälkeen. Tämäkin kysymys ainoastaan laillansa kuuluu Suomen historiaan, vaikka se kyllä on itsessään tärkeä.

Joll'emme erehdy, oli hra Hjelt ryhtynyt aineesensa jo ennen kuin Tegnér ja Odhner olivat samaa ainetta käsitelleet, eikä hän sitten hennonut siitä luopua, vaikka niin sanoaksemme kerma jo oli kuorittu pois, ennenkuin hän ehti kirjansa painattaa. Seuraus on, että me pääasiassa tunnemme ennestään, mitä tässä teoksessa kerrotaan, joll'emme ota lukuun Preussin politiikistä vv. 1772 ja 1773 annettua kuvausta sekä niitä tietoja, jotka Berlinin ja Wienin hovien välistä annetaan. Sitä vastoin paljon pikkuseikkoja kyllä kerrotaan, joita emme löydä edelläkävijäin teoksista. Omituiselta tuntuu muuten että kirjoittaja, vaikka Saksan arkistoista on paraat löytönsä saanut, juuri on Fredrik II:n politiikkia kuvannut ankarammin kuin suotava olisi ollut. Tämä hallitsija ei ole ollut välikappaleista arka, vaan sisarenpojalleen hän itse on ilmoittanut, mistä Venäjän kanssa oli sovittu; siinä kohden siis kenties luonnollinen hellyys on painanut enemmän kuin halu laajentaa valtakuntaansa, ja sitäkin olisi sopinut ottaa lukuun. Ansiona sopii sitä vastoin mainita, että hra Hjelt erittäin valaisevalla tavalla esittää niitä päivä päivältä vaihtelevia mielialoja, jotka Euroopan hoveissa vallitsivat sitten kun nuori Kustaa III oli rohkean vallankumouksensa tehnyt. Viimeinen luku kertoo liitteentapaisesti, millainen asema oli Suomenmaassa, joka tietysti ensimmäisenä olisi tullut sodan saaliiksi, jos yleinen sota olisi syttynyt. Kaikesta näkyy, että taistelu olisi tullut meille kovin vaikeaksi, mutta onneksi se voitiin kokonaan välttää. Mikä Kustaa III:nen sillä hetkellä pelasti, ei ollut muu kuin onneton ja juuri samaan aikaan jaettu Puola, sillä sekä Venäjä että Preussi pitivät tärkeämpänä säilyttää jo saatua saalista kuin ruveta uusiin ja epätietoisiin selkkauksiin.

Kaikkein viimeiseksi yllä olevassa luettelossa on teos, joka ilmestymisensäkin suhteen on muita myöhempi ja joka sen lisäksi aineensa kautta on meidän omaa aikaamme lähinnä.

Hra Hannikainen on väitöksellään Vanhan Suomen eli Viipurin läänin oloista 18:lla vuosisadalla ruvennut aineesen, jota ei ennen ole läheskään yhtä täydellisesti esitetty. Knorring teoksessaan Gamla Finland, Rob. Lagus Juridiskt album'issa ja Akiander kirjassa Om donationerna i Viborgs län ovat kyllä esittäneet eri puolia Itä-Suomen sisällisestä historiasta, mutta niistä ei yksikään ole yrittänyt yhtenäisessä jaksossa esittää ainetta. Sitä

vaikeampi on tietysti hra Hannikaisen tehtävä ollut. Täydellisyyttä ei tietietysti voi häneltä vaatia; moni tärkeä kysymys on jäänyt syrjälle tahi tullut ohimennen selitetyksi, mutta sekin on jo suuri ansio, että tärkeämmät tosiasiat ovat tulleet päivän valoon.

Ensimmäinen luku, joka kantaa johdatuksen nimen, kuvailee meille miten hallintoa Uudenkaupungin rauhan jälkeen järjestettiin pienessä Venäjälle sillä kertaa jääneessä osassa Suomenmaata, joka melkein alusta asti, samoin kuin Liivinmaa ja Viro, sai nauttia entisiä oikeuksia ja lakia, vaikk'ei siitä löytynyt rauhankirjassa nimenomaista määräystä. Luonnollisesti niin pienen alueen oli vaikea ylläpitää erikoisasemaansa, ja niinpä Viipurin ympäristölle olikin suureksi eduksi, että siihen pikku vihan jälkeen liitettiin uusi muusta Suomesta erotettu kappale.

Täten saatu turva oli sitä parempi, koska Turun rauhakirja nimenomaan vakuutti, että Ruotsin silloin luovuttama alue saisi entisen asemansa ja oikeutensa pitää. Muutamissa kohdin tarvittiin kuitenkin välttämättömästi muutoksia, siitä jo kieliolotkin antavat muistutuksen: ruotsi oli oikeuskielenä, suomi oli vallitseva asiain suullisessa käsittelyssä, venäjää tarvittiin usein vieraita miehiä kuulusteltaissa ja saksa oli justitsikolleegin kielenä, vaikka kolleegin pian täytyi hankkia itselleen ruotsalainen kielenkääntäjä. Vielä selvemmin näkyy uusien olojen vaikutus siinä kysymyksessä, joka Itä-Suomen synkässä uusimmassa historiassa on läpikäyvänä veripunaisena lankana ollut, — tarkoitamme tietysti lahjoitusmaakysymystä.

Viipurin valloituksesta saakka Pietari Suuri oli lahjoittanut venäläisille herroillensa milloin minkäkin osan vasta valloitettua maata. Veroja suoritettiin tietysti näille uusille herroille sen mukaan kuin vaadittiin, joll'eivät mahdottomia käskeneet, ja tietysti tiloja kovin rasitettiin. Koetettiin sitten palata Ruotsin aikuisiin oloihin, mutta niistä oli Venäjän virastojen vaikea saada tietoja, ja kun päätökseen tultiin, syntyi tietysti osittain uutta. Lahjoitusmaat eivät tulleet sääterin eivätkä puhtaan allodialirälssin eivätkä kruunun rälssin kannalle, vaan $^1/_3$ veroista, sitten kun niitä oli säännöllisiksi määrätty, meni kruunulle, $^2/_3$ tiluksen haltijalle. Varsin sekavat määräykset tulivat tarpeellisiksi, jotta entisajoista tavallisia veroja voisi täten jakaa kolmia. Hra Hannikainen on näitä asioita esitellessänsä käyttänyt avukseen venäjänkielistä kirjallisuutta ja tärkeissä osissa joko täydentänyt tahi oikaissut Akianderin esitystä. Oikeudellisessa suhteessa lahjoitusmaat todellakin tulivat omituiseksi sekasikiöksi, eivät olleet kruununrälssiä eivätkä votshinaa

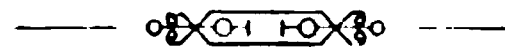
Olot lahjoitusmailla eivät tietysti olleet loistavia ja varsinkin Laatokan puoleisissa pitäjissä väärinkäytökset rehottivat. Talonpoikien viimeinen turva oli jo siihen aikaan karkaaminen, vaikka kyllä justitsikolleegi koetti oikeutta ylläpitää, noudattaen Ruotsin aikaisia asetuksia. Lienee tarpeetonta kertoa yksityistapauksia tämän valaisemiseksi: Venäjällä vallitseva orjuus ja talonpoikien siitä seuraava sorto vaikuttivat tietysti alusta asti haitallisesti meidänkin puolella.

Katariina II:n vapaamieliset aatteet ovat tunnetut, mutta yhtä hyvin tiedämme, ett'ei Venäjän talonpojat siitä mitään etua saaneet. Itä-Suomenkin rahvas sai kyllin kokea, että tuo vapaamielisyys ei merkinnyt paljoa: ruvettiin maita lahjoittamaan ja arvostelemaan, ei kylä- eikä taloluvun mukaan, vaan määräämällä siihen kuuluvia «sieluja.» Myymisen kautta usea läänitys joutui uuden haltijan käteen, joka tietysti sitä ankarammin vaati oikeutensa, mitä enemmän oli tiluksista maksanut. Viime vuosisadan loppupuolella haltijat moniaalla yrittivät korottaa veroja mielensä mukaan, milloin vuokran, milloin päivätöitten muodossa. Sen lisäksi kuului ääniä, jotka pitivät tykkönään sopimattomana, että aatelismiehen tulisi sattuneissa riidoissa esiintyä kihlakunnanoikeuden, mokoman talonpoikaisoikeuden eteen. Milloin Venäjän, milloin Itämeren maakuntain epäkohdat levittivät varjoaan Suomenkin alueelle, ja vaikutus tuli sitä tuntuvammaksi, koska maanlaatu meillä oli huono eikä voinut sellaisia taakkoja kantaa kuin Liivinmaan viljavat tasangot tahi Venäjän «musta maa.»

Niinpä viime vuosisata päättyy ja tämä alkaa varsin huonoilla enteillä. Tyytymättömyys, köyhyys, sekasorto ja väärinkäytökset olivat sääntönä, kuten hra Hannikainen varsin asiallisesti osoittaa. Sotaväen otot tulivat yhä rasittavammiksi, elinkeinoista ei yksikään kannattanut; Suomen köyhyys ja kurjuus tulivat tunnetuksi puheenparreksi. Johonkin toimeen täytyi ryhtyä, ja niinpä syntyi v. 1802 tarkastuskomitea, jonka ehdotukset olisivat hävittäneet nekin Ruotsin aikuisten olojen jäännökset, joita vielä oli olemassa, vaikka juuri Venäjän vallan synnyttämät epäkohdat olivat maan vaurastumiselle esteenä. Kaikeksi onneksi Aleksanteri I ja hänen neuvonantajansa kuitenkin käsittivät, ett'ei hyvää siitä olisi syntynyt. Pian käytettiin toinen keino: «vanha» Suomi yhdistettiin «uuteen» ja samassa alkoi se suuri työ ikimuistoisten väärinkäytösten poiskitkemiseksi, jota yhä vielä kestää, ja joka on meidän aikamme tärkeimpiä tehtäviä. Että vanhojen epäkohtien vaikutukset eivät sillä kokonaan lakanneet, osoittaa paraiten 25

päiv. Marraskuuta v. 1826 annettu surkean kuuluisa asetus, jonka seuraukset vielä tuntuvat. Hra Hannikainen ei kuitenkaan ole jatkanut esitystään niin pitkälle, vaan pitänyt jo mainittua tarkastuskomiteaa esityksensä loppukohtana. Siihen nähden että aine kuitenkin on laajoja tutkimuksia vaatinut, voipi tämän rajoituksen hyväksyä, mutta kylläpä olisi ollut suurempi syy jättää teoksesta pois tiedot väkiluvusta ja kauppaoloista, jotka eivät perustu riittäviin tietoihin. Olkoon miten on, tärkeitä kysymyksiä mainittu kirja esittää ja se ansaitsee täydessä määrin tulla huomatuksi.

E. G. Palmén.

Papisto ja Suomenkieli.

Historiallisten olojemme tuottama kaksikielisyys ei ole menneinäkään aikoina yleensä tuottanut niin ikäviä oloja papiston ja kansan välille, kuin toinen toisensa ymmärtämättömyys viimemainitun ja monen ylemmän virkamiehen välillä itse teossa on. Aivan ummikkoruotsalaista supisuomalaisessa seurakunnassa, miestä, joka opetustoimessaan olisi tarvinnut ja käyttänyt tulkin apua, ei toki maapappina liene missään ollut, sittenkun Luteeruksen puhdistama oppi maahamme tuotiin, siis kolmeen ja puoleen vuosisataan, vaikka kyllä semmoisia on tavattu kirkon korkeimmilla virkasijoilla, piispan-istuimilla. Mutta aina viime aikoihin on suomalainen sen sijaan saanut — ehkäpä saa paikka paikoin vieläkin — kyllälti kuulla ruotsilla sekoitettua suomimelskaa, jossa ei ainoastaan lauserakennus ole ollut hänelle outo, vaan myös kielen ääntäminen peräti vieras. Vuosisatojen vierressä oli yksinkertaisin kansanmies tästä tehnyt itsellensä johtopäätöksen milt'ei seuraavaan suuntaan: herrat syövät parempaa, talonpojat huonompaa; herrain kieli on parempaa, talonpoikain huonompaa. Tyytyen kohtaloonsa uinui kansa henkisessä horrostilassa, vaan sangen iloinen oli kumminkin sen lapsi, kuin sattui kohtaamaan herrasmiehen, joka selvästi puhui suomenkieltä.

Itsekukin hyvin tietää ja suomalaisena sydämmestään iloitsee siitä, että suuri kansallinen herätys ja sen tuottama muutos katsantotavassa ja oloissa on tässä suhteessa edellisinä vuosikymmeninä tapahtunut. Harvinaisempaa on enää kuulla ruotsinvoittoista ääntämistapaa ainakin suo-

malaisten seurakuntien papistossa, vaikkapa yksi ja toinen vanhus vielä muistuttaakin menneistä ajoista. Kukaan ei myöskään voine soimata papistoamme ainakaan siitä, että se olisi kokenut panna esteitä suomenkielen luonnollisiin oikeuksiinsa pääsemiselle; päinvastoin on se ollut asiaa auttamassa.

Tuo kaikki ei kuitenkaan estä ottamasta tarkastelun alaiseksi kysymystä, miten papisto kohtelee kieltä itseään ja onko siinä millekään toivomukselle enää sijaa.

Ennenkuin etsimme vastausta tälle kysymykselle, erotamme kaikella kunnioituksella koko vanhemman sukupolven papistoa kysymyksen piirialasta ja ymmärrämme »papisto»-sanalla ainoastaan sen nuorempaa, suomenkielistä sukupolvea, samoin kuin »suomenkieli»-sanalla äidinkieltämme äänne-, oikeinkirjoitus-, muoto- ja lauseoppineen.

Aivan itsestänsä selvänä pidämme aluksi asian, että papin on välttämättä julkisissa opetustoimissaan ja puheissaan käyttäminen puhdasta kirjakieltä. Useimmin paikoin on tietääksemme tarkoitettu täten tehdäkin, joskin yksityisen sielunhoidon alalla ja jokapäiväisessä puheessa useammalla etenkin ajan pitkään lienee taipumusta käyttämään paikkakunnan murretta. Niille harvoille, oikeastaan muutamalle, jotka periaatteesta muka kokevat käyttää paikkakunnan murretta saarnoissansa ja muissa toimissa, voimme vakuuttaa: »kyll'ei kaiu kaunihilta», eikä kuulija ymmärrä sitä yhtään paremmin kuin kirjoissa lukemaansa kirjakieltä. Useimmassa tapauksessa ei tarkoitettu murre todella olekaan muuta kuin sekasotkua, jossa on osa kirjakieltä, osa paikkakunnan murretta ja osa puhujan lapsuudessansa oppimaa murretta. Murteen käyttämistä sääntönä pidämme sentähden kokonaan hyljättävänä, vaikka mielellämme myönnämmekin, että joskus sopii murteellisella lauseparrella, sanansutkauksella ja vastauksella sangen sattuvasti valaista jotakin asiaa, ehkä säännön mukaan käyttääkin kirjakieltä.

Suomalaisissa lyseissämme tähän asti käytetty, parast'aikaa voimassa oleva ja kukaties kuinka kauas tuleviin aikoihin ulottuva lukujärjestys edellyttää, että jokaisen oppilaan tulee itsestänsä taitaa suomenkieltä. Siksi antaa se äidinkielelle suomelle viikossa keskimäärin $1^3/_4$ opetustuntia, nim. I:llä 4, II—IV:lle 2, V—VIII:lle 1. Aineista, joita läpi lyseen luetaan, on tällä opetustunteja vähempi määrä kuin millään muulla. Ylioppilaaksi tullessa on siis luettu tuo tuntimäärä ynnä IV:ltä luokalta alkaen harjoiteltu ainekirjoitusta. Jos sattui opettaja oikein uuras, kirjoitettiin niitä vii-

tenä vuonna keskimäärin 12 vuodessa, ell'ei, supistuivat ne vuosittain vähempään, voivatpa mennä kolmeenkin. Ja tämä oli äidinkielen tieteellisen opetuksen pohja.

Ylioppilaaksi tultua jakaannutaan. Ainoastaan filoloogit ja niistäkin vain ne, jotka ovat valinneet aineeksensa myös suomenkielen, tulevat tuolla koulussa saadulla pohjalla tieteellisempää opiskelemista harjoittamaan. Muut kaikki astuvat aikanansa käytännölliseen elämään sillä kielen [tieteellisessä katsannossa] alkeellisella tuntemisella ja -taidolla, jonka olivat sanotulla tavalla kouluaikanansa saaneet.

Mitä nyt nimenomaan teoloogeihin tulee, niin on heillä yliopistossa vielä yhden lukukauden harjoitus itse äidinkielen ja yhden lukukauden harjoitus uskonopillisten aineitten kirjoittamisessa. Jos otetaan 4 kirjoitusta kieli- ja 4 ainenäytteiksi, — käytäntöön katsoen ei tämä pitäisi olla ensinkään vähän, — niin on tällä tarkastettu tavallisen papin kaikki opetuksen saanti suomenkielessä. Mutta nämä kirjoitukset eivät kielitaitoon suuria lisiä kanna. Kyhätessä niitä ei juuri enää kajota muoto- yhtä vähän kuin lauseoppiinkaan, vaan oikeinkirjoituksen takia sitä enemmän sanakirjaan.

Alkavat sitten papin käytölliset toimet. «Nuori veli» saa useimmiten runsaimman osan töistä ja hoppu on hänellä tavallisesti saada sen verran levollista aikaa, että ennättää mietiskellä, valmistella, mitä on julkisesti puhuttava. Eipä paljon juohdu mieleenkään enää vaurastuminen suomenkielen taidossa. Kuulee muiden mukavasti vain meiskaroivan, tekee vähitellen itsekin niin. Koulutiedot unohtuvat yhä enemmän ja varmaa on, että kymmenisenkin vuotta oltua entisten lysee-oppien nojassa osataan vielä ehken — varmaa ei se ensinkään ole — kirjoittaa ja puhella semmoista suomea, kuin koulu- ja ylioppilasaikoina tarvittiin, vaan kielen edistys sinä aikana on jäänyt seuraamatta.

Näyttää siltä, kuin tämä ei ainoastaan voisi tapahtua, vaan jo olisi sangen arveluttavassa määrässä tapahtunutkin. Ja koska taitoa käy arvosteleminen ainoastaan julkisuuteen tuoduista näytteistä, niin olkoot pohjana seuraaville miettcille papiston sekä julkaisemat kirjat että julkiset opetuspuheet, saarnat, raamatun selitykset, rippikoulu-opetus, kinkeri-opetus j. n. e.

Alkuperäistä suomenkielistä kirjallisuutta uskonnon alalla ei aivan viime vuosina ole ilmaantunut paljo. Suurin teos lienee yhteinen saarnakokoelma *Vartijanääniä Suomen Siionista* ynnä sen jatkona *Vart. ään.*

menn. vuosisadoilta. Mimmoiselta näyttää nyt papiston suomenkielen taito näistä päättäen? Sen saa päättää kukin itse kuultuansa, ett'ei kieli niissä olekaan papiston! Tunnettu suomentaja Aatto S. on pyynnöstä tarkastanut kielen läpeensä, joten mahdolliset ansiot ja mahdolliset viat ovatkin hänen, eivätkä papiston. Mutta eipä pessimistinäkään olisi osannut edeltä niin alhaalle, kuin se tästä nyt näyttää, papiston kielitaitoa arvostella.

Papiston toimittamien käännösten alalta ei edellisestä koituneesen alakuloisuuteen juuri paljon iloa heru. Godet'in «Kuusi Luomispäivää», Beck'in «Kristillisiä Puheita» ja Roseniuksen «Elämän Leipää» ovat tietomme mukaan ainoat papiston toimittamat käännökset parilta viime vuodelta ja vaikka viimemainittu onkin niistä paras, haittaa sitäkin ruotsinvoittoisuus lauserakennuksessa.

Lisiä erityiseen hyvään mieleen ei myöskään tuo katsahdus sanomalehtikirjallisuuteen, jonka toimittajana papisto on. Turusta tulleissa ja tulevissa uskonnollisissa pikkulehdissä on kieli ollut ylimalkaan hyvin virheellistä, niin että, kaunistelematta puhuen, suopeinkaan lyseen kolleega ei varmaan antaisi välttävää korkeampaa arvolausetta siitä. Valoa pimeyteen tuovat kumminkin hiukan Lähetyssanomat, ja joka tietää, millä huolella kielen asua niissä valvotaan, myöntää mielellään kielen siinä paljoa paremmaksi kuin pääkaupungin muissa pikkulehdissä, samoin kuin Lähetysseuran toimittamissa pikkukirjaisissakin kieli yleensä on parempaa kuin Evankeelisen Seuran toimittamissa.

Tänä vuonna alkoi Porvoosta tulla jo kauan puuhattu ja toivottu uskonnollinen lehti *Vartija* sekä Oulusta *Hengellinen Kuukauslehti*, ell'ei ota lukuun jatkoa jo ennenkin ilmestyneelle laestadiolaisten lehdelle *Sanomia Siionista.* Ensimmäiseen kiinnittyvät ensiksi silmät, mutta — mirabile visu — kaikki sen toimittajat ovat julistaneet itsensä ja koko apumiesjoukkonsa jo aivan alkuhommassa kielen suhteen holhouksen alaisiksi. Lehteä toimittamaan ja kirjoituksillansa sitä tukemaan piti tulla nykyajan papistosta kyvykkäimmät, mutta heidän yhdenkään kieltä ei uskalleta semmoisenaan julkisuuteen laskea. Vartijalla on vieläkin vartija. Kääntäjää Aatto S. on taas pyydetty ja hän on ruvennutkin tuolle ei toki tyhjää merkitsevälle kaitsija-istuimelle.

Minkään varmemman päättäminen näin nuorien kielestä olisi muutoin ehkä liian aikaistakin, mutta Vartijan suhteen tuo ei näy tulevan kysymykseen vanhempanakaan. Sanomille Siionista ei kelpaa kai muiden neuvot

ja Hengell. Kuukauslehdelle ei käänny vahingoksi veljellinen sana: tarkempaa huolta kielestä jo tähän maailman aikaan.

Mitä sitten papiston julkisiin puheisin ja niissä käytettyyn kieleen tulee, niin on hra E. Bergroth «Katsahdus suomalaisen saarnan historiaan»-nimisessä kirjoitelmassansa siitä lausunut: «kieli on yleensä saarnoissa semmoista, että kansa sitä ymmärtää, ell'ei se kaikkia kieliopin sääntöjä noudatakkaan.» Pääpaino on mielestämme kokonaan päälauseella; tuon sivulauseen saattaa liittää yhtä hyvin arvosteluun vuokkiniemeläisen kuin turkulaisenkin esim. Keski-Suomessa oudolta kuuluvasta, vaan kuitenkin ymmärrettävästä murteesta. Papiston kieli ei siis ole parempaa eikä pahempaa, kuin että kansa sitä ymmärtää! — Kun nyt tässä muistaa, mitä kaikkea kansa ymmärtää, mimmoisesta sekamelskasta se selon ottaa, niin eipä totta tosiaan enää toinen kykene jyrkemmin lausuttua köyhäntodistusta koko Suomen papistolle antamaan. Ja tokkopa kukaan sitä tekemään pyrkineekään.

Mutta, vaikka minä puolestani uskon paremmin kohtuudessa pysyttävän, jos samainen arvostelu kuuluisi: «kieli — — — semmoista, että kansa sitä sangen hyvin ymmärtää, ehk'ei se useimmin paikoin olekaan puhdasta kirjakieltä», niin, katsoen asemaan, joka papistolla ainakin vielä nyt on kansan keskuudessa ja jota sen rehellisellä sekä uuraalla toiminnallaan tulisi pyrkiä säilyttämäänkin, pitäisin minä itseni oikeutettuna viimeksikin sanotun arvostelun perusteella lausumaan useammanvuotisesta mietinnöstä sukeutuneen vakaumukseni: *papisto on yleensä suomenkieltä käyttäessään liian huolimatoin; kieliopillisesta puhtaudesta ei pidetä tarpeeksi tarkkaa vaaria; useassa kohden muodostuu huolimattomuudesta suoranainen rääkkääminen; jopa on aika lopettaa viattoman kärsimykset.* *)

Aikoina aivan kaikkina, joina uskonnollisen elämän alalla on puhallellut virkistäviä tuulia, on kielikin elpynyt, tuorestunut. Uskonnollinen lämpö on nuorteaksi lämmittänyt myös sydämmen ajatusten ilmaisuvälikappaleen. Sentähden jaloimmat uskonnon alalla ovat saavuttaneet ansiota myös kielenkin alalla. Sillä vaikka kristinusko onkin ylimaailmallinen, niin on se samalla kansallinen. Yleismaailmallisen teki Luteerus työn uskonpuhdistamisellaan; siitähän Saksan kirjakielen alku. Miehen moisen, kuin

*) Näin ei estä sanomasta se ilahduttava tosiasia, että jotkut muutamat koettavat olla tunnollisia kielenkin käytännössä ja eroovat siis sanotun piirialasta.

esim. Scherr on, joka ei suinkaan ole ystävä kristillisyydelle, lausuessaan Luteeruksen uskonpuhdistuksesta uskontoon nähden: «traditsioonin puisen ikeen sijaan toi L. raamatunkirjaimen epäjumaloimisen rautaisen ikeen», täytyy kuitenkin myöntää L:lle ansiota kielellisessä katsannossa. Tuotti se pietismikin elävyyttä kielen käytäntöön eikä Schleiermacher'in käännettä valistuksen aikakauden järkeisuskossa vaikuttanut toimintakaan ollut saksan uskonnolliseen kieleen jälkeänsä jättämättä.

Ja samaahan todistaa omakin kirjallisuushistoriamme. Mikä asema Agrikolalle kieleemme nähden kieltämättä tulee, on yllinkyllin tunnettu. Onpa aivan äskettäin viitattu tässä lehdessä myös siihen vaikutukseen, joka meidän herännäisyyden ajalla oli suomenkieleen.

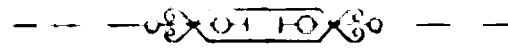
Elävään kristillisyyteen ei siis ensinkään kuulu kansankielen huolimatoin käyttäminen, vielä vähemmin sen rääkkäys, vaan päin vastoin sen tarkka tunteminen, oikea huolellinen käyttäminen ja elvyttäminen meheväksi, maukkaaksi.

Kuin tavallisesti niin on käynyt, että käytölliseksi papiksi tultuaan useampi on sijoittanut suomenkielen oppikirjat ylimmälle hyllyllensä, josta ne tuskin milloinkaan muistuttelemista varten alas otetaan, vielä vähemmin on tutustunut uudempiin kielioppeihin sekä näidenkään kautta seurattu kielitieteen kehitystä, niin silloinhan on aivan luonnollista, että tarkastaja on hankittava kaikelle papiston kirjalliselle toiminnalle, ennenkuin se missään kunnollisessa asussa kelpaa yleisölle. Silloin kärsitään myöskin välinpitämättömyydellä liikanaisiakin muunnoksia, joita kirjakieleemme uskonnon alalla tahdotaan tyrkyttää ja josta viime kirkolliskokoukseen toimitetun raamatunsuomennoksen kohtalo on veres esimerkki. Syytä vaan on iloita, että taitava hra F. A. on ottanut vaivakseen puolustaa kirjakieleemme uskonnon alalla jo vakaantuneita sanoja sekä torjua pois tuota rumalta kuuluvaa oikeinkirjoitusoppia, jota oppinut hra Jännes näyttää raamattuumme tahtovan.

Onpa siis todella aika ainakin nuoren ja nuorimman sukupolven ryhtyä tositoimiin puhdistamaan kieltänsä ja vapauttamaan se niin monista varsinkin ruotsalaisuuden kahleista, joita kantaen se, tuo luontaisessa asussaan niin sujuva suomenkielemme, ikäänkuin monasti huokauksen päästää. Eikä mikään kuulu oudommalta, kuin huolimattomasti käytetty kieli jumalanpalveluksissa, eikä ihmettä ensinkään, jos kielen tunteva sekamelskaa kuunnellessansa vaipuisikin vaikka kieliopillisiin tutkimuksiin. Toivon mukaan

ei tarvitakaan muuta kuin veljellinen huomautus vain, niin huolimattomuus loppuu ja itsekukin on pitävä kunniananasa sekä perusteellisesti taitaa että taitavasti käyttää ja aikansa muassa kehittää uskonnon palveluksessa jo kahdeksatta vuosisataa olevaa suomenkieltä.

E. H.

Virallista tilastoa.

Suomenmaan tilastollinen vuosikirja, tehnyt tilastollinen päätoimisto. Yhdeksäs vuosikerta 1887. Helsingissä 1887.

Suomenmaan virallinen tilasto. I. Kauppa ja merenkulku. 7. Yleinen katsaus Suomen ulkomaiseen merenkulkuun ja kauppaan vuosina 1883 ja 1884. Helsingissä 1888.

Suomenmaan virallinen tilasto. VII. Säästöpankki-tilasto 2. Katsahdus Suomen säästöpankkeihin, niiden kehitykseen ja tilaan vuosina 1883—1885. Helsingissä 1887—1888.

Suomen virallinen tilasto edistyy nopein askelin. Vuosittain julaistaan runsaasti tusinamäärä toimituksia, jotka valaisevat eri puolia kansamme yhteiskunnallista ja valtiollista elämää. Kunhan vain vielä muutamat näistä rupeavat ilmestymään määräajoin, saavumme kyllä vähitellen, mitä tietojen paljouteen tulee, muiden maiden rinnalle.

Kuta enemmän aineistoa näin kokoontuu vuosi vuodelta uusiin foliantteihin, sitä välttämättömämmäksi käypi myöskin yleiskatsaus, joka tästä yksityisseikkojen paljoudesta valitsee tärkeimmät kohdat, kokoaa hajanaiset piirteet kokonaiskuvaksi ja tekee mahdolliseksi yhteiskunnallisen kehityksen seuraamisen aikojen läpi. Tämä on *tilastollisen vuosikirjan* tehtävä. Se on, niin sanoaksemme, virallisen tilaston kaiku. Se kuvaa samoja oloja, mutta tekee sen vajoomatta yksityiskohtiin, tuopi esiin pääkohdat ja kokoaa ne ahtaampien rajojen sisälle. Sen tarkoitus on esittää yleiskatsauksellinen ja mikäli mahdollista tarkasti järjestetty kokonaisuus.

Laveat alkuteokset joutuvat harvoin yleisön käsiin; niiden kohtalo, ansaittu tai ansaitsematon, näyttää olevan jäädä pölyyntymään kirjastojen hyllyille — paitsi mahdollisesti virastojen alalla. Joku yksityinen tiedonhaluinen tutkija hakee ne ehkä sieltä silloin tällöin kootakseen joitakin tietoja, sitten suljetaan ne taas — ja siinä seisovat ne vierekkäin, rikasaarteisina ja unhotettuina.

Tilastollinen vuosikirja on sitä vastoin tehty levitäkseen yli maan, pyrkiäkseen jokaisen kansalaisen käsiin. Se koettaa sen vuoksi olla selvä ja helppotajuinen, välttäen kaikkea, joka voisi antaa syytä väärään käsitykseen. Se pyrkii olemaan kansan kirja.

Kuinka vastaa tilastollinen vuosikirjamme näitä vaatimuksia? Mainitsemme aluksi mielihyvällä, että se kokee pysyä muun tilaston rinnalla. Vuosi vuodelta löydämme yhä useampia tietoja siihen koottuina. Yhdeksäs vuosikerta sisältää näin muodoin 26 sivua enemmän kuin sen edeltäjä; useampia uusia osastoja on tullut lisää. Niin ilmestyy nyt teollisuustilasto ensi kerran jotenkin kelvollisessa asussa ja unhotetut käsityölaitokset otetaan nekin lukuun. Myöskin kauppa ja yhä kehittyvät säästöpankit ovat saaneet melkoisesti laajennetun tilan. Aivan uudet ovat tiedot aistinviallisten kouluista ja rikoksista viina-asetuksia vastaan. Ennen näitä ilmoituksia vetää kuitenkin huomiotamme puoleensa nyt lisätty katsahdus Suomen tullioloihin vv. 1830—1886. Suomen tullitulot, jotka 1830 olivat tasaisissa luvuissa vain 800,000 m., nousivat v. 1840 1,900,000 m:aan; v. 1850 ovat ne jo liki 4,200,000 m., alenevat itämaisen sodan aikana 1,900,000 m:aan ja nousevat sen jälkeen taas nopeasti seuraavina vuosina. Jo 1860 löydämme 5,700,000 m. ja 1865 6,900,000 m. Sotavuonna 1870 alenee luku taas 6,300,000 m:aan. Mutta tämä alennus on vain ohitsemenevä. V. 1875 kohtaa meitä äkkiä luku 12,400,000 m., 1880 liki 13,000,000. V. 1884 ovat tullitulot korkeimmillaan, nim. 16,100,000 m.; 1886, viimeisenä vuonna, josta tietoja on annettu, ovat tullitulot 13,900,000 m.

V. 1830 800,000 m. ja v. 1884 yli 16 milj., — siinä kehitys tullioloissamme viimeisen puolen vuosisadan kuluessa, jota syyllä voimme sanoa erinomaiseksi. Tämä pikainen nouseminen ei ole ainoastaan todistus niistä muutoksista, jotka tällä aikaa ovat tapahtuneet valtiovaraimme hoidossa, vaan antavat myöskin jonkunlaisen aavistuksen maamme taloudellisesta kehityksestä mainitulla ajalla. Vaihtelut tullituloissa eivät tosin kaikissa yksityiskohdissa riipu maan ulkomaisesta kaupasta. Suomen tulliolot ovat tällä aikaa tulleet täydellisesti uudistetuiksi ja uusia asetuksia on monesti ilmestynyt. Mutta ylimalkaan ottaen ovat nämä numerot osoitteita kauppayhteydestämme ulkomaiden kanssa, jotka taidolla ja asianmukaisesti käytettyinä ovat suuresta arvosta, varsinkin aikaisempiin ajanjaksoihin nähden, joilta tietoja tuonti- ja vienti-tavarasta joko puuttuu tahi vain puutteellisesti on saatavissa. Ne ovat numeroita, joista tulee ottaa vaari.

Muutamia tärkeitä täydentäviä tietoja kaipaamme tosin vielä tilastollisessa vuosikirjassa. Niin olisi kai, mainitaksemme esimerkkejä, tilastossa asukasluvusta yleiskatsaus asukasten ikäjakoon ollut paikallaan; samoin olisi epäilemättä osoitus asukasten siviili-säädyistä suotava. Ilmoituksissa avioliitoista kaipaamme vihittyjen luokittelua ikävuosien mukaan j. n. e. Nämä y. m. tiedot voisi ehkä helposti lisätä kirjaan tekemättä sitä hankalammaksi käyttää.

Paitsi näitä täydentäviä tietoja ovat muutamat alat kokonaan poisjätetyt. Meidän siviilioikeudellinen tilastomme loistaa täydellisen poissaolonsa kautta; kaipaamme erittäin tilastoa vararikoista ja avioeroista, puhumattakaan hintatilaston täydellisestä puutteesta, jonka toimeen saamiseksi vielä ylipäänsä on tehty niin vähän. Mielellämme olisimme myös nähneet, että olisi käynyt mahdolliseksi muiden ilmoitusten oheen liittää muutamia tietoja maamme meteoroloogisista oloista samoin kuin tuloksista asevelvollisten kutsunnassa toimitetuista mittauksista. Ne olisivat molemmat olleet suurelle yleisöllekin tervetulleita. Mutta luulemme varmuudella voivamme toivoa, että nämä ja muut tiedot ennen pitkää ilmestyvät tilastolliseen vuosikirjaan; sen laajeneminen vuosi vuodelta on meille siitä takauksena.

Tilastollisen vuosikirjan tulee, sanoimme äsken, olla pääkohtainen; helpoilla yleissilmäyksillä tulee sen korvata yksityiskohtien puutteen ja järjestelynsä kautta koettaa esittää lukijalle olot niiden suhteellisessa merkityksessä. Me haemme siinä vertailevia silmäyksiä entisiin aikoihin; ja absoluutti-lukujen ohessa, joita monesti on vaikea yhdellä silmäyksellä käsittää, kaipaamme suhdelukuja. Tähän nähden jättää tilastollinen vuosikirja vielä toivomisen sijaa, vaikka jonkunlainen edistys tähän suuntaan jo onkin tapahtunut. Niin esim. löydämme katsauksen asukaslukuun viimeisten vuosikymmenten kuluessa. Mutta miksi päättyy tämä katsaus juuri vuoteen 1830, vaikka vielä samalla sivulla olisi ollut tilaa ilmoituksille vanhemmiltakin ajoilta? Täytyykö meidän turvautua ulkomaalaiseen käsikirjaan löytääksemme täydellisen yleiskatsauksen väestön lisääntymiseen omassa maassamme tämän vuosisadankin kuluessa?

Moni muu yleiskatsaus, moni vertailu, jolle helposti olisi voinut saada paikan, puuttuu täydellisesti. Ne olisivat kuitenkin usein olleet tarpeelliset antamaan meille käsitystä niistä numeroista, joita esitetään. Vai mitä tietää ilmoitus, että v. 1885 89 henkeä maassa omin käsin lopetti

elämänsä? Onko se suuri vai pieni luku? Sitä emme voi välittömästi ollenkaan ymmärtää. Mutta ajatuksissa etsimme asukaslukua tehdäksemme vertailua; kysymme edelleen, kuinka monta itsensämurhaajaa oli viime vuonna, kuinka monta sen edellisenä? Mutta näitä vertailuja etsimme turhaan vuosikirjasta.

Samalla tapaa, miksi emme saa tietoa Suomen ulkomaisesta kaupasta myöskin ennen vuotta 1884? Tämähän kuitenkin olisi ollut tarpeellista selittämään tässä esitettyjä lukuja. Näiden tietojen hankkiminen ei myöskään olisi tuottanut suurta vaivaa; olisihan vain tarvinnut lainata muutamia numeroita edellisistä vuosikerroista.

Mutta en tahdo luetella muita vajavaisuuksia vuosikirjassa. Helppo on sanoa, mitä puuttuu. Aika ja kustannukset epäilemättä usein ovat esteinä eikä myöskään lehtien pieni koko juuri ole sopiva pitempiä yleiskatsauksia varten.

Eräs seikka tulee minun kuitenkin vielä mainita. Se on selittävän tekstin puute eli vaillinaisuus. Tämä on tosin muistutus, joka usein suuremmassa eli pienemmässä määrässä koskee myöskin muita tilastollisia toimituksia; vuosikirjaa kuitenkin ennen kaikkia muita.

Muissa tilastollisissa toimituksissa löytyy näet tavallisesti johdatus, jossa toimittaja, samalla kun hän luo yleisen katsauksen vihon sisällykseen, antaa lukijalle muutamia viittauksia numerojen merkityksestä, vieläpä joskus parhaimmassa tapauksessa arvostelee aineiston laatua. Tilastollisessa vuosikirjassa sitä vastoin numeroita, vain numeroita; ainoastaan siellä täällä tapaamme lyhyen muistutuksen viivan alla. Kuitenkin olisi tässäkin monessa kohden tarkempi selitys ollut paikallansa tehdäksensä numerojen oikean käsittämisen mahdolliseksi. Sillä ei liene tarkoitus antaa lukijalle arvoituksia. Kuinka saattaa nyt esim. suuri yleisö tietää, mitä tilastossa ymmärretään purjelaivalla? Voipi se ehkä aavistaa, ett'ei tällä tarkoiteta jokaista venettä, joka purjeen nostaa. Mutta miksi ei voida pienintä tonilukua ilmoittaa? Kuinka saattaa se edelleen tietää, että kauppatilastossa ainoastaan puhutaan tavarasta, joka on tuotu omaan maahan siellä käytettäväksi eli viety sieltä maan omista tuotteista, ja että kauttakulku eli transitoliike ei ole otettu lukuun? Kuinka voidaan ulkomailla tietää, että ilmoitukset vienti- ja tuontimaista tarkoittavat ainoastaan niitä maita, joihin tavara on suorastaan viety eli joista se on likinnä tuotu? Mikä käsitys saadaan siellä näin muodoin meidän kauppasuhteistamme?

Ylipäänsä ollaan niin hyvin tilastollisessa vuosikirjassa kuin muissa toimituksissa liian niukkia mitä ranskalaiseen rinnakkaistekstiin tulee. Suurempi laajuus tässä kohden olisi kuitenkin tärkeä ja vaiva vähäinen; onhan vain kysymys muutamista riveistä. Meidän tulee muistaa, että tilastolliset toimituksemme kuuluvat niihin harvoihin lähteisin, joista ulkomaalla etsitään tietoja meistä. Niin esim. oli hiljan nähtävänä yhteenveto tilastollisesta vuosikirjastamme eräässä ranskalaisessa maan- ja tilastotieteellisessä aikakauskirjassa, ja Wien'in tilastollisen viraston kuukauslehdessä luemme, että Suomen suostuntaveron tilasto hiljan oli tarkan tutkimuksen alaisena mainitun kaupungin tilastollisessa seminaarissa.

Moni ilmoitus tulisi vasta tämmöisen selittävän tekstin kautta myöskin suomalaiselle lukijalle täysiarvoiseksi. Minun ei tarvitse muuta kuin uudestaan viitata silmäykseen maan tullioloista. Minkä lisätyn arvon nämä saisivat, jos yleisö samalla saisi aavistuksen ajoista, jolloin tärkeimmät muutokset tullitaksassa ovat tehdyt! Nämä tiedot eivät läheskään ole jokaisen saatavissa.

Siis, suurempaa auliutta tekstiin nähden! Miksi ei voida heti kohta lisätä pari sivua liitteenä? Se kai ei olisi mikään niin ylen vaikea eli rohkea yritys. Tässä liitteessä näkisimme myöskin mielellämme muutamia lyhyitä tietoja niiden numeroiden synnystä ja arvosta, jotka kirjan sisässä täyttävät paikkansa niin suurella varmuudella. Niinkuin asianlaita nyt on, esiintyvät melkein kaikki täysi-varmojen lukujen näköisinä, olkoot sitten kuinka luotettavia eli likimääräisiä tahansa. Kylvön ja sadon määrä ilmoitetaan tarkasti tynnyrilleen; yhtä tarkasti tiedetään lehmäin, lampaiden, vuohien ja ankkojen luku maassa, eikä missään mainita että näiden lukujen luotettavaisuus olisi vähempi kuin varmimpain tietojen väkilukutilastossa eli muualla. Ainoastaan säästöpankkitilastoon nähden huomautetaan muutamista virheistä ja pahaan maineesen joutuneesta postitilastosta sanotaan lyhyesti: «luotettavampia tietoja ei ole saatu.» Mutta lieneeköhän kaikki muu paljon luotettavampaa? Mainitsin maanviljelystilaston. Entäs kauppatilasto? Onkohan se paljon parempi?

Se on totta, hyvin tiedetään, ett'ei löydy monta, jotka niin tinkimättä uskovat noita varmoja lukuja. Ei kukaan ihminen usko, että Suomessa on 239,968 kapp. kanoja ja kalkkoonoja, ei edes likimäärinkään, olkoon tilastollinen vuosikirja siitä kuinka varma tahansa. Ei myöskään uskota, että maan tuonti- ja vientitavara v. 1884 oli arvoltaan tarkalleen

137,701,413 m. ja muutamia penniä, joitten ilmoittamiselle vuosikirjassa tosin ei ollut tilaa.

Ei, paha kyllä on asianlaita pikemmin se, että lukija on taipuvainen epäilemään kaikkea. Usein kuulee yksityisesti sanottavan virallisesta tilastosta yleensä, ett'ei se ole minkään arvoinen. Ja miksei sen lukuja uskota? Kenen syy on tämä yleinen epäluottamuksen lausunto? Osaksi toimittajain itsensä, jotka laimiinlyövät, ehkäpä vielä jostakin turhasta pelosta epäilevät tunnustaa suoraan, mitä todellisesti puuttuu. Seuraus on, että toiset ilmoitukset joutuvat epäilyksen alaisiksi yhtä hyvin kuin toisetkin, olkoot ne vaikka kuinka huolellisesti kootut, sillä yleisöltä puuttuu kaikki tilaisuus arvostelemaan niitä tietoja, joita tässä tarjotaan. Onko todella, niinkuin voisi luulla, maanviljelystilastossa kysymys numeroista, joita on saatu tarkan tilastollisen laskun kautta, vai lasketaanko ne takseerauksen mukaan ja millä perusteella toimitetaan tämä? Kuinka tapahtuu tuonti- ja vientitavaran raha-arvon määrääminen j. n. e.? Siinä huomautuksia, joita niin hyvin yleisön kuin tilastollisen vuosikirjan itsensä hyväksi tahtoisimme liitettäviksi uuteen painokseen.

Että lukijan varoittaminen usein kyllä olisi tarpeen, käypi kohta selville, kun heitämme silmäyksen muutamiin erityisiin tilastollisen viraston alkutoimituksiin. Tarkastelkaamme aluksi lyhyesti hiljan ilmestynyttä »*yleistä katsausta Suomen ulkomaiseen merenkulkuun ja kauppaan.*»

Tämä kauppatilasto herättää epäluottamusta jo ensi silmäyksellä. Ole varollasi, huutaa se jo etäältä lukijalle: kaikki ei tässä ole saanut tilaa kirjan lehdillä, vaan paljo on vielä niiden välissä. Väliin nidottuine paperipalasineen — vieläpä kaksikin samassa kohden — on kirja todella muodoltaan omituinen laatuansa. Selailemme läpi kokonaisen tusinan noita lisälehtiä ja teemme ajatuksissa kaikenlaisia lisäyksiä numeroihin pääkirjassa, sillä yhteenlasku on jätetty lukijan tehtäväksi. Huokaamme kunhan nyt kaikki olisi asianomaisesti muassa ja paikallaan kirjassa.

Katselkaamme sitä vähän tarkemmin. Epäluulomme ei tahdo oikein poistua. Mikään yksityiskohtainen tarkastus ei tässä tule kysymykseen. Tahdomme vain silmäillä sisällystä, varsinkin sitä osaa, joka koskee Suomen ulkomaista kauppaa.

Mitä selittää meille tämä kauppatilasto? Ensiksi täytyy meidän saada selville, mistä oikeastaan on puhe. Suomen tuonti- ja vienti-tavarasta tietysti; mutta mistä tuonti- ja vientirtavarasta? Luetaanko siihen, niinkuin

jo äsken viittasin, kaikki, joka kulkee yli maan rajojen, vai onko siihen liitetty se lisämerkitys, että tavaran lähtö- eli pysähdyspaikka on oleva maan rajojen sisällä? Siitä jättää meidät kauppatilasto kokonaan tietämättömyyteen ja yleisö saapi arvata niin hyvin toista kuin toista. Toivotaan ehkä, että joku tavallista kokeneempi henkilö maassa on antava sen selityksen, että ainoastaan Suomen ulkomaista kauppaa supistetussa merkityksessä on tarkoitettu. Siinä tapauksessa on vain valitettavaa, että kaikki kauttakulku-liike saa jäädä huomaamatta, ett'emme saa mitään tietoa sen merkityksestä kauppaliikkeessä. Ulkomaalla saadaan sitä vastoin mielenmukaisesti päättää, mitä meidän kauppatilastollisilla tiedonannoillamme tarkoitetaan, merkitsevätkö numerot mitä ranskan kielellä kutsutaan *commerce spécial* vai *commerce général*.

Kauppatilasto ilmoittaa siis, mitä Suomenmaa tuopi omaksi tarpeekseen tai viepi ulos omista tuotteistaan «Venäjälle eli muihin maihin.» Samalla ilmoittaa se nyt ensikerran yksityiskohtaisesti vastaavat arvot Suomen kaupasta kunkin erityisen maan kanssa.

Mutta niinkuin se itse myöntää, emme täten saa mitään oikeata käsitystä Suomen tavaranvaihdosta muiden maiden kanssa, sillä tavaran tuojat ja viejät eivät ole velvolliset ilmoittamaan tavarain alkuperää ja menopaikkaa. Seuraus on, että Suomen kauppa naapurimaiden kanssa esiintyy suurennettuna etäisemmän kaupan kustannuksella.

On nyt jäljellä kysymys tavarain ryhmittelystä ja eri tavaralajien raha-arvon määräämisestä. Arvostelu tässä kohden on hyvin helppo, sillä kuten itse esipuheessa mainitaan, puuttuu edellisen suhteen yleinen järjestetty kaava, jonka mukaan ryhmittely voisi tapahtua. Siihen tulee lisäksi, että rautateillä ja satamoissa eri ryhmäin nimet ymmärretään eri tavalla. Tähän nähden lausutaan kuitenkin toivo, että kauppatilaston järjestämistä varten asetettu komitea on saapa aikaan parannuksen näissä oloissa. Toteutukoon tämä toivo?

Mitä vihdoin raha-arvon määräämiseen tulee, niin puheenalaisen vihon toimittaja nähtävästi ei pidä tarpeellisena sitä monin sanoin selittää. «Suomen satamissa käypäin hintain mukaan.» Kuinka luotettava tämä arvostelutapa on, siitä ei saada aavistustakaan; sillä yhtävähän arvomitastoa on mainittu kuin niitä auktoriteettejä, joiden kanssa tullivirasto on neuvotellut arvomääräystensä perustusta tehdessään. Hyvin herkkäuskoinen pitää kui-

tenkin olla pitääkseen kaikkea varmaana, mitä siinä ilmoitetaan. Minkä laatuisia nämä raha-arvon laskut usein ovat, siitä voi helposti löytää hullunkurisia esimerkkejä silmäillessään tauluja tuonti- ja vienti-tavaroista. Yksinkertaisen jakolaskun kautta huomaa esim., että v. 1883 maasta vietyjen hevosten hinta, varsat lukuun otettuina, oli tasan 500 m. kappale, että siat maksoivat 50 m. kappale; «masinat ja mallit» 20 m. leiviskä. (!) Saman hinnan löydämme v. 1884 j. n. e. Sitten kaikki hinta-laskut kootaan yhteen ja Suomen tuonti- ja vientitavaran arvo on tunnettu markalleen ja pennilleen.

Jos kauppatilastomme on saavuttava korkeampaa arvoa, jos sen mieli on joissakin määrin kilpailla ulkomaisten teosten kanssa, on tosin vielä paljon toivomisen tilaa. Nämä puutteet ovat kuitenkin — lukuun ottamatta muutamia suotavia ilmoituksia — sitä laatua, ett'ei tilaston toimittaja kaikella tunnollisuudella voi niille mitään. Niiden poistamista varten on tarpeen parannus tilastollisten tietojen koko hankkimistavassa. Ehkä myöskin tilastollisten taulujen toimittamisen jättäminen kahdelle eri toimistolle — tulliviraston tilastolliselle osastolle ja tilastolliselle keskivirastolle — on ollut työlle haitallinen. Meidän ei ehkä olisi tarvinnut tyytyä toimituksen puolitekoiseen kuntoon sisään nidottuine välilehtineen, jos yksi henkilö olisi ollut toimittamisesta vastuunalainen; sen kautta olisi ehkä myöskin ollut mahdollista jouduttaa vihon ilmestymistä. Niinkuin asia nyt on, olemme saaneet 5- ja 4-vuotisia tietoja. Myöskin seuraavan vihon sisällys, jonka pikaista ilmestymistä odotetaan, tulee ainakin toiseksi puoleksi 3-vuotiseksi, sillaikaa kuin useimpain muiden maiden kauppatilastolliset toimitukset ilmestyvät jo seuraavana vuonna.

Ennenkuin menemme edemmä, vielä pari sanaa tärkeimmistä tiedonannoista tässä kauppatilastossa, semmoisena kuin se nyt esiintyy. Niinhyvin vienti kuin tuonti osoittaa alentumista näinä kahtena vuonna 1883 ja 1884. Seuraavina vuosina 1885 ja 1886 on tämä alentuminen, sen mukaan kuin vuosikirja osoittaa, vielä melkoisesti suurempi. Tuontitavaran arvo, joka keskimäärin oli vv. 1876—80 tasaisissa luvuissa 134 milj. vuosittain, v. 1881 155 milj., v. 1882 167 milj., laskeutui lähinnä seuraavana vuonna 148 milj:aan; v. 1884 oli se 138 milj., 1885 109 milj., 1886 98 milj. Vientitavara oli samaan aikaan vv. 1876—80 102 milj., 1881 107 milj., 1882 120 milj., 1883 118 milj., 1884 113 milj., 1885 90 milj. ja 1886 77 milj. Vuosina 1882—86 löydämme siis 47 %:n vähennyksen tuonti- ja 35 % vä-

hennyksen vienti-tavarassa. Tämä suunnaton aleneminen on yleinen ilmiö maailman kaupassa näinä vuosina, jos kohta se esiintyy Suomessa erittäin huomiota herättävässä määrässä. Aivan väärä olisi kuitenkin se luulo, että Suomen tavaranvaihto senaikaisen yleisen taloudellisen pulan kautta olisi vähennyt samassa arveluttavassa määrässä. Sillä osaksi vaikuttaa epäilemättä aleneminen kuljetushinnoissa sen, että kooltaan suurempaa ja arvoltaan halvempaa tavaraa vuosi vuodelta tulee kansainväliseen kauppaan; osaksi taas — ja paljon suuremmassa määrässä — riippuu laskeunut kauppa-arvo siitä hintojen alenemisesta, joka 1870-luvun keskipaikoilta alkaen on kohdannut kaikkein useimpia tavaralajeja maailman kaupassa ja juuri puheenalaisina vuosina kehittyi mitä nopeimmin. Missä määrin tämä hintain laskeutuminen on ollut syynä tuonti- ja vientimäärän raha-arvon alentumiseen, on mahdotonta tarkalleen sanoa, vaikka löytyisikin laaja ja luotettava hintatilasto. Vertaamalla vaihteluja muutamain tärkeimpäin tuonti- ja vienti-tavarain määrässä ja muutoksia tulliviraston niille määräämissä arvoissa voimme — niin erilaisia tavaroita kuin näissä ryhmissä onkin — kuitenkin saada jonkinlaisen aavistuksen sen vaikutuksen suuruudesta, joka tällä hintain alennuksella on ollut. Luokaamme silmäys Suomen tärkeimpiin tuonti- ja vienti-tavaroihin vuosina 1883—1886, sillä pitempää vertailua ei ole mahdollista käsillä olevan aineiston nojalla tehdä. Edellisiin kuuluu viljaa, kankaita, rautaa ja terästä sekä teoksia niistä, kahvia, vuotia ja nahkoja, sokeria ja pumpulia.

Jos emme ota lukuun pumpulia, jonka kauppa-arvo on hiukan kohonnut, huomaamme kaikkialla alennuksen näiden tavarain tuonti-arvossa, kankaisiin ja vuotiin sekä sokeriin nähden suuremman kuin puolen niiden entistä arvoa. Kuitenkin näemme, että useimpain näiden tavarain tuontimäärä on noussut tai ainakin vähemmässä määrässä alennut kuin raha-arvo. Näin tuotiin maahan 1886 15 % enemmän viljaa ja 27 % enemmän jauhoja ja ryynejä kuin 1883; yhteenlaskettu tuontiarvo oli sitävastoin alentunut 10 %:lla. Kankaita tuotiin 3 % enemmän, mutta arvo oli alentunut 51 %:lla. Samaan aikaan saimme 18 % enemmän kahvia 19 % vähemmästä maksusta ja 7 % enemmän sokeria summasta, joka oli 59 % vähempi kuin 1883. Myöskin rauta ja teräs, jonka tuontimäärä itse on vähennyt 42 %:lla, osoittaa vielä suuremman alennuksen raha-arvossa (46 %). Sama oli laita vuotien ja nahkojen; vähennys tuontimäärässä oli 41 %, raha-arvossa 54 %. Ja pumpuliin nähden, jonka tuonti raha-arvoltaan on

noussut 6 %, huomaamme nousun tuontimäärässä vähän enemmän kuin 12 %.

Samanlaisia suhteita kohtaamme vientitavaroihin nähden. Puutavaraa vietiin maasta 14 % vähemmän, mutta arvo on alennut 42 %:lla. Voita viedään tosin 9 % enemmän, mutta arvo on vähennyt 10 %:lla j. n. e. Ainoastaan paperin vienti osoittaa päinvastaisen suhteen; vientimäärä on kasvanut 13 %:lla, mutta sen arvo 44 %:lla.

Kääntäkäämme nyt lopullisesti huomiomme myöskin tänä vuonna ilmestyneesen säästöpankkitilastoon: *Katsahdus Suomen säästöpankkeihin, niiden kehitykseen ja tilaan vuosina 1883—1885.*

14 vuotta on kulunut siitä kuin viimeinen katsahdus ilmestyi. Nämä vuodet ovat olleet meidän säästöpankki-laitoksemme kehitykselle erinomaisen tärkeät. Tilastollinen katsahdus on kasvanut tämän kehityksen rinnalla. V. 1874 ilmestyi ohut ja niukanlainen vihko; nyt on edessämme iso ja rikassisällyksinen kirja. Toimittaja, joka nähtävästi on tehnyt huolellista työtä, on varustanut teoksensa niinhyvin esipuheella kuin laajalla johdannolla, joka sisältää yhteenvetotauluja runsain määrin. Ansiona mainittakoon, että näissäkin tauluissa löytyy ranskankielisiä otsakirjoituksia, joiden kautta johdanto myöskin ulkomailla voipi olla joksikin hyödyksi. Johtopäätöksissään menee toimittaja ehkä joskus liian kauas, niinkuin koettaessaan käsillä olevalla tilastollisella aineksella todistaa oikeaksi sääntöä, että säästöönpanot suuremmassa määrässä kuin ulosotot riippuvat taloudellisten olojen muutoksista ja sen vuoksi aikojen kuluessa ovat suurempain vaihtelujen alaiset kuin jälkimmäiset. Tahdon mainita numerot, joille kirjoittaja perustaa väitteensä. Kunakin vuosista 1877—1885 pantiin säästöön seuraavat summat tuhansissa markoissa: 2907, 2630, 2356, 2979, 3767, 4102, 4674, 4662, 4806. Ulosotot nousivat samaan aikaan seuraaviin määriin (myöskin tuhansissa markoissa): 2523, 2932, 3005, 2637, 2563, 2884, 3368, 3930, 4339. Hyvä tahto on luullakseni otettava avuksi, jos mieli näistä pienistä eroavaisuuksista vaihtelujen suuruudessa molemmissa sarjoissa päättää, että ulosottojen «vaihdokset yhdestä vuodesta toiseen ovat *melkoista pienemmät* kuin eroavaisuudet eri vuosien säästöönpanojen välillä» ja siitä «*siis*» saada todistus, «että ulosottoliike on tasaisempi kuin säästöönpano.»

Myöskin alkuilmoitusten luotettavaisuuden tekee toimittaja erityisen tarkastuksen alaiseksi, josta kirjan käyttäjät ovat kiitolliset. Ne tiedot, jotka lukija täten saapi, eivät tosin ole ilahduttavaa laatua. Muutamat kysymyk-

set kaavoissa ovat tulleet eri paikoissa eri lailla käsitetyiksi ja yhteenlaskut ovat usein tuottaneet vääriä summia. Kuinka alkuilmoitusten yksinkertaisimmissakin laskuissa oikein vilisee virheitä, sen voipi lukija itse nähdä koko taulusta IV, b. Siinä ilmoitetaan säästöpankkikirjojen luku eri kunnissa v:n 1885 alussa ja lopussa, samoinkuin vuoden kuluessa jätettyjen sekä kuoletettujen kirjain luku. Mutta ainoastaan poikkeustapauksissa voidaan yhteen- ja vähennyslaskujen kautta johtaa näitä summia toisistaan. Monessa tapauksessa sanoo toimittaja valinneensa ne summat, joita hän on pitänyt todennäköisimpinä, mutta että korjaus aina olisi tullut oikeaksi, sitä ei voida väittää.

Lopuksi silmäys tämän säästöpankkitilaston sisällykseen.

Ilahduttavimpia ilmiöitä Suomen kansan kehityksessä on se voimallinen kukoistus, jonka sen säästöpankkilaitos on saavuttanut kahtena viimeisenä vuosikymmenenä. 1870 löytyi vain 39 säästöpankkia maassa, 1885 121. Samaan aikaan on säästöönpanijoiden luku kasvanut vielä paljon nopeammin, nim. 15,193:sta 52,518:aan ja säästöönpanijain saatavat 6,381,000 m:sta 23,168,000 m:aan. Vasta näinä vuosina alkavat säästöpankit oikeastaan levitä. Ennen v. 1870 löytyi kaupunkien ulkopuolella hyvin vähän säästöpankkeja, nyt perustetaan maaseudulle toinen toisensa jälkeen. V. 1870 luettiin 18 säästöpankkia maalla, 1885 oli niiden luku 92. Tosin kyllä moni näistä maalaispankeista toimii hyvin pienissä oloissa, ja niiden merkitys on vielä paljon vähempi kuin kaupunki-pankkien. Melkoisen edistyksen huomaamme joka tapauksessa: 1870 ainoastaan 1,421 säästökirjaa, 1885 jo 12,111; 1870 oli säästöön pantu rahamäärä vain 102,143 m., 1885 jo 3,138,575 m.

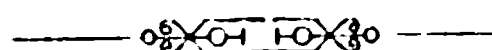
Tämä kehitys on sitä ilahduttavampi, koska se on hedelmä kansan omasta vapaasta tahdosta ja toimesta. Säästöpankkein on synnystänsä suureksi osaksi kiittäminen yksityisten alkuunpanoa. Yksityiset henkilöt ja kunnat ovat perustaneet niiden pohjarahastot. Ainoastaan muutamissa harvinaisissa yksityistapauksissa on valtio ollut avullinen.

Totta on, että säästöönpanot vielä käyvät hitaasti, että monen säästöpankin vaikutusala on sangen supistettu, että työväki vielä suurimmaksi osaksi pysytteleikse poissa. Tässä kohden tulee meidän kuitenkin ottaa lukuun postisäästöpankkien kilpaileva vaikutus viimeisinä vuosina. Missään tapauksessa ei ole syytä epäillä tulevaisuudesta eli ryhtyä pakkokeinoihin. Tätä keinoa on muutamissa yksityisissä kunnissa koetettu. Esimerkki on kotoisin Pernajan pitäjästä. Siellä on näet kunta »velvoittanut talon-

omistajat pestatessaan palvelusväkeä heidän kanssansa suostumaan siitä, että joku osa heidän palkastaan vuosittain sijoitetaan säästöpankkiin», josta se sitten ainoastaan määrätyillä ehdoilla saadaan ulos. Muutamat muut kunnat ovat seuranneet Pernajan esimerkkiä, tosin ilman menestystä; määräykset ovat huomatut mahdottomiksi seurata. Kunta ei ole tässä kohti sopiva hoitamaan yksityisen työnansiota hänen omasta puolestaan. Sitä vastoin olisi mielestäni Kangasalan kunnan esimerkki seuraamista ansaitseva. Siellä on näet «joukko isäntiä päättänyt maksaa henkirahat niiden renkiensä puolesta, jotka vuoden kuluessa veisivät pankkiin talletettavaksi vähintäin 5 m.»

Sama voimallinen lähde, josta nämä säästöpankit ovat saaneet alkunsa, takaa myös niiden tulevaisuuden. Asetukset, jotka pakottavat säästäväisyyteen, näyttäkööt kuinka hyödyllisiltä hyvänsä; pohjaksi, jolle kansan vastainen kehitys turvallisesti voi perustua, ne eivät kelpaa. Sillä säästäväisyydellä on juurensa ja alinomainen ravintonsa ymmärtäväisessä huolenpidossa tulevaisuudesta, ja sitä eivät mitkäät lainmääräykset voi kasvattaa. Se syntyy persoonallisuuden helmassa ja persoonallisuuden muodostaa kasvatus ja valistus. Näitten eteen uhratkoon isänmaan ystävä työnsä, siten panee hän pysyvän pohjan kansansa myöskin aineelliselle vaurastumiselle. Älköön hän, missä tämä perustus puuttuu, turvatko lakisääntöihin, joita on niin helppo säätää, joiden vaikutus voi olla niin pikainen, vaan kuitenkin haihtuu niin pian, katoaa jäljittömästi historian mahtavaan pyörteesen. Lakeja säädetään ja kumotaan, mutta ainoastaan kansan siveellinen valistus turvaa sen tulevaisuuden.

J. V. T.

Viides heinäkuuta.

Seljällään loikoili Tauno sohvalla ja luki. Jo käänsi hän kirjasta viimeisen sivun esiin, silmäili sitäkin hätäisesti, paiskasi kirjan kiinni ja hyppäsi pystyyn.

— Se oli valetta, roskaa koko juttu! Kaikkea sitä painatetaan ja ihmisille syötetään.

Hän oli lukenut erään noita «uusia» kertomuksia, joita nyt oli alkanut nousta kuin sieniä sateen jälkeen. — Paljasta roskaa, kaikki mustia ja sakeita kun terva. Kaikki yhtä maata! — Tauno muisteli lyhykäisyydessä mitä nytkin oli lukenut: Niin tietysti se oli joku ompelijatar eli muu mamseli, joka oli työssä rikkaassa talossa kaupungissa. Kaunis hän oli, — no se on selvää, — ja nuori, mutta kalvakka ja vähän jo kuihtunut, köykyssä kun istui aina ja ompeli; ja surumieliset, tummat oli katseensa, kun milloin työnsä yli kadulle silmäili. — Kovaosainen, tietysti semmoinen.... Ja sitten talossa oli vanhin poika, nuori herrassöötinki, vahatut viikset ja sukkela kieli. — Eipähän ilman. — Ja tyttöpolo katseli väliin herrassöötinkiä, ja herrassöötinki tyttöä, ja toisinaan illoilla tuli tämä istumaan ompelukoneen viereen puhelemaan ja naurattamaan. Ja talvella väliin käytti ajelemassa kuutamoiltoina, kun milloin ei muu herrasväki ollut kotosalla. — Kuinkas muuten? — Jonkun ajan perästä joutui tyttö pois talosta — hm — maalle minne lie hävinnyt, ja herrassöötinki meni rikkaihin kihloihin ja pääsi sijaistuomariksi, myöskin maalle. Ja siellä eräissä käräjissä oli lapsenmurhajuttu esillä, — kuuluu asiaan! Kun syytetty astui oikeuden eteen, kalpeni äkisti tuomari, horjahti, eikä saanut sanaa suustaan; ryyppäsi vettä, valitti kuumuutta ja langetti tuomion — rikollinen kuritushuoneesen. — Niin, tietysti sinne, taikka hulluinhuoneesen, taikka koskeen syysyönä — kuinkas muuten? — Sama vanha roskajuttu, musta vale!

Taunoa suututti, hän sylkäsi, viskasi kirjan uunin päälle — mokoman, veti saappaat jalkaansa ja rupesi laittamaan kuntoon siimoja, jotta päivällisen jälkeen lähtisi eräitä polakoukkuja panemaan. Ja hän muisti, että nyt oli viides päivä heinäkuuta, haki esiin Runeberg'in, luki siitä muutaman runon eikä ajatellut koko äskeistä roskakirjaa. — Jouti uunille....

— Soudatko sinä Leppälahdelle asti tänään, kysyi äiti, kun Tauno päivällisen jälkeen pyydyksiään rantaan kantoi.

— Enkä tiedä. Kyllähän näitä koukkuja sinnekin asti riittäisi, ja hyvät kaislikot siellä.... Miksi niin?

— Muuten minä vain ajattelin, että jos sinne joudut, niin voisit samalla viedä Könösen muorille pari kappaa perunoita, — niitä kun meillä vielä on näin kyllitellen ja heillä puute eikö lie niistäkin.

— No miks'en, kun joudutatte.

— Odotappas, virkkoi sisar ikkunasta, minä annan vähän liinaompelusta Iitulle, hän on niin sukkela käsistään tekemään. Kiireenlainen niillä

olisi. — Kiire oli sisarella niihin aikoihin, paljo oli ommeltavaa, eikähän niitä kaikkia itse ehtinyt, kun kihloissa oli ja häihin varustautui.

— Vieläkö kiire? Höpsis! Ehtiihän ne häitten jälkeenkin. — Pikku kiusaa oli hän hyvin herkkä tekemään sisarelleen, kun tämä niin mahdottomasti puuhasi. — Tuo Yrjö se mytty rantaan, — virkkoi hän pikku veljelleen, joka pihalla koiran kanssa pelihti.

— Ota minut mukaan soutamaan.

— Ei sinusta.... Oli se Yrjö ollut joskus matkassa, vaan ei Tauno hänestä nyt huolinut, haittana se vain....

— Tulethan iltasella kotiin, kysyi äiti, säkkiä tuoden.

— Jos joudun, ja joudunhan minä, kaunispa nyt on sääkin.

Helteistä se oli vesilläkin noin keskipäivän aikana. — Tauno viskas takin päältään. — Mutta herttaista, keskikesän suloa. Tuskinpa värehtikään järven pinta, vihannoina kuvastuivat saarten ja nienten äyräät kirkkaasen kalvoon. Kirkas ja iloinen oli Taunonkin mieli ja ääneensä lausui hän eräitä säkeitä «Heinäkuun viidennestä päivästä», kun kaislikon rinteesen asettui maimakaloja onkimaan.

Siinä istuessa joutihan sitä miettimään yhtä ja toista. — Eihän se vain kastu tuo mytty; nostaa hänet teljolle. — Muun työn kesken se tyttö vielä liinaompelustakin ehtii.... Suutari kuuluu isä olleen, vaan nuorena kuollut, ja köyhänä.... — Kun ei ole mennyt naimisiin, nätti tyttöhän se on. Jonkun nuoren, siivon talonpojan saapihan se, nuori tuo onkin vielä. — Vähän hienompi hän on muita. Ei se oikeen sopiva olisi hänelle tuo Isontalon uusi isäntä, joka siellä kuuluu....; vanha kettu, käräjäpukari, mikä lie, — vaikka rikas talo.

Monet kahvet se oli Tauno siinä Könösen muorin mökissä juonut kalamatkoilla, ennen isän kanssa, sitten yksin, ja oli muori sen tautta aina ollut niinkuin pappilan erityisenä suojattina. — Hoikasta ressusta se Iitu oli koreaksi, pulleaksi immeksi kasvanut. Mennä syyssä, kerran kun tyttö hänet saattoi järven poikki, oli Tauno nauratellut ja leikkiä laskenut Iitun kanssa, ja monasti oli tämä sievästi punehtinut.... Omituisesti se oli punastunut nytkin, kun hän keväillä Helsingistä tultuaan oli sinne ensi kertaa poikennut. Taisipa tyttö vähän häneen.... No — kun joku siivo talonpoika tulee.... Ei hän soisi muuta kun hyvää Iitulle, hyvä tyttöhän se oli.... — Ka, voudin venehän siinä....; rysiään kokevat. Niin, huo-

menna ne on prasnikat voudissa, saapi ehkä tanssiakin .... — Miellyttävä tyttö tuo voudin Helmi, — vielä tosin kun ruusu nupussaan....

Silleen ne kiertelivät siinä ajatukset ympäriinsä asiasta toiseen ja moneen kertaan kiertelivät ja kirkkaita salahkoita nousi silläväliin tiheään syvänteestä. —

Koukut oli pantu ja Tauno souti rannalle päin. Ihan lahden pohjukkaan asti ei hän viitsinyt nientä kiertää, vaan laski siihen, missä maantie aivan rantaa kulkee, — vaikka pääsihän siitä oikotietäkin Könösen mökille. Rantaan saapuessaan ajoi aika pöläkkää maantietä muudan — ka, Isontalon isäntähän se, — kylläpä synkän näköisenä, ja juurikuin häpeissään.

Vähän häpeissään se olikin Isontalon Antti. Jos olisi hevonen ymmärtänyt, olisi se saanut kuulla ukon kiukuttelevan:

— Perhana, vasikannahat...! Kun minä vielä hupsuttelinkin, vanha mies! — Ei olisi uskonut tytönnappulaa!... Köyhä kun rotta, mutta näpsäkkä! Peijakas! — Eipä olisi uskonut, en minä, eikä muut. Onkoon tuolla toinen.... Ja minä jo kehahdin sitä kylässä, että emännän minä siitä Isoontaloon tuon. — Juutasta! Siitä ne veitikat tietysti narrailemaan rupeavat, ilkeitä niitä kyllä aina on, jotka siten vihojaan..., laulunkin yhtäkaikki tekevät. — Tuossa pappilankin maisteri. Saa kai se sekin kuulla, ja muut... Voi sun vietävä! — Muorikaan ei tytölleen sen kovempana, kun tälle vain ei kelpaa isoon taloon emännäksi.... — Korea tyttö se on. No viisi siitä kun vain en olisi sitä edeltäpäin tullut maininneeksi.... Kun rupesin koko peliin! — Silleen se tuskaili isäntä kieseissään ja suomasi aina hevosta, jotta hittojako se....

Tauno lepäili hiukan siinä ahteella ja pisti tupakan: olihan sitä vähilleen virsta matkaa mökille, vaan menihän se seljässä pussi, ja mytty myös.... — Eikö taas lie Könösessä Isotalokin käynyt; niin oli nyreissään. Vaikka lie rukkaset saanut.

Siitä hän lähti kävelemään nurmikon poikki, polkua pitkin. Puolessa taivalta tuli Könösen muori vastaan.

— Päivää muori. Minä juuri teille olin tulossa.

— Hyvää päivää. Ka kalamatkallako?

— Niin, ja tässä.... äiti lähetti vähän perunoita muorille.

— Jumala siunatkoon sitä ruustinnaa, köyhiäkin aina muistelee. Minä olin tästä kylään lähdössä, kehruita viemään, pistäymään....

— Hän yritti takasin kääntymään.

— Viekää pois. Minä nakkaan sinne vain nämä....

— Entäpä jos maisteri kahvet joisi, jos keittämään....

— Kiitos, — ei tarvis. Minä en nyt joudakaan tällä kertaa. — Tässä on sisarelta ompeluksia, veisin, jos Iitu joutaisi....

— Ka miks'ei. Eihän sitä taas nyt niin kiirettä hänelläkään. — Minä sitten tästä kylään pistäyn.

— Niin vain. Hyvästi.

— Hyvästi. Tuhannet kiitokset ruustinnalle, ja maisterille itselle, kun nyt meidän tautta vaivaa näkemään.

— Eihän tämä vaivaa ole eikä mitään. Hyvästi.

— Hyvästi. — Muori katseli vielä jälkeensä, että komea se oli mies tuo pappilan nuori maisteri, ja hyvin kunnolliseksi sitä kehutaan....

— Pois meni muorikin, — tuumi Tauno kävellessään, — eikö lie Iitu ihan yksin. No eihän se mitä, pistäyn vain ja saatan perille nuo viemiset. Myöhäksikin voipi käydä ennenkuin kotiin ehtii, ja näyttääpä vähän kun alkasi pilveillä. Eihän siitä Yrjöstä olisi ollut, jos vielä sataa alkaa....

Hiukan säpsähti Iitu ja punastui, kun Tauno astui tupaan. Ei ollut hän nähnyt venettä eikä mitään, kun äkkiä ilmausi siihen tuo tuttu, solakka vartalo. — Silmät oli hänellä vähän punertavat, oli tainnut hieman itkasta. Ujostellen teki hän hyvän päivän.

— Minä tapasin muorin tuossa tiellä. Kotoa lähettivät hänelle vähän perunoita ja sisareni pani ompelustyötä, jos Iitu joutaisi....

— Kyllähän, istukaa. Joko siellä pappilassa milloin häät pidetään?

— Elokuussa ne taitaa....

Ei puhunut kumpanenkaan kotvaan aikaan.

— Entä milloin täällä häät tulee, kysäsi Tauno.

Taas punastui Iitu ja painui vaatteita katselemaan. Kaunis hän oli tuossa ikkunaa vasten seisoessaan.

— Täältäkö se Isontalon isäntä äsken ajoi?

— Kävihän se täällä. — Ei tiennyt Iitu mihin katsoa.

— Taitaa hän täältä emännän viedäkin taloonsa. Vai miten?

— Ei vie.

Niin, rukkasetpahan oli vetänyt ukko.

— Se on oikein. Nuoren sen pitää olla ja pulskan, niinkun oot itsekin, Iitu.

Iitu katsahti äkkiä ylös ja hymyili. Hän muisti, että oli se maisteri ennenkin tuolleen ilveillyt, silloin kun järven yli soudettiin.

— Kahvet joisiko se maisteri?

— Ei nyt tällä kertaa, kiitoksia. — Hän nousi lähteäkseen. — Toisella kertaa taas. Mulla on pyydykset täällä puolessa.

— Mitkä pyydykset?

— Kalanpyydykset, hauinkoukut. Vai mitä pyydyksiä sinä luulit? — Hän naurahti veitikkamaisesti.

Iitu tuli hämilleen ja katsoi alas, että mitenkä hän taasen noin tyhmästi....

Tauno ojensi kättä hyvästiksi, mutta niin oli nyt sievännäköisenä tyttö tuossa, että eihän sitä miten malttanut olla suutelematta. Eikä Iitukaan osannut paljo vastaan panna, katsahti vain akkunasta, että tuliko se äiti. Ei näkynyt; eikä Iitu tiennyt itsekään, olisiko hän suonut äidin tulevan, vai eikö olisi suonut....

Pilveilemään se oli ruvennutkin ja tuulemaan. Päivä oli peitossa ja harvakseen ropisti vesiä taivas. Tumman synkiltä tuntuivat saaret ja rannat, metsä humisi kumeasti ja rauhatonna järvi aaltoili.

Oli siinä Taunolla kiskomista vastaseen. Ei hän nyt ensinkään muistanut, että päivä oli viides heinäkuuta, koettaessaan karttaa salmien suista tulevia ristilaineita. Ja ristilaineita kävi hänen omassa povessaankin. — Tänne jäi häneltä Leppälahteen koukut, mutta ei tehnyt mieli kohta Könösen mökille. Tyttö parka; Taunostako piti hän? Rikkaan talon emännyyden oli hän vasta hyljännyt, ja mikä tiesi millaiseksi hänen elämänsä vielä oli muuttuva, mille tielle hän.... — Taunolle muistui mieleen kirja, jonka oli aamulla lukenut; ja yleensä nuo kirjat, jotka päättyvät kuritushuoneesen ja hulluinhuoneesen. Ja hän ajatteli, että ehkä se ei ollutkaan niin pelkkää valetta.... Paljo niissä on varjoa ja mustaa, eikä niitä ole hauska lukea, vaan sitä on maailmassakin niin paljon ilotonta ja mustaa.... Sitä on ihminenkin niin heikko ja kelvoton, eikähän sitä voinut mennä takuusen mistään, ei itsestään eikä muista. — Suuttunut olisi Tauno, jos joku päivällä olisi hänelle sanonut, että hänkin voisi noin väärinkäyttää toisen herkkyyttä.... Hänestä piti tuo tyttöparka, ja jospa Tauno olisi tytöstä pitänyt vielä enemmänkin, kuin nyt, niin eihän hän sille

mitä voinut. Siellä se istuu ja ompelee pappilan neuleita ja muistelee häntä....

Vaikealta tuo tuntui Taunosta ajatella. Ja siinä soutaessaan vastaseen illan yöksi vaihtuessa mietti hän taas yhtä ja toista.

Hän mietti, että päivällä se oli ollut niin tyyntä ja kaunista, eikä sitä olisi mikä luullut, että siitä niin äkkiä sade nousisi ja vihurituulet. Ja järven selkä se oli ollut niin kirkas, sinervä taivas oli siitä kauniisti kajastanut ja hymyilevät rannat olivat olleet vihantana puitteena. Nyt kuohuili myrskyisnä ulappa, sankan hallava oli pilvekäs taivas ja rannat haamoittivat mustina ja peloittavina. Ja siksi kai se tuntui luonto nyt vielä synkemmältä, kun se päivällä oli ollut niin kirkas.

Mutta silleenhän se on luontokin, että siinä on paistetta ja varjoa.

Ei ollut viides päivä heinäkuuta vielä aivan lopussa, kun Tauno kotiin tuli ja kammariinsa hiipi. Uunilta haki hän kohta alas kirjan, minkä päivällä oli sinne viskannut, ja asetti sen pöydälleen, Vänrikki Stool'in viereen.

Santeri I.

Kotimaan kirjallisuutta.

Kalevala, kolmas helppohintainen, selityksillä ja kuvilla varustettu painos. Helsingissä 1887. Suom. Kirj. Seura.

Kanteletar, kolmas painos. Helsingissä 1887, Suom. Kirj. Seura.

Ilahduttava on kansankirjallisuutemme tuotteitten yhä uusien ja yhä tiheämmin ilmaantuvien painosten kautta nähdä, kuinka hartaus noiden ikiaarteittemme viljelemiseen kasvaa vuosi vuodelta. Sekin on hyvä todistus vahvistuvasta kansallistunteestamme ja samassa laajentuvasta lukija- sekä sivistyspiiristä.

Tässä edessämme oleva Kalevala on jo kuudes painos, jos emme ota lukuun tuota vähemmin onnistunutta lyhennettyä laitosta vuodelta 1862. Keskimäärin on siis aina joka yhdeksäs vuosi nähty uusi painos tarpeelliseksi: mutta nämät painokset jakautuvat varsin epätasaisesti noille 53 vuodelle, jotka ovat Kalevalan ensimmäisestä ilmestymisestä kuluneet, ja vielä epätasaisemmaksi käy suhde, jos samassa otamme lukuun painosten eri suuruuden. Suomettaressa oli jo tilastollisia numeroita, jotka osoittivat tämän ilahduttavan enentymisen; mutta sallittakoon meidänkin vielä tuoda semmoisia esiin, vähän toisella lailla järjestettyinä. Ensimmäinen painos kesti 14 vuotta ja oli vuotuinen menekki ainoasti 36 kappaletta. Toista vertaa

nopeammin kului verrallisesti toinen täydellinen painos: sen ja seuraavan välillä vieri tosin 17 vuotta, mutta vuotuinen menekki oli ollut 73—4. Korupainos vuodelta 1866 oli vielä onnellisempi; sitä myötiin vuosittain 190 kappaletta. Mutta täyteen vauhtiin pääsi menekki vasta sen jälkeen, kun Kirjallisuuden Seura rupesi toimittamaan helppohintaisia painoksia. Ensimmäinen semmoinen nosti jo kohta vuotuisen kappalemäärän 430:ksi ja toinen 454:ksi. Tuskin tarvinnee sanoakaan, että tämä nykyinen painos, joka useassa suhteessa edellisiä voittaa, on kuluva vielä nopeammin.

Paitsi huokeampaa hintaa ja vahvistunutta kansallishenkeä on epäilemättä kolmaskin seikka suuresti edistänyt viimemainittuin painosten kiihtyvää menekkiä; minä tarkoitan niitä monia selityksiä, joilla ne ovat olleet varustettuna ja jotka ovat niin paljon helpoittaneet kirjan lukemista niille, jotka eivät ole aivan perehtyneet Itä-Suomen murteisin. Voisi sanoa, että helppohintaiset painokset sen kautta samassa ovat olleet helppotajuisia laitoksia. Kahteen ensimmäiseen näistä painoksista oli Kirjallisuuden Seuran tarkka, tunnokas sihteeri tehnyt selitykset. Kun siis tuli tietyksi, ett'ei ajan vähyys tällä kertaa sallinut hänen asiaan uudestaan ryhtyä, tuntui luullakseni monessakin jonkunlainen pelko, tulisiko työ yhtä tyydyttävästi toimitetuksi kuin siihen asti. Sitä suurempi on tietysti ilo, kun näkee, että tämä uusi painos monin puolin on vielä edellisiä etevämpi. Maisteri W. Forsman, nykyinen toimittaja, on käyttänyt hyväkseen edeltäjänsä työn ja vaivan hedelmät ja taitavasti sekä tarkasti ammentanut siihen lisiä niistä monista ja tärkeistä lähteistä, joita hänellä en ollut tilaisuus käyttää, vaan jotka edellisiä panoksia laittaessa eivät vielä olleet saatavissa. Käytettävänä näet olivat nyt Lönnrot'in sanakirja kokonaisuudessaan, Lönnrot'in luentopaperit, samoin kuin myös Ahlqvist'in luennoissaan tekemät muistutukset. Yhtä tärkeät olivat niinikään Genetz'in sepittämät Wenäjän-Karjalan ja Aunuksen kielten sanakirjat. Viimein ei ole unohdettava että itse toimittaja tieteellisellä matkalla Suomen Lappiin oli tutustunut moneen seikkaan ja sanaan, jotka voivat olla hyväksi avuksi Kalevalaa selittäessä.

Varsinaisia sananselityksiä ei ole kuitenkaan, sen verran kuin olen huomannut, tullut kovin paljon uusia, siitä luonnollisesta syystä että edeltäjän työ siinä jo oli niin tarkka. Yhtähyvin löytää tässäkin suhteessa siellä täällä semmoisia lisiä, jotka ovat tärkeämpää laatua, esim. runo 12 v. 102, josta selitetään että frekventatiivinen muoto «parempana tuon pitelen» Aunuksen murteen mukaan merkitsee samaa kuin «tahtoisin pitää»; v. 306 kariperäisen ruoskan selitys y. m. Mutta paljoa useammat ja tärkeämmät ovat nuo monet, varsinkin Lönnrot'in papereista saadut selitykset omituisista kansan tavoista ja pitämyksistä. Niiden kautta vasta Kalevalan runoissa kerrotut tapaukset usein saavat oikean ja täyden valaistuksensa. Useihin paikkoihin on myös tullut oikeampia selityksiä entisten joskus virheellisten sijaan. Se on luonnollinen seuraus siitä, että toimittajalla nyt

oli paljoa täydellisemmät ja luotettavammat apulähteet. Semmoisia ovat esim. samassa 12:ssa runossa: v. 139 *syden* selitys *hiileksi*, ennen *noki* — v. 400 *karehtija* = *haltioissaan oleva noita*, ennen *hälisijä* — v. 457 *mokoma* = *senkaltainen*, ennen *ukkea* j. n. e.

Uusissa selityksissä en ole tavannut juuri monta, jotka mielestäni ovat vähemmin onnistuneita. Luettelen kuitenkin tässä muutamia: R. 11 v. 308 *tanhujuoksusta* sanotaan että se on tanssia kahden pitkän rivin välillä; tietääkseni pitkässä kisassa ei tanssita kahden rivin välillä, vaan tanssijat seisovat ainoasti kahdessa pitkässä rivissä, pojat toisessa, tytöt toisessa ja tekevät liikkeitä, tuskin paikaltaan siirtymättä. — R. 22 v. 200 olisi Lapin kielen tuntijan pitänyt muistaa, että *oarbe* on sisar, joka on luonnollisemmin *orpanan* sukua. — R. 22 v. 496 *venyä* oikeammin lienee käännettävä sanalla *maata* s. o. olla jouten; — v. 505 mies on joukon *jou'uttaja;* lienee *kasvattaja.* — R. 31 v. 215 *työnnetään* on *lähetetään*, ei *pannaan;* — v. 311 *kokkahonka* ei suinkaan ole semmoinen, joka *kokkapuuksi* kelpaa, sillä siihen ei erittäin suurta olisi tarvis. — R. 32 v. 115 ylitse Ilan *tunnin* ei millään muotoa voi olla *hetken*, vaan *tunnon*, *tiedon.* — R. 33 v. 4 *kapusi* on *kiipesi* ylös kankaalle; — v. 139 päivä *lonkui* s. o. *kävi longalleen*, *kallistui;* — v. 163 viikon maiotta *viruvi* = *makaa*, ei *odottelee*; tässä tarkoitetaan mahtavan emännän laiskaa elämää. — R. 35 v. 107 muist. 38: mitä hyötyä on semmoisesta selityksestä että «Wäinölästä tuli ensin meri eteen ja meren takana Pohjan kankaat?» Muutamissa toisinnoissa tosin ilmaantuvat tässä runossa Wäinölän kankaat, mutta muut toisinnot selvästi todistavat, että se on aivan satunnaista; — v. 203 *Tuiretuinen* ei ole *älytön* eikä yleensä laatusana, vaan ominaisnimi; melkein aina se onkin tuiretuisen poika — v. 249 *äsken* ei ole *pianpa*, vaan *vasta*, niinkuin se muulloin onkin selitetty; — v. 297 emo *kuluni* ei ole *parkani*, vaan *kultani;* Karjalassa käytetään kulu-sanaa mielistelevänä. — R. 47 v. 27, missä päivä lauletaan vuorehen teräksiseen, on muistutettu: «samaan paikkaan, jossa Sampo ennen oli ollut», mutta todellisessa kansan laulussa ei tätä yhtäläisyyttä Sammon ja auringon kätköpaikassa ole, se on Lönnrot'in interpolationia. — R. 49 v. 90 *varsin* on *kohta*, niinkuin muulloin onkin oikein selitetty; — v. 211 *riisti* rauan on *veti tupesta*, ei *sivalsi* — R. 50 v. 186 *taisi* vastaella ei ole *julkeni*, vaan *saattoi*, — v. 21 *aihella* on *pyytää*, ei *etsiä;* — v:ssä 267 olisi ollut hyvä selittää, että tuliportto on saanut nimensä siitä, kun ennen muinoin avionrikkojat poltettiin roviolla, vert. Wiron *tuletöö* = avionrikkominen. Viimein tekisi mieli kysyä miksi toimittaja aina kirjoittaa *loihtu*, *loihtia* eikä *loitsu*, *loitsia;* edelliset ovat savolaisia murremuotoja, aivan kuin *mehtä;* Agricolalla on loitsia ja samaa muotoa myös Wenäjänkin Karjalassa käytetään.

Ylläluetellut ja muut niidenkaltaiset pienet erehdykset eivät tietysti kuitenkaan voi työn ylimalkaista arvoa vähentää; siksi ne ovat kovin har-

vat ja vähäpätöiset. Ne osoittavat vaan, että vielä on yhä työtä jäljellä, ennenkuin voi saada Kalevalan selitykset täydesti tyydyttävälle kannalle.

Ennen jo mainittuihin ansioihin tahdon nyt vaan lopuksi lisätä sen, että tämä painos on varustettu koko joukolla kauniita ja valaisevia kuvia. Siinä on useita tauluja täynnä kapineita ja esineitä, joista on puhe Kalevalassa ja joista maalla, erittäin Itä-Suomessa, käymätön ei saa oikeata, jos ollenkaan mitään käsitystä. Mutta suurimman vaikutuksen tekevät kuitenkin ne kaksi kuvaa miehestä ja naisesta semmoisissa puvuissa, joita viimevuotisten hautalöytöjen mukaan on syy olettaa olleen Suomalaisilla pakanuuden loppu-aikoina. Voimme siis kaikin puolin kehoittaa lukijoitamme hankkimaan itselleen tätä uutta Kalevalaa, jos heillä lieneekin ennestään toinen; he eivät suinkaan tule katumaan kauppaansa. —

Yhtä nopea ei ole ollut Kantelettaren menekki, luonnollisesta syystä, koska sillä ei ole yhtä suuri runollinen arvo. Mutta yhtähyvin on sitäkin jo nyt kolmas painos ollut tarpeellinen. Tämä uusi painos on samassa osaksi uusi laitos, viimeinen niitä monia lahjoja, jotka Suomen kansa on saanut Lönnrot'ilta, myöhästynyt, isänsä kuoleman jälkeen syntynyt kuopus. Kauan aikaa tiedettiin jo vanhuksen, sen jälkeen kun hän oli saanut loitsurunot ulos painosta, työskentelevän Kantelettaren runojen uudestaanjärjestämisessä, korjaamisessa ja täydentämisessä. Äärettömän paljon oli jo karttunut uutta ainetta niiden keräysten kautta, mitkä oli toimitettu v:n 1840, ensimmäisen painoksen ulostulovuoden, jälkeen. Erittäin oli Inkerinmaa antanut tyhjentymättömiä ja ikikauniita aarteita. Yhtähyvin ei ollut käytetty niitä silloin kun toinen painos v. 1864 ilmaantui; sillä Lönnrot'illa ei ollut aikaa siihen työhön ryhtyä. Nytkään loppuvuosinaan ei hän kerinnyt enää saada koko työtä valmiiksi, vaikka kyllä oli ahkera niinkuin harva ja vaikka hänelle on ollut suotuna pitempi työ-aika kuin useimmille ihmisille. Ainoasti ballaadit löydettiin painoon valmiina hänen jälkeenjääneistä papereistaan. Muista puhtaasti lyyrillisistä lauluista oli tosin myös yksi osa suoritettu, mutta ainoasti vähäinen, josta syystä arveltiin paraaksi jättää ne kokonaan pois; sillä ei kukaan tietysti uskaltanut eikä olisi kyennytkään jatkaa työtä samaan tapaan kuin vainaja. Vaikka niinkin, ilmaantuu kuitenkin tämä painos sangen suuresti enennetyssä muodossa: ennen oli vaan 60 balladia, nyt on niitä 135. Toimitus on tapahtunut samalla tavalla, joka on ollut Lönnrot'ille omituinen ennenkin, nimittäin että hän on sovittanut yhteen eri toisinnot ja paitsi sitä myös muista lauluista lisännyt kohtia, jotka hänen mielestään olivat siihen paikkaan sopivat. Tämä sovitus on ylimalkaan tapahtunut yhtä hyvällä aistilla kuin edellisessäkin laitoksessa; mutta siinä on tietysti runojen oma, kansanperäinen luonne monesti suuressa määrässä kadonnut. Ei saa siis tätä kokoelmaa käyttää tieteellisiin tarkoituksiin enempää kuin Kalevalaakaan. Joskus on paitsi sitä myös mielestäni runollinen kauneus tullut loukatuksi: niin esim. on tuo

kaunis ja omituinen Keski-ajan ballaadi ritarista, joka sairastavan kultansa luokse rientää (katso Valvojaa v. 1885 s. 517) kokonaan kateissa, koska sen eri osat ovat jaetut muille lauluille.

Edellinenkin painos oli jo varustettu selityksillä, joita ilman Länsi-Suomalaisen olisi vaikea näitä runoja lukea. Nyt puheen-alainen kirja on saanut näitä selityksiä vielä paljon lisään, joka olikin tuiki tarpeellista, koska uudet Inkerin runot erittäin ovat täynnä outoja sanoja.

J. Krohn.

Suomi. Kuvia Suomen maasta ja kansasta etevimpäin kotimaisten taiteilijain maalausten mukaan. Tekstin kirjoittaja *K. Suomalainen.* Vihot 1—6. Helsingissä G. W. Edlund 1886—1888. Kunkin vihon hinta 1 mk. 50 p.

Jos on syystä valitettu, että meidän maan varakkaat ja oppineet kansanluokat liian vähän tuntevat omaa maataan, omaa kansaansa, niin on kuitenkin myönnettävä, että jo aikoja sitten on ryhdytty työhön sen puutteen poistamiseksi. Toisin on ollut oppimattomamman ja vähempivaraisen rahvaan laita. Suomen maanrahvas tosin ei ole koskaan omasta itsestään vieraantunut; onhan se aina uskollisesti kuunnellut «sitä kuusta, jonka juuressa asunto»; saattaapa sitä itseäkin sanoa Suomen luonnon tuotteeksi ja osaksi. Ja viimeisten vuosikymmenien kansallinen herätys on syrjäisenkin metsämökin asukkaalle opettanut että hänen isänmaansa on koko armas avara Suomenmaa, että kaikki sen lapset ovat hänen omaa kansaansa. Mutta kovin vähän on tähän asti juuri *sille* yleisölle, maamme varsinaiselle «suurelle yleisölle» tarjottu tilaisuutta tutustumaan Suomen eri maakuntien luonnon omituisuuksiin ja niihin Suomen kansanluonteen eri vivahduksiin, joita kunkin maakunnan luonto ja historialliset olot ovat synnyttäneet. Ja kuitenkin Suomen maan ja Suomen kansan luonto ilmaantuu eheänä ja selväpiirteisenä ja täysin todenmukaisena ainoastaan sille, joka tuntee ainakin sen tärkeimmät vivahdukset ja voipi sovittaa ne yhteen, yhdeksi kokonaisuudeksi.

Hyvin tervetulleita ovat siis isänmaanystävälle senkaltaiset teokset, kuin yllämainittu herra Edlundin toimittama kansantajuinen ja helppohintainen kuvateos. — «Matkustus Suomessa»-nimisessä loistoteoksessa oli aikoinaan julaistu joukko hienoja teräspiirroksia, jotka kuvasivat Suomen eri seutujen maisemia ja kansanelämää semmoisina, jommoisiksi Suomen etevimmät taideniekat olivat niitä havainneet ja siveltimellään kuvaelleet. Teos oli parhaasta päästä aiottu varakkaampaa kansanluokkaa varten, ja sen hinta taisikin sitä estää leviämästä vähempivaraisiin koteihin. Niitä varten herra Edlund on nyt toimittanut uutta «Suomi»-nimistä kuvakirjaa. Käyttämällä uutta hyvin sukkelaa suurennus ja järjestämis-keinoa on yllämainitun loistoteoksen kuvista saatu suurennettuja kopioita, joita on voitu

julaista paljoa halvemmalla kuin entisiä teräspiirroksia. Melkein kaikki «Suomi»-kirjaan otetut kuvat ovat semmoisia jäljennöksiä. Teksti taas on aivan uusi, teoksen tarkoituksen mukaan sovitettu, siis aiottu mitä laveimman lukijakunnan luettavaksi ja tajuttavaksi.

Jos pitää muistissa teoksen erinomaisen halpaa hintaa, niin ei voi muuta sanoa, kuin että kuvat yleensä ovat hyvin onnistuneet. Tosin ne eivät ole yhtä hienot kuin alkuperäisessä muodossaan. Piirteet ovat tulleet paksuimmiksi ja ikäänkuin korkeammiksi, niin että kuvat ovat entistään tummemmat; onpa muutama tullut liiankin mustaksi. Mutta sama seikka on kuitenkin tuottanut etujakin. Syvempien varjojen kautta valon-asteikko on tullut rikkaammaksi, niin että esineet (erittäinkin maisemakuvissa) entistään paremmin ikäänkuin kohoavat kuvan pinnasta. Tosin eivät kaikki kuvat ole yhtä hyvin onnistuneet. Parhaimpia ovat Helsingin, Tammisaaren ja Kuopion kaupunkien kuvat ja ehkä Holmberg'in maisema Pirkkalasta ja Lindholm'in Savosta, joissa varjot tuntuvat lämpöisiltä ja esineiden piirteet ikäänkuin pehmoisilta. Huonosti onnistunut on taas Lindholm'in «Kaskenvierto»; siinä on järven tyyntä pintaa kuvattu paksuilla risti-viivoilla, jotka muistuttavat mitä muuta esinettä tahansa yhtä hyvin kuin järveä; kova ja epämiellyttävä tämä kuva muutenkin on; sama on «Juustilan sulun» laita, joll'ei sen kuvan epämiellyttävä vaikutus riipu jo itse taiteilijasta. Meren aallot yleensä ovat huonosti onnistuneet, ja samoin myös Munsterhjelm'in talvimaisemassa kuvatut lumikinokset.

Lieneekö mikään erityinen teknillinen vaikeus pakoittanut muuten mustissa eli harmaissa piirroksissa käyttämään paria väriä? Jos niin on, niin siitä ei ole sen enempää sanottava; joll'ei, niin olisi ollut parempi koettaa tulla värittä toimeen. Tietysti on paljoa helpompi sinivärin kuin mustien viivojen avulla uskotella katselijaa, että joku paperille piirretty pinta kuvaa järveä taikka taivasta. Mutta eihän taiteellinen piirros semmoisia hätäkeinoja tarvitse. Päinvastoin ne synnyttävät häiritsevää epäsointua. Kun joku kuva vaikuttaa parhaasta päästä vain varjojen ja valoisampien kohtien keskenäisten suhteiden kautta, niin se ikäänkuin vaatii, että katselija jättää esineiden värit lukuun ottamatta. Jos nyt joku semmoisessa kuvassa kuvattu esine maalataan luonnonmukaisella värillään, niin se taas ikäänkuin kehoittaa silmää vaatimaan että koko kuva esiintyisi värillisenä. Ja tästä ristiriitaisuudesta illusiooni pahasti häiriintyy. Myöntäminen on kuitenkin että missä vain taivaan kuvaamiseen on käytetty hyvin hienoa vaaleata siniväriä, mainittu epäkohta ei ole suuresti tuntuva; erittäinkin tämä koskee kaupunkien kuvia.

Mitä kuvien valitsemiseen tulee, niin täytyy tunnustaa ett'eivät kaikki yhtä hyvin vastaa tarkoitustaan. Kovin ikäviä ovat nuo Ekman'in laatukuvat, joissa milt'ei joka liike ole teeskennelty tahi ainakin epäsuomalainen. Hyvää on kyllä että maalaustaiteemme tienraivaajan muistoa pidetään kun-

niassa, mutta eihän nyt puheena olevan kuvateoksen tarkoitus ole taidehistoriallista laatua. Epäsuomalaisia ovat myöskin luonnollisesta syystä — saksalaisen B. Reinhold'in kuvaamat henkilöt. Mitä maisematauluihin tulee, niin emme tosin voi sanoa että jok'ainoassa esiintyy juuri ne piirteet, jotka kuvatun maakunnan luonnolle ovat erittäin omituisia. Mutta hyvin ne kaikki kuvaavat Suomen ihanaa luontoa.

Kuta laveammalle lukijakunnalle kuvateos on aiottu, sitä suurempi on siihen sovitettavan selittäväisen tekstin merkitys. Sen täytyy hyvin tarkkaan liittyä kuviin, olla todellisena oppaana niiden käsittämiseen, ja samall'aikaa sen täytyy laventaa katsojan henkistä näköpiiriä ja selvittää ja elähyttää hänen tunteitaan. Ennen kaikkea sen täytyy olla kansantajuisen. Saattaa sanoa että herra Suomalaisella on ollut paljoa vaikeampi tehtävä kuin se oli, jonka Topelius niin mainiosti on suorittanut oppineempaa lukijakuntaa varten toimitetuissa kuvateoksissa («Finland framställdt i teckningar» ja «Matkustus Suomessa»). Mutta eihän muutenkaan olisi kohtuullista arvostellessa käyttää Topeliuksen mestariteoksia mittamääränä. — Herra Suomalainen on hyvällä aistilla valinnut oman uransa. Kukin kuva on hänelle antanut aihetta erityiseen itsenäiseen tekstikappaleesen. Välistä hän kuvailee jonkun maakunnan väestön omituista luonnetta pienessä kertomuksessa taikkapa vain lyhyessä tavallisesti hyvin luontevassa keskustelussa; välistä ne tunteet, joita jonkun seudun luonto ja muisto ovat omiaan herättämään, pukeutuvat runon muotoon; välistä taas kerrotaan joku kansallemme tärkeä historiallinen muisto; joskus annetaan jostakin paikkakunnasta ja sen asukkaista suoraan vain muutamia tietoja. Hyvin vaihtelevaista lukemista siis. Ja lisätkäämme heti: tosi-isänmaallista ja kansallista. Rakkauden tarkalla silmällä tekijä on katsellut ja kuvaellut kansan henkistä ja ulkonaistakin elämää, siksi hänen kuvauksensa löytävätkin tien lukijan sydämmeen. — Kuitenkaan eivät kaikki kappaleet ole samanarvoisia. Tuntuu siltä kuin tekijän innostus ei olisi jaksanut koko työn kestäessä pysyä vireillä, — vai lieneekö syy siinä, ett'eivät kaikki kuvat ole tarjonneet yhtä hyviä aiheita. — Onnistuneimmat ovat yleensä ne kappaleet, joissa tekijä on kuvauksen kehykseksi keksinyt jotakin vähäisen toiminnantapaista, niin että pikku novelletti eli kertomus on saatu aikaan. Erinomaisen sattuvasti ja elävästi kuvataan vuorokausi Helsingin arki-elämästä; jo kappaleen alussa tekijä ikäänkuin hiljaan kaiuttaa säveltä, joka sitten toisten äänten vaihdellessa humisee perussävelenä kunnes se lopulla kajahtaa selvästi kuuluvaksi ja päättää kappaleen suloisella loppusoinnoksella. On siinä kokonainen pieni taideteos. — Yhtä tyydyttävät ovat esim. ne kuvaukset Uudenmaan saaristolaisten elämästä, joihin muutamat Lindholm'in tekemät kuvat (Silakan pyynti Uudella maalla, Silakan suolaaminen Uudella maalla, Salapolttimo Loviisan saaristossa) ovat antaneet aihetta. Hyvin luontevaa on myöskin jääskeläisten pakina (Ekman'in taulun selityksenä). Vähemmin tyydyt-

tävä on tuo pieni romantillinen juttu Viipurin keski-ajoilta; se ei ole juuri sukkelasti keksitty eikä suuresti valaise tärkeän kauppakaupungin elämää. Ja olisipa nykyajankin Viipuri ansainnut parempaa arvostelua kuin tuota ulkomaalaista «tout comme chez nous.» Pohjanmaan väestöä kuvatessaan tekijä nähtävästi on ollut pahalla tuulella.

Runot ovat enimmäkseen vähäpätöisiä; paras tahi ainakin ainetta elävimmin kuvaava on mielestämme Ristiässä, Manfolkineen, Storfolkineen ja Lillfolkineen.

Mutta jos jotkut kohdat antavatkin aihetta muistutuksiin, niin tekijä on kuitenkin mielestämme käsittänyt tehtävänsä oikealta kannalta ja suorittanut sen tyydyttävällä tavalla.

Teoksesta on tähän asti ilmestynyt kuusi vihkoa; seitsemäs on vielä jäljellä; tilaus-ilmoituksen mukaan sen pitäisi valmistua syksyksi.

O. E. T.

Edvard A. Wainio, Matkustus Brasiliassa. Kuvaus luonnosta ja kansoista Brasiliassa. Helsingissä 1888, K. E. Holm. Hinta 6 m.

Tarkoin arvaten ei niiden suomalaisten luku liene aivan pieni, jotka itse ovat käyneet tropiikeissa, mutta harvat lienevät ne, jotka ovat nähneet näistä kaukaisista maista muuta kuin moniaita satamakaupunkeja eli voivat niistä kertoa muuta kuin «merimiesjuttuja.» Kuvaukset tropiikeista ovatkin meillä niin harvinaisia, että hra Wainion kirja esiintyy melkein yksinäisenä alallaan. Sen vuoksi avaa halulla tämän kirjan, jonka tekijä — nykyaikainen luonnontutkija — on ollut tilaisuudessa, oleskellessaan monta kuukautta Etelä-Amerikan keisarikunnassa, kuljeskelemaan sen metsissä ja ruohotasangoilla ja näin tutustumaan sen rikkaasen, vaihtelevaan luontoon. Tekijä kertoo koristelematta ja luonnollisesti mitä hän on retkillänsä nähnyt, ja häntä seuraa mielellään näille matkoille. Ne tosin eivät ole Robinson'in seikkailujen tapaisia, mutta kuitenkin sisältävät ne paljo semmoista, jota tavallinen huvimatkustaja ei voi odottaa kohtaavansa. Muutamat paikat kertomuksessa tosin esiintyvät värittöminä kyllä ja näyttävät tulleen kerrotuiksi ainoastaan muodon vuoksi; niin esim. luku Rio de Janeiro'sta tuntuu siltä, kuin se olisi alkujaan jostakin brasilialaisesta Bædeker'istä.

Tekijä on kuitenkin omien seikkailujensa kertomiseen sommitellut lyhyitä luonnon- talous- ja kansatieteellisiä yleiskatsauksia, joilla on suorastaan opettavainen tarkoitus. Tavallansa on valitettavaa, että tekijä usein kyllä näin alentuu kertojasta mukailijaksi. Sillä aivan luonnollistahan on, että kertomus tämmöisissä kohdissa ei voi olla yhtä elävä ja välitön, kuin siinä, missä tekijän omia kokemuksia esitetään. Ehkä olisi myöskin enemmän silmään sattuva järjestely ollut mahdollinen; tätä ei ainakaan arvoste-

lija ole voinut olla kaipaamatta esim. lukiessaan muutoin niin hauskaa lukua maassa asuvasta indiani-väestöstä. Joskus, vaikka hyvin harvoin, voi joutua epäilykseen, onko tekijällä tosi mielessä, niinkuin esim. kun hän kertoo varovaisesta jaguarista, joka syytää hiekkaa nuotiotuleen ennenkuin hän karkaa nukkuvan matkustajan päälle (se jaguariluonnos, jonka kuva on kirjassa, on ollut kauhean huonosti tehty).

Toisissa paikoin on kertomus käynyt melkein luettelon tapaiseksi, niinkuin sivv. 114—117, 183 j. n. e. Tämä on tuskin paikallansa helppotajuiseksi aiotussa matkakertomuksessa. Myöskin ne lukuisat latinalaiset ja portugalilaiset nimet, joita tapaa melkein joka sivulla, ovat omiansa antamaan kirjalle jykeän näön, jota se ei suinkaan ansaitse. Tuo säikäyttää helposti yleisöä, joka ylipäänsä rakastaa sujuvaa ja yhtäjaksoista kirjoitustapaa enemmän kuin asiallistakin esitystä oudossa muodossa.

Lukuisat ja ylipäänsä huolellisesti tehdyt kuvat todistavat kiitettävästi, että kustantaja on tahtonut antaa kirjalle ajanmukaisen ja huolellisen asun. Muutamain kuvain tarpeellisuudesta olisi ehkä kuitenkin yhtä ja toista muistutettavaa. Se yleisö, jota varten hra Wainion kirja on tarkoitettu, on kai muutoinkin tilaisuudessa näkemään jaguarin, tapiirin, helmikanan, kokospalmun ja kahvipensaan kuvia, jotka ovat täydesti meille tässä tarjottujen vertaiset. Valkea brasilialais-nainen on tyyppinä arvoton, sillä se voisi ilmestyä melkein missä tahansa. Sitävastoin olisi kartanluonnos erittäin hyvin vastannut tarkoitusta; nykyaikainen matkakertomus ilman karttaa on melkein kuin kello ilman taulua.

Joka tapauksessa tarjotaan tässä suomalaiselle yleisölle etevä alkuteos ja arvostelija toivoo sille hyvin ansaittua leviämistä.

O. K.

Wilh. Bolin, Studier och Föredrag. I. Dr Karl Sederholm. Hasardspel. Helsingfors 1888. 80 s. Hinta 1: 25.

Prof. Bolin ilmoittaa aikovansa vast'edes julaista sarjan eriaineisia kirjoituksia vapaissa vihoissa. Hänen aikomuksensa on, että joka vihko sisältäisi yhden kirjoituksen jostakin «elämäkerrallisesta, kaunotieteellisestä taikka historiallisesta aineesta», toisen jostakin «päivän kysymyksestä.»

Varsin onnistuneella viholla tekijä on alottanut sarjaansa. Se sisältää tuon pikkuisen kirjoituksen «hasardipelistä», joka, kun se esitelmänä Helsingissä esitettiin 9 p. Maalisk. 1888, herätti suurta ja ansaittua huomiota, osaksi juuri silloin ilmi tulleiden surkeiden pelijuttujen takia. Asiallisesti huvittavalla tavalla esittäen korttipelin leviämisen syitä, tekijä pontevasti ajaa sitä mielipidettä, että korttipelillä saatu rahanvoitto välttämättömästi on katsottava peräti oikeudettomaksi saanniksi, selväksi rikokseksi, joka törkeästi loukkaa kunniallisen työnasion arvoa ja omaisuuden pyhyyttä. Hän

vaatii sen vuoksi, että lakia säätävät vallat täydellä todella ryhtyisivät siihen tehtävään, jonka tämä vakaumus silminnähtävästi panee heidän päällensä.

Isomman osan vihosta täyttää erään suomalaisen filosooffin, pastorin ja tohtorin Kaarlo Sederholm'in elämäkerta, joka on ennen ollut painettuna Finsk Tidskrift'issä 1879. K. Sederholm oli syntynyt 1789 Suomessa, Kellokoskella Tuusulan pitäjässä, muutti Venäjälle 1811, palveli sitten siellä kauan aikaa evankelisena pappina ja opettajana, kärsien monesti vainoa uskontonsa takia, ja kuoli 1867 Tulan kuvernementissä. Venäjällä hän julkaisi useat huomattavat uskonnolliset ja runolliset kirjateokset. Hänen pääpyrintönsä oli osoittaa filosofiian ja kristinuskon olevan täydellisessä sopusoinnussa ja yhteydessä keskenänsä; useissa teoksissaan hän koetti rakentaa filosooffisen järjestelmän, joka toteuttaisi tuon yhteyden. Prof. Bolin'in esitys on varsin valaiseva ja asiallinen; erityisellä kiitoksella on mainittava, että hän on osannut aivan puolueettomasti ja lämpimästikin esittää Sederholmin filosooffisia aatteita ja niiden yhteyttä hänen evankelis-kristillisen vakaumuksensa kanssa. Kirjoitus ansaitsee paljon lukijoita.

Ar. Gr.

Esko Virtala, Se oli sallittu. Porvoossa, 1888. Werner Söderström'in kirjapainossa ja kustannuksella. 8° 224 ss.

Ilahduttava ilmiö kirjallisuutemme alalla on se suuri joukko alkuperäisiä kuvaelmia kansamme elämästä, joita viime vuosina ja joka vuosi enenevässä määrässä on julkisuuteen ilmestynyt. Kahdesta syystä on tämä ilmiö ilahduttava. Ensiksikin se osoittaa, että meillä jo vähitellen alkaa omantakeinen, omakielinen kirjallisuus orastaa. Toiseksi on senkaltaisilla kirjallisuuden tuotteilla, jotka ovat ikäänkuin valokuvauksia silmiemme edessä elävästä kansastamme, paitsi suoranaista kaunotieteellistä merkitystänsä vielä kansatieteellinen arvonsa. Sillä epäilemätöntä on, että elävien kokonaiskertomusten kautta moni kohta kansamme käsitys- ja menettelytavasta tulee paljon selvemmin tajuttavaksi, kuin hajanaisten kansatieteellisten muistiinpanojen avulla. Kuvaelmien kansatieteellinen arvo on tietysti sitä suurempi, mitä kansallisempi kuvattavan kansanluokan elämä todellisuudessa on ja mitä tärkeämpää ajanvaihetta kansallisuuden kehittymisessä se sillä hetkellä edustaa. Mitä meihin suomalaisiin tulee, niin ei voi kieltää, että tähän saakka on talonpoikainen väestömme milt'ei yksinänsä edustanut tosikansallista elämää, muitten säätyluokkien ainakin kieleltänsä muukalaisina pysyessä. Ja yhtä kieltämätöntä on, että taistelu vanhan taika-uskon ja uudemman valistuksen välillä meidän aikanamme muodostaa silminnähtävän ajankäänteen kansamme elämässä, niin sanoakseni runollisen puolihämärän, jossa yön varjot ja aamuauringon ensi säteet toisiansa takaa ajavat.

Nykyaikaisella kansan kertomuksella voi olla kolmaskin käytännöllissiveellinen merkityksensä. Löytyy niin juurtuneita, syvälle käypiä ja laajalle ulottuvia ennakkoluuloja kansamme käsityksessä, ett'eivät ne ainoastansa sielutieteen, n. k. kansansielutieteen, tutkijan huomiota herätä, vaan jokaiselle isäinmaan ystävälle huoleksi käyvät.

Arvosteltavamme kirjan tekijä on ottanut esittääksensä, niinkuin hän jo nimilehdellä ilmaisee, sitä kansassamme ylt'yleistä käsityskantaa, jota sanomme fatalismiksi eli uskoksi auttamattomaan sallimukseen. Saattaakseen sitä selvempään valoon on hän sille vastakohdaksi asettanut uudemman valistuneen käsityksen ihmisen toiminnan vapaudesta ja vastuunalaisuudesta. Edellisen edustajaksi on hän valinnut korkean vaaran huipulla sijaitsevan Mäntyvaaran talon ja jälkimmäisen katsantotavan kannattajaksi ison järven rannalle rakennetun Peltolan. Erotus näiden talojen käsitys- ja menettelytavassa tulee esiin aivan yksinkertaisissa, jokapäiväisissä oloissa, tuottaen toiselta puolen varovaisuudelle ja toimeliaisuudelle yhä enevää menestystä ja toiselta puolen varomattomuudelle ja leväperäisyydelle yhä lisääntyviä vahinkoja. Kertomus alkaa sillä, että molempien talojen asukkaat tulevat nuotalle. Tässäkin käy selville, mikä etu talon rakentamisesta veden läheisyyteen on. Sama etevyys aineellisessa suhteessa näkyy siitäkin, että Peltolan isäntä panee koko voimansa maanviljelyksen kohottamiseen, samalla kuin hylkää vähätuloisen tervanpolton, joka paitsi ajan, voiman ja ainesten hukkaa tuottaa Mäntyvaaralaisille suoranaistakin onnettomuutta sen kautta, että noilla vaarallisilla Oulumatkoilla toinen talon pojista hukkuu. Mutta vielä selvemmäksi käypi erotus talojen välillä kulkutaudin aikana, joka Mäntyvaarasta vie kaksi lasta puuttuvan puhtauden ja hoidon johdosta. Siinä kuvatun huolettomuuden ja huolimattomuuden rinnalla tuntuu niin surullisen naurettavalta se kalman tarttumisen pelko, jonka vuoksi lapsi ei saa rauhassa vuoteellaan kuolla, vaikka kyllä sairauden aikana on saanut liassansa liikahtamatta maata. Ja katkeran ivalliselta kuuluu silloin se lohdutus, että on Jumalan siunaus, jos lapset maan päältä pois pääsevät. Ulkopuolellakin kotinurkkain rajoja ilmaantuu molempien talon-isäntien vaikutus kunnalliskokouksessa, jossa mäntyvaaralainen saa ehdotuksen kirkon palovakuuttamisesta kumotuksi, mutta peltolainen saa sen aikaan, että edes ukonjohto kirkolle hankitaan. Tapausten varsinaisena keskuskohtana on kuitenkin metsön — s. o. karhun, jota ei omalla nimellä tohdita nimittääkään, — liikkuminen Mäntyvaaran karjamailla. Tavallisessa sokeassa sallimukseen turvautumisessaan eivät mäntyvaaralaiset varokeinoihin ryhdy, ennenkuin karhu on ennättänyt kaksi parasta lehmää saada kaadetuksi. Mutta merkillistä on, että karhu, kun hänen kerta todella uskotaan paikalle tulleen, arvellaan toisen ihmisen nostamaksi. Ja sama johdonmukaisuuden puute katsantokannassa ilmaantuu silloin, kun Mäntyvaaran isäntä karhua haaskalla vahtiessaan sattuu ampumaan sivutse. Semmoinen erinomainen vahinko

ei muka ole enää pelkän sallimuksen tuottama, omasta osaamattomuudesta ei voi olla puhettakaan, — vaan tietysti on pyssy ollut jonkun toisen pahansuovan pilaama. Sitävastoin jos karhulle viritetystä loukkaasta koira on vienyt syötin ja samalla lauaissut koko laitoksen, niin semmoisen tapahtuman taas saattaa hyvällä omalla tunnolla sallimuksen niskoille lykätä.

Niinkuin tästä näkyy, on kirjalla selvä siveellinen tarkoituksensa. Kuitenkaan ei se ole mikään tendenssikirjoitus sanan tavallisessa merkityksessä. Sillä lukuun ottamatta sitä seikkaa, että mäntyvaaralaiset liiankin tiheään — eivätkä ainoastaan jo tapahtuneista, vaan odotettavistakin asioista puhuessaan — toistavat tuota lausettansa: «se oli sallittu!», esiintyy kirjan tarkoitus aivan objektiivisena itse toiminnassa. Mutta siinä se esiintyy juuri tyyneytensä kautta niin tuskauttavalla voimalla, että ehdottomasti tulee lukiessansa kovasti kiusaantuneeksi tämmöisestä sallimus-opin tuottamasta leväperäisyydestä.

Lopussa kuitenkin moni lukija tulee tehneeksi sovinnon sallimus-opin kanssa, kun se ilmestyy avioliiton alalla. Peltolan Kalle, jonka viimein onnistuu karhu kaataa, — sivumennen sanoen hänen urostyönsä olisi ollut suurempi, jos hän olisi käsikähmään karhun kanssa ruvennut, eikä korkeilta talailtansa ampuen sitä heti ensi laukauksella hengiltä pannut, — saa urostyöstänsä palkinnoksi Mäntyvaaran rohkean ja toimeliaan Kaisun, ainoan sen talon asukkaista, joka sallimus-oppia vastustaa.

Tuntuupa siltä kuin tekijä kirjan lopussa olisi väsähtänyt, sillä karhuntapon jälkeen joudumme — peijaisia, kosimisia ja kuulijaisia näkemättä — heti häihin. Tämä muistutettakoon ainoasti sen vuoksi, että on oikein ihmetyttävää, mitenkä tekijä on jaksanut niin pitkäveteisesti kirjansa kirjoittaa. Tosin on myönnettävä, että itse kirjoitustapa erittäin sattuvasti kuvaa sen puoleisen kansan hidasliikkeisyyttä. Mutta toisinaan tapaa ihan tarpeettomiakin toisintelemisia, n. k. esim. Kallen ja Kaisun soutumatkalla.

Kaikesta pitkäveteisyydestä huolimatta kertomus kuitenkin kulkee niin sujuvasti että väsymättä, oikealla mielihyvällä lukee kirjan kannesta kanteen. Tosin alkukuvaus on enemmän maantieteellinen kuin runollisesti selvä, mutta ylimalkaan on esitystapa niin luonteva, että se vastustamattomasti viehättää.

Täydellä syyllä sopii siis onnitella tekijää siitä, että jo ensi yrittämällä on osannut valita niin hyvän aineen ja sitä sitten esittää niin elävästi, että lukija pian huomaa hänen oikeana kansallisena kirjailijana noudattaneen sananlaskua: «sitä kuusta kuuleminen, jonka juurella asunto.»

K. K.

Äiti tyttärensä ja poikansa kasvattajana ruumiilliseen ja siveelliseen terveyteen näiden ensimmäisistä ikävuosista kypsymiseen asti.

Käytännöllinen kirja naisille. Tehnyt lääket. toht. Herman Klencke, Professori. I. K—e'n tekemän ruotsinnoksen toisesta, osaksi meidän oloihimme sovitellusta painoksesta suomentanut F. F. Brummer. I:n osa. Tampereella Hj. Hagelbergin kustannuksella. Hinta: 1 m. 75 p:niä.

Jokainen äiti maassamme tunnustanee lapsensa sekä ruumiillisen että henkisen kehittymisen tärkeyden. Mutta samassa on hänen myöntäminen, että häneltä — ainakin suomenkielellä — on puuttunut perusteellisiä kirjatietoja näissä koko kansan vaurastumiselle niin tärkeissä asioissa, ja että hänen on täytynyt enimmiten tyytyä siihen, mitä kokemus ja elämä ovat hänelle neuvoneet — eikä se suinkaan ole vähänarvoista. Vaan kun tiedämme, kuinka erittäin tärkeä lapsen ruumiillinen hoito on hänen ensimmäisinä ikävuosinaan ja kuinka suuri prosentti varsinkin alhaisen kansan lapsista joutuu kuoleman uhriksi juuri tarkempien tietojen puutteessa pikkulapsen hoidosta, niin emme voi olla suomentajaa onnittelematta tähän tärkeään yritykseen.

Yllämainittu kirja tahtoo tulla oppaaksi ja neuvonantajaksi äideille lapsenhoidon ja kasvatuksen pyhässä virassa. Professori H. Klencke, lääkäri ja syntyään saksalainen, on etupäässä kirjoittanut Saksan äideille; senvuoksi on ruotsintaja, jonka mukaan suomennos on tehty, sovittamalla kirjaa kääntänyt. Tämä on tietysti meillekin eduksi. Mutta yhtäkaikki on jäänyt paljon, jota köyhä äiti meillä ei parhaimmallakaan tahdollansa voi toteuttaa. Kirja sopii semmoisena oikeastaan sivistyneihin koteihin ja on epäilemättä oleva erinomaisen tervetullut nuorille, kokemattomille säätyläis-äideille. Kenties kunnioitettavan suomentajan, F. F. Brummerin, joskus sopisi poimia tärkeimmät kohdat tästä hänen onnistuneesta käännöksestään ja siten auttaa varattomiakin kansan äitejä paremmin täyttämään velvollisuuksiaan lapsiansa kohtaan. Ilolla tervehdimme tätä ensimmäistä osaa ja odotamme mielihyvällä toisen osan ilmestymistä, jonka suomentaja lupaa meille ensi vuoden alkupuolella. Painovirheitä olemme siellä täällä huomanneet ja joitakuita oudompia sanoja, mutta itse käännös on ylimalkain sujuva ja hyvä. Me suljemme tämän arvokkaan kirjan jokaisen ajattelevaisen äidin huomioon.

Minna Krohn.

Alfred Poppius, Oppikirja fysiikassa. Kokeisin perustuen seminaareja ja tyttökouluja varten kirjoittanut —. Toinen, korjattu painos. Suomennos. Turku, G. W. Wilén 1887. Hinta nid. 2 m. 50 p., sid. 3 m.

Yllämainittu oppikirja on, niinkuin nimilehti jo ilmoittaa, aiottu tyttökouluja ja seminaareja varten, jonka tähden se ei saa edellyttää laveampia tietoja matematiikassa. Tässä suhteessa on tekijä meidän mielestämme

käsittänyt tehtävänsä oikein. Hän on johtanut luonnon tärkeimmät lait yksinkertaisten, mutta opettavien kokeitten avulla, koettaen samassa tehdä esityksen niin lyhyeksi kuin mahdollista. Kirja sisältää sentähden ainoastaan pääasiat, jättäen tarkemman selittämisen opettajan tehtäväksi. Esitystapa on ylipäänsä hauska ja lukuisat kuvat, jotka, pari poikkeusta lukuun ottamatta, ovat sopivat ja selvät, kohottavat suuressa määrässä kirjan arvoa. Ansiona voimme myöskin mainita että uutta mittajärjestelmää on käytetty. Koska toivomme, että kysymyksenalainen painos ei tule olemaan viimeinen, tahdomme tässä mainita ne virheet, jotka olemme huomanneet kirjaa lukiessamme.

Asiallisten erehdysten joukossa kohtaa meitä ensin se väärä käsitys kahden kappaleen keskenäisestä vetovoimasta, jonka tekijä tuo esille (siv. 3) sanoilla: «sillä suurempi vetää suuremmalla voimalla pienempää puoleensa», ja myöhemmin samalla sivulla: «koska maan ainejoukko on kiven ainejoukkoa verrattomasti suurempi, niin vetää maa puoleensa kiveä paljoa suuremmalla voimalla.» Sehän on selvää, ett'ei tässä voi puhua kahdesta eri voimasta, vaan ainoastaan yhdestä kappaleitten kesken vaikuttavasta vetovoimasta. Aivan toinen asia on se, että tämä sama voima antaa esim. kivelle niin paljon nopeamman liikunnon kuin maapallolle, että jokainen voi huomata edellisen liikkuvan, vaikka maapallon saman voiman vaikuttama liikunto on niin äärettömän vähäpätöinen, ett'emme millään neuvoin voi huomata sen muuttaneen paikkaansa sill'aikaa, kuin kivi on pudonnut maahan. Syy tähän on luonnollisesti se, että sama voima antaa pienemmälle ainejoukolle suuremman nopeuden kuin suuremmalle. — Pykälä 17 on monessa suhteessa vaillinainen. Ensiksi olisi määritelmä: «voimaksi nimitämme sitä, mikä saapi aikaan liikettä», muutettava seuraavaksi: voima on syy nopeuden muutokseen. Kun tekijä tämän jälkeen puhuu akseleroeratusta ja retardeeratusta liikkeestä, olisi ollut syytä myöskin mainita mitä akselerationilla ymmärretään. Tämä käsite on näet jo seuraavalla sivulla (siv. 20) välttämätöin, sillä voima on yhtäsuuri kuin massa kerrottuna akselerationilla (eikä kerrottuna nopeudella, niinkuin kirjassa seisoo). — Heron'in pallosta olisimme me kernaasti nähneet paremman sekä kuvan että selityksen. — Kun tekijä (siv. 44) lausuu: «sävelet soitannossa käytettävän korkeimman ja matalimman äänen välillä jaetaan 9 «niin sanottuun oktaaviin, kukin sisältävä 8 säveltä», voi lukija saada sen käsityksen että käytetään 72 säveltä, vaikka yhdeksässä oktaavissa on vain 63 säveltä (toinen jokaisessa oktaavissa kuuluu, näet, myöskin seuraavaan oktaaviin). — Lämpöopin alussa (§ 46) tuo tekijä esille opin «*voiman katoomattomuudesta*». Tätä erittäin tärkeätä lakia olisimme kernaasti nähneet laveammin ja selvemmin selitettävän. Jo sanoissa «oppi voiman katoomattomuudesta» on sanaa «voiman» käytetty paljon laveammassa merkityksessä, kuin missään muualla tässä kirjassa. Parasta olisi ollut lausua tämä

laki Clausius'en mukaan: «maailman energia on pysyväinen» ja siinä tapauksessa tarkasti määritellä, mitä energialla ymmärretään, eroittaen tämän käsitteen ennen käytetystä voiman käsitteestä. — Yleisenä muistutuksena tahtoisimme mainita, että tekijä ehkä liian tarkasti on karttanut yksinkertaisimpiakin algebrallisia lausekkeita, joitten käyttäminen kuitenkin paikoittain olisi tehnyt esityksen sekä lyhemmäksi että selvemmäksi. — Toinen epäkohta on se, että ainoastaan harvassa paikassa mainitaan käsitteiden yksiköt.

Kuva 70 on sopimaton, sillä se kuvaa «Camera clara'a», vaikka kertomuksessa selitetään «camera obscura'n» konstruktioni.

Esitystapa on, niinkuin mainitsimme, ylipäänsä selvä ja sujuva. Poikkeuksena tästä on kirjan alku, jossa lauseet joskus ovat liian katkonaiset. — Muutamia omituisia sanoja on käytetty, niinkuin esim. «hiukkanen» = molekyyli. — Väärän käsityksen tuottaa semmoinen tiedesana kuin «kylmyysaste». — Lauseparsia «lämpöä sitoutuu» ja «lämpöä irtautuu» on liian vähän selitetty.

K. M—r.

J. T. Beck, Väärästä Profeetallisuudesta. Kristillinen Puhe. Suomentanut F. W. D. Oulussa 1886. K. F. Kivekäs, kustantaja. Hinta 60 p.

F. W. Krummacher, Johannes Kastajan Mestaaminen. Suomenti M. B. Oulussa 1887. K. F. Kivekäs, kustantaja.

Edellinen näistä kirjoista sisältää, kuten nimilehdestäkin näkyy, yhden niistä lukuisista syvää jumalisuutta henkivistä «Kristillisistä puheista», joita tuo mainio Tübingen'in professori Beck on julaissut. Suomalaiselle yleisölle on prof. Beck jo ennestäänkin hyvin tuttu niitten puheitten kautta, jotka provasti K. E. Stenbäck'in suomentamina ovat hiljattain vihko viholta ilmestyneet. Emme sentähden tässä huoli ottaa puheiksi hänen teoloogista kantaansa. — Mitä tämän kirjan suomalaiseen asuun tulee, niin on myönnettävä, että se ylimalkaan on jotenkin hyvä. Olisi kuitenkin useassa paikassa ollut syytä vähän vapaammin jaella pitkiä lausejaksoja lyhyempiin osiin, jotta kieli sen kautta olisi tullut sujuvammaksi. Niin esim. 14:nnellä sivulla ensimmäinen lause on jotenkin kankea. Varsinaisia kieli-virheitäkin tapaa siellä täällä. Mainittakoon niistä ainoastaan Elativus-sija substantiivin määräyksenä, joka tähän aikaan varsinkin sanomalehdissämme on hyvin tavallinen virhe, sekä agentin käytäntö. Esim. siv. 5: eivät tahdo vaihtaa takauksia semmoisen miehen suu*sta* y. m. ja siv. 8: eivät mi*llään* ulkomuodo*lla* anna itseään eksyttää pois Jumalan tahdosta y. m.

Mitä sitten tulee jälkimmäiseen tässä arvosteltavista kirjoista, niin on kyllä siinäkin itse käännös jotenkin onnistunut ja sujuvakin. Huomauttaa kuitenkin kannattaa erästä lausetta, jota ei helpolla ymmärrä: siv. 12, «Sopisi luulla, että jos joku hänen lapsensa ruumiillisessa suhteessa makai-

leisi (!) sulatuspätsissä, Hän sitävastoin hengellisessä suhteessa pohjustaisi sille lapselle sitä pehmeämmin.» — Kielivirheitä tapaa useitakin; mainittakoon ainoastaan seuraavat: s. 5 «annamme tutkittavamme kolmelle jaksolle *tämä* otsakirjoi*tus*»; s. 10 «pelkäämättä laskea *veitsi* (pro *veistä*) mätähaavalle»; s. 11 katui täyttämänsä teon» y. m. Hyljättäviä ja vääriäkin muotoja ovat: makai*leisi*, kiirastu*leissa*, kor*peissa*, (= korpimaissa!). Suomenkielen mukaista ei myöskään ole sanoa: «vaan vähän *muuan* Herodes ja Herodias siitä välittää»; tarkoitus on: vähän Herodeksen ja Herodiaan *kaltainen* siitä välittää. — Jos siis, kuten edellä olen myöntänyt, käännös itse lauserakennukseen nähden onkin kohtalaista, niin olisi sitä vastoin kielen puolesta kirjassa ollut paljon parannuksen varaa.

H. H.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1888.

Toimitukselle tulleet kirjat:

Kotilääkäri, yleistajuinen sanakirja sairaanhoitoa ja terveysoppia varten, tehnyt *Wilh. Uhrström*, suom. *E. J. Warén*. Neljäs vihko. Tampereella 1888, Hj. Hagelberg. Hinta 1 m. — Om de finsk-ugriska språken, föredrag vid språkvetenskapliga sällskapets i Uppsala möte den 5 Mars 1888, av *E. N. Setälä*. Uppsala 1888. — Likbränningen jemte öfriga grafskick, af Per Lindell. Häftena 1—4. Stockholm 1888, C. E. Fritzes K. Hofbokhandel, Pris 1 kr. 50 öre. — Pyrintöjä Etelä-Pohjanmaan lakeuksilla. Etelä-Pohjanmaan Nuorisoseuran vuosijuhlassa Kesäkuun 30 p. 1888. Waasassa 1888. — Kariviittoja, novelli, kirjoitti *Aatto S.* Porvoossa 1888, Werner Söderström. Hinta 1 m. 25 p.

Finsk Tidskrift för Vitterhet etc., toim. F. Gustafsson ja M. G. Schybergsson, Tom. XXX, H. 1. Sisältää: E. Nervander, Ur inhemska brefsamlingar. — Georg Fraser, N. M. Przevaljskis första forskningsresa. — P. Nordmann, Nya bidrag till finska krigshistorien 1656. — Aug. Skott, Lördagsbild. — Jonatan Reuter, Segelfärd. — I bokhandeln. — Öfversikt. — — *D:o D:o* Tom. XXX, H. 2. Sisältää: F. Gustafsson, Skolfrågan i Sverige. — Georg Fraser, N. M. Przevaljskis första forskningsresa (forts.) — S—e, Patriotism och kosmopolitism. — Eliel West, Apollofantasi. — I bokhandeln. — Öfversikt.

Oma maa. Teaduste ja juttude ajakiri. Välja annud Kand. Hugo Treffner. N:rot 7 ja 8, 1888. Sisältävät m. m. Peter Suur, Teine samm, Mõnda sugust, Kes on Eesti asjade nurjaajajad?, Ruumiraiskajad.

Die Gesellschaft, Monatschrift für Litteratur und Kunst. Toim. M. G. Konrad ja K. Bleibtreu, Heft 7, 1888. Sisältää: Ludvig Schneegans, Zur Centenarfeier König Ludwigs I; D. v. Lilliencron, Die Mergelgrube; M. G. Conrad, Im Atelier; Unser Dichteralbum; Karl Pröll, Rodbertus und sein Hauptwerk »Das Kapital»; Litterarisch-kritische Rundschau. — *D:o* Heft 8, 1888. Sisältää: Edward v. Hartmann, Religiöse Wandlungen; Aug. Silberstein, Das Geheimnis des Wilderers; M. G. Konrad, Die ungespundeten und der Professor P. Götschius im Stuttgart; Unser Dichteralbum; Ernst Wechsler, Die Rückkehr der Frau Katharina; Friz Hammer Offenes Dankschreiben an den Kunstkritiker Dr. Adalbert Svoboda in München; Erich Stahl, Zur Charakteristik Wagner, M. G. Conrad, Münchener Noviteten-Abende, Litterarisch Kritische Rundschau.

Magazin für die Litteratur des In- und Auslandes, toim. W. Kirchbach, N:ot 21—35. Sisällyksestä mainittakoon: Frank Siller, Ein Blick in den amerikanischen Dichterwald; J. C. Poestion, Norwegische Litteratur; E. O. Hopp, Transatlantische deutsche Dichter; W. Kirchbach, Trauermarsch beim Tode Kaiser Friedrichs des Dritten; Ernst Eckstein, Die Liebe im Altertum; Albert Row, Leben und Briefe von Charles Darwin; Leop. Sacher-Masoch, Das litterarische Frankreich II u. III.; Otto Kämmel, Leo Tolstoj als Kriegsdarsteller in seinem Roman »Krieg und Frieden»; Karl Erdman, »Französische Moral-Unterrichtsbücher». Richard Weltrich, »Göethes Faust in Göchhausenschen Abschrift».

Seitsemännen ja kahdeksannen vihon sisällys.

Helsingissä,

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa,

1888.

Topelius

VALVOJA.

Kahdeksas vuosikerta.

Yhdeksäs vihko. Syyskuulla 1888.

Toimitus:

E. G. Palmén. Kust. Grotenfelt. Edv. Hjelt. Th. Rein.

E. N. Setälä. O. E. Tudeer.

VALVOJA

ilmestyy v. 1888 samankokoisena ja samasta hinnasta kuin viime vuonna. Toimitus on uudelleen ruvennut itse Valvojaa kustantamaan, luottaen siihen, että yleisö tätä yritystä pitää kirjallisuudellemme tarpeellisena. Lehteä painetaan tästälähin Helsingissä, joten sen ilmestyminen voi tulla säännöllisemmäksi kuin ennen.

Oman maan ja ulkomaan valtiolliset ja yhteiskunnalliset olot sekä tieteen, taiteen, kirjallisuuden ilmiöt ja kysymykset ovat yhä edelleen se ala, jolla Valvoja aikoo liikkua. Mahdollisuuden mukaan lehti tarjoo kaunokirjallista lukemista, paraasta päästä alkuperäistä.

Arvollista myötävaikutustansa ovat lehdelle luvanneet useat kirjailijat, jotka ennenkin ovat Valvojaa auttaneet, nimimerkki *Aarne*, neidet *H. Andersin* ja *L. Hagman*, rouvat *Minna Canth* ja *E. Stenius* sekä herrat *O. I. Colliander*, *A. Donner*, *K. Forsman*, *O. A. Forsström*, *Hannes Gebhard*, *A. Genetz*, *B. F. Godenhjelm*, *A. Grotenfelt*, *Aug. Hjelt*, *M. Johnsson*, *O. Kihlman*, *K. Krohn*, *K. O. Lindeqvist*, *K. R. Melander*, *J. A. Palmén*, *V. Ruin*, *Edv. Stenij*, *A. V. Streng*, *V. Söderhjelm*, *J. V. Tallqvist*, *V. Vasenius*, y. m.

Lehteä tilataan Helsingissä *G. W. Edlundin*, *Waseniuksen* ja *Wickströmin ja K:n* kirjakaupoissa sekä *O. V. Laurentin ja K:n* luona, Turussa *A. V. Jahnssonin* ja Viipurissa *Cloubergin ja K:n* kirjakaupassa sekä kaikissa maamme postilaitoksissa.

Hinta on **10 Suomen markkaa** koko vuosikerralta ja **5 markkaa 50 penniä** puolelta vuodelta; maaseuduilla tulee lisäksi postimaksut.

Venäjällä voipi Valvojaa tilata *A. Lindebergin* kautta Pietarissa tahi suoraan toimituksen luona, jolloin numerot osoitteen mukaan lähetetään ristisiteissä. Hinta Venäjällä on koko vuodelta **4 ruplaa 50 kopeikkaa** ja puolelta vuodelta **2 ruplaa 50 kopeikkaa.**

E. G. Palmén. Kust. Grotenfelt. Edv. Hjelt. Th. Rein.
Vastaava toimittaja.

E. N. Setälä. O. E. Tudeer.

Julius Krohn.

Säälimättömästi ovat kuoleman hyiset, hallaiset kourat kohdelleet Suomen kansan ja heimon henkisen elämän nuorta työvainiota. Ennen-aikojaan kuoli Kellgren, murtunut terveys ja ennen-aikainen hauta tuli Castrénin osaksi, varhain sortuivat Blomstedt ja Aminoff; näiden joukkoon meidän nyt vielä on lisääminen *Julius Krohn*, jonka armoton tapaturma tempasi kesken ahkeraa toimintaa, paraassa työvoimassa ja miehen-iässä.

Meidän aikakauskirjamme on yksi niitä, joita tämä surullinen tapaus kipeimmin koskee. Jo vuosikausien kuluessa on Krohn ollut ahkerimpia työntekijöitä tässä lehdessä, jonka toimitukseen hän viime vuosina kuului ja jonka viimeksi ilmestynyt vihko vielä sisältää hänen kädestään lähteneen kirjoituksen. Mutta miksi puhua siitä — monta muuta paljoa tärkeämpää sijaa kansamme työntekijäin rivissä jääpi Krohnin kuoleman kautta tyhjäksi.

Kun uutistalo on salomaalle perustettava, tarvitaan siinä miestä, joka työhön pystyy. Itse saapi uutistalolainen olla rakentajana, itse takoa ne aseet, joilla hän talossa tarvittavat kapineet vuolee, sanalla sanoen itse olla kaikkina. Tämmöinen uutistalon työmies henkisellä alalla, siihen erinomaisilla lahjoilla ja työkyvyllä varustettu, oli Julius Krohn. Kun Suomen kansan itsetaju pitkän horrostilan jälkeen heräsi, kun ryhdyttiin tätä kansaa kultuurikansaksi kohottamaan, oli työtä paljo, mutta työntekijöitä vähä. Tarkka työnjako, joka edistyneissä oloissa on menestymisen ehtona, ei ollut tämmöisillä uutistalo-mailla mahdollinen. Sen vuoksi on aivan verrattomaksi onneksi Suomen kansalle arvattava, että se sai työmiestensä joukkoon lukea miehen, jolle Jumala oli suonut taipumusta monelle alalle ja jolla sydämessä oli intoa, palavaa rakkautta tämän kansan hyväksi kaikki uhraamaan.

Julius Krohnin elämä on kultuurikuvaus mitä viehättävintä laatua. Hän on Suomen kansan aamunkoin herättämä, innostama työntekijä polyhistori, jonka kaltaisen ilmestyminen vast'edes on meillä suorastansa mahdoton. Hän oli runoilija, historioitsija, kirjallisuuden ja kansanrunouden tutkija, mytoloogi, etnograafi, kielimies, puhuja — sanalla sanoen, missä vain miestä tarvittiin, siinä oli Krohn vaivojansa säästämättä, palkintoa pyytämättä valmis astumaan esiin. Juuri tämä monipuolisuus tekee Krohnin elämäntyön esittämisen erittäin vaikeaksi; sen arvostelemiseen oikeastaan tarvitaan useamman erikois-aloilla työskentelevän yhteisvaikutus. Näiden vaatimattomien rivien kirjoittaja ei pidä itseään kykenevänä tästä elämäntyöstä arvollista kuvaa luomaan, vaan on tarkoituksena ainoastaan toimituksen puolesta lausua muutamia muistosanoja jalolle, vanhemmalle työkumppanille. Toistaiseksi jääköön kylmä arvostelu, toisten tehtäväksi jääköön inhimillisen työn puutteellisuutten etsiminen, me vain iloitsemme Jumalaa kiittäen siitä, mitä jalo vainaja on toimeen saanut, suremme sitä, että hän niin varhain meiltä pois temmattiin.

Julius Krohn on syntynyt siinä Suomen osassa, joka monikielisessä maassamme on monikielisin, nimittäin Viipurissa. Saksalainen oli hänen kotiperheensä, venäjäksi ja ranskaksi hänelle opetusta annettiin, suomea hän sai kuulla palvelusväeltä. Hänen kansallisuutensa tuli ratkaistuksi sen kautta, että hän pantiin Viipuriin kouluun, jonka opetuskielenä oli ruotsi, mutta jossa nuorukainen kasvoi kansalliseen suomalaiseen mieleen. Jos siis aikaisin kasvatus oli monikielinen, olivatpa samoin hänen yliopistolliset opintonsakin monipuoliset. Lääkäriksi aikovana hän ensi aluksi harjoitteli luonnon- ja suuretieteellisiä opinnoita, ennenkuin hän historiallisiin ja kielitieteellisiin ryhtyi. «Minä palvelin ensin Lean vuoksi ja sitten vasta Rakelin», oli hänellä itsellään tapa sanoa. Muistona hänen luonnontieteellisistä harrastuksistaan meillä on hänen Suomi-kirjassa (1860) ehdottamansa *Kemialliset tiedesanat* ja Stöckhardtin *Kemian-opin* suomennos, joissa kemiaa ensi kerta suomeksi käsiteltiin ja tälle aineelle tiedesanastoa valmistettiin.

Runoilijana ja kaunokirjailijana Krohn ensi kerran esiintyy *Suonion* nimellä (v. 1860) «Mansikoita ja mustikoita» nimisessä kalenterissa, jonka tarkoituksena oli hankkia sivistyneillekin miellyttävää suomenkielistä lukemista. Ja tätä tarkoitusta vastasivatkin erinomaisella tavalla nämät Suonion ensi julkaisemat. Paitse muutamia runoja oli niissä nimittäin nuo viehättävät suorasanaiset runoelmat *Kuun tarinoita.* Krohnin «Kuun tarinoilla»

on huomattava paikka suomalaisen kirjallisuuden ja sivistyksen historiassa, sillä nämät suloiset kertomukset olivat ensimmäisiä, jotka levisivät sivistyneihinkin koteihin, niistä nähtiin, että Suomenkin kielellä voipi kirjoittaa sivistyneidenkin nautittavaa lukemista. Niiden saavuttamaa suosiota todistaa sekin, että niitä on useille vieraille kielille käännetty.

Runoilu pysyi Suoniolle rakkaana koko hänen elin-ikänsä, jos kohta tuotteliaisuus tällä alalla viime vuosina olikin vähempi. Kokoelmassa «Suonion kootut runoelmat ja kertoelmat», jonka hän vuonna 1882 julkaisi, tapaamme enimmät niistä runoista, jotka olivat ilmestyneet vuosien kuluessa eri vihoissa, aikakauslehdissä tai tilapäärunoina, niinkuin promotsiooniksi v. 1873 ja Olavinlinnan juhlaksi 1875. Runollista kykyänsä on Krohn myöskin käyttänyt siinä yhteistyössä, jonka kautta Vänrikki Stoolin Tarinain mestarillinen suomennos aikaan saatiin sekä myöskin virsikirjakomiteassa.

Suonio on kokonaan lyyrillinen runoilijaluonne. Hänen kaikissa runoissaan näemme aina hänet itsensä, hänen puhtaan sydämensä, hartaan innostuksensa, milt'ei lapsellisen suoran, vienon luonteensa. Me näemme niissä lempivän nuorukaisen, onnellisen rakastajan, hellän aviomiehen ja perheen-isän, surevan lesken, jalon kansalaisen, joka tulisesti isänmaataan rakastaa.

«Valo kirkas, kaunis, tok' on vaan kuin Alppein jää,
Jos se ainoasti loistaa, ei myös taida lämmittää»,

sanoo hän promotsioonirunossaan, ja lämpöä me aina hänen runoistaan valon rinnalla löydämme. Hän on sanonut itseänsä talvivarpuseksi, joka parempien lintujen vaiti ollessa laulelee, mutta vaikenee keväällä, kun paremmat lauluäänet ehtivät. Hänen merkityksensä suomalaisena runoilijana on etupäässä siinä, että hän lähinnä Oksasta on suomenkieltä taivutellut runouden eri muotoihin. Ja kieltämätöntä on, että hänen runoistaan meitä kohtaa tosirunollinen lämpö. Muutamat hänen runoistaan, niinkuin «Suksimiesten laulu», ovat hyvin yleisesti levinneet, milt'ei kansanlauluksi muuttuneet.

Lapsiakin muisti Suonio runoelmillaan. Useaan lasten kirjaan on soma teksti hänen kädestään lähtenyt, monesti hän antoi pikku runoelmia tai kertoelmia lasten lehtiin «Mielikkiin» tai «Pääskyseen», milloin taas suomenteli Andersenin satuja. Lastenkirjailijaksi ei häntä saattanut yksin hänen hellä lapsirakas luontonsa, vaan myös se hänen vakaumuksensa, jota

niin monta kertaa olen hänen kuullut innokkaasti selittävän, että suomenkieliset kodit ovat Suomen kansan tulevaisuuden välttämätön ehto. Rakkaus Suomen kieleen oli jo lapsiin istutettava, perheiden suomalaistuminen oli hänen käsityksensä mukaan ainoa, joka voi suomalaista kansallisuutta perikadosta varjella. Itse hän aatettansa toteutti omassa perheessään, jossa hän ensi hetkestä jyrkällä johdonmukaisuudella pani Suomen kielen puhekieleksi, perustaen siten ensimmäisiä suomalaisia sivistyneitä koteja. Hänen tässä kohdin osottamansa jäykkyys, jota ei voisi niin runolliselta luonteelta odottaa, on sitä merkillisempi, kuin tietää että hänen ensimmäinen puolisonsa perin vaillinaisesti suomea osasi. Kerrotaanpa hänen usein sanakirjaan turvautuneen, voidaksensa miehellensä vastata. «Se oli minulle vaikea vuosi», sanoi Krohn itse usein puhuessaan avioliittonsa ensi vuodesta.

Suomalaisen sivistyneen lukijakunnan kasvattamiseen ja ravitsemiseen oli hänen muukin kirjailijatoimensa suunnattuna. Vaihtelevaa ja huvittavaa lukemista Suomen kodeille hankkiakseen hän perusti kuvalehden «Maiden ja merien takaa», joka seitsemän vuoden väliajan perästä jatkui «Suomen Kuvalehden» nimellä. Näitä lehtiä toimitettiin suurilla aineellisilla uhrauksilla, kun niille tilaajia ei kannattamaan asti riittänyt.

Yhteydessä tämän kanssa on huomattava hänen suomentajatoimensa, jonka tuloksista mainittavimmat ovat Macaulayn *Englannin historian* ensi osa ja seitsemän Walter Scottin romaania: Ivanhoe, Lammermoorin morsian y. m. Krohnin suomennoksille oli tietysti suurena haittana se, ett'ei hän lapsuudesta saakka ollut suomea osannut. Mutta hänen Scottin käännöksillään on kuitenkin ansio, jota ei saa vähäarvoisena pitää, nimittäin Scottin historiallisen tyylin huolellinen säilyttäminen.

Äskenmainituissa kuvalehdissään Krohn myöskin esiintyi historioitsijana. Niissä ilmestyivät hänen *Kertomuksensa Suomen historiasta*, jotka sittemmin (v. 1869—1880) ovat ilmestyneet myöskin erikseen viitenä osana. Näiden kertomusten merkitys on siinä, että niissä ensi kerran tarjottiin suomenkieliselle yleisölle historiallista lukemista viehättävässä, osittain tosin kyllä vähän vapaassakin muodossa. Niiden pääansio on kertomuksen vilkkaus ja elävyys, mutta Krohn on myöskin usein itse tehnyt tutkimuksia esitettäväänsä varten. Krohnin kertomukset ovat meillä vielä tänäänkin ainoat laatuansa. Erikois-tutkimuksia historiallisista aineista hän on painattanut Kuukauslehdessä ja Historiallisessa arkistossa. Myöskin Biograafinen nimikirja sisältää useita hänen tekemiänsä elämäkertoja (noin 6 % koko

kirjasta). Yleisen historian kertojana on Krohn esiintynyt toimittaen kaksi osaa Kirjallisuuden Seuran *Kertomuksia ihmiskunnan historiasta.*

Mutta niinkuin Krohn ei ollut valtiollinen henkilö, niin ei valtiollinen historiakaan ollut hänen hartaimman lempensä esine, vaan häntä etupäässä viehätti kansan henkinen kehkeyminen — se selvästi näkyy hänen historiallisista kertomuksistaan, sillä niissä erittäin sivistyshistoriallinen puoli hyvästi ja itsenäisesti esiintyy. Suomalaisen kirjallisuuden historia, se se oli hänen varsinainen mieliaineensa. Tälle alalle kuuluu se teos, jolla hän saavutti yliopistollisen opettajapaikan, nim. *Suomenkielinen runollisuus Ruotsinvallan aikana, ynnä kuvaelmia suomalaisuuden historiasta* (vuodelta 1862). Tämä teos, jota varten hän oli muun muassa työskennellyt Ruotsin kirjastoissa, luopi valoa noihin suomalaisen kirjallisuuden synkkiin aikoihin varsin ansiokkaalla tavalla. Osittain tätä teosta varten tehtyihin ja osittain uusiinkin tutkimuksiin perustuu *Suomalaisen virsikirjan historia*, joka ilmestyi v. 1880 Kansanvalistusseuran toimituksissa virsikirja-asian ollessa päivänkysymyksenä. Yliopistollisissa luennoissaan hän on esittänyt suomalaisen kirjallisuuden historiaa Agricolasta Kiveen asti ja ovat nämät luennot luonnoksina paperille pantuina, niin että voi toivoa ne saatavan painoon toimitetuiksi.

Mutta Krohn ei käsittänyt tehtäväänsä yhtä yksipuolisesti kuin monet muut kirjallisuudenhistorian tutkijat. Hän tajusi, ett'ei ainoastaan se, mikä on paperille kirjoitettuna ja painettuna, ole kansankirjallisuuteen luettava, vaan kuvastuu varsinkin Suomen kansan henkinen luonne selvimmin siinä runoudessa, siinä elämänviisaudessa, joka elää kansan huulilla, vieläpä kansan eksymyksissä ja harhaluuloissakin. «Suomen kansan nykyisemmästä kansarunollisuudesta» oli hän jo «Mansikoissa ja mustikoissa» kirjoittanut, suomalaisen kansanrunouden tutkiminen tuli jo useita vuosia sitten hänen harrastustensa varsinaiseksi keskustaksi, jota hänen kaikki työnsä ja toimensa tarkoittivat. Kesken-eräiseksi jäi tämä työ, ensi osaansa pysähtyi Krohnin laveaksi suunniteltu *Suomalaisen kirjallisuuden historia.* On kuitenkin toiveita, että ainakin osia tätä teosta vielä voidaan painoon toimittaa. Ensimmäistä osaa, Kalevala-teosta, varten oli Krohn jo joutunut tutkimaan myöskin ballaadirunot ja tämä osa oli luonnoksena jo niin valmiina, että hän oli siitä yliopistollisia luentojakin pitänyt. Niin ikään hän oli ehtinyt läpi tutkia suomalaiset loitsut; hänen toivonsa oli vain vielä päästä ulkomaille tarkemmin ottamaan selkoa muiden kansain loitsuista. Teoksen kol-

mannen osan tuli sisältää kirjoitetun ja painetun kirjallisuuden historia, joka sekin, niinkuin mainittiin on osapuille käsikirjoituksena valmis. Jos tämä jälkeenjäänyt peru siis ehkä jossakin muodossa voidaan ilmoille saattaa, tulee siihen tietysti aukkoja jäämään ja viimeistely siitä puuttumaan. Toinen kesken-eräiseksi jäänyt työ on Kalevalan toisintoin julkaisu, joka oli hänelle ja A. Boreniukselle tehtäväksi annettu ja joka Krohnin kuoleman kautta suuressa määrin tulee hidastumaan. Yksi vihko, Suomen-puoliset Sampo-runot, on jo valmiiksi painettuna, toinen on alullansa. Tätä työtä varten oli Krohn nähnyt äärettömän paljo vaivaa runojen löytöpaikkojen määräämisessä, jotka kerääjiltä alkuaikoina yleensä olivat jääneet merkitsemättä. Muistiinpanoja näistä tutkimuksista on vainaja koko joukon jälkeensä jättänyt.

Meidän aikakauskirjamme on usein sisältänyt pilkkeitä Krohnin runontutkimustöistä, hänen pääteoksestaan on sitä paitse tässä lehdessä jo ennen puhuttu, niin ett'ei ole tarpeen näitä asioita pitemmälti kosketella. Me huomautamme tässä vain hänen Kalevala-teoksensa kaunotieteellistä johdatusta ja erittäinkin hänen tekemäänsä nerokasta Ilmarisen luonteen kuvausta, jossa hän erittäin onnistuneesti ensi kerran luo selvän kuvan tästä luonteesta. Se tutkimustapa, jota Krohn teoksensa pääosassa ja runontutkimuksissaan yleensä noudattaa, on n. s. *maatieteellinen.* Runojen löytöpaikat määrätään, suomalaiset runot verrataan muiden kansojen yhteenvivahtaviin runon-aineksiin ja siten koetetaan osottaa niitä teitä, joita runot ovat vaeltaneet, joko vierailta kansoilta meille tai suomalaisten omassa keskuudessa. Näiden tutkimusten avulla jaetaan yhtenäinen kansanruno mosaikki-palasiin, joiden syntyperää, ikää ja vaelluksia koetetaan määrätä. Lukija tietää, että Krohnin tulokset monin kohdin poikkesivat siitä, mitä muut asian parhaat tuntijat ovat tähän asti oikeana pitäneet. Vaikeaa ja mahdotontakin on nykyhetkenä sanoa, mitkä Krohnin teoksista ovat tieteelle pysyvästi voitettuja edistyksiä, mitkä taas tarkemman tutkimuksen jälkeen raukeavat. Mutta sama on tieteellisen työn laita yleensä; uudet tutkimukset useinkin kumoavat edelliset, mutta jokainen edeltävä tutkimus on kuitenkin uutten tulosten välttämättömänä väliasteena. Toista mielipidettäkin olevan täytyy ainakin myöntää, että asian valaiseminen tältäkin kannalta, jota Krohn edustaa, on tieteelle eduksi ja että se on antanut kansanrunouden tutkimuksillemme uutta vauhtia.

Suoranaisessa yhteydessä näiden harrastusten kanssa hänellä oli Suo-

men heimon jumalaistarun, mytologian selvittäminen. Castrénin teoksen jälkeen ei ollut mitään tälle alalle kuuluvaa tutkimusta ilmestynyt. Tieteen nykyistä kantaa vastaavan mytologian esitys oli sen vuoksi yhtenä hänen huolenpitonsa esineenä. Runoista ja kirjallisuudesta saamiansa tietoja hän oli jo niin paljon paperille piirrellyt, että hän tänä syksynä aikoi niitä luennoissa esitellä. Tämäkin teos toivottavasti voinee tulla julkaistuksi. Samoin kosketteli kansatiede sitä alaa, jolla Krohn liikkui. Erittäin hän oli tutkinut Suomen suvun häätapoja, joiden niin ikään piti olla hänellä alkavana lukuvuonna luento-aineena. Laveammalle yleisölle hän antaa tietoja «Suomen suvusta» siinä kuvallisessa kirjassa, jonka Kansanvalistusseura tekijän pitämäin kansantajuisten luentojen mukaan v. 1887 painatti.

Runoudentutkimuksissansa, vertaillessaan suomalaisia runoja vierasten kansain runoaineksiin, Krohnilla oli kielitaidostansa erinomaista apua. Jo alussa mainitsimme hänen monikielisestä alkuopetuksestaan ja vuosien kuluessa hän oli kielitaitojansa lisäellyt. Hyvin kuvaava on juttu, joka kerrotaan hänen satunnaisesta olostaan Wartburgissa. Hän oli istunut saksalaisessa seurassa ja, saksa kun oli hänen äidinkieltään, tietysti puhunut sitä kuin saksalainen ainakin. Seuraan yhtyi lisäksi eräs ranskalainen, jota Krohn hämmästytti niin puhtaalla ranskan kielellä, että hän kysyi, eikö Krohn oikeastaan ollut hänen maanmiehensä. Vihdoin saapui paikalle englantilaisia, joiden tulkkia Krohn oikaisi englannin kielellä, kun hän väärin esitti englantilaisille, mitä saksalaiset olivat sanoneet. Kaikkien hämmästys kasvoi tietysti kahta suuremmaksi, kun saivat kuulla, että Krohn oli oikeastansa suomalainen, joka vielä lisäksi puhui suomea, ruotsia ja venäjää. Paitse näitä kieliä tunsi Krohn varsin tarkasti suomen lähimpiä sukukieliä, varsinkin viroa, vieläpä lappia ja unkariakin, eivätkä muutkaan suomalais-ugrilaiset kielet hänelle olleet tuntemattomia. Krohn oli kuitenkin enemmän kielentaitaja, käytännöllinen kielimies, kuin kielitieteen tutkija. Hän on tosin monien vuosien kuluessa professorin-virkaa hoitaessaan pitänyt luennoita Suomen sukukielistä, on toimittanut Viron kieliopin suomalaisille, on julkaissut Lappalaisia tekstejä yliopistolukuja varten, mutta varsinainen kielihistorian, kielen kehkeymisen ja muodostumisen tutkiminen ei ollut hänen alaansa. Suomen käytännöllisenä viljelijänä on sitä vastoin hänen merkityksensä melkoisen suuri. Vuosikausien kuluessa hän yhä täydellisemmin Suomen kieltä oppi ja sitä monipuolisessa kirjailijatoimessaan käyttämällä hän on suuresti vaikuttanut nykyisen suomalaisen kirjakielen tyylin muodostumiseen.

On vielä muitakin puolia Krohnin vaikutuksessa, joita ei saa huomaamatta jättää. Semmoisia on hänen vaikutuksensa isänmaallisissa seuroissa. Monta monituista vuotta hän on ollut Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran innokkaana ja innostavana jäsenenä, on sen tutkijakunnissa paljon näkymätöntä työtä tehnyt. Myöskin Kansanvalistusseuran toimikuntaan hän on useiden vuosien kuluessa kuulunut. Suomalais-ugrilaisen Seuran kokouksissa hän monesti piti esitelmiä tieteellisistä aineista. Suomen historiallisen seuran jäsenenä hän niin ikään on ollut toimelijaana, parhaasta päästä sellaisten historiallisten kysymysten valaisemisessa, jotka liittyivät hänen varsinaiseen tutkimus-alaansa. Kaikki nämä seurat tuntevat hyvinkin kipeästi sen tyhjän sijan, joka Krohnin jälkeen on jäänyt.

Viime vuosina alkaneeseen raittiusliikkeeseen Krohnkin yhtyi, pitäen usein esitelmiä ja luennoita raittiusseurojen kokouksissa. Esityskyky hänellä olikin vilkas ja hyvä, ja sitä hän on muutenkin monilukuisia kertoja käyttänyt sivistyksen levittämiseksi yhteiseenkin kansaan. Mainitsemista ansaitsee ehkä, että Krohn oli niiden joukossa, jotka ilmaiseksi antoivat kansakouluopetusta Helsingin suomalaisille lapsille niinä aikoina, jolloin heillä ei mitään opetusta omalla kielellään ollut. Puhujana esiintymään Krohn on useissa tiloissa valittu, ja hän on monesti asiansa erinomaisesti suorittanut. Jokaisen läsnäolijan sydämeen koski varmaan se lämpö, jolla hän puhui esim. Runebergin kuvapatsaan paljastajaisissa; siinä tilaisuudessa puhuja lopulta loihe laulajaksi ja lausui runoelman, joka ihanuudellaan niinkuin runomitallaankin muistuttaa Runebergin «Vänrikin markkinamuistoa». Jos rahallista apua johonkin isänmaalliseen yritykseen tarvittiin, oli Krohn aina niiden joukossa, jotka enimmin ja sydämestä antoivat.

Niin — sydän hänellä oli kaikessa mukana, ja vaikuttimena kaikessa, minkä hän teki. Krohn on aina ollut enemmän tunteen kuin kylmän miettimisen mies. Hellä, rakastavainen oli hän luonnoltaan, mutta samalla myöskin tulinen. Hän hyvin helposti saattoi kiihottua ja kiivastuakkin, mutta oli aina, jos vaan luuli väärin tehneensä valmis katumaan ja anteeksi pyytämään. Saksalaisen syntyperänsä kautta hän oli perinyt tuota tunnettua saksalaista teräksistä ahkeruutta ja työvoimaa, joka sekoittumattomissa pohjoismaisissa roduissa on harvinainen. Saksalaisista hän kuitenkin erosi siinä, että hänen runoilijaluonteensa ei sallinut semmoista pitkäpiimäistä pikkuseikkoihin kaivautumista, kuin saksalaisilla on tapana. Hän on kerran sanonut, että eräs rautatiematka häntä suuresti miellytti sen vuoksi, että huimaa

vauhtia mentiin, hänellä kuin aina oli ilona «at head» — rientää päistikkaa. Kaikki hänen työnsä ja toimensa kävi huimaa vauhtia eteenpäin rientämällä, olipa se sitten runoilua, tieteellistä tutkimusta tai urheiluakin.

Julius Krohnissa oli jotakin omituista suuruutta, jonkinmoista välitöntä intuitsioonia, jossa suhteessa häntä sopii Elias Lönnrotiin verrata, niin erilaiset kuin he muuten olivatkin. Jalo, eheä oli hänen luonteensa, hänen puhdas ajatustapansa oli omansa kohottamaan jokaista, joka hänen läheisyyteensä joutui, varsinkin meitä nuorempia. Hänessä oli sitä naisentapaista puhtautta, jota hän itse katsoi kasvatuksen korkeimmaksi ideaaliksi. Hän oli myöskin lämpimästi uskonnollinen omalla suoralla, lapsellisen-vilpittömällä tavallaan.

Krohn ei ollut valtiollinen henkilö, ja se on vaikuttanut, että hän on aina saanut nauttia kunnioitusta työkumppaniensa, vastustajienkin puolelta. Hän oli niitä, jotka viittasivat siihen aikaan, jolloin «koko Suomen kansa taas yksin mielin, jos kohta eri kielin rakastaisi yhteistä isänmaata ja kaikkea, joka sen hyvää on edistänyt».

Rauhassa levätköön jalo vainaja! Jos Suomenlahden aallot ovatkin hänen maallisen olentonsa meiltä temmanneet, vaikkapa hänen ruumiinsa maatuu, ei hänen muistonsa ole koskaan Suomen kansan sydämestä mureneva.

E. N. Setälä.

Suonion muistoksi.

Niinkuin kevätpäivä kaunis
Sun ol' juoksu elämäs,
niinkuin kevätpäivä, kirkas,
suloinen ja lemmekäs;
missä kuljit nurmikoilla
kevään toivonsävel soi,
mihin hellä kätes koski
ihmekukat ihanoi.

Jo Sä nä'it Suomen kevään,
kesän luotit tulohon —
Herra palvelian kuin kutsui
rauhass' astuit kuolohon.

Vaivoist' vapaana nyt lepää
Suomi-äidin povella;
aina johtakoon Sun henkes
isänmaata armasta!

Työs ei vaivu; se on säde
Suomen aamukoittehen:
Suomen nainen kertoo siitä
liekkuessa kätkyen;
muisto isien kuin käskee
työhön Suomen nuorison,
helmilöistä kirkkahimpi
siin' on nimi Suonion.

Leimu.

Mekaanisesta katsantotavasta elävissä olennoissa tapahtuvia muutoksia selitettäessä.

Esitelmä, pidetty Suomen Tiedeseuran viisikymmenvuotisessa juhlassa 29 p. huhtik. 1888.

Yleensä tunnustetaan, että ne edistys-askeleet, joita luonnontutkimus on tehnyt, eivät ole olleet suuresti vaikuttamatta nykyisiin yhteiskunta-oloihin. Varsin selvänä todistuksena tästä onkin se yhä laveampi käytäntö, minkä luonnonvoimat ja kaikenlaiset luonnontuotteet ovat saaneet yhdysliikkeen ja teollisuuden palveluksessa, jopa mekaanisissa ammateissa ja jokapäiväis-elämässäkin. Tämä luonnontutkimuksen tulosten käyttäminen on tätä nykyä niin yleinen, että melkein jokainen yhteiskunnan jäsen, aina alimpiin kerroksiin saakka, on saanut siitä edes jotakin tietoa. Tuskin pienempi on se vaikutus, mikä luonnontutkimuksen edistymisellä on ollut yleiseen katsantotapaan, vaikk'eivät todistukset tässä kohden ole yhtä kouraan-tuntuvia. Niinpä on luonnonlakien tarkempi tunteminen suuresti vaikuttanut ennakkoluulojen ja taikauskon hävittämiseen; kuun- ja auringonpimennykset eivät nyt enää synnytä samaa taikauskoista kauhua kuin ennen, nyt kun on saatu selville, mihin ne perustuvat; ruttotauteja ei enää katsota välttämättömiksi vitsauksiksi, sitte kun on opittu tuntemaan, että nekin perustuvat luonnollisiin syihin, jotka päälle päätteeksi eivät ole mahdottomia poistaa. Mutta tämä luonnontieteitten vaikutus yleiseen katsantotapaan ei suinkaan osottaudu ainoastaan siinä, että luonnontutkimuksen tuloksia on käytetty hyväksi jokapäiväis-elämän oloissa ja luonnon-ilmiöitten selittämiseen. Ennen kaikkea osottautuu se siinä yhä laveampaa alaa voittavassa käsityksessä, että kaikki ilmiöt perustuvat luonnollisiin syihin, jotka vaikuttavat määrättyjen sääntöjen, luonnonlakien mukaan, lyhyesti sanoen: hedelmänä tästä vaikutuksesta on ennen kaikkea se tieto, että löytyy maailmanjärjestys, jossa ei ihmeillä eikä mielivallalla ole mitään sijaa.

Tähän tietoon tultuaan on suuri yleisökin ruvennut luomaan enemmän huomiota niihin yleisiin oppeihin, joita luonnontutkijat pitävät yllä, ja ovatpa sellaisetkin tieteelliset opit, jotka vielä ovat enemmän tai vähemmän epävarmoja, saavuttaneet huomiota kaukana ulkopuolella sitä luonnontutkijain ahdasta piiriä, jossa ne ensin syntyivät. Tällaisten oppien jouk-

koon kuuluu m. m. se mekaaninen katsantotapa, jota luonnontutkijat ja etenkin fysioloogit katsovat tarvitsevansa ylläpitää selittääkseen niitä muutoksia, jotka elävissä olennoissa tapahtuvat. Tämän mekaanisen katsantotavan voimme ehkä lyhyesti määritellä siten, että sen mukaan ei elävissä olennoissa löydy mitään muuta, kuin niitä samoja voimia ja samaa ainetta kuin kuolleessakin luonnossa, tai tarkemmin määritellen, että kaikki, mitä elävissä olennoissa tapahtuu, on selitettävä samojen mekaanisien olojen perustuksella, jotka kuolleessakin luonnossa vallitsevat. Tätä mekaanista katsantotapaa on myöskin tahdottu ottaa tukeeksi sille käsitykselle, että meidän henkisetkin ominaisuutemme ovat tällaisten mekaanisten olosuhteitten perustuksella selitettävät. Mitä tukea antaa nykyaikainen biolooginen *) tutkimus tälle mekaaniselle eli niinkuin sitä myöskin nimitetään materialistiselle katsantotavalle? Tämän kysymyksen selvittämiseksi pyydämme hetkiseksi lukijan huomiota.

Kysymys siitä, mitkä ovat syyt niihin muutoksiin, niihin tapahtumiin, joita elävissä olennoissa huomaamme, ei ole eilispäivän lapsi. Niin kauvas taaksepäin, kuin biolooginen tutkimus ulottuu, niin kauvas saatamme seurata tätä kysymystä muodossa tai toisessa. Tällä kertaa ei meidän kuitenkaan ole tarvis kiinnittää huomiota muuta kuin ainoastaan siihen vastaukseen, joka tähän kysymykseen annettiin tämän vuosisadan alussa. Silloin oltiin sitä mieltä, että muutokset elävissä olennoissa perustuvat elävään voimaan tai eläviin voimiin, jotka oleellisesti ja kokonaan eroavat kuolleessa luonnossa vallitsevista voimista. Tätä voimaa tai näitä voimia nimitettiin elonvaikuttimiksi, ja niiden tai sen arveltiin asuvan niissä kudosten eri peruslajeissa, joista organismit ovat raketut. On luonnollista, että koetettiin lähemmin määritellä näitä voimia vaikutustensa mukaan, ja vertauskohdaksi otettiin kuolleessa luonnossa vallitsevat voimat. Arveltiin, että nämät molemmat voimat olivat vastakkaisia, vastustivat toinen toistaan. Kuolleessa luonnossa vallitsevat voimat pyrkivät herkeämättä, niin otaksuttiin, hävittämään eläviä olentoja, kukistamaan niiden elämää, lyhyesti sanoen: kuolettamaan niitä. Tätä koettavat elinvoimat ehkäistä. Tällä tavoin on, ajateltiin, organismissa vallitsevien ja kuolleessa luonnossa vallitsevien voimien välillä yhtämittainen taistelu elämästä ja kuolemasta, tais-

*) *Biologia* on yhteinen nimitys niille tieteille, jotka käsittelevät eläviä olentoja.

telu, jonka loppupäätös ei ole epätiedossa, koskapa, niinkuin kokemus osottaa, kaiken elollisen lopulta täytyy kuolla.

Eräs tähän suuntaan menevä lause, joka jotenkin hyvin kuvaa koko tätä katsantotapaa, on tullut kuuluisaksi. Se on ranskalaisen Bichat'n lause, hänen, joka oikeastaan on pannut alkuun tai ainakin tarkemmin määritellyt tämän opin, ja se kuuluu: Elämä on summa niistä toiminnoista, jotka koettavat estää organismin kuolemaa (la vie est l'ensemble des fonctions, qui résistent à la mort). Tämän mukaan ajateltiin nuorissa yksilöissä elinvoiman olevan ulkoapäin vaikuttavia voimia mahtavamman. Tämä sen mahtavammuus osottautuu siinä, että nuori yksilö kasvaa ja kehittyy. Yksilön täysikasvuiseksi tultua arveltiin elinvoiman ja ulkoisten luonnonvoimien pitävän toisiaan tasapainossa, josta seurauksena on, että yksilön kasvaminen lakkaa. Mutta elämän kuluessa otaksuttiin elinvoiman yhä enemmän ja enemmän heikkonevan. Lopulta se ei enää jaksa pitää tasapainoa ulkonaisia voimia vastaan. Nämät jälkimmäiset pääsevät voitolle ja siitä hetkestä alkaa yksilön vanhentuminen, sen vähittäinen riutuminen, kunnes ulkonaiset luonnonvoimat vihdoin saavat voiton, jolloin elinvoiman täytyy kokonaan väistyä; kuolema on siitä seurauksena, ja elimistö joutuu hajoittumistilaan.

Tämä katsantotapa oli tosin jotenkin epämääräinen ja ne ominaisuudet, joita otaksuttiin elinvoimalla olevan, olivat, niinkuin sanottiin, hypermekaanisia siinä merkityksessä, että elinvoima laatunsa puolesta ei ollut fysiikallisiin ja kemiallisiin voimiin verrattava; mutta yhtä kaikki saavutti tämä oppi kannatusta ja hyväksymistä ei ainoastaan Ranskassa, jossa se oli syntynyt, vaan myöskin kaikkialla muualla. Se hyväksyttiin, joskin vähän toisenmuotoisena, vielä ei varsin monta vuosikymmentä takaperin ja se on tunnettu vitalistisen opin nimellä, koska sen mukaan elämällä — vita — on vallan omituiset voimat ja ominaisuudet, jommoisia ei tavata kuolleessa luonnossa.

Tämä Bichat'n oppi on muuten läheisessä yhteydessä toiselta puolen sen katsantotavan kanssa, jota ennen Bichat'n aikoja hyväksyttiin biologiassa, varsinkin lääketieteessä, ja toiselta puolen on se yhteydessä niiden edistysten kanssa, joita fysiikassa ja kemiassa oli tehty. Aikaisempien lääketieteilijäin otaksumat henkiset olennot, n. s. elonhenget, spiritus animales, olivat jo kauvan sitte saaneet väistyä elinvoiman tieltä; varsinkin Newtonin keksintö, että gravitatsiooni on syynä moniin kosmisiin ja terres-

tisiin ilmiöihin, vaikutti, että tämä käsitys elinvoimasta elon-ilmausten synnyttäjänä voitti bioloogit puolelleen. Elinvoimien sijoittaminen organismin peruskudoksiin on taas yhteydessä sen käsityksen kanssa, mikä kemiassa vähäistä ennemmin oli päässyt vallalle alkuaineista. Samoin kuin kemiassa alkuaineet ovat kaikkien tapahtumien perustana, samoin etsi Bichat niitä elimistön perus-osia, jotka ovat elon-ilmausten välittäjänä. Hänen ponnistuksensa tähän suuntaan ja ennen kaikkea hänen anatomialliset tutkimuksensa johdattivat hänet keksimään organismin perus- eli alkeiskudokset, ja tällä tavoin oli löydetty ne perus-osat, joihin elinvoima tai elinvoimat olivat sijoitettavat. Näillä peruskudoksilla, niinkuin hermokudoksella, lihaskudoksella j. n. e., arveli Bichat olevan kullakin omat omituiset elolliset ominaisuutensa ja elolliset voimansa, joita hän ei kuitenkaan lähemmin määritellyt. Bioloogisten tieteitten kehittymiselle oli tämä Bichat'n katsantotapa tärkeän-arvoinen, siihen liittyi nimittäin myöhemmin Schleiden-Schwannin oppi sekä Virchowin soluteoria niillä muutoksilla, jotka peruskudosten histoloogista rakennetta mikroskoopilla tutkittaessa oli tultu huomaamaan tarpeellisiksi ja joita elinvoima-oppiin sillä välin oli tehty.

Kuitenkin tekivät jo aikaisin, lyhyen aikaa sen jälkeen kuin tämä oppi oli astunut esiin, muistutuksia sen varmuutta vastaan m. m. Vicq d'Azyr sekä etenkin ja perusteellisesti Magendie, eräs etevimpiä fysioloogeja. Magendie teki fysiologiasta kokeellisen tieteen samoin kuin kemia ja fysiikka jo olivat. Eräässä suurimmista teoksistaan vuodelta 1809 otti hän elinvoima-teorian lähemmän tarkastuksen alaiseksi. Hän huomautti, että noiden otaksuttujen elinvoimien lukumäärää olisi vähennettävä ja että kokonaan ilmankin sellaisia voitaisiin tulla toimeen ja selittää elon-ilmaukset ainoastaan kemiallisten ja fysiikallisten seikkojen perustuksella. Hänen koko tieteellisen toimintansa, joka käsitti useampia vuosikymmeniä, saatamme sanoa tähdänneen etupäässä tähän maaliin. Hän koetti kokeilla osottaa, että kemialliset ja fysiikalliset ilmaukset, päinvastoin mitä vitalistinen oppi olettaa, tapahtuvat elävissä olennoissa vallan samalla tavalla kuin niiden ulkopuolellakin ja elin-ilmaukset perustuvat ainoastaan kemiallisiin ja fysiikallisiin voimiin.

Tällainen käsitys, joskin vähän toisessa muodossa, oli muuten jo pitkiä aikoja ennemmin ollut myöskin n. s. iatromekanikoilla (eräällä lääketieteellisellä koulukunnalla); ja ei kauvaa ennemmin olivat Lavoisier ja Laplace yhteisessä teoksessaan «hengityksestä» myöskin omaksuneet saman katsanto-

tavan. Tämäkin katsantotapa saavutti ennen pitkää kannatusta ja se on tunnettu mekaanisen oppisuunnan nimellä, koska se ei tunnusta eläville organismeille tai niille histoloogisille aineksille, joista ne ovat raketut, mitään omituisia voimia. Joskus nimitetään tätä oppia myöskin materialistiseksi niiden ennen mainitsemiemme johtopäätösten tähden, joita sen perustuksella on tehty psyykisestä toiminnasta.

Nämä molemmat opit, vitalistinen ja mekaaninen, olivat niinmuodoin yht'aikaa voimassa ei niin varsin monta vuosikymmentä takaperin. Kiivaita olivat taistelut kummankin oppisuunnan puolustajain välillä, joka ei juuri ihmeteltävää olekkaan, kun muistamme, että nämät opit varsinkin johtopäätöksissään edustavat ihan vastakkaisia maailman-katsantokantoja, toinen enemmän yksinomaan mekaanista eli materialistista, toinen enemmän aatteellista. Saatamme kuitenkin sanoa taistelun muutamia vuosikymmeniä takaperin kokonaan lakanneen. Mekaaninen katsantotapa saavutti nimittäin yleistä tai niin sanoaksemme yleistä hyväksymistä tiedemiesten kesken ja vitalistinen katsantotapa sai väistyä syrjään, joskin jälkiä siitä silloin tällöin on näkynyt varsinkin Ranskan bioloogisten tutkijain piirissä.

Syyt tähän ovat etsittävissä useista seikoista, mutta ennen kaikkea niistä suuremmoisista keksinnöistä, joita muutama vuosikymmen takaperin on tehty kokeellisten tieteitten varsinkin fysiologian ja eräitten sitä lähellä olevien opinhaarojen alalla. Suuren-arvoisia tässä kohden olivat aluksi keksinnöt orgaanisen kemian alalla. Sellaisia yhdysperäisiä kemiallisia aineita, joita kasvit ja eläimet valmistavat, niinkuin rasvoja, sokureja, munanvalkuais-aineita y. m., ei osattu ennen keinotekoisesti valmistaa yksinkertaisimmista yhdistyksistä; — vitalistista oppia noudattaen sanottiin siitä syystä, että näitä aineita saattavat ainoastaan elävät olennot valmistaa elinvoiman vaikutuksen avulla. Vähitellen tämä käsitys kuitenkin muuttui, nimittäin sitten kuin kemistit oppivat tuntemaan metoodeja, joiden mukaan yhä useampia orgaanisia aineita voitiin yksinkertaisemmista yhdistyksistä, jopa suorastaan epäorgaanisistakin aineista valmistaa. Alku tähän suuntaan tehtiin jo vuonna 1828, jolloin kuuluisan saksalaisen kemistin Wöhlerin onnistui keinotekoisesti valmistaa erästä kokoomuksensa puolesta varsin monimutkaista, typpeä sisältävää ainetta, virtsa-ainetta, jota valmistuu eläin-organismissa. Sen jälkeen on opittu keinotekoisesti valmistamaan yhä useampia orgaanisia aineita eikä ole epäilemistäkään, ett'ei vastaisuudessa kyettäisi keinotekoisesti valmistamaan sellaisiakin aineita kuin sokurit, ehkäpä

munanvalkuais-aineitakin. Tämänlaatuiset keksinnöt johtivat yhä enemmän siihen mielipiteeseen, ett'ei ole tarpeen olettaa mitään omituista elinvoimaa voidakseen selittää kysymyksessä-olevien orgaanisten aineitten syntyä elävissä olennoissa. Päinvastoin arveltiin, mekaanisen katsantotavan mukaan, että selitys on etsittävä samoissa kemiallis-fysiikallisissa voimissa, jotka ovat vaikuttamassa kuolleessakin luonnossa.

Vallan samallaiseen johtopäätökseen tultiin myöskin tutkittaessa niitä kemiallisia muutoksia, joiden alaisiksi ravintoaineet joutuvat ruuansulatuskanavassa, ennen kuin ne tulevat vereen (tai ensin kylusnesteeseen); ruuansulatus-nesteitten vaikutuksesta joutuvat nimittäin ravintoaineet organismin ulkopuolella vallan samojen muutoksien alaisiksi kuin organismissakin. Tässäkin kohden oli siis erityisen elinvoiman olettaminen vallan tarpeeton; ilmiöt voi kyllä selittää ilmankin sitä. Samaan johtopäätökseen tultiin myöskin fysioloogisista tutkimuksista; niinpä huomattiin esim. veren liikkuessaan suonissa noudattavan vallan samoja fysiikallisia lakeja, kuin nesteet ylimalkaan liikkuessaan joustavissa (elastisissa) putkissa. Tämänkään selittämiseksi ei tarvittu mitään omituista elinvoimaa.

Samoin opittiin tarkastamaan ja selittämään hengitystoimintaakin fysiikalliselta ja kemiallis-fysiikalliselta kannalta. Niin ikään soveltuivat mekaniikan lait selittämään ulottimien liikkeitä organismin liikkuessa — käydessä ja juostessa esimerkiksi. Silmän kyky erottaa esineitä selvästi eri matkan päästä — kysymys, joka kautta vuosisatojen oli antanut tutkijoille tekemistä — huomattiin perustuvan silmän sisässä tapahtuviin, suuruudelleen mitattaviin muutoksiin, nimittäin muutoksiin linssin (mykiön) muodossa ja asemassa. Äännehavaintojen syntyä valaistiin samojen mekaanisten ominaisuuksien, nimittäin resonansin, avulla, jotka tapaamme kaikissa soittokaluissa. Mainitaksemme vielä yhden esimerkin: elinvoimaisissa hermoissa ja lihaksissa — niissä kudoksissa, jotka toimintansa puolesta kuuluvat eläinruumiin arvioperäisimpien kudosten joukkoon — osotettiin tapahtuvan sähkö-ilmauksia, silloin kuin ne ovat toiminnassa jopa silloinkin kuin ne ovat lepotilassa; täten oli — käyttääksemme erään sen ajan etevimmän fysioloogin sanoja — elinvoima kadottanut erään vahvimmista turvapaikoistaan. Myöskin sen yleisen luonnonlain, joka ilmoittaa, että aine ja luonnossa vaikuttavat voimat saattavat ainoastaan muuttaa muotoaan, mutta eivät suuruudelleen rahtustakaan lisääntyä tai vähentyä, myöskin tämän luonnonlain huomattiin pitävän paikkansa elävissäkin olennoissa.

Sanalla sanoen kaikkialla näytti olevan tarpeetonta elon-ilmausten selittämiseksi olettaa mitään erityistä elinvoimaa; tyydyttävä selitys oli saatavana niissä samoissa olosuhteissa, jotka ovat voimassa kuolleessakin luonnossa. Kun kokeelliset tieteet antoivat tällaisia tuloksia, niin ei ole ihme, että vitalistinen oppi sai väistyä syrjään mekaanisen tieltä ja että henkisiäkin ominaisuuksia, psyykistä toimintaa luultiin voitavan selittää samallaisten mekaanisten seikkain perustuksella.

Olemme kuitenkin jo maininneet, ett'ei tämä katsantotapa bioloogisten tutkijain puolelta sentään saavuttanut ihan yksimielistä hyväksymistä; varsinkin varoitti kuuluisa ranskalainen fysioloogi Bernard monen monituista kertaa tästä mekaanisesta katsantotavasta. On kyllä totta, sanoi Bernard, että vitalistisen opin puoltajat ovat erehtyneet; mutta, lisäsi hän, mekaanisen katsantotavan suosijat menevät yhtä paljon harhaan, vaikka ihan päinvastaiseen suuntaan; elävissä olennoissa tapahtuviin muutoksiin eivät ole äärimmäisinä vaikuttimina ainoastaan kemiallis-fysiikalliset seikat. Ei ole ainoastaan satunnaista kemiallis-fysiikallisten voimain yhdysvaikutusta, että jokainen elävä olento on rakennettu määrätyn suunnitelman mukaan — suunnitelman, joka on sama yksilöstä yksilöön, suvusta sukuun; tämä järjestys, tämä orgaaninen suunnitelma, joka käy läpi koko elollisen luonnon yleensä, se perustuu erityisiin elollisiin eli vitaalisiin voimiin. Mutta tähän suuntaan menevät lausunnot, Bernardin ja muiden, olivat puettuja liian yleiseen, epämääräiseen muotoon, voidakseen saavuttaa muuta huomiota, kuin että niiden joskus selitettiin kuuluvan vanhentuneesen, jo hyljättyyn vitalistiseen katsantotapaan.

Asiat ovat vielä samalla kannalla, mutta kaikessa tapauksessa saatamme sanoa viime aikojen tarkkain, seikkaperäisten tutkimusten saattaneen esiin kaikellaisia ilmiöitä, joita ei enää ole voitu selittää kemiallisten tai fysiikallisten seikkain perustuksella, ilmiöitä, joista on lausuttu epäilyksiä, tokko niitä milloinkaan onnistuu tällä tavoin selittää. Mainitut ilmiöt kuuluvat niihin muutoksiin, joita kudoksien alkeis-osissa tapahtuu niiden ollessa toiminnassa; ne ovat siitä syystä mitä likeisimmässä yhteydessä sen bioloogisen opin kanssa, joka muutamia vuosikymmeniä sitten on tullut yhä enemmän tunnustetuksi, ja jonka mukaan äärimmäisinä osina, joihin elon-ilmaukset ovat sijoitettavat, ovat ne kudos-alkeet, solut, rihmaset y. m., joista ylempänä mainitut Bichat'n keksimät peruskudokset ovat rakettuja. Tässä on siis kysymys ilmiöistä, jotka ovat vallan toista laatua, jotka kuuluvat

kokonaan niin sanoaksemme toiseen arvoluokkaan, kuin nuo ennen mainitsemamme, joista saadaan tukea mekaaniselle katsantotavalle. Kysymys näistä nyt puheena olevista ilmiöistä on samalla kysymys niistä äärimmäisistä syistä, jotka ensi kädessä antavat aihetta elävissä olennoissa tapahtuviin muutoksiin. Edelliset ilmiöt sitä vastoin koskevat ainoastaan niitä muutoksia, jotka tapahtuvat elimissä semmoisinaan, kokonaisinaan, ottamatta lukuun niitä äärimmäisiä vaikuttimia, joista nämät muutokset saavat alkunsa. On tuskin mahdollista tehdä selvää näistä seikoista ryhtymättä yksityiskohtiin; olkoon siitä syystä sallittu mainita tässä jokuinen esimerkki asian valaisemiseksi.

Jo kauvan aikaa on ollut tarkalleen tunnettuna se paikka ruuansulatuskanavassa, jossa rasva-aineet eroavat ravintoaineista ja siirtyvät vereen (tai ensin kylusnesteeseen); tämä paikka eroaa muista m. m. sen puolesta, että ne solut, jotka siinä peittävät ruuansulatus-kanavan sisäpintaa, muutamia tuntia atrian jälkeen ovat täynnänsä pieniä rasvahiukkasia, samoin kuin kylussuonetkin sekä se hieno tiehykeverkosto, josta nämät alkavat. Kun tämä oli saatu selville, nousi heti kysymys siitä, mikä vaikuttaa, että rasvahiukkaset joutuvat näihin soluihin. Tässä kohden ovat mekaanisen opin puoltajat lausuneet monta arvelua ja keksineet monen monta selitystä, luullaksemme niin monta, ett'ei niiden lukumäärää enää voi uusilla lisätä; näiden selitysten runsaus jo osottaa, ett'ei niihin ole tyydytty; lopulta onkin nähty parhaaksi hyljätä nämät selitykset kaikki tyyni ja selittää tämä ilmiö kokonaan toisella tavalla, siten nimittäin että se perustuu noiden elollisten solujen omintakeiseen toimintaan, joka toiminta ilmaantuu juuri siinä, että nämät solut ulkoapäin ottavat rasvahiukkasia ja kuljettavat ne soluaineensa läpi läheisiin kylustiehykkeisiin. Kutakin tällaista omintakeisessa toiminnassa olevaa solua saatamme verrata yksisoluisiin (alhaisiin) olentoihin, jotka nekin ulkoapäin ottavat itseensä eräitä aineita, karttamalla toisia.

Samallaisia huomioita on tehty myös erittävissä rauhasissa tai tarkemmin sanoen niissä alkeis-osissa, jotka juuri ovat rauhasen erittävänä osana; toiminnassa ollessaan osottavat nimittäin nämät alkeis-osat muutoksia muotonsa, kokonsa ja sisäisen rakenteensa puolesta; ja näitäkään muutoksia ei ole voitu selittää kemiallis-fysiikallisiin seikkoihin perustuviksi, vaan niidenkin katsotaan perustuvan siihen omintakeiseen toimintaan, joka näissä rauhasen alkeis-osissa tapahtuu, silloin kuin rauhanen on erittämistoiminnassa.

Samanlaatuisia huomioita on tehty myöskin niissä kudos-alkeissa, jotka välittävät korkeampien eläimien samoin kuin ihmisenkin liikkumista, nimittäin lihaskudoksen alkeissa; suurennuslasilla on näet voitu osottaa näissä lihas-alkeissa sillä hetkellä, kun ne vetääntyvät kokoon, eräitä säännönmukaisesti tapahtuvia muutoksia. Ei näihinkään muutoksiin ole saatu tyydyttävää kemiallis-fysiikallista selitystä, vaikka tällaisia selityksiä kyllä on koetettu sepittää; ei ole edes voitu osottaa mitään vertauskohtaa, joka näyttäisi tällaisen mekaaniseen oppiin nojautuvan selityksen mahdolliseksi; näidenkin muutosten katsotaan perustuvan elollisten lihas-alkeitten omintakeiseen toimintaan.

Sama on laita eräitten omituisten muutoksien, joita suurennuslasilla voimme nähdä soluissa, silloin kuin nämät jakaantuvat ja synnyttävät uusia soluja; tässäkin kohtaamme kudos-alkeitten sisässä muutoksia, jotka tapahtuvat määrätyssä järjestyksessä ja noudattavat tarkkaa lainmukaisuutta, mutta joita ei ole voitu selittää niiden kemiallis-fysiikallisten tapahtumien mukaan, joita kuolleessa luonnossa kohtaamme; nämätkin muutokset johtuvat kudos-alkeitten omintakeisesta, aktiivisesta toiminnasta.

Näistä esimerkeistä jo käy selville, mikä käsitys tätä nykyä on voimassa muutoksista elollisissa kudos-alkeissa. Kaikilla kudos-alkeilla on, jokaisella laatunsa mukaan, erityinen tehtävänsä organismissa; lihas-alkeitten tehtävänä on panna liikkeelle niitä osia, joissa ne ovat kiinni; rauhassolut taas valmistavat eritysnesteitä, esim. sylkirauhasen solut sylkeä, maksan solut sappea j. n. e.; ennen mainitsemiemme ruuansulatuskanavan sisäseinää peittävien solujen toimena on koota ravinnossa löytyvät rasvahiukkaset ja siirtää ne vereen tai lähinnä kylusnesteeseen. Sanalla sanoen kaikilla eri alkeislajeilla on kullakin oma, määrätty tehtävänsä organismin palveluksessa; tähän katsoen onkin organismia (kasvia, eläintä, ihmistä) verrattu hyvin järjestettyyn yhteiskuntaan, jossa kudos-alkeet edustavat eri yksilöitä eli henkilöitä; tässä yhteiskunnassa on eri kudoksilla eri arvonsa, eri yhteiskunta-asemansa ja sitä mukaa myöskin eri tarkoituksensa yhteiskunnan, s. o. organismin palveluksessa; ja nämät tehtävänsä täyttävät ne mitä suurimmalla tarkkuudella, saatamme sanoa mekaanisella välttämättömyydellä.

Mutta selittäessämme tällä tavoin kudos-alkeissa tapahtuvia muutoksia näitten alkeitten omintakeisen toiminnan ilmauksiksi, emme sillä vielä ole itse teossa näitä ilmauksia selittäneet. Mihin perustuu sitten, saattaa nimittäin kysyä, tämä omintakeinen toiminta tai oikeammin sanoen, mihin

perustuvat nuo kudos-alkeitten sisässä tapahtuvat ilmiöt, jotka ovat tämän omintakeisen toiminnan osottajia. Tähän kysymykseen olisi vielä vastaus annettava. Mitä vastaukseen tulee, ovat tutkijat lausuneet sen toivomuksen, että tulevaisuudessa kyllä löydetään näihinkin ilmiöihin selitys kemiallis-fysiikallisissa seikoissa; toiset tutkijat odottavat varmuudella, että niin tulee käymään; mutta löytyypä niitäkin, jotka katsovat mahdottomaksi milloinkaan selittää näitä ilmiöitä mekaanisen katsantotavan mukaan. On tietysti liian aikaista koettaa ratkaista, mikä näistä mielipiteistä vastaisuudessa huomattanee oikeaksi; tällä hetkellä tuohon kysymykseen ei voi antaa tyydyttävää vastausta; sen vähemmin kuin nekin syyt, joihin kemiallis-fysiikalliset ilmiöt kuolleessa luonnossa perustuvat, vielä ovat varsin vaillinaisesti tunnettuja. Mutta näinkin ollen ovat puheena olevat tulokset tärkeitä tässä esittämällemme aineelle; ne osottavat nimittäin, ett'emme enää saa pitää mekaanista katsantotapaa yleisvoipaisena samassa laveudessa kuin ennen, koska siinä tapauksessa eräs tärkeä ryhmä ilmiöitä jää ainakin toistaiseksi selitystään vaille. Nämät tulokset osottavat lisäksi, ett'ei ole mahdotonta, että biologian tutkijat ehkä vielä katsovat tarpeelliseksi suostua uudestaan hyväksymään ainakin jossakin määrin entisen vitalistisen katsantotavan, selittääkseen nimittäin juuri niitä bioloogisia ilmiöitä, jotka ennen kaikkea ovat elolliselle mateerialle omituisia, niitä ilmiöitä nimittäin, jotka tapahtuvat kudos-alkeissa niiden ollessa toiminnassa. Nämät tulokset eivät tosin muuta sitä tutkimustapaa, jota bioloogisten tieteitten alalla tähän saakka on noudatettu; mutta käsitys bioloogisista ilmiöistä muuttuu toiseksi, sen täytyy toistaiseksi olla enemmän varova, kunnes tarkemmin on opittu tuntemaan kudos-alkeitten omintakeisia elon-ilmauksia. On luonnollista, että samalla myöskin ne johtopäätökset, joita on tehty siinä edellyttämyksessä, että mekaaninen katsantotapa olisi elävissä olennoissa tapahtuvien muutosten selittämiseksi ainoa oikea, on luonnollista, sanomme, että myöskin nämät johtopäätökset samalla kadottavat paljon merkitystään ja yleisvoipaisuuttaan.

Elävissä olennoissa tapahtuvia muutoksia selitettäessä annetaan siis vieläkin mekaaniselle katsantotavalle tärkeä sija; mutta että näissä muutoksissa ja ilmauksissa myöskin vallan omituisia voimia saattaa olla vaikuttamassa, tämä ajatus on taas voittanut suurempaa huomiota bioloogisten tutkijain puolelta.

Englannin ja Skotlannin Uniooni.

Englannin ja Skotlannin kansat olivat vuosisatojen läpi seisoneet vihollisina toisiansa vastaan. Tosin Englanti usein oli masentanut naapuriansa ja toisinaan saanut yliherruutensakin tunnustetuksi, mutta ylipään oli Skotlannilla itsenäinen asema, joka useinkin tuotti Englannille suurta haittaa, kun se oli sekautunut mannermaan seikkoihin tai sen sisälliset olot muuten olivat epäjärjestyksessä. Ranska, tuo Englannin alituinen vihollinen, oli Skotlannin ystävä ja liittolainen ja kiihotti ja auttoi Skotlantia sen taisteluissa Englantia vastaan. Ensimmäinen tapaus, joka melkoisesti täräytti Skotlannin ja Ranskan keskinäistä suhdetta oli uskonpuhdistus, sillä, niinkuin tiedämme, pääsi Skotlannissa reformeerattu kirkko vallalle, kuin sitä vastaan Ranskassa katoolisuus edelleenkin piti ylivallan. Mutta täyttä eroa se ei kuitenkaan tuottanut. Nuo vanhat traditsioonit, tuo vuosisatoja kestänyt vihollisuus Englantia kohtaan ja ystävyys Ranskan kanssa eivät luonnollisesti olleet yhden hetken syrjäytettävissä, varsinkin kuin muistamme, että Ranskan ja Skotlannin hallitukset tähän aikaan olivat keskenänsä likeisessä sukulaisuudessa. Englannin ja Skotlannin lähenemiselle oli vielä se kohta haitallista, että puhdistettu oppi ei näihin maihin päässyt samassa muodossa, ja se oli juuri tämä seikka, joka sittemmin tuotti niin sanomattoman paljon sekaannusta Britannian saaren oloihin. Mutta Skotlannin kansa oli nyt kuitenkin ottanut askeleen, joka vei sitä enemmän Englantiin kuin Ranskaan päin, sillä olihan se luonnollista, että Skotlanti nyt koko maailman jakautuessa kahteen uskonnolliseen ja vihamieliseen puolueeseen tunsi enemmän myötätuntoisuutta Englantia kuin Ranskaa kohtaan. Tunnemmehan esim. että Englanti ja Skotlanti Elisabetin aikana olivat samassa taistelussa katoolisuutta vastaan, vaikk'ei tosin Ranska silloin ollut sen pääedustajana. Kuitenkin nuo entiset riitaisuudet olivat vielä niin tuoreita ja monenlaisia, että lähestyminen, niinkuin sanottu, ei voinut olla likimainkaan täydellinen. Ei personaali-unioonikaan tässä kohden voinut sanottavia aikaan saada. Skotlannin kansa muisti liian hyvin vanhat loistavat traditsiooninsa ja tahtoi edelleenkin niitä seuraten kulkea omaa, itsenäistä uraansa. Luonnollista oli,

ett'ei tämmöinen suhde voinut ikuinen olla kahden kielensä, tapojensa ja asemansa puolesta niin läheisen kansan välillä.

Ennenkuin lähdemme kertomaan niitä seikkoja, jotka lopullisesti vievät nämä kansat reaali-uniooniin, lienee soveliasta ja asianmukaista, että ensin lyhykäisesti mainitsemme pääpiirteet niistä yrityksistä, joita tähän suuntaan tehtiin ennen kuningatar Annan hallitus-aikaa.

I.

Personaali-unioooni (1603) on tiettävästi ensimmäinen askel siinä unioonikehityksessä, joka aikojen kuluttua vei Englannin ja Skotlannin kansat täydelliseen yhdistykseen. Tämän kautta ne joutuivat monenlaisiin suhteisiin, joissa niiden erikois-asema tuotti häiriötä ja hämmennystä ja sentähden päivä päivältä teki selvemmäksi täydellisen yhtymisen tarpeellisuuden ja välttämättömyyden. Jo silloiset valtiomiehet käsittivät personaali-unioonin suureksi onneksi Britannian saaren tulevalle kehkeytymiselle, sillä olivathan nyt saaren molemmat valtakunnat yhdistetyt yhden ja saman valtikan alle, joka voi ohjata molempain politiikkia samaan suuntaan. Mutta itse Jaakko I (VI) näkyy asiata katselleen vielä korkeammalta kannalta. V. 1603 jälkeen tunsi hän itsensä «Suuren Britannian» kuninkaaksi ja tahtoi semmoisena saattaa pohjaisen ja eteläisen osan asujamet lähemmäksi toisiansa. Itse unioooni-aate näyttää hänessä jo varttuneen v. 1589 ollessaan kosioretkellä Tanskassa, jonka maan teoloogien kanssa hän piti keskusteluja. V. 1604 Maaliskuun 19 p:nä avatessaan ensimmäisen parlamenttinsa istunnot, esitti hän tämän asian avauspuheessaan Englannin edustuskunnalle. Se herätti aivan vähän innostusta. Tälle asialle sai Jaakko yhtä vähän kannatusta parlamentilta kuin muillekkaan harrastuksilleen. Asiat eivät luonnollisesti olleet vielä kehittyneet sille kannalle, että likempi yhtyminen olisi saatu toimeen. Vielä oli monta seikkaa opittava, monta ennakkoluuloa hyljättävä. Asia tuli jo kumminkin niin pitkälle, että kumpikin parlamentti asetti sitä varten toimikunnan. Saman vuoden lopulla näkyykin valmistuneen jonkinmoinen suunnitelma parlamenteille jätettäväksi, vaan vasta 1606 siitä todenteolla parlamenteissa keskusteltiin. Tuumasta ei mitään tullut. Samat seikat, jotka vielä sata vuotta myöhemmin olivat tehdä unioonin tyhjäksi, estivät nytkin sen toteutumista. Eivätkä ylipään muut kuin kunin-

gas näykkään asiaa isosti harrastaneen. Englannin valtiomiesten mielestä näyttääkin asia olleen «unequal», sopimaton. Skotlanti oli muka laillisesti Englantiin kuuluva, eikä mikään itsenäinen valtio, ja olisihan ollut melkein ala-arvoista ja historiassa kuulumatonta ruveta tällaisilla aseilla valtaansa laajentamaan. Miekka käteen vaan, jos tarve vaatii, se on historian laki.

Mutta vaikka nyt tämä Jaakko I:sen unioonityritys tyhjäksi raukesikin, antoi se kuitenkin aihetta muutamiin lainkumouksiin ja selvityksiin, jotka paljon ovat vaikuttaneet näiden kansojen lähempään yhtymiseen. Kuinka sanomaton vihollisuus heidän välillänsä vallitsi, käypi jo osaksi selville niistä laeistakin, jotka koskivat molempain maiden asujamien keskinäistä kanssakäymistä ja rajasuhteita. Tällaiset vihollisuudet koetettiin nyt poistaa kummaltakin puolelta, ja erittäin tärkeä oli se juriidillinen lain selitys, joka Englannissa tuli n. s. postnatien osaksi. Sen mukaan oli kaikilla personaali-unioonin jälkeen Skotlannissa syntyneillä Jaakko I:sen alamaisilla oikeus kaikkiin etuoikeuksiin Englannissa. Burton nimenomaan huomauttaa tämän kohdan tärkeyttä, jota paitse hänen mielestään lähempää unioonia vuosisataa myöhemmin tuskin olisi toimeen saatu *). Tämä lain kohta, joka selvesi muutamassa riitajutussa, näkyy vaikuttaneen terveellisesti Skotlantilaisiin. Skotlannin säädyt antoivat myös kansalais-oikeuden Englantilaisille samassa suhteessa.

Tämän jälkeen unioonituumista ei kuulu sanottavia, ennenkuin Cromwell ne taas uudisti v. 1654. Tällöin oli Skotlannin asema kokonaan muuttunut, se oli kadottanut itsenäisyytensä. Cromwell oli sen perinpohjin kukistanut. Mutta tämä suuri valtiomies ymmärsi kuitenkin, että tämä oli valloituksen työ ja että se tarvitsi lujittamista. Hän käsitti, että Englannin suuruus vaati Skotlannin liittämistä lujemmilla, pysyväisemmillä siteillä. Tätä varten lähetettiinkin Skotlantiin toimikunta asiata sovittelemaan ja Skotlannin kreivikunnista ja kauppaloista kutsuttiin edusmiehiä, samalla tavalla valittuja kuin ennen parlamentin jäsenet, neuvottelemaan asiasta. Päätökseksi tuli, että uniooniin suostuttiin, jonka sitten Tasavallan «korkein neuvosto» vahvisti. Sen mukaan piti Skotlannin luopua kaikesta yhteydestä Stuartin suvun kanssa; se sai lähettää 30 edustajaa jokaiseen Tasavallan

*) Burton V osa, s. 411.

parlamenttiin; liike Englannin ja Skotlannin välillä tuli vapaaksi ja esteettömäksi ja muutenkin pääsi Skotlanti Enlannin kauppaan osalliseksi. Tämä uniooni oli tiettävästi Cromwellin teko ja mahdollinen ainoastaan hänen muodostamissaan oloissa. Kun nämä olot hävisivät, oli unioonirakennuskin auttamattomasti hukassa.

Näissä sekä Jaakko I:sen että Cromwellin uniooniharrastuksissa oli Skotlanti pysynyt jotenkin toimetonna, passiivisena. Nämä yritykset ovatkin kokonaan hallitsijain toimia. Seuraava unioonityritys sitä vastaan lähtee Skotlannin puolelta. Skotlantilaiset olivat Cromwellin aikana saaneet kokea vapaan kaupan etuja. Restauratsioonissa (1660) olot muuttuivat. Skotlantilaiset kadottivat kauppaetunsa, he eivät enää saaneet Englantiin viedä tuotteitansa maksamatta korkeita tulleja. Tätä he kovasti nurkuivat. Sentähden v. 1667 ja 1670 pidettiin neuvotteluja, vaan mitään ei saatu toimeen. Englannin ahdas kauppapolitiikki näkyy suurimpana esteenä olleen.

Kun ajan vierinnässä uusia tapahtumia tapahtui, toivat ne uusia opetuksia ja uusia unioonityrityksiäkin. «Kuuluisa» revolutsiooni (1688) antoi taas näille tuumille uutta virikettä. Skotlannissa alkoivat yhä useammat käsittää maansa todellista asemaa ja rupesivat mikä mistäkin syystä lähempää unioonia toivomaan. Vilhelm III koki sitä puolestaan edistää niin paljon kuin asianhaarat suinkin sallivat. Ensimmäisessä kirjeessään Skotlannin säädyille selitti hän lähemmän unioonin suurta tärkeyttä molempain kansain menestymiselle. Skotlantilaiset asettivat jo toimikunnan sitä varten, vaan tuumat nytkin raukesivat samoista syistä kuin edelliselläkin kerralla. V. 1701 tuli tämä asia taas hänen hallitus-aikanansa esille asianhaarain pakotuksesta ja vielä tautivuoteellaan lausui hän, täydellisesti käsittäen tämän tehtävän historiallisen merkityksen, Englannin parlamentille sen suhteen viimeiset kehoittavat sanansa. Hänen kuolemansa katkaisi asian taas hetkeksi, vaan se oli tullut jo niin polttavaksi kysymykseksi, että se jo samana vuonna kuningatar Annan uudistamana tuli esille parlamenteissa ja muutamien vuosien kuluttua saatiin perille ajetuksi.

Nyt oli vihdoinkin 18 vuosisadan aamun koittaessa se hetki saapunut, jolloin unioonin kello löi. Nyt olivat asiat ja olosuhteet kypsyneet sille kannalle, ett'ei unioonia enää käynyt lykkääminen tuonnemmaksi. Tähän asiain kypsyttämiseen oli paljo aikaa tarvittu, vaan sehän on asianmukaistakin, sillä ei mikään suuri historiallinen tehtävä ole ollut hetken muodostettavissa tai ratkaistavissa. Ennen kuin pitkitämme unioonikertomustamme,

täytyy meidän luoda lyhykäinen silmäys Skotlannin kauppaseikkoihin ja sen yhteiskunnalliseen tilaan, päästäksemme niiden syiden perille, jotka nyt unioonin tekivät ihan välttämättömäksi.

II.

Skotlantilaisten kauppa-asiat olivat hyvin huonolla kannalla. Englannin purjehdus-sääntö sulki heidät kokonaan pois Englannin kaupan osallisuudesta. Ranskan kanssa oli heillä ollut ennen jonkummoinen kauppa, vaan nyt heidän oli pitänyt lakkauttaa sekin, koska heillä ei ollut oikeutta harjoittaa sovinnollista kanssakäymistä oman hallitsijansa julkisten vihollisten kanssa. Tämä koski tietysti kipeästi Skotlantilaisiin. He koettivat saada osaa Englannin kauppaan, vaan niinkuin tiedämme onnistumatta. Tästä oli seurauksena, että he alkoivat miettiä oman ulkomaisen kaupan perustamista, jonka hyödyn he Cromwellin aikana olivat oppineet tuntemaan. Jo v. 1693 antoi Skotlannin parlamentti säännön ulkomaisen kaupan edistämiseksi, mutta vasta pari vuotta myöhemmin saivat nämä tuumat oikean muodostuksensa. Silloin astui nim. näyttämölle se mies, joka taikavoimallansa puhalsi tulen Skotlantilaisten kyteviin kauppatuumiin. Tämä mies oli Villiam Paterson, joka nyt palasi isänmaahansa seikkailuretkiltään. Hänen aikaisemmasta elämästään ei tunneta juuri mitään. Se vaan tiedetään, että hän oli syntynyt Skotlannissa noin 1658—1660. Mutta hän oli saavuttanut mainetta Englannissa, jossa hänen tekemäinsä suunnitelmain mukaan oli perustettu kansallispankki. Hän olikin nerokas mies ja toivoi nyt kotimaassaan saavansa vielä suurempia tuumia toimeen. Mieliala maassa oli hänelle suotuisa. Ei tarvittu muuta kuin suuria sanoja; eikä niitä Patersonilta puuttunutkaan.

Kolonia olisi perustettava, niin arveli hän, ja siten uusi kauppaliike avattava, joka olisi vertoja vetävä muinaisille kauppavalloille Tyyrolle, Aleksandrialle, Venedigille j. n. e. Hän tiesi vielä — vaikk'ei sitä alussa kaikille ilmoitettu — hyvin sopivan paikankin tuolle uutis-asutukselle. Tämä paikka — Panaman kannas, silloin Daria nimellä tunnetumpi — olisi pian tuleva maailman tärkeimmäksi kauppaliikkeen kulkupaikaksi, sillä sen kautta olisi lyhin tie Euroopasta Aasiaan. Tämän paikan omistajana olisi Skotlanti pian kohoava maailman rikkaimmaksi kauppamonarkkiaksi, y. m. y. m.

Nämä Patersonin suuret tuumat herättivät mitä suurinta innostusta. Asiaa tietysti katsottiin vaan hänen esittämältänsä runolliselta kannalta. Vastukset jäivät osaksi lukuun ottamatta, osaksi nekin esitettiin ainoastaan hetkellisen innostuksen kannalta. Matka tuonne luvattuun maahan oli muka hyvin helppo. Passaadituulet kuljettaisivat laivat, myrskyistä ei olisi pelkoa. Ilman-ala siellä oli mitä oivallisin vuoristen maiden tähden ja maa kuitenkin mitä hedelmällisin, hedelmät muka kasvoivat siellä itsestään ravintoaineiksi, y. m. Ja jos vastuksia olisikin, tarvitsiko Skotlantilaisten niitä peljätä; olivathan he niitä ennenkin oppineet kestämään, he jotka niin monissa kamppailuissa olivat karaistut!

Tuumasta toimeen. Kesäkuussa 1695 antoi parlamentti säännön näille kauppatuumille, jonka heti kuninkaan sijainen vahvisti: se oli «Act for a Company trading to Africa and the Indies». Perustettiin siis kokonainen «komppania», kauppayhtiö käymään kauppaa Aafrikassa, Aasiassa ja Amerikassa ja se varustettiin mitä suurimmilla etuoikeuksilla. Se sai oikeuden perustaa uutis-asutuksia, valloittaa maita, käydä sotaa y. m. Edeltäpäin määrättiin vaan, että puolet yhtiön osakkeista tuli olla Skotlantilaisilla. Patersonin tarkoitus oli näet saada rahallisten syiden tähden yhtiöön muitakin, varsinkin Englantilaisia osallisiksi. Asian tuli vaan alussa käydä hiljaisuudessa, ett'eivät Englantilaiset pääsisi esteitä tekemään. Kiirettä kyllä tuli pitää. Skotlannissa saivatkin osakkeet aika lähdön. Niiden alkuperäistä määrää täytyi vielä lisätäkin, niin että niiden arvo nousi nyt 400,000 puntaan, joka on hirmuinen summa Skotlannin silloisissa oloissa. Rahat olivat maksettavat määräajoittain.

Kun asia Skotlannissa oli saatu näin hyvään alkuun, jatkettiin sitä Lontoossa. Paterson oli laittanut yhtiön johdon sille kannalle, että 10 sen johtokunnan jäsenistä pitäisi asuntoa Edinburgissa, toiset 10 Lontoossa. Täälläkin osakkeet hopusti ostettiin, mutta melkein yhtä hopusti ostajat pakotettiin luopumaan yrityksestään. Nämä Skotlannin kauppatuumat herättivät nim. Englannissa mitä suurinta katkeruutta. Siihen tietysti vaikuttivat monet seikat, niinkuin viha, kateus, mutta suurinna syynä oli silloinen ahdas kauppapolitiikki. Silloin ei näet voitu ajatella mitään vapaata kaupankäyntiä, vapaata kilpailua. Kauppa oli kiedottu monellaisiin monopoolijärjestelmiin, ja nekin, joilla nuo siunatut etuoikeudet olivat, pitivät toisen sortamista hyvinkin yhtä tärkeänä kuin omaa edistymistänsä eli oikeammin toisen sortamista keinona omaan edistymiseensä. Tämän lisäksi oli tähän

aikaan Englannin kauppa saanut kärsiä monenlaisia onnettomuuksia ja hankaluuksia, joka teki Englantilaisiin tämän asian suhteen pahan vaikutuksen ja lisäsi närkästystä. Jos nyt vielä Skotlantilaiset pääsisivät kilpailemaan maailman kaupasta, kun siitä jo Hollantilaiset kilpailivat, joutuisi Englannin kauppa — niin arveltiin — aivan häviön omaksi. Eikä tässä kylliksi, vielä muutakin onnettomuutta seuraisi Englannille. Tuon suurilla etuoikeuksilla varustetun kauppayhtiön anastuksista olisi varmana seurauksena merisota, johon Englantikin joutuisi osalliseksi, ja niin saisi siitäkin kantaa suurimman kuorman ja rasituksen, sillä Skotlannissa ei olisi merisodan kävijää omin voiminsa. Pian sekaantuivatkin parlamentin molemmat huoneet asiaan. Kuninkaalle lähetettiin adressi tästä asiasta ja kuningas ilmoittikin tyytymättömyytensä Skotlantilaisten toimiin ja erotti sijaisensa Skotlannissa, lordi Tweeddalen virasta sentähden, että hän oli antanut vahvistuksen sellaiselle parlamentin päätökselle. Mutta kauppayhtiötä itseään ei voitu kumota, se pysyi edelleenkin olemassa. Tämä parlamentin mielen-osotus ja Alahuoneen muut fiskaalitoimet pakottivat Englantilaiset kauppiaat luopumaan Skotlantilaisten kauppatuumista. Englannin vaikutuksesta myöskin Hampurin kauppiaat niistä luopuivat, vaikka olivat jo ottaneet osakkeita 200,000 punnan arvosta.

Oli luonnollista, että nämä Englantilaisten toimet herättivät suurinta närkästystä Skotlantilaisissa, mutta kokonaan säikäyttää ne eivät heitä voineet. Yritys oli Skotlannissa tullut kansalliseksi asiaksi, se oli perille saatettava.

Heinäkuun 26 p:nä 1698 purjehtikin kauppayhtiön valmistama siirtokunta ulapalle aukealle. Hollannista oli ostettu laivoja, joista kolme nyt sota-aluksiksi valmistettuna ja matkatarpeilla varustettuna muodosti tämän kuuluisan retkikunnan. Johto tässä retkikunnassa, jossa oli 1,200 henkeä, oli uskottu seitsemälle miehelle ja nämä miehet varustetut mitä suurimmalla vallalla toimimaan tulevassa uudessa asuinpaikassaan. Vasta Marraskuun 4 p:nä saapuivat siirtolaiset määräpaikkaansa Dariaan — tuohon paikkaan, joka muka, Patersonin vakuutusten mukaan, tuottaisi omistajalleen suurinta onnea ja mahtavuutta.

Skotlantilaiset olivat sokeasti seuranneet Patersonin tuumia. Tosioloista ei hankittu mitään varmoja tietoja. Senpä tähden retkikunta olikin saava niin kurjan lopun. Pian sai se huomata, mihin pulaan se oli joutunut. Kesän tullen rupesi troopillinen ilman-ala ja rutot vaikutuksiansa näyt-

tämään. Vielä oli heillä muutakin vastusta kestettävänä. Koko ympäristö paitse muutamia Indiaanilaisia heimoja, katsoi näet heihin vihollisilla silmillä. Spanialaiset, joiden siirtokunnat olivat Panamakannaksen molemmilla puolilla, pitivät näitä «siirtolaisia» pelkkinä merirosvoina, jotka vastoin kaikkea oikeutta olivat tulleet heidän alueellensa. Ranskan alusmaiden maaherralla oli sama mieli ja hän tarjosi Spanialaisille apuansa anastajien pois karkoittamiseksi ja Englannin koloniain maaherrat kielsivät alamaisensa kaikesta kanssakäymisestä näiden «merirosvojen» kanssa. Paterson oli kyllä selvittänyt, ett'ei tämä paikka vielä ollut minkään Eurooppalaisen vallan hallussa, vaan niin eivät muut ajatelleet. «Uuden Kaledonian» — niin uutis-asuntoa nimitettiin — asukkaat joutuivatkin aivan pian ilmivihollisuuksiin Spanialaisten kanssa. Kun heiltä vielä ruokavarat kävivät vähäksi, niin että nälkäkin alkoi jo näpistellä, ja kun keskinäiset riidat myöskin heikonsivat heidän viimeisiäkin voimiansa, täytyi heidän syyskesällä 1699 jättää tuo luvattu maa ja kolmella laivallansa purjehtia pois. Matka oli mitä surkein. Kaksi laivaa pelastui kurjassa tilassa New Yorkiin, kolmas Jamaikkaan.

Ennenkuin sanoma tästä saapui Skotlantiin, oli jo 3:s retkikunta syyskuussa sieltä lähtenyt Dariaan. Elokuussa oli mennyt toinen. *) Nämä saapuivat edellisen jättämille raunioille ja koettivat vielä jonkun aikaa pitää siirtokuntaa pystyssä, mutta pian olivat Spanialaisetkin sotatoimissa ja alkoivat sekä maan että meren puolelta piirittää, niin että heidän täytyi Maaliskuussa 1700 tehdä sovinto Spanialaisten kanssa ja lähteä pois. Tämäkin paluumatka oli onneton. Kaksi laivaa hävisi kokonaan ja ainoastaan harvat siirtolaisista pääsivät takaisin isänmaahansa.

Näin kurjan lopun sai tämä mahtava yritys, jonka muka olisi pitänyt tuottaa niin paljon hyvää Skotlannin kansalle, mutta joka päinvastoin tuotti onnettomuutta ja häpeää. Oli luonnollista, että tappio koski kovasti Skotlantilaisiin. Mutta eivät he vieläkään jaksaneet uskoa, että olivat yrittäneet aikaan saada mahdottomia. Syy oli muiden vihassa ja kateudessa heitä kohtaan — ja olihan siinä vähän perääkin. Erittäinkin Englanti joutui tässä Skotlantilaisten vihan ja närkästyksen esineeksi, sillä sehän se oli, joka alusta pitäin oli estänyt yhtiön toimia ja tuottanut sille tappioita Englannissa, Hampurissa ja Amerikassa. Jo alussa vuotta 1700 lähetettiin Skot-

*) Kummassakin oli 4 laivaa, sitä paitse oli jo keväällä lähetetty 2.

lannista pari adressia kuninkaalle, joista toinen oli yhtiön johtokunnan, toinen koko kansan ja joissa pyydettiin hyvitystä niistä vääryyksistä, joita Uusi Kaledonia oli saanut kärsiä. Vilhelm tunsi kyllä osan-ottavaisuutta heidän tappioihinsa, vaan hyvitystä ei hän voinut antaa. Sillä jos hän sitä olisi tehnyt, olisi hänen täytynyt ruveta sotaan Spaniaa vastaan ja silloin olisivat tosiaankin Englantilaisten ennustukset toteen käyneet. Kun Skotlannin parlamentti myöhemmin samana vuonna kokoontui, ei se näyttäynyt ensinkään taipuvalta luopumaan siirtokuntatuumista. Mielten kiihko oli sekä parlamentissa että koko kansassa noussut mitä korkeimmilleen. Näiden asiain johdosta se olikin kuin Vilhelm III (toisen kerran) 1701 koetti unioonia saada toimeen, vaikka turhaan.

III.

Tämä Skotlantilaisten siirtokunnan perustamis-yritys oli mitä selvimmästi osottanut, kuinka vaikeaksi Englannin ja Skotlannin keskinäinen suhde oli käynyt ja kuinka tarpeellinen lähempi uniooni oli. Tämä asia olikin se, joka kaikkein enimmän vaikutti unioonin toteutumiseen, sillä sen kautta, että se teki keskinäisen välin vielä entistä katkerammaksi, pakotti se molemmat kansat ajattelemaan, millä tavalla tällaisesta ikävästä asemasta kunnialla selvittäisiin; ja ainoa pelastuskeino huomattiin olevan täydellisessä yhtymisessä.

Ja muutenkin oli Skotlannin sisällinen tila käynyt sellaiseksi, että se kaipasi mitä kiireintä parannusta, jos Skotlantia mielittiin pelastaa kokonaan anarkkian omaksi joutumasta. Kaikki historioitsijat, jotka vaan ovat kirjoittaneet jotakin Skotlannin tään-aikuisista oloista, surkuttelevat sen köyhää ja kurjaa tilaa. Mikä oli sitten saattanut Skotlannin tällaiseen asemaan? Tiettävästi itse Skotlannin maa oli ollut niukka anneissaan, mutta tämä ei suinkaan ollut pääsyynä köyhyyteen, jonka selvästi todistaa Skotlannin myöhempi kohoaminen varallisuuteen ja aineelliseen kukoistukseen. Toisaalta on se etsittävä. Pääsyy on nähtävästi Skotlannin historiallisissa oloissa, jotka vuosisatojen läpi ovat olleet sellaiset, ett'ei kansallisvarallisuuden vaurastuminen ole voinut mitenkään olla suuremmassa määrässä mahdollinen. Tuo metelinen meno Skotlannin sisällisissä oloissa on luonnollisesti ehkäissyt rauhallisia toimia. Kun kansan omat pojat, puhumatta taisteluista Englannin kanssa, alinomaa ovat sotatilassa keskenänsä, kun kansa tuon tuostakin

nousee kapinaan omaa hallitustansa vastaan, ei ole kummasteleminen, jos varallisuus pysyykin heikolla kannalla. Skotlannin kansalla on kyllä hyviäkin puolia, se on toimelias, kestävä ja urhoollinen kansa, jota se niin usein taisteluissaan Englannin kanssa on osottanut, mutta nämä hyvät luonnonlahjat eivät ole saaneet vaikuttaa oikealla alalla. Suljettuna pois muun maailman liikepiiristä on Skotlannin kansan täytynyt niin sanoakseni sulkeutua omaan kuoreensa ja siellä etsiä sekä hyville että huonoille lahjoilleen vaikutus-alaa.

Varsinkin nyt Panama-siirtokunnan kukistumisen jälkeen kävivät olot mitä surkeimmiksi. Kaikki nuo suuret tuumat maailman vallasta, jotka niin mahtavasti olivat vaikuttaneet koko kansaan, olivat nyt rauenneet. Tyhjät kukkarot ja katkera mieli olivat vaan jäljellä. Hetkeksi tosin Skotlannin kaikki vihOlliset ainekset olivat yhdistyneet tähän suureen kansalliseen yritykseen ja sen rauettuakin pysyivät ne vielä jonkun aikaa koossa sen yhteisen vihan ja närkästyksen yhdistäminä, jota Skotlantilaiset tunsivat Englantia kohtaan, mutta tämmöinen suhde eri puolueiden välillä ei luonnollisesti voinut kauvaa kestää Skotlannin oloissa.

Merkillisimpänä aineksena Skotlannin puolueoloissa oli näihin aikoihin n. s. Country- eli Patriootti-puolue. Tämän puolueen jäsenet olivat innollisia isänmaan-ystäviä, heihin koski kipeästi maansa kurja tila ja sen ala-arvoinen asema Englannin rinnalla. Parannus oli saatava toimeen mitä pikimmin ja sen piti lähteä sisästäpäin, s. o. Skotlannin kansan piti hyljätä kaikki itsekkäiset halut ja kasvattaa itsensä lujaksi, voimalliseksi kansaksi. Englannin suhteen oli Skotlanti saatettava itsenäisemmälle kannalle. Personaali-unioonі oli tuottanut ainoastaan turmiollisia seurauksia Skotlannille, Englannin vaikutus oli liian suuri, sen oli viimeisenkin suuren yrityksen häviäminen mitä selvimmästi osottanut. Unioonі oli kyllä vahvistettava, vaan ei niinkuin muutamat tahtoivat, että Skotlanti sulautuisi Englannin kanssa yhdeksi kansaksi, vaan siten, että perustettaisiin federaatti-unioonі, jossa kumpikin olisi yhtäläisenä jäsenenä. Skotlanti oli nyt kyllä köyhempi, vaan sen kansa sitä vastaan turmeltumaton, jonka vuoksi Englannin rikkaudesta ja ylöllisyydestä veltostunut kansa tämän liiton kautta ei suinkaan tulisi tappiota kärsimään. Sanalla sanoen, he tahtoivat säilyttää kansansa itsenäisyyttä, varjella sitä turmeltumasta. Kuitenkin he tahtoivat kohottaa sitä rikkauteen.

Näiden harrastusten johtajana oli Andrew Fletcher of Saltoun. Hän

oli kokenut mies. Useampia vuosia oli hän mannermaalla ollut paossa silloisia ahtaita oloja ja oli siellä saavuttanut jommoistakin kokemusta sota-asioissa sekä opillistakin sivistystä. Hänen päänsä näkyykin olleen täynnä uusia oppeja, kuin hän «kuuluisan» revolutsioonin aikana palasi Britannian saarelle. Niinpä hän muun muassa kirjoitti kirjasen: «Au Account of a Conversation concerning a right regulation of Governments for the Good of Mankind», jossa hän uudistaa Henrik IV:n tuumat Euroopan valtioiden järjestämisestä. Luonteeltaan oli hän luja, taipumaton, mielipiteiltään republikaaninen, vaan tavoiltaan aristokraattinen. Kaikki etuoikeudet piti hän pyhinä — ainakin mitä häneen itseensä koski —, niitä ei hän ollut mies uhraamaan, vaikka yhteinen etu olisi sitä vaatinutkin. Hänen aristokraattisuuttansa, jos niin tahdomme sanoa, kuvaa vielä sekin, että hän puolusti maaorjuutta! Tällainen oli se mies, joka muutamain muiden kanssa oli ottanut ajaaksensa isänmaansa asioita. Heidän tarkoituksensa olivat tietysti hyvät, vaan aika ja olosuhteet, joissa he elivät, olivat kovasti uppiniskaiset heitä kohtaan.

Tämä puolue sekä siihen muitakin aineksia yhtyneenä, niinkuin kohta saamme nähdä, muodostui ankaraksi oppositsiooniksi Englantia ja ylipäänsä hallitusta vastaan. Pian ilmestyikin tilaisuus, jossa voitiin osottaa, kuinka vähän Skotlannissa tahdottiin kumarrella Englantilaisia. Kun 1700 perintöprinssi, Gloucesterin herttua Wilhelm, joka äitinsä Annan jälkeen oli nouseva Britannian valtaistuimelle, kuoli, päätti Englannin parlamentti v. 1701 (Skotlantilaisia kuulustelematta), että (the Act of Settlement) Hannoverin suku olisi nouseva Englannin valtaistuimelle Annan jälkeen siinä tapauksessa, ett'ei häneltä perillistä jäisi. Englannissa toivottiin, että Skotlantilaiset hyväksyisivät saman päätöksen. Mutta asiain nykyisellä kannalla ollessa ei Skotlannissa siihen oltu taipuvaisia. Siellä päin vastoin tuumittiin päästä kokonaan erilleen yhteisestä hallitsijasta. Jakobiitit yhtyivät tässä patriootti-puolueeseen, vaikka tietysti eri päämaaliin tähdäten. He tahtoivat pitää kruunua avoinna Jaakko II:n pojalle n. s. pretendentille, kun sitä vastaan patriootit täten toivoivat vapauttavansa Skotlannin Englannin vaikutuksesta. Kun Skotlannin parlamentti 1703 kokoontui, teki se n. s. Security-säännön, jossa päätettiin, että Annan kuoltua perillisettä Skotlannin säädyt itse valitsisivat itselleen hallitsijan Stuartin suvun protestanttisista jälkeläisistä, mutta eivät ottaisi samaa, joka Englannissa nousisi hallitse-

maan, jollei jo sitä ennen olisi Skotlannin arvolle sopivata sovintoa saatu toimeen Englannin kanssa.

Vielä näkyy Skotlannissa tähän aikaan olleen toinenkin seikka, joka lisäsi mielten kiihkoa. Peljättiin näet, että Englantilaiset taas koettaisivat saada episkopaalikirkkoa Skotlantiinkin — eikä tämä heidän pelkonsa näytäkkään olleen aivan perusteeton. Mutta jo se seikka, että pyydettiin uskonnon vapaata harjoittamista Skotlannin episkopaaleille, «dissenterseille», antoi kylliksi aihetta levottomuuteen. Niinkuin tiedämme oli nim. Skotlannissa kuuluisan revolutsioonin jälkeen ollut ainoastaan puhdas presbyteriläisyys vallalla. Tämän suhteen päätettiin tässä parlamentissa, että presbyterinen kirkko oli oleva ainoa kristillinen kirkko tässä kuningaskunnassa «the ouly Churck of Christ wethin this kingdom». Tämä päätös tehtiin jo ennen Security-säännön hyväksymistä. Eivätkä tämän parlamentin tuumat vielä pysähtyneet näihin toimiin. Niinpä se poisti esim. kaupparajoitukset viinin tuonnin suhteen Ranskasta, maasta, joka oli sodassa Englannin kanssa, ja päätti ett'ei hallitsija saisi alkaa sotaa eikä tehdä rauhaa parlamentin suostumatta. Security-sääntöä ei hallitus voinut mitenkään hyväksyä. Parlamentin istunnot lykättiin toistaiseksi Syyskuussa. Mielet olivat kovassa kuohussa ja n. s. Qveensberry Plot (kapina) lisäsi vielä levottomuutta. Kun parlamentti taas Heinäkuussa 1704 kokoontui oli oppositsiooni yhtä ankara. Security-sääntö uudistettiin ja hallituksen täytyi, estääkseen pahempia seurauksia, antaa sille vahvistuksensa.

Asema Skotlannissa näytti tosiaankin niin uhkaavalta, että Englannin parlamentti katsoi tarpeelliseksi asettaa rajalinnat puolustus-asemaan ja osotti muutenkin vihollisuuttaan Skotlantia kohtaan päättämällä, että Joulukuun 25 p:stä 1705 siihen asti, kuin Skotlannissa hyväksyttäisiin Englannin hyväksymä perintöjärjestelmä, Skotlantilaisilla ei olisi Englannissa asujainoikeutta (katso sivulle 396), paitsi niitä, jotka olivat jossakin virkatoimessa. Myös kiellettiin karjan tuonti Skotlannista Englantiin; niin ikään hiilen ja liinavaatteiden. Nämä Englantilaisten toimet tietysti suuresti lisäsivät Skotlantilaisten närkästystä ja vihollisuutta, vaan niillä oli toinenkin vaikutus, ne kiirehtivät unioonia.

Tähän aikaan tapahtui vielä eräs seikka, joka yhä enemmän suurensi aukkoa Englannin ja Skotlannin kansain välille. Muuan Skotlannin kauppayhtiön laiva oli Englannissa joutunut englantilaisen Itä-Indian kauppayhtiön käsiin ja tuomittu toisen etuoikeuksien rikkomisesta menetetyksi. Mutta

kohta perästäpäin tapahtui päinvastainen kohtaus, että nim. Skotlannin kauppayhtiö, jota nyt tavallisesti kutsuttiin »the African Companyksi», Forth-lahdessa anasti yhden englantilaisen laivan, vaikk'ei se ollutkaan saman yhtiön oma, joka tuon skotlantilaisen laivan oli ottanut. Skotlannin kauppayhtiö käytti tässä muka oikeuttaan: »to make reprisals, and to seek and take reparation of damage done by sea and land», joka sillä privilegioittensa mukaan oli. Asiaan liittyi vielä surkeampi loppunäytös. Laivan miehiä syytettiin siitä, että he olivat anastaneet yhden skotlantilaisen laivan ja tappaneet sen väestön. Vaikka todistuksia ei ollut muita kuin tyhjiä puheita, sai asia kuitenkin niin surkean lopun, että laivan kapteeni ja kaksi miestä mestattiin Skotlantilaisten vihan ja koston uhriksi.

Tähän suuntaan olivat asiat käyneet. Näytti siltä kuin entiset sota-ajat olisivat palaamaisillaan. Niin pitkälle ei kumminkaan laskettu asioita. Tähän aikaan löytyi nim. valtiomiehiä, jotka täydellisesti käsittivät, että Englannin ja Skotlannin uhkaava väli oli rauhalliseen loppuun saatettava. Mannermaan olot olivat heille tässä mitä selvimpinä tienviittaajina, sillä siellä olivat asiat nykyään sillä kannalla, että mahtava Englanti nyt, jos koskaan, oli tarpeellinen Euroopan kansain säännölliselle kehkeytymiselle. Ainoastaan lujassa unioonissa näkivät nämä suuret miehet keinon pelastaa Skotlantia sen kurjasta tilasta ja vahvistaa Englannin eurooppalaista vaikutusta. Mutta unioonin tarpeellisuus alkoi jo muillekin, kuin valtiomiehille, selvetä. Olivathan viime tapahtumat selvän selvästi osottaneet, että sellaisesta elämästä ei voinut hyvää loppua tulla. Niinpä Englannin parlamentti oli noihin vihamielisiin asetuksiinsa liittänyt hallitukselle oikeuden asettaa kommissioonin unioonia valmistamaan. Skotlannissa myöskin oli vähitellen yhä useampia yhdistynyt unioonin asiaa harrastamaan. Heistä muodostui sitten tuo n. s. unioonl- eli hallituspuolue, joksi sitä myös kutsuttiin, koska sillä hallituksen kanssa oli sama asia ajettavana. Nyt alkoivat taas eri puolueainekset, jotka tuo yhteinen innostus ja yhteinen viha hetkeksi oli yhdistänyt, selvemmin astua näkyviin. Näinä viime vuosina oli hallituspuolue — jos sitä aina oli olemassakaan — tuskin uskaltanut päätänsä kohottaa ja hallituskin näkyy erehtyneen suosion-osotuksissaan, kun se nim. Annan hallitus-aikana ensin oli suosinut Jakobiitteja, saattaaksensa niitä luopumaan hankkeista pretendentin hyväksi, ja sitten pientä, horjuvaa joukkoa whigejä. Nyt hallituskin pääsi tässä suhteessa selvemmälle kannalle ja valitsi etujensa johtajiksi sellaisia miehiä, joilla oli yleistä luottamusta ja muu-

tenkin mahtava sija Skotlannin yhteiskunnassa. Eri puolueet ja niiden tarkoitukset tulevat meille selvemmiksi, kuin nyt lähdemme itse unioonin kehkeytymistä jatkamaan.

IV.

Kertomuksessamme saavuimme Annan hallituksen alkuun. V. 1702 heti hallitukseen noustuaan esitti Anna unioonìehdotuksen ensin Englannin ja sitten Skotlannin parlamentille. Kommissioonit asetettiin kummallakin puolella ja ne jo sopivatkin muutamista kysymyksistä, vaan nuo kummalliset kauppa-asiat nytkin estivät unioonin toteutumista. Englantilaiset olivat tässä kohden vielä liian niukat, he eivät myöntäneet edes täyttä vapautta kaupalle molempain maiden välillä, ainoastaan: «a free trade between the two kingdoms for the native commodities of the growth product or manufactures of the respective countries» myönnettiin, vaan villa — Englannissa niin tärkeä aines — ja koko ulkomainen kauppa oli pois suljettu. Oli luonnollista, ett'ei tällaisilla ehdoilla mitään aikaan saatu, niillä vaan yhä enemmän kiihoitettiin Skotlantilaisia, jotka vihdoin syksyllä 1703 kokonaan lakkauttivat toimikuntansa, jonka taas Lokakuussa, Helmikuusta asti toimetonna oltuansa, olisi pitänyt alkaa vaikutuksensa. Nyt seurasivat the Act of Security ja Skotlannin parlamentin muut päätökset sekä Englantilaisten vihollisct toimet näiden johdosta ja heidän myönnytyksensä hallitukselle asettaa kommissiooni Skotlantilaisten kanssa unioonista ehdotusta valmistamaan. Tässä myönnytyksessä oli kuitenkin se tärkeä rajoitus, että kommissioonilla ei saanut olla oikeutta tehdä «mitään muutoksia niissä voimassa olevissa laeissa, jotka koskivat kirkon käsikirjaa, Jumalanpalvelus- ja juhlamenoja, kurinpitoa ja hallintoa». Tämän rajoituksen käsittivät nyt Englantilaiset, kun he todenteolla ryhtyivät unioonia toimeen saamaan, ensimmäiseksi ehdoksi, jota ilman ei olisi työhön ryhtyminenkään. Kuinka tärkeä tämä kohta oli, näkyy siitäkin, että vaikka nyt tämmöinen rajoitus oli tehty, uskonnolliset seikat sittenkin tahtoivat unioonin toteutumista häiritä.

Kesäkuussa 1705 kokoontui taas Skotlannin levoton parlamentti. Himmeältä näytti toivo uniooniasiassa, sillä ennenkuin se tuli esille, oli parlamentti jo ennättänyt osaksi tehdä osaksi yrittää tehdä monta päätöstä, joiden tarkoituksena oli kuningattaren kuoltua riistää kaikki valta parlamentille. Kun vihdoin uniooniasia tuli esille, herätti se mitä kiivainta taiste-

lua. Oppositsiooni oli hyvin ankara: Patriootit ja Jakobiitit koettivat parastaan. Englannin kanssa ei olisi ryhtyminen mihinkään keskusteluihin, ennenkuin sellaisia takeita saataisiin, että Skotlannin turvallisuus ja itsenäisyys olisivat varmat. Patriootti-puolueen kantaa kuvaavat selvästi seuraavat sen toisen pääjohtajan, lordi Belhavenin sanat: «Olkaa yksimieliset ja Skotlannin voima on palaava. Uljaana, mahtavana ja vapaana on yksimielinen kansa pysyvä kohtalonsa herrana! Muistakaa esi-isiä, kuinka he taistelivat Englannin kanssa. Me voitimme aina, kun olimme yksimieliset. Englantilaisten taito onkin siinä, että he osaavat herättää eripuraisuutta Skotlannin poikain keskelle ja siten sisällisten taistelujen kautta heikontaa Skotlannin voimia. Olkaamme sentähden ennen kaikkea yksimieliset, niin Englanti ei ole meiltä kieltävä sitä, mitä me siltä yksimielisesti pyydämme». Näillä ja muilla samanlaatuisilla hänen ja Fletcherin sanoilla ei kuitenkaan enää ollut entistä vaikutusta, sillä patriootti-puolueessakin oli jo paljo semmoisia, jotka asiain nykyisellä kannalla ollessa olivat taipuvaiset uniooniin, jos vaan vapaa kauppa ja muut yhtäläiset oikeudet Englantilaisten kanssa saavutettaisiin. Sen ohessa löytyi miehiä, jotka olivat oikein tehtäväkseen pyhittäneet unioonin toimeen saamisen. Lord-high-commissionerina (sijaiskuninkaana) oli nuori Argylen herttua, joka nyt juuri oli tähän virkaan määrätty Tweeddalen sijaan. Hän oli Skotlannin rikkain ja mahtavin ylimys ja voi tietysti tällaisella sijalla asian innokkaana harrastajana paljon vaikuttaa. Toinen unioonisian innokas edistäjä oli Queensberryn herttua. Hän oli ennen Tweeddalea ollut kuningattaren sijaisena, vaan oli Queensberry Plotin tähden siitä virasta pois joutunut. Hän tuli myös tärkeään virkaan, hänestä tuli nim. the Queen's Privy Seal (eli oikeammin the Keeper of —, s. o. kuningattaren salaisen sinetin hoitaja).

Jakobiittien joukko, johon kuuluivat sekä katoolin-uskoiset että episkopaaliset Skotlantilaiset, vastusti luonnollisesti unioonia mitä kiivaimmasti, sillä sen kauttahan olisi tie tullut kokonaan suljetuksi «Jaakko VIII:lta» Skotlannin valtaistuimelle. Heidän pääjohtajansa, uljas Hamiltonin herttua, olikin vähillä saada pahan pykälän liitetyksi sen kommissioonin valtakirjaan, joka Skotlannin puolesta oli tuleva keskustelemaan unioonista ja vallanperimysjärjestelmästä. Hän teki nim. ehdotuksen, että kommissioonille ei annettaisi valtaa tehdä mitään sellaisia sopimuksia, jotka olisivat vahingolliset Skotlannin itsenäisyydelle. Tämä ehdotus hyljättiin ainoastaan kahden äänen enemmistöllä, josta nähdään, kuinka voimakas oppositsiooni oli. Kui-

tenkin sai vastustuspuolue toimeen, että päätettiin lähettää adressi niiden vihollismielisten toimien johdosta, jotka Englannin parlamentti aivan äsken oli tehnyt, mutta adressin vihamielinen tarkoitus saatiin sillä laimennetuksi, että se päätettiin lähettää kuningattarelle yksityisesti. Tällä adressilla olikin se vaikutus, että Englannin parlamentti yksimielisesti peruutti nuot lait, joten suuri askel oli otettu ystävyyden saavuttamiseksi. Mutta unioonipuolue sai vielä hyvin tärkeän voiton, kun se sai läpi ajetuksi, että Skotlanninkin parlamentti jätti hallitukselle oikeuden tämän kommissioonin määräämiseen. Tätä voittoa käytti hallitus kuitenkin kohtuullisesti, sillä se määräsi kommissiooniin miehiä kaikista puolueista, jättämättä kumminkaan omaa etuansa valvomatta.

Nyt oli siis päästy niin kauvas, että hallitus sai oikeuden asettaa kaksi kommissioonia, yhden kummastakin maasta, joiden yksissä tuumin tuli valmistaa uniooni-suunnitelma parlamenteille jätettäväksi. Englannin finanssiministeri Godalfin koettikin parastaan saada näihin sopivia ja kykeneviä miehiä. Englantilaiseen kommissiooniin määrättiin enimmäkseen valtio- ja lakimiehiä, skotlantilaiseen taas maan-omistajia. Kummassakin oli 31 jäsentä. Englannin kommissioonilla oli tiettävästi moninpuolinen etevämmyys kunnossa ja kyvyssä.

Huhtikuun 16 p:nä yhtyivät nämä kommissioonit Lontoossa. Muutamia päiviä kului valmistaviin toimiin. Niinpä päätettiin esim. että keskusteluja pidettäisiin sekä kummankin kommissioonin yksityisissä että molempain yhteisissä istunnoissa, että kaikki esitykset olisivat esiin tuotavat kirjallisesti ja että kommissioonien toimet pidettäisiin salassa. Tämä viimeinen säännös, vaikka itsessään omituinen, näkyy olleen varsin tärkeä näin kiihkeänä ja levottomana aikana. Näiden valmistusten jälkeen käytiin itse asiaan käsiksi. Englantilaiset tahtoivat heti saada pääasiassa unioonin ratkaistuksi ja esittivät sentähden ensimmäiseksi pykäläksi: lakkautetaanko Englannin ja Skotlannin kuningaskunnat ja perustetaanko »Iso-Britannia»? Skotlantilaiset vastustivat näin jyrkkää ehdotusta ja heillä näkyykin olleen vielä hiukan tuota entistä federaattiharrastusta jäljellä, mutta kun Englantilaiset pysyivät lujasti kiinni ehdotuksessaan, taipuivat siihen Skotlantilaisetkin, vaikka muka ehdollisesti vaatien, että kaikilla pitäisi sitten olla yhtäläiset kansalais- ja kauppaoikeudet, jonka ehdon Englantilaiset puolestaan hyväksyivät »a necessary consequence'nä».

Nyt ryhdyttiin yksityisseikkoihin, joissa kyllä vielä monenlaisia vai-

keuksia syntyi, vaan ne saatiin molemminpuolisten uhrausten ja myönnytysten kautta onnellisesti ratkaistuksi. Varsinkin finanssiasiat, jotka ensin otettiin esille, tuottivat suurta vaikeutta. Englantilaiset tahtoivat, että verojen laatu ja järjestys tulisi koko saarella olemaan samallainen. Skotlantilaiset puolestaan tahtoivat, että joku raja olisi määrättävä, jota enemmän Skotlannille ei koskaan saataisi panna. Tätä Englantilaiset luonnollisesti vastustivat. Varsinkin tullimaksuissa olisi tämmöinen menettely kokonaan sopimaton, sillä Skotlantilaiset voisivat silloin tehdä suurta haittaa Englantilaisille kuljettamalla oman maansa kautta helpompitullisia tavaroita Englantiinkin myötäviksi. Sitä paitse tämmöiset tuumat sotivat kokonaan täydellistä unioonia vastaan; eikä Skotlantilaisten ollut syytä peljätä, että »Iso-Britannian» parlamentti tulisi valtakunnan yhtä osaa enemmän rasittamaan kuin toistakaan. Skotlantilaiset myöntyivätkin siihen, että kauppa-asioissa olkoot samat verot koko kuningaskunnassa. Juotavista aineista sovittiin samalla tavalla. Englannissa löytyi kuitenkin muutamia väliaikaisia, toistaiseksi määrättyjä veroja, joissa voitiin antaa Skotlantilaisille helpotusta, kun he nimittäin vaativat, että heidän pitäisi saada joku aika nauttia niitä etuja, joita unioni muka tuottaisi, ennenkuin he kaikkiin kuormiin tulisivat osallisiksi. Nämä verot olivat vähäisempiä nautinto- ja mukavuusmaksuja, esim. mallasvero ja akkunamaksu. Suolaverossa niin ikään sai Skotlanti suuren helpotuksen, kun sille siinä myönnettiin vapautusta seitsemäksi vuodeksi, tietysti siinä määrässä, mikä koski sen omia tarpeita. Englannissa oli suoloista pysyväinen maksu, jonka tähden tämä helpotus oli Skotlannille hyvinkin tuntuva.

Maaverossa saivat Skotlannin edusmiehet kumminkin suurimman voiton, siinä kuin heidän oma hyötynsä tuli enimmin kysymykseen (k. s. 409). Siinä sovittiin näet, että Skotlanti maksaisi vaan 42:nen osan siitä määrästä, mikä Englannissa maksettiin. Siellä oli tämä vero aikoinaan järjestetty sillä tavalla, että kustakin St. punnasta vuokrahinnan mukaan maksettiin 4 shillingiä, mutta varallisuus oli sitten paljon kohonnut, niin että muutamissa kreivikunnissa — kukin kreivikunta maksoi näet määrätyn summan — tuli punnalle ainoastaan 2 shillingiä. Tämä vero, joka Englannissa vuosittain teki 2,000,000 puntaa, tuli siis Skotlannissa tekemään vaan 48,000 puntaa. Skotlanti maksaa nyt 10:nen osan Englannin maksumäärästä, joka seikka mitä selvimmästi todistaa Skotlannin vaurastumista

unioonin jälkeen, jos kohta tuo 42:s osa silloinkin ehkä suhteellisesti oli liian pieni.

Valtiovelkain suorittaminen tuotti myös suurta vaikeutta. Englanti oli viimeisinä sotaisina vuosina velkaantunut melkoisesti, sen velat tekivät nyt 17,763,842 puntaa. Sitä vastaan Skotlannin velat tekivät vaan noin 160,000 puntaa. Pitkien keskustelujen ja laskujen perästä sovittiin niin, että Skotlanti kyllä tulisi osalliseksi Englannin valtiovelkaan, vaan saisi sitä vastaan Englannilta nyt heti rahakorvausta 400,000 puntaa. Tällä korvaussummalla, «the Equivalent» nimisellä, suorittaisi sitten Skotlanti oman valtiovelkansa ja nyt hävitettävälle kauppayhtiölleen sen summan, jonka se jo oli ennättänyt käyttää onnistumattomiin yrityksiinsä, sekä muita pienempiä tappioita, joita ehkä syntyisi, niinkuin esim. Englannin rahalajin maahan saattamisessa. Loppu käytettäisiin teollisuuden y. m. edistämiseksi.

Sitten tultiin yhteisestä parlamentista päättämään. Jos maavero olisi pantu perustukseksi, olisi Skotlanti alahuoneeseen saanut vaan 13 jäsentä, joka nähtävästi olisi ollut kovin kohtuutonta. Väkiluvun mukaan olisi taas Skotlanti saanut noin viidennen osan Englannin silloisesta edustajaluvusta, joka teki 513, vaikka Skotlannin väkiluku silloin näkyy olleen hyvin epätietoinen, niin ett'ei sitä käynyt mitaksi paneminen, jos muuten väkiluvun suhde siihen sopivaksi olisi katsottukin, jota ei suinkaan tehty. Englantilaiset ehdottivat ensin Skotlannista 38 edustajaa, vaan kun Skotlantilaiset jäykästi vaativat useampia, lisäsivät he niiden luvun 45:ksi, johon Skotlantilaisten täytyi tyytyä, vaikka he koettivat saada vähintään viisikymmentä. Täten tuli skotlantilaisten edustajain luku uudessa parlamentissa olemaan noin 12:nes osa koko edustajaluvusta, 558:sta. Skotlannin lordit saivat saman suhdeluvun mukaan tulevaan ylihuoneeseen 16 sijaa. Tämä vähäinen luku ei suinkaan ollut erittäin mieluinen Skotlannin lukuisalle aatelistolle (peerage), mutta sen ohessa tuli heidän hyödyksensä laki, joka soi heille aivan samat etuoikeudet kuin Englannin pääreilläkin oli. Skotlannissa olivat nim. päärit ainoastaan parlamentin koossaolon aikana vapautetut joutumasta siviiliasioissa (velan tähden) arestiin otetuiksi; nyt sitä vastaan tuli heille tämä etuoikeus ilman mitään rajoituksia.

Mitä laki- ja oikeus-laitoksiin tulee, näkyvät Englantilaiset olleen ehkä liiankin perään-antavaisia, sillä Skotlannin vielä hyvin vanhalla kannalla olevat oikeustot ja lainkäyttö olisivat tarvinneet mitä kiireintä parannusta. Mutta kuin näiden parantaminen englantilaisilla laeilla olisi ehkä koskenut

liian syvälle aateliston oikeuksiin ja yhteinen kansakin, omaa etuansa käsittämättä, olisi siinä nähnyt liian suuria anastuksia, jätettiin ne entiselleen. Muutos tässä on tapahtunut vasta vuosien 1715 ja 1745 kapinain johdosta. Tässä suhteessa päätettiin vaan, että: »ne lait, jotka koskevat yleistä oikeutta, poliisi- ja siviilihallitusta tehdään yhdenlaisiksi kaikkialla yhdistetyssä kuningaskunnassa; mutta yksityis-oikeutta koskevat lait jätetään muuttamatta, paitse siinä tapauksessa, että niiden muuttaminen tuottaisi ihan selvää hyötyä asukkaille Skotlannin rajain sisällä!»

Nämä olivat tärkeimmät määräykset kommissioonien unioonisuunnitelmassa, jotka he neljättä kuukautta työskenneltyänsä saivat valmiiksi.*) He olivat tehneet tehtävänsä oivallisesti ja nyt oli vaan jäljellä saada molempain parlamenttien suostumus. Niinkuin mainitsimme, pidettiin keskustelut salassa; ainoastaan kuningattarella oli oikeus saada tietoja niistä ja hän olikin kahdesti käynyt unioonityön edistymistä kuulemassa. Oli luonnollista, että kommissioonien tehtävän tulosta oli odotettu mitä suurimmalla maltittomuudella. Nyt se 23 p:nä Heinäkuuta jätettiin kuningattarelle ja oli pian tuleva molempain edustuskuntain käsiteltäväksi. (Jatketaan.)

K. R. W.

Kotimaan kirjallisuutta.

Lucina Hagman, Naisten kasvatuksesta. Havaintoja ja mietteitä. Porvoossa 1888.
— — Om qvinnouppfostran. Iakttagelser och reflektioner. Porvoossa 1888.
— — Yhteiskasvatuksesta. Esitelmä. Helsingissä 1887.
— — Om samuppfostran. Ett föredrag. Helsingissä 1887.
Vera Hjelt, Slöjdens berättigande vid den s. k. lärda skolan. Föredrag. Helsingissä 1886.
— — Qvinnan på de praktiska arbetsområdena. Porvoossa 1888.
— — Nainen käytöllisillä työaloilla. Porvoossa 1888.
Ellen Key, Om eganderätt och myndighet för den gifta kvinnan. Tvänne föredrag. Helsingissä 1888.
— — Naidun naisen omistusoikeudesta ja täysivaltaisuudesta. Kaksi luentoa. Helsingissä 1888.

Suomen nais-yhdistyksen toimesta yllämainitut esitykset ovat syntyneet, ja sen toimesta useimmat niistä ovat tulleet painetuiksikin, vaikka eri

*) Burton sanoo: beyond two months, joka on luonnollisesti erehdys (s. 135 VIII); vertaa Schiern, s. 78.

kustantajain, herrojen Edlundin, Holmin, Söderströmin ja nais-yhdistyksen toimituksina. Sopinee siis tässä ottaa ne yht'aikaa puheeksi, vaikka kyllä eri puolia valaisevat niin kutsutusta naisliikkeestä. Samat aatteet kuitenkin, sen lukija helposti havaitsee, ovat kaikissa näissä teoksissa perussäveleenä. Joko etevä suomalainen opettaja neiti Hagman, tahi Ruotsin Nääsissä kasvatettu mutta Suomessa vaikuttava käsityön innokas edistäjä ja puolustaja neiti Hjelt, tahi ruotsalainen kirjailija neiti Key on meitä johtamassa, — sama vaatimus kuitenkin aina on a ja o, alku ja loppu, että naispuolen asema on parannettava ja kohotettava. Ja nämä vaatimukset esitetään taidolla, joka on huomiota ansaitseva, miten muuten varsinaisen nais-emansipatsioonin eli naisvapautuksen äärimmäisiä lipunkantajia arvosteleekin. Tänä vuotena semminkin, jolloin niin paljon on naisliikkeestä puhuttu, sopii kehottaa naiskysymyksen harrastajoita ja liioinkin sen vastustajia ottamaan selkoa siitä, mitä meillä oikeastaan tässä kysymyksessä vaaditaan. Että sen ohessa paljon muitakin vaatimuksia on muualla maailmassa kuultu, sen me kyllä tiedämme, sillä siitähän valtiopäivilläkin on pitkiä esitelmiä saatu kuulla. Mutta hyvä suomalainen sananlasku sanoo, ett'ei pidä ennen hypätä kuin oja tulee, eikä ennen huutaa kuin hätä vaatii, emmekä nyt puhu Amerikan tahi Englannin vaan Suomen oloista.

Neiti Hagmanin kirja naisten kasvatuksesta on saanut Suomen naisyhdistyksen määräämän palkinnon, ja on asiasta epäilemättä tyydyttävin esitys, joka on meillä ilmestynyt.

Ensin muutamilla viittauksilla — ellemme erehdy Erneste Legouvén mukaan — kuvataan, millainen naisen tila on ihmiskunnassa ollut, ja kuinka nainen ei ole saanut omaa itseään varten elää, vaan kuinka isän, miehen, jopa lapsienkin tahto ja edut ovat olleet ratkaisevina. Itse nais-ihanne, kuten tekijä hyvällä syyllä viitaten Erdmanniin ja Julie Burowiin, — Franzénin lauluja hän sitä vastoin paremmin olisi voinut jättää tässä tarkoituksessa mainitsematta — on muodostunut kovin luonnottomaksi: herrassäädyn tytölle sulo, kauneus, myöntyväisyys muka ovat olleet pääasia, ja niinpä tulevan suvun kantajalta voimat usein ovat uupuneet kun varsinaiseen tehtäväänsä on tullut. Naisesta on tehty kodin koriste, mutta muuta kuin koreutta tosielämä vaatii, niin kodilta kuin niiden jäseniltäkin.

Tämä kaikki on oikea; sen vaan tahdomme mainita, että tässä naisen kirjoittamassa ja nais-yhdistyksen palkitsemassa kirjassa miehen kestävyyttä ja kykyä on nähty paremmassa valossa, kuin se oikeastaan ansaitsee. Sillä naisen siveellisestä etevämmyydestä puhumatta, joka erittäinkin avioelämässä on kieltämätön, harva mies vetää naiselle vertoja, jos on sairaan hoitamisesta puhe, ja usea vaimo on leskeksi jäätyään hoitanut perheen taloutta paremmin kuin mies eläissään. Siitä näemme, miten luontainen kyky on voinut yksipuolisenkin kasvatuksen vaikutuksia vastustaa. Joka tapauksessa voimme yhtyä tekijän vaatimuksiin, että nainen on ruumiillisesti

vahvaksi ja kestäväksi sekä siveellisesti itsensä määrääväksi kasvatettava, ja että meidän tulee tehdä hänet älyllisesti kykeneväksi ajattelemiseen, tiedon käsittämiseen ja sen viljelemiseen sekä sen ohessa käytännöllisesti kykeneväksi itseään elättämään. Tämän mukaan on koulutuskin muodostettava, ja koulutus kyllä yhtä suuressa määrässä kuin kotikasvatuskin on parannuksen puutteessa.

Yksi puoli tätä kysymystä esitetään lähemmin siinä lyhyessä mutta asiallisessa esitelmässä, jonka neiti Hagman nais-yhdistyksen toimesta viime vuonna on yhteiskasvatuksesta pitänyt Tampereella suomeksi ja Turussa ruotsiksi. Tämäkin kirjanen on sitä laatua, että se ansaitsee tulla kaikkien kasvattajain käteen, erittäin niitten huomautusten johdosta, jotka se antaa lasten siveellisestä kasvatuksesta. Muutetaanhan paraikaa pienemmät opistomme yhteiskouluiksi, mitä itse aatetta vastaan on sanottukin — kosk'ei muuten riittäisi oppilaita eikä opettajia kaikille opistoille, joita meidän kaksikielisessä maassa ylläpidetään, — ja yhteiskouluaate jo senkin tähden vaatii suurinta huomiota. Että poikien ja tyttöjen yhdistäminen samaan kouluhuoneeseen saattaa vaaroja tuottaa, on kyllä totta, eikä yhteiskasvatuksen puolustajat ole sitä unohtaneet. Mutta löytyykö sitä kouluopetusta, joka olisi ilman vaaroja, ja lieneeköhän koulunuorison nykyinen siveellinen tila niin kehuttava, ett'ei se sietäisi parannusta? Että sukupuolten erottaminen toisistaan ehdottomasti olisi siveydelle eduksi, sitä ei ainakaan historia osota.

Kasvatuskysymykseen kuuluu myöskin se ehdotus, jonka neiti Hjelt edellä mainitussa esitelmässään käsityön tarpeellisuudesta on ottanut puheeksi, vieläpä se on läheisessäkin yhteydessä yhteiskouluaatteen kanssa. Ei ole paljas sattumus, että juuri yhteiskoulut ensimmäisinä ovat raivanneet veistotyölle tietä oppikouluun, jolla on niin paljon kuollutta muistotietoa pohjalastina. Sama kanta itse asiassa on kummankin muutoksen perustuksena. Tahdotaan parempaa ja täydellisempää opetusta naisille antaa, kykenevämmille vaikka yliopistoon saakka, mutta siihen nähden, että jokainen ihminen tarvitsee tietojen ohessa käytännöllistä taitoa, ja että pienempi osa oppikoulun oppilaita, olkootpa poikia tahi tyttöjä, omistaa todellista taipumusta tieteen töihin, on kansakoulun antaman esimerkin mukaan annettu käsityölle arvonsa oppiaineena. Joka edes kerran on omin silmin nähnyt sitä vilkasta elämää, mikä käsityötunnin kestäessä vallitsee kouluhuoneissa, — joka muistaa, kuinka moni poika, latinassa kykenemättömänä ja laiskana, sitä vastoin osottaa olevansa käsityössä ketterä ja käytännöllisiin toimiin taipuva, hän epäilemättä yhdistyy vaatimaan tälle aineelle tilaa opetus-aineitten joukossa niin poika- kuin tyttökouluissa.

Varsinaiselle naiskysymykselle on neiti Hjeltin toinen yllämainittu kirja omistettu, alkujaan ruotsinkielinen mutta suomennoksenakin ilmestyneenä. Varmaan lukemattomat naiset suurella halulla tutustuvat tähän kir-

jaan, jossa nainen, joka itse on käytännöllisiin toimiin hyvin perehtynyt, antaa muille opastusta, miten voidaan elatusta ansaita. Niille tuhansille, jotka eivät tule naiduksi, kysymys on ylen tärkeä, mutta ei se ole äideillekkään vieras. Sillä, kuten tässä kirjassa syystä huomautetaan, jollei koti todellakaan tarvitse naisen voimia ja työkykyä hyväkseen, niin täytyy hänen muihin toimiin ryhtyä. Se seikka, että on tullut naimisiin tahi äidiksi, ei oikeuta kaiken ikää olemaan muista velvollisuuksista vapaana. Varsinkin siihen nähden, että nykyajan teollisuus suorittaa lukemattomia töitä, jotka ennen olivat naisen kotiaskareita, koneet kun meidän päivinämme kehräävät, kutovat, leipovat, panevat juomia, valavat kyntteliä j. n. e., — varsinkin siihen nähden on meidän aikoinamme välttämätöntä avata naisille uusia aloja. Sanotaan kyllä, että nykyjäänkin tuntuva ahdinko tulisi kahta tuntuvammaksi, jos kilpailijain luku suuresti enenisi. Mutta siitä puhumatta, ett'ei muutamain yksin-oikeutta tuottavaan työhön voi millään järkevällä tavalla puolustaa, täytyy meidän ottaa sekin lukuun, että miehetkin saisivat korvauksen siitä, minkä kadottavat. Samoin kuin mies perintöoikeutta tasoitettaessa keskimäärin sai aviopuolisona enemmän mikäli veljen osa väheni, samoin koko perhekunnalle tulee tuntuva voitto, jos vaimonpuolen työvoima ja ahkeruus entistä paremmin tulee käytäntöön.

Asia on sitä paitsi kansallistalouden kannalta arvosteltava, ja silloin täytyy ehdottomasti tunnustaa, että yhteiskunta aika lailla voittaa, jos suurempi vireys tulee vallitsevaksi. Ei työt tehden lopu, ja samassa määrässä kuin varallisuus kasvaa, tarvitaan lukemattomia esineitä, joista eivät esi-isämme tienneet. Nykyjään noita jokapäiväisen elämän tarvekaluja vuotuisesti tuodaan miljoonittain ja miljoonien arvosta Suomeen ulkomaalta, vaikka niitä enimmiten olisi helppo valmistaa kotonakin. Epäilemättä tässä kohden tarjoutuu laaja työala, jos vaan ymmärrämme sitä hyväksemme käyttää. Neiti Hjeltin kirja kaikkine oivallisine tietoineen on ilahuttava osote siitä, että asian tärkeyttä käsitetään ja että siihen käydään käsin oikealla tavalla.

Aivan toinen puoli naiskysymystä on neiti Keyn kirjasen aineena. Tekijä on ottanut esittääksensä naidun naisen omistus-oikeutta ja täysivaltaisuutta, — asia, joka, kuten tiedetään, Ruotsissa jo kauvan on ollut pitkien keskustelujen esineenä. Jokainen lukija muistanee niin ikään, että sama asia näillä valtiopäivillä tuli meilläkin ratkaistuksi, ja että naidun vaimon asema lain edessä silloin johonkin määrin muuttui toisellaiseksi, edellyttämällä että säätyjen päätös tulee hyväksytyksi.

Joka vähänkin tuntee menneen ajan oloja ei voi kieltää, että naisen asema aikojen kuluessa yhä on tullut paremmaksi. Muinoin ei tytön oma suostumus avioonkaan ollut tarpeellinen, vaan naittajasta kaikki riippui, ja elin-aikainen alaikäisyys oli naisen luonnollinen tila. Tästä olemme päässeet, mutta nyt pyydetään samoin, että naitukin vaimo voisi omaansa hal-

lita ja että miehen edusmiehyys samassa katoaisi. Avioehtojen kautta on tosin jo nykyäänkin mahdollista osaksi antaa vaimolle sellaista oikeutta, mutta kansan suuri enemmistö ei tiedä siitä paljon mitään.

Emme tässä kerro, millä lailla neiti Key todistaa väitteitään; siinä kyllä, että todistus yleensä on onnistunut erittäin hyvin. Hän on kyllin varova myöntääksensä, ett'ei nykyinen polvi saisi kaikkia niitä etuja osakseen, joita parannetusta lainsäädännöstä voisi toivoa: sitä oikeutta jota myönnetään eivät läheskään kaikki vaimot aluksi voisi tahi tahtoisi käyttää, ja lain myöntämä täysivaltaisuus silloin olisi paperilla vaan olemassa. Mutta lailla on kasvattava voima, ja varmaankin huonojen miesten itsekkäisyys yhä vähenisi, mikäli kansan käsitykseen juurtuisi tieto, että vaimolla on sama oikeus kuin miehellä.

Yksi näkökohta on tässä kysymyksessä olemassa, jolle neiti Key kuitenkaan ei ole kyllin huomiota antanut. Sääntönä on nykyänsä, että miehet ansaitsevat perheen elatuskustannukset, ja tätä yleistä tapaa ei helposti saa muutetuksi. Yllä mainittu muutos saattaa siis vaimoille tehdä haittaa, mitä jyrkemmäksi se tulee. Se vaimo, joka perheen talouden tahi lapsivuoteitten tahi molempain esteitten tähden ei voi suoranaisesti hankkia varoja kassaan, voipi vähemmin onnellisessa aviossa — onnellisille tämä laki ei olekkaan niin tärkeä — tulla siihen tilaan, että hän kuluttajalta näyttää, vaikka se onkin hänen kätensä, joka varat koossa pitää. Tämän tähden saattaa olla itse asialle hyödyksi, että niin syvälle tuntuva muutos tapahtuu vähin erin, ja siinä kohden vastustuksellakin on ollut hyvä puolensa, enemmän kuin muutoksen harrastajat aina tunnustavat.

Soisimme muuten, että naisen asiaa aina esitetään ja ajetaan niin käytännöllisellä ja järkevällä maltilla kuin se yllämainituissa kirjasissa on tapahtunut; silloin se kyllä varmaan voittaa.

E. G. Palmén.

---

30 kolme- ja kaksi-äänistä laulua. Koulujen palvelukseksi sovittanut *G. Linsén.* Toinen vihko. Porvoossa, Werner Söderström. Hinta 1 m.

Herra Linsén on vanhimpia ja tunnetuimpia säveltäjiämme. Jokainen lukija tuntenee ainakin tuon niin yleisesti laulettun ja suositun Topeliuksen sanoihin sepitetyn «Kesäpäivä Kangasalla», joka jo kolmatta vuosikymmentä on kauniina kesäpäivinä kajahdellut taivas-alla ja vielä talvenkin tultua raikkaalla soinnullaan muistuttanut Suomen kesän kirkkautta ja ihanuutta. Linsénin sävellykset huokuvatkin yleensä tuoreutta ja hilpeyttä. Tässä suhteessa mainittakoon paitsi hänen monia «Sävelistössä» ilmestyneitä sekaköörejään esim. «Vallgossen»-niminen soololaulu, johon herttaiseen luonnonkuvaukseen «Det sjungande Finlandia» harrastava yleisö var-

maankin on mielihyvällä tutustunut. Synkempää laatua on tuo Goethen sanoihin «Über allen Gipfeln ist Ruh'» tehty mieskvartetti, joka runolliseneheä iltahämärän verhoon puettu sävellys niin oivallisesti kuvaa runon sisällystä. — Niin paljon hyvää kuin Linsénin säveltäjäkyvystä syystä voikin sanoa, tahdon kumminkin julki lausua senkin mielipiteen, että hänen sävellyksensä tekonsa puolesta usein antavat aihetta muistutuksiin. Melodia on kyllä luonteva ja miellyttävä, ja tämä hyvä puoli onkin etupäässä ollut omansa tekemään hänen laulunsa niin suosituiksi. Mutta harmooninen puku on paikoin liian köyhä ja eri äänten suuntaamisessa tulee ilmi kömpelyys, joka todistaa riittämättömiä opinnoita. Enemmin kuin hänen alkuperäisissä sävellyksissään tuntuvat luullakseni nämät epäkohdat kumminkin hänen sovittamissaan lauluissa. Nyt tarkastettavakseni joutuneet «30 kolme- ja kaksi-äänistä laulua» antavat uusia tukeita tälle mielipiteelleni. Ensin tahtoisin lausua sen yleisen muistutuksen, ett'ei sovittajan pitäisi poiketa alkuperäisestä harmoniseerauksesta muulloin, kuin jos kolmi- tahi kaksiääninen sovitus tekee muuttamisen aivan välttämättömäksi. Sen kautta on muun muassa n:o 6:n alku epäilemättä kärsinyt. N:o 5:ssä ja n:o 16:ssä on tarpeettomasti ja suoraksi vahingoksi alkuperäinen melodia muutettu soolopaikoissa. Monin paikoin laimenee vaikutus sen kautta, että on sopimattomasti käytetty kvartti-seksti sointua, kuten esim. n:o 5:n kolmannen tahdin alussa. Kovin vähän kekseliäs on harmoniseeraus siv. 28, kolmannessa tahdissa. N:o 22 ei ole kiitollinen kahdelle äänelle, altin kun koko ensi osassa täytyy pysyä niin matalassa. Riittäkööt tässä nämät muistutukset. Parhaiten onnistuneita ovat mielestäni n:ot 1, 2, 14, 19, 29 & 30. —

Vihkosen heikkoja puolia olen huomauttanut etenkin sen tarkoitukseen katsoen. Koulussa, jos missään, olisi tarjottava mallikelpoista soitannollista ravintoa, sillä suurin osa Suomen lapsia saa täällä ensimmäisen jopa ainoankin soitannollisen kasvatuksensa. Olisin sentähden suonut, että nämät laulut, jotka sisällyksen ja vaihtelevaisuuden puolesta ovat kylläkin sopivia kouluissa käytettäviksi, myöskin sovitukseltaan kaikki olisivat moitteettomia.

E. G.

Ivar Vilskman, Neuvoja Kotivoimistelussa rautasauvalla. Helsingissä 1888, G. W. Edlund. Hinta 2 m. 50 p.

«Mens sana in corpore sano», terve sielu terveessä ruumiissa, on tunnussana, jolle viime vuosina meidänkin maassamme on yhä enemmän ruvettu arvoa antamaan. Täälläkin on alati kasvavalla innolla aljettu harrastaa ja uurastaa kaikenlaisia ruumiin harjoituksia. Sillä meilläkin jo se käsitys on vallalle päässyt, ett'ei terveyden ylläpitämiseksi se riitä, että sairauden sattuessa lääkäri haetaan ja nautitaan hänen antamiaan

rohtoja, vaan että meidän ennen kaikkea tulee vahvistaa ja karaista ruumistamme sekä ryhtyä muutenkin sellaisiin toimiin, jotka taudin syntymistä ehkäisevät. Se se onkin vaikuttanut, että Suomessa viime aikoina, tällä yhdistysten luvatulla aikakaudella, on syntynyt metsästysseuroja, purjehdus- ja soutoklubeja, voimisteluyhdistyksiä y. m. niinkuin sieniä syksyisillä sateilla. Mutta jos kohta myönnettävä onkin että sportin, urheilun, uljailun eri haarat niin toinen kuin toinenkin ovat kaikki, tietysti viisaasti käytettyinä, terveyttä edistäviä, niin kieltää ei kuitenkaan käy, että voimistelu ollen monipuolisin on se, josta ruumis suurinta hyötyä saa.

Ei sen vuoksi saata muuta kuin iloita siitä suuresta, perinpohjaisesta edistyksestä, mikä viimeisenä vuosikymmenenä on meidänkin maassamme sen osaksi tullut. Ei vielä ole pitkiä aikoja kulunut siitä kuin kouluissa voimistelu oli vapaaehtoisena aineena, opettajaksi siinä pääsivät aivan kykenemättömät miehet, tarpeellisimpiakin telineitä puuttui ja pojat — ne nostelivat käsiään ja paiskelivat jalkojaan ahtaat kaulukset kaulassa, paksut kankeat takit yllä. — Jos sitä vastoin astumme nykyajan uljaisiin, hyvin varustettuihin voimistelusaleihin, niin kohtaa silmämme poikia ja tyttöjäkin, jotka taitavien opettajiensa johdolla reippaasti ja kauniisti suorittavat usein hämmästyttävän vaikeita ja voimia kysyviä liikkeitä.

Eikä siinä kyllä, että voimistelu on edistynyt kouluissa, yliopistosta puhumattakaan, joissa aivan syystä on ruvettu etsimään vastapainoa ankaralle henkiselle rasitukselle, vaan onpa niiden ulkopuolellakin hyvin useassa paikassa perustettu voimisteluyhdistyksiä sekä mies- että naispuolisia kansalaisia varten. Hyvänä osotteena siitä, mille kannalle jo on päästy, on viime keväänä kaksi vuotta takaperin vietetty yleinen voimistelujuhla.

En tällä suinkaan tahdo sanoa, ett'ei vieläkin olisi paljon parannuksen varaa. Päin vastoin, sillä puutteita on monessa kohden.

Yksi aukko on kuitenkin taasen täyttynyt sen kirjan kautta, joka tässä on ilmoitettavanamme. Tosin meillä kyllä ennestäänkin löytyy voimistelukirjoja, mutta muutamat niistä ovat jo vanhentuneella kannalla, toiset taas ovat etupäässä opettajia varten laaditut. Kuitenkin on niin monen monituisia, tuhansia henkilöitä, joilla ei ole tilaisuutta ottaa osaa minkään yhdistyksen voimisteluharjoituksiin. Varsinkin sellaisille on tämä kirja aiottu ja täyttää siinä tuntuvan puutteen. Mutta sen lisäksi se myöskin voi olla hyvänä tukena nuorille, kokemattomille johtajille, jotka eivät ole lukeneet anatomiaa eivätkä lähemmin perehtyneet ihmisruumiin rakenteeseen — ja sellaisia meidän aikanamme vielä löytyy monessa kohdin yhdistysten johtajina. Tekijä on nim. ensiksi laajasti ja seikkaperäisesti osottanut, miten voimistelu yleensä vaikuttaa ruumiin tärkeimpiin elimiin ja niiden toimintoihin, puhuen ensiksi sen vaikutuksesta liikuntoelimiin, toiseksi hengitykseen ja rintakehän mekaaniseen laajenemiseen, kolmanneksi verenkulkuun, neljänneksi ruuansulatukseen sekä viidenneksi hermostoon ja koko henkiseen elämäämme. Sitten hän vielä

selittää, mikä vaikutus kullakin yksinkertaisella liikkeellä on, sekä miten ne tehdään, jakaen tässä aineensa *A.* yksinkertaisiin sauvaliikkeisiin, *B.* sääriliikkeisiin ja eri asentoihin, *C.* kaula- ja vartaloliikkeisiin, *D.* käynti-, juoksu- ja hyppäys- sekä hyppyharjoituksiin. Kun sen lisäksi annetaan erityisiä ja tärkeitä «neuvoja taulujen käyttämiseen» niin pitäisi ymmärtääkseni tämän kirjan avulla sauvaliikkeissä tuleman toimeen senkin, joka tuskin koskaan on nähnytkään voimisteltavan. Taulut, joita on viisikymmentä, ovat, kuten luonnollista onkin, niin laaditut, että niissä eri liikkeet täydentävät toisiansa ja siten yhtenä kokonaisuutena vaikuttavat ruumiin kaikkiin osiin. Ensimmäisissä on helpompia liikkeitä, loppupuolella vaikeampia. Luulen kuitenkin, että tarvitsee olla jo jotenkin tottunut voimistelija, joka yhtämittaa saattaa näistä suorittaa taulun päivässä, mutta se tuskin on ollut tekijän tarkoituksenakaan. Nämä ovat vain ikäänkuin johtavana nuorana ja pitävät semmoisena hyvin paikkansa. Mainitsemani vastus on näet helposti sillä autettu, että se joka on alkavampi harjoittelee kunkin taulun mukaan useamman kerran taikka hiukan niitä muodostellen, mikä edellämainittujen neuvojen ja selitysten avulla ei käyne vaikeaksi. Tätä samaa keinoa käyttämällä ja myöskin jättämällä pois muutamia erityisiä liikkeitä sopinevat taulut varsin hyvästi naistenkin käytettäväksi. — Lyhyesti sanoen kirja on erittäin ansiokkaasti kokoonpantu, kaikkialla huomaa, että sen tekijä, kuten yleisesti tunnettu ja tunnustettu onkin, on alallaan taitavimpia ja kokeneimpia.

Myöskin Suomen kieli on kirjassa varsin hyvää ja sujuvaa. Olisin kuitenkin suonut, että sanojen sellaisten sijasta kuin *animaalinen*, *orgaaninen*, *moraali*, *volyymi*, *sentraalinen* y. m. olisi käytetty suomalaisia. *Happi* sanasta on *hapen* parempi muoto kuin *hapin*. *Temppu* sanoo suomalainen eikä *temppo*. Niin ikään on hiilihapp*o* (syra) oikeampi kuin hiilihapp*i* (syre). Polvi*varsi* on tietääkseni Suomen kielessä outo sana. Näitä ja joitakuita muitakin aivan vähäpätöisiä muistutuksia voisi tehdä, mutta ne luonnollisesti eivät kirjan arvoa alenna.

Mainittakoon vielä, että tekstiin on otettu useita hyvin valaisevia kuvia.

Lopuksi yhtyen tekijän toivomukseen: «Levitköön laajalle halu ja taipumus voimistelun harjoittamiseen!» tahdon vain lisätä: levitköön avaralle ympäri maamme hyötyä tuottamaan tämäkin ansiokas kirja!

H. H.

Pyrintöjä Etelä-Pohjanmaan lakeuksilla. Etelä-Pohjanmaan Nuorisoseuran vuosijuhlassa Kesäkuun 30 p. 1888. Vaasassa 1888.

Varsin hyvää ja ilahuttavaa on, että «pyrintöjä» tulee esiin myöskin maaseutujen nuorisossa, ett'ei kaikkea rientoa ja tointa koota yhteen paikkaan, herttaiseen Helsinkiin, — niinkuin valitettavasti usein tapahtuu — sillä epäilemättä ne, vaikka tarkoitus olisikin parhain, täällä ajan pitkään

käyvät yksipuolisiksi, joll'ei olla likeisessä yhteydessä niiden aatevirtojen kanssa, jotka ympäri Suomenmaata liikkuvat. Vielä toinenkin syy vaikutti, että uteliaisuudella tartuin yllämainittuun vihkoseen: muistin joltakin taholta kuulleeni,* että Etelä-Pohjanmaan nuorisoseura oli jommoinenkin punaisen vapaamielisyyden koti, ja saisin nyt nähdä paljonko tässä väitteessä oli perää. Luettuani en kuitenkaan voi muuta sanoa, kuin ett'ei radikaalisuus, jos se Suomen laaksoissa aina niin kauniisti rajoissaan pysyy, juuri voine monta pelottaa. Vihkosen ensimmäinen kirjoitus «Etelä-Pohjanmaan Nuorisoseuran erittäin ja yleensä kansannuorison tehtävästä» lienee joksikin ohjelmaksi käsitettävä. Tässä vaaditaan kyllä, että nuoriso saisi tilaisuuden saavuttaa «niin suuren tietomäärän ja niin omatakeisen käsityksen aikansa oloista, kuin kullekkin tilaansa nähden on suinkin mahdollista», mutta samalla kehotetaan kaikkeen kunnioitukseen vanhoilla-olijain mielipiteitä kohtaan, jotka muka ovat vanhemmille ihmisille luonnollisia. On mielestäni tässä myönnytyksessä käyty melkein liiankin pitkälle; voisi sen rinnalla muistaa erään mainion miehen lausunnon, että ainoastaan se voi sanoa olleensa edistyksen mies, joka vielä vanhoillansa tunnustaa, että hänenkin miehuutensa ajan jälkeen uusia oikeutettuja rientoja on syntynyt. Nuorisoseurojen järjestämiseen ja vaikuttamiseen nähden esiintuo kirjoitus muuten monta ajateltavaa mielipidettä. Toisessa kirjoituksessa puhutaan laulun ja soiton merkityksestä kansan sivistämisessä. Näiden ohella sisältää vihkonen kaunokirjallisia lisiä sekä suorasanaisessa että runollisessa muodossa (jälkimmäisistä yhden, jolla on tuo paukkuva nimi «Raja-aidat poistakaa!»). Voisi kyllä näitten kokoonpanoa vastaan tehdä muutamia muistutuksia sekä taiteellisessa että kielellisessä suhteessa, mutta kuin vihko käsittääkseni on ilmestynyt ilman suurempia vaatimuksia, tahdon tässä ainoastaan tunnustaa, että ne osaksi osottavat vilkasta ja raikasta kuvausvoimaa tekijöissä ja mahdollisuutta kehkeytymiseen. Paria muodollista seikkaa en kuitenkaan voi olla ohimennen mainitsematta. Toinen on kokonais-objektin asettaminen akkusatiiviin persoonattomasta verbistä riippuvan infinitiivin jälkeen; täten kyllä puhutaan suuressa osassa maatamme, mutta koska kirjallisuudessa on välttämätöntä saada yhteinen sääntö toimeen, olisi tuo tapa kirjallisista tuotteista heitettävä (pari pahaa virhettä kieltävän verbin taivutuksessa ss. 10, 11 on painovirheiksi katsottava). Toinen muistutus koskee heksameetristä kappaletta «Kuokkuri Halm», jonka tekijä ehkä ei ole tuntenut tuota vanhaa sääntöä, että runon sointuisuuden vuoksi pitää koettaa jakaa sanoja eri säejalkoihin; tämän säännön laiminlyömisen kautta on nyt pitkin koko runoa joka sana melkein aina eri säejalkana, joka vaikuttaa suurta monotoonisuutta (soinnuttomuutta). Lopuksi toivon, että vast'edeskin saadaan nähdä elonmerkkejä nuorisosta «Etelä-Pohjanmaan lakeuksilla».

G—t.

Kyösti, Räisäs-poika. Porvoossa 1887, Werner Söderström.
Kust. Killinen, Sananjalkoja. II. Vihkonen Kertoelmia. Kuopiossa 1887.

Kuvaukset kansan elämästä ovat aina tervetulleita. «Räisäs-poika»kin kuvaa kansan elämää. Oikeimmiten kuitenkin ainoastaan kertomuksen toiminta tapahtuu kansan keskuudessa, sillä tekijä ei ole ottanut kertoakseen tavallisen talonpojan rauhallisista vaiheista, vaan on kertomuksen päähenkilöksi valinnut yhden noista kasvatuksen kautta turmeltuneista kansanlapsista, jotka elämässään syystä tahi toisesta syrjähtyvät väärille teille ja päättävät päivänsä vankiloissa tahi Siperiassa. Räisäs-poika kasvaa vanhempiensa virheiden takia halveksittuna, vieraiden holhottavana ruotupoikana, karkaa vihapäissään holhoojaltaan, tulee varkaiden pariin ja joutuu siten jo aikaisin hunningolle. Vaikka hän sittemmin huomaakin erehdyksensä, on se jo niin myöhään, että pahaa totuttua taipumusta on mahdoton kokonaan tukahuttaa, vaan se oltuaan unohdettuna jonkun aikaa herää uudelleen; poika parka vasten parempaa tuntoaan lankee taas takaisin kurjuuteen ja nyt ainiaaksi. Räisäs-pojasta olisi voinut tulla hyvä ihminen ja sitä hän itsekkin tahtoi, syy hänen lankeemukseensa ei ollut niin paljon hänessä itsessään kuin ympäristössä.

Räisäs-pojan vaiheet eivät siis suinkaan ole miellyttäviä. Tekijä osaa kuitenkin lukijassa herättää ja pitää vireillä suurta myötätuntoisuutta onnetonta orpopoikaa kohtaan, joten kertomus tuntuu huvittavalta eikä herätä vastenmielisyyttä. Mutta Räisäs-pojan henkistä kehitystä tekijä ei ole kyennyt kuvaamaan. Hän ainoastaan kertoo tapahtumia, ja kaikki käy niinkuin itsestään, mutta lukija ei aina käsitä, miksi niin kävi. Tässä suhteessa on Kyöstin vielä yhtä ja toista opittavaa. Muuten on kertomus kansan-omainen, ainoastaan joissakuissa kohdin ei tekijä ole pysynyt kansan kannalla. Sopiiko esim. ruotupojan ajatuksiin sellainen lause kuin: «Kas siinä ohjelma, jonka edestä elää kannattaa». Tuskinpa ruotupoika mitään ohjelmasta tietää. Esitys on yleensä sujuvaa, ainoastaan murteellisien sanojen ja muotojen käyttämistä olisi enemmän karttettava. Myöskin on tekijä, luultavasti sujuvaisuutta tapaillessaan, eksynyt käyttämään liian paljon eri tekosanoja perättäin.

Kust. Killisen «Sananjalkojen» toinen vihko sisältää kaksi suorasanaista kertomusta. Edellisessä niistä on päähenkilönä juro, hidasluontoinen «Mäkiperän Matti», jommoisia Matteja hyvin usein kansassamme tapaa. Tekijä onkin saanut kuvattavansa suoraksi Suomalaiseksi, paha vaan, että tämä hänen Mattinsa on jo vanhastaan meille niin tuttu ja kirjallisuudessamme jo usein esiintynyt. Onpa vielä miespaha tässä tehty niin juroksi, ujoksi ja suorastaan akkamaiseksikin, että kuva ei ole luonnollinen. Tuskin on luultavaa, että oikea Matti hentustaan unta nähtyään olisi punastunut, niinkuin tämä; varmaankin olisi hän vaan naurahtanut. Toisessa

kertomuksessa puhutaan viidestä veljeksestä, jotka elivät erillään muusta maailmasta, aivan samoin kuin Jukolan veljeksetkin, ja muutenkin ovat ihan samallaisia kuin nämä, paitsi että heitä on vaan viisi eikä seitsemän. Vastoinkäyminen Jukolan veljekset nöyryytti, nämät lauhduttaa pieni tyttölapsi.

Kertomukset itsessään ovat ikäviä ja vähäpätöisiä, jälkimmäinen niistä kuitenkin on vähän paremmin onnistunut. Tekijä näyttää hyvin tuntevan kansan elämää ja tapoja, mutta hän ei osaa tietojaan taidolla käyttää, vaan viivyskelee turhanpäiten kaikenlaisissa joutavissa syrjäkuvauksissa, jotka eivät vähääkään vaikuta kertomuksen kehitykseen ja ovat asiaan kuulumattomia. Toisinaan eksyy hän kokonaan pääjuonesta pois jotakin sivuhenkilöä seuraamaan, niinkuin esim. sivulla 38 yht'äkkiä poiketaan Jussin jäljille, kun häntä vankilaan viedään, vaikka se on tuiki tarpeetonta ja ainoastaan vaikuttaa häiritsevästi. Killisellä kyllä ehkä olisi kertomiskykyä, jos tietäisi sitä oikein hallita, mutta tällä kertaa ei hän sillä ole kyennyt mitään oikein kelvollista aikaan saamaan. Toivotaan toisten parempia sananjalkoja.

—ne.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1888.

Toimitukselle tulleet kirjat:

Anthologia Homerica. Valikoima lukemisia Homeeron runoista. Sanakirjan ja lyyrillisen jälkiliitteen kanssa. Toimitti *Kaarlo Forsman*. Porvoossa, Werner Söderström, 1888. Hinta sid. 5 m. 50 p. — Kreivi *Leo Tolstoin* Kertomuksia II. Venäjän kielestä suomensi K. H. Porvoossa, W. Söderström. Hinta 65 p. — *Louis Thomas*. Kruuti ja ampuma-aseet. Kellot. Suomeksi sovitteli K. Suomalainen. Porvoossa, W. Söderström. Hinta 1 m. — *Thomas H. Huxley*. Ihmisruumiin rakennus ja elintoiminnat. Prof. R. Tigerstedtin mukailemasta painoksesta suomentanut O. A. Forsström. 3 v. Porvoossa, W. Söderström. Hinta 85 p. — Lukukirja lapsille. Ensimmäistä lukemisen ja kirjoituksen opetusta varten toimitti K. Raitio. Porvoossa, V. Söderström. Hinta sid. 85 p.

Finsk Tidskrift för Vitterhet, Vetenskap, Konst och Politik, toim. F. Gustafsson ja M. G. Schybergson, 1888 v. 9. Sisältää: A. Jensen, Katkoff; E. Nervander, Ur inhemska brefsamlingar; O. G., Julius Leopold Fredrik Krohn; R. Hertzberg, Vinterafton på landet; I Bokhandeln; Gg. N., Konstafdelningen på utställningen i Kjöbenhavn.

Duodecim, Kirjoituksia lääketieteen ja lääkärintoiminnan aloilta, toim. K. Relander, 1888 v. 6. Sis.: A. Pfaler, Suomalaisten lääke- ja tautihaltioista; J. Collan, Tohtori G. Guelpan hoitotapa kurkkumätää vastaan; K. Relander, Tulirokkoa seuraavan difterian luonnosta, y. m. — V. 7 ja 8. Sis. m. m.: A. Pfaler, Moniaita sanoja Suomen kansan muinaisesta ja nykyisestä lääkitsemis-opista; J. Collan, Neutraalisen kiniini-kloorihydraatin ihonalaisesta ruiskutuksesta; R. Enwald, Molluscum fibrosum tapaus; K. Relander, Mietteitä lääkäriseuran kirjastosta; A. K. Hällström, Matkustus Lapissa; liitteenä Sanaluetteloa ss. 33—48.

Das Magazin für die Litteratur des In- und Auslandes, toim. W. Kirchbach, n. 36. Sis.: J. J. Honegger, Aus Dranmors Skizzenheften; A. G. v. Suttner, Trente ans de Paris; A. Leist, Die Wirklichkeitsdichtung im armenischen Schrifttum, y. m.

Yhdeksännen vihon sisällys.

Helsingissä,

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa,

1888.

Topelius

VALVOJA.

Kahdeksas vuosikerta.

Kymmenes vihko. Lokakuulla 1888.

Toimitus:

E. G. Palmén. Arvid Genetz. Kust. Grotenfelt. Edv. Hjelt.
Th. Rein. E. N. Setälä. O. E. Tudeer.

VALVOJA

ilmestyy v. 1888 samankokoisena ja samasta hinnasta kuin viime vuonna. Toimitus on uudelleen ruvennut itse Valvojaa kustantamaan, luottaen siihen, että yleisö tätä yritystä pitää kirjallisuudellemme tarpeellisena. Lehteä painetaan tästälähin Helsingissä, joten sen ilmestyminen voi tulla säännöllisemmäksi kuin ennen.

Oman maan ja ulkomaan valtiolliset ja yhteiskunnalliset olot sekä tieteen, taiteen, kirjallisuuden ilmiöt ja kysymykset ovat yhä edelleen se ala, jolla Valvoja aikoo liikkua. Mahdollisuuden mukaan lehti tarjoo kaunokirjallista lukemista, paraasta päästä alkuperäistä.

Arvollista myötävaikutustansa ovat lehdelle luvanneet useat kirjailijat, jotka ennenkin ovat Valvojaa auttaneet, nimimerkki *Aarne*, neidet *H. Andersin* ja *L. Hagman*, rouvat *Minna Canth* ja *E. Stenius* sekä herrat *O. I. Colliander*, *A. Donner*, *K. Forsman*, *O. A. Forsström*, *Hannes Gebhard*, *B. F. Godenhjelm*, *A. Grotenfelt*, *Aug. Hjelt*, *M. Johnsson*, *O. Kihlman*, *K. Krohn*, *K. O. Lindeqvist*, *K. R. Melander*, *J. A. Palmén*, *V. Ruin*, *Edv. Stenij*, *A. V. Streng*, *V. Söderhjelm*, *J. V. Tallqvist*, *V. Vasenius*, y. m.

Lehteä tilataan Helsingissä *G. W. Edlundin*, *Waseniuksen* ja *Wickströmin ja K:n* kirjakaupoissa sekä *O. V. Laurentin ja K:n* luona, Turussa *A. V. Jahnssonin* ja Viipurissa *Cloubergin ja K:n* kirjakaupassa sekä kaikissa maamme postilaitoksissa.

Hinta on **10 Suomen markkaa** koko vuosikerralta ja **5 markkaa 50 penniä** puolelta vuodelta; maaseuduilla tulee lisäksi postimaksut.

Venäjällä voipi Valvojaa tilata *A. Lindebergin* kautta Pietarissa tahi suoraan toimituksen luona, jolloin numerot osoitteen mukaan lähetetään ristisiteissä. Hinta Venäjällä on koko vuodelta **4 ruplaa 50 kopeikkaa** ja puolelta vuodelta **2 ruplaa 50 kopeikkaa.**

E. G. Palmén. Arvid Genetz. Kust. Grotenfelt. Edv. Hjelt.
Vastaava toimittaja.

Th. Rein. E. N. Setälä. O. E. Tudeer.

Genesis ja nuolenpääkirjoitukset.

Monesta syystä on jokainen, joka Mooseksen ensimmäisen kirjan tarkasti on lukenut, tullut siihen käsitykseen, että Heprealaisten vanhimman muinaisuuden muisto viittaa Mesopotamiaan. Mutta pitkään, hyvin pitkään aikaan ei Tigris-Eufratin maasta mitään toivoa lähtenyt, että saataisiin tuota muinaisuutta valaistuksi. Matkustajat vakuuttivat, ett'ei siellä muuta kuin ikäviä raunioita löydy. Olihan Jumala uhannut «käväistä Babelin hävityksen luudalla» ja tuominnut Kaldealaisten tyttären «menemään pimeyteen.» (Jes.) «Tarhapöllön laulu» raunioilta synkistytti unhotuksen yön ja mielikuvituksen sadut kertoivat kummiansa salaperäisestä muinaisuudesta. Kului aikaa. Yhdeksännentoista vuosisadan tutkimus tuli noita raunioita katselemaan, painoi lapionsa soraläjään ja sytytti valkean pimeyteen. Nuolenpääkirjoituksen tutkimus, yksi tämän vuosisadan urotöistä, syntyi, edistyi, vahvistui luotettavaksi tieteeksi, joka poistaa muinaisuuden yön valaistessaan Heprealaisten, Semiläisten, koko ihmiskunnan historiaa.

Jo meidän vuosisatamme alussa oli Englantilainen *Rich* toimittanut kaivamisia Hillah'ssa muinaisen Babylonin piirin sisällä, «Joonas-profeetan haudalla» ja Kujundschikissa s. o. Niniven jäännöksissä, vastapäätä Mosulin kaupunkia. Kosk'ei kaivamisia juuri järjestyksellä suoritettu, eivät tuloksetkaan olleet suuret. Vähäinen British-museumissa säilytetty laatikko sisälsi kaikki jäännökset, jotka Babylonista ja Ninivestä tunnettiin. V. 1842 muutti *Emile Botta* Mosuliin Ranskan konsuliksi. Erään saksalaisen oppineen kehotuksista ryhtyi hän kohta huolellisiin kaivamistöihin. Entisiltä kaivamispaikoilta tosin ei mainittavia löytynyt. Mutta Korsabadin kylän raunioista (muutaman virstan päässä pohjoseen päin Mosulista) saattivat kaivajien kuokat kummia päivän valoon. Suuri palatsirakennus — myöhemmin Sargonin omaksi tunnettu — paljastui huoneineen, veistokuvineen ja koristuksineen. Mutta tärkeintä oli, että kaikkialla löytyi nuolenpääkir-

joituksia samaa muotoa kuin Akhaimenidi-kirjoitusten kolmannesta palstasta tunnettu kirjoituslaji. Ei enään voitu epäillä: nämät kirjoitukset olivat muinaisen Assyrian kielellä, siis semiläisellä kielellä (Gen. X 22) kirjoitetut. Syntysana, jonka tuli Tigris-Eufratin maitten ja semiläisten kansojen muinaisuutta uuteen eloon elähyttää, oli keksitty. Bottan kaivamisia jatkoi v. 1852 arkkitehti *Place*, jonka työn tulokset suureksi osaksi onnettomuudesta Tigrisvirtaan hukkuivat. Enemmän kuin kukaan muu on englantilainen tutkija *Austen Henry Layard* tunnettu kaivamisistaan Niniven raunioissa vv. 1847—1850. Entisessä Kalah'n kaupungissa Nimrûdin kylän lähellä Tigriin ja lisäjoen Zabin välillä on hän kaivanut esille neljä palatsia, Salmanassar I:n, joka perusti kaupungin v. 1300 e. Kr. s., Assur-nasir-habalin n. k. luoteis-palatsin, Raamatun Tiglatpileserin (II) «keski-palatsin» ja Asarhaddonin lounais-palatsin. Etelämpänä Tigriin oikealla rannalla hän Kileh-Schergatin kukkuloista löysi muinaisen pääkaupungin Assurin jäännökset ja kaivoi esille Tiglatpileser I:n palatsin. Sen perustuksesta löytyi neljä kahdeksankulmaista savisärmikästä, jokaisessa n. 800 riviä nuolenpääkirjoitusta. Merkillisempi kuin näiden särmikkäiden ja kolmen palatsin löytyminen Nebi Junuksella oli Layardin löytö Kujundschikissa. Tuosta 800 metriä pitkästä ja 400 metriä leveästä rauniovuoresta saatettiin päivän valoon kaksi palatsia, Assurbanipalin ja Sanheribin. Näistä on viime mainittu erittäin merkillinen. Tämä suuri Sanheribin perustama ja Assurbanipalin uudistama palatsi sisälsi 71 salissaan sen mainion savitaulukokoelman, joka on tunnettu «Assurbanipalin kirjaston» nimellä ja jota säilytetään nykyään British-museumissa assyriologian suurimpana kalleutena. Tämän kirjoituskokoelman esiin kaivamis-kunnian jakaa Layard itämaalaisen *Rassam*in ja englantilaisten *Loftuksen* sekä *George Smith*in kanssa.

George Smith, joka mainitaan nuolenpääkirjoitusten tutkijain ensi rivissä, oli alkuaan köyhä vaskenpiirtäjä. Työskennellessään British-museumin assyrialaisten kokoelmain järjestämisessä tutustui hän nuolenpääkirjoituksiin ja antautui niitten tutkimukseen. Jouduttuaan mainittujen kokoelmain päälliköksi löysi hän nuo kuuluisat kaldealaiset genesiksen-kertomukset, (joista myöhemmin) ja piti niistä luennon pipliallisen muinaismuistoyhdistyksen kokouksessa Jouluk. 3 p. 1872. Koko sivistynyt maailma käänsi huomionsa Smithin löydön puoleen, ja Daily Telegraph nimisen sanomalehden toimittaja lähetti omalla kustannuksellaan Smithin Assyriaan, jossa hän jatkoi Layardin kaivamisia. Tästä retkestä on Smith tehnyt tilin

Assyrian Discoveries-nimisessä kirjassaan. Kaksi kertaa kävi Smith sittemmin Assyrian raunioita tutkimassa. Jälkimmäiseltä matkalta hän ei enään palannut. Hän kuoli Alepossa v. 1876.

Entisen Babylonian raunioita tutkivat paitsi Rich ja Layard useammat miehet ja lähetystöt. Ranskan valtio lähetti v. 1851 *Fulgence Fresnel*in ja *Julius Oppert*in johtaman retkikunnan, joka tarkasti tutki Babylonin rauniot ja toimitti maanmittauksia. Suuremmat olivat tulokset englantilaisen *Henry Rawlinson*in sekä *Loftuksen* ja *Taylor*in tutkimusmatkasta, vv. 1853—55. Loftus muun muassa löysi Gen. X 10 mainitun kaupungin Erechin (nykyään Varka), Taylor samoin Ur-Kasdimin (Kaldean Urin, Gen. XI 28), nykyisen Mugeirin, Abrahamin syntymäpaikan ja vanhan kodin. Rassam paljasti nykyisessä Abu Habbassa ikivanhan Sipparin (Sepharvaim 2 Kun. XVII 24) kirjakaupungin kuuluisine auringontemppelineen ja merkillisine kirjastoineen. Tanskalainen *Laytved*, ranskalainen *de Sarzec* j. m. toimittivat Babylonin ja Sinearin vanhoja muistomerkkejä Euroopan museoihin.

Nuolenpääkirjallisuus, joka näitten ja yhä jatkettujen kaivamisien kautta on kokoon hankittu, on jo monin verroin Vanhan Testamentin kirjallisuutta suurempi ja käsittää noin 4000 vuoden ajan. Emme aio tässä selittää, mikä äärettömän suuri merkitys tällä monipuolisella kirjallisuudella on, kuinka tärkeä se on historian-, uskonnon-, kielentutkimukselle j. n. e. Tyydymme huomauttamaan, minkä mullistuksen tämä kirjallisuus on aikaan saamaisillaan Vanhan Testamentin tutkinnon alalla — mullistuksen semmoisen, että perusteellinen Raamatun tutkija ei tulevaisuudessa voi olla tätä kirjallisuutta ja sen kieliä tuntematta. Vanhan Testamentin kieli, s. o. heprea, astuu Assyrian kielen selittämänä ihan uuteen valoon, ennen käsittämättömät kohdat selkenevät ja väärin selitetyt tulevat korjatuiksi. Ne historialliset tapahtumat, joista Raamattu kertoo, tulevat nuolenpääkirjoitusten avulla odottamattomalla tavalla todistetuiksi ja selitetyiksi. Yleinen katsantotapa, joka Heprealaisten kirjoituksista ei aina käy meille selväksi, saa assyrialaisen sukulaiskansan kirjoituksista valaistusta.

Tahdomme tässä suomalaisille lukijoille esittää ainoastaan muutamia Genesis-kirjan alkukertomuksista nuolenpääkirjoituksen tutkinnon valaisemina.

Jo Rawlinson oli tarkastaessaan Assurbanipal-kirjaston n. 20,000 kirjoituksen jäännöksiä lausunut luultavaksi, että Genesiksen ensimmäiset kerto-

mukset ovat babylonilaista syntyperää. Tiedettiinhän jo Berosoksesta, että Babylonilaisilla löytyi kertomuksia luomisesta, vedenpaisumuksesta j. n. e. Valmistaessaan *Cuneiform Inscriptions*-teoksen neljättä osaa havaitsi Smith eräässä taulunpalasessa jotakin, joka näytti koskevan luomista, ja muita jäännöksiä, jotka yhdistettiin n. k. »mytoloogiseen» osastoon. Sitten luki hän eräässä taulussa laivasta, joka pysähtyi Nimirin vuorelle, kyyhkysestä, joka laskettiin lentämään eikä löytänyt leposijaa j. n. e. Se oli nähtävästi kaldealaista kertomusta vedenpaisumuksesta. Oikealla englantilaisella kestävyydellä haki Smith kokoon kaikki yhteen kuuluvat jäännökset, järjesti ne ja oli mainitussa pipliallisen muinaismuistoyhdistyksen kokouksessa tilaisuudessa hämmästyneelle maailmalle kertoa keksimänsä. Seurauksen tiedämme ja hänen matkansa Assyriaan. Kaikki Raamattua koskevat nuolenpääkirjoitukset, jotka hän oli löytänyt, järjesti, selitti ja käänsi hän sekä painatti *The Chaldean account of Genesis*-nimiseen kirjaansa, joka ilmestyi Lokakuussa v. 1875. Vaikka myöhempi tutkimus monissa kohdin on Smithin selityksiä korjannut ja muodostanut, on tämä kirja assyriologian huomattavimpia.

Luomisesta löytyy nuolenpääkirjoituksissa kaksi eri kertomusta. Toinen muistuttaa enemmän Raamatun kuvausta, toinen Berosoksen. Edellinen oli luultavasti painettu 12 satariviseen tauluun. Että nämät kuuluivat yhteen jaksoon, näemme siitä, että jokaisessa taulussa on luettava luomiskertomuksen alkusanat »kun korkeudessa». Ensimmäisessä taulussa on täydellisesti säilynyt seitsemän riviä. Kahdeksan seuraavaa saatamme osaksi lukea. Käännös kuuluu: »kun korkeudessa taivas ei vielä ilmoittanut eikä maa alhaalla nimeä maininnut (s. o. ollut olemassa) — syvyydestä oli niitten alku ja kaaos-*tiamat* (vedenkuilu) niitten äiti — silloin yhdistyivät niitten vedet syleilyyn. Pimeys ei vielä ollut poistettu eikä vesan alkua kasvanut. Kun ei vielä jumalista yksikään ollut syntynyt, eivät he nimeä maininneet eivätkä sallimusta määritelleet, silloin luotiin jumalat, jumalat Lachmu ja Lachamu syntyivät ja nousivat, taivaan ja maan lauma (Gen. IV) luotiin. Päivät vierivät . . . . jumala Anu . . . . jumala Sav . . .». Tästä kappaleesta voimme päättää, että Kaldealaiset niinkuin Heprealaisetkin pitivät maailman sekasortoisen vesipaljouden synnyttämänä. Niinkuin Raamatussakin pimeys peitti vedet »ennenkuin pensaat kedolla olivat maan päällä ja ruohot kedolla olivat kasvaneet» (Gen. II 6). Ikikaaoksen nimeä »tiamat» vertaili jo Smith »vetten» (Gen. I 2) heprealaiseen nimeen *te-*

*hom*iin ja tätä nykyä tiedetään, että nuo sanat ovat identtiset. Syystä että tällä sanalla alkukielessä on feminiinipääte ja molemmat alkuprinsiipit sanotaan syleilevän toinen toistansa, on huomattava, että Kaldealaiset luulivat kosmosta alkuprinsiippien siitystoimituksen seuraukseksi. Jonkunlaisessa sopusoinnussa tämän kanssa kertoo Genesis, että Jumalan henki »hautoi» vetten päällä.

Ensimmäisen taulun sisällys näkyy vastaavan Gen. I 1—2. Smith otaksuu, että kolmessa seuraavassa taulussa kerrottiin ensimmäisen, toisen ja kolmannen luomispäivän tapahtumat (Gen. I 3—5, 6—8, 9—13.) Tämä lasku näyttää varsin oikeutetulta. Sillä 5:s taulu käsittää taivaankappalten luomisen ja on siten vastakohtana neljänteen luomispäivään (Gen. I 14—19). Tässä taulussa sanotaan: »komeiksi teki hän suurten jumalain asunnot. Tähdet hän asetti eläinten muotoihin (?). Hän määräsi vuoden ajat ja rajat. Jokaiselle vuoden kuukaudelle hän jakoi kolme tähteä, vuoden alkupäivästä loppuun saakka. Hän määräsi kiertotähtien radat, ett'eivät ne poikkeisi teiltään eikä yksikään pahaa aikaan saisi. Bêl ja Hea jumalien asunnot hän mielessään määräsi ja avasi suuret portit ja täydelliset kaksois-ovet. Lujasti kiinnitti hän telkimet oikealla kädellä ja vasemmalla ja esiintyi mahtavuudessaan (?). — Kuun hän pani loistamaan, että se vallitsisi yötä, ja määräsi sille yön hetket, jotta päivät vierisivät vierimistään kuukausittain taukoamatta ja olisivat säännölliset juoksussaan. Kuukauden alussa yön tullessa pitää sinun sarvillasi ilmoittaman taivaan aikaa. Seitsemäntenä päivänä pitää pyöräsi oleman paisumaisillaan . . . .»

Sen verran tätä vaikeata kappaletta! Tässä tavataan raamatun »valkeudet taivaan vahvuudessa» ja molemmat »suuret valkeudet» sekä ajatuksen ryhmä, joka niihin liittyy. Ainoa huomattava eriväisyys on, että kaldealaisen tarun mukaan kuu ilmestyy äsken luodulle taivaalle ennen aurinkoa. Tämän vaatii kuun etusija ja sen ikivanha jumaloitseminen Babylonialaisilla.

Vielä löytyy eräs taulu, joka kuuluu jaksoon »kun korkeudessa». Luultavasti oli se seitsemäs järjestyksessä. Sen mukaan mitä voi päättää muutamista kolmesta eri jäännöksestä kokoonpannuista riveistä, kerrottiin tässä eläinten luominen. »Kun jumalat keskuudessaan loivat . . . . pulskeasti tekivät he vahvat puut (?), synnyttivät eloon elävät olemukset . . . karjan maan päälle, pedot maan päälle ja matelevaiset» (vrt. Gen. I 25).

Tämä taulu kertoo kuudennen luomispäivän työt (Gen. I 24—25). Entäs ihmisen luominen? Tähän palaamme myöhemmin.

Seitsemännen päivän pyhittämisestä ei löydy mitään viittausta nuolenpääkirjoitusten luomisenkertomus-sarjassa. Että kuitenkin joka seitsemännellä päivällä, niinkuin 7-luvulla yleensä, oli suuri merkitys vanhain Kaldealaisten uskonnossa, on tuttu. Seitsenpäiväinen viikko, joka Juutalaisten vaikutuksesta astui Egyptiläisten ja Kreikkalaisten kymmenpäiväisen sekä Roomalaisten kahdeksanpäiväisen viikon sijaan, on ikivanha laitos, jonka alkuna on vanhain Kaldealaisten tieto kuun vaiheista. Kun Mooses julisti käskyn lepopäivän eli seitsemännen päivän pyhittämisestä, hän vaan laiksi vahvisti vanhan tavan. Lepopäivän pyhittäminen on syntyisin Etelä-Babyloniasta (Ur-Kasdim), josta Heprealaiset sen tavan toivat myötänsä länteen. Seitsemäs päivä mainitaan nuolenpääkirjoituksissa »pahaksi päiväksi», jona ei pitänyt mitään työtä tehtämän, ei uhrattaman e. m. s. Siten tästä päivästä tuli todellinen lepopäivä ja eräässä syllabarissa *šabattu*-sana selitetään = »lepopäivä sydämelle».

Toinen kertomus luomisesta, jonka Smith löysi Assurbanipalin kirjaston jäännöksissä, on kopioittu vanhasta alkukirjoituksesta, jonka kuningas kehuu löytäneensä Kuthan kaupungista. Varsin vaillinaiset ovat jäännökset tästä tarusta. Sen kumminkin voi nähdä, että se sisälsi samankaltaisen kuvauksen kuin se, joka Berosoksen laatimana on säilynyt kreikkalaisen kirjailijan Aleksander Polyhistorin kautta. Berosos kertoo: oli aika jolloin kaikki oli pimeää ja vettä. Tässä syntyi itsestään ja eleli kummituksentapaisia olentoja, kaloja, matelevaisia, käärmeitä ja ihmisiä, joilla oli yksi ja kaksi paria siipiä sekä kaksoiskasvot, ja toisia joilla oli yhdessä ruumiissa kaksi päätä, kahdet siittimet, miehen ja naisen j. n. e. Näitä tämmöisiä vallitsi Omoroka-niminen nainen, joka Kaldean kielellä sanottiin Tauathiksi (Tiamat), s. o. meri (Thalassa). Kun kaikki näin oli yhtä järjestymätöntä seosta laskeutui Bêl sen ylitse ja halkasi naisen kahtia: toisesta puolikkaasta syntyi maa, toisesta taivas. Ja Bêl hävitti kaikki ikiveden sekasikiöt. Kun maa sitten oli tyhjä ja autio, mutta viljava, käski Bêl erään jumalista hakata päänsä poikki. Juoksevaan jumalan-vereen he sekoittivat maan tomua ja tekivät ihmisiä, eläimiä.

Ei ole vaikeata tässä kertomuksessa huomata Raamatun kuvauksen ja jo mainitun nuolenpääkirjoituksen pääkohdat. Alkupimeys ja vesi ovat samat. Omoroka-Tiamat on nais-prinsiippi, josta maailman järjestelmä on läh-

tenyt. Bêl, joka laskeutuu sen yli, on niinkuin «jumalan henki» (Gen. I 2) elähyttävä, järjestävä mies-prinsiippi. Jo Berosos huomauttaa, että tässä kuvataan luonnollinen tapahtuma, kun Jumala poistaa pimeyden ja järjestää maailman, toisin sanoen: kun Jumalan luomissana «erotti valkeuden pimeydestä» ja loi «vahvuuden vetten vaiheelle». Huolimatta muista yhtäläisyyksistä huomautamme vielä yhdestä, joka on varsin merkillinen. Sillä eikö tässä tarussa, että ihminen on tehty jumalan veren ja maan tomun sekoituksesta, eikö siinä ilmesty sama ylevä käsitys ihmisen jumalallisesta alkuperästä kuin Raamatun sanoissa, että «Jehova-Elohim teki ihmisen maan tomusta ja puhalsi hänen sieramiinsa elävän hengen»?

Luultavasti on Berosos, koska hän oli babylonilainen pappi, itse alkulähteistä tämän kertomuksen tuottanut. Onko se ajan kuluessa muodostunut kertomus Bêl-Marudakin taistelusta kaaoksen jumalatarta Tiamatia vastaan (josta nuolenpääkirjoituksissa on luettavana), vai vastaako se suoraan kuthalaista luomiskertomusta, sitä ei voi ratkaista. Niin vähän tästä kirjoituksesta on säilynyt. Tämä asian laita on sitä enemmän valitettava, kun tästä kertomuksesta ehkä olisi lähtenyt joku selitys erääsen kohtaan, johon Berosoksen luomistarussakin viitataan. Berosos sanoo, että alku-olemusten joukossa löytyi ihmisiä, joilla oli kaksi päätä ja kahdet siittimet, miehen ja vaimon, yhdistettyinä ruumiissa. Alku-ihminen siis oli kaksineuvoinen (andro-gyninen). Ei puutu syytä luuloon, että tämä käsitys kehittyneenä löytyi vanhoilla Kaldealaisillakin, sillä se näkyy olleen joksikin yleinen vanhan ajan kansoissa. Se esiintyy muun muassa eräässä pelvikielellä kirjoitetussa kosmogonisessa kirjassa, jonka nimi on Bundesche. Bundeschen mukaan päätti Ormuzd luomisen sillä, että loi kaksi salaperäistä olentoa, toisen härän toisen inehmon muotoon. Kauvan nämät elivät onnellisina, kunnes pahe esiintyi ja tuotti näille alku-olennoille kuoleman. Mutta ihmis-olennon siemenestä nousi vesa. Vesassa oli kaksois-urpa, yhteen kasvanut mies ja nainen. Tämän kaksineuvoisen olennon halkaisi Ormuzd. Kummallekin puolikkaalle hän antoi liikuntavoimaa ja järkeä ja käski heidän olla puhtaat mielessä, sanoissa ja töissä(!). Siten syntyivät Maschia ja Maschiana, pariskunta, josta koko ihmissuku juurtuu. Myös Indialaisten vanhoissa kirjoissa luetaan androgynisestä alku-ihmisestä, ja jokainen tietää, että Aristofanes Platonin Symposion-nimisessä dialogissa kertoo samanlaisen tarun, jonka ioonilaisten filosoofien kerrotaan tuoneen Aasiasta. Jopa Raamatunkin kertomuksessa sukujen synnystä voimme huo-

mata samaa käsitystä. Miehen ja vaimon luominen kerrotaan Genesiksessä neljässä eri paikassa I 27, II 7, II 21—22, V 1—2. Jahvistin osassa löytyy tuo kuuluisa kuvaus, kuinka Jumala loi vaimon miehen kylkiluusta. «Ja Jahve-Elohim pani raskaan unen Aadamiin, ja kun hän nukkui, otti hän yhden hänen kylkiluistansa, ja täytti sen paikan lihalla. Ja Jahve-Elohim rakensi vaimon siitä kylkiluusta, jonka hän Aadamista otti».

Monella tavalla on koetettu selittää tämän toisinnon alkua. Tahdon vaan muistuttaa kuuluisan jumalaistarujen tutkijan *Max Müller*in selityksestä. Max Müller luulee tämän käsityksen saaneen alkunsa väärin ymmärretystä semiläisestä lausetavasta. Semiläisissä kielissä näet ei löydy mitään varsinaista refleksiivipronominia, jolla itse-käsitettä voisi ilmoittaa. Arabialainen käyttää sen sijassa eri sanoja, jotka merkitsevät henkeä, sielua, silmää j. n. e. Samoin käyttää Heprealainen luu-sanaa. Kun tarun mukaan ensimmäinen ihminen (joka oli Heprealainen!) nähdessään naisen huudahtaa: «tämä on nyt luu minun luistani ja liha minun lihastani», hän ei tarkoittanut muuta kuin: «tämä on samanlainen olento kuin minä itse». Ajan kuluessa unohtui tämän lauseen kuvallinen merkitys; niin syntyi oppi, että vaimo on luotu miehen kylkiluusta, oppi, joka ei enää mielistä poistune. — Täytyy sanoa, että tämä selitys on tekijänsä arvoinen. Mutta sillä heprealaisella sanalla, joka käännetään kylkiluuksi, on toinen paljoa tavallisempi merkitys: sivu, puoli, osa. *Lenormant*, mainio ranskalainen muinaistutkija, on huomauttanut, että tämä tavallinen merkitys tässäkin paikassa on pidettävä oikeana. Siis on käännettävä: Jahve-Elohim otti Aadamin toisen puolen ja täytti sen paikan lihalla. Ja J.-E. rakensi vaimon siitä puolikkaasta j. n. e. Tällä tapaa käsitettynä jahvistin kertomus ei ole ainoastaan sopusoinnussa tuon muinaisuudessa tavallisen luulon kanssa vaan myös elohistin kuvauksen kanssa. Gen. I 27 sanotaan: «ja Elohim loi ihmisen (ha-adam) omaksi kuvaksensa —: mieheksi ja vaimoksi loi hän *heitä*». Monikkomuoto *heitä* tarkoitti tavallisen selityksen mukaan ensimmäisen ihmisparin kumpaakin henkilöä. Mutta yhtä hyvin voi tämä sana tarkoittaa kumpaakin eri puolta, miehen ja naisen, samasta kaksois-olennosta. Tämä selitys näkyy oikeaksi myös V 2: «mieheksi ja vaimoksi loi hän heidän ja siunasi heitä ja kutsui heidän nimensä Aadam». Huomattava on, että alkukirjoituksessa on Aadam (eikä ha-adam artikkelineen) ja seuraavat värsyt todistavat, että sanaa käytetään yksilömerkityksessä eikä yleensä merkitäkseen ihmissukua. Sanat, että Jumala loi ihmisen «omaksi kuvaksensa»,

eivät voi meitä tästä käsityksestä karkoittaa. Sillä Elohimin kuvaa emme tunne muusta kuin hänen luomastaan ihmisestä. Mutta tunnettu on, että Semiläisistä sekä Babylonilaiset että Fóinikialaiset tunsivat jumaliensa joukossa kaksois-olentojakin. — Lenormant vielä ilmoittaa, että targumim ja talmudim sekä juutalainen filosoofi Moses Maimonides seuraavat samaa käsitystä. Myös kristitty kirkolliskirjailija Eusebius Cesarealainen käsitti Raamatun kertomusta mainittuun suuntaan ja huomautti sen yhtäpitäväisyydestä Platonin kanssa.

Kaldealaista kertomusta samanlaisesta syntiinlankeamisesta kuin Raamatun kuvaama ei vielä ole löydetty. Ne nuolenpääkirjoituksen jäännökset, joissa Smith luuli semmoisen tarinan löytyvän, ovat toiset tutkijat havainneet niin epäselviksi, ett'ei niistä voi mitäkään päättää. Monesta syystä voimme kuitenkin varmaksi katsoa, että syntiinlankeamisen taru muinaiskaldealaisilla oli olemassa. Varmaan on tämä lahjakas kansa, joka on muodostanut itselleen kirjallisesti määrätyn käsityksen olemuksen alusta ja meille säilytetyissä virsissään osottaa syvästi tunteneensa syntinsä ja velkansa jumalia kohtaan, varmaan on se ajatellut synninkin syntyä ja pukenut nämät ajatuksensa mytoloogiseen muotoon. Tämän muodon yhtäläisyyttä Raamatun kertomuksen kanssa saatamme päättää muutamista kuvallisista esityksistä. Useassa savilieriössä löytyy käärmeen kuva ja silminnähtävästi oli tällä eläimellä joku uskonnollis-symboolinen merkitys. Käärme eli paheen edustaja, «iso käärme», oli alkuaan sama kuin Tiamat, olennoitettu kaaos, josta jumalien toimesta järjestetty maailma ilmoihin tuli. Muutamista pienistä nuolenpääkirjoitusten jäännöksistä päättäen näyttää siltä, kuin Tiamat-käärme kaldealaisenkin tarun mukaan olisi ollut vaikuttamassa ihmisen lankeamista. Eräässä Smithin julkaisemassa kuvassa nähdään hedelmäpuu, jonka kummallakin puolella istuu kaksi ihmistä, vaatteista päättäen mies ja vaimo. Vaimon takana seisoo käärme pystyssä. Kaikki myöntävät, että tämä kuva elävästi muistuttaa Raamatun kuvausta. — Mitä muuten paratiisintaruun tulee, on sillä kaikissa sivuseikoissakin yhtäpitävä vastineensa kaksoisvirtain maassa, josta voidaan päättää sen siellä eikä muualla syntyneen. Paratiisi-nimi on kuten tiedetään persialainen sana, mutta «yrttitarhan» toinen nimitys Eden on hyvä babylonilainen sana, joka merkitsee kenttää ja erittäin Babylonian alankomaata (vert. Gen. XI 1). Raamatun maantieteellinen kuvailu paratiisista vie meidät vastustamattomasti Tigris-Eufratin maahan. Etevä assyrioloogi *Friedr. Delitzsch* on «Wo lag das Paradies?» ni-

misessä kirjassaan tarkoin tutkinut Vanhan Testamentin maantieteelliset suhteet nuolenpääkirjoitusten nojalla ja tullut siihen päätökseen, että paratiisi Raamatun mukaan on haettava Tigris ja Eufrat virtain väliltä, entisen Babylonin tienoilta. Pischon ja Gichon-virrat luulee Delitzsch samoiksi kuin babylonilaiset kaivannot Pišanu ja Guhan. — Elämän puu on kotoisin Babylonista. Joko yksin tai kerubimein vartioimana nähdään pyhä puu sekä muinaisbabylonilaisissa sineteissä että assyrialaisissa temppelinseinissä. — Kerubimeillakin, jotka Jahve-Elohim asetti elämän puun vartijoiksi, on vastineensa Mesopotamiassa. Kerub-sana saatettiin jo aikoja sitten yhteyteen kreikkal. γρύψ- (ruotsal. grip-)sanan kanssa, joka merkitsee kotkan ja jalopeuran sekaista satu-olentoa. Koko kerubimi-taru katsottiin lainatuksi Indoeurooppalaisilta, joitten taruissa nuo yllämainitut satu-olennot tavallisesti esiintyvät aarteiden ja kultavuorien vartijoina (Renan). On täytynyt kokonaan hyljätä tämä mielipide siitä alkain, kuin kerubimi-sana on löydetty nuolenpääkirjoituksissa *kirubu*-muodossa. Kerubimit ovat semiläistä alkuperää ja indoeurooppalaisten kotka-jalopeurat ovat lainatut semiläisiltä. Hezek. I 10, X 14 näyttää, että kerubimeillä oli härän muoto. Tämän todistavat nuolenpääkirjoituksetkin, joissa kirubu on = *alpu* (härkä). Paratiisin kerubimit olivat samaa sukua kuin ihmisen kasvoilla varustetut siivekkäät häränkuvat, jotka Mesopotamiassa temppelein, palatsein ja asuntojen ovensuissa vartioivat. Niitä kutsuttiin Assyrian kielellä schêduiksi ja pidettiin asunnon haltijoina (Lenormant). — «Paljas lyöväinen(!) miekka» (Gen. III 24: lahat hachereb hamithapeket) on aina tuottanut selittäjille vaikeuksia. Lahat-sana johdetaan tavallisesti juuresta, joka äänenmukaisesti merkitsee kielen nuoleksimista ja valkean liekehtimistä. Se käännetään paljas-sanalla, paremmin ruotsissa: blixtrande. Mutta tällä sanalla on toinenkin merkitys: se merkitsee jotakin salaista tenhoavaa ja johtuu juuresta, joka varmaan alkuaan merkitsi: peittää, ympäröiden varjella. Lenormant luulee, että sanalle tässä paikassa on annettava viimemainittu merkitys. Sillä assyrialaisessa nuolenpääkirjoitus-runollisuudessa on tutustuttu erääseen *littu*-(lit, lihit)-nimiseen aseeseen, joka on Marudah-jumalan peljättävimpiä sotaneuvoja, jolla hän «kapinantekijäin maan hävittää ja turmelee». Tämä ase oli luultavasti heitto-ase, kiekka, samanlainen kuin lienee ollut vanhoilla Indialaisilla ja leikkasi pyöriessään kuni miekka. Lenormant ei epäile, että paratiisin lahat oli sama kuin assyrialainen littu. Salaperäisellä tavalla omistaen heitto- ja leikkaus-aseen peljättäväisyyden oli ehkä tämä kalu,

jota Raamatun kirjoittaja vertaa lyöväiseen(!) miekkaan, kerubimein täydelliseen varustukseen kuuluva. Vertaa tähän kuinka profeeta Hezekiel kuvailee kerubimit, jotka hän näki Kebar-virran varrella (Hez. I 15—21, X 9—17).

Kertomus ensimmäisestä murhasta, joka esittää meille Kain ja Habel veljesten kohtalon, on niitä raamatullisia kuvauksia, jotka ikäänkuin ovat tehdyt yleismytoloogista selitystapaa varten, jota indogermanilaisten tarujen tutkijat noudattavat. Renanin vanhentunut väitös «les Sémites n'ont jamais eu de mythologie» (Histoire générale des langues Sémitiques), joka väitös perustui siihen ajatukseen, että ainoastaan semmoisilla kansoilla olisi mytoloogiinen muodostuskyky, joitten kielissä tehdään kieliopillista sukuerotusta, sekä liioitettu kunnioitus Raamatun pyhyyttä kohtaan riistivät kauvan Semiläisiltä yleensä ja Heprealaisilta erittäin yhden heidän kauniimmista kalleuksistaan. Kielet semmoiset kuin Suomen kieli, joka ei tee suvun erotusta, ja mytoloogiset aarteet semmoiset kuin Kalevala ovat Renanin ja muitten väitökset kumonneet. Mytologia on yleinen psykoloogiinen ilmiö. Tunnettu tiedemies *Steinthal* on ensimmäinen, joka selittäessään Simson-tarua todisti Raamatussa löytyvän rikkaita taruaineksia. *Ignaz Goldziher* on kirjallaan «Der Mythos bei den Hebräern» menestyksellä astunut Steinthalin raivaamaa tietä. Assyriologia näyttää tässäkin kohdassa voivan suuresti valaista semiläisten muinaisuutta.

Goldziher luulee Kain-Habelin tarussa olevan kuvastus päivän ja yön yhä uudistetusta kaksintaistelusta. Lenormant sitä vastoin arvelee sen kuvaavan auringon ja kuun kiistaa maailman valaisemis-oikeudesta ja luullaksemme hän onkin oikeassa. Nerokkaasti on hän näyttänyt, että kuitenkin sadun varsinainen ponsi oli aivan toinen — ensimmäisen kaupungin, Hanokhin, perustaminen, joka Raamatussa vaan ohimennen mainitaan. Genesiksen IV:n luvun alkuperäinen tarkoitus näyttää olleen kuvailla sitä ihmis-elämän aikakautta, jolloin kiinteä kaupunki-elämä kaupunginrakentajineen, käsitöineen ja monine keinoineen (Hanoch, Kain) alkoi poistaa vanhaa paimentolais-elämää (Habel). Tämän alku-ajatuksen on jahvistin, erityistä tarkoitusta tähtäävä kertomus ja hänen opettavainen kirjoitustapansa peittänyt. — Tuskin tarvinnee epäillä, että tälläkin tarulla oli vastineensa Mesopotamialaisilla. Lyhyt katsahdus Kaldealaisten mytologiaan sen selittää. Babylonissa ja Ninivessä nimitettiin vuoden kuukaudet nimillä, jotka sitten joutuivat muitten semiläisten omiksi. Näitä nimiä on sangen vaikea kieli-

tieteellisesti selittää, sillä ne merkitään nuolenpääkirjoituksissa melkein ainoastaan ideograafisilla merkeillä, joitten foneettiset arvot eivät ole samat kuin vastaavat semiläiset sanat. Tämä ideograafinen merkitys riippui semiläistä sivistystä vanhemman kultuurin symboolisesta ja uskonnollisesta nimistöstä, jonka mukaan jokaisen kuukauden nimeen liittyi satu, samoin kuin joka kuukausi vastasi yhtä eläinradan merkkiä. Yhdestoista kuukausi nimitettiin «vesikirouksen kuukaudeksi» ja kuului vesimiehen merkkiin. Samoin oli kolmas «tiilenteon kuukausi». Eräs kirkollinen (!) asetus määräsi, että siinä kuussa olivat kaikki tiilet tehtävät, jotka tarvittiin temppelein ja kuninkaallisten rakennusten rakentamiseen. Tällä käskyllä silminnähtävästi laillisesti vahvistettiin vanha tapa, joka luonnon omasta viittauksesta oli syntynyt. Kolmas kuukausi (sivan, kesä—heinäkuu) Mesopotamiassa oli se aika, jolloin virtojen vesi oli laskemaisillaan, jättäen rannoille runsaan saven, joka vaan tiilentekijän kättä odotti auringonpaisteessa kuivatakseen kelpo rakennus-aineeksi. Epäilemättä ensimmäisen kaupungin rakentaminen tapahtui siinä kuussa ja samaan aikaan vuosi vuodelta samanlaista työtä jatkettiin, kunnes uskonnollinen asetus tämän tavan laiksi määräsi. Kuukauden nimessäkin ilmaantuu sen luonto. Sivan-sana kuuluu samaan juureen kuin semiläiset sanat sin, sejâna = savi.

Kummallista on, että eri muinaiskansojen taruissa ensimmäisen kaupungin perustamiseen liittyy veljenmurha. Niin on laita Raamatussa (Gen. IV), niin Roomalaisilla (Romulus-Remus y. m.), niin Kreikkalaisilla (Agamedes-Trofonios, jotka Delfoi-temppelin perustivat) j. n. e. Kaldealaistenkin sadustossa mainitaan riita-asia Nannaros ja Parsondas-veljesten välillä. Parsondas on liittosana, jonka jälkimäinen osa oikeastaan on Sandon, jolla sanalla Kreikkalaiset nimittivät auringon jumalaa Adaria, Babylonin ja Assurin Heraklesta. Nannaros tulee semiläisestä juuresta nahav = loistaa, merkitsee siis loistajaa ja on Sinin, kuun jumalan tavallinen nimitys. Veljesten riita ilmaantuu siten, että he vuorotellen voittavat toinen toisensa ja toinen aina riistää toiselta miehuuden ja voiman. Tarun tarkoitus on selvä kun tiedämme veljesten auringollisen luonnon. Adar-Parsondas, jonka hänen veljensä voittaa, on aurinko, joka noustuansa korkeimmilleen jokapäiväistä ja vuotuista kiertoaan (vanhain käsityksen mukaan) uupuu illan tullessa ja talven kestäessä. Samanlainen auringon «alentuminen» esiintyy kaikissa saduissa, jotka aurinko-olentoja käsittelevät. Muistakaamme esim. Heraklesta, joka kehrää Omfaleen jalkojen edessä tai polttaa itsensä, Sim-

sonia, joka menettää hiuksensa ja voimansa Delilan sylissä j. n. e. Yön ja talven edustaja on Sin-Nannaros, kuu, joka niinä aikoina on parhaissa voimissaan. Tämä Sin on se, joka kaldealaisessa sadussa yhdistää veljesriidan ensimmäisen kaupungin rakentamisen kanssa. Nuolenpääkirjoituksissa Sin nimenomaan mainitaan «kuninkaalliseksi kaksoisveljeksi». Hänelle on kolmas kuukausi Sivan pyhitetty. Sillä on hänen nimensä, se kutsutaan välistä kaksoisveljesten, välistä tiilenteon kuukaudeksi ja sen merkki eläinradassa oli niinkuin meillä vieläkin kaksoisten merkki.

Mahdotonta ei ole, että Mesopotamian raunioista vielä löydetään nuolenpääkirjoituksia, jotka kertovat meille samanlaisen sadun kuin Raamattu Kain-Habelista. Jos semmoinen taru löydetään, on siinä varmaan ilmaantuva varsinainen eriäväisyys Raamatusta, joka riippuisi Kaldealaisten ja Heprealaisten eri katsannosta sekä tarujen eri kirjallisesta syntymis-ajasta. (Sillä varmaan on Gen. IV nykyisessä muodossaan myöhempää, «toimittajan» tekoa). Kaldealaiset jo aikaisin kiinteissä kunnissa asuivat, elivät; pysyväisten asuntojen teko ja käsityöt olivat heillä tavallisia. Heprealaiset vielä kauvan sen jälkeen, kuin Kaldealaiset olivat ensimmäisen kaupungin rakentaneet, muuttelivat laumoineen paikasta paikkaan. Kaupungin rakentaminen ja semmoiset olivat heidän katsantotapansa mukaan luopumista heimon vanhasta, tavan kautta pyhitetystä liikkuvasta elämästä. Sentähden heprealainen kertoja pitää nuoremman (!) veljen, paimenen Habelin puolta ja kuvaa maanviljelijää (v. 2), kaupungin rakentajaa (v. 17) ja seppää (v. 22) Kainia rikolliseksi. Kaldealaisilla pidettiin kuu suuremmassa arvossa kuin aurinko. Sin, vanhempi veli, kaldealaisessa sadussa arvatenkin esiintyi hyvän edustajana.

Vertaileva taruntutkimus on näyttänyt, että paimentolais-elämä on yhteydessä kuunpalveluksen kanssa ja että paimentolaiset laskevat ajan kuun vaiheitten mukaan. Paimentolaisten sopivin matkustus-aika on yö, jolloin taivas suo viileyttä ja kuu valoa. Kaikki semiläiset kansat ovat saduissaan säilyttäneet alkuperäisen kuun-jumaloitsemisen muistoa. Semiläiset, samoinkuin kaikki paimentolaiset, ovat laskeneet ajan kuun nousemisesta ja laskemisesta. Arabialaisten vanhoissa kirjailijoissa voi sen tähden lukea esim.: «Damaskuksesta Saidin kotiin on kolme yötä» (= kolmen yön matka). Kun ruvettiin maata viljelemään ja kiinteitä asuntoja asuskelemaan, astui aurinko kuun sijaan. Ruvettiin auringon kulkua tarkastamaan ja sen mukaan aikaa määrittelemään. Niin kävi Heprealaistenkin. Tämä vaihdos ilmaantuu

Kain-Habel-sadun yhteydessä Hanochin persoonassa, joka eli 365 vuotta, s. o. yhtä monta kuin auringon-vuodessa on päiviä. Hanoch on «alottaja» s. o. uuden ajanlaskun alottaja. «Ett'ei hän enään ollut, sillä Elohim otti hänet pois» (Gen. V 24) on seikka, joka yhtä paljon ilmoittaa hänen auringollista luontoaan, kuin se muistuttaa assyrialaisen Noan kohtaloa, johon tutustumme assyrialaisessa vedenpaisumus-tarussa.

(Jatketaan.)

K. L. Tallqvist.

Englannin ja Skotlannin Uniooni.

(Jatkoa.)

V.

Lokakuun 3 p. 1706 oli juhlapäivä Edinburgissa, sillä tällöin kokoontuivat Skotlannin säädyt. Skotlannissa oli nimittäin vielä jäljellä noita keskiajan «ritarillisia» tapoja, joihin myöskin kuului säätyjen kokoontumispäivän juhlallinen viettäminen. Ja tällä hetkellä olikin erittäin syytä tällaisen päivän juhlalliseen viettämiseen, sillä se oli oleva laatuansa viimeinen!

Hallitus päätti jättää unioonisuunnitelman ensin Skotlannin parlamentin ratkaistavaksi ja tässä se teki varsin diplomaattisesti. Se oli näet asialle eduksi, että Skotlantilaiset saivat vapaasti, Englannin parlamentin toimista häiriytymättä, keskustella ja päättää asiasta, joka heille oli mitä tärkein, sillä olihan nyt kysymyksessä, tahtoivatko he uhrata oman kansallisen itsenäisyytensä ja yhdistyä isompaan, mahtavampaan kansaan. Oli kyllä yhtymisen kautta syntyvä kokonaan uusi valtakunta, «Iso-Britannia» ja siis Englantikin tekevä saman uhrauksen, mutta Skotlantilaiset käsittivät aivan hyvin, että tuo suuri nimi oli vaan korunimi, tuore syötti, jolla heitä ansaan pyydettiin, he käsittivät, että heidän tässä «fusioonissa» tulisi enemmän uhrata. Jos kysymme, mikä on yleinen mielipide Skotlannissa tähän aikaan unioonista, niin täytynee myöntää, että se oli vastainen, nimittäin kun kysymys tarkoitti täydellistä (entire, incorporating) yhtymistä. Tosi

oli kyllä, että intelligenssi ylipään oli yhtymisen puolella, sillä viimeisten aikain tapahtumat olivat ennakkoluuloista vapaille selvästi osottaneet, mitä nykyinen hetki tässä suhteessa vaati, mutta kansan suuri joukko, tuo jossa kansallishenki, itsenäisyyden ilmaus, niin usein oli näyttäytynyt, tahtoi edelleenkin säilyttää isiltä perittyä itsenäisyyttä, ja tätä se teki sitä hartaammin, kuin sillä löytyi oppineita ja arvokkaita johtajia, jotka tällaista unioonia pitivät kerrassaan häpeällisenä.

Jo personaali-unioonikin oli monta kertaa saanut kuulla oikean arvostelunsa. Jaakko II:sen aikana lausui esim. muuan puhuja parlamentissa seuraavasti: «Meidän isämme myivät kuninkaansa etelän kullasta ja vieläkin tämä häpeällinen kauppa on raskaana meidän omallatunnollamme. Laittakaa niin, ett'ei meidän sanota myyneen Jumalaamme». (Oli nim. kysymys annettaisiinko katoolin-uskoisille helpotusta heidän uskonnonharjoituksissansa). Vuoden 1703 parlamentissa lausui niin ikään eräs puhuja: «Usein on tässä huoneessa sanottu, että meidän ruhtinaamme ovat vankina Englannissa.» Tämmöiset lauseet, vaikkapa lausutut taistelun innossa, todistavat kyllä, kuinka jo personaali-unioonikin oli useille ollut vastenmielinen, mitä sitten nyt kuin Skotlannin tulisi uhrata monta vertaa enemmän. Oppositsiooniin yhdistyi nytkin tarkoituksiltaan eriäviä aineksia. Puolueet olivat tällä hetkellä pääasiallisesti kokoontuneet kolmeen ryhmään. Patriootti-puolueeseen kuuluivat kiihkeimmät presbyteriläiset, joita varsinkin löytyi Länsi-Skotlannissa ja joiden johtajina olivat Fletcher ja Belhaven. Jakobiitti- eli Cavaliers-puolueeseen kuului enimmäkseen katoolisia, Hamilton pääjohtajana, ja sen suurin vaikutus-ala oli «ylimaissa». Unioonipuolueen päävoima taas oli itäisissä kreivikunnissa ja siihen kuuluivat maltilliset presbyteriläiset, joiden pääjohtajaksi nyt voidaan asettaa Queensberryn herttua, joka uudestaan oli määrätty sijaiskuninkaaksi. Sitä paitse oli hallitus- eli unioonipuolueeseen täydellisesti yhtynyt tuo n. s. horjuva joukko («Sqvadrone volante»), jolla, niinkuin nimikin ilmoittaa, edellisissä taisteluissa ei ollut ollut mitään varmaa kantaa (vertaa s. 406), vaan oli se huojunut milloin minkin puolueen hännässä ratkaisten asioita mielensä mukaan, ja nytkin sen käsissä oli unioonin kohtalo. Tämän joukon johtajia, jossa oli tähän aikaan ainoastaan 24 päätä, oli entinen sijaiskuningas lordi Tweeddale. Kaksi ensiksi mainittua näistä kolmesta ryhmästä kuului nyt oppositsiooniin. Todella merkillinen oppositsiooni, jossa Jakobiitit ja kiihkeät presbyterit yksistä tuumin toimivat!

Kun unioonìasia, kuningattaren lämpimillä kehotuksilla seurattuna,

nyt tuli parlamentissa esille, koetti oppositsiooni käyttää kaikkia mahdollisia ja mahdottomia keinoja sen hylkäämiseksi. Se koetti selittää, ett'ei parlamentilla ollut oikeutta ruveta näin tärkeää asiaa ratkaisemaan, kun sitä ei oltu valittu nimen-omaan tätä asiaa varten, jonka vuoksi pitäisi toimittaa uudet vaalit tai ainakin kuulustella valitsijoilta heidän mielipidettänsä. Tähän ei enemmistö suostunut, eikä asianhaaratkaan sitä myöntäneet, sillä joka hetki peljättiin Ranskalaisten hyökkäystä Skotlantiin pretendentin hyväksi. Se sai kuitenkin aikaan, että päätettiin parlamentissa lukea ei ainoastaan itse suunnitelma, vaan myös kaikki siihen kuuluvat keskustelupöytäkirjat. Täten kului kuukauden päivät, ennenkuin saatiin ratkaistuksi hyväksytäänkö unioni, vai ei, ja tällä aikaa oli oppositsioonilla tilaisuutta monenlaisiin toimiin. Lentokirjeitä, joita näytään Englannissakin painetun, levitettiin lukuisasti kansaan. Niissä kuvattiin mitä hirmuisimmalla tavalla, mitä vääryyttä, petosta nyt aiottiin harjoittaa Skotlannin kansaa kohtaan. Kirkko joutuisi suurimpaan vaaraan Englannin mahtavan kirkon rinnalla; Skotlannin ikivanha kuningaskunta saatettaisiin häpeään, sen kansalliset arvomerkitkin: kruunu, valtikka ja miekka vietäisiin pois; tuo kauppakaan, jota tarjottiin, ei tuottaisi mitään hyötyä, se kun Englannissa oli yksityisten hallussa; tullit tuottaisivat sanomattomia rasituksia, sillä Englannin tullit eivät ensinkään sopisi Skotlannin erilaisiin oloihin; Edinburg menettäisi viimeisenkin arvonsa, kuin parlamenttikaan siellä ei enään kokoontuisi; köyhällä Skotlannilla maksatettaisiin Englannin valtiovelkoja; kaikki menisi niin hullusti, että Skotlantilaiset lopussa saisivat »juoda vettä oluen asemasta ja syödä ruokansa suolatta».

Tämmöiset sanat tiettävästi tekivät syvän vaikutuksen kansaan varsinkin Länsi-Skotlannissa, jossa nuo entisiltä ajoilta niin kuuluisat Covenantersit olivat hyvin arat uskonnostaan ja muistakin oikeuksistaan. Tila alkoi näyttää uhkaavalta. Mielen-osotuksia ilmestyi. Edinburgissa roistoväki alkoi tehdä häiriöitä, niin että hallituksen täytyi jo käyttää sotaväkeäkin sekä asettaa seisova vahdisto parlamentin istuntoja suojelemaan. Huomauttaen, että tämä agitatsioonikeino oli ensimmäinen laatuansa Skotlannissa, kummastelee Burton, ett'ei se tuottanut pahempia seurauksia. Tapahtuneissa meteleissä ei näet vuodatettu verta ollenkaan, joka oli aivan outoa Skotlannin historiassa.

Oppositsioonin toimia oli vielä sekin kummallinen temppu, että tahdottiin toimeen panna yhteinen katumus- ja paastopäivä kansan syntein so-

vittamiseksi. Tämä tuuma, joka tietysti myöskin tarkoitti puolue-etuja, näkyy saaneen alkunsa Hamiltonin äidiltä. Parlamentti ei tähän ryhtynyt ollenkaan; se jäi aivan kirkon asiaksi. 7 p:nä Marraskuuta vietettiin tämmöinen katumusjuhla, vaan sillä ei ollut juuri muuta merkitystä, kuin että kirkko sai sen johdosta aihetta hankkimaan uskontoseikkain lujaa turvaamista tuleviksi ajoiksi, niinkuin kohta saamme nähdä.

Oli vielä yksi kiihoituslaji, jolla ei kuitenkaan yhteistä kansaa kiihoitettu, mutta jolla koetettiin vaikuttaa itse parlamenttiin, estää sitä toimimasta unioonin toteuttamiseksi. Tämä oli adressien lähettäminen parlamentille. Burton sanoo näiden adressien johtuneen jostakin «central workshop'ista», joihin sitten hankittiin allekirjoittajia kaupungeista ja kreivikunnista. Tämmöiseen mielen-osotukseen halukkaita näkyykin löytyneen runsaasti, vaan niiden pyynnöistä ei parlamentti kuitenkaan mitään lukua pitänyt. Sen enemmistön mieltä adressien suhteen kuvaa Argylen herttuan lause: «He tarjoavat palvelustaan paperileijujen tekemiseen.» *) Oppositsiooni niitä tiettävästi koetti käyttää hyväkseen, vaatien parlamentin hajoittamista y. m.

Vihdoin 2 ja 4 p:nä Marraskuuta tuli unioonisuunnitelman ensimmäinen pykälä keskusteltavaksi ja ratkaistavaksi. Kysymys kuului hyväksytäänkö uniooni vai ei. Hallituspuolue huomautti niistä suhteista, joissa Englannin ja Skotlannin kansat vuosisatoja olivat olleet, kuinka ankara vihollisuus oli ollut vallitsemassa näiden veljeskansain välillä, kuinka he olivat toistensa verta vuodattaneet lukemattomissa taisteluissa, mutta kuinka nyt saatiinkin kokea näiden olojen karvaita seurauksia. Muutos olisi tarpeen mitä pikemmin. Se kysyisi kyllä uhrauksia, vaan nämät uhraukset olisivat vaan näennäisiä. Sen federaatti-unioonin kautta, jota niin haartaasti oli toivottu, ei voitaisi parannusta oloihin saavuttaa, uniooni olisi tehtävä täydelliseksi, sillä Englanti ei huolisi ollenkaan Skotlannin eduista niin kauvan kuin vähäisenkin erikois-asemaa sillä olisi jäljellä. Mitä taas kauppaan tulee ei Skotlanti, ollen köyhä ja paljon jäljessä siinä suhteessa Euroopan muista kansoista, voisi omin voiminsa, vahvemman kansan suojatta, mitään ulkomaan kauppaa käydä, ja muiden kuin Englannin suoja tässä ei voisi tulla kysymykseen. Tehtävä oli siis selvänä, täydellisen unioonin toimeen saaminen oli tullut historialliseksi välttämättömyydeksi.

*) „They will serve to make kites". Stanhope s. 259.

Mutta pian oli vastustuspuolue täysissä tamineissa. Sanoja — kauniita tietysti — tuli oikein satamalla. Erittäinkin on tullut kuuluisaksi lordi Belhavenin mestarillinen, klassillista puhetaitoa muistuttava puhe. Tämän puheen 13 eri pykälässä surkuttelee puhuja isänmaatansa, kun sitä nyt uhkaa mitä kurjin kohtalo, ja koettaa henkiin herättää sammunutta isänmaanrakkautta. Kuolema on aivan tempaamaisillaan hänen rakkaan synnyinmaansa, jonka kaksituhatvuotinen itsenäisyys ja kaikki, mitä kallista on entisiltä ajoilta, tahdotaan nyt uhrata. Ne, jotka ennen isänmaata suojelivat, urhoollisesti johtivat kansaansa maan vihollista, Englantia vastaan, ne istuvat nyt toimetonna, ei kukaan tahdo puhua isänmaan oikeuksien puolesta. Voi onnetonta isänmaata! Pian on nääntyvä Skotlannin kansa veden juontiin, suolattoman leivän syöntiin. Caledonia, sen äiti, odottaa kuoleman iskua ja päästää viimeisen huokauksensa: et tu qvoqve, mi fili (ja sinäkin, poikani)! Heittäkäämme pois riidat, yhtykäämme isänmaata puolustamaan, sillä Hannibal on porttien edessä. Voi, hän on jo lähempänäkin, hän on tunkeutunut tähän huoneeseen ryöstämään meidän kruunuamme, voi, joutukaa, vielä on pelastus mahdollinen! Mitä on tuo kahden kuningaskunnan yhtyminen! Skotlannin puolella on vaan nöyryytystä ja uhrausta. Sen parlamentti häviää ja mitä vaikutusta on sen pienellä edusjoukolla tuossa Englannin suuressa parlamentissa? Englantilaiset rasittavat Skotlantia veroilla niin paljon, kuin vaan tahtovat. «Hyvä Jumala», niin lopettaa hän puheensa, «mitä on tämä? — täydellinen antauminen! Minun sydämeni on niin täynnä murhetta ja harmia, että minun täytyy pyytää anteeksi, kun jätän loppupuolen puheestani pitämättä, voidakseni vuodattaa kyyneleitä alkuna (prelude) tälle surulliselle näytelmälle». Oli luonnollista, että tähän suuntaan pidetyn puheen olisi pitänyt vaikuttaa — ja vaikuttikin se, vaan ei parlamentin enemmistöön. Lordi Marchmont ilmaisi enemmistön mielen, kun hän vaan lyhyesti vastasi, että se pitkä ja pelottava puhe, jonka nyt olivat kuulleet, oli unelma vaan ja semmoiseksi sen puhuja itsekkin unesta herättyään oli huomaava («My Lord, I have heard a long speech and a very terrible one but I think a short answer will suffice and it mag be given in these words: Behold he dreamd; but lo! when he awoke, he found it was a dream.») Ulkopuolella parlamenttia oli Belhavenin puheella sitä vastaan suurempi vaikutus, kun se painettuna pääsi leviämään tuhansiin paikkoihin. Burton huomauttaa, että Belhavenin ylhäinen suku ja hänen osattomuutensa Jakobiittien syrjähankkeisiin lisäsi hyvin paljon pu-

heen arvoa kansan silmissä. Äänestyksessä unioonipuoli voitti 116 äänellä 83 vastaan. Oli kuitenkin ennen äänestämistä päätetty «että jos Parlamentti ei hyväksyisi unioonin muita pykäliä, tämän ensimmäisen pykälän hyväksyminen ei olisi silloin minkään arvoinen.»

Olemme jo ennen maininneet, että uskontoasiat olivat kokonaan erotetut pois unioonikommissioonien tehtävistä, tiettävästi sillä edellyttämisellä, että kummankin maan kirkko pysyisi entisellään. Tätä kohtaa koetettiin kuitenkin unioonin vastustajain puolelta käyttää agitatsiooni-aseena ja se vaikuttikin hyvin paljon arimpiin mieliin pelkoa kirkon tulevasta kohtalosta ja se olisi saattanut tuottaa hyvin pahoja seurauksia, jolleivät Skotlannin kirkon johtajat tähän aikaan olisi olleet niin maltillisia ja kelpomiehiä kuin olivat. Kuitenkin nyt kirkolliskommissiooni (k. s. 439) lähetti adressin parlamentille pyytäen sitä turvaamaan Skotlannin kirkon asemaa kaikkia mahdollisia vaaroja vastaan. Varsinkin näkyy se sääntö Englannin laissa, jossa määrättiin (test-sääntö), että kaikkien valtion virkamiesten tuli tunnustaa anglikaanikirkon oppia ja nauttia ehtoollista sen käsikirjan mukaan, herättäneen levottomuutta. Tämä asia otettiinkin kohta ensimmäisen pykälän hyväksymisen perästä esille parlamentissa ja tehtiin erityinen sääntö unioonisovintoon liitettäväksi. Siinä säädettiin, että «Kirkon hallitus» olisi ainiaan oleva «Skotlannin kuningaskunnan piirin sisällä.» Tälle säännölle antoi sitten sijaiskuningas lainvoiman ennenkuin unioonisovinto vielä lopullisesti oli ratkaistukaan. Tämä sääntö oli oleva perusteellisena ja varsinaisena ehtona mainitulle unioonisopimukselle kaikkina aikoina, jonka vuoksi se velvoitti tulevatkin hallitsijat vannomaan, että he tahtoivat ylläpitää kirkon hallinnon, jumalanpalveluksen, kurin, oikeudet ja privilegiat.

Mutta oppositsiooni ei jättänyt asiaansa. Kun sanat ja mielen-osotukset eivät auttaneet, oli muihin toimiin ryhtyminen. Niinpä olikin nyt tekeillä mitä rohkein työ. Aiottiin näet rynnätä Edinburgiin ja hajoittaa väkivoimalla parlamentti. Tämän muka tekivät yhdessä Jakobiitit ja «Cameronianit», hurjuuteen asti kiihtyneet presbyteriläiset. Glasgowissa, Cameronianien pääpaikassa, ja Dumfriesissä syntyi jo häiriöitä, mutta epäröisyys Jakobiittien johtajissa ja kapinoitsevain ainesten eri tarkoitusperä laimensi yrityksen menestymistä. Sitä paitse oli hallituksella tarkat tiedot kapinoitsijain hankkeista, joten se jo hyvissä ajoissa voi parlamentin avulla ryhtyä tarpeellisiin toimiin. Tämä seikka myös, että kapinoitsijat näkivät itsensä petetyiksi, vaikutti luonnollisesti heihin hyvin masentavasti. Mutta

näiden hankkeiden johdosta vallitsi alakuloisuutta hallituksenkin puolella, niin että Qveensberry jo epäili unioonisian onnistumisesta. Eteenpäin kuitenkin ponnistettiin — ja hyvällä menestyksellä, jota paljon auttoivat täänvuotiset Marlboroughin herttuan ja liittolaisten voitot mannermaalla, sillä ne estivät Ranskalaisia auttamasta Jakobiitteja Skotlannissa.

Mutta ei vieläkään oppositsiooni ollut aivan neuvotonna. Vielä koetettiin paria keinoa. Maa-aatelisto olisi kokoontuva Edinburgiin ja siellä ilmestyen oikein «in solemn procession» koettava saada parlamenttia lakkaamaan työstä unioonin ratkaisemisessa. Sitten muka lähetettäisiin adressi kuningattarelle ja pyydettäisiin uutta parlamenttia y. m. Mutta Fletcherin ja Belhavenin puoluelaisten ja Jakobiittien välillä syntyi riita tulevasta perintöjärjestelmästä ja sen määräämisestä, niin että hallitus nytkin ennätti yrityksen tyhjäksi tehdä. Se julisti nimittäin proklamatsioonin, jossa kovasti kiellettiin kaikki kokoontumiset adressien kirjoittamista varten ja virkamiehet saivat kovan käskyn valvoa, että proklamatsioonia seurattiin. Noin 500 Jakobiittista aatelismiestä oli jo saapunut Edinburgiin, mutta saivat nyt alla päin, pahoilla mielin vetäytyä pois. Tämän jälkeen syntyi parlamentin jäsenissä oppositsioonin puolella se rohkea päätös, että he lausuttuansa ankaran protestin jättäisivät koko parlamentin voimatta enää ottaa osaa sen toimiin, ne kun liikkuivat parlamentin oikeutetun työalan ulkopuolella. Edustuskunnalla ei ollut nimittäin oikeutta kaupustella ja myödä sitä kansaa, jolle se oli valittu laatimaan ainoastaan sen hetken vaatimia lakia. Mutta johtajien puutteessa jäi tämäkin tekemättä. Se oli Hamiltonin herttuan horjuva käytös, jonka takia Jakobiittien tuumat tälläkin kertaa jäivät toimeen panematta. Tämä kummallinen herttua olikin useamman kuin yhden kerran osottanut horjuvaisuuttansa. Hän oli esim. äänestänyt hallituksen eduksi silloin, kuin oli kysymys unioonikommissioonin asettamisesta; hän oli myös silloin, kuin tuumat olivat kypsymäisillään, että parlamentti oli väkivoimalla hajoitettava, lähettänyt sanan uskonveljilleen, että yritys sillä kertaa olisi jätettävä. Hän näkyy olleen kylliksi viisas asioita avarammin punnitsemaan, eikä sentähden tahtonut aivan ratkaisevasti toimia niin epäilyttävissä seikoissa.

Kun oppositsiooni aikoi tätä viimeistä keinoansa käyttää, oli jo 22:s pykälä — niitä oli kaikkiansa 25 —, joka koski yhteistä parlamenttia, ratkaisun alaisena; oli siis loppu lähestymässä. Niinkuin jo mainitsimme saatiin alussa tehdyn päätöksen mukaan unioonisuunnitelman erityiskohdissa

tehdä muutoksia, jos niin hyväksi nähtiin. Tämä olikin tarpeellinen määräys, sillä kommissiooneilta oli jäänyt muutamia kohtia vaillinaisiksi, joissa todellakin muutokset ja lisämääräykset olivat tarpeen. Niinpä esim. väkeväin juomain verossa määrättiin, kuinka paljo Skotlannin oluesta tuli maksaa veroa, kun huomattiin, että Englannissa oli kahdenlaista olutta. Skotlannin pää-viljalajin, kauran, ulosvientiä oli edistettävä samalla tavalla kuin Englannissakin edistettiin sen ohran ulosvientiä; samoin oli Skotlannin villaa edistettävä, koska peljättiin, että Englannin oivallinen villa sulkisi sen kokonaan käytännöstä. Rahan muutoksen suhteen tehtiin niin ikään tärkeitä lisäyksiä. Oli vielä yksi kohta, joka hyvin arasti koski Skotlantilaisten kansalliskunniaan, se nim. vietäisiinkö kruunu, valtikka ja miekka — niinkuin oli huudettu —, pois Edinburgista. Tämän suhteen päätettiin, että nämä kansalliset muistomerkit olisivat ikuisiksi ajoiksi pysytettävät «siinä osassa yhdistettyä kuningaskuntaa, jota nyt kutsutaan Skotlanniksi». Täten tuo hirveä agitatsiooni-kohta oli ratkaistu. Kaupan suhteen myös määrättiin tarkemmin että kaikissa osissa valtakuntaa piti olla samat edut ja samat rajoitukset kauppa-asioissa.

Monien ponnistusten perästä oli nyt vihdoin päästy niin kauvas, että Tammikuun 16 p:nä 1707 lopullinen äänestys unioonisovinnosta, siihen lisättynä ne muutokset, joita oli tehty, voitiin suorittaa. Tällöin sai «yea» 110 ja «not» 69 ääntä ja sen perästä kosketti Qveensberry päätöstä valtikalla, ja se oli muuttunut laiksi.

VI.

Ennenkuin menemme kertomaan ja tarkastamaan minkä kohtalon unioonisuunnitelma saapi Englannin parlamentissa, jättäkäämme hyvästi Skotlannin eduskunnalle. Se pysyi nimittäin vielä koossa jonkun aikaa järjestämässä muutamia seikkoja, jotka tarvitsivat tarkempia määräyksiä, ennenkuin unioni oli voimaan astuva. Niinpä tuli päättää, miten Skotlannin edusmiehet tuleviin parlamentteihin valittaisiin. Noista 45 edustajasta määrättiin 30 maapiirikunnille ja 15 kaupungeille. Entisiä vaalipiirejä täytyi tiettävästi yhdistää useampia yhdeksi, kun oli vaan 30 edusmiestä valittavana. Vaali oli tapahtuva muuten aivan entisellä tavalla. Kaupungeista sai ainoastaan Edinburg itsepäällisen edustajan. Muut kaupungit ja kauppalat jaettiin 14 ryhmään. Jokainen jäsen (kaupunki) kussakin ryhmässä valitsi

sitten yhden valitsijamiehen, jotka yhdistyneinä vasta valitsivat ryhmänsä edusmiehen. Jäljestä päin on Skotlannin edustajamäärä lisätty 60:ksi, v. 1832 8:lla ja v. 1867 7:llä, joista 11 on annettu kaupungeille, 2 kreivikunnille ja 2 yliopistoille. Nuo 16 ylihuoneen jäsentä oli aatelisto valitseva — niin päätettiin — keskuudestaan julkisella äänestyksellä kuhunkin tulevaan «Ison-Britannian» parlamenttiin. Ensimmäiseen päätti parlamentti kuitenkin keskuudestaan valita edustajat eli oikeammin se oli velvoitettu sitä tekemään unioonisovinnon mukaan, jos vaan kuningatar sitä vaatisi. Englannissa ei myöskään toimitettu uusia vaaleja ensimmäiseen yhdistettyyn parlamenttiin.

Mainittakoon tässä vielä se kohta Skotlannin edustajakunnasta, että se nyt tuli istumaan kahdessa huoneessa sen sijaan, että se ennen, kolmeen säätyyn jaettuna, istui yhdessä huoneessa. Aatelissäädyn edustajat saivat nyt sijansa ylähuoneessa; maapiirikuntain edustajat, «paroonit» ja kaupunkien edusmiehet tulivat alahuoneeseen. Pappeja ei ollut uskonpuhdistuksen jälkeen istunut Skotlannin parlamentissa; sentähden niille ei tullut mitään edustajaosaa yhdistettyynkään parlamenttiin.

Skotlannin parlamentin yksityiseksi tehtäväksi oli myös jäänyt tarkemmin määrätä korvaussumman käyttämisestä. «Darian komppanian» osakkaille oli maksettava heidän hävinneet rahansa sekä niille korkoa 5 % mukaan. Näiden suorittamiseen meni 232,884 puntaa. Valtiovelka sillä niin ikään oli suoritettava. Vielä päätettiin sillä maksaa kaikkien niiden kommissioonien palkat, jotka Annan hallituksen aikana olivat Lontoossa olleet uniooniasiasta keskustelemassa. Tämä päätös herätti mitä kiivainta vastustusta oppositsioonin puolelta ja yhteisen kansankin keskelle levisi siitä puhe, kuinka muka kommissioonin jäsenet olivat Lontoossa myöneet isänmaansa, jakaaksensa sitten hinnan keskenänsä. Korvaussumma pidettiin kaikissa tapauksissa jonakin myöntihintana, jonka tähden sitä yhteinen kansa, kun se (12 vaunuilla kuljetettuna) saapui Skotlantiin, otti jotenkin epäkohteliaasti vastaan.

Mutta tähän vielä ei «kaupanteon» puhe ole pysähtynyt. On jäljestä päin nostettu varsinainen syytös lahjomisesta. Tämän syytöksen tekijä on Georg Lockhart, Skotlantilainen Jakobiitti. Hän on kirjoittanut «muistelmia» uniooniseikoista, joihin hän kannaltansa olikin hyvin perehtynyt, sillä hän oli ollut jäsenenä unioonikommissioonissa, Skotlannin viimeisessä parlamentissa ja v. 1711 Ison-Britannian parlamentissa ja siinä kommissioo-

nissa, jonka se asetti yleisiä finanssi-laskuja tutkimaan. Tämän finanssikommissioonin jäsenenä tulee Lockhart «muistelmissaan», joista ensi painos ilmestyi jo 1714, siihen päätökseen, että Skotlannissa oli käytetty äänien ostamiseen Englannin kultaa. Tosi onkin, että ennen unioonin ratkaisua melkoinen summa, 20,000 puntaa, tavallisia muotoja vaarin-ottamatta Englannista oli lähetetty Skotlantiin, mutta että tällä summalla olisi tarkoitettu varsinaista äänten ostoa, siihen puuttuu päteviä todisteita. Asian todellinen laita näyttää olleen, että Skotlannin hallitus tähän aikaan tarvitsi tuon summan lainaksi, voidaksensa suorittaa maksamattomia palkkoja y. m. Oli nimittäin tärkeätä, että tällaisella hetkellä, kuin unioonin ratkaiseminen oli kysymyksessä, valtion saamamiehet olisivat tyydytetyt. Tämän huomasivat silloiset valtiomiehet ja kun Skotlannissa ei voitu rahoja hankkia, lainattiin niitä Englannista. Rahojen käyttäminen täten tosin voi välillisesti vaikuttaa unioonin hyväksi, vaan lahjomiseksi sitä ei suinkaan voida kutsua. Asiasta ei kuitenkaan voida kaikkea epäluuloa poistaa, siinä kun noita rahoja on liikutettu niin salamähkään. Ei näet tiedetä niiden takaisin maksostakaan varmaan: 12,325 puntaa sanoo Glasgowin jaarli kuitenkin takaisin maksetuksi. Voisi esim. luulla, että hallitusmiehet käyttämällä tällaista salaisuutta tahtoivat juuri välttää epäluulojen syntymistä tuolla kriitillisellä hetkellä, jolloin kaikkia seikkoja koetettiin selittää puoluetarkoituksien mukaan. Miten lieneekin, pysyy tämä asia, niinkuin Schiern huomauttaa, edelleenkin sillä kannalla, että ne, jotka federaatti-unioonia olisivat pitäneet hyödyllisempänä Skotlannille, uskovat lahjomista tapahtuneen, kun taas ne, jotka nykyistä unioonia suosivat, sitä eivät usko.

Maaliskuun 25 p:nä adjourneerattiin Skotlannin parlamentti ja noin kuukautta myöhemmin se hajoitettiin. Kääntykäämme nyt Englantiin.

Tammikuun 28 p:nä v. 1707 jätti kuningatar unioonisuunnitelman, semmoisena kuin se nyt oli Skotlannista palatessaan, Englannin parlamentille, lausuen sen johdosta muutamia kehottavia sanoja. Kumpikin huone muodostui ensin komiteaksi, kuten tärkeissä asioissa usein niillä tapana on. Samoin kuin Skotlannissa oli kirkko turvattu, turvattiin se Englannissakin. Muisto entisiltä «Covenantin» ajoilta synnytti vielä monessa pelkoa episkopaalikirkon vaaraan joutumisesta. Sen tähden hyväksyttiin Canterburyn arkkipiispan, Thomas Tennisonin ylihuoneessa tekemä ehdotus Englannin kirkon turvaamisesta. Täten saatiin toimeen: «An Act for Securing the Church of England as by law established». Oppositsiooni oli toivonut,

että unioni-traktaatin pykälät yksi kerrallaan otettaisiin tarkastuksen ja äänestyksen alaisiksi ja oli sitä tilaisuutta varten jättänyt päähyökkäyksensä. Tässä se kuitenkin pettyi, sillä hallitusmiehet ja unioonin suosijat eivät jättäneetkään enään unioniasiaa taistelujen raadeltavaksi, vaan päättivät käyttää tuota nykyjään hyvin parlamentaarista tapaa: «a question laid before Parliament by the Crown», jolloin tuli kysymykseen ainoastaan antaa joko hyväksyvä tai hylkäävä vastaus. Jo alahuone-komiteassa oli asiaa käsitelty niin joutuisasti, että vastustajat kutsuivat semmoista kiirettä «Post-hasteksi», johon Sir Thomas Lyttleton vastasi: «Ei niin, me emme saa matkustaa postikyytiä vaan hiljaista juoksua, ja minulla puolestani onkin se ajatus, että, niin kauvan kuin ilma on kaunis, tiet hyvät ja hevoset voimissaan, meidän tulee rientää eteen päin eikä pysähtyä ennenkuin yö on tullut.» Helmikuun 28 p:nä ratkaisi alahuone 272(4) äänellä 116 vastaan asian.

Ylähuoneessa oli kiivaampi taistelu. Erittäinkin se kohta, että kummallakin kirkolla voisi olla «oikea protestanttinen uskonto», näkyy Englannin arvokkaiden lordien päitä pyörälle panneen. Kummassakin uskonnonturvaamis-laissa kutsuttiin näet uskontoja tällä nimellä. Skotlannin maaveroa ja edustuskuntaa vastaan tehtiin niin ikään muistutuksia: edellinen oli arvattu liian vähäksi, jälkimmäinen liian suureksi, sillä Wales esim. maksoi hyvinkin niin ison veron, vaan sai ainoastaan puolen verran edustajia lähettää parlamenttiin. Tuon uuden nimen, «Ison-Britannian» kautta luultiin myös tulevan vaaran Englannin laeille, eikä tässä tuomarien vakuutuksetkaan tahtoneet saada arvokkaita lordeja rauhoittumaan. He näkivät unioonissa ainoastaan suurta onnettomuutta. Unioonisuunnitelma kuitenkin hyväksyttiin ylähuoneessakin suurella enemmistöllä, niin että kuningatar Maaliskuun 6 p:nä voi antaa vahvistuksensa uniooniyhdistykselle, jonka mukaan nyt Toukokuun 1 p:stä alkaen Britannian saarella oli oleva ainoastaan yksi kuningaskunta. Kuningattaren toivomus oli, että tätä päivää suuren merkityksensä vuoksi vietettäisiin juhlapäivänä koko valtakunnassa, vaan ainoastaan Englannissa se tapahtui. Ison-Britannian pääkaupungista kaikuivat silloin Te Deumin juhlalliset säveleet ja kanuunain kamalat äänet ilmoittaen maailmalle uuden päivän nousua Britannian saaren asukkaille!

Olemme nähneet kuinka nyt vuosisadan alkaessa Skotlannin olot olivat kypsyneet sille kannalle, että täydellinen uniooni Englannin kanssa tuli

aivan välttämättömäksi. Skotlantilaiset kauppatuumat ovat tässä olleet ratkaisevana seikkana: ne paljastivat epäkohdat mitä selvimmiksi, tuoden vielä muassaan tekoja, jotka kummaltakin kansalta avasivat silmät näkemään mihin arveluttavaan asemaan todellakin oli jouduttu. Ei ollut muuta neuvoa tilan parantamiseksi kuin ryhtyä taas unioonia puuhaamaan. Mutta nyt olikin kylliksi opetusta, miten työ oli aljettava, minkälaiselle perustukselle se oli rakennettava, että siitä tulisi luja ja seisovainen. Kummankin puolen oli uhrauksia tekeminen. Englannin tuli uhrata osa kaupastaan, joka sen ajan käsityksen mukaan ei ollutkaan mikään pikku seikka. Skotlannin taas puolestaan tuli panna yhtymisen hinnaksi itsenäisyytensä, kansallinen olemuksensa, joka varmaankin on suurin uhri, minkä ikinä voipi tehdä. Tämmöiset uhraukset tiettävästi koskivat kipeästi, vaan kun ilman niitä ei voitu päästä toivottuun maaliin, yhteisen hyvän perille, taivuttiin niiden tekemiseen, joten Skotlantilaiset pääsivät Englannin kauppaan osallisiksi ja Englantilaiset saivat viholliset Skotlantilaiset ystävikseen. Näin molemminpuoliset uhraukset ja edut silmäin edessä saatiin reaali-unioni toimeen. Tässä työssä ei tarvittu käyttää tuota historian prejudikaattia, miekan valtaa, se tehtiin neuvottelujen kautta. Vaan niinkuin asiain kulusta olemme nähneet, ei tätä yhtymistä kuitenkaan voida sanoa vapaaksi yhtymiseksi — siinä on liian paljon olosuhteiden pakotusta.

Skotlantia pakottivat unioniin ei ainoastaan sen aineellinen kurja tila, vaan myös hengen voimain liian suuret ponnistukset. Puhumattakaan Skotlannin kurjasta tilasta ylipään ja siitä siveellisestä rappeutumisesta, jota alituinen hurja puolue-elämä tuopi muassaan, olivat nuo suuret kauppahankkeet liian ankarasti koskeneet Skotlannin kansan kaikkiin voimiin. Ei siinä kyllä, että maan köyhiä varoja tuhlattiin noihin suuriin yrityksiin, niin että moni ennen hyvästi elänyt perhe oli kerjäläiseksi joutumaisillaan, nuo suuret Utopian tuumat ikäänkuin saattoivat koko kansan pois järjeltä, ensin sen mahtavan innostuksen kautta, minkä ne herättivät, ja sitten sen surunsekaisen närkästyksen kautta, joka noiden muka maailmaa muodostavien hankkeiden raukeamisesta oli seurauksena. Mutta ei ainoastaan Skotlannin ollut pakko käydä unioniin, oli siitä Englannissakin hiukka tuntoa. Jo Elisabetin ajoilta oli Englannissa varttunut se itsetieto, että Englannilla oli tärkeä sija Euroopan valtioiden rivissä, että sen tuli olla protestanttisuuden pääjohtajana katoolisuutta ja Ranskan paisuvaa valtaa vastaan. Tämä tieto oli nyt 17 vuosisadan kuluessa vahvistunut vahvistumistaan sekä

Cromwellin ja Wilhelm III:nen loistotekojen kautta että myöskin Stuartien häpeällisen toimettomuuden aikana. Oli siis luonnollista, että, kun Englanti tällaisilla silmillä katseli mannermaalle, se kernaasti tahtoi selkänsä taustan turvatuksi, ett'ei sen yht'aikaa tarvitsisi katsoa eteen ja taakse päin. Ja nyt Annan aikana kävi tämä vaikeus Englantilaisille hyvinkin selväksi koska olivat pakotettuina samalla aikaa, kuin he olivat sodassa mannermaalla, myötään tähtäämään Skotlantiin, jossa ja jonka kautta varsin suuria tuumia oli tekeillä heitä vastaan. Tämä seljän taustan turvaaminen se olikin, joka Englantilaisia nyt vihdoinkin pakotti oikein ponteviin toimiin unioonin toteuttamiseksi.

Näissä toimissa osattiinkin nyt, kun hyvää tahtoa ei puuttunut, käyttää oivallisesti valittuja keinoja. Ensinnäkin uskontoseikkojen erottaminen pois siltä alalta, jossa yhtyminen oli tehtävä, oli asia, jonka tekemättä jättäminen jo yksistään olisi voinut unioonlyrityksen tyhjäksi tehdä. Tämän todistavat kyllin selvästi 17:nen vuosisadan tapahtumat Britannian saarella. Ja olivathan ne tälläkin kertaa, vaikkakin suljettuina pois työalalta, unioonin solmimista vaikeuttamassa. Löytyi ihmisiä, joita kovasti huolestutti kirkon tuleva kohtalo. Voiko se olla turvattuna Englannin anastuksia vastaan? Eikö edellisiltä ajoilta ollut kylliksi kokemusta, minkä verran Englantilaisten vakuutuksiin oli luottamista? Mutta löytyi toisinkin ajattelevia, jotka unioonissa näkivät turvaa uskonnolle, niinkuin muillekkin Skotlannin eduille, niitä katoolisia hankkeita vastaan, joita Jakobiiteillä oli mielessä. Tuo korvaussumma vaikutti myös jotenkin paljon unioonin hyväksi, sillä hyvin moni noissa kauppa-asioissa osallisena ollut tuli sen kautta kerrassaan pakotetuksi unioonia suosimaan, kun hän siinä näki ainoan keinon hävinneiden rahojensa takaisin saamiseksi. Tältä kannalta katsoen ei tätä summaa aivan suotta kutsuttukaan maan myöntihinnaksi. Tuo seikka niin ikään, että unioonin kautta oli syntyvä uusi kuningaskunta, «Iso-Britannia», mahtoi jotakin vaikuttaa Skotlantilaisissa sen tunteen lieventämiseksi, että unioonin kautta heidän kansallinen itsenäisyytensä häviäisi, ja jos ei sillä todellista arvoa ollutkaan, niin täyttihän se ainakin kemian vaatimukset, sillä ainahan kahden aineen yhtymisestä jotakin uutta syntyy!

On ollut jäljestä päin riidan alaisena kysymyksenä, kuinka suuri kansan vastenmielisyys unioonia vastaan oli. Että vastenmielisyyttä oli, sitä ei suinkaan käy kieltäminen, vaan sen suuruutta on melkoisesti liioiteltu. Se tosiasia, että oppositsiooni ja varsinkin sen toimekkain osasto, Jakobii-

tit, niin monenlaisilla keinoilla niin vähän saivat aikaan, näyttää todistavan, ett'ei vastenmielisyys ollut juuri suuren suuri. Tässä tulee kuitenkin huomioon ottaa, että vastenmielisyyden ilmautumista saattoi jommoisestikin ehkäistä se seikka, että tarkoitusperiltään niin kokonaan eriävät ainekset kuin Jakobiitit ja kiihkeät presbyteriläiset, sitä edustivat. Mutta varmaa on, että vastenmielisyys muutamia vuosia jäljestä päin oli suurempi, joka luonnollisesti perustuu siihen, että unioonilta jo ensi vuosina toivottiin kaikemmoisia mahdottomia hedelmiä ja että muutoksen toimeenpanon kautta ensialuksi syntyi monellaisia hankaluuksia, jotka siellä ja täällä vastenmielisyyttä herättivät, kuten asianlaita oli oikeus- ja veroasioissa. Niinpä jo kerran 1713 koetettiin unioonirakennusta purkaakkin ja vielä kauvan aikaa häiritsivät Skotlannin oloja Jakobiittien salahankkeet. Vasta Yrjö III — «born and bred a Briton not an Englishman» — sai nauttia Skotlannin Jakobiiteiltäkin täyttä luottamusta.

Näin oli nyt vihdoin saatu poistetuksi se epäkohta, joka vuosisatoja oli häirinnyt Britannian saaren oloja, sen rauhaisaa kehkeytymistä. Jos nyt kysymme, kumpiko, Englanti vai Skotlantiko, sai nauttia suurempia etuja unioonin toteutumisesta, niin täytynee myöntää, että tässä Skotlanti samoin kuin uhrauksissakin saa etusijan. Englanti sai kyllä selkänsä turvatuksi ja siten voi vielä lisätyillä voimilla ryhtyä virkaansa toimittamaan Euroopan kansain yhdystyössä, mutta tämä etu, vaikka kyllä itsessään suuremmoinen, ei ole kuitenkaan niin suorastaan koskenut Englannin sisällisiin oloihin kuin sen eurooppalaiseen vaikutukseen, koko Eurooppaan. Skotlanti sitä vastaan on kaikissa jäsenissään saanut tuntea unioonin hyviä vaikutuksia; sen kautta pääsi Skotlannin kansan vilkas luonne oikein vaikuttamaan kaikilla aloilla. Teollisuus ja kauppa virkistyivät ja tuottivat suunnattomia rikkauksia Skotlannin ennestään köyhiin majoihin. Skotlantilaisille avautui avarampia näköaloja, he oppivat tuntemaan maailmaa laveammalta, kuin mitä he ennen ahtaassa isänmaassaan olivat voineet tuntea, he oppivat käsittämään, ett'ei heidän uhrauksensa ollutkaan niin suuri, kuin he alussa luulivat, että esi-isäin urotyöt voivat heitä nytkin vielä elähyttää ja jaloihin töihin kehottaa, että heille vieläkin oli tie avoinna maineeseen ja kunniaan vaikkakin heidän usein täytyi kulkea yhdessä entisten vihollistensa, Englantilaisten kanssa. Erilaisuuksia luonnollisesti vielä kauvan pysyi monessa suhteessa, mutta nyt kuitenkin oppivat kaikki Britannian saaren asujamet tuntemaan samoja etuja, yhteisiä harrastuksia, he oppivat käsittämään it-

seänsä yhdeksi kansaksi, että heidän yhdistynein voimin tuli työskennellä omaksi hyväkseen ja koko ihmiskunnan hyödyksi.

«Now there's one end of one old song», lausui Seafieldin jaarli — se sama, joka 1713 ylähuoneessa koki saada unioonia puretuksi — kun hän Skotlannin Lord-kanslerina piirsi nimensä sille paperille, jolle oli kirjoitettu, että Englannin parlamenttikin oli hyväksynyt unioonin. Vanha tämä virsi todella olikin, sillä olihan sitä jo laulettu yli sadan vuoden, milloin kimeämmällä, milloin karkeammalla äänellä. Nyt se saatiin loppuun lauletuksi. Ne valtiomiehet, joiden tehtävänä oli ollut tämän vaikean laulun johtaminen, olivat useammin kuin kerran saaneet tuntea oppilaittensa taitamattomuutta «huonokorvaisuutta» lauluntaidossa. Mutta vähitellen, monien harjoitusten kautta, korvat taipuivat tämän laulun säveliin ja laulu osattiin — pienempiä epäsointuisuuksia lukuun ottamatta — alusta loppuun. Patersonin kauppa-into, Fletcherin isänmaallisuus, Marlboroughin ja Godalfinin valtiomies-suuruus ja Queensberryn jäntevyys ovat ne instrumentit, joiden avulla vihdoinkin Englannin ja Skotlannin laulutaito kohosi siihen määrään, että virsi saatiin opituksi. *)

Tämmöisten «virsien» oppiminen, tämmöisten «fusioonien» toimeen saaminen on ollut historiassa hyvin vaikeata, ja ne ovat harvoin hyvin onnistuneet. Kun ajattelemme, mitä helpottavia kohtia Englannin ja Skotlannin kansain keskinäisissä suhteissa oli ja muistamme kuinka sitkeästi niiden unioonikehitys kuitenkin edistyi, voimme suunnille käsittää tämän historiallisen opin totuutta. Ja siitä vielä enemmän saadaksemme vakuutusta, tarvitsee meidän vaan mainita onnetonta Irlantia, jonka kanssa Englanti myöskin on tehnyt «fusioonin», vaikka mitä onnistumattomimman, laulanut «virren», jonka sävelten epäsointu vieläkin kuuluu ja tuskin koskaan lakkaa kuulumasta. Ylipään Englannin politiikkia moititaan itsekkääksi, Englantilaisten toimia liian heidän omaa etuansa tarkoittaviksi. Olkoon tämän miten tahansa, mutta se täytyy tunnustaa, että tämän unioonin rakentamisessa, jota nyt olemme kertoneet, Englantilaiset eivät osottaneet ainoastaan oikeutta ja kohtuutta vaan myöskin jalomielisyyttä heikompaansa kohtaan — ja senpä tähden tämä unioonirakennus seisookin lujana ja vakavana, jälkeisten sukupolvien ja koko ihmiskunnan siunaamana.

K. R. W.

*) Fletcherin ja Patersonin vaikutus on tosin negatiivista laatua.

N. s. kielen-uudistuksesta Unkarissa.

Lexicon linguæ hungaricæ ævi antiquioris. Magyar nyelvtörténeti szótár a legrégibb nyelvemlékektől a nyelvújításig. A. M. t. akadémia megbizásából szerkesztették Szarvas Gábor és Simonyi Zsigmond.

Tämän vuosisadan alussa heräsi Unkarin tieteellisen ja kaunokirjallisuuden alalla liike, jota on nimitetty kielen-uudistukseksi (*„nyelvújítás“*) ja jonka vaikutus unkarilaisten koko kansalliseen sivistykseen ja edistykseen on varsin suureksi katsottava.

Tuon liikkeen juuret ulottuvat jo menneen vuosisadan loppupuoleen. Maria Theresian pitkänä hallituskautena (1740—1780) oli unkarilaisten kansallistunne ja kansallishenki masentumistaan masentunut. Oleskellen parhaasta päästä Wienissä ja siellä huikaistuneena keisarinnan viehättävästä käytöstavasta ja suurista suosion-osotuksista oli Unkarin aatelisto, joka siihen aikaan esiintyi maan «esimerkkiä antavana säätynä» — käyttääkseni erästä meillä kuuluisaksi tullutta lausetta — vähitellen unhottanut sekä kielensä että kansallisuutensa. Seuraelämässä vallitsi Saksan, osaksi myöskin Ranskan kieli; kouluissa, tieteessä ja kirjallisuudessa, jopa lainsäädännössäkin taas latina. Näin ollen katsoi Maria Theresian ponteva ja älykäs jälkeläinen Jooseppi II sen ajan tulleeksi, jolloin kävisi tehokkaalla tavalla ryhtyminen itävaltalaisten ja Habsburgin hallitsijasuvun jo kauvan aikaa Unkariin nähden noudattaman politiikin tarkoitusperän saavuttamiseen, joka oli Unkarin valtiollisen ja kansallisen itsenäisyyden hävittäminen maan saksalaistuttamisella, ja hän määräsi sen vuoksi pitemmittä mutkitta Saksan kielen Unkarin viralliseksi kieleksi.

Tämä yritys unkarilaisen kansallisuuden hävittämiseen sai kuitenkin aikaan ihan toista, kuin mitä sillä oli tarkoitettu. Unkarin kieltä vastaan tähdätty surman-isku herätti taas eloon tuon jo melkein tykkänään sammuneen rakkauden tähän kieleen, unkarilaisten kansallistunne virkosi horrostilastaan, paisui, kiihtyi ja synnytti jaloja ja väsymättömiä ponnistuksia Unkarin kielen ja kirjallisuuden kehkeyttämiseksi ja edistämiseksi, sekä yleensä Unkarin koko henkisen elämän uudistamiseksi kaikilla aloilla.

Tätä työtä kielen ja kirjallisuuden kohottamiseksi vaikeutti kuitenkin erinomaisen suuressa määrässä se rappiotila, johon Unkarin kieli kauvan

laiminlyödyn viljelemisen johdosta oli joutunut. Löytyi ääretön joukko käsitteitä jo seuraelämänkin, saati sitte tieteen ja kirjallisuuden alalla, joitten ilmituomiseen tuolla kehityksessään takapajulle jääneellä kielellä ei ollut mitään sanoja. Näitä sanoja oli siis hankittava, jos tahdottiin Unkarin kieltä Euroopan muitten sivistyneitten kielten rinnalle ja tasalle kohottaa. Mutta millä tavalla? Siinäpä kysymys. Kielen luonnollinen kehkeytyminen käy vähitellen, asteettain, niin sanoaksemme huomaamatta; tarvittavat uudet sanat muodostuvat vanhojen mallin mukaan, kielen luonnetta ja sen lakien vaatimuksia noudattaen. Mutta tämmöinen luonnonmukainen kehitys oli noille tulisille, kuumaverisille magyareille liian hidas. He eivät malttaneet sitä odottaa, eivät myöskään liioin tunteneet kielensä lakeja, vaan ottivat omin päin tätä kieltä edistääksensä ja, kuten sitä nimittivät. «uudistaaksensa».

Näitten kielen-uudistajain etunenässä ja johtajana seisoi *Frans Kazinczy* (1759—1831), jonka vaikutusvoima tässä suhteessa oli sitä suurempi koska hän, itse tuottelias kirjailija, pitkät ajat oli kaikkien Unkarin kirjallisten harrastusten keskipisteenä, elähyttäen niitä hienolla, monipuolisella sivistyksellään, etevällä kyvyllään ja innokkaalla isänmaan-rakkaudellaan. Kazinczy väitti, että «kaunokirjailijan korkein laki on se, että hänen kirjoitelmansa tulisivat kauniiksi. Kaikki, mikä tätä harrastusta auttaa, on sallittu, olkoonpa se sitten kieliopin ja puhekielen mukaista tahi ei». Ja edelleen: «Ei ikinä ole väärempää oppia levitetty kuin se, että «usus dominatur in linguis» (tapa vallitsee kielissä); päin vastoin kirjailija käskee niin ja niin tapahtuvaksi, ja niin tapahtuu . . . . Kielen turmeluskin on kunnioitettavaa, jos se tuottaa mukanaan jotain kaunista, hyvää.»

Tämmöisille periaatteille perustuva kielen uudistaminen tietysti ei saattanut muuta kuin todellakin suuresti turmella kieltä, sen johtajaksi kuin siten tuli mielivalta ja oikku eikä kielen omat lait. Siitä tavasta, jolla moista kielen-uudistusta toimeen pantiin, mainittakoon muutamia esimerkkejä.

Johtopäätteitä käytettiin väärin, siten että semmoisilla päätteillä, joilla kielisääntöjen mukaan johdetaan sanoja verbeistä, sepitettiin niitä nomineista. Esim. *estély*, iltama, soirée (sanasta: *este*, ilta); *erély*, pontevuus, energia (*erő*, voima); *kedély*, mielenlaatu, Gemüth (*kedv*, mieli), vaikka *-ály* eli *-ély* päätteellä vaan saa johtaa nomineja verbeistä (esim. *akadály*, este, verbistä *akadni*, takertua; *szenvedély*, intohimo, verbistä *szenvedni*, kärsiä). Päin vastoin taas tekaistiin sanoja semmoisia kuin *festész*, maalari

(*festeni*, maalata); *építész*, arkkitehti (*épiteni*, rakentaa), *történész*, historiantutkija (*történni*, tapahtua), vaikka johtopääte *-ász* l. *-ész* liittyy vaan nomineihin (esim. *juhász*, lampuri, nominista *juh*, lammas; *kertész*, puutarhuri, nominista *kert*, puutarha).

Vieraista kielistä lainatuilla johtopäätteillä muodostettiin sanoja, esim. slavilaisperäisellä *-nok* l. *-nök* päätteellä: *titoknok*, sihteeri (sanasta *titok*, salaisuus — siis saman mallin mukaan kuin keskiaik. latinal. *secretarius*, salakirjoittaja, Geheimschreiber, sanasta *secretus*, salainen); *tanácsnok*, neuvos (*tanács*, neuvo); *elnök*, esimies, presidentti (*el-*, esi); *mérnök*, insinööri (*mérni*, mitata). (Vrt. suomal. *runoniekka*, *kirjaniekka* y. m., joissa *-niekka* = venäl. *-никъ*).

Sepitettiinpä vielä ihan uusiakin johtopäätteitä, omasta pajasta lähteneitä, jotka olivat kaikkea merkitystä vailla. Semmoisia olivat esim. *-oncz* (*-encz*, *-öncz*): *ujoncz*, nahkapoika, rekryytti (sanasta *új*, uusi); *kegyencz*, suosikki (*kegy*, suosio); *küldöncz*, käskyläinen, ordonnanssi (*küldeni*, lähettää); — *-ar*: *jogar*, valtikka (*jog*, oikeus, valta); *lovar*, taideratsastaja (*ló*, hevonen); — *-or*: *modor*, tekolaatu, maneeri (*mód*, tapa); *tudor*, tohtori (*tudni*, tietää); — *-da*; *iroda*, kanslia (*írni*, kirjoittaa); *szálloda*, hotelli (*szállani*, asettua, majoittua); *lovarda*, ratsastushuone, sirkus; *nyomda*, kirjapaino (*nyomni*, painaa); *tébolyda*, hulluinhuone (*téboly*, hullu); — *-v*: *elv*, periaate (*él*, terä, kärki) ja samasta juuresta *-cz* päätteellä: *élcz*, kokkapuhe, vitsi; — *-g*: *anyag*, aines (*anya*, äiti — siis saman mallin mukaan kuin latinal. *materia*, aine, sanasta *mater*, äiti!)

Yhdysperäisiä sanoja valmistettiin, vasten kielen luontoa, saksalaisten mallien mukaan joukottain, kääntämällä niitä sanasta sanaan, esim. *szellemdús* = geistreich (henkirikas); *vérszegény* = blutarm (veriköyhä); *élethű* = lebenstreu (elämän-uskollinen); *udvarképes* = hoffähig (hovikykenevä); *tiszteletteljes* = achtungsvoll (kunnioitusta täysi); *előitélet* = Vorurtheil (etutuomio); *kebelbarát* = Busenfreund (helmaystävä); *kilátás* = Aussicht (ulosnäkö). Viime mainittua sanaa ei ainoastaan käytetty merkityksessä: «näköala», vaan vieläpä «toive»-käsitettäkin merkitsemään, siis samoin kuin jos suomeksi sanottaisiin: «hänellä on hyvät ulosnäöt» pro: h. o. h. toiveet!

Vieraita puheenparsia, varsinkin germanismeja, istutettiin kieleen kosolta. Kazinczy teki sitä ehdon tahdon, väittäen että «neologus» (kielenuudistaja) «muuttaa vieraita puheenparsia unkarilaisiksi, siihen katsomatta, onko kukaan ennen häntä jo niin puhunut vai ei.» Semmoisista «muutok-

sista» mainittakoon monien joukosta muutamia. Esim. *eltekintve attól* = abgesehen davon (poiskatsoen siitä); *nem esinál belőle lelkiismeretet* = macht sich daraus kein Gewissen (ei tee siitä omaatuntoa); *osztom a szólónak nézetét* = ich theile die Ansicht des Redners (jaan puhujan mielipiteen); *fáradságot vett magának* = er hat sich die Mühe genommen (on ottanut itselleen vaivan); *súlyt fektet reá* = legt Gewicht darauf (laskee painoa sen päälle); *szőnyegre kerül* = kommt auf's Tapet (tulee tapeetin päälle); *szerencse föl* = Glück auf (onnea ylös)!

Mutta ei siinä kyllä, että uusia sanoja tehtiin väärillä tahi kokonaan olemattomilla johtopäätteillä ja että vieraita puheenparsia tyrkytettiin kieleen, mentiinpä vielä niinkin pitkälle, että jo olemassa olevia vanhoja sanoja itsevaltaisesti typistettiin, jotta siten saataisiin muka lyhyitä ja sujuvia, varsinkin runontekoon sopivia sananmuotoja. Tämä tapahtui siten, että varsinkin pitempien sanojen lopusta karsittiin pois johtopäätteet tahi oikeammin sanoen niitä tavuja ja äänteitä, joita semmoisiksi luultiin. Niinpä laitettiin esim. sanasta *dicsőség*, loisto, komeus (joka päätteellä *-ség* johtuu sanasta *dicső*, komea) muoto *dics*, aivan samalla tapaa kuin jos suomalaisesta sanasta «komeus» tehtäisiin sana «kom»; sanasta *ragaszték*, liite (*ragasztani*, liittää) saatiin *rag*; sanasta *üdvösség*, onnellisuus, autuus (*üdvös*, onnellinen) tuli *üdv* ja sanasta *emlékezet*, muisto (*emlékezni*, muistaa) *emle* j. n. e. Nämä täten kyhätyt sananmuodot olivat sitten olevinaan noitten typistettyjen sanain «varsinaisia juuria». Välistä silvottiin semmoisistakin sanoista, jotka eivät olleet johdannaisia, loppu-osa pois, niin että esim. *árnyék* (varjo) sanan sijasta muitta metkuitta käytettiin vaan *árny!* Tämmöiseen typistystyöhön oli erittäinkin eräs Helmeczy niminen kirjailija varsin näppärä, jonka johdosta tehtiin sanasutkaus: «Helmeczy, ki a szókat elmetszi» s. o.: H., joka sanoja kuohitsee («Helmeczy» äännetään: hälmätsi ja «elmetszi»: älmätsi).

Ylempänä kerrottua kielen-uudistusta, jota Kazinczy itse lukuisissa kaunokirjallisissa teoksissaan sekä hänen oppilaansa runoilijat Berzsenyi, Kölcsey, Szemere ja Szentmiklósy kuin myös kirjallisuudenhistorian tutkija Schedel eli Toldy, joksi hän myöhemmin nimensä unkarilaistutti, käytöllisesti toimeen panivat, ei suinkaan yleisesti hyväksytty. Sitä vastaan nousijat vanhat kirjailijat ja sen aikuiset kielentutkijat; suuresta yleisöstäkin enin osa sen hylkäsi. Täten syntyi ankara kiista *ortholoogien* ja *neoloogien* välillä, joka kiihtymistään kiihtyi, leveten ympäri koko maata yhteiskunnan kaik-

kiin luokkiin, vieläpä tunkien valtiollisenkin elämän alalle; komitaattikokouksissa vaadittiin näet, että Kazinczya virallisesti kiellettäisiin kirjoja kirjoittamasta! Jo v. 1806 oli neoloogeja vastaan ilmestynyt eräs pilkkakirjoitus *Búsongó Ámor* (Huolehtiva Aamor), jota sitten muutaman vuoden perästä seurasi kuuluisa *Mondolat* niminen herjauskirja. Tämä, alkuaan erään Szentgyörgyi nimisen lääkärin kirjoittama ja sittemmin useampien ortholoogien parantama, oli sukkelasti kokoonpantu neoloogien sepittämistä uusista sanoista ja varustettu ilkeällä kansikuvalla (lyyrynsoittaja aasin seljässä). Vaan eivätpä jääneet neoloogitkaan vastausta vaille. Kazinszy itse julkaisi *Tövisek és virágok* (Okaita ja kukkia) nimisen kirjan, jossa hän pontevasti torjui kielen-uudistusta vastaan tehtyjä hyökkäyksiä, ja pian sen jälkeen ilmestyi Kölcseyn ja Szemeren *Felelet* (Vastaus), jossa tekijät sekä runomitalla että suorasanaisesti, paikoittain hyvinkin törkeällä tavalla, löylyttivät ortholoogeja. Nämät vastasivat taas uudella pilkkakirjoituksella *Új szellem* (Uusi henki), joka oli laadittu draamalliseen muotoon.

Tätä tämmöistä kinaa kesti kolmattakymmentä vuotta, kunnes neoloogit vihdoin 1831 vuoden paikoilla pääsivät voitolle. Siihen vaikuttivat useammat yhteen sattuneet, heille suotuisat seikat.

Ensiksikin silloisilla Unkarin kielen tutkijoilla ei ollut mitään tukevaa tieteellistä pohjaa, jolla seisoen he olisivat menestyksellä saattaneet kielen-uudistusta ja sen harrastajia vastustaa. Poikkeuksena oli kyllä nerokas *Nikolai Révai*, unkarilaisen historiallisen kielentutkimuksen perustaja, mutta hän kuoli jo v. 1807, jättämättä jälkeensä ketäkään hänen työtänsä jatkamaan täysin kykenevää oppilasta. Toiseksi astuivat Kazinczyn kanssa ja jälkeen esiin semmoiset Unkarin uudemmassa runoudessa etevät miehet kuin Kaarlo Kisfaludy († 1830), Vörösmarty († 1855), Bajza († 1858), Czuczor († 1866), jotka kaikki liittyivät tähän uuteen kielisuuntaan ja suosituilla teoksillaan saattoivat suuren yleisönkin siihen vähitellen tottumaan ja mieltymään. Kreivi Tapani Széchenyin, «suurimman unkarilaisen», kaikilla aloilla, niin yhteiskunnallisella ja taloudellisella kuin kirjallisella ja tieteellisellä, alkuun panemat suuremmoiset uudismuutokset olivat niinikään omiaan puheenalaista asiaa edistämään; «uudistus» tuli yleiseksi tunnussanaksi kaikkialla eikä kieltäkään katsottu semmoiseksi, johon se ei olisi voinut koskea. Sanomakirjallisuuden kehkeytyminen sekä tuomioistuinten, virastojen ja koulujen siihen aikaan tapahtunut unkarilaistuminen vaativat niin ikään Unkarin kielen viljelemistä ja rikastuttamista, ja niin sai tuo uudistettu kieli

ennen pitkää jalansijaa näilläkin aloilla, jopa itse kansan eduskunnassakin. Vihdoin, ikäänkuin siunatuksi päätökseksi, v. 1831 perustettu Unkarin tiedeakatemiakin, joka etevimmäksi tehtäväkseen oli ottanut Unkarin kielen viljelemisen, asettui kielen-uudistuksen puolelle, jotenka tämä, sitten kuin sen vastustajain äänet vähitellen olivat kuulumasta lakanneet, tuon koko kansan lämpimästi suosiman tieteellisen laitoksen suojassa pääsi täydelliseen voittoon.

Vaikka kielelliseltä kannalta katsoen ehdottomasti täytyy moittia ja hyljätä nyt puheena ollutta kielen-uudistusta, se kun mielivaltaisella, kielen luonnollista kehittymistä sortavalla menetystavalla sitä mitä suurimmassa määrässä pilasi ja vahingoitti, niin ei kuitenkaan voi kieltää, että juuri sama kielen-uudistus unkarilaisten kansalliseen ja sivistyshistorialliseen kehitykseen nähden tuotti suurta hyötyä. Nuot uudet sanat ja lauseparret — joitten joukossa sentään, se on myönnettävä, paljon pahan ohessa löytyi jotain hyvää ja kelpaavaakin, esim. semmoisia sanoja, jotka jo olivat vanhentuneet, mutta nyt saatettiin uudestaan käytäntöön, kuin myöskin koko joukko kansan suusta koottuja murresanoja — joutuivat valtiollisen, yhteiskunnallisen ja kirjallisen elämän kieleen ja virkistivät ja edistivät siten tätä elämää arvaamattomassa määrässä. Niitä käyttivät myöskin, ilman poikkeuksetta, Unkarin suurimmat runoilijat, jotenka ne saavuttivat niin sanoaksemme kansalais-oikeuden kirjakielessä.

Mutta kaikesta tästä huolimatta pysyy kuitenkin se, mikä on väärää, vääränä. Ja koska vääryys aina, missä muodossa ja millä alalla se ilmestyykään, mahdollisuutta myöten on poistettava, sentähden on Unkarissa taas — sitten kuin nuot kovat myrskyt, jotka tämän vuosisadan keskipaikoilla perustuksia myöten järkähyttivät Unkarin kansaa, suomatta sille mitään aikaa tämänlaatuisten kysymysten käsittelemiseen ja pohtimiseen, kysymyksenä kun oli itse kansan oleminen taikka olematta oleminen, onnellisesti ovat ohitse menneet — huomio kääntynyt tuohon samaan kielen-uudistukseen ja tuo vanha kiista neoloogien ja ortholoogien välillä uudestaan eloon herännyt.

Erotus entisen ja nykyisen riidan välillä on kuitenkin melkoisen suuri. Ortholoogeilla on nyt toisenlaisia aseita käytettävinään kuin pilkan ja ivan, ne nimittäin, joita viime aikoina reippaasti edistynyt, vakavalle tieteelliselle pohjalle perustuva vertaileva kielentutkimus heille tarjona pitää. Heillä on nyt semmoisia johtajia kuin Hunfalvy, Budenz, Szarvas, Simonyi, Szinnyei,

Halász, Volf y. m., jotka kykenevät näitä aseita yhtä taitavasti kuin pontevasti käyttämään. Neoloogien lippua yrittivät kyllä vielä kohottamaan Juhani Fogarasi, suuren vv. 1862—1875 ilmestyneen ***Magyar nyelv szótára***n (Unkarin kielen sanakirjan) tekijä, ja ylempänä mainittu Frans Toldy, mutta huonolla menestyksellä.

On kyllä totta, että suuri joukko neoloogien sepittämistä sanoista jo on niin kieleen ja sen käytäntöön juurtunut, että niitä enää on mahdoton siitä pois kitkeä. Mutta on paljon semmoisiakin, joihin nähden se vielä käy päinsä, ja ennen kaikkia on tarpeellista, että yhä vieläkin tarvittavia uusia sanoja muodostettaissa kerrassaan tehdään loppu siitä väkivaltaisesta tavasta, jolla neoloogit niitä kyhäsivät. Tuo uudestaan eloon herännyt kysymys, jota on käsitelty lukemattomissa ***Magyar Nyelvőr*** nimisessä, vuodesta 1872 ilmestyneessä kielitieteellisessä aikakauskirjassa julaistuissa tutkimuksissa ja kirjoituksissa, on siis Unkarin kielen puhdistamiselle ja vastaiselle kehkeytymiselle epäilemättä tuottava hyviä tuloksia.

Arvaamattomaksi hyödyksi tässä tärkeässä työssä on oleva se suuremmoinen, Unkarin tiedeakatemian kustannuksella toimitettu teos, jonka nimi on tämän kirjoituksen otsassa ja josta 1:nen vihko äskettäin on painosta ilmestynyt.

Kuten jo nimi — suomeksi: «Unkarilainen kielihistoriallinen sanakirja vanhimmista kielen-muistomerkeistä alkaen kielen-uudistukseen asti» — osottaa, sisältää tämä sanakirja kaikki ne Unkarin kielen sanat, jotka tavataan sen vanhemmassa kirjallisuudessa, tämän esikoisesta, tunnetusta ***Halotti beszéd***istä (12:n vuosisadan loppu- tahi 13:n alkupuolelta) alkaen menneen vuosisadan viimeiseen neljännekseen saakka. Tämän sanavaraston kokoon saamiseksi on tietysti ollut tarvis läpikäydä koko tuo mainittu kirjallisuus, joka käsittää noin 600 eri numeroa. Tärkeimmät näistä ovat n. s. ***Codex***it eli vanhimmat käsikirjoitukset, jotka ovat kootut ja painetut ***Nyelvemlektár*** nimiseen kokoelmaan. Niistä ovat huomattavimmat ***Wienin Codex***, sisältävä Vanhan Testamentin kirjain käännöksiä, v:lta 1436—1439; ***Münchenin Codex***, jossa on evankeliumien käännökset, v:lta 1466 ja ***Erdy Codex***, sisältävä epistolain ja evankeliumien selityksiä ynnä legendoja, v:lta 1526—1527. Myöskin Alb. Molnárin ***Dictionarium Ungarico-Latinum*** (Unkarilais-latinalainen sanakirja) v:lta 1604 on ollut mitä tähdellisimpiä lähteitä sanain keräämisessä.

Kaikissa tuon vanhan kirjallisuuden tuotteissa löytyvät sanat sekä ne

lauseet ja sananparret, joissa ne tavattiin, olivat muistoon kirjoitettavat ynnä tarkkojen sitaattien kanssa niistä paikoista, joissa ne kussakin teoksessa löytyivät. Tätä työtä, jossa noin puoli sataa henkeä oli osallisena, kesti viisi vuotta. Sen jälkeen olivat kokoon saadut ainekset järjestettävät, johon toimeen kului kaksi ajastaikaa. Vasta sitten saattoi varsinainen suoritustyö alkaa, johon taas meni viisi vuosikautta.

Sanat, aakkosellisesti, osaksi myöskin etymoloogisesti järjestettyinä, ovat varustetut latinan ja saksan kielille tehdyillä käännöksillä, jotka nekin mahdollisuuden mukaan ovat vanhoista sanakirjallisista lähteistä ammennetut. Milloin sanain ääntämisestä on varma tieto saatu, ovat ne uuden-aikaisen kirjoitustavan mukaan painetut, mutta vastaisessa tapauksessa sanat, samoin kuin kaikki sitaatitkin, ovat ihan semmoisina kuin ne lähteissä tavataan.

Tämän suuren sanakirjallisen työn alkuunpano on professorien J. Budenzin ja G. Szarvasin ansio, jotka siitä esiin toivat ehdotuksen v. 1873. Varsinainen toimitustyö uskottiin sittemmin v. 1880, kun ainekset olivat kootuiksi ja järjestetyiksi saadut, Szarvasille ja prof. S. Simonyille, jotka viime vuoden lopulla saivat tehtävänsä suoritetuksi, niin että painamista tänä vuonna saatettiin aloittaa. Ensimmäisen vihon johdannossa tekijät antavat lavean ja asiallisen esityksen työstään ja kaikista siihen kuuluvista erityisseikoista, mainiten myöskin niitä suuria vaikeuksia, jotka heitä siinä kohtasivat m. m. sen kautta, että ainekokoelmissa tuon tuostakin keksittiin erehdyksiä ja vikoja, joitten korjaamista varten täytyi uudestaan tutkia alkuperäisiä lähteitä, mikä tietysti vei paljon aikaa varsinaisesta suoritustyöstä.

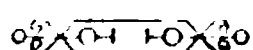
Teos ilmestyy 10—12 arkin kokoisissa vihoissa (vihon hinta 1 floriini), viiden kuuden viikon väliajoilla; kun vihkojen luku on laskettu nousevan noin 30:een, olisi siis viimeinen vihko odotettavana kolmen, neljän vuoden päästä.

Unkarin kielihistoriallisessa sanakirjassa on, sanotaan sen tilaus-ilmoituksessa, suuri joukko vanhoja sanoja vedetty esiin unhotuksista; monet muut sanat ilmestyvät siinä ensikerran oikeassa muodossaan ja merkityksessään, ja moni kaunis ja ytimekäs puheenparsi ja sananlasku saavat siinä selityksensä.

Tämä sanakirja on siis, kerran painosta valmistuneena, oleva todellisena aarreaittana sekä kirjailijoille että etenkin kielentutkijoille ja niin muo-

doin suuressa määrässä hyödyttävä ja edistävä etupäässä Unkarin, mutta myöskin muitten suomalais-ugrilaisten kielten tieteellistä tutkimista.

Antti Jalava.

Kotimaan kirjallisuutta.

A. O. Heikel, Rakennukset Tsheremisseillä, Mordvalaisilla, Virolaisilla ja Suomalaisilla. Akatemiallinen väitöskirja. Ylipainos Suomi-kirjasta. Helsingissä 1887.

— — Die Gebäude der Čeremissen, Mordvinen, Esten und Finnen. Suomalais-Ugrilaisen seuran aikakauskirja IV. Helsingissä 1888.

— — Kansatieteellinen sanasto kuvien kanssa. Vähäinen alkukoetus muutamien Kalevalassa mainittujen esineitten selittämiseksi. Ylipainos Suomi-kirjasta. Helsingissä 1885.

Tietoja Suomen kansasta ja sen sukulaisista on tällä vuosisadalla paljonkin koottu ja on kansanrunouden, kielen ja historian alalla arvokkaita tieteellisiä tutkimuksia toimitettu. Muinaistieteen alalla olemme myöskin jo päässeet hyvään alkuun, vaan varsinaisen kansatieteen (supistetussa merkityksessä) ala on meillä vielä verraten raivaamaton, vaikka kohta aineksia on viime aikoina silläkin alalla uutterasti koottu. Sangen rohkealta tuntuu sentähden yritys akatemiallisessa väitöskirjassa, jolta ennen kaikkea vaaditaan tieteellistä tarkkuutta ja johdonmukaisuutta, esittää «Rakennukset Tsheremisseillä, Mordvalaisilla, Virolaisilla ja Suomalaisilla» *) ja koettaa tähän yhdistää kaikki rakennukset vajasta eli pylväskatoksesta alkaen pohatan kaksinkertaiseen asuntorakennukseen asti. Tuo tehtävä on epäilemättä kansalliselle tieteellemme ylen tärkeä ja kiitettäväähän on, että tiedemies suurta tavottelee, jos hän voi sitä saavuttaa; vaan jos hän ei sitä voi, jos tarkkuus, selvyys ja johdonmukaisuus aineksien paljouden tai tehtävien vaikeuden tähden hukkaantuvat, niin olisi epäilemättä tieteelle paljon hyödyllisempää, että tehtäisiin pienempi, vaan tarkempi työ, jota ei tarvittaisi kohta uudestaan tehdä. Mielestämme kirjan tekijä on kovasti erehtynyt joko tiedoistaan ja voimistaan taikka tieteen vaatimuksista, kun hän on ottanut mainitun tehtävän kokonaisuudessa yhdellä kertaa toimittaakseen.

Kirjaa tarkastaessa katselee lukija mielihyvällä siinä olevia lukuisia kuvia, vaan itse kirjoitus ei niin miellytä, ensiksi sen tähden että kieli on huononpuoleista, toiseksi sen tähden että asiat esitetään monissa kohdin epä-

*) Kankea nimi.

selvästi ja huolimattomasti, ja kolmanneksi sen tähden, että ne päätelmät, joita tekijä kertomuksiensa johdosta tekee, ovat hajallaan näiden seassa ja, samoin kuin järjestelmät, tavallisesti eivät tunnu kylläksi perustetuilta, kun niitä sieltä täältä löytää. — Tilan ahtauden vuoksi voimme tätä arvostelua ainoastaan lyhvillä esimerkeillä todistella.

Ryhdymme kohta pääasiaan, nimittäin tekijän päätelmiin ja järjestelmiin, ja pysymme yksinomaan suomalaisella alalla, koska kotimaiset olot ovat meille kaikille tutuimmat. — Suomalaisista tuparakennuksista puhuessaan asettaa tekijä ensin siv. 208—215 esille 38 asemapiirrustusta suomalaisista asunnoista, jakaa ne 3 tyyppisarjaan A, B ja C, vaan ei viittaamallakaan mainitse, mistä hän on nuo tyyppinsä saanut, joka tietysti asian selvitykseksi olisi ollut ylen tärkeätä. Arvattavasti nämä sarjat eivät ole oikein sopineet muiden järjestelmien kanssa yhteen, koska ne kohta taas jätetään oman onnensa nojaan ja ryhmitellään suomalaiset tuvat näistä tyypeistä huolimatta uunirakennuksien mukaan. Kumminkin, koska tekijä alkaa karjalaisilla rakennuksilla, sivulla 219 asettaa tyypin A I inkeriläisen tuvan alkumuodoksi ja sivun 229 alussa savolaisista rakennuksista puhuessaan arvelee rakennuksen, jossa on yksi tupa ja porstua, olleen alkuperäisimmän sielläkin, niin voi luulla, että tekijä pitää tyyppisarjaa A itäsuomalaisena. Että niin ei ole asian laita, sen tietää jokainen, joka Itä-Suomen oloja tuntee. Alkuaan on Itä-Suomessa, niinkuin arvattavasti melkein yleiseen maassamme, rakennettu kukin huone eri katon alle, ja koska emännän oli alituisesti aitassa käytävä, rakennettiin aitta lähin tupaa ja asetettiin sen ovi vastapäätä tuvan ovea. Mukavuuden vuoksi rakennettiin sittemmin katos ovien välille sadetta vastaan ja hatarat seinät pyryilmaa vastaan. Tämä on porstuan synty ainakin Itä-Suomessa, jossa vielä tavataan kaikki mainitsemani kehitys-asteet. Muutamissa seuduissa kutsutaan vielä tänäpäivänä muhkeissakin asuntorakennuksissa porstuan takaovea veräjäksi eli veräissolaksi, joka sekin selvään osottaa, että suomalainen porstua ei alkuaan ole ollut mitään muuta kuin välitila eli sola kahden rakennuksen välissä. Tämmöistä kehitystä ei kirjan tekijä ole olettanut muitakaan tyyppisarjoja järjestäessään, hänen mielestään pitää olla porstua joka asunnossa.

Sarjaa A esitettäessä siv. 210 sanotaan, että kun kamari tehdään tuvan viereen, niin ei tuvan uunia aseteta siihen nurkkaan, johon kamari yhtyy. Nyt on ollut luonnollisena sääntönä, että uunin asema tuvassa riippuu ilmansuunnasta. Isoa uunia, joka peittää melkein puolet seinästä, tietysti ei voi asettaa päivän puolelle, jolloin se tekisi tuvan pimeäksi, vaan aina tuvan pohjoispuolelle *). Semmoisissa rakennuksissa, joissa on tehty kamari porstuan perään, on porstuan ulko-ovi taas useasti lämpimään ilmaan päin ja kamari siis juuri tuvan uunin kohdalla. Tosin

*) Seikka, jota ei kirjassa ole huomautettu.

on niitä semmoisiakin rakennuksia, joissa tuvan uuni ja kamari eivät ole vierekkäin, vaan ne, kuten enimmät A sarjan rakennuksista, kuuluvat niihin, joissa tuvan uunin suu on peräseinään päin ja joita tekijäkin pitää alkujuureltaan joko venäläisinä tai ruotsalaisina; vaan niistä kohta enemmän.

Siv. 217 ja 218 jaetaan suomalaiset tuvat neljään ryhmään: etelä-karjalaiseen, savolaiseen, pohjalaiseen ja hämäläiseen. Etelä-Karjalan tuvan päätuntomerkkinä pitää tekijä patsaalla ja orsilla varustetun liesikiukaan, savolaisen tuntomerkkinä kiukaan ilman patsasta ja orsia sekä jako- ja pilariorren (savolaisesta kiukaasta on syntynyt *virolainen takkakiuas!*), pohjalaisen pirtin tuntomerkkinä takkakiukaan, jossa takka ja kiukaan suu ovat väliseinällä eroitetut ja kiukaan suu peräseinälle päin, vihdoin hämäläisen pirtin tuntomerkkinä takan. Kun hän sitten rupeaa lähemmin näitä 4:ää tyyppiänsä selittämään, kuvaa hän karjalaisen tuvan semmoisena, kuin se yleisimmin oli viime vuosisadan lopulla ja tämän vuosisadan alussa, savolaisen nuoremmaksi kehittymässä, pohjalaisen osaksi vieläkin nuorempana ja vihdoin hämäläisen semmoisena, kuin se on nähtävänä tänäpäivänä Hämeen varakkaissa taloissa. Tällä mielestämme epätieteellisellä tavalla voidaan tavallaan pitää noita tyyppejä erillään, vaan itse asiassa ne eivät muodostakkaan neljää erityistä kehitysjaksoa, vaan ainoastaan eri asteita kahdessa kehitysjaksossa. Ne siis eivät kelpaa erottamaan, vaan pikemmin yhdistämään eri maakuntien rakennustapoja.

Viipurin läänistä on kuvattu 2 kiuasta (kuvat 212 ja 213), joista toisessa on patsas, toisessa ei; myös Savosta on kuvattu 2 kiuasta (kuv. 225 ja 226), joista niin ikään toisessa on patsas, toisessa ei; tässä siis tuo päätuntomerkki ei kiukaita erota. Savon pilarihirsi on epäilemättä alkuaan sama kuin Karjalan siehirsi. — Kirjassa ei näy mitään erotusta Oulun ja Vaasan läänin tupien kehityksessä, ehkä sen tähden että ruotsalaiset uunien muodot viime aikoina ovat tulleet yksinvaltiaiksi entisillä savokarjalaisilla aloilla pohjoisessa, vaan melkein samalla syyllä olisi ehkä voinut näihin liittää suurimman osan Hämettä ja Satakuntaa. Tuo takka, jota tekijä pitää hämäläisen pirtin päätuntomerkkinä, on aivan varmaan kotoisin Pohjanmaan ja vähän toisenlaisena Uudenmaan ruotsalaisista pitäjistä. Se on tullut hämäläisille aloille juuri tuon pohjalaisen muurin (eli kuten tekijä tahtoo: takkakiukaan) kanssa, joka nykyään on tavallinen, ei ainoastaan Pohjois-Hämeessä, vaan paljon etelämpänä, ja jonka pitäisi eri tyyppinä erottaa pohjalaiset pirtit hämäläisistä, vaan joka ne juuri yhdistää. Että varakkaissa taloissa, joissa on useita huoneita, ei kaikkiin takkoihin ole tarvittu liittää leipäuunia, on itsestänsä selvää, ja ei se seikka, että takka usein Hämeessä, kuten Pohjanmaallakin, nähdään yksin huoneessa, tee sitä yksin hämäläiseksi. Jos kirjassa vain olisi huomattu suoraan erottaa toisistaan päätyyppeinä nykyinen länsisuomalainen muuri ja itäsuomalainen

uuni, niin olisi hyvin päästy hakemasta erityisiä uunin päätyyppejä eri maakunnille.

Siv. 270 arvellaan, ett'ei mitään lavaa eli hirsisalvosta hämäläisen kiukaan alla koskaan liene ollut paitsi Savon puolisilla aloilla. Kummallista kyllä, on juuri siinä kuvassa (siv. 245), johon heti muka todistukseksi viitataan, nähtävänä hirsisalvos uunin alla. Niissä kertomuksissa vanhoista asuntorakennuksista taas, joita on yhdistykselle «Muurahaiset» lähetetty, sanotaan esim. Laitilasta, että pataskiven (eli takan) alla oli hirsi kerros, Teiskosta, että uunin alla oli 4 à 5-kerroksinen salvos ja hiilusta uunin edessä j. n. e. Säkylästä on meille kerrottu samaa. — Toisena pääerotuksena Karjalan ja Hämeen tupien välillä pitää tekijä sitä seikkaa, että uunin ja peräseinän välistä tuvan-osaa idässä kutsutaan karsinaksi, mutta Hämeessä lavan-alustaksi. Nyt on asianlaita semmoinen, että Etelä-Karjalassa tavallisin mainitun tuvan-osan nimitys on perämaa, joka merkitykseltään on melkein sama kuin lavan-alusta. Karjalan saunoissa on nimittäin tavan mukaan lattia kaikkialla muualla paitsi lavan-alustassa, tässä taas on maa permantona ja se on siis luonnollisesti perämaa eli lavan-alusta. Muuten lieneekin usein mainitun tuvan-osan yleisin nimitys Hämeessä (ainakin Keski-Hämeessä) ei lavan-alusta, vaan ahentakunen, jota nimitystä emme ole kirjasta ollenkaan löytäneet. — Hämäläisen ja karjalaisen asunnon alkuperäistä yhtäläisyyttä nähtäneen vielä siinäkin, että (katso siv. 148) saunan kiukaan «patsaan päästä lähtee, ainakin hämäläisissä saunoissa, kaksi lautaa, toinen toiselle seinälle, toinen toiselle.» Huomattava on, että siv. 151 väitetään, ett'ei karjalaisissa savutuvissa voi huomata mitään jälkiä siitä, että sauna ja pirtti ovat olleet yhtenä asuntona eli huoneena. Se on outoa, ett'ei niitä ole huomattu yhtä hyvin Karjalassa, kuin Hämeessä. — Sopinee tässä myöskin huomauttaa, ett'ei sovi asettaa karjalaista savutupaa nykyaikaisen hämäläisen pirtin rinnalle, vaan on se pikemmin verrattava hämäläiseen pakariin, sillä karjalainen savutupa, missä sitä vielä saa nähdä, on nykyään tavan mukaan tupanen eli ruokahuone.

Monessakin kohdassa viitataan siihen, että karjalainen rakennustapa on venäläisiltä saatu, ja että sen omituisuudet, ainakin enimmät, ovat syntyneet n. s. novgorodilaisen rakennustavan vaikutuksesta. Kun ajattelee, että tuo novgorodilainen asuntorakennus on kaksinkertainen, että siinä karjahuoneet ovat asuntoon yhdistetyt ja että tupa ja porstua ovat toisessa kerroksessa, sekä muistaa, että Karjalassa ennen olivat kaikki huoneet erillään ja porstua sillaton sola yksinkertaisen tuvan ja aitan välillä, niin tuntuu tuo venäläinen johdatus mahdottomalta. Arvattavasti ovat karjalaisen savutuvan syntysanat haettavat niiltä ajoilta, jolloin novgorodilainen rakennustapa ei vielä ollut syntynyt, ei ainakaan Laatokan rannoilla nähty, haettakoon sitten karjalaisen tuvan juuret vaikka noiden iänikuisten Goottein asunnoista.

— Olkoon tässä mainittu, että Tverin Karjalan metsäseudussa vielä nytkin tuvat ovat melkein lattiantasaisilla multapenkeillä varustetut ja että kiukaat (jo ylen harvinaisissa) savutuvissa ovat jokaiselta osaltaan ja asemaltaan karjalaisia (s. o. suomalaisia) kiukaita; ja kumminkin on kolmatta sataa vuotta jo kulunut siitä, kun nuo karjalaiset muuttivat tuonne Venäjän sydänmaille.

Ryhtykäämme vielä muutamiin yksityiskohtiin kirjassa. — Siv. 150 sanotaan, että karjalaisen saunan «toiseen peränurkkaan rakennetaan pieni nelisnurkkainen salvos», jonka päälle tehdään silta ja sillan yläpuolelle kolmet lauteet kylpijöitä varten. Tuota nelisnurkkaista salvosta on kumminkin yhtä vähän siinä kuvassa, johon tekijä todistukseksi viittaa, kuin todellisuudessakaan; eikä lauteiden lukumäärä aina ole kolme, ei edes tavallisesti. Niitä on nimittäin tavan mukaan kaksi. Yleisenä muistutuksena olkoon sanottu, että kirjassa mainittuihin lukumääriin ei liioin ole luottamista. — Siv. 226 sanotaan, että patsas-orret Karjalassa tavallisesti ovat niin matalassa, että outo saa varoa päätänsä. Tässä, kuten yleiseen, pannaan torpan mökki edustamaan karjalaista asuntoa, kun sen sijaan esim. siv. 240, jossa sanotaan: «Perhetupa oli ennen aina(!) 5-sylinen joka taholla», Savossa ei näy olevan mökkejä ollenkaan, vain isoja taloja. — Siv. 226 sanotaan pankkoa lieden osaksi, vaan siv. 236 päinvastoin. — Siv. 227 sanotaan, että pöytä Karjalassa tavallisesti on peräpenkin keskikohdalla ja että lattialiitoksella varustetun sillan lautoja(!) kannattaa 2 t. 3 juoniaista. Sääntönä on kumminkin, että pöytä on penkin päässä ja juoniaisia neljä. — Siv. 241 sanotaan olevan yleisenä tapana maassamme, että porstuan ovi on kahdessa jatkoksessa, joka tietysti ei ole oikein. — Kuvasta 241 sanotaan, että se on hyvä Etelä-Pohjanmaan pirttirakennuksen tyyppi, vaan semmoiset tuparakennukset (katsomatta kellarin-oveen) ovat nykyään tavallisimmat — Karjalassa, josta seikasta asiaa tuntematon lukija ei kirjasta saa aavistustakaan; hän saa tästä vain sen käsityksen, että Karjalassa vieläkin yleiseen eletään mataloissa savumökeissä. — Siv. 269 nähdään, että tekijä luulee kaksikerroksisia sänkyjä erustoineen vanhastaan olleen hämäläisissä pirteissä, vaan niiden ikä Hämeessä lienee yhtä lyhyt, kuin niiden syntyperä on selvä.

Siv. 283 sanotaan: «Suomessakin perustuu yksinkertaisimpain vajain laitos patsaitten kannattamaan katosjärjestelmään», ja esimerkiksi näytetään kuva 270, joka osaksi vinoon asetettuine patsaineen on paremmin saksalaista ja englantilaista, kuin suomalaista syntyperää. Kun muistamme vanhoja nuottakotasiamme ja sen tapaisia, täytyy meidän pitää tekijän koko päätelmää vääränä, mikäli se koskee vanhaa suomalaista rakennustapaa. — Siv. 283 sanotaan vielä, että «Kaakkois-Karjalan läävärakennukset ovat myöskin samaa rakennustapaa», nimittäin että patsaat kannattavat niiden kattoa tahi koko yläosaa. Tässä paikassa pitää tekijä silmällä yksin

Karjalan uusinta rakennustapaa, kuin hän taas tuvista kertoessaan näki yksin vanhimmat ja kurjimmat muodot. Tuo seikka tuntuu oudolta senkin tähden, että siv. 223 sanottiin, ett'ei itäsuomalaisissa taloissa eri huoneukset koskaan (!) ole muodostaneet umpinaisia pihoja, ja kumminkin ovat patsaiden kannattamat kattorakennukset parhaassa loistossaan juuri niissä Karjalan taloissa, joissa on umpinaisia pihoja.

Siv. 297 sanotaan: «Aitat ovat joko yksinkertaisia (tyyppi A) tahi kaksinkertaisia (tyyppi A+B). Yksinkertaiset aitat jakaantuvat suojien lukumäärän mukaan eri muotoihin (A x).» Sitten merkitään kolme aittaa saman katon alla A 3, kaksinkertainen aittarakennus, jonka yläkerrassa on kolme ja alakerrassa kaksi aittaa, $A^2 + B^3$. Tuo merkitseminen tuntuu aivan turhamaiselta, etenkin kun ei noita merkkejä sitten enää missään lyhennyksinä kirjassa käytetä. Jos ei ole parempia tuntomerkkejä, joiden mukaan voidaan erilaatuisia aittoja toisistaan erottaa, lienee paras olla niitä erottamatta. Siitä, liitetäänkö kolme tai neljä aittaa yhden katon alle, ei aitan, eikä suuresti aittarakennuksenkaan muoto muutu. Myös merkitsemistapa on perin outo ja omiansa lukijaa sekoittamaan. Että on esim. kolme aittaa vierekkäin on luonnollisesti merkittävä 3 A, joka on = A + A + A, eikä A 3 ja vielä vähemmän A^3, joka merkitsee, että kolme A:ta on kerrottu keskenään, ja josta voi saada sen käsityksen että aitta on kolmikertainen. — Siv. 306 sanotaan: «Itä- ja Pohjois-Suomessa lasketaan aittojen salvokset suorastaan maahan, ainoastaan joku kivi pannaan nurkan alle». Koska juuri aittoja etupäässä koetetaan pitää maasta erillään, täytyy meidän tässä olettaa, että tekijä joko ei ymmärrä, mitä hän on itse kirjoittanut, taikka on joku muu erehdys syntynyt.

Kun tekijä on ollut lopettamaisillaan kirjoituksensa, on hän vihdoin huomannut, että hän perin yksipuolisesti uunia tarkastaessaan oli unohtanut pois alkuaan tärkeimmät osat rakennuksista nimittäin katot. Sentähden hän siv. 313 kiirehtii muistoonpanoistaan luettelemaan koko joukon nimityksiä katon eri osista jotensakin sekasin lännestä ja idästä, pohjasta ja etelästä, vaan näkyy samalla erehtyneen monesta nimityksestä. Niin pitää hän yksinä ruoteet ja harjariuvut, niin myös painoriuvut ja malot, samoin räystäskokat ja räystäskolot. — Siv. 315 sanotaan, että alkuperäisin kattotyyppi on semmoinen, jossa on ainoastaan vuolia ja ruoteita. Se on omituinen käsitys ruoteista. Yhtä vähän kuin kalan ruodot kattavat kalaa, yhtä vähän ovat katon ruoteet kattaneet tupaa. Vanhanaikuisista kattomuodoista, joissa vesi- ja välikatto ovat yhtenä, ei kirjassa suuresti tiedetä, vaikka ne tietysti ovat tärkeimmät tämänluontoisissa tutkimuksissa. Missä määrässä ruotsalaiset «ryggåsstuga»t ovat olleet Länsi-Suomen tuparakennuksien mallina, on kysymys, johon olisi pitänyt ainakin viitata.

Omiansa tekemään kirjoitusta sekavaksi on sekin seikka, että tekijä tekasee outoja ja sopimattomia nimityksiä esineille, joilla on en-

tuudestaan yksinkertaiset tutut nimet. Edellä mainittiin jo savolaisen piisiuunin nimenä «virolainen takkakiuas», joka meidän korvissamme kuuluu yhtä kummalliselta, kuin jos sanottaisiin: virolainen-pohjalainen-karjalainen uuni. Oven pielessä, korkealla komeroisella alustalla olevaa piisiä ei voine sanoa virolaiseksi eikä takaksi. Turha on myös nimi liesitakka; se on melkein yhtä kuin takka-takka! — Tuota lännessä aivan yleistä muurinimitystä ei tekijä käytä ollenkaan, vaan puhuu pohjalaisesta tuvan kiukaasta. — Samoin kuin muuri-nimitystä kartetaan karjalaisen huoneen nimeä; länsisuomalaiset luhdit ja puodit vastaavat muka Itä-Suomen aittoja (siv. 297). — Kummalta kuuluu siv. 131—132: «Se korsteini, joka kohoaa katolta, ei ole muuta kuin räppänä.»

Esimerkkinä kielivirheistä ja esityksen sekavuudesta merkittäköön: Siv. 121 sanotaan, että pirtti on matala, kun tarkoitetaan sanoa, että sen lattia on lähellä maata. — Siv. 148—150: «Patsaan päästä lähtee kaksi lautaa, toinen toiselle seinälle, toinen toiselle. *Tällä* *) laudalla voi myös istua kylpöessä; sen nimenä on solkkinen. Muuten on *kylpömistä varten erityinen parvi*, johon usein hyvin yksinkertaiset hirsiportaat johtavat. Nykyään tehdään kuitenkin nämät portaat paljoa mukavammiksi. Itse *isolla parvella ei kuitenkaan aina kylvötä*, vaan on usein sen etureunalle laitettu erityinen lautaistuin sitä varten; *isolla parvella imelletään ainoastaan maltaita*». Siis, parvi on kylpömistä varten, vaan siinä ainoastaan imelletään maltaita. — Siv. 154: «riihen kupeessa on pieni huone yksipuolisella katolla ruumenia varten». — Siv. 157: «Ahdelautaa ei ole Länsi-Suomen riihissä. Sentähden ovat parret — alempana.» Luonnollisesti on päätettävä päin vastoin. — Siv. 209: «Vaikka tämän johdosta virolais-tupatyyppien kasvaminen on suomalaisen alkuperäisen tuparakennuksen kehityksessä ensimmäisenä johdatuksenamme, on kuitenkin tässäkin kohdin suuri eroitus kahdenpuolen Suomen lahtea, kuten jo kerroin sanoessani, että kamarin asettaminen meillä ei riipu kiukaasta. Siis kamari rakennetaan Suomessakin tuvan puolelle», j. n. e. — Siv. 223: inkeriläiset tuvat ovat liesikiukaan muodossa pysyneet suomalaisuudessaan. Seuraavista lauseista taas johtuu päätös, että itäsuomalaisissa taloissa yleisesti ovat sauna, navetat ja ladot vasemmalla, aitat oikealla ja päärakennus keskellä. — Siv. 296: «Aitalla on suomalaisilla suuri merkitys.» — Muuten käytetään liian usein sanoja sentähden, siis ja sillä, vaikka seuraava lause ei johdukkaan päätelmänä edellisestä lauseesta tai päinvastoin.

Kirjan sekavuutta lisää vielä sekin seikka, että, vaikka tekijä on ottanut liian laajan alan selvittääksensä, hän ei pysy tämänkään rajoissa, vaan heittää arvaamatta esille pöytiä, penkkejä, ulkomailta saatuja uunin- y. m. muotoja, joilla ei ole mitään yhteyttä selitettävien asioiden kanssa.

---

*) Meidän kursiveeraamia.

Saksankielinen teos «Die Gebäude der Čeremissen, Mordvinen, Esten und Finnen» on vuotta myöhemmin tehty käännös äsken arvostellusta teoksesta. Se on suomenkielistä etevämpi sen kautta, että siinä on alussa johdatus ja luettelo asiaan kuuluvasta kirjallisuudesta, parissa paikassa lyhviä yleissilmäyksiä, joihin päätelmät ovat kootut, ja, mikä on paras, lopussa aakkosellinen asialuettelo. Sitä paitsi on saksalaiseen painokseen otettu pitkiä otteita Ylioppilaiden kansatieteellisen museon luettelon tupakertomuksista ja on monta suomalaisessa painoksessa olevaa väärää yksityiskohtaa korjattu. Kertomukset, päätelmät ja järjestelmät ovat kumminkin samat kuin suomenkielisessä teoksessa, eikä tekijä ole raatsinut jättää pois ainoatakaan noista asiaan kuulumattomista kuvista. Pääasiassa on meidän siis tästäkin teoksesta lausuttava sama arvostelu kuin edellisestä, vaikka mielihyvällä todistammekin, että se mainituista syistä on tätä tuntuvasti arvokkaampi!

* * *

Kolmas, tämän kirjoituksen alussa mainittu teos on pieni, 56 sivua laaja vihkonen, jossa on selitetty ja kuvattu noin 40 Kalevalassa nimitettyä esinettä. Nämä kuvat, kuten myös suuri osa niistäkin, jotka kaunistavat edellä arvosteltuja teoksia, ovat nuorena kuolleen taiteilija A. Reinholmin tekemiä eräällä tutkimusmatkalla, jonka hrat Heikel ja Reinholm tekivät kesällä 1880 Etelä-Karjalaan Suomalaisen Kirjallisuuden seuran kustannuksella. Tämä vihkonen, joka on vaatimattomana ilmestynyt jo neljättä vuotta tätä ennen, vastaa hyvin tarkoitustaan, että se selvittää niille, jotka eivät ole perehtyneet Karjalan vanhanmuotiseen kansan-elämään, sikäläisen kansan kalustoa ja erittäin semmoisia esineitä, joita Kalevalassa useasti mainitaan. — Tosin on kieli tässäkin muutamissa paikoin huononpuoleista ja on asiallisia virheitä pujahtanut sinne tänne, vaan nämä ovat enimmäkseen vähäarvoisia, eivätkä suuresti tämänlaatuista teosta haittaa. Mainittakoon tässä muutamia muistutusta kaipaavia kohtia.

Ahkiosta sanotaan, että sitä ei Etelä-Karjalassa tunneta; kumminkin on ylioppilaitten kansatieteellisessä museossa suksimiehen ahkio Viipurin läänistä. — Mainitussa museossa on myös Itä-Suomesta onkimiehen atrain, joka näkyy olleen tekijälle tuntematon kalu. — Kaivon hattu (kuva 7) on kirjaan asetettu alassuin. — Siv. 11 sanotaan, ett'ei Laatokan seuduilla puisia tuoppeja ja kannuja tunnetakkaan; kumminkin on usein mainitussa museossa Räisälästä vanhan-aikuinen puinen olutkannu. — Siv. 18 sanotaan, että savu pyrkii (eli menee) uunista holmin kautta, joka osottaa väärää käsitystä holmin virasta; tämä on nimittäin ilmavirran järjestäminen uunissa. — Kopsasta sanotaan, että se on matala pärekori, vaan melkein tavallisemmin on sen niminen Karjalassa tuohesta tehty, eikä se aina ole matalakaan. — Siv. 23: «Kota jäi Suomalaisille ruoankeittohuoneeksi arvattavasti muuallakin vanhan tavan mukaan myöskin sitte, kuin toinen asuntotupa tuli

käytäntöön, sillä venäläisten on alkuaan tapa paistaa ruoka uunissa. Tsheremissit sentähden keittävät ruoan kesällä kodassaan», j. n. e. — Siv. 30: «Toisinaan ne (nim. länget) sidotaan kaulaan harjustimella, jotta siitä silloin myös päästetään.» — Siv. 34: «Tätä säilytetään tarvittavaksi sidottuna 30 harjattua pioa l. 15 käärätsyä palmikolle». — Siv. 36: Tekijä näkyy pitävän aumaa heinäkekona, vaikka se on kasa viljalyhteitä niissäkin Kalevalan paikoissa, joihin hän viittaa. Omituista on myös, että heinän- ja viljankorjuuta verratessa asetetaan luoko niityllä yhden kouramuksen rinnalle leikkuussa. — Sukkuloita eli syöstäviä kirjassa kuvattua laatua on ylioppilaiden museossa sekä Savosta että Hämeestä, vaikka tekijä sanoo, ett'ei niitä ole muualla kuin Karjalassa.

Th. S.

G. Dahlberg, Käsikirja, se on Tohtori Martti Lutherin Vähempi Katekismi. Uusi käännös Lutherin latinaisesta. Turku 1887. G. W. Wilén. Hinta 50 p.

Kuten hyvin tiedetään, hyväksyttiin viime kirkolliskokouksessa v. 1886 uudet virsi- ja evankeliumikirjat seurakuntiemme käytettäväksi; samoin uudet käsikirjat. Yhtäläinen onni ei sitä vastoin tullut katekismuksen ja kristillisyyden oppikirjan osaksi. Vuoden 1876:n kirkolliskokous oli näitä kirjoja laatimaan asettanut komitean, joka oli saanut ohjeekseen, että kristillisyyden oppikirjan tuli olla yhtäjaksoisessa muodossa, siis ilman kysymyksiä ja vastauksia. Mutta viime kirkolliskokouksessa nämät ehdotukset suureksi osaksi juuri tästä syystä hyljättiin, sitte kuin samasta periaatteesta oli keskusteltu koko kolmessa pitkässä istunnossa. Lopuksi asetettiin uusi komitea, jolle ei annettu muuta ohjetta, kuin että «sen tulee työssään noudattaa Jumalan sanaa ja tunnustuskirjoja.»

Tämä komitea antoi sitte yhden jäsenensä, provasti Dahlbergin tehtäväksi uudestaan suomentaa Lutherin Vähemmän Katekismuksen sen latinaisen tekstin mukaan, joka on Tunnustuskirjoissamme. Ja tämä suomennos se on, joka tässä on tarkastettavanamme.

Ennenkuin rupean tarkemmin käännöksen yksityiskohdista puhumaan, tahdon heti tunnustaa, että tällä suomennoksella on astuttu pitkä askel eteen päin. Puhumattakaan siitä, että virheet sellaiset kuin esim. toisen uskonkappaleen alussa tähän asti säilynyt «ennen ijankaikkisuutta», nyt ovat tulleet korjatuiksi, on tässä sen lisäksi tapahtunut esim. se parannus, että käskyissä vihdoinkin on päästy tuosta aivan väärästä «ei sinun pidä» käännöksestä. — Kohtia on kuitenkin vielä, jotka nähdäkseni kaipaavat korjausta. Monessa paikassa saattaa syntyä eri mieltä siitä, mikä on oikeampana pidettävä ja monessa paikassa ehkä vain erilainen «maku» on voinut

olla vaikuttajana.*) Koska asia kuitenkin on aivan tärkeä, tässä kun on kysymys yhden tunnustuskirjamme mallikäännöksestä, niin sallittakoon minun ulotuttaa tarkastukseni pienempiinkin seikkoihin ja annettakoon anteeksi, jos siinä tulen vähän pitemmältä koetelleeksi lukijan kärsivällisyyttä.

Ensiksi vähäisen nimistä. Suomentaja on kutsunut tätä kirjaa Katekis*mu*ksi; miksi niin? Ei tämä nimi ole alkukielen mukainen eikä myöskään se, jota kansa tietääkseni yleisimmin käyttää. Paras olisi mielestäni latinainen muoto Katekismus, josta juuri kansan «Ka*tk*ismus»kin on tullut. Samoin olen sitä mieltä, että on käytettävä latinalaisia muotoja Mat*heus* ja Mark*us*, kuten kääntäjä osaksi (huom. Ma*tt*eus) on tehnytkin, ja että nämä ovat taivutettavat Matheu*ksen*, Marku*ksen*. Niin ikään on genetiivi Luthe*rin* mielestäni oikea, mutta sille en saata hyväksyä nominatiiviksi muotoa Luther*i* (siv. 27) vaan Luther. Jos kohta tämän suuren uskonpuhdistajan esinimeä Martin saattaakin käyttää suomalaisessa muodossa Martti, joka meilläkin tavataan ristimänimenä, niin ei minusta se suinkaan pakota hänen sukunimeänsä muuttamaan, enempää kuin meilläkään kirjoitetaan Nyberg*i*, Petterso*nni* j. n. e. (Kansan käyttämä muoto on tässäkin latinainen, Luthe*rus*.)

Vielä muutamia vähän yleisempiä muistutuksia, ennen kuin menen yksityiskohtiin. Kirjassa on pitkin matkaa toisen persoonan suffiksia käytetty lyhennettynä, siis Herra*s* Jumala*s* j. n. e. Tämä on kuitenkin johtunut huolimattomasta puhekielestä, eikä sitä siitä syystä enää olisi pysytettävä uskonnollisessakaan kielessä. Tavallisessa kirjakielessä sitä ei enää hyväksytäkkään. Samoin muoto *ettäs*. Tahdon tämän yhteydessä myöskin huomauttaa III inf. abessiivista, että eiköhän sitä olisi paras kirjoittaa *tt*:llä eikä paljaalla *t*:llä, koska tieteessä tässä kohden vielä ei ole hyväksytty lyhyttä ääntä.

Paitsi niitä verrattain harvoja Raamatun lauseita, jotka kuuluvat itse katekismukseen, on kirjassa liite: «Kokous pyhän raamatun lauseita Lutherin vähän **) katekismin selitykseksi.» Nämä kaikki ovat ylimalkaan siinä muodossa, kuin ne tavataan kirkkoraamatussamme. Ja saattaa kyllä pitää oikeana, että Raamatun lauseet, jotka ovat «virallisiksi» aiotussa kirjassa, myöskin ovat otetut «virallisesta» Raamatusta. Mutta ompa niin tärkeä lause, kuin kasteen asetussanat, tähän otettu uudestaan suomennettuna — ja oikeammin suomennettuna, kuin mitä se nykyisessä Raamatussamme on. Ja myöskin viime kirkolliskokous otti hyväksymäänsä uuteen käsikirjaan saman lauseen oikeammin käännettynä (vrt. edempänä!). Tämä minusta antaa tukea siihen, että Raamatunlauseet ylimalkaan olisivat otettavat tähänkin

*) Tämä olkoon lausuttuna siitä syystä, ett'ei näyttäisi siltä, kuin tahtoisin tähdätä ne monet muistutukset, jotka tässä kohta seuraavat, kääntäjää vastaan. En suinkaan.

**) Miks'ei „vähemmän", kuten itse kirjan nimessä on?

kirjaan niin tarkasti ja oikein käännettyinä kuin mahdollista. Sellaisesta menettelystä saattaa kyllä olla se seuraus, että vasta, kun uusi Raamatun suomennos hyväksytään, samasta lauseesta tulee kaksi niin sanoakseni virallista muotoa. Mutta eiköhän sitä saattaisi sen kautta auttaa, että esim. samalla kuin tämä kirja hyväksyttäisiin, päätettäisiin, että, sitte kuin uusi Raamatun suomennos on saatu, kaikki Raamatun lauseet ovat muutettavat sen mukaisiksi. Saattaisihan sen tehdä vasta kuin tuo suomennos hyväksytäänkin, kuin ei vain silloin K. L. 455 § tulisi taas viivytyksiä laittamaan. Vastaiseksi olisi suuri apu, jos nämä lauseet hyväksyttäisiin esim. prof. Ingman vainajan suomennoksen mukaan. — Äsken mainittuun käsikirjaan otetusta lukutavasta on tässä katekismuksessa myöskin useita eroavaisuuksia, joista edempänä.

Kunkin pääkappaleen (paitsi V:nnen) nimeä seuraa sanat: «Kuinka perheenhaltia nämät perheellensä yksinkertaisimmasti teroittakoon.» Imperatiivimuotoa «teroittakoon», ei minusta kuitenkaan tämmöisessä lauseessa ole hyvä käyttää. Sanoisin mieluummin «perheenhaltian tulee — — — teroittaa». (V:nnessä: «Kuinka yksinkertaisemmille tulee tätä opettaa»). Sama koskee tietysti «Lisäystenkin» päällekirjoituksia.

Tahdon nyt järjestään käskyistä alkaen käydä suomennoksen läpi.

I.

2:sen käsk. selit.: «valhettele eli ketään petä» olisi tarkemmin: «valhettele taikka petä» (koska valhetella ei ole = pettää ja *ketään* sanaa ei ole alkutekstissä).

3:s käsk. «Muista, että pyhität lepopäivän» tuntuu merkitsevän hiukan toista kuin «Muista pyhittää», mutta samalla se ainakin minusta tarkemmin vastaa tässä olevaa latinaista: «Memento, ut», joten siis sitä tässä mieluummin käyttäisin.

4:s k. selit.: «pidämme heidän kalliina». Tässä luonnollisesti *heitä* on oikeampi muoto, koska *pitää* on tunnetta merkitsevä verbi.

7:s k. selit. Tässä käytetty *impostura* merkitsee *petos*, ja olisi tämä paikka ehkä tarkemmin käännettynä: «väärällä kaupalla taikka petoksella». — «Autamme enentämään» ei sanota semmoisenaan, vaan tarvitaan siinä objekti ketä autetaan. Sitä paitsi *operam dare* ei merkitse juuri auttaa vaan ahkeroida, «pyytää», koettaa. *Kalu*-sanan sijasta myöskin mieluummin käyttäisin *tavara* sanaa. Siten kääntäisin tämän paikan: «vaan koetamme enentää ja varjella hänen tavaraansa ja elatustansa».

8:s k. selit.: «petollisesti valhetella lähimmäistä» ei saata sanoa. Latinassa on «mendaciis *involvamus*»; siten tämä tulisi oikeammin olemaan: «ett'emme lähimmäistämme kiedo kavaliin valheisiin», jolloin myöskin seuraava «häntä» («saata häntä» j. n. e.) saa jäädä pois. — «Hyvin hänestä

ajattelemme». Suomen kielen mukaisempaa olisi: «hyvää h. a.» — Ei myöskään ole juuri hyvää suomea: «parhain päin otamme». Se on ruotsalaisuutta, kun sitä puhekielessä tapaa, ja tässä latinalaisuutta. Mieluummin sitte olkoon vanha «p. p. käännämme» taikka: «parhaalta kannalta käsitämme ja selitämme».

9:s k. ja selit. «Pyytää» sanaa minusta tässä ei enää ole hyvä käyttää, koska sillä nykyään yleensä on merkitys «anoa». «Himoita» kai olisi oikeampi. — «dolo malo» merkitsee «ilkeällä, kavalalla petoksella».

10:s k. Eiköhän olisi parasta muodon puolesta yhdistää tätä käskyä edelliseen siten, että se aljettaisiin: «Äläkä himoitse hänen emäntäänsä» j. n. e., kuten latinaisessakin tekstissä on, varsinkin koska nämä kaksi käskyä Raamatussa ovatkin yhtenä käskynä. — Selityksessä käytetty muoto *ha*ukuttele olisi mielestäni vaihdettava muodoksi *hou*kuttele.

Loppusanojen päällekirjoituksesta on *yhteisesti* (summatim) jäänyt pois. — «Etsiskelen isäin pahat teot lasten päälle» on juuri niitä Raamatun lauseita, jotka kaipaavat korjaamista. — Selityksessä olisi «ylitsekäyvät ja rikkovat» oikeampi järjestys ja «kammo*ksua*» minusta parempi muoto kuin «kammo*stua*». — Viimeinen lause tässä kappaleessa olisi tarkemmin käännettynä: «ja kaikin puolin olla näitä Hänen käskyjänsä rikkomatta».

(Jatketaan.)

H. H.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1888.

Toimitukselle tulleet kirjat:

Kotimaalta: Suomalais-saksalainen sanakirja. Finnisch-Deutsches Vörterbuch. Tehnyt *K. Ervast*. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia. 69 osa). Hämeenlinnassa 1888. Hinta sid. 15 m. — *J. A. Hahnsson*, Ruotsalais-suomalainen sanakirja. II vihko. Böjelse-Framplocka. Suom. Kirj. Seura. Helsingissä 1888. Hinta 2 m. 50 p. — *J. Krohn*, Kalevalan toisinnot (Les Variantes du Kalevala). Jälkimmäinen sarja. 1 v. Suom. Kirj. Seura. Hinta 6 m. — Ensi askeleet Pyhälle Ehtoolliselle. Kirjoitti *G. H. Wilkinson*. Suomensi *Siro*. Viipuri, J. C. Lagerspetz. — Oppikirja Ruotsin kielessä. Tehnyt *Gertrud Helander*. 1 osa. Kuopiossa, 1888, U. W. Telén ja kumpp.

Virosta: Märchen und Sagen des estnischen Volkes. Uebersetzt und mit Anmerkungen versehen von *Harry Jannsen*. Riga, N. Kymmel, 1888.

Vartija, Kirkollinen kuukauslehti, toim. E. Bergroth, K. A. Hildén ja A. Auvinen, 1888 v. 9. Sisällys: E. Bergroth, Merimieslähetyksestä; A. G. Walle, Sananen papiston palkkauksen järjestämisestä; E. Hyvärinen, Uuden raamatunsuomennoksen kielestä; K. A. Hildén, Kirje Berlinistä, y. m.

Duodecim, Kirjoituksia lääketieteen ja lääkärintoiminnan aloilta, toim. K. Relander, 1888 v. 9. Sis.: Joh. Collan, Missä ovat tehokkaimmat syyt tarttumatautien suureen levenemiseen Suomessa; K. Relander, Eräs keuhkokuume-tapaus; Aug. Hillbom, Jäykkäkouristus, sen luonto ja syyt; Päivän uutisia y. m.

Oma Maa, Teaduste ja juttude ajakiri, välja annud H. Treffner, 1888 v. 9. Sis.: M. Weske, Uurimise reis Tscheremislaste juure; G. Daniel, Kehvus ja jõukas olek; K. Karu, Ilma elu; kirjavastused; kuulutused.

Die Gesellschaft, Monatsschrift für Litteratur und Kunst, toim. M. G. Conrad ja K. Bleibtreu, 1888 v. 9. Sis. m. m.: M. G. Conrad, Zur Erinnerung an das Ludwigsfest in München; R. Kleinpaul, Die Wissenschaft vom Wahren; Nella Saguit, Das Amulet; Unser Dichteralbum; E. Mauerhof, Die Lüge in der Dichtung; A. Teniers, Einiges über Dranmor (Schluss); Kritik.

Das Magazin für die Litteratur des In- und Auslandes, toim. W. Kirchbach, n:ot 37—41. Sis. m. m.: Th. A. Fischer, Urteile eines Nichtpolitikers über Irland; Johannes Flach, Die akademische Frau; Th. Höpfner, «The balance of military power in Europe»; G. v. Amyntor, Eine Urteilsrevision in Sachen Don Quichotes; E. Eckstein, Die Thierseele in der Litteratur, y. m.

Kymmenennen vihon sisällys.

Helsingissä,
Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa,
1888.

VALVOJA.

Kahdeksas vuosikerta.

Yhdestoista vihko. Marraskuulla 1888.

Toimitus:

E. G. Palmén. Arvid Genetz. Kust. Grotenfelt. Edv. Hjelt.

Th. Rein. E. N. Setälä. O. E. Tudeer.

J. V. Snellman novellinkirjoittajana. *)

> Också kan det erinras, att de Österbottniska litteratörerna nästan alla haft en fläkt af poetisk anda.
>
> J. V. S. (M. A. Castréns lefnadsteckning).

Koska Suomalainen Seura viettää vuosipäivänsä Juhana Vilhelm Snellmanin muistoksi, niin lienee paikallaan, että illan esitelmä säännöllisesti koskee suurta kansalaista itseä. Hänen vaikutuksensa olikin niin monivuotinen ja monipuolinen, ett'ei ole vaikea löytää aiheita esityksiin, jotka sisältävät nuoremmille sukupolville ainoastaan hämärästi tunnettua taikka tuiki tuntematonta. Sen laatuiseen, tietääkseni vähän tunnettuun puoleen Snellmanin kirjailijatoimesta pyydän saada kiinnittää kunnioitetun Seuran huomiota, kun nyt otan puhuakseni hänestä novellin kirjoittajana.

Mestarin taidolla kirjoitetussa M. A. Castrénin elämäkerrassa huomauttaa Snellman siitä, että *melkein kaikissa* pohjalaisissa kirjailijoissa on ollut taipumusta runouteen. Se on totta häneen itseensäkin nähden. Sillä puhumatta siitä, että lukuisissa hänen kirjoituksissaan tuntuu runollinen käsitys, on hän nuorempana, ryhtyen varsinaiseen tuotantoon runouden alalla, hankkinut itselleen kunnioitetun sijan ruotsalaisten kertojarunoilijain joukossa. Vaikka tiedämme muutamista valtiomiehistä — muistutan vaan Beaconsfieldiä — että ovat myöskin olleet mainioita romaaninkirjoittajia, niin oli tämä ala kuitenkin niin vieras vakavalle tiedemiehelle ja tulevalle valtiomiehelle, ett'ei Snellman varmaankaan olisi sille joutunut, joll'ei erityiset sattumat ja olot olisi häntä siihen kehoittaneet. Semmoisiin oloihin tuli hän Ruotsissa ollessaan.

30-luvun keskivaiheilla oli Snellman pääasiallisesti suorittanut opintonsa; v. 35 tuli hän näet filosofian dosentiksi. Syvällisesti tutkien päätiedettään

*) Esitelmä Helsingin Suomalaisen Seuran vuosijuhlassa 8 p. Toukokuuta 1888.

filosofiaa, hän ei ollut laiminlyönyt muitakaan tiedon aloja. Muun muassa oli hän hyvin perehtynyt saksalaiseen kaunokirjallisuuteen, puhumatta ruotsalaisesta, niinkuin hänen omista tuotteistaankin näkee. Snellmanin olo yliopistossa kävi pian tukalaksi, mutta onneksi hänelle silloin avautui tilaisuus päästä matkustamaan ulkomaille — ensin Ruotsiin ja sittemmin Saksaan.

Ensikerran kävi Snellman Ruotsissa v. 1837. Tämä käynti ei hänelle ollut tavallinen ulkomaan matka — se oli lapsuuden kotopaikan uudestaan näkeminen. Myöhemmin mainittavan novellin johdatuksessa hän kertoo, millä tunteilla hän 31 vuoden vanhana jälleen näki kaupungin, jossa oli syntynyt. Lukekaamme siitä muutamia riviä:

«Neljäkolmatta vuotta oli vaihtelevissa oloissa kulunut, sitten kuin silmäni näkivät lapsuuden kodon, josta erosin seitsemän vuotta sen jälkeen, kuin olin nähnyt päivän valon. Hämärtymättömänä seisoi se vielä muistossani, ja mitä lapsen silmä oli epäselvästi ja sekavasti käsittänyt, sen oli rakkaisiin esineisiin usein palaava ajatus selvittänyt ja sovittanut, niin että kuva oli muodostunut kirkkaaksi ja täysinäiseksi.

Alkuperäisen kuvan näin minä uudestaan eräänä kesäaamuna seisoessani höyrylaivan kannella, joka rivakkain siivin kulki Tukholman virtaa ylöspäin. Me käänsimme Valdemarin niemen ohitse. Kas, tuolla linna, laituri ja sulku — minun proosamainen nenäni tunsi kohta kaalisten hajun viheriästä käytävästä ja korvassani kuului selvästi: «tulitikkuja, ostakaa, kaksi nippua yhdestä vittenistä!» Onko tuo Kastellholma? Sitä en tunne. — Tuoko eläintarhakaupunki? Sitä en ole nähnyt. Mutta hyvin muistan minä ravintolain edessä toisella puolen oluen juojia joukottain ja siniseksi maalatun kiikun ja puujalka-kerjäläisen, jolle mieluummin olisin antanut leivokseni kuin minä näin seuraajani naisen antavan hänelle ainoastaan lantin — kaikki tämä 1 p. Toukokuuta. Etäämpänä oli kai «Lagårdsgälet», jossa Juhannuksena olin nähnyt sotamiesten parveilevan tynnyrin päällä istuvan Bakkoksen ympärillä sekä yhden niistä, puettuna shaaliin ja naishattuun, tanssivan piiriä ja heitettävän ilmaan toisten voimakkailla käsillä. Mutta tuolla vasemmalla on Danviiki! Enkö minä ole siellä palavalla näköhalulla ja vavisten kauhistuksesta puoleksi avatusta portista kurkistellut mielipuolia? Tuolla varvi, jossa kahta vuotta vanhempi veljeni kerran putosi veteen ja minä, maaten hirrellä, jalat ja kädet vedessä, huusin ja pidin hänestä kiinni, siksi kuin apu tuli. Aivan vieressähän häämöttää se

vieraanvarainen katto, jonka alla tapaturman jäljet poistettiin, niin ett'ei meidän kotia tullessa äidin sydän huolestuisi — ah, kauvan on se jo ollut ilosta ja murheesta sykkimättä! Tuolla Mosebackenin puutarha, jonka terrassilta me ikävöiden katselimme Blockhusniemelle päin, nähdäksemme odotettua kolmimastolaivaa ja viedäksemme kotia sen iloisen sanoman, että isämme on omaisiansa lähellä — samalla kuin tätä uteliasta katsetta merelle päin häiritsi puoleksi pelon-alainen vilkaisu niihin kirjaviin lautasotilaihin ja neekereihin, jotka tuijottivat esiin puskista. Tuolla takana telegraafi! — ei, ei se enään ollut sama ristikkotorni, joka silloin kohosi keskellä tulliporttikatua ja jonka juurelta me joskus uskalsimme laskea mäkeä alas aina kodon portille saakka. Tuolla Katrinan kirkko, jonka jouluaamu ja katossa oleva kellotaulu vielä ovat silmäini edessä, sen torni, jonka kupoolissa olen tutkinut kuparipeitokseen piirretyitä nimiä; ja alhaalla sen ympärillä löytyi kai vielä heleät voikukat hautakivien välissä, näiden päällä piparikakkuja myövät akat ja hautojen keskellä erään sisaren hauta — se on kylläksi sukulaisuuden osaksi ruotsalaisessa manteressa!

Mutta mitä on kaikki tämä? Vähäpätöistä, ei muuta! Senlaista on useimmin toisen ihmissydämen tuskat ja ilot toiselle. Vaikka jokainen luulee yksin kantavansa murheen taakkaa, sill'aikaa kuin muut tanssivat ruusujen päällä, niin todellisuudessa on heidän ilonsa syy hänestä yhtä vähäpätöinen kuin hänen oman surunsa syy heistä. Mitä on tämä? kysyy lukija. Se on vähäpätöistä, joka teki silmäni sumuiseksi ja sai joka hermon minussa tärisemään, kun seisoin nojaten laivan partaaseen.»

Tällä käynnillään sai Snellman ensimmäiset tuttavansa Ruotsissa, mutta tärkeämpi oli hänen toinen matkansa. Vuoden 1839 lopussa palasi hän näet jälleen Tukholmaan ja oleskeli sitten siellä ja osaksi myös Upsalassa kesään saakka 1840. Silloin hän läksi vuoden pituiselle matkustukselle ensin Tanskaan ja sieltä Saksaan. Syksyllä 1841 palasi hän vielä kerran Tukholmaan, jossa nyt viipyi yhtä mittaa vuoden 1842:n loppuun. Yhteensä oleskeli Snellman siis kolmatta vuotta synnyinmaassaan ja tutustui persoonallisesti useimpiin sen ajan mainioihin ruotsalaisiin kirjailijoihin. V. 1848 on hän Litteraturbladissaan kirjoitussarjassa «Svenska silhouetter» kertonut muistonsa aikakauden huomattavimmista ruotsalaisista valtiollisen elämän, tieteen ja kirjallisuuden alalla. Hauskat kuvaukset todistavat, ett'ei yksikään etevistä miehistämme ole aikoinaan täydellisemmin tuntenut ruotsalaisia oloja.

Myöhään syksyllä 1839, siis samaan aikaan kuin Snellman toisen kerran tuli Tukholmaan, perustettiin siellä yksityinen kirjallinen yhdistys nimeltä «*Aganippen Seura*», jonka jäseneksi suomalainen vieraskin kutsuttiin. Snellmanin kertomuksen mukaan kuului yhdistykseen kaunokirjallisuuden ystäviä ja viljelijöitä, joista jälkimmäiset toivat seuran kokouksissa esiin tuotteitaan. Paitse näiden julkilausumista, harjoitettiin niissä laulua ja soittoa. Se mitä kuultiin antoi aihetta keskusteluun, mutta ainoastaan kiittävä arvostelu lausuttiin ääneen. Niistä, jotka kokoontuivat Helikonin rinteille Aganippen lähteestä innostusta juomaan, olivat mainioimmat: seuran esimies runoilija Dahlgren sekä runoilijat ja kirjailijat Blanche, Sturzenbecker, Kjellman-Göranson, Ingelman, Carlén, naiskirjailijat Emelie Flygare (silloin viehättävä leski, sittemmin uudestaan naimisissa Carlénin kanssa) ja Euphrosyne (jonka perhenimi oli Sophia Svärdström), taiteilijatar neiti Röhl (seuran huomatuimpia kaunottaria, joka muun muassa on piirustanut Snellmanin vieläkin säilyssä olevan muotokuvan) ja vihdoin Suomessa syntyneet kirjailijat Mellin, Arvidsson ja Snellman. Paitse näitä ja muita kirjailijoita löytyi semmoisia jäseniä — varsinkin naisia — joidenka nimet eivät ole kirjallisuudessa tunnetut, mutta jotka kuitenkin tehokkaasti vaikuttivat seuran kokousten viehätykseksi. Lopuksi mainitsee Snellman moniaita eteviä kirjailijoita, jotka vaan silloin tällöin kävivät seuran kokouksissa — niitä oli esim. C. J. L. Almqvist.

Aganippen Seura oli olemassa ainoastaan seuraavan vuoden Toukokuuhun, jolloin se vietti juhlapäivänsä. Snellman oli siis koko ajan sen jäsenenä ja nähtävästi oli hän yhtä kunniassa pidetty, kuin hän itse oli huvitettu siitä. «Kuka ei pitäisi itseään onnellisena, huudahtaa hän, kun tulee otetuksi piiriin, jossa taitavuus, sivistynyt keskustelu, sukkela pilapuhe kilpailevat täyttääkseen joka nopeajalkaisen hetken. Se kyky, että panin arvoa tähän onneen, oli ainoa, minkä taisin tuoda muassani seuran kokouksiin; sillä pari kaunokirjallista koetta siltä ajalta todistaa kylläksi, että tilaisuus ja kehottava seurustelu *), eikä sisällinen kutsumus saivat minun niiden nimellä lisäämään ruotsalaisten romaanien luetteloa».

*) Aganippen Seuran asiakirjoissa, joita säilytetään kunink. kirjastossa, mainitaan Snellman yhdessä paikassa tavalla, joka osottaa, että Seuran jäseniä kehotettiin kutakin vuorossaan jotakin ilmituomaan Eräs toimikunta (Arvidsson, Carlén, Mellin, Rydqvist, Dahlgren), joka oli asetettu seuran yhteisiä toimia varten, sanoo näet eräässä leikillisessä kertomuksessa: „ihmeellistä on, että Snellman niin kovasti vastustaa ni-

Näihin kirjallisiin kokeisiin (vittra försök) käännämme nyt huomiomme.

Ensimmäisellä Snellmanin novellilla oli poleemillinen tarkoitus. V. 1839 oli Almqvist päästänyt julkisuuteen kuuluisan kertomuksensa: «*Det går an. En tafla ur lifvet*» (Se käy laatuun. Kuvaelma elämästä). Tätä kirjasta sanottaisiin nykyään realistiseksi kertomukseksi, se kun nimittäin tekijän väitteen mukaan oli uskollinen kuvaus tosielämästä ja sen tarkoituksena oli asettaa yksi ajan probleemi — josta yhä meidänkin päivinä on taisteltu — keskustelun alaiseksi. Paitse jo mainittua nimeä oli kertomuksella vielä lisänimi: «yksi viikko», ja ainoastaan yhden viikon tapaukset siinä kerrotaan. Sisällyksen pääpiirteet ovat seuraavat:

Höyrylaivalla, joka kulkee Tukholmasta Mälarijärveä pitkin Arbogaan, tutustuvat toisiinsa kuvaelman päähenkilöt: kersantti Albert — «ei sotamies, ei upseeri, ei huonompaa sorttia eikä oikein parempaakaan» — ja lasimestarin tytär Saara Videbeck Lidköpingistä — «viehättävä ja merkillinen keskiolento! ei maalaistyttö eikä ollenkaan talonpoikaistyttö; mutta ei myöskään oikein parempaa säätyä». Tuttavuus muuttuu ystävyydeksi ja ystävyys rakkaudeksi niinä viikon päivinä, joina Albert ja Saara matkustavat yhdessä ensin Arbogaan ja sieltä kyydillä Lidköpingiin, eivätkä he sielläkään eroa. Heidän yhtymisensä ei kuitenkaan ole tavallista laatua. Saaran isä oli ollut juomari ja tyttären lapsuus oli täynnä surkeita muistoja siitä, kuinka isä piinasi äitiä, siksi kuin tämä saatettuna epätoivon partaalle itse tuli laiskaksi ja huolimattomaksi ja vihdoin hänkin rupesi juomaan. Isä oli jo vuosia ollut haudassa, mutta leski eli vielä kurjaa elämätänsä; äitinsä nimessä Saara johti lasimestarin työpajaa ja teki sitä erinomaisella taidolla ja huolella. Olot, joissa Saara oli kasvanut, olivat muodostaneet hänen luonteensa ja mielipiteensä. Hän oli toimelias ja ahkera ja itsenäinen ja oli tottunut kaikessa luottamaan itseensä — sanalla sanoen hän oli täydelleen «emansipeerattu» nainen. Äidin kohtalo oli saanut hä-

mensä merkitystä, ett'ei hän vielä ole mitään tuottanut, vaikka hänen vastasoinnuttajansa Kjellman aikoo sen tehdä." Toimikunnan kertomus on jaettu neljään lukuun, nimittäin: 1. Det går an, 2. Fortsättning af det går an, 3. Månne det går an, ja 4. Ta mig f—n det går an. Toimikunta oli pitänyt kokouksen 1 p. Maaliskuuta ja silloin oli Snellmanin ensimmäinen novelli luultavasti jo ilmestynyt, sillä siihen näyttävät lukujen nimitykset viittaavan. Kuitenkin voi päättää, ett'ei Snellmania vielä tietty tekijäksi — muuten olisi kai se luettu hänelle ansioksi.

net vihaamaan lainmukaista avioliittoa ja hän oli päättänyt, ett'ei hän koskaan antaisi kellekään miehelle semmoista valtaa ylitsensä, kuin aviomiehellä oli vaimoonsa nähden. Yhteys miehen ja vaimon välillä, väitti hän, on oikea ainoastaan silloin ja niin kauvan, kuin rakkaus sitoo heidät toisiinsa. Vihkiminen ei hyödytä ollenkaan, päin vastoin on siitä haittaa, sillä kun on huomattu, että kaksi, jotkä eivät sovi yhteen, tuottavat ainoastaan kurjuutta ja hävitystä toisilleen, niin vaaditaan kuitenkin, että heidän pitää oleman yhdessä ja turmeleman toisensa — sen tähden, että heidät kerran on «yhteen luettu». Sovinnon säilyttämiseksi, arvelee Saara, on myöskin parasta, että kummallakin on eri taloutensa. — Kun tullaan Lidköpingiin on Saaran äiti kuollut ja Albert vuokraa matkakumppaninsa talosta kaksi pientä kamaria ja he alkavat elää uudenlaista avioelämätä esitettyjen perusjohteiden mukaan.

Kertomus on suurella taitavuudella kirjoitettu ja Saaran mielipiteet perustuvat niin luonnollisesti hänen kokemukseensa, että kaikki tuntuu todelliselta. Tendenssi on puettu niin taiteelliseen muotoon, että vähän puuttuu, ett'ei lukijakin sanoisi: se käy laatuun!

Teos herätti, niinkuin ajatella voipi, kovan myrskyn runoilijaa kohtaan, joka samalla oli pappi ja koulun-opettaja. Monenmoisia aseita teroitettiin häntä vastaan ja semmoisiakin, joita ei voi kunnollisina pitää. Snellman kun myöskin astui «Se käy laatuun»-teoriaa vastaan, teki sen oikeimmalla tavalla. Hän näet kirjoitti uuden kertomuksen, jatkon edelliseen, näyttääkseen mihinkä johtopäätöksiin Almqvistin laskemat perusteet saattivat. Se, joka teki Almqvistin teoksen kavalan vaaralliseksi, oli se, että hän oli rajoittanut kuvauksensa yhteen viikkoon. Jos yhden viikon onni voisi taata koko elämän onnen, niin eihän silloin löytyisikään onnettomia pariskuntia maailmassa. Snellman oli huomannut tämän heikoimman kohdan Almqvistin rintamassa ja siihen hän tähtäsi, kun hän otti täyttääkseen, mitä runoilija oli jättänyt kertomatta ja antoi kertomukselleen nimen: «*Det går an. Tafla ur lifvet. Fortsättning.*» (Se käy laatuun. Kuvaelma elämästä. Jatkoa.).

«Viikkoja kului. — — Vuosia kului. Monta vuotta», alkaa Snellman sanoilla, jotka oli ottanut eräästä toisesta Almqvistin teoksesta. Olot olivat melkoisesti muuttuneet. Pariskunnalla on kolme lasta, neljäs tulossa. Saara hoitaa yksin lapsia, elättäen niitä ja itseään käsiensä työllä. Vaikka toimeentulo on ahtaanlainen, ei hän ota vastaan apua Albertilta — pitää

hän kummankin talouden olla erillään. Ainoastaan jonkun pienen lahjan saa Albert antaa lapsille tahi Saaralle. Tästä oli Albert tullut niin araksi, ett'ei hän puolestaan tahtonut vastaan ottaa pienintäkään avun-antoa Saaralta. Hän söi ateriansa ravintolassa. Muuten hän lueskeli uudempaa kirjallisuutta ja hänen mielipiteensä kehittyivät Saaran viittaamaan suuntaan. Lapset olivat jääneet kastamatta, jotta ei niitä sidottaisi uskontoon, ennenkuin voisivat itse ajatella, ja eihän «lukeminen» siinäkään olisi mitään hyödyttänyt. Albert oli jo tullut miettimään, eikö kaikellainen kasvatuskin sido ihmisen vapautta ja eikö koko yhteiskuntalaitos ole purkamaton avioliitto, joka tuotti turmelusta ja häviötä, kun ei rakkautta eikä siveellisyyttä löytynyt? Sopu oli kyllä olemassa Albertin ja Saaran välillä, mutta ei oikein läheistä kanssakäymistä. Heidän sivistyskantansa oli jokseenkin erillainen eikä heillä muutenkaan ollut paljo yhteistä. Nuoruuden rakkaus oli melkein mennyt eikä mitään uutta yhdistävää — ei kiitollisuuden tuntoa, eikä tottumusta rinnakkain kantamaan elämän taakkaa, yhteistä huolta lasten kasvatuksesta — tullut sijaan.

Albert oli erään kenraalin avioton poika. Isä oli häntä auttanut raha-avuilla, julkisesti tunnustamatta häntä pojakseen, ja hän kuolee jättämättä testamenttia jälkeensä. Tieto tästä sai Albertin silmittömään vihaan isävainajaansa kohtaan, jolta on saanut elämän ja rahaa, vaan ei muuta. Silloin heräsi hänessä kysymys, onko hänen asemansa lapsiinsa parempi? — Hän oli nykyänsä luutnantti, mutta palkka oli kovin pieni, kun ei enää ollut isältä apua odotettavana; hän koetti enentää tulojansa maalaamalla muotokuvia ja puhtaaksikirjoittamalla. Se onnistui huonosti ja kän päätti matkustaa Tukholmaan, jossa muka olisi parempi tilaisuus ansaita. Saara olisi mieluummin pitänyt hänen luonansa, sillä olihan se hänelle turvallisempaa, kun Albert asui talossa; mutta kuuluihan täydellinen vapaus sovintoehtoihin. Albert lähti siis ja mitä kauvemmaksi hän pääsi, sen vapaammaksi hän tunsi itsensä. Höyrylaivalla Mälarilla tutustuu hän jälleen nuoreen naiseen, neiti Celestineen, joka asuu Tukholmassa erään vapaaherran perheessä. Neiti Celestine kantaa raskaalla mielellä niitä siteitä, jotka rajoittavat naisen vapautta. Hän soimaa n. s. sivistyneitä piirejä, «joissa ei ole yhtään vapaata ajatusta, eikä naisen suvaita mitään tehdä, ilman että hän ensin kysyy neuvoa muodilta, joissa turhamaisuus säätää lakeja ja näiden loukkaamista sanotaan rikokseksi; mutta joissa luonnon yksinkertainen laki tallataan jalkojen alle — — —». Onhan aivan luonnollista, että Albert

ja Celestine ymmärtävät toisiansa. He rakastuvat toisiinsa ja Tukholmassa jatketaan seurustelua. Albert luulee nyt löytäneensä naisen, joka ei niin ylpeästi kuin Saara ylenkatso miehen apua ja turvaa. Eräänä iltana muuttaakin Celestine Albertin luokse ja uusi avio on perustettu, luonnollisesti ilman »yhteenlukemista». Tällä kertaa on onni kuitenkin entistä lyhempi. Albertin rakkaus katosi pian — ihmisellä ei ole monta nuoruuden rakkautta — ja tulot olivat huonot. Hänen täytyi vähitellen tehdä velkaa ja yhä mahdottomammaksi tuli hänen tyydyttää Celestinen hellyyden tarvetta, varsinkin kuin perheesen tuli kolmaskin, pienokainen jäsen. Yksi syy eripuraisuuteen oli sekin, että eräs vakava herra, joka ennen oli rakastanut huikentelevaa Celestineä, vieläkin osotti hänelle myötätuntoisuutta. Albert, jolla itsellä oli toinen vaimo 30 peninkulman päässä, ei sallinut Celestinen kunnioittaa entistä ihailijataan. Ne siteet, joilla hän on kahteen vaimoonsa sidottu, tuntuvat yhä raskaammilta, sillä ne perusjohteet, joiden mukaan hän on toiminut, eivät rauhoita kalvavaa omaatuntoa, ja hän alkaa miettiä, kuinka hän kerrassaan vapauttaisi itsensä kaikesta. Sillä mielellä ollen hän eräänä iltana kohtaa kadulla itkevän kerjäläispojan. Se oli hänen oma poikansa, jonka Saaran oli täytynyt, itse kun oli kivulloiseksi tullut, lähettää tätinsä luokse Tukholmaan. Viimeksi lainatuilla rahoillaan toimittaa Albert poikansa leipurin oppiin ja etsii itse pelastusta kurjuudestaan Norrströmin virrassa. Loppuluvussa kerrotaan Celestinen jatkaneen, niinkuin oli alkanut rakentaen uusia vapaita liittoja, siksi kuin joutui kurihuoneesen.

Semmoinen oli Snellmanin vastaväite Almqvistin teesiin. Eivätkä johtopäätökset suinkaan ole väkinäisiä. Kertomus tuntuu yhtä todelliselta kuin Almqvistin, kun näet ottaa lukuun oletetut perusteet, ja melkein voi sanoa, että tendenssi on paremmin kätketty Snellmanin novellissa. Kertomus edistyy yksinkertaisesti, tasaisesti ja ilman odottamattomia tapauksia: keskustelut ja sivuseikkain kuvaus näyttävät todellisuudesta otetuilta. Tekijän miettelyt katkaisevat tavasta kertomuksen juoksun, mutta eivät koskaan liian pitkältä, liian opettavaisesti esitettyinä. Itse kirjoitustavassakin on Snellman jäljitellyt Almqvistia ja erinomaisesti onnistunut. Kun tähän tuli lisäksi, että kirja painettiin L. J. Hjertan luona samoilla kirjaimilla ja samaan kokoon — se on vaan 10 lehteä pitempi kuin edelläkävijä —, niin tapahtui, että useat lukijat pitivät jatkoakin Almqvistin kirjoittamana. Mahdollista onpi, että tämä kirjojen ulkonainen yhtäläisyys syntyi ilman

Snellmanin tointa, sillä hän kertoo Almqvistin ajaksi närkästyneen häneen ei kirjan julkaisemisen vaan «muutamien sivuseikkojen» tähden, joihin hän oli syytön. — Myöhemmin arvosteli Snellman Almqvistia ja hänen «Se käy laatuun» teoriaansa hyvin suvaitsevaisesti. «Almqvistilla on, sanoo hän, se tapa yhteinen runollisen virkaveljensä Lamartinen kanssa, että hän julistaa paremmin tai huonommin ajateltuja perusjohteita käytöllisiksi lakisäännöiksi. — — Niin esim. ei kukaan tahtone kieltää, ett'ei jalo, kaunis, siveellinen yhteys voi olla olemassa miehen ja vaimon välillä, ilman muodollista avioliittoa, mutta siitä ei lainkaan saa johtaa sitä päätöstä, että avioliiton ja vihkimisen poisjättäminen jalostaa suhdetta, eikä sitäkään, että niiden olemassa olo vähimmässäkään määrässä estää sitä». — — Novellista päättäen Snellman Tukholmassa ollessaan arvosteli asiaa ankarammin, vaikka en voi siitä enempää sanoa, syystä ett'en ole saanut käsiini Blanchen aikakauskirjaa «Freyaa», jossa hän kirjoitti Almqvistin teoksesta, ennenkuin hän sepitti jatkonsa.

Tätä Snellmanin ensimmäistä koetta kaunokirjallisuuden alalla ei taida muuta kuin välillisesti pitää hänen kirjailijaluonnettaan edustavana. Se on ihmeellinen näyte hänen kirjallisesta kyvystään ylimalkaan ja siihen nähden kaikkein etevin hänen novelleistaan, sillä semmoista kuvausvoiman notkeutta ei toisissa tavata; mutta toisen kirjailijan tyylin tahallinen jäljitteleminen erottaa sen kuitenkin muista hänen kertomuksistaan.

«Se käy laatuun» ilmestyi v. 1840. V. 1842 julkaisi Snellman novellisarjan nimeltä «*Fyra giftermål. Taflor i Terburgs manér*» (Neljä aviota. Kuvaelmia Terburgin tapaan). Sarja käsittää kolme kertomusta, nimittäin: «*Kärlek och kärlek*» (Rakkaus ja rakkaus), «*Så går det till*» (Niin se käy), ja «*Ibland går det annorlunda*» (Joskus käy toisinkin), taikka oikeimmin vaan kaksi, sillä kahdessa viimeisessä, jotka ovat yhdeksi osaksi yhdistetyt, ovat henkilöt samat. Näistä novelleista on vaan ensimmäinen tullut yleisön käsiin. Toinen osa painettiin samana vuonna, mutta tähän saakka tuntemattomasta syystä ei tekijä pannut sitä kirjakauppaan. Luultavasti käski hän hävittää koko painoksen, sillä nykyään ei taida sitä kirjaa olla olemassa muuta kuin kaksi kappaletta, joista toinen löytyy Tukholman kuninkaallisessa kirjastossa ja toinen ylioppilaskirjastossa Helsingissä. Snellmanin kirjastosta sitä ei tavattu hänen kuolemansa jälkeen. Hra B. O. Schauman on minulle kertonut, että eräs suomalainen pappismies oli Tukholmassa käydessään sanoen olevansa Snellmanin ystäviä pyytänyt ja saa-

nut yhden kappaleen kirjanpainajalta. Kun Snellman oli saanut sen kuulla, oli hän kovin vihastunut. Kentiesi on se sama kappale, joka nyt on ylioppilasten kirjaston omana. *)

Ennen luettu kertomus Snellmanin tulosta Tukholmaan on otettu johdatuksesta novelliin «Rakkaus ja rakkaus». Siinä hän vielä kertoo, kuinka hän riensi niille paikoille, joilla oli lapsena leikitellyt, ja hän muistelee muun muassa pientä yhden-ikäistä tyttöä, jota hän 6—7 vuotiaana oli ihaillut. Hän rupesi häntä kyselemään ja se on muka häneltä — kertomuksessa esiintyvältä neiti Liinalta — jolta tekijä on kuullut mitä hän kertoo:

Nuori virkamies Fredrik on herättänyt hellempiä tunteita itseänsä kohtaan kahdessa kaunottaressa, valkeaverisessä Liinassa ja mustaverisessä Märthassa. Hän on kosinut jälkimmäistä ja nainut hänen, kun kertomus alkaa, ja edellinen on puhtaasta tunnostaan karkoittanut petetyn toivonsa. Avioliiton onni oli lyhyt. Märtha vaatii paljon elämältä. Hän on turhamielinen, pitää toalettinsa hoitamista, seurustelemista ja huvituksia onnensa tärkeimpinä ehtoina, ja hän vaatii mieheltään yhä edelleen yhtä palavata rakkautta, yhtä haaveksivaa ihailua kuin kihlaus-aikana. Fredrikin rakkaus on taasen lauhtunut, vaikkei hävinnyt, ja tyvenempi mieli sallii hänen huomata puutteellisuuksia kodon hoidossa. Alituisesti ilmaantuu aiheita pieniin rettelöihin eikä kumpikaan ota taipuaksensa toisen mukaan: sovinnot ovat puolinaisia ja lyhyeitä ja kinastus alkaa kohta uudelleen. Suloinen pikku tyttökään ei paranna vanhempain väliä. Märtha seurustelee naineenakin ystävänsä Liinan kanssa ja Fredrikkikin näkee usein kultakiharaisen, rakastettavan neiden. Väsyneenä kotielämäänsä ja vaimoonsa rupeaa hän ihailemaan Liinaa. Niin kauvan kuin ihailus pysyy lämpimän kunnioituksen rajoissa, ei Liina tule estäneeksi entisiä tunteitaan Fredrikkiä kohtaan virkoamasta. Kuitenkin on hän liian puhdas mitenkään tahallaan kehottaaksensa häntä; mutta Märtha luulee huomaavansa sen verran epäiltävää, että hän tulee mustasukkaiseksi. Liina asuu erään vanhan sedän luona, joka häntä rakastaa kuin omaa lastaan ainakin. Sen jälkeen on hänen lähin tuttavansa «setä» Magnus — eräs koulun rehtori, vanha poika, noin 40 vuoden vaiheilla. Magnus on kauvan rakastanut Liinaa, mutta pitää itseään liian vanhana

*) Viime kesällä näin Tukholmassa olevan kappaleen. Sen nimilehdelle on kirjoitettu: „168 sidor; så mycket som trycktes. 2 exemplar uttogos." Tästä päättäen olisi vieläkin osa jäänyt painattamatta?

niin nuorelle tytölle. Hänen tunteensa ovat vähitellen selvinneet neidelle, ja hän kunnioittaa ja pitääkin rehtorista sydämensä pohjasta, mutta Fredrik viehättää enemmän hänen mieltään. Fredrikin rakkaus on kiihtynyt kiihtymistään ja muuttunut intohimoksi. Hän ei voi enää pidättää itseään, vaan tunnustaa rakkautensa Liinalle. Tämä karkoittaa kauhistuneena hänen pois luotaan. Fredrikkiä ei sekään saa peräytymään. Hän tahtoo erota vaimostaan — muka hänenkin onneksensa — rakentaakseen uuden avioliiton Liinan kanssa. Liina etsii nyt turvaa Magnuksessa, johon hän täydellisesti luottaa, ja päästäksensä hurjapäisestä Fredrikistä sanoo hän olevansa kihlattu Magnuksen kanssa, ennenkuin niin olikaan laita. Fredrik matkustaa nyt kotoaan jättäen vaimonsa ja lapsensa; mutta Magnuksesta ja Liinasta tulee mitä onnellisin, herttaisin pariskunta. Heillä ei ole ylenpalttisia vaatimuksia, vaan kumpikin tekee parastaan toisensa onneksi ja juuri sen tähden laskeutuu suloisin rauha ja iloisuus kuin kirkas päiväpaiste heidän kotiinsa. Märtha pienen tyttärensä kanssa on jälleen tullut Liinan ystäväksi. Hän oppii nyt huomaamaan turhamaisuutensa ja ymmärtämään, kuinka vähän oli tiennyt panna arvoa onneensa, vähän älynnyt, että sen säilyttäminen olisi ansainnut itsekkäisten oikkujen kukistamisen. Saman oppii Fredrik vuosikausia matkustaen yksin ympäri maailmaa. Hän ei voi unohtaa jätettyä kotoaan ja palaa vihdoin omaistensa luokse, ja eronneiden välillä rakentuu nyt pysyväinen sovinto.

Siinä kertomus kahdesta avioliitosta, kahdesta lajista rakkautta ja sen opetus on lyhyesti: itsekkäisyys turmelee ihanimman onnen. Helposti näkee, että Almqvistin «Se käy laatuun» on antanut aihetta tähänkin kertomukseen. Se näkyy romaanin yksinkertaisesta juonesta, joka vähän vivahtaa Göthen novelliin «Die Wahlverwantschaften», ja tulee myöskin näkyviin niistä mietteistä, jotka täyttävät enimmän osan kirjaa. Näissä mietteissä tunnemme romaaninkirjoittajaksi ruvenneen filosoofin. Useimmat miettelyt on pantu Magnuksen suuhun. Magnus on näet jonkunlainen filosoofinen kosööri. Eräässä paikassa sanotaan häntä «Jean Paulin pojaksi» ja se nimitys viittaa kirjailijaan, jonka esitystapaa Snellman on noudattanut. Miettelyt näet tavoittelevat Jean Paulin tapaista humoria, mutta keveän lavertelemisen ohessa esiintyy niissä tekijän vakaantunut filosoofinen käsitys perheestä, onnellisen perhe-elämän ehdoista, sukupuolten keskinäisestä suhteesta toisiinsa — siis samoja ajatuksia, jommoisia hän jo oli lausunut Almqvistin novellin jatkokertomuksessa. Itse juonen kulku on esi-

tetty hajanaisten situatsioonien ja kohtausten kautta. Näiden kuvaamisessa on tekijä tavoittanut Terburgin maalaustapaa. Alankomaalaista maalaajaa T:gia pidetään n. s. konversatsioonimaalauksen perustajana, hän kun on luonut ylen siroja laatukuvia, joiden esineenä on joku kahden kolmen henkilön välinen perheellinen kohtaus. Snellman on pukujenkin ja valon ja mielialan kuvaamisessa paitse henkilöitä esittäessään taidokkaasti luonut laatukuviaan. Sen, joka tuntee Snellmanin ainoastaan tiede- ja valtiomiehenä, täytyy oudostua sitä pienempiäkin piirteitä tarkkaavaa havaintokykyä, joka niissä ilmaantuu.

Nimimerkki Orvar Odd — Sturzenbecker —, jonka kirjalliset arvostelut eivät tosin aina ole päteviä, on varsin oikein arvostellut Snellmanin novelleja, ja tahdon lukea mitä hän niistä sanoo senkin tähden, että siten saamme tietää, mitä silloinen ruotsalainen yleisö piti maanmiehemme kaunokirjallisista tuotteista:

«Useiden filosoofisten teosten kautta hyvin tunnettu ja kunnioitettu suomalainen Snellman on parilla kaunokirjallisella teoksella valloittanut sijan ruotsalaisessa kaunokirjallisuudessa, yhtä kunnioitetun kuin se, joka hänellä ajattelijana jo kauvan on ollut tieteen alalla. Hänen «Neljä aviotaan» on, niinkuin hän itse nimittää kirjaansa, enemmän «galleria tauluja Terburgin tapaan», kuin oikea säännönmukaisella johdatuksella, juonella ja päätöksellä varustettu romaani. Se tekee, että osa lukijoita ei siinä juuri löydä mitä hakevat, ja ne heittävät pahalla tuulella kirjan kädestään. Mutta kaikki maailmassa olkoon arvosteltuna semmoisena kuin se sanoo olevansa, ja hra Snellmanin puheena oleva teos on todella *laatuansa* hyvä teos. Minä myönnän, että siinä taipumus miettimiseen melkein itsepintaisesti raivaa itselleen tien runouden halki, mutta silloin tällöin vähän filosofiaa ei sekään ole haitaksi maailmassa, etenkin kun se on niin rehellinen, ett'ei se pyydä olla muuta, kuin mitä se on, ja käyttäytyy niin humaanisesti, niin miellyttävästi ja niin sievätapaisesti kuin Snellmanin kirjassa. Totta puhuen ei se olekkaan kirjoitettu luettavaksi täyttä laukkaa, vaan paremmin nautittavaksi pienissä osissa; avattakoon mikä sivu tahansa ja ihan varmaan löytyy siinä aina jotakin nerokkaasti ajateltua ja hyvin lausuttua, milloin jotain humorillista, milloin myöskin noita suloisia idyllejä neljän hiljaisen seinän välissä, joita jokapäiväisessä elämässä on enemmän kuin ylimalkaan luullaan meidän turmeltuneesta maailmasta ja joiden kuvaamiseen Snell-

manin alkuperältään erinomaisen suopea sivellin on ihan omiansa. Nämä jälkimmäiset ovat ainakin oivallisia romaanin *palasia*, joll'ei muuta». *)

«Neljän avion» toisessa osassa on toiminnan näyttämö muutettu Suomeen.

«Niin se käy» novellin sisällys on seuraava: Valentin, ruotsalainen lääkäri, matkustaa Suomeen setänsä luokse. Matkustus tapahtuu n. s. Turun paketilla, purjelaivalla, jolla ennen Turun paloa parissa kolmessa viikossa taikka onnellisimmin neljässä päivässä päästiin Tukholmasta Turkuun. Ahvenanmaan Degerbyssä tuli laivaan eräs suomalainen parooni veljentyttärensä kanssa. Tämä neiti, Wendla nimeltä, kuvataan ihanaksi, järkeväksi, suloiseksi. Pieni tapaturma matkalla tuottaa Valentinille tilaisuuden käyttää lääkäritaitoansa, ja nuorten sydämet eivät voi jäädä aivan kylmiksi, vaikk'ei siitä sen enempää näy tulevan. Matkustajat erkanevat jokseenkin kylmäkiskoisesti toisistaan Turussa. Sitä ennen oli Valentin kuitenkin saanut tietää, että paroonin maatila oli lähellä hänen setänsä tilaa suuren järven rannalla sisämaassa.

Setänsä luona tapaa Valentin kauniin serkkunsa Franciskan, johon jo ennestään oli rakastunut, kun neiti oli käynyt koulua Tukholmassa. Rakkaus oli kuitenkin melkoisesti jäähtynyt pitkän eron kautta, ja Valentin oli ulkomaan matkoillaan unohtanut valvoa kirjevaihtoaan serkun kanssa. Franciska oli luullut itsensä unohdetuksi ja ruvennut muita tuumimaan. Hän oli näet ylpeäluontoinen ja kokettimainen ja toivoi komeampiin oloihin kuin ne, joihin lääkärin rouvana olisi voinut päästä. Valentinissa syttyy kumminkin vanha rakkaus taikka hän luulee ainakin sen syttyvän ja yrittää useat kerrat kosimaan, mutta oikullisesti työntää Franciska hänet luotaan ja antaa kätensä naapuriparoonille, joka talvet oleskelee Turussa ja on siellä ylhäisimpiä. Kertomus päättyy siihen, että Valentin palaa tyhjin käsin Ruotsiin.

Viimeinen kertomus «Joskus käy toisinkin» on hyvin lyhyt. Kolmen vuoden päästä palaa Valentin jälleen Suomeen. Franciskan onni ei ollut kehittynyt toivon mukaan. Turku oli palanut ja parooni köyhtynyt, niin ett'ei kaupungissa asumisesta enää ollut puhettakaan. Sitä paitse oli tämä ylimys pintapuolinen herra, joka ei osannut eikä pyytänytkään tehdä vai-

*) O. P. Sturzenbecker, Den nyare svenska skön-litteraturen. 1845. ja Orvar Odd, Grupper och personnager. 1861.

moansa onnelliseksi. Franciskan kohtalo näyttää siis, ett'ei hänen esimerkkinsä ole noudatettava, kun hän näet jätti nuoruuden rakkauden etsiäkseen avion kautta ulkonaisia etuja. Paroonin veljentyttären, suloisen Wendlan tapasi Valentin oman setänsä luona, jonne hän oli kutsuttu seuraa pitämään yksinäiselle vanhukselle ja jossa viihtyi erinomaisesti. Kertomus päättyy ilman, että Valentin ja Wendla vielä ovat tunnustaneet rakastavansa toisiaan, mutta ei ole epäilemistäkään, ett'eivät he kaksi tule perustamaan neljättä aviota, joten nimilehden luku tulee täyteen.

Esitykseltään on tämä toinen osa samanlaatuinen kuin ensimmäinen. Miettelyä enemmän kuin varsinaista kertomusta ja erittäin myöskin luonto- ja maisema-kuvaelmia, jommoisia jo ensimmäisessäkin osassa löytyy. Kertoessaan Valentinin matkasta Suomeen saapi tekijä muun muassa tilaisuuden kuvata auringonlaskua merellä ja hän maalaa sen oikein con amore, niin että Claude Lorrain johtuu mieleen. Se kuvaus kilpailee erään kuvaelman kanssa ensimmäisessä osassa, jonka esine on aamu Hagan puistossa. — —

Pelkään jo liiaksi väsyttäneeni kuulijoitani ja jätän sen tähden puhumatta Snellmanin pienemmistä novelleista ja novellin luonnoksista, joita tavataan useampia «Saima»-lehdessä. Itse asiassa eivät ne olekkaan välttämättömiä voidaksemme arvostella Snellmania novellinkirjoittajana. Kertomukset Saimassa ovat lyhyempiä ja osaksi vähemmällä huolella kirjoitettuja. Ne ovat pidettävät jonakin jälkikaikuna siitä kaunokirjallisen tuotteliaisuuden innosta, joka häneen oli Ruotsissa tarttunut.

Snellman ei itse pitänyt novellejansa arvossa. Ja niitä lukiessa herää se ajatus, että halu tarjota jotakin naistuttavillensa kentiesi enemmän kuin mikään muu syy on saanut hänen niiden kirjoittamiseen. «Se käy laatuun» kertomuksensa lopussa puhuttelee hän yhdessä paikassa lukijaa ja «rakastettavaa lukijatarta» liittäen näiden kahden sanan jälkeen välilauseen: «kentiesi en voikkaan toivoa useampia kuin sitä yhtä, jonka suosioon mielelläni toivoisin polveani notkistaen tarjoutua kirjani kanssa». Kun sitten tämän lauseen valossa huomaa, kuinka hän, nykyään vanhanlaiselta tuntuvalla tavalla, alinomaa kääntää sanansa «viehättävän» eli «kauniin» eli «rakastettavan» lukijattaren puoleen, niin tuntuu todella siltä, että hän kirjoittaa naista tahi naisia varten. Niitä varten hän on tahtonut mahdollisen keveässä ja miellyttävässä muodossa esittää totuuksia, jotka joko perustuvat hänen omaan kokemukseensa ja terävään havaintokykyynsä taikka tieteesen. Mitä hän näissä kertomuksissa lausuu perheestä, rakkaudesta, naisesta,

on pääasiassa samaa, mitä hän toisessa muodossa on esittänyt Valtio-opissaan.

Ennestään on tiettynä, ett'ei Snellman ollut n. s. nais-emansipatsioonin ystävä, eikä siis hänen nais-ihanteensa taida tyydyttää nykyajan edistyneempää katsantotapaa. Hän ihaili naisia ja ne, jotka ovat hänen tunteneet, hänen elämänsä loppupuolellakin, tietävät millä erityisellä kohteliaisuudella — melkein sanoisin hellyydellä — vanha gentlemanni heitä kohteli. Vaikka alhaisesta kodosta lähtenyt, oli hän korkean sivistyksensä kautta noussut hienoimman ritarillisuuden kannalle. Minä käytän tahallani sanaa «ritarillisuus», sillä siinä käsitteessä on jotakin vanhan-aikaista, jota oli myöskin Snellmanin suhteessa naiseen. Mutta siihen tulee vielä lisäksi yksi tahi pari piirrettä, jotka ovat omituisia hänelle. Tuo tavattoman voimakas luonto, terävä ajattelukyky ei voinut tahtoon ja ajatukseen nähden pitää naista vertaisenaan. Hän kohteli naista ja puhutteli häntä novelleissaan milloin jollakin sedänpuoleisella hellyydellä, milloin leikillisesti ja imarrellen — sanalla sanoen tavalla, joka hieman tuntuu henkiseltä alentuvaisuudelta.

Novellien perustuksella ei ole vaikea sanoa, minkälainen oli Snellmanin nais-ideaali. Sen hän kuvaa Liinassa ja lyhyillä piirteillä toisen kerran Wendlassa. Lukiessani viimeistä novelliansa pisti minuun myös ajatus, joka kentiesi sisältää vastauksen kysymykseen, miks'ei Snellman päästänyt «Neljän avion» toista osaa julkisuuteen. Mahdollisesti oli hän silloin rakastunut neitoseen, joka vastasi tuota hänen ideaaliansa. Ainakin voi ajatella, että se kuvaus, jonka hän tekee Valentinista, hänen kokemuksestaan ja tavastaan kohdella ja arvostella naista, hyvin sopii häneen itseensä 34-vuotiasna. Jos tämä arvelu on oikea, niin voisi myös ymmärtää, miksi novelli niin oudosti päättyy ilman rakkauden tunnustusta, vaikka kaikki on siksi valmistunut. Voihan sitten ajatella, että Snellman ei tahtonut kertomustaan julkaista, kun ei asiasta tullut sen enempää. Kolme vuotta myöhemmin meni hän naimisiin Kuopiossa ja kun hänen vaimonsa kahdentoista vuoden päästä kuoli, antoi hän piirtää hautakiveen ne sanat, jotka lausuvat hänen nais-ideaalinsa: *puhdassydäminen ja hellä.*

Snellman oli aivan oikeassa siinä, ett'ei hän ollut kutsuttu novellinkirjoittajaksi, hänen tehtävänsä oli paljoa suurempi — itsetietoisen kansan luominen. Loma-aikoja hän olikin novellinkirjoittamiseen käyttänyt, sillä samoina vuosina hän julkaisi filosoofisetkin teoksensa ja kertomuksen Saksan matkastaan. Mutta vaikka niinkin on, niin olisi väärin sen täh-

den ylenkatsoa sitä, mitä hän tällä vieraallakin alalla sai aikaan. Novellinkirjoittajanakin on Snellman osottanut neroansa ja jos vertaamme hänen novellejaan Suomessa kirjoitettuihin ruotsalaisiin kertomuksiin, niin täytyy myöntää, että tuskin kukaan muu kuin Topelius on etevämpää luonut.

Eliel Aspelin.

Genesis ja nuolenpääkirjoitukset.

(Jatkoa.)

Kaikista niistä Genesiksen alkukertomuksien vastineista, jotka nuolenpääkirjoituksissa löytyvät, on satu suuresta vedenpaisumuksesta ehkä huomattavin. Sillä se on täydellisempi kuin muut ja sillä on vallan erinomainen asema babylonilais-assyrialaisessa kirjallisuudessa. Nuolenpääkirjoitusten taru suuresta vedenpaisumuksesta on välikertomus suuressa babylonilaisessa kansallis-epoksessa, joka 12 tauluun painettuna n. 3000 rivillä kertoo *Izdubar*-uroon teot. Mitä tähän henkilöön tulee, jonka nimi yhä vastaiseksi luetaan Izdubariksi, luulevat melkein kaikki tutkijat hänet samaksi kuin Raamatun Nimrod. Muutamat pitävät häntä historiallisena henkilönä ja antavat hänelle sankarin osan babylonilaisten taistelussa mahtavaa Elamin kansaa vastaan. Toiset varsin pätevillä syillä Rawlinsonin mielipidettä noudattaen luulevat Izdubarin auringon sankariksi, jonka 12 taulussa kerrotut työt vastaavat auringon kulkua eläinradan kautta. Izdubarin satu on lyhyesti seuraava. Izdubar on loukannut Istar jumalatarta, joka häntä rakastaa, ja häntä on siitä syystä rankaistu taudilla. Hädässään hän päättää lähteä esi-isänsä *Samas-napistim*in luo, jota myös *Hasisatra*ksi kutsuttiin. Hän asui kaukana virtain suussa jumalain seurassa. Pitkän vaivalloisen matkan päästä tulee Izdubar perille. Kummastuen nähdessään Hasisatran nuorena ja reippaana hän kysyy, kuinka esi-isänsä on kuolemattomuuden saanut. Sitten Hasisatra kertoo pelastuksensa suuresta vedentulvasta, samassa kuin hän neuvoo Izdubarille, kuinka hänen käy hädästä pääseminen.

Hasisatran kertomus *) löytyy Izdubar-kertoelman XI:nnessä taulussa. Koska samasta kertomuksesta on olemassa kolme eri kappaletta, paitsi joukko pieniä jäännöksiä, on se joksikin eheä. Lyhyyden vuoksi tässä seuraa vaan se osa, joka vastaa Raamatun kuvausta. Palsta I 8—45: «Samas-napistim puhui Izdubarille: tahdon kertoa sinulle, Izdubar, kertomuksen pelastuksestani ja ilmaista sinulle jumalien päätöksen (parantumisestasi). Surippakin kaupunki, tämä kaupunki, jonka tiedät olevan Eufratin rannalla, oli jo ikivanha, kun sikäläiset jumalat mielessään päättivät suuren vedentulvan aikaansaamisen, kaikki suuret jumalat, jotka siellä löytyivät: heidän isänsä *Anu*, heidän neuvojansa sotaisa *Bêl*, heidän istuimenkantajansa *Adar*, heidän ruhtinaansa *Ennugi*. Heidän joukossaan istui *Ea*, käsittämättömän viisauden herra ja hän kertoi heidän päätöksensä (ja sanoi minulle): Surippakilainen, Ubara-Tutun poika, jätä talosi, rakenna alus, he aikovat hävittää elämän siemenen, pidä elossa ja saata laivaan kaikenlaista eläväin siementä. Laiva, jonka rakennat, ... **) kyynärää pitkä sen mitta, ... **) kyynärää leveä ja korkea sen suhde . . . . ja (lykkää se) mereen ja varusta se kannella! Kun olin tämän kuullut, puhuin Ealle herralleni: Herra, jos rakennan laivan niinkuin käsket, niin kansa ja vanhimmat tekevät minusta pilkkaa. Ea aukaisi suunsa ja puhui, sanoi palvelialleusa minulle: (jos ne sinua pilkkaavat) sano heille: (jokainen) joka minua loukkaa ja . . . . tosiaan minä . . . . ja . . . . avaran taivaankannen . . . ., olen tuomitseva korkeudessa ja alhaalla. Vaan sinä älä sulje oveasi kunnes aika tulee, jolloin sinulle sanoman lähetän. Silloin käy sisään laivan ovesta ja vie sen sisään viljavarasi, kaikki tavarasi ja omaisuutesi, perheesi, palvelijasi ja palvelijattaresi ja sukulaisesi. Karjan kedolta, eläimet maan päältä, kaikki mikä . . . . lähetän luoksesi, että ovesi kaikkia suojelisi».

Palsta II vv. 1—24 kerrotaan laivan rakentaminen, joka kesti seitsemän päivää. Laiva jaettiin eri osiin ja sivellettiin maapihalla (asfaltilla). Vv. 25—50: «Kaikki tavarani kokosin, kaikki hopeatavarani kokosin, kaikki kultatavarani kokosin. Kaiken elävän siemenen, joka minulla oli, kokosin

*) Nuolenpääkirjoitusten tarun vedenpaisumuksesta on prof. O. Donner suomeksi julkaissut Kirj. Kuukauslehdessä 1876. Valitettavasti en ole ollut tilaisuudessa tähän käännökseen tutustua. Sen sijaan olen tässä niinkuin muuallakin pitänyt alkukirjoitusta silmällä.

**) Luvunmerkkejä ei voi lukea.

ja kaiken tämän vein laivaan. Kaiken mies- ja vaimoväkeni, karjan kedolta, eläimet maan päältä, kaikki sukulaiseni laitin laivaan. Kun aurinko toi määrätyn ajan, puhui ääni (?): »illalla on taivas tuhoa vuodattava, astu laivaan ja sulje ovesi. Määrätty aika on tullut, puhui ääni, illalla on taivas tuhoa vuodattava». Tuskalla odotin auringon laskua ja pelkäsin sinä päivänä, joka oli laivaan astumiselle määrätty(?). Astuin kumminkin laivaan ja suljin oven perästäni tukkiakseni laivan. *Buzurkurgal*in, perämiehen, haltuun jätin tuon suuren rakennuksen tavaroineen. Sitten nousi taivaan rannalta *Mû-šêri-ina-namâri*, musta pilvi, jonka keskessä *Ramân* ukkostansa jyristi. *Nebo* ja *Šêrru* kävivät toistensa kimppuun, istuimenkannattajat astuivat vuorta ja laaksoa. Tuuliaiset päästävät mahtavan ruttojumalan kahleista. Adar panee kanavat yhäti tulvimaan, vesijumalat paisuttavat vedet, järisyttävät maan voimallaan. Ramânin vedenkuohu nousee taivasta kohti, kaikki valo hukkuu pimeyteen.»

Palsta III (1—18: Vedentulva tekee maan autioksi ja hukuttaa ihmiset; jumalat pelkäävät, pakenevat ja surkuttelevat ihmisiä); 19—52: »Kuusi päivää ja seitsemän yötä vallitsevat tuuli, tulva ja myrsky. Seitsemännen päivän koittaessa tyyntyi myrsky; tulva, joka oli taistellut mahtavan sotajoukon lailla, laimistui; meri väheni, myrsky ja tulva lakkasivat. Kuljin meren yli itkien sitä, että ihmisten asunnot olivat mudaksi muuttuneet; kuni puunrunkoja liikkui ruumiita veden päällä. — Avasin luukun ja kun päivä valaisi kasvoni, näännyin ja istahdin itkemään, kasvojani huuhtoivat kyyneleet. Katselin seutua, meren rajoja: merestä pisti maa kaksitoista mittaa korkealle. Nizirin maata kohti kulki laivani. Nizirin maan vuori pidätti laivan eikä päästänyt sitä kohoamaan. Yhden päivän, toisen päivän piti Nizirin vuori laivaa, kolmannen päivän, neljännen päivän Nizirin vuori samoin, viidennen, kuudennen Nizirin vuori samoin. Seitsemännen päivän tultua päästin kyyhkysen ulos ja jätin lentämään. Kyyhkynen liikkui edes takaisin ja palasi, sillä levonsijaa ei ollut. Sitten päästin pääskysen ja jätin lentämään. Pääskynen lenteli j. n. e. Vihdoin päästin kaarneen ja jätin lentämään. Kaarne lähti tiehensä ja näki vesiruumiin(?), syöskenteli, uiskenteli eikä tullut takaisin. Siis laskin kaikki laivasta taivaan neljää suuntaa kohti ja uhrasin. Rakensin alttarin vuoren kukkulalle. — — Jumalat imivät hajua, jumalat imivät hyvää hajua. Kärpäsien tavalla kokoontuivat jumalat uhraavan ylitse. Sitten Istar jumalatar lähestyi ja nosti korkeuteen suuren jousen (kaaren), jonka Anu oli tehnyt . . . »

Tarpeetonta on sanoa, kuinka suuresti tämä kertomus on sopusoinnussa Raamatun kanssa ja kuinka suuresti se siitä eriää. Eriäväisyys riippuu etupäässä kaldealaisten monijumalaisuudesta ja ilmaantuu enemmän yleisessä värissä kuin itse päätapahtumissa. Varsin huomattavaa on, että vedenpaisumuksen alkusyykin näyttää olleen sama molempain kansain katsannossa. Muutamasta rivistä neljännessä palstassa päättäen tunsivat kaldealaisetkin ihmisten syntisyyden jumaluuden vedentulvalla rankaisevan vihan syyksi. Mitä muuten eriäväisyyksiin ja yhtäläisyyksiin tulee, on muistuttaminen, että Raamatun vedenpaisumuksen-kertomus on yhdistetty jahvistin ja elohistin eri kertomuksista. Muutamissa kohdissa on nuolenpääkirjoitus sopusoinnussa toisen, toisissa toisen kanssa. Näyttää kuitenkin siltä, kuin se olisi likemmässä yhteydessä jahvistin kanssa, siis sen kertojan kanssa, jonka kertoma muistosatu uudemman pentateukhi-tutkinnon mukaan (Reuss ja Graf) on vanhempi. Lukiessamme tätä kertomusta, joka jatkuu Gen. VI 5—8, VII 1, 4, 2—3, 5, 7—9, 16 b, 10, 12, 17, 23, VIII 2 b—3 a, 6—12, 13 b, 20—22, IX 18 a, havaitsemme yhteiseksi nuolenpääkirjoituksen kanssa seitsenpäivä-laskun, lintujen laskemisen, alttarin teon pelastuksen vuorella ja uhrin hyvine hajuineen. Elohistin kertomus, jonka helposti tuntee sen matemaatisesti tarkoista laskuista ja kuivasta esitystavasta löytyy VI 11—22, VII 6, 11—16 a, 18—22, 24, VIII 1, 2 a, 3 b, 4—5, 13 a, 14—19, IX 1—17 ja muistuttaa nuolenpääkirjoitusta ainoastaan kertoessaan arkin rakentamisesta ja sisustuksesta sekä taivaan kaaresta. Eriäväisyyksistä on huomattavin, että Heprealaisten sadussa puhutaan «arkusta», josta voi päättää sadun kirjoitetuksi kansassa, joka ei ollut laivakulkuun perehtynyt. Kaldealaisessa sadussa on oikea laiva perämiehineen. Tämä on seikka, joka vie meidät tärkeään johtopäätökseen sadun syntymismaasta. Mitä laivan pysähdyspaikkaan tulee, niin jahvisti ei ensinkään sitä mainitse, elohisti mainitsee Araratin vuoren, nuolenpääkirjoitus Nizirin vuoren. Jos Nizir todella oli vuoren nimi — ja siinä tapauksessa löytyi idässä ala-Tigriistä, etelässä sen lisäjoesta Zabista — sopisi odottaa, että se mainittaisiin jahvistinkin kertomuksessa, joka muka alkulähteestä on ammentanut. Niin ei ole asian laita. Voiko Nizirin mainitsematta jäämisen selittää sillä, että tuo nimi unhottui muistosta, ennenkuin kertomus Palestinassa kaukana tapahtumapaikasta kirjoitettiin? Jos taas elohisti kirjoitti maanpaon jälkeen ja vasta Babelissa taruun tutustui, pitäisi kumminkin hänellä olla nimi Nizir. Vaan ei. Tämä kysymys selvinnee siten, että Nizir ei merkitse muuta

kuin »pelastus». Siten voi helposti ymmärtää, ett'ei sana löydy jahvistilla, jonka kertomuksen alkuperäisyys tälläkin tapaa esiintyy. Berosoksesta, joka sanoo laivan pysähtyneen Gordyalais-vuorille (nyk. Kurdistanissa), näkyy, että babylonilaiset luulivat kysymyksessä olevan vuoren olleen jossakin pohjoisessa päin Babylonian alankomaasta. — Vaikka jahvistilla on lintujen lähettäminen yhteinen nuolenpääkirjoituksen kanssa, ilmaantuu kuitenkin tässäkin kohdassa huomattavia eriäväisyyksiä. Noa ensiksi »antoi kaarneen (korpin) lentää ulos» ja se pysyi poissa. Sitten lähetti hän kaksi kyyhkystä perätysten, joista toinen palasi takaisin arkkiin. Hasisatra lähetti ensin kyyhkysen, sitten pääskysen ja kun molemmat palasivat hänen tykönsä, viimein kaarneen. Vasta tämä pysyi poissa löydettyään »kussa hän sai jalkansa levätä». — Nuolenpääkirjoitus on nähtävästi johdonmukaisempi ja osottaa suurempaa alkuperäisyyttä.

Mitä siihen kysymykseen tulee, kuinka kauvan vedenpaisumus kesti, niin ovat kaikki kolme kertojaa erimielisiä. Tämä kohta on mitä vaikein tyydyttävästi selittää; se on lähimmässä yhteydessä pentateukhi-tutkinnon pääarvelujen kanssa ja on antanut runsasta työtä eteville tutkijoille. Elohistin mukaan alkoi vedenpaisumus »kuudennella sadalla ajast'ajalla Noan ijästä, toisella kuukaudella, seitsemäntenätoistakymmenentenä päivänä kuusta» (VII 11) ja kesti seuraavan vuoden toisen kuukauden seitsemänteenkolmatta päivään saakka (VIII 14), siis yhden aurinkovuoden eli kymmenen päivää toista kuuvuotta. *Eberhard Schrader* on tarkalla selityksellä tehnyt luultavaksi, että tämä ajanlasku perustuu toiseen vanhempaan kertomukseen, joka laski vedenpaisumuksen 150 päivän yltymisen ja 150 päivän vähenemisen mukaan. Tarkemmin tätä ja muita arveluita tarkastamatta tahdomme huomauttaa, ett'ei ole tarpeellista, ehk'ei ihan oikeinkaan, asettaa vedenpaisumuksen alkua yhteyteen Länsi-Aasian suurten virtain tavallisten ja säännöllisten syys- tai kevätpaisumusten kanssa. Sillä, kuten kuuluisa geoloogi *Suess* (Wienissä) on näyttänyt, eivät senkaltaiset vedentulvat kuin kysymyksessä oleva niin paljon riipu sateista kuin tuuliaismyrskyistä j. m. s. Minkätähden elohisti paisumuksen koko vuodeksi pitkittää, onko hänen kertomukseensa vaikuttanut tieto Egyptin tahi Mesopotamian oloista, sitä tuskin voinee ratkaista. Enemmän kuin elohisti on jahvisti tässäkin kohden sopusoinnussa nuolenpääkirjoituksen kanssa. Kuitenkin jahvistin aika, jos se lasketaan 40 päiväksi (*Schrader*) tai 80 päiväksi (*Hupfelt*) tai 101 päiväksi (*Lenormant*), on pitempi kuin nuolenpääkirjoituksen. Tämän mukaan koko paisumus ei kes-

tänyt kuin 21 päivää (7+7+7). Kauvemmin kestää tavallinen paisumus Tigris-Eufrat virroissa. Mutta jos ei tämä ollutkaan sateesta tullut tulva, vaan sai alkunsa maanjäristyksestä t. m. s., on päiväluku varsin uskottava, erittäin kun sen pituinen vedenpaisumus on kylliksi kuolettamaan kaiken elämän.

Vielä on muutama sana lisättävä Izdubarin yhteydestä Nimrodin kanssa. Huolimatta siitä että Izdubarin nimeäkin on luettu likipitäen yhtäläiseksi Nimrod-sanan kanssa, voimme eräästä toisesta syystä pitää näitä molempia uroita samana henkilönä. Kolmea niistä kaupungeista, joita Nimrod vallitsi (X 10), mainitaan näet Izdubarinkin omiksi nimittäin Babelia, Erechiä (Warkaa) ja Akkadia s. o. Pohjois-babyloniaa. Nimrodin neljäs kaupunki «Kalne Sinearin maalla» oli Talmudimin selittäjäin mukaan sama kuin Nippur s. o. neljäs Izdubarin kaupungeista. Niin oli nähtävästi sama henkilö Heprealaisten ja Mesopotamian Semiläisten muistossa säilynyt. Huomattavaa lisäksi on, että Korânissakin vielä löytyy satuja Nimrodista, jotka mahdollisesti riippuvat vanhasta muistosta niiltä ajoilta, jolloin Arabialaiset elivät muitten Semiläisten kanssa yhdessä. Vielä tänään elää Nimrodin nimi ja muisto Länsi-Aasiassa erittäinkin Armeniassa ja entisessä Assyriassa. «Kaikki hyvä ja paha luetaan hänen syykseen ja monella rauniolla on hänen nimensä» (Smith).

Tavallisesti sanotaan, että nuolenpääkirjoituksissa löytyy taru t o r n i n k i n rakentamisesta. Vaan ei semmoista tähän saakka ole löydetty. Kumminkin nähdään babylonilaisissa lieriöissä kuvia ihmisistä, jotka näyttävät olevan tornin kaltaisen rakennuksen toimessa. Merkillistä on, että niissä myös kuvataan jumala, auttavan tai estävän asemassa(?) — Eufratin tienoilla on löydetty kahden tornirakennuksen rauniot, toinen Bâbil (= Ilun eli Elin kaupunki = Betel), toinen Birs-Nimrûd (Borsippa). Kumpikin raunio on kansan luulon mukaan «Babelin tornin» jäännös. Birs-Nimrûdista tunnetaan nuolenpääkirjoitus, jossa sitä nimitetään «taivaan ja maan palatsiksi, Bêlin asunnoksi, korkeimman jumalan Merodachin kartanoksi». Muinaisen kuninkaan rakentamana n. s. *Zikurat*in muotoon, Birs-Nimrûd seitsemine kerroksineen oli aiottu «maanvalaisijan» temppeliksi. Aikaisin jo joutui se rappiolle ja oli rauniona, kunnes Nebukadnezar sen korjasi ja rakennutti yhtä korkeaksi ja komeaksi, kuin se ennen oli ollut. Tähän raunioon Raamatussa säilynyt satu Babelin tornista luultavasti liittyy.

Suoraa vastinetta nuolenpääkirjoituksissa n. s. kansainluettelolla (Gen. X)

ei ole, jollemme tahdo semmoiseksi katsoa erästä Rawlinsonin nuolenpääkirjoitus-kokoelman IV:nnessä nidoksessa julkaistua kaupunkien ja maiden luetteloa. Kuitenkin vasta nuolenpääkirjoitusten avulla voimme oikein käsittää ja arvostella tuota merkillistä maantieteellisesti järjestettyä kansainluetteloa. Semin nimi selviää assyrialaisen *šâmu*-sanan avulla, joka merkitsee öljymarjan karvaista; samoin Cham = *chammu* musta ja Jafet = *ippat*, valkoinen (*Sayce*). Eräs erehdys, jonka Raamatun kertoja on tehnyt, selviää myös nuolenpääkirjoitusten avulla. Gen. X 8 sanotaan «Kusch siitti Nimrodin». V. 6 mukaan on Kusch Misraimin (s. o. Egyptin) veli. Tässä on tapahtunut erehdys egyptiläis-etiopialaisen *Kesch* = *Kusch*-sanan ja babylonilaisen *Kasch*-sanan välillä. Tästä näkee että heprealainen kirjoittaja on saanut tietonsa Egyptistä. Tätä seikkaa on huomautettava niitä vastaan, jotka väittävät kansain luettelon vasta Babyloniassa maanpaon aikana kirjoitetuksi, koska muka niin tarkat ja laveat tiedot vaan semmoisessa suuressa valtakunnassa olivat mahdolliset. Ei mikään estä meitä otaksumasta, että kansain luettelo on Palestinassa noin 1000—800 e. K. s. kirjoitettu maailmankulkijain Foinikialaisten avulla.

Kysymys, kuinka yhtäläisyys, joka ilmaantuu Genesiksen alkukertomuksissa ja nuolenpääkirjoituksissa, on selitettävä, vaatii yhä jyrkemmin vastausta.

Koska mainitut nuolenpääkirjoitukset ovat niin vanhat, ett'ei voi katsoa niitä Heprealaisilta lainatuiksi, löytyy ainoastaan kaksi mahdollista selitystä. Joko ovat Heprealaiset lainanneet Mesopotamialaisilta, taikka on yhtäläisyys yhteinen perintö niiltä ajoilta, jolloin nuo molemmat kansat, tai yleensä pohjois-semiläiset (jollemme rohkene sanoa kaikki semiläiset), yhdessä asuivat, elivät kaksoisvirtain maassa. Edellisen selityksen hyväksi puhuu m. m. se seikka, että Jahvistin paratiisitarussa Eufrat-virta mainitaan aivan kuin kaikille tuttuna, mutta toiset virrat tarkoin määrätään. Paratiisin kuvaamisessa yleensä näyttää jahvisti olevansa niin tutustunut Mesopotamian maantieteeseen kuin omin silmin nähnyt. «Edenin puutarha» tosin mainitaan Joel II 3, mutta Genesiksen kuvaamana ei se esiinny yhdessäkään muussa maanpaon edellisessä kirjassa, eikä niissä ilmaannu mitään tietoa «ensimmäisestä ihmisestä» Aadamista ja Hevasta, ei veljesparista Kainista ja Habelista eikä Hanochista, joka vanhurskautensa tähden Jumalan luo otettiin. Vasta Hesekiel ja «suuri tuntematon» puhuvat Jumalan yrttitarhasta Edenistä (Hes. XXVIII 13, XXXI 9 j. m., Jes. LI 3) ja

Noan vedestä (Jes. LIV 9, Hes. XIV 14, 20). Muutamat nykyiset kirjailijat niinkuin Delitzsch, Haupt, Goldziher j. m. näyttävät katsovan varmaksi, että Genesiksen tarut ovat maanpaon aikana Mesopotamialaisilta saatu laina. Jos arvelemme jo mainitun pentateukhi-tutkinnon, joka väittää jahvistin kirjoittaneen ennen maanpakoa, olevan oikeassa, on edessämme selittämätön ristiriita. Pätevistä syistä täytyy kuin täytyykin pitää toista Genesiksen kirjailijoista (jahvistia) hyvin vanhana; sen yhtäpitäväisyys nuolenpääkirjoitusten kanssa saattaa meidät siis otaksumaan, että kumminkin hän on yhteisestä muinaismuistosta ammentanut.

On sitä enemmän syytä tähän arveluun, koska löytyy koko joukko niin vanhoja yhtäläisyyksiä Heprealais-Foinikialaisten ja Mesopotamialaisten välillä, ett'ei niitä mitenkään voi lainatuiksi luulla. Niitä ei voi selittää jollei otaksu, että mainitut kansat pitemmän ajan (varmaan vuosisatoja) ovat yhdessä asuneet. Jo Heprean ja Assyrian kielissä esiintyy, mitä sanavarastoon tulee, semmoinen yhtäläisyys, joka viittaa pitkälliseen yhteis-elämään. Yksityiset lausetavat ja käänteet todistavat ihan samaa katsantotapaa. Tämän näyttää yhtä hyvin nimien muoto kuin esim. virsien kertosäkeet (parallelismi). Babylonilaisten virsissä ja rukouksissa ilmestyy sama harras uskonnollinen tunne ja sama syvällinen synnintuska kuin Heprealaisten virsissä. Vaikka edelliset ovat monille jumalille omistetut, ovat muutamat niin lähellä yksijumalisuutta, ett'ei suinkaan ilman syytä ole puhuttu Babylonilaisten yksijumalisuudesta. Tämä seikka on sitä huomattavampi, koska Babylonilaisten virret ovat Heprean kielisiä paljoa vanhemmat. Että lukija itse joinkinmäärin voisi päättää tästä asiasta, suomennamme tässä pari kappaletta. Eräässä virressä sanotaan:

Oi Herra, monet ovat syntini, suuret pahat tekoni!
Oi Jumala, monet ovat syntini, suuret pahat tekoni!
Oi Jumalatar, monet ovat syntini, suuret pahat tekoni!
Syntiä, jonka olen tehnyt, en tunne,
Rikosta, jonka olen tehnyt, en tiedä,
Vihaa, jolla vihasin, en tunne,
Vääryyttä, johon horjahdin, en tiedä.
Herra sydämensä vihasta on minua lyönyt,
Jumala sydämensä ankaruudesta on minua kurittanut,
Jumalatar minua vihaa ja kipeästi rankaisee.

Haen apua, eikä kukaan tue kättäni,
Itken, eikä kukaan astu viereeni,
Ääneen huudan, eikä kukaan minua kuule,
Häväisty olen ja runneltu enkä silmiäni nosta:
Armon Jumalan luo käännyn, valitus on puheeni.
Kuinka kauvan, oi Jumalani,
Kuinka kauvan, oi Jumalattareni!
Oi Herra, älä palvelijaasi hukuta!
Syvässä vedessä ojenna hänelle kätesi!
Pahat teot, jotka olen tehnyt, käännä armoksi!
Synnit, jotka olen tehnyt, hajoita tuuleen!
Kaikki rikokseni repäise kuni vaatteen! (*Hommel*).

Raamattua muistuttaa seuraavakin «rukous pahan unen jälkeen»:

Jumalani, joka minua vihaat, ota vastahan rukous!
Jumalattareni, joka minua vihaat, ota vastahan itkuni!
Kuule valitukseni, lepytä mielesi!
Herrani armollinen ja laupias, sinä,
Joka päiväksi kiusani poistat, selitä (uneni)!
Jumalattareni, katso puoleeni ja ota vastahan rukous!
Anna syntini anteeksi, pahat tekoni poista!
Itkuni viekööt ilman tuulet,
Paheeni tahdon rikki repäistä, lintunen kantakoon sen taivasta kohti.
Tuskani ottakoon kala, virta kauvas viekööön,
Kedon eläimet kipuani kärsikööt,
Peskööt minut virran vedet ja puhdistakoot!
Valaise kasvoni kullan kirkkaaksi!
Kuni hohtava hopea(?) jospa olisin kallis sinulle!
Poista häijyyteni, pelasta sieluni!
Vahvista alttarisi, että kuvasi pystytän(?)!
Paheesta käännä minut pois ja varjele!
Valaise minua ja lähetä minulle hyvä uni:
Uni, jonka näen, olkoon suosiollinen;
Uni, jonka näen, olkoon luotettava;
Uni, jonka näen, olkoon onneksi,

Unen jumala seisköön vuoteeni vieressä!
Päästä minut Esagiliin, jumalain temppeliin, elämän kartanoon!
Merodachin armon haltuun ja käsiin turvaan.
Suuruuttasi kunnioitan, jumaluuttasi ylistän,
Kyläni asukkaat voimaasi kiittäkööt! (*Zimmern*).

Näin sointuivat muinaisuudessa Babyloniassakin Davidin virret, vaan Semiläisten heimon ulkopuolella ei löytynyt vertaista. Nämät virret samoin kuin lepopäivän pyhittäminen, papistot, profeetat j. m. s., jotka löytyivät Heprealaisilla ja Mesopotamialaisilla, todistavat, ett'ei erotus näitten kansain uskonnossa niiden aikaisemmalla kannalla ollut niinkään suuri kuin yleensä tahdotaan luulla. Sen todistaa varsin selvästi myös koko joukko yhteisiä jumalia, jotka erittäin Foinikialaisilla säilyivät, esim. Baal, Istar, Molok j. m. Että Heprealaisetkin niinkuin kaikki maailman kansat alkuaan monijumalisuutta harrastivat, todistaa itse Raamattu (Jos. XXIV 14 j. m.) «Kokouksen vuorella pohjan perillä» (Jes. XIV 13; Englannin Bibliaseuran kustannuksella (Kölnissä 1887) painetussa Raamatussa, joka sattuu minulla olemaan, on: «todistuksen vuorella sille puolelle pohjaa päin»[!]), joka Jesajan ennustuksessa haamottaa himmeänä muistona menneiltä ajoilta, *Arallu*-vuoren sadun hämärän peittämillä kukkuloilla hallitsivat varmaan ennen muinoin hyvässä sovussa Heprealais-Foinikialaisten ja Babylonilaisten yhteiset jumalat. Ja «suureen kaupunkiin» *Šualu*un (s. o. Scheoliin) kokoontuivat veljeskansain kuolleet. Lyhyesti sanottuna löytyy niin paljon yhtäläisyyksiä kysymyksessä olevain kansain entisyydessä, että varmaan nämät kansat ovat yhdessä asuneet — Mesopotamiassa, johon Genesis viittaa.

Mitä siis Genesiksen alkukertomusten ja nuolenpääkirjoitusten sopusointuun tulee, sopinee väittää sen riippuvan yhteisen muinaisuuden muistosta kuitenkin siten, että nuorempi raamatun kertoja näyttää maanpaossa saatujen tietojen johdosta traditsioonia joinkin määrin muodostaneen. Ett'ei tämä Pohjois-Semiläisille yhteinen muinaismuisto (selvemmin) ilmesty muiden Semiläisten luona, tulee osaksi ehkä siitä, että Foinikialaisten rikas(?) kirjallisuus on hukkunut ja Arabialaisten on niin myöhäistä syntyä. Eteläisimmät Semiläiset, Sabealaiset, saduissaan ja uskonnossaan näyttävät huomattavaa yhtäläisyyttä Pohjois-Semiläisten kanssa ei-

vätkä yhteis-semiläistä traditsioonia mahdottomaksi osota. Tiede ei tätä kysymystä vielä ratkaise.

K. L. Tallqvist.

Suomen säädyt ja Suomen kieli.

Sanomalehtiemme uutis-osastossa oli nykyään se tieto luettavana, että toimitus- ja tarkastusvaliokunnat tehtävänsä loppuun suoritettuansa olivat Lokakuun keskipaikoilla ainiaksi eronneet, mutta että vielä oli jäljellä muutamain vastauskirjeitten painattaminen. Uutinen ei luo aivan kaunista valoa Suomen säätyjen työtapaan, päin vastoin. Muissa maissa, niinpä esim. Ruotsissa, jonka esimerkki tavallisesti lähimmiten sopii meidän oloihimme, eduskunta tavallisesti jo ennen eroamistansa allekirjoittaa kaikki toimituksensa, mutta meillä menee yhtä paljon aikaa jälkitöihin kuin säätyjen keskusteluihin ja päätöksiin! Syystä moni tämän johdosta lienee kysynyt, onko moisen vitkastelemisen syy sysissä vai sepissä. Siitä puhumatta, että nuo jälkityöt maksavat hyvin paljon, — näillä valtiopäivillä toimitusvaliokunta on maksanut noin 25,500 ja tarkastusvaliokunta noin 14,850 markkaa, **yhteensä siis 40,350 markkaa,** johon vastauskirjeitten painatuskustannukset vielä tulevat lisäksi, — on ajankin hukka varsin arveluttava. Moni laki tulee täten vuotta, kenties pariakin vuotta myöhemmin noudatettavaksi, ja jos uusi valtiolaina on kysymyksessä, saattaa viivytys käydä kovin kalliiksi, jos näet olot ulkomaan rahamarkkinoilla syystä tahi toisesta sattuisivat juuri sillä välin jossakin määrässä huononemaan.

Toiselta puolen löytyy kuitenkin syitä, jotka tekevät tahi jotka ainakin tähän asti ovat tehneet meidän valtiopäivillemme mahdottomaksi tässä kohden juosta Ruotsin valtiopäiväin kanssa kilpaa.

Yksi näkökohta johtuu kaikkein ensiksi mieleen, ja se on hyvin painava. Meillä ei 1809 ja 1863 vuosien väliajalla kutsuttu säätyjä yhtään kertaa kokoon, kun sitä vastoin Ruotsissa samaan aikaan pidettiin valtiopäiviä 15 kertaa, usein vuoden pituisia. Viimeisinä vuosikymmeninä, jolloin vertaus on meille edullisemmaksi muuttunut, suhta sittenkin on hyvin

epätasainen: sillä välin kuin meidän eduskuntamme on ollut koossa 7 kertaa, on Ruotsissa ehditty valtiopäiviä pitää 24 kertaa.

Ihmeelliseltä tietysti näyttää, että Suomi ei sittenkään ole mainittavasti lainsäädännössään Ruotsista takapajulla, ja monen tekee kenties mieli tähän sovittaa tuo tunnettu sananlasku: »hullu paljon työtä tekee; elää viisas vähemmälläi.» Eikä voi kieltää, että suuret muutokset meillä menevät vähemmällä suunsoittamisella. Mutta sen ohessa myönnettäköön, että nopea käsitteleminen on meikäläisille käynyt mahdolliseksi osaksi sen tähden, että juuri Ruotsin esimerkki niin usein on hyvää johtoa antanut, osaksi myös sen kautta, ett'ei valtiopäiväin lyhyttä aikaa ole sellaisiin töihin kulutettu, joita vaan on voitu jäljestä päin suorittaa. Että näin juoksujaloin tehdyt päätökset usein ovat nekin sietäneet täydentämistä ja korjailemista, on luonnollista, mikä myös on jälkitöitä kartuttanut.

Mutta toinenkin seikka vaatii meillä, että vastausten lopullista muodostusta tyystemmin punnitaan, lieneekö tämä omituisuus sitten yhtä kiitettävää kuin työssä osotettu nopeus. Paitsi itse päätöksiä ja asetuksia, joitten ottaminen säätyjen vastaukseen tietysti on välttämätöntä, on Suomessa tapana päätösten tueksi antaa pitkiä alustavia selityksiä eli motiiveja, missä vähänkin on esitysten määräyksistä poikettu.

Suuresti epäiltävää on kuitenkin, vastaako täten saavutettu selvyys siihen pantuja kustannuksia ja ajanhukkaa. Sillä säätyjen päätös on joko valiokunnan lausunnon mukainen tahi siitä poikkeava — kolmatta ei ole. Jos valiokunnan mielipide on pääasiassa voittanut säätyjen kannatuksen, mitähän sitten pelkkien muodollisten parannusten vuoksi kannattaa alamaiseen vastaukseen painattaa uudestaan, mitä vastaiset säädyt sekä virastot ja tutkijat kylläkin helposti, jos lähempiä tietoja tarvitsevat päätöksen perustuksista, löytävät mietinnöstä tahi yhteensovituksesta? Toiselta puolen ja jos säädyt joko päätöksessään tahi motiiveissa tahi kummassakin ovat valiokunnan ehdotuksesta eronneet, niin päätöksen sisällyksen tarkempi selittäminen on säätyjen oma asia, jos todellakin täydellistä varmuutta vaatii. Vaikeaa, jopa arveluttavaakin on säätyjen erotessa jättää sellaiset riitaiset kysymykset yhden tahi kahden valiokunnan ratkaistavaksi, sillä neljän tahi kahdeksan miehen mieli, — jos arpa muuten auttaa — saattaa silloin valtiosäätyjen mielipiteestä käydä. Ja nämä pitkät motiivit, tavallisesti joko tarpeettomat tahi johonkin määrin epävarmat, ovat suuressa määrin olleet syynä valtiopäiväin jälkitöitten pitkällisyyteen.

Kolmaskin syy löytyy vihdoin, joka ainakin yhtä suuressa määrässä kuin kumpikin edellisistä on valtiosäätyjemme vastausten valmistamista myöhästyttänyt. Kaikki päätökset tehdään meillä kahdella kielellä, sillä kuinka sukkelia viisastelemisia sitten onkin 1734 vuoden lain Oikeudenkäymiskaaren avulla keksitty Suomen kielen »vieraudesta», tärkeimmissä perustuslaillisissa toimissa Suomen kieli aina 1863 vuoden valtiopäivistä asti on sekin ollut virallinen.

Tämä yksinänsä merkitsee paljon. Kaksikielisyyskin tekee lainsäätämistyön niin paljoa vaikeammaksi, että työkuorma sen kautta pian kahdenkertaiseksi karttuu, jos muuten tahtoo yhtä huolellisesti valvoa kummankin laitoksen kelvollisuutta. Mutta sitä ei parhaallakaan tahdolla ole ehditty tehdä; ruotsinkielinen teksti on liiankin usein ollut alkuperäisenä, suomalainen vaan käännöstä, — vieläpä monesti varsin huonoa käännöstä, jota toimitus- ja tarkastusvaliokunnat, alussa myöskin senaatin kielenkääntäjä, jäljestä päin ovat saaneet aikalailla parannella. Siinäpä siis uusi vaikeus, josta ei Ruotsissa mitään tiedetä, ja joka suuresti on jälkitöitä pitkittänyt.

Helposti näkee, että yllämainitut vaikeudet ovat varsin eri laatua.

Ensimmäinen katoaa mikäli kiireisten ja suurellaisten lainparannusten paljous vähenee, onpa jo melkein kadonnut. Valtiopäiväjärjestystä, kirkkolakia, asevelvollisuuslakia, merilakia, kunnallis-asetuksia, rikoslakia ei piakkoin tehdä uudestaan, eikä ainakaan tarvitse miespolviin tapahtua, että kahta niin suurta kysymystä yksillä valtiopäivillä käsiteltäisiin parin kymmenen esityksen ja parin sadan anomuksen ohessa. Toinen yllä mainittu vaikeus vähenee, jos säätyjen vastauksista karsitaan tarpeettomia pois, joka kyllä ennemmin tahi myöhemmin tapahtuu. Mutta kaksikielisyyden tuottamat hankaluudet eivät vähene, päin vastoin enenevät. Täytyyhän vast'edes vaatia asianomaisilta aivan toisellaista työtä kuin tähän asti, jotta suomalainen teksti olisi alkuperäinen ja yhtä huolellisesti valmistettu kuin toinenkin kotimainen kieli, — tarkoitus, jonka tärkeyteen katsoen ei voi kustannuksia isoksua.

Ennen kuin ryhdymme kysymykseen, millä lailla suomalaisten asetusten kuntoa voisi vast'edes paremmin valvoa, täytyy meidän kuitenkin esimerkeillä osottaa, kuinka kelvotonta työtä valiokunnat ja valtiosäädyt meidänkin päivinämme joskus saattavat käsistään jättää. Paremman selvyyden vuoksi tahdomme puhua kustakin valiokunnasta erikseen, jolloin paraiten

tullee näkyviin, kenen kannettavaksi hutiloimisen syy kussakin tapauksessa tulee. Lukijan rauhoittamiseksi, joka kenties on yhtä kyllästynyt kuin mekin useasti joutaviin kieliopillisiin pikkusääntöihin ja mielijohteisiin, joilla eräät arvostelijat ovat pitkiä palstoja täyttäneet, lupaamme olla niistä seikoista puhumatta, jotka eivät asiaan vaikuta. Jääkööt sikseen oikeinkirjoituksen säännöt, puuttuva johdonmukaisuus suurten ja pienten alkukirjainten käyttämisessä ynnä muut sellaiset seikat, jotka kieliopillisessa teoksessa saattavat olla kylläkin tärkeät, mutta jotka eivät lainsäätäjän päätöksiin vaikuta eivätkä niistä riipu.

Rikoslakivaliokunta, jonka puheenjohtajana oli professori Jaakko Forsman ja sihteerinä tuomari A. Nybergh, tulee tietysti ensiksi huomioon. Valtiopäiväjärjestys kyllä mainitsee lakivaliokunnan ensimmäisenä kaikista jokaisilla valtiopäivillä nimitettävistä valiokunnista, mutta rikoslakia varten säädyt tällä kertaa, samoin kuin valtiopäiväjärjestyksen tarkastamista varten vuonna 1867, säästivät voimia, jotka muuten olisivat olleet lakivaliokuntaan aivan itsestään määrättyinä.

Siinäkin kohden rikoslakivaliokunta kunniasijan ansaitsee, että se ensimmäisenä on antanut käsistään lakiteoksen, joka on yhtä hyvä kummallakin kielellä. Valiokunta havaitsi suomalaisen esityksen kielen, vaikk'ei se ole huonompi kuin muittenkaan esitysten ja asetusten kielellinen asu, olevan täydellisen uudistuksen tarpeessa, ja uskoi tämän tärkeän työn kolmelle täysin kykenevälle ja Suomen kieleen perehtyneelle miehelle, jotka seisoen valtiopäiväin ulkopuolella saattoivat tälle asialle omistaa kuukausien uutteran työn. Lääninsihteeri Ernesti Forsman, lehtori Oskar Favén ja maisteri Paavo Cajander suorittivatkin työn sillä lailla, että uusi rikoslaki, tämä vuosisatoja varten aiottu laki, hyvin vetää vertoja 1734 vuoden lain mainiolle suomennokselle, jota on klassillisena ja mallikelpoisena pidetty.

Joskus — ei tosin usein — on tätäkin esikuvaa voitu korjata. Vanhan-aikuinen määräys: *ligge ogild* on Cannelin suomentanut sanoilla *jääköön kostamatta*, joka kyllä yhdeltä puolen katsottuna on oikea, mutta samassa siinä kohden erehdyttää, että siis kosto laillansa myönnetään uuden-aikaisen rangaistuksen tunnusmerkiksi, vaikka valistuneempi oikeantajunta sen juuri on vanhan ajan rangaistuskäsitteestä poistanut. Uusi rikoslaki suomentaa tämän määräyksen aivan oikein ja sattuvasti sanoilla *olkoon sinään*, joka parannus ehdottomasti ansaitsee vast'edes painettavissa 1734 vuoden lain suomennoksissa tulla varteen otettavaksi.

Harvoin on rikoslain suomennoksesta sana jäänyt pois tahi tullut väärin käännetyksi. Sanat *lifegenskap* 25: 1 ja *stiftelse* 2: 12 ovat kääntäjät tahallaan jättäneet suomentamatta, koska edellä käyvät *orjuus* ja *laitos* muka ovat kyllin laajoja käsittääksensä myöskin *maaorjuutta* ja *säädöksiä*. Parempi lienee kuitenkin tässä kohden antaa tekstien käydä aivan tarkasti yhteen; ei tiedä mitä selkkauksia siitä joskus voisi syntyä, jos sana toisesta tekstistä puuttuisi. Painovirheen kautta pykälän numero on 13: 2 jäänyt pois ja 25: 2 on kolmeen kohtaan jaettu kahden sijasta. *Niiden puoliso*, *niiden puolisot* luetaan 16: 10 ja 17: 3, mutta ehdottomasti parempi on *jommankumman puoliso*. Kahdessa paikassa on *skälig anledning* suomennettu sanoilla *perusteellinen aihe*, vaikka sana *syy* riittää. Käsite *syssla* on 2: 11, 12 ja 16: 13 käsitetty *viraksi*, pitää olla *toimi*. Valiokunta on 33: 1 koettanut välttää sanaa *haaskausta*, mutta suomalaiseen tekstiin se jäi oikeamman *vahingon* sijaan. Kiristämisen käsitettä selitetään 31: 4 kiristämisellä, joten määritys menee hukkaan, vaikka samanmerkityksinen sana *kiskoa* on olemassa. *Lautasta* puhutaan 44: 12, mutta *lauttasiltaa* tarkoitetaan. Täytäntöönpano-asetuksen 2: 10 sanotaan rikos, lue: *vähempi* (eli pienenlainen) rikos. Kolmannen asetuksen 26 §:ssä puhutaan päivästä vuorokauden sijasta, j. n. e.

Pari muutakin muistutusta voi tehdä. Ruotsalainen *tillhugg* 21: 13 y. m. on käännetty *lyömäkalu*, jonka kuitenkin liian helposti voipi arvella tarkoittavan nimenomaan lyömistä varten tehtyä kalua, eikä sellaisia tilapäisiä aseita, joihin tappelun syntyessä usein turvataan. Suomalainen sana *astalo* on tietysti parempi, vaikk'ei sitä kuulu käytettävän kaikissa osissa maatamme. Käsite *understucket barn* 18: 2 oli suomennettu sanalla *valhelapsi*, joka kuitenkin antaa käsitteelle aivan toisen vivahduksen. Nukke on valhelapsi, samoin sellainen porukapine, jolla muka Amerikassa pelotetaan matkustavaisia pois rautatievaunusta. Godenhjelmin sanakirjasta löydämme suomennoksen: salaisesti vaihdettu lapsi, vaihdokas, mutta rikoslaissa täytyy erottaa, vaihdetaanko kaksi lasta vai tuodaanko lapsi petollisesti esille lapsettomien muka omana lapsena. *Pettolapsi* on sepitetty sana, joka on lyhyt ja samassa selvä.

Vaikeampi on suomentaa 9: 5 tarpeellista käsitettä *otillräknelig*. Virkakielen sanastossa ja esityksessä löytyy sana *syyntakeeton*, jota ei kuitenkaan pidetä kielellisesti oikeana, jos *syyntakeinen* voikin kelvata. Arvi Jännes on sanakirjaansa ottanut tillräknelig sanaa merkitsemään sanan *vastuukykyi-*

nen, josta voisi johtaa *vastuukyvytön*, ja molemmat sanat olisivat erinomaisen hyviä, jollei silloin siviili- ja rikoslaillista vastuun-alaisuutta sekoitettaisi, joka kyllä olisi arveluttavaa. Uusi rikoslaki on käyttänyt lausetapaa *syyhyn mahdoton*, joka varmaankaan kömpelyytensä vuoksi ei koskaan tule yleisesti vallitsevaksi, jos sen merkityksen ymmärtääkin.

Kiusallinen sana tulkoon vielä mainituksi, koska se valaisee mitä vastuksia voipi tulla, kun aina tahdotaan Suomen kielen omilla varoilla tulla toimeen. *Moment* on tavallisesti suomennettu sanalla *kohta*, mutta nyt tarvittiin sen lisäksi *punkt*, joka on alaosa momenttia. Ajateltiin sanoja kappale, osa, jaos, jae mutta lopulta otettiin *momentti* armoon, joten *kohta* saapi punkt-sanaa vastata. Suomalainen rikoslaki oli kääntänyt molemmat sanalla kohta, joka tietysti ei ole hyvä; sen lisäksi sana rum (lagrum) oli *lainkohdaksi* käännetty, jossa *lainpaikka* on parempi.

Yleensä on rikoslain suomentajilla aina ollut mielessä, miten voisi yksistään alkuperäisesti suomalaisilla sanoilla tulla toimeen. Sekundant, obligation, telefon oli suomennettu *valvoja*, *velkaseteli*, *äänenlennätin* j. n. e., mutta rikoslakivaliokunta otti sekundantit armoon, ja lopulta telefoonikin tuli lakiin. Voidaan mennä liikoihin, jos aina ulkomailla tunnetuita sanoja vältetään. *Velociped* sanaa ei missään voisi väärin ymmärtää, mutta *polkupyörä* on oikeastaan jokainen pyörä, jota polkemisella pidetään liikkeellä.

Vähäpätöiset ovat joka tapauksessa ne muistutukset, joita voidaan tehdä suomalaista rikoslakia vastaan; voisipa melkein yhtä paljon virheitä löytää ruotsalaisesta tekstistä, jos siksi tulee. Loppupäätös on joka tapauksessa, että suomenkielinen laitos on niin kunnollinen, kuin lakitekstiltä on vaadittava.

Itse mietinnöstä ei voi sanoa samaa; se antaa varsinkin alussa runsaasti syytä muistutuksiin. Joskus lause antaa päinvastaisen käsityksen, kuin olla pitää, vrt. esim. siv. 14, jossa *ei* sana on yhdessä paikassa jäänyt pois. Siv. 24 eroaa niin suuresti ruotsalaisesta, ett'ei sitä voi painovirheeksi lukea; arvattavasti on unohdettu huomata, mitä korjauksia toiseen laitokseen on tehty. Myönnettävä on kuitenkin, että mietintö edempänä on parempi.

Lakivaliokuntaan meillä usein on vaikeata saada sopivia miehiä; entäs sitten näillä valtiopäivillä, kun sen pylväitä oli otettu rikoslain tarkastajoiksi ja jäljelle jääneet lopulta täytyi kahtia jakaa! Kummako sitten, jos kävi niinkuin Sven Tuuvan isälle, ett'ei älyä kaikille piisannut antaa. Sihteereinä olivat raatimies W. Heimbürger ja lain-opin kandidaatti O. E. Sten-

roth. Jälkimmäisen tekemät mietinnöt helposti erottaa joukosta; ne osottavat enimmiten, että sihteeri on mietintöjä valvonut, niinkuin hänen tulee. Edellisen kirjoittamat ovat sitä vastoin suomalaisessa asussaan huonoa huonompia, lieköhän alkuperäinenkään laitos aina moitteeton.

Todisteita vaadittaneen, ja niitä tahdommekin antaa. Otamme tarkastettavaksi lakivaliokunnan mietinnöt n:o 12 ja 17, jotka koskevat esityksiä n:o 36 ja 38, jotka tarkoittavat yksityisten rautateitten asemaa. Että valiokunta toisessa mietinnössä kirjoittaa *keskuus*liikettä, toisessa *keskus*liikettä, näkyy jo päällekirjoituksestakin, mutta jätämme oikokirjoituksen sikseen. Arveluttavampaa on, että mietintö n:o 17 lopullisesti annetusta asetus-ehdotuksen päällekirjoituksesta jättää tuon ylen tärkeän sanan *yksityisen* pois, ja lopulla nimittää toistakin lakia yhtä väärin! Jollei tarkastusvaliokunta olisi näitä virheitä huomannut, olisi siis toinen säätyjen nimessä hyväksytty suomalainen laki koskenut valtionkin rautateitä, ja toisellekin asetukselle olisi loppuun liitetyssä ehdossa annettu yhtä laaja ala. Eivätkä nämä törkeät virheet ole ainoat laatuansa. Lakiehdotuksen 16 §:ssä puhutaan siitä, että rautatien haltijan *sääntöä* voi moittia. Mitä sääntöjä sillä tarkoitetaan, sitä ei oppinutkaan lukija helposti arvaa, jollei ruotsalainen asetus ole käsillä. Sääntö on vaan painovirhe; pitää olla *saanto* (åtkomst)! Onpa sekin vaikeaa ymmärtää, kun 34 § puhuu *maalla olevan maan ulos-otosta*, kun sitä vastoin jokainen ymmärtäisi: *mitä ulos-otosta maalla on säädetty.*

Molemmissa näissä asetuksissa puhutaan rautatiestä ja *siitä, mitä sille kuuluu*, joka ruotsissa on lausuttu yhdellä sanalla *tillbehör*. Käsite on siviili- niinkuin kriminaali-oikeudellekin hyvin tärkeä ja eri lailla käsitetty; rikoslaissa sitä oli käsitetty *omastoksi*, joka mahdollisesti liian paljon käsittää; omasto on sama kuin omaisuus. Kuulua sanasta voisi kyllä johtaa sana, kuuluvisto, mutta itse alkusana *kuulua* lienee tässä merkityksessään ruotsinvoittoisuutena pidettävä, ja mieluummin vältettävä. Tillbehör'iä voinee paraiten suomentaa sanalla *tarpeisto*, sillä siihen voipi käsittää suurta ja pientä, rautatien vetureja yhtä hyvin kuin ommeltavan takin sivukaluja. Esityksen käyttämä *kuuluvaisuus* ei ainakaan kelpaa.

Millä lailla lakivaliokunta suoriutui tästä vaikeasta kysymyksestä, joka oli useita mietinnössä laajasti esitettyjä asioita tärkeämpi? Sillä yksinkertaisella tavalla, että käytettiin erilaisia sanoja, miten milloinkin sattui. Lakiehdotukset eroavat toisistaan, saman lain eri pykälät eroavat toisistaan,

motiivit eroavat tekstistä! Asetus yksityisen rautatien laillistuksesta ja kiinnittämisestä puhuu 17 §:ssään muusta rautatielle *kuuluvasta omaisuudesta*, tarkoittaen sillä *tillbehör*, mutta vähän edempänä hyväksytään esityksen 31 §, jossa sama käsite kahdesti on suomennettu *kuuluvaisuudeksi*, ja 17 §:n motiivit puhuvat rautatielle kuuluvista *tavaroista!* Toisen asetuksen § 12 ja 32 puhuvat rautatien *tarvekaluista*, mutta 31 §:ssä tulee sana *tavara* uudestaan armoihin. Sanaa tillbehör ei ole onneksi tämän asetuksen motiiveissa tarvittu; muuten sille varmaan olisi keksitty vielä viides nimi. Sama esitys antoi lakivaliokunnan toiselle osastolle aihetta ehdottamaan yhteensovitusta vastoin kaikkien neljän säädyn päätöstä, joka varmaan on ilman vertaistansa perustuslaillisuuden historiassa, ja mietintö oli muutenkin niin kurja, ett'ei sitä hopunkaan avulla voi puolustaa.

Saman lakivaliokunnan mietintö n:o 23 antaa sekin mainiot todistukset siitä, kuinka kelvotonta työtä joskus säädyille esitetään. Kun 21 pykälää muutetaan laissa, jossa niitä on koko 246, niin ei tietysti voi uutta terminologiaa luoda, vaan vanha kieliasu on yleensä säilytettävä, ja senpä sanoo valiokuntakin tehneensä. Huonostipa valiokunta siinäkin kohden onnistui. *Befälhafvare* suomennetaan vuoroin *päällikkö* ja *päällysmies*, *haminan* sijaan pannaan välistä *satama* j. n. e. Ja motiivit tarjoovat vielä hupaisempia. Valiokunta vakuuttaa »*laivakulun* sijaan panneensa oikeamman ja merilaissa yleiseen käytetyn lausetavan *merikulku*». Vai niin! Mutta koko esityksessä ei löydä sanaa *laivakulku* ei yhdessäkään paikassa, joten tosiaankin oli tarpeetonta olematonta poistaa. Hyvä on, että *laivuri* sana muutetaan, mutta kun valiokunta sanoo muuttaneensa sen *laivanpäällikôksi*, jota muka merilaissa käytetään, niin tämä taas osottaa, ett'eivät asianomaiset ole silmäykselläkään tutustuneet merilakiin, josta niin rohkeasti puhutaan. Suomentaja on vaan kääntänyt ruotsalaisen mietinnön, huolimatta siitä, sopiko se suomalaiseen laitokseen vai ei.

Tämä jo riittänee kuvailemaan usein mainitun valiokunnan työtä. Niinkin tärkeä ja huolellisesti punnittu asia, kuin eriuskolaislaki, on suomalaisessa asussaan tarvinnut korjauksia. Yhteensovituksen 3 § sisältää törkeän painovirheen: hyvämainen, kun pitää olla hyvämaineinen; 3 §:ään on sana *kuitenkin* lisättävä, ja käsitteitä *tro*, *troslära* ei ole johdonmukaisesti suomennettu. Motiiveina tuodaan joskus, esim. siv. 26, lainausmerkkien välissä esiin sanoja esityksestä, joita ei semmoisinaan esityksessä tavata, j. n. e. Tässä mietinnössä olisi sitä suuremmalla syyllä

voitu parempaa työtä vaatia, kosk'ei sihteerin tarvinnut vaivaa nähdä alkuperäisen tekemisellä, hän kun enimmiten kynti Ehrström-vainajan vasikalla eli 1877 vuoden lakivaliokunnan mietinnöllä.

Jätämme lakivaliokunnan arvoonsa ja tulemme *talousvaliokuntaan*, jonka sihteerinä oli raatimies Edv. Bergh. Muutamat sen mietinnöt eivät ole hiukkaakaan parempia kuin lakivaliokunnan huonoimmat, ja jollemme kokonaan erehdy, lienee se yksityisten valiokunnan jäsenten ansiota, että usea mietintö on välttävän hyvä. Muitten valiokuntain mietintöjä on voitu säätyjen vastausten perustuksena pitää, mutta talousvaliokunnan valmistamissa asioissa toimitus usein oli kerrassaan uudestaan tehtävä.

Esitystä n:o 31, joka koskee työväen suojelemista, talousvaliokunta käsitteli mietinnössä, joka on samaa laatua kuin lakivaliokunnan ylempänä tarkastetut mietinnöt. Asetus-ehdotuksen 1 §:stä oli jo kokonainen lause jäänyt pois, ja tärkeitä sanoja puuttui monesta pykälästä (esim. 14 ja 20 §:stä). Pappissääty yksin nämä virheet huomasi; muistaakseni joku valiokunnan jäsen siitä huomautuksen teki, mutta mietintö oli silloin painettu. Motiiveja ei asiain näin ollen kannata tarkastellakkaan. Orivarsojen asiassa valiokunta ei edes ruotsalaisessa mietinnössä maininnut, että suomalaista vähän muutettiin; kun anomusta työväen sairauden-, tapaturman- ja vanhuudenvakuutuksesta käsiteltiin, niin alkuperäisesti suomeksi tehtyä anomusta ei otettu johdoksi, joten itse nimitys ja loppuehdotukset kahdenkertaisen kääntämisen kautta tulivat huonommiksi, kuin jos olisi valmista ottanut. Mitäpä sitten huolisi luetella sellaisia virheitä, kuin että rahat *lankeavat* kunnalle ja otus *lankeaa* ilmiantajalle, että sana *afkortas* suomennetaan *lyhentämiseksi* vähentämisen sijasta; että huonosti sepustettu alkuperäinen sana *premiebeloppen* suomennetaan *palkkiomääriksi*, vaikka tarkoitetaan vakuutusmaksuja, tahi kun mietinnössä n:o 17 loppuponsi on sellainen, ett'ei tiedä tapahtuuko päihdyttävien juomien valmistaminen ja myyminen hallituksen toimesta vai onko sitä vaan hallituksen toimesta tutkittava. Jos sellaiset virheet otetaan lukuun, voimme luetteloa jatkaa vaikka kuinka kauvan.

Erityisellä ilolla jätämme tämän valiokunnan sikseen puhuaksemme *valtiovaliokunnan* ja *suostuntavaliokunnan* mietinnöistä. Pääasiassa niiden antamat suomalaiset mietinnöt ovat hyvänpuolisia, joko tämä sitten on sihteerien, lain-opin kandidaatti G. Sucksdorffin ja esittelijäsihteeri V. G. Geitlinin tahi yksityisten jäsenten ansio, jotka luultavasti ovat mietintöjä tarkastaneet. Että joskus voipi näittenkin valiokuntain yleensä kiitettävässä

työssä asiallisen erehdyksen löytää, sen osottaa valtiovaliokunnan esityksestä n:o 33 antama mietintö, joka suomenkielisessä loppuponnessaan ei sisällä mitään sellaista ehtoa, että valtiokassasitoumusten määrä on korkeintaan neljän miljoonan markan arvoon rajoitettava. Mutta nämä tapaukset ovat harvinaisia, ja jos ruotsinvoittoisia lausetapoja joskus esiintyy, niin niitä ei ole tarvis luetella. Monesti useat lauseet peräkkäin ovat ilman mitään muutosta kelvanneet alamaiseen vastaukseen otettaviksi, jota ei voi sanoa usean valiokunnan suomalaisista mietinnöistä.

Pankkivaliokunnalle ei voi samaa kiitosta antaa; sen sihteerinä oli lain-opin kandidaatti E. Furuhjelm. Tyydymme viittaamaan mietintöön n:o 3, jonka numerotkaan eivät ruotsalaisessa ja suomalaisessa mietinnössä käyneet yhteen, niin että sitten erinäinen korjauslehti tuli tarpeelliseksi. Sama valiokunta 1885 vuoden valtiopäivillä ehdotti suomeksi, että joku rangaistus olisi 6 kuukautta vankeutta, ruotsiksi että se olisi 12 kuukautta, mikä kyllä oli tuntuva erotus. Kummako sitten ett'ei pidetä mitään lukua siitä, mitä nimityksiä entisissä asetuksissa ja pankin valtuusmiesten kertomuksissa on käytetty. Pankin *kantarahasto* löytyy lukemattomassa paikassa mainittuna, mutta tässä asetuksessa se ristitään *pohjavarastoksi*. *Metallisk valuta* suomennetaan sanoilla pankin *metallimäärä*, joka ei ole samaa kuin *metallinen arvoaine*. Suomen kieli ei totta tosiaankaan voi ikinä varmoja nimityksiä saada, kun sitä niin käytetään, että jokainen omasta päästään tekaisee sanoja, eikä tämä liene pankkivaliokunnankaan mielestä yhden tekevää, vaikka se tosin samassa mietinnössään vaaditusta Suomen kielen taidosta arvelee, että se on muka »aivan tarpeeton». Että kieliopilliselta kannalta voi paljon muistutuksia tehdä, lienee tarpeetonta lisätä.

Rautatievaliokunta, jonka sihteeri oli insinööri H. E. Gummerus, ei ole huonoimpain joukossa, mutta eipä paraitakaan. Emme uskalla päättää, onko Vasklot oikeastaan *Vasikkaluoto* vai *Vaskiluoto*, koska siinä kohden ristiriitaisia arveluja kuullaan, mutta se on varmaa, että muita muistutuksia voi tehdä. Kun *haararata*, *sivurata* kirjoitetaan ja *sivuraidetta* tarkoitetaan, niin tämä on sekaannus, jota kaikkein vähimmin sopisi rautatievaliokunnalta odottaa. Kieliopillinen virhe on tietysti, jos kohta tavallinen, se että Karjalan rautatie on rakennettava *sivuradalla* Värtsilään, sillä mainittu sivurata ei ole mikään välikappale radan rakentamisessa. Ja aika maantieteellinen pukki on se, että Pirkkalan, Karkun, Tyrvään, Kiikan ja Kauvatsan kuntien sanotaan muka olevan pohjoispuolella, Harjavallan, Nakkilan ja Ul-

vilan sitä vastoin eteläpuolella Kokemäen jokea. Kaikki nämä kunnat ovat kummallakin puolella jokea; rautatievaliokunta tahtoi vaan sanoa, että rata oli rakennettava aluksi *pohjoispuolitse*, sitten *eteläpuolitse* jokea. Nämä virheet ovat itse loppuponsissa tavattavat, ja senkin tähden koko arveluttavia.

Asevelvollisuusvaliokunnan lyhyet mietinnöt ovat kankeasti suomennetut, mutta eivät sisällä aivan tuntuvia erehdyksiä. Alkuperäisessä suomennoksessa niitä kyllä oli, vaan muutamat valiokunnan jäsenet niitä jo käsikirjoituksesta kitkivät pois. Että siellä täällä sanoja vielä on jäänyt suomentamatta, täytyy lisätä. Sihteerinä valiokunnassa oli lain-opin kandidaatti E. Schybergson.

Yleisen valitusvaliokunnan sihteereinä olivat varatuomari A. Jansson ja tohtori Aug. Hjelt, joista jälkimmäinen välistä kirjoitti mietinnöt suomen kielellä. Totuuden kunniaksi meidän kuitenkin tulee myöntää, ett'emme näillä valtiopäivillä huomanneet, että alkuperäisesti suomeksi kirjoitetut mietinnöt olisivat olleet suomennoksia parempia, kun sitä vastoin erotus 1882 ja 1885 oli kyllä tuntuva, jolloin niin ikään useat mietinnöt kirjoitettiin suomeksi ja käännettiin ruotsiksi. Muuten ja koska valitusvaliokunnan päätehtäväksi viime aikoina näkyy tulleen kaivaa anomus-ehdotuksille hautoja, emme ole monta sen mietintöä lähemmin tarkastaneet, ja tyydymmekin muutamaan muistutukseen.

Maarianhaminan asiassa suomalainen säätyjen hyväksymä loppuponsi jättää ne laivat huomaamatta, jotka sinne pyrkivät *korjauksia* varten. Suomen kartaston tarkastusta suomalainen mietintö pyytää, kun pitää olla *perinpohjaista* tarkastusta. Naisten päästämistä yliopistoon on muodollisesti eri tavalla pyydetty, vaikka ponnet varsin hyvin olisivat voineet olla sanasta sanaan yhtäläisiä. Jo motiivit antavat aihetta paljon useampiin muistutuksiin. Mietinnössä n:o 31 kappaleenjako on aivan toisellainen ruotsalaisessa kuin suomalaisessa mietinnössä. Että monesti sanoja *eli* ja *tahi* on vaihdettu toisiinsa, että kirjoitetaan *nimittäin*, kun pitää olla *kuitenkin*, että puhutaan *muuttamisesta* kun *tarkastusta* on ajateltu, että joskus kieltosanakin voipi kadota (miet. n:o 21, siv. 8), tulkoon ohimennen mainituksi, kosk'emme tahdo lukijaa pitkillä luetteloilla väsyttää.

Toimitus- ja *tarkastusvaliokunnista* lopuksi sananen. Omista synneistään ne kaiketi voisivat päästä, mutta saanevat aikoinaan niskoilleen kaikki nekin virheet, jotka muitten mietinnöistä ovat säätyjen vastauksiin pujahtaneet. Ei merta pisaroitta soudeta, ja tätä nykyäkin voidaan sanoa, että

oikeinkirjoitus 1888 vuoden vastauskirjeissä on hyvin kirjava, että joskus samoja käsitteitä on eri tavalla suomennettu j. n. e. Hyvä jos ei näille valiokunnille ole pahempiakin vahinkoja sattunut. Muistettaneen vielä, miten vuonna 1885 *ulkomaiden hallitsijat* (lue: ulkopalstain haltijat) velvoitettiin teitä ja siltoja rakentamaan Suomen talonpojan huojennukseksi!

Yllämainitut esimerkit, jos kohta ovatkin pienen pieni valikoima, riittänevät todistamaan, että valtiopäiväin suomalaiset asiakirjat peräti harvoin ovat yhtä huolellisesti tehdyt kuin ruotsalaiset, vieläpä että ne joskus loppuponsissa ja asetus-ehdotuksissaan sisältävät aivan törkeitä asiallisia erehdyksiä.

Päätös on mieltä masentava, mutta muuta ei voi odottaakkaan, kun tietää, millä lailla esityksiä ja mietintöjä nykyaikoina tehdään. Sopii pikemmin kummastella, ett'eivät suomalaiset asiakirjat monesti ole vieläkin huonommat kuin ne ovat.

Viime vuoden lopussa (Uuden Suomettaren n:o 294 A) antoi eräs asiantuntija muutamia varsin valaisevia tietoja siitä, miten asetuksia ja esityksiä senaatissa valmistellaan. Ruotsinkielisiä asetuksia tehdään, tarkastellaan, korjaillaan ja ladotaan, ja sitten vasta, kun ei mitään muuta ole jäljellä kuin korrehtuurin lukeminen ja painattaminen, sitten vasta suomentaja pääsee työhön, ja hänen tulee suorittaa tehtävänsä ynnä korrehtuurinlukeminen yhtä pian kuin jo ladottu ruotsalainen korjataan ja painetaan. Pitemmän asetuksen loppua suomentaja ei aina ole nähnyt, ennenkuin painolupa on alulle annettava; viivytystä ei sallita, sillä silloin ruotsalainenkin asetus saisi odottaa. Ja valtiopäiväin lähestyessä tulevat kaikellaiset kertomukset sekä keisarilliset esitykset lisäksi, ja tämä kaikki, se huomattakoon, on yhden miehen tehtävä, tahi ainakin hänen tulee vastata siitä, että työ kunnollisesti tehdään muilla! Mieli harras työn tekee, mutta tahtoisimmepa todellakin tietää, miltä meidän ruotsinkieliset asetuksemme näyttäisivät, jos niitä kiireen kautta täytyisi yhden miehen toimella ruotsintaa ja painattaa, sillä välin kuin ennestään ladottua suomalaista painosta painetaan.

Mutta erotus ruotsin- ja suomenkielisten asetusten valmistelemisessa ei vielä tähän pääty.

Esitykset tulevat valtiopäiville, ja aluksi valiokuntain käsiin. Aatelin ja porvarissäädyn herrojen valitsijain päähän ei kaiketi ole koskaan juolahtanut käsitys, että niidenkin valitsemilla jäsenillä olisi minkäänmoisia velvollisuuksia suomenkielisiä esityksiä ja mietintöjä kohtaan. Kielitaidosta ei vähintäkään lukua pidetä, vaikka olisi kuinkakin helppoa sitäkin puolta muistella;

puoluekantaa sitä vastoin muistetaan, ja koska ruotsinmielinen, joka täydellisesti suomea osaa, on yhtä harvinainen ilmiö kuin pääskynen talvella, niin valiokuntia täytetään puoleksi sellaisilla, jotka eivät suomea osaa. Pappissääty on siinä vaikeassa asemassa, ett'ei sillä ole eri ammattien edustajia kuin peräti vähän, tavallisesti vaan yksi ainoa lakimies; talonpoikaissääty on liioinkin syytön, jollei voi varsinaisia asiantuntijoita lähettää kaikkiin valiokuntiin. Niinpähän liiankin usein tapahtuu, että oikeat asiantuntijat eivät osaa suomea, ja että suomalaiset eivät ole pitkällisen kokemuksen kautta itse asiaan perehtyneitä.

Tällaisissa tapauksissa jos koskaan uskollinen yhdysvaikutus on tarpeen, jos kunnollista työtä tahtoo. Että huonollakin Suomen kielen taidolla voipi tuntuvasti olla avullisena suomalaisten mietintöjen tarkastuksessa, sen on esim. viime valtiopäivillä eräs ruotsalaiseen puolueeseen kuuluva vanhus, kenraali Neovius, parissa valiokunnassa osottanut tavalla sellaisella, että se on hänelle vilpitöntä kunnioitusta hankkinut, kaikista puolue-erotuksista huolimatta.

Mutta harvinainen on tämmöinen tunnollisuus, useimmat tekevät ihan toisin. Jos suomalaiset asetukset erikseen otetaan punnittavaksi, niin herrat ruotsinmieliset tavallisesti käyttävät aikansa kävelyyn, puhelemiseen, tupakoimiseen ja muuhun virkistykseen, tahi aateliskalenterin lukemiseen; ollaan kiitollisia, jolleivät muita häiritse. Valiokunta vastaa ruotsalaisista mietinnöistä, suomalaisista vastaa toinen puoli. Tahi tarkastusta toimitetaan, ajan hukan välttämiseksi, yht'aikaa kahdella kielellä, — jolloin mietintöjen yhtäpitäväisyys tulee sellaiseksi, kuin ylempänä on nähty.

Olisipa vielä puheenjohtajan ja sihteerin velvollisuus lähimmiten valvoa valiokunnan mietintöjen kuntoa. Mutta puheenjohtajat eivät aina osaa suomea niin paljon, jota kenties heidän ikäisiltään ei voi vaatiakkaan, je he ovat sitä paitsi valtiopäivillä niin moninaisissa toimissa kiinni, ett'ei aika kaikkeen riitä. Entäs sihteerit? Niin, kannattaa todellakin itse sitä kysyä asianomaisilta, saadaksensa huvikseen nähdä hänen ällistystään, kun muka niin kohtuuttomia vaaditaan. Onhan ennen päästy tuomitsemaan kansalaisia vaikka hengeltä ja kunnialta ruotsinnettujen asiakirjain perustuksella, paikottain se vieläkin käy laatuun; eikö mokoma herra saisi huoleti toista puolta työtään heittää suomentajan niskoille, palkkaansa vähentämättä? Ja niinpä sihteeri pesee kätensä kuin ennen Pilatus ja on vastasyntynyttä lasta viattomampi, vaikka mitä hullutuksia tulisi suomalaiseen mietintöön.

Säädyissä sama epätasaisuus on olemassa. Tahtoisimmepa nähdä korkeasukuiston ylpeätä hymyä, jos ritarihuoneessa ruvettaisiin suomenkielisen asetuksen kieltä tarkastelemaan. Ja tätä samaa käsitystä tapaa kyllä muuallakin. Komeata työtä siitä olisi tullut, jos tämän vuoden tarkastusvaliokunnassa olisi annettu herrojen viikinkien määrätä työjärjestys. Käännöstähän suomalainen asetus on; mitä sitä tarvitsee tarkastaa, kun alkuperäiseen voipi turvata, — siinä näitten herrojen kanta. Sen syvimpänä perustuksena lienee horjumaton luottamus siihen, että Suomen kieli ei ole herrojen omaa kielitaitoa kehittyneempi.

Mutta Suomen kansan suuri enemmistö ei voi ottaa ruotsinkielistä asetuskokousta avuksensa saadakseen tietää, koskeeko laki yksityisiä rautateitä vai kaikkia rautateitä, onko säännön sijasta luettava saanto, onko lainsäätäjän aikomus sanoa nauttimatta, kun asetus sanoo nauttimalla, j. n. e. Jollei lainsäädäntömme, sivistyksemme, vapautemme tätäkin enemmistöä tarkoita, niin eivät kyllä ole hyvin suuriarvoisia. Mitä me muuta olisimme kuin kosken kuohuvaa vaahtoa, joka kallioseinälle viskattuna pian kuivuu, jollei takanamme olisi noita taajoja joukkoja, jotka työllään ylläpitävät kansallista asemaamme?

Mutta senpä tähden ei kukaan valtiollisen itsenäisyyden, valtiollisen vapautemme ystävä voi siihen tyytyä, että suomenkieliset lakimme ovat pelkkää käännöstä, kenties huonoa ja erehdyttävää käännöstä!

Hyvällä tahdolla epäkohdan kyllä voipi saada poistetuksi, eikä se lopulta tulisi nykyistä työtapaa paljoa kalliimmaksikaan.

Ensiksi pitäisi vast'edes tehdä kaikki asetus- ja esitys-ehdotukset alusta asti molemmilla kielillä, joko niitä sitte senaatissa tahi lainvalmistelukunnassa tahi muussa virastossa laaditaan. Ruotsalaisillekin asetuksille voisi siitä olla hyötyä; onhan tätä ennen itse kieltosana joskus saattanut jäädä asetuksesta pois (vrt. esim. Yliopiston sääntöjä v:lta 1852 § 300), joten varmuus erehdyksiä vastaan ei silläkään kielellä ole niin suuri, kuin luulisi. Toinen laitos olisi toisen kontrollina; viime aikoina on joskus ruotsalaistakin asetusta yhdennellätoista hetkellä korjattu suomentajain muistutusten johdosta, ja aikaisemmin huomatun epäselvyyden tahi virheen voisi paremmin poistaa. Pääasia on joka tapauksessa, että suomennos voisi tulla paljoa paremmaksi kuin nykyään.

Suuresti helpottuisi valiokuntain ja säätyjen työ tällä lailla, mikä kyllä, valtiopäivillä vallitsevaan kiireeseen nähden, olisi suotavaa. Mutta täytyyhän

säätyjen vaatia itseltäänkin enemmän kuin tähän asti. Valiokunnan jäsen ei saa pitää itseään velvollisuuksista vapautettuna suomalaista asetusta kohtaan, kuinka mukava semmoinen vapautus onkin. Ei liioinkaan sovi ottaa puheenjohtajiksi ja sihteereiksi sellaisia, jotka eivät tätä ymmärrä. Sihteereille annetaan valtiopäiväin aikana siksi kunnollinen palkka, että työtäkin kyllä sopii vaatia. Tahi vedettäköön palkasta toinen puoli pois siltä, joka ei mietintöjä kummallakin kielellä valvo; määrättäköön sen lisäksi tuntuvat sakot kääntäjille kustakin pelkän huolimattomuuden tuottamasta virheestä, ja me saamme nähdä, eikö herrojen päähän vähitellen pysty, että ovat työstään vastuun-alaisina, millä kielellä se tapahtuneekaan. Silloin säätyjen vastaukset ja hyväksymät asetukset myös voivat tulla aivan toisenlaisiksi kuin nykyään, eikä valtiopäiväin loputtua tarvitse istua päivät pääksytysten suuria ja pieniä kielivirheitä mietinnöistä kitkemässä, aivan kuin opettaja laiskojen koulupoikien sepustuksia korjaelee.

Tässä lehdessä on lukemattomia kertoja arvosteltu ja ankarastikin arvosteltu yksityisten kirjailijain teoksia, kun eivät ole osanneet Suomen kieltä käyttää, mutta emme näe mitään syytä jättää muistutuksia sikseen tahi niitä lieventää sen tähden, että moitteen esineenä on Suomen eduskunta. Päinvastoin kansan edusmiesten velvollisuudet tässä kohden ovat tavallista suuremmat. Ne kirjoittajat, joita muistutuksemme etupäässä kohtaavat, ovat sitä paitsi saaneet työstään palkan, jommoista tavallinen kirjailija harvoin saapi. Vaan tämä sikseen, sillä asian rahallinen puoli, jos kohta huomattava, on vähäarvoinen siihen verrattuna, että lainsäätäjä kummallakin kielellä tekee täysin kelvollista työtä. Vuosikymmenien taistelujen ja ponnistusten jäljestä olemme tulleet siihen, ett'eivät vastustajammekaan enää julkea suomenkielen tasa-arvoa ja oikeuksia kieltää. Mutta tämä periaatteellinen myönnytys ei ole suuren-arvoinen, jollei käytäntö ja tosielämä sitä kannata. Että valtiosäätyjen työtapaa täytyy suuresti muuttaa ja parannella, ennenkuin siihen tulemme, se lienee tällä kirjoituksella todistettu.

E. G. Palmén.

„Kunnon mies."

Kun teet sä, niinkuin käsketään,
Kun syöt sä, mitä syötetään,
Niin olet kunnon mies.

Kun uskot, mitä saarnataan,
Et pyri koskaan vapaampaan,
Niin olet kunnon mies.

Kun pidät paikkas, jonka sait,
Ja vanhat aatteet, tavat, lait,
Niin olet kunnon mies.

Kun maas et puutu johdantoon,
Et hallintoon, et kohtaloon,
Niin olet kunnon mies.

Kun ylhäisille rauhan suot,
Ja vastustuumat vatsaas juot,
Niin olet kunnon mies.

Kun silmät, korvat ummistat
Ja omantuntos taajennat,
Voit olla kunnon mies

El' hiisku koskaan sanaakaan,
Vaikk' järki, tunne poljetaan,
Niin olet kunnon mies!

Lyö rinnoilles ja lausu näin:
«Kun teen mä virkatehtäväin,
Niin olen kunnon mies.»

Ja sua kiittää isänmaa
Ja haudalleskin kirjoittaa:
Täss' lepää kunnon mies!

Hän täytti miehen tehtävän,
Hän näytti meille selvähän,
Kuin elää kunnon mies.

Hän muille aina rauhan soi,
Vain nukkui, nuohkui, söi ja joi, —
Tee niin, oot kunnon mies!

Kasimir Leino.

Kotimaan kirjallisuutta.

John Stuart Blackie, Itsekasvatuksesta. Neuvoja opiskelevalle nuorisolle. Suomennos. Porvoossa 1886, Werner Söderström.

W. E. Channing, Itsensä-kasvatus. Esitelmä sivistyksen laadusta ja välikappaleista. Englannin kielestä suomennos. Oulussa 1885, K. F. Kivekäs.

Meidän aikanamme puhutaan ja kirjoitetaan paljon kasvatuksesta, mutta harvoin itsekasvatuksesta. Itsekasvatus on kuitenkin kaikesta kasvatuksesta tärkein, sillä sitä ilman ei mikään ulkoa päin tuleva kasvatus saavuta tarkoitustaan. Ainoastaan sikäli kuin kasvatettava itse käsittää sen tarkoituksen järjellisyyden, johon kasvattaja tahtoo hänet saattaa, ja itse koettaa pyrkiä samaan suuntaan, voipi ulkopuolinen kasvatus olla ajan pitkään hedelmällinen. Itsekasvatuksen herättäminen on sentähden oleva tämän kasvatuksen alituisena silmämääränä, ja kun tämä on saavutettu, käypikin vieraan kasvattajan toimi vähitellen tarpeettomaksi. Itsekasvatuksen tehtävä tulee sitä vastoin samassa määrässä totisemmaksi ja ankarammaksi. Puhumattakaan siitä yhtämittaisesta, läpi elämän kestävästä siveellisestä taistelusta, johon se ihmisen johdattaa, huomaa hän pian, että muilta saatu kasvatus aina on jäänyt muillakin aloilla vaillinaiseksi ja jättänyt omin käsin täytettäviä aukkoja. Mikä on yksipuolisen kirjaopin kautta käynyt araksi ja saamattomaksi käytännöllisessä elämässä, mikä jäänyt riittävän kirjaopin puutteeseen, mikä taas vaille järjestyskykyä ja ryhtiä kestävään omatakeiseen ponnistukseen, joka on välttämätön menestykseen elämässä. Kaikkien tulee sitä paitsi poikkeuksetta jatkaa ja kartuttaa itsensä viljelemistä niillä aloilla, joilla on saanut hyvän alun muilta. Kaikkeen tähän työhön on ryhtyminen lujalla tahdolla ja päättäväisyydellä, ellei tahdo sortua elämän taistelukentälle, ennenkuin on kunnolla päässyt tehtävänsä alkuun. Sillä kukin, joka on sitä koettanut, tietää, että se usein kysyy miehen kaikkia voimia ja pitää hänet kurissa, joka ei suinkaan ole vähemmin ankara kuin se, jonka alle vanhemmat ja koulumestari hänet alisti. Neuvoja ja kehotusta niiltä, jotka itse ovat totisesti itsekasvatusta harjoittaneet ja voivat olla muille kokemuksellansa avuksi, on siis suuresti tarvis ja ilahduttavaa on, että tähänkin tärkeään, mutta syrjäytettyyn alaan on ruvettu huomiota kääntämään.

Edessämme olevat pienet teokset ovat yrityksiä tähän suuntaan ja jo niiden erinomaisen suuri leviäminen kotimaissaan osottaa, että ne täyttävät todellisen tarpeen.

Mitä edelliseen tulee, kohtaa meitä siinä eheä ja kypsynyt kristillissiveellinen maailmankäsitys, joka on omansa lämpimän innostuksensa kautta herättämään ihanteellista pyrintöä nuorisossa. Tämä vaikutus käypi vielä tehokkaammaksi, koska se on vapaa kaikesta senkaltaisesta ahdasmielisyy-

destä, jota vastaan nuori mieli on niin herkkä nousemaan vastarintaan. Kirjan arvoa lisää vielä melkoisesti se runsas persoonallinen elämän kokemus, jonka sen tekijä on itsellensä omistanut ja jota hän anteliain käsin jakaa nuorille ystävilleen. Nämä neuvot tosin koskevat monesti yksityiskohtia, vieläpä näennäisesti halpoja seikkoja, mutta juuri tämmöisiä on monen tarvis, ja todellisen kokemuksen hedelminä on niillä omituinen voima painumaan mieleen ja kehottamaan noudattamiseen.

Tekijä on koonnut kirjansa sisällyksen elämästä ja tähän kaiken inhimillisen sivistyksen alkulähteeseen tahtoo hän ohjata lukijaansakin. Jo ensimmäisellä sivulla kohtaa meitä kehotus vapautumaan kirjoista, noista «keinotekoisista apuneuvoista» ja turvautumaan omantakeiseen miettimiseen, tuntemiseen ja toimimiseen. Opintoja ei tule harjoittaa yksinomaan kamarissa. «Aikana, jolloin koko maailma on enemmän tai vähemmän liikkeessä, täytyy sen ylioppilaan, joka pysyy kotona ja opiskelee vanhaan tapaan ainoastaan kirjoista, valmistautua ensiksikin käymään heikontuneella terveydellä elämän taisteluun ja astumaan ennen-aikaiseen hautaan sekä vielä lisäksi olemaan varmana siitä, että kaikki säännöllisesti kehittyneet ihmiset tulevat pitämään häntä heikkona ja omituisena ihmisenä».

Kirjassa esitetään kolmessa luvussa ymmärryksen kasvatus, ruumiin hoito ja luonteen kasvatus. Se on varsin sopiva kehittyneemmän ja «opiskelevan» nuorison kumppaliksi, varsinkin sen, jolla ei ole tilaisuutta tutustua laajempiin kasvatus-opillisiin teoksiin. Myöskin vanhemmat lukevat sitä mielellään: vanhat ihanteemme saavat elävämmän sisällyksen, kun näemme ne tässä siinä valossa, jonka toisen myötätuntoisen persoonallisuuden omituisuus niihin luopi. —

Toinen yllä mainittu teos on sekä aineeltaan että hengeltään monessa suhteessa edellisen kaltainen. Sama vakava ja siveellinen ja samalla vapaamielinen henki on molempain perustuksena. Sisällyksessä ja esitystavassa tapaamme kuitenkin sen suuren erotuksen, joka on luonnollinen skotlantilaisen professorin opiskelevalle nuorisolle aiottujen neuvojen ja amerikkalaisen saarnamiehen työväelle pidettyjen kansantajuisten luentojen välillä.

William Ellery Channingissa, Amerikan suuressa uskonnollisessa kasvattajassa, teemme mitä miellyttävimmän tuttavuuden noiden ihmisyys-aatteen sankarien joukossa, joista Amerikan ja varsinkin Uuden Englannin lyhyt historia on niin rikas. Hänen vasta mainittu kirjasensa tarjoo meille rikkaan aarteen yleviä ajatuksia jalossa muodossa, jonka alkuperäistä kauneutta onnistunut suomennos on osannut melkoisessa määrässä säilyttää. Erinomaisella voimalla ja elävyydellä luodaan eteemme kuvaus inhimillisen persoonallisuuden suuresta arvosta, sen rajattomasta kehittymiskyvystä ja siitä korkeasta tarkoitusperästä, jonka saavuttaminen on mahdollisuutena kätketty jokaisen ihmis-olennon poveen. Tämän edessä haihtuvat ulkonaiset

erotukset ihmisten välillä mitättömiksi. «Ihminen on ylevämpi nimi kuin kuningas eli presidentti». Tämä käsitys inhimillisestä tasa-arvosta täyttää hänen mielensä syvällä kunnioituksella myöskin syrjäytettyä yhteistä kansaa kohtaan ja tekee hänet kansan valistuksen ja tilan kaikenpuolisen parantamisen innokkaaksi harrastajaksi. Ne, joilla paras on yhteistä, jakakoot tasan myös halvemmat lahjat, tilaisuuden sivistykseen, aineelliseen toimeentuloon ja yhteiskunnalliseen vaikutukseen. Näiden etujen ja varsinkin ensimmäisen saavuttamiseen, luonteensa yhä suurempaan jalostuttamiseen kehottaa hän yhteistä kansaa kaikella mahtavalla kaunopuheliaisuudellaan, jonka elinvoimainen ponsi on tuo järkähtämätön usko ihmiskunnan parempaan tulevaisuuteen, sama, joka niin omituisesti virkistävänä kohtaa meitä melkein kaikkien Uuden Maailman parhaimpien kirjailijain teoksissa.

Puheen-alainen kirjanen sisältää kaksi esitelmää. Edellinen «Kasvata itseäsi» jakautuu lyhyen johdannon jälkeen kolmeen osaan, joissa käsitellään ensimmäisessä itsekasvatuksen tarkoitusta, toisessa sen keinoja ja kolmannessa osotetaan perättömäksi useampia noita monenlaisia epäilyksiä, joita varsinkin joku aika sitten vielä oli laajalta liikkeellä. Toinen esitelmä «Kunnioittakaa kaikkia» on hehkuva ylistyspuhe sille yhä laajemmalle leviävälle liikkeelle, joka antaa arvoa ihmiselle ihmisenä ja poistaa vertaistensa sorron maailmasta.

Kirja on kokonaisuudessaan mitä parasta lukemista kansalle voi tarjota. Sen ei pitäisi puuttua mistään kansankirjastosta eikä mistään kodista.

Mikael Johnsson.

G. von Rohden, Den sedligt religiösa uppfostran Öfversättning efter tyskt föredrag af —. Helsingfors 1887, G. W. Edlund.

Tohtori v. Rohdenin esitelmä siveellis-uskonnollisesta kasvatuksesta käsittelee lyhyissä piirteissä kasvatuksen niin hyvin tarkoitusta kuin metoodia. Kasvatuksen tarkoituksena esitetään kasvatettavan oma paras, hänen oma onnellisuutensa eikä mikään yhteiskunnan taikka vanhempain siitä saatava etu. Saavuttaakseen todellista onnellisuutta hän tarvitsee ennen kaikkea siveellis-uskonnollista luonteen kehitystä. Mitä tällä tarkoitetaan, selitetään enemmän käytännölliseltä kuin periaatteelliselta kannalta. Otetaan näet likemmin puheeksi vain muutamia yksityisiä kohtia, joista oikea käsitys pidetään meidän oloissamme ja aikanamme kasvattajalle erittäin tarpeellisena. Semmoisia kohtia ovat sukupuolten keskenäinen suhde, inhimillinen myötätuntoisuuden harrastus ja kunnioitus vanhempia kohtaan, pieteetti. Ensimmäiseen kysymykseen nähden vaaditaan täydellä oikeudella yhtäläistä siveellisyyttä miehiltä kuin naisilta, pojilta kuin tytöiltä. Mitä yhteiskasvatukseen tulee, hyväksyy tekijä, että sitä on koetettu, vaikk'ei hän vielä pidä asiaa kypsyneenä ratkaistavaksi.

Yleis-inhimillisen myötätuntoisuuden herättämistä ja hellää hoitoa pitää hän erinomaisen tärkeänä vastapainona sille umpinaiselle itsekkäisyydelle, joka niin viljavasti versoo jokaisen ihmislapsen sydämessä. Ankarasti moittii tekijä nuorison ylpeätä pöyhkeilemistä, joka sokeasti luottaa omiin voimiinsa ja halveksii entisyyttä. Sitä varten tulee kasvattajan istuttaa syvälle heidän mieleensä se tunne, että he seisovat edellisten sukupolvien hartioilla kaikessa tiedossaan ja taidossaan. Tämä on tehtävä vieroittamatta kuitenkaan nuorisoa itsenäisen arvostelemisen oikeudesta ja velvollisuudesta.

Kasvatuksen metoodista puhuen paheksuu tekijä lasten liian aikaista totuttamista täysikasvaneiden käytös- ja ajatustapaan, osottaa kasvattajan esimerkiksi kelpaavan persoonallisuuden parhaimmaksi kasvatuksen välikappaleeksi ja vaatii häneltä johdonmukaisuutta ja lujuutta. Koulukasvatuksessa pannaan erityisesti painoa sen siveelliselle tehtävälle, jonka edestä tiedollisen opetuksen tulee väistyä toiseen sijaan.

Kirja perustuu oikeisiin kasvatus-opillisiin periaatteisiin ja on omansa vaikuttamaan paljon hyvää, jos siinä annettuja neuvoja tunnollisesti seurataan. Jos tahtoisimme tehdä mitään muistutusta, koskisi se pääasiallisesti sitä enemmän ulkonaista seikkaa, että on yritetty laajaa systemaattista järjestelmää, jota kirjan koko ja käytännöllinen tarkoitus kuitenkin on estänyt johdonmukaisesti noudattamasta.

Mikael Johnsson.

C. R. S. Kristendomen och dermed öfverensstämmande religioner och filosofemer. Helsingissä 1888, P. H. Beijer. 510 siv. Hinta 5 m.

Hra C. R. S. on jo ennenkin julkaissut muutamia teoksia, jotka käsittelevät uskonnollisia kysymyksiä. Hän ilmoittaa itse edessämme olevan teoksen alkupuheessa, että tämä on «täydellisesti uudistettu laitos» tekijän edellisestä pääteoksesta, joka ilmestyi ilman tekijän nimeä 1883 nimellä «Hengen eli puhtaan järjen uskonto» (arvosteltu Valvojassa 1885, s. 500). Suunta ja pääaatteet ovat samat; useat osat edellisestä teoksesta ovat jääneet pois, toisia on täydennetty ja laajennettu. — Näiden vuosien kuluessa on tekijä myöskin julkaissut pari vähempää teosta: «Budda ja hänen oppinsa» sekä «Jeesuksen iloinen sanoma Jumalan eli järjen valtakunnasta».

Valitettavasti lukija hyvin pian huomaa, että entisen teoksen heikkoudet myös ovat melkoiseksi osaksi siirtyneet uuteenkin. Tekijä koettaa nytkin paikoittain tukea mieliaatteitansa todistuksilla, jotka ovat hämmästyttävän heikot. Esimerkiksi viittaamme vaan tuohon kummalliseen sekasotkuun erilaatuisia «todisteita», joilla hän siv. 10—11 koettaa osottaa, että tulijumala Molok oli huomattavimpia «Israelin kansan jumalista». Siinä m. m. asetetaan yhteen raamatunpaikkoja, joilla ei ole mitään tekemistä toistensa

haan: leppymättömänä Akhilleus yhä kieltää apuansa (IX 177—431, 620 657). Sitten esitetään «kohtauksia tappeluista laivaleirissä ja laivojen luona»; nämä päättyvät siihen, että Hektor hyökkää laivoihin asti ja käskee tuomaan valkeata, sytyttääksensä laivan palamaan (XII 195—342, 370 —471, XV 623—746). Tähän toiminta vähän jyrkästi keskeytyy; seuraavassa kappaleessa näemme jo Patrokloksen hätyyttävän Troialaisia, kunnes Hektorin kädestä saapi surman-iskun (XVI 684—867). «Achilleen murha» kuvataan lyhyessä otteessa, XVIII 1—38. Sitten kuvataan «Achilleen kilpi» (XVIII 410—617). «Achilles ja Agamemnon sopivat» (XIX 40—99, 134 —150), ja toiminta rientää loppupäätöstään kohti. Zeun käskystä jumalatkin ottavat tuimaan taisteluun osaa (XX 1—78). Joukottain Akhilleus surmaa Troian urhoja (XX 419—503), jopa käypi Skamandros-virran haltijan kimppuun (XXI 161—390). Vihdoin hän saavuttaa Patrokloksen surmaajan, urhoollisen Hektorin ja tappaa hänet kaksintaistelussa; kauhu valtaa Troialaiset ja ääretön suru täyttää Andromakheen mielen (XXII 131—166, 208—515). Viimeisessä kappaleessa näemme Priamos-vanhuksen astuvan Akhilleuksen leirimajaan; nöyrästi hän tarjoo poikansa surmaajalle lunnaita jalon vainajan ruumiista; Akhilleus heltyy ja lempeät, inhimilliset tunteet pääsevät vihdoin hänen sielussaan voitolle (XXIV 322—620). — Kääntykäämme nyt Iliadin 5:een ensimmäiseen rhapsodiaan: Akhilleuksen ja Agamemnonin riitaantumista seuraa ensimmäisessä laulussa Khryyseeiksen kotiin lähettäminen; sitten kerrotaan mitenkä Zeus Thetis jumalattaren pyynnöstä suostuu antamaan Troialaisille voittoa, kunnes Akhaialaiset oppivat antamaan Akhilleukselle arvoa. Toisessa kirjassa kuvataan ensin kuinka Agamemnon jotensakin turhanpäiväisesti koettaa miehistönsä sota-intoa ja kuinka koetus on vähällä päättyä ennen-aikaiseen kotimatkaan; sitten seuraa Kreikkalaisten ja Troialaisten sotavoimien luettelo. III:s laulu: Kreikkalaiset ja Troialaiset päättävät, että sota on ratkaistava kaksintaistelun kautta; kaksintaistelussa Menelaaos voittaa Pariin, mutta tämä pelastuu Aphrodiite jumalattaren avun kautta. Heleneen yllä mainittu esiintyminen on välikuvauksena tässä kirjassa. IV:s laulu: Atheene jumalattaren yllytyksestä Lykialainen Pandaros ampuu salakavalasti Menelaaosta nuolella; Menelaaos haavoittuu ja välirauha on rikottu; sotajoukot ryhtyvät taisteluun. V:s laulu: tulisesti taistellaan; Diomeedes erittäinkin suorittaa sankaritöitä; sota-onni horjuu kuitenkin edes takasin; Troialaisia auttaa Ares, mutta ahdistetuille Akhaialaisille tulevat Heera ja Atheene jumalattaret avuksi. Siinä kaikki. — Mitä taas Odysseiaan tulee, niin meidän ei ole tarvis muuta kuin muistuttaa, että lukiessaan sen alusta tavallista oppijaksoa oppilaan täytyy lukea 4 laulua ennen kuin hän edes saapi tutustua päähenkilöön, saatikka sitten varsinaiseen toimintaan; hra Forsmanin valikoiman kautta hän sitä vastoin saapi seurata Odysseian toimintaa alusta loppuun asti.

Otteet ovat kylliksi pitkät, salliaksensa lukijan perehtyä kuvattuihin

oloihin ja tapahtumiin, sekä antautua häiritsemättä siihen mielenlaatuun, jonka nämät vaikuttavat. Aukot opettajan tietysti on täyttäminen huolellisesti valmistetulla kertomisella. Parempi vielä olisi ollut, jos itse kirjaan olisi otteiden väliin pantu kertomus, jossa erittäinkin olisi esitetty niitä seikkoja, henkilöitä y. m., joiden tunteminen on teksti-otteiden ymmärtämistä varten tarpeellinen. Mutta sen kautta olisi kai kirja paisunut liian suureksi ja — kalliiksi.

Vakaumuksemme on, että hra Forsman on toimittamansa valikoiman kautta johtanut Kreikan kielen ja kirjallisuuden opetuksen uudelle ja oikealle uralle. — Tosin sitä tarkoitusta varten erityisen valikoiman painattaminen ei ollut välttämättömän tarpeellinen; päin vastoin olisi mielestämme parempi, jos oppilaan käteen voitaisiin antaa koko Homeeros semmoisenaan ja opettaja itse siitä valitsisi luettavat kappaleet samojen periaatteiden mukaan, joita hra Forsman on noudattanut. Onhan Saksassa ilmestynyt hyviä koko Homeeroksen painoksia, jotka ovat yhtä huokeahintaiset kuin hra Forsmanin toimittama valikoima. Suomeksi olisi saattanut opettajille ohjeeksi julaista lyhyen yleisen suunnitelman.

Niin, siihen olisi saattanut tyytyä, jos olisi olemassa kreikkalais-suomalainen sanakirja koko Homeerosta varten, taikka jos voitaisiin edes toivoa, että läheisessä tulevaisuudessa saataisiin semmoinen sanakirja toimeen. Mutta niin ei näy olevan tätä nykyä asian laita. — Toimittamalla lyseoiden tarvetta vastaavan valikoiman Homeeroksen runoutta hra Forsman on voinut supistaa tarpeellisen sanakirjan laveuden niin pieneksi, että yksityisen kustantajan on tullut mahdolliseksi sitä painattaa. Siten hän on poistanut pahimman epäkohdan, joka on tähän asti kreikan opetusta kouluissamme vaikeuttanut.

Mikäli olemme tähän asti voineet nähdä, hra Forsmanin laatima sanakirja on hyvä. Selitykset ovat lyhyet ja samalla tarkat; kuten hra Forsmanilta saattoi odottaa, hän on kääntäessään löytänyt hyvin sattuvia sanoja ja sananparsia. Etymoloogisia vertauksia on yleensä valittu hyvällä aistilla; kuitenkin olisi tekijä siellä täällä saattanut olla niiden käyttämisessä varovaisempi.

Yksi omituisuus heti sanakirjaa selaellessa pistää silmiin; tarkoitamme sen monikielisyyttä. Tekijä on, hyvällä syyllä, tarkoittanut teoksensa maamme sekä suomen- että ruotsinkielisissä lyseoissa käytettäväksi; siis joka sana käännetään ja selitetään sekä ruotsiksi että suomeksi. Välttääksensä tarpeetonta kertomista tekijä on sanojen kieliopillista laatua ja käytäntöä ilmoittaessaan sekä joskus muitakin tietoja antaessaan turvautunut latinaan. Latinan ja useiden muiden kielten avulla valaistaan myös sananparsia j. m. s. Kieltämätöntä on, että sanakirja tämän kaiken kautta näyttää vähän kirjavalta. Kokemus on osottava, onko tämä seikka oleva opetukselle haitaksi. Pelkäämme, että huonompipäisten oppilaiden on aluksi vaikea tulla tällä

sanakirjalla toimeen. Mutta kuitenkin luulisimme että hyvä, aineeseensa innostunut opettaja voi pian oppilaansa siihen perehdyttää sekä totuttaa heitä käyttämään sitä oikein. Jos niin tehdään, niin hra Forsmanin sanakirja kyllä on omiaan herättämään oppilaissa harrastusta ja tiedonhalua, jonka tyydyttäminen on oleva opettajalle rakas velvollisuus.

Ne muistutukset, joihin muutamat yksityisseikat antavat aihetta, eivät juuri kuulune tämän aikakauskirjan alaan.

Päätämme siis arvostelumme lausumalla loppupäätöksenä, että hra Forsman on suorittanut hyvän työn, josta toivomme Kreikan opetuksen kouluissamme suuresti hyötyvän.

O. E. Tudeer.

G. Dahlberg, Käsikirja, se on Tohtori Martti Lutherin Vähempi Katekismi. Uusi käännös Lutherin latinaisesta. Turku 1887. G. W. Wilén. Hinta 50 p.

(Jatkoa.)

II.

1:nen uskonkappale. „Kaikkivalt*iaan*“ on tässä väärä muoto, tulee olla Kaikkivalt*iaaseen*. — Selityksessä on *creatura* käännetty sanalla „luontokappale“. Tämä kuitenkin on Suomen kielessä tullut merkitsemään eläintä, ja on sen vuoksi sopimaton, koska tässä puhutaan kaikesta, mitä luotu on. Parempi sittenkin on vanha „luotuinsa kanssa„ taikka esim. „yhdessä koko luomakunnan l. kaikkein luotuin olentojen kanssa“. — Parempi kuin „pait“ olisi täydellinen „paitsi“, ja sitäkin parempi vanha „ilman“. Tämän jälkeen on lisättävä pois jäänyt „mitään“. Seuraavassakin „taikka“ on oikeampi kuin „eli“. — Latinassa on sitte „*merito* debes“ „*syystä* tulee kiittää“; samoin on *pleno ore* jäänyt suomentamatta: „*sydämellisesti* ylistää“.

2:nen uskonkappale alkaa latinaisen tekstin mukaan sanoilla: „Ja Jesukseen Kristukseen“, joten se suorastaan liittyy ensimmäiseen. Sellaista yhteyttä minusta ei pitäisi suomalaisessa Katekismuksessa tässä rikkoa, enempää kuin sitä „Isä meidän“ rukouksessakaan on rikottu; Uudessa Käsikirjassakin se on säilytetty esim. kasteen toimituksessa; ainakin pitäisi olla: „Ja minä uskon“ — Ei Kristusta „piinattu“, vaan Hän „kärsi“ (passus est; samoin U. Käsik.) ei Häntä myöskään „kuoletettu“, vaan vapaaehtoisesti Hän „kuoli“ (mortuus est). — U. Käsikirjassa on „Pontius Pilatuksen aikana“; samaten olisi tähänkin pantava. — Selityksessä on jäänyt kääntämättä: „että minä *kokonaan* Hänen omansa olisin“; „vapahti ja päästi“ sanoista on kaksi jälkimmäistä liikaa, niitä ei ole Latinassa. — „Hänen hallitsemassa valtakunnassansa eläisin“ ei ole suffiksin paikan puolesta oikea eikä sitä paitsi vastaa alkukieltä. Tarkempi ja parempi olisi vanha käännös. Myöskin sopisi „sub ipso“ suomentaa „Hänen hallitsemanansa“. — Sanat *a mortuis* ja *a morte* ovat käännetyt milloin kuolluista milloin

kuolleista. Minusta olisi käytettävä joko yksinään oikeata muotoa „kuolleista“ taikka sen lisäksi „a morte“ „kuolemasta“.

3:s usk. k., selit. ensi lauseessa olisi tarkempi käännös: „omilla järkeni voimilla“. — „*solet* vocare“ on alkutekstissä, siis Suomen kielessä on lisättävä sana: „tavallisesti“ taikka ehkäpä: «aina“.

III.

Rukousten esipuheen selityksessä sanotaan, että „Jumala rakkaasti *houkuttelee* meitä“. Sopimattomalta tuntuu Jumalasta puhuen tuo sana „houkuttelee“, parempi mielestäni olisi vanha „vetää“kin. Omasta puolestani ehdottelisin sanaa „taivuttaa“. — Kenties „vahvassa turvassa“ sanojen sijasta „vahvalla luottamuksella“ olisi parempi.

1 r. selit. „itse*st*änsä pyhä“ on vanhassa Kat:ssa ja se onkin parempaa kuin „itse*ss*änsä“. — Kolmessa ensimmäisessä rukouksessa seuraa selitystä nykyisessä Katekismuksessa kysymys: „Kuinka ja koska se tapahtuu?“ Tämä vastaa, varsinkin jos jätetään pois „ja koska“, aivan latinaista. Jo siitäkin syystä on minusta uusi käännös: „Kuinka se siksi saadaan“ hyljättävä. Samoin on tarpeetonta muuttaa tässä selityksessä „seassamme“ sanaa „kesken“ sanaksi. Tarkempia käännöksiä olisivat: „taivaallinen Isä*ni*!“ (kummassakin paikassa) ja „opettaa *taikka* elää“.

2 r. selit. on uusi käännös «että se meitäkin *lähestyisi*» väärä, sillä latinassa on „*per*veniat“. Vanha käännös tätä tarkasti vastaa ja on mielestäni muutenkin hyvä.

3 r. Tämän rukouksen soisin tulevan muutetuksi niin, että se olisi enemmän sekä alkukielen, kreikan, että latinan mukainen, koska se nykyisessä muodossaan on erehdyttävä; siis: „Tapahtukoon sinun tahtosi maassakin niinkuin taivaassa“ (taiv*aa*ssa on myöskin U. Käsikirjassa). — Selityksessä sana „samoin“ on epäselvä. Vanha „kyllä“ sitä vastoin on hyvä, alkukieltäkin tarkoin vastaava. — Seuraavassa kääntäisin näin: „Koska Jumala särkee . . . kaikki hankkeet, jotka estävät . . . hänen valtakuntansa meitä lähestymästä, *niinkuin* perkele, maailma ja oma lihamme *tahtoisivat*“ taikka: „jotka perkeleen . . . tahdon mukaan estävät“ j. n. e., sillä sanat: „se kun on p:n . . . tahto“, saattavat tässä yhteydessä piankin merkitä, että perkele tahtoo juuri Jumalan tahdon tapahtumista!

4:ssä rukouksessa on vanha, täydellinen muoto „tänä päivänä„ mielestäni aivan suotta muutettu muodoksi „tänäpänä“. — Selityksessä olisi toinen lause tarkemmin käännettynä: „— — — rukoilemme — — — että me ymmärtäisimme ja — — — nauttisimme“. — „*Mitä* jokapäiväinen leipä on?“ on vanhassa katekismuksessa; ja niin soisin tässäkin kirjoitettavan. — Paremmin kuin „kaiketi“ olisi *videlicet* tässä minusta käännettävä „nimittäin“ taikka „niinkuin“ sanalla. — „hyvä puoliso, kuuliaiset lapset, hurskaat palkolliset“ on sanottu suomeksi, mutta latinassa on

joka paikassa *probus* sana, siis *hurskas.* — *Honos* sana on käännetty „kunnialliset menot", kuten ennenkin. Mutta eiköhän tässä riittäisi vain „kunnia", „arvo" (saks.: „Ehre"). Saattaahan kristillisellekin ihmiselle arvo olla suotava, jotta hän myöskin sen avulla voisi lähimmäisiinsä vaikuttaa. — Eiköhän „kylänmiehiä" olisi syytä muuttaa „naapureiksi".

5:ssä rukouksessa on „velkamme" (*τὰ ὀφειλήματα*, debita) epäilemättä oikeampi kuin „syntimme", vaikka ne tietysti tarkoittavat juuri syntejä. — Selityksessä olisivat mielestäni seuraavat käännökset tarkempia: „koska kerran (quandoquidem) emme ole mahdolliset saamaan mitään, mitä rukoilemme, emmekä voi ansaita mitään"; ja „me taas puolestamme (Vicissim) tahdomme".

6:s r. selit. „mutta sen vuoksi" ei ole ensinkään samaa kuin „sed tamen", „mutta kuitenkin". — „imponere alicui" merkitsee „pettää" siis enemmän kuin „vietellä", jota tässä on käytetty.

Amen sanan selityksessä tuntuu „ottanut otollisiksi" sopimattomalta. Ehdottaisin tämän käännettäväksi: „että tainkaltaiset rukoukset ovat taivaalliselle Isällemme otolliset ja että Hän ne kuulee". Tämä sen lisäksi vähemmän poikkeaa vanhasta. — Loppusanat ovat tarkemmin käännettyinä: „totisesti, varmaan, näin nämät toteentuvat".

IV.

1. „*Mitä* kaste on?" jota vanhassakin Katekismuksessa on käytetty, on mielestäni parempi kuin „*Mikä*" j. n. e. — Tässä oleva Raamatunlause on U. Käsikirjaan hyväksytty muodossa „. . . tehkäät kaikki kansat opetuslapsi*ksi* . . .", joten tässäkin kirjassa olisi suffiksi jätettävä pois.

2. Ensimmäisessä kappaleessa on „omnibus et singulis" käännetty vain sanalla „kaikille"; tarkempi olisi „itsekullekin niille".

3. „usko joka uskoo veteen liitettyyn Jumalan sanaan" ei ole hyvä; olisiko ehkä liian rohkeata sanoa „joka luottaa". Kaikissa tapauksissa olisi „uskoo" sana pantava lauseen loppuun, ett'ei hetkeksikään syntyisi ajatus „uskoo veteen". — Tässäkin oleva Raamatunlause kaipaisi korjaamista.

4. Eiköhän „yhdessä himoin kanssa" (una cum) olisi parempi kuin „ynnä himoin kanssa". — Tässäkin taas Raamatunlause kaipaisi korjaamista. Ingmanin suomennoksessa se on erittäin hyvässä muodossa.

V.

Confessionarius on suomeksi käännetty „rippi-isä", ja minister verbi taikka minister milloin „saarnavirka" milloin rippi-isä; eiköhän kuitenkin parasta olisi käyttää määrättyä sanaa.

„Ripissä on kaksi kappaletta". „Kappale" tässä kuitenkin on aivan sopimaton sana, tarkoitetaan „osaa", „kohtaa". — Seuraavasta olisi tarkempi käännös tämä: „otamme — — — synnin päästön *eli anteeksi antamisen*, niinkuin itse Jumalalta, *emmekä epäile.*"

Toisessa kappaleessa muuttaisin sanat „joita emme tunne eli tiedä“ sanoiksi „joita emme itse tunne.“

Kolmannen kappaleen tulee alkaa: „Tässä tutkikoon“ j. n. e., ja lopussa on „vahin*koa*“ oikeampi kuin „vahin*gon*“.

Ripin kaavan ensi kappaleessa on „päästö“ objektivirhe; tulee olla „päästön“. Samoin toisessa kappaleessa „itseäni“ tulee olla „itseni“. — „en ole tehnyt“ on oikeampi kuin paljas „en tehnyt“. — „manata“ ei mielestäni ole tässä käytettävä sana; sen sijasta ehkä olisi käytettävä „sopimattomia puhua“. — Paremmin kuin „laiskotella“ vastaisi alkukieltä „laiminlyödä“; „rietas“ ei myöskään ilmaise sitä mitä latinassa tarkoitetaan nim. n. k. „sturskia“; ehkä Suomen kielessä tätä lähemmin vastaisi sana „hävytön“. — Tämän kappaleen viimeisen lauseen alku on oikeammin käännettynä: „Sen vuoksi olen murheellinen“.

Seuraavassa kappaleessa on huomattava partisiippi „häväisnyt“. Tämmöisiä muotoja ei mielestäni olisi syytä säilyttää, vaan *n* saisi assimileerautua *s*:ksi. — „puheilla“ sanan edestä on jäänyt pois „huonoilla“.

20:nnellä siv. ensim. kappaleessa tulee siihen käsitykseen, kuin sanat „muuta Jumalan käskyä vastaan“ kuuluisivat yhteen. Mutta tarkoitus on: „mitä ikänä *muuta* kukin säädyssänsä on Jumalan käsky*jä* vastaan *tehnyt*“.

Seuraavassa kappaleessa taas on „eli“ väärin käytetty. Loppupuolen tahtoisin kääntää näin: „puhuneeni siivottomia, sitä ja tätä laiminlyöneeni y. m. Ja olkoon sitte mieli aivan rauhassa“.

Viimeisessä kappaleessa olisi seuraava käännös tarkempi: „lohduttakoon useammilla uskoon (t. usk*oa*) herättävillä Raamatun lauseilla“.

VI.

Nimen jäljestä on tässä jäänyt pois sanat „Kuinka perheenhaltian“ j. n. e. — Parempi kuin „*Mikä* alttarin sakramentti on?“ on minusta sanoa „*Mitä*“, kuten vanhassa Katekismuksessa onkin. — Sitte sanotaan, että alttarin sakramentti on Kristuksen ruumis ja veri „leivän ja viinan *muodossa*“. Tämä suomennos minusta on liian rohkea, sillä se nähdäkseni vie meidät suoraan katolilaisuuteen. Ainakin on tämä selitys hyvin helposti tarjona. Luullakseni tämä paikka on paraiten käännettävä: „leivässä ja viinissä“ (ei „viin*a*ssa“, joka meillä nykyään tarkoittaa ainoastaan paloviinaa).

Ehtoollisen asetussanoissa on jälkimmäisessä kappaleessa „joka teidän ja monen edestä vuodatetaan“. Tässä Luther on käyttänyt evankelista Luukkaan sanoja, mutta niihin ei kuulu sanat „ja monen“, joten nämä olisivat jätettävät pois, samoin kuin niitä ei ole latinaisessakaan tekstissä. Matheus ja Markuskaan eivät sano „teidän ja monen“, vaan ainoastaan „monen“. Jos kuitenkin tahdotaan poiketa tunnustuskirjan alkutekstistä ja yhdistää eri Raamatun paikkoja, niin olisi se sitte ainakin „Isä

meidän“ rukouksessa tehtävä, josta päätössanat „sillä sinun on valtakunta“ j. n. e. ovat evankelista Luukkaan tekstiä käyttämällä jätetyt pois.

Seuraavassa sitte kolme eri kertaa nojaudutaan sanoihin „teidän edestänne annettu ja vuodatettu“ j. n. e. Näiden olisi määrä olla ihan Kristuksen sanoja, mutta asetussanoissa onkin „anne*taan*“ ja „vuodate*taan*“. Niin on latinaisessa alkutekstissä ja siksi myöskin suomalainen olisi korjattava.

Siv. 22 kolmannessa kappaleessa olisi essiivi: „pää-asia*na* ja pääkohta*na*“ parempi kuin nominatiivi. — Viimeisessä kappaleessa on „epäilee niistä“ latinan mukaan „de illis“; oikeampana ja samaa merkitsevänä pidän „*niitä*“. — Paremmin kuin „kelvotoin“ vastaa latinaista sanaa tässä „valmistumaton“. Se on varsin sopiva siitäkin syystä, että juuri edellä on valmistuksesta puhe.

Lisäys I.

Aamusiunauksen päällekirjoituksesta olisi loppu-osa kuuluva: „Näihin saatat lisätä tämänkin lyhyen rukouksen“. — Ensi lauseen loppu on kuuluva „*suojellut ja* varjellut olet“. — „Voittaa minusta“ ei mielestäni myöskään ole enää hyvä käyttää. Latinaista tässä tarkkaan vastaisikin tavallisempi: „hän ei voi minun (l. minulle) mitään“. Samoin ehtoosiunauksessa.

Seuraavassa on: „veisattuas virren, kymmenen käskysa*nan*“ j. n. e. Tämä ei saata olla hyväksyttävää, pitää ainakin oleman „kymmenen käskysa*naa*“, taikka sitte sopisi hyvin sanoa ainoastaan „käskysanat“ („Jumalan käskysanat“), kuten vanhassa katekismuksessa onkin.

Ehtoosiunauksessa on lause „jotka tehnyt olen ja niillä sinun vihoittanut“ kankea; parempi olisi „— — — ja joilla olen sinun vihoittanut“.

Ruokarukouksessa en luule kenenkään ainakaan kansasta ymmärtävän, mitä sanat „Kaikkein silmät *vartioitsevat* sinua“ tarkoittavat. Sen vuoksi tahtoisin kääntää tämän esim. „katsovat toivolla (toivoen) sinuun“. — Tähän (ja samoin kiitossanoihin) liittyvän pienen rukouksen päällekirjoitus on ikäänkuin jatkona edellä olleelle päällekirjoitukselle ja olisi se sen vuoksi näin kuuluva: „Tähän lisätkööt Isä meidän ja seuraavan rukouksen“.

Kiitossanojen päällekirjoituksesta on jäänyt pois sanat: „siivosti seisokoot pöydän ääressä“. — Itse kiitoksessa on ensiksikin „Confitemini“ s. o. kiittä*käät*. Sitte sanotaan, kuten vanhassa katekismuksessakin: „joka eläinten antaa heidän ruokansa ja kaarneen pojille, jotka — — —“ Sana „antaa“ on siis järjestetty sekä datiivi-genetiivillä että allatiivilla; jo tämä olisi vältettävä ja käytettävä mieluummin yksinään allatiivia. Mutta sen lisäksi on muutamia sanoja jäänyt kääntämättä, joten suomentaisin tämän paikan: „Hän antaa kaikille eläville elatuksen, hän antaa juhdille heidän elatuksensa (ruokansa) ja kaarneen pojille, jotka . . .“. — Sanaa „uskaltaa“ tuskin missään käytetään luottamista merkitsemään, ja pitäisin sen siitä syystä hyljättävänä. Huom. tämä myöskin „Krist. kysym. ja vastauksissa“.

Lisäys II.

Se värsy, joka on Huoneentaulun lopussa, on tässä myöskin käännetty suomeksi, mutta käännös on onnistumaton. Se kuuluu:

Kun kukin virastansa huolen pitää tarkan
On talon vointi kukassa ihanimmassaan.

Ehdottelisin sen vuoksi tätä muutettavaksi esim. seuraavaan tapaan:

Itsekunkin täyttäessä tehtävänsä tarkkahan
Menestyvät talon toimet, seuraa onni ainian.

Krist. kysymyksiä ja vastauksia.

3. Puheenparressa „paha mieli" ei juuri halusta eroteta „paha" sanaa kauvas pääsanastaan; sen vuoksi käyttäisin tässä sanaa „murheellinen".

4. Allekirjoittaneen käyttämässä saksalaisessa katekismuksessa on tämän kysymyksen johdosta viitattu Raamattuun Rom. 2: 1—13, 6: 16, 20—23. Tahdon tämän yhteydessä mainita muutkin kohdat, joissa Raamatun lauseitten puolesta on eroavaisuuksia. 17:nnessä huomautetaan tässä olevien lisäksi Joh. 15: 13 ja Gal. 2: 19, sen sijaan ei ole Ef. 5: 25; 20:nnessä on ensi kappaleessa Gal. 5: 19—21 ja Rom. 7: 18 sekä toisessa Joh. 15: 19 ja 16: 33.

9. „Mitä on Kristus sinulle *eduksi* tehnyt, että — — —" ei ole hyvä. Parempi olisi „sinun hyväksesi" taikka „sinun puolestasi, niin että". — Kristus on vuodattanut verensä „syntein anteeksi *saamiseksi*" soisin korjattavan „antamiseksi", koska tätä on käytetty Herran Ehtoollisen asetussanoissakin ja koska „saamiseksi" tässä lauserakennuksessa pian saattaa tarkoittaa itse Kristusta.

11. Tässä on oleva „minulle *autuuteni* pantiksi". Samoin 15:nnessä kysymyksessä.

14. Sanat „*se* on minun vereni" ja samoin seuraavassa (15) sanat „yhtä usein kuin tätä teette" j. n. e. eivät pidä yhtä asetussanojen kanssa ja olisivat siitä syystä muutettavat. — Kysymyksen muodosta (Mitä tehkäämme j. n. e.) on 15, 19 ja 20:nnessä huomautettava samaa, mitä jo edellä on sanottu lauseesta „Kuinka perheenhaltia — — — teroittakoon".

16. Samasta syystä kuin 1:ssä usk. kapp:ssa pitäisi tässäkin „luontokappaleen" sijasta sanoa „luotu olento". — „Täysiksi tehdä" sanojen sijasta käyttäisin „sovittaa" ja sanoisin lyhyesti „sovittaa syntejä". Samoin 17:ssä, jossa lisäksi „kehoittanut" sanan sijaan olisi pantava „saattanut". — 16:ssa olisi vielä seuraava käännös tarkempi: „oppiaksemme niitä pitämään suurina eikä pieninä ja ainoastaan Hänestä ja Hänen ansiostansa" j. n. e.

18 ja 19. Käydä ehtoollise*lle* tarkoittaa ainoastaan menemistä, mutta käydä ehtoollise*lla* ilmaisee, että ehtoollisesta myöskin tulee osalliseksi ja siitä syystä jälkimmäistä tässä olisi käytettävä.

20. Ensi kappaleessa on „vaan“ sanaa väärin käytetty, on oleva „kuin“. Toisessa kappaleessa *jos* alkaa alistetun kysymyslauseen. Oikeampaa on alkaa se *onko* sanalla.

Kokous p. raamatun lauseita.

Tässä on Alttarin Sakramentti pantu viidenneksi pääkappaleeksi, vaikka se itse katekismuksessa on kuudes. Jos kohta Ripille ei enää annetakkaan täyttä „pääkappaleen“ arvoa, niin saattaa toiselta puolen tällainen vaihtelu synnyttää kansassa vain sekaannusta.

Synnintunnustukset, jotka tähän myöskin ovat otetut, ovat jotenkin tarkkaan samallaiset kuin U. Käsik:ssa; ainoastaan toisen tunnustuksen lopussa on tässä: „anna . . . armoa luopua . . . ja saada“, jota vastoin se U. K:ssa on paremmin sanottu: „anna . . . armoa että luopuisimme . . . ja saisimme“. Kolmannessa tunnustuksessa on myöskin mielestäni U. K:n sana „ristinpuussa“ parempi kuin tässä oleva „ristin hirsipuussa“.

P. Athanasin Uskontunnustus.

Nimestä Athanas*i* (pro Athanasius) vrt. ed.

1. Persoonattoman „tarvitaan“ sijasta olisi „tarvitsee“ parempi, koska edelläkin juuri on „kuka — — tahtoo“.

3. Kun on puhe siitä mikä seuraa, niin ei Suomen kielessä sanota „tämä että“ j. n. e., vaan „se että“ j. n. e. Samoin 28. — Tavallisempi kuin „kolm*e*-yhteinen“ on „kol*mi*-yhteinen“. Samoin seur.

19. „Erinomaisesti“ merkitsee samaa kuin „merkillisesti“ eikä „erittäin“ ja kokonais-objekti tässä myöskin on väärä. Parempi suomennos sen vuoksi olisi: „vaatii meitä erittäin kutakin persoonaa — — — tunnustamaan“. Myöskin toisessa kappaleessa vanhan katekismuksen osaobjekti on väärin muutettu kokonais-objektiksi. Pitää siis olla: „kieltää meitä kolm*ea* Jumalaa — — — nimittämästä“. Samoin 23:nnessa.

24. Tarkemmin suomennettuna tämä olisi: „Ja tässä kolmi-yhteydessä ei ole mitään edellistä eikä jälkimmäistä, ei mitään suurempaa eikä vähempää“.

25. On yksi Jumala kolmessa persoonassa ei ainoastaan „kunnioitetta*vana*“ (= on tilaisuutta kunnioittaa), vaan vielä „kunnioitetta*va*“ (= tulee kunnioittaa). Essiivi siis tässä on väärä, vanhassa sitä ei olekkaan.

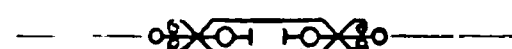
29. Parempi kuin „oleminen“ on tässä mielestäni „olemus“ (vrt. 4:s kohta) vastaamassa latinaista „substantia“ sanaa. Samoin 34:nnessä. Sitä vastoin 38:ssa olisi „tulemiseen“ parempi kuin „tulemukseen“.

33:nnessa sanoisin: „ei niin että jumaluus olisi muuttunut lihaksi, vaan että jumaluus“ j. n. e.

34. „Kaiketi“ merkitsee jotenkin samaa kuin „arvattavasti“, mutta latinassa oleva „unus omnino“: „aivan, kokonaan yksi Hän on“.

Yleensä olisi mielestäni vanhassa käännöksessä käytetty sana silloin vaihdettava uuteen sanaan, kun se nykyisessä kielessä on saanut toisen merkityksen. Jos se sitä vastoin on ainoastaan käynyt harvinaiseksi, ei vaihdos ole niin tarpeellinen. Mitä taas vanhoihin muotoihin tulee niin voivat ne usein olla vain kielen rumentajina, vieläpä epäselvyyden tuottajinakin, ja olisivat silloin ainakin uusiin vaihdettavat.

H. H.

Kirjallisia tietoja.

Virosta. Keväällä, 24 (12) p. Huhtik., vaipui Pietarissa, missä oleskeli kaupunkikoulun-opettajan tutkintoa suorittaaksensa, kuoleman uneen *J. Kunder*, eräs Viron lahjakkaimmista nuoremmista kirjailijoista, 35 vuoden ijässä. Väsymättömällä innolla on hän, puutteita vastaan taistellen, vaikuttanut kansansa kirjallisuuden rikastuttamiseksi. Niin on hän julkaissut keräämänsä *Eesti muinaisjutud* (Rakveressä 1885), kokoelman *Laste raamat*, kirjoituksia tupakan ja viinan vahingollista käyttämistä vastaan, toimittanut *Eesti Kirjameeste Seltsi aastaraamat*, minkä seuran varapresidenttinä hän viimeksi on ollut, y. m. Myöskin runoilijana on hän julkaissut runovihon *Õiekuu*, ja se, joka on lukenut näitä runoelmia, on epäilemättä tunnustava, että niiden tekijässä on sammunut tavallista rikkaampi henki. Lue vain esim. tuo ihmeen kaunis, samalla toivehikas ja surullinen «Vana kuningas». Suomessa oli Kunder myöskin käynyt Imatralla, ja Suomelle omistaa hän kaksi runoa kokoelmassaan: «Soomest» ja «Imatral». Jälkimmäisessä hän m. m. vakuuttaa:

Ja sulle, kaljuline maa,
ka laulab Viru sugu,
su kose kuuleb kohama
ja sinu laulu lugu.

Teid teretame, kaljumäed,
teid, Soome vennad, õed!
Teid teretame, hõbejõed,
sa kosk meil kalliks jääd!

— Pastori *M. J. Eisen* on tänä kesänä (Tartossa, Schnakenburgin kustannuksella) julkaissut uuden kokoelman virolaista runoutta nimellä *Uued*

Eesti luuletused, joka sisältää valikoituja runoelmia kaikilta tunnetuilta Viron runoilijoilta ja myöskin mainitsee lyhykäisiä elämäkerrallisia tietoja tekijöistä.

— Virolainen t:ri *M. Weske*, joka nykyään on suomalaisten kielten lehtorina Kasanin yliopistossa, on kesällä yliopiston kustannuksella tehnyt Tsheremissein maassa matkustuksen, mistä hän virolaisen aikakauslehden «Oman maan» viime vihossa aloittaa matkakertomuksen. — Par'aikaa julkaisee t:ri Weske myöskin (Eesti Kirjameeste Seltsi aastaraamatussa) kirjoitusta «Vana Eestlaste palved metsajumalatele», jossa hän vertaa suomalaisten ja virolaisten pakanallisia metsästysrunoja ja -tapoja. (Kirjoitus ilmestyy myöskin saksaksi virolaisen oppineen seuran keskustelmuksissa.)

— Hra *Harry Jannsen* Riiassa on vast'ikään julkaissut *Märchen und Sagen des estnischen Volkes*, hänen esipuheellansa ja muistutuksillansa varustetun käännöksen virolaisista saduista. Tähän hauskaan teokseen on toimittaja etupäässä ottanut mytoloogisia aineksia sisältäviä satuja, joita virolaisilla on enemmän tallella kuin meillä, esim. Videvik, Koit ja Hämarik; Vainemuisen hyvästijättö; Revontulten haltijat; Pitkäisen poika; Linnunrata y. m., ja esiintuo muistutuksissa monta huomattavaa mielipidettä virolaisten ja suomalaisten muinaisesta tarustosta. Esipuheessa mainitsee tekijä jo kauvan aikaa valmistaneensa täydellistä *virolaista mytologiaa*. Teokseen, joka on meille lähetetty, palaamme ehkä piankin.

— Olevik lehdessä on hra *K. E. Sööt* Virossakin kaivatun Julius Krohnin kuoleman johdosta painattanut sievän pikkurunon, joka tähänkin painettakoon:

Surmasõnum.

Ranna linnuke,
laulad kurvaste,
saadad minule
surmasõnume.
Hõbe paadike
siidi purjessa
ujund kaldale
ilma sõudjata.

Sõudja Soomesta,
lahke luuleja,
leidnud lainissa
voodi viluma.
Ranna linnuke,
laulad kurvaste,
saadad minule
surmasõnume.

Kirjassa «Die Hochzeitsgebräuche der Esten und einiger anderer finnisch-ugrischer Völkerschaften» (Berliini, 1888) antaa tekijä L. v. Schröder «lisän suomalais-ugrilaisten ja indogermaanilaisten kansanheimoin vanhimpain suhteitten tuntemiseksi». Lavea teos, jota varten tekijä on saanut apua Suomestakin, on todistus uutterista tutkimuksista.

Kirjailija J. C. Poestion Wienissä, ennaltaankin tunnettu arvosteluista, joita hän on kirjoittanut suomalaisia kansoja koskevasta kirjallisuudesta, aikoo pian julkaista lavean kirjoituksen «Kalevalasta»; toinenkin kirjoitus «Suomalaisesta kirjallisuudesta» on hänellä tekeillä.

Lontoossa ilmestyvässä aikakauskirjassa «The Archæological Review» tämän vuoden Heinäkuun-vihossa julkaisee hra *W. F. Kirby* kirjoituksen *Hiawatha and the Kalevala.* Hänen mielestänsä ei voi epäilystäkään olla siitä, että Longfellow Schiefnerin saksalaisesta Kalevalan-käännöksestä on ottanut runomuodon ja esitystavan kuuluisaan kertomarunoonsa «Hiawatha»; sen lisäksi hra Kirby esiintuo monta sattuvaa esimerkkiä lainaamisesta ja muodostamisesta yksityiskohdissakin.

Saksan kirjallisissa, tai ainakin kirjallishistoriallisissa, piireissä näyttää pitkin vuotta suurin huomio olleen kiintyneenä hra E. Schmidtin keksimään Goethen Faustin käsikirjoitukseen sen alkuperäisessä muodossa. Käsikirjoitus ei tosin ole runoilijan oma, vaan erään Weimarin hovineiden Louise von Göchhausenin tekemä 1770-luvulla alkuperäisen kirjoituksen mukaan. Niinkuin tiedetään julkaisi Goethe runoelmansa vasta 1790 muutettuna, jos kohta silloinkin epätäydellisenä, ja Faustin ensimmäisen osan kokonansa 1808. Tehty löytö antaa jälleen ankaran oikaisun esteetikkojen ja runokriitikkojen paloittelemis- ja vainuamishalulle, se kun osottaa, mitenkä nämät useimmiten ovat perinpohjin erehtyneet esittäessään, mitkä osat näytelmästä muka olisivat olleet vanhimpia ja mihin muotoon silloin pukeutuneina. Lähemmälti emme kuitenkaan voi vertailuun tässä paikassa ryhtyä.

G—t.

VALVOJA

ilmestyy vuonna 1889 samankokoisena ja samanhintaisena kuin tänäkin vuonna. Sitä voipi tilata Helsingissä G. W. Edlundin, Waseniuksen ja Wickströmin ja K:n kirjakaupoissa sekä O. V. Laurentin ja K:n luona, Turussa A. V. Jahnssonin ja Wiipurissa Cloubergin ja K:n kirjakaupassa sekä kaikissa maamme postilaitoksissa.

Hinta on 10 Suomen markkaa *koko vuosikerralta ja* 5 markkaa 50 penniä *puolelta vuodelta; maaseuduilla postimaksut tulevat lisään.*

Venäjällä voipi Valvojaa tilata A. Lindebergin kautta Pietarissa tahi suoraan toimitukselta, jolloin numerot laitetaan perille ristisiteessä. Venäjän rahassa hinta on 4 ruplaa 50 kopeikkaa *koko vuosikerralta,* 2 ruplaa 50 kop. *puolelta.*

Valvojan toimi on edelleenkin liikkuva valtio-elämän, kirjallisuuden, tieteen ja taiteen alalla.

Kansamme valtiollinen kehitys on nykyään kääntymäisillään uusiin suuntiin. Suomen kieli on saanut tärkeimmät oikeutensa lainlaadinnan kautta tunnustetuiksi. Kielikysymys tosin ei ole vielä päivänjärjestyksestä poistettu; etenkin on yhä silmämääränä pidettävä, että periaatteelliset myönnytykset saataisiin itse elämässä täysin määrin toteutetuiksi. Mutta kieltämätöntä on, että ne kansalliset ja vapaamieliset aatteet, jotka ovat olleet kieliharrastuksen ytimenä, tätä nykyä ovat ruvenneet esiintymään uusilla aloilla ja uudessa muodossa. Pysyen horjumatta kansallisella kannalla Valvoja aikoo valppaasti seurata näitä uuden ajan rientoja.

Kotimaassa ilmestyvää kirjallisuutta Valvoja aikoo niin tarkkaan kuin mahdollista pitää silmällä; sen ohessa etenkin katsauksissa esitetään ulkomaan kirjallisuudessa havaittavia rientoja.

Tieteen ja taiteen pyrintöjä esitellessään Valvoja on sekä aineiden valintaan että esitystapaan katsoen tavottava suuremman sivistyneen yleisön harrastuttamista.

Mikäli tila myöntää Valvoja tarjoaa myöskin kaunokirjallista lukemista, parhaasta päästä alkuperäistä.

Edelleenkin Valvoja luottaa niiden kirjailijain myötävaikutukseen, jotka tähän asti ovat olleet sille apuna. Sen ohessa toimituksen on onnistunut lehden kantajoukkoon liittää uusiakin voimia.

Ahdas on aikakauskirjamme tila usein osottanut olevansa sen ohjelman toteuttamiseksi, ja johonkin määrin on Valvojaa tänäkin vuonna täytynyt laajentaa, vaikk'ei nykyinen tilaajamäärä tarjoa sille riittävää kannatusta. Taloudellisen ahdingon ovat kuitenkin yksityiset asianharrastajat osaksi poistaneet kolmeksi vuodeksi annetulla takauksella. Toimitus sitä paitsi luulee voivansa luottaa siihen, että Valvojan harrastuksilla on yleisön kannatusta ja että suomalainen kirjallinen lehti on yhä kasvavalle kirjallisuudellemme aivan välttämätön. Yleisön tulee ratkaista, onko toimitus siinä kohden pettynyt, vai voidaanko lehteä laajentaa sen mukaan kuin kehittyvä henkinen elämämme vaatii.

E. G. Palmén. Arvid Genetz. Kust. Grotenfelt. Edv. Hjelt.
Vastaava toimittaja.

Th. Rein. E. N. Setälä. O. E. Tudeer.

Huomaa! *Kunnioitettavia herroja kustantajia pyydetään ystävällisesti lähettämään Valvojan Toimitukselle kustantamiansa heti niiden ilmestyttyä, jotta arvosteleminen voisi tapahtua säännöllisemmin.*

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1888.

Vastaus Hra Th. S:lle.

Audiatur et altera pars.

Koska hra Th. S. Valvojan numerossa 10 t. v. on arvostellut sekä suomen- että saksankielisen painoksen kirjaani «rakennuksista» tavalla semmoisella, ett'en saata sitä pitää oikeana, paitsi mitä koskee pienempiä seikkoja, katson tarpeelliseksi hänen arvosteluansa minun kannaltani tarkastaa. Minulla on siihen sitä pätevämpi syy, koska virallinen tarkastaja, professori J. Krohn vainaja, sen väitöksen johdosta, jota varten suomenkielinen painos kirjaani julaistiin, ja jossa tilaisuudessa sekä hra Th. S:n että muidenkin pääasialliset muistutukset tulivat ilmiin, on sanotusta kirjastani 31 p. toukokuuta 1887 antanut yliopiston hist. kielitieteelliselle osastolle aivan toisenlaisen arvostelun, kuin hra Th. S.

Selvyyden vuoksi tahdon jakaa hra Th. S:n väitteet kolmeen luokkaan: 1) asialliset muistutukset, 2) osaksi turhat, osaksi väittelyä sietävät ja 3) itse pääisku.

1. Paikallaan on muistutus, ett'en ole suomalaisten tuparakennusmuotojen alle (sarjoissa A, B ja C) merkinnyt, mistä kukin muoto on kotoisin, vaikka ne kaikki tosin nähdään myöskin kirjan perspektiivi-kuvien ohessa, paitsi ne muutamat kaavat, jotka ovat otetut Johnssonin kirjoituksesta Virittäjässä I. — Tosin näkyy toisessa savolaisen kiukaan kolkassa (kuva 226) pieni patsas, josta en selittänyt, että se vähäpätöisenä rudimenttinä kokonaan eroaa karjalaisesta patsaasta, josta orsia lähtee. — Asiallinen on muistutus lavasta s. 270 sekä että lavanalusta myöskin sanotaan ahentakuiseksi, joka tärkeä nimitys on ainoastaan saksal. painoksessa. — Kaiketi oikeat ovat myös muistutukset lavan lauteista s. 150, pankosta s. 226, penkin paikasta s. 227, juoniaisista s. s., porstuan ovesta s. 241, umpinaisesta pihasta s. 223, aittamuotojen merkitsemisestä s. 297, nurkkakivestä

s. 306, räystäslautojen nimistä s. 313, huoneen mainitsemattomuudesta aitan ohessa s. 297 (arvostelija ei ole huomannut, että se kaivattu nimitys oli sivulla 98), reppänästä s. 131—132, patsaan laidasta ja parvesta s. 148—150, ahdelaudasta s. 157 ja kenties jostakin muustakin seikasta. — Siis tässä vähintäin 17 asiallista muistutusta. Suurin osa näistä virheistä koskee karjalaisia seikkoja, joista väitöskirjani esitys kokonaan perustuu muistoonpanoihin, jotka tein 8 vuotta sitten matkalla Karjalassa. (Saksankiel. painoksessa on ainoastaan kaksi ensim. seikkaa sekä aittamuotojen merkitseminen jäänyt entiselleen.) Paitsi näitä pidän vielä muistutusta «ryggåstuga»sta ja sen vertailemisesta asuntoihin Suomen läntisillä mailla oikeutettuna.

2. Toiselta puolen kummastuttaa minua, ett'ei arvostelija ole sanaakaan lausunut tarpeellisuudesta vertaella suomal. rakennusten muotoja virolaisiin, vaikka ilman tätä vertailua jää monta seikkaa suomal. rakennuksissa epäselväksi. Päinvastoin saa arvostelusta sen käsityksen, että arvostelija ei ole tätä osaa kirjastani lukenutkaan, saatikka sitten käsittänyt tämän osan yhteydessä olevia seikkoja. Sillä jos hän sen olisi tehnyt, niin ei hän olisi esittänyt turhia arveluitaan tyyppisarjasta A suomal. rakennusmuodoissa (viittaan tässä etupäässä saksank. painokseen s. 331—332). Enkä ole sitä erittäin karjalaiseksi ajatellutkaan, vaikka arvostelija «niin voi luulla». Tämä tyyppiseikka sietänee kuitenkin tässäkin vähän selitystä.

Virolaisten asuntomuotojen ja niiden kehityksen selvityksestä kävi selväksi, että niillä kaikilla on yhteisenä alkuperäisenä omituisuutena ainoastaan yksi tupa, jota samalla käytetään riihenä ja saunana. Tähän yksitupaisuuteen perustuu kokonaan tupamuotojen muodostus Virossa. Sama on laita myöskin Volga-heimojemme aloilla, jopa venäläis-novgorodilaisen rakennustavan alalla Venäjän Karjalassakin, nimittäin sen alkuperäisiin, tyypillisiin muotoihin katsoen. (Siellä ei kuitenkaan tupaa käytetä riihenä eikä saunana.) Tämä periaatteellinen yhtäläisyys vaatii meitä johdonmukaisesti ajattelemaan, eiköhän Suomessakin yksi tupa liene edistyneempien tuparakennusmuotojen luonnollisin alku. Vaan meidän ei tarvitse mitään konstrueerata. Hra Th. S:kin ilmoittaa, että Karjalassakin löydetään jälkiä siitä, että tupa, riihi ja sauna ovat olleet yhtenä. Läntisillä aloilla on jo kauan otaksuttu, että niin on muinoin ollut laita, joka seikka on (saksalais-) virolaisuutta Suomessa. (Skandinaviassa on tämä yhdistäminen yleensä tuntematon.) Ja tähän yksitupaisuuteen perustuu myös muotokehitys sarjassa AI—III, jonka

muodot olen saanut Savosta ja Hämeestä. (Myönnän mahdolliseksi, että ne saattavat tuntua oudoilta hra Th. S:stä, mutta voihan siihen tunteesen olla syynä tietojen riittämättömyys.) Tämä kehitys edistyy siten, että toinen tupa (ja siihen sitten liittyviä kamaria) rakennetaan vastatusten ensimmäisen kanssa porstuan toiselle puolelle (AI V). Mutta yhteisenä tuntomerkkinä melkein koko tyyppisarjalle A on se, että porstua ei ole läpikäytävänä, vaan kamari täyttää tämän perän. Samanlaatuinen asian laita (nim. ett'ei porstua ole läpikäytävänä solana) on periaatteessa myöskin olemassa Virossa kaikissa sen asuntorakennusmuodoissa. Mielestäni ei siis voi kieltää johdonmukaisuutta olevan järjestelmässäni tässä kohden. Hra Th. S. sen voi tehdä, sillä hän ei näytä huolivan virolaisista rakennusseikoista enempää, kuin kiinalaisista. — Toisin on sitä vastoin asia toisessa tyypissä B, joka juuri etupäässä perustuu siihen, että porstua on läpikäytävänä solana, jonka kahden puolen on tupa, tahi ensiksi vaan aitta toisella puolella niinkuin s. 213 väitöskirjassani mainitsen. (Tosin sanon vaan yksinkertaisimmasta tuvasta s. 208, että sen »edestä joko puuttuu porstua, tahi on joku alkuperäinen lauta- l. seivässuoja porstuana».) Kuitenkin luulee hra Th. S. tarpeelliseksi pitää pitkän esitelmän (tietysti minulle) porstuan oikeasta synnystä Karjalassa!

Samanlaatuista loogillista tarkkuutta osoittaa hra Th. S. tarkastaessaan maakunnittain nimitettyjä tuparyhmiäni. — Tämä jako perustuu järjestelmäni johtavaan pääaatteesen. Olen nimittäin järjestäessäni tulisijoilla varustettuja rakennusmuotoja ottanut etupäässä tulisijan järjestelmäni jakoperusteeksi. Niin Volgalla, samoin Virossa. Mutta luonnollisesti tämä katsantokanta ei ole läheskään kaikkialla riittänyt, jotta yksin sen mukaan olisi voinut järjestää kaikki nuo monenmoiset rakennusmuodot. Sentähden olen tarvittaessa ottanut ohjeeksi myös toisia näkökohtia, jotka siten ovat toisinaan osia järjestelmästä määränneet. Sen huomasimme jo puhuessamme tyyppisarjoista A ja B, joiden tarkoitus on näyttää suomalaisten rakennusmuotojen kehitystä ulkonaisesti ja kokonaisuudessaan. Maakunnittain nimitettyjen tuparyhmien tarkoitus on taas näyttää suomalaisten rakennusten *päähuoneen* eli itse asuntotuvan päämuotoja. Tätä detaljeerattua sisällistä tarkastusta tehtäessä olen selvyyden vuoksi erottanut 4 eri tyyppiä etupäässä tulisijan eri muotoihin katsoen. Näitä tulisijamuotoja olen myös erittäin käsitellyt ja selittänyt miten ne ovat muodostuneet. Määräämieni tulisijatyyppien (karjalaisen liesikiukaan patsaineen, savolaisen liesi-

kiukaan ilman patsasta, pohjolaisen takkakiukaan ja hämäläisen takan) olemassa oloa ei hra Th. S:kään ole kieltänyt. Ja niiden tosiperäisyys onkin tietysti pääasia — nimitettäkööt ne itse, ja tuvat, joissa ne ovat, sitten millä nimillä hyvänsä. Sentähden saattaa Suomen tuvat eroittaa eri tyyppeihin, joista kullakin on päätuntomerkkinsä tulisijan muodossa. Järjestelmäni johtavan pääperiaatteen kannalta tämmöinen jako on aivan johdonmukainen, sillä tässä jos missään se on pantava ja'on määrääjäksi. Minä en ole sanonut, että nämä tyypit tarkkaan seuraavat maakuntarajoja, vaan olen nimittänyt niitä sen maakunnan mukaan, jossa olen kunkin tyypin parahiten löytänyt ja eroittanut. Hra Th. S. sotkee kokonaan tämän asian ja luulottelee vielä lisäksi, että minä näillä tyypillä olen tarkoittanut «neljää erityistä kehitysjaksoa». Sen verran on hra Th. S. käsittänyt järjestelmäni perustuksia. — Niistä ei hänellä näy olevan vihiäkään, niinkuin edempänä vielä selvemmin huomaamme.

Kun on samanlaatuisesta esineestä eri päämuotoja, joilla ei ole entiseltään semmoisia nimityksiä, että niillä tieteellisessä esityksessä voisi hyvin toimeen tulla, täytyy tietysti näille päämuodoille sopivia nimiä muodostaa. Sen olen tehnyt kiukaasen katsoen, ja koska sen kehitys on Virossa ja Suomessa suureksi osaksi ollut samanlaatuinen, olen sen päätyyppien nimittämisessäkin tahtonut saada tämän yhtäläisyyden ikäänkuin kuultamaan läpitse. Olen nimittäin eroittanut ensiksi liesikiukaan takkakiukaasta, joka jälkimmäinen yhdessä päämuodossaan olisi edellistä kehittyneempi muoto; sen muodon kehitystä nähtävimmin voi seurata sekä Savo-Karjalassa että Virossa. Toiseksi on tästä eriävä toinen takkakiuasmuoto Suomen läntisillä aloilla (sekä tietääkseni Pohjanlahden toisellakin puolella). Sentähden olen nimittänyt ensimmäistä kehittynyttä takkakiukaan päämuotoa virolaiseksi, toista skandinavialaiseksi. Siitä hra Th. S. huudahtaa sanoneeni: «savolaisesta kiukaasta on syntynyt *virolainen takkakiuas!*» — Eikä se hra S:n arvelu pitäne paikkaansa, että takka «on tullut hämäläisille aloille pohjolaisen muurin (l. takkakiukaan) kanssa», sillä takan itsenäinen muodostus yksinkertaisesta liedestä germanilaisilla aloilla, jota muodostusta olen osoittanut myöskin voitavan seurata suomalaisilla aloilla, ei anna sille arvelulle tukea. (Katso kirjani saksalaisen painoksen johdantoon ja loppukatsahdukseen.) Enkä ole kieltänyt takan ilmestymistä Suomessa muuallakin, kuin Hämeessä.

Esityksestäni, kuinka muutamat seikat suomalaisissa rakennuksissa (e.

m. puulavan oleminen kiukaan alla ja patsaan tämän kolkassa) todenmukaisesti saavat selityksensä venäläisistä rakennusomituisuuksista, joita seikkoja olenkin löytänyt kaikkialla venäläistyneillä Volgankin seuduilla, mutta joita ei tavata Virossa, ottaa hra Th. S. suunsa täyteen viisautta ja selittää koko venäläis-novgorodilaisen rakennustavan, niinkuin en jo olisi sitä kylliksi selittänyt, taikka niinkuin olisin väittänyt koko sen rakennustavan tunkeutuneen Suomeen. Eikö samalla tavalla Venäjän kielestä ole tullut Suomen kieleen useampia sanoja. Tunnustaaksemme niiden alkuperää emme tarvitse uskoa meidän kielen kokonaan joutuneen Venäjän kielen helmaan. — Kuinka vielä suuremmassa määrässä hra Th. S. tämänlaatuisissa selityksissään pyrkii välttämään virolaisuutta, osottaa sekin neuvo, että karjalaisen savutuvan syntysanat ovat hänen mielestänsä haettavat goottein asunnoista! Vaan mitä me todellisuudessa tapaamme — ja minä olen kirjassani monella tavalla osottanut olevan — alkuperäistä ja meidän rakennusseikkoja selittävää virolaisten, lättiläisten, Volga-heimojemme y. m. kansojen tunnetuissa rakennusoloissa, siitä hra Th. S. ei huoli vähintäkään. Hän päinvastoin moittii minun ottaneeni liian suuren tutkimusalan.

Hra Th. S. sanoo, ett'ei kirjassani ole huomautettu siitä seikasta, että uuni asetetaan tuvan pohjoispuolelle, vaikka s. 233—236 sen asian nimen omaan selitän. — Kuvaa 213 moititaan siitä, ett'ei siinä muka ole tyypillistä patsasta, vaikka s. 226 - 227 sanon, että se juuri siinä kohden on «harvinaisempi». Sen ohessa lisätään ikäänkäin uutena tietona, että «Savon pilarihirsi on epäilemättä alkuaan sama kuin Karjalan siehirsi» — vaikka minä s. 227 lausuin: «side- l. kurkihirttä sanotaan Savossa pilariorreksi». — Selityksellään, että karsinan toisintonimitys «perämaa on merkitykseltään melkein sama kuin lavanalusta» tahtoo arvostelija julistaa karjalaiselle karsinalle ja hämäläiselle lavanalustalle samaa syntyperää. Kuitenkin luulen oikeaksi, että karsina pannaan yhteyteen Venäjän Karjalan karsinan kanssa — jopa olen Kurkijoella nähnyt kiukaankin alaisen karsinan. Seikka, että lavanalustan toisintonimi on ahentakuinen (josta jo edellisessä), johtaa ajatustamme taas virolaiseen tupaan, jossa kiukaan nimi on ahi. — Arvostelija ihmettelee, ett'ei yhtähyvin Karjalassa, kuin Hämeessä ole huomattu jälkiä siitä, attä sauna ja pirtti ovat olleet yhtenä asuntona eli huoneena, ja todistuksena tuo hän esiin kirjastani hämäläisessä saunassa olevan kiukaan patsaan. Vaan toiselta puolen tahdon lisätä, että tuo yhtenä oleminen on — täyttä virolaisuutta, jossa taas sanottu patsas on tuntematon

esine. Sentähden lienee patsas hämäl. saunassa verraten *myöhempää* karjalaista (ja venäläistä) syntyperää, samoin kuin kiukaan (muurin) alainen lava, eikä siis kelvanne todistamaan hämäläisen ja karjalaisen asunnon *alkuperäistä* yhtäläisyyttä. — Kuvaa 270 arvostelija haukkuu englantilaiseksi ja saksalaiseksi, sanoen meidän nuottakotain olevan toista laatua. Mitäs sellaisen vakuutuksen rinnalla merkitsee se, että tuo samainen kuva 270 esittää juuri nuottakotaa sydän Savosta! — Muuten patsaitten kannattama katos ei näy arvostelijaa miellyttävän, jos siinä on vinoon asetettuja puita — estämässä katoslaitosta kaatumasta. Samalla tavalla voitaisiin aidasta kertoa, ett'ei se olekaan mikään oikea aita, koska siinä on vinoonkin asetettuja varaseipäitä aitahoitoa tukemassa. Näin tehdään sivu- ja pikkuseikoista pääasia! Ja tämä juuri karakteriseeraa arvostelijan arvostelua. — Kuitenkaan ei ole ihmettä, että arvostelija on oikeauskoinen katoslaitoksissa, koska hän vakuuttaa, että katot ovat «tärkeimmät» osat rakennuksista. Ja sentakia hän moittii, että olen unohduksesta (!) asettanut niin tärkeän esityksen kirjan loppuun.

Tämä moite olisi paikallaan, jos olisimme samaa mieltä siitä, mikä on tärkein osa rakennuksessa. Mutta siinä juuri on yksi pääeroitus käsitystemme välillä. Arvostelija ei ole siitä tietävinään, tahi epäilemättä oikeammin, hän ei ole tätä eroitusta käsittänyt. — Olen kirjassani pitänyt, niinkuin pidän, *tulisijaa* asunnon luonnollisena pääkohtana, sen sydämenä. Siihen perustuukin, niinkuin jo edellisessä selitin, etupäässä se järjestelmä, jonka olen tahtonut aikaan saada suomensukuisten rakennusten kirjavassa joukossa; se pistääkin esiin kaikkialla kirjassani sille, joka sen kokonaisuudessaan lukee ja ymmärtää. (Se, joka haluaa siitä helpoimmin käsitystä saada, katsokoon saksankielisen painoksen johdantoon, jonka väitöstilaisuudessa luin esipuheena, lectio praecursoria'na.) Väite, että olisin *tärkeimmän* osan rakennuksista unohduksesta asettanut kirjani loppuun, on sentähden sen laatuinen moite, että se jo sinään paljastaa sen vaillinaisen kannan, jolta hra Th. S. teostani arvostelee.

3. Kuitenkin perustuu — kuinka suureksi osaksi en tahdo päättää — tähän uskomattomaan käsittämättömyyteen arvostelijan pääisku, jonka kovin puoli tietysti on siinä, ett'ei hän löydä mitään ansiollista koko kirjassani. Tosin hra Th. S. sitten puhuessaan saksankielisestä painoksesta mainitsee sen lisäyksiä hyvinä puolina, mutta sekin tuntuu melkein ivalta, koska hän sanoo, että sen «paras» osa on lopussa oleva «aakkosellinen asialuettelo!» Siinä sitten ovat tutkimusteni ja kirjojeni tärkeimmät ja par-

haat osat! — Arvostelija kenties vaatineekin vaan luetteloita kansatieteen alalla. Tähän en suinkaan saata puolestani tyytyä, sillä vakaumukseni on, että kansatieteen suurin tarve koko Euroopassa nykyjään on — systeemi. Sentähden olen siihen myös ruvennut Suomen kansatieteeen alalla, joka on tämmöiselle tieteelliselle yritykselle mitä edullisinta laatua. Ja tämän tarkoitusperän saavuttamiseksi vaaditaan ajatukseni mukaan kaksi ehtoa: toinen on runsasten ainesten kokoominen, toinen vertailevan tutkimustavan käyttäminen. Tuskinpa suomalaista kielitiedettäkään olisi syntynyt, joll'ei myös suku- ja naapurikieliä olisi tutkittu vertaeltavaksi oman kielen omituisuuksiin. Samoin muutkin vertailevat tieteet. Luuleeko hra Th. S. että kansatieteellisten esineitten yksinkertainen kertominen l. luetteleminen on tieteenä pidettävä? Nähtävästi hän niin luulee, sillä muuten hän ei saattaisi, kirjastani puhuessansa, sanoa, että loppuluettelo on paras osa siinä. Samasta vaillinaisesta käsityksestä on sekin seurauksena, että hän sanoo kattoa tärkeimmäksi osaksi rakennuksessa, sekä jättää lukijan kokonaan pimeyteen kirjani todellisista tuloksista. Muuten olisi myöskin epäilemättä ansainnut huomauttaa sitä vertailevaa tutkimustapaa, jota olen kirjassani ensi kerran laajemmasti kansatieteellisessä kirjallisuudessamme käyttänyt.

Koska hra Th. S. vakaumukseni mukaan siis ei ole käsittänyt kirjani johtavia periaatteita, niin luulen oivaltaneeni pääsyyn, minkätähden hän ei ole löytänyt yhtä ainoata asiallista parempaa puolta siinä, enkä ihmettele, että se tuntuu hänestä vaan sekavalta, sekä ett'ei hän ole selville päässyt sen tärkeimmistä osista.

Vertailun vuoksi ja edellisen vastaukseni vahvistukseksi tahdon tähän liittää otteita prof. J. Krohn vainajan tämän kirjoituksen alussa mainitusta arvostelusta.

Ensiksi prof. Krohn kertoo kirjani sisällyksen lukujen mukaan. — Sitten luettelee hän moitittavat puolet kirjassa, joista luullakseni tärkeimmästä hänen sanansa kuuluvat näin: «Tätä laajaa tutkimusta tarkastaessa pistää kohta yksi sangen ikävä puute silmään, puute, jota vastaan väitteeni enimmiten eri kohdissa koskikin, se nimittäin, että johtopäätökset noista niin ylenpaltisesti runsaista aineksista ovat kovin hajallaan yli koko kirjan. Ei ole mitään loppukatsahdusta, joka ne kaikki yhteen kokoisi ja liittäisi yhtenäiseksi kuvaukseksi; eipä edes ole ne tulokset, jotka yhtä ja samaa erityisseikkaa koskevat, yhdessä paikassa; vieläpä vaikeuttaa kokonaisuuden

käsitystä sekin vajallisuus, että vaan harvoin jostakin paikasta, missä tämmöisiä osittaisia johtopäätöksiä on lausuttu, viitataan muihin sivuihin, joissa olisi lisää. Siitä tulee, että ensimmäisellä lukemisella ei saakaan täyttä käsitystä, kuinka paljon kirjassa on todella tärkeitä tuloksia eikä täysin voi arvata sen kaikkia ansioita», johon lausuttuun lisätään muutamia esimerkkejä. (Saksan kiel. painokseen on loppukatsahdus pantu, joka liian kiireisen lopetustyön vuoksi jäi pois suomalaisesta). — Sitten mainitaan muutamia kirjallisia ja kielitieteellisiä lähteitä ja tietoja, joita en ollut käyttänyt (käyt. saksal. painoksessa).

Asiallisista virheistä puhuessa, lisää prof. Krohn: «Maisteri Th. Schvindt, joka minun jälkeeni astui esiin vastaanväittäjänä, osoitti useampia muitakin erehdyksiä pikkuseikoissa, ei kuitenkaan niin monta, eikä niin tähdellisiä että olisivat voineet teoksen yleistä arvoa ja luotettavuutta vähentää.» — —

Kielestä puhuessa mainitaan m. m., että on «epäselviä lauseita, jotka joskus, vaikk'ei ylen usein, vähän vaikeuttavat lukemista». Tämän ohessa oiaistaan muutamia vääristeltyjä virolaisia paikkain nimiä. «Samallaisia esimerkkejä voisi tuoda esiin koko joukon myös mitä esineitten nimiin tulee.»

Prof. Krohnin arvostelun loppuponsi kuuluu näin:

«Toiselta puolen on teoksella monta ja suurta ansiota. Tekijä on siihen koonnut hyvin suuren määrän ennen tuntemattomia tai varsin vaillinaisesti tunnettuja aineksia. Ennen tätä ei ollut muuta kuin pari pientä tutkimusta suomalaisista rakennuksista ja yksi vähän laveampi kertomus virolaisista (Rosenplänterin Beiträgeissä), vaan itäisistä heimolaisistamme ainoasti muutamia aivan vaillinaisia, hajanaisia, enimmiten pintapuolisia tiedonantoja yleisissä kansatieteellisissä kuvauksissa tai matkakertomuksissa. Enin osa aineksista on siis uutta ja omiin näkemiin perustuvaa. Ainesten järjestäminen siihen tapaan että tyyppien kehitys toinen toisesta näkyy, on myös suoritettu sangen kiitettävällä selvyydellä. Se seikka, että tässä on käytetty vertailevaa tapaa ja rinnakkain tutkittu neljän suomalaisen heimon rakennuksia, antaa maisteri Heikelin kirjalle paljoa suuremman tieteellisen arvon kuin kaikille hänen edeltäjillensä, jotka ovat vaan pysyneet yksityistutkimuksen ahtaissa rajoissa. Sen kautta on tämä teos uutta tietä raivannut ja oikeastaan luonut koko puheen-alaisen tieteenhaaran suomalais-

ugrilaisella alalla, samoin kuin Henning *) germanilaisella. Maisteri Heikelin kirja sisältää melkoisen joukon uusia ja tärkeitä johtopäätöksiä ja näköaloja, joista erittäin tahdon viitata kuvaukseen virolaisen lieden vähittäisestä kehityksestä takaksi s. 132—134, sen kiukaan kanssa yhdistyneestä muodosta s. 176—198 ynnä siihen vastaavista taikka sitä jatkavista suomalaisista liesi-, liesikiuas- sekä takkamuodoista useissa paikoissa. Samoin ansaitsee kiitosta esitys virolaisen saunan kehityksestä volgalaisesta s. 137, ja virolaisen pirttirakennuksen saksalaisen vaikutuksen kautta yksinkertaisesta saunasta sangen mutkikkaaksi, myös kaikki elukkain huoneet käsittäväksi suureksi rakennuskokonaisuudeksi s. 164 y. m.

Näiden monien ja tärkeitten ansioitten vuoksi on minulla, huolimatta tuosta mainitusta tulosten esittämisen hajanaisuudesta ynnä muutamista muista vähemmän painavista puutteista tai virheistä, ilo saada lausua vakaumukseni, että tutkittavanamme olleella teoksella on tieteellinen arvo ja että se siis vastaa tarkoitusta, jota varten se on julaistu».

Tunnettu on, että prof. Krohn hyväksyi saman suomenkielisen väitöskirjani myöskin dosentturia varten.

A. O. Heikel.

Helsingissä 18 p. marraskuuta 1888.

*) Tarkoitetaan professori R. Henningin kirjaa: Das deutsche Haus in seiner historischen Entwickelung. Strassburg. 1882. 8:o. 180 siv.

Tämän kirjoittajan muist.

Toimitukselle tulleet kirjat:

Suomi. Kuvia Suomen maasta ja kansasta. Vihko 7. Helsinki, G. W. Edlund. Hinta 1 m. — Lyhyt opastus taisteluopissa Suomen sotaväen alipäällikkökuntaa varten. Hels., G. W. Edlund. 1 m. 50 p. — Ihmisen lankeemus ja hyvitys. Tutkisteluja *C. O. Roseniuselta.* Suom. I—s. Hels., G. W. Edlund. 75 p. — Genoveva tahi kertomus yhden jumalisen rouvan viattomasta kärsimisestä. A. Räty saksasta suomentanut. Viides painos. Kahdestoista tuhannes. Hels., G. W. Edlund. 75 p. — Paras tapa raamatun tutkimiseen. Kirjoitti *D. L. Moody.* Suomennos. Hels., G. W. Edlund. 10 p. — Paras kaikista. Tarpeellinen kirja jokaisessa kodissa parhaiden lähteiden mukaan. Tehnyt *H. Hagdahl.* Suomennos. 1 v. Hels., G. W. Edlund. 45 p. — Uutukaisin kukkaiskieli eli mitä kukat puhuvat. Hels., G. W. Edlund. — Vartijanääniä Suomen Sionista. Toinen vuosikerta suomalaisten pappien evankeliumi-saarnoja. Toim. *E. Bergroth.* 1 v. Porvoossa, Werner Söderström. 65 p. — *Thomas H. Huxley.* Ihmisruumiin rakennus ja elintoiminnat. Prof. R. Tigerstedtin mukailemasta painoksesta suom. O. A. Forsström. 4 v. Porvoo, W. Söderström. 85 p. — Lukemisia lapsille. Kirjoitti *Z. Topelius.* 9 v. Porvoo, W. Söderström. 85 p. — Suomenmaan virallinen tilasto. VI. Väkiluvun-tilastoa. 15. Yleinen katsaus väkiluvunmuutoksiin Suomessa v. 1886. Hels., Tilastollinen virasto. — Från Universitetet. Skildring af *G. Smirnoff.* I—V. 1886—88. — Rukouksesta, uskontieteinen tutkistelma, jonka teki *L. Enkvist.* Helsinki, tekijä. — Mordvankansan lakitapoja. Kirj. *Vladimir Mainov.* Suomennos. Helsinki, Suom. Kirj. Seura. 2 m. 50 p. — Juudas Iskariotin päiväkirja. Suomentanut E. T. Tampere, E. Vesander. 1 m.

Finsk Tidskrift, toim. F. Gustafsson ja M. G. Schybergson, v. 10, 11. Sisältää: C. G. Estlander, Snoilskys senaste diktsamling; J. Ahrenberg, Rysk guldsmedskonst på utställningen i Köpenhamn; O. Nordqvist, Kapten Jacobsen och hans resor till Nordamerikas nordvästkust; R. Hult, Geografins uppgift och indelning; N. Erdmann, Jonas Lie; M. G. Schybergson, Nya bidrag till vår historiska litteratur; arvosteluja ja katsauksia.

Vartija, toim. E. Bergroth, y. m., v. 10. Sis.: A. V. Lyra, Pyhäkouluhistoriaa palanen; K. G. Sirén, Oikea- eli puhdasoppisuudesta; E. Hyvärinen, Uuden raamatunsuomennoksen kielestä; K. A. Hildén, Sunnuntaikoulu ja lasten jumalanpalvelukset; kotimaan kirjallisuutta.

Duodecim, toim. K. Relander, 1888. v. 10. Sis.: K. Relander, Mihin suuntaan on pyrittävä lääkintälaitoksemme kehittämisessä; V. Starck, Eräs embryotomia-tapaus, y. m.; liitteenä loppuarkki suomalais-ruotsalaista sanaluetteloa.

Oma maa, toim. H. Treffner, v. 10. Sis.: G. Daniel, Kehvus ja jõukas olek; A. Koldekivi, Eesti esivanemate kuldpärandusest; Seletuseks kooli asjus; XYZ, Hommikul, y. m.

Die Gesellschaft, toim. M. G. Conrad ja K. Bleibtreu, v. 10. Sis. m. m.: M. G. Conrad, Deutschlands Kaiser und seine Friedenspolitik; E. Kühnemann, Henrik Ibsens Geistesentwicklung und Kunst; F. Hammer, Mein Verkehr mit Henrik Ibsen; E. Peschier, Aus den Sonetten von Graf Carl Snoilsky; C. Alberti, Die Bourgeoisie und die Kunst.

Das Magazin für die Litteratur des In- und Auslandes, toim. W. Kirchbach, n:t 42—46. Sis. m. m.: Jenny Norderney, Was Frauen lesen; E. Holm, Die Ehe- und Sittlichkeitsfrage im skandinavischen Norden; W. Selbst, Die litterarische Gesellschaft unter dem zweiten Kaiserreich; W. Kirchbach, Realismus, Idealismus, Naturalismus in den gegenwärtigen europäischen Litteraturen; L. Fuld, Mantegazzas Untersuchungen über die menschlichen Geschlechtsverhältnisse; A. Kohut, Die magyarische Litteratur in der Gegenwart.

Yhdennentoista vihon sisällys.

Helsingissä,
Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa,
1888.

Topelius

VALVOJA.

Kahdeksas vuosikerta.

Kahdestoista vihko. Joulukuulla 1888.

Toimitus:

E. G. Palmén. Arvid Genetz. Kust. Grotenfelt. Edv. Hjelt.

Th. Rein. E. N. Setälä. O. E. Tudeer.

VALVOJA

ilmestyy vuonna 1889 samankokoisena ja samanhintaisena kuin tänäkin vuonna. Sitä voipi tilata Helsingissä G. W. Edlundin, Waseniuksen ja Wickströmin ja K:n kirjakaupoissa sekä O. V. Laurentin ja K:n luona, Turussa A. V. Jahnssonin ja Wiipurissa Clouberg in ja K:n kirjakaupassa sekä kaikissa maamme postilaitoksissa.

Hinta on 10 Suomen markkaa *koko vuosikerralta ja* 5 markkaa 50 penniä *puolelta vuodelta; maaseuduilla postimaksut tulevat lisään.*

Venäjällä voipi Valvojaa tilata A. Lindebergin kautta Pietarissa tahi suoraan toimitukselta, jolloin numerot laitetaan perille ristisiteessä. Venäjän rahassa hinta on 4 ruplaa 50 kopeikkaa *koko vuosikerralta,* 2 ruplaa 50 kop. *puolelta.*

Valvojan toimi on edelleenkin liikkuva valtio-elämän, kirjallisuuden, tieteen ja taiteen alalla.

Kansamme valtiollinen kehitys on nykyään kääntymäisillään uusiin suuntiin. Suomen kieli on saanut tärkeimmät oikeutensa lainlaadinnan kautta tunnustetuiksi. Kielikysymys tosin ei ole vielä päivänjärjestyksestä poistettu; etenkin on yhä silmämääränä pidettävä, että periaatteelliset myönnytykset saataisiin itse elämässä täysin määrin toteutetuiksi. Mutta kieltämätöntä on, että ne kansalliset ja vapaamieliset aatteet, jotka ovat olleet kieliharrastuksen ytimenä, tätä nykyä ovat ruvenneet esiintymään uusilla aloilla ja uudessa muodossa. Pysyen horjumatta kansallisella kannalla Valvoja aikoo valppaasti seurata näitä uuden ajan rientoja.

Kotimaassa ilmestyvää kirjallisuutta Valvoja aikoo niin tarkkaan kuin mahdollista pitää silmällä; sen ohessa etenkin katsauksissa esitetään ulkomaan kirjallisuudessa havaittavia rientoja.

Tieteen ja taiteen pyrintöjä esitellessään Valvoja on sekä aineiden valintaan että esitystapaan katsoen tavottava suuremman sivistyneen yleisön harrastuttamista.

Mikäli tila myöntää Valvoja tarjoaa myöskin kaunokirjallista lukemista, parhaasta päästä alkuperäistä.

Edelleenkin Valvoja luottaa niiden kirjailijain myötävaikutukseen, jotka tähän asti ovat olleet sille apuna. Sen ohessa toimituksen on onnistunut lehden kantajoukkoon liittää uusiakin voimia.

Ahdas on aikakauskirjamme tila usein osottanut olevansa sen ohjelman toteuttamiseksi, ja johonkin määrin on Valvojaa tänäkin vuonna täytynyt laajentaa, vaikk'ei nykyinen tilaajamäärä tarjoa sille riittävää kannatusta. Taloudellisen ahdingon ovat kuitenkin yksityiset asianharrastajat osaksi poistaneet kolmeksi vuodeksi annetulla takauksella. Toimitus sitä paitsi luulee voivansa luottaa siihen, että Valvojan harrastuksilla on yleisön kannatusta ja että suomalainen kirjallinen lehti on yhä kasvavalle kirjallisuudellemme aivan välttämätön. Yleisön tulee ratkaista, onko toimitus siinä kohden pettynyt, vai voidaanko lehteä laajentaa sen mukaan kuin kehittyvä henkinen elämämme vaatii.

E. G. Palmén. Arvid Genetz. Kust. Grotenfelt. Edv. Hjelt.
Vastaava toimittaja.

Th. Rein. E. N. Setälä. O. E. Tudeer.

Huomaa! *Kunnioitettavia herroja kustantajia pyydetään ystävällisesti lähettämään Valvojan Toimitukselle kustantamiansa heti niiden ilmestyttyä, jotta arvosteleminen voisi tapahtua säännöllisemmin.*

Prostitutsioonikysymys.

Meidän aikoinamme on tapahtunut huomattava tapojen muutos, kun useita kysymyksiä, joitten julkista mainitsemista ennen olisi pidetty sopimattomana, melkein mahdottomana, nyt arvelematta käsitellään kirjallisuudessa ja sanomalehdissä. Tällä tarkoitamme tietysti etupäässä niitä suhteita, jotka koskevat sukupuolten välistä siveellisyyttä.*) Me emme ehdottomasti tahdo ylistää sellaista tapojen muutosta. Lause «säädyllisyys tuli ja hyvät tavat katosivat» on yksi noita puolitotuuksia, joita ei kukaan järkevä ihminen täydellä todella usko. Säädyllisyys ei suinkaan ole samaa kuin siveys, mutta se on siveyden suoja, päälinnoituksen ulkovarustus, jonka menettämistä usein seuraa itse linnan valloitus. Sentähden on vallan vaarallista, alituisesti keskustelemalla sukupuolten suhteista, heikontaa häveliäisyyden tuntoa ja kiihoittaa sekä yleensä ihmisten että erittäin nuorten mielikuvitusta. Nykyajan kirjallisuutta ja sanomalehtiä koskee etupäässä tämä muistutus. Mutta toiselta puolen täytyy kuitenkin myöntää, että tällaisten kysymysten mainitsematta jättäminen voi mennä ja on mennytkin monesti liikoihin, muuttuen luonnottomaksi, ja vaikuttanut vahingollisesti, kun se on pitänyt ihmisiä tietämättöminä asioista, joita heidän tulisi tuntea voidakseen suojella itseään ja muita pahasta. Liioiteltu säädyllisyys on vahingollinen, kun se, kieltämällä eräiden seikkojen mainitsemisen, estää parantamasta yhteiskunnan puutteita, johon tietysti vaaditaan näiden tuntemista. Se silloin peittää pahan, joka sitten tuntematonna re-

*) Varsin tahallaan olemme käyttämättä „siveellisyys"-sanaa merkitsemään sukupuoli-siveellisyyttä, vaikka kyllä tunnemme tätä tarkoittavan puheenparren, jota viime aikoina on ruvettu käyttämään. Me pidämme tätä puheenpartta aivan vääränä, koska sanalla „siveellisyys" on varma merkityksensä, joka käsittää paljon enemmän kuin ainoastaan sukupuoli-siveellisyyden. Viimeksi mainitussa kohden voi olla mallina ja kuitenkin olla varsin siveetön, jos esim. puuttuu rehellisyyttä, uutteruutta, raittiutta j. n. e.

hoittaa ja karttuu. Se säädyllisyys, jota tosin aina tulee vaatia julkiselta sanalta, ja jonka kyllä myönnämme vaadittavaksi, ei voi sentähden kieltää eräitten kysymysten käsittelemistä, vaan se määrää tavan, miten niitä käsitellään. Me olemme ryhtyneet käsittelemään tätä arkaluontoista «prostitutsioonikysymystä», koska pidämme sitä hyvin tärkeänä, vaikka se onkin vastenmielistä. Tarpeetonta olisikin olla käsittelemättä tätä kysymystä lehdessämme, kun se jo kauvan aikaa on meidänkin maassamme ollut päivän kysymyksenä ja jokseenkin vilkkaan julkisen keskustelun alaisena.

Prostitutsiooni eli elinkeinona harjoitettu haureus on ikivanha ilmiö historiassa. Kuten varjo seuraa valoa, on tämä yhteiskunnallinen pahe aina seurannut sivistystä yhtenä sen synkimpiä varjopuolia. Yhteiskunta on milloin suuremmalla milloin vähemmällä tarmolla koettanut tukehuttaa sitä, ja erittäin on kristitty yhteiskunta koettanut poistaa vapaata sukupuolten yhtymistä ja etenkin ammattina harjoitettua siveettömyyttä. Mutta mitään täydellistä menestystä ei näillä pyrinnöillä koskaan ole ollut. Suoranaiset pakkokeinot ovat olleet voimattomia pahetta estämään, ja ainoastaan saattaneet sen huolellisemmin salatuksi. Siten on prostitutsiooni erimuotoisena yhä ollut olemassa ja levittänyt siveellistä ja aineellista kurjuutta. Keskiajan lopusta asti on se ollut pääsyynä veneeristen tautien olemiseen ja leviämiseen, tautien jotka ovat tuhonneet lukemattomien ihmisten koko olemisen, sekä sellaisten, jotka saavat syyttää itseään kohtalostaan, että sellaisten, jotka itse syyttöminä ovat saaneet tautinsa tartunnan kautta, ja vieläpä sellaisten, jotka syntymässään ovat periueet ruumiiseensa taudin-aiheen.

Kun oli huomattu pakkokeinojen tehottomuus veneerisiä tauteja ehkäisemään, syntyi vallanpitäjissä tämän vuosisadan alulla n. s. «suvaitsevaisuus»- eli «sääntöisyys»-systeemin aate. Väsyttyään vastustellessaan pahetta, päättivät he vihdoin suuremmassa tai vähemmässä määrässä suvaita sitä, ja supistivat suoranaiset toimensa sen järjestämiseen ja valvomiseen; sillä keinoin toivottiin voitavan rajoittaa sitä vaarallista tautia, joka prostitutsioonia seuraa. Bonaparten konsulaatin aikana Pariisin poliisinpäällikkö *Dubois* v. 1801 ensi kerran pani toimeen tällaisen järjestön, joka sääsi, että prostitueeratut naiset olisivat poliisin erityisen valvonnan alaisia, säännöllisesti kävisivät lääkärin tarkastettavina, ja kun heihin huomattaisiin taudin tarttuneen, lähetettäisiin parannuslaitoksiin. Tämä järjestö pantiin sitten voimaan muissa maissa Ranskan ulkopuolellakin, esim. Bel-

giassa, Hollannissa, Schveitzissä, Saksassa, Italiassa, Venäjällä ja Skandinaavian maissa. Englannissa, missä järjestö jyrkästi erosi vanhastaan vallitsevista mielipiteistä yksityisen vapaudesta, onnistui sen puoltajien saada se toimeen, ehkäpä vaan ahtaissa piireissä. Koska nimittäin arveltiin, että veneeriset taudit arveluttavasti olivat levinneet sotajoukkoon ja meriväkeen, sääti parlamentti v. 1866, huolimatta ankarasta vastustuksesta, lain (contagious diseases act), jonka kautta sääntöisyys-järjestö pantiin toimeen muutamissa linna- ja merikaupungeissa. Tämä laki sai uuden säädöksen kautta v. 1869 muutamia lisäyksiä. Meidänkin maahamme on tuo järjestö tuotu. Sitten kun nimittäin jo ennen erityisiin siihen suuntaan käyviin toimiin oli ryhdytty, ilmaantui v. 1875 keis. julistus, joka koski prostitutsioonin »lähempää valvontaa ja ehkäisemistä», ja tämän johdosta laadittiin tarkastuslaitoksia muutamiin maan kaupunkeihin. Helsinkiä varten kuvernööri v. 1876, yksissä neuvoin lääkintöhallituksen kanssa, laati säännön, joka pääasiassa liittyi muiden maiden tätä koskeviin sääntöihin. Tämän säännön mukaan kirjoitetaan laitoksen kirjoihin ne naiset, jotka »poliisimestarin harkinnan mukaan» ovat tarkastettavat ja kirjoista pyyhitään ne, jotka ovat »antaneet poliisimestarin hyväksymän takuun jättäneensä prostitutsioonin». »Tarkastettavia ovat ne, joitten tiedetään antautuneen prostitutsiooniin ja ne jotka eivät ilmoita mitään laillista elinkeinoa ja joitten perusteellisilla syillä arvellaan prostitutsioonia harjoittavan». Kirjoissa olevat naiset suorittavat tarkastavalle lääkärille määrätyn maksun. Jokainen sellainen nainen saa kirjan, johon lääkäri tarkasteltuaan kirjoittaa hänen terveydentilansa. Tähän »järjestöön», jonka kautta yhteiskunta järjestää, tai kuten vastustajat sanovat »legaliseeraa» (»tekee lailliseksi»), ammattina harjoitetun siveettömyyden, luottavat vielä monet, ja etenkin lääkärien enemmistö sitä puoltaa ainoana keinona veneeristen tautien estämiseksi. Sitä mieltä oli esim. kansainvälinen lääkärikokous Pariisissa v. 1867 ja samaa uraa kulkevat useat myöhemmät lääkärikokousten lausunnot. Näitten lausuntojen mukaan saattaa jokainen yritys julkisen prostitutsioonin ehkäisemiseksi salaisen vaan sitä enemmän lisääntymään, ja tämä on muka vaarallisempi, koska siten taudinkohtauksia ei ajoissa tai ei ensinkään huomata, jota paitse sen kautta leviävät taudin muodot ovat vaikeampia parantaa. Sentähden tulee poliisin ankarasti vainota salaista prostitutsioonia ja pakoittaa niitä naisia, joitten se luulee sitä harjoittavan, kirjoituttamaan itsensä kirjoihin. Todistuksena siihen, miten jokainen asia löytää intoilijansa, voi mainita,

että on ehdotettu palkintojen antamista niille naisille, jotka itsestään ilmoittavat nimensä kirjoihin pantavaksi! Järjestön johdonmukainen toimeenpano vaatii että mahdollisuuden mukaan *kaikki* prostitueeratut saataisiin poliisin luetteloihin ja tarkan valvonnan alaisiksi. Mutta luonnollisesti kontrolli tulisi vaikuttavimmaksi, jos voitaisiin saada kaikki prostitueeratut sijoitetuiksi varsinaisiin siveettömyyshuoneisiin, jotka olisivat erityisen valvonnan alaisia. Johdonmukaisesti siis pitäisi valtion pitämän huolta sellaisten laitosten aikaan saamisesta, esim. myöntämällä oikeuden siihen niille henkilöille, jotka tahtoisivat ottaa johtaakseen niitä. Ja todella onkin ollut niitä, joilla on ollut rohkeutta kyllä tätä johtopäätöstä tekemään. Kuitenkin voidaan ymmärtää, että moni järjestön puoltajakin on tätä kammoksunut. Sentähden ovat mainitut puoltajat jakaantuneet kahteen parveen: toiset vaativat, toiset vastustavat julkisten siveettömyyslaitosten toimeenpanoa. Myöskin lainlaatijoissa ja hallintomiehissä huomataan horjuvaisuutta. On vuoroin suvaittu, vuoroin kielletty julkisia huoneita. Esim. Saksan valtakunnan rikoslain 180 §:ssä ovat haureudenpesät kielletyt; mutta saman lakikirjan 361 §:n 6 kohdassa sanotaan «että siveettömyys, jota harjoitetaan «polizeilichen Anordnungen zuwider» (vasten poliisin määräyksiä) on rangaistava. Laki on täten sallinut poliisin järjestämän sääntöisyyden. Kiista siitä, onko hyödyllistä ja tarpeellista ulottaa järjestöä äärimmäisiin johtopäätöksiinsä, on kestänyt tähän saakka.

Mutta huolimatta tästä järjestön kiihkeämpäin tai laimeampain puoltajain välisestä kiistasta, on ilmaantunut vastustus sitä vastaan kokonaan ja kaikissa muodoissa. On aina löytynyt niitä, jotka sanovat valtion säännöillä järjestämän prostitutsioonin kokonaan oikeutta vastustavaksi ja epäsiveelliseksi järjestöksi, jonka kautta valtio alentaa arvoansa ja vastustaa omia tärkeimpiä tarkoituksiaan, järjestöksi, jota ei voi puolustaa, vaikka se terveydellisesti tarjoisikin niitä etuja, joita on tahdottu saavuttaa. Mutta näitä terveydellisiäkin etuja on yhä enemmän ruvettu epäilemään. Tämä vastustus ilmestyi ensin Englannissa yhdistyksenä, jonka tarkoitus oli vastustaa sääntöisyyttä. Lähinnä syynä tähän olivat jo mainitut parlamentin päätökset vuosilta 1866 ja 1869. Näitä paheksuen kokosi nimittäin laajasta hyväntekeväisyydestään tunnettu nainen, rouva *Josefina Butler*, papin puoliso Liverpoolista, ympärilleen noin 70 muuta naista, jotka kuten hänkin pitivät mainituita parlamentin päätöksiä sukupuolensa häväistyksenä. Tammikuun 1 p:nä 1870 perustivat nämä naiset yhdistyksen juuri siinä

tarkoituksessa, että saisivat nuo lait kumotuksi. Tähän yhdistykseen liittyi pian paljon henkilöitä molempia sukupuolia, ja joukko haarayhdistyksiä syntyi Englannin eri osissa, jotka kaikki olivat Lontoossa olevan keskushallituksen alaisia. Pian ulotti yhdistys vaikutuksensa Englannin rajojen ulkopuolellekin herättääkseen sääntöisyysjärjestölle vastustuksen kaikissa maissa, joissa tätä noudatettiin tai aiottiin panna toimeen. Rouva Butler matkusti mannermaalla, missä hänet innostuksella otettiin vastaan, ja hänen onnistui saada aikaan kansainvälinen yhdistys. V. 1875 syntyi siten n. s. *brittiläinen ja eurooppalainen yhdistys laillisen tai suvaitun prostitutsioonin poistamiseksi*, joka yhdistys on enin tunnettu *federatsioonin* nimellä ja joka on levinnyt kaikkialle sekä Euroopassa että Amerikassa. Sen säännöissä on: «pitäen hallituksen järjestämää prostitutsioonia terveydellisenä erehdyksenä, yhteiskunnallisena vääryytenä, siveellisenä hirviönä ja lakitieteellisenä rikoksena, koettaa yhdistys saada aikaan yleisen paheksumisen järjestöä vastaan». Etevien miesten joukossa, jotka ovat liittyneet yhdistykseen ja työskennelleet sen tarkoitusten saavuttamiseksi, mainittakoon Englannissa parlamentin ja entinen Gladstonen ministeristön jäsen James Stansfield, Ranskassa Jules Favre ja Jules Simon, Belgiassa kansallistalouden tutkija E. de Laveleye y. m. Näitten ja muitten avulla on yhdistys vaikuttanut suuren liikkeen julkaisemalla ja levittämällä kirjoituksia, panemalla toimeen kokouksia ja esitelmiä sekä anomuksia hallituksille ja lakia säätäville kokouksille. Useita kansainvälisiä yhdistyskokouksia on ollut. Ensimmäinen pidettiin Genevessä v. 1877 James Stansfield puheenjohtajana. Läsnä oli 510 jäsentä, jotka kuuluivat 15 eri kansallisuuteen; se jakoi työnsä 5 osastoon, joista yksi oli terveydenhoitoa, yksi yleistä siveyttä, yksi kansallistaloutta, yksi hyväntekeväisyyttä ja yksi lainsäädäntöä varten. Jokainen osasto antoi lausuntonsa, jossa se koetti omalta erityiseltä kannaltaan näyttää, miten hyljättävä prostitutsiooni yleensä ja erittäin sääntöisyys on. Tärkein tätä tarkoitusta varten työskenteleviä aikakauskirjoja Englannissa lienee «The Sentinel» (etuvartija). Samassa maassa syntyi myöskin lääkäriseura tohtori Birkbeck Nevinin johdolla, joka työskentelee federatsioonin hengessä, ja joka on julkaissut erityisen aikakauskirjan «The medical investigator» (lääketieteellinen tutkija). Muutenkin ovat useat lääkärit kannattaneet federatsioonia. Niin on esim. Tanskassa, missä sääntöisyys säädettiin laiksi v. 1874 ja missä v. 1879 yhdistys perustettiin tätä lakia poistamaan, eräs lääket. tri O. M. Giersing innokkaasti työskennellyt

viimemainitun yhdistyksen avuksi. Ruotsissa federatsioonin haara syntyi v. 1878, ja siinä on muitten muassa eräs tri P. A. Levin esiintynyt sääntöisyysjärjestön innokkaana vastustajana. Sama tohtori Levin on ennen ollut järjestön puoltaja ja voitti 14 vuotta takaperin erään ruotsalaisen lääketieteellisen seuran määräämän palkinnon eräällä kirjoituksella julkisen prostitutsioonin tarpeellisuudesta. Nyt hän on kokonaan kääntynyt ja on julkisesti tunnustanut huomanneensa entisen mielipiteensä vääräksi. Tärkeätä kannatusta on federatsiooni myöskin saanut *työmies-yhdistyksiltä*, esim. italialaiselta työmieskokoukselta Genuassa 1876. Työmiehet ovat syystä pitäneet asiaa läheisesti heitä koskevana, sillä juuri heidän tyttärensä enimmältä osalta joutuvat prostitutsioonin uhriksi.

Federatsioonin vaikutus onkin kantanut hedelmiä. Tuimien taisteluitten kautta on sen ystävien onnistunut Englannin parlamentissa saada kumotuksi «contagious diseases acts» v. 1883. Tähän itse Englannissa saatuun voittoon tyytymätönnä harrastaa yhdistys vielä järjestön poistamista Indiasta ja muista Englantiin kuuluvista siirtomaista, joissa se on pantu voimaan siellä olevain englantilaisten sotajoukkojen terveydentilan suojelemiseksi. Vielä on sääntöisyysjärjestö kumottu muutamissa Schweitzin kantoneissa ja nyt viimeiseksi Norjassa. Tämän vuoden Helmikuun 15 päivästä on nimittäin poliisivalvonta poistettu Kristiaaniasta ja sen sijaan on uusi järjestö laadittu, josta lähemmin alempana.

Meidänkin maassamme on tuntunut federatsioonin pyrintöjen vaikutuksia. Täälläkin on sääntöisyysjärjestö synnyttänyt paheksumista, ja ankarasti on epäilty sitä ristiriitaiseksi olevan lain kanssa. Vaikka Rikoskaaren 57 luvun 1 ja 2 §§ säätää ankaran rangaistuksen sille «joka pitää huoneita ja kokouksia haureuden ja irstaisuuden harjoittamiseksi», sekä naisille «jotka sellaisissa huoneissa antautuvat haureuden välikappaleiksi», on kuitenkin sallittu yleisesti tunnettujen haureuden pesien olla olemassa. Vasta v. 1884 sai yleinen vaatimus virastot pakoitetuksi kieltämään prostitueerattuja asumasta useampia yhdessä ja säätämään, että asuisivat kukin yksinään tai korkeintaan kaksi yhdessä. Mutta kirjoihin paneminen ja pakollinen tarkastus ovat yhä voimassa. Jo v. 1880 oli täällä muodostettu yhdistys nimellä «suomalainen federatsiooni», joka muun muassa lienee saanut aikaan, että kiellettiin väkeväin juomain myyminen haureushuoneissa. Myöskin perustettiin samassa tarkoituksessa erityinen sanomalehti «Månadsskrift» (Kuukauskirja) «siveellisyyttä koskevien kysymysten keskustelua var-

ten», joka lie ilmestynyt parina vuotena ja jota toimitti rovasti F. W. Fredriksson. Yleisempää huomiota näyttää kysymys saavuttaneen vasta, kun eräs Ruotsin innokkaimpia federatsioonin nais-apostolia, rouva Andersson-Mejerhjelm kävi Suomessa ja täällä piti hartaasti asiaa kannattavat esitelmänsä. Sen jälkeen on yleinen keskustelu asiasta tullut vilkkaammaksi, erityisiä kirjoituksia on julkaistu ja anomuksia on tehty prokuraattorille sekä viimeksi kokoontuneille valtiopäiville. Keis. senaatti on tämän vuoden Tammikuun 31 p:nä asettanut komitean miettimään «tokko ne seikat, jotka ovat aiheuttaneet nykyiset asetukset, vielä ovat voimassa vai eivätkö».

Me näemme siis, miten tässä kysymyksessä kaksi vastakkaista mielipidettä vielä tällä hetkellä taistelee keskenään koko sivistyneessä maailmassa. Kysymys ei siis vielä läheskään ole selvitetty. Tositeossa on se vaikeimpia ratkaista, koska tässä voi ottaa varteen erilaisia itsessään oikeutettuja näkökohtia ja toista tai toista noudattamalla joudutaan vastaisiin johtopäätöksiin. Hyvin vähänarvoiset näyttävät olevan ne tilastolliset tiedot, joita molemmin puolin on runsaasti esitetty. Onhan luonnollista, kun joku koettaa esim. laskea suuren kaupungin salaista prostitutsioonia harjoittavat, että numerot voivat olla ainoastaan arvattuja. Kun toinen tutkija laskee esim. Pariisin salaisesti prostitueeratut 120,000:ksi ja toinen Lontoon sellaiset 6,000:ksi, niin jo järkikin sanoo toisen tai toisen, tai kenties vielä luultavammin molempien luvut tuulesta temmatuiksi. Kun sekä federatsioonin että sääntöisyyden ystävät kummatkin latelevat joukon lukuja väitöstensä todistukseksi, niin tästä tuskin voi tulla muuhun päätökseen, kuin että lukuja voi käyttää todistamaan, mitä tahansa kukin ennakolta tahtoo todistaa. Me epäilemme sentähden, tokko koskaan voidaan ratkaista kiistaa tilastollisten lukujen avulla. Vieläpä jos voitaisiin saada täysin varmojakin lukuja, löytyisi aina kysymyksiä, jotka paljon vaikuttavat arvosteluun ja joita ei voi luvuilla valaista, esim. kysymys, mitä arvoa on paneminen kysymyksen siveelliseen, lakitieteelliseen ja terveydelliseen puoleen niiden suhteessa toisiinsa.

Meidän puolestamme täytyy, millään lailla alentamatta terveydellisen näkökohdan arvoa, kuitenkin pitää federatsioonin esittämät näkökohdat tärkeämpinä. Yhteiskunnan velvollisuus pitää huolta jäsentensä ruumiillisesta terveydestä on täytettävä oikeudellisia ja siveellisiä periaatteita kumoamatta. Tosin voidaan muutamia kohtia federatsioonin esiintymisessä ja sen puolta-

jien lauselmissa sanoa yksipuolisiksi. Niissä säännöissä, jotka alkuaan laadittiin «brittiläiselle ja eurooppalaiselle» federatsioonille, on esim. lauseita, jotka kokonaan hylkäävät kaikenlaisen siveellisyyspoliisin, s. o. kaiken haureuden valvonnan yhteiskunnan puolelta, vaikkapa se tarkoittaisikin sen ehkäisemistä. Varsin usein kuulee myös federatsioonin ystäväin, puhuessaan prostituceratuista naisista, käyttävän paljasta tunteellista ruikutusta, ja näyttävät kokonaan unohtavan näiden naisten oman syyllisyyden; ne ovat muka vaan köyhyyden tahi miesten juonien kautta joutuneet onnettomuuteen, heidän lankeamisensa on kokonaan vaan yhteiskunnan syy, eikä ensinkään heidän omansa. Me puolestamme luulemme, että ani harvoin joku nainen on langennut ainoastaan köyhyyden tähden, vaikka köyhyys voi saattaa hänet, kerran huonolle uralle jouduttuaan, sillä pysymään. Federatsiooni vahingoittaa omaa asiaansa tuollaisilla siveellisesti ontuvilla lauselmilla. Federatsioonin varsinaisena pohjana ja sen vaikutuksen ytimenä tulee päinvastoin olla, että se vaatii kuria ja hyviä tapoja siveellisesti velton ja siveettömyyttä suvaitsevan sääntöisyysjärjestön vastakohdaksi. Muistuttaa voidaan myös, että federatsiooni useinkin on yksinomaan vastustanut sääntöisyysjärjestöä ikäänkuin kaikki paha olisi vaan tuossa järjestössä eikä itse prostitutsioonissa. Prostitutsiooni itse on se suuri paha, jota vastaan on taisteleminen, eikä asiaa suinkaan ole autettu sillä että kaikki sääntöisyys poistetaan. Sitäpaitse tapahtuu usein, että federatsioonin ystävät hyvää asiaansa ajaessaan viskaavat perättömiä syytöksiä riitaveljiänsä vastaan. Esim. sanotaan, että sääntöisyysjärjestö muka olisi keksitty ainoastaan sitä varten, että miehet saisivat vaaratta harjoittaa pahetta, ja että tässä tarkoituksessa arvelematta on uhrattu osa naissukua. Tämä syytös on aivan varmaan väärä, jos se arvostelee vastustajain vaikuttimia; näitä johtaa yleensä halu pitämään huolta sekä miesten että naisten terveydestä. Samoin on se syytös kohtuuton että järjestö olisi väärä, kun se ei pakoita *miestä* samanlaiseen tarkastukseen, kuin naisen; siihen voidaan vastata, että se ei seuraa mistään miesten itsekkyydestä, vaan siitä, että prostitueerattuja miehiä s. o. sellaisia, jotka ammattina ja rahan edestä harjoittavat siveettömyyttä, tuskin maailmassa löytyy. Ei meillä voimassa oleva sääntö vuodelta 1875 ensinkään eroita miehiä ja naisia, vaan säätää, että tarkastettavia ovat kaikki «henkilöt», joihin veneeristen tautien luullaan tarttuneen. Kun taas vaaditaan, että ne miehet, jotka muuten harjoittavat siveettömyyttä, olisivat tarkastettavat, niin tietysti se edellyttäisi, että löy-

tyisi julkisia haureuden pesiä, virastojen tarkan valvonnan alaisina — siis juuri sitä mitä federatsiooni hyvillä syillä vastustaa. Kuitenkin täytyy toiselta puolen myöntää, että, vaikk'ei sääntöisyysjärjestön *tarkoitus* olekaan ollut tehdä naiselle vääryyttä, todellinen seuraus siitä sentään on, että hän siitä melkein yksinomaan joutuu kärsimään. Tämä selittää tarpeeksi, miksi juuri naiset enin ovat siitä kiihtyneet, ja ruvenneet taisteluun sääntöisyyttä vastaan. Sentähden pidämme niitäkin syytöksiä vääränä, joita meidänkin maassamme on naisia vastaan viskattu, kun ovat ryhtyneet noihin saastaisiin seikkoihin, että se todistaisi häveliäisyyden puutetta; päinvastoin täytyy kunnioittaa niitä, jotka, huolimatta asian vastenmielisyydestä, kuitenkin ovat pitäneet velvollisuutenaan siihen ryhtyä. Ei kellään ole oikeutta epäillä, ett'ei rouva Butleria ja rouva Anderson-Mejerhjelmiä y. m. s. johda puhtain siveellinen innostus.

Päämuistutus, joka voidaan ja täytyy tehdä sääntöisyysjärjestöä vastaan, ja joka meidän mielestämme tekee sen puolustamattomaksi, on, että se sisältää valtiovirastojen siveettömyydelle antaman luvan olla olemassa. Että järjestö todella sisältää sellaisen luvan, sitä ei voi kieltää. Meidän ei tarvitse puhuakaan julkisten haureuslaitosten järjestelmästä, koska päivänselvää on, että sellainen olisi julkinen lupa harjoittaa parittelemista ja siveettömyyttä. Mutta jo se, että poliisi kirjoittaa naisen kirjoihinsa, ja ilmoittaa hänelle, miten hänen tulee menetellä, miten usein tulla tarkastuksiin j. n. e. sisältää poliisin antaman luvan prostitutsioonille. Poliisi tietää, mitä ammattia hän harjoittaa, mutta ei estä sitä, kunhan hän vaan täyttää määrätyt ehdot. Meillä saa nainen muistokirjan, johon sitten merkitään tarkastuksen tulos, ja joka otetaan pois, jos hän sairastuu. Onhan tämä kirja suorastaan vaan «terveydentodistus», virastojen antama todistus, että haureutta vaaratta saattaa harjoittaa! Ei nainen itse eivätkä hänen luonansa kävijät voi sitä muuna pitää. Sitäpaitse maksaa nainen lääkärille hänen tekemästään tarkastuksesta. Mutta tämähän on maksu oikeudesta harjoittaa ammattiaan, joka siten tehdään muitten ammattien arvoiseksi. Siis hallintovirastot suvaitsevat siveettömyyden, jonka yleinen lakimme kieltää ja säätää rangaistavaksi.

Turhaan on meillä koetettu salata tätä tosiseikkaa. Vastauksessaan hänelle tehtyihin anomuksiin sanoo prokuraattori muun muassa: ett'ei voida arvella sääntöisyyden oikeuttavan haureutta, koska jokainen yleisen lain nojalla saattaa nostaa kanteen prostitueerattua vastaan huolimatta kaikista lu-

pakirjoista. Mutta jos sellainen kanne nostettaisiin, niin nainen luonnollisesti vetoisi poliisin hänelle antamaan lupakirjaan. Syystä voi hän laskea osan syyllisyydestään sille virastolle, joka on ottanut hänet julkisesti prostitueerattujen kirjoihin ja siten tositeossa kehoittanut häntä laittomiin tekoihinsa. Ne ovat antamalla hänelle «terveydentodistuksen» todella *helpoittaneet* hänen ammattinsa harjoittamisen. Niiden tulee siis vastata siitä, että ovat häntä rikoksessaan auttaneet. Ja kuinka pitkälle ulottuu tämä edesvastaus? Poliisi tietysti puolustaa itseään vetoamalla kuvernööriin, ja kuvernööri vetoamalla senaattiin! Onko siis tarkoitus, että prostitueerattua naista vastaan nostettu kanne ulottuisi myöskin näihin lähempiin ja kaukaisempiin asianosaisiin?

Järjestön *lakitieteellinen mahdottomuus* on jo itsessään riittävä syy sen hylkäämiseen. Mitä tahansa siitä muuten ajatellaankin, niin ainakin siitä kaikkien pitäisi olla yksimieliset, ett'ei se saisi olla olemassa siellä, missä se, kuten meidän maassamme, on ristiriidassa lain kanssa, eikä niin kauvan, kuin se sitä on. Niissä maissa, joissa laillisuuden tunto on hyvin kehittynyt, kuten Englannissa, onkin sääntöisyys saatu aikaan ainoastaan todellisella lainlaadinnalla, parlamentin päätöksellä vuodelta 1866. Mutta vallan sopimatonta on järjestetylle yhteiskunnalle ja anarkiaan viittaa, kun hallinnollisesti annetaan säädöksiä, jotka vastustavat hallitsijan ja säätyjen hyväksymää lakia. Ja meillä vastustaa järjestö todellakin lakia. Hallitus Muodon 2 § sisältää: «Kuninkaan tulee . . . nurjuutta ja vääryyttä kieltää, hävittää ja polkea, kenenkään henkeä ja kunniata, ruumista ja onnea turmelematta, joll'ei hän laillisesti ole syynalaiseksi todistettu ja tuomittu». Mutta kun poliisivalta kirjoittaa naisen prostitutsiooniluetteloihinsa, niin se «turmelee» hänet hengeltään, kunnialtaan, ruumiiltaan ja onneltaan; auttamattomasti turmelee se hänen maineensa ihmisten kesken, hänen harjoittamansa ammatti turmelee hänet siveellisesti ja ruumiillisestikin, ja lyhentää tavallisesti hänen ikänsä. Ja kaikki tämä tapahtuu ilman, että hän «laillisesti on syynalaiseksi todistettu ja tuomittu». Hän on jäänyt kokonaan poliisin mielivallan alaiseksi. Hänen luetteloihin joutumisensa riippuu siitä, että poliisi olettaa hänen harjoittavan prostitutsioonia, ja tämä olettaminen *saattaa* olla väärä. Se *voi* riippua ilmiannoista, jotka saattavat syntyä vihasta ja ilkeydestä. Samoin saattaa poliisi kieltäytyä pyyhkimästä luetteloistaan sitä, jota se epäilee, ja siten pakoittaa jonkun vasten tahtoaan pysymään prostitueerattujen luokassa. Me uskomme kyllä, että poliisi tätä

hirvittävää valtaansa käyttää tunnokkaasti, mutta erehdyksiä saattaa tapahtua, järjestö tekee ne mahdollisiksi, ja täytyy myöntää että jos viattomia henkilöitä pakoitettaisiin kuulumaan prostitueerattujen luokkaan tai siinä vasten tahtoansa pysymään, sellaiset tapaukset olisivat kiihoittavimpia ja vihattavimpia esimerkkiä tyranniudesta, joita saattaa ajatella.

Mutta oletetaan, että ne naiset, jotka poliisi panee luetteloihinsa, todella viettävät rikollista elämää. Silloin voidaan tosin sanoa, että itse ovat aiheuttaneet sen menettelyn, jonka alaisiksi joutuvat, ja että he eivät saa valittaa, jos yhteiskunta pakoittaa heitä kärsimään vastenmielistä menettelyä, johon rikollisuudellaan ovat antaneet aihetta. Voidaan lisätä, että rikos se varsinaisesti on, joka halventaa, eikä sisäänkirjoitus itsessään. Mutta toisaalta on yhtä totta, että luetteloihin pano, *julkisesti* häväisten naista ja koko maailmalle näyttäen hänen alennuksensa, vaikeuttaa häneltä kunnialliseen elämään palauttamisen, jos hän sitä koettaisi. Sen sijaan, että yhteiskunta edistäisi langenneen nousemista ja parantumista, jonka nykyinen yhteiskunta kuitenkin tunnustaa velvollisuudekseen jopa tuomittuja pahantekijöitä kohtaan, kohtelee se prostitueerattuja naisia tavalla, joka huonontaa heitä ja estää heidän parantumisensa. Uudestaan sanomme, että tämä vastustaa niitä periaatteita, jotka ovat lausutut hallitusmuotomme 2:ssa §:ssä.

Tahdotaan väittää, että, kun maassamme v. 1884 haureuden pesät hävitettiin, joita voitiin pitää kiellettyinä Rikoskaaren 57 luvun mukaan, prostitutsiooniolot, kuten ne nyt ovat järjestetyt, eivät enää olisi ristiriidassa 1734 vuoden lain kanssa. Kun nimittäin mainitun luvun 1 § puhuu niistä, jotka pitävät »huoneita ja seuroja, joissa haureutta harjoitetaan» ja säätää rangaistuksen »sellaiselle parittelemiselle» sekä 2 § määrää rangaistuksen ainoastaan niille naisille, jotka antautuvat haureuteen *sellaisissa huoneissa*, niin siitä seuraisi, sanotaan, että tämä lainkohta kieltää ammattimaisen haureuden ainoastaan, jos sitä harjoitetaan vakituisesti sitä varten varustetuissa huoneissa (haureuden pesissä), mutta ei muuten. Mutta tämän lainselityksen hylkäsi vääränä viime valtiopäivien Lakivaliokunta, kun se muun muassa lausui, että tätä lakia aina ja v. 1884 jälkeenkin on selitetty siten, että jokainen, joka on pitänyt huoneita haureuden harjoittamista varten, on pidetty edesvastauksen alaisena parittelemisesta tämän lainkohdan mukaan, huolimatta siitä, onko huoneissa asuvain irtolaisnaisten luku ollut suurempi tai pienempi. Ja jos kerran huoneen isäntä on edesvastuun alainen, niin Lakivaliokunnan mielestä seuraa itsestään, että ne naiset, jotka

hänen luonansa ovat antauneet haureuteen, eivät saman lainkohdan mukaan voi päästä rangaistuksetta. Semmoinen on Lakivaliokunnan selitys. Mutta paitse tätä lainkohtaa pitää yleinen laki muutenkin prostitutsioonia rikoksena. Rikoskaaren 53:n luvun 1 § määrää «salavuoteudesta» sakkoja, ensi kerralla mieheltä 10, naiselta 5 taaleria, jotka uudestaan rikkoessa lisätään, niin että se, joka neljännen kerran tai useammin näin rikkoo, maksaa joka kerralta mies 80, nainen 40 taaleria. Kun poliisi panee naisen luetteloihinsa, antaa se hänelle siis luvan yhä jatkuvaan ainakin tämän lainkohdan rikkomiseen, ja tekee täten itsensä osalliseksi lainrikkomiseen. Vielä säätää asetus irtolaisista vuodelta 1883, että henkilöt, jotka viettävät kuljeksivaa, työtöntä ja siveetöntä elämää, ovat pidettävät irtolaisina ja saatettavat kuvernöörin menettelyn alaisiksi. Lopuksi on huomattava, mitä kirkkolaki, joka myöskin on yleisen lain luontoinen, säätää 100:ssa §:ssään niistä evankelislutherilaisen kirkon jäsenistä, jotka «pahan-elkisellä elämällä . . . . . saattavat pahennusta seurakunnassa».

Mutta kun kuitenkin on nähty, että voimassa olevaa lakia on voitu selittää, niinkuin se ei kieltäisi julkista prostitutsioonia, niin on onnellista, että viime valtiopäivillä käsitelty rikoslainehdotus sisältää niin tarkkoja ja selviä määräyksiä tästä asiasta, että ne tekevät mahdottomaksi kaikki asianajajain kiertelemiset. Rikoslain ehdotus, sellaisena kuin sen säädyt hyväksyivät, sisältää 20 luvussaan 10 §:ssä, että se, «Joka pitää huonetta haureuden harjoittamista varten, ... rangaistakoon parituksesta kuritushuoneella korkeintaan kolmeksi vuodeksi ja menettäköön kansalaisluottamuksen. . . . . . Nainen, joka sellaisessa huoneessa *taikka muuten yleisesti* antautuu haureuden välikappaleeksi, rangaistakoon vankeudella korkeintaan kahdeksi vuodeksi». Jos kuten toivotaan ehdotus koroitetaan laiksi, niin ei sääntöisyysjärjestön mahdollisuus Suomessa enää mahtane tulla kysymykseen. Sen käsittelyn, jonka alaiseksi rikoslain ehdotuksen 20 luku viime keväänä joutui, pitäisi myöskin saattaa vaikenemaan nuo joskus kuullut puheet, että 1734 vuoden lain ankarat säädökset tässä asiassa olisivat vanhentuneet eivätkä enää vastaisi yleistä oikeudentuntoa. Suomen kansan «oikeudentunto», sellaisena kuin kansan lailliset edusmiehet ovat sen lausuneet, ei ole vaatinut niitten periaatteitten hylkäämistä vaan selvempää lausumista, kuin meidän vanha 1734 vuoden lakimme sisältää.

Näitä periaatteita saattaa vielä vähemmin hyljätä, koska ne sopivat oikeuteen ja valtion yleiseen tarkoitukseen. Sääntöisyyden ystäväin käsitys

tästä on tavallisesti hyvin hämärä. Joskus näkee heidän teoksissaan koettavan laskea väitöksensä jonkinlaiselle filosoofiselle pohjalle, näyttämällä ett'ei muka sääntöisyys ole mitään oikeudenvastaista eli semmoista, jota valtion tulisi kieltää. Niin esim. koettavat ruotsalainen lääkäri *A. F. Kullberg* eräässä teoksessa v:lta 1874 ja saksalainen *J. Kühn* toisessa, jonka ensimmäinen painos ilmestyi v. 1871 ja kolmas v. 1888, näyttää, että prostitutsioonia tosin voi pitää siveellisesti moitittavana, mutta ei oikeudenvastaisena, ja että valtio, jolla ainoastaan on tekemistä oikeuden kanssa ahtaassa merkityksessä eikä siveellisen kanssa, sentähden ei muka voi sitä kieltää. Toisinaan taas sanotaan *John Stuart Mill'iä* muistuttavalla puhetavalla, että yksityistä ei voi kieltää vaikka kuinkakin siveettömistä teoista, joll'ei hän niillä vahingoita muita kuin itseään. Tällaiset arvelut näyttävät meistä varsin onnistumattomilta. Yhtä hyvillä, jopa paremmilla syillä voisi todistaa, ett'ei valtio saa kieltää orjuutta. Ensinkin ei valtio suinkaan ole sellainen laitos, jota ei lainkaan koske jäsentensä siveellisyys tai sen puute; se on sivistyslaitos, jonka lainsäädäntö tarkoittaa kaiken sen ylläpitämistä, mikä on inhimillisen menestyksen välttämätön ehto. Sentähden on se oikeutettu vaatimaan yksiavioisuutta sukupuoliyhtymisen ainoana laillisena muotona, sillä kokemus ja järki opettaa, että ainoastaan pysyväiset, julkisesti tunnustetut ja yhdenarvoisuuteen perustuvat miehen ja vaimon liitot turvaavat suvun ruumiillisen ja henkisen terveyden ja nousevan sukupolven kasvatuksen, pitävät intohimot tarpeellisesti rajoitettuina ja estävät tekemästä naista miehen intohimojen tyydytyksen välikappaleeksi. Valtio on laitos, jonka tarkoituksena on kaikkien järjellisten ja luvallisten ihmispyrintöjen turvaaminen. Mutta kaikista pyrinnöistä on siveellisyys itse luvallisin kaikissa eri muodoissaan, joita sukupuoli-siveellisyys on yksi. Valtio ei itse voi suorastaan toteuttaa ihmisten siveellistä täydentämistä, mutta se on velvollinen antamaan tälle pyrinnölle täysi vapaus, suojella ja, kun valtio käytettävinään olevilla keinoilla sen voi, auttaa sitä. Valtio on sen vuoksi velvollinen suojelemaan perhe-elämää. Jos mikään oikeus on pyhä ja voi vaatia valtion huolenpitoa, niin sitä voi vanhempien oikeus kasvattaa lapsiaan kurissa ja hyviin tapoihin. Valtio loukkaa tätä oikeutta, kun se ryhtyy toimiin, jotka ehkäisevät vanhempien kasvatustyötä. Valtion tulee joko itse kannattaa tai suojella kouluja ja kasvatuslaitoksia. Sen tulee suojella sellaisia uskokuntia, joitten oppi ja elämä sopivat siveellisyyden periaatteisiin. Sitä vastoin on kokonaan valtion tarkoituksen kanssa ristiriidassa, että

se suvaitsee mitään, joka vastustaa tai vaikeuttaa siveellisyyspyrintöä. Valtio ei siis saa suvaita prostitutsioonia, joka on viettelyksenä siveettömyyteen. Sitä suvaitsemalla joutuu valtio ristiriitaan itseään vastaan, kun se heikontaa niiden toimien vaikutusta, joihin se on siveellisyyden edistämiseksi ryhtynyt perhe-elämän, koulujen ja kirkon suojelijana.

On tosin sanottu: prostitutsiooni edistää siveellisyyttä, kun se eroittaa jo kuitenkin turmeltuneen osan yhteiskuntaa ja siten suojaa muun osan siveettömyydestä. Se on muka varokeino, joka estää viettelyksiä, naisen häväisemistä, aviottomia lapsia ja lapsenmurhia y. m. Mutta onko yhteiskunnalla oikeus näin uhrata osa jäsenistään toisia suojellakseen? Sitäpaitse on varsin epäiltävää, tokko se paha, mikä estetään, vastaa sitä, joka synnytetään. Poistaakseen lähinnä tuntuvia epäkohtia, turmellaan koko kansan siveyden käsitettä, ja siten matkaan saadaan vielä paljon suurempaa pahaa, jonka seurauksia ei voida aavistaakaan. Täytyy ottaa lukuun myöskin kaukaisemmat, välilliset seuraukset, eikä ainoastaan lähempiä, suoranaisia. Epäilemättä on juuri tuo suvaitsevaisuus paljon vaikuttanut sen kaupunkien köyhissä kansanluokissa jokseenkin tavallisen käsityksen pysymiseen, että prostitutsiooni ennemmin on helppo ja mukava elinkeino, kuin rikos. Jos tämä käsitys pääsee leviämään, niin tietysti se yhä enemmän saattaa siveettömyyden leviämään. Ja mitä enemmän tämä karttuu, mitä enemmän intohimot huonojen tapojen johdosta pääsevät valtaan, sitä vähemmin ne pysyvät sääntöisyyden määräämissä rajoissa. Ne nousevat yli kaikkien äyräittensä ja etsivät uhria kaikkialla. Siten synnyttää järjestö välillisesti yhä suuremmassa määrässä juuri sitä pahaa, jota sen piti estämän, ja se vääryys, joka tapahtui, kun osa yhteiskunnan jäseniä annettiin alttiiksi toisten pelastukseksi, kohtaa tuhansin kerroin itse yhteiskuntaa.

Mutta prostitutsiooni on, niin sanotaan, mahdoton poistaa, se on «välttämätön paha», siihen ovat syynä voittamattomat luonnonvietit, ja kaikki yritykset sitä poistamaan ovat tehottomat. Jos sen julkisuus kielletään, jatkuu se kuitenkin salassa. Mekään emme usko prostitutsioonin poistamista mahdolliseksi, ainakaan kielloilla. Mutta sitä voi ainakin vähentää yleensä koroittamalla yhteiskunnnan siveellistä kantaa. Mikä edistää ajatuskannan ja tapojen siveellistä puhdistumista, se sulkee samalla prostitutsioonin ahtaampiin rajoihin, kun taas päinvastoin siveellinen turmelus sitä kartuttaa. Se, että valtio sitä suvaitsee ja suorastaan järjestää sen, vaikuttaa, kuten jo olemme maininneet, vahingoittavasti, kun se vähitellen pois-

taa kaikki ne vahvat esteet, joita yleinen ajatuskanta ja tapa saattaa haureutta vastaan panna. Kieltämätöntä on ett'ei siveettömyyteen lukemattomissa tapauksissa ole syynä liian voimakas luonnonvietti, vaan seurustelupiirin huonot esimerkit ja veltot tavat, jotka vaikuttavat, ett'ei yksityinen tässä kohdassa pidä itsensä hillitsemistä velvollisuutenaan. Tähän tulee vielä lisäksi, että julkinen prostitutsiooni on paremmin käsillä ja siis tarjoo enemmän tilaisuutta, kuin salainen, jota täytyy etsiä. Tässä, kuten hyvinkin usein, käy toteen sananlasku: tietä myöten matkat suorimmat. Sitä paitse viettelee julkinen prostitutsiooni erittäin helposti tuolla vaarattomuudellaan, jota se lupaa miehille, vaikka usein petollisesti. Tästä kaikesta seuraa, että julkinen prostitutsiooni on pahempi kuin salainen. Lain tulee siis yhä kieltää siveettömyys. Tosin ei tätä kieltoa voi käyttää joka eri kohdassa, mutta, kuten kokemus näyttää, laki vaikuttaa suuresti kansan ajatuskantaan, kun se yhä muistuttaa erityisiä tekoja luvattomiksi.

Puhukaamme vihdoin kysymyksen terveydellisestä puolesta, joka sääntöisyyden ystävien mielestä on pidettävä tärkeimpänä, jopa ainoana tärkeänä kohtana. Huolimatta useitten herrain lääkärien lausunnoista, lienee yhä vielä ratkaisematonta, mikä järjestö on tältä puolelta pidettävä parempana. Lääkäriseuran prostitutsioonikysymyksen käsittelemiseksi asettama komitea antoi viime keväännä mietinnön seuralle, jonka enemmistö sen hyväksyi. Tässä mietinnössä puolletaan sääntöisyyttä muutamilla rajoituksilla, mutta komitean jäsenet myöntävät tilastollisten lukujen epävarmuuden tässä kysymyksessä. Kuitenkin arvelevat he, että tilasto, kun tarkka semmoinen on ollut mahdollinen, esim. niissä Englannin kaupungeissa, joissa sääntöisyys on ollut voimassa vuosina 1866—1883, osoittaa sääntöisyyden vaikuttavan veneeristen tautien vähentymistä. Mutta vaikkapa järjestö ahtaaseen alaan sovitettuna ja lyhyenä aikana näyttäisi sellaisen tuloksen, niin ei siitä suinkaan seuraa, että se ajan pitkään ja koko valtiossa olisi hyvä terveydellisessä suhteessa. Tietysti on totta, kun komitea sanoo, että julkisen tarkastuksen alaisissa naisissa taudin kohtaukset paljoa pikemmin huomataan, kuin salaista prostitutsioonia harjoittavissa ja että siis, viemällä edelliset sairashuoneeseen, voidaan estää monta taudinkohtausta, jotka he muuten olisivat saaneet aikaan. Mutta kun me luullaksemme jo olemme näyttäneet, että sääntöisyys vahingollisesti vaikuttamalla yleisiin tapoihin ja antamalla helpommin tilaisuutta paheen harjoittamiseen, ylipäänsä edistää siveettömyyden yleisempää leviämistä, niin kai se myöskin ajan pitkään kar-

tuttaisi veneerisiä tauteja. Sillä ei kuitenkaan voida koskaan saada *kaikkea* prostitutsioonia tarkastuksen alaiseksi, ja yleensä karttunut siveettömyys lisää myöskin salaista prostitutsioonia. Ranskalainen lääkäri *Desprè* väittää, että siellä missä on enemmän «sisäänkirjoitettuja» naisia, aina myöskin tavataan enemmän salaisia prostitueerattuja. Myöskin lääkäriseuran komitea ja muutkin järjestön puoltajat myöntävät, että tämä ei ole paljon tai ensinkään mitään vaikuttanut, sellaisena kun se tähän asti Euroopassa on ollut voimassa. Se seuraa siitä, että valvonnan alaiseksi on voitu saattaa ainoastaan hyvin pieni osa kaikista prostitutsioonia harjoittavista. Senpätähden, kuten yllä on mainittu, järjestön kiivaimmat puoltajat vaativat, että se paljon ankarammassa muodossa pantaisiin voimaan. Tätä vaatimusta kannattavat etupäässä muutamat kuppatautien lääkärit Ranskassa *). Mutta järjestöä ei voi koventaa ilman, että se samalla tulee vielä vaarallisemmaksi kansalaisvapaudelle ja turvallisuudelle, ja vielä enemmin törkeästi säädyllisyyttä ja siveyttä loukkaavaksi, kuin se nyt jo on. Että järjestö voisi tulla terveydellisesti täysin tehokkaaksi, täytyisi poistaa kaikki laissa vielä löytyvät esteet paritukselle ja haureudelle, täytyisi perustaa valtion kannattamia haureuden pesiä joka nurkkaan ja vielä laajentaa poliisin mielivaltaa naisia kohtaan. Sanalla sanoen olisi tehtävä sarja vihattavimpia ja sekä laillisesti että siveellisesti mitä puoltamattomimpia toimenpiteitä. Kuten näkyy, joutuvat jotkut lääkärit pitäessään huolta ihmisten terveydestä jonkinlaiseen kiihkotilaan, joka saattaa kammoksumaan, kun ajattelee, mitä voisi tapahtua, jos nämä herrat saisivat vallan. Vaikka onkin tärkeätä, että vastustetaan veneerisiä tauteja, niin kuitenkin tuo hinta on liian kallis, ja varmaa on, ett'ei yhteiskunta sitä maksa.

Toinen osa sääntöisyyden ystäviä koettaa johonkin määrään pysyä mahdollisuuden rajoissa. Niitä on lääkäriseuramme komitea, joka vastustaa haureuden pesiä ja vaatii samalla poliisilta «ihmisyyttä» ja «eroituskykyä» valvonnassaan. Tämä tosin tuottaa kunniaa herrojen lääkäriemme oikeudentunnolle, mutta johdonmukaista se tuskin on. Kun komitea muistuttaa haureuden pesiä vastaan, että ne lisäävät aviottomia sukupuoli-yhty-

---

*) Jo mainittu tohtori J. Kühn menee vielä pitemmälle. Väittäen, että kuppatauti kuten rokkokin on sitä laatua, ett'ei siihen, jolla se kerran on ollut ja joka on parantunut siitä, enää tartu sitä, uneksii hän tulevaisuudessa aikaa, jolloin yleensä istutetaan kuppamyrkkyä, kuten rokotustakin, jo pieniin lapsiin, siis jonkunlaista „ihmissuvun kuppaannuttamista“ (Syfilisation des Menschengeschlechts)!!

misiä, niin se muistutus koskee kaikkea muutakin sääntöistä prostitutsioonia. Sitävastoin kaikki järjestön lieventäminen saattaa valvonnan kohtaamaan ainoastaan vähäistä lukua prostitueerattuja, jonka kautta järjestö tulee vähemmin tehokkaaksi. Jos saamme uskoa noita kuuluisia ja kokeneita kuppalääkäreitä, jotka juuri vaativat kovimpiin keinoihin ryhtymistä, niin olisi tuollainen kuin komitean ehdottama järjestö vallan hyödytön. Kannattaako siis sallia lainrikkomista ja julkisen siveyden turmeltumista tuollaisen järjestön tähden, jonka terveydellinen hyöty paraassakin tapauksessa on varsin pieni? Ja sen tämä järjestö lievemmässä muodossaankin tekee. Komitean järjestö on niin puolinainen, ett'ei sitä oikeuden, siveyden eikä terveyden kannalta saata hyväksyä.

Mutta mitä tulee siis yhteiskunnan tehdä veneeristen tautien vastustamiseksi? Se ei voi antaa niiden estämättä levitä; sen sekä oikeus että velvollisuus on pitää huolta jäsentensä ruumiillisesta terveydestä. Tietääksemme on Norjassa tämän vuoden alusta käytetty järjestö ainoa, jossa on koetettu ottaa lukuun terveydenhoito, siltä polkematta siveellisyyttä ja oikeutta. Tämän järjestön peruspiirteet ovat: lääkärien tulee, kun joku sairas ilmoittautuu heille, hankkia tieto, mistä tauti on saatu ja siitä ilmoittaa virastoille; poliisin tulee muutenkin ottaa vaariin ja etsiä prostitutsioonin harjoittajia ja saattaa ne tarkastettaviksi — kuitenkin »luetteloihin panematta» —, joita syystä epäillään prostitutsioonista; sen jälkeen he vangitaan ja estetään ammattiaan harjoittamasta. Tähän tulee vielä lisäksi, minkä viimeiset säädyt meilläkin hyväksyivät rikoslain ehdotuksessa, nimittäin ankara rangaistus niille, jotka tieten taiten tartuttavat taudin muihin. Tämä järjestö kenties ei sovi vallan suurissa kaupungeissa noudatettavaksi. Mutta meillä kuten Norjassakin ovat kaupungit vielä niin pieniä, joten tätä järjestöä pitäisi voitaman edullisesti käyttää. Missä määrässä se voi estää veneeristen tautien leviämistä, sen Norjassa saatava kokemus vast'edes näyttää. Kenties voi järjestöä vielä kehittää; joka tapauksessa on se tällä hetkellä tietääksemme ainoa mahdollinen. Mitään erityisiä unelmia sen suurista seurauksista ei meillä ole, mutta me luulemme ett'ei mikään prostitutsioonia ja veneerisiä tauteja vastustava järjestö voi kohta saada suuria tuloksia, ainakaan ei, jos sen tulee sopia yhteiskunnan siveellisiin periaatteisiin. Ainoa keino, joka todellakin voisi auttaa, olisi sukupuolisen siveellisyyskannan yleinen kohottaminen yhteiskunnan jäsenissä ja erittäin miehissä. Koska haureus on paras veneeristen tautien levittäjä, on tietysti terveydenkin kan-

nalta valtion paras tehtävä edistää itsensä hillitsemistä ja huolellisesti välttää kaikkea, millä se itse auttaa viettelyksen lisääntymistä.

Ainoa suuresti vaikuttava keino estää veneerisiä tautia on siis vastustaa prostitutsioonin syitä. Tämä on vaan erityinen puoli tai ilmaus yhteiskunnan yleisestä sairaudentilasta. Tietysti vaaditaan, jos jotain tahdotaan saada aikaan, muittenkin vaikuttimien apua kuin valtiovallan. Kaikki toimet, joilla yhteiskunta tai yksityiset auttavat työväen ja erittäin työnaisten taloudellista tilaa, työnsaantia ja kohtuullisen työpalkan saantia, ne auttavat samalla prostitutsioonin vähentämistä. Tärkeätä olisi estää työtä etsiväin köyhäin naisten suurta tulvailemista kaupunkeihin ja valvoa, ett'eivät sinne tulleet joutuisi sellaisten pariin, jotka viettelevät heidät rikollisuuteen. Turvakotien ja yömajojen perustaminen työttömille y. m. on varsin hyödyllistä. Ja tässä niinkuin monessa muussakin tapauksessa on pahan estäminen tärkeämpää kuin jo tapahtuneen parantaminen, n. s. Magdaleena-kodeilla ja muilla sellaisilla laitoksilla jo langenneita naisia varten, vaikka nämätkin saattavat olla hyödyksi. Kallis elämäntapa ja liioitellut mukavuuden vaatimukset, jotka estävät aikaiset avioliitot, edistävät sen kautta prostitutsioonia, jota vastoin tapojen yksinkertaisuus sitä vähentää. Pääasiana pysyy kuitenkin harras uskonnollinen elämä, tosi valistus, uutteruus ja kätevyys. Kirjallisuuden laatu on sangen tärkeä, koska se suuresti määrää sivistyneen kansanluokan ajatuskannan. Sen pahempi on, kun täytyy myöntää, että juuri meidän aikanamme suuri osa kaunista kirjallisuutta näyttää tarkoittavan ihmisten turmelemista, sekoittamalla käsitteitä ja hävyttömillä kuvauksillaan kiihoittamalla intohimoja. Tätä siveellistä ruttoa vastustaakseen tulisi kaikkien kunnon ihmisten yksin voimin taistella, sillä selvä on, ett'ei valtio yksin siihen paljon mitään voi.

Nämä keinot vaikuttavat hyvin hitaasti, mutta ne ainoastaan voivat todella auttaa. Pääasia on, ett'ei taistelu pahaa vastaan koskaan saa heretä. Ne, jotka sanovat, että prostitutsiooni on »välttämätön paha», jota vastaan ei voi mitään tehdä, vahingoittavat asiaa, heikontamalla tähän taisteluun tarvittavaa halua ja voimaa. *Jotakin* on toki aikain kuluessa saatu aikaan; prostitutsiooni on meidän aikoinamme enemmän syrjäytetty, se ei esiinny samalla julkeudella, kuin aikaisempina aikoina, esim. vanhassa Kreikassa ja Roomassa sekä keskiajan lopulla. Jopa 18 vuosisadalla vallitsi muutamissa säädyissä julkinen tapojen turmelus, joka nyt enää ei ainakaan samalla julkeudella uskaltaisi näyttäytyä. Se että pahe vetäytyy pimeyden

peitteeseen, on jo edistys, sillä se näyttää, että ainakin yleinen mielipide pitää sitä pahana. Mutta juuri sen tähden on valtiovirastojen säätämä julkinen prostitutsiooni ilkkuvana vastakohtana sille sivistyskannalle, jonka muuten olemme saavuttaneet. Me yhdymme sentähden tohtori P. A. Levinin sanoihin: «Prostitutsioonin sääntöisyyden aika on mennyt. Sen tulee väistyä siveellisyyden tunnon tieltä, kuten kaikkien alempien kehitys-asteitten, joissa hyödyllinen on ollut oikean sijassa. Sen täytyy väistyä, kun oikeudentunto pääsee täyteen arvoonsa.»

Th. Rein.

Heidän aikansa on mennyt.

Muisto Amerikasta.

Amerikan pohjois- ja etelävaltojen välisen sodan loputtua lakkasi myös Abolitsionistien *) puolue olemasta. Mutta vielä nykyäänkin löytyy paikka paikoin vanhempien joukossa miehiä ja naisia, jotka ihastuksella muistelevat niitä aikoja, jolloin karanneita orjia ravittiin, vaatetettiin ja pidettiin lymyssä heidän luonaan ja jolloin heidän nimeensä pilkalla liitettiin lisänimitys «abolitsionistit».

Sillä orjuuteen oli Amerikan Yhdysvalloissa totuttu, ja tottumus, joka usein muulloinkin tylsyttää ihmisten aistimuksia, esti Amerikkalaisia näkemästä orjuudenkin luonnottomuutta ja julmuutta. Rakastettavat, hellät äidit, jalomieliset isät, lämminsydämiset nuorukaiset ja neidot, jotka kaikki olisivat olleet valmiit vimmastumaan vääryyksistä ja sorrosta, katselivat orjuutta maassaan välinpitämättöminä taikka muka parantumattomiin oloihin tyytyvinä. Jumaliset vetosivat raamattuun. Siinähän oli orjuus sallittua. Käytännölliset selittivät teollisuuden ja maanviljelyksen etelävalloissa suorastaan mahdottomiksi, joll'ei olisi lupa pitää orjia. Ilman-ala oli muka liian rasittava valkoisille, ja jos mustille, jotka osittain kuumuuden takia osittain piintyneestä laiskuudesta tekivät työtä hitaasti, maksettaisiin palkkaa

*) Abolitsionisti = hävittäjä; niin kutsuttiin niitä, jotka harrastivat orjuuden hävittämistä.

samojen periaatteiden mukaan kuin valkoisille työntekijöille, niin joutuisivat maan-omistajat häviöön.

Oli sanalla sanoen kansanmieleistä pitää orjuutta välttämättömänä, ja kansalle suuresti epämieleistä, jos joku oli abolitsionisti. Viimemainituita aluksi pilkattiin, myöhemmin vainottiin. Abolitsionistina oleminen oli epäkäytännöllistä, mieletöntä, hurjaa ja — ehkä etupäässä — «sivistyneelle» sopimatonta. Neekerit olivat niin halveksittuja ja kuuluivat muka rotuun, joka oli niin paljon valkoista rotua alempana, että se, joka otti heitä puolustaakseen, myöskin veti niskoilleen osan siitä halveksimisesta, jolla heitä kohdeltiin. Jos kunnian-arvoisan perheen nuoret tyttäret tulivat abolitsionisteiksi, niin surkuteltiin vanhempia ja saman-ikäiset vetäytyivät pois heistä. Jos joku etevä mies liittyi abolitsionisteihin, pudistettiin päätä ja kummasteltiin: mitenkä nyt X., joka on niin lahjakas mies, on antanut abolitsionistien niin hairahduttaa itseään?

Nyt tuntuu omituiselta ajatella, että hyvät, valistuneet ja kristilliset kansalaiset toivat esiin tällaisia lauseita. Mutta olemmehan kaikki mikä missäkin määrässä aikamme lapsia, ja jos olemme hiukan edellä aikaamme, niin kutsutaan meitä houraílijoiksi. Eikö se ole uskottavaa, että monet jalot ja aikanaan valistuneet miehet ja naiset katselivat noita- ja inkvisitsioonioikeustojen tuomiopäätöksien toimeenpanoa, hetkeäkään epäilemättä niiden oikeutta? Ja eikö ole yhtä uskottavaa, että lukemattomat lempeät ja hyväsydämiset arki-ihmiset kummastuksen ja halveksimisen sekaisella vavistuksella kuuntelivat Galilein ja Kopernikuksen «mielettömiä» uusia aatteita?

Tähän yleis-inhimilliseen asiaan liittyi vielä se omituinen valtiollinen vaikeus, johon kysymys orjuuden lakkauttamisesta ehdottomasti oli kietova pohjois- ja etelävallat. Se koski kysymystä eri valtojen oikeuksista Unioosiin katsoen. Kuinka pitkälle ulottui edellisten päätösvalta ja viimemainitun oikeus sekaantua eri valtioiden asioihin? Sattuupa vielä nytkin, että keskusteltaissa etelävaltalaisten kanssa kuulee lauseita sellaisia kuin tämä: — on kyllä totta, että orjuus oli kirouksena, mutta mitä se koski pohjoisvaltioita. «It was no business of theirs» (se ei ollut heidän asiansa) — ja lausujan tietämättä puristuu käsi nyrkkiin ja katse kuvastaa tulista vihaa. Yhdysvaltojen perussäännön n. s. «fourteenth amendment» (= neljästoista lisämääräys) suojeli pohjoisvaltojen mielestä kaikkien, myöskin neekerien vapautta. Etelävallat olivat toista mieltä ja siitä syntyi sota. Tämä mielipiteitten eriäväisyys on vielä sisimpänä ytimenä nyt vallitse-

vien eri puolueiden, demokraattien ja republikaanien *) erimielisyydessä, vaikka kyllä nykyiset republikaanit ovat melkoisesti muuttuneet Abraham Lincolnin — ja vielä enemmän George Washingtonin ajoista. Monen ajattelevaisen Amerikkalaisen mielestä on sen vuoksi hyvin onnetonta, että prohibitsionistit **) — joista suuri osa kuuluu vanhoihin abolitsionistiperheisiin — ohjelmassaan ovat tahtoneet kulkea keskitietä, mutta itse asiassa siten välillisesti liittyneet demokraatteihin, puolustamalla periaatetta, että kullakin valtiolla olisi oikeus itsenäisesti päättää anniskeluoikeudesta ja viinanvalmistuksesta.

Tätä nykyä ovat vanhat abolitsionistit ainoastaan menneisyyden jäännöksiä. He ovat loppuun käytetyitä työaseita, joita ei enää tarvita, mutta heidän nimensä, joka muinoin oli pilkkanimi, on nyt muuttunut heille kunnianimeksi. »Hän kuuluu muutamaan meidän vanhimmista abolitsionistiperheistämme», kuullaan usein kunnioituksella ja ihmettelyllä sanottavan sekä miehistä että naisista. Tosin vielä vallitsee suuri etuluulo mustia vastaan varsinkin entisissä orjavalloissa. Meneepä se niinkin pitkälle, että esim. Washingtonin naiskokouksessa viime Maaliskuussa sanomalehtireferentit käskivät ilmoittaa puheenjohtajalle, ett'ei yksi ainoakaan heistä tulisi saapuville, joll'ei käskettäisi pois neekerityttöä, joka tungoksen takia oli sijoitettu heidän pöytänsä ääreen. Jos yhdistykset ottavat mustia jäsenikseen, mainitaan niitä kummastuksella. Äskettäin tapahtui Rhode Islandissa,

---

*) Pohjois-Amerikan Yhdysvaltojen valtiollisessa elämässä näillä nimillä on toinen merkitys kuin muuten. Republikaanit harrastavat Unioonin valtiollista yhteyttä ja puolustavat siis yhteisen eduskunnan ja hallituksen ylivaltaa, demokraatit taas harrastavat valtaliittoon kuuluvien yksityisten valtioiden itsevaltaa ja koettavat siis laajentaa niiden oikeuksia valtiollisen yhteyden kustannuksella. Nämä puolueet syntyivät jo Yhdysvaltoja perustettaessa, vaikka niiden nimitykset vasta myöhemmin vakaantuivat. Mitä orjakysymykseen tulee, niin republikaanit, jotka olivat enemmistönä Unioonin pohjoisvaltioissa, harrastivat orjuuden poistamista ja väittivät, että yhteisellä eduskunnalla oli oikeus ja valta velvoittaa yksityisiä valtioita sitä lakkauttamaan. Demokraatit, joilla oli ylivalta etelävaltioissa kielsivät tätä oikeutta, heidän vastustuksestaan syntyi v. 1861 tuo verinen veljessota, joka päättyi (1865) Unioonin voittoon ja orjuuden lakkauttamiseen. — Muuten on puolueiden ohjelmiin sekaantunut monta muuta asiata, joista polttavin on tullikysymys: republikaanit näet yleensä puolustavat suojelustulleja, kun sitä vastoin demokraatit, nojautuen maata viljeleviin valtioihin, vaativat vapaata kauppaa. — Viime aikoina puolueiden kanta on suuresti hämmentynyt.

**) Ehdottoman raittiuden harrastajat.

että muutamalla nais-yhdistyksellä oli valittavana mustan naisen vastaan-ottaminen jäseneksi tahi puheenjohtajan — vanhan abolitsionistin — eroaminen. He valitsivat viimeksi mainitun ehdon. Mutta vaikka enimmillä valkoisilla vielä etuluulo on säilynyt, niin on kuitenkin orjalaitos semmoisenaan tullut kansalle vastenmieliseksi. Äiti, jonka lapsuus oli kulunut abolitsionismin ensi aikoina, antoi 12-vuotiaalle pojalleen luettavaksi Setä Tuomaan tuvan. Poika sanoi: — «äiti, kirja on hyvin hauska, mutta eihän se mitenkään voi olla tosi. Kuinka sellaisia julmuuksia olisi voitu harjoittaa meidän vapaassa Amerikassamme? Siinä tapauksessahan me olisimme tulleet todellisesti vapaiksi vasta orjuuden lakkauttamisen jälkeen».

Löytyy vielä toisia, henkilöitä sellaisia, «jotka aina ovat maalla viisaita, kun merellä vahinko tapahtuu», jotka kohottavat olkapäitänsä ja arvelevat, että abolitsionistit kiihoittamalla yleistä mielipidettä herättivät sodan, joka tosin oli oikeutettu mutta kuitenkin aivan tarpeeton. Ennen pitkää olisi muka orjuus käynyt mahdottomaksi voimassa pitää käytännöllisistä syistä. Orjien omistajat itse olisivat näet ruvenneet huomaamaan, että orjien pito ei taloudellisesti kannattanut; se ainoastaan näytti edulliselta, aivan niinkuin vanhan-aikuiset maanviljelyskalut näyttävät olevan halvempia kuin uudet, mutta ajan pitkään tulevat kalliimmiksi, koska niitä käytettäissä ei säästy niin paljon aikaa kuin viimemainituita käytettäissä. Sitä paitsi — sanovat nämä jälkiviisaat — on paljoa parempi kärsivällisesti odottaa yleisen mielipiteen vaatimusta, kuin mahtilauseilla aikaan saada muutoksia. Ennemmin tai myöhemmin se pakotus, minkä yleinen mielipide olisi tehnyt orjien omistajiin, olisi tehnyt orjuuden siveellisesti mahdottomaksi.

Kaikki tämä on erinomaisen järkevää ja maltillista, jokainen sana kallis kuin kulta. Vahinko vaan että se tulee liian myöhään. Olisikohan lausuttu noin tyventä viisautta, jos asia olisi koskenut puhujain omia äitejä, vaimoja ja sisaria? — —

Tällaiset mietteet johtuivat mieleemme, kun meitä Philadelphiassa kutsuttiin tapaamaan muutamia vanhoja abolitsionisteja mr Robert Purvisin luona, joka aikanaan oli ollut etevimpiä orjuuden vastustajia, mutta nyt kunnioitettavana harmaapää vanhuksena elää rauhassa muistoineen.

Meitä ei ollut monta, jotka sinä iltana kokoonnuimme hänen kauniiseen, mukavaan kotiinsa. Paitsi unitaripappia, jonka seurakuntaan isäntä kuului, oli tullut saapuville kaksi vanhaa naista Robert Purvisin aikalaisista

ja työkumppaneista, miss Mary Grew ja miss Adeline Thompson. Edellistä, pienikasvuista kveekarinaista vanhan-aikuisessa, harmaassa kveekaripuvussaan, lempeine, lapsellisine sinisilmineen ja lumivalkeine, sileiksi kammattuine hiuksineen, olisi ennemmin luullut rauhalliseksi isoäidiksi, kuin entiseksi puhujaksi ja esitelmänpitäjäksi. Hänen ystävänsä, miss Thompson, oli sitä vastoin mitä oivallisin rohkean ja pelottoman vanhan rouvasihmisen perikuva. Hän oli suoraselkäinen kuin sotamies, hänen liikkeensä olivat uhkavarmoja ja päätään heitti hän reippaasti taaksepäin, silmät olivat mustat, epäilemättä olivat ne aikanaan olleet säihkyvätkin, ja suuri kimppu tummia kiharoita aaltoili kahden puolen ryppyisiä mutta vieläkin miellyttäviä kasvoja. Hänen musta, kukilla koristettu silkkihameensa oli omituinen muodoltaan leveine kauluksineen ja puhkahihoineen. Hänessä oli viehättävä jälkiheijastus viisikymmentä vuotta sitten kuluneista ajoista. Hän ei puhunut paljoa ja kun hän lausui jotakin, kajahti se usein kalsealta. Mutta jos kauvemmin keskusteli hänen kanssaan, suli hän vähitellen ja muuttui miellyttävimmäksi vanhaksi naiseksi, mitä voi toivoa.

Mary Grew puhui enemmän ja häntä kuunneltiin aina tarkkaan. Mutta illan sankari oli epäilemättä isäntä itse, jonka vähintäkään sanaa ei kukaan tahtonut jättää kuulematta.

Robert Purvis, vaikka olikin puoliverinen, oli nuoruudessaan ollut miehellisen kauneuden ja ritarillisuuden ihannekuva. Huolimatta 74 ikävuodestaan on hän vieläkin henkilö, käytökseltään niin täydellisen hieno ja huomiota herättävä ja ulkomuodoltaan niin miellyttävä, että hän ehdottomasti vetää kaikkien silmät puoleensa. Etelämaista tulta on hänen silmissään, etelämaista sukkeluutta hänen mielevässä puhelussaan. Hänen suuri, kaareva nenänsä, puhtaat, jalot piirteet, lumivalkea, kihara tukka ja oliivinvärinen iho tekevät hänen kasvonsa erinomaisen viehättäviksi. Nuoruudessaan oleskeli hän paljon Englannissa ja liikkui silloin korkeimmissa piireissä. Sieltä on hän perinyt hovimieskäytöksensä, joka yhteydessä hänen luontaisuutensa kanssa tekee erittäin miellyttävän vaikutuksen.

— Sanokaa — pyysi yksi läsnäolevista nuorista naisista, — kuinka vanha te oikeastaan olette, mr Purvis?

— Puhuessani teidän kanssanne olen 25-vuotias, — vastasi hän pienellä veitikkamaisella kumarruksella.

Hänen vaimonsa ja tyttärensä tekivät les honneurs miellyttävällä ja arvokkaalla tavalla. Viimeksi mainittu on ainoa lapsi vanhuksen edelli-

sestä naimisesta mulattinaisen kanssa ja hänellä on isän ruskea ihonväri. Hän nauttii sekä isänsä takia, että itse tähtensä suurta luottamusta ja hänelle on uskottu monta luottamustointa niissä lukuisissa nais-yhdistyksissä, joista Philadelphia, samoin kuin useimmat Amerikan kaupungit, on niin rikas. Robert Purvisin perhe-elämää aina milt'ei ole pidetty perhe-elämän ihanteena. Hänen ystävänsä ja aikalaisensa William Lloyd Garrison suuttui niin ankarasti, kun Lontoossa kiellettiin amerikkalaisten naisvaltuutettujen vastaan-ottamista Lontoon maailman-orjuudenvastustuskongressiin, että kieltäytyi itse ottamasta osaa keskusteluihin ja asettui istumaan lehterille poiskäskettyjen naisten joukkoon. Heti naimisensa jälkeen vihastui Robert Purvis siitä, että hänen vaimonsa ei sallittu hänen kerallaan mennä vaaliuurnalle, niin kovasti, että sen päivän jälkeen ei enää käyttänyt koskaan äänestys-oikeuttaan, — joka on yhtä epäkäytännöllinen, kuin kaunis ja ritarillinen tapa käsitellä asiaa. «Joko on meillä molemmilla äänestysoikeus, tahi sitten ei kumpaisellakaan», sanoo hän vielä ja silmästä leimahtaa äkkiä salama, «enkä tahdo minä ennen laskea vaalilippuani uurnaan, kuin vaimoni ja tyttäreni voivat seurassani astua sen ääreen».

Kysymyksessä olevana iltana ilmoitimme pian sähköteitse miss Purvisille hartaan toivomuksemme kuulla hänen isänsä kertovan muinaisista ajoista ja hän esitti hyväntahtoisesti meidän pyyntömme korkeampaan paikkaan. Robert Purvis hymyili ja näytti tyytyväiseltä, mutta esteli alussa. Hän ei ollut mikään puhuja, kaikki tuo oli tapahtunut niin kauvan aikaa sitten, ehkä hän ei enää muistaisi tapauksia sellaisina, kuin ne todellisuudessa olivat tapahtuneet. Parempi olisi, että hänen vanhat ystävänsä miss Grew ja miss Thompson ottaisivat kertoakseen. Mutta kun mitkään estelyt eivät auttaneet, ojensi hän vartalonsa juhlallisesti suoraksi syvässä tuolissaan ja alkoi:

— Se oli siihen aikaan kuin the underground railway system (maanalainen rautatiejärjestelmä) alkoi pohjoisissa valtioissa. (Miss Thompson nyökäytti innokkaasti päätään). Mutta ehkä ulkomaiset vieraamme eivät ole tätä nimitystä kuulleet? «Maan-alaisella rautatiellä» tarkoitimme me abolitsionistit salaista järjestelmää kuljettaa pakenevia orjia toisesta valtiosta toiseen. Meillä oli uskotut lähettiläämme etelässä, joiden puoleen onnettomat henkipatot ensiksi kääntyivät. Nämä lähettivät heidät sitten pohjoiseen päin, ensiksi Philadelphiaan, jossa Mary Grew, Adeline Thompson, Lucretia Mott, hänen miehensä James Mott sekä muita jaloja naisia ja

miehiä oli valmiina vastaan-ottamaan, lymyttämään ja lähettämään heidät edemmäksi. Rochesterissa, New-Yorkin valtiossa, oli meillä tuo nyt 80 vuotias Amy Post, jonka talossa varmuudella aina tiesi voivansa löytää yhden tahi useampia pakolaisia kellariin tahi ylisiin kätkettynä. Sieltä oli vielä hyvä joukko matkaa Kanadaan, mutta välitienoillakin löytyi avuliaita ystäviä valmiita rikkomaan tapoja ja lakia vastaan totellakseen korkeampaa lakia, joka heidän sydämissään hallitsi.

Siihen aikaan muudan nuori, älykäs mulatti karkasi Virginiasta. Kätkettyään ja autettuaan häntä Philadelphiassa lähettivät James ja Lucretia Mott hänet «undergroundilla» pohjoiseen päin. Alussa kävi kaikki hyvin ja Amy Post otti hänet vastaan avoimin sylin. Mutta valitettavasti oli mies taitava työntekijä ja hänen isäntänsä oli ansainnut suuria rahasummia käyttämällä häntä maksusta muilla työssä. Etsiskelemiset olivat sen vuoksi tavattoman pontevat ja viimeinen «asioitsija», jonka piti lähettää hänet rautatiellä Kanadaan, ei hädissään tiennyt muuta neuvoa kuin lähettää hänet hienoreikäisessä tynnyrissä kulkemaan. Tynnyri tahi astia lähetettiin parin tusinan muun nauloilla täytetyn tynnyrin mukana Kanadaan. Mutta nyt olivat takaa-ajajat tulleet niin lähelle pakolaista, että saapuivat viimeiseen piilopaikkaan, vähäistä myöhemmin kuin tynnyrit olivat matkalle lähetetyt. «Asioitsijaa» tutkittiin, muudan rautatienmies ilmiantoi salaisuuden ja sähkösanoma lähetettiin hetimmiten, käskyllä, että naulatynnyrit pysäytettäisiin matkalla ja tutkittaisiin, ennenkuin saapuisivat Kanadan rajalle. Niin tapahtuikin. Mutta kaikeksi onneksi oli selittämättömästä erehdyksestä se tynnyri, johon mulatti oli kätketty, jäänyt pysäyttämättä, ja lähetetty Kanadaan. Kun ei mitään osotetta tynnyrissä ollut, asetettiin se tavaramakasiiniin. Päivä kului toisensa perästä, eikä kukaan tullut sitä noutamaan, sillä «asioitsija» oli kiireellisesti ilmoittanut ystävilleen Kanadassa, että yritys oli rauvennut tyhjiin sekä että hänellä ja heillä ei enää ollut muuta tehtävää kuin varoa omaa nahkaansa. Vihdoinkin kolmen päivän kuluttua saivat ystävät tietää orja-ahdistajain pettymyksestä. He alkoivat aavistaa asian todellisen laidan, kiirehtivät rautatien-asemalle kyselemään, ja löysivät vihdoin miesraukan puoleksi tukahtuneena, näljästä ja janosta nääntyneenä, mutta vielä elossa ahtaassa vankikopissaan. Hänen pieni eväslaukkunsa oli loppunut jo toisen päivän aamuna, hän töintuskin voi liikkua istuvasta asemastaan, häntä vaivasi kamala epävarmuus kohtalostaan, mutta tästä kaikesta huolimatta ei hänelle edes johtunut mieleenkään ilmoittautua.

Siihen määrään vihasivat nämät pakolaiset orjuutta ja herrojaan, että mieluummin kärsivät kuoleman, kuin palasivat takaisin.

— No niin, mitenkäs sitten mulatin kävi?

— Ooh, hän virkosi vähitellen Kanada-ystävien hoidosta ja tuotti meille paljon kunniaa. Mutta kertomus hänen matkastansa naulatynnyrissä kulki ympäri maata ja tuli meille hyödylliseksi orjan-omistajia vastaan. Arveltiin, että orjia varmaankin kohdeltiin julmemmin, kuin osattiin aavistaakaan, koska karanneet ennemmin olivat valmiit kuolemaan tuskallisen kuoleman, kuin palasivat herrojensa luo.

— Kertokaa nuoresta P:stä — pyysi miss Grew.

Robert Purvis näytti olevan hämillään. Hän yskäsi ja alkoi uudelleen: — eräs mies Georgiassa oli kuuluisa kovuudestaan orjia kohtaan. Yksi niistä päätti vihdoinkin paeta ja tuli luoksemme Philadelphiaan. En tiedä, hidastelimmeko me häntä pelastaissamme tai olivatko lain palveliat tällä kertaa nopeampia kuin tavallista. Pääasia oli, että he saivat hänen kynsiinsä ja veivät hänet pois ihan silmieni edessä. Olin siihen aikaan — mr Purvis hymyili — nuori ja kuumaverinen. Vannoin pelastavani tämän miehen, tapahtukoon se sitte vaikka lain valvojain nenän edessä. Tämän miehen karkaaminen oli muutamien asianhaarojen takia ollut tavallista merkillisempi ja siitä ruvettiin käymään oikeutta. Luonnollisesti olin minäkin haastettu henkilönä, joka pahasti olin asiaan sekaantunut. Kävin toisesta kaupungin asian-ajajasta toiseen saadakseni apua. He kohottivat olkapäitään. Asiani eli oikeammin neekerin asia oli toivoton, eikä heillä ollut halua siihen sekaantua. Huomattuani, ett'ei laki voinut auttaa, päätin, nuori ja rohkea kun olin, ottaa lain omaan käteeni. Mustalle ajurilleni, James Mottille ja parille muulle ystävälle uskoin salaisen tuumani ja ryhdyin valmistuksiin. Oikeudenkäyntipäivänä kohtasimme toisemme, pakolainen ja minä, silmänräpäyksen ajan lakituvan etehisessä, jonne hän vietiin vartiajoukon kanssa.

— Oletko valmis valitsemaan elämän ja kuoleman välillä? — sain tilaisuuden hänelle kuiskata.

— Olen, massa, — vastasi mies, hampaitaan kiristäen.

Lakituvassa kohtasi minua liikuttava näky, sillä pakolaisen nuori kaunis vaimo, mukanaan heidän ainoa lapsensa, vuoden vanha poika, oli seurannut häntä ja oli tuotettu lapsineen arestista yhdessä hänen kanssaan. Tuomari, kunnioitettava vanhus ja kelpomies, oli itkuun heltymäisillään

joka kerta kun katsahti itkeentynyttä, epätoivoista äitiä, mutta hänen sydämensä oli karaistu monenvuotisessa palveluksessa oikeushuoneissa eikä tuomiota lievennetty. Istunto loppui, kun vielä oli lausuttu muutamia nuhteita ja varoituksia tuomitulle, että hän nöyrästi kärsisi ansaitun rangaistuksen.

— Hän ei koskaan tule sitä kärsimään! — huudahdin minä. Yht' äkkiä olin syöksynyt tuomitun luo, ystäväni hänen vaimonsa luo. Silmänräpäyksessä tempasimme heidät hämmästyneen ja valmistaumattoman vartiaston käsistä ja suorastaan viskasimme heidät vaunuihin, jotka minun salaisesta käskystäni seisoivat oven ulkopuolella, valjastettuina kahdella nopeimmalla hevosellani. Ja vielä silmänräpäyksen kuluttua laukkasivat nämä nuolen nopeudella pohjoiseen päin. Luonnollisesti ajoivat he meitä takaa, mutta onni oli meille myötäinen, ystävät auttivat meitä pitkin matkaa ja perhe pelastettiin.

Pappi pudisti päätään, kun Robert Purvis, melkein hengästyneenä, silmät säihkyvinä, kädet elehtelevinä oli kertomuksensa lopettanut.

— Niin, niin — jatkoi hän tyynemmin huomatessaan papin paheksivan katseen — se oli epätoivoinen teko, muuksi en sitä sano. Mutta te, ladyt ja gentlemanit, ette käsitä, mihin vääryys ja julmat lait voivat meitä pakottaa.

— Mitenkä sitten pakolaisten kävi?

— Miehestä tuli taitava ja suosittu mekaanikko. Myöhemmin orjien vapautuksen jälkeen hyötyi hän ja tuli rikkaaksi. Tapahtui useita vuosia myöhemmin, että nuori mies, mulatti, hienosti puettu ja kauttaaltaan gentlemanni, tuli käymään luonani.

— Te ette tunne minua, — sanoi hän hämillään, — mutta uskalsin tulla luoksenne, koska . . .

— Terve tultuanne — sanoin minä — kasvonne näyttävät minusta tutuilta, mutta luulenpa, ett'emme ole ennen tavanneet toisiamme.

— Olemme kyllä — vastasi hän — Philadelphian lakituvassa 25 vuotta sitten. Olen P:n, tuon orjan poika, joka karkasi Georgiasta ja jota autoitte oman henkenne uhalla.

Ilolla uudistimme entisen tuttavuuden. Tuo nuori mies oli opiskellut Columbian yliopistossa ja oli miellyttävä poika, joka oli perinyt äitinsä kauneuden.

— Etteköhän haluaisi nuorille naisille kertoa sisarista Grimké, mr. Purvis? — huomautti vanha miss Thompson.

Robert Purvisin korkea otsa synkistyi.

— Sisaret Grimké, toisti hän. — Niin, kyllähän niistä sietää puhua, mutta kuinka heitä kohdeltiin aikanaan? Häpeäksi on Amerikalle, että kahta niin jaloa naista on sellaisella tavalla kohdeltu.

Hän vaikeni ja alkoi sitten: — useita vuosia takaperin asui New-Orleansin läheisyydessä rikas kasvatusmaan-isäntä Grimké, molempine tyttärineen. Vaikka olivat kasvatetut etelässä, jossa orjuus joka puolelta heitä ympäröitsi, tuli sisarista Sarah ja Angelina Grimké abolitsionisteja sydämeltään ja sielultaan. Isänsä kuoleman jälkeen vapauttivat he kaikki orjansa, myivät tilansa ja alkoivat matkustaa ympäri maata pitämään esitelmiä orjuutta vastaan. He olivat vielä nuoria, jokseenkin kauniita ja aikaansa nähden erittäin sivistyneitä. Suurella kaunopuheisuudella ja tulisella innolla puolustivat he vapautta ja kaikkialla tungeskeltiin heitä kuulemaan. Vihdoin tulivat he Philadelphiaan. Huhu oli kulkenut heidän edellään ja mielet kaupungissa olivat kuohuksissa heidän saapuessaan. Toiset olivat myötä, toiset vastaan. Molempien sisarten puhetaito oli hankkinut heille monta kannattajaa ja orjien omistajat sekä heidän ystävänsä olivat vimmoissaan sisarten menestyksestä. Ennenkuin sisaret olivat ehtineet kokouksensa pitää, kutsuivat abolitsionistien vastustajat kokoon suuren rahvaan kokouksen, jossa he kaikilla mahdollisilla keinoilla yllyttivät kansaa — ehkä oikeammin kaupungin roskaväkeä — näitä kahta naista vastaan. Siinäpä oli meliä. Useimmat työn-antajat olivat helposti ärsytetyt, sillä heille oli edullista orjuuden pysyttäminen, koska he sen kautta luulivat voivansa pitää työpalkat alhaisina. Mutta yllyttäjien onnistui myös saada puolelleen itse mustatkin sekä tietämättömät ja köyhät valkoiset. He uskottivat heitä, että yhdeltä puolen suuri joukko vapautettuja neekereitä kuolisi nälkään ja kurjuuteen, koska suuri osa heistä ei ollut kasvatettu itse itseänsä jollakin toimella elättämään. Valkoisille työmiehille taas osotettiin, ett'ei mikään niin alentaisi työpalkkaa, kuin että työaloille tulvailisi vapautettuja orjia, valmiita alimmasta maksusta tekemään raskainta työtä. Me abolitsionistit saimme tietää tästä kokouksesta ja kokoonnuimme James Mottin luo neuvottelemaan siitä, mitä olisi tehtävä. Useat ehdottivat, ett'ei esitelmää pidettäisikään, mutta sisaret Grimké asettuivat sitä vastaan. He harrastivat palavalla vakuutuksella asiaansa ja tietäen, että se oli oikea, luottivat sii-

hen, että se tämän kautta, samoin kuin niin usein ennenkin, taivuttaisi kuulijain sydämet heidän puolelleen. Raskaalla mielellä myönnyimme me ja kokous määrättiin pidettäväksi seuraavana päivänä. Äärettömän suuria kansanjoukkoja tungeskeli sisäänkäytävissä ja sali oli täynnä paljoa ennen esitelmän alkua. Alussa käyttäytyivät he hyvin, mutta sisaret eivät olleet pitkälle ennättäneet esitelmässään, kun ulvova, meluava ja kiviä nakkaava väkijoukko piiritti talon. Turhaan puolusti sisällä oleva yleisö sisaria. Melu lisääntyi, akkunoita särjettiin. Yht'äkkiä kuului ulkona olevien puolelta riemu-ulvonta, katkera palonhaju levisi saliin, savua ja tulta alkoi tunkeutua sisään suljettujen ovien läpi. Villitty roistoväki oli sytyttänyt huoneen palamaan. Hädin tuskin pelastuivat sisaret Grimké ja heidän ystävänsä. Useat puristuivat pahasti siinä tungoksessa, joka syntyi, kun tuli huomattiin.

Robert Purvis istui äänettömänä huulet yhteen puserrettuina.

— Nuo kaksi sisarta — jatkoi hän lyhyen vaitiolon jälkeen, jatkoivat matkaansa yöllä ja ryhtyivät taas lähetystoimeensa seuraavassa valtiossa. He elivät ja vaikuttivat vielä monta vuotta. Toinen heistä kuoli nuorena. Toinen joutui naimisiin ja sai nähdä nuoruuden-unelmansa orjuuden lakkauttamisesta toteutuvan. Mutta minä olen aina ollut sitä mieltä, että Philadelphian käytös näitä jaloja, uhraavaisia intoilijoita kohtaan, jotka olivat niin paljon edellä aikaansa, niin itseään muistamattomat, niin pelottomat, niin uskolliset ihanteilleen elämässä, on ollut häpeäpilkku kristilliselle sivistykselle. Sisaret Grimké olivat kuitenkin niin paljon korkeammalla raakuutta, että se ei heitä voinut vahingoittaa. Heissä oli sellaisia aineksia, mistä muinoin luotiin martyyrejä.

Siten kertoi Robert Purvis toisen kertomuksen toisensa perästä. Hänen ollessaan puolivälissä muudanta niistä tuli hänen tyttärensä hänen tuolinsa taakse ja laski kätensä hänen olkapäälleen.

— My dear, — pyysi hän — salli minun ainoastaan lopettaa tämä. Olen varma siitä, että naiset mieluummin haluavat kuulla kertomuksen loppuun kuin syödä sinun jäätelöäsi ja leivoksiasi.

Huoneessa riippui valokuvia sellaisia kuin Wendell-Phillipsin, William Lloyd Garrisonin, Frederick Douglasin ja Toussaint L'Ouverturen, y. m. mainioiden abolitsionismin puhujain ja työntekijöiden. Etenkin kubalaista orjaa, sotapäällikköä, puhujaa, kapinoitsijaa L'Ouvertureä puolusti Purvis innokkaasti. Frederick Douglasista kertoi hän seuraavan makupalan: —

Douglas oli nuoruudessaan kaunis, uljas mies ja kävi mielellään komeasti puettuna. Eräänä päivänä käyskenteli hän Bostonin parhaimmalla kadulla, puettuna oivallisiin majavannahka-kauluksisiin turkkeihin. Tämä suututti kovin erästä Beaconstreetin (»ylhäisten» kadun) rouvaa.

— Mikä hävyttömyys! — sanoi hän. — Moni valkoinen miesraukka istuu vankihuoneessa siitä, että on varastanut esim. halvan meloonin, ja tuo rehentelee Beaconstreetillä majavannahka-kauluksessa, vaikka on varastanut paljoa enemmän kuin melooneja. Onhan hän varastanut itsensä!

Douglas oli nimittäin mulatti ja oli karannut herransa luota, joka samalla oli myös hänen isänsä. Vaikka hän oli nerokas, sivistynyt mies ja sittemmin myöskin kongressin jäsen, luki etuluulo vielä edelleen hänelle viaksi hänen ruskean ihonsa.

Robert Purvis ja hän ovat ainoat eloon jääneet lukuisasta, voimakkaasta ja elokkaasta ystäväpiiristä, joka aikanaan oli abolitsionistien ytimenä. Sen vuoksi ei ole kummeksittavaa, että edellisen talossa ollessamme jonkinlainen surumielisyys tuntui tunkeutuvan mieleemme. Astuessaan ulos täältä lempeään kevät-iltaan, jossa puut tekivät lehtiä ja ilma tuoksui suloiselta, jätti menneisyyden taakseen ja astui ulos nykyisyyteen.

Aarne.

Runous ja vapaus.

Kuvauksia Hellaan kansan sivistyshistoriasta 7—6 vuosisadalla e. Kr.

Syystä on sanottu että *runous* on kansojen hengen selvin ilmaantumismuoto. Tämä lause pitää paikkansa, vaikk'ei se kaikkien kansojen ja aikakausien suhteen toteudu samalla lailla ja samassa määrässä. Ei jokainen aikakausi kykene luomaan suurta runoilijaa, eivätkä kaikki suuretkaan runoilijat yhtä täydellisesti ja selvästi ilmaise kansansa elämän henkistä sisältöä. Yleensä saattaa sanoa että kuta mutkikkaammiksi yhteiskunnalliset olot ovat kehkeytyneet, kuta enemmän työnjako on kaikilla inhimillisen sivistyksen aloilla edistynyt, sitä helpommin saattaa tapahtua että koko kansan henkinen elämä vaan vaillinaisesti kuvautuu runoilijoiden teoksissa.

Niin esim. Ranskan «suuren vuosisadan» kirjallisuudessa, niin peräti ranskalainen (siis kansallinen) kuin se onkin, enimmäkseen heijastuu vaan *yhden* kansankerroksen luonne (Molière on tosin loistavana poikkeuksena). Ja — ottaaksemme toisen esimerkin lähemmältä — vaikk'ei Ruotsin Bellmannilla ole luonnonperäiseen runoilijakykyyn katsoen monta vertaistaan, niin solvaistaan kuitenkin Ruotsin kansaa törkeästi ja perättömästi, jos sen luonteen ytimen arvellaan ilmaantuvan hänen runoissaan. Kuinka täydellisesti ja selvästi sitä vastoin Suomen nuori kansa, ollen vasta kypsymäisillänsä itsetajuiseksi yhteiskunnaksi, kuvautui Runebergin runoudessa!

Erinomaisen tyypilliseksi puheena oleva suhde muodostui vanhassa Hellaassa. Ne monet pienet yhteiskunnat, joihin helleeniläinen heimo oli jakaantunut, elivät kukin omaa valtiollista ja saattaapa sanoa kansallista elämää. Tämä sivistysahjojen paljous tavallaan tarjosi henkisille pyrinnöille samanlaisia etuja, kuin myöhempinä aikoina Saksan monijakoisuus, mutta eroitus on kuitenkin suuri ja syvälle menevä. Saksassa valtiollisen vapauden ja valtiollisten harrastusten puute teki ruhtinaitten suosiossa kukoistavan sivistyksen yksipuoliseksi, yksinomaan aatosperäiseksi; aristokraatis-virkavaltainen yhteiskuntajärjestys sekä epätasainen varallisuuden jako siellä niinkuin useimmissa muissa uudenajan yhteiskunnissa edistivät luokka-sivistystä enemmän kuin kansallissivistystä. Kreikan pikkuvaltioissa sitä vastoin sivistys oli kauttaaltaan kansallinen. Varhain jo hallitusvalta siirtyi kuningasten käsistä kansalaisten haltuun; aluksi se tosin tuli vaan pienen ylimyspiirin etuoikeudeksi, mutta vähitellen etuoikeutettujen piiri laajenemistaan laajeni, kunnes etuoikeus useissa valtioissa muuttui yleiseksi kansallisoikeudeksi. Mutta niinäkin aikoina, jolloin mainittu muutos ei ollut vielä tapahtunut, ja niissäkin valtioissa, missä (niinkuin Spartassa) kehitys pysähtyi kesken, oli sivistys kaikille kansalaisluokille yhteinen eikä oppinutta oppimattomasta erottanut mikään suurella vaivalla silloitettava juopa.

Pienten vapaidenvaltojen ulkonaiset suhteet eivät olleet sitä laatua, että olisivat sallineet kansalaisten olla yhteisistä asioista väliäpitämättömiä. Isänmaan ja oman turvallisuuden suojeleminen vaati jokaiselta kansalaiselta vakavata harrastusta, niin rauhan kuin sodankin aikana. Valtiolliset tehtävät olivat kunkin kansalaisen käsitettävissä, ja ulkonainen vaara oli kylliksi lähellä, pitääkseen kaikki-yhteisyyden (solidariteetin) tunnetta joka miehessä vireillä. Ollen välittömästi osallisina kaikkien valtio-asioiden hoidossa ja

tärkeimpienkin kysymysten ratkaisemisessa kansalaiset oppivat katsomaan lähintä aineellista etua ja yksityistä mukavuutta ulommaksi; heidän avunsa kehittyivät, ja nopea, monipuolinen edistys oli siitä seurauksena. Tosin helleeniläisten yhteiskuntien kehityksessä on heikkojakin puolia havaittavana: sen voimaperäisyys perustui ainakin osaksi siihen että kaikki karkeampi työ jätettiin orjien toimeksi; toinen heikko kohta oli siinä että perhe-elämä ja nainen milt'eivät jääneet edistyksestä osattomiksi. Ja aikaa voittaen nämä epäkohdat tuottivatkin turmiollisia seurauksia. Mutta siihen päätelmään, jota nyt pidämme silmällä, ne eivät vaikuta. Luonnollista on että kansassa, jossa sivistys oli kaikille kansalaisille yhteinen ja jossa valtiollinen harrastus ja valtiollisen edesvastauksen tunne raikkaan hengityksen tavoin virkisti koko yhteiskuntajäsenistöä, yhteinen kansanhenki ja sen muodostamat olosuhteet saattoivat tavattoman selvästi kuvautua runoudessa. Valtiollisten tapahtumien ja käänteiden ulkopiirteitä tunnemme jotenkuten historioitsijoiden kautta, mutta mitenkä ne vaikuttivat kansan luontoon ja elämään, siitä runoilijat antavat selvimmän ja luotettavimman kuvauksen. Ja korvaapa Kreikan runous varsin suuressa määrässä varsinaisten historiallistenkin lähteiden puutetta. Eikä tämä koske ainoastaan noita vanhimpia aikoja, joiden olosuhteet niin ihmeellisen selvästi kuvautuivat sankari-epoksessa, vaan myöskin sitä tärkeätä aikakautta jolloin Hellaan eri valtioiden luonteet ja olosuhteet kovien mullistusten ja sekasorron kautta selkenivät semmoisiksi, jommoisina ne maailmanhistorian kirkkaasen päivänvaloon astuessaan esiintyvät. Tarkoitamme 7:ttä ja 6:tta vuosisataa ennen Kr., Arkhilokhoksen ja Tyrtaioksen, Alkaioksen ja Sapphoon, Soloonin ja Anakreoonin aikakautta.

Sankari-epoksen loistoaika oli ollut ja mennyt. Vanhat hallitsijasuvut, joiden luultiin polveutuvan Homeeroksen Zeus-syntyisistä sankareista ja joiden hoveissa laulajat olivat Pheemioksen ja Deemodokoksen tavoin laulaneet noiden muinaisten urhojen mainetta (*κλέα ἀνδρῶν*), olivat vanhuuttaan sortuneet. Ylimysvalta oli perinyt «valtikan ja oikeudet» (*σκῆπτρόν τ' ἠδὲ θέμιστας*) ja oli sekin jo useissa valtioissa ennättänyt tehtävänsä tehdä. Uusi aika oli tulossa. Sivistyksen edistyessä kansan henkinen näköpiiri oli suuresti laajentunut. Samall' aikaa kauppa- ja talous-oloissa oli tapahtunut suuria muutoksia, jotka olivat tehneet omaisuuden jaon entistään epätasaisemmaksi. Ja vanha yhteiskuntajärjestys, joka oli kehittynyt toisenlaisten olojen vallitessa, heitti köyhtyneet turvattomina rikkaiden yli-

mysten sorrettaviksi. Asioiden niin ollen vanha järjestys ei enää tuntunut järjestykseltä, vanha oikeus ei enää oikeudelta. Kriitillisen miettimisen henki oli herännyt ja levisi kaikkiin kansanluokkiin. Runoudessakin se puhkesi ilmi. Kansa kuuli kyllä vielä ihastuneena rhapsoodien juhlatilaisuuksissa deklamoivan noita vanhoja ja samalla ijäti nuoria sankarirunoja, mutta sen henkistä elämää, sen epäilemisiä ja pyrintöjä ne eivät ilmaisseet. Ajan virrat uursivat runoudenkin alalla uusia uomia: elegia ja iambirunous kehittyivät ja varsinainen lyyrillinenkin runous, joka sitä ennen enimmäkseen näkyy ujostelleen julkisuutta, kohosi rohkeaan lentoon.

Puheena olevan aikakauden alkupuolella Vähän-Aasian ja saariston Ioonialaiset olivat yhä vielä helleeniläisen kansan edistyksen johtajina ja tienraivaajina. Niiden keskuudessa nuo uuden ajan hengen ilmeet, elegia ja iambi-runous, saivatkin syntynsä ja ensimmäisen kehityksensä. Erinomaisen elävästi aikakauden levottomuus ja uhkuva itsekohtaisuus kuvautuvat Parolaisen Arkhilokhoksen tulisten runojen jätteissä, sen taipumus katkeraan olojen arvostelemiseen siinä häijyssä pilarunossa, jossa Samolainen Seemoonides esittää eri naisluonteiden irvikuvia (7:nnen vuosisadan alkupuolella). Toiseen, meistä miellyttävämpään, suuntaan subjektiivinen runous kääntyi Vähän-Aasian mannermaalla (mainitun vuosisadan keskipaikoilla). Niidenkin tienoiden helleeniläisille asukkaille oli levoton aika koittanut, mutta levottomuutta eivät synnyttäneet ainoastaan sisäiset epäkohdat ja keskenäiset rettelöt, vaan etupäässä suuri, ulkoa uhkaava vaara. Idästä nousi ukkosenpilvi: Lyydian kasvava valta. Lähenemistään se läheni merenrannikkoa ja siinä olevia helleeniläisiä yhteiskuntia. Gyyges, Lyydian sotaisa kuningas, piiritti Mileetoksen ja Smyrnan, ja valloitti Kolophoonin. Ensimmäinen ukonnuoli oli helleeniläiseen yhteiskuntaan iskenyt. Silloinpa syöksi ärjyen pohjan periltä hirmumyrsky, joka tosin joksikin ajaksi lannisti uhkaavan ukkosenpilven, mutta itse puolestaan levitti kauhua koko Vähä-Aasiaan. Ryöstäen ja polttaen Kimmerialaisten joukot samosivat helleeniläisiäkin alueita. Kaupungitkin, helleeniläisen sivistyksen pesäpaikat, olivat kovassa vaarassa. Kukoistavassa Ephesoksessa eli siihen aikaan mies, joka sydämessään tunsi kansansa parhaimmat tunteet, ja osasi lauluillaan lietsoa ne palavaksi innostukseksi. Ei ollut silloin aikaa kuunnella kertomarunojen tasaista aaltoilemista; Ephesolaisen *Kalliinoksen* laulut olivat tulisia kehoituslauluja: *)

*) Runonäytteet on hra K. Forsman suomentanut.

Kunniakast', ihanaa on miehelle taistelu, kun hän
Maatansa suojata saa, lapsia, puolisoaan
Vainoajilt'; ei kuolema saavuta ennenkun on sen
Sallima säätänyt. Siis eespäin vaan joka mies
Käyköön pystyssä peitsi ja suojana uljahan rinnan
Kilpi, kun telmehikäs taistelun alkavi työ!

Siinä hänen laulujensa perussävel. Niiden vaikutuksesta meillä ei ole suoranaisia tietoja; sen vaan tiedämme, että pohjan barbarit, vaikka heidän onnistuikin polttaa tuhaksi Ephesoksen edustalla oleva kuuluisa Artemiintemppeli, eivät saaneet kuitenkaan kaupunkia valtaansa.

Oli miten oli, miehuullisena, raikkaana, täynnä isänmaallista innostusta ioonialainen elegia soi vapaiden miehien sydämistä noina vaaran ja taistelun päivinä. Mutta ajat muuttuivat. Tuuliaispään tavoin Kimmerialaiset olivat tulleet, tehneet tuhoja ja hävinneet; pian lyydialainen valta aloitti uudestaan voittoretkeänsä merta kohti. Ja lyydialaisten aseiden edellä heidän katsanto- ja elämäntapansa tunkeutuivat helleeniläisiin yhteiskuntiin. Suurenmoisen merenkulun ja kauppaliikkeen tuottama aineellinen vaurastuminen olikin niille valmistanut hyvää maanlaatua. Kolophoonilainen Xenophanes, joka eli 6:nnen vuosisadan keskipaikoilla, kertoo kansalaisistansa:

Turhaa loistelevuutta he Lyydialaisilta oppein,
Ennenkun painoi heit' ankara orjuus viel':
Yllään purppuraviitat he astelivat kokouksiin,
— — — — — — — — — —
Korskina uljaillen, kun hiukset ol' soreasti
Pantuna, pää valuen öljyäkin lemusaa.

Kolophoon olikin ensimmäinen helleeniläisiä yhteiskuntia, jotka Lyydialaisten uudestaan rynnätessä Iooniaan alistuivat heidän ikeensä alle (luultavasti 7:nnen vuosisadan loppupuolella). Ijes ei muuten ollut kovin painava. Helleeniläiset yhteiskunnat saivat edelleenkin mielensä mukaan hoitaa sisäisiä asioitaan. Rikkaus yhä karttumistaan karttui. Kaikenlainen itämaisten keksimä ylöllisyys teki elämän entistään mukavammaksi ja upeammaksi. Henkinenkään sivistys ei jäänyt takapajulle. Iooniassahan helleeniläinen henki ensin ryhtyi kaiken olemisen syntyjä syviä miettimään (Thales,

Anaksimandros y. m.); Mileetoksen edustalla löydetyt marmorikuvapatsaat, jotka istuen arvokkaina marmori-istuimillaan kahden puolen reunustivat Brankhidain Apolloonintemppeliin vievän tien, todistavat, niin kömpelöt kuin ovatkin, että nuori kuvanveistotaide siellä pyrki reippaasti eteenpäin; ja Ephesoksen suuren suuri kullasta hohtava uusi Artemiintemppeli, jonka rakentaminen kesti toista vuosisataa, kertoi ihmettelevälle jälkimaailmalle Ioonialaisten rikkaudesta, auliudesta ja kauneuden aistista.

Eikö siis valtiollisen vapauden menettäminen millään lailla vaikuttanut Ioonian kansan kehkeymiseen? Katsokaamme mimmoisena ioonialainen henki kuvautuu puheena olevan aikakauden runoudessa. Sen etevin edustaja oli kolophoonilainen *Mimnermos* (7:nnen vuosisadan loppupuolella).

Hänenkin runoudessaan löytyi kyllä miehuullisen kunnon ja isänmaanrakkauden kuvauksia, mutta ne olivat muistelmia menneiltä ajoilta, jolloin, kuten runoilija oli kuullut vanhan väen kertovan, hänen kansalaisillaan oli vielä vapaa isänmaa, jonka puolesta osasivat uhrata verensä ja henkensä. Hän oli näet erityisessä runossa kertonut kuinka Kolophoonilaisten asututtama Smyrna taisteli Gyygeen sotajoukkoja vastaan. Mutta tuskinpa Mimnermos oli mies herättämään kansansa «Surun, voiton päiviä, sen kulta-aikaa kunnian» uuteen eloon nuoren sukupolven sydämissä, — ja tuskin hän sitä tarkoittikaan. Muutamissa säkeissä, jotka luullaan mainitun runon katkelmiksi, kuvataan tosin elävästi «vanhan väen kertomusten mukaan» kuinka joku sankari ennen muinoin Hermoksen kentällä oli murtanut sotavaunuissa taistelevien lyydialaisten taajan rintaman, mutta kuvauksen perusaatteena on: «mimmoiseksi on nyt muuttunut se mies, joka nuorena osoitti niin loistavaa urhoutta!» Siis ajan ja ijän tuottamien muutosten surkuttelua. Ja sepä onkin Mimnermoksen runouden perussäveliä. Niitä on oikeastaan kaksi: toinen on rakkauden hekumien ylistys, toinen on nuoruuden ja sen ilojen katoavaisuuden itkeminen. Ja hyvästi ne sointuvat toisiinsa:

Mit' elämää, mitä riemua ilman Afroditeet' on?
  Kuolisin silloin, kun mieltäni viehätä ei
Nuo: salarakkaus, vuode ja lemmen antimet armaat.
  Näitäpä nuoruuden kukkia ahnastain
Noukkii mies kuni nainen, ennenkuin ikä inha
  Joutuvi, vanhuus, kun kauniskin rumenee,
Mieltä kun yhtenähän vain jäytävi haikea huoli,

Ei valo päivänkään rintaan riemua luo:
Poikia inhottaa hän, neidot hylkivät häntä —
Näin ikäväksipä loi vanhuuden jumalat.

Ja kun siksi on tultu, niin on kuolo elämää mieluisampi:

— — Aurinko laskeutuu pian loistelemasta,
Ei kevät nuoruuden loistele kauvemmin.
Vaan kun tultuna tuonne on, nuoruuden ilon päähän,
Koht' etusampanakin kuolema on elämää.

Mimnermoksen runouden luonnetta sekin seikka kuvaa, että hänen useimmat elegiansa olivat omistetut eräälle Nannoo-nimiselle kaunottarelle, joka oli niitä tyttöraukkoja, jotka huilunsoitollaan ja hehkuttavalla seurustelullaan höystyttivät miesten juominkeja. Kolophoonilaisen lemmenlaulajan runoilla on kirjallisuuden historiassa hyvin suuri merkitys. Suuresti niiden vieno, hekumallisuuden sekainen surumielisyys ja niiden sulava sointu viehättivät erään toisen aikakauden ihmisiä, jolloin niinikään aineellinen vauraus rehoitti ja tiede ja taide kukoistivat ja vapaus oli kuollut: Aleksandriialaisen aikakauden oppineet runoilijat jäljentelivät innokkaasti Mimnermoksen elegioja. Ja heidän jäljennöksiään taas vapautensa menettäneen Roomalaiskansan runoilijat mukaelivat; ja niiden välityksen kautta Mimnermoksen elegiat ovat tulleet sen surumielisesti haaveksivan runoudenlajin esikuvaksi, jota tätä nykyä nimitetään elegiaksi. Mutta arvosteltakoon niiden kirjallisuushistoriallinen ja esteetillinen arvo kuinka suureksi tahansa: historialliselta kannalta katsoen ne ovat Ioonialaisten hengen veltostumisen muistomerkkejä: semmoisina kuin Ioonian kansan luonne ja harrastukset niissä kuvautuvat, semmoisina ne ilmaantuvat seuraavien vuosisatojen historiassa. Yksityisiä urhoollisia ponnistuksia tosin ei puutu, mutta itsekkäisyyden ja huikentelevaisuuden vaikutuksesta ne enimmäkseen raukeavat tyhjään. Siveellinen ryhti on hävinnyt ja valtiollinen elinvoima on ollut ja mennyt.

Aivan toisen heimon keskuudessa kaikuu elegia seitsemännen vuosisadan keskipaikoilta alkaen semmoisena, jommoisena se oli soinut Kalliinoksen suusta, jopa vielä sointuisempana, voimakkaampana, innostuttavampana. Spartan doorilainen ylimysvaltio oli niinä aikoina joutunut melkein yhtä vaaralliseen asemaan kuin Ioonialaiset Lyydialaisten, Kimmerialaisten, Persialaisten, ahdistamina. Mutta Spartassa ei pahin vaara uhannut ulkoa.

Ankarassa sodassa tosin oltiin. Messeenialaiset olivat nostaneet kapi-

nan maansa anastajia, vapautensa sortajia vastaan. Ja heihin olivat liittyneet useat Peloponneesoksen kansakunnat, lannistaaksensa yhdistetyin voimin Spartan paisuvaa ylivoimaa. Taistellen epätoivon vimmassa Messeenialaiset pitivät sitkeästi puoltaan jopa syöksivät kerta toisensa perästä Spartan joukkoja pakoon. Spartalaiset, jotka olivat tottuneet murtamaan nopeasti vihollistensa vastrintaa ja pääsemään pian tuttuja kotiolojaan nauttimaan, olivat vähällä kadottaa sen itseluottamuksen, joka siihen asti oli johtanut heidät voitosta voittoon, ja joka oli senkaltaiselle pienelle sotilaskansalle elinehtona. Mutta pahempi vielä oli että pitkällisen sodan synnyttämät taloudelliset epäkohdat virittivät Spartalaisten kesken kateutta ja eripuraisuutta. Yhteiskunta oli hajoamaisillansa; näytti siltä kuin Spartan historia olisi lähellä loppuaan. Mutta vielä oli Spartan vapaassa kansassa elinvoimaa. Ja sen keskuudessa oli mies, joka osasi virittää kansalaistensa sydämissä kytevän kipinän leimuavaksi tuleksi.

Tyrtaios elegioillansa loi kansansa silmien eteen sen muinaisia vaiheita, joita se oli jumalien johtamana kestänyt, niitä urostöitä, joita se oli suorittanut; hän teki sille uudestaan tietoiseksi sen oman perusluonteen, sen omat sisimmät tunteet, niitä periaatteita, joihin sen omituinen yhteiskunta-laitos ja sen mahti perustuivat. Ja ne virkosivat uuteen eloon. Raikkaana tuulahduksena isänmaanrakkaus haihdutti itsekkäiset huolet, toivottomuuden ja eripuraisuuden. Tulisilla sotalauluilla Tyrtaios innostutti nuorisoa uhraamaan arvelematta henkensä isänmaan puolesta — ja johti sen voitolle; toiseen vaikeampaan voittoon hän johti kansalaisensa Eunomia- (valtiojärjestys)-nimisellä laulullaan: itsensä voittamiseen. Niin oli Sparta pelastettu ja sen suurelle tulevaisuudelle laskettu luja perustus. — Meitä spartalaisen ylimyskansan luonne ja pyrinnöt eivät suuresti miellytä, siksi sen oma vapaus ja valta perustui liian suuressa määrässä voitettujen kansakuntien sortoon; siksi yksipuolinen kasvatus- ja valtiojärjestelmä sen keskuudessa liian jyrkästi esti inhimillisen hengen vapaata kehkeytymistä. Mutta sitä kansallista ja valtiollista voimaperäisyyttä, joka ilmaantuu sen historiassa, emme voi olla ihmettelemättä; ja ihanasti Spartan kansan luonteen jaloimmat puolet kuvautuvat Tyrtaioksen miehuullisessa runoudessa.

Samankaltainen tehtävä kuin se, minkä Tyrtaios suoritti Spartassa, oli noin puoli vuosisataa myöhemmin Atheenassa *Soloonin* suoritettavana. Mutta samassa määrässä kuin Atheenan historiallinen toimi on ollut ihmiskunnan henkiselle edistymiselle tärkeämpi kuin Spartan, samassa määrässä

oli Soloonin elämäntyö Tyrtaioksen työtä suurempiarvoinen. Soloon on Atheenan henkisen suuruuden ensimmäinen edustaja; hän on sen kansanvapauden perustaja, jonka raikkaassa ilmassa helleeniläisen heimon suuret avut kasvoivat jaloimmat hedelmänsä; hän johti Atheenan kansan sille uralle, jolla se edistyi koko Hellaan esikuvaksi, koko ihmiskunnan oppaaksi.

Seitsemännen ja kuudennen vuosisadan vaiheilla Atheenan kansa oli yhtä vaarallisessa asemassa, kuin Sparta oli ollut Tyrtaioksen aikoina. Ensiksikin oli pitkällinen onneton sodankäynti masentanut Atheenankin kansan luottamuksen. Sotaa oli käyty sekä Hellespontin tienoilla, Mytileeneläisiä vastaan, että kotitienoilla Megaralaisia vastaan. Ja taistelu oli päättynyt siihen että uupuneiden Atheenalaisten oli täytynyt Megaralaisten valtaan jättää Salamis-saari, Salamis, jonka omistaminen oli Atheenan meriliikkeen ja sen valtiollisen itsenäisyydenkin elin-ehto. Atheena ei voinut vapaasti hengittääkään, niin kauvan kuin vihollismielinen naapurikansa oli väijyksissä aivan sen sataman suussa. Mutta niin syvälle oli Atheenan kansan mieli masentunut, että näytti siltä, kuin se olisi tykkänään luopunut kaikista tulevaisuuden toiveista. Kerrotaanpa että oli kuoleman uhalla kielletty ehdottamastakaan mitään Salamiinin valloittamista tarkoittavaa yritystä, koska ei enää tahdottu turhiin uhrata kansan verta. Kertomus kuvaa ainakin vallitsevia mielipiteitä.

Mutta Atheenassa löytyi mies, joka lujasti luotti kansansa voimaan ja osasi herättää sen uuteen eloon. Soloon, Ekseekestideen poika, Neeleun korkeasukuisia jälkeläisiä, eräänä päivänä astui keskelle toria ja loihe laulamahan. Pyhän innostuksen liekki leimahti hänen laulussaan. Siinä kuohui ilmi se palava häpeän tunne, josta Atheenan nuorison sydämet olivat pakahtua: «Mieluummin olisin kurjimman karin, Pholegandroksen taikka Sikinoksen, asukas, jott'en vierasten huulilta saisi kuulla: tuokin mies on Atheenalainen, noita Salamiinin hukkaajoita». Ei, häpeäpilkku on poistettava:

Riennetähän Salamiisen, saarest' tuost' ihanasta
Taistelemaan, häpeän pilkkua poistamahan!

Liekki syttyi sydämestä sydämihin. Viisisataa nuorukaista kokoontui laulajan ympärille ja riensi veneillä Salamiiniin. Äkkiarvaamatta he karkasivat megaralaisen varustusväen päälle ja valloittivat saaren. Atheena saattoi jälleen vapaasti hengittää, saattoi toivoa varttuvansa ja edistyvänsä.

Semmoinen oli Soloonin ensimmäinen urostyö. Mutta vaikeampi työ

oli vielä jälellä. Attikassa, jos missään, tuo käänne, joka 7:nnellä ja 6:nnella vuosisadalla tapahtui Hellaan kansan yhteiskunta- ja sivistysoloissa, oli erittäin tuskallinen. Vanha patriarkallis-ylimysvaltainen yhteiskuntajärjestys, joka ennen näkyy jotenkuten tyydyttäneen kaikkia kansanluokkia, oli muuttunut hirveäksi sorroksi. Drakoonin lainlaadinta oli tosin jossakin määrin poistanut mielivaltaisuuden oikeudenhoidosta, mutta varsin vähä apua oli yhteisellä kansalla siitä, että ijän pyhittämät tylyt perintötavat olivat muuttuneet järkähtämättömiksi kirjoitetuiksi laeiksi, jopa ehkä koventuneetkin. Taloudellinen ahdinko pani kärsimysten mitan kukkuralleen. Sen alkusyyksi arvellaan sitä taloudellisten olosuhteiden mullistusta, joka tapahtui, kun vanha, suorastaan luonnontuotantoon perustuva talous rupesi muuttumaan rahataloudeksi. Ja ahdinkoa lisäsivät varmaan pitkälliset sodat. Oli miten oli: vähempivarainen kansanluokka köyhtyi köyhtymistään, velkaantui velkaantumistaan, ja sen omaisuus, etenkin pienet maatilat, joutui korkeasukuisten pohattojen valtaan. Eikä siinä kylliksi: laki ja tapa sallivat saamamiehen ottaa velallisen persoonankin saataviensa vakuudeksi ja korvaukseksi ja mielin määrin omaksi hyödykseen käyttää hänen työvoimaansa, jopa myydä hänet orjaksi! Ja tunnottomasti rikkaat ylimykset käyttivät kaikkia rikastumisen keinoja, joita tapa ja mahtavuus ja kansalaisten ahdinkotila heille tarjosivat. Sorretuissa taas paisui paisumistaan tulinen viha; minä päivänä tahansa se saattoi leimahtaa ilmivalkeaan, vallankumoukseen, jonka liekkiin Atheenan tulevaisuus saattoi mennä hukkaan.

Silloinpa taasen kuului Soloonin mahtava ääni: pontevassa varoituslaulussa hän kuvasi isänmaansa tilaa ja veti sen mahtajat edesvastaukseen:

Ei Zeun sallima, ei jumaloiden kuolematonten
  Tahto se milloinkaan maatamme saa häviöön,
Sillä sen vartia on jalohenkinen, mahtajan-lapsi,
  Pallas Atheeneen käs' vankka sen suojana on.
Mielettömyydellään asujat vaan tahtovat itse
  Turmella kaupunkiaan, turvaten rikkauteen.

— — — — — — — — — —

Kansoa vaivaavat nämä vammat, köyhiä kurjuus;
  Maihin vieraisiin joutuvat heist' useat,
Myytyinä, kahleisiin häpeällisihin sidottuina,
  Pakkoa orjuuden heidän on kärsiminen.
Näin hätä kansahinen kotisuojaan tunkevi kunkin,

Ei talonportitkaan pois sitä sulkea voi;
Korkean aituuksen yli juosten kaikki se löytää,
Vaikka ne huoneenkin soppiin piilisivät.

Lopulla hän viittaa siihen tiehen, jota on kulkeminen, jos on mieli pelastaa isänmaa perikadosta: »Eunomia (hyvä laillinen järjestys) sovittaa kaikki sopusointuun; se panee pahantekijät kahleihin, se tasoittaa kovat ryhmyt; se hillitsee röyhkeyden, hervaisee väkivallan ja lakastuttaa *Aateen* (rikoksellisen hairaukseu) uhkeat kukkaset; se oikaisee nurjan oikeudenhoidon ja lopettaa eripuraisuuden työt ja poistaa riitojen katkeran vihan; sen vallitessa kaikki ihmisten kesken on sopusointuista ja järjenmukaista».

Varoittajan ääni osasi ihmisten sydämiin. On ikikunniaksi Atheenan kansan oikeudentunnolle ja valtiolliselle älylle, että se ajoissa äkkäsi uhkaavan vaaran ja kääntyi perikadon tieltä. Tunnettu on kuinka sortajat ja sorretut vapaasti suostuivat antamaan Sooloonille toimeksi epäkohtien poistamisen ja valtio-olojen uudestaan järjestämisen, ja kuinka Soloon suoriutui vaikeasta tehtävästään. Mahtavat luopuivat vakuuksistansa ja osittain saamisistansakin sekä monesta perinnöllisestä etuoikeudesta; köyhät ja alhaiset, kansan suuri enemmistö, luopuivat kauvan halatusta kostosta ja tyytyivät siihen että velat vähennettiin ja maatilat vapautettiin kiinnityksistä ja itse ihmiset velka-orjuudesta, sekä siihen että saivat valtiollisia oikeuksia, joiden kautta heille myönnettiin mahdollisuus päästä valtioasioiden hoitoon osallisiksi. Näin oli Atheenan kansa voittanut oman itsensä ja osottanut että sen sydämessä asui mahtavana *soophrosyne* (viisas maltillisuus), tuo perin-helleeniläinen hyve, joka Helleenien käsityksen mukaan oli kaiken siveyden ja erittäinkin raittiin, vapaan valtioelämän peruskivi. Semmoisessa kansassa oli sitä maaperää, johon vapaus, kansallinen tasa-arvo ja itsehallinto saattoivat juurtua.

Mutta kansojen kehkeytyminen ei edisty äkillisin harppauksin. Vaikka Sooloonin aikaansaamat muutokset perustuivatkin hänen kansansa sisimpään luonteesen, niin tarvittiin aikaa ennen kuin uusi järjestys ennätti laeista siirtyä tapoihin ja tuntoihin. Tunnettu on kuinka muutamat vanhat ylimyssuvut yhä pysyivät kukin oman puolueensa johtajana ja kuinka niiden kiistellessä ylivallasta Peisistratos, korkeasukuinen Neeleidi (samaa sukua kuin Soloonkin) luikertautui alhaisen kansan suosioon ja sen avulla pääsi Atheenan yksinvaltiaaksi hallitsijaksi eli tyranniksi. Soloon oli kyllä

varoitellut kansaansa takertumasta viekkaan viettelijän pauloihin, mutta uudestaan yltynyt puoluekiihko oli jälleen ihmisten silmät soaissut, heidän korvansa huumannut; Soloonin varoitus oli kuin huutavan ääni korvessa. Atheenan kansan vapaus oli menetetty, — ainakin ajaksi.

Tyrannivallan, tuon epälaillisen yksinvallan, aikakausi näyttää Kreikan yhteiskuntien elämässä olleen melkein välttämätön väliaste yhteiskuntalaitoksen kehittyessä harvavaltaisuudesta kansanvallaksi. Kukistaaksensa näet sitä kansanluokkaa, joka ennen oli ollut valtiollisen elämän varsinaisena kannattajana, tyrannit yleensä harrastivat alempien kansanluokkien aineellista ja henkistä edistystä ja niiden itseluottamisen kartuttamista. Siten he tietämättänsä lujittivat sitä laveaa alustaa, johon vapaavalta oli pian uudestaan rakennettava, entistään lujemmaksi ja avarammaksi. Varsinkin kirjallisuuteen ja taiteesen katsoen tyranninvallan aika ei suinkaan ollut mikään rautayö. Tyrannit suosivat kaikkea, mikä saattoi vetää kansan ajatukset pois valtio-asioista; sitä paitsi moni heistä todella rakasti runoutta ja taidetta ja oivalsi että niiden edistäminen oli heille oleva »monumentum ære perennius». Kovin sekavia ovat tosin ne tarut, joihin Peisistratidein huolenpito Homeeroksen runoista antoi aihetta, mutta jonkunlaista perää niissä epäilemättä on, vaikka se ehkä supistuu siihen että säädettiin missä järjestyksessä rhapsoodien oli juhlatilaisuuksissa deklamoiminen. Verrattoman tärkeämpi oli runouden vastaiselle kehittymiselle Dionyysos-jumalan palveluksen harrastaminen. Tämä harrastus perustui parhaasta päästä valtiollisiin syihin. Koska niiden julkisten jumalanpalvelusten ja pyhien menojen toimittaminen, joita ennen oli pidetty suurimmassa kunniassa, oli vanhastaan muutamien ylimyssukujen etuoikeutena, ja tämä etuoikeus suuresti lisäsi aateliston yhteiskunnallista arvoa, niin Peisistratos tahtoi niiden rinnalle korottaa Dionyysoksen palveluksen, jonka suhteen kaikki kansalaiset olivat tasa-arvoisia. — Samalla tavoin oli jo Sikyoonin tyranni Kleisthenes (6:nnen vuosisadan alkupuolella) Dionyysokselle omistanut ne juhlamenot, joilla hänen maansa doorilainen aatelisto oli ennen palvellut Adrastos-nimistä jumalaa taikka puolijumalaa. — Muutamissa niistä loistavista juhlista, joita Atheenan valtio vuosittain vietti Dionyysoksen kunniaksi, jumalaa palveltiin m. m. kooritansseilla ja näyttelemisellä, ja nämä pyhät menot olivat helleeniläisen tragedian alku. Muistotarut kertovat että ensimmäinen tragediakilpailu tapahtui 535 vuoden paikoilla, siis Peisistratoksen hallitusaikana.

Mimmoisia sen ajan tragediakyhäykset olivat, siitä meillä ei ole mitään tietoa; luultavasti ne olivat vielä hyvinkin alkuperäisiä luonnoksia.

Muista runolajeista meillä on ainakin vähän tarkempia tietoja; onpa niiden tuotteista meidänkin aikoihimme säilynyt jäännöksiä. Mimmoinen oli siis yksinvallan-ajan runouden kukoistus? Mimmoisena siinä kuvautuu kansan henki?

Soloonin mahtava ääni on vaiennut. Ahkerasti kyllä runoillaan ja laulellaan Peisistratidien loistavan hovin suojassa. Mutta omituista on ensiksikin että runoilijoiden joukossa nähtävästi on enemmän ulkolaisia kuin Atheenalaisia. Kaikilta haaroilta näet niinä aikoina vaelsi runoilijoita, suuria ja pieniä, yksinvaltiaiden hoveihin, jossa laulua rakastettiin ja laulajia palkittiin. Etenkin olivat 6:nnen vuosisadan loppupuolella Atheena ja Samos sellaisia runouden lempipaikkoja. Samos-saaressa näet Polykrates oli perustanut itselleen yksinvallan, joka näytti vielä upeammalta ja mahtavammalta kuin atheenalaisen tyrannin valta. — Hyvin vaillinaisesti tunnemme puheena olevien aikojen sivistyshistorian, mutta useista piirteistä voimme kuitenkin päättää että yksinvalta sekä Samoksessa että Atheenassa vaikutti elämään ja runouteen melkein samalla tavoin; on vaan muistissa pidettävä että Samoksen Ioonialaisissa itämaisten elämäntapojen vaikutus oli jo ennättänyt heikontaa itsensä hillitsemisen voimaa, tuota helleeniläistä soophrosyne-hyvettä. Aikakauden suurin runoilija kuuluisa Anakreoon (syntyisin Ioonian Teoos-kaupungista) lauloi ensin Polykrateen hovissa, ja sitten, kun Polykrateen valta oli kiiltävän saippuarakon tavoin hajonnut tyhjiin, hän oleskeli ja lauleskeli Peisistratidien luona. — Niin ollen voimme ehkä hänen teostensa jäännöksistä päättää, mimmoisena tyrannien hallitsemien helleeniläisheimojen elämä yleensä kuvautui runouden kuvastimessa. Lisäpiirteitä tarjoovat meille niinikään Polykrateen luona oleskelleen Rheegiolaisen Iibykoksen runokatkelmat. Joku osa näiden runoilijoiden lauluista näkyy olleen mytologista sisältöä; semmoisia runoja laulettiin niissä loistavissa juhlissa, joita yksinvaltiaat panivat toimeen jumalien kunniaksi; sitä laatua olivat Atheenassa Hermionelaisen Laasoksen dithyrambit. — Mutta verrattomasti suurin osa Iibykoksen ja Anakreoonin runoilijatointa oli vihitty viinin ja lemmen ylistykselle. Niitä oli kyllä lauleltu vapaissakin yhteiskunnissa, nehän olivat tulisiin lauluihin innostuttaneet Lesbolaiset Alkaioksen ja Sapphoon. Mutta tyrannien hoveissa lempeäkin ja viiniäkin käsitetään toiselta kannalta kuin vapaiden, kuumaveris-

ten Lesbolaisten ylimysten kesken. Rakkaus ei ole siellä se rakkaus joka hehkuu Sapphoon runoissa, syvänä intohimona, väkevänä kuin kuolema ja samalla viehättävän hienotunteisena. Eikä Dionyysos jumalan antimia ylistetä samalla tavoin kuin Alkaios, huima uros, niitä lauleli, kun hän veristen taistelujen välillä pikarin ääressä iloitsi sotatoveriensa kanssa vaivoista, joita he olivat yhdessä kestäneet.

Ei, tyrannien loistavissa linnoissa ei lauleta voimakkaista intohimoista; siellä lauleskellaan pienistä, helposti saatavista lemmenhekumista ja pienistä, helposti huojenevista lemmenmurheista; siellä Dionyysos ylistetään Eroos jumalan seurustelijana, hänen vehkeittensä auttajana, hänen lyömäinsä haavojen parantajana.

«De skämta med fröjd och med smärta,
På lek de tåras och le»

(leikkinä on heillä riemu ja suru, leikiksi on itku ja nauru); leikkiä on kaikki tyynni. Ja — emme voi olla huomauttamatta erästä inhottavaa kohtaa — noita hekumallisen lemmen iloja ja suruja ei vaikuta niin paljon neitosten kuin — nuorien poikien sulo! Kauniilla pojilla oli Polykrateen hovipiirissä samanlainen asema kuin kauniilla naisilla oli esim. Ranskan Louis XV:n hovissa! Kreikkalaiset eivät tosin tuota luonnotonta hekumallisuutta arvostelleet siltä kannalta kuin me; löytyyhän — jättääksemme muita mainitsematta — itse Solooninkin runojätteiden joukossa eräs siihen vivahtava katkelma. Mutta että se saattoi anastaa semmoista valtaa kuin Polykrateen piirin elämässä ja runoudessa, on mielestämme piirre, joka ilmaisee tuon viekkaudella ja väkivoimalla anastetun yksinvallan luonnetta ja vaikutuksia. Hyvin merkillistä on myös, että Atheenankin tyrannien historiassa löytyy ainakin yksi piirre, joka viittaa samaan suuntaan. Tarkoitan Hipparkhoksen, Peisistraton pojan murhaa. Atheenalainen muistotaru kuvasi tosin murhamiehet, Harmodioksen ja Aristogeitoonin, ihanteellisiksi vapauden sankareiksi, mutta Thukydides tietää kertoa ett'ei heidän rohkean tekonsa syy ollutkaan niin aivan ihanteellista laatua. Nuori Harmodios oli Aristogeitoonin lemmikki; mutta hänen sulonsa oli lumonnut myöskin Hipparkhoksen, ja tämä koetti parastansa voittaaksensa hänen «suosiotaan». Mutta Harmodios pysyi uskollisena, ja koska oli syytä peljätä että Hipparkhos, silloisen hallitsijan veli, käyttäisi mahtavaa asemaansa päästäksensä toiveittensa perille, niin ystävykset panivat murhayrityksen toimeen. —

Anakreoon ja Ibykos olivat kyllä suurilahjaisia runoilijoita. Heidän runonsa (erittäinkin Anakreoonin) ovat erinomaisen sieviä ja hienotekoisia; hyvin elävästi niissä ilmaantuvat ne tunteet, jotka ovat runoilijoita innostuttaneet. Etenkin on Anakreoonin runojen hilpeä leikkimielisyys niin viehättävä, että sitä on vielä nytkin vaikea vastustaa. Harvoin Anakreoonin mieleen näkyy juolahtaneen ajatella tuon leikin turhuutta ja katoavaisuutta, vanhuksenakin hän vaan ilomielisenä laulelee lemmen ja viinin iloja. Kuitenkin on hänen runojätteittensä joukossa pari katkelmaa, jossa hän puhuu kuolemasta. Kerran hän sanoo: «Harmaat ovat jo ohimoni ja valkoinen on pääni, nuoruuden hempeys on mennyt, hampaatkin ovat vanhentuneet. Suloista elon aikaa ei ole enää paljo jälellä; usein jo itkeä nyyhkytän, Tartarosta peljäten: sillä peloittava on Aïdeen soppi ja vaikea on siihen tie; se, joka kerran on astunut sinne alas, ei pääse enää ylösnousemaan». — — Suuresti nämät tunteet, niin iloiset kuin surullisetkin, eroavat siitä katsantotavasta, jota Soloon vanhuksena lausuu:

Vanhenen, vaan enemmän oppia aina ma saan.

Enemmän Anakreoonin katsantotapa muistuttaa erästä toista runoilijaa: Mimnermosta. Tosin Mimnermos on yleensä surumielinen, Anakreoon ilomielinen, mutta kumpaisenkin runoista huokuu kuitenkin sama henki: kumpainenkaan ei tunne että ihmiselämällä olisi korkeampaa tarkoitusperää, kuin aistilliset nautinnot. Siitä iloa, kuin niitä kestää, siitä surua, kuin ne katoavat.

Semmoisena epävapaiden yhteiskuntien elämä kuvautui runoudessa. Omituista on nähdä, kuinka kotimaisen tyranninvallan vaikutus käypi aivan samaan suuntaan kuin vieraan ylivallan. Missä *vapaus* puuttuu, missä valtion hoito on ryöstetty kansan käsistä, missä isänmaan edistämisen harrastus on kansalaisilta kielletty, sieltä siveellisen edesvastauksen tunto häviää, siellä miehuus lakastuu, siellä voipi kansan kuolo olla tulossa, joll'ei se kykene ajoissa heräämään horroksestaan. — —

Samoksessa Polykrateen valta sortui pian, mutta Persialaisten ylivalta tuli sen sijaan. Toisin kävi Attikassa. Se kansallinen elinvoima, se siveellinen ja valtiollinen ryhti, joka Soloonin aikoina olivat Atheenaa pelastaneet, eivät olleet vielä kadonneet. Yksinvallan aikakausi oli siellä historiallisesti tarpeellinen välivaihde. Rikkaruohoa kyllä sen kestäessä juurtui kansaan, mutta sen tervettä perusluontoa se ei ennättänyt turmella; painuipa maan poveen myöskin moni hyvä siemen. Hiljaa ne itivät, ja kun

yksinvalta oli kukistunut ja kansa vapaana elpynyt uuteen eloon, se tiesi kyllä käyttää niiden hedelmiä hyväkseen. Valtiollisella alalla ne sanat olivat toteutuneet, joita Soloon kerran oli laulanut Zeun johtamasta siveellisestä maailmanjärjestyksestä:

Vaan Zeus kaikillen lopun säätävi ennenkun arvaat,
Niinkuni kiitävä tuul' pilvet siirtävi pois,
Tuul' kevät-aikainen, joka aaltoavan meren aavan
Pohjia pengastaa, käy yli maan tuhoten
Kauniit viljelytyöt, jumalain kodon korkean puoleen
Noustua, kirkkaan suo taivaan taas kajostaa:
Aurinko kirkastaa suloloistollaan koko mailman,
Luonto se virkistyy, pilvet hälveni pois.
Niin myös kostavi Zeus. — — — —

Atheenan kansa oli vapaa, oli täys-ikäinen; vapaasti se sai kehittää suuria avujansa, ihmiskunnan iki-iloksi. Että se oli täysin varttunut suorittaaksensa suurta historiallista tehtäväänsä, sen se sai pian osottaa, kun sille koetti «kulta-aika kunnian»: persialais-sotien aikakausi. Ainoastaan vapaa, ulkonaisesti ja sisäisesti vapaa kansa saattoi tehdä niitä sankaritöitä, joiden kautta Atheenan kansa pelasti Hellaan ja sen kanssa vapaan inhimillisen sivistyksen. Urhoutta osottivat kyllä muutkin taistelukentällä, mutta sitä itsensä alttiiksi antamisen voimaa, sitä siveellistä lujuutta, joka juuri teki Atheenalaiset Hellaan pelastajiksi, sitä ei ollut yhdessäkään muussa kansassa.

Semmoisessa kansassa laulukin «korkeemman kaiun saa». *Aiskhyloksen* mahtavassa runoudessa Atheenan kansa kuvautuu semmoisena kuin se oli persialais-sotien aikoina. Onhan hän ihanassa *Persai*-tragediassaan aivan suoraan kuvannut oman vapaan kansansa vastustamatonta voimaa. Ja hänen muissakin tragedioissaan havaitsemme hänen kansansa luonteen piirteitä. Itse aatteiden syvyys, esitystavan mahtipontinen rohkeus, kaikki kuvaa sitä kansaa, joka vaaran hetkenä tuli koko Hellaan kansakunnan henkiseksi ja valtiolliseksi johtajaksi. Ja varmaa on että *Prometheusta* ei ole mikään muu runoilija kyennyt luomaan, kuin se, joka sydämessään tunsi sitä palavaa vapauden rakkautta ja sitä järkähtämätöntä miehuutta, joita Atheenan kansa osotti Marathoonin ja Salamiinin aikoina.

O. E. Tudeer.

Suomalainen Teaatteri.

Kovan onnen lapsia. — Tohtori Klaus. — Maria Stuart Skotlannissa.

Viime kuun alusta on Suomalainen teaatteri näytellyt Helsingissä. Kolmantena näytäntö-iltana esitettiin *Minna Canthin* uusi kappale «*Kovan onnen lapsia*». Se oli ensimmäinen ja viimeinen kerta, sillä «ilmaantuneesta syystä» lakkautettiin draaman näytteleminen. Sittemmin on teos ilmestynyt kirjakauppaan, joten suurempi yleisö kuin se, joka 8 p. Marraskuuta täytti Arkadian, on siihen tutustunut, ja tarkastus voidaan perustaa painettuun tekstiin.

Rouva Canthin uusi kuvaus työkansamme elämästä on lähtenyt samasta mielialasta kuin vuosi sitten julaistu kertomus «Köyhää kansaa». Se köyhyys ja kaikkinainen kurjuus, jossa suuri osa irtaista väestöämme elää, on syvästi liikuttanut tekijää, ja hän on nyt tahtonut draaman vaikuttavammassa muodossa luoda muidenkin nähtäväksi mitä itse on nähnyt ja kuullut. Mutta ei siinä kylläksi. Tekijä on myös tahtonut suoda sananvuoroa sille kateudelle ja vihalle onnellisempia kohtaan, joka useinkin kytee köyhässä kansassa, ja joka pari vuotta sitten Savon rautatietyön lakkauttamisen johdosta tyytymättömässä ja hätääntyneessä työväessä kiihtyi tavallista katkerammaksi. Kun vihdoin melkein samaan aikaan Pohjanmaalla Laihian pitäjäässä oli tapahtunut ennen kuulumattomia rikoksia, joidenka vaikuttimena huomattiin olevan jonkinlaisia sosialistisia periaatteita, on hän nähtävästi tahtonut yhdistää kuvaelmaansa tämänkin aiheen. Käyttäen teokseensa aiheita ja aineksia, jotka tosiolot ja verekset tapaukset olivat hänelle suoneet, on tekijä toivonut voivansa herättää sääliä ja kentiesi tehokkaita toimia puheena olevan kansanluokan hyväksi. — Että rouva Canth muka olisi tarkoittanut sosialististen käsitysten levittämistä, sitä ei voi kirjasta nähdä. Korkeintaan taitaa sanoa, että hän sääliessään köyhäin tilaa myöntää heidän katkeruutensa varallisia kohtaan oikeutetuksi ja sen tähden on antanut sen esiintyä enemmän kuin vaikutukseen nähden on tarpeellista ollut. Jos niin olisikin laita, niin on se kumminkin toista kuin sosialismin tahallista saarnaamista.

Eri kysymys on, kuinka tekijä on yrityksessään onnistunut.

Yksi osa tehtävää on hyvin voimakkaasti suoritettu, nimittäin kuvaus työmiehen kotoelämän kurjuudesta ensimmäisessä ja osaksi kolmannessa näytöksessä. Vaimo on kotona kolmen lapsen kanssa, joista yksi on kät-

kyessä, toinen sairastaa kuoleman tautia mökin ainoassa sängyssä ja vaan kolmas, kasvava tyttö, voi olla äidille avuksi. Ei ole mitään syötävätä eikä muuta juotavata kuin vettä. Elämä riippuu siitä, onko isällä, kun työstä palaa, ruokaa nälkäisille, rohtoja potevalle. Isä tuo vähän ruokaa, mutta rohtoihin eivät rahat ole riittäneet. Sairas saa siis kitua kitumistaan, siksi kuin kuolema hänet vapauttaa tuskista. Entäs toisten kohtalo? Niille kertoi isä, että työ oli lakkautettu ja siis ansio jälleen tietämättömissä. — Tämä puoli draamaa on eepillisellä laveudella toimitettu ja siten se keskusta selvästi kuvattu, jonka vaikuttamaksi toiminnan pitäisi osottautua. Sanon »pitäisi», sen tähden, että näytelmässä todenteossa ei niin ole laita.

Paitse kuolemankohtausta, kuuluu kerrottu osa kuvausta ensimmäiseen näytökseen, joka on suurella taidolla kokoonpantu. Vaikk'ei siinä ole paljo varsinaista toimintaa, on siinä kuitenkin draamallisen elämän kiihtymistä. Ensin jokapäiväinen isän odottaminen, sitten uutinen riidasta työmiesten ja herrain välillä rautatiellä ja pelko, että isä on siihen sekaantunut ja joutunut kiinni; hän tulee kumminkin ja hänen perästä Topra-Heikki toverineen kertoaksensa kahakasta, jossa insinööri on heitetty maahan ja Heikki väkivallalla vapautettu poliisien käsistä; vihdoin saapuvat paikalle nämä järjestyksen valvojat etsimässä ennen tulleita ja aikaansaavat varsin vilkkaan loppukohtauksen. Erinomaisen luonnollisessa keskustelussa kuvautuvat selvästi henkilöiden eri luonteet. Kauniisti kuvattu Silja on kärsiväinen ja turvautuu joka ahdingossa Jumalaan, yksinkertaisesti ja suoraan; hänen miehensä Vaaranen on tuota hiljaista, hidasta ja rehellistä maata, joka tyytyen kaikkeen pysyy alallansa taikka, jos tointa kysytään, antaa toisten johtaa itseään. Sisarukset Matlena ja Mikko ihailevat vaan Topra-Heikkiä, he noudattavat hänen mieltään, osottamatta mitään itsenäisyyttä. Kaikki nämä sekä vielä lapsekas, naivinen Maija tuntuvat todellisilta; mutta toisin on Topra-Heikin laita.

Topra-Heikki on näytelmän päähenkilö. Hän kannattaa toimintaa ja hän se on, joka uhkarohkeana edustaa tuota katkeraa vihaa rikkaita ja herroja vastaan — muut vaan säestävät häntä — ja hänessä se päättyy selvään sosialismiin. Tämän henkilön todellisuudesta riippuu koko näytelmän todellisuus ja tulee siis tarkastuksen ennen kaikkea kääntyä häneen.

Topra-Heikki on Pohjanmaalta tullut työmies, naimaton ja ilman omaisia. Ei sanallakaan sanota, että hänellä olisi erinäistä syytä ottaa osaa Vaarasen perheen viheliäisyyteen. Ei edes hänen »henttunsa» Matlena ole

perheen jäseniä. Sairaalle Villelle hän ei lausu yhtään sanaa. Se on siis ainoastaan yleiseltä, aatteelliselta kannalta ja Siljan välituksen kautta satunnaisesti herätetystä säälistä, kun Heikki lupaa apuansa perheelle. Tämä antaa hänelle jo ensi näytöksessä jotain romantista; mutta ehkä sekin voitaisiin hyväksyä, jos vaan alussa ilmaantuneet vaikuttimet nähtäisiin seuraavassa. Niin ei kuitenkaan ole laita. Työnlakko rautatiellä, kahakka insinöörin kanssa ja poliisien hevosen ryöstö sekä Vaarasen perheen kurjuus näyttävät toisessa näytöksessä unohtuneelta. Topra-Heikin toverit lyövät korttia ja laulavat, siksi kuin «päällikkö» tuo heille ruokaa ja viinaa. Selittämättä mistä nämä hyvät tavarat on saatu (joka kuitenkin olisi ollut tarpeesen, sillä ainoastaan entisissä romaaneissa sankarit saavat noin tyhjästä mitä tarvitsevat) alkaa Topra-Heikki: Joka haaralta rikkaat ahdistavat köyhiä. Ja köyhät seisovat vaan ristissä käsin ja pusertavat itkua j. n. e. Tämän johdannon jälkeen kertoo hän Ruohomäen rikkaasta isännästä, joka säälimättä ajaa torpparinsa suuren lapsijoukon kanssa pois maaltaan mieron tielle. Hän kehottaa toveriaan yhdessä hänen kanssaan sytyttämään talon riihen ja tulipalon synnyttämän häiriön aikana ryöstämään isännän rahat. «Sietäisi kerran rangaista sitä Ruohomäen haltijaa. Rangaista niin että muistaisi vaan ahdistaneensa köyhää ja onnetonta». Asia päätetään ja yksi seurasta lähtee riihtä sytyttämään. — Tämä kaikki tapahtuu niin että tuskin sanallakaan viitataan siihen mitä ennen on kerrottu. Ensimmäisessä näytöksessä on Topra-Heikki vaan täynnä katkeruutta rikkaita ja varsinkin herroja kohtaan, toisessa esiintyy hän yht'äkkiä selvänä sosialistina eli «jalona ryövärinä», jommoisia tavataan runsaasti vanhoissa romaaneissa. Vasta sitten kun Matlena ja Vaaranen tulevat ja kertovat kaikki olevan entisellään jälkimäisen kodossa, muistaa Topra-Heikki lupauksensa Siljalle. Sen mukaan hän parantaa syynsä: hän ei enää lähdekkään murtovarkauteen ainoastaan Santalaisten tähden, vaan Matlenan, Siljan ja Villen, kaikkien kärsivien tähden! Sivumennen sanottuna olisi tekijä voinut paremmin käyttää sitä sisällisen taistelun aihetta, jonka pitkä, toimintaan vaikuttamaton rakkauden kohtaus Matlenan ja Heikin välillä hänelle tarjosi. Heltyminen saa Heikin oudosti deklamoimaan «tästä elämästä»; mutta se ei saa häntä kyselemään onko päätetty tehtävä tuottava onnea rakastetulleen tahi kellekkään muulle.

Mutta toisessa näytöksessä on muutakin vaillinaisesti perustettua. Mikä merkitys on oikeastaan Jaaralla? Mikä on syy hänen tunnonvaivoihinsa ja miksi hän tulee mielipuoleksi? Onko jo sitä ennen rikoksia tehty? Pää-

syy hänen keksimiseensä on kai se, että hän joutuisi Topra-Heikin surmattavaksi. Mutta onko se todennäköistä, että Topra tappaa mielipuolen, vaikka kohta turvatakseen itseään. Pohjalaisella on kyllä käsi lähellä puukkoa, mutta ani harvoin hän semmoisessa tilassa siihen tarttunee. Entäs sitten, onko tämä uusi rikos ollenkaan tarpeellinen? Jos tekijä on tahtonut osottaa, kuinka rikos synnyttää rikoksen, niin olisi toiselta puolen Topra-Heikin pitänyt huomata, että hän murhan kautta oli luopunut jalosta harrastuksesta sovittaa kohtalon puolueellisuutta. Pelko kiinnijoutumisesta ja omatunto (murhatun haamu) häntä tosin kovasti vaivaa, mutta kun kolmannessa näytöksessä kruunun miehet tulevat, rohkaisee hän mieltään ja rupeaa, niinkuin ensimmäisessä näytöksessä, purkamaan katkeruuttaan herroja ja rikkaita vastaan. Vasta silloin kuin hänen toverinsa vangitaan, Topra-Heikki murtuu: Ett'en sitä aavistanut! — — Voi kurjaa matoa mikä olen!

Tästä tarkastuksesta johtuu, ett'ei näytelmän toiminnassa ole sitä riittävien ja alati vaikuttavien perusteiden synnyttämää pakkoa ja loogillista johdonmukaisuutta, joka selittää kaikki mitä tapahtuu ja herättää katsojassa sen vakuutuksen ja tunnon, että semmoiset olot johtavat välttämättömästi semmoisia luonteita semmoisiin tekoihin. Tämä se on näytelmän pääheikkous. Me emme usko Topra-Heikin todellisuutta, emmekä usko semmoisen naivisen, ainoastaan sääliin perustuvan «sosialismin» johtavan suomalaisia työmiehiä törkeihin rikoksiin. Varsinaisesta sosialismista taasen ei meillä ole mitään kuultu. Laihialla ilmaantuneet sosialismin oireet olivat tiettävästi suoraan Amerikasta tuotuja eivätkä kansassa kehittyneitä. Jos rouva Canth olisi tehnyt jonkun ensimmäisessä näytöksessä kuvatun perheen jäsenen päähenkilöksi ja tyytynyt siihen, että hän olisi näyttänyt, kuinka köyhyys ja nälkä voivat johtaa rikokseen, niin olisi hänen teoksensa tullut yhtä todelliseksi kuin vaikuttavaksi. Kun hän sen sijaan yritti alkuaiheeseensa yhdistämään olematonta sosialismia, poikkesi hän siltä todellisuuden alalta, jolla hän itse on voinut havaintoja tehdä. Vai onko Savossa jotain sentapaista nähty kuin näytelmässä kuvataan?

Näytelmän horjuvassa taiteellisessa rakennuksessa olisi yksistään riittävä syy siihen, ett'eivät «Kovan onnen lapset» teaatterissa vaikuttaneet, mitä tekijä on toivonut; mutta toinenkin syy on olemassa. Ylempänä on kiitetty sitä kuvausta, jonka tekijä on luonut työmiehen kodosta. Se kiitos tarkoittaa esitystä luettuna, näyttämöllä vaikutti sekin puoli näytelmää vä-

hemmin suotuisasti ja saapi tämä tosiasia kysymään, onko täydellinen realismi teaatterissa samassa määrässä mahdollinen ja tekijän tarkoituksen saavuttamiseksi edullinen kuin kirjassa. Luullakseni niin ei ole laita; ei ainakaan nykyisissä oloissa. Jos ajattelemme sairasta poikaa ja hänen kuolemaansa, niin herättää hänen kohtalonsa, kirjaa kun luetaan, niin voimallisesti sääliämme, että tekijän tarkoitus siinä kohden varmaankin on saavutettu. Teaatterissa sitä vastoin tuli vaikutus liialliseksi ja sen tähden toiseksi kuin oli tarkoitettu. Todellisuudessa me kyllä voimme nähdä sairaan tuskia rientämättä pakoon, sillä sääli kanssaihmistämme kohtaan estää meitä poistumasta ainoastaan sen tähden, että näkö vaivaa mieltämme. Toista on kuin sairautta ja kuolemaa täydellisellä todellisuudella näytellään teaatterissa. Todellisuus on niin ankara, ett'emme voi sitä hyväksyä näytettäväksi. Vastenmielisyys on niin mahtava, että se estää illusioonia syntymästä ja samalla on tekijän tarkoitus menetetty. Samoin on nähdä ja kuulla työmiesten hillitsemätöntä viinanjuontia ja rallatusta. Todellisuudessa se herättää inhoa samoin kuin teaatterissakin, mutta jälkimäisessä yhtyy siihen en tiedä mikä erityinen raakuuden maku, joka sekin karkoittaa illusioonin. Kaikki ne kohtaukset, joihin olen viitannut, tuntuivat tuskallisen pitkiltä.

Tätä vastaan väitettäneen, että yleisö esim. Shakespearen näytelmissä kyllä suvaitsee näytettäväksi julmia rikoksia ja muuta kauhistavata, miks'ei sitten kappaleessa, joka kuvaa ihmisiä omasta maasta ja omasta ajastamme, yleisön keskeltä ja ympäriltä? Muistutus on aivan paikallaan, mutta siihen vastataan: vieras puku ja etäinen aika tekee eroituksen. On hyvin mahdollista, että semmoinen ulkonaiseen perustuva eroitus ei ole aatteellisesti oikeutettu, mutta sen olevaisuutta ja vaikuttavaisuutta ei voi kieltää. Realistinen kirjailija kuitenkaan ei siitä huoli. Hän syyttää yleisöä ennakkoluuloista, se tahtoo muka viihdyttää itseään siinä luulossa, ett'ei sen keskellä kauhistavaa pahaa ja julmia rikoksia tapahtuisikaan, ja hän tahtoo pakottaa veltostunutta yleisöä katsomaan pelottavia kuvaelmia lähimmästä läheisyydestä. Eikä siinä kyllä, että henkilöiden puku ja tavat ovat semmoisia kuin joka päivä näkee ympärillään, hän ei salli kuvaukselleen hituakaan sitä taiteeseen perustuvaa eroittamista jokapäiväisyydestä, joka voisi katsojassa herättää kauneuden vaikutusta. Kuvaus on oleva niin säälimättömästi todellinen kuin mahdollista ompi, sillä muka ainoastaan niillä ehdoilla voipi kirjailija ilmisaattaa yleisölle sen näkemyksen tosioloista, jonka hän pitää sille hyödyllisenä.

Tällä kannalla näyttää Minna Canth seisovan ja samaa kantaa on teaatteriinkin nähden Emile Zola koettanut ei ainoastaan puolustaa lukuisilla kriitillisillä kirjoituksilla, vaan myöskin edustaa draamallisilla teoksilla. Zolan etevin draamallinen tuote «Thérèse Raquin» on erinomaisen taidokkaasti kokoonpantu ja se opetus, joka siitä lähtee, on eetisesti ylen vaikuttava, mutta kuvaus niistä tunnon vaivoista, jotka syntyvät siitä kun vaimo antaa rakastajansa murhata hänen miehensä yhteisen onnen saavuttamiseksi, on niin karkean ankara, ett'ei yleisö ole kärsinyt sitä teaatterissa nähdä. Romaanin muodossa on kertomuksella ollut menestystä, mutta ei näyttämöllä. Kirjan vaikutus on näet lievempi ja mahdollinen kärsiä, jota vastoin sama kertomus näyttämöllä vaikuttaa liian kauhistavaisesti.

Tästä kaikesta johtuu, että kirjailijan välttämättömästi täytyy ottaa lukuun, että esitys näyttämöllä vaikuttaa paljon voimallisemmin kuin luettuna, ja sen mukaan tasoittaa ja rajoittaa kuvaustaan. Toiseksi hän ei myöskään saa unohtaa, että taideteos, joka ei synnytä mitään kauneuden tuntoa eikä ylevämpää todellisuuden tuntoa, kuin jos minkälaisten tosiolojen jäljittteleminen, ei ole taidetta. Jos hän ei tästä välitä, niin toivoo hän turhaan, että hänen teoksensa vaikuttaa parantavaisesti, johtavaisesti, ylentäväisesti, niinkuin jokainen runoilija toivoo ja niinkuin tiedetään todellisen taiteen voivan vaikuttaa. Näistä vaatimuksista ei voi luopua, vaikka myöntääkin lauseen «l'art pour l'art» vanhentuneeksi. Runoilijalle olkoon myönnettynä ja pidettäköön se hänen velvollisuutenaankin käyttää taidettaan jonkun tarkoituksen hyväksi taikka oikeimmin valita aiheita, jotka koskevat ajan kysymyksiä ja rientoja; mutta, jos hän todella tahtoo jotakin voittaa, niin tulee hänen varoa, ett'ei hän anna tarkoituksensa turmella välikappaletta, niin että se tulee voimattomaksi. Mitä «Kovan onnen lasten» runoilijaan tulee on hän siksi harvinainen kirjailijakyky, että jokaisen suomalaisen kirjallisuuden ystävän täytyy sydämestään toivoa, että hänen tuotteliaisuuttaan johtaisi ei ainoastaan jalot tarkoitusperät, vaan myöskin oikea käsitys taiteen laeista; sillä, sanottakoon mitä tahansa, niitä on olemassa semmoisia, joita eivät ajanvirtaukset voi muunnella. Sen todistaa kaikkien aikojen taide ja runous kaikessa minkä ne ovat pysyvätä luoneet.

Varsin ikävänä asiana on pidettävä, ett'ei rouva Canth itse saanut nähdä näytelmäänsä teaatterissa. Siitä olisi hänelle varmaankin ollut suurta hyötyä. Nyt voi tekijä ja moni muukin luulla, että kappale olisi hyvinkin menestynyt, joll'ei näyttämistä olisi kielletty. Kirjalliselta kannalta siis ei

lakkauttamista ainakaan taida hyväksyä. Siitä tavasta päättäen, jolla lukuisa yleisö arvosteli näytelmää, voi olla vakuutettu, ett'ei moni olisi käynyt sitä toista kertaa katsomassa, vaan olisi näytteleminen ilman kieltoakin pian lakkautettu. Semmoinen kokemus olisi ollut terveellinen draamallisen runoutemme kehitykselle.

Itse näytteleminen suoritettiin oivallisesti. Siinä oli täydessä määrässä sitä todellisuutta, jolla teaatterissamme kotimaiset, yhteisen kansan elämää kuvaavat näytelmät tavan mukaan esitellään. Hra *Leino* (Topra-Heikki) sai hyvin näkyväksi pohjalaisen vilkkaan ja voimallisen luonteen, vaikk'ei hän voinut saada osaansa enemmän todelliseksi kuin tekijä. Muista ansaitsevat rouva *Rautio* (Silja) ja hra *Rautio* (Vaaranen) sekä neidet *Finne* (Maiju) ja *Salenius* (Matlena) tärkeimpien roolien edustajina mainitsemista.

Toinen uusi programmi oli saksalainen huvinäytelmä «*Tohtori Klaus*», jonka helposti tuntee Adolf l'Arrongen, «Puutarhurin tytärten» tekijän, kädestä lähteneeksi. Jälkimäisessä viime keväällä näytetyssä kappaleessa kuvattiin äitiä, joka liian hennosti kasvattaa tyttäriään; nyt esitetyssä teoksessa tapaamme appivaarin, joka on liian löyhä vävypoikaansa kohtaan. Ukon velttoudesta syntyneen häiriön nuoressa aviossa sekä muutkin kappaleessa kuvatut selkkaukset saapi kuitenkin Klaus tohtori järkevien määräystensä kautta parantumaan, niin että kaikki päättyy erinomaiseen sopusointuun. — Tämä näytelmä on vuodelta 1878. Ympäri Saksaa on sitä tavattomalla menestyksellä näytetty. Ajatuksen kannalta ei kappale siedä suurta huomiota. Siksi on siinä liian vähän alkuperäistä elämäntutkimusta; mutta se on taidokkaasti teaatteria varten sepitetty ja tarjoaa miellyttäviä osia näyttelijöille.

Hra *Leino* näytti tunnetulla rutiinilla tohtoria, jonka jäykkä ja karkea ulkopuoli kätkee jalon, hellän sydämen, samoin kuin Marlittin sankareissa on tavallista. Niinikään suorittivat useimmat muut tavallisuuden mukaan tehtävänsä — niin hrat *Pesonen*, rikkaana appivaarina, *Vallenius*, ensin keveämielisenä sitten kunnollisena vävypoikana ja *Veckman*, nuorena rakastajana sekä neidet *Borg*, «rouva tohtorina», *Finne* sievänä ingénue'nä ja *Stenberg* emännöitsijänä (paraana ensimmäisen näytöksen pienessä tutkintokohtauksessa). Ainoat, jotka tällä kertaa vetivät puoleensa erityistä huomiota, olivat rouva *Rautio*, joka näytteli nuorta paronitarta maltillisesti ja somasti, sekä hra *Lindfors*, tohtorin kuskina. Tämä herrasmies, Lubowski nimeltä, on 14 vuotta «työskennellyt tohtorin kanssa» ja sen kautta itsekin

tullut tohtorimaiseksi. Hän tuottaa näytelmälle ilveilyntapaisia kohtauksia, jotka kovasti naurattavat katsojia. Hra Lindforsin yhä edistyvälle kyvylle oli tämä alkuperäinen tyyppi oikein mieluinen tehtävä ja vaikka hän muutamin paikoin (esim. nojatessaan rouvan tuolin selkään) loukkasi säädyllisyyden tuntoa, oli hän yleensä oivallinen ja aikaansai varsinkin pääkohtauksessaan, jossa hän tohtoroitsee sairasta talonpoikaa, iloisimman vaikutuksen.

Björnsonin suuri näytelmä »*Maria Stuart Skotlannissa*», joka sitten ilmaantui näytäntöluetteloon, ei ole teaatterille tuntematon. Se näytettiin ensi kerran jo v. 1880, jolloin pääosaa toimitti neiti K. Avellan. Nyt esiintyi rouva *Aalberg-Kivekäs* viehättävänä ja onnettomana kuningattarena ja loi hänestä kuvan, joka taiteellisuuden puolesta kilpailee näyttelijättäremme kaikkein etevimpien roolien kanssa. Harvoin on hän näet tarkemmin tutkinut tehtäväänsä, ja sen suoritus tuntui hyvin raittiilta, tottumukseksi tulleista käänteistä vapaalta. Jo ensimmäisessä näytöksessä teki hän Marian luonteen ihan selväksi. Sekä olennossa että puheessa osasi näyttelijätär erinomaisen hyvin yhdistää kuningattaren ylevyyteen lumoavan, oikullisen naisellisuuden, suoden jälkimäiselle juuri sen verran ylipainoa kuin tarpeellista oli, osottaaksensa että se oli perussyy hänen onnettomuuteensa. Kolmannen kuvauksen intohimoisissa kohtauksissa samoin kuin tuskallisessa kaksinpuheessa Bothwellin kanssa näytelmän loppupuolella oli esitys suurellainen niinkuin ainakin semmoisissa tiloissa, mutta näyttelemisessä tuskin oli mitään jonka vertaista ei ennen olisi nähty. Sen sijaan tulee erittäin kiittää kohtauksia Knoxin ja Bothwellin kanssa kolmannessa näytöksessä. Varsinkin edellisessä ei ollut mitään, joka olisi muistuttanut jotakin entistä roolia. Arvatenkin sen tähden tuntui esitys niin uudelta, mutta varmaan siitäkin syystä, että se oli niin puhdasta, jaloa taidetta. Maria tuntee, että Knox ei välitä naisen ihanuudesta eikä viehätyksestä, ja asettaa hän sen tähden kaikki mitä hänessä on ylevätä ihmisyyttä ja hienompaa sivistystä taipumatonta uskonkiihkoa vastaan. Joka sana saapi omituisen sydämestä käyvän värityksen ja kasvot ja kädet ja koko ruumis puhuu mitä kieli lausuu. Katsojan järki ja sydän ovat hänen puolellaan ja kun kuningatar sitten Bothwellin tultua antaa vaaralliselle kevytmielisyydelleen sanan vuoron, niin tuntuu se aivan oikeutetulta. Sanalla sanoen mestarillinen näytteleminen tekee Marian kohtalon täysin ymmärrettäväksi ja jos häntä täytyy moit-

tiakin, niin ei kumminkaan voi olla häntä säälimättä. Sehän juuri lie ollut runoilijankin tarkoitus.

Mitä muihin osihin tulee, suoritettiin ne niin, että yhteisnäyttäminen oli eheä ja vaikuttava. Hra *Ahlberg* kuvasi hyvällä menestyksellä Darnleytä. Marian puolison poikamaisuus ja heikkous tuli oikein esitetyksi, ja siten myös kuningattaren ylenkatseellinen käytös häntä kohtaan ymmärrettäväksi. Sen ohessa on hra *Lindforsia* kiittäminen siitä luontehikkaasta tavasta, jolla hän esitti vanhaa Ruthweniä. Hra *Leinon* Bothwellia on vaikeampi täydelleen hyväksyä vaikka luonteen esitys oli johdonmukainen. Hän laski siksi suurta painoa Hepburnin raakamaisuuteen, että Marian turvautuminen häneen jo alusta alkaen näyttää oudolta ja pelottavalta. Rizziona oli hra *Sala* melkein väritön kuningattaren suosikiksi ja salaisia tarkoituksia ajavaksi italialaiseksi. Hra *Falck* taasen ei jaksanut kannattaa Knoxin mahtavaa osaa. Hänen jäykkyytensä oli sanoissa eikä olennossa, vaikka näyttelijä parastansa koetti. Muut roolit vaativat vähempää kykyä. Mainitseminen on kuitenkin neiti *Borg*, joka teeskentelemättömyydellään miellytti William Taylorina, ja hra *Halme*, joka ensi kerran esiintyen välttävästi täytti Lethingtonin jaarlin osan.

Mutta mitä sanoa siitä kylmäkiskoisuudesta, jolla yleisö on vastaanottanut semmoista taidenautintoa, jota teaatteri tämän kappaleen näyttämisellä on tarjonnut? Näytelmä on suurellainen, tosirunollinen kuvaelma historiallisesti merkillisestä henkilöstä ja ajasta, draamallinen esitys on yleensä hyvin kiitettävä, pääosaan nähden harvinaisen taiteellinen — mutta kuitenkin on joka toinen sija tyhjä. Tästä olisi paljo sanottavaa, mutta mitä ne sanat auttavat. Hyvä, jos teaatterillamme on elinvoimaa kestää nykyistä rauta-aikaa.

E. A—n.

Minna Canth „Kovan onnen lapsista".

Koska «Kovan onnen lapsia» niminen kappale on tullut tavallista suuremman huomion esineeksi ja sen tarkoitustakin on hyvin eri tavalla arvosteltu, tahtoo Valvoja asianomaisten luvalla julkaista otteen eräästä tekijän kirjoittamasta kirjeestä, joka näytelmän tarkoitusta arvosteltaessa ansaitsee huomiota. Lisäämme vaan, että tohtori Aspelinin arvostelu jo oli kirjoitettu ennenkuin saimme tämän otteen käytettäväksemme.

Rouva Canth kirjoittaa viimeisestä näytelmästänsä:

— — — — — — — — — — — — — — —

«Mutta elkööt luulko että Topra-Heikki siinä minua edustaa. Olen vaan tahtonut näyttää, mihin tuo kurjuus vie uhkamielisen ja voimakkaan luonteen, niinkuin taas toiselta puolen Siljassa olen tahtonut tuoda esille nöyryyden ja hurskaan resignationin». — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — —

— — — «En ole ottanut lukuun mitä semmoinen kuva vaikuttaa katsojissa, en edes sitäkään, sopiiko se näyteltäväksi, vai ei. Jos kuva on surkea, mieltä masentava, ei se ole minun syyni.

Väitetään että olen liioitellut. Se ei ole totta. Suurempaa köyhyyttä ja puutetta, suurempaa, paljon suurempaa siveellistä kurjuutta olen nähnyt, kuin mitä siinä näytelmässäni kuvannut olen. Niin paljon kuin minulle oli mahdollista, koetin käyttää heidän omia sanojaan. Mutta noteskirjallani voin todistaa että raaimmat, ilkeimmät syytökset ja uhkaukset olen kuitenkin jättänyt pois, sillä ne eivät sopineet Topra-Heikin luonteelle.

Ehkä myöskin kysytään miksi en ottanut tapauksia ympäriltäni? Sen vuoksi, että ne olivat liian lähellä. Täytyi työntää aine kauvemmaksi luotani, nähdäkseni sitä perspektiivissä. Murhapoltot Laihialla, muutamia vuosia takaperin tarjoutuivat esille. Luotettavalta taholta olin nimittäin kuullut, että ne lähtivät uhkamielisistä intohimoista.

«Topra-Heikki ei kadu tekojaan», sanotaan. «Hän on samallainen alusta loppuun saakka».

Minusta nähden on kuitenkin päivän selvää, että hänen sisällinen voimansa on murtunut siitä hetkestä saakka kuin hän rikoksen teki. Minkätähden hän, ennen niin rohkea ja pelkäämätön, heti sen jälkeen on heikko kuin lapsi, turvautuu voimattomaan naiseen ja antautuu hänen hoidettavakseen? Minkätähden tuo halu päästä Amerikkaan, uutta elämää alkamaan? Miksi on hän nyt niin suuri pelkuri, ett'ei uskalla tulla sisään, ennenkuin Matleena tiedustelee, onko muita tuvassa? Miksi kammoo hän noita rahoja, niin ett'ei siedä niitä nähdä? Mistä syystä tahtoo hän kätkeä niitä Villen sänkyyn, antaa niitä Villen hyvän haltijan huostaan? Miks' ei hän syö eikä nuku?» — — — — — — — — — — — —

«Topra-Heikki sortuu sisällisesti juuri sentähden että hänen omatuntonsa on valpas». — — — — — — — — — — —

Kotimaan kirjallisuutta.

P. Päivärinta, Isäin pahat teot lasten päälle. Porissa 1887, Adolf Allardt Hinta 2 m. 25 p.

— — Elämän havainnoita, VII, VIII, IX. Porvoossa 1886—1888, Werner Söderström. Hinta 1 m. 50 p. kukin.

Alkio, Kuvaelmia Etelä-Pohjanmaan kansan-elämästä. Teerelän Perhe. I ja II osasto. Vaasassa 1887, Vaasan painoyhtiön kustantama. Hinta 4 m.

Eero Sissala, Heikki Helmikangas. Helsingissä 1887, G. W. Edlund. Hinta 4 m

Kario, Väsyneen haudalla. 2 painos. Tampereella 1888, Hj. Hagelberg. Hinta 50 p.

Juho Laine, Onnen vaiheet. Porissa 1888, Adolf Allardt. Hinta 50 p.

Kaikista meidän nykyisistä kirjailijoistamme on P. Päivärinta kenties enin suosittu. Hänen teoksiaan on käännetty muillekin kielille. Ja nekin, jotka muuten eivät suomalaista kirjallisuutta liioin suosi, myöntävät Päivärinnalle suuren arvon. Kaikkeen tähän on pätevät syyt. Tuskinpa lieneekään toista kirjailijaa, joka on luonut niin tyypillisiä kuvia kansamme elämästä, sen taisteluista ja kehityksestä. Muutamiin pieniin kuviin on hän yhdistänyt vuosisatojen taistelujen pääpiirteet:

Ensinnäkin uudisviljelys, taistelu kovaa, karua luontoa vastaan, — ja hallaa, joka yhdessä yössä hävittää kaiken toivon — toivonko? — ei! — tämä pitkän pitkä taistelu on tehnyt sitkeäksi, lujaksi, se on karaissut, se on terästänyt mielen ja ruumiin. Moni on sortunut, on masentunut, mutta on aina sittenkin ollut semmoisia, joilla on ollut luottamusta. — Niin, ken ei ole lukenut «Hallayötä» ja «Uudistaloa».

Ja sitten lämpimät, valoisat sivistysriennot. Olen tahallani käyttänyt sanoja lämmin ja valoisa, sillä lämmittäviksi ja valaiseviksi käsittää Päivärinta kansanvalistuksen ja sivistyksen vaikutuksia. Meidän maassa on useita, jotka melkein peljäten katselevat, kuinka uuden ajan pyrinnöt ja katsantokannat leviävät yhä laajemmalti, tunkevat yhä syvemmälle kansaan. He pelkäävät kansan turmeltuvan, kadottavan puhtaan yksinkertaisuutensa, lujan uskonsa ja luottamuksensa. Toisin katselee asiaa Päivärinta. Hän kuvaa kuinka sivistys, valistus valaisee ja lämmittää, kasvattaa ja kehittää, antaa voimia kovaan taisteluun, ja tekee elämän rikkaaksi, antaa sille sisällystä. Ja minä luulen, että hän on oikein kuvannut kansamme yltyvää sivistystarvetta, tiedon halua, sen heräävää itsetuntoa ja kansallistunnetta. Itse hän on sitä kokenut ja likeltä sitä katsellut. — Hänen useimmissa kertomuksissaan tulee tämä katsantokanta näkyviin.

Päivärinnan useimmista teoksista on ennen laveammin puhuttu Valvojassa. Olen vain tahtonut mainita, mitkä minun mielestäni hänen tuotteittensa huomattavimmat ominaisuudet ovat. Taas on hänen ahkerasta kynästään ilmestynyt koko kasa teoksia ja niistä olisi aikomukseni vähän tarkemmin puhua.

Ensinnäkin mainitsen: *Isäin pahat teot lasten päälle.* Se on kyllä tänä vuonna painettu, mutta jo muodosta päättäen on se paljon aikaisemmilta ajoilta. Ja niin se kuuluu olevankin. Jo useampia vuosia on se ollut tekijällä valmiina, vaikka hän ei ole ennen sitä painoon toimittanut. Mutta kirja onkin tekijänsä kenties heikoin teos, ja sen vuoksi lie sen julkaiseminen häntä itseäänkin arveluttanut.

Kirjan sisällys on lyhyesti seuraava: On Lauri niminen mies, joka kasvattaa huonosti lapsiaan. Hän ei heitä rankaise, kun he pahojaan tekevät, vaan vielä puoltaa. Ja niin hänen lapsistaan kasvaa kerrassaan huonoja ihmisiä. Alussa he näyttävät menestyvän, mutta sitte alkavat he joutua kaikin rappiolle. Ja kun he itse eivät ole minkäänlaista kunnollista kasvatusta saaneet, eivät he osaa lapsiaankaan sen paremmin kasvattaa, vaan niistä tulee kaikista poikkeuksetta täysiä konnia. Mitä rikoksia melkein vain ajatella voipi, tekevät nämä Laurin lapset ja lapsenlapset. Kirjan lopulla Laurin poika Juho kuolee vanhana miehenä suurimmassa kurjuudessa viinapullo kädessä, ja hänen lapsensa ja sisartensa lapset ovat kaikki Siperiassa tai elin-aikaisessa vankeudessa. Eikä pahuus Laurin perheeseen ole rajoittunut, vaan se on levinnyt ja turmellut melkein koko paikkakunnan.

Täytyy myöntää, että kuvaus on yleensä johdonmukainen, mutta sittenkin epäilyttää se seikka, ett'ei neljän perheen lapsissa ollut ainoatakaan kunnon ihmistä, ei edes vähän muita parempaa. Eikä heidän elämässään ole kuvattu ainoatakaan valoisampaa kohtaa, ainoatakaan epäilyksen tai katumuksen hetkeä. Ainoastaan Juho myöntää kuolinhetkellä väärin kasvattaneensa lapsiaan. Ovathan sekä Laurin että Juhon vaimot jaloja ja hyviä, kumma, että he eivät ole ollenkaan voineet vaikuttaa, ei edes lasten pieninä ollessa.

Kuvaus on usein liian raaka; säälimättä kerrotaan useinkin tapauksen inhottavimmatkin yksityisseikat. Mainitsen vaan Vanhanviran ja Valvoherran yöllisen velkakirjan väärennyskohtauksen.

Kovin vastenmielinen tapaus on se, jossa vangittu isä ja poika tappelevat ja nimismies tulee pamppuineen väliin. Sitä seuraavan kuvauksen, jossa sekä poikaa että isää julkisesti ruoskitaan, ja jossa kokoontunut kansa osottaa myötätuntoisuutta rikoksellisia kohtaan ja raaistuu ja hurjistuu raa'asta näyttelystä, uskon kyllä todenmukaiseksi, mutta oliko se tähän enää tarpeen?

Ikään kuin vastapainoksi on tekijä pannut omia mietelmiä, paheksuvia ja inhoavia huudahduksia, niinkuin: «Eikö se ollut hirveää?» «Hyi!» j. n. e. Kehittyneempää lukijaa ne vain häiritsevät; kuvauksen pitää olla semmoisen, että se itsessään herättää lukijassa tämmöiset mietelmät.

Mutta niinkuin jo ylempänä sanoin, on tämä teos aikaisemmilta ajoilta; myöhemmissä teoksissa tekijä on välttänyt tämmöisiä heikkouksia ja ne ovat muodoltaan kaikin puolin ehyempiä ja hienompia.

Seitsemäs vihko Elämän Havainnoita ilmestyi jo vuonna 1886. Siinä on kolme pienempää eri kertomusta. Ensimmäisessä, jonka nimi on «Rautamies», tekijä, niinkuin useissa muissakin, kertoo, mitä hän matkoillaan on sattunut näkemään ja kuulemaan. Muuan rautatientyömies siinä kertoo elämänsä vaiheet. Mainitsen siitä sivumennen muutaman rivin, jotka hyvin kuvaavat tekijän, ja yleensä suomalaista luonnetta. Kun «rautamies» häpeilee ja ujostelee lauluaan, sanoo siihen tekijä: «. . . se oli niin surullisen viehkeää, että sitä kuuntelisin aina».

«Hairahdus»-nimisessä kertomuksessa tekijä on poikennut tavalliselta alaltaan; siinä kuvattavat henkilöt kuuluvat näet ylempiin kansan luokkiin. Sisältö on semmoinen: Kaksi ylioppilasta, lapsuuden ystävää, käy kesämatkalla pappilassa, jossa on kaksi viehättävää tytärtä; molemmat rakastuvat nuorempaan. Mutta sitten pettää toinen lapsuuden ystävistä toisen, hän kirjoittaa vanhemman sisaren nimessä ystävälleen kirjeen. Seurauksena on, että ystävä rupeaa ajattelemaan vanhempaa sisarta, unohtaa nuoremman ja menee naimisiin vanhemman kanssa. Petollinen ystävä saa sitten viimein nuoremman, mutta tämä kuihtuu ja surkastuu. Vanhempi sisar saa pari vuotta onnellisesti naimisissa oltuaan satunnaisesti petoksesta tiedon ja siitä hetkestä on ilo ja rauha mennyt. Hän suree kovasti, muuttuu muuttumistaan, rupeaa juomaan ja kuolee kurjana. Kyllähän kertomuksessa on monta hyvää yksityiskohtaa, ja onhan se yleensä jotensakin johdonmukainen, mutta pääjuoni epäilyttää. Se seikka, että kolme kaikin puolin jaloa ja kunnollista ihmistä omatta syyttään joutuu kurjuuteen, että heidän koko elämänsä onni sortuu yhden väärennetyn kirjeen kautta, se ei tunnu luonnolliselta.

Elämän Havaintojen kahdeksannessa ja yhdeksännessä vihossa on Päivärinnan paraimpia kertomuksia. Muotonsakin puolesta ovat ne entisiä paljoa täydellisemmät. Kertomus esiintyy luontevasti ja sujuvasti.

«Rautavaimoja» ja «Sokea» ovat kuvauksia kansan-elämästä. Tekijä on kai itse nähnyt ja kuullut, mitä hän niissä kertoo.

Vähän laveammin tahtoisin puhua kahdeksannen vihon viimeisestä kertomuksesta, jonka nimi on «Kuihtunut vesa». Siinä on tekijä ottanut kuvatakseen uusia aloja. Mielestäni hän on täydellisesti onnistunut.

On varakkaan talon poika. Hänessä on sanomaton opin- ja lukuhalu, mutta isintimä ei sitä mitenkään suvaitse. Viimeinkin pääsee poika äitinsä avulla kansakouluun ja sitten lyseeseen. Jo aivan lapsena luonnottomat kotiolot ovat tehneet hänen luonteensa umpinaiseksi, yksipuoliseksi ja araksi. Ja samaan suuntaan se kehittyy. Hän ei voi vapautua luonteensa siteistä, eikä perehtyä uusiin oloihinsa. Ja sitten hän rakastuu papin tyttäreen, mutta hän ihailee häntä sanattomana, kaukaa, uskaltamatta mitenkään lempeään osottaa. Siitä hän kumminkin saa voimia työhön. Mutta kun hänen ainoa ystävänsä joutuu kihloihin papin tyttären kanssa, niin hän

murtuu. Samalla kohtaavat häntä monet muut onnettomuudet. Hänen isintimänsä on tuhlannut hänen omaisuutensa. Hänellä ei ole varoja jatkaa opintojaan. Ja hän muuttaa äitinsä kanssa pieneen mökkiin asumaan. Mutta hän on runoilija. Hän kirjoittaa ja kirjoittaa, mutta ei uskalla mitään julkaista.

Niihin aikoihin alkaa herännäisyys niillä tienoin päästä suureen valtaan. Äiti taipuu siihen ja silloin hän alkaa pitää poikansa runoilua syntinä. Poika taistelee äitiään vastaan. Viimein hän väsyneenä taipuu, ja erään saarnamiehen ja äitinsä vaikutuksesta hän polttaa kaikki, mitä hän on kirjoittanut. Mutta siihen sortuvat hänen viimeisetkin voimansa ja hän masentuu kokonaan.

Niinkuin jo sanoin, on tekijä mielestäni tässä täydellisesti onnistunut. Luonteen kehittyminen on erittäin hyvin kuvattu. Tekijä on tunkenut syvemmälle, kuin koskaan ennen.

«Sovittaja» on Päivärinnan hienoimpia ja tuntehikkaimpia kuvauksia.

«Paljon uutta» on erinomaisen hauska ja luonteva.

Viimeisessä «Keron Heikki» nimisessä kertomuksessaan on Päivärinnalla vanha, mieluisa aine kuvattavana: miten sivistys ja valistus anastavat alaa kansan keskuudessa.

Eero Sissalassa on meillä uusi kansankirjailija. Hänkin on kansan keskuudesta lähtenyt mies, joka ei ole suurempaa opillista sivistystä saanut. Nyt kuuluu hän asuvan pääkaupungissa harjoittaen jotain ammattia. Kirjansa, *Heikki Helmikankaan*, on hän jo kauvan sitten kirjoittanut omaksi ilokseen vain; ei hän sitä ollut painettavaksi aikonutkaan, mutta muutamat ystävät ovat toimittaneet sen julkisuuteen. Tohtori Eliel Aspelin, joka on kirjan ulkonaista asua tarkastanut, on kirjoittanut esipuheen. Siinä hän selittää, millä oikeudella Sissala uskaltaa esiintyä julkisuuteen. Ja niinkuin hän sanoo, tekee se esiintymisen oikeutetuksi, että tekijä kertoo, mitä hän itse on nähnyt ja kokenut, kuvaa elämää, jota hän itse on elänyt. Ja niin todellisuudesta ovat ulkonaiset piirteet otetut, että se, joka ei entisestään tunne niitä seutuja, joissa kertomus liikkuu, ei malta olla ottamatta karttaa käsiinsä ja siitä tutkimatta, miten ne Ängeslevän, Tyrnävän ja Temmesjoet oikein juoksevat, ja missä mikin kirkko on j. n. e. Ehkä tekijä siinä joskus menee liian pitkällekin, liian laveasti kertoo Limingan ja sen lähiseutujen oloja.

Jos vertaamme Eero Sissalaa Päivärintaan, niin mielestäni Sissalan luonteen ja kuvausten pääominaisuuksia on erinomainen mielen hilpeys ja tyytyväisyys. Päivärinta on usein katkera, Sissala ei koskaan. Hänen kuvaamansa henkilöt ovat useimmat jaloja, ja jos heidän joukossaan on huonompiakin, niin hän ilokseen huomaa niissäkin olevan jonkun hyvän puolen. Jos asettuu tekijän kannalle, voisi mielestäni sanoa hänen kuvaustaan idealistiseksi. — Köyhä poika, joka viettää lapsuutensa äitinsä tekemässä

turvetöllissä, viimein monien ponnistusten perästä pääsee komean Helmikankaan talon isännäksi. Semmoinen on kirjan sisällys parilla sanalla sanottuna.

Niin idealistinen kuin kuvaus onkin, niin se ei ole mitenkään etsittyä, tavoteltua. Sissala on tarkka havaintojen tekijä, ja hänellä näkyy olevan erinomainen muisti; lukemattomat pienet piirteet ovat todellisuuden mukaan huomatut ja kuvatut. Kertomus edistyy luontevasti, sujuvasti ja teeskentelemättä.

Toisestakin uudesta kansankirjailijasta on vielä puhuttava. Hän kutsuu itseään *Alkioksi* ja «Teerelän perhe» nimisessä kirjassa hän kuvaa kansan-elämää Etelä-Pohjanmaalla.

Teerelän vanha isäntä ja hänen molemmat poikansa ovat suuria juoppoja ja oikeita vanhoillaolijoita, he rakastavat kaikkea «vanhaa hyvää» ja vastustavat kaikkea uutta, jokaista parannusta. Talossa on tytär, joka on muuta talonväkeä paljon parempi. Johanna, se on tyttären nimi, joutuu naimisiin Joonas nimisen miehen kanssa, joka tulee Teerelään kotivävyksi. Joonas on mies kaikin puolin, hän harrastaa edistystä kaikilla aloilla, mutta kovasti saa hän taistella, ennenkuin vähitellen menestyy harrastuksissaan. Teerelän molemmat pojat joutuvat rappiolle, ukko taas kääntyy vanhoilla päivillään jumaliseksi. Tämmöinen on kirjan sisällys lyhyesti kerrottuna.

Kuvatessaan Teerelän perheen vaiheita luo tekijä eteemme vaihtelevia kuvia Etelä-Pohjanmaan kansan elämästä, sen hyvistä ja huonoista puolista. Kertomuksen alku on sijoitettu kultaisen kotipolton aikoihin, ja juoppous onkin suuren suuri. Viinaa tulvailemalla tulvailee, se saattaa talot rappiolle, ihmiset laiskoiksi ja veltoiksi työhön, mutta hurjiksi tappeluihin. Kansa onkin «pohjalaista» hurjaa luonnetta, ja viina sen saattaa raivoisaksi. Erinomaisen elävästi kuvaa tekijä tuommoista maankuulua hurjaa temmellystä, joka päättyy murhaan.

Johannan ja Joonaan häitä kuvattaissa on etnograafi päässyt voitolle. Tarkan tarkasti kerrotaan kaikki temput ja tavat, joita sen puolen häissä on tapana noudattaa. Kyllähän kuvaus itsessään on hauska, mutta näin muun kertomuksen sisään pistettynä tuntuu se melkein liian pitkältä.

Oivallisesti on muun muassa kuvattu kunnankokousta, jossa kansakoulunpuoltajat pääsevät voitolle.

Yleensä Alkiolla on tarkka havaitsemiskyky, ja hänen havaitsemiensa kuvaaminen näyttää hänelle tuottavan iloa. Hän kertoo objektiivisesti, innostumatta ja kiihtymättä; mutta sujuva esitys ja kuvauksissa ilmaantuva reipas henki virkistävät ja harrastuttavat lukijaa.

Yllä olemme puhuneet kolmesta kansankirjailijasta: Päivärinnasta, Sissalasta ja Alkiosta. Kaikki he ovat kansan keskuudesta lähteneitä, ja kaikki he kuvaavat elämää semmoisena, kuin se on, kuin he ovat oppineet sitä tuntemaan.

Heille vastaisia ovat *Kario* ja *Juho Laine.* Hekin ottavat aiheensa etupäässä kansan elämästä, mutta he eivät tyydy jokapäiväisyyteen, vaan tavottelevat kummallisia «onnen vaiheita». Mutta sen vuoksi he eivät olekkaan onnistuneet, heidän henkilönsä tuskin ovat todellisia ihmisiä, vaan romantiseerattuja, luonnottomia mielikuvituksen luomia.

Päivärinta, Sissala ja Alkio sitä vastoin kuvaavat vain tavallisia ihmisiä, semmoisia joita me kaikki olemme todellisessa elämässä nähneet. Ja kuitenkin ovat heidän kuvauksensa hyvin erilaisia, sillä kukin kuvaa näkemäänsä oman luonteensa valossa. Päivärinnan henkilöt usein ovat tyyppejä, pahat ovat kerrassaan pahoja, jalot oikein jaloja. Monesti hän on surumielinen, jopa katkerakin; kenties innostuu liiaksikin jotain epäkohtaa kuvatessaan.

Alkio on «realisti», hän on tarkka epäkohtien kuvaaja, mutta ne herättävät hänessä enemmän ylenkatsetta kuin surua; vilppaana hän luottaa parannuksiin ja edistymiseen.

Sissala taas on tyytyväinen ja hilpeä, suo mielellään kaikille hyvin käyvän.

Toiselta puolen taas ovat Päivärinta ja Sissala lähempänä kansaa, kuvattavaansa, kuin Alkio. He arvostelevat asioita kokonaan kansan miehen kannalta, etenkin Sissala. -- Päivärinta on heistä kaikista enin kokenut ja nähnyt.

Alkio ei seiso aivan kansan miehen kannalla. Hän kertoo paljon, joka yksistään huvittaa kehittyneempää lukijaa, semmoista, joka itse ei elä suorastaan samanlaista elämää, kuin kuvattu on.

Toivon, että he kaikki vielä rikastuttavat alkavaa kirjallisuuttamme ja piirtävät vielä monta kuvaa kansamme elämästä.

O. R.

Arne Garborg, Kyläkertomuksia. Suomentanut *Minna Canth.* Helsingissä 1886, G. W. Edlund. Hinta 1 m. 75 p.

Tehdäksensä etevän norjalaisen kirjailijan Arne Garborgin suomalaiselle yleisölle tutuksi rouva Minna Canth on hänen vuonna 1884 ilmestyneestä «Forteljingar og Sogur» nimisestä kertomuskokoelmastansa suomentanut kolme kertomusta; ne ovat: «Huonoa sukua», «Kosto» ja «Paholaiselle myöty». Lisäksi on esipuheeseen suomennettu ote eräästä Georg Brandesin kirjoituksesta, jossa älykäs tanskalainen arvostelija pirakasti, kuten ainakin, kuvailee Garborgin kirjailijaluonnetta. Käännöstä emme ole voineet alkutekstiin verrata, mutta hyvin elävästi se tuntuu kuvaavan Garborgin voimaperäistä, väririkasta kirjoitustapaa; sitä lukiessaan tuskin muistaa, että teos on puettu vieraaseen kieleen.

Kaikki kolme kertomusta kuvaavat, mitenkä luonnolliset ja itsessään oikeutetut tunteet, kun niitä sukuylpeyden, rikkauden taikka etuluulojen takia sorretaan, muuttuvat tuhoavaksi tuleksi, joka sekä sortajat että sorretut

pilalle polttaa. Mestarin kädellä on henkilöiden tunne-elämää kuvattu; saapipa tekijä lukijan mielen valtaansa, niin että esim. sekin vaikutus, jonka paholaisen manaus (viimeisessä kertomuksessa) tekee toimiviin henkilöihin, milt'ei tartu lukijaankin. — Kovin arveluttavalta muuten meistä tuntuu, kun törkeä taikausko esiintyy sielun-rauhan palauttajana!

Mainiosti Garborgin Kyläkertomukset ovat kerrotut, sitä ei voi kieltää. Mutta epäiltävää on mielestämme kuitenkin, onko noiden hehkuvien intohimojen kuvaaminen lukijoille terveellistä, kun ei niiden vastapainona juuri ollenkaan ilmaannu mitään itsensä hillitsemisen voimaa, mitään järjen ohjaamaa tahdon lujuutta. Veltostuneita hermostoja semmoiset kuvaukset kyllä kiihottavat; mutta tokkohan ne monta lukijaa innostuttavat taisteluun etuluuloja ja itsekkäisyyttä vastaan? — —

Meitä vähän kummastuttaa, että rouva Canth on Garborgin kirjailijatointa edustamaan valinnut nämät kertomukset eikä hänen mainioita «Bondestudentar»iansa. Tosin Garborgin kertojakyky ilmestyy vielä loistavampana näissä jännittävissä pikkukertomuksissa kuin Bondestudentareissa, joka teos paikoittain runsas-aineisen sisältönsä tähden tuntuu hieman raskaalta. Mutta kaikissa tapauksissa se on pohjoismaiden uudemman kirjallisuuden tärkeimpiä teoksia; suomalaiselle lukijakunnalle se varmaan antaisi paljon miettimisen aihetta. Toivomme, että senkin osaksi tulee yhtä taitava suomentaja, kuin Kyläkertomusten; sillä suomennettava se on.

O. E. Tudeer.

Aalto S., Kariviittoja. Novelli. Porvoossa 1888, Werner Söderström. Hinta 1 m. 25 p.

Sievä, vaatimattomasti esiintyvä kirjanen. Niiden hyödyksi, jotka purjehtivat aviolämän merellä taikka aikovat lykätä purtensa sen salaperäisille laineille, tekijä on koettanut viitoittaa turvallista kulkuväylää vaarallisten salakarien välitse. Hänen pystyttämänsä kariviitat ovat kyllä hyviä ja tarkoituksen mukaisia: «Tehkäämmepäs nyt luja liitto, älkäämme salatko mitään toinen toiseltamme», siinä niiden pääohje. Hyvät neuvonsa tekijä on pukenut pikku novellin muotoon. Siinä kuvataan mitenkä nuori opettaja ja kirjailija Lauri Valju ja hänen puolisonsa noudattamalla mainittua ohjetta suoriutunut muutamista salakareista, joihin elämän merivirrat usein saattavat sortaa varomattomia aviokumppaleja. Varsinaista taiteellista yhteyttä ei kertomuksessa ole; lähimmin se on verrattava semmoisiin hyviä neuvoja tarjoaviin kirjoihin kuin rouva Beecher Stowen «Pikku reposia» ja «Pikku kotohaltijoita» nimiset teokset. Kuvaukset liittyvät siis vähän höllästi toisiinsa, mutta joll'ei niiltä vaadi muuta kuin sitä, mitä ne ovat tarkoitetut tarjoamaan, niin niitä lukee kyllä yleensä mielihyvällä. Sitä vaikuttaa sekä niiden kodikas henki, että esitystapa, joka on vilkas, luonteva ja kuvaavainen. Kieli on erittäin sujuvaa ja mehukasta. Mitä kuvattuihin oloihin tulee, niin ne ovat todenmukaisia ja tuntuvat varmaan useimmista

lukijoista hyvin tutuilta; — se vaan kummastuttaa, että perhe, jonka toimeentulo on niin täpärällä kuin opettaja Valjun, saattaa lapsillensa kustantaa kotiopettajarta. Mutta mikä neuvoksi, kun tekijä oli päättänyt, että rouva Valju raukan piti siitäkin salakarista suoriutua!

Yhtä omituisuutta emme voi jättää mainitsematta. Hra Aatto S:n novellissa nuori aviomies on kuvattu erittäin vakavaksi, järkeväksi ja säästäväiseksi; hänen vaimonsa taas on vielä, oltuansa 5—6 vuotta perheenemäntänä, kovin ajattelematon ja lapsellinen; raha-asioista hän ei ymmärrä paljon mitään ja on siis tuhlaavaisuuteen taipuvainen. Ei ole siis kummaa, että herra opettaja Valju on tottunut esiintymään vaimoansakin kohtaan hyvin arvokkaana ja isällisenä, ja että nuori rouva puolestaan kiltisti tunnustaa miehensä etevyyttä ja luottaa hänen parempaan ymmärrykseensä. Siinä hän tietysti tekee aivan oikein. — Asiasta ei olisi sen enempää sanottavaa joll'ei kuvaus olisi nähtävästi aiottu yleistodelliseksi (tyypilliseksi). On todella omituista, että sekä naisvapautuksen harrastajat että sen vastustajat näyttävät olevan jotensakin yksimielisiä siitä, että meidän maan sivistyneissä perheissä aviopuolisojen keskenäinen suhde on tavallisesti semmoinen, jommoiseksi sitä puheena olevassakin kirjassa kuvataan. Mikäli me puolestamme olemme elämää nähneet, luulisimme päin vastoin olevan tavallisempaa, että mies tuhlaa ja vaimo pitää koossa, kuin että vaimo on taloudellisissa asioissa ymmärtämätön taikka kevytmielinen, ja mies järkevä ja vakava. Onhan kodeissamme tähän asti tytöt paljoa enemmän kuin pojat kasvatettu himojansa hillitsemään ja itseänsä alttiiksi antamaan yhteisen hyvän, kodin eduksi.

O. E. Tudeer.

Yleiskatsaus Raamatun-kirjain sisältöön ja historiaan. Kirj. *O. W. Lemke*. Suomennos. (Pyhäkoulu-kirjasto III). Porvoossa, W. Söderström. (74 siv.) Hinta 85 p.

Tämän kirjan suomenkielisenä ilmestymisessä ja kustantamisessa — vaiko vain alkunimityksessä — on taitanut tapahtua pieni hairahdus. Nähtävästi 8-luokkaisen lyseen oppilaille, siis uskon-opin lehtorin tai kolleegan johdolla ja selityksillä luettavaksi aiottu kirja tahdotaan nyt panna tavallisen talonpojan käteen, joka on läpikäynyt rippi-, korkeintaan kansakoulun ja hänen johdollaan opetettavaksi enimmäkseen 8—16 vuotisille pyhäkoululapsille. Tästä lienee, ilman pitempiä todisteita, jo selvää, ett'*ei kirja sovellu ensinkään* Suomen *nykyiseen pyhäkouluun* (ell'ei ehken kaupungeissa) ja myhäilyttää vaan kekseliäisyys, joka arvasi aikana, jona pyhäkoulun harrastus maassamme virkoo, painattaa sen kanteen sanat «Pyhäkoulu-kirjasto III». Kirjoista, saatikka käännöksistä, joissa niiden mainitulle koululle sovelluttamiseksi ei ole tahdottu enempää vaivaa nähdä, ei sillä ole hyötyä.

Lyseissä sitä vastaan voitaneen kirjaa käyttää, vaikka ei niissäkään ole kuulunut erin suurta puutetta tällä alalla. Yleisesti käytettäneenkin vielä «Helsingiusta». Useassa kohden sisältää Lemke kyllä enemmän eikä

itse aineen puolesta voi muuta kuin iloita, että suomeksikin yhä monipuolisempia tietoja raamatusta sisältäviä kirjoja ilmestyy.

Jott'ei suomennoksen tarjoamien lukuisien virheiden tähän painattaminen ketään ikävystyttäisi, on niistä täytynyt muodostaa seuraavat lauseet: kirjoitustapa vallattoman epäjohdonmukaista; vieraskielisten sanojen ja varsinkin nimien taivutus haparoivaa; ruotsinvoittoisuutta liian runsaasti; painovirheitä samoin, ynnä, jos koulunkäymättömille todella aiottiin, selittämättömiä vieraskielisiä sanoja. Hairahdusta tuottaa sekin, että siv. 29, pieniä profeettoja lueteltaessa, niistä on kokonaan unohtunut pois Nahum (3 l.)

Muutoin sopii toivoa äsken perustetun pyhäkoulu-yhdistyksen pitävän toki huolta siitä, että ainakin tälle koululle saadaan sopivia alkuperäisiä tarkoituksen mukaisia kirjoja, eikä jok'ainoassa kohdassa aljeta paljaalla lainalla, suomennoksilla.

E. H.

Hra A. O. Heikelin vastauksen johdosta.

Kun näin, että Valvojan viime numerossa oli hra A. O. Heikelin laatima vastaus edellisessä numerossa olleeseen arvosteluuni, toivoin tieteellisen väittelyn syntyvän, joka voisi olla hyödyksi väitteleville ja ehkä huviksi lukijoillekin, vaan tässä toivossa petyin. — Hra H:n vastaus osottaa, ett'ei hänellä ole kylläksi malttia eikä tarkkaavaisuutta voidakseen pitää mielessään, mitä toinen on vaikka kuinka lyhyesti ja selvästi lausunut. Väitellessäni hra H:n kanssa pitäisi minun yhäti uudistaa ja laveammin selittää, mitä ennen olen sanonut, ja, koska Valvojan toimitus ymmärrettävästi ei semmoiselle väittelylle sijaa anna, täytynee väittelymme tähän loppua. Lausun vain muutaman sanan arvostelustani yleiseen.

Kun uutta alaa tieteelle valmistetaan, on tärkeätä, että ensimmäiset perustukset, joita lasketaan, ovat luotettavat ja kestävät, muuten koko rakennus kohta rupeaa horjumaan ja joutuu epäilyksen alaiseksi. Perustuksen laskeminen on siis tarkkaan valvottava ja sopimattomuudet kohta pois karsittavat. Koska tämä aate oli mielessäni arvosteluani kirjoittaessa, pidin tärkeimpänä asiana mainita niitä seikkoja, jotka korjausta kaipaavat; siten jäi erittäin lausumatta tekijälle kieltämättä tuleva kiitos siitä ahkeruudesta ja vaivannäöstä, jolla hän on kirjoituksen lukuisia aineksia kokoellut. Ehkä olisi minun pitänyt myös selvemmin huomauttaa kirjoissa olevien kuvien suuresta arvosta tieteelle, vaikka itse kirjoitus, ollen ensimmäinen laatuaan, onkin puutteellinen.

Th. S.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1888.

Toimitukselle tulleet kirjat:

G. W. Edlundilta Helsingissä: *Minna Canth*, Kovan onnen lapsia. Näytelmä kolmessa näytöksessä. 2: 50. — Johdatus tulenkestävien olkimatto-kattojen y. m. valmistamiseen. Suom. (Yleishyödyllinen käsikirjasto 12). 0: 75. — J. L. Runebergs estetiska åsigter sammanstälda af *C. G. Estlander*. 1: 75. — Vitterheten under nittonde seklets reformtid i Ryssland. Af *Georg Fraser*. — Finlands Historia af *M. G. Schybergson*. 3 v. 4. 00. — Englannin vallankumous. Kirj. *A. Stern*. Suom. *J. S.* Toinen vihko. 3: 00. — Grefve *Aleksej Tolstoj*. Ivan den grymmes död. — Jakob muukalaisena eli Ihmisen synti ja Jumalan armahtavaisuus. Kirj. *E. Wagner-Groten*. 1: 25. — Werner Söderströmiltä Porvoossa: Kevät-unelmia. Koelmoi *Leimu*. 1: 25. — Uusi Suomalainen virsikirja. 110 virttä. Sid: 0: 30. — Vanhan ajan historian oppikirja. G. V. Schotten mukaan toim. *F. O. Rapola*. Sid. 2: 00. — Unkarilainen Nábob. Kirj. *Mauri Jókai*. Unkarin kielestä suom. N. E. Wainio. 3 osaa, yhteensä 4: 75. — Syvistä riveistä. Kansankirjailijaimme novellikokoelma heidän muotokuvineen. 1 v. 0: 85. — *Alkio*, Eeva. 2: 25. — Yleisen valtiotiedon opas kaikille kansalaisille. G. A. Aldénin y. m. mukaan toim. *Aug. Hjelt*. 2: 75. — Historiallinen lukukirja. Vanha ja Keski-aika. Kuvilla kaunistettu. Sid. 4: 50. — Joulukuusi. Kuvilla kaunistettu kansankirja. 0: 85. — *T. H. Huxley*, Ihmisruumiin rakennus ja elintoiminnat. 5 v. 0: 85. — Vartijanääniä Suomen Sionista. Toinen vuosikerta. Toim. *E. Bergroth*. 0: 65. — Pikku palleroisille. Kirj. *Alli Nissinen*. Sid. 1: 60. — Korpelan Tapani. Kuvaus kansan elämästä. Kirj. *H. Meriläinen*. 2: 80. — Matkustus Belgiaan. Alasaksan kielellä kirj. *Fritz Reuter*. Suomennos. 1: 75. — Kristuksen tulemisesta eli viimeiset tapaukset. Tehnyt *E. Mühe*. Suom. Aatto S. 1: 60. — A. Allardtilta Porissa: *I. Turgenjev*, Aatelispesä. Venäjän kielestä suom. A. Grg ja O. Vrn. 2: 75. — *K. Mikszath*, Kunnon kansalaisia. Suom. N. E. Vainio. 1: 75. — Mitäs teet, niin eestäs löydät. Kirj. *Kah*. 0: 75. — *A. Silberstein*, Alppilaulajatar. Suom. J. A. S. 0: 75. — *E. Kündigin* Kokemuksia sairas- ja kuolemavuoteilta. Lisää käytölliseen jumaluus-oppiin. Suom. E. Hyvärinen. Tampere, J. F. Olan. 1: 00, korukans. 4: 25. — Luvunlaskun oppikirja kansakouluja varten. Kirj. *K. Oksanen*. Tampere, J. F. Olan. Sid. 0: 75. — Viivantopiirrustuksen oppikirja. 29 taululla ja 194 kuvalla. Toim. *R. Hårdh*. Jyväskylä, Weilin ja Göösin kirjakauppa. 3: 00. — *Kristian Elsterin* Kertomuksia. I. Ylämaan tarina. Suom. O. R. Sortavala, T. Lehtinen. 0: 50. — Johannes Takanen. Elämä ja teokset. Kirj. *Eliel Aspelin*. Kuvilla varustettu teos. Hels. Wickström ja Kumpp:in jaett. 8: 00. — Novelleja *Juhani Aholta*, *Kauppis-Heikiltä*, *Pekka Aholta*. Kuopio, tekijät. 1: 00. — Ministeriernas uti Kejsardömet Ryssland uppgift och organisation. Af *G. Fraser*. Hels. 1: 25. — Några vinkar till unga mödrar om bristerna i vår tids qvinnouppfostran. Hels., Wickström ja Kumpp:in jaett. 1: 25. — Äiti tyttäriensä ja poikiensa kasvattajana. Tehnyt *Hermann Klencke*. II osa. Tampere, Hj. Hagelberg. 2: 00. — Kotilääkäri. Yleistajuinen sanakirja sairaanhoitoa ja terveysoppia varten. Tehnyt *V. Uhrström*. 5 v. Tampere, Hj. Hagelberg. 1: 00. — P. Vergilio Maronin Aeneidi. Suomensi ja lyhyillä selityksillä varusti *K. Siitonen*. Pietari, A. Lindebergin jaett. 4: 50. — Kemia. Kirj. *Edv. Hjelt*. (Kansanvalistus-seuran luonnontieteellinen kirjasto. I.) Hels. 3: 50, sid. 4: 00. — Muistoja Pohjoisen Venäjän Karjalan muinaisuudesta. Kertonut *J. V. Juvelius*. (Suomen muinaismuisto-yhd:n Aikakakausk. X). Hels.

Finsk Tidskrift, 1888, v. 12. — *Vartija*, v. 12. — *Duodecim*, v. 11. — *Tidskrift, utg. af Juridiska Föreningen i Finland*, 2 ja 3 vihko. — *Oma maa*, v. 11, 12. — *Die Gesellschaft*, v. 11, 12. — *Das Magazin für die Litteratur des In- und Auslandes*, n:ot 47—52.

Kahdennentoista vihon sisällys.

Helsingissä,

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa,

1888.